ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

İSLAM TARİHİNDE ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

5. CİLT

BELÂZÜRÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI

ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

BELÂZÜRÎ

5

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI

ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

İslam Tarihinde Öncü Şahsiyetler

BELÂZÜRÎ

5. CİLT

Abdüluzzâ - Zühre- Adî

Âmir b. Lüey - Müzeyne

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 174

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi	:	25
Kitabın Adı	:	ENSÂBÜ'L-EŞRÂF İslam Tarihinde Öncü Şahsiyetler, 5. Cilt
Müellifi	:	Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Davud el-Belâzürî (ö. 279/892-93)
Özgün Dili	:	Arapça
Editör	:	Prof. Dr. Adnan Demircan
Çeviren	:	Prof. Dr. Musa K. Yılmaz
Son Okuma	:	Zeynep Altıner, Yazma Eser Uzmanı Selahaddin Cimitoğlu, Yazma Eser Uzmanı
Arşiv Kayıt	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Reisülküttab, nr. 597
Kapak Görseli	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Reisülküttab, nr. 597, 1b
Kitap Tasarım	:	AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti.
Baskı	:	Matsis Matbaa A.Ş. Tevfikbey Mh. Dr. Ali Demir Cd. No: 51 Sefaköy-İstanbul Tel: 0 (212) 624 21 11 - Sertfika No: 75309
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul, Mayıs 2025
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî
İslam Tarihinde Öncü Şahsiyetler, *Ensâbü'l-Eşrâf*

1. Belâzürî 2. Ensâbü'l-Eşrâf 3. Tarih 4. Nesep İlmi 5. Tabakat

ISBN: 978-975-17-6190-3 (5. c)/ 978-975-17-4747-1 (Tk)

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
tuyek@ktb.gov.tr
www.yek.gov.tr

ENSÂBÜ'L-EŞRÂF

İSLAM TARİHİNDE ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

5. Cilt

Abdüluzzâ - Zühre- Adî

Âmir b. Lüey - Müzeyne

(İNCELEME-ÇEVİRİ)

BELÂZÜRÎ

(ö. 892-893)

Editör

Adnan Demircan

Çeviren

Musa K. Yılmaz

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

Benî Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b'ın Nesebi 19
Abdümenâf b. Zühre'nin Çocukları 19
Ebû İshak Sa'd b. Ebû Vakkâs 22
Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Kıldığı Vitir Namazı 28
Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın (ra) Çocukları 35
Utbe b. Ebû Vakkâs 37
Utbe b. Ebû Vakkâs'ın Çocukları 37
Umeyr b. Ebû Vakkâs 38
Âmir b. Ebû Vakkâs 38
Hâris b. Zühre'nin Çocukları 41
Abdurrahman b. Avf 41
Ezher b. Abduavf 50
Esved b. Abduavf 50
Hamnen b. Avf 51
Abdullah b. Avf 51
Abdurrahman b. Avf'ın Çocukları 52
İbrahim'in Çocukları 53
Abdü'l-Cân b. Şihâb 56
İbn Şihâb ez- Zührî 56
Abdullah b. Müslim Zührî 60
Benî Teym b. Mürre b. Ka'b'ın Nesebi 60
Sa'd'ın Çocukları 60
Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe 60
Ebû Bekr'in İslâm'ı Kabul Etmesi 63
Ebû Bekr'in Faziletleri 65
Ebû Bekr'in Vefatı 83
İkinci Halifenin Tayini 94
Ebû Bekr'in Kefenlenmesi ve Defnedilmesi 96
Ebû Bekr'in Çocukları 105
Ebû Bekr'in Babası Ebû Kuhâfe 105
Ebû Bekr'in Annesi Ümmü'l-Hayr 106
Ebû Bekr'in Eşi Ümmü Rûmân'ın İslâm'a Girmesi 106
Abdurrahman b. Ebû Bekr 107

Abdurrahman b. Ebû Bekr'in Çocukları 110
İbn Ebû Atîk 111
Abdullah b. Ebû Bekr 114
Esmâ bt. Ebû Bekr 115
Muhammed b. Ebû Bekr (ra) 116
Muhammed b. Ebû Bekr'in Çocukları 116
Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr 117
Ebû Bekr'in Komutanlarına Yaptığı Tavsiyeler 118
Talha b. Ubeydullah 120
Talha'nın Öldürülmesi 130
Talha'nın Kardeşleri 134
Talha'nın Çocukları 134
Muhammed b. Talha 135
Muhammed b. Talha'nın Çocukları 136
İbrahim b. Muhammed'in Çocukları 136
İmrân b. İbrahim b. Muhammed b. Talha'nın Çocukları 137
Musa b. Talha b. Ubeydullah 138
Musa b. Talha'nın Çocukları 138
Ya'kûb b. Talha 139
Zekeriyya b. Talha 139
İsa b. Talha 140
Yahya b. Talha 140
İsmail b. Talha 141
İshak b. Talha 141
Âişe bt. Talha 142
Meryem bt. Talha ve Sa'be bt. Talha 147
Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Mürre 147
Osman'ın Çocukları 147
Ubeydullah b. Ma'mer b. Osman'ın Çocukları 148
Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer 150
Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'in Çocukları 153
Talha b. Ömer'in Çocukları 155
Benî Teym b. Mürre'den Cüd'ân'ın Çocukları 160
Abdullah b. Cüd'ân 160
Abdullah b. Cüd'ân'ın Çocukları 165

Ebû Müleyke'nin Çocukları 165
Muhammed b. Münkedir 166
Ebü'l-Gaşm ve Huveyris 173
Yakaza b. Mürre b. Ka'b'ın Nesebi 174
Yakaza b. Mürre'nin Çocukları 174
Mahzûm'un Çocukları 174
Ömer b. Mahzûm'un Çocukları 174
Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları 174
Muğîre b. Abdullah'ın Çocukları 174
Hişâm b. Muğîre'nin Çocukları 179
Hâris b. Hişâm'ın Çocukları 180
Abdurrahman b. Hâris'in Çocukları 182
Abdullah'ın Büceyr'in Çocukları 191
Ömer b. Ebû Rebîa 194
Ayyâş b. Ebû Rebîa 203
Ebû Ümeyye b. Muğîre 204
Ebû Ümeyye'nin Çocukları 205
Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin Çocukları 206
Velîd b. Muğîre 208
Velîd b. Muğîre'nin Çocukları 209
Hişâm b. Velîd b. Muğîre'nin Çocukları 211
İsmail b. Hişâm b. Velîd b. Muğîre'nin Çocukları 211
Hişâm b. İsmail'in Çocukları 211
Hâlid b. Velîd 212
Hâlid b. Velîd'in Çocukları 214
Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları 217
Ebû Rifâa Ümeyye b. Âbid'in Çocukları 218
Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları 219
Erkam b. Ebü'l-Erkam 219
Erkam'ın Çocukları 220
Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları 221
Amr b. Osman'ın Çocukları 221
Amr b. Hureys 221
Amr b. Hureys'in Çocukları 225
Ebû Seleme b. Abdülesed 226

Ebû Seleme'nin Çocukları 228
Süfyân b. Abdülesed'in Çocukları 229
Hakem el-Cevvâd b. Muttalib b. Hantab 230
Âmir b. Mahzûm'un Çocukları 235
İmrân b. Mahzûm'um Çocukları 236
Hazn'ın Çocukları 236
Saîd b. Müseyyeb 236
Benî İmrân b. Mahzûm'un Çocukları 246
Sâib b. Uveymir'in Çocukları 248
Kays b. Sâib b. Uveymir'in Çocukları 248
Husays b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib'in Nesebi 249
Cumah b. Amr'ın Çocukları 249
Huzâfe'nin Çocukları 249
Vehb'in Çocukları 249
Ümeyye b. Halef 250
Safvân b. Ümeyye 250
Safvân b. Ümeyye'nin Çocukları 251
Amr b. Abdullah b. Safvân 253
Rebîa b. Ümeyye b. Halef 254
Mes'ûd b. Ümeyye 255
Cu'ayd b. Ümeyye 255
Übey b. Halef 255
Uhayha b. Halef 256
Vehb b. Halef 256
Esîd b. Halef 257
Osman b. Maz'ûn b. Habîb 257
Kudâme b. Maz'ûn 262
Abdullah b. Maz'ûn 267
Benî Vehb b. Huzâfe'den Olan Diğer Şahıslar 267
Sa'd b. Cumah'ın Çocukları 269
Saîd b. Âmir 270
Ebû Mahzûre 271
Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Mürre b. Ka'b b. Lüey'in Nesebi 272
Gaytala'nın Çocukları 273
Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm'in Çocukları 275

Saîd b. Sa'd'ın Çocukları 278
Subeyra'nın Çocukları 278
Saîd b. Sehm'in Çocukları 279
Âs'ın Çocukları 279
Amr b. Âs 279
Amr b. Âs'ın Çocukları 283
Hişâm b. Âs 284
Umeyr b. Riâb b. Mehşem b. Saîd 284
Benî Adî b. Ka'b b. Lüey'in Nesebi 285
Adî b. Ka'b'ın Çocukları 285
Abdullah b. Kurt'un Çocukları 286
Ömer b. Hattâb 286
Ömerin Müslüman Olması 287
Ömer'in Çocukları 293
Ömer'in İlmi 295
Ömer'in Halife Olması 304
Ömer'in Yönetim Anlayışı 307
Ömer b. Hattâb'ın Hikmetli Sözleri 312
Ömer'in Zühd Hayatı 314
Ömer'le Gelen Yenilikler ve İdaredeki Titizliği 320
Ömer'in İnsanlara Nasihatleri ve Adalet Anlayışı 326
Ömer'in Asayiş İçin Yaptığı Şeyler 335
Ömer'in Takvası 340
Ömer'in Mal Dağıtım Düzeni 350
Ömer'in Bazı Hutbeleri 358
Ömer'in Fazileti 359
Ömer'in Zimmet Ehline Karşı Muamelesi 365
Ömer'in Misafir Ağırlamayla İlgili Talimatı 366
Ömer'in Sahtekârlık Yapanlara Karşı Talimatı 367
Ömer b. Hattab ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Elçisi Amr b. Ma'dîkerib 368
Ömer ve Valilerin Kazandığı Mallar 369
Ömer'in Tavsiyeleri 372
Muhtelif Rivayetler 372
Ömer'in Had Uygulamaları 381

Âmu'r-Remâde/Kıtlık Yılı 384
Ömer'in Irak Valisi Muğîre b. Şu'be'yi Görevden Alması 388
Ömer'in, Yargılama Usulü Konusunda Ebû Musa el-Eş'arî'ye Gönderdiği Mektuplar 391
Remâde Kıtlık Yılında Yaşanan Sıkıntılar 394
Ömer'in Yağmur Duası 401
Ömer'in Bazı Özellikleri 405
Ömer'in Şehit Oluşuyla İlgili İşaretler 410
Ömer'in Yaralanması 415
Şurâ Heyeti 417
Ömer'i Hançerle Yaralayan Ebû Lü'lü'e 424
Ömer'in Vefatı 430
Ubeydullah b. Ömer'in İntikam Peşinde Koşması 434
Ömer'in Son Sözleri ve Defnedilmesi 437
Ömer Hakkında Söylenenler 445
Abdullah b. Ömer b. Hattâb (ra) 448
Abdullah b. Ömer'in Çocukları 455
Ubeydullah b. Ömer'in Çocukları 457
Âsım b. Ömer b. Hattâb 458
Abdurrahman b. Ömer 459
Zeyd b. Hattâb 460
Zeyd b. Hattâb'ın Çocukları 462
Abdurrahman b. Zeyd'in çocukları 463
Benî Adî b. Ka'b'dan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl 463
Saîd b. Zeyd 465
Avîc b. Adî b. Ka'b'ın Çocukları 471
Abîd'in Çocukları 471
Avf'ın Çocukları 471
Nu'aym b. Abdullah b. Esîd 472
Adî b. Nadle 474
Mutî b. Esved b. Hârise b. Nadle 474
Abdullah b. Abîd b. Avîc'in Çocukları 477
Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe b. Gânim 477
Benî Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fihr'in Nesebi 482
Âmir b. Lüey'in Çocukları 482

Hisl'in Çocukları 482
Mâlik'in Çocukları 482
Nasr b. Mâlik'in Çocukları 483
Abduvüd b. Nasr'ın Çocukları 483
Süheyl b. Amr 483
Abdullah b. Süheyl 485
Sehl b. Amr 487
Abdurrahman b. Amr b. Sehl 487
Sekrân b. Amr 488
Selît b. Amr 488
Hâtıb b. Amr 488
Huveytıb b. Abdüluzzâ 490
Abdullah b. Mahreme 491
Ebû Sebre b. Ebû Rühm 492
Cezîme b. Mâlik b. Hisl'in Çocukları 493
Hişâm b. Amr b. Rebîa 493
Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh 494
Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh 494
Ma'îs b. Âmir b. Lüey'in Çocukları 495
Şair Ubeydullah b. Kays er-Rukayyât 496
Üsâme b. Abdullah b. Kays 496
Hucr b. Abd b. Ma'îs'in Çocukları 497
İbn Ümmü Mektûm 498
Amr b. Ma'îs'in Çocukları 499
Nizâr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'in Çocukları 501
Büsr b. Ebû Ertât 501
Benî Sâme b. Lüey b. Gâlib'in Nesebi 502
Sâme b. Lüey'in Çocukları 502
Hâris b. Sâme'nin Çocukları 503
Lüey b. Hâris'in Çocukları 503
Hüzeyme b. Lüey'in Nesebi 505
Benî Sa'd b. Lüey'in Nesebi ve Çocukları 506
Benî Hâris b. Lüey'in Nesebi 507
Hâcib b. Amr b. Mesleme 508
Benî Teym b. Gâlib'in -Edrem'in- Nesebi 508

İbn Hatal Hilâl b. Abdullah 509
Benî Muhârib b. Fihr'in Nesebi 511
Dahhâk b. Kays 512
Habîb b. Mesleme 523
Hırâş b. Sa'lebe'nin Çocukları 524
Dırâr b. Hattâb 524
Sa'd b. Amr b. Şeybân'ın Çocukları 526
Kürz b. Câbir 527
Hâris b. Fihr'in Diğer Çocukları 530
İyâd b. Ganm 539
İyâd b. Züheyr 540
Amr b. Hâris b. Züheyr b. Ebû Şeddâd 541
Süheyl b. Beydâ 541
Sehl b. Beydâ 542
Safvân b. Beydâ 542
Amr b. Ebû Serh b. Rebîa 543
Vehb b. Ebû Serh 543
Kays b. Hâris b. Fihr'in -Kays Huluc'dur- Çocukları 543
Şair İbn Herme 543
Yahlüd b. Nadr b. Kinâne'nin Çocukları 544
Benî Kinâne b. Hüzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Nesebi 546
Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları 546
Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları 547
Âmir b. Leys'in Çocukları 548
Ka'b b. Âmir b. Leys'in Çocukları 548
Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'in Çocukları 548
Ya'mur'un Çocukları 549
Mülevvih b. Ya'mur'un Çocukları 549
Abdullah b. Ya'mur'un Çocukları 550
Ahmer b. Ya'mur'un Çocukları 553
Recl b. Ya'mur'un Çocukları 554
Kays b. Ya'mur'un Çocukları 554
Lakît b. Ya'mur'un Çocukları 554
Kelb b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'in Çocukları 555

Âmir b. Avf'ın Çocukları 557
Şücâ' b. Âmir b. Leys'in Çocukları 557
Utvâre b. Âmir b. Leys'in Çocukları 558
Kays b. Âmir b. Leys'in Çocukları 559
Sa'd b. Leys b. Bekir'in Çocukları 560
Bükeyr'in Çocukları 561
Cunda b. Leys'in Çocukları 563
Ureyc b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları 565
Benî Leys'ten Olan Muhaddisler 565
Dîl b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları 567
Benî Hils b. Nüfâse'nin Çocukları 571
Ebü'l-Esved ed-Dîlî'nin Çocukları 578
Damre b. Bekir b. Abdümenât'ın Çocukları 580
Ka'b b. Damre'nin Çocukları 580
Cüdey b. Damre'nin Çocukları 580
Ebû Zer el-Gıfârî 584
Benî Cezîme b. Âmir 596
Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'den Diğer İsimler 597
Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları 597
Ehâbîş 598
Mâlik b. Kinâne b. Hüzeyme'nin Çocukları 598
Hâris b. Mâlik'in Çocukları 601
Sa'lebe b. Hâris'in Çocukları 601
Âmir b. Sa'lebe'nin Çocukları 601
Adî b. Âmir b. Sa'lebe b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne'nin Çocukları 601
Benî Fukaym'dan Haram Yılları Erteleyenler 601
Alkame'nin Çocukları 604
Amr b. Hâris b. Mâlik'in Çocukları 604
Benî Mâlik b. Kinâne'den Olanlar 605
Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla 607
Benî Hevn b. Hüzeyme b. Müdrike'nin Nesebi 607
Müleyh'in Çocukları 607
Yeysağ'ın Çocukları 607
Benî Esed b. Hüzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Nesebi 609

Yalancı Peygamber Tuleyha b. Huveylid 613
Ebû Mihveş 614
Kümeyt b. Ma'rûf 615
Rebîa b. Sa'lebe 616
Habîb b. Mutahher 618
Tammâh b. Kays 618
Abbâd b. Sa'lebe b. Münkız 620
Kays b. Müshir b. Hüleyd 621
Şeyh b. Umeyre b. Hayyân 621
Benî Âmir ve Benî Esed'in Kavgası 622
Rükkâd b. Ebâk 622
Züâb b. Rebîa 625
Ebû Semmâl 627
Hâlid b. Ebah b. Abdullah 628
İbn Dabbâ el-Vâlibî 631
Ebû Abîd Ebras ve İmruülkays 635
Kays b. Rebî' 638
Benî Zinye 639
Hadramî b. Âmir 641
Dırâr b. Ezver 642
Abdullah b. Cahş (ra) 645
Abd b. Cahş (ra) 646
Ubeydullah b. Cahş 647
Hamne bt. Cahş 647
Şücâ' b. Vehb (ra) 648
Ukbe b. Vehb (ra) 648
Yezîd b. Rukayş (ra) 648
Ukkâşe b. Mihsan (ra) 649
Ebû Sinân b. Mihsan (ra) 649
Sinân b. Ebû Sinân (ra) 650
Rebîa b. Eksem (ra) 650
Muhriz b. Nadle (ra) 650
Eslem b. Ahnef 651
Amr b. Mihsan 651
Erbed b. Humeyr el-Esedî (ra) 651

Eymen b. Hureym 651
Semmâk b. Mahreme 653
Şakîk b. Seleme 655
Kabîsa b. Züeyb 657
Ziyâd b. Hudeyr el-Ezdî 660
Hüzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Nesebi 663
Abdullah b. Mes'ûd (ra) 664
Abdullah b. Mes'ûd'un Görüşleri ve Özellikleri 668
Abdullah b. Mes'ûd'un Resûlullah'a (sav) Hizmetleri 670
Abdullah b. Mes'ûd'un İlmi ve Özel Halleri 672
Abdullah b. Mes'ûd'un Hastalığında Yaptığı Vasiyeti 678
Abdullah b. Mes'ûd'un Çocukları 681
Utbe b. Mes'ûd 681
Avn b. Abdullah 682
Ubeydullah b. Abdullah 696
Benî Hüzeyl'in Şairleri 697
Tâbiha b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr'ın Çocuklarının Nesebi 712
Benî Teymür-Ribâb b. Abdümenât b. Üdd'ün Nesebi 720
Adî b. Abdümenât b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi 733
Sevr b. Abdümenât b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi 744
Müzeyne'nin Nesebi 770
Şâir Züheyr b. Ebû Sülmâ 772
Ka'b b. Züheyr 773
Zü'l-bicâdeyn 796
Humeys b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi 802
Benî Dabbe b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi 803
Dırâr b. Amr 805
Zeydü'l-Fevâris 808
Abdullah b. Şübrüme 811
Mescûr b. Gaylân 812

DİZİN 837

KISALTMALAR

BAE : Ensab Almanya neşri

bkz : Bakınız

çev. : Çeviren

ed. : Editör

ra : Radiyallahu Anhu

RK : Reisü'l-Küttâb

s. : Sayfa

sas : Sallahu Aleyhi ve Sellem

thk : Tahkik

ts. : Tarihsiz

ZZ : Zekkâr-Zirikli neşri.

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Benî Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b'ın Nesebi

Abdümenâf b. Zühre: Bunun annesi, Huzâa'dan Cüml bt. Mâlik b. Kusayye b. Sa'd'dır.

Hâris b. Zühre: Annesi, Sakîf'ten Akîle bt. Abdüluzzâ b. Gıyere'dir. Bazıları annesinin "Ufeyle" olduğunu söylediler. Ancak bu bir yanlış okumadır.

Sevdâ: Sevdâ kâhinlikle ilgileniyor ve "Zühre'nin kadınlarında bir asalet vardır" diyordu. Allah bu şerifliği Resûlullah'a (sas) nasip etti.

Abdümenâf b. Zühre'nin Çocukları

Vehb b. Abdümenâf: Vehb Kureyş'in eşrafındandı. Vehb, Resûlullah'ın (sas) annesi Âmine'nin babası ve Resûlullah'ın (sas) dedesidir.

Üheyb b. Abdümenâf, *Kays b. Abdümenâf* ve *Ebû Kays*: Ebû Kays, *[Râkibü'l-Berîd]* "Berîd binicisi" olup Şam ve Irak krallarıyla bağlantısı vardı. Bazı kimseler bir iş için onu berîde bindirmişlerdi. Bu sebeple kendisine "Râkibü'l-Berîd" adı verilmiştir. Onun kızı Dayzene, Abdullah b. Cüd'ân'ın eşiydi. Bazılarına göre Ravh b. Zinbâ el-Cüzâmî onun oğludur. Üheyb, Kays ve Ebû Kays'ın annesi Hind bt. Ebû Kayle'dir. Ebû Kayle de Vecre b. Gâlib b. Huzâa'dır.

Esved b. Abduyağûs b. Vehb: Bu zat Benî Abdümenâf b. Zühre'den olup Resûlullah'ın (sas) dayısıdır. Esved İslâm ile alay edenlerdendi. Onunla ilgili haberi bu kitabın baş taraflarında yazdık.

Bana Ebû Bekr el-A'yen anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Abdullah Medâinî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Amr'dan, o da İkrime'den rivayet etti; dedi ki: Cebrâîl, Esved b. Abduyağûs'un boynundan tuttu ve sırtı eğilinceye kadar onu bırakmadı. Resûlullah (sas), "O dayımdır, o dayımdır." dedi. Cibrîl ise, "Bırak onu, ey Muhammed!" dedi.

Abdurrahman b. Esved b. Abduyağûs: Bu zat Müslümanların en hayırlılarındandı. Sıffîn'de, hakemler gününde hazır bulundu. Kendisi Ebû Bekr

es-Sıddîk'tan rivayette bulunmuştur. Medine'de, Ashâbü'l-Garabîl ve Kubâb'ın yanında bir evi vardır. Mikdâd b. Amr el-Behrânî, Esved b. Abduyağûs'un üvey oğludur. Bu yüzden ona nispet edilir ve kendisine "Mikdâd b. Esved" denilir. Esved onun annesiyle evlenmişti.

Abdullah b. Erkam b. Abduyağûs: Bu zat Ömer b. Hattâb'ın beytülmalinin başındaydı. Daha sonra Osman'ın beytülmalinin başında bulundu. Kendisi salih insanlardandı. Ne zaman ki Osman beytülmalden borç para almak istedi, Abdullah beytülmalin anahtarlarını attı ve işi bıraktı. Bunun üzerine Osman Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'yi beytülmal için görevlendirdi. Abdullah b. Erkam'ın soyu devam etmemiştir.

Mahreme b. Nevfel b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre: Mahreme Kureyş'in âlimlerindendi. Onun annesi Sayfî b. Hişâm b. Abdümenâf b. Kusay'ın kızıdır. İslâm'a yetiştiğinde gözleri görmüyordu. Künyesi Ebû Misver'dir. Hicretin 54. yılında Medine'de, 115 yaşında vefat etti. Bazılarına göre Osman b. Affân devrinde vefat etti. Ancak ilk görüş daha doğrudur.

Misver b. Mahreme b. Nevfel: Onun annesi, Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşidir. Misver'in, yanındaki adamlar tarafından, içki içtiği ve lezzetlere müptela olduğu Yezîd b. Muâviye'ye ihbar edildi. Yezîd de Medine valisine mektup göndererek ona had uygulanmasını istedi. Bunun üzerine şair şöyle dedi:

Şişenin kapağını açıp içen Ebû Hâlid iken
Misver'e mi had uygulanıyor?

Akîl b. Ebû Tâlib, fakih olan Saîd b. Müseyyeb'in babası Müseyyeb b. Hazn'a, "Ey zaniyenin oğlu!" dedi. Müseyyeb onu Ömer'e şikâyet etti. Müseyyeb'in annesi de Müslüman olmuştu. Ömer Akîl'e, "Ne diyorsun sen?" dedi. Akîl, "Onu zina ile suçlamama karşılık şahitlerim var." dedi. Ömer, "Şahitlerini getir" dedi. Akîl de, Kureyş'ten Mahreme b. Nevfel b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre'yi ve Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe el-Adevî'yi getirdi. Ömer onlara, "Siz neye şahitlik yapıyorsunuz?" dedi. O ikisi, "Biz onun annesinin zina yaptığına şahitlik yaparız" dediler. Ömer, "Bu bilgiyi ne ile elde ettiniz?" dedi. Bu ikisi, "Biz Cahiliye döneminde onunla zina yaptık" dediler. Ömer onlara 80'er celde had uyguladı.

Misver b. Mahreme Mekke'de Abdullah b. Zübeyr ile beraberdi. Ona bir taş isabet etti ve vefat etti. Misver'in künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Mekke'de, hicretin 64. yılı Rebîülevvel ayında, Yezîd b. Muâviye'nin ölüm haberinin geldiği gün vefat etti. Cenaze namazını Abdullah b. Zübeyr kıldırdı; Hacûn'da defnedildi. Vefat ettiğinde 62 yaşındaydı. Heysem b. Adî dedi ki: 70 yaşında vefat etti. Ancak birinci görüş daha doğrudur. Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Misver sekiz yaşındaydı. Misver Resûlullah'tan (sas) hadis ezberlemiştir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o da Ümmü Bekr bt. Misver'den rivayet etti; dedi ki: Misver hicretten iki yıl sonra Mekke'de dünyaya geldi. Misver Kureyş'in işleri konusunda bilgi sahibiydi. Ona ait bazı hadisler, daha önce bu kitapta geçmiştir. Şair onunla ilgili olarak şöyle dedi:

Ve Misver, bir de Avf'ın oğlu Mus'ab
Yere serdi (savaş), bu cesur adamı ve bu anlayışlı âbidi

Şair burada Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf'ın ve Misver'in İbnü'z-Zübeyr ile birlikte öldürüldüğünden söz ediyor.

Misver b. Mahreme'nin *Abdurrahman b. Misver* adındaki çocuğunun annesi Şürahbîl b. Hasene'nin kızıdır. Şürahbîl Benî Cumah'ın anlaşmalısıydı. Sonra İslâm döneminde Benî Zühre'ye döndüler. Abdurrahman b. Misver'in künyesi "Ebü'l-Misver" idi. Kendisi fakih bir adamdı. Hicretin 90. yılında Medine'de vefat etti.

Misver'in *Hâşim b. Misver* adındaki çocuğunun annesi Zebrekân b. Bedr et-Temîmî'nin kızıdır.

Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Misver şair idi. O şöyle diyordu:

Bir ara bizler hızla giderken Sevâd'da
Ve develer hızlanıp yürüyorlarken
Anılarından biri aklıma geldi de, gece yarısı
Takatim kalmadı yürümeye
Gönül sana davet edince baş-göz üstüne, dedim
Ve develeri nağmeyle yürütenler geri çevirdiler bineklerini

Şair Fadl b. Abbas b. Utbe b. Ebû Leheb, Hâşim b. Misver hakkında şöyle dedi:

Helak oldu aceleci bir yolcu, Rüveyse günü
Bir zembil almakla; Hâşim b. Misver
Aldığında fazlasını geri bıraksaydın ya
Bir mazeret olurdu belki, mazur olmazsan da
Kuşkusuz fena işlerle ömrünü geçirdin
Hatırlansan da hatırlanmasan da

Şiirde anlatıldığı gibi, Hâşim b. Misver, bazı arkadaşlarının zembilini almıştı.

Abdullah b. Câfer b. Abdurrahman b. Misver b. Mahreme: Abdullah b. Câfer muhaddis idi. Künyesi "Ebû Câfer" idi. Hicretin 170. yılında, 70 küsur yaşlarındayken vefat etti.

Amr b. Utbe b. Nevfel b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre: Amr b. Utbe, Celûlâ vakasında[1] insanların başındaydı. Onun annesi, Sa'd'ın kız kardeşi Âtike bt. Ebî Vakkâs idi.

Ebû İshak Sa'd b. Ebû Vakkâs

Ebû İshak Sa'd b. Ebû Vakkâs, Benî Abdümenâf b. Zühre'nin çocuklarındandır. İsmi, Mâlik b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre'dir. Sa'd, cennetin kendilerine vacip olduğu on kişiden birisidir. Ebû Bekr Müslüman olunca Sa'd'ı İslâm'a davet etti; Sa'd uzak durmadı. Peygamber'in (sas) yanına geldi ve durumunu sordu. Peygamber (sas) ona İslâm'ı anlattı. Sa'd hemen Müslüman oldu. Sa'd'ın annesi, Hamne bt. Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems'tir.

Vâkıdî isnadında Sa'd'ın kızı Âişe'den rivayet etti. O da Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Bana gelen habere göre Resûlullah (sas) gizli bir şekilde İslâm'a davet ediyordu. Ecyâd[2] vadisinde onunla karşılaştım. Resûlullah (sas) ikindi namazını kılmıştı. Ben neye davet ettiğini ona sordum. Duru-

1 Celûlâ, Medâin'in fethinden sonra hicretin 16. yılında (m. 637), Irak bölgesinde meydana gelen büyük bir meydan savaşının adıdır.

2 "Ecyâd" ismi hâlâ Mekke-i Mükerreme'de aynı yer için kullanılmaktadır.

mu bana anlattı. Ben hemen "Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve senin onun elçisi olduğuna şehadet ederim" dedim.

Sa'd dedi ki: Allah yolunda kan akıtanların ilkiyim. Aynı zamanda İslâm'da ilk ok atanım.

Vâkıdî dedi ki: Sa'd meşhur okçulardandı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Ebû Bekr b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, o babasından, o Âmir b. Sa'd'dan, o da babası Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben İslâm'a giren üçüncü kişiyim.

Vâkıdî isnadında şöyle dedi: Sa'd kısa boylu, bodur, sert görünümlü, büyük başlı, kalın parmaklı ve kumral saçlıydı. Saçını siyaha boyardı. Sa'd, Medine'ye on mil uzaklıkta olan Akîk'teki konağında vefat etti. Cenazesi oradan, insanların omuzlarında Medine'ye taşındı.

Âişe bt. Sa'd dedi ki: Babamdan duydum; şöyle diyordu: Ben Ficâr gününde doğdum ve 19 yaşında Müslüman oldum.

Vâkıdî, Âişe bt. Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Babam hicretin 55. yılında vefat etti. Cenaze namazını Medine valisi Mervân b. Hakem kıldırdı. O sıralarda 70 küsur yaşlarındaydı. Saçını-sakalını siyaha boyardı.

Heysem b. Adî dedi ki: Sa'd Medine'de vefat etti ve Bakî'de defnedildi. Vefat ettiğinde yaklaşık 80 yaşlarındaydı.

İbnü'l-Kelbî rivayet etti; o da Ebû Mihnef'ten nakletti; dedi ki: Sa'd hicretin 55. yılında Medine'de vefat etti. Vefat ettiğinde 80 küsur yaşlarındaydı.

Bize Ali b. el-Medînî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd anlattı. O Mücâlid'den, o Şa'bî'den, o da Câbir b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs karşıdan geldi. Resûlullah (sas), "Bu dayımdır. Böyle dayısı olan göstersin bana" dedi.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı. O Ebû Muâviye'den, o A'meş'ten, o İbrâhim'den nakletti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: Ben Bedir günü Sa'd'ı savaşırken gördüm. Adamların ortasında, tıpkı bir süvari gibi savaşıyordu.

Bana Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı. O Vekî'den, o Süfyân'dan, o Sa'd b. İbrâhim'den, o da Abdullah b. Şeddâd'dan, Ali b. Ebû Tâlib'in şöyle dediğini nakletti: Resûlullah'ın (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs dışında hiç kimseye "Anam-babam sana feda olsun" dediğini duymadım. Resûlullah'tan (sas) işittim; Uhud günü, "At ey Sa'd! Anam-babam sana feda olsun" diyordu.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. İdris anlattı. O Abdurrahman b. İshak'tan, o Halîfe b. Kays'tan rivayet etti; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs Hâlid b. Urfuta'yı Kûfe'ye kendi yerine görevlendirmişti. Hristiyan bir kadın Müslüman oldu. Sonra Hâlid'in yanına geldi ve Hristiyanlığa geri dönmesi için kocasının kendisini dövdüğünü anlattı. Ayrıca davasına şahit de getirdi. Hâlid bunun üzerine kocasını dövdü; onu tıraş etti ve aralarını ayırdı. Hristiyan adam Ömer'in yanına geldi ve valiyi şikâyet etti. Ömer hemen Hâlid'i yanına çağırdı. Hâlid, adamın Hristiyan olduğunu Ömer'e söyledi ve olanları anlattı. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb, "İsabetli karar vermişsin" dedi. Ömer ayrıca, Hristiyanların perçemlerinin kesilmesi ve tanınmaları için Müslümanların giysilerini giymemeleri konusunda bütün vilayetlere genelge yazdı.

Sa'd hakkında şöyle denilmiştir:

Sa'dlar gördüm, birçok milletten
Fakat Sa'd b. Mâlik gibi bir Sa'd görmedim

Bana Yahya b. Eyyûb ve Şüreyh b. Yunus anlattılar; dediler ki: Bize İsmail b. İbrâhim anlattı. O Eyyûb'dan, o da Âişe bt. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Vallahi babam öyle birisi ki, Resûlullah (sas) Uhud günü onun için ebeveynini bir araya getirmiştir.[3]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa haber verdi. O Sa'd'ın bazı akrabalarından, onlar Âişe bt. Sa'd'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti:

Hey! Ulaştır Resûlullah'a
Dostlarımı oklarımın uçlarıyla koruduğumu

3 "Anam-babam sana feda olsun ey Sa'd, demiştir" demek istiyor (E).

Ve onlarla düşmanlarını nasıl kovduğumu
Her engebeli yerde ve her düzlükte
Okçu sayılmaz kuşkusuz
Benim gibi Resûlullah ile ok hazırlayıp atmayan kimse

Bana Vehb b. Bakıyye anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana gelen habere göre Resûlullah (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs için, "Allah'ım! Sana dua ettiği zaman onun duasını kabul et" diye dua etmiştir.

Bana Velîd b. Sâlih haber verdi. O Vâkıdî'den, o Mâlik b. Enes'ten, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs için, "Allah'ım! Onun duasını kabul et ve onun oklarını isabet ettir" diye dua etti. Sa'd, Müslümanların sayılı okçularındandı.

Bana Şücâ b. Mahled el-Fellâs anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Abdülhamîd anlattı. O Muğîre'den, o da annesinden şöyle dediğini nakletti: Bizden bir kadın Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın ailesinden birisiyle evliydi. Onu ziyarete gittik ve orada boyu ancak bir kız çocuğunun boyu kadar olan bir kadın gördük. Biz, "Bu kimdir?" dedik. Onlar şöyle dediler: "Bu Sa'd'ın kızıdır. Zamanında Sa'd için abdest suyu hazırlamış ve elini suyun içine koymuş. Sa'd da ona kızmış ve 'Allah boynuzlarını kırsın' şeklinde ona beddua etmiş. O günden beri bu kız böyledir."

Bana Ubeydullah b. Muâz b. Muâz, babasından nakletti; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı; dedi ki: Bana Muhammed ez-Zührî anlattı. O Âmir b. Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Sa'd, insanların bir adamın etrafında toplandıklarını gördü. Bir de ne görsün; adam Ali, Zübeyr ve Talha'ya sövüyor. Sa'd onu bundan menetti; ancak adam daha da fazla sövmeye başladı. Sa'd, "Yazıklar olsun sana; senden daha hayırlı olan kimselere ne diye sövüyorsun? Vallahi ya onlara sövmekten vazgeçeceksin, ya da ben sana beddua edeceğim" dedi. Adam, "Sanki peygamberlerden biriymişsin gibi beni korkutuyorsun" dedi. Bunun üzerine Sa'd namaz kıldı ve ona beddua etti. Bir anda kaçkın ve asi bir deve ortaya çıktı ve adamın karnını ezmeye başladı; sonunda adam öldü. İnsanlar Sa'd'ın arkasında giderek, "Helal olsun sana, Allah senin duanı kabul etti, ey Ebû İshak" demeye başladılar.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana şeyhlerimiz anlattılar. Onlar Abdullah b. Amr'dan, o da Vehb b. Keysân'dan rivayet etti; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın ipek karışımı elbise giydiğini gördüm.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize İsrail anlattı. O da Husayn'dan, Mus'ab b. Sa'd'ın, altından bir yüzük taktığını rivayet etti.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o da Katâde'den nakletti; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs altın yüzük takıyor, [saçını sakalını] siyaha boyuyor ve ipek karışımı elbise giyiyordu.

Bana Bekr b. Heysem ve İbrâhim b. Muhammed b. Ar'ara anlattılar. Onlar Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Sa'd b. Ebû Vakkâs çakıl taşlarıyla tesbih çekerdi. Kendisi şöyle derdi: "Resûlullah'tan (sas) nakledeceğim bir tek hadis üzerine, söylemediği 100 sözü ilave etmelerinden korkuyorum."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ebû İshak anlattı. O Ebû İshak'tan, o Mus'ab'dan, o da Sa'd'dan şunu nakletti: Sa'd sarımsak yemek istediği zaman onunla yemeğe başlardı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Yezîd b. Harun haber verdi; dedi ki: Şu'be b. Haccâc haber verdi. O Yahya b. Hadîn'den nakletti; dedi ki: Kabilemden işittiğime göre babam Sa'd b. Ebû Vakkâs'a, "Seni savaştan alıkoyan nedir?" demiş. Sa'd da, "Mümini tanıyıp onu kâfirden ayıran bir kılıcı bana getirmediğiniz sürece olmaz" demiştir.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd anlattı. O Sâib b. Yezîd'den rivayet etti; dedi ki: Medine'den Mekke'ye kadar Sa'd b. Ebû Vakkâs ile arkadaşlık yaptım. Dönünceye kadar onun Resûlullah'tan (sas) bir tek hadis anlattığını duymadım.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı; dedi ki: Humeyd b. Hilâl haber verdi; dedi ki: Bir adam İbn Ömer'e, "Sana bir ti-

carethane göstereyim mi, orada nasiplenirsin?" dedi. İbn Ömer, "Yanımda mal yok" dedi. Adam, "Sa'd'ın yanına git; onun yanında Müslümanların malı vardır, ondan borç al" dedi. Abdullah b. Ömer de Sa'd'a gitti ve ondan 5.000 dirhem aldı. O parayla atlastan yapılmış yaldızlı kumaşlar satın aldı ve piyasaya sürdü. Bu ticaretten kâr elde etti ve sermayesini Sa'd'a geri verdi. Medine'ye geldiği zaman Ömer [b. Hattâb] ona, "Bu getirdiğin nedir; nereden getirdin?" dedi. Abdullah b. Ömer nasıl yaptığını ona anlattı. Ömer, "Sana borç verdiği gibi bütün Müslümanlara da borç verir mi?" dedi. Abdullah, "Hayır, vermez" dedi. Ömer, "Bak, sana söylüyorum; kesinlikle bu fazla malı [elde ettiğin kârı] Müslümanlara iade edeceksin" dedi.

Bana Ebû Hassân ez-Ziyâdî anlattı. O Mübârek b. Saîd et-Tevvezî'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Sa'd b. Ebû Vakkâs'a, "Büyük şairlerin İslâm'da ne gibi şiirler yazdıklarını bana bildir" diye bir mektup yazdı. Sa'd şair Lebîd'e sordu; Lebîd, "Hiçbir şey yapmadım. Çünkü Kur'ân beni şiir yazmaktan alıkoydu" dedi. Ömer bunun üzerine onun atıyyesini arttırdı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Ali b. Abdullah anlattılar; dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Zührî'den, o Âmir b. Sa'd'dan, o da Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Beni ölümle burun buruna getiren hastalığa yakalandığımda, Resûlullah (sas) ziyaretime geldi. Ona, "Ey Allah'ın Elçisi, benim çok miktarda malım var. Malımın üçte ikisini vasiyet edeyim mi?" dedim. Resûlullah (sas) "Hayır" dedi. Ben "Peki, yarısını vasiyet edeyim mi?" dedim. Resûlullah (sas) "Hayır" dedi. Bu kez ben "Peki, üçte birini vasiyet edeyim mi?" dedim. Resûlullah (sas) şöyle dedi: "Üçte biri olur. Üçte bir de çoktur. Çünkü çocuklarını zengin olarak bırakman, onları insanlara muhtaç bir şekilde fakir bırakmandan daha iyidir. Harcayacağın her nafakanın karşılığında mutlaka sevap kazanırsın. Hatta eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan bile sevap kazanırsın. Her hâlükârda arkanda bazı şeyler bırakacaksın. Böylece bir kısım insanlar senden faydalanırken bazıları da senden zarar görürler. Allah'ım! Ashâbımın hicretlerini geçerli ve sürekli kıl ve onları gerisin geriye döndürme!" Fakat talihsiz Sa'd b. Havle Mekke'de vefat etti. Dediler ki: Demek istiyor ki, hicret ettiği toprağa geri döndü.

Bana Bessâm el-Cemmâl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Atâ b. Sâib'den, o da Ebü'l-Bahterî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, Huzeyfe b. Yemân'a, "Bana gel" diye mektup yazdı. Huzeyfe, Ömer'in Sa'd'ı soracağını zannetti. Hemen Sa'd'ın yanına geldi ve meclisinde bir kenarda oturdu. Sa'd oturanlara, "Herkes nesebini anlatsın" dedi. Oradakilerin hepsi neseplerini anlattılar. Sonra Selmân el-Fârisî'ye, "Sen de nesebini anlat" dedi. Selmân, "Ben İslâm'ın oğlu Selmân'ım" dedi. Sonra Huzeyfe Ömer'in yanına geldi. Ömer Sa'd'ı ona sordu. Huzeyfe, "Onun hakkında sadece hayır biliyorum. Ancak hoşuma gitmeyen bir şeye şahit oldum" dedi ve neseple ilgili durumu Ömer'e bildirdi. Ömer hemen Eş'as'a, "Çabuk gel" diye bir mektup yazdı. Eş'as, Sa'd'ın yanında nesebini anlatıp babalarıyla övünenlerdendi. Eş'as geldi; Ömer ona, "Nesebini anlat" dedi. Eş'as, "*Estağfirullah ve etûbu ileyh*, ey Müminlerin Emîri" dedi. Ömer ise, "Sen nesebini anlattığınla berabersin; ben ve Selmân ise İslâm'ın oğluyuz" dedi.

[Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Kıldığı Vitir Namazı]

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı; dedi ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Atâ b. Sâib'den, o da Abdullah b. Habîb'den şöyle dediğini nakletti: Sa'd yatsı namazını kılar, yatsıdan sonra istediği kadar nafile namaz kılardı. Bunlardan sonra da bir rekât vitir namazı kılardı.

Bana İbrâhim el-Allâf el-Basrî anlattı. O Gunder'den, o Şu'be'den, o da Amr b. Mürre'den şöyle dediğini nakletti: Abdullah b. Mesleme'nin şöyle dediğini işittim: Sa'd son yatsıda onlara imamlık yaptı. Namazı bitirince eğildi ve bir tek rekât namaz kıldı. Sonra ayrıldı, gitti. Ben arkasından gittim ve "Ey Ebû İshak, neydi bu rekât?" dedim. Sa'd, "Kıldıktan sonra yatıp uyuyacağım vitir namazıdır" dedi. Bunu Mus'ab b. Sa'd'a anlattım; Mus'ab, "Evet, Sa'd bir rekât vitir namazı kılardı" dedi.

Bize Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattı; dedi ki: Bize Süreyc b. Numân anlattı. O İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o da Musa b. Ukbe'den rivayet etti; dedi ki: Bana Sâlih haber verdi. O İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Sa'd, "Ben bir rekât vitir kılıyorum; ancak üç rekâtın

bir rekâttan daha hayırlı olduğunu, hatta beş rekâtın üçten daha hayırlı olduğunu biliyorum. Fakat ben işi kendime kolaylaştırmak istiyorum" diyordu.

Bana Ebû Hayseme Züheyr b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İsmail b. Muhammed'den, o da amcası Mus'ab b. Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Sa'd'a, "Sen bir rekât vitir kılıyorsun?" denildi. Sa'd, "Evet, ben kendime kolaylık göstermeyi severim" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Davud et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Hammâd'dan, o da İbrâhim'den nakletti; dedi ki: İbn Mes'ûd, bir rekât vitir kılıyor diye Sa'd'ı ayıpladı.

Bize Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Şerîk'ten, o Ebû Husayn'dan, o da Yahya b. Vessâb'dan nakletti; dedi ki: İbn Mes'ûd, Sa'd'ın bir rekât vitir kılışını hoş karşılamaz ve "Vitrin bir rekât olarak kılınabileceğine dair bir habere hiç rastlamadım" derdi. Bunun üzerine Sa'd, "Sen ki, Havvâ'yı kızlarına varis yapıyorsun" dedi. Abdullah nineleri varis kabul ediyordu.

Bana Ömerî anlattı. O Hişâm İbnü'l-Kelbî'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Sa'd, Amr b. Ma'dîkerib'e, "Sen Abbas b. Mirdâs es-Sülemî'ye karşı insaflı davranmadın. O şöyle dedi. Ben de şöyle dedim" dedi. Amr, "Bundan sana ne?" dedi. Sa'd öfkelendi ve Amr'a sövmeye başladı. Bunun üzerine Amr'ın gözleri kıpkırmızı oldu ve şah damarları şişti; sonra şu şiiri söyledi:

Elde keskin kılıç olduğu hâlde beni tehdit mi ediyor Sa'd?
Kılıç engeller beni, zelil olup boyun eğmekten
Vallahi kendisinden başka ilah bulunmayan Allah olmasaydı
Onu küçük düşürürdüm, ya da parçalanırdı

Amr'ın şiiri Sa'd'ın kulağına gitti. Sa'd yanına gitti ve ondan özür diledi.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Sâlim Ebü'n-Nadr'dan rivayet etti; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs vefat ettiği zaman

müminlerin annesi Âişe, ona mağfiret dilemek için cenazesinin yanına götürülmesini emretti.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Simâk b. Harb'den, o da Mus'ab b. Sa'd'dan şöyle dediğini nakletti: Vefat hastalığında babamın başı kucağımdaydı. Gözlerim yaşarmaya başladı. Babam bana, "Neden ağlıyorsun oğlum?" dedi. Ben de, "Şu anda sende gördüğüme ağlıyorum" dedim. Babam, "Ağlama, Allah bana azap etmeyecektir. Ben cennet ehlindenim. Allah müminleri yaptıkları iyiliklerle mükâfatlandırır. Amel işleyen herkes, kimin için amel yapmışsa sevabını ondan istesin. Kâfirlere gelince, Allah onların yaptıkları iyilikleriyle azaplarını hafifletir" dedi.

Bize Abbas b. Velîd en-Nersî anlattı. O Ebû Avâne'den, o Muğîre'den, o da Şa'bî'den nakletti; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs, Şürahbîl b. Sımt el-Kindî'ye ikramda bulundu ve onu Eş'as'tan üstün tuttu. Bu yüzden Kinde kabilesi kızdı. Sonra Sa'd Şürahbîl'i bir ordunun başında görevlendirdi. Adam, "Kim Cahiliye döneminde had gerektirecek bir iş yapmışsa gelsin onu temizleyeceğim" diyordu. Bunun üzerine adamlar yanına gelip, "Ben şunu şunu yaptım" diyor; o da ona had uyguluyordu. Bu durum Ömer'in kulağına gitti. Ömer, "Ben sağ olduğum müddetçe o adam, iki kişiye [dahî] amirlik yapmayacaktır. Adam Müslümanların perdesini yırttı" dedi.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Kinde kabilesine mensup olan Eş'as ile Şürahbîl arasında bir zıtlık vardı. Bunun üzerine Cerîr b. Abdullah el-Becelî Ömer'in yanına gitti. Giderken Eş'as ona, "Eğer Ömer'in yanında Şürahbîl aleyhinde konuşabilirsen iyi olur" dedi. Şürahbîl Kûfe'de eşraftan biri hâline gelmişti. Cerîr Ömer'in yanına varınca Ömer ona insanların durumlarını sordu. Cerîr şöyle dedi: "İnsanlar tıpkı çukurda bulunan oklar gibidirler. Bazıları eğri ve hedefe isabet etmiyorlar; bazıları da dosdoğru ve isabet ediyorlar. Kûfe valisi Sa'd b. Ebû Vakkâs da okları düzelten kişidir; onların en eğri olanlarını düzeltmeye çalışıyor. Ama eğri olanlar da aksamaya devam ediyor. Şair de şöyle diyor" dedi ve şu beyitleri okudu:

Ah! Keşke ben, insanlar ve Sa'd b. Mâlik [Ebû Vakkâs]
Zebrâ ve İbnü's-Sımt bir denizin içinde olsaydık
Boğulsaydı arkadaşlarım ve ben kurtulsaydım
Çağırsaydım Ebû Bekr'i, bir geminin üzerinde

Bunun üzerine Ömer, "Sa'd böyledir; peki, insanların ona itaatleri nasıl?" dedi. Cerîr, "Namazlarını kılıyor ve zekâtlarını veriyorlar" dedi. Ömer, "Eğer namaz kılınıyor ve zekât ödeniyorsa o zaman itaat ve cemaat var demektir" dedi. Sonra Ömer Şürahbîl b. Sımt ve Sa'd'ın cariyesi Zebrâ'nın kendisine gönderilmesi için Sa'd'a mektup yazdı. Sa'd her ikisini Ömer'in yanına gönderdi. Ömer Zebrâ'yı Medine'de hapsetti; Şürahbîl'i de Şam'a gönderdi. Şürahbîl'in babası da Şam'ın gazilerinden olup onun Şam'a gelmesini istiyordu. Şürahbîl Şam'da sayılan biri hâline geldi. Cerîr Ali'nin kendisine biat edilmesi hususundaki mektubunu Muâviye'ye getirince Muâviye karar vermeden Şürahbîl'in gelmesini bekledi. Şürahbîl geldi. Muâviye ona, "Cerîr şunun için gelmiştir; sen bu konuda ne diyorsun?" dedi. Şürahbîl, "Osman bizim halifemizdi. Eğer onun kanını talep edeceksen tamam; aksi takdirde biz bu işte yokuz" dedi. Cerîr gitti. Necâşî bu konuda şöyle dedi:

Ey Şürahbîl! Bizden din hususunda değil
Fakat Cerîr el-Mâliki'ye öfkelendiğin için ayrıldın
Ve senin söylediğin sözler, Eş'as'a olan öfkendendir
Sen devesiz şarkı söyleyen birinin durumuna düştün

O, Cerîr b. Abdullah b. Câbir b. Mâlik olduğu için şair onu, dedesi Mâlik'e nispet etmiştir.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr ve Abbas b. Velîd en-Nersî anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Câbir b. Semüre'den nakletti; dedi ki: Kûfe halkı Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı şikâyet etmek üzere Ömer'in yanına gittiler ve "Sa'd namazı iyi kıldırmıyor" dediler. Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi: "Doğrusu ben Resûlullah'ın (sas) namazını onlara kıldırıyorum. Onun namazından hiçbir şey kesmiyorum. İlk iki rekâtı uzun, son iki rekâtı da kısa tutuyorum" dedi. Ömer, "Bu senin hakkında bir suizandır ey Ebû İshak" dedi. Sonra Ömer, onun hakkında

soruşturma yapacak bazı adamları Kûfe'ye gönderdi. Onlar Kûfe'nin hangi mescidine gittilerse [halk] Sa'd hakkında hayır söylediler ve onu iyilikle övdüler. Nihayet Benî Abs mescitlerinden birine geldiler. Onlardan Ebû Sa'de adında bir adam, "Eğer Sa'd'ı bize soracaksanız; vallahi o taksimatı eşit yapmıyor ve verdiği hükümde adil davranmıyor" dedi. Dedi ki: Bunun üzerine Sa'd, "Allah'ım! Eğer yalan söylüyorsa onun ömrünü uzat; fakirliğini daim eyle; gözlerini kör et ve onu fitnelere hedef yap" diye beddua etti. Abdülmelik dedi ki: [Daha sonra] onu gördüm; sokaklarda cariyelere sarkıntılık ediyordu. Kendisine, "Sen nasılsın ey Ebû Sa'de?" denildiğinde, "Yaşlı, fitneye bulaşmış ve fakir bir adamım. Sa'd'ın bedduası beni tuttu" derdi.

Bana Hasan b. Ömer ez-Ziyâdî anlattı. O İsmail b. Mücâlid'den, o babasından, o da Şa'bî'den şöyle dediğini nakletti: Amr b. Ma'dîkerib ez-Zebîdî, Sa'd'ın Kâdisiye ve çevresini fethetmesinden sonra Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi. Ömer ona Sa'd'ı ve insanların ondan razı olup olmadıklarını sordu. Amr şöyle dedi: "Sa'd Kûfe halkı için, mısırı ambarda toplar gibi vergi topluyor ve onlara bir anne şefkatiyle davranıyor. Kimin ne ihtiyacı varsa ona koşuyor. Ganimet mallarını eşit bir şekilde dağıtıyor, hükümde adil davranıyor ve seriyyeyi düşman üzerine göndermeyi ihmal etmiyor." Bunun üzerine Ömer, "Sanki övgü konusunda karşılıklı anlaşmış gibisiniz" dedi. Çünkü Sa'd da, Ömer'e Amr'ı öven bir mektup yazmıştı.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Mübârek b. Fedâle anlattı. O Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Selmân el-Fârisî hastalandı; Sa'd onu ziyarete gitti. Sa'd, "Nasılsın, durumun nedir ey Ebû Abdullah?" dedi. Selmân ağlamaya başladı. Sa'd, "Neden ağlıyorsun?" dedi. Selmân şöyle dedi: "Vallahi dünyaya olan hırsımdan ya da ölüm korkusundan ağlamıyorum; fakat ben Resûlullah'tan (sas) işittim; 'Sizden birisinin dünyadan nasibi bir yolcunun azığı kadar olsun' diyor ve bize vasiyet ediyordu. Doğrusu onun sözünü tutmamış olmamızdan korkuyorum; onun için ağladım. Sana gelince ey Vali! Bir şey yapacağın zaman, konuşacağın zaman ve ceza vereceğin zaman Allah'ı hatırından çıkarma."

Medâinî, Vakkâsî'den, o da Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Celûlâ günü Sa'd ganimetten beş cariye aldı. Ömer onları ona sordu. Sa'd, "Müslüman-

ların onlar yüzünden yoldan çıkmalarından korktum. Bu yüzden onları satıp paralarını Müslümanlara dağıttım" dedi. Ömer durumu araştırdı; aynen Sa'd'ın dediği gibi çıktı.

Bana Davud b. Abdülhamîd anlattı. O babasından, o Câfer b. Burkân'dan, o Meymûn b. Mihrân'dan nakletti; dedi ki: Selmân, Sa'd'da nahoş bir davranış gördü. Onu Ömer'e bildireceğine yemin etti. Ancak Sa'd, bundan vazgeçmesi için Selmân'ın yanına adamlar gönderdi. Selmân sustu. Sa'd'ın bir kölesi vardı ve ondan başka köle edinmiyordu. Ona, "Sen Allah için özgürsün" dedi; ardından, "Ancak sen Ömer'e bir şey anlatmayacaksın" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Osman anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Musa b. Ukbe haber verdi. O Abdülvâhid'den, o Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da Âişe bt. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Sa'd b. Ebû Vakkâs vefat ettiğinde Resûlullah'ın (sas) eşleri, onun cenazesinin Mescide getirilmesi için haber gönderdiler. Cenaze getirildi, onların odalarının önünde durduruldu. Resûlullah'ın (sas) eşleri onun cenaze namazını kıldılar. Sonra cenazeyi, oturma yerlerine açılan cenaze kapısından çıkardılar. Ancak insanların bu durumu ayıpladığı ve "Cenazeler mescitlere sokulmaz" dedikleri yolunda onlara haber ulaştı. Bu haber Âişe'ye de ulaşınca o, "Bilmedikleri şeyleri ayıplama konusunda insanlar ne kadar da acelecidirler! [Cenazenin Mescide sokulması konusunda bizi ayıplamışlar.] Hâlbuki Resûlullah (sas) Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını Mescidin ortasında kıldırmıştı" dedi.

Vâkıdî dedi ki: İnsanlar Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın cenazesinin Mescide sokulmasını ayıplayınca Âişe, "İnsanlar ne çabuk unutuyorlar! Kuşkusuz ki, Resûlullah (sas) Sehl b. Beydâ'nın cenaze namazını Mescitte kıldırmıştı" dedi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O Sâlih b. Yezîd'den nakletti; dedi ki: İbnü'l-Müseyyeb'in yanındaydık; Ali b. Hüseyn onun yanından geçti ve ona, "Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın cenaze namazı nerede kılındı?" dedi. Saîd şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sas) hanımları, biz çıkamı-

yoruz, diye haber gönderdikleri için cenaze Mescide, onun için ayrılan yere getirildi, hanımların başlarının önüne koyuldu. Böylece ezvâc-ı tahirât da Sa'd'ın cenaze namazını kılmış oldular" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Ferve anlattı. O Âişe bt. Sa'd'dan nakletti; dedi ki: Sa'd malının zekâtını Mervân b. Hakem'e gönderdi. Zekâtın miktarı 5.000 dirhemdi. Sa'd vefat ettiği gün 250.000 dirhem miras bıraktı.

Vâkıdî dedi ki: Bize İsmail b. İbrâhim anlattı. O babasından, o da Sâlim'den, o da Abdullah'tan nakletti; dedi ki: Ömer, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı Irak valiliğinden azlederken, mal taksiminde onun hissesini verdi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Mücâlid'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Kûfe halkı Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı şikâyet ettiklerinde Sa'd onlara, "Allah'ım! Onları benden sonra hiçbir validen razı etme; hiçbir valiyi de onlardan razı etme" şeklinde beddua etti. Nitekim öyle oldu.

Dediler ki: Kâdisiye gününde Sa'd yaralıydı. Bundan dolayı savaşa giremedi. Bu yüzden bazı Müslümanlar şöyle dediler:

Ve savaştım, Allah zaferini ihsan edinceye kadar
Sa'd ise korunuyordu, Kâdisiye kapısında
Sevindik, ancak dul kaldı birçok kadın
Oysa yoktu, Sa'd'ın kadınlarında bir tek dul

Kûfe'deki "Cebbânetu Bişr"in sahibi olan Bişr b. Rebîa el-Has'amî şöyle dedi:

İnledi devem Kâdisiye kapısında
Sa'd b. Vakkâs da başımda emîrdi
Sa'd, kötülüğü iyiliğinden az olan bir emîrdir
Eziyeti çok; Ebü'z-Zinâd gibi kısa boyludur
Allah sana hidayet versin; hatırla kılıçlarımızın şakırtısını
Kâdisiye kapısında, zordu hamle yapmak
Nitekim insanlar temenni eder oldular
Keşke kanatları olsa da uçup kaçsalar!

Müslümanlardan bir adam, Sa'd'ı korkaklıkla itham eden bir adamın sözlerini işitti ve "Bir aslan edasıyla Resûlullah'la (sas) birlikte savaştığını gördüğüm hâlde sen onu korkaklıkla mı itham ediyorsun?" dedi.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı. O Ebû Avâne'den, o Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Câbir b. Semüre'den nakletti; dedi ki: Kûfe halkı Sa'd'ı Ömer'e şikâyet edip, "Haklarımızı zayi etti ve bize zulmetti" dediler. Bunun üzerine Ömer onu azletti ve yerine Ammâr b. Yâsir'i tayin etti. Sa'd da onlara beddua etti.

[Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın (ra) Çocukları]

İshak el-Ekber, -Sa'd bununla künyelenirdi. Ancak küçükken vefat etti.- *Ümmü'l-Hakem el-Kübrâ* ve *Zeyneb*: Bunların annesi Şihâb b. Abdullah b. Hâris b. Zühre'nin kızı idi.

Ömer b. Sa'd: Künyesi "Ebû Hafs" idi. Bu, Hüseyn b. Ali'nin yaşıtı ve onunla savaşmayı üstlenen kişidir. Onu Muhtâr b. Ebû Ubeyd öldürdü. Bununla ilgili bilgiyi daha önce vermiştik.

Muhammed b. Sa'd: Deyrü'l-Cemâcim savaşında öldürüldü. Onu Haccâc öldürdü. Ferezdak onun hakkında şöyle diyor:

Eğer İbn Sa'd'ı görseydi süvariler
Örterlerdi parçalı sarığını, öfkeden ve hatırlatmak için

Hafsa, *Ümmü'l-Kâsım* ve *Ümmü Külsûm*: Bunların annesi Mâriye bt. Kays b. Ma'dîkerib el-Kindî'dir. Ebü'l-Keyşem[4] el-Kindî'nin kızı olduğu da söylenir.

Uhayze, *Âmir*, *İshak el-Asğar*, *İsmail* ve *Ümmü İmrân*: Bunların annesi Behrâ ailesinden Ümmü Âmir bt. Amr b. Ka'b'dır.

İbrâhim, *Musa*, *Ümmü'l-Hakem es-Suğrâ*, *Ümmü Amr*, *Hind*, *Ümmü'z-Zübeyr* ve *Ümmü Musa*: Bunların annesi Ümmü Zebrâ'dır. Onun oğulları annelerinin, Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe'nin çocuklarından Ya'mer b. Şerâhîl b. Abdiavf'ın kızı olup esir alındığını söylüyorlardı.

Abdullah: Onun annesi Benî Tağlib'den Selmâ'dır.

4 İbn Sa'd'da Ebü'l-Keysem şeklinde geçmektedir (E).

Mus'ab b. Sa'd: Onun annesi, Beni Tağlib'den Havle bt. Amr b. Evs'tir.

Abdullah, Büceyr ve *Humeyde*: Büceyr'in ismi Abdurrahman'dır. Bunların annesi Mezhic kabilesinden Ümmü Hilâl bt. Rebî b. Mürey'dir.

Umeyr b. Sa'd el-Ekber: Bu çocuk babasından önce vefat etti.

Hamne: Onun annesi Kinâne'den Ümmü Hakîm bt. Kâris'tir. Onlar, Benî Zühre'deki anlaşmalılarıydı.

Umeyr el-Asğar, *Amr*, *İmrân*, *Yahya*, *Ümmü Amr*, *Ümmü Eyyûb* ve *Ümmü İshak*: Bunların annesi, Benî Teymüllât b. Sa'lebe b. Ukâbe'den Selmâ bt. Hafsa'dır.

Sâlih b. Sa'd: Sâlih, kendisiyle kardeşi Ömer b. Sa'd arasında meydana gelen bir kavga sebebiyle Hîre'ye yerleşmişti. Onun çocukları da Hîre'ye yerleştiler. Sonra oradan Cezîre'nin Re'sü'l-Ayn şehrine geçtiler. Onun annesi, Zabye bt. Âmir b. Nemr b. Kasıt idi.

Osman ve *Remle*: Bunların annesi Ümmü Huceyr'dir.

Amre: Bu âmâdır. Onunla Süheyl b. Abdurrahman b. Avf evlendi. Onun annesi Âişe, Arap esirlerdendi.

Muhammed b. Sa'd'ın Medine'de "İsmail b. Muhammed" adında bir oğlu vardı. İsmail Kureyş'in fakihlerinden ve zeki adamlarındandı. Diğer taraftan Musa b. Sa'd'ın "Bicâd" adında bir oğlu vardı. Ancak kendisi tam tersi cimri, zayıf ve değersiz bir adamdı. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Bicâd b. Musa ve İbn Sa'd b. Mâlik'tir o
Kervan köpeği gibi, ne sürüp götürür, ne de korur

Muhtâr, Hafs b. Ömer b. Sa'd'ı babasıyla birlikte öldürdü.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Sa'd'ın Âmir, Muhammed, Âişe, Mus'ab, İbrâhim, Yahya, Abdurrahman ve Ömer adlı çocukları muhaddis idiler. Yine İsmail b. Muhammed b. Sa'd fakih idi. Âmir b. Sa'd b. Ebû Vakkâs hicretin 104. yılında vefat etti. Velîd b. Abdülmelik zamanında vefat ettiği de söylenir. Birinci görüş Vâkıdî'nindir. İkincisi ise Heysem b. Adî'nindir. Mus'ab b. Sa'd hicretin 103. yılında vefat etti.

Utbe b. Ebû Vakkâs

Utbe de Benî Abdümenâf b. Zühre'dendir. Sa'd'ın kardeşidir. Uhud günü Resûlullah'ın (sas) dişlerini kıran Utbe idi. Deniliyor ki: Resûlullah (sas), "Bir yıl üzerinden geçmesin" diye ona beddua etti; o da çok geçmeden öldü. Bazılarına göre Fetih günü Müslüman oldu ve Fetihten sonra vefat etti. Ancak onun Fetihten önce ölmüş olduğu görüşü daha doğrudur.

Bana Ömer b. Abdurrahman anlattı; dedi ki: Bize Eslem'in mevlası Mutarrif b. Abdullah anlattı. O Mâlik b. Enes'ten, o Zührî'den, o Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Utbe b. Ebû Vakkâs kardeşi Sa'd'a Resûlullah'ın zevcesi Sevde bt. Zem'a'nın kardeşi Zem'a b. Kays'ın cariyesinden olma oğlan çocuğunun kendisinden olduğunu söylemiş ve "Onu yanına al" diye vasiyet etmişti. Fetih günü olunca Sa'd onu aldı ve "Kardeşimin oğludur. Kardeşim onu bana vasiyet etmişti" dedi. Hemen Abdullah b. Zem'a -bazılarına göre Abd b. Zem'a- ayağa kalkarak, "Hayır, bu benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur. Onun yatağında dünyaya gelmiştir" dedi. İkisi birlikte Resûlüllah'ın yanına gittiler. Sa'd, "Bu benim kardeşimin oğludur" dedi. Abdullah -veya Abd b. Zem'a- "Bu benim kardeşimdir, babamın yatağında dünyaya gelmiştir" dedi. Resûlullah (sas), Ey Abd -veya ey Abdullah- O senindir; çocuk [doğduğu] yatağa aittir. Zina eden için mahrumiyet vardır" dedi. Sonra Resûlullah (sas), çocuğun Utbe'ye olan benzerliğinden dolayı Sevde bt. Zem'a'ya, "Onun yanında örtün" dedi. Ölünceye kadar çocuk Sevde'yi görmedi.

Utbe b. Ebû Vakkâs'ın Çocukları

Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs: Hâşim'e "el-Mirkâl" denilirdi. Çünkü o (وَاللَّهِ لأُرْقِلَنَّ إِلَى هَذَا الْعَدُوِّ إِرْقَالَ الْجَمَلِ الْمُصَاعِبِ) "Vallahi ben bu düşmana damızlık devenin saldırışı gibi saldıracağım" demişti. Yermûk gününde, Şam'da gözü çıktı. Sıffîn günü, Ali b. Ebû Tâlib ile beraber savaşırken öldürüldü. Hâşim Sıffîn günü savaşıyor ve şöyle diyordu:

Tek gözlü bir adam… Ailesi bir yer istiyor
Sıkılıncaya kadar koştu hayatın peşinde
Mutlaka ya kılıcını köreltmeli, ya onda körelmelidir
Çok söz söylendi ve azaltılmayacak

Hâşim b. Utbe el-Mirkâl Ramazan ayının son gününde oruç tutmamıştı. Oruç tutmadığını gören bazı kimseler onu, Osman'ın Kûfe valisi Saîd b. Âs b. Saîd b. Âs'a şikâyet ettiler. Saîd Hâşim b. Utbe'ye, "Valinden önce orucu bitirmeye seni sevk eden neydi?" dedi. Hâşim, "Hilali gördüm" dedi. Saîd, "Halkın çoğu iki gözle bakıp görmedikleri hâlde sen tek gözle hilali nasıl gördün?" dedi. Hâşim valiye, "Sen benim gözümün hayrına sövdün" dedi. Bunun üzerine Saîd ona had uyguladı. Osman öldürülünce Hâşim, Ali b. Ebû Tâlib'in yanına geldi. Ali de onu Kûfe'ye vali yaptı. Hâşim Kûfe'ye gelince hemen Saîd'i yakaladı ve ona -kendisine uyguladığı hadde karşılık- 100 kırbaç had uyguladı. Saîd karşısında darp edilirken Hâşim şöyle dedi:

Sabret ey Saîd, çünkü hür insan sabırlıdır
Sopaya karşı sopa, el çekmeye karşı el çekme

Mirkâl Sıffîn'de öldürüldü. Bazıları dedi ki: Sıffîn'de Ali'nin en büyük sancağı ondaydı.

Utbe'nin çocuklarından birisi de Nâfi b. Utbe b. Ebû Vakkâs idi.

Umeyr b. Ebû Vakkâs

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kardeşlerinden birisi de Umeyr idi. Umeyr çocukken Müslüman oldu. Onun annesi, Sa'd'ın da annesi olan Hamne bt. Süfyân b. Ümeyye idi. Sa'd Medine'ye hicret ettiği zaman Umeyr onunla beraberdi. Bedir günü Resûlullah (sas) insanları gözden geçirirken, onu küçük sayıp cihaddan alıkoyar korkusuyla Umeyr parmak uçlarına basarak uzun görünmeye çalışıyordu. Resûlullah (sas) onu görünce geri çevirdi. Umeyr ağladı; bunun üzerine Resûlullah (sas) ona cevaz verdi. Bedir günü şehit edildi. Onu, Amr b. Abdüvüd öldürdü.

Âmir b. Ebû Vakkâs

Sa'd b. Ebû Vakkâs, Âmir'i sürekli İslâm'a davet ediyordu. Nihayet Âmir Müslüman oldu. Sonra Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve Müslümanlığını açıkça ilan etti.

Bize Muhammed b. Hâtim b. Meymûn el-Mervezî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd anlattı; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Simâk b. Harb anlattı. O Mus'ab b. Sa'd'dan, o da babası Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Annem bana, "Sen Allah, sıla-i rahmi ve anne-babaya iyilik yapmayı emrediyor, demiyor muydun?" dedi. Ben, "Evet, öyle diyordum" dedim. Bunun üzerine annem bana, "Vallahi sen Muhammed'i inkâr etmedikçe ne yemek yerim ne de su içerim" dedi. Akrabaları onun ağzını açıp içine yiyecek ve içecek koyarak onu besliyorlardı. Bunun üzerine Allah "*Biz, insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik. Şâyet onlar seni, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, bu takdirde onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak bana olacaktır ve ben yapmakta olduklarınızı size haber vereceğim*"[5] ayetini indirdi.

Bize Muhammed b. Hâtim anlattı; dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı. O İbn Cüreyc'den, o da Muhammed b. Abbâd'dan rivayet etti. Muhammed b. Abbâd, "*Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz ancak banadır. Ben de size yapmakta olduğunuz şeyleri haber vereceğim*"[6] ayeti için, "Bu ayet Sa'd b. Ebû Vakkâs ve annesi hakkında nazil olmuştur. Annesi Sa'd İsaf ve Nâile putlarına dokunmadıkça onunla konuşmayacağını nezretmişti" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Bize Ebû Bekr b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhâcir b. Mismâr'dan, o da Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Müslüman olduğumda namaz farz kılınmamıştı. İkindi vakti namaz kıldık; bu annemin kulağına gitti. Annem odasının kapısındaydı. Birden şöyle bağırdı: "Hey! Benim aşiretimden ya da onun aşiretinden bu oğlana karşı bana yardım edecek birisi yok mu? Onu bir eve hapsedeyim ve kapıyı üzerine çamurla sıvayayım da ölünceye ya da bu yeni dini bırakıncaya kadar orada kalsın…" Ben hemen geldiğim gibi döndüm ve "Sana dönmeyeceğim, senin evine de yaklaşmayacağım" dedim. Bir müddet annemi terk ettim. Daha sonra, "Evine dön, insanların evinde misafir olarak

5 Ankebût, 29/8.
6 Lokman, 31/15.

kalma. Bu bizim için ayıp oluyor" diye bana haber yolladı. Ben de evime döndüm. Annem bana iyi davranıyor, bazen de benimle kavga ediyordu. Kardeşim Âmir'i kastederek, "Fakat benim iyi oğlum dininden ayrılmayacak ve kimseye uymayacak" diyordu. Sonunda Âmir de Müslüman oldu. Habeşistan'a hicret edinceye kadar, annemden misli görülmemiş azar ve eziyetler gördü.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, o Âmîr b. Sa'd'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Avdan döndüm; baktım insanlar annem Hamne bt. Süfyân ve kardeşim Âmir'in başına toplanmışlar. Âmir Müslüman olan 11 veya 12. kişiydi. "Bu insanlar ne istiyorlar?" dedim. Onlar, "Bu annendir ve kardeşin Âmir'i azarlıyor. Kendisi, oğlu çocukluğu bırakıncaya kadar gölgede oturmayacağı, yemek yemeyeceği ve su içmeyeceğine dair Allah'a yemin ediyor" dediler. Ben ilerledim, yanına vardım ve "Anacığım benim üzerime yemin et, benim üzerime… Sen hiçbir gölgeye gitme. Vallahi sen gölgelenmeyecek, yemeyecek ve içmeyeceksin; sonunda cehennemdeki yerine hazırlanacaksın" dedim. Annem, "Ben ancak anne-babasına karşı saygılı olan oğlum için yemin ettim" dedi. Bunun üzerine Allah "*Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin."* ayetini indirdi.

Bana Ebû Mes'ûd el-Kattât anlattı; dedi ki: Bana Vakkâsî anlattı; dedi ki: Âmîr b. Ebû Vakkâs kardeşi Sa'd'dan hemen sonra dünyaya gelmişti. Aralarında iki yıl vardı. Künyesi "Ebû Amr" idi. Ömer b. Hattâb, Hâlid b. Velîd'i Şam valiliğinden azledip yerine Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı tayin ettiği zaman, Hâlid'e ve Ebû Ubeyde'ye yazdığı mektupları Âmir b. Ebû Vakkâs'a verip yollamıştı. Âmir Amvâs taununda vefat etti.

Ebû Mes'ûd dedi ki: Bazılarından işittim; şöyle diyorlardı: Âmir Mısır'a gönderilen Müslümanlarla birlikte Mısır'a gitti ve orada vefat etti.

Kelbî dedi ki: Nâfi b. Utbe b. Ebû Vakkâs Uhud günü babasıyla beraberdi ve kâfir olarak orada bulundu.

Hâris b. Zühre'nin Çocukları

Abdülhâris, *Abdullah b. Hâris* ve *Vehb b. Hâris*: Vehb'e, "Zü'l-Füreyye" [tüylü, tüy sahibi] denilirdi. Kendisi savaştığı zaman, işaret olarak başına bir tüy takardı.

Abdurrahman b. Avf

Hâris'in çocuklarından birisi de Abdurrahman b. Avf b. Abdülhâris b. Zühre'dir. Abdurrahman'ın ismi Cahiliye döneminde "Abduamr" idi. Resûlullah (sas) ona "Abdurrahman" ismini verdi. Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Annesi Şifâ bt. Avf b. Abdülhâris'tir. Annesi, babasının amcasının kızıydı. Abdurrahman "el-Emîn" diye çağrılırdı. Abdurrahman Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe'nin dostuydu. Ebû Bekr onu İslâm'a davet etti; Abdurrahman uzak durmadı. Bir işi çıktı; işini bitirince Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Bu olay, Resûlullah (sas) Erkam'ın evine yerleşip oradan davete başlamasından önceydi. Abdurrahman Allah'ın bir olduğuna, Muhammed'in de O'nun elçisi olduğuna ve babalarının yaptıkları ibadetin dalalet ve cehalet olduğuna şehadet etti. Abdurrrahman Osman b. Affân'ın eniştesiydi. Çünkü o Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın kızı Ümmü Külsûm ile evlenmişti. Ümmü Külsûm'un annesi, Osman'ın annesi Ervâ idi. Daha sonra Ukbe onunla evlenmişti.

Bize Velîd b. Sâlih ve Muhammed b. Sa'd anlattılar. Onlar Vâkıdî'den, o Muhammed b. Sâlih'ten, o da Yezîd b. Rûmân'dan nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) Erkam b. Ebü'l-Erkam el-Mahzûmî'nin evine yerleşip oradan davete başlamasından önce Abdurrahman b. Avf Müslüman oldu.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr anlattı. O Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini nakletti: Abdurrahman b. Avf'ın ismi "Abdülkâbe" idi. Resûlullah (sas) ona "Abdurrahman" ismini koydu.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı. O Ebû Muâviye ed-Darîr'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Resûlullah (sas) Abdurrahman b. Avf'a, "Ey Ebû Muhammed! Hacer'i [Hacerü'l-Esved'i] selamlama konusunda ne yaptın?" dedi. Abdurrahman,

"Selamladığım da oldu, terk ettiğim de oldu ey Allah'ın Elçisi" dedi. Resûlullah (sas), "İsabetli yapmışsın" dedi.

Bana İbrâhim b. Ar'ara b. Muhammed es-Sâmî anlattı. O Akadî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o Abdurrahman b. Humeyd'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Misver b. Mahreme şöyle dedi: Osman bana, "Ey Misver, ilk ve son hicrette senin dayından daha hayırlı olduğunu söyleyen kişi yalan söylemiştir" dedi.

Bize Velîd b. Sâlih anlattı. O Vâkıdî'den, o Ma'mer b. Râşid'den, o Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf Mekke'den hicret ettiği zaman Benî Hâris b. Hazrec'den Sa'd b. Rebî'in evine indi. Sa'd ona, "Malımı seninle bölüşeceğim. Benim iki eşim var. Senin için, onlardan birisini boşayacağım" dedi. Abdurrahman ise, "Allah malını ve eşini sana bağışlasın. Sabah olunca bana çarşının yolunu göster" dedi. Sa'd sabahleyin ona çarşının yolunu gösterdi. Abdurrahman akşama küçük bir tulum yağ ve bir miktar peynir kâr ederek döndü.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Humeyd ve Sâbit haber verdiler. Onlar Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiler; dedi ki: Abdurrahman b. Avf Medine'ye hicret ettiği zaman Resûlullah (sas) onunla Sa'd b. Rebî'i kardeş yaptı. Sa'd ona, "Bak kardeşim, ben Medine'de malı en çok olan kişiyim. Al, malımın yarısı senin olsun. Ayrıca iki eşim var. Bak, hangisini beğeniyorsan onu senin için boşarım" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman, "Allah malını ve eşini sana bağışlasın. Siz bana çarşının yolunu gösterin" dedi. Onlar da ona çarşının yolunu gösterdiler. Abdurrahman [mal] alıp sattı ve kâr etti. O gün çarşıdan biraz yağ ve biraz peynir getirmişti. Sonra Allah izin verdiği kadar bekledi. Bir gün Resûlullah'ın (sas) yanına, üzerinde zaferan rengi bir gömlekle çıkageldi. Resûlullah (sas) ona, "Ne haber?" diye sordu. Abdurrahman, "Ey Allah'ın Elçisi, bir kadınla evlendim" dedi. Resûlullah (sas), "Ona mehir olarak ne verdin?" dedi. Abdurrahman, "Bir çekirdek ağırlığında, beş dirhemlik bir altın" dedi. Resûlullah (sas), "Bir koyunla bile olsa düğün yemeği [velime] ver" dedi. Abdurrahman, "Ben kendimi biliyorum; Bir taş bile kaldırsam atında altın veya gümüş bulacağımı ümit ederim" dedi.

Bize Yûsuf b. Musa el-Kattân anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî anlattı. O Yezîd b. Ebû Ziyâd'dan, o da Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf, 30.000 dirhem mehir vererek ensârdan bir kadınla evlendi.

Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas) [Medine'de evlerin planlarını çizerken] Benî Zühre için Mescid'in arkasında bir yer belirledi. Abdurrahman b. Avf'ın, küçük ve sulanmayan hurmaları vardı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Abdurrahman b. Avf "Resûlullah'ın (sas) filanca araziyi bana ve Ömer b. Hattâb'a tahsis ettiğine şehadet ederim" dedi. Bunun üzerine Zübeyr Ömer'in yanına gitti ve hissesini satın aldı. Zübeyr Osman'a "İbn Avf şöyle şöyle diyor" dedi. Osman, "İbn Avf, kendi lehinde ve aleyhinde şahitliği geçerli olan bir kişidir" dedi.

Bana Yahya b. Eyyûb ez-Zâhid anlattı; dedi ki: Bana İsmail b. Uleyye anlattı. O Eyyûb'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o da Amr b. Vehb'den nakletti; dedi ki: Muğîre b. Şu'be'nin yanındaydık. Kendisine, "Acaba Ebû Bekr dışında, Müslümanlardan Resûlullah'a (sas) imamlık yapan birisi var mıdır?" diye soruldu. Muğîre, "Evet, vardır" dedi ve şöyle devam etti: "Bir seferde biz Resûlullah (sas) ile beraberdik. Seher vakti olduğunda bineğimin boynuna vurdu. Bundan, onun bir ihtiyacı olduğunu anladım. Onunla beraber insanlardan uzaklaşıncaya kadar gittik. Resûlullah (sas) bineğinden indi ve gözden kaybolunca kadar gitti. Uzun bir müddet sonra geldi. Bana, "Yanında su var mı?" dedi. Ben, "Evet var" dedim. Su matarasını -veya yükün arkasında asılı bulunan deriden yapılmış su kabını, dedi- almak üzere kalktım ve ona getirdim. Suyu döktüm; ellerini güzelce yıkadı. -Ravi, ellerini toprakla ovup ovmadığından emin değilim, dedi-. Sonra yüzünü yıkadı ve kollarını sıvamaya başladı. Fakat üzerinde, yenleri dar bir cübbe vardı. Kollarını cübbenin altından çıkardı. Yüzünü ve kollarını yıkadı.[7] Sonra perçemini mesh etti; ayrıca sarığının ve ayaklarındaki

7 Yüzün yıkanması hadiste iki defa zikredilmiştir. Eğer ravide sehiv ihtimali yoksa yüzün ilk defa yıkanması üzerinden, yenlerinin dar olması sebebiyle fazla bir süre geçtiği için, Resûlullah (sas) yeniden yüzünü yıkamıştır, denilebilir (M).

mestlerin üzerini de mesh etti. Sonra bineklerimize bindik ve insanlara yetiştik. Ancak sabah namazı kılınmaya başlanmıştı. Abdurrahman b. Avf insanların önüne geçip imam olmuş, bir rekât kıldırmış ve ikinci rekâta başlamışlardı. Abdurrahman'ı uyarmak üzere gitmek istediğimde Resûlullah (sas) bana engel oldu. Böylece yetiştiğimiz rekâtı cemaatle beraber kıldık. Kılmadığımız ilk rekâtı da tamamladık."

Vâkıdî, "Muğîre Resûlullah'ın (sas) abdest suyunu taşıyordu" dedi ve bu hadisin benzerini anlattı. Ayrıca şöyle dedi: "Bu olay Tebûk seferinde olmuştu. Resûlullah (sas) Abdurrahman b. Avf'ın arkasında namaz kıldığında, 'Hiçbir peygamber, ümmetinden salih bir adamın arkasında namaz kılmadıkça vefat etmez' dedi."

Bana Velîd b. Sâlih anlattı. O Vâkıdî'den, o Saîd b. Müseyyeb'den, o Atâ b. Ebû Rebâh'tan, o da İbn Ömer'den nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) kendi eliyle Abdurrahman b. Avf'a siyah bir sarık bağladı ve ucunu [taylesanını] omuzları arasına sarkıttı.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ anlattı. O Saîd b. Ebû Ar'ara'dan, o Katâde'den, o da Enes'ten rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) bir seferde, Abdurrahman b. Avf'ın cildinde bulunan bir kaşıntıdan [uyuzdan] dolayı, onun ipek elbise giymesine izin verdi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Yusuf el-Ezrak anlattı; dedi ki: Bize Ebû Cenâb el-Kelbî haber verdi. O babasından, o Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tan nakletti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf bitlerin çokluğundan Resûlullah'a (sas) şikâyette bulundu ve "Ey Allah'ın Elçisi! İpek gömlek giymeme izin verir misin?" dedi. Resûlullah (sas) de izin verdi. Resûlullah (sas) ve Ebû Bekr vefat ettiklerinde Ömer b. Hattâb halife olmuştu. Üzerimde ipekten bir gömlek olduğu hâlde babam beni Ömer'in yanına götürdü. Ömer ipek gömleği görünce "Bu nedir?" dedi ve elini gömleğin yakasından içeri sokup gömleği ikiye böldü. Abdurrahman, "Allah Resûlü'nün ipek elbise giymeyi bana helal kıldığını -veya ipek elbise giyme konusunda bana izin verdiğini- bilmiyor musun?" dedi. Bunun üzerine Ömer, "O, sadece sen bitlerden şikâyetçi olduğun için bunu sana helal kılmıştı. Senin dışındakilere ise, kesinlikle helal değildir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı. O Enes'ten nakletti; dedi ki: Zübeyr b. Avvâm ile Abdurrahman b. Avf, girdikleri bir gazada, bitlerden dolayı Resûlullah'a (sas) şikâyette bulundular. Resûlullah (sas), ipek gömlek giymeleri konusunda ikisine ruhsat verdi.

Bana Abdurrahman el-Cu'fî Müşkidâne ve Ebû Bekr el-A'yen anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Mis'ar anlattı. Dedi ki: Sa'd b. İbrâhim Abdurrahman b. Avf'ın 500 veya 400 dirhem değerinde hırka veya hülle giydiğini söyledi

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O Zekeriyya b. Ebû Zâide'den, o da Sa'd b. İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf'tan nakletti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf Mekke'ye geldiği zaman, orada kaldığı süre boyunca cahiliye döneminde yaşadığı evine yerleşmek istemiyordu. Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Abdurrahman o evinden hicret ettiği için oraya yerleşmek istemiyordu."

Bana Muhammed b. Sa'd ve Ebû Eyyûb Süleyman er-Rakkî anlattılar; dediler ki: Bize İbn Câfer er-Rakkî anlattı. O Ebü'l-Melîh'ten, o da Habîb b. Ebû Merzûk'tan rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf'a ait bir ticaret kervanı Medine'ye geldi. O günlerde Medine halkı kıtlıktan dolayı feryat-figan içindeydi. Âişe, "Bu nedir?" dedi. Kendisine, "Bu Abdurrahman b. Avf'ın kervanıdır" denildi. Âişe şöyle dedi: Vallahi ben Allah Resûlü'nden şunu duymuştum; buyurdu ki: "Rüyamda sanki ben Abdurrahman b. Avf ile beraber sıratın üzerindeydim. Abdurrahman kâh sağa sola yalpalıyor, kâh doğruluyordu. Sonunda kurtuldu; fakat neredeyse kurtulamıyordu." Âişe'nin bu sözü Abdurrahman'a ulaşınca Abdurrahman, "Kervan ve üzerindeki eşyalar sadakadır" dedi. Dedi ki: Kervanın üzerindeki eşyalar kervandan daha değerliydi. Kervan o gün 500 deveden oluşuyordu."

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; dedi ki: Bize Benî Kays b. Sa'lebe'nin mevlası Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr el-Akadî anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Câfer anlattı. O Ümmü Bekr bt. Misver b. Mahreme'den nakletti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf Osman'dan 40.000 dinara bir arazi

aldı. Sonra bu araziyi, Benî Zühre'nin fakirleri, insanlardan ihtiyaç sahipleri ve müminlerin anneleri arasında paylaştırdı. Misver dedi ki: O arazinin gelirinden hissesine düşen kısmı Âişe'ye götürdüm; Âişe, "Bunu bana kim gönderdi?" dedi. Ben, "Abdurrahman b. Avf" dedim. Âişe bunun üzerine şöyle dedi: "Resûlullah (sas), 'Benden sonra size şefkat gösterecek olanlar sadece sabırlı olanlardır' dedi. Allah Abdurrahman b. Avf'a, cennetin selsebil şarabından içirsin."

Vâkıdî dedi ki: Bize Abdullah b. Câfer ez-Zührî anlattı. O Ya'kûb b. Utbe'den rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf uzun boylu, güzel yüzlü ve ince yapılıydı. Onda biraz kamburluk vardı. Pembeye çalan beyaz bir rengi vardı. Saçını-sakalını boyamazdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Abdülazîz b. Abdullah'tan, o Abdullah b. Câfer'den, o Ümmü Bekr bt. Misver'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf şûrada görevlendirildiği zaman, en çok Ali'nin halife olmasını arzu ediyordu. O olmak istemediği takdirde Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın olmasını istiyordu. O sıralarda Amr b. Âs bana rastladı ve "Kendisinin daha hayırlı olduğunu bildiği hâlde başkasının bu işe getirilmesi durumunda dayın Allah'a nasıl hesap verecek?" dedi. Sonra devamla, "Ama ben istemem böyle olmasını" dedi. Ben de bunu dayım Abdurrahman b. Avf'a anlattım. Bana, "Bunu sana kim söyledi?" dedi. Ben, "Sana söylemem" dedim. Bunun üzerine Abdurrahman, "Bunu bana söylemezsen bir daha seninle konuşmayacağım" dedi. Ben de, "Amr b. Âs söyledi" dedim. Bunun üzerine Abdurrahman, "Vallahi keskin bir bıçağın alınıp boğazıma dayatılması, sonra boğazımın bir tarafından diğer tarafına geçirilmesi bana bundan [hilafetten] daha sevimlidir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Ebü'l-Mu'allâ el-Cezerî haber verdi. O Meymûn b. Mihrân'dan, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Avf şûra üyelerine, "Ne dersiniz? Ben kendim bu işten vazgeçip içinizden birisini seçeyim mi?" dedi. Ali hemen, "Evet, buna ilk razı olan benim. Çünkü Resûlullah'ın (sas), 'Sen hem gök ehli içinde hem de yer ehli içinde güvenilir bir kişisin' dediğini duydum" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Abdurrahman b. Avf her iki seferde de Habeşistan'a hicret etmişti. Sonra oradan Mekke'ye geldi ve oradan, Resûlullah (sas) ile birlikte Medine'ye hicret etti. Sa'd'ın kardeşi Âmir b. Ebû Vakkâs, ikinci seferde onunla birlikte Habeşistan'a hicret etti. Âmir, Câfer b. Ebû Tâlib ile birlikte dönünceye kadar orada ikamet etti. Âmir, Ömer b. Hattâb döneminde Şam'da vefat etti. Künyesi "Ebû Amr" idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o da Niyâr el-Eslemî'den yaptığı isnadda dedi ki: Abdurrahman b. Avf, Resûlullah (sas), Ebû Bekr ve Ömer dönemlerinde fetva verenlerdendi.

Vâkıdî rivayetinde dedi ki: Ömer b. Hattâb hicretin 13. yılında hilafete getirilince aynı yıl Abdurrahman b. Avf'ı hac emîri olarak görevlendirdi. Abdurrahman yine, hicretin 23. yılında, Ömer'in son haccında, onunla beraber insanlara hac ibadetini yaptırdı. Ömer aynı yıl, hac ibadetlerini yerine getirsinler diye Resûlullah'ın (sas) eşlerine de izin vermişti. Onlar yol boyunca deve üzerindeki mahfelerinde taşındılar. Ömer, Osman b. Affân ile Abdurrahman b. Avf'ı onlarla birlikte gönderdi. Osman bineğinin üstünde onların önünden gidiyor ve hiç kimsenin onlara yaklaşmasına izin vermiyordu. Abdurrahman b. Avf da devesinin üzerinde onların arkasından gidiyor ve hiç kimsenin onlara yaklaşmasına izin vermiyordu. Onlar her konak yerinde Ömer ile beraber konaklıyorlardı. Osman ve Abdurrahman onları vadilerde indiriyorlardı. Kendileri de vadinin ağzında duruyorlar ve hiç kimsenin onların yanından geçmelerine izin vermiyorlardı. Hicretin 24. yılında Osman hilafete getirilince yine Abdurrahman b. Avf'ı hac emîri olarak görevlendirdi; o da insanlara hac ibadetini yaptırdı.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o Zührî'den, o Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'tan, o da annesi Ümmü Külsûm'dan rivayet etti; dedi ki: Bir keresinde Abdurrahman bayıldı; [çevredekiler] son nefesini vermekte olduğunu sandılar. Hemen emrolunduğum gibi yardım istemem gereken şeylerle, yani sabır ve namazla yardım istemek üzere dışarı [Mescide] çıktım.

Dediler ki: Abdurrahman b. Avf hicretin 32. yılında, 75 yaşında vefat etti. Fil olayından 10 yıl sonra dünyaya gelmişti. Abdurrahman Bakî'de defnedildi.

Bize Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı; dedi ki: Bize Şu'be b. Haccâc anlattı. O Sa'd b. İbrâhim'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı, Abdurrahman b. Avf'ın tabutunun yanında "Vah dağ gibi yiğidim vah!" derken gördüm.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize İbrâhim b. Muhâcir b. Mismâr anlattı. O Sa'd b. İbrâhim'den, o da babası İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf'tan rivayet etti; dedi ki: Ben Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı, Abdurrahman b. Avf'ın tabutunun iki direğinin arasında gördüm.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa haber verdi. O İbrâhim'den, o babası Sa'd b. İbrâhim'den, o da dedesi İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Avf'ın vefat ettiği gün Ali b. Ebû Tâlib'i gördüm; "Haydi git ey İbn Avf! Sen hayatın saf ve duru hâline kavuştun; hayatın bulanık hâlini geride bıraktın" diyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den nakletti; dedi ki: Bana Mahreme b. Bükeyr, Benî Esed b. Abdüluzzâ'dan Urve b. Zübeyr'in yetimi Ebü'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini nakletti: Abdurrahman b. Avf 50.000 dinarın Allah yolunda harcanmasını vasiyet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o Muhammed b. Ebû Harmele'den rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf 1.000 deve, Nakî çölünde[8] otlayan 3.000 koyun ve 100 at bıraktı. Abdurrahman ayrıca Curf'ta 20 hayvan kullanarak ekin ekiyor ve ailesinin yıllık azığını buradan elde ediyordu.

---

8 ZZ'de bu kelime (الْبَقِيع) şeklinde geçmektedir. RK'de ise (الْنقِيع) şeklinde geçiyor. (الْبَقِيع) sadece Medine mezarlığının adı olduğu için çeviride yazma nüshayı esas aldık. Diğer taraftan, şu anda Suudî Arabistan çöllerinde yer alan ve "*en-Nakî*" adıyla bilinen bir vilayet vardır. Muhtemelen orası asr-ı saadette, hayvanların otlatıldığı bir yerdi (M).

Bana Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf vefat etti; terekesi arasında baltalarla parçalanan bir altın parçası bıraktı. Hatta bu işi yapan adamların elleri su toplamıştı. Ayrıca dört hanım bıraktı. Bu hanımların her birisinin, sekizde bir [sümün] olarak hissesine düşen miras, 80.000 dinardı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Üsâme b. Zeyd el-Leysî'den, o da Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf'tan nakletti; dedi ki: Abdurrahman'ın dört eşinden biri olan Tümâdır bt. Asbağ, miras olarak sümünün [sekizde birin] dörtte birini aldı. Bunun için ona 100.000 tahsis edildi.

Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas) Abdurrahman'ı, ahalisini İslâm'a davet etmesi için Dûmetü'l-Cendel'e gönderdiği zaman ona bir emirname yazdı. Asbağ b. Amr el-Kelbî Müslüman oldu. Kendisi Hristiyandı. Abdurrahman onun kızı Tümâdır ile evlenmek istediğini ona söyledi. [Asbağ kabul etti]; Abdurrahman onun kızıyla evlendi ve onunla gerdeğe girdi. Sonra onu yanına alarak Medine'ye getirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn'den nakletti; dedi ki: Bize Kâmil Ebü'l-Alâ anlattı; dedi ki: Ebû Sâlih'ten işittim; şöyle diyordu: "Abdurrahman b. Avf vefat ettiğinde üç eş ve kız çocukları bıraktı. Geride kalanların her birisi 80.000 aldı."

Vâkıdî dedi ki: Abdurrahman'ın cahiliye dönemindeki ismi "Abduamr" idi. Abdurrahman Ümeyye b. Halef el-Cumahî'nin dostuydu. Abdurrahman Müslüman olunca Ümeyye, "Ben Abdurrahman diye birisini tanımıyorum" diyor ve onu "Abdulilah" diye çağırıyordu.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdurrahman b. Avf isimleri cennet için zikredilen on kişiden biriydi. Abdurrahman'ın yüzü lekeliydi. Cahiliye dönemindeki ismi "Abdülhâris" idi. Resûlullah (sas) ona "Abdurrahman" adını koydu ve ipek elbise giyme konusunda ona izin verdi. Sadece bir günde 30 köle azat etmiştir. Malının 16'da birini, Resûlullah'ın (sas) mevlası Ebû Bekre'ye verilmesi için vasiyette bulundu. -Hanımlarından her birisi onun

malından 80.000'er miras aldılar.- Onun babası cahiliye döneminde Gumeysa'da öldürüldü. Onu, Benî Cezîme öldürdü.

Ezher b. Abduavf

Bu zat da Benî Hâris b. Zühre b. Kilâb'dandır. Abdurrahman b. Avf'ın amcasıdır. İslâmî dönemde Ömer devrine yetişti. Ömer, Harem'in etrafındaki duvarları yükseltmek için onu ve bir grup insanı görevlendirdi. Kendisi yaşlıydı ve Harem hakkında bilgisi vardı. Abdullah b. Zübeyr'in fitnesine de yetişti. Bazılarına göre, Ezher b. Abduavf'ın oğulları Muttalib ve Tuleyb her iki seferde de Habeşistan'a hicret edenlerdendir.

Vâkıdî dedi ki: Muttalib ikinci Habeşistan hicretine katılanlardandır. Habeşistan'da onun "Abdullah b. Muttalib" adında bir çocuğu dünyaya geldi.

Kelbî dedi ki: Her ikisi de ikinci Habeşistan hicretine katılmışlar ve her ikisi de orada vefat etmişlerdir. Muttalib ile birlikte eşi Remle bt. Ebû Avf b. Subeyre es-Sehmî de vardı. Câbir b. Esved b. Abduavf, Abdullah b. Zübeyr'in Medine valisiydi. Bu Câbir, Abdullah b. Zübeyr'e biat etmemiştir diye Saîd b. Müseyyeb'i evlendiği bir kadınla gayri meşru beraberlikle suçlayan ve ona 60 kırbaç vuran adamdır.

Esved b. Abduavf

Abdurrahman b. Avf'ın kardeşidir. Fetih günü Müslüman oldu. Resûlullah (sas) ile sohbeti olmuştur. Ancak Ömer b. Hattâb onu Mekke'de içki içerken buldu ve ona had uyguladı.

Vâkıdî'nin dışındakiler şöyle dediler: Ömer, Ubeydullah b. Ebû Müleyke b. Abdullah b. Cüd'ân'a emretti; o da ona had uyguladı. Esved, Cemel günü Âişe ile beraberdi. Onu Cündeb b. Züheyr el-Ezdî öldürdü. Esved, Abdullah b. Âmir'ın kız kardeşi Ümmü Râfi bt. Âmir b. Küreyz ile evlendi. Onun "Abdullah b. Esved b. Avf" adında bir oğlu vardı. Basra halkı Ubeydullah b. Ziyâd tarafından rahatsız edildiklerinde Abdullah b. Esved'in valiliğine rıza gösterdiler. Fakat Abdullah b. Esved Basralılara, "Bırakın beni de, beni davet ettiğiniz şey konusunda bu gece biraz düşüneyim" dedi. Sabahleyin ölü bulundu. Basra'da soyu devam etmiştir.

Muhammed b. Esved Zâviye gününde İbnü'l-Eş'as ile birlikte öldürüldü. Yine Ayyâş b. Esved de İbnü'l-Eş'as ile birlikte öldürüldü.

Hamnen b. Avf

Bu zat da Abdurrahman'ın kardeşidir ve fetih günü Müslüman olmuştur. Peygamber'le sohbeti olmuştur. Vasiyetini Zübeyr b. Âvvâm'a yapmıştır. Onun da Basra'da çocukları vardır. Onlardan birisi Ebü'l-Mu'temir ez-Zührî'dir. Hamnen, Medine'deki evinde vefat etti.

Abdullah b. Avf

Bu da Abdurrahman'ın kardeşidir. Abdullah Kureyş'in eşrafındandı. Fetih günü Müslüman oldu ve Medine'deki evinde vefat etti.

Talha b. Abdullah b. Avf b. Abduavf onun oğludur. Onun amcası Abdurrahman b. Avf'tır. Talha'nın künyesi "Ebû Abdullah" idi. Kendisi cömert bir adamdı ve çokça yemek yedirirdi. Medine'nin su kaynaklarını yönetiyordu. Hicretin 97. yılında Medine'de, 72 yaşında vefat etti. Ondan hadis rivayet edilmiştir. Dükeyn onun hakkında şöyle diyor:

Kim ulaştıracak Talha'ya?
Benden bir hediye; bana hediye edildiği gibi
Ey Talha, ey sorumlu gençlerin en hayırlısı!
Şereflilerin ve çok verenlerin gözüsün, sen

Yine onun hakkında şöyle demiştir:

Ey kâmil olan ve kâmilin oğlu olan Talha!
Korkanların ve isteyenlerin yardımına koşansın, sen

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Cömert olduğu için ona, "Talhatü'n-Nedâ" deniliyordu. Hureys b. Annâb et-Tâî onun hakkında şöyle diyor:

Selam olsun cömert Talha'ya; sonuna kadar koşturdum bineğimi
Bazen tırıs gider, bazen de dörtnala
Gidiyorum, her iki dedesi cömert ve avlusu geniş olan şerefli adama doğru
Eski zamandan beri, büyük bir şeref sahibidir
Bir suçtan dolayı birisi yanına gelecek olursa

Hişâm ve Nefvel, cömertlik ve deniz misali ona şefaatçi olur
Cömertlik ve deniz gibi olmak, iki anlaşmalı gibi, ayrılmazlar senden
Yerlerinde kaldıkları müddetçe, Sinâm, Hirâ ve Yebzül dağları
Ne cömertlik bırakır onu, ne de cimrilik ona yanaşır
Geceler boyunca, Münahhal dönünceye kadar[9]

Abdurrahman b. Avf'ın Çocukları

Sâlim el-Ekber: Cahiliye döneminde ölmüştür. Onun annesi Ümmü Külsûm b. Utbe b. Rebîa b. Abdüşems'tir.

Ümmü'l-Kâsım: Cahiliye döneminde doğmuştur. Onun annesi Şeybe b. Rebîa'nın kızıdır.

Muhammed: Abdurrahman onunla künyelenirdi.

İbrâhim, *Humeyd*, *İsmail*, *Hamîde* ve *Emetü'r-Rahmân*: Bunların annesi Ümmü Külsûm bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'tır.

Ma'n, *Ömer*, *Zeyd* ve *Emetü'r-Rahmân es-Suğrâ*: Bunların annesi Belî kabilesinden Sehle bt. Âsım'dır.

Urve el-Ekber: İfrîkıyye'de öldürüldü. Onun annesi Bahriyye bt. Hâni b. Kabîsa eş-Şeybânî'dir.

Sâlim el-Asğar: İfrîkıyye'nin fethi gününde öldürüldü. Onun annesi, Benî Âmir b. Lüey'den Sehle bt. Süheyl b. Amr'dır.

Ebû Bekr: Onun annesi, Benî Zühre'nin anlaşmalısı Ümmü Hakîm bt. Kârız'dır.

Abdullah el-Ekber: İfrîkıyye'nin fethi gününde öldürüldü. Onun annesi ensârdan Evsli bir kadındır.

---

9 RK'nin hamişinde yer aldığına göre, şiirde geçen "*Hişâm*" cömertlik, "*Nevfel*" ise deniz manasında kullanılmıştır. Şiirdeki (سِـنَامْ) kelimesi Mâvân ile Rebeze arasındaki dağın adıdır. (يَذْبُلْ) de, Necid bölgesinde meşhur bir dağdır (bkz. *Mu'cemü'l-Büldân*). Şiirde geçen (اَلْمَنْخَلْ) ise, el-Manhal b. Mes'ud el-Yeşkürî adında Cahiliye dönemi şairlerindendir. Nu'mân b. Münzir onu öldürmüştür. Araplar, kaybolup, gelmesi umulmayan kimseler için onu darb-ı mesel yapmışlardır. Derler ki: "el-Menhal dönünceye kadar (ki dönmeyecektir) bu işi yapmayacağım." (Zerikli, *el-A'lâm*).

Ebû Seleme b. Abdurrahman: Adı "Abdullah el-Asğar"dır. Onun annesi Tümâdır bt. Asbağ el-Kelbî'dir. Bir Kureyşlinin Kelb kabilesinden nikâhladığı ilk kadın budur.

Abdurrahman b. Abdurrahman: Onun annesi, Benî Temîm'den Esmâ bt. Selâme b. Muharribe'dir.

Mus'ab b. Abdurrahman, *Âmine* ve *Meryem*: Bunların annesi, Behrâ'dan Ümmü Hureys adında bir cariyedir.

Süheyl b. Abdurrahman: O "Ebü'l-Ebyad" idi. Onun annesi "Miced" adında Himyer kabilesinden bir kadındır. Ona el-Ebyâd da deniliyordu.

Osman: Onun annesi Medâin gününde Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Kisrâ ailesinden aldığı esirlerden Gazâl adında bir cariyedir.

Urve el-Aşğar: Küçükken vefat etmiştir.

Yahya, *Bilâl* ve *Sa'd*: Bunlar da farklı ümmü veledlerdendirler ve küçükken vefat etmişlerdir.

Ümmü Yahya: Onun annesi Behrâ esirlerinden Zeyneb bt. Sabbâh'tır.

Cüveyriye: Onun annesi Bâdiye bt. Gaylân es-Sekafî'dir.

Muhammed b. Abdurrahman b. Avf: Onun "Abdülvâhid" adında bir oğlu oldu. Onun kıskançlığı, darb-ı mesel yapılırdı. Medine'de onun soyu vardır.

İbrâhim b. Abdurrahman: İbrâhim b. Abdurrahman'ın annesi, Ümmü Külsûm bt. Ukbe'dir. Kendisi kısa boylu idi; saygın bir kişiliğe sahipti. Sükeyne bt. Hüseyn ile evlendi. Ancak Benî Hâşim buna rıza göstermediler. O da ondan boşandı. Yine deniliyor ki, Benî Mervân'dan biri onu istedi, fakat Sükeyne onunla evlenmek istemedi. İbrâhim onunla evlenmek istediğinde ise, buna engel olundu. İbrâhim hicretin 96. yılında, 75 yaşında vefat etti. Künyesi "Ebû İshak" idi. Kelbî dedi ki: "İbrâhim fakih idi."

İbrâhim'in Çocukları

Sa'd b. İbrâhim: Onun annesi Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kızıdır. Sa'd, Yûsuf b. Ömer'in valiliği sırasında Medine'de kadılığa atanmıştır. Bunu Kelbî

söyledi. Onun dışındakilere göre Hişâm b. Abdülmelik zamanında Medine valisi İbrâhim b. Muhammed b. Hişâm b. İsmail onu kadılığa tayin etmiştir. Sa'd şöyle derdi: Ben şûrânın üçte birinin oğluyum: Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Ebû Vakkâs… Musa eş-Şehevât onu şöyle hicvetmiştir:

Çekiniyor insanlar, onun kabalığından ve eziyetinden
Tıpkı eşeğin bevlinden korundukları gibi
Aldatmasın seni, iki gözü arasındaki secde izi
Sakın o secdeden ve o adamdan da sakın

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Çirkin suratlı bir adam yanına girdi. Sa'd b. İbrâhim, yaptığı bir suçtan ötürü adamı cezalandırmak gerektiğini gördü ve onu dövmeye başladı. Adam, "Beni neden dövüyorsun?" dedi. Sa'd b. İbrâhim, "Rezillikten dolayı ey yaşlı" dedi. Şair şöyle dedi:

Hâkim Sa'd darp etti İbn Selm'i
Rezilliğinden dolayı
Allah ne muradı varsa versin
Sa'd gibi bir kadıya

Şu'be, Sa'd b. İbrâhim'den rivayette bulunmuştur. Başkaları da ondan rivayet etti. Sa'd'ın künyesi babasının künyesi gibi "Ebû İshak" idi. Hicretin 127. yılında, Medine'de, 72 yaşında vefat etti.

Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf: Sâlih, kendisinden hadis rivayet edilenlerdendir. Zührî ve Amr b. Dînâr da ondan rivayet etmişlerdir. Hişâm b. Abdülmelik zamanında, İbrâhim b. Hişâm'ın valiliği sırasında, Medine'de vefat etti.

İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim b. Abdurrahman muhaddis olup o da "Ebû İshak" diye künyelenirdi. Bu İbrâhim, aynı zamanda "el-Meğâzî"nin sahibidir. Hicretin 183. yılında, Bağdat'ta, 74 yaşında vefat etti. Harun Reşîd'in beytülmal görevlisiydi.

Humeyd b. Abdurrahman b. Avf: Humeyd fakih idi. Onun annesi Ümmü Külsûm bt. Ukbe, dayısı Osman b. Affân'dır. Künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Hicretin 105. yılında, Medine'de, 73 yaşında vefat etti. Kendisi zengin bir adamdı. Onun çocuklarından birisi Abdurrahman idi. Abdur-

rahman Kureyş'in eşrafındandı. Ebû Câfer Mansûr'un hilafetinin ilk günlerinde vefat etti.

Zeyd b. Abdurrahman b. Avf: Onun soyu devam etmemiştir.

Ebû Seleme b. Abdurrahman: Onun ismi Abdullah idi ve fakih bir adamdı. Medine'de Saîd b. Âs'ın şurtasının başındaydı. Heysem b. Adî dedi ki: Hicretin 94. yılında vefat etti. Vâkıdî dedi ki: Hicretin 104. yılında, 72 yaşında vefat etti.

İbn Şihâb ez-Zührî Ebû Seleme'den rivayette bulunmuştur. Onun "Ömer İbn Ebû Seleme" adında bir oğlu vardı. Abdullah b. Ali Şam'da, Benî Ümeyye'den öldürdüğü adamlarla beraber onu da öldürdü. Abdullah b. Ali onu isteyerek öldürdü. Deniliyor ki: Abdullah b. Ali onu ve kız kardeşinin oğlunu birlikte öldürdü.

Bana Bekr b. Heysem ve İbrâhim b. Ar'ara anlattılar; dediler ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o da Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Kureyş'ten dört büyük âlime yetiştim: İbnü'l-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe…

Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf: Mervân b. Hakem zamanında Medine şurtasının başına getirildi. Künyesi "Ebû Zürâre" idi. Geceleyin şehirde dolaşırken karşılaştığı şüpheli insanlara çok şiddetli davranırdı. Sabah olmadan hiç kimsenin Medine'den çıkmasına izin vermezdi. İbn Kays er-Rukayyât onun hakkında şöyle diyor:

Eğlencenin ve gece yürüyüşünün
Arasına girdi Mus'ab
Ve adamların avuçları üzerinde
Kırbaçlar inip kalkar

Abdülmelik b. Mervân Şamlılardan bir adama, "Bugüne kadar karşılaştığın en yaman atlı kimdir?" dedi. Adam, "Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf'tır" dedi. Mus'ab, Abdullah b. Zübeyr ile birlikte öldürüldü.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Hicretin 64. yılında, Abdullah b. Zübeyr'in Birinci Mekke kuşatması esnasında öldürüldü.

Ömer b. Abdurrahman b. Avf: Onun soyu Basra'da devam etmiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdurrahman b. Avf'ın "Misver" adında bir oğlu vardı; Harre günü öldürüldü.

Süheyl b. Abdurrahman: Onun Medine'de soyu devam etmiştir. Uteyr b. Süheyl onun çocuklarından birisidir. Kendisi içki içerdi. Serî b. Abdurrahman b. Uveym b. Sâ'ide el-Ensârî onun hakkında şöyle diyor:

Uteyr'le ve cömert olan Cübeyr'le içtiğin zaman
Ve bardak, Hâlid'le [valiyle] tartıştığı zaman
Güvende olursun Allah'ın izniyle, sopayla vurulmaktan
Ve uyku sarhoşluğundan uyandırılmaktan

Süheyl hakkında da, Amr b. Abdullah b. Ebû Rebîa şöyle diyor:

Ey Süreyyâ'yı Süheyl ile evlendiren kişi!
Allah sana uzun ömürler versin, nasıl bir araya geldiler?
Süreyyâ Şamlıdır, tek başına olduğunda
Süheyl ise Yemenlidir, tek başına olduğunda

Süheyl, Süreyyâ bt. Abdullah b. Hâris b. Ümeyye el-Asğar ile evlenmişti.

Abdü'l-Cân b. Şihâb

Benî Hâris b. Zühre'den Abdü'l-Cân b. Şihâb b. Abdullah b. Hâris b. Zühre: Resûlullah (sas) ona "Abdullah" ismini koymuştur. İkinci Habeşistan hicretine katıldı. Orada Câfer b. Ebû Tâlib ile birlikte kaldı ve onunla birlikte döndü. Osman b. Affân döneminde vefat etti.

[İbn Şihâb ez- Zührî]

Benî Hâris b. Zühre'den Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb b. Abdullah b. Hâris b. Zühre el-Fakîh ez-Zührî'nin künyesi "Ebû Bekr "dir. Dediler ki: Zührî cömert bir insan olup dünya malından hiçbir şeyi önemsemezdi. Bir ara çokça muhtaç bir duruma düştü. Hatta bu yüzden evinden ayrılmaz oldu. Onun bir mevlası onun için biraz para topladı ve ona getirdi. Sonra Şam'a gidip bu parayı nafakası için harcamasını söyledi. O da öyle yaptı. Halifeden ve halifenin çocuklarından

yüklü miktarda mal elde etti. Medine'ye geldiği zaman bu malı akrabaları, kardeşleri ve komşuları arasında dağıtmaya başladı. Bunun üzerine mevlası ona, "Ey Ebû Bekr, daha önce içine düştüğün durumu hatırla. Kuşkusuz muhtaçken sana kimse dönüp bakmadı. Sen yokluğun ne olduğunu tecrübeyle gördün" dedi. Zührî ise, "Ey adam! Bırak beni! Vallahi malını vermek konusunda tecrübelerin kaşıdığı [elini tuttuğu] hiçbir cömert görmedim. Hepimiz Allah'tanız ve onun malıyız" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; o Vâkıdî'den, o Ma'mer'den, o da Zührî'den nakletti; Ma'mer dedi ki: Zührî'nin yanında zühdden söz edildi. Kendisi, "Zühd bedenin nimetlerden uzaklaştırılması veya saçın dağınık olması değildir. Asıl zühd nefse hâkim olmak ve nefsi şehvetlerden alıkoymaktır" dedi.

İbnü'l-Mübârek dedi ki: Bana Yunus b. Yezîd anlattı. O Zührî'den nakletti; dedi ki: Bir kimse hak konusunda gösterişi, yalan ve mizahı bırakmadığı müddetçe imanın hakikatini idrak edemez.

Zührî, hicretin 124. yılı, Ramazan'ın 17. gecesinde, malı için gittiği bir yerde, 72 yaşında vefat etti. Yol ortasına defnedilmesini vasiyet etmişti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Abdülazîz el-Üveysî'den, o İbrâhim b. Sa'd'dan, o da babasından nakletti; dedi ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbından sonra İbn Şihâb ez-Zührî kadar ilim [hadis] cemeden bir kimse görmedim.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vehb b. Hâmmâd b. Eyyûb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Zührî kadar geçmişlerin sünnetini bilen bir kimse görmedim.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk b. Hemmâm'dan, o Ma'mer'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizlerden ilmin alınıp yazılmasını hoş karşılamazdık. Nihayet şu yöneticiler bizi bu konuda zorlamaya başladılar. Biz de hiçbir Müslümanı ilimden mahrum etmemeyi uygun gördük.

Bize İbrâhim b. Muhammed b. Ar'ara anlattı. O Abdürrezzâk'dan, o da Ma'mer'den şöyle dediğini rivayet etti: Zührî'den çokça hadis rivayet etti-

ğimizi düşünüyorduk. Velîd öldürülünce bir de baktık ki, yazılan defterler hayvanlara yükleniyor.[10]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı; dedi ki: -Hasan ve İbn Sîrîn'in sohbetlerinde bulunan ve Zührî'den hadis rivayet eden- Ebû Bekr el-Hüzelî Zührî'yi kastederek bana, "Onun gibisini asla görmedim" dedi.

Bana Yahya b. Maîn anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı; dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi; dedi ki: Zührî'ye, "Senin mevaliden hadis rivayet etmediğin söyleniyor, doğru mu?" diye soruldu. Bunun üzerine Zührî, "Kuşkusuz ben onlardan hadis naklediyorum; ancak muhacir ve ensârın çocuklarını bulduğumda başkalarını ne yapayım?" dedi.

Medâinî dedi ki: Zührî'ye, "Sahibini günahkâr yapan ırkçılık nedir?" diye soruldu. Zührî, "Bir adamın, kendi kavminin kötülerinin başkalarının iyilerinden daha iyi olduğunu düşünmesidir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da İbn Ebû Züeyb'den nakletti; dedi ki: Zührî'den işittim; şöyle diyordu: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Yüzleri güzel olanlardan hayrı talep edin."

Zührî dedi ki: Vallahi o sözle maddi güzellik kastedilmemiştir. Fakat bazı insanlar vardır ki, kendisine iyi şeyler sorulduğu zaman yüzü parlamaya başlar.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Mâlik b. Enes'in şöyle dediği anlatıldı: Medine'de bir kişi dışında fakih bir muhaddise rastlamadım. Mâlik'e, "Kimdir o?" denildi. Mâlik, "İbn Şihâb ez-Zührî'dir" dedi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bana Abdürrezzâk anlattı; dedi ki: Ubeydullah b. Ömer'den işittim; şöyle dedi: Ben yetişkin olup da ilim talep etmeye başladığım zaman yaşlı adamlara gidip Sâlim'in hadisini onlara sormaya başladım. Onlardan hangisinin yanına gidiyorsam bana, "Sen Zührî'nin peşine düş. Zührî daima Sâlim'in yanındaydı" dediler. Dedi ki: İbn Şihâb o sıralarda Şam'daydı. Ben de Nâfi'a yapıştım. Allah bunda bana büyük hayır ihsan etti.

---

10 O zaman az rivayet ettiğimizi anladık, demek istiyor.

Bana Ebû Zekeriyya Yahya b. Maîn anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O Sâlih b. Keysân'dan rivayet etti; dedi ki: Ben ve Zührî ilim talep ediyor ve Resûlullah'tan (sas) gelen hadisleri yazıyorduk. Sonra dedi ki: Sahabeden gelenleri de yazmaya başladık. Zührî yazıyordu ancak ben yazmadım. O kazandı, ben ise zayi ettim.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Dahhâk b. Osman'dan, o Ebü'z-Zinâd'dan rivayet etti; dedi ki: Ben ve Zührî Hişâm b. Abdülmelik'in yanında bir araya geldik. Hişâm b. Abdülmelik, "Ey Zührî, zekât ayı hangisidir?" dedi. Zührî şöyle dedi: "Bana Sâib b. Yezîd, Osman'ın hutbe okurken şöyle dediğini anlattı: 'Bu sizin zekât ayınızdır.' Fakat ben hangi ay olduğunu bilmiyorum" Hişâm bana dönerek, "Ey İbn Zekvân, sen bu konuda ne biliyorsun?" dedi. Ben de, "Ey Müminlerin Emîri, bunda bir gizlilik mi vardır? Ömer ve Osman Muharrem ayını zekât ayı olarak kabul etmişlerdi. Hiç kimse de buna muhalefet etmiyor" dedim. Bunun üzerine Hişâm, "Ey Zührî, istifade et!" dedi. Zührî ise, "Müminlerin Emîri'nin meclisi, ilim istifade edilen bir yerdir" dedi.

Ebü'z-Zinâd dedi ki: Zührî'ye herhangi bir şey sorulunca mutlaka o konu hakkında söyleyecek bir şeyi vardı. Ancak bir gün oldukça kolay bir şey kendisine soruldu ve bilemedi.

Medâinî, İbn Cu'dübe'den nakletti; dedi ki: Bir adam bir hususta Zührî ile istişarede bulundu. Zührî şöyle dedi: Abdullah b. Câfer şöyle derdi: "İki şey ahmaklıktandır: Hükümdara karşı cüretkârlık yapmak ve imkân ele geçmeden harekete geçip acele etmek…"

Medâinî, Vakkâsî'den nakletti; dedi ki: Zührî bir günah işlemişti; bu yüzden çok üzülüyor ve avare avare dolaşıyordu. Bunun üzerine Ali b. Hüseyn ona, "Kuşkusuz senin her şeyi kuşatan Allah'ın rahmetinden ümitsiz oluşun senin için, işlediğin günahtan daha büyük bir günahtır" dedi. Bunu duyan Zührî, "*Allah elçiliğini kime vereceğini en iyi bilendir*"[11] dedi.

11 Enâm, 6/124.

[Abdullah b. Müslim Zührî]

Zührî'nin kardeşi olan Abdullah b. Müslim'in künyesi "Ebû Muhammed" idi. Abdullah, Zührî'den yaşça büyüktü. Abdullah'ın oğlu olan Muhammed b. Abdullah b. Müslim, amcası Zührî'den rivayet ederdi. Onun künyesi "Ebû Abdullah" idi. Oğlunun emriyle köleleri onu öldürdüler. Şöyle ki: Oğlu sefih ve ayyaş bir adamdı. Bir an önce babasından kurtulup mirasına sahip olmak istedi. [Babasını kölelerine öldürttü] ancak köleler daha sonra saldırıp onu da öldürdüler. Oğlu, babasından iki yıl -veya daha fazla bir zaman- sonra öldürüldü. Bu olay, Ebû Câfer Mansûr'un hilafeti dönemindeydi.

Benî Teym b. Mürre b. Ka'b'ın Nesebi

Teym b. Mürre'nin çocukları Sa'd b. Teym ve Ahab'dır. Ahab, küçükken vefat etti.

Kelbî'nin dışındakiler şöyle dediler: Onlar Benî Teym'den çıkıp Benî Âmir b. Lüey'e intisap ettiler. Onların annesi Tavîle bt. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

Sa'd'ın Çocukları

Ka'b b. Sa'd: Bunun annesi Nu'm bt. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir.

Hârise ve *Ahab*: Bunların annesi de Âiş b. Zarib b. Hâris b. Fihr'in kızıdır.

Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe

Ebû Bekr, Benî Ka'b b. Sa'd'ın neslindendir. İsmi Abdullah, lakabı Atîk'tir. İnce bir güzelliği olduğundan dolayı bu lakapla lakaplanmıştır. Ebû Kuhâfe'nin adı Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Mürre idi.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb el-Mısrî anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshak Yahya b. Talha haber verdi; dedi ki: Âişe şöyle dedi: Ebû Bekr Resûlullah'ın yanına girdi. Resûlullah

(sas) ona, "Ey Ebû Bekr, sen Allah'ın ateşten azat ettiği kişisin" dedi. O gün Ebû Bekr'e "Atîk" ismi [lakabı] verildi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk b. Hemmâm anlattı. O Ma'mer'den, o da İbn Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr'in ismi, Atîk b. Osman'dır.

Bana Ebû Musa İshak el-Ferevî anlattı; dedi ki: Bize Mu'âfâ b. İmrân anlattı. O Muğîre b. Ziyâd'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr'in ismi Abdullah b. Osman'dır; lakabı da Atîk'tir.

Bazı raviler dediler ki: Ebû Bekr'in ismi Abdullah'tır. Kendisinin ve annelerinin şerefinden dolayı kendisine "Atîk" diye lakap verilmiştir.

Ebü'l-Münzir b. Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Güzelliğinin inceliği sebebiyle ona "Atîk" denilmiştir. O Abdullah b. Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib'dir. Onun annesi Ümmü'l-Hayr'dır. İsmi de Selmâ bt. Sahr b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir. Sahr, Ebû Kuhâfe Osman'ın amcasıdır. Selmâ da onun amcasının kızıdır.

Bize Velîd b. Sâlih ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymî anlattı. O İbrâhim b. Abdullah b. Ebû Rebîa'dan, o da annesi Esmâ bt. Ebû Bekr'den şöyle dediğini rivayet etti: Benim babam Müslümanların ilki olarak İslâm'a girdi. Hayır, vallahi ben bildim bileli, babam Müslüman olarak dini [İslâm'ı] benimsemişti.

Bana Abbas b. Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî anlattı. O babasından, o dedesinden, o da Ebû Sâlih ve başkalarından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr'in (ra) Müslüman olmasının sebebi şudur: Ebû Bekr Resûlullah'ın (sas) dostuydu. Çok kere onu evinde ziyaret eder, onunla sohbet eder ve onun haberlerini öğrenirdi. Resûlullah (sas) nübüvvet için davet edildiği zaman Ebû Bekr onunla birlikte Varaka b. Nevfel'in yanına gitti ve Varaka'nın Resûlullah (sas) hakkındaki sözlerini duydu. Bu yüzden Ebû Bekr, Allah'ın özel olarak kendisine vereceği bir şerefin beklentisi içindeydi. Kendisi, Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay ile birlikte bir ticaret malına ortak olmuş ve onunla birlikte yolculuğa çıkmıştı. Bir gün Ebû Bekr Hakîm'in yanında otururken yanına bir adam geldi ve

"Senin halan Hadîce bt. Huveylid, kocasının Musa (sas) gibi peygamber olduğunu söylüyor ve tanrıları terk etmiş bulunuyor" dedi. Ebû Bekr bunu duyar duymaz gizlice oradan ayrıldı, Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve ona durumu sordu. Resûlullah (sas) da ona olanları anlattı. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Anam babam sana feda olsun ki sen doğru söyledin; sana doğruluk yaraşır. Ben Allah'ın bir olduğuna ve senin de onun elçisi olduğuna şehadet ederim" dedi. Sonra Hakîm'in yanına geldi ve "Ey Ebû Hâlid! Bana malımı geri ver. Vallahi ben Muhammed b. Abdullah'ın yanında senin ticaretinden daha kârlı bir ticaret buldum" dedi ve malını geri aldı. Sonra hep Resûlullah'ın (sas) yanında kaldı.

Hişâm b. Muhammed dedi ki: Deniliyor ki, Resûlullah (sas) o gün ona "es-Sıddîk" ismini vermiştir. Yine deniliyor ki, Resûlullah (sas) geceleyin Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksa'ya [Beytü'l-Makdis'e] götürüldüğünde ona "es-Sıddîk" ismini vermişti. Resûlullah (sas) [miraçta] gördüklerini ona anlatıyor; o da sürekli "*Sadakte Yâ Resûlallah*" [Doğru söyledin ey Allah'ın Elçisi] diyordu.

Bana Vehb b. Bakıyye el-Vâsıtî anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer haber verdi. O Ebû Vehb'den, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etti; dedi ki: Miraca götürüldüğü gece Resûlullah (sas) Cibrîl'e, "Benim kavmim beni tasdik etmeyecek" dedi. Cibrîl ise, "Ebû Bekr seni tasdik edecek; o Sıddîk'tir" dedi.

Bana Hüseyn b. Esved el-İclî anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Âdem anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Mübârek anlattı. O Yunus b. Yezîd el-Eylî'den, o Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Ebû Bekr dışında kime İslâm'ı anlattıysam mutlaka onda bir tökezleme ve bir tereddüt gördüm. Kuşkusuz Ebû Bekr iman konusunda asla duraksamadı."

Bize Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Hüseyn b. Muhammed anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Ebû Hâzim anlattı. O Mücâhid'den, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr Ali'ye (ra), "Benim hilafetimden rahatsız oldun mu?" dedi. Ali, "Hayır" dedi. Ebû Bekr, "Ben bu işte senden önceyim" dedi.

Bana Velîd b. Sâlih anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o da babasından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr Mekke halkı nezdinde onların en iyilerindendi. Başlarına bir şey geldiğinde ondan yardım isterlerdi. Ebû Bekr'in Mekke'de, kimsenin yapamayacağı misafirperverlikleri vardı.

[Ebû Bekr'in İslâm'ı Kabul Etmesi]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes'ten, o babasından, o da Abdurrahman b. Ebû Sefîne'den şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr şunu anlatıyordu: Resûlullah (sas) bana İslâm'ı arz etti. Bana, "Allah'ın bir olduğuna, ortağının bulunmadığına, benim de Allah'ın Elçisi olduğuma iman etmeye seni davet ediyorum" der demez ona, "Senin davet ettiğini gönülden kabul ettim. Allah'ın bir olduğuna, senin de onun elçisi olduğuna şehadet ettim" dedim. Dedi ki: O gün daha akşam olmadan Ebû Bekr'in davet ettiği bir grup insan Müslüman oldu. Bazıları dedi ki: Erkeklerden ilk Müslüman olan Ebû Bekr'dir. Bazıları da, "Resûlullah'ın (sas) mevlası Zeyd b. Hârise'dir" dediler.

Bana Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâinî anlattı. O İsa b. Yezîd'den, o da Şürahbîl b. Sa'd'dan şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekir dedi ki: Bir ara evimdeydim. Hakîm b. Hizâm'la birlikte Tâif'e gitmek istiyorduk. Bir de baktım ki, Hâris b. Sahr yanıma girdi ve konuşmaya başladı. Ardından Hakîm b. Hizâm da girdi. Hâris ona, "Ey Ebû Hâlid! Bizim kadınlarımızın dediklerine göre senin halan Hadîce, kocasının Allah'ın Elçisi olduğunu söylüyormuş" dedi. Ancak Hakîm bunu inkâr etti. Ben ikisini, yolculuk için hazırlattığım yemeğe buyur ettim. Yemek yediler ve Hâris ayrıldı. Hakîm'e, "Vallahi senin yüzünde, Hâris'in halan hakkında söylediğini inkâr edecek bir ifade göremedim" dedim. Bunun üzerine Hakîm, "Vallahi onun ve kocasının hâllerini hoş karşılamadık. Üstelik benim eşim, Hadîce'nin putlara sövdüğünü bana söyledi. Kocası da putların yakınında görülmüyor" dedi.

Ebû Bekr dedi ki: Hava serinleyince çıktım ve Peygamber'i (sas) arayıp buldum. Konuşmaya başladım; onun kavmi içindeki konumunu ve içinde bulunduğu toplumu[n örf ve adetini] ona anlattım ve "Bu öyle büyük bir iştir ki kavmin bu konuda seni rahat bırakmayacak" dedim. Resûlullah

(sas), "Ey Ebû Bekr! Ben sana bir şey söylemek istiyorum. Eğer razı olursan söylerim; hoşlanmayacaksan onu sana açmam" dedi. Ben ona, "Bu istediğin, senin için yapabileceğim en ufak şeydir" dedim. Bunun üzerine bana biraz Kur'ân okudu ve başından geçenleri bana anlattı. "Senin doğru söylediğine, davet ettiğin şeyin hak olduğuna ve bu okuduğunun da Allah'ın kelamı olduğuna şehadet ederim" dedim. Hadîce de benim sözlerimi işitti ve dışarı çıktı; üzerinde kırmızı bir örtü vardı; dedi ki: "Seni hidayete kavuşturan Allah'a hamd olsun ey İbn Ebû Kuhâfe" dedi.

Akşama kadar yerimden ayrılmadım. Sonra dışarı çıktım; Baktım ki, Benî Esed b. Abdüluzzâ'dan, içlerinde Esved b. Muttalib ve Ebü'l-Bahterî'nin de olduğu bir grup bana, "Nereden geliyorsun?" dediler. Ben de, "Damadınız ve amcanızın oğlu Muhammed b. Abdullah'ın yanından geliyorum. Bana, onun veresiye mal sattığı söylendi. Pazarlık yapmak için yanına vardım; baktım ki satacağı mal hiçbir yerde görmediğim bir maldır." dedim. Onlar, "Sen basiret sahibi bir tüccarsın. Fakat Muhammed'in malı veresiye sattığını bilmiyoruz" dediler. Sonra devesini güden Hakîm, beni alıp götürmek üzere yanıma geldi ve "Gel bin bizimle" dedi. Ona, "Burada kalmayı düşünüyorum. Senden sonra veresiye bir mal buldum; hiçbir zaman ondan daha kârlısını görmedim" dedim. Hakîm, "Bu mal kimin yanındadır? Böyle bir malın Mekke'de olduğunu bilmiyorum" dedi. Ben ona, "Evet, Mekke'dedir ve sen onu bana gösterdin. Eğer sana söylersem onu gizleyeceğine ve kimseye söylemeyeceğine dair Allah adına söz ver" dedim. Hakîm, "Allah adına sana söz veriyorum; kimseye anlatmayacağım" dedi. Ben, "O mal senin enişten Muhammed b. Abdullah'ın yanındadır" dedim. Hakîm, "Neymiş o?" dedi. Ben, "*Lâ İlahe İllallah*" dedim. Hakîm bir müddet konuşmadan duraksadı. Ben, "Sana ne oldu ey Ebû Hâlid? Sen benim aklımı ve dinimi itham mı ediyorsun?" dedim. Hakîm, "Hayır, ancak bu yaptığını senin için uygun görmüyorum" dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı. O Şu'ayb b. Harb'den rivayet etti; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Abdullah b. Ebû Seleme anlattı. O Muhammed b. Münkedir'den, o Câbir b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Ebû Bekr bizim seyyidimizdir ve seyyidimizi -Bilâl'i kastediyor- azat etmiştir."

Medâinî, Ebû Cezî'den, o Cerîrî'den, o da Ebû Nadre'den rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib Ebû Bekr'e biat etmekten geri kalmıştı. Bunun üzerine Ebû Bekr ona, "Ben bu işte senden önce olduğum hâlde bana biat etmekten seni alıkoyan nedir?" dedi. Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

Sika kardeşimden bir üzüntü, bir keder hatırladığında
Hatırla kardeşin Ebû Bekr'i ve yaptıklarını
İkinci vekildir [halifedir] o, yaptıkları övülmüştür
Resûl'ü tasdik eden insanların ilkidir o
İnsanlığın en hayırlısıdır, Peygamber'den sonra
En takva, en adil ve görevini en iyi şekilde yerine getirendir o
Bağlıdır Allah'ın emrine, övülmüştür ve tabi olunmuştur
Onun arkadaşıyla [Peygamber'le] hidayet buluyorlar, geçmiş ve gelecek olanlar

Zührî dedi ki: Hassân Peygamber'e (sas) şu şiiri okudu:

İki kişinin ikincisiydi o, yüce dağın mağarasında
Dönüp dolaştı etrafında düşman, dağa tırmandığında
Resûlullah'ın sevgilisiydi o[12]
Ona denk kimsenin bulunmadığını biliyordu insanlar

Onu dinleyen Resûlullah (sas), "Doğru söyledi" dedi

[Ebû Bekr'in Faziletleri]

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Âdem anlattı. O Yahya b. Seleme b. Küheyl'den, o babasından, o Ebü'z-Za'râ'dan, o da İbn Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Benden sonra gelenlere tabi olun; Ebû Bekr ve Ömer'e…"

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukri anlattı; dedi ki: Bana İbrâhim b. Sa'd ez-Zührî anlattı. O Süfyân es-Sevrî'den, o Abdülmelik b. Umeyr'den, o Rib'î b. Hırâş'ın mevlası Hilâl'den, o Rib'î'den, o da Huzeyfe b. Yemân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Benden sonra gelecek olan Ebû Bekr ve Ömer'e tabi olun."

12 ZZ'yi tahkik edenler, (وكان حبُّ رسول الله قد علموا) şeklinde hareke koymuştur. Buna göre (حبُّ) kelimesi merfu olarak (كان)'nin ismidir, haberi de (قد علموا) cümlesidir. Oysa doğru olan (كان)'nin isminin, Ebû Bekr'e racî bir zamir olması, (حبَّ)'nin de mansub olarak onun haberi olmasıdır. (قد علموا) ise yeni bir cümledir. Biz çeviride (وكَانَ حِبَّ رسولِ الله) şeklindeki okuyuşu esas aldık (M).

Resûlullah'ın (sas) Ebû Bekr hakkındaki sözlerini, ona namaz kıldırmakla ilgili emrini ve biatiyle ilgili haberi, kitabımızın daha önceki bölümlerinde yazmıştık.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Yahya b. Muğîre'den, o İkrime b. Hâlid el-Mahzûmî'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; İkrime dedi ki: İbn Ömer'e, "Resûlullah'ın (sas) döneminde kimler fetva verirdi?" diye soruldu. İbn Ömer, "Ebû Bekr ve Ömer; onlardan başkasını bilmiyorum" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd b. Eslem anlattı. O Müslim b. Sem'ân'dan, o da Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali Resûlullah'ın devrinde fetva veriyorlardı.

Vâkıdî isnadında dedi ki: Ebû Bekr, beyaz tenli, narin vücutlu, yanaklarının kılları az, hafif kambur, izarını tutmayıp belinden aşağıya sarkıtan bir zat idi. Ayrıca zayıf yüzlü, gözleri çukurda, alnı tümsekçe ve dışarı çıkmış, ellerinin damarları belirgindi.

Vâkıdî'nin dışındakiler ise şöyle dediler: Ebû Bekr güzel vücutlu, sıkı etli, sarıya çalan beyaz renkli ve kıvırcık saçlaıydı. Saçları kulak memelerine kadar geliyordu. Yüzü uzunca, gözleri siyah, sakalı aşağı sarkmış, dişleri açıkta ve bacakları inceydi. Rahat, yumuşak tabiatlı, mütevazı ve kerim bir insandı. Onu gördüğün zaman yüzünde iyilik görürdün. Ebû Bekr yolda giderken çocuklar onun elbiselerine asılırlar ve "Ey babamız… Ey babamız" derlerdi. Bu, Avâne b. Hakem el-Kelbî'nin rivayetidir.

Deniliyor ki: Ebû Bekr, sarıya çalan beyaz renkli, güzel boylu, narin vücutlu idi. İzarını boynundan ve belinden aşağıya doğru sarkıtırdı. Burnu kemerli ve zayıf yüzlüydü. Saçını-sakalını kına ve çivit otuyla boyardı.

Ebû Bekr hilafete getirilince Yemâme'deki Araplar dinden döndüler ve zekât vermeyi reddettiler. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Vallahi eğer [develerin bağlandığı] bir zinciri bile benden esirgeseler onlarla savaşacağım" dedi. Böylece zekâtlarını verinceye kadar Ebû Bekr peşlerinden ayrılmadı. O sıralarda Müseylimetü'l-Kezzâb Yemâme'de, Esved el-Ansî de Yemen'de

öldürüldüler. Ebû Bekr ayrıca Şam civarında birçok beldeyi fethetti. Bunları "*Fütûhu'l-Büldân*" adlı kitabımızda anlattık.

Bana Şücâ b. Mahled el-Fellâs anlattı; dedi ki: Bize Bişr b. Mufaddal anlattı. O Abdülazîz b. Abdullah b. Ebû Seleme el-Mâcişûn'dan, o Abdülvâhid b. Ebû Avn'dan, o Kâsım b. Muhammed'den, o da halası, müminlerin annesi Âişe'den nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde, babamın başına gelenler eğer yüce dağların başına gelseydi onları parçalardı. Şöyle ki, nifak Medine'de yeniden ortaya çıktı ve Araplar dinden döndüler. Vallahi ihtilaf ettikleri her meselede babam, o meselenin İslâm'daki yerini ve konumunu en iyi şekilde ?...

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel anlattı. O Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr ve Ömer karşıdan geliyorlardı. Resûlullah (sas) onlara baktı ve "Bu ikisi, Peygamberler ve sıddîkler hariç,[13] cennet ehlinden öncekilerin ve sonrakilerin orta yaşlılarının efendisidirler" buyurdu.

Bana Ahmed b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O Câmî b. Ebû Râşid ve Münzir es-Sevrî'den, onlar da Muhammed b. el-Hanefiyye'den rivayet ettiler; dedi ki: Babama, "Peygamber'den sonra bu ümmetin en hayırlısı kimdir?" diye sordum. Babam, "Ebû Bekr, sonra Ömer'dir" dedi. Ben kendisine üçüncünün kim olduğunu sorsaydım mutlaka bana "Osman'dır" derdi. Ben ona, "Peki, baba sen ne durumdasın?" dedim. Babam bana, "Müslümanlardan bir adam" dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi. O Hâlid b. Alkame'den, o Abduhayr'dan, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti: Bu ümmetin peygamberinden sonra en hayırlıları Ebû Bekr ve Ömer'dir. Fakat bazı kavimler bu [alçak] dünyanın peşine düşüyorlar.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Ravh b. Abdülmü'min anlattılar; dediler ki: Bize Müslim b. İbrâhim anlattı; dedi ki: Bize Kurre b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize İbn Sîrîn anlattı. O Ukbe b. Evs'ten, o da Abdullah b. Amr b.

13 RK'deki metnin kenarında, "Doğrusu *(ves'sıddîkîn)* değil '*ve'l-Mürselîn*' olmalıdır" yazılmıştır.

Âs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ona -Ebû Bekr'i kastederek- "es-Sıddîk" ismini koymuşsunuz; isabet etmişsiniz.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize Hasan b. Ubeydullah anlattı; dedi ki: Bize İbrâhim en-Nehaî anlattı; dedi ki: Ebû Bekr merhametli ve şefkatli olduğu için, ("yufka yürekli ve içli" anlamında) kendisine "*el-Evvâh*" denilirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Saîd b. Muhammed es-Sekafî haber verdi. O Kesîr en-Nevvâ'dan, o Ebû Serîha'dan rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib'den işittim; minberde iken şöyle dedi: "Bilmiş olunuz ki, Ebû Bekr yufka yürekli ve kalbi Allah'a yönelmiş birisidir. Ömer'e gelince, o Allah'a karşı içten davranınca Allah da ona karşı samimi davrandı."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Mürre haber verdi. O İbrâhim'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) ile beraber ilk defa namaz kılan Ebû Bekr'dir.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb b. Amr anlattı. O Harun el-Mukri'den, o Ebân b. Tağlib'den, o Atıyye el-Avfî'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den, o da Peygamber'den (sas) rivayet etti; buyurdu ki: "İlliyîn ehlinden bir adam cennet ehline bakar. Cennet onun yüzün[ün nurun]dan aydınlanır. Yüzü adeta inciden bir yıldız gibidir. Kuşkusuz Ebû Bekr ve Ömer onlardandır. Onlara mübarek olsun."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı; dedi ki: Bize Muğîre haber verdi. O Âmir eş-Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Bir adam Bilâl'a, "En öne kim geçti?" dedi. Bilâl, "Muhammed" dedi. Adam, "Peki, kim ikinci oldu?" dedi. Bilâl, "Ebû Bekr" dedi. Adam, "Ben atları kastediyorum" dedi. Bilâl de, "Ben de hayrı kastediyorum" dedi.[14]

---

14 At yarışlarının sonuçlarını merak eden adam Bilâl'e "Hangi at öne geçti?" anlamında (مَنْ سَبَقَ؟) diye soru yöneltmiş; Bilâl de, "*Muhammed*" diye cevaplamıştır. Bu kez adam, "Peki, kim ikinci oldu?" anlamında (فَمَنْ صَلَّى؟) diye sormuş; Bilâl, "Kim önce Resûlullah'la birlikte namaz kıldı?" şeklinde anladığı için, "*Ebû Bekr* " diye cevap vermiştir. Çünkü (صَلَّى) kelimesi, "Arkada kalmak ve ikinci olmak" anlamında atlar için de kullanılmaktadır. Nitekim en önde giden atın arkasında kalan ata *"el-Musallî*" denir. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (صَلا) maddesi) (M).

Bana İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Şebâbe anlattı; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Nu'aym b. Ebû Hind'den, o Ebû Vâil'den, o Mesrûk'tan, o da Âişe'den rivayet etti; dedi ki: "Resûlullah (sas) hastalığında oturarak Ebû Bekr'in arkasında namaz kıldı."

Bana Ebû Nasr et-Temmâr anlattı; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Ebû İshak eş-Şeybânî'den, o Âmir'den, o İbn Ebû Cuhayfe'den rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib, "Hey! Peygamberinizden sonra insanların en hayırlısını size haber vereyim mi? O Ebû Bekr'dir. Ebû Bekr'den sonra insanların en hayırlısını size haber vereyim mi? O Ömer'dir" dedi.

Bize Ebû Bekr Abdullah b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Üsâme anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O da babasından nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) hicret etmeyi kastederek Ebû Bekr'e, "Ben gitmekle emrolundum" dedi. Ebû Bekr ise, "Peki, arkadaşın ey Allah'ın Elçisi?" dedi. Resûlullah (sas), "Arkadaş sen olacaksın" dedi. İkisi birlikte çıktılar; Sevr dağına gediklerinde orada gizlendiler. Abdullah b. Ebû Bekr geceleyin onlara Mekke'nin haberlerini getiriyordu. Sonra sabahleyin sanki Mekke'de gecelemiş gibi müşriklerin arasına giriyordu. Âmir b. Füheyre Ebû Bekr'in koyunlarını güdüyordu. Akşamüstü onlara uğruyor, onlar da süt içiyorlardı. Esmâ bt. Ebû Bekr de yemek hazırlayıp onlara gönderiyordu. Bir defasında Esmâ yemeği bir tepsinin içine koydu; bağlayacak bir şey bulamayınca kuşağını ikiye bölerek bir parçasıyla tepsiyi bağladı. Bu yüzden ona, "Zâtü'n-Nitâkayn" [iki kuşak sahibi] denildi. Ebû Bekr'in bir devesi vardı. Resûlullah (sas) da bir deve satın aldı. Peygamber (sas) kendi devesine, Ebû Bekr de kendi devesine bindi. İbn Füheyre de başka bir deveye bindi. Onlar bu üç devenin üzerinde seyahat ediyorlardı. Yolda onlara Talha b. Ubeydullah tarafından Şam'dan Ebû Bekr'e gönderilen bir hediye ulaştı. İçinde beyaz Şam elbiseleri vardı. Onları giyerek beyaz elbiseler içinde Medine'ye girdiler.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) ve Ebû Bekr mağarada iken, Abdullah b. Ebû Bekr onlara yemek götürüp getiriyordu.

Bize Affân b. Müslim Ebû Osman anlattı; dedi ki. Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî haber verdi. O Enes b. Mâlik'ten, Ebû Bekr'in kendisine şunu anlattığını rivayet etti: Biz mağarada iken Resûlullah'a (sas), "Eğer onlardan birisi ayaklarına baksa bizi görecektir" dedim. Resûlullah (sas) bana, "Ey Ebû Bekr, üçüncüleri Allah olan iki kişiyi ne sanıyorsun?" dedi.

Bana Bekr b. Heysem ve Ebû Bekr el-A'yen anlattılar; dediler ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr el-Fezârî anlattı. O Ebü'l-Atûf el-Cezerî'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) Hassân b. Sâbit'e, "Sen Ebû Bekr hakkında şiir söyledin mi?" dedi. Hassân, "Evet, söyledim" dedi ve şu beyitleri okudu:

İki kişinin ikincisiydi o, yüce dağın mağarasında
Dönüp dolaştı etrafında düşman, dağa tırmandığında
Resûlullah'ın sevgilisiydi o
Ona denk kimsenin bulunmadığını biliyorlardı insanlar

Dedi ki: Resûlullah (sas) tebessüm etti; sonra, "Doğru söyledin ey Hassân; o aynen dediğin gibidir" dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı; dedi ki: Bize A'meş anlattı. O İbrâhim'den, o Alkame'den, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) geceleyin Ebû Bekr'le sohbet ederdi. Aynı şekilde, ben onunla birlikte olduğum zaman da Müslümanların işleriyle ilgili olarak gece sohbetleri yapardı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Üsâme b. Zeyd b. Eslem'den, o babasından rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr ticaret yapmakla bilinirdi. Peygamber'e (sas) peygamberlik verildiğinde Ebû Bekr'in 40.000 dirhemi vardı. Ebû Bekr bu paralarla köleleri azat ediyor ve Müslümanlara destek oluyordu. Nihayet Medine'ye 5.000 dirhemle geldi. O Medine'de de, Mekke'de yaptığının benzerini yaptı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o Sâlih b. Muhammed'den, o Zâide'den, Ebû Abdullah ed-Devsî'den, o da Ebû Ervâ ed-Devsî'den rivayet etti; dedi ki: Erkeklerden ilk Müslüman olan kişi Ebû Bekr'dir.

Bize Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bize Hur b. Sabbâh anlattı; dedi ki: Abdurrahman b. Ahnes'ten işittim; şöyle diyordu: Muğîre b. Şu'be hutbe okurken Ali'ye dil uzattı. Bunun üzerine Saîd b. Zeyd b. Amr ona şöyle dedi: "Ben şehadet ediyorum ki, Resûlullah'tan (sas) işittim; kendisi, 'Peygamber cennettedir; Ebû Bekr cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Abdurrahman b. Avf cennettedirler' buyurdu. Eğer ben onuncuyu da isimlendirmek isteseydim yapardım." Etrafındakiler, onuncusunun kim olduğunu söylemesi için ısrar ettiler; sonunda kendini de söyledi.

Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas) Mekke'den Medine'ye hicret edince Ebû Bekr Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr el-Hazrecî'nin yanına misafir oldu ve onun kızı "Habîbe" ile evlendi. Ebû Bekr'in vefatından sonra Habîbe Ümmü Külsûm'u dünyaya getirdi. Şöyle de deniliyor: Ebû Bekr Hubeyb b. İsâf'ın evine misafir oldu ve Resûlullah'ın (sas) vefatına kadar da Benî Hâris b. Hazrec'in muhitinde kaldı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bana Vâil b. Dâvud anlattı. O Basra halkından bir adamdan nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) Ebû Bekr ile Ömer'i kardeş yaptı. Bir gün onların karşıdan geldiklerini görünce, "Bu ikisi, nebiler ve resûller hariç, cennet ehlinden önceki ve sonraki ümmetlerin gençlerinin ve orta yaşlılarının efendileridir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Ma'mer'den, o Zührî'den, o Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini nakletti: Kendimi bildim bileli annem ve babam bu dine girmişlerdi. Resûlullah'ın (sas) sabah akşam bize uğramadığı hiçbir gün üzerimizden geçmedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Abdullah'tan, o Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) Medine'de evlerin planlamasını yaparken, Ebû Bekr'e Mescid'in yanında bir ev yeri verdi. Ma'mer ailesinin olan ev orasıdır.

Bize Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkî anlattı; dedi ki: Bize Sadaka b. Hâlid el-Kureşî anlattı; dedi ki: Bize Zeyd b. Vâkıd anlattı. O Bişr b. Ubeydullah'tan, o Âizullah Ebû İdris el-Havlânî'den, o da Ebü'd-Derdâ'dan şöyle dediğini nakletti: Ben Peygamber'in (sas) yanında oturuyordum. Bir de baktım Ebû Bekr, elbisesinin kenarından tutmuş geliyor. Öyle ki dizleri görünüyordu. Hemen selam verdi ve "Ey Allah'ın Elçisi! Benimle İbnü'l-Hattâb arasında bir şey geçti. Ona bağırdım; sonra pişman oldum. Affetmesini istedim; ancak o kabul etmedi ve evine gitmemi yasakladı. Ben de sana geldim ey Allah'ın Elçisi!" dedi. Resûlullah (sas), "Allah seni affetsin ey Ebû Bekr" dedi ve bunu üç kere tekrarladı.

Sonra Ömer de pişman oldu; Ebû Bekr'in evine geldi ve "Ebû Bekr burada mı?" dedi. Evdekiler, "Hayır, burada değil" dediler. Ömer, Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve selam verdi. [Ravi] dedi ki: Ömer gelince Resûlullah'ın (sas) yüzü değişti. Hatta Ebû Bekr korkmaya başladı ve çöktü -ya da 'dizleri üstüne çöktü' dedi.- Sonra iki kere, "Ey Allah'ın Elçisi, vallahi ben haksızlık ettim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Ey insanlar! Allah beni size Peygamber olarak gönderdi; siz 'Yalan söylüyor' dediniz. Ebû Bekr ise, 'Doğru söylüyor' dedi. Sonra malıyla ve canıyla bana destek oldu. Arkadaşımı bana bırakmaz mısınız?" dedi. Bunu iki defa tekrar etti. [Ravi] dedi ki: Bu olaydan sonra bir daha rahatsız edilmedi.

Bize Hişâm b. Ammâr anlattı; dedi ki: Bize Sa'd b. Saîd anlattı. O kardeşinden, o da dedesinden rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib bana anlattı; dedi ki: Birisi, Resûlullah'tan (sas) duymadığım bir hadisi bana anlattığı zaman mutlaka ona o hadisi Resûlullah'tan işitmiş olduğuna dair yemin ettirirdim. Ebû Bekr bundan müstesnadır. Çünkü o yalan söylemez. Bana Ebû Bekr anlattı; Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittiğini söyledi: "Bir kul işlediği bir günahı hatırladığı zaman ayağa kalkıp güzelce abdest alsa; sonra gelip iki rekât namaz kılsa ve günahının affı için istiğfarda bulunsa muhakkak Allah onu affedecektir."

Bana Ebû Amr ed-Dûrî anlattı; dedi ki: Bize Abbâd b. Abbâd Ebû Muâviye anlattı. O Câfer b. Zübeyr'den, o Kasım'dan, o da Ebû Ümâme'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Peygambe-

rinden sonra ümmetimin en merhametlisi Ebû Bekr'dir. Peygamberinden sonra en çok hakkı söyleyen Ömer'dir. Peygamberinden sonra en hayâlı insan Osman'dır. Peygamberinden sonra sünneti ve yargılamayı en iyi bilen Ali'dir. Peygamberinden sonra Kur'ân'ı en iyi bilen Übey b. Ka'b'dır. Peygamberinden sonra helal ve haramı en iyi bilen Muâz b. Cebel'dir. Peygamberinden sonra ne dediğini en iyi bilen Ebü'd-Derdâ'dır. Hiç şüphesiz Peygamberinden sonra yeşilliğin gölgelediği ve tozların kapladığı en doğru sözlü adam Ebû Zer'dir. Peygamberinden sonra bu ümmetin feraiz ilmini en iyi bilen insanı Zeyd b. Sâbit'tir. Kuşkusuz Peygamberinden sonra bu ümmetin emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hamza b. Abdülvâhid'den, o İkrime b. Ammâr'dan, o İyâs b. Seleme'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) Ebû Bekr'i Necid bölgesine gönderdi ve onu bize emîr yaptı. Orada Hevâzin'den bir grubun üzerine akınlar yaptı. Onlardan bazılarını ben öldürdüm. Bizim parolamız da "Öldür… Öldür" idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym anlattı; dedi ki: Bize Mis'ar b. Küdâm anlattı. O Ebû Avn'dan, o da Ebû Salih'ten rivayet etti; dedi ki: Bedir günü Ebû Bekr ve Ali'ye, "Birinizin yanında büyük Cebrail, diğerinizin yanında Mikail veya İsrafil, büyük melek olup savaşa şahitlik yapıyordu" denildi -veya 'saflara şahitlik yapıyordu' dedi.-

Bana Muhammed b. Sa'd ve Amr en-Nâkıd anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o Abdullah b. Mürre'den, o Ebü'l-Ahvas'tan, o da Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Ben bütün dostların dostluğundan uzak bulunuyorum. Ne var ki, Allah arkadaşınızı -zatını kastediyor- dost edinmiştir. Eğer ben bir dost edinmiş olsaydım Ebû Bekr'i dost edinirdim."

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Ebû İshak'tan, o Ebü'l-Ahvas'tan, o da Abdullah'tan, Resûlullah'ın (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Eğer ümmetimden bir dost edinmiş olsaydım, Ebû Bekr'i dost edinirdim."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı; dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ anlattı. O Ebû Kılâbe'den, o da Enes'ten, Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Ümmetimin içinde, ümmetime karşı en merhametli olan kişi Ebû Bekr'dir."

Bana Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Cüreyrî'den, o Abdullah b. Şakîk'ten, o da Amr b. Âs'tan rivayet etti; dedi ki: Allah'ın Resûlü'ne, "Ey Allah'ın Elçisi, insanlar içinde en çok sevdiğin kimdir?" dedim. Resûlullah (sas), "Âişe'dir" dedi. Ben, "Ey Allah'ın Elçisi, sadece erkeklerden olanı kastediyorum" dedim. Resûlullah (sas), "Onun babasını seviyorum" dedi.

Bize Ebü'r-Rebî Süleyman b. Davud ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Hişâm'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Peygamberinden sonra bu ümmetin en büyük tabircisi Ebû Bekr'dir. Dedi ki: "Rüya tabir edeni" kastediyor.

Bana Muhammed b. Sa'd, Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattılar; dediler ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı. O Ebû Bekr el-Hüzelî'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib şöyle dedi: "Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman hilafet konusunda vaziyetimize baktık; gördük ki, Resûlullah (sas) Ebû Bekr'i namazda öne geçirmiş. Resûlullah'ın (sas) dinimiz için razı olduğu zattan biz de dünyamız için razı olduk. Böylece Ebû Bekr'i hilafet için öne geçirdik."

Bize Ali b. Abdullah el-Medînî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Kâsım b. Kesîr'den, o Hemdânlı Kays el-Hârisî'den rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib'den işittim; şöyle diyordu: "Resûlullah (sas) [ümmete] imam olmakta birinci olsu; Ebû Bekr ikinci, Ömer de üçüncü oldu."

Vâkıdî dedi ki: Ebû Bekr Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlarda Resûlullah (sas) ile beraber hazır bulundu. Ayrıca Resûlullah (sas) Tebûk günü büyük sancağı ona teslim etmişti. Tebûk'taki sancak siyahtı. Hayber'de ona 100 yük hurma verdi. Uhud günü insanlar Resûlullah'ın (sas) yanından çekildikleri zaman Ebû Bekr Resûlullah'ın yanında kalanlardandı.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı. O Ali b. Nasr el-Cehdamî'den, o Rebî b. Sabîh'ten, o da Atâ b. Ebû Rebâh'tan rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Eğer ümmetimden bir dost edinmiş olsaydım, Ebû Bekr'i dost edinirdim. Fakat o benim kardeşim ve mağara arkadaşımdır" buyurdu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini nakletti: Resûlullah (sas) İslâm'da yapılan ilk hac ibadeti için Ebû Bekr'i görevlendirdi. Sonra Resûlullah (sas) ertesi yıl kendisi hac ibadetini yerine getirdi. Peygamber (sas) vefat edip de Ebû Bekr hilafete getirilince, hac emîrliği için Ömer b. Hattâb'ı görevlendirdi. Ertesi yıl bizzat Ebû Bekr hac [emîri olarak hac] ibadetini yerine getirdi. Ebû Bekr vefat edip de Ömer b. Hattâb hilafete getirilince hac emîrliği için Abdurrahman b. Avf'ı görevlendirdi. Daha sonra Ömer, şehit edilinceye kadar her yıl kendisi hac [emîri olarak hac] ibadetini yerine getirdi. Ömer vefat edip de Osman hilafete getirilince, hac ibadeti için Abdurrahman b. Avf'ı görevlendirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlattı; dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş anlattı. O Mübeşşir es-Sa'dî'den, o da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) bir rüya gördü ve onu Ebû Bekr'e anlatarak "Gördüm ki, ben ve sen bir merdivende yukarıya çıkmak üzere yarışıyorduk. Ben seni iki buçuk basamak geçtim" dedi. Ebû Bekr, "Hayırdır inşallah ey Allah'ın Elçisi! Seni sevindirecek ve gözünü aydınlatacak şeyleri görünceye kadar Allah sana uzun ömürler versin" dedi. [Ravi] dedi ki: Resûlullah (sas) da bu sözü Ebû Bekr için söyledi. Ebû Bekr de tekrar onun için söyledi ve "Ey Allah'ın Elçisi! Allah seni rahmetine alacak ve ben senden sonra iki buçuk yıl daha yaşayacağım. (Rüyanın tabiri budur)" dedi.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Saîd b. Ebû Sadaka'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini nakletti: Peygamber'den (sas) sonra Ebû Bekr kadar bilmediği şeyler konusunda korkan hiç kimse yoktu. Ebû Bekr'den sonra Ömer kadar bilmediği şeyler konusunda korkan hiç kimse yoktu. Kendisine bir mesele getirildiği zaman Ebû Bekr, eğer Allah'ın kitabında bir kaynağını ya da

Resûlullah'ın sünnetinde bir izini bulamazsa "Kendi reyimle ictihad ederim. Eğer bu ictihad doğru ise o Allah'tandır; eğer hata ise o bendendir; Allah'tan af dilerim" derdi.

Bize İshak b. İsrail anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebû Zâide anlattı; dedi ki: Bize Nâfi anlattı. O Ebû Müleyke'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr'e "Sen Allah'ın halifesisin" denildi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Ben Muhammed'in halifesiyim ve buna razıyım" dedi.

Bana Şeybân b. Ferrûh el-Âcurrî anlattı; dedi ki: Bize Osman b. Miksem anlattı. O Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Allah'ım! Ebû Bekr benim mağara arkadaşımdır. Onu cennette de arkadaşım yap" diye dua etti.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah el-Humeydî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Velîd b. Kesîr'den, o İbn Sayyâd'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Mekke çalkalanmaya başladı. Bunun üzerine Ebû Kuhâfe, "Nedir bu?" dedi. Çevresindekiler, "Resûlullah (sas) vefat etti" dediler. Ebû Kuhâfe, "Ondan sonra kim insanlara yönetici oldu?" dedi. Onlar, "Oğlun Ebû Bekr " dediler. Ebû Kuhâfe, "Benî Abdüşşems ve Benî Muğîre buna razı oldular mı?" dedi. Onlar, "Evet, razı oldular" dediler. Ebû Kuhâfe, "Kuşkusuz Allah'ın vergisine bir mani yoktur; engel olduğu şeyi de kimse veremez" dedi. Sonra Ebû Bekr vefat ettiğinde Mekke, bir öncekinden az olmak üzere tekrar çalkalandı. Ebû Kuhâfe, "Nedir bu?" dedi. Çevresindekiler, "Oğlun vefat etti" dediler. Ebû Kuhâfe, "Bu büyük bir haberdir" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Müslim b. İbrâhim anlattı; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destüvâî haber verdi; dedi ki: Bize Atâ b. Sâib haber verdi; dedi ki: Ebû Bekr hilafete getirince sabahleyin erkenden çarşıya gitti. Omuzunda satacağı elbiseler vardı. Ömer b. Hattâb ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh onunla karşılaştılar ve ona "Nereye gidiyorsun ey Resûlullah'ın halifesi?" dediler. Ebû Bekr, "Çarşıya gidiyorum" dedi. Onlar, "Müslümanların işlerini üzerine almış olduğun hâlde ne iş yapacaksın çarşıda?" dediler. Ebû Bekr, "Peki, ailemin rızkını nereden temin edeceğim?"

dedi. Onlar, "Gel bizimle; sana hazineden bir maaş takdir edelim" dediler. Ebû Bekr onlarla birlikte gitti. Ömer, Ebû Ubeyde ve orada toplanan diğerleri her gün için halifeye bir koyunun yarısını ve baş ile karnı örtecek bir giysiyi takdir ettiler. Ömer, "Yargı bana ait olsun" dedi. Ebû Ubeyde, "Ganimet işleri bana ait olsun" dedi. Sonra Ömer, "Bir ay gelir geçerdi de, muhakeme olmak için yanıma iki kişi gelmezdi" dedi.

Bize Ali b. Şevr el-Mukri anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O Umeyr b. İshak'tan rivayet etti; dedi ki: Bir adam Ebû Bekr'in omuzunda bir aba gördü ve "Bu nedir? Onu taşımaktan seni ben kurtarayım"[15] dedi. Ebû Bekr, "Bırak beni; sen ve İbn Hattâb ailemin geçimi konusunda beni kandırmaya çalışmayın" dedi.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı; dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl anlattı; dedi ki: Ebû Bekr hilafete getirilince, Resûlullah'ın (sas) ashâbı, "Resûlullah'ın halifesi için, onu çalışmaktan kurtaracak bir şey takdir edin" dediler. Sahabe, "Olur, iki hırka, -eskidikleri zaman onları bırakacak ve onların yenisini alacak-, yolculuğa çıktığı zaman bineceği bir hayvan, ayrıca kendisine halife olmadan önce ailesine harcadığı miktar kadar nafaka verilecek" dediler. Ebû Bekr de, "Tamam, kabul ettim" dedi.

Bize Abdullah b. Sâlih el-Mukri anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da Humeyd b. Hilâl'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr halife seçildiği zaman çarşıya gitti; satmak üzere omuzuna bazı elbiseler almıştı ve "Ailemin geçimi konusunda beni kandırmaya çalışmayın" dedi.

Bana Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş anlattı. O Amr b. Meymûn'dan, o da babasından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr hilafete getirilince kendisine [yıllık] 1.500 dirhem maaş bağlandı. Bunun üzerine, "Maaşımı arttırın; çünkü çoluk çocuğum var. Üstelik siz beni ticaretten de alıkoydunuz" dedi. Onlar da maaşını 500 dirhem daha arttırdılar.

---

15 Bu rivayetten anlaşıldığına göre Ebû Bekr (ra), çarşıda satmak üzere omuzuna bir aba almış; adam ise bu işi ona layık görmeyip, "Gel ben seni bu işten kurtarayım" diyerek onun yerine, alış-verişini yapmak istemiş. Ebû Bekr (ra) ise, "Sen ve Ömer gibiler ailemin nafakası için çalışmaktan beni alıkoyamazsınız" diyerek, halife olmasına rağmen çalışmak istediğini dile getirmiştir (M).

Bana Velîd b. Sâlih anlattı. O Ebû Bekr b. Ebû Sebre'den, o Sâlih'ten, o İsa b. Talha'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Abbas'a, "Bize Ebû Bekr'den haber ver?" denildi. İbn Abbas, "Vallahi, içinde bulunduğu gerginliğe ve öfke hâline rağmen onun her hâli hayır idi" dedi. Ona, "Ya Ömer, o nasıldı?" denildi. İbn Abbas, "Ömer, adeta kendisine tuzak kurulan dikkatli bir kuş gibiydi. O her gün [ibadetten] ne varsa fazlasıyla yerine getirirdi" dedi. "Peki, Osman nasıldı?" denildi. İbn Abbas, "Vallahi Osman halim selimdi. Gündüz oruç tutar, gece namaz kılardı. Onun uykusu, uyanıklığına hile yapmaya çalışırdı" dedi. Kendisine "Ya arkadaşınız -Ali'yi kastediyor- nasıl biriydi?" denildi. İbn Abbas, "Ali ilim ve ahlakla lebaleb doluydu. İşinde onu aldatan iki şey vardı; [İslâm'daki] geçmişi ve cesareti.[16]" İbn Abbas'a, "Ali'nin ufku dar mıydı?" diye soruldu. İbn Abbas, "Siz böyle diyorsunuz" dedi.

Bize Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o babasından, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr'in yanına gittim; dilinden tutmuş sallıyordu. Ben "Sübhanallah" dedim. Ebû Bekr, "Bu var ya bu! Beni yollara sürükleyen budur işte" dedi.

Abdullah b. Sâlih el-İclî dedi ki: Ebû Bekr'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: "Dilim, ağzımda bir yırtıcı gibidir. Eğer serbest bırakırsam üzerime saldırır." Bir de şöyle dedi: "Bir kimsenin, kendisinden aşağı olanlara göre faziletli olduğunu düşünmesi, kötülük olarak ona yeter."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Sebre'den ve başkalarından rivayet etti; dediler ki: Ebû Bekr'e, hicretin 13. yılı, Rebîülevvel ayının 12'sinde, Pazartesi günü biat edildi. Onun evi, Benî Hâris b. Hazrec'den olan eşi Habîbe bt. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr'in yanında, Sunh denilen yerdeydi. Orada kıldan yapılmış bir oda [çadır] ona dar geldi. Medine'deki evine taşınıncaya kadar bir değişiklik yapmadan orada kaldı. Kendisine biat edildikten sonra altı ay daha Sunh'ta kaldı. Sabah Medine'ye yürüyerek geliyordu. Bazen de atına

16 "*Geçmişi ve cesareti*" olarak çevirdiğimiz bu ifade RK'de (سَابِقَتُهُ وَزَالَتُهُ) şeklinde geçerken matbu nüshada (سَابِقَتُهُ وَدَالَتُهُ) şeklinde yazılmıştır. Kuşkusuz RK'de yer alan (زالتـه) tarzında yazılan kelimenin siyaka uygun bir anlamı bulunmamaktadır. Bu yüzden çeviride, "*cesaret ve cüret*" anlamlarına gelen matbu nüshadaki (دالتـه) kelimesini esas aldık (M).

binip gelirdi. Gelirken üzerinde bir izar ve toprak boya ile boyanmış [mümeşşak] bir rida olurdu. -Mışk, (الْمِشْقُ) kızıla çalan toprak boya demektir.- Ebû Bekr Sunh'tan Medine'ye geliyor ve insanlara namaz kıldırıyordu. Yatsı namazını kıldırınca Sunh'taki evine dönerdi. [Medine'de] olduğu zaman kendisi namaz kıldırırdı; olmadığı zaman ise Ömer b. Hattâb insanlara namaz kıldırırdı.

Cuma günü olunca günün ilk vakitlerinde Sunh'ta kalır, orada saçını sakalını boyardı. Sonra gider ve insanlarla bir araya gelirdi. Ebû Bekr tüccar bir adamdı. Her gün sabah çarşıya gider ve alım-satım yapardı. Otlağa giden bir koyun sürüsü vardı. Bazen kendisi otlatır, bazen de otlatmak için adam tutardı. Halife olmadan önce mahalle sakinlerinin koyunlarını sağardı. Hilafet makamına getirilince mahalleden bir kız, "Ne yazık ki bundan böyle evimizin hayvanları sağılmayacak" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Hayır, sağacağım. Yeni görevimin daha önce edindiğim huylarımı değiştirmeyeceğini umuyorum" dedi. Bu şekilde Sunh'ta altı ay daha kaldı. Sonra Medine'ye geçti ve orada ikamet etti.

Sonra içinde bulunduğu vaziyeti düşündü ve şöyle dedi: "Vallahi, insanları idare etmek ticaretle birlikte gitmiyor. İnsanların idaresi ancak onların işine yoğunlaşmakla, işlerine dikkat etmekle doğru dürüst yapılabilir. Ailemle de ilgilenmem gerekiyor." Böylece Ebû Bekr ticareti bıraktı. Müslümanların malından, günübirlik kendisini ve ailesini geçindirecek, hac ve umre yapmasını sağlayacak bir meblağı maaş olarak almak istedi. Her yıl onun için takdir ettikleri meblağ 6.000 dirhemdi. Vefat döşeğinde iken şöyle dedi: "Müslümanlarının malından yanımızda kalanı geri verin. Kuşkusuz ben arkamda bu maldan bir şey bırakmak istemiyorum. Falan yerdeki arazim, Müslümanların mallarıyla alındığı için onlara aittir." Vefatından sonra bu araziyle birlikte, süt veren bir deve, kılıç parlatan bir köle ve beş dirhem değerinde olan bir kadife Ömer'e teslim edildi. Bunun üzerine Ömer, "Allah Ebû Bekr'e rahmet etsin! Kendisinden sonrakileri zora soktu" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Ebû Bekr hutbe irat etti; hutbesinde şöyle dedi: "Küçük günahlardan sakının; zira küçükler büyüklere götürür."

Dediler ki: Ebû Bekr hicretin 11. yılında hac için Ömer b. Hattâb'ı görevlendirdi. Sonra hicretin 12. yılında Ebû Bekr umre yaptı. Kuşluk vaktinde Mekke'ye girdi. Mekke'deki evine geldi; Ebû Kuhâfe de kapısında oturuyordu. Yanında da iki genç vardı, sohbet ediyorlardı. Kendisine, "Bu senin oğlundur" denilince Ebû Kuhâfe hemen ayağa kalktı; Ebû Bekr de devesini çöktürmeden aceleyle ona yöneldi; devesi ayaktaydı. Ebû Bekr indi, "Babacığım kalkma" demeye başladı. Sonra onu kucakladı ve ona sarıldı, iki gözü arasını öptü. Yaşlı adam onun gelmesinden dolayı sevinçten ağlamaya başladı. Mekke valisi Attâb b. Esîd b. Ebü'l-Îs, Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil ve Hâris b. Hişâm, Ebû Bekr'in yanına gelip ona "*Esselâmü aleyke yâ Halifete Resûlillah*" [Ey Allah Elçisi'nin halifesi, sana selam olsun] şeklinde selam verip hepsi onunla tokalaştılar. Resûlullah'ın ismi anılınca Ebû Bekr ağlamaya başladı. Sonra Ebû Kuhâfe'yi selamladılar. Ebû Kuhâfe Ebû Bekr'e, "Ey Atîk! Eşraftan olan bu insanlarla iyi geçin" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Babacığım! Büyük bir iş başıma sarıldı; ona gücüm yetmiyor. Allah'a dayanmadan güçlü olunmaz" dedi.

Sonra Ebû Bekr içeriye girdi; yıkandı ve çıktı. Arkadaşları onun peşine düştüler. Ebû Bekr onları uzaklaştırdı ve "Yavaş bir şekilde yürüyün" dedi. İnsanlar da bir taraftan ona doğru koşuyor, Allah'ın Peygamberi'nden dolayı ona taziyelerini sunuyorlardı. Ebû Bekr de ağlıyordu. Nihayet Kâbe'ye geldi. Elbisesinin -veya 'ridasının' dedi- bir kısmını koltuğunun altına aldı; rüknü selamladı. Sonra yedi kere tavaf yapıp iki rekât namaz kıldı. Sonra evine döndü. Öğle vakti olunca çıktı; yine Kâbe'yi tavaf etti. Sonra Darü'n-Nedve'ye yakın bir yere oturdu ve "Bir haksızlıktan şikâyet eden veya bir hak talep eden kimse var mı?" dedi. Hiç kimse yanına gelmedi. İnsanlar valilerinden övgüyle söz ettiler. Sonra ikindi namazını kıldı ve oturdu; insanlar onu uğurladılar. O da Medine'ye dönmek üzere yola çıktı. Hicretin 12. yılı, hac zamanı olduğunda Ebû Bekr, ifrâd haccı[17] yaparak insanlara

17 İfrâd haccı, umresiz yapılan hacdır. Sadece hac ibadeti yapıldığı için "*umresiz hac*" anlamında olmak üzere bu ad verilmiştir. Hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmayıp, sadece hac niyetiyle ihrama girerek hac menâsikini eda edenler, İfrâd Haccı yapmış olurlar. İster mîkat sınırı dışında ister içinde ikamet etsin, herkes İfrâd Haccı yapabilir. İfrâd haccı yapacak olan kimse, ihrama girerken "Allah'ım! Senin rızan için hac yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul et" diyerek yalnız hacca niyet eder ve telbiye yapar. Bu şekilde hac için ihrama girdikten sonra, artık bayramın birinci günü tıraş oluncaya kadar ihramdan çıkamaz. İfrâd haccı yapan kimsenin Mekke'ye varınca yapacağı ilk tavaf, Kudüm Tavafıdır. Şafiî mezhebine göre en makbul hac ifrâd haccıdır (M).

hac ibadetini yaptırdı. Medine'deki vekili de Osman b. Affân idi.

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr'e hurma ve tereyağı getirildi. O da yedi. Kendisine, "O hurmalar zekât hurmasındandı" denildi. Bunun üzerine Ebû Bekr hurmayı kendisine getiren adama, "Be adam! Sen Resûlullah'ın (sas) 'Zekât zengine veya güçlü-kuvvetli olanlara helal değildir' dediğini işitmedin mi?" dedi. Sonra kalkıp kusmaya çalıştı.

Bana Velîd b. Sâlih anlattı. O Vâkıdî'den, o da İbn Ebû Sebre'den ve başkalarından nakletti; dediler ki: Ya'lâ b. Münye Yemen'de hırsızlık yapan bir adam yakaladı ve elini kesti. O da Ebû Bekr'in yanına gelerek, Ya'lâ b. Münye'nin kendisine yaptığı zulümden şikâyetçi oldu. Adam sürekli Ebû Bekr'in kapısındaydı; gece gündüz, namaz kılıyor ve oruç tutuyordu. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Bir zan sebebiyle bunun gibilerin eli kesilir mi?" dedi ve İbn Münye'yi suçladı. Daha sonra bu Yemenli adam Ebû Bekr'in evine girip onun evinden bazı eşyalar çaldı. Ancak [hırsız] adam bir insanın bu hırsızlıktan söz ettiğini duyunca hayretler içinde kalıyor ve "Allah'ım! Bu salihlerin evini kim soymuş ise onu yakalat ve ondan intikamını al" diye beddua ediyordu. Daha sonra çalınan eşyalardan bazısı çarşıda bulundu ve satıcısı tespit edildi. Derken Yemenli adamın o eşyayı sattığı anlaşıldı. Hemen yakalandı ve diğer eli de kesildi.

Rifâî dedi ki: Bana amcam anlattı. O Mücâlid'den, o da Şa'bî'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr, değeri 5 dirhem olan bir kalkan sebebiyle bir hırsızın elini kesti.

Bize Bessâm el-Cemmâl anlattı. O Hammâd b. Seleme'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr ve Attâb b. Esîd bir günde vefat ettiler. Onların zehirlendikleri söyleniyordu.

Bana Amr b. Muhammed anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Süheyl b. Ebû Sâlih'ten, o babasından, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas), "Kim malından bir tek ayakkabı bile Allah yolunda infak ederse bütün cennet bekçileri onu, 'Ey Müslüman gel' diye davet ederler" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Bu öyle bir kuldur ki, sıkıntısı yoktur; cennetin bir kapısını bırakır, diğerinden girer" dedi.

Resûlullah (sas), onun omuzuna vurdu ve "Ey Ebû Bekr! Senin onlardan olduğunu umuyorum" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O Kays b. Ebû Hâzim'den rivayet etti; dedi ki: Babamla birlikte Ebû Bekr'in yanına girdik. O zayıf, narin ve beyaz tenli bir adamdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Sıddîk'ten, o babasından, o da Âişe'den rivayet etti; dedi ki: Âişe mahfesinin içinde iken yoldan geçen bir adama baktı ve "Bu adam kadar Ebû Bekr'e benzeyen kimse görmedim" dedi. Bunun üzerine kendisine, "Bize Ebû Bekr'i anlat" dedik. Âişe, "Ebû Bekr, beyaz tenli, narin, zayıf yüzlü, gözleri içeriye göçük, alnı çıkık, ellerinin damarları belirgin bir adamdı. İşte onun vasıfları bunlardır" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O Süfyân b. Hüseyn'den, o Zührî'den, o Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr saçını sakalını kına ve çivit otuyla boyardı.

Bize Abdullah b. Sâlih anlattı. O İsrail'den, o Muâviye b. İshak'tan, o da Kâsım b. Muhammed'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr beyazlayan saç-sakalını boyardı.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı. O A'meş'ten, o Sâbit'ten, o da Ebû Câfer el-Ensârî'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr'in başını ve sakalını gördüm; sanki ateşte yanan Gadâ[18] ağacının koru gibiydiler.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî anlattı; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı; dedi ki: Enes'e, "Resûlullah (sas) saçını sakalını hiç boyadı mı?" diye soruldu. Enes, "Yaşlılık onu bozmadı; fakat Ebû Bekr ve Ömer kınayla saçı sakalı boyardı" dedi.

---

18 (الغضا) kelimesi, kumda yetişen bir ağaçtır. Müfredi (غضاة)tır.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O Humeyd et-Tavîl'den, o da Enes'ten nakletti; dedi ki: Ebû Bekr kına ve çivit otuyla saçını sakalını boyardı.

Bize Halef b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf anlattı; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı. O Osman b. Ebû Süleyman'dan, o da Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Beyazlarınızı [boyayarak] değiştirin ve Yahudilere benzemeyin" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr saçını sakalını kına ve çivit otuyla boyardı; Osman da sarıya boyardı. Ömer'in saçları ise adam akıllı dökülmüştü.

İbn Cüreyc dedi ki: Atâ el-Horasanî Resûlullah'ın (sas), "Kına ve çivit otu, kendinizi güzelleştirdiğiniz şeylerin en güzelidir" şeklinde buyurduğunu rivayet etti.

[Ebû Bekr'in Vefatı]

Bize Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O Ubeydullah b. Ömer'den, o Abdurrahman b. Kâsım'dan, o babasından, o da Âişe'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr vefat döşeğinde iken, "Kuşkusuz ben şu süt veren sağımlık deve ile bize hizmet eden ve Müslümanların kılıçlarını parlatan şu köleden başka Ebû Bekr'in yanında bir mal olduğunu bilmiyorum. Ben öldüğümde onu Ömer'e teslim et" dedi. Vefatından sonra onları Ömer'e teslim etiğimde o "Allah Ebû Bekr'e rahmet etsin; kendisinden sonrakileri zora soktu" dedi.

Medâinî, Abdüla'lâ b. Ebü'l-Müsâvir'den, o da Atıyye el-Avfî'den nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Cennette iki hörgüçlü deve gibi kuşlar vardır; onlar cennette istedikleri yere konuyorlar." dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, -kuş etini çok sevdiği için- "Eğer böyle ise derdimiz var, ey Allah'ın Elçisi" dedi. Resûlullah (sas) ise, "Doğru söylüyorsun; ama sen onlardan yiyecek olanlardansın ey Ebû Bekr!" dedi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattılar; dediler ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O A'meş'ten, o Ebû Vâil'den, o Mesrûk'tan, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr, vefatına sebep olan hastalığına yakalanınca, "Hilafet görevine

geldiğim günden beri malımda meydana gelen artışa bakın ve onu benden sonraki halifeye gönderin" dedi. Âişe dedi ki: "Vefat edince bıraktığı malına baktık; bir de ne görelim; çocuklarını sırtına almış Nûbî[19] bir köle, bir de su taşımak için kullanılan bir hayvan var. Onları Ömer'e gönderdik. Ömer ağladı ve 'Allah Ebû Bekr'e rahmet etsin; kendisinden sonra gelecek olanları zora soktu' dedi."

Bize Saîd b. Süleyman Sa'deveyh anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı. O Sâbit'ten, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr'in vefatına sebep olan hastalığında "Resûlullah'ın halifesi nasıl oldu?" dedik ve odasının etrafını dolaşmaya başladık. Enes dedi ki: Ebû Bekr bize göründü. -Âişe onun yanındaydı. Zaten hastalığında ona bakan oydu- Ebû Bekr şöyle dedi: "Doğrusu ben ganimetten Müslümanların payına düşeni tam olarak vermek konusunda titizdim. Bununla birlikte bunlardan bir miktar et ve süt benim de payıma düştü. Benim yanımdan döndüğünüz zaman bizdeki mala muhakkak bakın ve onu Ömer'e ulaştırın." Enes dedi ki: Vallahi onun yanında ne dinar ne de dirhem vardı. Sadece bir hizmetçi, sağmal bir deve, bir de içine süt sağılan bir kap vardı. Bunlar Ömer'e getirildiğinde Ömer, "Allah Ebû Bekr'e rahmet etsin; kendisinden sonrakileri zora soktu" dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O A'meş'ten, o Ebû Vâil'den, o Mesrûk'tan, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr, vefatına sebep olan hastalığa yakalanınca, "Hilafet görevine geldiğim günden beri malımda meydana gelen artışa bakın ve onu benden sonraki halifeye gönderin. Kuşkusuz ben o malı kullanıyordum ve ticaretten elde ettiğim kadar yağ elde ediyordum" dedi. Âişe dedi ki: "Vefat edince bıraktığı malına baktık; bir de ne görelim; çocuklarını sırtına almış Nûbî bir köle, bir de su taşımak için kullanılan bir hayvan var. Onları Ömer'e gönderdik." Âişe dedi ki: "Cariyem bana Ömer'in ağladığını ve 'Allah Ebû Bekr'e rahmet etsin; kendisinden sonra gelecek olanları epey zora soktu' dediğini bana haber verdi."

Bize Süreyc b. Yunus ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O Muham-

19 (النُّوبُ) ve (النُّوبةُ) kelimeleri, Mısır'ın güneyinde ve Sudân'da yaşayan bir ırkın ismidir. Müfredi, (نُوبيّ) dir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (نوب) maddesi) (M).

med b. Sîrîn'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr vefat ettiğinde üstünde 6.000 dirhem borç vardı. O parayı Müslümanların hazinesinden almıştı. Vefat döşeğinde iken, "Ömer benim peşimi bırakmadı. Nihayet beytülmalden 6.000 dirhem aldım. Benim bahçem filan yerdedir; içinde [o malı karşılayacak miktar vardır.]" dedi. Ebû Bekr vefat edince bunlar Ömer'e anlatıldı. Ömer, "Allah Ebû Bekr'e rahmet etsin. Kendisinden sonra hiç kimseye konuşacak bir söz bırakmak istemedi. Ondan sonra hilafet görevini ben üzerime aldım ve o paraları size iade ediyorum" dedi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Mübârek b. Fedâle anlattı. O Sâbit el-Bünânî'den, o da Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) sabah namazını kıldı sonra, "Hanginiz oruçludur?" dedi. Ebû Bekr, "Ben ey Allah'ın Elçisi" dedi. Sonra, "Hanginiz bir hasta ziyaretinde bulundu?" dedi. Ebû Bekr, "Ben Abdurrahman b. Avf'ı ziyaret ettim ey Allah'ın Elçisi" dedi. Resûlullah (sas), "Hanginiz bugün bir sadaka verdi?" dedi. Ebû Bekr, "Ey Allah'ın Elçisi, ben Mescid'e girdim; tam o sırada bir dilenci bir şey istiyordu. Abdullah'ın -veya Abdurrahman'ın' dedi- bir oğlunun elinde bir parça arpa ekmeği vardı. O ekmeği aldım ve dilenciye verdim" dedi. Resûlullah (sas), "Sen cennete girdin" buyurdu.

Medâinî, Ebû Zekeriyya el-Aclânî'den, o Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr hac ibadetini yerine getiriyordu; yanında Ebû Süfyân b. Harb vardı. Ebû Bekr Ebû Süfyân ile konuştu ve sesini yükseltti. Bunun üzerine Ebû Kuhâfe ona, "İbn Harb'in yanında sesini alçalt ey Ebû Bekr!" dedi. Ebû Bekr ise, "Ey Ebû Kuhâfe! Allah İslâm'la, daha önce mamur olmayan evler bina etti. Diğer taraftan cahiliye döneminde mamur olan bazı evleri de yıktı. İşte Ebû Süfyân'ın evi o yıkılanlardandır" dedi.

Medâinî, Huzâa'nın mevlası Saîd b. Hâlid'den, o da Musa b. Ukbe'den rivayet etti; dedi ki: Fâtıma, Ebû Bekr'e biat edildiği zaman yanına girdi ve "Ümmü Eymen ve Rebâh, Resûlullah'ın Fedek arazilerini bana verdiğine şahitlik yapıyorlar" dedi. Ebû Bekr, "Vallahi Allah benim için babandan daha sevimli hiçbir şey yaratmamıştır. Vallahi vefat ettiği gün kıyametin kopmasını arzu ettim. Vallahi senin fakirleşmenden ise Âişe'nin fakirleşmesini isterim. Ben siyahlarla beyazlara haklarını vereceğim de, sen Resû-

lullah'ın kızı olduğun hâlde sana haksızlık mı yapacağım? Bunu düşünebiliyor musun? Kuşkusuz bu mal Müslümanlara aittir. Bizzat baban oradan alıp hayır yolunda infak ediyordu. Doğrusu ben de, babanın yaptığı gibi yapacağım" dedi. Bunun üzerine Fâtıma, "Vallahi seninle konuşmayacağım" dedi. Ebû Bekr, "Vallahi ben seni terk etmeyeceğim" dedi. Fâtıma, "Vallahi ben sana beddua edeceğim" dedi. Ebû Bekr, "Vallahi ben sana dua edeceğim" dedi.

Bana Muhammed b. Fadl tarafından bildirildi. O da Ebû Hâzim'den nakletti; dedi ki: Abdurrahman b. Avf, Ebû Bekr'in yanında, Peygamber'in (sas), "Biz peygamberler miras bırakmayız. Bıraktığımız mal sadakadır" dediğine şahitlik yaptı.

Medâinî, Osman b. Abdurrahman'dan, o da Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Ubeyde b. Cerrâh Ebû Bekr'in yaşıtıydı. Ebû Bekr halim, ağırbaşlı, vakar, hilm ve feraset sahibiydi. Resûlullah (sas) onunla istişare eder ve meşverette onu öne geçirirdi. Resûlullah'ın (sas) onu öne geçirmesinden dolayı Kureyş de Ebû Bekr'e değer veriyordu. Ebû Bekr Resûlullah'ın (sas) mağara arkadaşıydı. Bedir günü çardakta, onunla birlikteydi. Bedir günü esirler serbest bırakıldığında Ebû Bekr'den başlayıp [kurtulmak için] ondan ricada bulundular.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Mübârek b. Fedâle anlattı. O Ebû İmrân el-Cevnî'den, o da Rebîa el-Eslemî'den rivayet etti; dedi ki: Biz Ensârîler ve Ebû Bekr bir hurma konusunda ihtilaf ettik. Ebû Bekr Ensârî adama, sonradan pişmanlık duyduğu bir kelime söyledi ve kısas olsun diye, bizden aynı kelimeyi kendisine söylememizi istedi. Onlar da Resûlullah'ın (sas) yanına gidip ondan yardım istediler. Ben, "O Ebû Bekr es-Sıddîk'tir, Resûlullah (sas) onun kederiyle kederlenir" dedim. Adamlar Resûlullah'ın (sas) yanına vardıklarında onu şikâyet ettiler. Resûlullah (sas) başını bana doğru kaldırdı ve "Ey Rebîa, Sıddîk'ten ne istiyorsun?" dedi. Ben, "Ey Allah'ın Elçisi, Ebû Bekr bir kelime söyledi ve pişman oldu. Sonra da bana, 'Kısas olsun diye sen de bana aynısını söyle' dedi. Ben de kabul etmedim" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Doğru, ona aynısını söyleme; ona, 'Ey Ebû Bekr! Allah seni af ve mağfiret etsin' de" dedi. Ebû Bekr döndü ve ağlamaya başladı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da İbn Ebû Sebre ve başkalarından rivayet etti; dediler ki: Bilâl, bayramlarda ve meclislerde, Resûlullah'ın (sas) huzurunda -bir koruma edasıyla- kısa bir mızrak taşıyordu. Resûlullah (sas) vefat edince Bilâl, Resûlullah'tan (sas) sonra Medine'de durmak istemedi ve Şam'a gitmek için Ebû Bekr'den izin istedi. Ona izin verildi. Mızrağı, Ebû Bekir'in huzurunda, onun müezzini olan Sa'd el-Karaz taşımaya başladı. Sa'd mızrağı Ömer'in huzurunda da taşıdı. Onun çocukları da mızrağı Medine'deki valilerin huzurunda taşıyorlardı.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi. O Süddî'den, o Abduhayr'dan Ali b. Ebû Tâlib'in şöyle dediğini rivayet etti: "Allah Ebû Bekr'e rahmet eylesin; ilk olarak iki kapak arasındakini [Mushaf'ı] o bir araya getirdi."

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled anlattı; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem anlattı. O babasından, o Niyâr el-Eslemî'den, o da Âişe'den şöyle dediğini nakletti: Babam, halife olduğu ilk yıl feyi dağıttı. Hür olanlara on, köleye on, kadına on ve cariyesine de on hisse verdi. İkinci yıl tekrar dağıttığında bu kez her birisine 20'şer hisse verdi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ensârî anlattı. O Sâlih b. Rüstem'den, o Ebû İmrân el-Cevnî'den, o Yesîr'den -veya Beşîr'den- o da Selmân'dan nakletti; dedi ki: Ebû Bekr bana vasiyette bulundu; dedi ki: "Ey Selmân! Yakında fetihler olacaktır. Sakın o fetihlerden nasibin, karnına koyduğun ve sırtına attığın şeyler olmasın. Bilmiş ol ki, kim beş vakit namazını kılarsa o Allah'ın zimmetine girmiş olur. Allah'ın zimmetine girmiş olan birisini öldürme.[20] Böylece Allah onun zimmetini senden talep etmesin ve seni yüzüstü ateşe sürüklemesin."

Bize Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı; dedi ki: Bize Kesîr b. Hişâm anlattı. O Câfer b. Burkân'dan, o da Hâlid b. Ebû Azze'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr malının beşte birini vasiyet etti ve "Allah'ın, Müslüman-

20 Hem RK'de hem de ZZ'de bu ifade (فلا يقْتُلَنَّ) "*Öldürmesin*" şeklinde, gaip sığasıyla kaydedilmiştir. Oysa ibarenin siyakı, kelimenin (فلا تقْتُلَنَّ) "*Öldürme*" şeklinde, muhatap sığasıyla olmasını gerektiriyor. Çünkü Ebû Bekr Selmân'a hitap ediyor ve ona nasihat ediyor. Biz çeviride bunu esas aldık (M).

ların ganimet malından aldığı miktar kadar kendi malımdan alıyorum; o da humustur" dedi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o da Katâde ve Kelbî'den, Allah'ın, (فَأَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى) "*Kim bağışta bulunur ve kötülükten sakınırsa ve en güzel olanı doğrularsa*"[21] ayetleriyle ilgili olarak şöyle dediklerini rivayet ettiler: "Yani kim malının zekâtını verir ve Rabbinden korkarsa… Bu ayet Ebû Bekr hakkında nazil olmuştur." Katâde dedi ki: "Ayette yer alan '*el-Hüsnâ*' kelimesi, Resûlullah'ın nübüvveti anlamındadır." Kelbî ise, "Hakka şahitlik yapmaktır" dedi.

Medâinî, Abdülazîz b. Ebû Seleme'den, o İbnü'l-Münkedir'den, o da Câbir'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Allah, kibirden dolayı izarını yerde sürükleyenin yüzüne bakmayacaktır" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Ey Allah'ın Elçisi! Benim izarım yere değinceye kadar salınıyor" dedi. Resûlullah (sas), "Senin amacın kibir değildir" dedi.

Medâinî, Yahya b. Zekeriyya b. Ebû Zâide'den, o babasından, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer valilerine, "Benim Ebû Bekr'den daha faziletli olduğumu söyleyen olursa ona iftiracı haddini vurun" veya "ona 40 kırbaç vurun" şeklinde mektup yazıyordu.

Medâinî, Muhammed b. Haccâc'dan, o Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, elinde bir elbise olan bir adamın yanından geçti ve ona, "Bunu satıyor musun?" dedi. Adam, "Hayır, Allah sana merhamet etsin" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Eğer istikamette olursanız, diliniz de düzelir" dedi.[22]

Bana Ömerî anlattı. O Heysem'den, o İsmail'den, o Kays'tan, o da Muğîre b. Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr bir at çıkardı; ensârdan bir adam, "Beni bu ata bindir" dedi. Ebû Bekr, "Atın yelesine

---

21 Leyl, 92/5-6.

22 İbare her iki metinde (قَدْ قومت أَلْسِنتكُمْ لَوْ تَسْتَقِيمُ) şeklindedir. RK'de (قَوَّمْتُ) şeklinde hareke konulmuştur. Bu duruma göre cümle şu şekilde tercüme edilir: "*Eğer sen doğru dürüst olsan, ben dilinizi düzeltirim.*" Rivayetten anlaşıldığı gibi, bir adamın elindeki elbisenin satılık olup olmadığını soran Ebû Bekr'e, adam, "*Hayır satılık değildir.*" diyebilirdi. Ama adam, *"Hayır, satılık değildir, Allah sana merhamet etsin."* diyerek büyük bir nezaket göstermiştir. Ebû Bekr de adamın bu cevabından son derece memnun kaldığı için muhtemelen çevresindekilere, (قَدْ قُوِّمَتْ أَلْسِنَتُكُمْ لَوْ تَسْتَقِيمُوا) "Eğer istikamette olursanız, diliniz de düzelir" demiştir ve ibarenin aslı bu şekildedir. Çeviride bunu esas aldık (M).

binen bir çocuğu bindirsem benim için daha sevimli olur" dedi. Bunun üzerine Ensârî adam, "Vallahi ben senden ve senin babandan daha iyi biniciyim" dedi. Muğîre dedi ki: Kendimi tutamadım ve burnuna yapıştırdım. Birden burnunun iki deliğinden kan akmaya başladı. Bunun üzerine ensâr cemaati beni tehdit ettiler ve "Ona kısas yapılır" dediler. Ebû Bekr ise, "Zalim ve saldırgan olan bir adam için kısas yapmam" dedi.

Medâinî, Hasan b. Dînâr'dan, o da Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ebû Bekr Âişe'ye şöyle dedi: "Ben sana bahçemi vermiştim. Ancak bu hususta biraz tereddüdüm var. Bu yüzden sen onu mirasa geri ver. Şu iki eski elbiseme de bak. Onları yıka ve bana kefen yap. Çünkü sağ olanlar, yeniye daha layıktırlar. Kuşkusuz ben Müslümanların işini üstlendim. Onların yiyecek hububatından yedim ve sert elbiselerinden giyindim. Benden önce onların dinar veya dirhemleri yoktu. Müslümanların malından benim yanımda, su taşıyan bu hayvan, Habeşli köle ve bu kadife parçasından başka bir şey yoktur. Ben öldüğüm zaman bunları Ömer'e gönder."

Bize Şeybân b. Ferrûh anlattı; dedi ki: Bize Kâsım b. Fadl el-Huddânî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Kebâş el-Kindî anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Eş'as b. Kays, Âişe'nin kendisine şunları anlattığını söyledi: Ebû Bekr, vefat etmek üzere iken Âişe'ye şöyle dedi: "Ey Âişe! Kuşkusuz ailem içinde, zengin olmasını senden daha çok istediğim kimse yoktur. Bilirsin ki, filanca yerdeki araziden sana bir parça tahsis etmiştim. Doğrusu ondan pek faydalandığını düşünmüyorum. Şimdi ben onu mirasa geri koymak istiyorum ki, Allah'ın kitabına uygun olarak çocuklarımın arasında paylaştırılmış olsun. Ben öldüğüm zaman bu iki sağmal deveyi, eyer örtülerini, onları sağan köleyi ve bu cariyeyi Ömer'e gönder." Babam vefat ettiğinde onları gönderdim. Ömer onları aldı, ancak cariyeyi geri gönderdi ve "Allah Ebû Bekr'e rahmet eylesin; kendisinden sonrakileri zora soktu" dedi.

Bize Affân ve Hüdbe anlattılar; dediler ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O Urve'den, o da Âişe'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr vefatı esnasında bana şöyle dedi: "Kuşkusuz ailem içinde zengin olmasını senden daha çok istediğim kimse yoktur. Muhtaç olması senin kadar bana ağır gelen hiç kimse yoktur. Bilirsin ki, Âliye'deki araziden 20 yük ürün veren hurma bahçesini sana bağışlamış-

tım. Eğer onu bir tek yıla mahsus olmak üzere kuru hurma olarak alırsan o senindir. Ancak [bahçenin kendisi] varislerin malıdır. Kuşkusuz onlar da senin (iki) erkek ve (iki) kız kardeşlerindirler." Ben de, "Kız kardeşim sadece 'Esmâ'dır" dedim. Bunun üzerine babam, "Hârice'nin kızının karnındaki bebeğin kız olduğu kalbime geldi. Ben onun için de hayır murat ediyorum" dedi. Sonra Hârice'nin kızı, Ümmü Külsûm'u dünyaya getirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr'in Âişe'ye verdiği mal, Benî Nadîr'in mallarındandı. Resûlullah (sas) ona bu malı vermişti. Ebû Bekr, o araziyi ıslah etti ve oraya hurma fidanları dikti.

Bize Şebâbe b. Sevvâr anlattı; dedi ki: Bize Mes'ûdî anlattı. O Kâsım b. Abdurrahman'dan rivayet etti; dedi ki: Âişe rüyasında art arda üç ayın odasına düştüğünü gördü ve rüyasını Ebû Bekr'e anlattı. Resûlullah (sas) vefat edince Ebû Bekr, "Bu senin üç aylarından birisidir" dedi. Sonra Ebû Bekr, sonra Ömer onun evine defnedildiler. Bu konuda rivayet edilen bazı hadisleri Resûlullah'ın (sas) vefatı bölümünde anlattık.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Davud b. Ebû Hind anlattı. O Ebû Nadre'den, o Ebû Saîd'den nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman ensârın hatipleri kalktılar; onlardan biri şöyle dedi: "Ey muhacirler topluluğu! Resûlullah (sas) sizden bir adamı bir işe görevlendirdiği zaman bizden birisini de ona arkadaş yapardı. Bize göre bu hilafet işine iki kişi bakmalıdır; birisi sizden, diğeri de bizden olmalıdır." [Ravi] dedi ki: Ensârın hatipleri bu minval üzere konuşunca Zeyd b. Sâbit ayağa kalktı ve "Resûlullah (sas) muhacirlerdendi. O hem bizim hem bütün Müslümanların imamıydı. İmam her zaman muhacirlerden olur; biz de, Resûlullah'ın (sas) ensârı olduğumuz gibi yeni halifenin de ensârı oluruz" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr ayağa kalktı ve "Ey ensâr topluluğu! Allah sizin grubunuzu hayırla mükâfatlandırsın ve konuşmacınızı sabitkadem etsin" dedi. Sonra, "Vallahi eğer bunun dışında bir şey yapsaydınız sizinle anlaşamazdık" dedi.

Bize Ali b. Abdullah el-Medînî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı; dedi ki: Zührî haber verdi. O Urve'den, o da Âişe'den rivayet etti;

dedi ki: Ebû Bekr vefat edeceği sırada oturdu ve şehadet getirdi. Sonra, "Şimdi sadede gelelim ey sevgili kızım! Kuşkusuz sen insanlar içinde, zengin olmasını en çok istediğim kişisin. Muhtaç olması bana en çok ağır gelen kimsesin. Bilirsin ki malımdan 20 yük değerinde bir hurmalığı sana bağışlamıştım. Vallahi onu alıp mal edinmenden çok mutlu oldum. Ancak o varisler senin iki erkek ve iki kız kardeşindirler" dedi. Bunun üzerine, "Bu ikisi erkek kardeşimdir. Ya iki kız kardeşim kimler?" dedim. Ebû Bekr, "Ben Hârice'nin kızının karnındaki çocuğun kız olduğunu tahmin ediyorum" dedi.

Bize Şeybân b. Ebû Şeybe el-Übüllî anlattı; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Müslim el-Kusmülî anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından bu rivayetin benzerini nakletti.

Bize İbrâhim b. Müslim el-Hârizmî anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o Zübeyr'in mevlası Hâlid b. Abdullah el-Behî'den, o da Âişe'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr vefat döşeğinde iken [şair] Hâtim'in sözlerinden şunları söyledim:

Ömrüne yemin olsun ki servet fayda vermez kişiye
Göğüs daralıp da bir gün cana ölüm geldiğinde

Bunun üzerine Ebû Bekr, "Sevgili kızım, böyle söyleme. Fakat neden, '*Derken ölüm sarhoşluğu gerçekten geliverir. İşte buydu kaçıp durduğun şey!*'[23] ayetini okumuyorsun?" dedi. Kendisi de böyle okudu. Sonra sözlerine devamla, "Şu eski iki elbiseme bakın. Ben öldüğüm zaman onları yıkayıp beni onlarla kefenleyin. Çünkü sağ olan kişi, yeni elbiseye ölüden daha muhtaçtır" dedi.

Bana Ebû Bekr el-A'yen anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân anlattı. O Bekr b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Bana gelen habere göre Ebû Bekr hastalanıp da hastalığı ağırlaşınca Âişe başucunda oturup şöyle dedi:

Her deve sahibi bir gün miras bırakır onları
Her hırsız yağmacı da soyulacaktır bir gün elbet

23 Kaf, 50/19.

Bunun üzerine Ebû Bekr, "Senin dediğin gibi değildir ey Âişe; fakat Allah'ın, '*Derken ölüm sarhoşluğu gerçekten geliverir. İşte buydu kaçıp durduğun şey!*'[24] şeklinde dediği gibidir" dedi.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Ali b. Zeyd'den, o Kâsım b. Muhammed'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr ruhunu teslim etmek üzereydi; Âişe yanında şu şiiri okudu:

Beyaz tenlidir o; yüzü suyu hürmetine yağmur indirdi bulutlar
Dul kadınların koruyucusu, yetimlerin hamisiydi o

Bunun üzerine Ebû Bekr, "O Resûlullah (sas) idi" dedi.

Bize Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit haber verdi. O Sümeyye'den nakletti; dedi ki: Âişe'nin (ra) babası şiddetli hastalık içindeyken Âişe şöyle dedi:

Gözyaşını hep içine akıtmış olan bilsin ki
Mutlaka bir gün gelir, dökülür gözyaşları

Bunun üzerine Ebû Bekr, "*Derken ölüm sarhoşluğu gerçekten geliverir. İşte buydu kaçıp durduğun şey!*"[25] ayetini okudu.

Bize Abdullah b. Sâlih anlattı. O Hammâd b. Seleme'den, o da Sâbit'ten nakletti; dedi ki: Ebû Bekr ne hastalığında ne de başka yerde şu şiirden başka misal getirmedi:

Sevdiklerinin ölüm haberini verip durur kişi, nihayet bir gün ölen kendisi olur
Hâlbuki hoşlandığı şeylere erişip başkasının öleceğini umardı.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel anlattı. O Ebü's-Sifr'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr vefat ettiği hastalığına yakalanınca kendisine, "Ey Resûlullah'ın halifesi, ey Ebû Bekr! Hekime haber yollasan da gelip sana baksa" denildi. Ebû Bekr şöyle dedi: "Hekim bana baktı ve 'Kuşkusuz ben istediğimi yaparım' dedi." Ebû Bekr'in hekimden maksadı Allah'tır (cc).

---

24 Kaf, 50/19.
25 Kaf, 50/19.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı. O Ravh b. Ubâde'den rivayet etti; dedi ki: Hişâm b. Ebû Abdullah haber verdi. O da Katâde'den nakletti; dedi ki: Bana gelen haber göre Ebû Bekir vefat edeceği zaman, "Hayvanların yediği bir yeşillik olmayı arzu ederdim" dedi. Bazılarına göre Ebû Bekr'in en son söylediği söz, "*Sana teslim olmuş bir kul olarak canımı al ve beni iyiler arasına kat.*"[26] ayeti idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Cu'dübe'den, o Zührî'den, o Abdullah b. Amr b. Âs'tan, o da Osman'dan rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sa) vefat ettiği zaman çok üzüntülüydüm. Bir gün yanımdan Ömer geçti; bana selam verdi. Ben dalgınlıktan onun selamını almadım. Bunun üzerine Ebû Bekr bana, "Ömer sana selam verdi ve sen selamını almadın" dedi. Ben şöyle dedim: "Doğrusu ben ümmetin kurtuluşunun hangi şeyde olduğunu Resûlullah'a sormadığımı düşünüyordum" dedim. Bunun üzerine Ebû Bekr şöyle dedi: "Ben ona sordum; Resûlullah (sas), 'Ümmetin kurtuluşu, amcam Ebû Tâlib'e arz ettiğim, onun da reddettiği kelimededir. O da *Lâ İlâhe İllallah*'tır' dedi."

Bize Saîd b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Leys anlattı; dedi ki: Bize Akîl haber verdi. O Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr ve Hâris b. Kelede, Ebû Bekr'e getirilmiş [kıyma ile undan yapılmış] bulamaç aşını yiyorlardı. Hâris Ebû Bekr'e, "Ey Resûlullah'ın halifesi! Çek elini; vallahi bu aşta zehir var ve ikimiz yılın bitiminde bundan öleceğiz" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. Humeyd b. Ya'mer'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr şöyle dedi: "Kuşkusuz malımın beşte birini vasiyet etmek bana, dörtte birini vasiyet etmekten daha sevimli geliyor. Dörtte birini vasiyet etmek de üçte birini vasiyet etmekten daha sevimli geliyor. Kim malının üçte birini vasiyet ederse geriye bir şey bırakmamış olur."

26 Yusuf, 12/101.

[İkinci Halifenin Tayini]

Vâkıdî isnadında dedi ki: Ebû Bekr Abdurrahman b. Avf'ı çağırdı ve ona, "Bana Ömer b. Hattâb'ı anlat" dedi. Abdurrahman ona cevaben, "Bana, benden daha iyi bildiğin bir şeyi soruyorsun" dedi. Sonra, "Vallahi o senin düşündüğünden daha iyidir" dedi. Sonra Osman'ı çağırdı ve ona Ömer'i sordu. Osman, "Allah için onun hakkındaki bilgim şu ki, onun gizli hâlleri açık hâllerinden daha iyidir ve içimizde onun gibisi yoktur" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Şayet onu seçecek olmasam seni seçerdim" dedi.

Ebû Bekr bu iki kişinin yanı sıra Saîd b. Zeyd b. Amr ve Üseyd b. Hudayr ile muhacirlerden ve ensârdan başkalarıyla da istişarede bulundu. Üseyd, "Kesinlikle ondan daha dirayetli birisi bu işin başına gelemez" dedi. Bir adam ise Ebû Bekr'e, "Onun sertliğini bildiğin hâlde Ömer'i halife tayin etmeni sana sorduğunda Rabbine ne diyeceksin?" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Sen beni Allah ile mi korkutuyorsun? Vallahi sizi idare etme işinde zulüm yaparak kendisine azık hazırlayan zarar etmiştir. 'Allah'ım! Ben onlara senin halis kullarından en hayırlısını halife tayin ettim' [diyeceğim]. Şu söylediklerimi arkandakilere de bildir" dedi. Sonra uzanıp Osman'ı çağırdı ve ona, "Yaz" dedi. Osman şunları yazdı: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla… Bu, Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe'nin, dünyadan göçmek üzere olduğu bir sırada; kâfirin mümin, kuşku içindeki günahkârın kesin iman sahibi olacağı ve şek içindeki yalancının da doğru söyleyeceği, ahirete dâhil olma anındaki vasiyetidir. Benden sonra hilafet görevini devralmak üzere Ömer b. Hattâb'ı size halife olarak tayin ettim. Onu dinleyin ve ona itaat edin. Ben Allah için, O'nun Resûlü ve dini için, nefsim ve sizler için hayırlı bir yöneticilik yapmadım. Eğer Ömer adil olursa, bu zaten benim onun hakkındaki bilgim ve tahminimdir. Eğer adil olma yönündeki ahlakını değiştirirse bilsin ki, herkesin kazandığı günah kendinedir. Ben bununla sadece hayrı murat ettim. Allah'tan başka kimse gaybı bilemez. "*Zulmedenler ise, nasıl bir inkılâpla devrilip gideceklerini yakında görecekler.*"[27] Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun."

27 Şu'arâ, 26/227.

Sonra yazdığı belgeyi istedi ve mühürledi.

Vâkıdî dedi ki: Bazıları şöyle dedi: Ebû Bekr bu belgenin baş tarafını yazdırdığında, henüz kimsenin ismini vermeden baygınlık geçirdi. Bunun üzerine Osman devam ederek, "Benden sonra görevi devralmak üzere Ömer b. Hattâb'ı size halife olarak tayin ettim" şeklinde yazdı. Ebû Bekr ayılınca, "Yazdığını oku" dedi. Osman da Ömer'in ismini zikrederek okudu. Ebû Bekr tekbir getirerek, "Görüyorum ki, benim bu baygınlığımda canımın çıkacağından ve insanların ihtilafa düşeceğinden korktun. Allah seni İslâm'a ve İslâm ehline hayırlı kılsın. Gerçekten de ona layıksın" dedi.

Sonra Ebû Bekr Osman'a, mühürlenmiş vasiyetle birlikte insanların içine çıkmasını emretti. Osman'ın yanında Ömer b. Hattâb ve İbn Sa'ye el-Kurazî vardı. Osman insanlara, "Bu belgedeki kişiye biat eder misiniz?" dedi. İnsanlar, "Evet, biat ederiz" dediler. Ali b. Ebû Tâlib, "Onun kim olduğunu biliyoruz. O Ömer b. Hattâb'dır" dedi. İnsanların hepsi bunu kabul edip razı oldular ve ona biat ettiler. Sonra Ebû Bekr Ömer'i tek başına çağırdı ve ona tavsiyelerini söyledi. Ardından Ömer onun yanından çıkınca, Ebû Bekr ellerini yukarı doğru uzatarak şöyle dedi: "Allah'ım! Ben bununla sadece onların iyiliğini istedim ve onların fitneye düşmelerinden korktum. Senin daha iyi bildiğin ve rızana uygun olduğunu umduğum şeyle onlara muamelede bulundum. Onlar için reyimle içtihatta bulundum. Onların içinde en hayırlı, en güçlü ve onları doğru yola götürmekte en istekli olan birisini idareci tayin ettim. Senin emrinden gelen ecel bana geldi. Vefatımdan sonra onların içinde hayırla yâd edilmeyi bana nasip eyle. Onlar senin kullarındır ve perçemleri senin elindedir. Yöneticilerini onlar için ıslah et ve Ömer'i, senin râşid halifelerinden biri yap ki, rahmet peygamberinin hidayet yoluna tabi olsun. Onun işlerini ve raiyetini de ıslah et Allah'ım!"

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdullah b. Sâbıt anlattı; dedi ki: Ebû Bekr vefat döşeğinde iken Ömer'i halife seçtiği duyuldu. Bunun üzerine bazı insanlar yanına gelip, "Ömer'in sertliğini, şiddet ve kabalığını bildiğin hâlde eğer onu bize halife yaparsan Rabbine ne diyeceksin?" dediler. Ebû Bekr onlara şöyle dedi: "Beni otur-

tun; siz beni Allah'la mı korkutuyorsunuz? Ben Rabbime, 'Senin halkının en hayırlısını onlara halife tayin ettim' diyeceğim."

[Ebû Bekr'in Kefenlenmesi ve Defnedilmesi]

Bana Şücâ b. Velîd el-Fellâs anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı; dedi ki: Hişâm b. Urve haber verdi. O babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr'in hastalığı ağırlaşınca, "Bugün hangi gündür?" dedi. Biz, "Pazartesi günüdür" dedik. Ebû Bekr, "Bu gecemde ruhumun kabzedilmesini umuyorum. Çünkü bu gece, Resûlullah'ın vefat ettiği gecedir" dedi. Ebû Bekr'in üzerinde, bazı yerlerinde kırmızı benekler bulunan bir elbise vardı. Ebû Bekr, "Ben öldüğüm zaman bu elbisemi yıkayın; ona iki tane yeni elbise ilave edin ve beni üç beyaz elbise içinde kefenleyin" dedi. Biz de, "Hepsini yeni elbiseden yapmayalım mı" dedik. Ebû Bekr, "Hayır, sağ olanlar yeni elbiseyi, ölülerden daha çok hak ediyorlar" dedi. Âişe dedi ki: Ebû Bekr Salı gecesi vefat etti.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bana Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O babasından, o da Âişe'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr kendisine şöyle dedi: "Peygamber hangi günde vefat etmişti?" Âişe, "Pazartesi günü" dedi. Ebû Bekr, "Maşallah, bu gecemde bu işi [ecelimin gelmesini] umuyorum" dedi. Ravi, "Onu neyin içinde kefenlediniz?" diye sordu. Âişe, "İçlerinde gömlek ve sarık bulunmayan ve "*Sahûliye*" denilen beyaz Yemen bezinden üç beyaz elbise ile kefenledik" dedi. Dedi ki: Âişe şöyle dedi: Ebû Bekr dedi ki: "Bu elbiseme bak. Bunda yer yer safran lekesi -veya toprak boyası- var. Onu yıka; iki elbiseyi de ona ilave et." Âişe, "O eskidir" dedi. Ebû Bekr, "Sağ olanlar yeniye daha çok layıktırlar" dedi.

Urve dedi ki: Abdullah b. Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sas) içinde vefat ettiği "Hibre" denilen elbiseyi yanına aldı. Sonra o elbiseyi Resûlullah'ın üzerinden çıkardılar ve onu üç tane beyaz elbise içinde kefenlediler. Abdullah b. Ebû Bekr o elbiseyi aldı ve "Vallahi Resûlullah'ın vücuduna temas eden bir şey içinde kefenleneceğim" dedi. Daha sonra vefat edeceği sıralarda "Vallahi Allah'ın, kendi peygamberine kefen olmasını menettiği bir şeyi kendime kefen yapmayacağım" dedi. Ebû Bekr o elbiseyle kefenlendi. Ebû

Bekr Salı gecesi vefat etti ve geceleyin defnedildi. Âişe de geceleyin vefat etti ve Abdullah b. Zübeyr onu geceleyin defnetti.

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî anlattı. O babasından, o Mâlik b. Enes'ten, o Yahya b. Saîd'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr'in hastalığı ağırlaşınca Âişe'ye, "Resûlullah (sas) kaç parça içinde kefenlendi?" dedi. Âişe, "Yumuşak Yemen kumaşından yapılmış üç beyaz elbise içinde" dedi. Ebû Bekr, "Bu elbiseyi alın, -Üzerindeki elbiseye toprak boyası (مِشْـقٌ) veya safran değmişti. Hadiste geçen (مِشْـقٌ) toprak boyası demektir- onu yıkayın; sonra diğer iki elbiseyle birlikte beni onların içinde kefenleyin" dedi. Bunun üzerine Âişe, "Neden böyle diyorsun ki?" dedi. Ebû Bekr, "Çünkü sağ olanlar yeni elbiseye ölülerden daha muhtaçtırlar" dedi.

Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî isnadında dedi ki: Ebû Bekr'in vefatına sebep olan hastalığının başlangıcı şöyle olmuştu: Kendisi Cemâziyelâhir'in yedinci, Pazartesi günü yıkanmıştı. O gün soğuk bir gündü. Ebû Bekr on beş gün boyunca sıtmaya tutuldu ve namaza gidemedi. Namaz kıldırması için Ömer b. Hattâb'a emrediyordu. İnsanlar da Ebû Bekr'in yanına giriyorlar, onu ziyaret ediyorlardı. Onun hastalığı gün geçtikçe ağırlaşıyordu. Ebû Bekr, o gün Resûlullah'ın kendisi için tahsis ettiği ve Osman'ın bugünkü evinin yanında olan evindeydi. Hastalığında en çok yanına gelen ve onunla ilgilenen Osman idi. Ebû Bekr, hicretin 13. yılı, Cemâziyelâhir'in bitimine 8 gün kala, Salı gecesi vefat etti. Onun hilafet müddeti iki yıl, üç ay, 16 gün idi. Bu, Ebû Ma'şer'in sözüdür. Onun dışındakiler ise, onun hilafet müddetinin 2 yıl, üç ay, 10 gün olduğunu söylediler. Vefat ettiğinde 63 yaşındaydı. Bu, onun yaşı konusunda ittifak edilen bir görüştür. Fil vakasından üç yıl sonra doğmuştu.

Bana Ali b. Abdullah el-Medînî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı dedi ki: Ali b. Cüd'ân'dan işittim; Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini nakletti: "Resûlüllah'ın (sas) en yaşlı sahabileri Ebû Bekir ve Süheyl b. Beydâ idi."

Bize Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o da İbrâhim b. Muhâcir'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr'i, hanımı Esmâ bt. Umeys yıkadı. Ebû Bekr, Esmâ'nın kendisini yıkamasını vasiyet etmişti.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Muâz b. Muâz haber verdi; dedi ki: Bize Eş'as anlattı. O Abdülvâhid'den rivayet etti; sanıyorum Abdülvâhid de İbn Sabre'den, o da Kâsım b. Muhammed'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, eşi Esmâ bt. Umeys'in kendisini yıkamasını vasiyet etti. Yardıma ihtiyaç duyduğunda, oğlu Muhammed ona yardım ediyordu.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Cüreyc'den, o da Atâ'dan rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, Esmâ bt. Umeys'in kendisini yıkamasını vasiyet etti. Eğer yapamazsa, Abdurrahman [b. Ebû Bekr]'den yardım istemesini vasiyet etti. Ancak Esmâ başkasına ihtiyaç duymadı. Vâkıdî dedi ki: Doğru olan budur. Oğlu Muhammed nasıl Esmâ'ya yardım edecek ki? Çünkü Muhammed hicretin 10. yılında, Veda haccında, Zü'l-Huleyfe'de dünyaya geldi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o bir adamdan, o da Ebû Bekr b. Hafs'tan rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, vefat ettiğinde, Esmâ bt. Umeys'in kendisini yıkamasını vasiyet etmişti. Ayrıca, orucunu bozup bu işi yapacağına dair ona yemin ettirdi. Böylece işi sağlama almış oldu. Esmâ günün sonunda yemini hatırlayıp su istedi; suyu içti ve "Vallahi arkasından onun yeminini bozmuş birisi olmak istemem" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Mâlik b. Enes haber verdi. O Abdullah b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Esmâ b. Umeys Ebû Bekr'i yıkadı. Sonra çıktı ve Resûlullah'ın (sa) ashâbına, "Ben oruçluyum ve bugün çok soğuk. Benim yıkanmam gerekiyor mu?" diye sordu. Onlar da, "Hayır, yıkanman gerekmez" dediler.

Bana Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı; dedi ki: Hanzale haber verdi. O Kâsım b. Muhammed'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr dikişsiz iki ince örtü ile kefenlenmişti. Örtülerden birisi beyaz, diğeri sarımtıraktı. Ebû Bekr ayrıca, "Hayatta olanlar elbiseye ölülerden daha fazla ihtiyaç duyarlar. Kefen, sadece cenazenin burnundan ve ağzından çıkacak olan şeyler içindir" dedi.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize Münzir b. Ali el-Anzî anlattı. O Leys'ten, o da Atâ'dan rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, yıkanmış iki elbiseyle kefenlendi.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı; dedi ki: Abdullah b. Ömer haber verdi. O Abdurrahman b. Kâsım'dan, o da babasından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr üç elbise içinde kefenlendi; onlardan birisi sarımtıraktı.

Bana Vehb b. Bakıyye anlattı; dedi ki: Bize Yezîd anlattı; dedi ki: Humeyd et-Tavîl anlattı. O Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr iki elbiseyle kefenlendi.

Bize Abdullah b. Sâlih anlattı; dedi ki: Şerîk haber verdi. O İmrân b. Müslim'den, o da Süveyd b. Gafele'den[28] rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, Hecer işi iki elbiseyle kefenlendi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Züheyr b. İmrân b. Müslim haber verdi. O Süveyd b. Gafele'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, birbirine eklenmiş şu elbiselerden iki tane elbiseyle kefenlendi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Seyf b. Ebû Süleym'den, o da Kâsım b. Muhammed'den şöyle dediğini işittiğini söyledi: Ebû Bekr vefat edeceği sıralarda dedi ki: "Beni, içinde namaz kıldığım şu iki elbise ile kefenleyin. Onları yıkayın; çünkü onlar sadece ölünün ağzından gelecek akıntı ve dışkı içindir" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî anlattı. O Saîd b. Ebû Arûbe'den, o Katâde'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den nakletti; dedi ki: Ebû Bekr, birisi yıkanmış iki elbise ile kefenlenmişti.

Bana Ravh b. Abdülmü'min ve İbrâhim b. Muhammed es-Sâmî anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Âmir el-Akadî anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O Sâlih b. Ebû Hassân'dan, Ali b. Hüseyn'in Saîd b. Müseyyeb'e

28 ZZ'de bu kelime (عَقَلَة) şeklinde yazılmıştır. RK'de ise (غفلَة) şeklindedir. ZZ'deki bu zaptın bir sehiv olduğu açıktır. Çünkü senet zincirinde yer alan kişi "*Süveyd b. Ğafele*"dir (M).

şu soruyu sorduğunu nakletti: Ali b. Hüseyn, "Ebû Bekr'in cenaze namazı nerede kılındı?" dedi. Saîd b. Müseyyeb, "Kabir ile minber arasında cenaze namazı kılındı" dedi. Ali b. Hüseyn, "Cenaze namazını kim kıldırdı?" dedi. Saîd, "Ömer b. Hattâb" dedi. Ali, "Kaç tekbir getirdi?" dedi. Saîd, "Dört tekbir" dedi.

Bana Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî anlattı; dedi ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı. O Kesîr b. Zeyd'den, o Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr ve Ömer Resûlullah'ın (sas) yanına defnedildiler ve cenaze namazları tam minberin karşısında kılındı.

Bize Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî anlattı; dedi ki: Bana Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Hâlid b. İlyâs haber verdi. O Ebû Ubeyde Muhammed b. Ammâr'dan, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Ömer Ebû Bekr'in cenaze namazında dört tekbir getirdi.

Bana Abdurrahman b. Sâlih anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Musa b. Ali'den, o babasından, o da Ukbe b. Âmir'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr geceleyin defnedildi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân anlattı. O Hemmâm'dan, o da Hişâm b. Urve'den rivayet etti; dedi ki: Babam bana, Âişe'nin kendisine şöyle dediğini anlattı: Ebû Bekr geceleyin vefat etti. Sabah olmadan onu defnettik.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O İbn Cüreyc'den, o da Sa'd'ın bazı çocuklarından nakletti; dedi ki: Ömer mescitte Ebû Bekr'in cenaze namazını kıldırdığı zaman dört tekbir getirdi.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı; dedi ki: İbn Cüreyc haber verdi. O İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, o da İbn Ebü's-Sibâk'tan -ya da İbnü's-Sibâk'tan- rivayet etti; dedi ki: Ömer Ebû Bekr'i geceleyin defnetti. Sonra Mescid'e girdi ve üç rekât vitir namazı kıldı.

Bize Velîd b. Sâlih ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Vâkıdî anlattı. O Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Sebre'den, o Hâlid'den, o Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr'in defnedilmesi esnasında oradaydım. Onun kabrine Ömer

b. Hattâb, Osman b. Affân, Talha b. Ubeydullah ve Abdurrahman b. Ebû Bekr indiler. İbn Ömer dedi ki: Ben de inmek istedim; Fakat Ömer bana, "Sana gerek kalmadı" dedi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o Zührî ve Katâde'den, onlar da Saîd b. Müseyyeb'den rivayet ettiler; dedi ki: Ebû Bekr vefat ettiği zaman kadınlar feryat-figan ederek matem tutmaya başladılar. Bu durum Ömer'e ulaştı. Ömer onları feryat-figan edip matem tutmaktan nehyetti. Ancak kadınlar matemi sonlandırmak istemediler. Bunun üzerine Ömer Hişâm b. Velîd'e, "Gir ve İbn Ebû Kuhâfe'nin kızını bana getir" dedi. Âişe bu sözü Ömer'den işittiğinde Hişâm'a "Ben sana evimi yasaklıyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Gir, ben sana izin verdim" dedi. Hişâm içeri girdi ve Ebû Bekr'in kız kardeşi Ümmü Ferve'yi çıkardı. Ömer b. Hattâb ona kırbaçla vurdu ve matem töreni dağıldı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Mâlik b. Ebü'r-Ricâl'den, o babasından, o da Âişe'den nakletti; dedi ki: Babam akşam ile yatsı arasında vefat etti. Sabah oldu; muhacirlerin ve ensârın kadınları bir araya gelip matem tutmaya başladılar. Ebû Bekr de yıkanıyor ve kefenleniyordu. Ömer bağırıp çağıran kadınların dağıtılmasını emretti; onlar da dağıldılar. Vallahi yine de onlar tekrar tekrar toplanıp dağılıyorlardı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o Ömer b. Abdullah b. Urve'nin, Urve'den ve Kâsım b. Muhammed'den işittiğini söyledi; onlar dediler ki: Ebû Bekr Âişe'ye, Resûlullah'ın (sas) yanı başına defnedilmeyi vasiyet etti. Vefat edince onun için kabir kazıldı ve başı Resûlullah'ın (sas) omuzunun hizasına konuldu. Ebû Bekr için hazırlanan lahit, Resûlullah'ın (sas) kabrine bitişik yapıldı ve oraya defnedildi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Rebîa b. Osman haber verdi. O Âmir b. Abdullah b. Zübeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr'in başı Resûlullah'ın (sas) omuzunun hizasındaydı. Ömer'in başı, Ebû Bekr'in belinin hizasındaydı.

[Ravi] dedi ki: Vâkıdî dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre haber verdi. O Amr b. Ebû Amr'dan, o Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan rivayet etti; dedi

ki: Ebû Bekr'in kabri tıpkı Resûlullah'ın kabri gibi düz yapıldı ve üzerine su serpildi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk anlattı. O Amr b. Osman b. Hâni'den, o da Kâsım b. Muhammed'den rivayet etti; dedi ki: Ben Âişe'ye, "Anacığım, bana Resûlullah'ın ve iki arkadaşının kabirleri üzerindeki örtüyü aç" dedim. Âişe bana üç kabri de açtı. Kabirler birbirine yakın da değildi, bitişik de değildi. Resûlullah'ın (sas) kabrinin önde olduğunu gördüm. Ebû Bekr'in kabri onun başının hizasındaydı. Ömer'in başı ise, Resûlullah'ın ayağının hizasındaydı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Abdullah b. Dînâr'dan nakletti; dedi ki: Abdullah b. Ömer'i, Resûlullah'ın (sas) kabrinin başında dururken gördüm. Resûlullah'a salât ve selam getirir,[29] Ebû Bekr ve Ömer'e dua ederdi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bize Ebû Katan Amr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Rebî es-Sâiğ anlattı; dedi ki: Ebû Bekr'in mühründeki yazı (نِعْمَ الْقَادِرُ اللّٰه) "Allah ne güzel kudret sahibidir" şeklindeydi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den nakletti; dedi ki: Bana Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr'in babası Ebû Kuhâfe, Ebû Bekr'e altıda bir oranında [südüs] varis oldu. Onunla birlikte, çocukları Abdurrahman, Muhammed, Âişe, Esmâ, Ümmü Külsûm ve iki eşi Esmâ bt. Umeys ve Benî Hâris b. Hazrec'den Habîbe bt. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr de Ebû Bekr'e varis oldular.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Yusuf el-Fâryâbî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Bana gelen habere göre Ali b. Ebû Tâlib Ebû Bekr ve Ömer'i zikrettikten sonra, "Vallahi onlar hidayet imamıydılar. Doğru yoldaydılar; insanları kurtuluşa götürüyorlardı; başarılıydılar ve dünyadan iffetli bir şekilde çıktılar." dedi.

---

29 ZZ'de sadece "Peygamber'in kabri üzerinde durur; Ebû Bekr ve Ömer'e dua ederdi." şeklinde bir ifade yer almaktadır. RK'de ise "Resûlullah'a salat ve selam getirir, Ebû Bekr ve Ömer'e dua ederdi." şeklinde geçmektedir (M).

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vâkıdî anlattı. O İshak b. Yahya b. Talha'dan rivayet etti; dedi ki: Mücâhid'den işittim; şöyle diyordu: "Ebû Bekr'den aldığı miras hakkında Ebû Kuhâfe ile konuşuldu. Ebû Kuhâfe, "Ben aldığımı Ebû Bekr'in çocuklarına geri verdim" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ma'n b. İsa'dan, o Süleyman b. Bilâl'den, o Câfer b. Muhammed'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr yüzüğünü sol elinin parmaklarına takardı.

Dediler ki: Ebû Bekr'e bir mal [muhtemelen hurma] getirildi; kendisi, "Kimin Resûlullah'ın üzerinde bir vaadi [sözü] varsa bana gelsin" dedi. Câbir b. Abdullah onun yanına geldi. Ebû Bekr ona üç avuç verdi.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye anlattı. O Mansûr b. Abdurrahman'dan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr ve Ömer Kur'ân'ı cem etmeden vefat ettiler. İsmail dedi ki: Yani hıfzetmeden vefat ettiler.

Bize Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bana Hammâd b. Zeyd anlattı. Ayrıca Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ârim b. Fadl'dan, o da Hammâd b. Zeyd'den rivayet etti; dedi ki: Eyyûb ve Hişâm haber verdiler. Onlar Muhammed b. Sîrîn'den naklettiler dedi ki: Ebû Bekr Kur'ân'ı hıfz etmeden vefat etti.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî anlattı; dedi ki: Bize Avn b. Muhammed anlattı; dedi ki: Ebû Bekr Ömer b. Hattâb'a, "Uzat elini; sana biat edelim" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Sen benden daha faziletlisin" dedi. Ebû Bekr ise, "Sen benden daha güçlüsün" dedi. Buna karşılık Ömer, "Faziletinle beraber benim gücüm de senindir"[30] dedi ve Ebû Bekr'e biat etti.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O Serî'den, o Yahya'dan, o da Bistâm b. Yesâr'dan rivayet etti; dedi ki: Resû-

30 Bu cümle, hem RK'de hem ZZ'de, (فَإِنَّ لَكَ مَعَ فَضْلِكَ قُوَّةً) "*Faziletinle birlikte gücün de var.*" şeklinde geçmektedir. İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında ise, (فَإِنَّ قُوَّتِي لَكَ مَعَ فَضْلِكَ) "*Faziletinle beraber benim gücüm de senindir.*" şeklinde geçiyor (bkz. *et-Tabakâtü'l-Kebîr*, III, 211) İbn Sa'd'ın ibaresi siyaka daha uygundur ve maksadı daha çok açıklayıcıdır. Her iki hâlde de Ömer Ebû Bekr'e, "*Eğer 'gücüm azdır' diyorsan, merak etme; bir gücün daha vardır; ben bütün gücümle senin arkandayım.*" demek istiyor. Biz çeviride *Tabakât*'ın ibaresini esas aldık (M).

lullah (sas) Ebû Bekr ve Ömer'e, "Benden sonra ikinizin üstünde hiç kimse yönetici olmayacaktır" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim anlattı. O babasından, o da Hasan'dan şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr, kendisine biat edildiği zaman insanlara hitap etmek üzere ayağa kalktı. Vallahi ondan sonra, onun bu konuşmasını hiç kimse yapmamıştır. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "İstemediğim hâlde bu iş bana verildi. Vallahi sizden birinin benim yerime bu görevi yapmasını çok arzu ettim. Dikkat edin! Eğer beni, Resûlullah'ın size davrandığı gibi davranmakla sorumlu tutarsanız, bilmelisiniz ki, ben o sorumluluğu yerine getiremem. Çünkü Resûlullah (sas), Allah'ın kendisini vahiyle şereflendirip koruduğu bir kuldu. Dikkat edin! Ben sadece bir insanım ve hiç birinizden üstün değilim. Beni gözetin. Öfkelendiğimi gördüğünüz zaman benden uzak durun ki saçlarınıza ve yüzlerinize zarar vermeyeyim."

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Hasan b. Musa el-Eşyeb anlattı; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Urve b. Abdullah anlattı; dedi ki: Ebû Câfer'le karşılaştım; boyama konusunda konuştu; dedi ki: "İşte Sıddîk… O saçını sakalını boyadı. -Ebû Bekr'i kastediyor- Ben de "Sıddîk mi?" dedim. Urve, "Evet, Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, o Sıddîk'tır" dedi.

Medâinî dedi ki: Muhâcir b. Ebû Ümeyye el-Mahzûmî Yemen'de bir cariye almıştı. Cariye Nüceyr[31] anlaşmasından sonra Ebû Bekr'e sövdü. Bunun üzerine Muhâcir cariyenin elini kesti. Olayı duyan Ebû Bekr ona şöyle bir mektup yazdı: "Bana gelen habere göre, bana söven bir kadını yakalamış ve elini kesmişsin. Kuşkusuz Allah şirk sebebiyle, bundan daha büyük olan olaylarda kanları helal etmiştir. Ancak küfrü zahir olanlara bile müsle yapmak terk edilmiştir. Sen [kendince] hak bir iş yapmışsın ve güzel bir şey yerine getirmişsin. Ne var ki, mektubum sana geldiği zaman artık merhamete yönel ve müsle yapmayı terk et. Çünkü müsle yapmak günahtır. Allah İslâm'ı ve İslâm'ın ehlini aşırı öfkeden uzak tutmuştur. Üstelik Resûlullah (sas) kendisine eziyet eden, söven, onu yurdundan

31 Nüceyr, Hadramût yakınlarında bulunan korunaklı bir kaledir. Mürtedler, el-Eşa's b. Kays el-Kindî ile beraber o kaleye sığınmışlardı.

çıkaran ve onunla savaşan insanları yakaladı, ancak onlara müsle yapmadı."

Ebû Bekr'in Çocukları

Abdurrahman ve *Âişe*: Bunların annesi, Kinâne kabilesinden Ümmü Rûmân bt. Âmir b. Uveymir'dir.

Abdullah ve *Esmâ*: Bunların annesi Benî Âmir b. Lüey'den, Kuteyle bt. Abduluzzâ'dır.

Muhammed: Onun annesi, Esmâ bt. Umeys b. Ma'd el-Has'amiyye'dir.

Ümmü Külsûm: Onun annesi Hazrec'den, Habîbe bt. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmruü'l-Kays'tır. Bu boy, "Benî Ağar" diye bilinmektedir.

Ebû Bekr'in Babası Ebû Kuhâfe

Asıl adı Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir. Ebû Kuhâfe Mekke'nin fethi gününde Müslüman oldu. O gün Ebû Kuhâfe dağa çekilmişti. Ebû Kuhâfe'nin gözleri kör olduğu için kızı Esmâ ona rehberlik yapıyordu. Bazı Müslümanlar ok atıp onu yaraladılar. Ayrıca Esmâ'nın gerdanlığı alındı. Ebû Bekr ona yetişti, yüzü kanıyordu. Hemen yüzünden kanları sildi ve "Bunu sana yapanların eline sağlık" dedi. Sonra Ebû Bekr onu alıp Resûlullah'ın (sas) yanına getirdi. Resûlullah (sas), "Ey Ebû Bekr! Biz ona gidinceye kadar neden onu kendi hâline bırakmadın?" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "O senin yanına gelmeyi daha çok hak ediyor ey Allah'ın Elçisi" dedi. Ebû Kuhâfe Müslüman oldu ve Resûlullah'a (sas) biat etti. Resûlullah (sas) beyazlarını boyamasını emretti; Ebû Kuhâfe de saçını-sakalını boyadı. Sonra Ebû Bekr, "Ey Müslümanlar! Allah aşkına, kim bu kız çocuğunun gerdanlığını almışsa onu geri versin" dedi. Ancak gerdanlık geri gelmedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Emanet tatlıdır" dedi.

Dediler ki: Ebû Bekr vefat edince Ebû Kuhâfe korkunç matem seslerini duydu ve "Bu nedir?" dedi. Kendisine, "Oğlun vefat etti" denildi. Ebû Kuhâfe, "Allah rahmet etsin. Büyük bir musibet… Yerine kim seçildi?" dedi. "İbnü'l-Hattâb" denildi. Ebû Kuhâfe, "Hı, onun arkadaşı… Peki,

Abdümenâf ailesi buna rıza gösterdi mi?" dedi. "Evet" denildi. Ebû Kuhâfe, "Allah istediğini yapar" dedi.

Ebû Kuhâfe hicretin 14. yılı, Muharrem ayında, 97 yaşında vefat etti. Habeşistanlı Ebrehe fillerle Mekke'ye geldiği zaman Ebû Kuhâfe Mekkelilerin habercisiydi.

[Ebû Bekr'in Annesi Ümmü'l-Hayr]

Ebû Bekr'in annesi Ümmü'l-Hayr bt. Sahr b. Amr b. Ka'b b. Ma'ad de Müslüman oldu. Onun Müslüman olması Ebû Kuhâfe ile beraberdi. Ancak Ümmü'l-Hayr, Müslüman olmadan önce de Resûlullah'a (sas) meyilli [sempati duyan] birisiydi. Vâkıdî'nin anlattığına göre Ümmü'l-Hayr, Ebû Bekr'den önce vefat etti.

Heysem b. Adî dedi ki: Bana Hişâm b. Urve anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Ebû Bekr vefat ettiğinde annesi ve babası ona varis oldular. Esmâ bt. Ebû Bekr şöyle dedi: "Babam Müslüman olduğu gün bizi de İslâm'a davet etti. Kendisi yerinden kalkmadan biz de Müslüman olduk. Bir gün babam ağlayarak bana geldi. Biz, 'Seni ağlatan nedir?' dedik. Babam, "Beni ağlatan Resûlullah'ın (sas) Ebû Cehil ve İbnü'l-Gaytala'dan çektikleridir" dedi. Biz de oturup onunla birlikte ağladık.

[Ebû Bekr'in Eşi Ümmü Rûmân'ın İslâm'a Girmesi]

Dediler ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs Müslüman olunca Ebû Bekr'in yanına geldi ve Resûlullah'ın (sas) uğradığı eziyeti ona haber verdi. Ebû Bekr'in hanımı Ümmü Rûmân da onu duydu. Ebû Bekr Sa'd'a İslâm'ın emirlerini anlatıyordu. Sa'd dışarı çıkınca Ümmü Rûmân Ebû Bekr'e, "İkinizin içinde bulunduğu durum nedir?" dedi. Ebû Bekr durumu ona haber verdi ve onu da putları terk etmeye ve hakka şehadet etmeye çağırdı. Ümmü Rûmân hemen Müslüman oldu ve "Ben biliyordum ki, Muhammed her türlü iyiliğe layıktır" dedi. Ümmü Rûmân'ın ismi "Da'd" (دعد) idi.[32] Babası, Benî Kinâne b. Huzeyme'den Âmir b. Uveymir b. Abdüşems idi. Umeyr b. Âmir olduğu da söylenir. Ümmü Rûmân Ebû Bekr'den önce Abdullah b. Hâris b. Sahbere el-Ezdî'nin eşiydi. Abdullah İslâm'dan önce

32 RK'nin hamişinde isminin "Üm" olduğu yazılıyor. İbn Hişâm'a göre ismi "Zeyneb" idi.

onu Mekke'ye getirdi ve Ebû Bekr ile anlaşma yaptı. Sonra vefat etti. Bunun üzerine Ebû Bekr Ümmü Rûmân ile evlendi. Ümmü Rûmân, müminlerin annesi Âişe ve Abdurrahman b. Ebû Bekr'i dünyaya getirdi. Ümmü Rûmân hicret etti ve hicretin 6. yılı Zilhicce ayında Medine'de vefat etti. Resûlullah (sas) onun cenaze namazını kıldırdı ve kabrine indi. Sonra, "Kim cennet hurilerinden bir kadına bakmak istiyorsa Ümmü Rûmân'a baksın" dedi.

[Abdurrahman b. Ebû Bekr]

Ebû Bekr ve Ümmü Rûmân Abdurrahman b. Ebû Bekr'i İslâm'a davet ediyorlardı. Abdurrahman bu daveti reddediyor ve "Yazıklar olsun ikinize! Un ufak olup kemiklerim çürüdükten sonra kabirden çıkmakla mı beni korkutuyorsunuz? Benden önce geçip giden ümmetler nerede? Nerede Ebû Züheyr Abdullah b. Cüd'ân? Filan nerede? Ya filan nerede?" diyordu. Anne-babası da hidayeti için Allah'a dua ediyor, ona "Yazık sana; iman et" diyorlardı. Abdurrahman ise, "Bunlar eskilerin masallarıdır" diyordu. Bunun üzerine, "*Anne-babasına 'Öf size! Benden önce nice nesiller geçip gitmişken, siz hâlâ beni tekrar diriltilmekle mi korkutuyorsunuz?' diyen kimseye gelince: Anne-babası Allah'tan yardım isteyerek, 'Yazık sana! İman et! Allah'ın vaadi gerçektir' demekte, o ise 'Bu eskilerin efsanelerinden başka bir şey değil' diye cevap vermektedir.*"[33] ayeti nazil oldu. Arkasından "*Onlar, kendilerinden önceki cin ve insan toplulukları içinde azabı hak etmiş kimselerdir. Gerçekten de onlar hüsrana uğramışlardır.*"[34] ayeti nazil oldu. Yani azabı hak edenler, İbn Cüd'ân ve diğerlerini sayıp dökenlerdir.

Âişe'den rivayet edildiğine göre bu ayet Abdurrahman hakkında nazil olmamıştır. Abdurrahman Hudeybiye antlaşmasında Müslüman oldu. Hicretin 53. yılında Mekke'den çıktığı sırada aniden vefat etti.

Bazı raviler Âişe'nin onu hareme koyduğunu ve onu orada defnettiğini söylediler. Ebü'l-Yakzân el-Basrî dedi ki: Müslümanlardan ilk defa ani bir şekilde ölen Abdurrahman b. Ebû Bekr idi. Onun şiirleri vardı. Şam'a gazaya gitti ve Cemel vakasında Âişe ile beraber bulundu.

33 el-Ahkâf, 46/17.
34 el-Ahkâf, 46/18.

Bana Hişâm b. Ammâr anlattı; dedi ki: Bize İsa b. Yunus anlattı. O İbn Cüreyc'den, o da İbn Ebû Müleyke'den rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Ebû Bekr, Mekke'ye 12 mil uzaklıkta bulunan Hubşâ'da vefat etti. Oradan getirilip defnedildi. Âişe Medine'den Mekke'ye gelince onun kabrine geldi ve şöyle dedi:

Bir zamanlar Cezîme'nin şarap arkadaşları gibiydik
Hatta onlar ayrılmazlar, denilirdi bizim için
Ayrıldığımız zaman ben ve Mâlik
Uzun zaman, hiçbir geceyi beraber geçirmemiş gibiydik[35]

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Cezîme el-Ebreş b. Mâlik b. Fehm b. Gânim b. Devs b. Udsân'dır. O, Vaddâh'tır. Onun şarap arkadaşları da Fâric b. Mâlik b. Ka'b b. Kayn b. Cisr b. Şiye'ullah b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. İlhâf b. Kudaâ'nın iki oğlu olan Mâlik ve Akîl idi. Ensab ilmiyle uğraşanlardan bazıları onun "Fâlic b. Mâlik" olduğunu söylerler.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. İbrâhim -yani İbn Uleyye- anlattı. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebû Bekr yerinde vefat etti. Dedi ki: Biz onu 6 millik bir mesafeden omuzlarımızda Mekke'ye taşıdık. Âişe geldiğinde, "Kardeşimin kabrini bana gösterin" dedi. Kabrini ona gösterdiler. Onun cenaze namazını kıldı ve "Vallahi eğer ben senin yanında olsaydım, seni öldüğün yere defnederdim ve eğer seni görseydim sana ağlamazdım" dedi.

Abdurrahman'ın künyesi "Ebû Muhammed" idi. Bedir günü müşriklerle beraberdi ve Müslümanları karşılıklı çarpışmaya [düelloya] davet etti. Onunla çarpışmak üzere Ebû Bekr öne geçti. Bunun üzerine Abdurrahman, "Ey Muhammed, babalarımızı mı karşımıza çıkarıyorsun?" dedi. Resûlullah (sas) Ebû Bekr'i vazgeçirdi. Ebû Bekr ona, "Yazık sana, mala ne oldu?" dedi. Abdurrahman şöyle dedi:

Kalmadı, bir silah ve seri bir attan başka
Bir de yaşlılık gelip çattığında vuran süvari

35 Bu iki beyit, Mütemmim b. Nuveyre'nin, Ridde savaşlarında öldürülen kardeşi Mâlik için yazdığı mersiyeden alınmıştır (bkz. *el-Mufaddaliyât*, Beyrut, 1920, s. 534-535).

Abdurrahman b. Ebû Bekr Şam'a gelirdi ve Cûdî el-Gassânî'nin kızına aşık olmuştu. Kızın adı da Leylâ idi. Abdurrahman onun hakkında şöyle dedi:

Âşık oldu Leylâ'ya, Semâve de onun gerisindedir
Cûdî'nin kızı Leylâ nerede, ben neredeyim
Nasıl kalbini verir, Hârisîlerden olan bir kıza
Busrâ 'ya veya Câbiye'ye alışık olan birisine[36]
Onu görmeyi nasıl umarım? Belki de
İnsanlar geldiklerinde o da onlarla gelir

Yine şöyle demişti:

Ey Cûdî'nin kızı, üzgündür kalbim, âşıktır
Onun derdine deva yanınızdadır
O, dayıları olan "Akk" kabilesini aşmıştır
"Akk" kabilesinin bir değeri vardır, yanımda

Dedi ki: "Hecâl" isminde bir adam, Abdurrahman b. Ebû Bekr'e arkadaşlık yaptı. Abdurrahman şöyle dedi:

Keşke o olsaydı, arkadaşım Hecâl yerinde
Ve Hacâl, deve kuşlarının bulunduğu yerde olsaydı
Esir aldı o kız kalbimi ve ben
Dûçar oldum, üzüntü ve kederlere

Abdurrahman İslâm'a girince iyi bir Müslüman oldu ve cahiliye döneminden kalma herhangi bir takıntısı olmadı. Ömer b. Hattâb Şam'a gazaya ordu gönderdiği zaman Abdurrahman Cûdî'nin kızına âşık olduğunu Ömer'e bildirdi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb, kız ele geçirildiği takdirde Abdurrahman'a verilmesini emretti. Kız ele geçirildi ve ona teslim edildi. Deniliyor ki: Yapılan ganimet taksiminde kız Abdurrahman'ın hissesine düştü. Yine deniliyor ki, Abdurrahman kızla ilgili olarak Müslümanlarla konuştu. Onlar da, kızdan yana kendi paylarını ona bağışladılar ve kız onunla gitti. Bir diğer söylentiye göre kız esirlerle birlikte yola çıkarıldı. Sonra Ömer b. Hattâb kızı Abdurrahman'a teslim etti. Kız onun yanında

36 *Câbiye*, bugünkü Suriye'nin *Havrân* vilayetinde bulunan *Nuvâ* beldesinde yakın bir yerdedir. Busrâ'dan uzak bir yer değildir.

kaldı. Ancak onun eşleri sürekli kadına hile planlayıp durdular. Nihayet Abdurrahman ona kızmaya, ondan sıkılmaya ve ondan yüz çevirmeye başladı. Sonunda ona bazı eşyalar vererek onu boşadı. O da Şam'a geldi. Kızın onunla evli iken öldüğü de söylenir. Bazıları dediler ki: Abdurrahman vefat edinceye kadar da Cûdî'nin kızı onun yanında kaldı. Abdurrahman vefat edince kız da Şam'a döndü; vallahu a'lem.

[Abdurrahman b. Ebû Bekr'in Çocukları]

Muhammed b. Abdurrahman: Muhammed ve Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf'a, şarap içmek sebebiyle had uygulandı. Onlara had uygulayan da Mervân idi. Onun annesi Kays b. Adî es-Sehmî'nin çocuklarındandı.

Abdullah b. Abdurrahman ve *Hafsa bt. Abdurrahman*: Bunların annesi Kuraybe bt. Ebû Ümeyye b. Muğîre el-Mahzûmî'dir. Onun annesi de Utbe b. Rebîa'nın kızıdır.

Talha b. Abdullah b. Abdurrahman: Onun annesi Âişe bt. Talha b. Ubeydullah'tır. Onun annesi de Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr es-Sıddîk'tır. Talha cömert bir adamdı. Hazîn el-Eşca'î -veya el-Kinânî- onun hakkında şöyle diyor:

Ey Talha! Verdin bana sen
Develeri küçümseyen büyük bir dişi deve
Talha'nın bana yaptığı bir değil
İki de değil, defalarca [iyilik] yapmıştır bana
Senin baban ki, Mustafa'ya biat etmiştir
Ve nereye giderse, hidayet rehberiyle giderdi

Talha'nın Muhammed adında bir çocuğu oldu. Muhammed Mekke valisiydi. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Söyledi bana arkadaşım, gizlice; dedim ki ona
Kuşkusuz İbn Talha, tedbirlidir, güçlüler arasında

Talha'nın, Medine'nin dışına yerleşmiş olan bazı çocukları vardı. Âişe bt. Muhammed b. Talha, Süleyman b. Ali'nin eşiydi. Bekkâî onun hakkında şöyle diyor:

Kuşkusuz Teym b. Mürre'nin bir delikanlısı
Ebû Bekr'in kızı küçük Âişe'den olandır

Urve ona çok miktarda mal bıraktı; ancak onun bu malı itlaf etmesinden endişe ediyordu. Urve yanına geldiğinde ise onun malı cömertçe verdiğini gördü. Bunun üzerine şöyle misal getirdi:

Doğruluk dini veya Atîk'in şerefi gibi bir şeyi
Gizlemeye çalışmadım hiçbir adamda

[İbn Ebû Atîk]

Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekr: Kendisine "İbn Ebû Atîk" denilirdi. Bir çarpışmada kendisine bir ok atıldığında şöyle dedi: "Ben İbn Ebû Atîk, yani İbn Ebû Kuhâfe olduğum hâlde bana ok isabet etti." Deniliyor ki: Muhammed b. Abdurrahman'ın kendisi "Ebû Atîk" diye isimlendirilirdi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ebû Bekr'in çocuklarından birkaçı birbirlerine karşı böbürlenmeye başladılar. Onlardan birisi, "Ben Sıddîk'in oğluyum" dedi. Diğeri, "Ben mağara arkadaşının oğluyum" dedi. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekr, "Ben İbn Ebû Atîk'im" dedi. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman'ının kendisi İbn Ebû Atîk idi. Kendisi akıllı ve güzel görünümlü birisiydi.

Bana Hirmâzî ve başkaları anlattılar; dediler ki: Bazı bedevi Araplar İbn Ebû Atîk'in yanına gidip geliyorlardı. Sonra bir müddet kaybolup gelmez oldular. Bir ara kendisi Medine'deki evinin kapısında otururken, daha önce yanından gelip giden bir bedevi Arap, ayaklarında kelepçeler olduğu hâlde yanından geçti. İbn Ebû Atîk, "Yazık sana, ne bu hal?" dedi. Bedevi, "Havuzumun içini çamurla sıvadım. Komşularımdan biri havuzun duvarında gedik açtılar. Elim yumruk olup göğsüne isabet etti. Onun eceli gelmiş ki hemen ölüverdi." dedi. İbn Ebû Atîk, "Yazık sana, neden böyle bir şey yaptın ki?" dedi. Bedevi şöyle dedi:

İnsanlar içinde, havuzu yıkılan kim varsa
Eğer mızrağı varsa, mutlaka mücadele eder

Bunun üzerine İbn Ebû Atîk, "Vallahi ben olsaydım, o havuzun duvarını bir parça çamurla tamir ederdim ve senin ayağında olan kelepçe ayağımda olmazdı" dedi.

Bana Hirmâzî anlattı; dedi ki: Âişe, İbn Ebû Atîk'a haber yollayarak bir ihtiyacını karşılamak için bir elçisini bindirmek üzere kendisine emaneten bir katır göndermesini istedi. İbn Ebû Atîk Âişe'nin elçisine, "Müminlerin annesine söyle; vallahi henüz başımızı 'Cemel Günü'nün ayıbından yıkamış değiliz. Sen bize bir de "'ağle [katır] Günü'nü mü getirmek istiyorsun?" dedi.

Medâinî, İbn Cu'dübe'den nakletti; dedi ki: İbn Ebû Atîk, bir aynasını kölesine sordu. Köle, "Onu iki dirheme parlattım" dedi. Bunun üzerine İbn Ebû Atîk, "Vallahi eğer güneşin kendisini ona sürseydin, onun paralatılması iki dirhem etmezdi" dedi.

Talha b. Abdullah b. Abdurrahman'ın kızı Âişe kötü huylu birisiydi. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'e kızarak ayrılıp odasına çekildi. Ayrıca odasına çıkılan merdiveni de kaldırdı. Bunun üzerine Ömer bir yakınına, "Bu kadını benim için razı edersen 10.000 dirhem senin olsun" dedi. Adam Âişe'nin bulunduğu odanın aşağısında durdu ve "Ey amcakızı! Eğer razı olursan bu adam bana 10.000 dirhem verecek. Lütfen ondan razı olduğunu söyle ve merdiveni yerine koy. Sonra yine Allah'ın sana verdiği kötü huyuna geri dön" dedi.

Dedi ki: İbn Ebû Atîk, Ömer b. Ebû Rebîa'nın şöyle dediğini işitti:

Kim Süreyyâ'ya elçim olarak gidecek?
"Kitab'a yemin olsun ki, onu terk etmekle daraldığımı" ona kim söyleyecek?

İbn Ebû Atîk, "Ben elçi olacağım" dedi ve kalkıp Mekke'ye gitti. Tâif'e gittiği de söylenir. Süreyyâ o beyti okudu. Sonra bineğinin üzerinde oradan ayrıldı. Kendisinden biraz kalması istendi. Fakat İbn Ebû Atîk, "İhtiyacımı giderdikten sonra burada kalmam cehalettir ve boştur" dedi ve döndü.

İbn Ebû Atîk'in yanında şarkıcılardan bir adamdan söz edildi. İbn Ebû Atîk, "Allah ona rahmet etsin. Doğrusu kendisi şu şarkıyı güzel söylüyordu" dedi ve şu beyti okudu:

Zâtü'l-Ceyş'teki[37] *o ev kimindir?*
Eski ve yıpranmış olan

Sonra ayağa kalktı ve "Ağırından değil, hafif makamından güzel söylüyordu" dedi. Sonra gitti. Deniliyor ki: Bu sözü Dellâl[38] hadımlaştırıldığı zaman ona söylemiş ve şöyle demişti: "Onu hadımlaştırdığınız için bu kadar güzel sesi var."

İbn Ebû Atîk bir gün hasta olan müminlerin annesi Âişe'yi ziyarete gitti ve "Ey müminlerin annesi, kurban olayım sana, kendini nasıl hissediyorsun?" dedi. Âişe, "Öyle bir ağrı var ki, akşamlayacağımı düşünmüyorum" dedi. Bunun üzerine İbn Ebû Atîk, "O zaman sana kurban olmayayım" dedi.

Dediler ki: Siyahi olan Nasîb[39] şöyle bir şiiri söyledi:

Çamurdan yaratılmayıp da
Bir kuşun kanatlarını alıp uçmayı çok isterdim

Bunu duyan İbn Ebû Atîk, "Ey anasının oğlu, madem uçuyorsun, 'gak' desene" dedi. O bu sözüyle, onun siyahî olduğunu ifade etmek istedi.

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukri anlattı. O İbn Künâse el-Esedî'den nakletti; dedi ki: İbn Ebû Atîk ve bazı arkadaşları Medine'de, Resûlullah'ın Mescidi'nde oturup şiir okuyorlardı. Mescid'in bir kenarında da bir adam vardı; her gün namazı uzatıyordu. Selam verdiğinde onlara, "Ey fasıklar! Siz Resûlullah'ın Mescidi'nde mi şiir okuyorsunuz?" derdi. Bir gün İbn Ebû Atîk mescitten ayrıldı ve eve gitti. Cariyesi ona, "Sizin halkanıza yakın bir yerde namaz kılan bir adam beni taciz ediyor ve beni kendisi için helal olmayan şeye davet ediyor" dedi. İbn Ebû Atîk cariyesine, "Yazık sana! Sen onunla sözleş; senin yanına geldiğinde bana haber ver" dedi. Adam onu taciz ettiğinde cariye onu mevlasının evine soktu. Derken İbn Ebû Atîk ve arkadaşları çıkageldiler. Cariye adama, "Mevlam geldi; sen şu gelin odasına gir" dedi. Adam odaya girdi; cariye de odayı üzerine kilitledi. İbn Ebû Atîk

37 Zât-i Ceyş, Medine'ye yakın bir yer. (*Mu'cemü'l-Büldân*)

38 ed-Delâl, hadım olup Medine'nin akıllı ve zarîf insanlarındandı. Süleyman b. Abdülmelik'in emriyle Ebû Bekr b. Hazm onu hadımlaştırmıştı. (*el-Ağanî*, IV, 273-278).

39 Nasîb b. Riyâh; Abdülazîz b. Mervân'ın kölesiydi. Hem şairdi, hem de neseb ve medih ilimlerinde mahirdi. Onun şiiri için bkz. *Şi'ru Nasîb b. Riyâh*, s. 91; Bağdat, M.1968.

yemek istedi. Yemek getirildi; o ve arkadaşları yemeği yediler. Sonra cariyesine, "Ey cariye, şu gelin odasını aç da orada biraz yatayım" dedi. Cariye odayı açınca adam onlara baktı ve "Ey fasıklar! Siz ne yapıyorsunuz burada?" dedi. İbn Ebû Atîk, "Allah senin ayıplarını örtsün, sen de bizi kimseye söyleme" dedi. Adam dışarı çıktı ve bir daha Mescid'e gelmedi.

Bir defasında İbn Ebû Atîk katırından indi ve bevletti. Sonra arkadaşları onu tekrar katıra bindirdiler. Bunun üzerine, "Doğrusu siz beni bindirmekle ilgili görevinizi yaptınız; ama benim de, kendimi katırın üzeride tutmak gibi bir görevim kaldı.

Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Ebû Bekr, hicretin 174 veya 175. yılında vefat etti.

[Abdullah b. Ebû Bekr]

Abdullah b. Ebû Bekr Tâif gününde Resûlullah (sas) ile birlikteydi ve orada şehit oldu. Tâif'in fethinde bir yara aldı ve o yara sebebiyle vefat etti.

Heysem b. Adî dedi ki: Abdullah b. Ebû Bekr, Âtike bt. Zeyd b. Amr el-Adevî ile evlendi. Âtike Abdullah'ı kendi görüşüne getirdi ve onu çarşı-pazardan alıkoydu. Bunun üzerine Ebû Bekr onu boşamasını emretti. Abdullah da onu bir talakla boşadı. Sonra yolda oturup babasının yolunu gözledi. Babasını gördüğünde ise ağladı ve şu şiiri okudu:

Görmedim kendim gibi, bir yılda onu gibisini boşayanı
Ki boşanmaz onun gibisi, suçsuz yere
Güzel bir ahlakı, görüşü ve bir mevkii vardı onun
Ve hem hayatta hem de konuşmada güzel bir yaratılışı vardı

Bunun üzerine Ebû Bekr ona tekrar dönmesini emretti.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdullah Tâif günü Resûlullah (sas) ile beraberdi. Kendisi bir okla yaralandı. Sonra babasının dönemine kadar kaldı. Abdullah, Âtike bt. Zeyd b. Amr el-Adevî ile evlendi. Âtike kısırdı; âdet görmez ve çocuk doğurmazdı. Bu yüzden Ebû Bekr onu boşamasını emretti. Abdullah bunun üzerine şöyle dedi:

Bana, "Boşa ve yerine başka birini al" diyorlar
Doğru yolda ve tedbirli birisinin sözüdür, bu
Kuşkusuz, bu yaşımda bir araya getirdiğim bir aileden ayrılmak
Büyük felaketlerden biridir benim için

Ayrıca şöyle dedi:

Görmedim kendim gibi, onun gibisini boşayanı bugün
Ki boşanmaz onun gibisi boş yere

Abdullah karısını boşadı ve kendisinden sonra evlenmemek üzere ona bol miktarda mal verdi. Abdullah vefat ettiği zaman arkasında 7 dinar bıraktı. Ebû Bekir'e göre bu çoktu.

Âtike bt. Zeyd'le[40] Ömer evlendi. Âtike mersiye olarak Abdullah için şöyle dedi:

Yemin ettim, gözlerim hep gamlı olacak [sana yaş dökmekten]
Tenim de toz toprak içinde kalacak

Abdullah'ın İsmail adında bir çocuğu oldu ve vefat etti. Abdullah'ın soyu devam etmedi.

Vâkıdî dedi ki: Ebû Bekr, Abdullah'a atılan oku çıkardı. Ebû Mihcen es-Sekafî, "O oku ben sivrilttim, ben kanat taktım ve ona ben attım" dedi. Sonra Ebû Mihcen İslâm'la şereflendi.

Esmâ bt. Ebû Bekr

Müminlerin annesi Âişe ile Esmâ bt. Ebû Bekr'in haberlerini daha önce yazmıştık.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Esmâ Zübeyr'den çok sayıda çocuk dünyaya getirdi. Zübeyr bir defa onu dövmek istedi. Ancak Abdullah b. Zübeyr ona engel oldu. Bunun üzerine Zübeyr, "Eğer beni bırakmazsan o boştur" dedi. Abdullah ise, "Hayır, vallahi onu boşamakla yemin etme" dedi ve ona engel oldu. Ancak yine de Zübeyr Esmâ'yı boşadı. Abdullah Mek-

40 Hem RK'de hem ZZ'de "Âişe bt. Zeyd" olarak geçiyor. Oysa metnin siyakından "Âtike bt. Zeyd" olması gerekir. Çünkü Abdullah b. Ebû Bekr'in eşi Âtike idi. Aynı zamanda ona mersiye yazacak olan da halası Âişe değil Âtike bt. Zeyd olması gerekir. Çeviride "Âtike bt. Zeyd"i esas aldık (M).

ke'de olduğu zaman Esmâ onun yanındaydı. Cenazesi yanına getirilince Abdullah b. Ömer Esmâ'ya taziyede bulundu. Esmâ şöyle dedi: "Yahya b. Zekeriyya'nın (sas) başı Benî İsrail'in fahişelerinden birisine hediye edilmiş olduğu hâlde beni sabretmekten ne alıkoyabilir?" dedi. Daha sonra Esmâ 100 yaşına kadar yaşadı ve Mekke'de vefat etti.

Muhammed b. Ebû Bekr (ra)

Onun annesi Esmâ bt. Umeys el-Has'amiyye'dir. Onun Mısır ve diğer yerlerdeki haberlerini daha önce yazmıştık. Künyesi "Ebü'l-Kâsım" idi. Muhammed Kureyş'in delikanlılarındandı. Muhammed aynı zamanda Osman'ın aleyhinde çalışanlardan birisiydi.

[Muhammed b. Ebû Bekr'in Çocukları]

Kâsım b. Muhammed: Annesi ümmü veleddir. Künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Kendisi fakih bir adamdı.

İbn Sa'd dedi ki: Künyesi "Ebû Muhammed" idi ve hicretin 112. yılında, 70 yaşında vefat etti. 72 yaşında vefat ettiği de söylenir. Yine hicretin 108. yılında vefat ettiği de söylenir. Vefat ettiğinde gözleri kör olmuştu.

Bana Muhammed b. el-A'râbî er-Râviye anlattı. O Saîd b. Silm el-Bâhilî'den, o babasından, o İbn Avf'tan Kâsım b. Muhammed hakkında şunu rivayet etti; dedi ki: Kâsım b. Muhammed namaz kılar, secdeye gider sonra, "Allah'ım! Babamın Osman'a karşı işlediği günahları affet" diye dua ederdi.

Bana Muhammed b. Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkî anlattı; dedi ki: Mâlik b. Enes'ten işittim; şöyle dedi: Kâsım Medine valilerinden birisinin yanına geldi. Vali ona bir şey sordu. Kâsım, "Kişinin, bilmediği bir şey hakkında konuşmaması, onun kendine olan saygısındandır." dedi.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr fakih ve salih bir adamdı. Kendisi, "Kim dünyada Allah'tan korkarsa, ahiretteki azabından emin olur" derdi. Bir de, "Takva müminin azığıdır" derdi.

Kâsım'a, "Bir adam karısıyla tek başına kaldığı zaman onunla cinsel ilişki üzerine konuşabilir mi?" diye soruldu. Kâsım, "Kapılar kapatılınca istediğini yapsın" dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Kâsım b. Muhammed'in Abdurrahman ve Ümmü Ferve adlarında çocukları vardı. Muhammed b. Ali b. Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib Ümmü Ferve ile evlendi. Medine'de Abdurrahman'ın soyundan gelenler mevcuttur.

İbn Sa'd dedi ki: Ebû Muhammed Abdurrahman b. Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr Şam'ın Füdeyn[41] beldesinde, hicretin 126. yılında vefat etti. Velîd b. Yezîd[42] ona, İbn Ebü'z-Zinâd'a, Muhammed b. Münkedir'e ve Rebîa'ya [fıkhî] görüş sormuştu. [Bunlar Velîd'in yanına geliyorlardı.] Abdurrahman yolda vefat etti; diğerleri ise Velîd'in yanına geldiler.

Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr

Ömer b. Hattâb (ra) Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr ile evlenmek istedi. Ömer onu Âişe'den istedi. Âişe Ümmü Külsûm'u ona uygun gördü; ancak Ümmü Külsûm Ömer'den hoşlanmadı. Bu sebeple Âişe Ömer'e karşı mahcup oldu; Amr b. Âs'a haber gönderip durumu ona bildirdi. Amr, "Ben planla bu işi çözerim" dedi ve Ömer'in yanına geldi; ona dedi ki: "Duyduğuma göre evlenmek için Ümmü Külsûm'u istetmişsin. Ancak ben onu sana uygun görmüyorum. Çünkü o Âişe'nin yanında pek rahattır. Şayet onunla evlenirsen korkarım senin yaşayış tarzına dayanamaz. O zaman da seninle Ebû Bekr ailesinin arası bozulur. Eğer onun huyuna tabi olursan o da senin dinine zarar verir." Bunun üzerine Ömer, "Ben bir defa bir söz söylemiş oldum. Peki, çare nedir?" dedi. Amr, "Ben senin için bu işi hallederim" dedi. Ömer, "O zaman yap" dedi. Amr hemen Âişe'ye geldi ve durumu ona bildirdi; ardından Ömer'in yanına geldi. Ömer ona, "Allah aşkına, Âişe'yi gördün mü?" dedi. Amr, "Allah için gördüm" dedi. Ümmü Külsûm ile Talha b. Ubeydullah evlendi. Ancak Talha öldürülünce Ümmü Külsûm dul kaldı. Bunun üzerine onunla Abdurrahman b. Ömer b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî evlendi. Ümmü Külsûm ondan çocuk dünyaya getirdi.

Ebû Bekr'in çocuklarından olan Abdullah b. Abdurrahman b. Kâsım, Hasan b. Zeyd'in zamanında Medine kadılığını yapmıştır.

---

41 "*Füdayn*", modern adıyla "*el-Mefrak*", bugünkü Ürdün'ün topraklarında bulunan antik bir şehirdir (M).

42 Velîd b. Yezîd onlara, nikâhtan (zifaftan) önce talakın hükmünü soruyordu (*Mu'cemü'l-Bu'ldân*).

Haffâf b. Nedbe es-Sülemî -Nedbe, Benî Hâris b. Ka'b'dan olan Uhayze'nin cariyesiydi ve siyahî idi. Haffâf'ın babası da Umeyr b. Hâris b. Şerîd idi- birkaç beyitte şöyle demişti:

Bil ki yoktur canlılar için beka
Fena bulacak dünyanın her yapısı
Emanettir kavimlerdeki mal
Ödünçtür; şartı da, emaneti [sahibine] vermektir
Ortalık sulu bakla yetiştirmezken
Yağmur gibiydi Ebû Bekr, çevre için

[Ebû Bekr'in Komutanlarına Yaptığı Tavsiyeler]

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Ebû Bekr, hicretin 13. yılı, Cemâziyelevvelin bitimine 8 gün kala, Salı gecesi, Medine'de vefat etti. Vefat ettiğinde 63 yaşındaydı. Onun cenaze namazını Ömer b. Hattâb kıldırdı. Geceleyin defnedildi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr Şam'a gönderdiği adamlarına tavsiyede bulundu. Yezîd b. Ebû Süfyân'a şöyle dedi: "Ben seni sınamak, tecrübe etmek ve seni ailenin feyinden çıkarmak için tayin ettim. Eğer iyi iş yaparsan, senin [mükâfatını] arttırırım; şayet kötü iş yaparsan seni azlederim. Allah'tan korkmanı sana tavsiye ediyorum. O senin dışını gördüğü gibi içini de görüyor. İnsanları yönetmeye en layık olan insan, Allah'a en çok bağlı olan insandır. İnsanlar içinde Allah'a en yakın olanlar, ameliyle Allah'a yaklaşanlardır. Seni Hâlid b. Velîd'in görevine atadım. Şu hâlde Cahiliye kibrinden uzak dur. Çünkü Allah kibre ve kibirlilere buğz eder. Askerlerinin yanına geldiğin zaman onlarla güzel konuş. Onlara hayırlı bir başlangıç yap ve onlara hayrı vaat et. Onlara öğüt verdiğin zaman kısa kes. Çünkü çok konuşmak, konuşulanların bir kısmını unutturur. Sen nefsini ıslah et; insanlar sana karşı ıslah olurlar."

"Beş vakit namazı, rükû ve secdelerini tam yaparak ve huşu içinde eda et. Düşmanın elçileri sana geldikleri zaman onlara ikramda bulun; ancak onların ordu içinde fazla kalmamalarını ve çıkarken asker hakkında bilgi sahibi olmamalarını sağlamaya çalış. Senin açıklarını görmemeleri ve senin

hakkında bilgiye sahip olmamaları için askerî alandan çıkışlarını geciktirme. Onları, askerlerinin çok oldukları bir yerde ağırla. Senden önce, herhangi bir kimsenin onlarla görüşmesine izin verme. Onlarla konuşurken sohbeti yönlendiren sen ol. Hiçbir zaman gizli bilgilerini açık etme. İstişarede bulunduğun zaman doğru konuş ki, meşvereti doğru tamamlayasın. İstişarede bulunduğun kişiden durumunu saklama ki, nefsin tarafından sana saldırı yapılmasın. Geceleyin arkadaşlarınla sohbetler yap; sana haberler gelir ve sana sırların perdeleri açılır."

"Muhafızlarını hareketli tut ve onları askerlerin arasına dağıt. Senden haberleri olmaksızın sık sık ve ansızın onları kontrol et. Muhafızlığını suiistimal edenlerin terbiyesini güzelce yap ve ifrata varmadan onları cezalandır. Geceleyin onları takip et. Muhafızların geceleyin tuttukları ilk nöbetlerini, ikincisinden daha uzun tut; çünkü gündüze yakın olduğu için ilk nöbet daha kolaydır. Cezayı hak edeni cezalandırmaktan çekinme; aksi takdirde insanlar seni tenkit ederler. Ne gecikmeli bir şekilde ceza ver [ne cezada ısrarcı ol]; ne de cezayı zanlıdan savacak bir delil bulduğun hâlde ceza vermekte aceleci ol. Askerlerin ailesinden gafil olma; aksi takdirde ordunun bozulmasına yol açarsın. Askerlerin ayıplarını araştırma; aksi takdirde onları utandırırsın. İnsanların sırlarının açığa çıkması için çaba gösterme; onların açıkta olan davranışlarıyla iktifa et. Herkesi ayıplayan şahısların yanında oturma; sıdk ve vefa ehlinin yanında otur. Birileriyle buluşmak için verdiğin sözü tut. Hiçbir zaman korkma; aksi takdirde insanlar da korkar. Devlet malını zimmetine geçirmekten uzak dur. Çünkü o davranış, insanı fakirliğe yaklaştırır ve muvaffak olmayı engeller. Kendilerini manastırlara kapatmış adamlar göreceksiniz. İbadetle meşgul oldukları sürece onları kendi hâllerine bırakın."

Ebû Bekr, Amr b. Âs'a şöyle dedi: "Yolda giderken askerlerine karşı yumuşak ol ve kendini onlara tanıt. Filistin'e vardığın zaman, diğer askerler sana katılıncaya kadar askerî karargâhı orada kur. Sakın gevşeme. 'Ben düşmanın kucağına atıldım' deme. Çünkü biz az olduğumuz hâlde Allah'ın bize olan yardımını gördün. Seninle birlikte olan ileri gelenlere ikramda bulun. Böylece onların nasihatlerini alır ve onlardan istifade etmiş olursun."

Ebû Bekr, Hâlid b. Velîd'e şöyle dedi: "Seni tayin etmem gereken yere tayin ettim. Sakın 'Ben buradayım ama o yok' deme. İnsanların yanına vardığın zaman, eğer senin yerine bir iş yaptıklarını görürsen onu onlardan kabul et ve onlarla tartışma. Askerlerinle bir araya geldiğin zaman, eğer genel bir karşılaşma ise, onlara kolaylık sağla. Eğer aranızda nöbetler varsa, nöbetinin yerine ve güzel sonuç almana dikkat edilmelidir. Düşmanla savaştığın zaman şehit olmak konusunda istekli ol. Her daim savaşa hazır olmak için binek sırtında sabahla. Askerlerinin işini, tecrübe sahibi olan cesur kimselere teslim et. İşi enine boyuna araştırmadan, iş senin eline geçsin diye aceleyle fırsat kollama. Aceleciliğin, gaflet ettiğin bir duruma ve farkında olmadığın bir günaha seni götürmeyeceğinden emin değilim. Güç sahiplerini azımsama; onları destekle. Çünkü onlar senin için bir kale, askerlerin içinde güvenilir kimseler ve senin emrini yerine getirecek olan adamlardır. Kadınları, çocukları ve zafiyet içinde olanları gözet ve onları en güvenilir yerlere götür. Ayrıca onları müdafaa edecek kimseleri başlarına koy."

Talha b. Ubeydullah

Benî Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib'den birisi de Talha b. Ubeydullah'tır. O, Talha b. Ubeydullah b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Annesi Sa'be bt. Abdullah b. İmâd el-Hadramî'dir. Onun annesi ise Âtike bt. Vehb b. Abd b. Kusay'dır.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Dahhâk b. Osman'dan, o Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî'den, o da İbrâhim b. Muhammed b. Talha'dan rivayet etti; dedi ki: Talha şöyle dedi: Busrâ çarşısında bulundum. Baktım; manastırında bir rahip şöyle diyor: "Bu insanlara sorun; acaba içlerinde harem bölgesinden biri var mı?" Talha dedi ki: Ben, "Evet, ben varım" dedim. Rahip, "Ahmed ortaya çıktı mı?" dedi. Ben, "Ahmed kim?" dedim. Rahib, "Abdülmuttalib'in oğlu Ahmed. Bu onun zamanıdır. O peygamberlerin sonuncusudur. Çıkışı da haremden olacaktır. Hicret yeri de '*Nahl*' [hurmalık] olacaktır" Talha dedi ki: "Onun söyledikleri kalbime yerleşti. Hızla çıktım ve Mekke'ye geldim. İnsanlara, "Herhangi bir hadise oldu mu?" dedim. İnsanlar, "Evet, el-Emîn Muhammed b. Ab-

dullah b. Abdülmuttalib peygamberliğini ilan etti. İbn Ebû Kuhâfe de ona tabi oldu" dediler.

Dedi ki: Hemen çıktım ve Ebû Bekr'in yanına gittim. Ona, "Sen bu adama tabi mi oldun?" dedim. Ebû Bekr, "Evet, tabi oldum. Hemen yanına git; o hakka davet ediyor" dedi. Talha, rahibin ona anlattıklarını Ebû Bekr'e söyledi. Talha çıktı; Ebû Bekr de onunla birlikteydi. Nihayet Resûlullah'ın (sas) yanına vardılar. Talha hemen Müslüman oldu ve rahibin anlattıklarını Peygamber'e (sas) haber verdi. Resûlullah (sas) bu habere sevindi. Ebû Bekr ve Talha Müslüman olduklarında Nevfel b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ -Nevfel'in annesi, Benî Adî b. Ka'b'dan idi. Nevfel annesiyle bilinirdi. Hatta kendisine "İbnü'l-Adeviyye" denilirdi. Ayrıca kendisine "Kureyş'in Aslanı" denilirdi. Ali b. Ebû Tâlib onu Bedir'de öldürdü- ikisini yakaladı ve onları bir iple yan yana bağladı. Bu yüzden Ebû Bekr ve Talha'ya "*el-Karînân*" [iki yoldaş] denilirdi.

Şair Abdullah b. Mus'ab ez-Zübeyrî, Abdurrahman b. Ebû Bekr'in çocuklarından olan Sâlih hakkında -Sâlih'in annesi Talha'nın çocuklarındandı- şöyle dedi:

Ey el-Karineynin oğlu Sâlih ki onlar
Peygamberle birlikte zelil ettiler bütün cebbârları
Bu "Fa'lü'l-hayr" [Talhatü'l-Hayr] ile adlandırılmış
Diğeri ise "Sahibü'l-Ğâr" adıyla (adlandırılmıştır)

Bazı raviler dedi ki: Talha'nın babası Ubeydullah, Cahiliye döneminde Talha ve Ebû Bekr'i birbirine bağlamıştı.[43] Bu yüzden onlara "el-Karînân" denildi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: İkisi Müslüman olduklarında Talha'nın kardeşi Osman b. Ubeydullah onları bir iple bağladı. Osman'ın Müslüman olduğu haberi bize ulaşmış değildir. Onun soyu devam etmiştir. Talha, ismi cennet için zikredilen on kişiden birisiydi.

---

43 ZZ'nin ibaresi (كان عبيد الله ابو طلحة قَرَنَ أبي بكر وطلحة في الجاهلية) şeklindedir. Tahkik eden zat (قَرَنَ) kelimesini masdar şeklinde harekelemiştir. Bu durumda çevirisi şöyle olur: "Talha'nın babası Ubeydullah, cahiliye döneminde Ebû Bekr ve Talha'nın çağdaşıydı." Bunun böyle olması mümkün değildir. Çünkü Ubeydullah oğlunun çağdaşı olamaz. Bu durumda ibarenin (كان عبيد الله ابو طلحة قَرَنَ أبا بكر وطلحة في الجاهلية) şeklinde olması gerekir. Biz çeviriyi buna göre yaptık.

Dediler ki: Talha'ya "Talhatü'l-Hayr" ve "Talhatü'l-Feyyâd" denilirdi.

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı. O İbn Ebü'z-Zinâd ve Muhammed b. Sa'd'dan, onlar Vâkıdî'den, o İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o babasından, o da Hârice b. Zeyd'den nakletti; dedi ki: Yemen'in ileri gelen ahalisinden bir grup Resûlullah'ın (sas) yanına elçi olarak geldiler. Talha b. Ubeydullah Resûlullah (sas) adına onlara mal verdi, onları giydirdi ve onları güzel ağırladı. Bunun üzerine Resûlullah (sas) Talha'ya, "Sen feyyâdsın" [çok verensin] buyurdu. O günden sonra "el-Feyyâd" diye adlandırıldı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İshak b. Yahya b. Talha b. Ubeydullah'tan rivayet etti; dedi ki: Bana ninem Su'dâ bt. Avf anlattı; dedi ki: Talha yanıma girdi; biraz üzgün gibiydi. Kendisine, "Neyin var ey Ebû Muhammed? Bizim taraftan hoşlanmadığın bir şey mi gördün?" dedim. Talha, "Hayır, bir Müslümanın eşi olarak sen ne kadar da iyisin! Ancak bana Irak'taki köyüm Neşastec'den[44] 400.000 dirhem kadar bir mal geldi. Onları ne yapacağımı bilmiyorum" dedi. Ben de ona, "Köleni sarrafa gönderirsin ve o paraları ailene, akrabalarına ve kardeşlerine dağıtmasını söylersin" dedim. Bunun üzerine Talha, "Ne güzel söyledin!" dedi ve kölesine emretti. Köle hepsini dağıttı; o paradan sadece 10.000 dirhem kaldı. Ben de, "Bizim de bu malda bir payımız yok mu?" dedim. Talha, "Sen de bunu al" dedi. Sonra yanında o maldan bir tek dirhem kalmadığı hâlde kalkıp gitti.

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukri anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Talha b. Yahya'dan nakletti; dedi ki: Bana ninem Su'dâ bt. Avf el-Mürriyye anlattı; dedi ki: Bir gün Talha'nın yanına girdim ve ona, "Neden seni böyle görüyorum? Yoksa ailenden bir şey seni rahatsız etti de ondan mı üzüldün?" dedim. Talha, "Kişinin eşi olarak sen ne iyi kadınsın böyle! Fakat benim yanımda bir miktar mal var da o beni endişelendiriyor" dedi -ya da üzüyor, dedi.- Ben ona, "Dağıt onu" dedim. Hemen cariyesini çağırdı ve "Bana kavmimden filan ve filanın oğlunu çağır, yanıma gelsinler" dedi ve o malı taksim etmeye başladı. Ben nineme, "O mal ne kadardı?" diye sordum. Ninem, "400.000 dirhem kadardı" dedi.

---

44 Bu yer, *Mu'cemü'l-Büldân*'da yer almamaktadır.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o da Ebû Mihnef'ten rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib şöyle dedi: "İnsanların en cesuru -Zübeyr'i kastediyor-, en cömerdi -Talha'yı kastediyor- ve insanlar içinde en çok itaat edileni -Âişe'yi kastediyor- ile sınandım.

Bana Muhammed b. Ebân el-Vâsıtî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı. O İbn Sîrîn'den nakletti; dedi ki: Talha b. Ubeydullah yakışıklı bir adamdı. Basra'ya girdiği gün bir kadın onu gördü ve "Bu Bizans dinarı gibi güzel adam kim?" dedi. Talha'nın [saçı sakalı] beyazlamıştı; ancak beyazlarını boyamıyordu.

Bana Halef el-Bezzâr ve Abdullah b. Sâlih anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Bekr b. Ayyâş anlattı. O İbn Husayn'dan rivayet etti; dedi ki: Bir adam Talha b. Ubeydullah'ın yanına geldi ve aralarındaki bir akrabalık sebebiyle ondan bir şeyler istedi. Talha hemen, "Benim filanca yerde bir bahçem var. Bu bahçenin değeri için bana 600.000 dirhem verildi. İstersen sana bahçeyi vereyim" dedi. Adam bedelini tercih etti. Bunun üzerine Talha bahçeyi, kendisine 600.000 dirhem veren kişiye sattı ve ondan aldığı parayı adama gönderdi. Adam da paraları aldı.

Bana Mus'ab b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bize gelen habere göre Ali b. Ebû Tâlib bir adamın şöyle dediğini işitti:

Öyle bir delikanlı ki, ona zenginlik yakınlaşır dostundan
Fakirlik ondan uzaklaşır, istiğna gösterdiği zaman

Ali, "Bu adam Ebû Muhammed Talha b. Ubeydullah'tır. Allah ona rahmet etsin" dedi.

Bana Amr b. Muhammed anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays'tan rivayet etti; dedi ki: Talha'dan işittim -Talha Kureyş'in halim insanlarından birisiydi- şöyle dedi: "Kişiye isnat edilecek en küçük ayıp onun evinde oturmasıdır."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Süfyân b. Uyeyne'den, o Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Kabîsa b. Câbir'den rivayet etti; dedi ki: Kendisinden istenmeden Talha b. Ubeydullah kadar bolca veren hiç kimseyi görmedim.

Medâinî Muhammed b. Talha'dan, o İshak b. Yahya'dan, o da Musa b. Talha'dan rivayet etti; dedi ki: Talha b. Ubeydullah Zû Karad gazvesinde bir kuyu satın aldı ve onu tasadduk etti. Ayrıca çok sayıda deve kesip insanlara yedirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, "Ey Talha! Sen feyyâdsın" dedi.

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs el-Basrî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Davud b. Ebû Hind haber verdi. O Muhammed b. Abbâd el-Mahzûmî'den rivayet etti; dedi ki: Kureyş müşrikleri, kendi aralarında karar aldılar ve şöyle dediler: "Muhammed'in ashâbından her adam için bir yakınını ayarlayın; o yakını ona musallat olsun." Bunun üzerine Ebû Bekr için Talha Ubeydullah'ı ayarladılar. Talha Ebû Bekr'in yanına geldi; Ebû Bekr akrabalarının içindeydi -ya da bir topluluğun içindeydi, dedi-. Talha, "Ey Ebû Bekr, ayağa kalk" dedi. Ebû Bekr, "Beni neye davet ediyorsun?" dedi. Talha, "Seni Lât ve Uzzâ'ya davet ediyorum" dedi. Ebû Bekr, "Nedir bu Lât ve Uzzâ?" dedi. Talha, "Onlar Allah'ın kızlarıdır" dedi. Ebû Bekr, "Peki, babaları kim?" dedi. Talha sükût edip cevap veremedi. Sonra arkadaşlarına döndü ve "Ona cevap verin" dedi. Fakat onlar sustu. Sonra Talha, "Kalk ey Ebû Bekr! Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir ve ortağı yoktur. Muhammed de onun kulu ve elçisidir" dedi. Bunun üzerine, "*Kim Rahmân'ın zikrine karşı körlük ederse, Biz ona bir şeytan musallat ederiz de kendisine arkadaş olur*"[45] ayeti nazil oldu.

Vâkıdî isnadında dedi ki: Resûlullah (sas) Medine'ye hicretinde Harâr'dan geçtiğinin ertesi günü bir kervan içinde Şam'dan gelen Talha b. Ubeydullah'la karşılaştı. Talha Resûlullah'a (sas) ve Ebû Bekr'e, Şam elbiselerinden giydirdi ve Medine'deki Müslümanların, Resûlullah'ın gelişini gecikmiş bulduklarını ona haber verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) yürüyüşü hızlandırdı. Talha Mekke'ye gitti; ihtiyaçlarını karşıladı, ardından Ebû Bekr ailesiyle birlikte yola çıktı. Onları Medine'ye getiren Talha b. Ubeydullah idi. Talha Sa'd b. Zürâre'nin evine misafir oldu. Resûlullah (sas) onunla Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i kardeş ilan etti. Yine onunla Übey b. Ka'b'ı da kardeş ilan etti.

45 Zührûf, 43/36.

Vâkıdî dedi ki: Resûlllah (sas) Talha b. Ubeydullah ve Saîd b. Zeyd'i, Bedir savaşına sebep olan Kureyş kervanını araştırmak üzere Şam yoluna gönderdi. Onlar Bedir savaşının olduğu gün Medine'ye döndüler. Sonra Bedir'e gitmek üzere yola çıktılar, Resûlullah (sas) Bedir'den dönerken yolda onunla karşılaştılar. Böylece Talha ve Saîd Bedir savaşına katılmadılar. Ancak Resûlullah (sas) hem onlara hem de eşi Rukayye bt. Resûlullah'ın (sas) hastalığı sebebiyle Bedir'e katılamayan Osman b. Affân'a ganimetten hisse verdi.

Vâkıdî dedi ki: Talha b. Ubeydullah Resûlullah (sas) ile birlikte Uhud savaşına katıldı. O gün, insanların Resûlullah'ın (sas) etrafından çekildikleri sırada Resûlullah (sas) ile beraber sebat edenler arasındaydı. Talha o gün ölüm üzerine Resûlullah'a biat etmişti. Uhud savaşında Mâlik b. Züheyr el-Cüşemî Resûlullah'a (sas) bir ok atmıştı. Talha elini on[un yüzü]ne siper yaptı. Ok onun serçe parmağına isabet etti ve parmağı felç oldu. Ok Talha'nın parmağına isabet ettiğinde "Hassi" (Ahh!) dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Eğer 'Bismillah' deseydi, cennete girerdi; insanlar da ona bakakalırlardı" buyurdu. Deniliyor ki: Resûlullah'a (sas) ok atan kişi Hibbân b. Arika idi. O gün Talha'nın başına haç şeklinde kılıç darbesi isabet etti. Müşriklerden bir adam, önden gelirken bir darbe, sırtını dönüp giderken de arkadan bir darbe olmak üzere Talha'ya iki darbe indirdi. Onun yaralarından çok kan aktı. Muhârib b. Fihr'in çocuklarından olan Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs b. Kebîr, "Vallahi o gün Talha'ya darbeyi ben indirdim" diyordu. Talha, Resûlullah (sas) ile birlikte Hendek ve diğer bütün seferlere katıldı. Dırâr, Fetih günü Müslüman oldu ve gazaya gittiği Şam'da vefat etti.

Bize İshak b. Ebû İsrail anlattı; dedi ki: Bize Hüşeym b. Beşîr anlattı; dedi ki: Bana Talha ailesinin mevlası İbrâhim b. Abdurrahman haber verdi; dedi ki: İbrâhim b. Talha'dan işittim; şöyle diyordu: Uhud günü Talha'nın parmağı yaralandığı zaman Talha, "Hassi" dedi. Resûlullah (sas) Talha'ya, "Eğer 'Bismillah' deseydin sen henüz dünyada iken cennette sana bir ev yapıldığını görürdün" buyurdu.

Kelbî ve diğerleri şöyle dediler: Uhud günü, Hibbân b. Arika'nin Resûlullah'a (sas) attığı ok sebebiyle Talha'nın parmağı yaralandı. Talha, atılan oku eliyle karşıladı. Ok onun serçe parmağını kesti. Bu yüzden sinirleri kurudu (ve parmak sakat kaldı).

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Bu İbnü'l-İrka -Kelbî'ye göre İbnü'l-Arika değil, İbnü'l-İrka'dır-, Benî Maîs b. Âmir b. Lüey'den Hibbân b. Ebû Kays b. Alkame b. Abd b. Abdümenâf'tır. el-İrka ise Kilâbe bt. Saîd b. Sehm'dir. Bu kadın, Abd b. Abdümenâf b. Hâris b. Münkız b. Amr b. Maîs'in annesidir. Çocukları ona nispet edilmişler. Hibbân ise, Hendek günü Sa'd b. Muâz el-Ensârî'ye ok atan kişidir. Atarken, "Al sana, ben İbnü'l-İrka'yım" demişti. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Allah senin yüzünü cehennemde terletsin" dedi. Denildiğine göre teri güzel koktuğu için kadına "el-İrka" denilmişti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı. O Zekeriyya b. Ebû Zâide'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini nakletti: Uhud günü Resûlullah'ın (sas) burnu ve ön dişleri yaralandı. Talha b. Ubeydullah eliyle ona siper oldu. Bu yüzden eli yaralandı ve parmağı sakat kaldı.

Bize Amr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Üsâme anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti: Talha b. Ubeydullah'ın, Resûlullah'ı (sas) koruduğu elinin iki parmağının sakat olduğunu gördüm.

Rivayet edildiğine göre Übey b. Halef Uhud günü Resûlullah'a (sas) kısa bir mızrak attı; Talha onu eliyle yakaladı.[46]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Saîd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Sâlih b. Musa anlattı. O Muâviye b. Ebû İshak'tan, o da Talha'nın kızları Âişe ve Ümmü İshak'tan rivayet etti; dediler ki: Babamız Uhud'da 24 yara almıştı. Onlardan birisi de kafasına isabet eden haç şeklindeki dört köşeli yaraydı. Ayrıca bacak damarı kesilmiş ve parmağı sakat kalmıştı. Diğer yaraları ise vücudundaydı.

Bana Ebû Musa İshak el-Fervî anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Mübârek, İshak b. Yahya b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti: Talha 37 yerinden yara almıştı ve işaret parmağı sakat kalmıştı.

---

46 Bu rivayetin asılsızlığı açıktır. Çünkü Übey b. Halef, Bedir'e katılan müşrik liderlerden birisiydi ve Resûlullah (sas) tarafından öldürülmüştü. Uhud'da bulunması imkânsızdır (M).

Bana Hüseyn b. Ali el-Esved el-İclî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı; dedi ki: Abdullah b. Mübârek haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. İshak b. Yahya b. Abbâd anlattı. O babasından, o dedesinden, o da Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'tan (sas) işittim; Uhud günü, "Talha vacip kıldı" dedi.[47]

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî ve Bekr b. Heysem anlattılar; dediler ki: Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Husayn'dan, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) şöyle dedi: "Verdikleri sözü [şehit olmayı] yerine getirip yeryüzünde dolaşan bir adama bakmak isteyen gelsin Talha'ya baksın."

Vâkıdî dedi ki: Talha esmer bir adamdı ve saçları çoktu. Ne fazla kıvırcık saçlı, ne de düz saçlıydı. Yüzü güzel ve burnu inceydi. Yürüdüğünde hızlı yürürdü. Kırlaşan saç-sakalını boyamazdı.

Bana Vehb b. Bakıyye ve Muhammed b. Hâlid b. Abdullah et-Tahhân anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İshak anlattı. O Nâfi'den, o da Abdullah b. Amr'ın hanımı Safiyye bt. Ebû Ubeyd'den veya Eslem'den rivayet etti; dedi ki: Müminlerin Emîri Ömer b. Hattâb [ihramlı olduğu hâlde] Talha'nın üstünde [kırmızı] toprak boyasıyla boyanmış iki elbise gördü ve "Ey Talha! Bu elbise de neyin nesi?" dedi. Talha, "Ey Müminlerin Emîri, bu elbiseler [kırmızı] çamurla boyanmışlardır" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ey topluluk! Siz gerçekten, insanların kendilerine uyduğu önderlersiniz. Eğer cahil bir adam seni görse, 'Talha'nın üzerinde boyalı elbise var' der" dedi -veya "Eğer bir cahil seni görse, 'Talha, ihramlı olduğu hâlde boyalı elbiseler giyiyor' der" dedi.- Ömer devamla, "Kuşkusuz, ihramlı bir adamın giyeceği en güzel elbise beyaz elbisedir. İnsanların kafasını karıştırmayın" dedi.

Bize Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize, Talha ailesinin mevlası Amr b. Affân haber verdi. O da Ebû Câfer'den nakletti; dedi ki: Talha aspur bitkisiyle boyanmış -veya sadece 'boyanmış' dedi- elbiseler giyerdi.

---

47 Bu hadis, "Talha Cenneti kendisine vacip kıldı" anlamındadır (M).

Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı. O İsrail'den, o İmrân b. Musa b. Talha'dan, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Talha Cemel günü öldürüldüğünde üzerinde altından bir yüzük vardı.

Bize Ebû Bekr anlattı; dedi ki: Bize Nu'aym anlattı; dedi ki: Bize Kays b. Rebî anlattı. O İmrân'dan, o da babasından nakletti; dedi ki: Talha'nın elinde kırmızı yakut taşlı, altından bir yüzük vardı. Onu [yakutu] parmağından çıkardı ve onun yerine Yemen incisi "*Cez'a*"[48] denilen bir taş koydu. O taş[lı yüzük] parmağında iken Cemel günü yaralandı ve öldü.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o da Katâde ve Kelbî'den, rivayet etti; dediler ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbından bir adam şöyle dedi: "Şayet Resûlullah (sas) vefat etseydi Âişe evlenecekti. Fakat Allah, "*Peygambere eziyet vermek de, onun ölümünden sonra hanımlarını nikâhlamak da size ebediyen yasaklanmıştır.*"[49] ayetini indirdi.

Ma'mer dedi ki: Kelbî ve Zührî şöyle dediler: Âişe ile evlenecek olan o kişi Talha b. Ubeydullah idi.

Bize İshak b. Ebû İsrail anlattı; dedi ki: Bize Seleme b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Mübârek anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İshak anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Abbâd anlattı. O babasından, o dedesinden, o da Zübeyr'den nakletti; dedi ki: Uhud günü Resûlullah'tan (sas) işittim; "Talha vacip kıldı" diyordu.

Bana Benî Hâşim'in mevlası Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb anlattı; dedi ki: Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O da şeyhlerinden rivayet etti; dediler ki: Talha b. Ubeydullah'ın günlük geliri 1.000 vâfî idi. Bir rivayete göre her bir dirhemin ağırlığı, bir dirhem ve bir dirhemin üçte biri -daha azı ve veya daha çoğu- kadardır.[50]

---

48 Yemen incisi veya Yemen boncuğu anlamına gelen kelime (الجَـزْعُ veya الجِـزْعُ) şeklindedir. Müfredi (جِزْعَة)'dür (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (جـزع) maddesi) (M).

49 Ahzâb, 33/53.

50 Bu gelirin Irak'tan Talha'ya geldiği bildirilmiştir. Ensab'ın bu cildinin 322. sayfasında bir vâfî'nin bir miskal ağırlığında olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca bir vâfî'nin bir dirhem ve iki dânik olduğu rivayet edilmiştir (bkz. İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimeşk*, Thk: Mustafa Abdülkadir Atâ, XIV, 233, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, M. 2002.) (M).

Bana Ebû Bekr el-A'yen anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı; dedi ki: Bize Hişâm anlattı. O Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Talha, bir arazisini 700.000 dirheme Osman'a sattı. Osman paraları alıp Talha'nın yanına geldiğinde Talha, "Geceleyin yanında bunca para olan ve hangi emrin [vefat emri olabilir] kapısını çalacağını bilmeyen bir adam, muhakkak ki Allah ile aldanmıştır" dedi. Talha'nın adamları gece boyu Medine sokaklarında o parayı dağıttılar. Sabah olunca Talha'nın yanında o paradan bir dirhem bile kalmamıştı.

Bize Ali b. Abdullah el-Medînî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Mücâlid'den, o Âmir'den, o da Kabîsa b. Câbir'den rivayet etti; dedi ki: Talha b. Ubeydullah'tan daha ziyade, kendisinden talep edilmeden bolca veren kimseyi görmedim.

Musa b. Muhammed b. İbrâhim'den rivayet edildi. O babasından nakletti; dedi ki: Talha b. Ubeydullah Irak'tan 400.000 ila 500.000 dirhem arasında bir gelir elde ediyordu. Serât[51] beldesinden ise, aşağı yukarı 10.000 dinar geliri vardı. Ayrıca Talha'nın başka yerden gelirleri de vardı. Benî Teym'den hiç bir kimseyi muhtaç olarak bırakmaz; mutlaka ona ve çoluk çocuğuna yeteri kadar bir geçimlik verirdi. Yine onlardan bekâr olanları evlendirir, hizmetçisi olmayanlara hizmetçi verir ve borçlularının borcunu öderdi. Her yıl geliri geldiği zaman mutlaka müminlerin annesi Âişe'ye 10.000 dirhem gönderirdi.

Vâkıdî dedi ki: Bana İshak b. Yahya anlattı. O Musa b. Talha'dan nakletti; dedi ki: Muâviye bana,"Ebû Muhammed ne kadar mal miras bıraktı?" dedi. Ben ona, "2.200.000 dinar bıraktı" dedim. Talha'nın malı fazlalaşmıştı. Serât ve diğer yerlerden gelirlerinden başka sadece 20 hayvanla ekim yapılan Irak'tan, her yıl kendisine 400.000 dirhemlik gelir gelirdi. Medine'nin Kanât[52] bölgesinde ilk defa buğday eken Talha'dır. Muâviye ise Talha hakkında, "Talha övgüye layık bir şekilde şerefli ve cömert olarak yaşadı, fakat yoksul olarak öldürüldü" dedi.

---

51 Bu kelime *Ensâb*'da (الشراة) şeklinde geçerken başka kaynaklarda (السرات) şeklinde geçmektedir. (الشراة) Ürdün'ün "Maân" vilayetine bağlı bir bölgenin adıdır (M).

52 Yazma nüshanın hamişinde "*Kanât*", Medine'de bir yerin adı olarak belirtilmiştir.

Bize İshak b. Ebû İsrail veya Hişâm b. Ammâr anlattı; dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail anlattı. O Muhammed b. Yusuf'tan, o da Sâib b. Yezîd'den rivayet etti; dedi ki: Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Mikdâd b. Esved ve Abdurrahman b. Avf ile arkadaşlık yaptım. Onlardan hiç birisinin Resûlullah'tan (sas) hadis naklettiğini işitmedim. Ancak Talha'nın, Resûlullah'tan (sas) Uhud'daki hadisini anlattığını işittim.

Vâkıdî dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre anlattı. O Muhammed b. Zeyd b. Muhâcir'den, o İbrâhim b. Muhammed b. Talha'dan rivayet etti; dedi ki: Talha b. Ubeydullah'ın taşınır ve taşınmaz mallarla altın ve gümüşten miras olarak bıraktığı malın toplam değeri 30.000.000 dirhemdi. Bunun 2.000.000 dirhemi ile 200.000 dinarı nakit paraydı; diğeri de maldı.

Vâkıdî dedi ki: Bana İshak b. Yahya anlattı. O ninesi, Yahya'nın annesi Su'dâ'dan rivayet etti; dedi ki: Talha öldürüldüğünde hazinedarının elinde 1.200.000 dirhem bulunuyordu. Onun arazileri de 30.000.000 dirhem değerinde kabul edildi.

Bize Velîd b. Sâlih ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Vâkıdî anlattı. O İbn Ebû Sebre'den, o Vâlibî'den, o da Sâib b. Yezîd'den nakletti; dedi ki: Ben hem yolculukta hem de yolculuk dışında Talha b. Ubeydullah ile arkadaşlık yaptım; Genel olarak para, yiyecek ve giyecek konusunda ondan daha cömert birisine rastlamadım.

[Talha'nın Öldürülmesi]

Dediler ki: Talha, şiddetli bir şekilde Osman'ın aleyhindeydi. Cemel günü olunca Talha, "Biz Osman konusunda ikiyüzlü davrandık. Bugün onun uğrunda kanlarımızı dökmekten daha faziletli bir şey bulamayız. Allah'ım! Sen razı oluncaya kadar Osman için benden her şeyimi al" dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih b. Müslim el-İclî anlattı; dedi ki: Bana Ebû Üsâme anlattı. O İsmail b. Hakîm el-Ahmesî'den rivayet etti; dedi ki: Cemel günü Talha, "Biz Osman konusunda ikiyüzlü davrandık. Bugün onun uğrunda kanlarımızı dökmekten daha faziletli bir şey bulamayız. Allah'ım! Osman razı oluncaya kadar onun için benden her şeyimi al" dedi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı. O İbn Avn'dan, o da Nâfi'den rivayet etti; dedi ki: Cemel günü Mervân Talha'nın zırhında bir delik gördü. Ona bir ok atarak onu öldürdü.

Bize Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o Kays b. Ebû Hâzim'den rivayet etti; dedi ki: Mervân b. Hakem Cemel günü, "Vallahi, bundan sonra isteyip durduğum Osman'ın diyeti konusunda kimseden bir şey talep etmeyeceğim" dedi ve Talha'nın dizine bir ok attı. Ok dizine isabet etti ve kan akmaya başladı. [Dizine bez bağlayarak] kanı tuttukları zaman dizi şişiyordu. Bunun üzerine Talha, "Bırakın onu; bu ancak Allah'ın gönderdiği bir oktur. Allah'ım! Osman razı oluncaya kadar onun için benden her şeyimi al" dedi.

Bana Amr b. Muhammed ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı. O Saîd b. Katâde'den şöyle dediğini nakletti: Talha'ya bir ok atıldı. Talha atına kapaklandı, at hızla koşmaya başladı ve Benî Temîm'e varınca Talha orada vefat etti. Talha vefat etmeden önce, "Vallahi, benim gibi bir ihtiyarın boşu boşuna yıkılıp zayi olduğunu görmedim" dedi.

Bana Ebû Bekr el-A'yen anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı. O Avf el-A'râbî'den nakletti; dedi ki: Cemel günü Mervân, Âişe'nin yanı başında duran Talha b. Ubeydullah'a bir ok attı. Ok Talha'nın dizine isabet edince Mervân, "Vallahi senden sonra Osman'ın katilini aramayacağım" dedi. Talha bir mevlasına, "Beni bir yere bırak" dedi. Mevlası, "Seni nereye bırakacağımı bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine Talha, "Vallahi bu, Allah'ın gönderdiği bir oktur. Allah'ım! Osman razı oluncaya kadar onun için benden her şeyimi al" dedi. Sonra bir taşa yaslandırıldı ve orada vefat etti.

Medâinî, Hüzelî'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Cemel günü Talha'nın boğaz çukuruna bir ok isabet etti. Talha, "Benim gibi bir ihtiyarın boşu boşuna yıkılıp zayi olduğunu görmedim" demeye başladı.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o Avâne b. Hakem'den rivayet etti; dedi ki: Abdülmelik b. Mervân, "Eğer Müminlerin

Emîri Mervân bana Talha'yı öldürdüğünü söylememiş olsaydı, Talha'nın çocuklarından bir tanesini bile bırakmaz, hepsini Osman'a karşılık öldürürdüm. Çünkü Talha, öldürülünceye kadar Osman'a karşı en şiddetli olan insanlardan birisiydi" dedi.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Kurre b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn haber verdi; dedi ki: Cemel günü insanlar savaş meydanında dolaştıkları sırada Mervân b. Hakem Talha'ya bir ok atıp onu öldürdü.

Ebû Mihnef rivayetinde dedi ki: Cemel günü Talha kuşatıldı. O şöyle demeye başladı: "Allah'ım! Osman razı oluncaya kadar benden ona ver" dedi. Mervân da Talha ile beraber çarpışıyordu. Mervân insanların mağlup edildiklerini görünce, "Vallahi, bundan sonra isteyip durduğum Osman'ın diyeti konusunda kimseden bir şey talep etmeyeceğim. Şu anda olduğu gibi, ona hiç bu kadar yakın olmadım." dedi ve Talha'ya bir ok attı. Ok Talha'nın dizine isabet etti, onu kuvvetten düşürdü. Talha'nın bir mevlası bir katırla ona geldi; onu bindirdi. Talha mevlasına, "İnebileceğim uygun bir yer yok mu?" diyordu. Mevlası, "Hayır, onlar peşinden gelir" dedi. Bu kez Talha, "Benim gibi bir ihtiyarın boşu boşuna yıkılıp zayi olduğunu görmedim" diyordu. Sonra Benî Sa'd'ın evlerinden birine yerleşti, orada vefat etti ve oraya defnedildi.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Üsâme anlattı. O İsmail b. Kays'tan şöyle dediğini nakletti: Mervân Cemel günü Talha'ya bir ok attı; ok dizine isabet etti ve vefat etti. Talha'yı "el-Kellâ"[53] denilen limana defnettiler. Akrabalarından bazıları onu rüyalarında gördüler. Talha onlara: "Beni bu sudan kurtaramaz mısınız? Ben boğuldum" demişti. Mezarını açtılar baktılar ki kabri, pazı gibi yemyeşildir. Hemen oradaki suyu çektiler; sonra onu oradan çıkardılar. Bir de ne görsünler: Vücudundan ve yüzünden [yere temas eden kısımları] toprak yemiş. Hemen Ebû Bekre ailesinin evlerinden bir ev satın aldılar ve onu oraya defnettiler.

53 Gemilerin demir aldığı her yere (limana) *el-Kelâ* denilir. Kısacası her nehrin sahiline *el-Kelâ* denilir. Bir de *el-Kelâ*, Basra'da meşhur bir mahallenin ve bir çarşının adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Dediler ki: Cemel vakası hicretin 36. yılı, Cemâziyelâhir'in 10'unda, perşembe günü idi. Talha öldürüldüğünde 64 yaşındaydı. 62 yaşında olduğu da söylenir.

Ebü'l-Yakzân ve diğer Basralılar dedi ki: Talha Basra'da, Kurre köprüsünün yanında defnedildi. 30 yıl sonra Âişe bt. Talha rüyasında, onun su sızıntısından şikâyet ettiğini gördü. Âişe emretti; hemen tabutu çıkarıldı. Cenazesi taptaze bulundu. Abdurrahman b. Selâme et-Temîmî onun oradan çıkarılmasını üstlendi. Talha ikinci kez Hicriyyûn'da defnedildi. Kabri orada bilinmektedir.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Ebû Bekr el-A'yen anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Ebân b. Abdullah anlattı. O Nu'aym b. Ebû Hind'den, o Rib'î b. Hırâş'tan rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib'in yanında oturuyordum; baktım Talha'nın oğlu geldi ve selam verdi. Ali de onu güzel karşıladı. Bunun üzerine Talha'nın oğlu, "Ey Müminlerin Emîri, sen babamla çarpıştığın hâlde benimle selamlaşıyor musun?" dedi. -Muhammed b. Sa'd dedi ki: '…sen babamı öldürüp malımı aldığın hâlde…' dedi.- Bunun üzerine Ali ona, "Malına gelince, senin malın beytülmaldedir. Sabahleyin git ve onu al. Senin, 'Sen babamla çarpıştın' sözüne gelince, umarım ben ve baban Allah'ın haklarında '*Kin namına ne varsa gönüllerinden çıkarmışızdır.*'[54] dediği insanlardan oluruz" dedi. Hemdânlı bir adam -Ebû Bekr el-A'yen dedi ki: Ebû Nu'aym şöyle dedi: Sanıyorum o adam Hâris el-A'ver idi- "Allah böyle yapmayacak kadar adildir" dedi. [Râvi] dedi ki: Bunun üzerine Ali öyle bir bağırışla bağırdı ki, sesi konakta çınladı ve şöyle dedi: "Eğer onlar ben ve Talha değilsek peki, onlar kimdir öyleyse?"

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Mâlik el-Eşca'î haber verdi. O Talha'nın mevlası Ebû Habîbe'den rivayet etti; dedi ki: Cemel'den sonra İmrân b. Talha Ali'nin yanına girdi. Ali onu iyi karşıladı ve "Umarım Allah beni ve babanı, Allah'ın haklarında '*karşılıklı tahtlarda, sevinç içinde, kardeş kardeş otururlar.*'[55] dediği insanlardan eyler" dedi. İki adam da yaygının kenarında

54 Hicr, 15/47.
55 Hicr, 15/47.

oturuyorlardı. O adamlar, "Allah bunu böyle yapmayacak kadar adildir. Dün onları öldüreceksin ve cennette kardeş olacaksınız, öyle mi?" dediler. Ali, "Kalkın ve en uzak yere def olup gidin! Eğer ben ve Talha değilsek onlar kimlerdir?" dedi. Sonra İmrân'a şöyle dedi: "Babanın kendisinden çocuk sahibi olduğu cariyelerden geride kalan ailenin durumu nasıldır? Bil ki, biz o yıllarda -ya da, bu iki yıl, dedi- elinizden almak için arazinize el koymadık. Sadece insanlar arazinizi elinizden alırlar -ya da, yağmalar, dedi- korkusuyla almıştık. Ey Filân! İmrân ile beraber İbn Karaza'nın yanına git; ona arazisini versin ve son iki yıldaki gelirini ödesin -ya da, yılların gelirini ödesin, dedi. Ahmed b. İbrâhim şüphe etti.- Ey kardeşimin oğlu! Bir ihtiyacın olduğu zaman bize bildir." dedi.

Vâkıdî dedi ki: Talha'nın annesi Ümmü's-Sa'be, Resûlullah'ın (sas) döneminde vefat etti. Talha'nın ailesinden bazıları onun Müslüman olduğunu bana haber verdiler.

[Talha'nın Kardeşleri]

Osman b. Ubeydullah: Cahiliye döneminde Osman değer gören bir kimseydi. Bazı rivayetlere göre Ebû Bekr ile Talha'yı yakalayıp onları iple bağlayan Osman idi.

Onun çocuklarından birisi Muhammed b. Osman'dır. Kendisine "İbnü't-Tavîl" denilirdi. Künyesi "Ebû Abdullah" idi. Hicretin 80. yılında vefat etti. Vefat ettiğinde ileri yaşta değildi.

Mâlik b. Ubeydullah: Mâlik de Talha'nın kardeşidir. Kâfir olarak Bedir'de öldürüldü. Onun zürriyeti Medine'de bulunmaktadır.

Talha'nın Çocukları

Muhammed es-Seccâd ve *İmrân*: Muhammed, "Seccâd" lakabıyla künyelenmişti. Bunların annesi, Resûlullah'ın (sas) eşi Zeyneb bt. Cahş'ın kız kardeşi Hamne bt. Cahş'tır. Hamne'nin annesi ise, Ümeyme bt. Abdülmuttalib'dir.

Musa b. Talha: Onun annesi Havle bt. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre b. Udes et-Temîmî'dir.

Ya'kub, *Zekeriyya*, *İsmail* ve *Âişe*: Bunların annesi Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr es-Sıddîk'tir.

İsa ve *Yahya b. Talha*: Bunların annesi Su'dâ bt. Avf b. Hârice b. Sinân b. Ebû Hârise el-Mürrî'dir.

Ümmü İshak bt. Talha: Onunla Hasan b. Ali evlendi. Ondan "Talha" adında bir çocuk dünyaya getirdi. Hasan vefat edince onunla Hüseyn evlendi. Ümmü İshak ondan da Fâtıma'yı dünyaya getirdi. Onun annesi, Tay kabilesinden Ümmü'l-Hâris bt. Kasâme'dir.

Sa'be ve *Meryem*: İkisinin de annesi ümmü veleddir.

İshak b. Talha: Annesi Ümmü Ebân bt. Utbe b. Rebîa'dır.

Sâlih b. Talha: Annesi Benî Tağlib kabilesindendir. Soyu devam etmemiştir.

[Muhammed b. Talha]

Muhammed b. Talha çokça namaz kılar ve "es-Seccâd" olarak bilinirdi. Cemel günü, babasıyla birlikte öldürüldü. Heysem b. Adî dedi ki: Muhammed'in künyesi "Ebü'l-Kâsım" idi. Vâkıdî'ye göre künyesi "Ebû Süleyman" idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Muhammed b. İsmail b. İbrâhim b. Muhammed b. Talha anlattı. O Muhammed b. Zeyd b. Muhâcir'den, o İbrâhim b. Muhammed b. Talha'dan nakletti; dedi ki: Hamne bt. Cahş Muhammed b. Talha'yı dünyaya getirdiği zaman onu Resûlullah'a (sas) getirdi ve "Ona isim koy ey Allah'ın Elçisi" dedi. Resûlullah (sas), "Onun ismi 'Muhammed' ve künyesi 'Ebû İshak' olsun. Ona hem ismimi hem de künyemi vermem" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Muhammed b. Talha'nın Ömer b. Hattâb'dan rivayet ettiğine göre Ömer kendisine, teyzesi ve Resûlullah'ın (sas) zevcesi olan Zeyneb bt. Cahş'ın kabrine inmesini emretmişti.

Muhammed, babasıyla birlikte Cemel vakasına katılınca Ali b. Ebû Tâlib onu öldürmeyi yasakladı ve askerlerine, "Sakın başı külahlıya dokunmayın" dedi Ancak, daha sonra Haruriyye ile birlikte hurûc eden Şüreyh b. Evfâ el-Absî onu öldürdü ve şöyle dedi:

Rabbinin ayetlerini dimdik tutan bu saçı-başı dağılmış adam
Eziyeti az bir Müslümandı; zararsızdı, gözün gördüğü kadarıyla
Yırttım gömleğinin yakasını, mızrağımı ona fırlatarak
Ve kapandı yere hemen, elleri ve ağzı üzerine düşerek
Aslında bu kavganın gerekçesi yok, Ali'ye tabi olmamasından başka
Kuşkusuz hakka tabi olmayanlar zulmederler
Bana "Hâmîm" okuyordu, mızrak yanı başındayken
Savaşmadan önce Hâmîm'i okusaydı ya

Absî ona mızrakla saldırdığı zaman Muhammed b. Talha ona, "Sana Hâmîm suresini hatırlatırım" dedi.[56] Ali b. Ebû Tâlib Muhammed b. Talha'nın yanından geçti; Muhammed yere düşmüştü; Ali, "Bu Seccâd'dır. Babasına olan itaati onu öldürdü" dedi.

Muhammed b. Talha'nın Çocukları

İbrâhim b. Muhammed: Onun annesi Havle bt. Manzûr b. Zebbân el-Fezârî'dir. İbrâhim dazlak ve sakat idi. Abdullah b. Zübeyr onu Kûfe haracının başına getirdi. Kendisine, "Hicâz aslanı" denilirdi. Onunla ilgili haberi daha önce, Kûfe ile ilgili bölümde anlattık.

Vâkıdî dedi ki: İbrâhim b. Muhammed b. Talha Ebû Hüreyre'den ve Abdullah b. Amr b. Âs'tan rivayet etti. Kendisi hicretin 110 yılında, Medine'de vefat etti. Bazı ravilere göre Mekke'de ihramlı olarak vefat etti. Ancak ilk görüş daha doğrudur. Hişâm b. Abdülmelik ile karşılaştı ve onunla sert bir şekilde konuştu. Bu konuyu, Hişâm b. Abdülmelik'in haberini anlatırken yazdık. O zaman Hişâm şöyle demişti: "Kim benim kavmimin gittiğini söylüyor?"

İbrâhim b. Muhammed'in Çocukları

İmrân b. İbrâhim: Onun annesi Ömer b. Ebû Seleme el-Mahzûmî'nin kızıdır.

56 Muhtemelen hatırlatmak istediği Hâmîm suresi "*Fussilet*" suresinin 33, 34 ve 35. ayetleridir. Allah orada şöyle buyuruyor: "*Allah yoluna çağıran, makbul ve güzel işler işleyen ve 'Ben Müslümanlardanım' diyen kimseden daha güzel söz söyleyen kim olabilir? İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş! Ama kötülüğe karşı iyilik hasleti, ancak sabredenlerin kârıdır, faziletten yana nasibi bol olanların işidir.*" (Fussilet, 41/33-35) (M).

Musa b. İbrâhim ve *Ya'kûb b. İbrâhim*: Bunların annesi İsmail b. Talha'nın kızıdır. Onun annesi de, Lübâbe bt. Abdullah b. Abbas'tır.

İmrân b. İbrâhim b. Muhammed b. Talha'nın Çocukları

Muhammed b. İmrân ve *Hafsa bt. İmrân*: Kâsım b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân Hafsa ile evlendi. Ancak Kâsım vefat etti. Bu kez onunla Hişâm b. Abdülmelik evlendi. Hişâm onu boşadı; bu kez onunla Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman evlendi. Sonra o da onu boşadı; bu kez onunla Abdullah b. Hasan b. Hasan evlendi. [O da onu boşadı;] sonra onunla Avn b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib evlendi. O da onu boşayınca bu sefer onunla Osman b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer evlendi. Hafsa bt. İmrân için "Zatü'l-Ezvâc" [birkaç kocanın sahibesi] denilirdi.

Muhammed b. İmrân b. İbrâhim b. Muhammed es-Seccâd b. Talha b. Ubeydullah, Ebû Câfer Mansûr döneminden önce Medine kadısıydı. Kendisi Medine kadılığı yaparken vefat etti. Künyesi "Ebû Süleyman" idi. Benî Ümeyye ile Benî Hâşim aileleri lehine karar verdi. Hicretin 154. yılında vefat etti. Ebû Câfer Mansûr onun vefat ettiği gün, "Bugün Kureyş belini doğrulttu" dedi. Kendisi cimri bir adamdı. Şair onun hakkında şöyle dedi:

Gördüğümde, utanıyorum Teym kabilesi adına
Uzun İmrân'ın cimrilikte ne kadar muktedir olduğunu

Bir başkası şöyle demiştir:

Eskiden bineklerimizin konak yeriydi, Benî Hasan
Ancak biz İbn İmrân'a tabi olacak değiliz

Muhammed b. İmrân'dan sonra Medine kadılığına oğlu Abdullah b. Muhammed getirilmiştir. Onun annesi ümmü veled idi. Onu bu göreve, Müminlerin Emîri Mehdî getirmişti. Abdullah b. Muhammed cömert bir adamdı. Mehdî'nin oğlu Harun Reşîd onu Mekke'ye kadı yaptı.

Musa b. İbrâhim'in çocuklarından birisi Abdullah b. Musa b. İbrâhim b. Muhammed b. Talha'dır. Bu zat Medine şurtasının başına getirildi.

İmrân b. Talha b. Ubeydullah'ın soyu devam etmemiştir. Onun eşi Ümmü Külsûm bt. Fadl b. Abbas idi.

Musa b. Talha b. Ubeydullah

Bu zat Talha'nın en iyi çocuklarından birisiydi. Onlar içinde değer ve şeref bakımından en ileride olanlarındandı. Hicretin 103. yılında vefat etti. Hicrî 104'te vefat ettiği de söylenir.

Musa b. Talha'nın Çocukları

Muhammed b. Musa: Onun annesi Abdurrahman b. Ebû Bekr'in kızıydı. Musa b. Talha'nın, annesi yine Abdurrahman b. Ebû Bekr'in kızı olan bir kızı da vardı. Abdülmelik b. Mervân onunla evlendi.

İmrân b. Musa: Onun annesi ümmü veled idi. Ona "Ceydâ" denilirdi.

Kûfeli askerler, Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer ile birlikte Yemâme'de bulunan Ebû Füdeyk el-Hâricî'nin üzerine gittiklerinde Kûfelilerden oluşan ordunun başında Muhammed b. Musa b. Talha vardı. Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer Basralıların başında bulunuyordu. Her ikisi fıkıhta birbiriyle rekabet ediyorlardı. Abdullah b. Şibl el-Becelî, Ömer b. Musa'yı -bazılarına göre Fadl et-Talhî'yi-, Ömerî'nin üzerinde tafdil ederek şöyle dedi:

Ey İbn Musa, yarışıyorsun İbn Musa ile
Oysa senin her iki elin onun bir eline denk olamaz
Öyle bir adamla yarışıyorsun ki, bir eli mal topluyor
Diğeri de sağlam bina yapıyor

Bu beyit, "Sol eli mal topluyor; sağ eli ise…" şeklinde de rivayet edilmiştir.

Daha sonra Abdülmelik b. Mervân Muhammed b. Musa'yı Şebîb el-Hâricî'nin üzerine gönderdi ve Şebîb onu öldürdü.

İmrân b. Musa b. Talha cömert bir adamdı. Şair onun hakkında şöyle demiştir:

Ey Cunâh! Varsa eğer üzerimde bir borç
İmrân b. Musa onu alır üzerine
Fakirler ona aşina olur, sonra giderler evlerine
Tıpkı ıslatılmış bir toprak gibi

Sende olmayan, ondan bir şey eksiltmez
Hurma nebizi ve yağlı etler

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Heysem b. Adî'den, o da İbn Ayyâş el-Hemdânî'den rivayet etti; dedi ki: Musa b. Talha Kûfe'ye yöneldi ve oraya yerleşti. Vâkıdî dedi ki: Hicretin 103. yılında orada vefat etti. Ömer b. Hübeyre'nin Kûfe valisi Sakr b. Abdullah onun cenaze namazını kıldırdı.

Heysem b. Adî dedi ki: Musa, Ebû Bürde ve Şa'bî bir cumada vefat ettiler. Her üçü de hicretin 104. yılında vefat ettiler.

[Ya'kûb b. Talha]

Ya'kûb b. Talha'ya gelince, o Harre günü öldürüldü. İbnü'z-Zübeyr el-Esedî onun için şöyle demiştir:

Kasem olsun ömrüme, öfkeli olarak geldi, büyük başlı
Müminler için acı bir haber üzerine
Ya'kûb b. Talha gibi bir genç ki
Evleri terk edilmiş, Rûme'den ve Bakî'den

Onun soyu devam etmiştir. Ya'kûb'un çocuklarından birisi de "el-Harbeşt" lakabıyla bilinir. Kambur olduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Onun asıl adı, Abdurrahman b. Muhammed b. Yusuf b. Ya'kûb b. Talha'dır. Bu zat, Kûfe şurtasının başına getirilmişti.

Zekeriyya b. Talha

Zekeriyya'nın çocuklarından birisi Ebû Nu're'dir. O, Kâsım b. Muhammed b. Yahya b. Zekeriyya b. Talha'dır. İsa b. Musa b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas için Kûfe'nin şurtasından sorumluydu. Şair Ukeyşir onun hakkında birkaç beyitte şöyle diyor:

Aydınlatsın Allah, selam ile ve selamlasın
Çok cömert olan Zekeriyya b. Talha'yı
Felaketlerde onu çağırdığımda
Kıtlık gibi, savaş ve diğer engeller gibi

İsa b. Talha

İsa ibadetine düşkün birisiydi. İsa, Haccâc ile birlikte bir heyet içinde Abdülmelik'in yanına gitmiştir. Orada Haccâc'dan şikâyetçi olmuştu. Biz onunla ilgili haberi daha önce anlattık.

İsa'nın çocuklarından birisi Muhammed b. İsa b. Talha'dır. Fâtıma bt. Muhammed b. Muhammed b. İsa b. Talha Müminlerin Emîri Ebû Câfer Mansûr'un eşiydi. Fâtıma ondan Süleyman, Ya'kûb ve İsa adlı çocukları dünyaya getirdi.

Vâkıdî dedi ki: İsa b. Talha, Ömer b. Abdülazîz b. Mervân zamanında vefat etti.

Talha b. İsa b. İsa b. Talha b. Ubeydullah da onun çocuklarından birisidir. Kendisi hakkında şöyle denilmiştir:

Arafât ve onun Mina'sı
İbn İsa ile iftihar ediyor
Rükn, "Vah sana, ey Talha
Vah sana" diyor
Ve senin ekseninde dönüyor
Onun değirmeni, ey Talha

Mansûr'un şair olan hısmı Muhammed b. İsa b. Talha için şöyle demiştir:

Kimseye aceleyle yaklaşma zulmetmek için
Çünkü vahimdir, zulmün otlağı

Yahya b. Talha

Kendisi iyi bir insan olup ondan fıkıh rivayet edilirdi. Onun oğlu Talha b. Yahya da fakih idi. İshak b. Yahya b. Talha da fakih idi. İshak, Mehdî zamanında vefat etti. [Kardeşi] Bilâl b. Yahya b. Talha'yı şair el-Hazîn şöyle methetmiştir:

İnsanların en aydınıdır Bilâl, bu gizli değil
Her insan için bir aydınlık ve hilâldir o

İsmail b. Talha

İsmail b. Talha b. Ubeydullah eşraftan birisiydi. Mus'ab b. Zübeyr onu bazı yerlere [vazifeli olarak] göndermişti. 400 kişilik bir müfreze için ona sancak bağlamıştı. Abdullah b. Abbas'ın bir kızı onun eşiydi. Ayrıca İsmail Benî Hanîfe'den bir kadınla da evliydi. Vefat ederken karısına kardeşi Musa b. Talha ile evlenmemesini vasiyet etti. Ancak İsmail vefat edince kadın Musa ile evlendi.

İshak b. Talha

Muâviye, Saîd b. Osman b. Affân'la birlikte onu haraç görevlisi olarak Horasan'a tayin etmişti. Bunun üzerine şair İbn Müferriğ şöyle dedi:

Eyvahlar olsun, Saîd'i terk ettiğim için
Ve İshak b. Talha'yı
Ve Benî İlâc'ın kölesi Ubeydullah'a uyduğum için
Şimdi bağırıp çağırarak dolaş, ıssız çöllerde

İshak Rey'de vefat etti.

Şair Ukeyşir el-Esedî, Ubeydullah b. İshak b. Talha için şöyle diyor:

Kuşkusuz yoktur, saygıdeğer olan Ubeydullah için
Hicâzlılar içinde infak sahibi bir damar
Selamımı al; ihtiyaçlarımdan utanç duymadan
Ve kes benden selamını, ey İbn İshak!
Sen ilklerde olursun, zamanın zikredeceği kişiler arasında
Seninle karşılaşacak değilim; ya da kimse beni sana getirecek değil
Hata etmişsin, çok veren Talhatü'l-Feyyâd'ın oğlu olmakla
Seni koruyacak değildir, ince eleyen koruyucu bile

İshak b. Talha'nın soyu devam etmiştir. İbnü'l-Kelbî dedi ki: Talha'nın çocukları, Muhammed es-Seccâd, İmrân b. Talha, Musa b. Talha, Ya'kûb b. Talha, İsmail b. Talha, İshak b. Talha, Zekeriyya b. Talha, Yûsuf b. Talha, Yahya b. Talha ve İsa b. Talha idiler.

Âişe bt. Talha

Âişe bt. Talha Kureyş'in en şerefli kadınlarından birisiydi. Onunla Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Sıddîk evlendi. Sonra onunla Mus'ab b. Zübeyr evlendi. Daha sonra onunla Kureyş'ten Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer et-Teymî evlendi.

Dediler ki: Müminlerin annesi Âişe, Âişe bt. Talha'dan şikâyetçi oldu ve onun için birçok suç sayıp dökerek şöyle dedi: "Onun dayısının oğlu ve kocası Abdullah b. Abdurrahman vefat etti; ama o onun üzerine ağzını bile açmadı." Âişe, Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr'in kızıydı.

Bana Ömerî anlattı. O Heysem b. Adî'den şöyle dediğini nakletti: Mus'ab b. Zübeyr Medineli Hubbâ'ya, "Benim için bir kadın araştır; onunla eveleneceğim" dedi. Hubbâ, "Anam babam sana feda olsun, kulakları ve ayakları büyük olmakla beraber Âişe bt. Talha vardır; ne dersin?" dedi. Mus'ab ise, "Kulaklara gelince, başörtüsü onları örtecektir; ayaklara gelince, onları da mestler örtecektir" dedi ve onunla evlendi. Ona mehir olarak 500.000 dirhem verdi. Ayrıca 500.000 dirhem de ona bağışladı. Bunun üzerine Yunus b. Ebû Ünâs ed-Dîlî -onun için, İbn Hemmâm es-Selûlî de denilirdi- şöyle dedi:

Ulaştır, Müminlerin Emîri'ne bir mektup
Eşya almak isteyen bir nasihatçiden
Tam bir milyon dirheme yükselmiş, kızların mehri
Ve aç olarak yatıyorlar, orduların başındakiler
Eğer Fârûk'a haber verseydim, görüp müşahede ettiklerimi
Dehşete kapılırdı muhakkak, Fârûk

Şiirde geçen Müminlerin Emîri'nden kastı Abdullah b. Zübeyr'dir.

Medâinî Süfyân b. Uyeyne'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini nakletti: Bir gün Mus'ab b. Zübeyr ile beraber bineklere binmiştik. Kendisi inince bana da inmemi emretti. Elimden tuttu; onunla birlikte dolaştım durdum; nihayet perdeleri indirilmiş bir eve vardım. Orada elimi bıraktı ve eve girdi. Ben de dışarıda kaldım; ne içeri girebiliyor, ne de geri dönebiliyordum. Sonra perdelerin arkasından beni çağırdı ve bana, "Ey Şa'bî, gir!" dedi. İçeri girdim; bir de ne göreyim, o ve Âişe bt. Talha bir

tahtın üzerindedirler. Vallahi Âişe'nin yüzünü doğan bir aya benzettim. Mus'ab benimle konuştu; sonra bana, "Sen dön" dedi. Sonra şöyle dedi: "Ben ve bu kadın, şairin dediği gibiyiz:

Bıyıklarım terlediği günden beri Leylâ için hep
Bir kin ve öfke ortaya koyuyorum
Ve Leylâ için kavmime karşı, içimde kin besliyorum
Ve bana kin besleniyor, Leylâ için

Bunun üzerine Âişe, "Vallahi hediyesiz dönmedin" dedi. Şa'bî dedi ki: Sanıyorum Mus'ab bana 10.000, Âişe de 10.000 dirhem verilmesini emretti. Şa'bî dedi ki: Ertesi gün olunca yine Mus'ab'ın yanına girdim, yanında başkaları da vardı. Kendisi tahtının üzerindeydi. Yaklaşmamı istedi; ben de ona yaklaştım; öyle ki göğsümü tahta bitiştirdim. Mus'ab, "Yaklaş" dedi. Ben boynumu ona uzattım; Mus'ab, [kendisini kastederek], "Sen bu insanı nasıl gördün?" dedi. Ben de, "Vallahi onun gibisini görmedim; Allah Emîr'i mübarek eylesin" dedim. Sonra oturduğum yere döndüm.

Bize Hirmâzî anlattı. O Utbî'den nakletti; dedi ki: Bana babam anlattı. O Mikdâm'dan nakletti; dedi ki: Âişe bt. Talha kötü huylu bir kadındı; kocalarına karşı düşmanca davranıyordu. Bir gün kocası Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Sıddîk'a öfkelenmişti. Abdullah onunla ilk zifafa giren kişiydi. Âişe çıktı ve Resûlullah'ın (sas) Mescidi'ne doğru bağırıp çağırmaya başladı. Ebû Hüreyre onu gördü ve "Sübhanallah! Sübhanallah! Ailen seni ne kadar güzel beslemiş! Senin yüzünden daha güzel bir yüz görmedim" dedi.

Bana Ömerî anlattı. O Heysem'den, o da Sâlih b. Hassân'dan rivayet etti; dedi ki: Mus'ab Âişe'nin yanına girdi; kendisi saçını tarıyordu. Mus'ab şu beyti okudu:

Unutmam; ondan gelen bir bakışı ve unutmayacağım
Hicr'deki bakışını… Ümmü Manzûr onu süslediği gün

Mus'ab'a, "Ümmü Manzûr henüz hayattadır. O Benî Uzre kabilesindendir" denildi. Bunun üzerine Mus'ab onu çağırdı ve "Bana Cemîl'in öyküsünü anlat" dedi; ona bu beyti okudu ve bunun öyküsünü ona sordu. Ümmü Manzûr şöyle dedi: "Ben Büseyne bt. Habâ b. Sa'lebe el-Uzriyye'nin saçını

tarıyordum. Her iki örüğünün arasına safrandan bir koku koyuyordum. Ayrıca ona, Belh'ten gelen bir kuşak takıyordum. Sonra Cemîl devesinin üzerinde olduğu hâlde geldi; onu göz ucuyla şöyle bir gördü ve çekip gitti."

Mus'ab ona, "O kıza yaptığın şeyleri Âişe'ye de yap" dedi. Ümmü Manzûr da yaptı. Mus'ab da bineğine bindi; Gelirken göz ucuyla ona bakıyor, sonra da ondan uzaklaşıyordu. Bu öykü, Cemîl'in öyküsüdür; Hicr de, Semûd'un Hicr'idir.[57]

Medâinî dedi ki: Ömer b. Ubeydullah'a, "Âişe'nin ne kadar kötü ahlaklı olduğunu görmüyor musun? Onu boşarsan, sana verdiği eziyetten kurtulursun" denildi. Ömer şöyle dedi:

Bana, "Onu boşa ve tek başına kal" diyorlar
Kederler ve bir takım rüyalar gelsin sana, diyorlar
Vallahi sevdiğim bir aileden ayrılığım
Büyük felaketlerden birisine yakınlaşmaktır, bana göre

Medâinî ve başkaları dediler ki: Hâris b. Hâlid el-Mahzûmî Abdülmelik b. Mervân'ın yanına geldi. Tam altı ay kapısında bekledi; ona izin verilmiyordu. O da döndü. Ayrılırken şöyle diyordu:

Seni özledim, o vakit perdeliydi gözüm
Perde kalkınca paraladım kendimi ve kınadım onu
Doğrusu kendimi hep uzaklaştırdım, zilletten
Ve nefsimi muhtaç etmedim ona güç buyuracaklara
Isındı sana nefsim; hatta sanki iki elindeymiş gibi kederim
Ya da sanki nefsimin mutluluğu senin elinde

Sonra devesine binip gitti. Daha sonra Abdülmelik gelmesi için ona haber yolladı ve onu geri getirdi. Ona, "Ey Hâris! Kapımda beklemiş olmayı, nefsin için bir aşağılık görüyorsun, öyle mi?" dedi. Hâris, "Hayır, vallahi; fakat evimden uzun süre uzak kaldım ve işim dağıldı. Biraz boşboğazlık yaptım da bazı şeyler söyledim, ey Müminlerin Emîri" dedi. Abdülmelik, "Ne kadar borcun var?" dedi. Hâris, "30.000 dirhem" dedi. Abdülmelik, "Borç-

57 Şiirde geçen (الحِجْر) kelimesi Salih peygamberin kavmi olan Semûd'un yaşadığı bir yerdir. Kur'ân, "*Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.*" (Hicr, 15/80) diyor. Tefsirlere göre Hicr, Medine'nin kuzeyinde, *Vadi'l-Kurâ* tarafında yer alan kayalık bir bölgedir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (حجر) maddesi) (M).

larını ödemeyi mi yoksa seni Mekke'ye vali yapmamı mı seçiyorsun?" dedi. Hâris Mekke'ye vali olmayı seçti. Abdülmelik onu Mekke'ye vali yaptı; Hâris Mekke'ye geldi. Orada Âişe bt. Talha da vardı. Namaz vakti geldi; Âişe tavaf yapıyordu. Valiye haber yollayarak tavafını henüz bitirmediğini bildirdi. Hâris insanlara, namaz kılmadan onun tavafı bitirmesini bekletti. Bu durum Abdülmelik'e yazıldı. Abdülmelik hemen onu azletti ve "Ben seni insanlara, Âişe bt. Talha'nın tavafını bekletmen için vali yapmadım" dedi.

Dediler ki: Hâris b. Hâlid Âişe'yi seviyor, Âişe de onu seviyordu. Mus'ab onu istemeden Hâris onu istedi. Ancak Âişe ona olumlu cevap vermedi. Kendisine, "Hâris bir zaman seni seven, senin de sevdiğin bir adamdı. Sonra seni istedi ve sen onunla evlenmedin?" denildi. Âişe, "Bende bir ayıp vardır. Yeryüzü dolusu altınlarım bile olsa, Hâris'in bu ayıbıma muttali olmasını istemezdim" dedi. O ayıbın kötü huy olduğu söylendi. Yine, kulaklarının ve ayaklarının büyüklüğüdür, denildi.

Bana Hirmâzî anlattı. O Utbî'den, o babasından, o Ebü'l-Mikdâm'dan, o da Mekkeli bir adamdan şöyle dediğini nakletti: Medine'ye geldim. Üzerlerinde beyaz elbiseler olan beyaz çocuklar gördüm; insanları yemeğe davet ediyorlardı. Dedi ki: Yemeğin olduğu eve girdim; baktım ki, Âişe bt. Talha bir tahtın üzerinde oturuyor. İnsanlara yemek yediriliyordu. Âişe, "Ey adam, sen yabancıya benziyorsun" dedi. Ben de, "Evet, yabancıyım" dedim. Âişe, "Nerelisin sen?" dedi. Ben, "Mekkeliyim" dedim. Âişe, "Bedevi adamı nasıl bıraktın?" dedi. Ben, "Kim o bedevi adam?" dedim. Âişe, "Onu tanıyacağını sanmıyorum; otur yemeğini ye" dedi. Ben çıktığım zaman bana, "Âişe bt. Talha sana Hâris b. Hâlid el-Mahzûmî'yi sormuştu" denildi. Dedi ki: Ben Mekke'ye döndüğümde Hâris'e durumu haber verdim; Hâris şu beyitleri okudu:

Kim "Eviniz nerede?" diye soruyorsa
Bize layık olan bir yerdir, el-Ukhuvâne[58]
Çünkü berrak yaşıyoruz, hayatı
Onu bulandırmıyor muhbirlerin kınaması ve ıskalamaz bizi zaman[59]

58 el-Ukhuvâne, Ürdün vadisinde, Ufeyk geçidine yakın bir yerdir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

59 Bu son beyit burada (إِذْ نَلْبَسُ الْعَيْشَ صَفْواً يُكَدِّرُهُ ***طَعْنَ الْوُشَاةِ وَلاَ يَنْبُو بِناَ الزَّمَنُ) şeklinde iken, 7. Ciltte (إِذْ نَجْعَلُ الْعَيْشَ صَفْواً يُكَدِّرُهُ .. طُولُ الْحَيَاةِ وَلاَ يَنْبُو بِناَ الزَّمَنُ) şeklindedir. Muhtemelen müsevvidler (طول الحياة) ile (طعن الوشاة) terkiplerini birbirine karıştırmışlardır (bkz. *Ensâbü'l-Eşrâf*, VII, 230) (M).

Dediler ki: Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer Remle bt. Abdullah b. Halef el-Huzâî ile evliydi. Remle yaşlı bir kadındı. Ömer Âişe bt. Talha ile evlenip onu Bahreyn'e götürdü ve Remle'yi geride bıraktı. Şair şöyle dedi:

Yaşa Âişe'yle, sefalı bir hayatı
Ve at Remle'yi bir kenara, eski bir çorap gibi

Âişe'nin, Abdullah b. Abdurrahman dışında kimseden çocuğu olmadı. Şair, Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer için şöyle dedi:

İki gün vardır; yokluktur onlardan Remle'nin günü
Feyyâd'ın kızının günü ise, güler yüzlülük ve mutluluktur

Ömer b. Ubeydullah Âişe bt. Talha ile Kûfe'de evlendi ve onu Basra'ya getirdi. Ömer Ebû Füdeyk [el-Hâricî]'nin üzerine gittiğinde onu yanına alıp Remle'yi bıraktı. Şair şöyle dedi:

Kim atlas kumaşı adilce dağıtır, elbise için
Sıddîk'ın [kızı] ile Havarî'nin [kızı] arasında
Tıpkı, çarşıda satılan genç deve gibi[60]

Âişe bt. Talha'nın annesi Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr'dir. Şiirde Talha Havarî yapılmış. Âişe Ömer'e, "En zor günün hangisiydi; Ebû Füdeyk'in günü mü yoksa Remle'den ayrıldığın gün mü?" derdi. Ömer buna gülerdi. Deniliyor ki: Âişe ona, "Ebû Füdeyk'in günü mü yoksa Remle'yi ziyaret edip de çirkinliğini ve uzun burnunu gördüğün gün mü?" dedi.

Ömer b. Ubeydullah vefat edince Âişe bt. Talha ayakta ona yas tutmaya başladı. Kendisine, "Diğer kocalarından farklı olarak ona neden böyle yapıyorsun?" denildi. Âişe, "Onda olup da diğer kocalarımda bulunmayan üç hasletten dolayı yaptım: Onların içinde bana akrabalık yönünden en yakın olandı; o Benî Teym b. Mürre'nin efendisiydi. Ayrıca ondan sonra kimseyle evlenmemeye karar verdim" dedi.

---

60 Bu son beyit ZZ ve RK'de (كَبَكْرَةٍ مِمَّا تُبَاعُ فِي السُّوق) "*Çarşıda satılan genç bir deve gibi*" şeklinde kaydedilmiştir. Ensâb'ın 7. cidinin 455. sayfasında aynı beyit tekrar edilmiş ve (كَبَكْرَةٍ مِمَّا تُبَاعُ فِي السُّوق) *"Develer içinde satılan genç bir deve gibi"* şeklinde yazılmıştır. Kuşkusuz her iki okuma şekli de şiirin siyakına zarar vermemektedir (bkz. *Ensâbü'l-Eşrâf*, VII, 455) (M).

Meryem bt. Talha ve Sa'be bt. Talha

Meryem t. Talha ile Anbese b. Saîd b. Âs evlendi. Bir gün Saîd onun kapısından geçti ve su istedi. Cariye de ona kokulu bir tasta su verdi. İçinden onunla evlenmeyi temenni etti ve evlendi. Sa'be bt. Talha ile Muğîre b. Ubeydullah b. Ma'mer evlendi.

Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Mürre

Benî Teym b. Mürre b. Ka'b kabilesinden birisi de Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Mürre'dir. Osman için incileri ufalayıp yutması sebebiyle "*Şâribu'z-zeheb*" [altın içen adam] denilirdi. Deniliyor ki: Osman içki için çok altın harcardı. Bu yüzden kendisi için, "O içkiyi altınla içiyor" denildi. Denildiğine göre kendisi çok cömert idi; masrafı fazla olduğu için kendisine, "o altını bir içimde içiyor" denildi.

Osman'ın Çocukları

Ma'mer, *Amr*, *Umeyr*, *Zühre* ve *Abdurrahman b. Osman*: Abdurrahman b. Osman için "Altın içenin oğlu" denilirdi. Abdurrahman b. Osman, "Biz Resûlullah (sas) ile birlikte Umretü'l-Kaza'ya dâhil olduk. Resûlullah (sas), Merve'deki iki kaya arasından yukarıya doğru tırmandı" diyendir.

Ma'mer'in Çocukları

Ma'bed, *Ubeydullah* ve *Osman b. Ma'mer*: Ebü'l-Yakzân'ın anlattığına göre Ma'bed, Osman b. Affân'ın defnini üstlenenlerdendir. Ma'bed'in soyunun devam edip etmediği bilinmiyor.

Amr b. Osman b. Amr: Bu zat Habeşistan muhacirlerindendir. Kâdisiye'de şehit oldu.

Ubeydullah b. Ma'mer: Künyesi "Ebû Muâz" idi. Abdullah b. Âmir b. Küreyz, Ubeydullah b. Ma'mer'in öncülüğünde gaza için Fâris bölgesine gittiğinde, İstahr halkı onu "Dâmcurd" denilen bir yerde karşıladılar ve onu öldürdüler. Abdullah orada bir bahçe içinde defnedildi. Kendisi, "eş-Şehîd" diye çağrılırdı.

Ubeydullah b. Ma'mer b. Osman'ın Çocukları

Ömer, *Musa* ve *Osman b. Ubeydullah*: Bunların annesi Fâtıma bt. Hâris b. Ebû Talha el-Abderî'dir.

Ubeydullah b. Ubeydullah b. Ma'mer: Annesi ümmü veleddir. Bu Ubeydullah, babasının künyesi olan "Ebû Muâz" ile künyelenirdi.

Muâz b. Ubeydullah: Bu da Osman'ın defninde hazır olanlardandı. Bu zat, et-Teymî Ömer b. Muhammed b. Muâz b. Ubeydullah'ın dedesidir. Teymî şöyle demiştir:

Kim çirkinlik ve kirlilik yarışına girebilir?
Kim Ziyâd ile kısalık yarışına girebilir?
O uzunlukta bir karış gibidir
Kötülükte Âd gibi
Kim değiştirir bu yakınımı
İyâd kabilesinden uzak biriyle?[61]

Ubeydullah b. Ubeydullah Ebû Muâz: Abdullah b. Zübeyr onu Basra'ya vali yapmıştı. Deniliyor ki: Onun kardeşi Ömer'i vali yaptı. Ömer de onu kendine vekil yaptı. Mus'ab'ın öldürülmesinde hazır bulundu. Mus'ab öldürülünce Ubeydullah kaçtı. Daha sonra kendisine güvence verildi ve Abdülmelik b. Mervân, onu Sûs'a vali yaparak kendi hâline bıraktı. Ubeydullah orada vefat etti. Ferezdak şöyle dedi:

Musibet… Evet, onun benzeri bir musibet yoktur
Ebtah'ın dağı Hevâzin'de öldü

Onun soyu Basra'da bulunuyordu.

Ziyâd b. Ubeydullah b. Ubeydullah b. Ma'mer: Lakabı "et-Tavîl" idi. Ömer b. Muhammed et-Teymî onun için şöyle der:

Kim çirkinlik ve kirlilik yarışına girebilir?
Kim Ziyâd ile kısalık yarışına girebilir?
O uzunlukta bir karış gibidir

61 Şiirin son beytinde geçen (إيَاد) "İyâd" kelimesi, güç ve kuvvet manasına gelir. Ayrıca Yemenli bir adam olan İyâd b. Mui'd'in adıdır. İbn Dureyd'e göre ismi "İyâd" olan iki kişi vardır: İyâd b. Nizâr ve İyâd b. Sûd b. el-Hucr b. Ammâr b. Amr el-Cevherî (bkz. *Lisanu'l-Arab*, (أيد) maddesi.) (M).

Kötülükte Âd gibi
Kim değiştirir bu yakınımı
İyâd kabilesinden uzak biriyle?

Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer: Abdurrahman b. Semüre'nin valiliği sırasında gazi olarak Sicistan'da vefat etti. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer, Ebû Füdeyk el-Harûrî'ye karşı savaşa çıkarken, onun oğlu Ömer b. Musa b. Ubeydullah'ı, Basra'da bir grup askerin başında görevlendirdi. Onun annesi Huzâa'dan idi. Ömer b. Musa güzel ve yakışıklı bir adamdı. Abdullah b. Şibl b. Ma'bed el-Becelî, "Musa'nın oğlu, Musa'nın oğlu ile rekabet ediyor" dediğinde onu üstün kabul ediyordu. Biz Talha b. Ubeydullah'ın nesebini anlatırken şiiri orada zikrettik. Ömer b. Musa, İbn Eş'as ile birlikte hurûc etti ve hezimete uğradı. Bu münasebetle Ferezdak şöyle dedi:

Eğer İbn Musa'nın önündeki askerleri görseydi
Korkarlardı; fakat geri çekildi, İbn Musa

Haccâc onu ele geçirdi. Yanına girince Haccâc ona, "Ey Kureyş'in yüz karası!" dedi ve kılıçla boynunu vurarak onu öldürdü. [Bir rivayete göre] Ömer b. Musa kardeşiyle yalnız yaşıyordu. Fakat halkın içine karışmaya niyetlendi. Sonra tekrar Haccâc'ın aklına geldi ve huzurunda boynunu vurdurdu.

Ömer b. Musa'nın Osman b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah adında bir oğlu vardı. Ebû Câfer Mansûr onu kazasker yapmıştı. Harun Reşîd de bu Osman'ın oğlu Ömer'i Basra kadılığına tayin etmişti.

Hafs b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah Fâris bölgesindeydi. Köleleri ona saldırıp onu öldürdüler.

Ubeydullah b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer "el-Heftî"[62] lakabıyla lakaplanırdı. Çünkü kendisi bir gün iki çiftçisine yedişer hurma verilmesini emretmişti.

62 Heft, Farsçada "yedi" manasındadır (M).

Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer

Künyesi "Ebû Hafs" idi. Arapların en cömertlerinden birisiydi. Abdullah b. Zübeyr'in Basra valiliğini ve Mus'ab b. Zübeyr'in Fâris valiliğini yaptı. Yine Abdülmelik'in Bahreyn valiliğini yaptı. Bu Ömer, Ebû Füdeyk el-Hâricî'yi öldürdü. Accâc şöyle dedi:

Gayret vaktidir, nitekim gayret etti Ömer
Öfkelenenlere izah etti, İbn Ma'mer
Hak zahir oldu ve helak oldu küfredenler

Ömer b. Ubeydullah, Şam'ın Dumeyr kasabasında vefat etti. Cenaze namazını Abdülmelik b. Mervân kıldırdı. Sonra kabri başında oturdu. Bir kadın Ömer b. Ubeydullah'ı kastederek, "Ey Arapların efendisi!" dedi. Bunun üzerine Şam halkından bir adam kadına, "Sus be kadın! Müminlerin Emîri buradayken mi bunu söylüyorsun?" dedi. Abdülmelik, "Bırak onu; o doğru söyledi" dedi. Ayrıca Abdülmelik şu beyitleri misal getirdi:

Hey! Herkes bilsin ki, iyilik ve iyilik yapan kişi gitti
Ve gitti, isteyenlerin güvendikleri zat
Kim onun verdiği bahşişe umut bağlarsa
Aşiretin ve fakirlerin zengini olur, elbette

Sonra Abdülmelik onun kabri başında ayağa kalktı ve "Allah sana rahmet etsin ey Ebû Hafs! Sen bizin zenginlerimizi kıskanmaz ve fakirlerimizi hor görmezdin" dedi. Ferezdak mersiyesinde şöyle dedi:

Ey insanlar! Dumeyr'de kadere teslim olandan sonra
Ağlamayın kimse için
Şehid'in oğlundan sonra kim açlığı öldürecek?
Karıştırdığı zaman ortalığı, kavmin reisini kim kılıçla vuracak?
Ağla ey annesi, kaybettin oğlun Ebû Hafs'ı
Ve arkadaşı olan Ebû Muâz'ı… Çünkü onunla zafer verdi Mevla

Ömer b. Ubeydullah 60 yaşında vefat etti. Ona, Ömer b. Hattâb'ın ismi verilmişti. Ferezdak şöyle dedi:

Görmedin mi, cömert olan İbn Ma'mer'i?
Yağmur gibi iki avuca sahipti ve sürekli veriyordu
İstek ona geldiğinde yağardı üzerlerine
Ellerinin seması; mahrum kalan az görülürdü
Yükseltti onu Benî Teym b. Mürre, yüceliklere
Ve Kureyş'ten bazı ileri gelen kayınları
İslâm'ın büyükleridir onlar ve ilk komutanlardır
Yöneticilerin başına gelir bir gün, en güzel huyluları

Osman'ın çocuklarından biri Beyhes b. Suheyb el-Cermî'ye, "Ey Ebü'l-Mikdâm, Ümeyye b. Abdullah mı üstün ahlaklıdır yoksa Ömer b. Ubeydullah mı?" dedi. Beyhes, "Vallahi Ömer ondan daha cömerttir; nefis yönünden ondan daha iyidir ve ondan daha güçlüdür" dedi.

Dediler ki: Muğîre b. Hebnâ et-Teymî'nin güzel bir cariyesi vardı ve onu çok seviyordu. Fakat onu satmak zorunda kaldı. Adam onu bir türlü bırakmak istemiyordu. Sonunda cariye ona, "Eğer beni satıp alacağın parayla menfaat göreceksen, gördüğüm kadarıyla senin için daha iyi olacak" dedi. Adam, "Vallahi istemeden de olsa seni satacağım" dedi ve onu satılığa çıkardı. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer o cariyeyi 100.000 dirheme satın aldı. Adam parasını aldı ve şöyle dedi:

Eğer zamanın koyduğu engeller olmasaydı
Ölümden başka hiçbir şey ayıramazdı bizi, özür dilerim
Geceliyorum, kalbimdeki şiddetli kederle
Ve çağırıyorum, sabretmesi az olan bir kalbi
Selam olsun sana, ziyaret olmayacak aramızda
Ve görüşme de olmayacak, İbn Ma'mer istemedikçe

Şiir Ömer'e ulaşınca, "İbn Ma'mer istedi" dedi; hemen cariyeyi ona geri verdi ve malı da ona bağışladı.

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Humeyd b. Süleyman b. Katte'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Ubeydullah Abdullah b. Ömer'e benimle 1.000 dinar gönderdi. 1.000 dinarı da Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr'e gönderdi. İbn Ömer onun gönderdiğini kabul etti; banyoda olduğu hâlde onu eline aldı. Sonra, "Sı-

la-i rahim ona ulaşsın; vallahi tam da ihtiyacımızın olduğu bir zamanda geldi" dedi. Kâsım b. Muhammed ise kabul etmedi. Bunun üzerine karısı, "Eğer kabul etmiyorsan bana ver" dedi.

Dedi ki: Ömer b. Ubeydullah, Ma'mer'in işi olan olan elbiseleri Medine'ye gönderir ve akrabalar arasında dağıtırdı. Bir gün İbn Ömer, "Allah bu elbiseleri Medine'de dağıtanı hayırla mükâfatlandırsın" dedi.

İbn Katte dedi ki: İbn Ömer bana şöyle dedi: "Senin arkadaşından bana gelen habere göre kendisi muhacirlere biner biner dağıtıyormuş; ensâra da 700'er veriyormuş." Onun sözü Ömer'e bildirildi. Bunun üzerine muhacirlerle ensâra eşit atıyye vermeye başladı.

Medâinî dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, Bebbe'den sonra Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'i Basra'ya vali yaptı. Ömer cömert, cesur ve sevilen bir insandı. Mühelleb b. Ebû Sufre Ömer b. Ubeydullah'ı kastederek, "Kureyş'in kırmızı adamı gibi cesur adam görmedim. Hangi atlıyla karşılaştıysak, o [Ömer] mutlaka bizim atlılarımızın en hızlısı olurdu" dedi. Şair Nusayb onun hakkında şöyle dedi:

Vallahi bilemez, ne suçlu bir şahıs ne de bir komşu
İki gününden hangisinin daha cömert olduğunu
Onu zengin olarak bulduğun gün mü?
Ki tüm malını sana vermişti; yoksa sıkıntılı olduğu gün mü?
Kuşkusuz senin anlaşmalındır, cömertlik ve semahat
İyilik yapmaya devam ederler, sen var olduğun müddetçe

Yine Yezîd b. Hakem b. Ebü'l-Âs es-Sekafî bir şiirinde onun için şöyle diyor:

Ey cömert Ömer! Senden daha cömert değildir
Ne Ka'b b. Mâme, ne de İbn Su'dâ

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Bir adam Ömer b. Ubeydullah'ın yanına gitti; bir ay boyunca kapısında kaldı. Ancak ondan bir şey elde edemedi ve şöyle dedi:

Gördüm Ebû Hafs'ı, hoşlanmadı gelişimden
Bir söze sarıldı; bahane ya da aldatma için
Gelişimden hoşlanmadığında, sanma ki ben
Bunu bir ayıp göreceğim; ya da hayrın gittiğini düşüneceğim
Bir şey verilmeyen bir beldeye geldiğinde, benim gibi birisi
Uzaklaşır o beldeden, ancak kınamaktan da geri durmaz

Onun bu şiiri Ömer'e ulaştı; hemen onu davet etti ve "Kapımda ne kadar kaldın?" dedi. Adam, "Otuz gün kaldım" dedi. Ömer hemen kendisine 30.000 dirhem verilmesini emretti. Ayrıca ona binek ve giyecek verdi. Adam bu kez şöyle dedi:

Allah hayırla mükâfatlandırsın, karşılığı avucuyla vermektir
Ona gelen ziyaretçiye cömert olan İbn Ma'mer
Şerefini korudu, onu kınadığım zaman; sonra verdi bana
Bolca mal verdi ve iyilik yaptı, istediğim kadar
Vermek de, tıpkı makamlar gibi müteaddittir
Binlercesi vardır; çokça vermekten sonra

Medâinî Abdullah b. Fâid'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer, "Yanımda bıraktığımdan ziyade verdiğim şeye sevinirim" dedi.

Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'in Çocukları

Talha b. Ömer: Talha'nın annesi Remle bt. Ubeydullah b. Halef el-Huzâî'dir. Talhatü't-Talahât'ın kız kardeşidir. Onun kızı Ümmü Osman Ubeydullah b. Ziyâd'ın eşiydi. Onun oğlu Ubeydullah Fâris bölgesindeydi. Hâricîlerden Ezârika onu öldürdü.

Dediler ki: Ubeydullah b. Ebû Bekre, Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'i, Sicistan'a vekil olarak gönderdi. Kendisi Ziyâd'ın yanına geldi. Geldiğinde beytülmaldeki her şeyi ona verdi. Ömer ona ziyaretçi olarak gelmişti.

Asmaî ve Ebû Ubeyde şöyle dediler: Mekke yakınlarında bulunan ve halkın "İbn Âmir'in bostanı" dediği bostan, İbn Ma'mer'in bostanıydı.

Dediler ki: Remle bt. Abdullah, Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'in eşiydi. Remle ondan Talha b. Ömer adlı oğlunu dünyaya getirdi. Remle onun yanında yaşlanmasına rağmen yaşını küçültür; yaşlandığını ve adet-

ten kesildiğini inkâr ederdi. Adet gördüğünü göstermek için zaman zaman yıkanırdı. Bunun üzerine Avn b. Sellâme et-Teymî şöyle dedi:

Allah senden çıkan ne kadar kandamlası varsa
Gözümün içine koysun

Ömer b. Ubeydullah vefat edince Remle Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd ile evlendi. Hâlid de vefat etti. Remle vefat edince onun oğlu Talha b. Ömer b. Ubeydullah, Yezîd b. Talha b. Abdullah'a [haber] gönderip mirasını istedi. Bunun üzerine Yezîd ona şöyle yazdı:

Bir kadın gönderdin bana, memleketime
O senin malını harcamıştı, Harîn'de[63]
Allah seni götürmesin umarım
Senin iki ayağını mestlerimde görmedikçe

Ubeydullah b. Ubeydullah onun bu cevabına öfkelendi ve şöyle dedi:

Bir gün matem tutan kadınlar ağlarken
Ağır bir borcun yüklenilmiş olmasından dolayı
Sen bir şeref için yas tutma[zsın umarım]
Fakat yaşlı ve kasıkları büyük olanları sağmak için
Oğullar babalarını süslerken
Sen babana hayır yapan biri değilsin

Vâsile b. Halîfe es-Sedûsî Ömer b. Ubeydullah'ı hicvederken -Ömer onu Fâris bölgesindeki vilayetinden daha kötü bir yere sürmüştü. Vâsile onun ordusundaydı- şöyle dedi:

Sümâle'den bir anne doğurdu seni
Uzaklaştırdı senden itidali ve geri getirdi sana utançları
İşlerin büyüklüğü size yeter
Ve siz Benî Ma'mer, yüce [iş]ler işlemezsiniz
Eğer ben Remle'nin dostlarından olsaydım
Kabilen kucaklardı beni, ya da durdururdun yerimde beni

63 *Harîn*, Âmed'e (Diyarbakır) yakın bir beldedir. (*Mu'cemü'l-Büldân*). *Harîn*, Diyarbakır'a 200 km mesafede olmakla birlikte, bugünkü Mardin'in 10 km. güneyinde, dağlık bölgenin bitiminde yer alan bir yerleşim merkezidir. Beldenin Kürtçe ismi "*Girharîn*"dir (Harîn tepe). Sakinleri Arap olan bu belde Mardin merkeze bağlı olup resmî adı "*Ortaköy*"dür (M).

Remle bir kavim için şefaatte bulunmuş; Ömer de onları bir yere yerleştirmişti. Ömer b. Ubeydullah'ın annesi Remle Abdüddâr oğullarındandı. Onun annesi ise Ezd kabilesinin Sümâle boyundandı. Bu yüzden şair, "Sümâle'den bir anne" dedi.

Talha b. Ömer'in Çocukları

Dediler ki: Talha b. Ömer b. Ubeydullah, "Zülcenâheyn" lakabıyla bilinen Kâsım b. Muhammed b. Câfer -Zü'l-Cenâheyn- b. Ebû Tâlib'in kızı Fâtıma ile evliydi. Fâtıma Talha'dan *İbrâhim b. Talha*'yı dünyaya getirdi. İbrâhim iyi, âlicenap ve değerli bir kimseydi. Fâtıma Talha'dan önce Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'in eşiydi. Fâtıma çok güzel bir kadındı. Hamza ölüm döşeğinde iken ona Talha b. Ömer b. Ubeydullah ile evlenmemesini vasiyet etti. Ayrıca bunun için Fâtıma'ya yemin içirdi. Fâtıma da, evlendiği takdirde malının sadaka olacağına ve kölesinin hür olacağına yemin etti. Hamza vefat edince Talha onu istedi. Talha da yakışıklı bir adamdı. Fâtıma, yaptığı yemini Talha'ya bildirdi. Talha, kendisiyle evlendiği takdirde yemininin kefaretini iki kat olmak üzere vermeyi üstlendi. Bunun üzerine Fâtıma onunla evlendi. Talha sözünde durdu, Fâtıma'ya [yemin kefareti için] 20.000 dinar, mehir olarak da 40.000 dinar verdi. Fâtıma ondan İbrâhim b. Talha'yı dünyaya getirdi.

Remle bt. Talha b. Ömer: Talha b. Ömer, kızı Remle'yi, 100.000 dinar karşılığında, İsmail b. Ali b. Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib ile evlendirdi. Remle fevkalade güzel bir kızdı. Bunun üzerine İsmail b. Yesâr en-Nesâ' Talha b. Ömer'e, "Sen en iyi ticaret yapan inşalardan birisin. 40.000 dinar karşılığında Fâtıma bt. Kâsım'la evlendin. Onun yemin kefareti için de 20.000 dinar verdin. Fâtıma senin için İbrâhim ve Remle'yi dünyaya getirdi. Remle'yi 100.000 dinar mehirle verdin; İbrâhim ve 40.000 dinar da sana kâr kaldı" dedi.

O zaman şöyle denilirdi: Kureyş'in İbrâhim b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah'a gösterdikleri hürmeti görseydin, Kureyş'in onun köleleri olduğunu zannederdin. İbrâhim b. Talha, itibarlı ve çok taraftarı olan birisiydi. Bir gün kırbacı elinden düşmüştü; kırbacı yerden alıp ona vermek için aile çevresinden 30 kişi bir anda kırbaca yöneldi. Nihayet birileri alıp ona

verdiler. O da onlara iyilikte bulundu. Hizmetçileri ve sevenleri çoktu. O Mescide giderken Kureyş'ten ve başka kabilelerden bir tek kişi bile onun önüne geçmezdi. Hepsi onun arkasında izdiham oluştururlardı. İbrâhim b. Talha 60 yaşında vefat etti. Çocukları onun mirasını taksim ettiler; her birisine büyük miktarda mal düştü.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Velîd b. Abdülmelik, Talha b. Ömer'in Fâtıma ile evlenmesinden hoşlanmadı; çünkü kendisi onunla evlenmek istiyordu. Velîd Medine'deki valisine bir mektup göndererek Talha b. Ömer'i çarşıya çıkarmasını ve Fâtıma'yı zorla ona boşatmasını yazdı. Fakat Talha onu boşamadı.

Dediler ki: Talha b. Ömer b. Ubeydullah vefat etti. Erkek olan her bir çocuğu 40.000 dinar miras aldı.

Câfer b. Talha b. Ömer: Câfer malını "Ümmü'l-İyâl" adını verdiği Fur[64] köyüne harcadı. Köyün büyük bir değeri vardı. Kendisi orada ikamet ediyordu. Oradayken vebaya yakalandı. Medine'ye getirildi; ancak gidiciydi. Mâlik b. Enes onu gördüğünde, "Malını tutup bedenini tahrip eden adam işte budur" dedi. Onun vefatından sonra bu köy dağıldı ve çok ortakları oldu. Osman b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah borçlanmıştı. Borcunu ödemek için Irak'a gitmek istedi. Bu durum onun kardeşi Câfer'e ulaştı. Câfer, "Kardeşim Osman'dan sonra Allah mala bereket koymasın" dedi ve onun için 2.000 dinar toplayıp borcunu ödedi. Sonra Medine'ye yerleşti.

Abdurrahman b. Talha b. Ömer: Abdurrahman Talha'nın çocuklarından en şöhretli olanıydı. Onların zekâtlarını yönetiyordu. Onu bu işe, Müminlerin Emîri Harun Reşîd tayin etmişti.

Muhammed b. Talha b. Ömer: Bu zat Kureyş'in seçkinlerindendi. Annesi ümmü veled idi. Kardeşi Abdurrahman'ın annesi de oydu.

Osman b. Talha b. Ömer: Talha b. Ömer'in çocuklarından birisi de Osman b. Talha'dır. Müminlerin Emîri Mehdî onu Medine kadılığına tayin etti. Ancak kendisi bu görevinden dolayı maaş almadı ve "Maaş almak istemiyorum; çünkü bu beni kadılık yapmaya alıştırır" dedi. Daha sonra görevden affını istedi, Mehdî de kabul etti.

64 Fur denilen yer, Rebeze taraflarında, es-Sukyâ'nın solunda bir yerdir. Onunla Medine arasında sekiz berîd mesafe vardır. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Zübeyrî dedi ki: Osman b. Talha Bağdat'ta, Abbas b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas ile yemek yiyordu. Abbas b. Muhammed ona, "Bana boş bir hurma arazisini göster; onu satın alıp işleteceğim" dedi. Osman, "O bende var" dedi. Abbas, "Kaçadır o?" dedi. Osman, "5.000 dinara" dedi. Abbas b. Muhammed onun sözüne güvendi ve ona parasını ödedi.

Dediler ki: Hasan b. Zeyd -o zaman Medine valisiydi- İshak b. İbrâhim b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah'a, Medine kadılığını teklif etti; ancak İshak kabul etmedi. Bunun üzerine Hasan b. Zeyd onu hapse attı ve kadılık yapmadığı takdirde onu hapisten çıkarmayacağına yemin etti. İshak b. İbrâhim için Hasan b. Zeyd ile konuşuldu; Hasan onu çağırdı ve "Sen kadılık yapmamakta ısrar ettin ben de yemin ettim. Gel benim yeminimi bozma" dedi. O da yeminini bozmadı ve kadı olmaya rıza gösterdi. Hasan, Mescide girinceye kadar onunla birlikte bir takım asker gönderdi. Onların mevlalarından bir adam geldi ve başında durup şöyle dedi:

Fıkıh, mürüvvet ve fazilet istediler
Bunların tümü sende toplanmıştır, ey İshak!

İshak adamın uzaklaştırılmasını istedi. Hasan b. Zeyd de, yemini yerine geldi diye onu kadılıktan muaf tuttu. İshak evine gidince, kendisine o beyti söyleyen adama 50 dinar verdi ve "Bu parayla işini gör" dedi. Deniliyor ki: O beyti söyleyen onun "Davud b. Silm" adında bir mevlasıydı. Zübeyrî dedi ki: Davud b. Silm Nebatî idi. Annesi de onların cariyesiydi. Davud onların velâ [hak]larını dava etti.[65]

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Osman b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer, Câfer b. Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas için Medine kadılığı yaptı. Yine Ebü'l-Yakzân dedi ki: Osman b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer, Mervân b. Muhammed zamanında Medine kadısıydı.

65 Velâ bir İslâm hukuku terimidir; *Velây-ı İtâka* ve *Velay-ı Müvâlât* olarak iki kısma ayrılır. Velây-i İtâka, mevlâ ile memlûkü (efendi ile onun kölesi veya cariyesi) arasında ıtk (azâd etme) sebebiyle oluşan yardımlaşma amaçlı bir sözleşmedir. Bu sözleşmeye göre azâd edilen köle bir cinayet işlediği takdirde mevlası onun diyetini verir. Yine bu sözleşmeye göre bu azatlı köle vefat edip de yakın varisler bırakmazsa mevlası ona varis olur. Velây-ı Müvâlât ise, nesebi meçhul olan bir şahsın, başkası ile şartları dâhilinde akdetmiş olduğu bir velâ ve bir yardımlaşma sözleşmesidir. Bu sözleşme Velây-ı İtâka ile hemen hemen aynı hükümlere sahiptir (bkz. *Fetâvâ-yi Hindiyye*, X,237-238. Akçağ yayınları, İstanbul, 1988). Davud burada, onların mevlalıktan doğan haklarını dava etmiştir (M).

Sonra Mansûr onu kendisine kadı yaptı. Osman Hire'de vefat edinceye kadar -Mansûr Bağdat'a dönmeden- Mansûr ile beraberdi.

Onun oğlu Ömer b. Osman b. Ömer b. Musa Kureyş'in ileri gelenlerinden ve belagat sahibi adamlarındandı. Reşîd onu Basra kadılığına tayin etti. Sonra Ömer Medine'de ikamet etmeye başladı ve istifa etti. Reşîd de onun kadılıktan istifasını kabul etti, onu Medine'de bıraktı. Ömer vefat edinceye kadar orada kaldı. Kendisine, "Sen mütevazı bir adamsın; oysa kadı olan birisinin biraz heybetli olması gerekir" denildi. O şöyle dedi: "Siz kadılığa atandığınız zaman onu başınızın üzerine koyarsınız; oysa ben onu ayaklarımın altına alıyorum." [Bir keresinde] Kureyşlilerden biri onunla tartıştı. Kureyşli onun üzerine gelmişti. Ömer b. Osman ona, "Yavaş ol, Sen çabuk tüketen kopuk birisin. Sen son reddeye gelmedikçe ve ben de özür dileyecek hâle gelmedikçe benim dengim olamazsın" dedi.

Dediler ki: Basra'da, Ömer b. Ubeydullah ile beraber kardeşi Osman b. Ubeydullah b. Ma'mer de vardı. Ömer, Hâricîlerden Ezârika ile savaşmak için onu Fâris bölgesine gönderdi. Abdülkays'ın mevlası İbn Berz onu öldürdü. Şair şöyle dedi:

Onlardan bir genç şehadete nail oldu, Dûlâb'da
Tıpkı parlayan bir ay gibiydi o
Uzun boylu, soylu ve şerefliydi
Şerefli ve fakir olan birine gam duyman gibi
Sevap kazanmak umuduyla itaat etti kitaba
Kaçanların arkasından savaşmaya başladı
Allah ve Müslümanlar onu mazeret sahibi kabul etsin
Mazeret sahiplerinedir, Allah'ın mazeret kabul etmesi
Ve kaçmak isteyenler kaçtılar
Tıpkı Ar'ar ağacının odunları gibi

Umeyr b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'nin çocuklarından birisi de *Abdurrahman b. Umeyr*'dir. Onun annesi "Sellâme" adında bir ümmü veleddir. Çocukları ona nispet edilirler. Onun çocuklarının dediğine göre Sellâme, Resûlullah'a (sas) hizmet etmiştir. Bu Abdurrahman,

Talha b. Ubeydullah'ı suyun altında kalan kabrinden çıkarmayı ve onu yeni yerine nakletmeyi üstlenenlerden biridir.

Abdurrahman'ın Avn b. Abdurrahman b. Umeyr b. Osman adında çocuğu vardı. O değerli bir kimseydi. Avn, Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd'in dostuydu. [Bir keresinde] hastalandı; Ümeyye onun ziyaretine gelmeyince şöyle dedi:

Benden sonra Ümeyye'nin kandırdığı kimse
Serabın görüntüsünün kandırdığı kimse gibidir
Dostluğumu muhafaza edeceğini umuyordum
Baktım ki, onun dostluğu karganın dostluğu gibi

Bu Avn, Haccâc'dan korktu; ondan kaçtı ve şöyle demeye başladı:

Haccâc'ın korkusundan ister oldum
Kâbil'de şeytan-ı racîmin mabadında olmayı

Bunun üzerine Müsâvir el-Verrâk bu beyti [örnek] aldı ve şöyle dedi:

Sürekli sinek vızıltısı geliyor kulağıma; uyutmuyor beni
İnsanlar, kimisi mahpus kimisi de dayak yemiş durumda
Nihayet arzuladım onun korkusundan Kâbil'de olmayı
Bir yıl gizlenebilmek için, bir mandanın mabadında

Kendisine, "Bir *mandanın* üzerinde, deseydin ya" denildi. Müsâvir, "Orası daha bilinmezdir" dedi.

Kelbî dedi ki: Ubeydullah b. Hâlid b. Avn b. Abdurrahman b. Umeyr b. Osman b. Amr b. Ka'b b. b. Sa'd, Merv'deki Horasan komutanlarından birisiydi. Bekr b. Vâil ile Temîm arasında bir anlaşmazlık ortaya çıktı. Sebebi şuydu: Hâlid b. Avn'ın kardeşi Ubeydullah b. Avn Bekr b. Vâil'in bir avlusunda dükkânlar inşa etmişti. Bekr b. Vâil o dükkânları yıktı.

Zühre b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym: Bu zatın "Hişâm" adında oğlu vardı. Kendisine, "Hâşim b. Zühre" de denilirdi. Kendisi güreşçiydi. Ömer b. Hattâb, insanlara meydan okuyan bir adamla güreşmesini emretti. Hişâm onunla güreşti. Mervân b. Hakem, içki sebebiyle, Abdullah b.

Hâşim b. Zühre b. Osman b. Amr'a had uyguladı. Deniliyor ki: Kendisine had uygulanan kişi Hişâm'ın oğluydu.[66]

Benî Teym b. Mürre'den Cüd'ân'ın Çocukları

Benî Teym b. Mürre'den *Abdullah* ve *Umeyr b. Cüd'ân* b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre vardır. Bir de Ficâr günü öldürülen *Kelede b. Cüd'ân* vardı.

Umeyr b. Cüd'ân'a gelince, onun Kunfüz b. Umeyr adında bir çocuğu oldu. Kunfüz Peygamber'e (sas) yetişti; ancak ona eziyet eden birisiydi. Ebû Tâlib, Kunfüz ve Osman b. Ubeydullah hakkında şöyle dedi:

Osman'ın geçip gittiğini görüyorum ve Kunfüz'ü
Ve bu kabilelerin şerlilerinden bir araya gelenleri

Kunfüz'ün Muhâcir b. Kunfüz b. Umeyr b. Cüd'ân adındaki oğlu Osman b. Affân'ın şurtasından sorumluydu. Ömer b. Hattâb ona ve karısına, içkiden dolayı 80'er değnek had uygulamıştı.

Abdullah b. Cüd'ân

Abdullah'ın annesi Su'dâ bt. Avîc'dir. Abdullah Cahiliye döneminde şerefli ve lider bir adamdı. Yaşlanınca, malını telef etmesin diye kavmi onun malına haciz koydu. Abdullah insanlara, "Yaklaş bana; sana bir yumruk vurayım da benden diyet talep et" derdi. Bunun üzerine adam ona yaklaşır; Abdullah ona bir yumruk atar. Sonra kavmi, Abdullah'ın malından vererek adamı razı ediyorlardı. Bunun üzerine İbn Kays şöyle dedi:

Bir kimse ki, eğer sana doğru bir yumruk atarsa
Yumruğun arkasından hediyeler ve atıyyeler gelir

Abdullah b. Cüd'ân'ın Araplar içinde bir değeri vardı. Bir gün Kisrâ Arapların dinini ve Kâbe'nin işini sormuş ve "Ben Mekke ehlinden akıllı ve anlayış sahibi bir adamla görüşmek istiyorum; ta ki ona işlerinin nasıl olduğunu sorayım" demişti. Yanında bulunan bir Arap kavmi, Abdullah b. Cüd'ân'ı ona salık verdi. Bunun üzerine Kisrâ Yemâme'deki valisine bir

66 Bu rivayette hem "*Hâşim*" hem "*Hişâm*" ismi aynı şahıs için kullanılmıştır. Ciddi bir karışıklık olduğu açıktır (M).

mektup göndererek Mekke'ye gitmesini ve Abdullah b. Cüd'ân'ı saygıyla kendisine göndermesini bildirdi. Yemâme valisi Abdullah b. Cüd'ân'ı Kisrâ'ya gönderdi. Kisrâ onu görür görmez, onun şahsiyetine, aklına ve şerefine hayran kaldı. Abdullah Kisrâ'ya bir Yemen hırkası bir de deri hediye etmişti. Kisrâ da, Abdullah'ın getirdiği hediyeleri kabul etmiş ve onunla dost olmuştu. Kisrâ onu çağırıyor ve sorular soruyordu. Aralarında tercüman vardı. Dönmek için ayağa kalktığı zaman Kisrâ, "Araplarda bunun gibi halim, ahlaklı ve doğru görüşlü bir adamın olduğunu sanmıyordum" dedi. Kisrâ Abdullah ile birlikte yemek yerdi. Kisrâ ayrıca ona Irak'ın elbiselerinden ve güzel el sanatlarından bazı hediyeler de verdi. Bir gün yemek yerken Kisrâ ona, "Söylemek istediğin bir arzun, bir ihtiyacın var mı?" dedi. Abdullah b. Cüd'ân, "Evet var. Senin için bu Hayse'yi -fâlûz'u [helvayı] kastediyor- yapan aşçıyı bana vermeni istiyorum" dedi. Kisrâ bunun üzerine ona, helva yapan aşçıyı verdi. Abdullah b. Cüd'ân Mekke'ye dönünce hemen fâlûz helvasının yapılmasını emretti. Abdullah fâlûz yaptırıyor ve Mekkelilere yediriyordu. Bunun üzerine Ümeyye b. Ebü's-Salt es-Sekafî şöyle dedi:

Benî Amr b. Ka'b'dan beyaz birisi
Ki onlar keskin kılıçlar gibidirler
Onun Mekke'de zarif bir davetçisi vardır
Bir diğeri, evlerinin üstünde çağırıyor
Şîzâ[67] *ağacından yapılmış büyük sahanın üzerine*
Buğday nişastası ve baldan yapılmış [fâlûz] ile dolu sahanlar
Her kabileyi çağırıyor; orta hâllilerini ve lider olanlarını
Ve sen baş idin… Her liderin önünde olan bir baş
Ey İbn Su'dâ! Karşılaşmadım senin gibisiyle
İyilik ve istifade edilen bir hayır konusunda

Abdullah'ın annesi Cumah kabilesindendi; ismi Su'dâ idi. Abdullah b. Cüd'ân'ın Kisrâ'nın yanına gidişiyle ilgili olarak başka bir rivayet daha işittim; şöyle ki: Hâris b. Zâlim, Numân'dan korkmaya başlayınca Zürâre b. Udes'ten koruma talep etti. Sonra onun yanındaki yerinden daha korunak-

67 Şizâ ağacı (الشِّيزَى), tabakların ve geniş sahanların yapıldığı bir ağacın adıdır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (شيز) maddesi) (M).

lı bir yer aradı. Mekke'ye geldi ve Abdullah b. Cüd'ân'dan koruma istedi. Ancak Numân ve onun etrafındakiler, Mekke'ye, harem bölgesine gelmek istemediler. Bunun üzerine Numân Kisrâ'ya bir mektup göndererek Hâris'in kötülüğünü ve işinde bozgunculuk yaptığını bildirdi. Ayrıca Yemâme valisine bir mektup yazıp Hâris'i yanına çağırmasını ve yanındakileri tutuklatmasını ondan istedi. Yemâme valisi Mekke'nin yakınına geldiğinde oraya orduyla girmeyi uygun görmedi. Ukâz ve diğer Arap pazarlarından birisinin gününü beklemeye başladı. Araplar Ukâz'da toplanmaya başlayınca İbn Cüd'ân'la karşılaştı ve Hâris b. Zâlim'i kendisine teslim etmesini istedi. İbn Cüd'ân, "O benden ayrıldı" dedi. Bunun üzerine Yemâme valisi İbn Cüd'ân'ı Kisrâ'nın yanına gönderdi.

Deniliyor ki: Kisrâ'nın Yemen valisi olan Bâzâm, Mekkelilerden istediği bir şey konusunda onlarla adeta oyun oynamıştı. İbn Cüd'ân Kureyş'ten bir grupla birlikte Bâzâm'ı şikâyet etmek için Kisrâ'nın yanına gittiler. Kisrâ o konuda Bazâm'a mektup yazdı. Allah daha iyi bilir.

Vâkıdî isnadında dedi ki: Benî Teym İbn Cüd'ân'ın hayatında bir tek evin fertleri gibiydi. İbn Cüd'ân onlara azıklarını veriyordu. Yıl boyunca her gün evinde develer kesip yediriyordu. Onun tellâlı, "Kim et ve yağ istiyorsa İbn Cüd'ân'ın evine gitsin" diye çağrıda bulunurdu. İbn Cüd'ân Fâris kralının yanına gitti, Kral ona, "Bana gelen habere göre sen mürüvvet bakımından Arapların en büyüğüsün; ihtiyaçlarını bana söyle" dedi. İbn Cüd'ân da kraldan fâlûz [helva] yapabilen bir aşçı istedi. İbn Cüd'ân fâlûzu Kureyş'e yediriyordu.

O zaman Benî Cüşem b. Bekr'den bir adamın, Benî Kinâne'den olan bir adamdan alacağı vardı. Kinâne'den olan adam iflas etti. Bir gün Cüşem kabilesinden olan alacaklısının yanına bir maymunla geldi ve "Kim benden Cüşemî'nin borcuna karşılık bu maymunu alır?" dedi. Cüşemî adam hemen maymuna saldırıp onu öldürdü. Bu yüzden Benî Kinâne ve Benî Bekr savaşmaya başladılar. İbn Cüd'ân onları barıştırdı ve borcu üstlendi.

İbn Cüd'ân'ın künyesi "Ebû Züheyr" idi. Hilfü'l-Füdûl cemiyetini oluşturanlar, teşkilatı kurdukları zaman onun evinde toplanıyorlardı. Resûlullah (sas) Bedir günü alınan esirler için, "Eğer Ebû Züheyr veya Mut'im

b. Adî sağ olsalardı ve onları bağışlamamı isteselerdi, esirleri bağışlardım" buyurdu.

Bir gece İbn Cüd'ân içkiden dolayı sarhoş oldu ve kamere dokunmak istedi. Sonra onun bu hâli kendisine haber verilince içki içmeyi bıraktı ve şöyle dedi:

İçki içtim, öyle ki arkadaşlarım bana
"Sen şaraptan ayılmaz mısın?" dediler
Hatta nerede uyku için bana bir yastık konulursa
Uzak toprak dışında, orada gecelerim

Muâviye b. Ebû Süfyân dedi ki: Şeref ancak Ebû Züheyr Abdullah b. Cüd'ân'dan sonra taksim edilmiştir. Abdullah Kureyş'te ileri gelen bir kimseydi. Sonra Ümeyye, İbn Cüd'ân'ı methedip şöyle dedi:

İhtiyacımı söylesem mi, yoksa hayân bana yeter mi?
Çünkü hayâdır, senin güzel ahlakın
Sen bir alt soy olduğun hâlde, hukuku bilmendir
Edep ve yücelik sana mahsustur
Öyle bir cömert ki, değiştirmez onun güzel ahlakını
Ne bir sabah, ne de bir akşam
Rüzgârla yarışır, şeref ve cömertlikte
Kış mevsimi, köpeği taşlaştırdığı zaman
Senin toprağın bir şeref toprağıdır ki
Benî Teym onu kurmuş ve sen o toprağa semasın

Ümeyye birkaç beyitte ona şöyle mersiye yazdı:

Senin babaların büyük
Güzel huylu, cömert ve hayırlı adamlardı
İbn Cüd'ân b. Amr biliyordu
Bir gün arkadan geleceğini
Ve uzun bir yola çıkacağını
Gidenin dönmeyeceği [bir yolculuk]
Onun tencereleri, avlusunda
Misafirler için zahireler doluydu
Köpüklü ve fokur fokur kaynayan

Tıpkı erkekliğini gösteren tekelerin çıkardıkları sesler gibi
Sanki altlarında yanan şeylerle ısındıklarında
O tencereler, ihtiyaç gibidirler
Sanki Arîne ve Dâtir kabilesidirler
Kendi kavimlerinde
Onların şimşeklerine bakıldığında
Cömertçe davranır, yağmur gibi veren elleri
Kuşatmaz onları bir taraf
Ne uzak yerler, ne de komşu olanlar
Onlar öyle bir kavimdir ki, kaleleri
Mızraklar, yularlar ve keskin kılıçlardır
İndiler vadilere, onlarla açıklanmış oldu
Gizli şeyler ve açık olan şeyler

Yine onun için Ümeyye şöyle dedi:

Ne güzel delikanlı ve aşiretin kardeşidir o!
Çoğu verir ve isteyeni yormaz

Hıdâş b. Züheyr b. Rebîa b. Amr b. Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa'a İbn Cüd'ân'ı şöyle hicvetmişti:

Kureyş'in "o seyyiddir" demesi, kandırdı mı seni?
Ve Mekke'de yeterince yediriyorsun diye

Bunu duyan İbn Cüd'ân hemen ona haber yollayıp onu razı etti.

Dediler ki: İnsanlar İbn Cüd'ân'ın tabutunun yanından geçtiklerinde, Dubâ'a bt. Âmir b. Kurt b. Seleme b. Kuşeyr b. Ka'b b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa'a bağırdı. -Dubâ'a İbn Cüd'ân'ın eşiydi. İbn Cüd'ân, Ebû Hevze el-Hanefî'den sonra onunla evlenmişti. Ancak kadın ondan hamile kalmadı. İbn Cüd'ân kısır bir adamdı. Dubâ'a ondan boşanmak istedi; İbn Cüd'ân onu boşadı. Bu kez onunla Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm evlendi. Dubâ'a ondan Seleme adlı oğlunu dünyaya getirdi.- Kocası Hişâm, Dubâ'a'nın bağırdığını görünce, "Bu neydi?" dedi. Dubâ'a, "O gariban kadın için en iyi kocaydı" dedi. Hişâm bunun üzerine, "Doğru vallahi, bir de yakını olan kadın için… Neyse… Doğrusu Kureyş'in efendisine ağladığın için seni kınamıyorum" dedi.

Abdullah b. Cüd'ân'ın Çocukları

Dediler ki: İbn Cüd'ân kısırdı. Bir adamı evlatlık edindi; ona "Züheyr" ismini koydu ve "Ebû Müleyke" künyesini verdi. O adamın bütün çocukları Ebû Müleyke'ye nispet edilirlerdi. Onun için, "Ebû Müleyke b. Abdullah b. Cüd'ân" denilirdi.

Ebû Müleyke'nin Çocukları

Abdullah b. Ebû Müleyke ve *Ubeydullah b. Ebû Müleyke*.

Ebü'l-Yakzân'ın anlattığına göre Mekke halkı, söyledikleri bir darb-ı meselde, "Ebû Müleyke bulamaç aşına dönünceye kadar" diyorlardı. Denildiğine göre İbn Cüd'ân kendisine bulamaç yapılmasını istemişti; ancak bulamaç yapıldıktan sonra ortadan kayboldu ve bir daha bulamacın yanına gelmedi.

Ömer b. Hattâb, Ubeydullah b. Ebû Müleyke'yi, Mekke'de hadleri uygulamaktan sorumlu yapmıştı.

Abdullah'a gelince, onun çocuklarından biri Zeyd b. Abdullah b. Ebû Müleyke'dir. Zeyd, Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın oğullarından biriyle birlikte Sicistan'daydı. Onu Türkler öldürdüler. Onun oğlu Ali b. Zeyd b. Abdullah b. Ebû Müleyke hakkında, "Ali b. Zeyd yeni bir İbn Cüd'ân'dır" deniliyordu. Ali b. Zeyd Saîd b. Müseyyeb'den ve başkalarından rivayette bulunmuştur. Taun sebebiyle Benî Dabbe toprağında vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Onun kardeşi Muhammed b. Zeyd b. Ebû Müleyke'nin, Basra'da soyu devam etmektedir.

Bana Hirmâzî anlattı. O İbn Ömer el-Hacerî'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: İbn Ebû Müleyke'den işittim; şöyle diyordu: "Âlimin dünya malına meyli fazlalaştığı zaman değeri kaybolur."

Sevvâr b. Zehdem el-Cermî, Ebû Müleyke'nin çocuklarından biri hakkında şöyle dedi:

Ey Benî Teym b. Mürre! Kuşkusuz sizde
Cömertler vardır ve sizden başkasında yoklar
Onlardan bazıları ta'n edicidir, onlarla karşılaştığınızda
Ve size geldiklerinde misafirlere ikramda bulunmak
Sizin iyiliğe çabalamanız kolaydır
Cahilliğe inmez sizin bulutlarınız

Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke Abdullah b. Abbas'tan rivayet ediyordu. Abdullah hicretin 117. yılında vefat etti.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Cüd'ân'ın çocuklarından birisi de *Ya'kûb b. Zeyd b. Talha*'dır. Künyesi "Ebû Arefe" idi. Kendisi kıssacıydı. Mâlik b. Enes ondan rivayet etmiştir. Ebû Câfer Mansûr'un hilafeti döneminde vefat etti.

Muhammed b. Münkedir

Benî Teym b. Mürre'den birisi de Muhammed b. Münkedir b. Abdullah b. Hüdeyr b. Abdüluzzâ b. Âmir b. Hâris b. Hârise b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Hüdeyr Âişe'nin yanına gidip gelirdi. Âişe ona 10.000 dirhem verdi. O da bu parayla bir ümmü veled satın aldı.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Haccâc b. Muhammed'den, o da Ebû Ma'şer'den rivayet etti; dedi ki: Âişe Münkedir'e 10.000 dirhem verdi. O paradan 2.000 dirheme bir cariye aldı. Cariye ondan Muhammed, Ebû Bekr ve Ömer'i dünyaya getirdi. Yanında mal bulunan bir adam geldi ve "Bana fazilet sahibi bir adam gösterin de ona bu malı vereyim" dedi. O adama Ömer b. Münkedir gösterildi. Ancak Ömer malı kabul etmedi. Ona Ebû Bekr b. Münkedir gösterildi; o da kabul etmedi. Sonra Muhammed b. Münkedir gösterildi; o da kabul etmedi. Bunun üzerine adam, "Ey Medineliler! Eğer hepiniz Münkedir'den çocuk sahibi olmak isterseniz bunu yapın" dedi.[68]

İbn Uyeyne dedi ki: Muhammed b. Münkedir doğruluğun abidelerinden biriydi. Salih insanlar onun yanında bir araya gelirlerdi.

68 Onları asil gördüğü için çocuklarıyla evlilik yapılmasını tavsiye ediyor (E).

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Ali b. Hasan'dan, o da Süfyân b. Uyeyne'den nakletti; dedi ki: Muhammed b. Münkedir'e, "Hangi amelleri daha çok seviyorsun?" dedim. Muhammed, "Bir Müslümanı sevindirmeyi" dedi. Kendisine, "Hoşuna giden şeylerden geriye ne kaldı?" denildi. Muhammed, "Dostlara iyilikte bulunmak" dedi.

Dediler ki: Muhammed b. Münkedir yanağını yere koyar sonra annesine, "Kalk ve ayağını yanağımın üzerine koy" derdi. İbnü'l-Münkedir geceleyin namaza kalkar ve namaz kılardı. Sonra içki müptelası olan komşusunun bağırmasını işitirdi. Muhammed de "*el-Hamdu Lillah*" diyerek sesini yükseltirdi. Kendisine, neden böyle yaptığı soruldu. İbnü'l-Münkedir, "Bu adam sesini bela ile yükseltiyor; ben de nimetle yükseltiyorum" derdi.

Bana Hammâd b. Zeyd anlattı. O Ömer b. Câbir'den, o da Muhammed b. Münkedir'den rivayet etti; dedi ki: Konuşan Allah'ın azabından korkar; dinleyen ise Allah'ın rahmetini umar.

Ömer b. Muhammed b. Münkedir dedi ki: Babamla birlikte yolda yürüyordum; yolda parçalanmış kâğıtların yanından geçerken bana onları alıp bir oyuğa koymamı emretti. Kendisi de öyle kâğıtları yerden alırdı.

İbnü'l-Mübârek rivayet etti. O Üsâme b. Zeyd'den nakletti; dedi ki: Bana Muhammed b. Münkedir anlattı; dedi ki: Denilirdi ki: İslâm'da öldürülmüş olan en kötü maktul, dünyayı isteyen iki hükümdar arasında öldürülendir.

Bana Ahmed b. Ebû Muâviye anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Sevka anlattı. O da Muhammed b. Münkedir'den rivayet etti; dedi ki: Muhammed b. Münkedir borç para alıp hacca giderdi. Kendisine, "Borçla hac olur mu?" denildi. Muhammed, "Borçla hac yapmak borcu daha çabuk ödetir" dedi.

Bana Ravh b. Eslem anlattı. O Zâide b. Kudâme'den nakletti; dedi ki: Bize Muhammed b. Sevka anlattı; dedi ki: Muhammed b. Münkedir'den işittim; şöyle diyordu: Kuşkusuz Allah, kulun salihliği sebebiyle onun oğlunu ve torunlarını, ev halkını ve etrafındaki evlerin halkını da salih yapar. Bu salih kul onların arasında oldukça onların tümü Allah'ın hıfz ve hima-

yesinde olurlar. Gâdırî[69] çoğu zaman Muhammed b. Münkedir'in sohbetine gelirdi.

Süfyân dedi ki: İbn'l-Münkedir'in vefatı yaklaştığı sırada bağırıp çağırdı. Çevresindekiler, "Ebû Hâzim'i çağırın; onu teselli etsin" dediler. Ebû Hâzim onun yanına geldi. İbnü'l-Münkedir ona, "Kuşkusuz Allah, '*Artık hiç hesap etmedikleri şeyler karşılarına çıkmıştır.*"[70] buyuruyor. Doğrusu hesap edemediğim şeylerin Allah tarafından karşıma çıkmasından korkuyorum" dedi ve ikisi de ağlamaya başladılar. Bu sözü söyleyenin Ömer b. Münkedir olduğu da söylenir.

İbnü'l-Münkedir'e, "Tefeci birisinin cenaze namazını kılar mısın?" denildi. İbnü'l-Münkedir, "Rabbimin, 'Allah'ın rahmeti bir kişiyi kapsamıyor' şeklinde bir düşüncenin kalbime geldiğini bilmesini istemem" dedi.[71]

Bana Gassân b. Mufaddal anlattı; dedi ki: Muhammed b. Münkedir, bir tek izar içinde kalana kadar malını sadaka olarak verdi. Bir gün Ömer b. Münkedir'in annesi Ömer'e, "Oğlum, yatmanı istiyorum" dedi. Ömer ise, "Kuşkusuz ben geceyi karşılıyorum ve bu beni korkutuyor; sonra sabahlıyorum ve hâlâ ihtiyacımı karşılamamış oluyorum" dedi.

Bana Hirmâzî anlattı; dedi ki: Muhammed b. Münkedir hacca gitti; yanında da Kureyş'ten iki genç vardı. Bu arada rüzgâr, mahfesinin içinde olan bir kadının yüzünden perdeyi kaldırınca, "Bu şimşektir" dedi. Bu kez rüzgâr, kadının yüzünden perdeyi tamamen kaldırınca, bir de ne görsün; siyahî bir kadın… Bunun üzerine Muhammed b. Münkedir, "Buna gelince, bu bir yıldırımdır" dedi.

Hirmâzî dedi ki: Muhammed b. Münkedir'e, "Şurada bir adam var; sefih adamların şarkısını söylüyor" denildi. Muhammed, "Peki, ne diyor?" dedi. Onlar "şöyle diyor" dediler ve şu beyti söylediler:

Kâbe'yi tavaf ediyorum, tavaf edenlerle beraber.
Ve yerde sürünen izarımı kaldırıyorum

---

69 Muhtemelen *el-Gâdırî*'den, İmrân b. Hasîn Ebû Nüceyd el-Huzâî *el-Gadırî*'yi kastediyor. Onun Hz. Peygamber'i gördüğü bilinmektedir (İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb*).

70 Zümer, 39/47.

71 Yani, "Namazını kılarım" demek istiyor (M).

Muhammed b. Münkedir, "Adam güzel söylemiş ve güzel yapmış" dedi. Sonra şu şiiri okundu:

Gece namaz kılarım, sabaha kadar
Ve okurum, indirilmiş olan Kur'ân-ı Hakîm'den

Muhammed b. Münkedir, "Bu doğru sözlü bir adamdır" dedi. Şiiri okunmaya devam edildi:

Umarım Yusuf'tan kederi defeden Allah
Verir bana, tahtırevandaki hanımı

Bunun üzerine Muhammed, "Ah! Ah! Bırakın; bu kötü bir adamdır" dedi.

Bana, bazı arkadaşlarımız Hirmâzî'den nakledip haber verdiler. Onun anlattığına göre, kendisine bu şiir okunan şahıs Süfyân b. Uyeyne'dir. Bu şiiri okuyan da İbn Câmi es-Sehmî'dir. Allah daha iyi bilir.

İbnü'l-Münkedir'e şu şiir okundu:

Vazgeçmedi kadın, etrafında yalvarıncaya kadar
Ve ona bildirdim, Allah'ın ufak tefek kusurlar hakkında indirdiği hükmü

İbnü'l-Münkedir, "Kimindir bu şiir" dedi. Yanındakiler, "Vaddâh el-Yemenî'nindir" dedi. İbnü'l-Münkedir güldü ve "Vaddâh, nefsini helak eden birisidir" dedi.

Muhammed b. Münkedir hicretin 130. yılında vefat etti. Künyesi "Ebû Abdullah" idi. İbnü'l-Münkedir, borçlarının ödenmesi hakkında Abdülmelik b. Mervân ile konuştu. Abdülmelik, "Bir daha borçlanmaman şartıyla borçlarını öderim" dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Münkedir, "Bir mümin bir delikten iki defa sokulmaz" dedi. İbnü'l-Münkedir, "Bir daha borcumun ödenmesini senden istemeyeceğim" demek istiyordu.

Ebû Bekr b. Münkedir fakih bir adamdı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hüdeyr'in Rebîa, Abdullah ve Münkedir adında çocukları oldu. Münkedir'in Muhammed, Ebû Bekr ve Ömer adlarında çocukları oldu. Hepsi de dindar ve hayırsever insanlardı.

Dedi ki: Bir gün Muhammed b. Münkedir, "Kardeşim Ömer gece namaz kılmaya başladı. Ben de annemin ayaklarını ovuyordum. Onun gecesi, benim gecem kadar beni sevindirmedi" dedi.

Dedi ki: Bedevi bir adam Medine'ye girdi; insanların İbnü'l-Münkedir'i anlatıp onu yücelttiklerini gördü. Medine'den çıkarken kendisine Medineliler soruldu. Bedevi adam, "Medinelileri hayır içinde bırakıp geldim. Eğer Benî Münkedir'den olabilirsen ol" dedi.

Muhammed b. Münkedir hacca gitti. Yanındaki malları sadaka olarak verdi ve tümünü dağıttı. Yanında hiçbir şey kalmadı. Bu kez arkadaşlarına, "Yüksek sesle telbiye getirin" dedi ve kendisi de sesini yükseltti. Suyun yanından geçti; Muhammed b. Hişâm el-Mahzûmî oradaydı. İbnü'l-Münkedir ona, "Bana gelen habere göre Muhammed b. Münkedir büyük miktarda mal infak etmiş. Yanında bir şey kaldığını sanmıyorum" dedi. Hemen Muhammed b. Hişâm el-Mahzûmî ona 4.000 dirhem gönderdi. İbnü'l-Münkedir o parayı aldı; Allah'a şükretti ve "Ehl-i imanın en faziletli amellerinden birisi de toklara yedirmektir" dedi.

Dedi ki: Rebîatü'r-Re'y b. Ebû Abdurrahman, Benî Hüdeyr'in mevlasıydı. Rebîa'nın künyesi, babasının künyesi gibi "Ebû Abdurrahman" idi. Babasının adı "Ferrûh" idi. Onların mevlası gibi Ferrûh da Azerbaycan esirlerinden olup "Kadınların Yesâr'ı" olarak bilinirdi. Çünkü kendisi düğün eşyasını alıp satardı. Bu ticaret onun mesleğiydi. Bu yüzden ona, "Kadınların Yesâr'ı" denilirdi. İsmail b. Yesâr, Muhammed b. Yesâr ve Süleyman b. Yesâr kardeştiler. Bir gün Muhammed b. Yesâr kardeşi İsmail b. Yesâr'a şöyle dedi:

Kınıyorsun, sürü konusunda, "Ona kim geldi?" diye
Oysa sen benden önce insanlarda, bunu âdet hâline getirmişsin

Bunun üzerine kardeşi İsmail, şöyle dedi:

Beni yalancı bir topluluk gibi sanma
Haset ettiklerime yem verdim; onlar da yemlendiler
Allah ikimizin niyetini ayırmıştır
Her iş konusunda; biz nasıl bir araya geliriz?

İsmail'in künyesi "Ebû Fâid" idi. İsmail şair, akıllı ve görüş sahibi bir kimseydi. Süleyman b. Yesâr İbnü'z-Zübeyr'in yanına gidip gelirdi. Bu Süleyman, Meymûne bt. Hâris b. Hazn el-Hilâliyye'nin mevlası ve fakih olan Süleyman b. Yesâr el-Fakîh değildir. Mâcişûn da Benî Hüdeyr'in mevlasıydı.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Rebîa b. Abdullah -ki bu aynı zamanda Ebû Seleme b. Hüdeyr'dir- fakih bir adamdı. Ebû Bekr ve Ömer'den rivayet etmiştir.

Rebîa b. Osman b. Abdullah b. Hüdeyr de fakih idi. Hicretin 154. yılında, 77 yaşında vefat etti. Künyesi, "Ebû Osman" idi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Teym b. Mürre'den birisi de Avn b. Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Hind'dir. Künyesi "Ebû Abdullah" idi. Fâris topraklarında büyük bir değeri vardı. Mansûr b. Ziyâd için İstahr valiliğini yaptı. Mekke'den dönerken vefat etti.

İbn Sa'd dedi ki: Abdurrahman b. Subayha et-Teymî Kureyş kabilesindendi. Ebû Bekr ile birlikte hacca gitmiş ve ondan rivayet etmiştir. Medine'de, Kafes sahiplerinin yanında onun bir evi vardır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Subayha b. Hâris b. Cübeyle b. Âmir b. Ka'b b. Sa'd Ömer b. Hattâb'ın Harem'in duvarlarını yükseltmek için gönderdiği kimselerdendi.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Benî Teym b. Mürre'den birisi de Hâris b. Hâlid b. Sahr b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir. İkinci Habeşistan hicretinde yer alanlardan biriydi. Onu daha önce bu kitabımızda anlattık.

Yine onlardan birisi de Hâlid b. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir. O aynı zamanda eş-Şarkî'dir. Bazıları "eş-Şirefî" dediler. Kendisi [Şam'ın Busrâ ve Havrân yakınlarındaki] Meşârif adlı köylerine gelirdi. Kendisinde ve ailesinde isyan ve şerirlik vardı.

Onun çocuklarından birisi Şüyeym b. Kays b. Hâlid b. Abdümenâf'tır. Annesi Subey'a bt. Lâhib en-Nasriyye onun için şöyle demiştir:

Ey oğlum! Zulüm yapma Mekke'de
Ne küçüğe, ne de büyüğe
Ben zulmü ve zalimi gördüm
Helak olmalarına yol açtı, haksızlıkları
Filin ordusu da helak oldu
Taşlar örttü, onların azgınlarını
Allah güvence verdi, Mekke'nin kuşlarına
Ve helak oldu yırtıcılar, geldiklerinde

Diğer taraftan, Amr b. Esved eş-Şeybânî bana şu beyitleri söyledi:

Zulüm yapma; Mekke'ye gelen kimseye
İster küçük, ister büyük olsun
Ey oğlum! Kim zulüm yaparsa Mekke'de
Muhakkak kötülüklerle karşılaşır
Muhafaza et, haremlerini
Ve [şeytan] aldatmasın seni Allah'la
Allah güvence vermiş onun kuşlarına
Ve yırtıcılar, helak olmayı fark ettiler
Helak oldu, filin ordusu
Mekke'de, taşlar atıldı onlara
Sana söz söylendiği zaman, kulak ver
Ve anla nasıl olurmuş, işlerin akıbeti!

Birinci rivayet Hirmâzî'nin rivayetidir. Yine anne oğlu için şöyle dedi:

Ey oğlum! Bir taş rahatsız ederse beni
Nerede olursan ol, senin avucuna düşer ertesi gün.

Dedi ki: Onlardan birisi de Müsâfî b. İyâd b. Sahr b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir. Hassân b. Sâbit el-Ensârî'nin hicvettiği adam da budur. Hassân şöyle demişti:

Ey Teym ailesi! Vazgeçmez mi, cahilleriniz?
Kaya misali taşları atmadan önce

Onlardan birisi de Ebû Abdullah Muhammed b. İbrâhim b. Hâris b. Hâlid b. Sahr b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym el-Fakîh'tir. Hicretin 120. yı-

lında vefat etti. Onun oğlu Musa b. Muhammed b. İbrâhim ise Mehdî'nin hilafetinde vefat etti.

Ebü'l-Gaşm ve Huveyris

Dedi ki: Benî Teym b. Mürre'den birisi de Ebü'l-Gaşm b. Abdülazîz b. Âmir b. Hâris b. Hârise b. Sa'd b. Teym'dir. Ayrıca Huveyris b. Debbâb b. Abdullah b. Âmir b. Hâris b. Hârise b. Sa'd vardır. Daha önce anlattıklarımızın bir kısmı Debbâb'ın öyküsü ve Ebû Tâlib'in onu [şiirlerinde] zikretmesiyle alakalı bölümdür. Aynı zamanda Ebû Tâlib'in sulbundan olan çocuğunu da orada isimlendirdik.

Bana Ebû Muhammed et-Tevvezî en-Nahvî anlattı. O Ebû Ubeyde'den, o Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Cüd'ân Ebû Müleyke'yi ve diğerlerini bazı hediyelerle Hîre hükümdarına ve Kisrâ'ya gönderiyor, bazı işler için onlara heyetler gönderiyor ve onlarla antlaşmalar yapıyordu. Bir gün Hîre hükümdarına bir hediye gönderdi. Benî Yerbû'dan bazı adamlar onun yolunu kestiler. Bunun üzerine İbn Cüd'ân Kureyş'i ve Kureyş'in anlaşmalılarını Benî Yerbû'un üzerine hücum ettirdi. Ancak onlardan başka Benî Temîm'den diğerlerine saldırıya girişilmedi.

İbn Cüd'ân, Subey'a bt. Ehabb'ın çocuğu ile Hâlid b. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym ve kardeşleri hakkında şöyle dedi:

Subey'a doğurunca ayrıldılar benden
Ben hangi şerefli murada yöneleyim?
Onlardan sonra, insanlar arasında sağ kalıp oturayım mı?
Helak olmuşken heybetli aslanlar
Yatırıyorlardı gelenlere, yüzükoyun develeri
Yerde bir odun parçası olmadığı zaman

Bana Hişâm b. Ammâr anlattı; o Hâtim b. İsmail'den, o Sâlih b. Muhammed'den, o Zâide'den, o Ebû Seleme'den, o da Âişe'den şöyle dediğini nakletti: Ben, "Ey Allah'ın Elçisi, İbn Cüd'ân misafir ağırlıyor, yemek yediriyor ve şöyle şöyle yapıyordu. [Yaptıkları ona fayda verir mi?]" dedim. Resûlullah (sas), "Ey Âişe, İbn Cüd'ân bir gecenin veya bir gündüzün bir vaktinde, 'Ey Rabbim! Hesap gününde hatalarımı bağışla' demedi ki?" dedi.

Yakaza b. Mürre b. Ka'b'ın Nesebi

Yakaza b. Mürre'nin Çocukları

Mahzûm b. Yakaza: Onun annesi Kelbe bt. Âmir b. Lüey'dir.

Mahzûm'un Çocukları

Ömer b. Mahzûm, *Âmir b. Mahzûm*, *Habîb b. Mahzûm* ve *Esed b. Mahzûm*: Habîb ve Esed küçükken vefat etti. Bunların annesi Anbe'dir. Deniliyor ki: Gınâ bt. Seyyâr'dır. Onun ismi Lübnâ bt. Seyyâr b. Nizâr b. Maîs b. Âmir b. Lüey'dir.

İmrân b. Mahzûm ve *Umeyre bt. Mahzûm*: Bunların annesi Su'dâ bt. Vehb b. Teym b. Edrem b. Gâlib'dir.

Ömer b. Mahzûm'un Çocukları

Abdullah b. Ömer, *Ubeyd b. Ömer* ve *Abdüluzzâ b. Ömer*: Bunların annesi Berre bt. Kusay b. Kilâb'dır.

Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları

Muğîre b. Abdullah: Aileyi koruma ve sayım işi ona ait idi.

Âbid b. Abdullah, *Esed b. Abdullah*, -O İbn Cündeb'dir.- *Hâlid b. Abdullah* ve *Osman b. Abdullah*: Bunların annesi Reyta bt. Amr b. Ka'b b. Es'ad b. Teym b. Mürre'dir.

Hilâl b. Abdullah: Onun annesi, Huzâa'dan Berre bt. Sâide b. Meşnû b. Abdu Habter'dir.

Muğîre b. Abdullah'ın Çocukları

Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un çocukları şunlardır:

Hişâm b. Muğîre, Hâşim b. Muğîre: Küçük yaşta vefat etmiş olup soyu devam etmemiştir.

Ebû Huzeyfe b. Muğîre: İsmi "Müheşşim"dir.

Ebû Rebîa b. Muğîre: Bu aynı zamanda "iki mızrak sahibi" anlamında "Zü'r-Rumhayn"dır. İsmi Amr'dır.

Ebû Ümeyye b. Muğîre: İsmi Huzeyfe'dir.

Ebû Züheyr b. Muğîre: İsmi Temîm'dir.

Fâkih: Kinâne kabilesi onu öldürdü. Onun annesi Reyta bt. Saîd b. Sehm b. Amr b. Husays'tır. Bazıları ise Reyta bt. Saîd b. Sa'd b. Sehm'dir, dediler. Birinci görüş Kelbî'nin sözüdür.

Velîd b. Muğîre: Ona "el-Adl" denilirdi. O aynı zamanda "Vahîd" idi.

Abdüşems b. Muğîre: Bu ikisinin annesi, Becîle'nin Kuşeyr boyundan Sahra bt. Hâris b. Abdullah'tır.

Hafs b. Muğîre: Onun annesi Benî Kinâne'den Habîbe bt. Şeytân'dır. Bazıları, annesi Hanteme'dir, dediler. Onun Hafsa, Safiyye ve Hind adında kızları vardı. Hafsa, Hantab b. Hâris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm'un eşiydi. Şöyle dedi:

Hantab güzel ve beyaz bir kızla evlendiği hâlde
Neden ağlamıyor ve kafamı tıraş etmiyorum?

Hind ve Safiyye, Ebû Uhayha b. Saîd b. Âs b. Ümeyye'nin eşiydiler.

Dediler ki: Muğîre b. Abdullah, Kureyş içinde değerli bir kimseydi; yemek yedirirdi. Bir gün Huzâa'dan bir gruba yemek yedirdi ve "Allah, kısa burunlu sırtlanların boynu [gibi olan] bu yüzleri ve hapur hupur yiyenleri kahretsin" dedi. Yani, çok yiyen güçlü adamları, demek istiyor. Muğîre'nin künyesi "Ebû Hişâm" idi. Bunun üzerine el-Huzâî, "Aslında Muğîre bu sözü, bir beyitte şöyle dediğinin bilgisini haber vermek için söyledi" dedi ve şu beyti okudu:

Develerin halis, gür tüyleri
Bizi müstağni kılacak, Ebû Hişâm'ın Sincan dikeninden

Muğîre'yi kötülemek için bir vesile arayan bir kavim şöyle dedi: Muğîre'nin bir çocuğu, Benî Şücâ b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abdümenâf b. Kinâne b. Huzeyme'nin yanında sütanneye verildi; ancak çocuk vefat etti. Bunun üzerine Şücâlı kadın kendi oğlunu onun yerine koydu ve ona

"Muğîre" adını verdi. Ayrıca ölenin kendi oğlu olduğunu ve kuyuya düştüğünü iddia etti. Muğîre, "Ey kardeşlerim! Ey Şücâ!" dedi. O sırada Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm orada hazır bulunuyordu; şöyle dedi:

Ellerini kaldır ve yükselt
Ben senin kardeşinim, Şücâ değil

Bir kavme göre, sütanneye verilen kişi, Velîd b. Muğîre idi. Velîd vefat etti; Şücâî [çocuk] onun yerine gelmiş oldu. Kuyuya düşünce, Benî Muğîre'den olan kardeşlerinden biri bu sözü ona söylediler. Allah en doğrusunu bilendir.

Hassân b. Sâbit, Velîd'e şöyle dedi:

Sert bir mızrak olan Ka'b konusunda neyin var senin?
Sen yalancısın, eğer, "Ben Şücâ'danım" dersen

Hassân, onun Şücâ kabilesinden olmadığını da söylemiş oldu. Çünkü denildiğine göre, Şücâî kadın sütanneye verilip de ölen çocuğun yerine "Sak'ab" adında bir kölesinin oğlunu koydu. Çocuğun adı da "Deysem b. Sak'ab" idi.

Hassân, Benî Mahzûm'dan Benî Muğîre -veya Benî Velîd- hakkında şöyle dedi:

Kureyş'ten anlatılınca, iyi insanlar
Kilâb [köpekler] çıkıverir, nesebinizin gerisinde
Babasından dolayı darılmıştır sana, Benî Husays
Şücâ sebebiyle… Ki ayıplayanlar köle yapılıyor
Ve İmrân b. Mahzûm… Onu bırak
Orada güç, şeref ve akıl vardır

Araplardan kim hacca gidiyorsa Kureyş boylarından birine misafir olurdu. Kureyş onlara, içinde tavaf edecekleri bir elbise verir ve onlar elbiselerini atarlardı. Misafir ağırlayan Arap boyları, hacıların kestikleri kurbanları alırlardı. Nihayet Benî Şumâh'ın Fezâre boyundan bir adam, kurbanları almalarına engel oldu. Bu adam da Muğîre'nin misafiriydi. Bunun üzerine Muğîre onu tehdit etti; o da haccı bırakıp gitti ve şöyle dedi:

Ey Rabbim, var mı senin yanında bir kurban?
Malım hayretle terk edilmiş oldu
Beni malımdan eden de Muğîre'dir

[*Hişâm b. Muğîre*:] Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un künyesi Ebû Osman'dır. Gerek yemek yedirmek ve gerek insanlara karşı hoşgörülü olmak konusunda zamanında Kureyş'in büyüklerinden birisiydi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas), "Şayet müşriklerden birisi cennete girseydi, Hişâm b. Muğîre girerdi. Çünkü Kureyş'in en çok misafir ağırlayanıydı ve onların içinde garibanın bakımını üstlenen adamdı" buyurdu. Kureyş onun ölümünü tarih yapmıştı. "Şu olay, Hişâm b. Muğîre'nin vefat ettiği günlerde olmuştu" derlerdi. Hişâm b. Muğîre Mekke'de ölmüştü. Şair şöyle dedi:

Titremeye başladı Mekke vadisi
Çünkü Hişâm yok artık yeryüzünde
Ey Dubâ! Ağla ve bıkma ağlamaktan
Çünkü o lider bir adamdı
Güzel ahlak ve takva önderiydi o, bahşişti
Kavimlere, [rahmet] bulutları yok olduğunda
Akşamlardı, bir efendi misali
Ve yığınla hurma helvası vardı sofrasının üzerinde

Dubâ'a el-Kuşeyriyye ona mersiye yazarak şöyle dedi:

Kuşkusuz unutmayacağım, Ebû Osman'ı
Her ne kadar sussak da, alevli [aşırı] ağlamaktan
Kaybetti onu bir topluluk
Kalmadı onlar için, Kuleyb'e[72] *koyacakları cömert bir adam*

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Hişâm b. Muğîre Abdullah b. Cüd'ân'dan kısa bir süre sonra vefat etti. Hişâm liderdi ve ahlakı bakımından şerif bir insandı. Onun vefatından duyulan yas sebebiye Ukâz Pazarı üç kez kurulmadı. Şair İbn Able, -o Hâris b. Ümeyye el-Asğar'dır- onun için şöyle dedi:

72 Kuleyb, Bedir'de Mekkeli müşrik reislerinden yedi kişinin cesetlerinin atıldığı kuyu (M).

Hey! Gitti, çok veren adam ve ağır yükün hamalı
Ve aşiretinden fazlalık esirgemeyen adam
Çözdü Ebû Osman'ın ellerindeki zincirleri
Tutardı bir hastalıktan dolayı zelil olmuş ve terk edilmişlerin elinden
Sen açgözlüler gibi değilsin ki, onlar gibi ağlayasın
Fakat etrafında dilencileri görürsün, kötü beslenmiş

Bana Ali b. Muğîre el-Esrem anlattı. O Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ'dan rivayet etti; dedi ki: Hâris, "Sen açgözlüler gibi değilsin" dediği zaman, Benî Harb b. Ümeyye, "Sen 'açgözlüler' sözüyle bizim babamız Harb'a sataşmışsın" dediler ve öldürmek için onu dövmeye başladılar. O da Tâif'e kaçtı. Ancak Benî Ümeyye, onun Benî Abdüşems'teki evini tahrip etti. Bunun üzerine Benî Hâşim, Ecyâd'daki evini onun için satın aldı. Böylece Tâif'ten geldi. Yine Bahîr b. Abdullah el-Kuşeyrî şöyle dedi:

Bırak beni, ey Bekr! İçeyim sabahleyin
Hişâm'ın etrafında dolaştığını gördüm, ölümün
Benî Muğîre feda etmek istedi ona
Bin savaşçıyı ve bin okçuyu
Ve yine Benî Muğîre feda etmek istedi ona
Bin adamı veya bin deveyi

Dediler ki: Hişâm b. Muğîre bir işi için Necrân'a geldi. Orada da Esmâ bt. Muharribe b. Cendel b. Vübeyr -bazıları Übeyr, diyor- b. Nehşel b. Dârim vardı. Onun kocası vefat etmişti. Kadın güzel ve akıllıydı. Hişâm'a, "Burada, senin kavminden bir kadın vardır" denildi. Hişâm onu gördüğünde ona âşık oldu ve ona, "Seninle evlenip seni Mekke'ye götüreyim mi, ne dersin?" dedi. Esmâ, "Ben seni tanımıyorum, ancak beni Mekke'ye götürmen karşılığında seninle evleneceğim" dedi. Hişâm onunla evlendi ve onu Mekke'ye götürdü. Esmâ ondan Amr b. Hişâm adlı oğlunu dünyaya getirdi. Künyesi "Ebü'l-Hakem" idi. İşte "Ebû Cehil" budur. Ayrıca Hâris b. Hişâm'ı dünyaya getirdi. Daha sonra Hişâm vefat etti ve Esmâ dul kaldı. Bu kez onunla Ebû Rebîa b. Muğîre evlendi. Esmâ ondan Ayyâş b. Ebû Rebîa adlı çocuğunu dünyaya getirdi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Muâviye bir adama Benî Mahzûm boyunu sordu. Adam, "Benî Muğîre'nin dışında hepsi çok cimridirler" dedi.

Hişâm b. Muğîre'nin Çocukları

Ebû Cehil b. Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm: Asıl adı Amr'dır. Künyesi "Ebü'l-Hakem" idi. Resûlullah (sas), ona "Ebû Cehil" künyesini takmıştı. Bedir'de kâfir olarak öldürüldü. Hassân b. Sâbit onun hakkında şöyle dedi:

İnsanlar ona "Ebû Hakem" künyesini verdiler
Allah da ona "Ebû Cehil" künyesini taktı

Ebû Cehil'in haberlerini ve öldürülmesini geçmiş kitaplarımızda anlattık.

[*Cüveyriye*:] Kızı Cüveyriye Attâb b. Esîd b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye'nin eşiydi.

Dediler ki: Hişâm, İbn Cüd'ân ve Harb b. Ümeyye sohbet ediyorlardı. Harb b. Ümeyye vefat edince babasının yerinde oturmak üzere Ebû Süfyân geldi. Ancak Hişâm onu meclisten uzaklaştırdı. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "Vallahi senden daha şerefli olan Abdullah b. Cüd'ân beni babamın yerinde oturtacaktır" dedi.

Hâris b. Hişâm: Onun ve Cüveyriye'nin annesi Esmâ bt. Muharribe en-Nehşeliyye'dir.

Seleme b. Hişâm: Onun annesi Dubâ'a el-Kuşeyriyye'dir.

Âs b. Hişâm: Bedir'de kâfir olarak öldürüldü. Hişâm b. Âs b. Hişâm b. Muğîre, Fetih günü Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. [Sırtındaki] nübüvvet mührüne baktı ve elini üzerine koydu. Resûlullah (sas) onu huzurunda oturttu ve üç kere göğsüne vurdu. Sonra, "Allah'ım! Ondan kin ve hasedi gider" diye dua etti. Onun çocukları, "Bizler Kureyş'in en az haset edenleriyiz" derlerdi.

Hâlid b. Hişâm: Kâfir olarak Bedir'de esir edildi. Soyu devam etmemiştir. Onun ve Seleme'nin annesi Mahzûm kabilesindendir.

Ümmü Harmele bt. Hişâm: Onunla Âs b. Vâil es-Sehmî evlendi. Ondan Hişâm b. Âs'ı dünyaya getirdi.

Ma'bed b. Hişâm: Küçük yaşta vefat etti.

Ebû Cehil'in İkrime adında bir oğlu vardı. İkrime süvariydi. Mekke'nin fethi gününde Müslüman oldu. Resûlullah (sas) ile sohbeti vardır. Hicretin 13. yılında, Şam'da Ecnâdeyn savaşında şehit oldu. Doğru olan görüş budur. Hicretin 15. yılında, Yermûk savaşında şehit olduğu da söylenir. İkrime'nin soyu devam etmemiştir. Künyesi "Ebû Hişâm" idi.

Hâris b. Hişâm: Ebû Cehil'in kardeşi Hâris b. Hişâm'ın künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Mekke'nin fethi günü Müslüman oldu ve Müslümanlığı güzel oldu. Kendisi, "Resûlullah'la savaşmak için kat ettiğim hiçbir vadi bırakmayacağım; mutlaka oralarda Allah yolunda cihad edeceğim. Onunla savaşmak uğruna harcadığım ne kadar para varsa o miktarı, Allah ve Resûlü'nün itaatinde infak edeceğim" derdi. Şam gazvesine katıldı ve Amvâs taûnunda[73] vefat etti.

Bazılarına göre Hâris b. Hişâm Ecnâdeyn günü şehit oldu. Ömer b. Hattâb onun Velîd b. Muğîre'nin kızı olan eşiyle evlendi. Bu kadın, künyesi "Ebû Şahme" olan Abdurrahman el-Asğar'ın annesidir.

Hâris b. Hişâm'ın Çocukları

Ebû Saîd: Soyu devam etmemiştir.

Abdurrahman b. Hâris: Onun annesi Fâtıma bt. Velîd b. Muğîre'dir. Annesi Hâlide bt. Velîd olduğu da söylenir. Hem kendisi hem eşi için -eşi, Benî Âmir b. Lüey'den Fâhite bt. Anebe b. Süheyl'dir- "Kureyş'in Şerifleri" denilirdi. Çünkü ikisinin de babası Şam gazvesine gidip orada şehit oldular. Bu iki çocuk Ömer b. Hattâb'ın yanına getirildi. Ömer onlara, "Bu oğlanı bu kızla evlendirin; umarım Allah onlardan bir zürriyet halk eder" dedi ve evlendirildiler.

Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm Kureyş'in ileri gelenlerinden ve onların en iyilerinden birisiydi. Medine'de bir evi vardı. Osman b. Affân kızını

73 Amvâs tâûnu, hicretin 18. yılındaydı. Amvâs Kudus'e yakın bir kasabadır.

onunla evlendirdi. Abdurrahman, Kur'an'ın toplanması ve Kureyş lehçesi ile ikame edilmesi görevinde yer alanlardandı. Sonra Cemel günü Âişe ile birlikte savaştı. Mağlubiyeti ilk hissedenlerden birisiydi. Medine'ye geldiğinde, "Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu işittim; '*Şükre çalışın, ey Dâvud hanedanı! Doğrusu, kullarımdan şükredenler pek azdır.*'[74] buyuruyor. Sakın Resûlullah'ın (sas) Mescidi'nden ayrılmayın ve birbirinizi bırakmayın." dedi. Künyesi "Ebû Muhammed" idi.

Osman b. Affân Benî Mahzûm meclisinde durdu ve onlara, "Sizin işinizin güzelliği ve vakarınız beni hayrete düşürüyor" dedi. Onlardan bazıları, "Bizi evlendirsen ey Müminlerin Emîri?" dediler. Osman, "Eğer Abdurrahman kızımı isterse" dedi. Abdurrahman hemen, "Ben isteyeceğim" dedi. Osman böylece kızını onunla evlendirdi. Âişe, Hucr b. Adî meselesi için onu Muâviye'nin yanına gönderdi. Ancak Şam'a vardığında Muâviye'nin Hucr b. Adî'yi öldürmüş olduğunu gördü. Abdurrahman bu sebeple Muâviye'yi kınadı. Muâviye bunun üzerine, "Yazık ki kavmimin senin gibi akıllıları yanımda değil" dedi.

Bana İshak b. Ebû İsrail Ebû Ya'kûb anlattı; dedi ki: Bize İbrâhim b. Sa'd anlattı. O İbn Şihâb'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Osman Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Zübeyr, Saîd b. Âs ve Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'ı çağırdı. Osman onlara emretti; Hafsa bt. Ömer'in yanında sayfalar hâlinde olan Kur'ân'ı Mushaflara yazmaya başladılar. Muâviye'ye o sözü söyleyen Abdurrahman, Amr b. Âs'tan söz etti. Muâviye, "O benim için nasihatçidir" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman, "Ona Mısır valiliğini verdiğin gibi bize de Mısır valiliğini ver ey Müminlerin Emîri! Sonra onun sana nasihat ettiği gibi bizi de nasihatçi olarak al! Ey Muâviye! Biz görüyoruz ki, sen Kureyş'in avam tabakasını alıp havas tabakasıyla çarpıştırıyorsun. Sanki sen, başlarına gelen kötülüklerden dolayı Kureyş şeriflerinin seni affedeceklerini sanıyorsun. Sanki sen, savaşın kızıştığını düşünüyorsun. Vallahi, sen dolu bir kaptan daha büyük bir kaba boşaltacaksın" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Yeğenim, ailenin sana ne kadar da ihtiyacı var!" dedi.

74 Sebe, 34/13.

Abdurrahman b. Hâris'in Çocukları

Muhammed b. Abdurrahman: Abdurrahman onunla künyelenirdi.

Ebû Bekr, *Ömer*, *Osman* ve *Velîd*: Bunların annesi Fâhite bt. Anbe b. Süheyl'dir.

Muğîre ve *Avf*: Bunların annesi Su'dâ bt. Avf b. Hârice b. Sinân el-Mürrî'dir.

Ayyâş: Ayyâş'ın annesi Ümmü'l-Hasan bt. Zübeyr b. Avvâm'dır.

İkrime ve *Ubeydullah b. Abdurrahman*: Bunlar ümmü veleddendir.

Esmâ, *Ümmü Hâlid*, *Zeyneb el-Muvâsıle*: Ahlak güzelliğini yüzünün güzelliğiyle birleştirdiği için bu şekilde isimlendirilmişti. Deniliyor ki: Ona "*el-Mûsıle*" denilmiştir. Yahya b. Ebû Hakem b. Ebü'l-Âs, onunla 100.000 dirhem mehir karşılığında evlenmiştir. Ondan önce Ebân b. Mervân b. Hakem'in eşiydi. Abdülmelik onunla evlenmek istemişti, ancak Zeyneb bu talebini reddetti. Bu yüzden Abdülmelik Yahya'nın malını elinden aldı. Bunun üzerine Yahya, "Bir kurabiyem bir de Zeyneb'im var" derdi. Ümmü Hâlid, Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân ile evlendi. Esmâ ise, Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân ile evlendi.

Muhammed b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm: Zührî ve diğerleri ondan hadis rivayet ettiler. Onun soyu devam etmiştir.

[*Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris*:] Ebû Bekr b. Abdurrahman'a gelince, Abdülmelik b. Mervân'ın yanında büyük bir değeri, fazileti ve konumu vardı. Abdülmelik onu ve Abdullah b. Câfer'i oğlu Velîd'e vasiyet etti. Ebû Bekr son dönemlerinde kör olmuştu. Medine'de onun soyundan insanlar vardır.

Abdurrahman b. Ümmü Hakem dedi ki: İslâm geldiğinde biz Sakîf topluğunun içinde Kureyş'ten çok sayıda kadın vardı. Bunun üzerine Ebû Bekr, "O zaman onların içinde Muğîre'den olan bir kadın bulamazsın" dedi. Abdurrahman ise, "Biz evlenirken kadının iyisiyle evleniriz. Vadilere, dibinden değil, zirvesinden geliriz" dedi. Bunun üzerine Abdülmelik, "Yazık sana, ne kadar da sövücüsün!" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den o İbn Ebû Sebre'den, o da Abdullah b. İkrime'den nakletti; dedi ki: Babamdan işittim; şöyle diyordu: Ebû Bekr b. Abdurrahman'da olduğu kadar Allah'ın, ibadet, güzel ahlak, şeref, fazilet, eziyeti görmezlikten gelmek ve toplumun başına gelen her musibete tahammül etmek gibi hayırlı hasletleri topladığı hiç kimse görmedim.

Vâkıdî dedi ki: İbn Ebû Sebre şöyle dedi: Ebû Bekr b. Abdurrahman bir tek sabahta, Benî Muğîre'den on kişiyi evlendirdi; onlara mehirlerini ve birer hizmetçi de verdi. Ayrıca üzerine aldığı diyet borçlarını ödemek üzere çok miktarda mal infak etti.

Dedi ki: İbn Ebû Bükeyre şöyle dedi: Sâlih b. Hassân dedi ki: Ömer b. Abdülazîz'den işittim; hilafeti döneminde Ebû Bekr b. Abdurrahman'ı andı ve "Şurada bir şeref, bir fazilet, bir ibadet ve bir sabır vardır" dedi.

Vâkıdî dedi ki: İbn Ebü'z-Zinâd şöyle dedi: İnsanlar, Ebû Bekr b. Abdurrahman'dan rivayet etmekten menedildiler. Ta ki onun azametini, heybetini ve şerefini büyütmesinler.

Vâkıdî dedi ki: Misver b. el-Mahreme'nin mevlası Ebû Avn şöyle dedi: Ebû Bekr b. Abdurrahman'ı gördüm; gözleri görmüyordu. Evin ortasında onun için bir sergi serilirdi. Onun evinde ailesinden bazı insanlar da vardı. Ona olan saygıdan dolayı o kalkmadıkça, onun kapısı ne açılır ne de kilitlenirdi. Hiç kimse de yanına girmezdi. Ne kimse çıkar, ne kimse yanından geçerdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'den, o İbrâhim b. Musa er-Rib'î'den rivayet etti; dedi ki: Abdülmelik b. Ebû Bekr b. Abdurrahman bana şöyle dedi: "Babam bana, 'Ey oğlum! Sohbetime gelen kimse tam karşımda otursun, bu benim sana vasiyetimdir; babamın da bana vasiyetidir' dedi."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den nakletti; dedi ki: Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'ın künyesi "Ebû Muhammed" idi. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde 10 yaşındaydı ve önde gelen bir çocuktu. Muâviye zamanında vefat etti. Abdurrahman, Ömer b. Hattâb'dan hadis rivayet etmiştir. O Ömer'in evindeydi; çünkü annesi Ömer'in eşiydi. Ömer, Ab-

durrahman'ın babasının vefatından sonra onun annesiyle evlendi. Dedi ki: Onun oğlu Ebû Bekr b. Abdurrahman Ömer döneminde dünyaya geldi. İsmi ve künyesi birdi. Namaz ve orucunun çokluğu ve zühdünden dolayı Ebû Bekr b. Abdurrahman için "Kureyş'in Rahibi" denilirdi. Gözleri kör olmuştu.

Vâkıdî dedi ki: İkindi namazını kıldı; banyoya girdi ve yere düştü. Hemen kaldırıldı. Ebû Bekr, "Vallahi günümün başlangıcında bir şey yapmadım. Eyvah!" demeye başladı. O gün güneş batmadan vefat etti. Bu, Medine'de, hicretin 64. yılında oldu.

Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın çocuklarından birisi de İsa b. Ömer b. Ebû Bekr b. Abdurrahman'dır. Süheyl Ebu'l-Ebyad onun hakkında şöyle diyor:

Rabbimin beni tezyin ettiği kimselerdendir o
Güzel elbiseli olan İsa b. Ömer'dir o
Güzel yüzlüdür; cömert ve şereflidir
Eli açık, iyi şeylerden bolca verendir o

Ömer b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm b. Muğîre: Abdullah b. Zübeyr onu Kûfe'ye vali yapmıştı. Muhtâr b. Ebû Ubeyd ona 100.000 dirhem verdi ve oradan ayrıldı. Sonra Haccâc'ın yanında yer aldı. Ömer b. Abdurrahman Irak'ta vefat etti. Onunla ilgili haberi, Muhtâr'ın haberlerini verirken anlattık.

Ömer'in oğlu *Muhammed b. Ömer b. Abdurrahman* Kureyş'in [tanınmış] adamlarından biriydi. Yezîd b. Mühelleb'in kafasını Yezîd b. Abdülmelik b. Mervân'a getiren odur. Yezîd buna karşılık bir ev ve Mühelleb'in topraklarından bir kısmını ona verdi. Onun soyu Kûfe'de devam etmiştir.

Utbe b. Ömer b. Abdurrahman da Kureyş'in dâhilerinden, âlim ve zenginlerinden birisiydi. Kendisi cömert bir adamdı. O sürekli Haccâc ile beraberdi; Haccâc onun yanına gelir ve onun sohbetinde bulunurdu. Hafs ve Sehl de Ömer'in çocuklarıdır. Onların Basra'da ve Vâsıt'ta nesilleri vardır.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Bir gün Hâlid b. Abdullah el-Kasrî, "Bazı adamlar var, mallarını harcıyorlar; malları tükenince de borçlanma-

ya başlıyorlar" dedi. Orada bulunan Utbe b. Ömer b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm, Hâlid el-Kasrî'nin kendisine laf attığını zannetti. Bunun üzerine, "Bazı adamlar da vardır, malları mürüvvetlerinden daha büyüktür. Ama mallarını harcamazlar; malları kendilerine kalır. Bazı adamlar da vardır, mürüvvetleri mallarından daha büyüktür; onlar mallarını harcarlar; malları bitince de Allah'ın fazlı ve geniş rızkına güvenerek borçlanırlar" dedi. Bunun üzerine Hâlid el-Kasrî, "Doğru söyledin; sen onlardansın" dedi.

İkrime b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm: Künyesi "Ebû Abdullah" idi. Yezîd b. Abdülmelik döneminde vefat etti. Onun oğlu Abdullah b. İkrime b. Abdurrahman b. Hâris'in künyesi "Ebû Muhammed" idi. Kendisi muhaddis idi. Hanzale ve Amr b. Teym'in zekâtlarını toplamakla görevlendirilmişti.

Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris: Çocuklarından birisi Abdülmelik b. Ebû Bekr'dir. Abdülmelik cömert olup mürüvvet ve şeref sahibiydi. Hişâm b. Abdülmelik'in hilafetinin ilk yıllarında vefat etti.

Osman b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm: Onun *Osman b. Osman* adında bir oğlu vardı. Osman, Kureyş'in en hayırlı Müslümanlarından ve yakışıklı delikanlılarından birisiydi. Künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Basra'da onun soyu devam etmektedir. Bir de *Abdurrahman b. Osman b. Abdurrahman* adında bir oğlu vardı. Onun soyu vardı; ancak [daha sonra] tükendi.

Velîd b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm: Onun da soyu devam etmiştir. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hafs b. Ömer b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'ın Basra ve Vâsıt'ta devam eden soyu vardı.

Muğîre b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm: Kendisi cömert ve çok yemek yediren birisiydi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o da Avâne b. Hakem'den rivayet etti; dedi ki: Abdülmelik b. Bişr b. Mervân, Kureyş'in Teymoğulları boyundan İmrân b. Musa el-Ömerî, Süfyân b. Harb'in ailesinden bazıları ve Hâlid b. Velîd b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt çok yemek yedirir ve gelenlerden hiç birisini geri çevirmezlerdi. Muğîre el-A'ver b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm b. Muğîre el-Mahzûmî Kûfe'ye geldi. Eşraftan veya sıradan olan bütün insanlara yemek yedirirdi. Onun sofrası, diğerlerinin

sofrasından daha büyüktü. Kendisi emreder, onun için helva yapılırdı. Bu helva minderlerin üzerine konulur, yolcular ondan yerlerdi. Denildiğine göre kendisi büyük sahanlarla deve eti yedirirdi. Hatta bu tutumu, onun rakiplerini kinlendirdi ve onunla yarışmaktan aciz kalıp çekildiler. Bunun üzerine Ukeyşir şöyle dedi:

Deniz geldi sana; su altında bıraktı Kureyş'i, Muğîre
Bu yüzden yan çizdi, İbn Bişr [Abdülmelik]
Ondan gelen iyiliğin az olmadığını görünce
Vazgeçti, Teym'den biriyle yarışmaktan
Ve rahatlattı beni, Ukbe'nin çocuklarından olan bu zat
Hâtıb'ın kabilesini ve Sahr kabilesini de

Muğîre Resûlullah'ın (sas) misafir olarak kaldığı Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evini, Ebû Eyyûb'un mevlası Eflah'tan bin dinara satın aldı. Eflah başka bir eve taşındı. Muğîre Eflah'ın yanından geçerken, "*Ferîkun fi'l-cenneti ve ferîkûn fi's-saîr*"[75] [Bir grup cennetin içinde, bir grup da ateşin içinde] derdi. Eflah da, "Sen beni dinarlarla bozdun ey Ebû Hişâm" derdi. Muğîre evi satın alır almaz, onu sadaka olarak bağışladı. Sonra Eflah'ın evi Ömer b. Buzey'in evi oldu. Muğîre el-A'ver bir gün insanlara yemek yedirirken bir bedevi evine girdi. İnsanların önünde tirit vardı; üzerinde de etli kemikler bulunuyordu. Bedevi onun tek gözlü olduğunu görünce, "Bu Deccaldır vallahi" dedi ve bir şey yemeden hemen dışarı çıktı. Muğîre'nin gözü Rum topraklarında kör olmuştu. Şair onun hakkında şöyle der:

Onlar bildiler ki Muğîre, [kentin] iki yakası arasındakilere
"Güven içinde girin [bu eve]" diyen birisidir

Dediler ki: Muğîre b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm Kûfe'den gelince şair şöyle dedi:

Ey Bedevi topluluğu, yürüyün!
Muğîre'den sonra kalacağınız bir yer yoktur

Muğîre, Benî Câfer b. Kilâb'dan bir kadın istedi. Aynı zamanda kadının amcasının oğlu da onu istemişti. Amcasının oğlu şöyle dedi:

---

75 Şûrâ 42/7.

Muğîre'nin evine girdiğinde, alır onu içeriye
Kapının iki kanadındaki sert bekçiler ve kapıcılar
Muğîre'nin kapıları kapanınca ardında
Ve Sahra ona arz edildiğinde, ziyaret etmez onu, akrabalar

Bu şiir kendisine ulaşınca kadın şöyle dedi:

Muğîre'nin yemeğinin kokusunu aldığımda,
Her şeyi artık yakın görüyorum.

Bir gün Muğîre suyu acı olan bir göletin yanından geçti. Hemen bal tulumunun açılmasını emretti; tulum açıldı ve gölete döküldü. Sonra göletin suyu ile karıştırıldı. Sonra Muğîre ve onunla beraber olanlar sudan içtiler.

Kilâb kabilesinden olan hanımı, Abdurrahman'dan Hişâm b. Muğîre adlı oğlunu dünyaya getirdi. Hişâm saçını önden ve arkadan ayırırdı. Bu yüzden ona "Zü'l-karneyn" denilirdi. Muğîre b. Abdurrahman'ın "Sadaka" adında başka bir oğlu da vardı. Denildiğine göre onun annesi de Kilâb kabilesindendi. -Bazılarına göre Kelb kabilesindendi.- Sadaka, çok yemek yediren şerif bir adamdı. Onun soyu Medine'de devam etmektedir. Bir gün bir adam Muğîre'nin bir kölesine, "Siz bu tiridinizi neyin üzerine koydunuz; direkler üzerine mi?" dedi. Köle, "Hayır, develerin ayakları üzerine koyduk" dedi. Muğîre hemen kölesini azat etti ve ona para verdi.

Muğîre Uhud'da şehitlerin yanına defnedilmeyi vasiyet etti. Ayrıca kabrinin yanında insanlara 1.000 dinar değerinde yemek yedirilmesini de vasiyet etti. Ancak İbrâhim b. Hişâm onun vasiyetine engel oldu. Onun vasiyet ettiği bu sadakayı, vakfettiği bir köyün masrafları için harcadı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Muhammed b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm, Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın yanına geldi. Ziyâd ona kızını verdi. Onun soyu Basra'da devam ediyor. Soyundan gelenlerden birisi Muhammed b. Ebû Bekr b. Ubeydullah'tır. Muhammed, yakışıklı ve şerif bir adamdı. Bu Muhammed b. Ebû Bekr'in çocuklarından birisi Abdurrahman b. Muhammed idi. Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Muhammed b. Süleyman b. Ali'nin Basra kadılığını yaptı.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Ali b. Amr es-Sekafî'den şöyle dediğini rivayet etti: Âişe şöyle dedi: "[Cemel günü] Basra'ya gitmekten engellenmiş olmayı, Resûlullah'tan (sas), Hâris b. Hişâm'ın çocukları gibi -ya da, Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'ın çocukları gibi, dedi- on çocuğa sahip olmaktan daha çok arzu ederdim."

Seleme b. Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm: Künyesi "Ebû Hâşim" idi. Onun annesi Dubâ'a el-Kuşeyriyye'dir. Seleme bir grup Kureyşli gençle birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) onlara İslâm'ı anlattı ve kendilerine Kur'ân okudu. Ayrıca duymayan ve işitmeyen putlara ibadet etmenin akıl kârı olmadığını onlara anlattı. O gençlerin hepsi Müslüman oldular. Seleme ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Sonra Mekke'ye geldi; kardeşi Ebû Cehil onu Mekke'de hapsetti. Biz Habeşistan hicreti konusunda bunu anlatmıştık. Hicretin 14. yılında, Şam'da, Mercu's-Suffer muharebesinde şehit düştü. Ebü'l-Yakzân ve diğerlerinin dediklerine göre Dubâ'a şöyle dedi:

Ey haram Kâbe'nin Rabbi olan Allah'ım!
Bütün düşmanlarına karşı Seleme'ye yardım et!
Düşman daha cesurdur, bir ağaçlıktaki aslandan
Saldırıyor savaş günü, korkunun olduğu sabah
Kılıcıyla, Mesleme'nin olduğu bölüklerin açık taraflarına

Yine Dubâ'a şöyle dedi:

Koruyuculuk için, yetiştirdi onu Hişâm
Eskiden beri; bir de onun şerefli olan babaları
Bey adamlar, şerefli adamlar ve büyük adamlardı

Âs b. Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm: Ebû Leheb, bir köle üzerine Âs b. Hişâm ile kumar oynadı. Ebû Leheb kazanınca Âs b. Hişâm ona demirci bir köle teslim etti. Bilahare tekrar oynadılar; Ebû Leheb yine kazandı ve Âs b. Hişâm'ı kendi yerine Bedir'e gönderdi. Ömer b. Hattâb da onu Bedir'de öldürdü.[76]

76 Müellif, 4. ciltte Ali b. Abdullah b. Abbas'ın hayatını anlatırken bu rivayete temas etmiştir. [bkz. *Ensâb*, IV, 76] (M).

Bana Ebû Adnân el-A'ver anlattı. O Hişâm İbnü'l-Kelbî'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib ile Hâris b. Hâlid b. Âs b. Hişâm b. Muğîre binek üzerinde, yan yana yürüyorlardı. Hâris'in ayakları Ali b. Abdullah'ın üzengisine değdi. Hâris, "Fe-sübhanallah! Bu üzengi gibi kötü bir üzengi ile insanlarla yürüyüşe çıkan kimse görmedim" dedi. Bunun üzerine Ali, Âs b. Hişâm'a tarizde bulunarak "Hani bir zaman Ebû Leheb Âs b. Hişâm'dan bir demirci teslim almıştı; işte bu üzengi, Mekke'deki o demircinin işidir" dedi.

Hâlid b. Âs: Âs b. Hişâm'ın Hâlid ve Velîd adlı çocukları vardır. Velîd Uhud günü öldürüldü. Hâlid b. Âs'ın ise Şair Hâris b. Hâlid b. Âs adlı, aynı zamanda Âişe bt. Talha'nın kocası olan bir çocuğu vardı. Hem onun hem de Âişe'nin haberini daha önce yazdık. Dediklerine göre Ömer b. Hattâb, Hâlid b. Âs'a bir memuriyet vermişti.

Muhammed b. Âs dedi ki: Hâlid b. Âs Fetih günü Müslüman oldu. Mekke'de ikamet ediyordu. O İkrime ve Şair Hâris'in babasıydı.

Kelbî dedi ki: Hâlid b. Âs'ın çocukları İkrime, Şair Hâris ve yine şair olan Abdurrahman idi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Yezîd b. Muâviye, Abdullah b. Zübeyr'in huruç ettiği günlerde Hâris b. Hâlid b. Âs'ı Mekke'ye vali yaptı. Namaz kıldırmak için öne geçti; ancak Abdullah b. Zübeyr onun namaz kıldırmasına engel oldu. Yine Abdülmelik b. Mervân da onu Mekke'ye tayin etmiş; sonra azletmişti.

Dediler ki: Hâris b. Hâlid b. Hişâm bir gün Şam'a geldi; yanında da büyük miktarda mal vardı. İbn Süreyc'i çağırdı; İbn Süreyc, Hâris'in kendisine iyilikte bulunacağını sandı. İbn Süreyc anlattı; dedi ki: Yanına girdim; benimle merhabalaştı, sonra "Kalk şu köye git; orada ne kadar deri varsa onları al. Sonra üzerlerindeki yararlı kılları temizle ve acil bir şekilde güzelce yap" dedi. Ben derileri aldım. O derilerden bir şey elime geçmezse onları bozarım, diye düşünüyordum. Derilere baktığımda kılların çokluğu beni hayrete düşürdü. O kılları deriden söktüm ve faydalandım.

Âs b. Hişâm'ın çocuklarından birisi de Hişâm b. Âs b. Hişâm b. Muğîre'dir. Denildiğine göre Hişâm b. Âs hicret etmiştir. Onun çocuklarından

birisi, Hâlid b. Seleme b. Hişâm b. Âs b. Hişâm idi. Kûfe'de ikamet eden fakih ve şerif bir adamdı. O sıralarda Yezîd b. Ömer b. Hübeyre Vâsıt'ta idi. Ağır hareket eden bir adam olduğu için ona "el-Hublâ" lakabı takılmıştı.

Âs b. Hişâm'ın çocuklarından birisi de Muhammed b. Abdurrahman el-Evkas'tır. Bu zat Müminlerin Emîri Ebû Câfer Mansûr'un Mekke kadısıydı.

Hâlid b. Hişâm b. Muğîre: Bu da Ebû Cehil'in kardeşiydi. Bedir'de esir düştü. Sonra Müslüman oldu ve Muâviye'nin zamanına kadar yaşadı. Soyu devam etmemiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Âs b. Hişâm b. Muğîre'nin çocuklarından birisi de Hâlid b. İsmail'dir. Hâlid değerli bir kimseydi. Zatü Irk ile Bostan arasındaki Gumeyr'i[77] ev edinen odur. Buraya "Kinde vadisi" denilirdi. Ebü'l-Yakzân'ın dışındaki raviler ise, Hâlid b. İsmail'in, Hâlid b. Hişâm b. Muğîre'nin çocuklarından olduğunu söylediler. Şair şöyle dedi:

Ömrüne yemin olsun ki, şeref de mukim olacaktır
Hâlid Kinde vadisinde, Gamr'da yaşadığı müddetçe

Hâşim b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm: Künyesi "Ebû Abdümenâf" idi. Ömer b. Hattâb'ın annesi Hanteme bunun kızıydı.

Ebû Rebîa b. Muğîre: Buna "Zü'r-Rümhayn" [iki mızraklı] denilirdi. Çünkü eski zamanlarda iki mızrakla çarpışmıştı. Deniliyor ki: Mızraklardan birisini kırmış, sonra diğer mızrağı eline almıştı. Bunun üzerine İbnü'z-Zeb'arî şöyle dedi:

Zü'r-Rümhayn,
Güç ve kararlılıktan oluşmuş bir yumaktır adeta

Abdullah b. Ebû Rebîa: Ebû Rebîa'nın, Ayyâş b. Ebû Rebîa ve Abdullah b. Ebû Rebîa adlarında çocukları vardı. Onların annesi, Muharribe en-Nehşeliyye'dir. Abdullah'ın lakabı "Büceyr"dir. Şair, Abdullah b. Ebû Rebîa hakkında şöyle diyor:

---

77 Zâtü Irk, Necid ve Tihâme arasındaki sınırdır. Burası Iraklılar tarafından bilinmektedir. el-Gumeyr, el-Bostan ile Zâtü Irk arasındaki bir yerdir. Ondan iki mil önce Ebû Riğâl'ın kabri vardır. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Zü'r-Rümhayn'ın oğlu Büceyr, yaklaştırdı meclisimi
Yapar cömertliğini sabah akşam, uyumadan

Bazıları şiirde geçen "Büceyr" ismini "Buhayr" şeklinde rivayet etmişlerdir.

Ebû Bekr halife seçilip de Zübeyr bir kenara çekilince, Ebû Bekr Büceyr ve Muhammed b. Mesleme el-Ensârî'yi Zübeyr'in yanına gönderdi. Büceyr, Zübeyr'e çelme takıp onu yere serdi ve kılıcının ucunu kırdı. Bunun üzerine Zübeyr, "Vallahi, eğer bugün bu kılıcı kırmış isen, ben bu kılıçla Resûlullah'tan (sas) birçok kederi defetmiş biriyim" dedi.

Ebû Bekr Büceyr'i Yemen'in bir kısmına vali tayin etti. Onu tüm Yemen'e vali yaptığı da söylenir. Büceyr Osman b. Affân döneminde vefat etti. Benî Nehşel'den bir adam ona şöyle bir mersiye söyledi:

Geldi bana Esmâ'nın oğlunun ölüm haberi
Ki bir zamanlar Benî Ka'b'ın evlerini yıkmış
Ve Benî Dârim'i açlığa mahkûm etmişti
Ey Nehşeliyye'nin oğlu! Şahit olsaydın o gün eğer
İşi, uğurlu ve kararlı bir şekilde ısrarla becerirdin

Abdullah'ın [Büceyr'in] Çocukları

Hâris: Onun annesi Hristiyan bir ümmü veleddir. Babası onu, deniz kenarında, [Habeşistan'da] ele geçirmişti. Kadın siyahî idi. İsmi de "Seyhâ" idi. Seyhâ, Mekke'nin güvercinlerinden bir tanesini avlayıp yedi.

Bana Esrem anlattı. O Kelbî'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Ebû Rebîa ümmü veled olan cariyesini esir almıştı. Cariye Hristiyan idi. Ayrıca onunla birlikte 600 Habeşliyi daha esir almıştı. Kendisi o sırada Osman'ın Habeşistan valisiydi. Cariyesi ona, "Senden üç isteğim var: Bu gariban insanların hepsini özgürlüklerine kavuşturacaksın; ülkene varıncaya kadar bana dokunmayacaksın; bir de beni dinim üzere bırakacaksın" dedi. Abdullah cariyenin bu tekliflerini kabul etti.

Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebîa: Onun annesi Leylâ bt. Utârid b. Hâcib b. Zürâre b. Udes'tir.

Ömer b. Abdullah b. Ebû Rebîa: Onun annesi "Mecd" denilen bir ümmü veleddir.

Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebîa [Kubâ]: Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebîa, değerli bir insandı. Abdullah b. Zübeyr onu Basra'ya vali tayin etmişti. Basra halkı onun yanına hububat ölçen bir ölçekle geldiler. Hâris, "Bu Kubâ'dır; bu daha güzeldir" dedi. Böylece lakabı "Kubâ" oldu. Ebü'l-Esved Abdullah b. Zübeyr'e şöyle dedi:

Allah seni hayırla mükâfatlandırsın, ey Ebû Bekr!
Kurtar bizi lütfen, Benî Muğîre'nin Kubâ'ından

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hâris Basra'da "Kubâ" adında bir ölçek edindi. Birinci görüş Kelbî'nin idi.

Dediler ki: Hâris iki kere Ferezdak'ın evini yıktı. Ferezdak şöyle dedi:

İki kez evimi yıktın, ey Hâris!
Oysa ben, kötülüklerinden korkulmayan bir kız kardeşin oğluyum
Kasem ederim; yetmiş delil getirmeyeceğim sana
Dağıtsa bile, Kubâ'ın önü ve arkası

Mus'ab da onu Kûfe'ye vali tayin etti. Sonra Mekke'ye geldi ve orada vefat etti. Vefat edince, Velîd b. Abdülmelik onun ölüm haberini babası Abdülmelik b. Mervân'a bildirdi. Bunun üzerine Abdülmelik, "Benî Mahzûm'un efendisi vefat etti" dedi. Oğlu, "Böyle mi diyorsun?" dedi. Abdülmelik, "Kureyş'in efendisi öldü" dedi. Hâris'in soyu devam etmemiştir. Onun valiliğiyle ilgili haberleri, Abdullah ve Mus'ab'ın haberlerini verirken anlattık. Hâris Abdullah b. Zübeyr'e, "Yezîd'in eman verme teklifini kabul et" demişti. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr ona, "Ey Mekke'nin güvercinlerini yiyen kadının oğlu! Sen mi bu görüşü bana teklif ediyorsun?" demişti.

Bana Ali el-Esrem anlattı. O Asmaî'den, o Nâfi'den, o Abdurrahman b. Ebû Nu'aym'dan nakletti; dedi ki: Abdülmelik, Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebîa'ya [Kubâ] -kendisi neşesiz biriydi- dedi ki: "Bu konuda Kezzâb ne diyordu?" Hâris, "O kezzab değildir" dedi. Yahya b. Hakem ona, "Annen kimdi ey Hâris?" dedi. Hâris, "Senin bildiğin kadındı" dedi. Bunun

üzerine Abdülmelik b. Mervân, "Sus, onun annesi senin annenden daha şerefliydi" dedi. Ravi dedi ki: Hâris'in annesi Hristiyan idi. Annesi vefat ettiği zaman Müslümanlardan bir grup yanına gelip onu desteklediler ve ona taziyede bulundular. Hâris, "Allah sizden razı olsun; siz gidin, onun sizden başka sahipleri var" dedi. Hâris'in babası, onun annesini Yemen'den esir olarak almıştı.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den rivayet etti; dedi ki: Kubâ'ın annesi siyahî idi. Onunla Yahya b. Hakem b. Ebü'l-Âs arasında bir tartışma çıktı. Yahya ona, "Ey siyahî kadının oğlu! Ey Mekke'nin güvercinini yiyen kadının oğlu!" dedi.

Bir gün Kubâ, Mürre b. Mihkân es-Sa'dî'yi dövdü. Mürre şöyle dedi:

Yönelip cezalandırdım, zalim bir adamı
Vurdu sırtıma kırbacı, Kubâ ve yaktı [canımı]
Tıpkı köpek kuyruğu gibi bir kırbaç idi o
Eskittiği zaman yeniliyordu, [sırtımda] gidip-gelen kırbacı

Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebîa b. Muğîre: Şaşıydı. Şair onun hakkında şöyle dedi:

Ey Leylâ! Ey şehla gözlü çocuğun annesi!
Güzel ve sürmeli gözlü çocuğun annesi!
Cimrilik yapma, cömert davran bize verdiğinde!

Abdurrahman kibirli bir adamdı. Bu zat, Talha'nın vefatından sonra Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr ile evlendi. Ümmü Külsûm'un ondan çocukları oldu. Abdurrahman'ın soyu Medine'de devam ediyor. Ömer b. Hattâb, bir gün onda bir şey [kibir] gördü; kulağını ovmaya başladı ve "Benî Mahzûm'un kibridir bu" dedi. Abdurrahman ayrıca, [daha önce] Osman'la evli olan Velîd b. Abdüşems b. Muğîre'nin kızıyla evlendi. Muâviye bu durumla ilgili olarak, "Kureyş'in bekârları konusunda Abdurrahman bizi yendi" dedi. Abdurrahman çocuklarına, "Ben Ali b. Ebû Tâlib'den hep Allah'a yakınlık duydum. Eğer sizden birisi [sırf] bana tabi olmak için bu işi yapacaksa yapmasın. Ama dindarlık için tabi olmak isteyen tabi olsun" dedi.

Ömer b. Ebû Rebîa

Ömer b. Abdullah b. Ebû Rebîa b. Muğîre'nin künyesi Ebü'l-Hattâb'dır. O, Şair Ömer b. Ebû Rebîa'dır. Kendisi cömert ve aşk gazelleri söyleyen kabiliyetli biriydi. Abdülmelik hacca gidince Mekke'de onunla karşılaştı ve "Kureyş bilir ki sen çocukluğunu en uzun yaşayan ve en geç tövbe eden bir Kureyşlisin" dedi. Ömer b. Abdullah, "Ey Müminlerin Emîri! Bir amcaoğlunun, geç tövbe etmiş olmak ve hedefin uzaklığı üzerine amcaoğlunu selamlaması ne kadar kötüdür!" dedi. Bunun üzerine, "Ey Müminlerin Emîri! Kureyş'in genci sana selam verdi; sen bu sözünle onu moralini bozdun" denildi. Abdülmelik, "Doğru söylediniz" dedi ve onu çağırdı. Ömer b. Abdullah yanına girince, Abdülmelik'in ayağının yanında bir cariye, başının ucunda da bir cariye gördü. Abdülmelik, "Ey Ebü'l-Hattâb! İste benden ihtiyaçlarını" dedi. Ebü'l-Hattâb, "Kureyş bilir ki, ben Kureyş'in malı en çok ve borcu en az olanıyım. Senin başımızda kalmandan başka bir arzum yok" dedi. Abdülmelik'in yanından çıkınca kendisine, "Ey Ebü'l-Hattâb! Müminlerin Emîri seni özel bir meclise davet etti ve sana ihtiyaçlarını ondan talep etmeni emretti; fakat sen istemedin" denildi. Ebü'l-Hattâb, "Baktım ki güneşi başucuna, ayı da ayaklarının yanına koymuş; sonra bana 'sadaka iste' dedi. Vallahi bu şekilde asla olmayacaktır" dedi.

Ömer b. Ebû Rebîa şöyle dedi: Abdullah b. Abbas'a şiir okumaya başladım ve "*Uzaklaşırsın yarın, komşumuzun evinden*" şeklinde bir beytin ilk mısraını okudum. İbn Abbas hemen, "*Ev ise, yarından sonra çok daha uzak olur*" şeklinde ikinci mısraını okudu. Bunun üzerine ben, "Vallahi ben de aynen böyle söylemiştim" dedim. İbn Abbas, "Görüşler ittifak eder" dedi

İshak b. İbrâhim el-Mavsılî dedi ki: Kureyşlinin şamatası seni yorduğu zaman, İbn Süreyc'in sesiyle Ömer b. Ebû Rebîa'nın şiirlerini ona dinlet. O zaman sen Kureyşliyi coşturursun.

Dediler ki: Ömer b. Ebû Rebîa, Abdurrahman b. Hâris b. Ümeyye el-Asğar'ın kızı Süreyya'ya âşıktı. Süreyya Tâif'teydi. Ömer, sabahleyin pazara gider ve Tâif'ten meyve getirenlere, Tâif'in ve Tâif ahalisinin haberini sorar ve Süreyya'nın haberini araştırırdı. Bir gün meyve getirenlerden bazı-

larıyla karşılaştı ve olup biteni sordu. Tâifli adam, "Tâif'te hayırdan başka bir şey yok. Ancak yıldızlardan birisinin ismiyle anılan bir kadın için bir feryat işittim" dedi. Ömer, "Süreyya mı?" dedi. Adam, "Evet, Süreyya" dedi. Ömer, "Ne oldu ki Süreyya'ya?" dedi. Adam, "Ya öldü veya ölmek üzeredir" dedi. Daha önce de Süreyya'nın hasta olduğu haberi Ömer'e ulaşmıştı. Ömer hemen atına bindi ve Tâif'e doğru yola çıktı. Ancak "Küdâ"[78] yolundan gitti. Nihayet Tâif'e vardı ve Süreyya'nın sapasağlam olduğunu gördü. Süreyya ona, "Bırak peşimi" dedi. Ancak Ömer ona geliş sebebini anlattı. Süreyya gülmeye başladı ve "Vallahi, senin yanındaki değerimi öğrenmek için, böyle söylemelerini onlara ben söyledim" dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:

Koşmaktan şikâyetçi oldu Kümeyt [at], onu yorduğum zaman
Ve yapabilse, konuşmak istediğini açıkladı

Ömer b. Ebû Rebîa Süreyyâ için şöyle diyor:

Kim elçim olacak, Süreyya'ya gitmek için?
Kitaba yemin olsun ki büyük bir üzüntü içindeyim, yokluğundan dolayı

Ömer bu beytinde Allah'ın kitabına yemin ediyor. Onun bu sözü İbn Ebû Atîk'a ulaştı. İbn Ebû Atîk, "Vallahi, ben onun için Süreyya'ya elçi olurum" dedi. Medine'den çıktı; umre niyetini yapmadan Mekke'ye girdi. Süreyyâ da Tâif'te kalıyordu. Oradan Tâif'e gitti. Sonunda onları barıştırdı. Oradan ayrılıp Medine'ye geldi. Deniliyor ki: İbn Ebû Atîk Medine'den Mekke'ye gitti; sonra döndü. Orada kalması istenildi; ancak kalmadı.

İshak b. İbrâhim el-Mavsılî dedi ki: Bana Külsûm el-Fihrî anlattı. O babasından rivayet etti; dedi ki: Ben Ömer b. Ebû Rebîa'yı uzun, büyük ve esmer bir adam olarak gördüm. Yürürken sallanıp duruyordu.

Dediler ki: Talhatü't-Talahât el-Huzâî'nin kız kardeşi Remle bt. Abdullah b. Halef hacca gitti. Remle, Talha b. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer et-Teymî'nin annesidir. Ömer b. Ebû Rebîa onunla karşılaştığında ona laf atmaya başladı ve onun hakkında şu beyitleri söyledi:

---

78 Mekke ile Tâif arasında bulunan bir tepenin adıdır. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Ben ona, "Kimsiniz?" dedim; o, yüz çevirip dedi ki
Sen bütün insanlara yöneltiyor musun, sorunu?
Biz Irak'ın sakinlerindeniz ve biz
Mekke'de ikamet etmiştik, bir müddet
Tasdik ettik seni, sorduğun zaman; ya sen kimsin?
İşlerimizden bir iş yapılır, belki

Ömer ayrıca bir kasidesinde, Remle hakkında şöyle dedi:

Uzaklaşırsın yarın, komşumuzun evinden
Ev ise, yarından sonra çok daha uzak olur
Tahammül etti komşumuz, yakınlaşmaya[79]
Ve onların akrabalıkları övülürdü

Ömer b. Ebû Rebîa ayrıca şu şarkıyı söylerdi:

Ey Talha'nın annesi! Yaklaştı ayrılık vakti
Kalmak az olacak demektir, yolculuk yarın ise eğer

Bu şarkı ya onundur veya başkasınındır.

Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer, Âişe bt. Talha b. Ubeydullah ile evlenince, Ömer'in kiracısı olan Cebr b. Habîb, Basra'dan çıktığında şöyle dedi:

Yaşa Âyiş'le cömertçe ve parlak bir hayat
Ve eski bir çorap gibi at Remle'yi bir kenara

Remle güzel vücutlu bir kadındı; ancak yüzünde bir çirkinlik ve burnunda büyüklük vardı. Bir gün Âişe Ömer b. Ubeydullah'a, "Sen Remle'nin burnuna cesaret ettiğine göre, dünyanın en cesur insanısın" dedi. Ömer ise şöyle dedi:

---

79 "Yakınlaşma" diye çevirdiğimiz (البَيْنُ) kelimesi yakınlık ve bağ kurma anlamına gelir. Dil âlimi İbn Manzûr şöyle der: (البَيْنُ في كلام العرب جاء على وجْهَين: يكون البَينُ الفُرْقةَ ويكون الوَصْلَ، وفي التنزيل العزيز: لقد تقطّع بينكم وضلّ عنكم ما كنتم تَزْعُمون؛ قرئَ بينكم بالرفع والنصب) "el-Beyn kelkimesi Arapların sözünde iki şekilde geçer: Ayrılık anlamına geldiği gibi yakınlaşma ve bağ kurma anlamına da gelir. Nitekim Kur'an'ı Kerimde (لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ) '*Artık aranızdaki bağlar tamamen kopmuş ve iddia ettikleriniz, sizi yüzüstü bırakıp kaybolmuşlardır'.* (En'âm, 6/94.) Burada 'Beyneküm' kelimesi hem merfû hem mansub okunmuştur." (Bkz. *Lisânü'l-Arab*, (البَيْنُ) maddesi.) Merfu okuyan kıraat imamları, Diyanetin mealinde geçtiği gibi, "Aranızdaki bağlar kopmuştur" anlamını vermişlerdir (M).

Tarağını gösterdi ve kız kardeşine dedi ki
Bu mudur, Muğîre'den olduğu söylenen adam?
Eğer o ise, kuşkusuz ki, sözünden caymıştır, bizden sonra
Kuşkusuz insan bazen değişebiliyor

Ömer burada Âişe bt. Talha'yı kastediyor.

Muhammed b. Selâm el-Cumahî dedi ki: Gecenin birinde, Âişe bt. Talha ile kocası Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer arasında bir konuşma oldu. Âişe bu yüzden geceyi uykusuz geçirdi. Ömer ise, "Yazık Ömer b. Ebû Rebîa'ya! Leylâ'dan ne kadar da habersiz ki, şöyle diyor" dedi ve şu beyti söyledi:

Bir vali ki, lazım olan her şeyi ona temin ediyor
Bir hiç yüzünden, gecenin sonuna kadar uykusuz kalıyor

Dediler ki: Ömer b. Ubeydullah'ın Âişe ile evlenmesinin sebebi şuydu: Ömer Âişe'yi, Bişr b. Mervân b. Hakem için istemeye gelmişti. Bunun üzerine Âişe, "Bişr, amcanın kızına senden başka elçi bulamadı mı? Sonra sen neden kendin için elçi olmuyorsun ki?" dedi. Ömer, "Sen kabul eder misin?" dedi. Âişe, "Evet, kabul ederim" dedi. Ömer böylece onunla evlendi.

Cumahî dedi ki: Asmaî şöyle dedi: Remle Ömer'e, "Karşılaştığın her kadına soruyor musun? Acaba benim de, seni çok sevdiklerini ve sana âşık olduklarını söylediğin kadınların arasında olduğumu insanlara anlatmayı düşünüyor musun?" dedi. Onun sözü şöyle oldu:

Ben ona, "Kimsiniz?" dedim; o, yüz çevirip dedi ki
Sen bütün insanlara yöneltiyor musun, sorunu?

Yani, gördüğün ve karşılaştığın her insana bu soruyu soruyor musun? Bu beytin sonunda yer alan (أَمُبِدٌّ) "Yöneltiyor musun?" kısmı, (أَمُبِثٌّ) "Dağıtıyor musun?" şeklinde de rivayet edilmiştir. Ömer b. Ebû Rebîa şöyle dedi:

Dün bununla, Hâlid'i göndermiştik sana
Ve durumu tamamen ona izah etmiştik

Bir kasidesinde Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'yi kastediyor. Şöyle ki: Saîd b. Âs'ın sevk edilmesi vaktinde, Abdülmelik Abdullah b. Yezîd'i yola çıkardı. Çünkü Abdullah b. Yezîd, Amr b. Saîd el-Eşdak'ın şurtasının başındaydı. Mekke'ye gitti; yanında oğlu Hâlid de vardı. Hâlid henüz çocuktu ve Mekke'de yetişkin oldu. Hâlid'de biraz yumuşaklık [saflık] vardı. Asmaî dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik'in kendisi söyledi veya Ömer'in sözünü nakledip şöyle dedi:

Tanımazlıktan geldiler, beni gördüklerinde o kadınlar
Ve "Zalim bir adam; yorgun düşürüp koşturuyor" dediler
Ve yaklaştırdılar meyletme sebeplerini, kul-köle olmuş bir aşığa[80]
Kadınlar ona bir parmak yaklaştıklarında, o onlara bir zira kadar yaklaşıyor

Bunun üzerine, "İşte bacanak buradan çıkıyor" dedi. Dedi ki: Ömer b. Ebû Rebîa ile Cemîl el-Uzrî şiirde birbirlerine sataşıyorlardı. Ömer şöyle dedi:

Sen Nu'm'un akrabalarından mısın, sabahleyin erkenden gelirsin?
Yarın sabah… Yoksa sıcak zamanda giden misin?

Bunun üzerine Cemîl şöyle dedi:

Sabah erkenden geliyor mu, Leylâ'nın akrabalarından olan kardeşim?
Sen açıkla bana, sabah erken mi geliyorsun, yoksa sıcaklıkta mı?

Ancak Cemîl Ömer'e bir iyilikte bulunmadı. Ömer şu sözüyle ona sataştı:

Ey iki dostum! Yaşamınız boyunca hiç gördünüz mü, benden önce?
Katiline olan muhabbetinden dolayı ağlayan bir maktulü?

Bunun üzerine ona cevaben Ömer şöyle dedi:

Koştu bir nasihatçi,[81] *benimle onun arasında, sevgiyle*
Taş atma [cimâr] günü yaklaştırdı, beni öldürmeye

80 "Kul-köle olmuş âşık" şeklinde çevirdiğimiz kelime RK'de (مُقْبِلٌ) "yönelmiş" şeklinde gelmiş, ZZ'de ise (مُقَتَّل) "öldüren" şeklinde yazılmıştır. Ömer b. Rebîâ'nın divanında ise, "kul-köle olacak derecede âşık olmak" anlamına gelen (مُتَيَّمٌ) kelimesi kullanılmıştır. Biz çeviride divandaki ifadeyi esas aldık (bkz. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *Şerhu Divani Ömer b. Ebû Rebîâ*, s.171; Mısır, 1952) (M).

81 RK'de ve Ömer b. Ebû Rabîâ'nın matbu olan divanında (جري ناصح) "Koştu bir nasihatçi" şeklinde geçen bu ibare, ZZ'de (جزي ناصح) şeklinde geçiyor. Biz çeviride yazma nüshayı esas aldık (Divandaki şiir için bkz. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *Şerhu Divani Ömer b. Ebû Rebîâ*, s.326; Mısır, 1952) (M).

Artık Ömer b. Ebû Rebîa Cemîl'e bir iyilik yapmadı.

İbn Ebü'z-Zinâd'dan rivayet edildiğine göre, bir gün Ömer b. Ebû Rebîa, ya bir gaza münasebetiyle ya da Benî Ümeyye'nin bazı yetkili isimlerini ziyaret etmek için Şam'a gitti. Medine'ye yakın bir yer olan Cenab'a varınca Cemîl ile karşılaştı. Ömer ona, "Bana bir şiir söyle" dedi. Cemîl kasidelerinde yer alan şöyle bir beyit okudu:

Ey iki dostum! Yaşamınız boyunca hiç gördünüz mü, benden önce?
Katiline olan muhabbetinden ağlayan bir maktulü?

Sonra Cemîl Ömer'e, "Sen bana bir şiir oku ey Ebü'l-Hattâb" dedi. O da şu beyti okudu:

Tanımaz mısın, evlerin kalıntılarını ve yazlıkları?
Haliyyât[82] *vadisinde, yerle bir olmuş harabeleri*

Nihayet şu beyitleri de okudu:

Durakladığımızda ve selam verdiğim zaman
Parladı, örtünün gizlediği bazı süslü yüzler
Tanımazlıktan geldiler, beni gördüklerinde o kadınlar
Ve "Zalim bir adam; yorgun düşürüp koşturuyor" dediler

Cemîl birden bağırdı ve "İşte bacanak bundan alınıyor" dedi. Sonra Cemîl bazı gazellerini ona okudu. Bunun üzerine Ömer Cemîl'e, "Gel bizimle birlikte, Büseyne'ye gidip ona selam verelim" dedi. Cemîl ise, "Halife, topraklarında buldukları takdirde beni vurmalarını onlara helal kılmıştır. Al sana onun beyitleri…" dedi. Ömer Büseyne'ye geldi ve kapısında durdu. Bir müddet orada bekledi; sonunda bir cariye vasıtasıyla kendisiyle konuşuldu. Ömer, "Ey cariye! Ben Ömer b. Ebû Rebîa'yım. Geldiğimi Büseyne'ye haber verir misin?"dedi. Büseyne, üzerinde evde giydiği elbiseler olduğu hâlde Ömer'in yanına geldi; sonra, "Ey Ömer! Vallahi, senin aşkının kendilerini öldürdüğü hanımlarından birisi olmayacağım" dedi. Ömer, "Eğildim; baktım ki, uzun boylu ve esmer bir kadındır" dedi.

Bazı Kureyşlilerin rivayetine göre eşraftan olan bir kadın Ömer b. Ebû Rebîa'ya haber yollayarak kendisiyle geceleyin Sûrân'da buluşmasını iste-

82 Tâif yolundaki el-Mağmas'ın yakınında olan bir yerdir.

di. Sûrân Medine'nin kenar semtiydi. Kadın onun için bir geceyi belirledi. Ömer onunla buluştu ve seher vaktine kadar onunla konuştu. Sonra Medine'ye girmeden Mekke'ye dönmek üzere bineğine bindi. Giderken, "Vallahi, Resûlullah'ın (sas) kabrini ziyaret etmek ve onun Mescidinde namaz kılmak konusunda bir isteksizliğim yok. Fakat senin ziyaretine bir şey karıştırmak istemiyorum ve Mekke'ye de ancak ihramsız gireceğim" dedi. Ömer b. Ebû Rebîa bu kadın için kinayeli olarak "Zeyneb" ismini kullanıp şöyle dedi:

Bildir Zeyneb'e, ayrılığın yaklaştığını
Kalmak az olacak demektir, yolculuk yarın ise eğer

Deniliyor ki: Ömer bu şiiri başka bir kadın için söylemiştir.

Kahzemî dedi ki: Basra ehlinden, Ebû Bekre ailesinden bir kadın hacca gitmişti. Ömer b. Ebû Rebîa onu gördü ve Hirnik'a[83] kadar onu takip etti. Sonra şöyle dedi:

Develeri Hirnik'i geçtiği hâlde nasıl olur da
Iraklı bir kadının peşine düşüyorum!
Götürüyor sürücüler onu, Kerbelâ'da bir çeşmenin başına
Hayrete mucip bir güzelliğe sahip olan o kadını

Iraklı kadın Ömer'e, "Eğer akrabalarıma ulaşıp da beni isteseydin, seninle evlendirirlerdi" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Seni takip etmemi, istemekle karıştırmayacağım. Fakat ben döneceğim; sonra gelip seni isteyeceğim" dedi. Bazıları dedi ki: O kadının adı "Sümey'a" idi. Bu kadın, Abdurrahman b. Ebû Bekre'nin çocuklarının annesiydi. İbn Kazham, Ömer için o kadın hakkında şöyle dedi:

Bekre ailesinden Iraklı bir kadın
Sümey'a adında; methiye söyledim onun için
Şeref sahibi olan Ebû Bekre ailesindendi
Özel bir sevgi besledim ona; sadece onu sevdim
Sevgisinden ötürü ziyaret ettim Iraklıları
Küstürdüm ailemi, ama razı ettim onu

83 Hirnik, Mekke ile Basra arasında bir yerdir. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Yemin ederim; eğer bendeki [aşk hastalığı] onda da olsaydı
Ve ben doktor olsaydım, tedavi ederdim onu

Bana Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o Abdullah b. Ayyâş el-Hemdânî'den, o da Benî Mahzûm'dan bir adamdan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Ebû Rebîa şiir söylemeyi bıraktı ve denizde gazaya çıktı. Ömer'in oğlu ve başkaları dediler ki: Onun şakası şaka, ciddisi de ciddiydi.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Ömer b. Hattâb vefat ettiği zaman Ömer b. Ebû Rebîa dünyaya geldi. O zaman şöyle deniliyordu: "Şu işe bakın! Hangi hayır dünyadan kaldırıldı ve hangi şer dünyaya konuldu?" Ömer b. Ebû Rebîa daha sonra tövbe etti ve gazaya katıldı. Bunun üzerine Ömer'in oğlu, "Kuşkusuz [babam] güzel işler yaparak nefsinin sefahatlerini telafi etti" dedi.

Dediler ki: Ömer b. Ebû Rebîa Abdülmelik b. Mervân ile karşılaştı. Abdülmelik ona, "Sen nasıl Kureyş kadınlarıyla alay ediyorsun böyle?" dedi. Ömer, "Ey Müminlerin Emîri! Bunun arkasında bir çirkinlik veya günah yok; ben Allah'tan af ve mağfiret talep ediyorum" dedi.

Dediler ki: Ömer b. Ebû Rebîa, "Bundan sonra bir şiir söylersem mutlaka bir köle azat edeceğim" diye yemin etti. Bir gece Ömer tavafta iken bir de ne görsün; bir genç, inci gibi parlayan[84] bir kadını izliyor. Ömer gencin elinden tuttu. Genç, "Bırak beni, amcaoğlu! Öleceğim, eğer beni ondan alıkoyarsan" dedi. Ömer gence, "Senin hikâyen nedir?" dedi. Genç adam, "Ben filan oğlu filanım. Bu da benim amcamın kızı ve en çok sevdiğim insandır. Onu amcamdan istedim; ancak annesi onu benimle evlendirmedi" dedi. Ömer b. Ebû Rebîa bunun üzerine gencin elini bıraktı ve kızın babasının evine gitti. Kapısını çaldı; adam, "Kim o?" dedi. "Ben Ömer b. Ebû Rebîa'yım" dedi. Kızın babası dışarı çıktı ve "Ey Ebü'l-Hattâb! Niye zahmet edip geldin? Eğer bana haber yollasaydın ben sana gelirdim. Babam sana feda olsun; ihtiyacın ne?" dedi. Ömer, "Senin kızını istemeye geldim" dedi. Kızın babası, "Onunla ilgili karar senin yetkindedir"[85] dedi. Bunun üzerine Ömer b. Ebû Rebîa, "O hâlde onu yeğeninle evlendirdim

84 "İnci" diye çevirdiğimiz kelimenin orijinal Arapçası (المهاة) şeklindedir. Bu kelime, hem yaban sığırının erkeği için hem de inci, kristal ve cam gibi parlayan şeyler için kullanılmaktadır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (مها) maddesi) (M).

85 Onu evlendirmen konusunda sana yetki veriyorum, demek istiyor (E).

ve mehrini de 4.000 dirhem olarak belirledim" dedi. Sonra para adama götürüldü. Kız da gence verildi. Deniliyor ki: Kız o gece evlendirildi. Ömer adamın yanından dönünce yatağına uzandı ve şiir söylemek istedi. Fakat yemini aklına geldi. Yatak içinde bir o tarafa, bir bu tarafa döndü. Bunun üzerine cariyesi ona, "Bu gece sana bir kötülük dokunmuş gibi" dedi. Ömer b. Rebîa şöyle dedi:

Söyledi cariyem, bir coşku beni tuttuğunu gördüğü zaman
Ki ben vazgeçmiştim bir müddet coşkudan, heyecandan
"Allah aşkına söyle, hayret ettiğin bir elçisini mi gördün
Yoksa onun bir dostunu mu gördün?"
Dedim ki: "Şikâyet etti bana, âşık bir kardeş
Senin de bildiğin, eski zamanlarımızdaki gibi[86]
Anlattı bana, Su'dâ'dan dolayı başına gelenleri
Ve onun da başına gelmiş, daha önce başımıza gelenler"

Ömer b. Ebû Rebîa bu şekilde 12 beyit söyleyinceye kadar devam etti. Deniliyor ki: Sekiz beyit söylemiştir.[87] Her beyit için bir köle azat etti. Kendisi için iş, sanat ve hizmet yapan yaklaşık 100 kölesi vardı.

Ömer b. Ebû Rebîa Şam denizinde gazaya çıktı ve vefat etti. Deniliyor ki: denizin dışında vefat etti. Onun vefatı üzerine, Benî Ümeyye'nin Medine'de veya Mekke'de yetişmiş olan cariyelerinden birisi, "Ömer b. Ebû Rebîa öldü; artık ondan sonra Hicâz'da kim zarafet yapacak?" dedi. Cariyeye, "Osman'ın soyundan latife yapmayı seven, gazel söyleyen ve kadınlara methiyeler düzen bir genç yetişmiş" denildi. Bunun üzerine cariye, "Haremi süsleyecek, harem ehliyle ünsiyet kuracak ve kadınlarının güzelliğini anlatacak bir gençten Haremini mahrum bırakmayan Allah'a hamd olsun" dedi veya bunun benzerini söyledi.

Dediler ki: Ömer b. Ebû Rebîa Hâris b. Avf el-Mürrî'nin kızıyla karşılaştı. Ömer, kendisine ait bir katırın üzerinde, gidiyordu. Ömer kıza, "Dur; senin hakkında söylediğim şiiri okuyayım" dedi ve ona şunları söyledi:

---

86 Bu beyit hem RK'de hem ZZ'de (لِبَعْضِ زَمَانِنَا إِذْ تَعْلَمِينَا) şeklinde geçiyor. Divanda ise (كَبَعْضِ زَمَانِنَا إِذْ تَعْلَمِينَا) şeklinde geçmektedir. Biz çeviride, divanda geçen şeklini esas aldık (bkz. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *Şerhû Divâni Ömer b. Ebû Rebîâ*, s.395; Mısır, 1952.) (M).

87 Matbu divanında 9 beyit mevcuttur (M).

Hey! Ey Leylâ! Bil ki, kalbimin şifası
Sana kavuşmaktır; ama sen cimrilik yaptın; kavuş bize
Kervan gidiyor ve ayrılık yaklaştı bize
Bak bakalım; bize ne emrediyorsun?

Hâris b. Avf'ın kızı, "Allah'tan korkmayı ve bulunduğun durumu terk etmeni sana emrediyorum" dedi.

Ayyâş b. Ebû Rebîa

Ayyâş b. Ebû Rebîa'ya gelince, Ayyâş mustazaflardandı. Annesi Esmâ bt. Muharribe idi. Onun annesinden kardeşleri Ebû Cehil ve Hâris b. Hişâm idi. Ayyâş Müslüman oldu. Ancak kardeşi Ebû Cehil ona sıkıntı vermeye başladı ve onu dövdü. Ayyâş onun elinden kurtuldu ve ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Yanında, karısı Seleme b. Muharribe'nin kızı da vardı. Kadının ondan Habeşistan'da Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Rebîa adlı oğlu dünyaya geldi. Sonra Ayyâş Mekke'ye geldi. Onun Medine'ye olan hicretiyle ilgili haberleri, Habeşistan muhacirlerinin Medine'ye hicretleri bölümünde anlattık. Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra Şam'a geldi. Orada gazaya ve cihada katıldı. Sonra Mekke'ye döndü ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Onun oğlu Abdullah ise Medine'den ayrılmadı. Abdullah'ın doğum yeri, Habeşistan'dı.

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Muhammed b. İshak'tan, o Abdurrahman b. Kâsım'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Hâris b. Zeyd Resûlullah'a (sas) çok sıkıntı veren birisiydi. Bir gün Müslüman olmak için geldi. Yolda Ayyâş b. Ebû Rebîa ile karşılaştı. Ayyâş onun Müslüman olmak için geldiğini bilmiyordu. Hemen ona saldırıp onu öldürdü. Allah bu münasebetle, "*Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değildir; ancak yanlışlıkla olması başkadır.*"[88] ayetini indirdi.

Vâkıdî dedi ki: Ayyâş b. Ebû Rebîa'nın çocuklarından birisi Abdurrahman b. Hâris b. Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Rebîa'dır. Abdurrahman, Ebû Câfer Mansûr'un hilafetinin ilk günlerinde vefat etti. Ziyâd b. Abdullah

88 Nisâ, 4/92.

onu Tebâle'de görevlendirmişti. Oradan büyük miktarda mal elde etti. Kendisi o malla Medine'ye geldi ve orada kendisine bir ev inşa etti. Eve de "Tebâle" adını koydu. Musa b. Câfer o evi onun varislerinden satın aldı. Ebû Seleme Abdullah b. Abdurrahman, Muhammed b. Abdullah b. Hasan ile birlikte hurûc etti. Esir alındı ve Mansûr onu öldürdü.

Müheşşim b. Muğîre: Künyesi "Ebû Huzeyfe" idi. Müheşşim, -Kureyş tarafından Kâbe'nin yeniden inşası esnasında- "Benî Şeybe kapısından ilk giren kim ise o Hacerü'l-Esved'i yerine koysun" diyendir. Bunun üzerine Kureyşliler, "Vallahi el-Emîn girdi ve biz ona razıyız" dediler. Resûlullah (sas) Hacerü'l-Esved'i yerine koydu. Müheşşim'in soyu devam etmemiştir. Onun "Hâşim b. Ebû Huzeyfe" adında bir oğlu vardı. Deniliyor ki: Adı Hişâm'dı. Hişâm ikinci Habeşistan hicretine katılanlardandı ve Câfer b. Ebû Tâlib ile birlikte orada kalmıştı. Oradan Medine'ye geldi ve Tebûk günlerinde vefat etti. Allah hepsinden razı olsun.

Ebû Ümeyye b. Muğîre

Ebû Ümeyye b. Muğîre'nin asıl ismi Huzeyfe idi. Annesi Reyta bt. Saîd b. Sehm'dir. Ona "Zâdu'r-Rekb" denilirdi. Çünkü yolculuğu esnasında onunla arkadaşlık yapanlara yemek yedirir ve onlara azık temin ederdi. Ebû Ümeyye değerli biriydi. Yemâme taraflarında "Servü Sühaym" adlı bir yerde vefat etti. Ebû Tâlib ona şöyle bir mersiye söyledi:

Uykusuz kaldım geceleyin; bir sıkıntı vardı gözümde
Ve cömertçe akıttılar, içinde bol su [gözyaşı] olan gözler
Sanki ben, gece vakti çok kumlu ve taşlık bir arazideyim
Veya [köz gibi] ısıtan işaretin altındayım sanki
Hey! Herkes bilsin ki, Zâdu'r-Rekb uğurlanmamıştı, Servü Sühaym'a
Kabirler onu kaybettiler
Geldiği zaman bir kafile Şam'dan
Öne koyarlardı onu; müjdeciler koşarlardı bize
Güvenli bir kardeşti; hiçbir zaman eksilmezdi yanında, hayvan sesleri
Kara yağız, semiz develer ve sığırlar
Yenildikleri zaman, ertesi gün bir misli gelirdi
Semiz, bol yağlı hayvanlar yahut kemikli develer

Kesilmiştir semiz yerleri, kılıcın ağzıyla
Tükenince, [çağırır birisi]; sen de kesersin
Eğer yoksa taze etleri
Hemen yatırılıp boğazlanır [hayvanlar]
Ne dersin? Sana ölüm haberi getiren birisi olsa, silahla korunan
Ondan tırnakların sarardığı keskin bir silahla

Ebû Uhayha da onun için mersiye olarak şöyle demişti:

Hey! Gitti, yemek yediren şerefli adam
Ve bütün Kureyş ona müteşekkirdi
Artık kim yetimlerimizi koruyacak?
Şimşek çakmadığında kim yağmur [olup yağacak]?

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Deniliyordu ki, Ebû Ümeyye çoğu zaman, Bathâ vadisi onun giysilerinden bembeyaz kesilinceye kadar Mekke halkına elbise giydirirdi.

Ebû Ümeyye'nin Çocukları

Züheyr b. Ebû Ümeyye, Abdullah b. Ebû Ümeyye: Anneleri Âtike bt. Abdülmuttalib'dir.

Ümmü Seleme: Resûlullah'ın (sas) eşidir. Annesi Benî Kinâne kabilesinin Benî Mâlik boyundandır.

Kureybe: Annesi Utbe b. Rebîa'nın kızıdır.

Kureybe es-Suğrâ: Annesi Kinâne kabilesindendir.

Muhâcir, *Hişâm* ve *Mes'ûd b. Ebû Ümeyye*: Mes'ûd b. Ebû Ümeyye Bedir'de öldürüldü. Onu, Ali (as) öldürdü.

Ümmü Seleme, Ebû Seleme b. Abdülesed'in eşiydi. Onun vefatından sonra onunla Resûlullah (sas) evlendi. Ümmü Seleme'nin haberini, "Resûlullah'ın Zevceleri" ve "Medine'ye Hicret" bölümlerinde anlattık.

Kureybe'ye gelince, onunla Ömer b. Hattâb evlendi. Sonra onu boşadı. Ömer b. Hattâb devrinde onunla Muâviye b. Ebû Süfyân evlendi.

Kureybe es-Suğrâ: Abdullah b. Ebû Bekr es-Sıddîk'ın eşiydi.

Züheyr b. Ebû Ümeyye: Müslümanlar aleyhinde yazılan boykot sayfasını bozmaya yardım edenlerden birisiydi. Müslüman olmadan vefat etmiştir. Soyu Mekke'de devam etmektedir.

Abdullah b. Ebû Ümeyye: "*Dediler ki: 'Bize yerden bir pınar akıtmadıkça sana inanacak değiliz.*" ayetinden "*De ki: Yeryüzünün sakinleri olarak orada melekler dolaşsaydı, o zaman biz onlara elçi olarak gökten bir melek indirirdik.*"[89] ayetine kadar beş ayet onun hakkında nazil olmuştur. Abdullah daha sonra Müslüman oldu ve Tâif günü şehid oldu. Aynı zamanda şairdi.

Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin Çocukları

Abdullah: Abdullah eşraftandı. Saçını-sakalını siyaha boyadığı hâlde Muâviye'nin yanına gitti. Muâviye, "Bu [gençlik] öyle bir şey ki, onun suyu ve tazeliği yüzde olduğu sürece bir şey ifade eder; yüzün suyu gittiği zaman gerisi bir şey ifade etmez" dedi. Abdullah şiir de söylerdi.

Muhâcir b. Ebû Ümeyye: Zayıf bir devenin üzerinde olduğu hâlde, Zibrekân b. Bedr'in yanından geçti ve ondan kendisine ve bineğine su vermesini istedi. Ancak Zibrekân ona su vermedi. Muhâcir de onu Ömer [b. Hattâb]'a şikâyet etti. Ömer Zibrekân'a, "Neden ona su vermedin? Oysa yolcunun herkesten fazla suya kanmaya ihtiyacı var" dedi. Zibrekân, "Kendi malım ve kölelerimle çıkardığım suyu vermeyebilirim" dedi. Bunun üzerine Ömer ona, "Eğer bir daha fazla suyu vermemezlik gibi bir şey yaparsan Necid'den ovaya inemezsin" dedi. Ömer, "Seni oradan sürerim" demek istiyordu. Bunun üzerine, amcası [Muhâcir] ile birlikte olan Abdullah b. Abdullah b. Ebû Ümeyye şöyle dedi:

Zibrekân suyunu vermediği zaman
Allah rızası için hareket etmemiş ve tevekkül de etmemişti
Menfaatini de düşünmemişti; ancak o
Yükseltiyordu balta ile havuzun kollarını

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Nevfel b. Abdullah b. Ebû Ümeyye Hendek günü kâfir olarak öldürülmüştür. Onun kardeşi Osman b. Abdullah b. Ebû Ümeyye de Bedir -veya Uhud- günü kâfir olarak öldürüldü.

89 İsra, 17/90-95.

Resûlullah (sas) Muhâcir b. Ümeyye'yi Yemen'in bir bölümüne vali tayin etmiştir. Ebû Bekr, Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî'nin yanına gitmesi için ona mektup göndermişti. Ziyâd ona yardımcı olacaktı. Ömer b. Hattâb ise onu bazı yerlerin zekâtlarıyla görevlendirdi.

Mes'ûd: Küçük iken vefat etti.

Hişâm: Aynı şekilde küçük iken vefat etti. Soylarının devam ettiği de söylenir.

Fâkih b. Muğîre: Cahiliye devrinde onu Benî Kinâne öldürdü. Onun oğlu Ebû Kays da, Bedir'de kâfir olarak öldürüldü. Onu Hamza öldürmüştü. Deniliyor ki: Onu Hubâb b. Münzir öldürdü. Onun soyu devam etmemiştir. Muâviye'nin annesi Hind, önceleri Fâkih'in eşiydi.

Hafs b. Muğîre: Zamanının efendisiydi ve çok yemek yediriyordu. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Söyle, ağırlanmak isteyen zayıf adama ve de ki
"Hemen oturuver, Hafs b. Muğîre'ye geldiğin zaman"

Ebû Süfyân'ın karısı ve Muâviye'nin annesi Hind bt. Utbe onun eşiydi. Hafs'ın oğlu Ebû Amr da eşraftandı. Onun oğlu Abdullah b. Ebû Amr b. Hafs, Yezîd'i hilafet makamından ilk defa hal edendir. Kendisi Yezîd'in yanına gitmişti; Yezîd ona iyilikte bulunmuş ve hediyeler vermişti. Sonra Medine'ye geldi; Resûlullah'ın (sas) Mescidi'ne girdi ve "Ben Yezîd'in yanına gittim. Yezîd bana ikramda bulundu ve bana hediyeler verdi. Ancak ben sizi şahit gösteriyorum ki, bu sarığımı başımdan çıkardığım gibi Yezîd'i de hilafet makamından indiriyorum" dedi. Onu Medine'de hal etti.

Harre gününde savaşı kızıştırdıktan sonra öldürülen kişi odur. Şair şöyle dedi:

Hani, "Nerede Hanzaletü'l-Hayr?" diye onlara seslenirdi
Uzakta olanlar bile duyardı bu çağrıyı
Çuvalın içinde ise, Ebû Amr'ın oğlu vardı
Öldürülmüştü; gök bile ağlamıştı ona

Mekke'de Ebû Amr'ın soyu devam etmektedir. Dahhâk b. Kays'ın kız kardeşi Fâtıma bt. Kays Ebû Amr'ın eşiydi. Ebû Amr onu boşadı. Bu durum, Resûlullah'a (sas) anlatıldı. Resûlullah (sas), "Kadının, onun üzerinde bir nafaka hakkı yoktur" dedi. Fâtıma sonra Üsâme b. Zeyd b. Hârise ile evlendi.

Abdüşems b. Muğîre: Velîd b. Abdüşems adında bir oğlu oldu. Velîd'in de Umâre b. Velîd ile, Osman b. Affân'la evlenen bir kızı oldu. Bu kız Osman'dan Saîd b. Osman adlı oğlunu dünyaya getirdi. Ebü'l-Yakzân'a göre Umâre, İbnü'z-Zübeyr'in Yemen valisiydi. Bu konuda Ebû Dehbel el-Cumahî şöyle diyor:

Evet, ondan [gelen], başkasından gelen seksen silahtan daha iyidir
İster versin, ister vazgeçsin ve kaçsın
Benim bir kardeşim var; beni ilgilendiren her şey onun üstünde
Bugün bana ulaşan bir şey, yarın beni rahatsız etmez

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Ezrak, yani Abdullah b. Abdurrahman b. Velîd b. Abdüşems b. Muğîre, İbnü'z-Zübeyr'in Yemen valisiydi. Ezrak Arapların en cömertlerindendi. Ebû Dehbel'in methettiği kişi odur. İki haberin en doğrusu budur. Ezrak Tihâme'de vefat etti.

Velîd b. Muğîre

Künyesi "Ebû Abdüşems" idi. Künyesinin "Ebü'l-Muğîre" olduğu da söylenir. Zamanında, toplumdaki değeri büyüktü. Resûlullah (sas) ile alay edenlerden biriydi. Bunun haberini, bu kitabın geçmiş bölümlerinde anlattık. Kendisine ayrıca "el-Adl" deniliyordu. Çünkü kendisi tek başına bir yıl Kâbe'ye elbise [örtü] giydiriyordu; bir yıl da bütün Kureyş giydiriyordu. Böylece Kureyş'in dengi sayılırdı. Kendisine "Vahîd" de denilirdi. Allah bununla ilgili olarak, "*Beni, yarattığım kişiyle baş başa bırak. Ona bol mal verdim.*"[90] ayetlerini indirdi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Bugün, onun Tâif'teki malına "el-Memdûd" denilir. Kendisi Peygamber'e (sas), "Malımı bir misli daha arttırması için Rabbine dua et" dedi. Bunun üzerine Allah, "*O daha da vermemi bekli-*

90 Müddessir, 74/11-12.

yor."[91] buyurdu. Deniliyor ki: Onun oradaki malı çocuklarıdır. Allah daha iyi biliyor.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Deysem b. Sak'ab Rum asıllı bir köleydi. Muğîre onu almak istedi. Onu evlat edindi ve ona, "Velîd" dedi. Bundan önceki haber, Cahiliye döneminde yalanlanan bir haberdir. Hassân şöyle dedi:

Söyle Velîd'e; ne zaman sana verildi bu ismin?
Yoksa "Deysem", isimler içinde rüya gibi mi?

Velîd eşraftan, hakemliğine başvurulan bir adamdı. Onun annesi Sahra'dır. Ebû Tâlib şöyle dedi:

Gelin, Sahra'nın oğlu Hakem'e; çünkü o
Aramızda karar verecek ve adil davranacak

Velîd b. Muğîre'nin Çocukları

Hâlid b. Velîd: Annesi "Lübâbetü's-Suğrâ'dır. Asıl adı, Âsma bt. Hâris b. Hazn b. Büceyr'dir. Abdullah b. Abbas'ın annesi Lübâbetü'l-Kübrâ'nın ve Resûlullah'ın (sas) zevcesi Meymûne'nin kız kardeşidir. Ebû Süfyân'ın annesi Safiyye bt. Hazn, Hâris'in çocuklarının halasıdır.

Umâre b. Velîd: Annesi Kinâne kabilesindendir.

Hişâm b. Velîd: Annesi Kuşeyriyye kabilesindendir.

Velîd b. Velîd ve *Hâlide bt. Velîd*: Hâlide ile Hâris b. Hişâm b. Muğîre evlendi.

Ebû Kays b. Velîd: Bedir'de kâfir olarak öldürüldü. Onu Ali b. Ebû Tâlib öldürdü. Soyu devam etmemiştir.

Velîd b. Velîd'e gelince, kendisi mümin olan mustazaflardandı. Yaya olarak Resûlullah'ın (sas) yanına hicret etmiştir. Onunla ilgili haberi, kitabın baş taraflarında anlattık. Velîd şöyle dedi:

Ey Velîd! Hicret et ve sat hurma helvasını
Sonra satın al bir erkek, bir de dişi deveyi
Ve at nefsini onlara doğru, büyük bir arzu ile

91 Müddessir, 74/15.

Velîd vefat etti; Resûlullah'ın (sas) eşi Ümmü Seleme onun için şu mersiyeyi söyledi:

Ağlıyorum Velîd b. Velîd'e
Ebü'l-Velîd b. Muğîre'ye
Kuşkusuz Velîd b. Velîd
Ebü'l-Velîd, kabilenin delikanlısıydı
Dost için yardımcıydı
Tıpkı koşarak gelen bir nehir, bir azık gibiydi

Ümmü Seleme Velîd b. Velîd'i -Ümmü Seleme onun teyzesiydi- kucakladı. Peygamber (sas) onu gördü ve "Kim bu?" dedi. Ümmü Seleme, "Bu Velîd b. Velîd'dir" dedi. Resûlullah (sas), "Siz Velîd'i sevgi abidesi '*Hanân*' yaptınız" dedi ve ona "Abdullah" ismini koydu.[92] Abdullah b. Velîd b. Velîd, Su'dâ bt. Avf b. Hârice b. Sinân el-Mürrî ile evlendirildi. Su'dâ ondan Seleme'yi dünyaya getirdi. Seleme'nin çocukları, Ya'kûb ve Eyyûb idi. Yine Seleme b. Abdullah b. Velîd b. Velîd'in çocuklarından birisi Ümmü Seleme bt. Ya'kûb'dur. Onunla Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas evlendi. Onun erkek kardeşi de Muhammed b. Ya'kûb b. Seleme'dir. Anlattıklarına göre Muhammed, fitne zamanında, Ebû Hüreyre'nin çocuklarından bazılarını öldürmüştü.

Eyyûb b. Seleme b. Abdullah'a gelince, kendisi nefsine düşkün bir adamdı. Fâtıma bt. Hasan b. Hasan b. Ali ile evlendi ve bu konuda kendisiyle tartışıldı. Hatta bu sebeple Abdullah b. Hasan'a sövmeye başladı. Onun durumu Hişâm b. Abdülmelik'e bildirildi; Hişâm, "Vallahi o artık gündüz bile onun yanına giremez" dedi.

Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas, İsmail b. Eyyûb b. Seleme'yi Mekke'ye vali yaptı. İsmail Kureyş nezdinde değerli bir insandı. Medine'de onun soyu devam etmektedir.

Dediler ki: Nasîb,[93] İbrâhim b. Hişâm'ın yanına girdi ve onun hakkında yazdığı bir methiyeyi okudu. İbrâhim, "Bu bir şey değil. Bu nerede, Ebû

92 Aslında "Velîd" ismi, bir görüşe göre Musa'nın düşmanı Firavun'un ismi olmasından dolayı veya başka bir sebeple, Müslümanlar nezdinde rağbet edilen isimlerden değildi. Metinde geçen "el-Hanân" kelimesi, kendisine dokunulan (el sürülen) salih insan manasındadır (İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye Fî Garibi'l-Hadis*).

93 Nasîb b. Rebâh Ebû Mihcen; büyük bir şair olup nesep ve methiyelerde çok ileridir. Tercih edilen görüşe göre hicretin 108. yılında vefat etmiştir (Ziriklî, *el-A'lâm*).

Dehbel'in arkadaşımız Ezrak için söylediği nerede?" dedi. Nasîb kızmaya başladı. Sonra sarığını çıkardı ve üzerine oturup şöyle dedi: Bana Ezrak gibi bir adam getirin; size Ebû Dehbel'in şiirinden daha güzel şiir getiririm. O şöyle demişti:

Öldürdü vallahi, Uleyb vadisindeki bu kabir
Cömertlik ve şeref ehlinden bir delikanlıyı

Hişâm b. Velîd b. Muğîre: Ebû Üzeyhir ed-Devsî'yi öldüren adamdır. Çünkü Hişâm'ın babası Velîd'in beraber olduğu -fakat ondan hamile kalmamış olan- kadın, Ebû Üzeyhir'in yanındaydı; Ebû Üzeyhir kadını Velîd'e vermemişti. Bir zaman Velîd, Ebû Üzeyhir'in bir kızı ile evlenmişti. Ancak adam kızını alıkoydu ve bir daha ona vermedi. Bununla ilgili haberi, kitabımızın baş taraflarında anlattık. Velîd vefat ederken, Ebû Üzeyhir'in yanındaki karısını ondan istemelerini çocuklarına vasiyet etti. Hişâm b. Velîd Müslüman oldu ve Müslümanlığı güzel oldu. [Kûfe valisi] Sa'd b. Ebû Vakkâs'la ilgili şikâyetlerin çoğalması üzerine Ömer b. Hattâb, konuyu araştırmak üzere Hişâm'ı Kûfe'ye göndermişti. Hişâm Sa'd'ın haksız olduğunu görüp üzerine fazla gitti. Sa'd ise, aklını yitirmesi için ona beddua etti. Hişâm bu yüzden ömrünün sonlarında delirmişti. Zekerini çıkarıyor ve insanlara gösteriyordu. Osman b. Affân'ın zamanına kadar yaşadı.

Hişâm b. Velîd b. Muğîre'nin Çocukları

İsmail: Annesi Benî Esed b. Abdüluzzâ'dandır.

İsmail b. Hişâm b. Velîd b. Muğîre'nin Çocukları

Hişâm ve *Muhammed*: Bunların annesi Benî Kays b. Sa'lebe'dendir. Abdülmelik b. Mervân Hişâm b. İsmail'i Medine'ye vali yaptı.

Hişâm b. İsmail'in Çocukları

İbrâhim ve *Muhammed*: Bunların annesi "Ceydâ" adında bir ümmü veleddir.

Âişe: Buna Fâtıma da denilirdi. Künyesi "Ümmü Hişâm" idi. Onunla Abdülmelik evlendi. Ümmü Hişâm, Hişâm b. Abdülmelik'i dünyaya

getirdi. Hişâm hilafete getirildi. Onun annesi, Mürre kabilesinden "Meryem" adında bir kadındı. Deniliyor ki: Ümmü Hişâm'ın adı "Meryem" idi.

İbrâhim b. Hişâm b. İsmail b. Hişâm b. Velîd b. Muğîre, Hişâm b. Abdülmelik için bir yıl Medine valiliği yaptı. Sonra onu görevden aldı. Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik halife olunca onu Yûsuf b. Ömer es-Sekafî'ye gönderdi. Yusuf b. Ömer, öldürünceye kadar ona işkence yaptı. İbrâhim b. Hişâm, Hişâm b. Abdülmelik'e Velîd b. Yezîd'i hal etmesini tavsiye edenlerdendi.

İbrâhim b. Hişâm'ın kardeşi Muhammed b. Hişâm b. İsmail b. Hişâm b. Velîd cimri bir adamdı. Hişâm b. Abdülmelik onu Mekke valisi yapmıştı. Sonra onu Medine'ye vali yaptı; o da Mekke'den Medine'ye geldi. Hişâm b. Abdülmelik, bazı yıllarda İbrâhim b. Hişâm'ı hac mevsiminde görevlendirmiş; o da insanlara hac yaptırmıştı. Benî Esed b. Huzeyme'den bir adam şöyle dedi:

İyilik arzu ettiğin zaman veya cömertlik istediğinde
Devenin semerini Muhammed'in yanına koy

Yusuf b. Ömer, Muhammed'i de öldürdü. Muhammed'in, Medine'de soyu devam ediyor.

Umâre b. Velîd b. Muğîre: Künyesi "Ebû Fâid" idi. Kureyş'in en yakışıklı gençlerinden birisiydi. Kureyş Ebû Tâlib'e, "Bize Muhammed'i ver, onun yerine Umâre'yi al" dedi. Ebû Tâlib, "Ne kötü bir teklifte bulundunuz! Ben öldürmeniz için yeğenimi size vereceğim, beslemek için de oğlunuzu alacağım, öyle mi?" dedi. Onun haberini, Amr b. Âs ile birlikte Habeşistan'a gidişlerini ve Habeşistanlı adamın başına neler getirdiğini, Habeşistan'a hicret edenlerin haberleriyle birlikte kitabımızın baş taraflarında anlattık. Umâre'nin soyu devam etmemiştir.

Hâlid b. Velîd

Hâlid b. Velîd b. Muğîre'ye (ra) gelince, onun künyesi "Ebû Süleyman" idi. Bundan önce "Ebü'l-Velîd" diye künyelenirdi. Fetihten önce hicretin 8. yılında, Safer ayında Müslüman oldu. Onun annesi, Peygamber'in (sas) zevcesi Meymûne'nin kız kardeşi Lübâbetü's-Suğrâ bt. Hâris el-Hilâliy-

ye'dir. Lübâbetü'l-Kübrâ da, Abdullah b. Abbas'ın annesidir. Mu'te gününde insanları koruyan ve onlara öncülük yapan Hâlid b. Velîd'dir.

Dediler ki: O gün Hâlid'in elinde birkaç kılıç kırıldı. Müseylime'yi öldüren de odur. Halid Ebû Bekr es-Sıddîk döneminde, ridde ehli [dinden dönenler] konusunda, Şam'da ve Hîre'de, hayatının en güzel olaylarıyla karşılaşmıştı. Bununla ilgili haberi *Kitabü'l-Büldân*'da[94] anlattım. Bize anlatıldığına göre Resûlullah (sas), "Hâlid'e sövmeyin; o Allah'ın kılıcıdır" buyurmuştur. Onun için "Hâlid Allah'ın kılıcıdır" denilirdi. Hâlid Hıms'ta vefat etti ve oraya bir mil mesafede bulunan bir köye defnedildi.

Vâkıdî dedi ki: Ben o köyü sordum; bana "Desert köyü" denildi. Hâlid, Ömer b. Hattâb'a vasiyetini yapmıştı. Onun vefatı, hicretin 21. yılındaydı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Şu'be b. Haccâc'ın anlattığına göre Hâlid vefat ettiğinde Ömer onun evine geldi. Kadınlar hemen ağlamayı kestiler. Sonra Ömer, "Bağırıp çağırmadan ve yüksek sesle feryad etmeden, Benî Muğîre kadınlarının Ebû Süleyman'a ağlamalarında bir beis yoktur" dedi.

Ömer hacca gittiği zaman Şamlılardan birisinin şarkı söylediğini duydu. Şöyle diyordu:

Hâlid'in [savaşta] sertleştiğini gördüğünde
Ve rüzgâr kuzeyden soğuk estiğinde
Ve bazı insanlar, "Ah bir geri çekilse" diye arzu ettiklerinde
Onu savaşta, sarkık kulaklı bir aslan gibi görürsün

Ömer şarkının sözlerini duyunca hüngür hüngür ağlamaya başladı ve "Eğer sağ olsaydı, onu size geri gönderirdim" dedi.

Hâlid şöyle derdi: "Benim için bir gece vakti sevdiğim bir gelinin bana getirilmesi veya bir erkek çocuğu müjdesinin verilmesi, soğuk bir gecede bir seriyyenin başında sabah vakti düşmanın üzerine gitmemden daha sevindirici değildir."

---

94 Belâzürî'nin bu isimle günümüze ulaşmış bir kitabı mevcut değildir. Bunun *Fütûhu'l-Büldân*'dan ayrı bir kitabı olduğu belirtilir (Mustafa Fayda, *TDV*, https://islamansiklopedisi. org.tr/Belazuri (25.06.2020).

Bazı ravilerin Mâlik b. Enes'ten naklettiklerine göre Hâlid b. Velîd Ömer'e benziyordu. Bir gece seher vaktinde Ömer dışarı çıktı; bir adam onunla karşılaştı ve Ömer'e, "Merhaba sana ey Ebü'l-Velîd" dedi. Ömer ona "Merhaba" dedi. Adam, "İbn Hattâb seni görevden aldı, öyle mi?" dedi. Ömer, "Evet, aldı" dedi. Adam, "Doymaz mı bu adam? Allah onun karnını doyurmasın" dedi. Ömer, "Senin yanında ne var?" dedi. Adam, "Benim yanında sadece dinlemek ve itaat etmek var" dedi. Sabah olunca Ömer, olanları etrafındakilere haber verdi ve güldü.

Ömer, "Ben sadece mal konusunda Hâlid'i kınadım" dedi.

Hâlid b. Velîd'in Çocukları

Abdurrahman b. Hâlid: Abdurrahman yaz seferlerinde komutanlık yapıyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den isnadında şöyle dediğini rivayet etti: Hâlid b. Velîd hicretin 20. veya 21. yılında Hıms'ta vefat etti. Abdurrahman b. Hâlid de yaz seferlerinin komutanıydı. İşini iyi ve güzel yapıyordu. Dolayısıyla Şam'da namı büyüktü. İnsanlar ona meyletmeye başladılar. Muâviye ise onu kıskandı ve ondan korkmaya başladı. Ona gizlice "İbn Üsâl" adında sözde bir doktor gönderdi. Doktora, [yapacağı iş karşılığında] Hıms'ın haraclarını verdi. Doktor Abdurrahman b. Hâlid'e bir şerbet içirdi ve Abdurrahman vefat etti. Bunun üzerine Hâlid b. Muhâcir b. Hâlid b. Velîd -veya Hâlid b. Abdurrahman- İbn Üsâl'a saldırdı. İbn Üsâl "el-Erkûn" diye biliniyordu. Erkûn bölgede reis gibiydi. Hâlid b. Abdurrahman doktoru öldürdü. Dava Muâviye'ye götürüldü. Onu birkaç gün hapse attı; sonra diyetini ondan aldı; kısas uygulamadı.

Bana Hafs b. Ömer el-Ömerî anlattı. O Heysem b. Adî'den rivayet etti. Yine bana İbnü'l-Kelbî anlattı. O Avâne'den, o da babasından nakletti. Ayrıca bana Medâinî anlattı. O Gıyâs b. İbrâhim'den rivayet etti; dedi ki: Muâviye, Rumların saldırıya geçtikleri bir sırada Abdurrahman b. Hâlid b. Velîd'i yaz savaşları için görevlendirdi. Ayrıca ona bir vasiyet yazarak "Bu vasiyetimi ne yapacaksın?" dedi. Abdurrahman, "Bu vasiyeti önder ve örnek kabul edeceğim ve onun dışına çıkmayacağım" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Bana vasiyetimi geri ver" dedi. Abdurrahman ise, "Haber

vermeden [bir gerekçe göstermeden] beni görevden mi alıyorsun? Vallahi eğer biz eşit şartlarda Mekke'nin içinde olsaydık bunu bana yapamazdın" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Şayet biz Mekke'nin içinde olsaydık ben Muâviye b. Ebû Süfyân b. Harb olurdum; sen de Abdurrahman b. Hâlid b. Velîd olurdun. Benim evim Ebtah'ta, senin evin de Ecyâd'da olurdu. Evinin yukarısında çamur, aşağısında da pislik olurdu" dedi.

Ardından Ezd kabilesinden Süfyân b. Avf el-Gâmidî'ye haber yolladı ve "Seni yaz savaşları için görevlendirdim. Bu da benim vasiyetimdir. Sen bu vasiyetle ne yapacaksın?" dedi. Süfyân, "Tedbir ve kararlılığa rehberlik yaptığı sürece onu önder edinirim; ancak vasiyetin tedbire muhalefet ederse reyimle amel eder ve Allah'tan muvaffakiyet isterim" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Sen bu görevin başındasın" dedi. Onu uğurlayınca Muâviye, "Vallahi bu öyle biri ki, gecikmeden dolayı uzaklaştırılmaz; aceleden dolayı vazgeçmez ve ağır deve edasıyla işin üzerine gitmez" dedi. Süfyân b. Avf el-Gâmidî yaz döneminde insanları gazaya götürdü ve şehit oldu. Vefat etmeden önce Abdullah b. Mes'ûd el-Fezârî'yi kendisine vekil yaptı ve ona "İnsanları sağ-salim götürmeye bak" dedi. Abdullah insanları savaşa soktu; ancak mağlup bir şekilde döndüler. Şair onun hakkında şöyle dedi:

Doğrult, ey İbn Mes'ûd; tut mızrağı sağlamca!
Tıpkı Süfyân b. Avf'ın doğrulttuğu gibi
Ve saldır ey İbn Mes'ûd, Kaysar'ın şehirlerine
Tıpkı Süfyân b. Avf'ın saldırdığı gibi

Abdullah b. Mes'ûd el-Fezârî Muâviye'nin yanına geldiğinde Muâviye ona, "[Mızrağı] doğru tut, ey İbn Mes'ûd" dedi. İbn Mes'ûd, "Ey Müminlerin Emîri, beni öyle bir adamla arkadaş yaptın ki, tedbirinde ve gücünde benzeri çok azdır" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Benim yanımdaki en büyük faziletin, senden daha faziletli olanların faziletini itiraf etmendir. Fakat sen bunu yöneticiliğimin ilk günlerinde ve sıkıntımın olduğu zamanda söyledin. Ben de hırs gösterip aldandım. Allah seni af ve mağfiret eylesin" dedi.

Abdurrahman b. Hâlid bundan sonra yine yaz savaşlarını yönetiyordu. Ka'b b. Cu'ayl, Abdurrahman b. Hâlid'in dostuydu. [Abdurrahman'ın vefatından sonra] bir gün Muâviye Ka'b'a, "Dostuna hiç mersiye söylemedin;

eğer şairlerin sadakati olsaydı ona mersiye söylerdin" dedi. Bunun üzerine Ka'b, "Ben onun hakkında şöyle dedim" dedi ve şu beyitleri okudu:

Hey! Ağlamaz mısın? Kaldı ki, Kureyş zulmetmez
Gençleri üzerine açıktan ağlamakla
Eğer, "Kim onları, koruyup serbest bıraktı?" diye
Dımaşk, Hıms ve Ba'lebek'e sorulacak olursa
Diyecekler ki, "Allah'ın kılıcı zayıf düşürdü
Onların güç merkezlerini ve kuşattı köylerini"
Ve Muâviye b. Harb oraya yerleşti
Oysa onun yeri yurdu başka yerdeydi

Muâviye Ka'b'a ikramda bulunur ve onu korurdu.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Muhâcir b. Hâlid b. Velîd, Sıffîn'de Ali b. Ebû Tâlib'in yanında savaşırken öldürüldü. Muhâcir şöyle diyen biridir:

Görmez misin ki, ben artık iyilikleri [işime] karıştırıyorum
Hür kadınlarla eğlendim, daha önce
Bathâ'nın orta yerinde; süslendirilmiş olanlarla

Yine şöyle demiştir:

Nice mutlu gecelerim oldu; onu ihya ettim
İffet içinde; Kabbâü'l-Heşâ denilen yerin yanında
Ve gündüzün eğlendik; öyle bir kadınla ki
Benzeri bulunmaz yürüyenler arasında

Hâlid b. Muhâcir, Mekke'deki Ebû Tâlib vadisinde İbnü'l-Hanefiyye ile beraberdi. Abdullah b. Zübeyr, bir içki tulumunu onun boynuna astı ve ona had uyguladı. Hâlid b. Muhâcir, Dımaşk'ta doktorluk yapan İbn Üsâl'in katilidir.

Dedi ki: Abdurrahman b. Hâlid ibadetine düşkün bir adamdı. Sıffîn'de Muâviye ile beraber oldu. Haccâc b. İlât es-Sülemî Ubeydullah b. Riyâh'ın kendi oğlu olduğunu iddia etti ve Cahiliye döneminde annesiyle birlikte olduğunu anlattı. Riyâh ise, Hâlid b. Velîd b. Muğîre'ye ait siyahî bir köleydi. Bu yüzden, Nasr b. Haccâc, Abdurrahman b. Hâlid b. Velîd'i Muâviye'ye şikâyet etti. Nasr b. Haccâc, Ubeydullah b. Riyâh'a şöyle dedi:

Hâlid'in oğlundan korkma, ey Ebû Hâlid!
Haccâc Hâlid'i korkutacak değildir
Ey Ebû Hâlid! Benî Mahzûm'un kölesi yapma kızlarımızı!
Asil oldukları hâlde
Ey Ebû Hâlid! Vasiyet etti sana annen, sağ iken[95]
Babam da ziyaretçilerine ve gelenlerine vasiyet etmişti

Muâviye Abdullah b. Riyâh'ın Benî Mahzûm'a ait olduğuna hükmetti ve Nasr'a taş verdi. Bunun üzerine Nasr, "Bu nasıl bir şey böyle?" dedi. Muâviye, "Resûlullah (sas), 'Çocuk yatağa aittir ve zina edene de taş vardır' buyurmuştur" dedi. Nasr ise, "Bu hükmü neden Ziyâd için vermedin?" dedi. Yezîd b. Muâviye şöyle dedi:

Sen Behz'den değilsin;[96] *baban da onlardan değil*
Fakat sen Hâlid'in mevlasısın

Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları

Ebü's-Sâib: Bunun adı Sayfî b. Âbid'dir.

Ebû Rifâa: Bunun adı Ümeyye'dir.

Atîk b. Âbid, Züheyr b. Âbid: Bunların annesi Berre bt. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Benî Âbid'den *Abdullah b. Sâib b. Ebü's-Sâib*: Ebü's-Sâib Cahiliye döneminde Resûlullah'ın (sas) ortağıydı. Fetih günü Müslüman olarak Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve "Ey Allah'ın Elçisi, beni tanıyor musun?" dedi. Resûlullah (sas), "Sen benim ortağım değil misin?" dedi. Ebü's-Sâib, "Evet ey Allah'ın Elçisi; sen hayırlı bir ortaktın. Ne aldatıyor, ne münakaşa ediyor, ne de haksızlık yapıyordun" dedi. Sâib b. Ebü's-Sâib, Bedir'de öldürüldü. Onu Zübeyr öldürdü.

---

95 Bu son iki mısrada yazım hatası vardır. Çünkü (أَبا خَالِدٍ أَوْصَيكَ أُمُّكَ حَيَّةٌ *** وَأَوْصَى إِلَىَ عُوَّادِهِ وَالْعَوَائِدَا) şeklinde (أوصى) kelimesinin müzekker sığası ile gelmesi gramer kurallarına aykırıdır. İbn Asâkir'de de görüleceği gibi bu beytin (أَبا خَالِدٍ أَوْصَتْكَ أُمُّكَ حَيَّةٌ *** وَأَوْصَى أَبِي عُوَّادَهُ وَالْعَوَائِدَا) şeklinde olması gerekir (bkz. İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, II, 13; Mısır, 1964.). Biz çeviride beytin, İbn Asâkir'deki şeklini esas aldık (M).

96 Behz, Süleym kabilesinden bir boydur (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (بهز) maddesi) (M).

Ebû Rifâa Ümeyye b. Âbid'in Çocukları

Rifâa ve *Sayfî*: Künyesi "Ebü's-Sâib" idi.

Ebü'l-Münzir ve *Züheyr*

Rifâa Bedir'de öldürüldü. Onu, Sa'd b. Rebî öldürdü. Sayfî, yani Ebü's-Sâib b. Âbid'i ise Bedir günü Abdurrahman b. Avf öldürdü. Züheyr'e gelince, onu da Bedir günü Ebû Üseyd es-Sâidî öldürdü. Sayfî b. Ebû Rifâa ise Bedir günü esir edildi. Onun için fidye veren olmayınca serbest bırakıldı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den ve başkalarından nakletti; dedi ki: Künyesi "Ebû Abdurrahman" olan Abdullah b. Sâib b. Ebü's-Sâib Resûlullah'tan şunu rivayet etti; dedi ki: Ben Resûlullah'ın (sas), Rüknü Yemânî ile Hacerü'l-Esved arasında "*Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver; ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru.*"[97] duasını okuduğunu duydum. Ayrıca bundan başka hadisler de rivayet etmiştir. Yine Ömer b. Hattâb'dan da rivayette bulunmuştur.

Kays b. Sâib, tefsir sahibi Mücâhid b. Cebr'in mevlasıydı. Onlardan bir kadın, onlara ağıt yakarak şöyle dedi:

Kardeşlerim! Asla uzaklaşmayın
Evet, vallahi onlar uzaklaştılar[98]
Mal zenginliği veya çocuk sebebiyle
Sahip çıksaydı onlara, aşiretleri
Kolaylaşırdı bazı musibetler onlar için
Ya da hafiflerdi benim başıma gelen bazı musibetler
Yürüyen kim varsa, ne kadar çoğalırsa çoğalsın
Onların vardığı suya varırlar sonuçta[99]

---

97 Bakara, 2/201.

98 Bu şiir, maalesef hem RK'de hem de ZZ'de hatalı bir şekilde yazılmıştır. Nitekim bu mısranın Arapçası her iki nüshada da (وَبَكَى واللهِ قَدْ بَعْدُوا) şeklindedir. Oysa diğer kaynaklarda (وَبَلَى وَاللهِ قَدْ بَعْدُوا) şeklinde geçiyor. Biz de çeviride bunu esas aldık (bkz. İbn Hişâm. *Muğni'l-Lebib*, 1, 98; Kum, 1404 H.) (M).

99 Bu beytin Arapçası, hem RK'de hem de ZZ'de (كُلُّ مَـنْ يَمْشِـي بِعُقُوْتِهَـا .. وَارِدُ الْمَـاءِ الَّـذِي وَرَدُوا) şeklindedir. Oysa el-Merzûkî'nin bu beyte yaptığı şerhe göre beytin aslı (كُلُّ مَنْ يَمْشِي وَإِنْ أُمِرُوا .. وَارِدُو الْمَاءَ الَّذِي وَرَدُوا) şeklindedir. el-Merzûkî beytin ilk mısraında yer alan (وإن أمروا) kısmının (وإن كثروا) "Ne kadar çoğalırlarsa da…" manasında olduğunu söylüyor. Bu mana şiirin siyakına daha uygundur. Çünkü şair, soyu devam etmeyen kardeşlerine ağıt yakarak onlara hayıflanıyor (bkz. el-Marzûkî, *Şerhu Divani'l-Hamâse*, 1,284; al-Warraq. Com.) (M).

Soyları devam etmediği için kadın bu şiiri söylemiştir.

Muhammed b. Sayfî b. Ebû Rifâa: Bunun annesinin annesi olan ninesi Resûlullah'ın (sas) zevcesi Hadîce bt. Huveylid'dir (ra). Hadîce Cahiliye döneminde Atîk b. Âbid'in eşiydi. Hadîce, ondan Hind adında bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Sayfî b. Ebû Rifâa, yani Ümeyye b. Âbid b. Abdullah, Hind ile evlendi. Medine'de Benî Muhammed b. Sayfî için, "Benî Tâhire" denilirdi. Çünkü Hadîce'ye "et-Tâhire" deniliyordu.

Abdurrahman b. Sâib b. Ebü's-Sâib Cemel günü öldürüldü. Sâib'in "Atâ" adında bir oğlu vardı. Bunu Zübeyrî anlatmıştır.[100] Deniliyor ki: Benî Âbid ailesinde hicret olmamıştır. Şair şöyle dedi:

Eğer barışırsan sen Âbidîlerdensin
Âbidîlerin barışı ise fesada gider

Dediler ki: Resûlullah'ın (sas) ortağı Ebü's-Sâib Sayfî b. Âbid umreye niyet etti. Muâviye de yanında korumaları olduğu hâlde Kâbe'yi tavaf ediyordu. Ebü's-Sâib, Muâviye'nin korumalarının sıkıştırmaları sebebiyle sıkışıp yere düştü. Bunun üzerine, "Ey Muâviye! Ayak takımı bazı adamlar getirmişsin; bizi yere düşürüyorlar. Vallahi ben senin annenle evlenmek istemiştim" dedi. Muâviye, "Keşke evlenseydin; Ebü's-Sâib gibi birisini dünyaya getirirdi" dedi. Abdullah b. Sâib'i kastediyor.

Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları

Abdümenâf: Bu Ebü'l-Erkam'dır.

Cündeb, *Abdüluzzâ* ve *Abd.*

Erkam b. Ebü'l-Erkam

Onlardan biri ise Erkam b. Ebü'l-Erkam b. Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Erkam Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir'e katıldı. Resûlullah (sas) Mekke'de iken onun evinde saklanır ve insanları İslâm'a davet ederdi. Dediler ki: Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın annesi, Huzâa'dan Ümeyme bt. Abdülhâris'tir. Dayısı ise, Ömer b. Hattâb'ın Mekke valisi olan Nâfi b. Abdülhâris el-Huzâî'dir. Erkam b. Ebü'l-Erkam, Cahiliye döneminde

100 Mus'ab Zübeyrî'nin, "*Kitâbu Nesebi Kureyş*" adlı kitabı; s. 333.

"Ebû Abdümenâf" olarak künyelenirdi. Müslüman olunca künyesi "Ebû Abdurrahman" oldu. Resûlullah (sas) Erkam'ın Safâ tepesinin yanındaki evinde davette bulunuyordu. Erkam, Muâviye zamanında bu evde vefat etti. Onun çocukları Erkam'ın yedinci Müslüman olduğunu söylüyorlar. Erkam'ın evi, çocuklarına bir sadaka [vakıf] idi. Müminlerin Emîri Ebû Câfer Mansûr'un hilafeti döneminde Erkam'ın bazı çocukları Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan ile birlikte hurûc ettiler. Mekke'deki ev böylece satın alınmak suretiyle Ebû Câfer'in eline geçti. Sonra Mehdî'nin uygun görmesiyle, onun ümmü veledi olan Heyzürân'a geçti. Daha sonra o ev, Câfer b. Musa'nın oldu. Adenîler ve Şetavîlerin[101] [kumaşların satıcılarının] oturduğu ev işte o evdir.

Erkam, Resûlullah (sas) ile birlikte bütün gazalara katıldı. Resûlullah (sas) onunla Ebû Talha'yı kardeş ilan etti. Erkam vefat ederken cenaze namazının Sa'd b. Ebû Vakkâs tarafından kılınmasını vasiyet etti. O sıralarda Mervân, Muâviye tarafından Medine'ye atanan valiydi. Nihayet Erkam vefat etti. Sa'd b. Ebû Vakkâs'in evi Akîk'te olduğu için gecikti. Bunun üzerine Mervân, "Geç kalan bir adam için Resûlullah'ın arkadaşının cenazesi bekletiliyor" dedi ve cenaze namazını kıldırmak istedi. Ancak Ubeydullah b. Erkam buna engel oldu. Benî Mahzûm da onunla birlikte ayağa kalktılar. Hatta aralarında tatsız bir konuşma da oldu. O arada Sa'd b. Ebû Vakkâs geldi ve cenaze namazını kıldırdı. Onun vefatı hicretin 55. yılında, Medine'deydi. Erkam vefat ettiğinde 80 küsur yaşındaydı.

Erkam'ın Çocukları

Ubeydullah: Annesi ümmü veleddir.

Osman: Annesi ümmü veleddir. Osman'ın soyu devam etmiştir. Çocuklarından bazıları Şam'a yerleşmişlerdir.

Erkam'ın *Meryem*, *Safiyye* ve *Ümeyye* adlarında kızları da vardı.

---

101 *eş-Şetavî*, Mısır'da bulunan "Şatâ" ismindeki bir köyde yapılan pamuklu elbisedir. O elbiseyi satanlara da "*Şetavî*" denir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (شطي) maddesi.). Muhtemelen *el-Adenî* de Yemen'in Aden şehrinde yapılan elbiseyi satanlara verilen isimdir (M).

Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Çocukları

Amr b. Osman: Bunun annesi Huzâa'dan Kılâbe bt. Amr'dır.

Arfece, *Ureyfece*, *Osman* ve *Ebû Bürd.*

Amr b. Osman'ın Çocukları

Hâris, *Huveyris* ve *Velîd*: Bunların annesi Fâtıma bt. Muğîre b. Abdullah'tır.

Hureys b. Amr b. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm: Amr ve Saîd adlarında iki oğlu vardı.

Saîd b. Hureys: Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır.

Vâkıdî dedi ki: Saîd, kardeşi Amr b. Hureys'ten daha yaşlıdır. Onun, fetih günü 15 yaşında iken Resûlullah (sas) ile birlikte olduğunu söylüyorlar. Onun Müslüman olması Fetih'ten öncedir. İbn Hatal el-Edremî'yi öldüren Saîd b. Hureys'tir. Resûlullah (sas) evde bulduğu bir şeyi taksim etmiş; bir kısmını da ona vermişti. Saîd Kûfe'ye gitti ve kardeşiyle birlikte oraya yerleşti. Oradan Horasan tarafına gazaya gitti. Dediklerine göre onun köleleri, Kûfe'nin yukarısında onu öldürdüler. Soyu devam etmemiştir.

Amr b. Hureys

Künyesi "Ebû Saîd" idi.

Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn dedi ki: Ebû Saîd, hicretin 85. yılında vefat etti. Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde o 12 yaşındaydı. Ziyâd ve diğer Kûfe valileri şehirden çıktıkları zaman onu vekil bırakırlardı. Valiler geldiklerinde ise Ebû Saîd onların işlerini görüyor ve emniyetlerini sağlıyordu. Amr, Nahîrcân'a ait olan bir sandık satın aldı ve o alışverişten kâr etti. İlk kez Kûfe'de büyük bir mal biriktiren Amr b. Hureys idi. Kûfe'de onun soyu vardır. Abdullah b. Hemmâm es-Selûlî Amr b. Hureys'i methederken şöyle dedi:

Kureyş'ten eli temiz bir adamdır, baban
Ve azığı tükenenlerin azığıydı, dayın
Şerefleri sayıldığında, Benî Sehm kabilesinin
Ondan sana omuz başı ve hörgüç [büyük pay] isabet eder

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı; dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl anlattı; dedi ki: Amr b. Hureys, Adî b. Hâtim et-Tâî'nin kızını istedi. Adî ona, "Ancak kendi kuralıma göre kızımı sana veririm" dedi. Sonra Amr arkadaşlarının yanına geldi ve "4.000 dirheme Kureyş'ten evleneceğim bir kadın Tay kabilesinden, kendisiyle babasının kurallarına göre evleneceğim bir kadından benim için daha hayırlıdır" dedi. Arkadaşları da, "Orası öyle" dediler. Sonra döndü ve onu istedi. Babası da kendi kuralına göre kızını ona verdi. Amr b. Hureys Adî b. Hâtim'e, "Kuralın nedir?" dedi. Adî, "480 dirhemdir. Resûlullah'ın (sas) sünneti 12 ukıyye altındır. Bir ukıyye de 40 dirhemdir" dedi. Amr b. Hureys, mehir olarak babasına 480 dirhem gönderdi; ayrıca ona 10.000 dirhem daha gönderip "Bu hediyedir" dedi.

Ebû Hilâl dedi ki: Amr b. Hureys'in Adî'nin kızından olan çocuğunun, bütün çocuklarından daha iyi olduğu söylenir.

Bana Ebû Sâlih el-Ferrâ el-Entâkî anlattı; dedi ki: Bana Ebû İshak el-Fezârî anlattı. O eş-Şeybânî'den, o da Saîd b. Cübeyr'den nakletti; dedi ki: Ben mahalle mescidinde itikâftaydım; Kûfe valisi olan Amr b. Hureys beni çağırdı; ancak yanına gitmedim. Daha sonra yanına gittim; bana, "Seni yanımıza gelmekten alıkoyan neydi?" dedi. Ben, "İtikâftaydım" dedim. Amr, "İtikâfta olan birisinin cumaya gelmesi, hastayı ziyaret etmesi, cenazeyle birlikte yürümesi ve imamın yanına gelmesi gerekmez mi?" dedi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Halef b. Halîfe şöyle dedi: Ben altı yaşındayken babam bana Amr b. Hureys'i gösterdi; üzerinde siyah bir sarık olduğunu gördüm. Sarığın bir ucunu önüne, diğer tarafını da arkasına sarkıtmıştı. İnsanlar, "Bu adam Resûlullah'ın (sas) arkasında namaz kılan adamdır" diyorlardı.

Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. O Hâlid b. Hâlid'den nakletti; dedi ki: Amr b. Hureys şöyle dedi: "Ben bu evimde hiçbir işçiye zulüm yapmadım. Bu adaletli davranışımın aslı, Resûlullah'ın (sas) bana verdiği terbiyeden kaynaklanıyor."

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Rey kadısı Yahya b. Durays'ten, o Süfyân'dan, o da Musa b. Ebû Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Arefe gü-

nü Amr b. Hureys'i minberin üzerinde gördüm. İnsanlar onun etrafında toplanmışlar, Amr onlara vaaz veriyordu. Şöyle diyordu: "Kim ki günahla övünürse Allah onu zillete düşürür."

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ahmed ez-Zübeyrî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O eş-Şeybânî'den, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Amr b. Hureys, gizlenenin [gizli şahidin] şahitlik yapmasını caiz görmüştür.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı. O Süfyân'dan, o İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Amr b. Hureys satılık malı, kalan parasına karşılık rehin tutmayı caiz görmüştür.

Şa'bî'den rivayet edildiğine göre bir adam 60 dinara bir cariye sattı. Otuzunu peşin aldı. Cariyenin sahibi diğer 30'u getirinceye kadar cariyeyi yanında tuttu. Adam geri kalan 30 dinarı da verdi. Ancak o arada cariye vefat etmişti. İkisi, muhakeme olmak için Amr b. Hureys'in yanına gittiler. Amr b. Hureys sahibine "Cariye sağ iken aldığın 30 dinar senindir. Ancak cariyenin vefatından sonra aldığın 30 dinarı geri vermen gerekir" dedi. Şa'bî bu fetvayı istihsan ederdi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Hâlid et-Tahhân'dan, o da İbn Ebû Leylâ'dan rivayet etti; dedi ki: Kûfe'de "Amr Sokağı" olarak bilinen sokağın sahibi Amr b. Hureys şöyle dedi: "Üçüncü kişinin yanında iki kişi gizli konuştukları zaman, mutlaka üçüncü kişi, onların kendisini gıybet ettiklerini veya gizli iş çevirdiklerini sanır. Biri onu öfkelendirir; beriki de onu ürkütür."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den, o da İbn Şübrüme'den rivayet etti; dedi ki: Amr b. Hureys oğluna şöyle dedi: "Öyle biriyle arkadaşlık yap ki, onunla sohbet ettiğinde seni süslesin; muhtaç duruma düştüğün zaman sana yetsin; senden bir iyilik gördüğünde onu açıkça söylesin, fakat bir kötülük gördüğünde üzerini örtsün. Arkadaşın, kötülüklerinden korkulmayan ve sana karşı tavırları farklılaşmayan birisi olsun."[102]

---

102 Yani sana karşı tavrı değişebilen, güven vermeyen biri olmasın (E).

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı; dedi ki: Bana Süfyân b. Saîd tarafından anlatıldı. O Amr b. Hureys'in mevlasından, o da Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Amr, şakalaşan iki adama, "Şakanın sonu ciddiliktir" dedi. Bunun üzerine şakalaşmaktan vazgeçtiler.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; dedi ki: Bana amcam Ebû Hâşim anlattı. O Mu'âfâ b. İmrân'dan, o da Süfyân es-Sevrî'den şöyle dediğini nakletti: Amr b. Hureys hutbesinde, "Kuşkusuz cennet ile ateş arasında üçüncü bir menzil yoktur. Cenneti hak edemeyen kimse ateşe girecektir. Yalan söylemeyin" dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Şerîk'ten, o da Ebû İshak'tan rivayet etti; dedi ki: Amr b. Hureys, "Sana en fazla zarar veren yalan, kendi nefsine söylediğin yalandır" diyordu.

Şerîk dedi ki: Amr, "Cehalete razı olan bir kimse, kendi nefsi yanında hilmden vazgeçmiş olur" dedi.

Dediler ki: Sidre el-Hüceymî -onun adı Hemella b. A'fer idi- Kûfe'ye geldi. Kendisi yalın ayak yürüyordu. Künâse'de Amr b. Hureys'i gördü; Amr'ın üzerinde ipek karışımı çift katlı bir elbise vardı. Sidre, "Bu kavmin efendisidir" dedi; Amr'ın yanına geldi ve ondan bir şeyler istedi. Bunun üzerine Amr ona, "Eğer ipek karışımı elbise istiyorsan hazırdır; eğer para istiyorsan boz beygirin sahibine git" dedi. Adam, "İyiliğin yolunu gösteren iyiliği yapmış gibidir. Kimdir o?" dedi. Amr, "O Esmâ b. Hârice'dir. Sağında Lebîd b. Utârid, Heccâr b. Ebcer ve Şemir Zü'l-Cevşen var" dedi. Amr şöyle dedi:

Kureyş'ten uzak dur ve Temîm'e uğrama
Ve Bekr b. Vâil'in yanına gitme
Sahip olduğu şeye itimat etmeyen Âmir'e de gitme
Ve bunların dışındaki diğer kabilelere de

Sonra Amr Sidre'ye iyilikte bulundu ve ona, "Dön ve yanımda kal" dedi. Sidre, "Ben Arapların en uğursuzuyum; kiminle arkadaşlık yapmışsam mutlaka ölmüştür" dedi. Amr, "Araplarda uğursuzluk yoktur" dedi. Sonra Sidre gitti; dönüşte Amr'ın yanına geldi; baktı ki, cenazesi omuzlarda taşınıyor. Adam, "Vallahi benim uğursuzluğum onu öldürdü" dedi.

Amr b. Hureys'in Çocukları

Câfer b. Amr b. Hureys: Bu zat fakih ve yakışıklı birisiydi.

Bana Ebû Mes'ûd el-Kûfî anlattı. O İbn Künâse'den rivayet etti; dedi ki: Abdurrahman b. Anbese b. Saîd b. Âs ile Câfer b. Amr b. Hureys arasında bir münakaşa ve karşılıklı kınama olmuştu. Bir gün Câfer b. Amr, Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin yanına girdi; yanında Abdurrahman b. Anbese de vardı. Câfer tam yerinde oturmaya başladı ki, Hâlid'in göğsünde bir çocuk gördü; Hâlid onu öpüyordu. Câfer Abdurrahman'a, "Kim bu çocuk?" dedi. Abdurrahman, "Benim oğlumdur" dedi. Câfer, "Allah Emîr'in hayrını versin, bu çocuğu göğsünden uzak tut; vallahi ondan daha kirli bir çocuk görmedim; üstelik sen onu öpüyorsun" dedi. Bunun üzerine Hâlid, "Ebû Abdullah'a karşı garezin mi var?" dedi. Hâlid bu sözle, kardeşi Esed b. Abdullah'ı kastediyordu. Câfer, "Allah Emîr'e hayırlar versin; bu fasık kandırdı beni ve bu çocuğun kendi oğlu olduğunu söyledi" dedi. Hâlid ayakları açılıncaya kadar güldü.

Bana Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Müsâvir el-Verrâk'tan, o Câfer b. Amr b. Hureys'ten, o da babasından nakletti; dedi ki: "Resûlullah'ı (sas) minberde hutbe verirken gördüm; başında siyah bir sarık vardı."

Bana Ali b. Muğîre el-Esrem anlattı. O Hâlid b. Külsûm'dan, o Müsâvir el-Verrâk'tan, o Câfer b. Amr b. Hureys'ten nakletti; dedi ki: "Müstebit [zalim] olan birisi, görüşüyle çok az mutlu olur."

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Avn b. Amr ve Câfer b. Avn el-Fakîh, Amr b. Hureys'in çocuklarındandır.

Hâlid b. Abdullah b. Ömer'in Vâbisa b. Hâlid adında bir çocuğu vardı. Vâbisa'nın çocuklarından birisi Âs b. Vâbisa'dır. Ayrıca Attâf b. Hâlid b. Abdullah b. Osman b. Âs b. Vâbisa vardı. Attâf muhaddis idi. İshak b. Ebû İsrail ve Hişâm b. Ammâr ondan bize hadis anlattılar.

Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un Abdülesed adında bir çocuğu vardı. Onun annesi, Nu'm bt. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rizâh'tır.

Ebû Seleme b. Abdülesed

Abdülesed'in çocuklarından birisi Ebû Seleme'dir. Adı, Abdullah b. Abdülesed'dir. Annesi Berre bt. Abdülmuttalib'dir. İki kez Habeşistan'a hicret etti; yanında hanımı Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye de vardı. İlk defa muhacir olarak Medine'ye gelen de odur. Onun Medine'ye gelişi Muharrem'in onuncu günüydü. Resûlullah'ın (sas) Medine'ye gelişi ise Rebîülevvelin 12. gecesindeydi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O isnadında Vâkıdî'den, o Seleme b. Abdullah b. Ömer b. Ebû Seleme'den, o da anneannesi ve Resûlullah'ın (sas) eşi Ümmü Seleme'den nakletti; dedi ki: Ebû Seleme devesini yolculuk için hazırladı ve kucağımda oğlum Seleme ile beni ona bindirdi. Kendisi de benimle Medine'ye hicret etmek istiyordu. Benî Muğîre'nin adamları Ebû Seleme'yi gördüklerinde ona, "Senin neden gittiğini anladık da hanımın ne diye gidiyor? Onu diyar diyar gezdirmene izin vermeyeceğiz" dediler. Sonra devenin yularını elinden aldılar ve beni yakaladılar. Bunun üzerine Benî Abdülesed öfkelendi ve "Vallahi eğer o kadını kocasından ayıracaksanız, o çocuğu annesinin yanında bırakmayız" dediler ve oğlum Seleme'yi kendi aralarında çekiştirerek elini yerinden çıkardılar.

Dediler ki: Vefat edinceye kadar da Seleme'nin eli çıkık kaldı. Nihayet Benî Abdülesed çocuğu alıp götürdüler ve beni bıraktılar. Benî Muğîre de beni yanlarında hapsettiler. Kocam Ebû Seleme de Medine'ye gitti. Ben her gün Ebtah vadisine çıkar, akşama kadar ağlardım. Bir yıla yakın bu şekilde kaldım. Nihayet amcazadelerimden bir adam yanımdan geçti; bulunduğum durumu görünce bana acıdı ve benim için Benî Muğîre ile konuştu. Adam onlara, "Onu kocasından ve çocuğundan ayırdığınız için bu zavallı kadının ne durumda olduğunu görmüyor musunuz?" dedi. Bunun üzerine, "İstersen, kocanın yanına git" dediler. Benî Esed de oğlumu bana geri verdi.

Ümmü Seleme dedi ki: Deveme bindim; çocuğumu kucağıma aldım. Tek başıma kocamı aramak üzere yola çıktım. Yanımda Allah'ın mahlûkatından tek kişi bile yoktu. Ten'îm'de iken Osman b. Talha el-Abderî ile karşılaştım. Osman bana, "Nereye gidiyorsun ey Ebû Ümeyye'nin kızı?"

dedi. Ben, "Kocamı bulmak için Yesrib'e gidiyorum" dedim. Osman, "Yanında kimse var mı?" dedi. Ben, "Hayır" dedim. Osman, "Sen burada yalnız bırakılacak değilsin" dedi.[103] Hemen devenin yularını tuttu ve devemi yürütmeye başladı. Vallahi ondan daha kerim bir arkadaşlığı hiç kimsede görmedim. Konaklama yerine vardığımda hemen devemi çöktürür sonra benden geride dururdu. Devemden indiğim zaman onu indirir ve bağlardı. Sonra bir ağacın altına geçer, uzanırdı. Yola çıkmak istediğimiz zaman deveyi getirir ve yola koyar; sonra geride kalır ve "Bin" derdi. Sonra şöyle derdi:

Ey Kâbe'nin kartalı! Yükselemez misin?
Sonra hilal gibi [kavislen], küçük gövdem de üzerinde olsun

Ben doğrulduğum zaman deveyi sürerdi. Beni Medine'ye getirinceye kadar bu şekilde yapmaya devam etti. Benî Amr b. Avf'ın Kubâ'daki köyünü görünce, "Kocan bu köydedir; Allah'ın bereketiyle yanına gir" dedi. Sonra Mekke'ye gitmek üzere geri döndü.

Bana Velîd b. Sâlih anlattı. O İbrâhim b. Sa'd'dan, o Muhammed b. İshak'tan, o babası İshak b. Yesâr'dan, o Seleme b. Abdullah b. Ömer b. Ebû Seleme'den, o da anneannesi Ümmü Seleme'den bunun benzerini rivayet etti.

Dediler ki: Ebû Seleme ve Hamza, Resûlullah'ın (sas) süt kardeşleriydi. Ebû Leheb b. Abdülmuttalib'in cariyesi Süveybe onları emzirmişti. Ebû Seleme Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Ebû Üsâme el-Cüşemî onun pazısına bir ok attı ve pazısı kangren oldu. O oktan dolayı, hicretin 4. yılı, Cemâziyelâhir'in 8. gecesinde vefat etti. Ümmü Seleme'nin iddeti bitince Resûlullah (sas) onunla evlendi. Uhud savaşı, hicretin 3. yılı Şevvâl ayındaydı. Resûlullah (sas) Ebû Seleme'yi, hicretin 4. yılı, Muharrem ayında bir seriyyenin başında Katan'a gönderdi. Katan Benî Esed bölgesindeydi.[104]

---

103 Bu çevirinin Arapçası, (مـاَ لَـكِ مُتـَرَكٌ) şeklindedir. ZZ'de kelime (مَتـْرَكٌ) şeklinde harekelenmiştir. Ancak İbn İshak, İbn Hişâm ve İbnü'l-Esîr gibi başka kaynaklara baktığımız zaman hadisin ibaresinin (مـاَ لَـكِ مِـنْ مُتـَرَكٍ) şeklinde olduğunu görüyoruz. Bu ifade genel siyak ve sibaka daha uygundur. Öte yandan bazı hadis şarihleri bu cümleye, "*Yani, vallahi bu zor ve sıkıntılı yolculukta senin tek başına bırakılman uygun değildir.*" şeklinde bir şerh de koymuşlardır. Biz de çeviride bunu esas aldık (bkz. İbn Hişâm, *Sîret*, 1, 322; İbn Mende, *el-Fevâi*d, s. 292) (M).

104 Katan, Feyd tarafında, Benî Esed bölgesinde bulunan bir suyun veya bir dağın adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Yaranın kangren olması bu hadiseden sonraydı. Ümmü Seleme muhacire olarak Medine'ye gelen ilk hanımdı.

Ebû Seleme'nin Çocukları

Seleme, *Ömer* ve *Zeyneb*: Zeyneb, Resûlullah'ın (sas) kendisine, "Ey Zünâb ne yaptın?" dediği kızdır. Zeyneb Habeşistan'da dünyaya gelmişti. Zeyneb yıkanırken Resûlullah (sas) yüzüne biraz su attı. Hayatı boyunca yüzünde yaşlılık alameti belli olmuyor ve Resûlullah'ın suyu sebebiyle yüzü her zaman taptaze görünüyordu. Abdullah b. Zem'a b. Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdüluzzâ Zeyneb ile evlendi.

Dürre: Hepsinin annesi Ümmü Seleme'dir. Ümmü Seleme'nin adı, Hind bt. Ebû Ümeyye'dir.

Resûlullah (sas) Medine'de evler için parselleme yaptığı zaman Ebû Seleme için, bugünkü Zühriyyûn'un yanında olan evinin yerini tahsis etti. Daha sonra ev satıldı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b haber verdi. O Zührî'den, o da Kabîsa b. Züeyb'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Seleme vefat döşeğinde iken, Resûlullah (sas) onun yanına geldi. Resûlullah (sa) ile kadınlar arasında bir perde vardı. Kadınlar ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Susun! Kişi öldükten sonra cenazesinin başında hazır olur ve ailesinin söylediklerine 'Âmîn' der. Göz ise, ruh yukarıya çıkarılıncaya kadar onun peşinden bakar" dedi. Ebû Seleme ruhunu teslim ettiği zaman Resûlullah (sas) iki avucunu gözlerinin üzerine koyarak onları kapattı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Hâlid el-Hazzâ'dan, o Ebû Kılâbe'den, o da Kabîsa b. Züeyb'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Seleme vefat ettiği zaman Resûlullah (sas) onun gözlerini kapattı. Ümmü Seleme ve çocuklarının haberlerini "Resûlullah'ın Zevceleri" ve "Hicret" bölümlerinde anlattık.

Esved b. Abdülesed: Bedir günü kâfir olarak öldürüldü. Esved Bedir günü, Resûlullah'ın yaptırdığı havuzu bozacağına yemin etmişti. Şiddetli

bir şekilde savaştı; nihayet havuzun yanına gelip bozmaya başladı. Fakat Hamza ona yetişti ve onu öldürdü. Esved'in kanı suya karıştı. Onun annesi Kinde kabilesindendi.

Süfyân b. Abdülesed: Süfyân'ın soyu devam etmiştir. Esved b. Süfyân onun sulbündendir.

Hebbâr b. Süfyân: İkinci Habeşistan hicretine katıldı ve orada Câfer b. Ebû Tâlib ile beraber kaldı. Sonra, Câfer'den önce Medine'ye geldi ve Mu'te savaşında şehit oldu. Ecnâdeyn gününde şehit olduğu da söylenir. İlk görüş Kelbî'nindir. Hebbâr ile beraber kardeşi Ubeydullah b. Süfyân b. Abdülesed de hicret etmişti. Yermûk günü Şam'da şehit edildi.

Süfyân b. Abdülesed'in Çocukları

Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Seleme b. Süfyân b. Abdülesed: Musa el-Hâdi onu Mekke'ye kadı yapmak istedi. Evkas el-Mahzûmî vefat ettiği zaman onu kadılığa vekil yapmıştı. Musa onu asaleten kadı yaptı. Harun Reşîd de onu kadı tayin etmişti.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Süfyân b. Abdülesed'in bir kızı, Resûlullah (sas) döneminde hırsızlık yaptı. Resûlullah (sas) onun elini kesti ve insanlar bu konuda konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Vallahi eğer Fâtıma bt. Muhammed hırsızlık yapsaydı elini keserdim" buyurdu.

Ma'n b. Evs el-Mürrî kendisine ait bir hurma bahçesi için şöyle demişti:

Kasem olsun ömrüme hurmalarım zayi olacak durumda değil
Sahibi de orada olmadığı zaman korkacak değil
Çünkü ona ihanet etmeyen iki komşusu var
Peygamber'in Rebîb'i ve Hayrü'l-Halâif'in oğlu

Şiirde geçen "*Peygamber'in Rebîb'i*", yani onun evinde yetişenden maksat Ömer b. Ebû Seleme b. Abdülesed'dir. "*Hayrü'l- Halâif*", yani arkadan gelenlerin en hayırlısından maksat da Âsım b. Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Sıddîk'tir.

Mus'ab ez-Zübeyrî dedi ki: Bir gün Abdullah b. Câfer b. Ebû Tâlib Âsım b. Ömer'e, "Gel beraber Mus'ab'ın yanına gidelim de, Irak'tan gelen

mallardan bahşiş isteyelim" dedi. Mus'ab Abdullah b. Câfer'e 40.000 dinar verdi. Âsım'a da 20.000 dinar verdi. Ancak Mus'ab, malında tasarruf etme yetkisini Âsım'a verdi. Âsım o parayla Ekhal'deki[105] sadakasını [vakfını] satın aldı. Orası daha önce Abdurrahman b. Ebû Bekr'e ait idi. Abdullah Mus'ab'a, "Âsım'ı tasarrufa yetkili kıldığın gibi neden beni de yetkili kılmadın?" dedi. Mus'ab, "Doğrusu tüm malımı almandan veya elimi daraltmandan korktum" dedi. Bunun üzerine Abdullah, "Vallahi eğer yapsaydın, yapardım" dedi.

Esved b. Süfyân b. Abdülesed'in çocuklarından birisi de *Rızk*'tır. Onun annesi Ümmü Habîb bt. Abbas b. Abdülmuttalib'dir.

Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm'un Hâris b. Ubeyd adında bir çocuğu vardı. Onun annesi, Benî Teym el-Edrem b. Gâlib b. Fihr'den Kenûd bt. Hâris'tir. Onun çocuklarından birisi Hantab b. Hâris'tir. Onun annesi Benî Esed b. Huzeyme'dendir.

Hantab b. Hâris'in Muttalib b. Hantab b. Hâris b. Ubeyd adında bir çocuğu vardı. Bu zat Bedir günü esir edilmiştir. Onun annesi Mahzûm kabilesindendir. Medine'de en son kalan esirlerdendir. Kendisi, fidye ile kurtuluncaya kadar Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bahçesinde çalışıyordu.

Hakem el-Cevvâd b. Muttalib b. Hantab

Muttalib b. Hantab'ın çocuklarından birisi *Hakem el-Cevvâd b. Muttalib b. Abdullah b. Muttalib b. Hâris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm*'dur.

Bana Menbic ahalisinin şeyhleri anlattı. Onlardan birisi de Müzâhim el-Kâtib'dir; dedi ki: Hakem el-Cevvâd b. Muttalib Menbic'e yerleşti. Onların ahalisi, "O gün malı olmadığı hâlde fakirlerimizi zengin yaptı" diyorlardı. Hakem zahit bir insandı. "Bu nasıl olur?" denildiğinde, "Bizi birbirimize iyilik yapmaya, merhametli olmaya ve yardımlaşmaya teşvik ediyordu. Fakirimiz zengin oluncaya kadar zenginimiz onlara yardım etti" dediler.

105 Ekhal, Medine'nin dışındaki el-Nakî'a yakın olan, Medine'nin çevresinde bir yerdir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Bir adam ondan, suğur [uç] bölgesine gitmek için binek istedi; Hakem iki atından birini ona verdi. İbn Herme, Hakem hakkında şöyle der:

Ayıp sayılacak bir şey yok sende, ancak ben
Yalnız ölümden endişe ediyorum, senin için
Sana olan akrabalık, sahiplerine iyilik için umut veriyor
Ama sen, hep kabalığa ve isyana umutlanıyorsun

Yine İbn Herme şöyle demiştir:

Gördüm ki, ilah tasalarımı giderdi
Benî Muttalib'in yaşlısı da
Eksiksiz yerine getirdiler ihtiyaçlarımı
Hey! Hüsrana uğramaz onlardan bir şey isteyenler

Kureyş'in ileri gelenlerinden birisi borçlanmıştı. Adamın hurma ve ekin tarlalarından oluşan bir malı vardı. Borcu sebebiyle bu malların satılmasından endişe etti. Hemen Irak'ta bulunan Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'ye gitmek için Medine'den çıktı. Hâlid, yanına gelen Kureyşlilere iyilik yapardı. Kureyşli adam Hâlid için Medine'nin güzel hurmalarından bir paket hazırladı. Adam Feyd'e geldiğinde orada Hakem b. Muttalib'i gördü. Hakem Medine, Hicâz ve Necid'in bir bölgesinin zekâtlarını toplamakla görevliydi. Kureyşli adam Hakem'in yanına geldi. Hakem onu görünce ayağa kalktı; onu minderine oturttu ve geliş sebebini sordu. Adam başından geçenleri Hakem'e anlattı.

Hakem ona, "Ben seni karşılamadım ama seni, gideceğin yere kadar yolcu edeyim" dedi. Hakem Kureyşlinin yerine geldiğinde hediyeleri gördü ve "Kimin bunlar?" dedi. Hediyeler Hakem'e takdim edildi. Hakem onlardan yedi. Kureyşli adam kölelerine, "Bu hediyeleri Hakem'in yerine götürün" dedi. Hediyeler Hakem'e götürüldü. Bunun üzerine Hakem, "Burada zekât mallarından bazı mallar var. Sen de borçlusun ve zekâtı en fazla hak edenlerden birisin" dedi ve o malları Kureyşliye verdi. Malın toplam miktarı, 4.000 dinar idi. Onun borcu ise 3.000 dinara yakındı. Hakem ona, "Allah senin yolunu kısalttı" dedi. Bunun üzerine Kureyşli adam dönmeye koyuldu. Hakem de onu yolcu etti. Adam gitmek üzere iken Hakem ona, "Muhakkak ki eşin senden Irak'ın hediyelerinden bazı

şeyler istemiştir. Bu 500 dinarı al" dedi. 500 dinar, yanında bir kesenin içindeydi. Hakem, Irak'a götürülecek hediyeler yerine ona o parayı verdi.

Hakem zekât toplama görevinden azledilince hesap vermeye başladı. Onu bu göreve tayin eden adam, "Develer ve koyunlar nerede?" dedi. Hakem, "Onların etlerini ekmekle yedik ve yedirdik" dedi. Yetkili, "Dinarlar ve dirhemler nerede?" dedi. Hakem, "Bize açılan elleri onlarla doldurduk ve [mağdurların] haklarını ödedik" dedi. Yetkili emretti ve Hakem hapse atıldı. Bunun üzerine ensâr şairlerinden biri şöyle dedi:

Ey dostlarım! Cömertlik hapistedir, ağlayın cömertliğe!
Çünkü cömertliğin yolları kapandı üstümüze
İyiliğin sahibini görürsün, yaş döküyor gözleri hapiste
Her akşam ve her kuşluk vaktinde

Kendisi hapiste olduğu hâlde şaire 3.000 dirhem verdi.

Hakem güzel bir cariyeye âşık olmuş ve onu büyük miktarda bir parayla satın almıştı. Yanına gireceği gece, üzerinde yatak kıyafeti olduğu hâlde, kendisine dua etmesi için babasının yanına girdi. Babası ona, "Ben yemin ettim; sen bu cariyeyi kardeşin Hâris b. Muttalib'e hediye edeceksin" dedi. Babası, Hâris'i çok fazla seviyordu. Hakem cariyeyi hemen kardeşine verdi ve üzerindeki yatak kıyafetini çıkardı. Bunun üzerine kardeşi Hâris, "Yemin ettim; sen bu cariyeyi odana geri götüreceksin ve bu elbiseni de giyeceksin" dedi. Hakem, "Eğer kabul etmezsen cariye özgür olsun" dedi ve cariye Hâris'in oldu.

Hâris b. Muttalib babasından önce vefat etti. Babası bir yıl sonra onun yatağına baktı ve "Bu oğlum Hâris'in yatağıydı" dedi ve yüksek sesle feryat etti. Bu feryatla birlikte ruhunu teslim etti.

Hakem zühd hayatına başlayınca tevazu için kasaptan aldığı eti evine eliyle asıyordu. Hakem Menbic'de vefat etti ve oraya defnedildi. Râbihî ona mersiye söyleyip şöyle dedi:

Ne oldu Menbic'deki makberlere
İyilik ve keremin yıkıldığı yerler oldular
Sordular, "Cömertlik ve iyilik ne oldu?" diye

Ben, "Hakem ile birlikte öldüler" dedim
Sözün yerine getirilmediği bir zamanda, istenmeden
Sözünü yerine getiren beyefendiyle birlikte öldüler

Dediler ki: Hakem'in ayakkabı ipi koptu; o da ayakkabısını attı. Biri ayakkabıyı alıp tamir etti ve ona getirdi. Hakem getirene 30 dinar verdi ve "Al, bu ayakkabı senindir" dedi.

Abdülazîz b. Muttalib: Hakem'in kardeşidir.

Hâris b. Muttalib: Hâris'in künyesi "Ebü'l-Muttalib" idi. Hâris, Ebû Câfer Mansûr'un Medine kadısıydı. Abdülazîz şöyle diyordu:

Gittiler, aşiretimin ileri gelenleri, fani oldular
Ve en kötü zamanda, onlardan sonraya kaldım
Arkadaş arıyorum ama göremiyorum bir arkadaş
Kalmadı bana dost olacak bir dost

Abdülazîz b. Muttalib, daha önce dört defa evlenmiş bir kadınla evlendi. Hastalanınca karısı ona, "Efendim, senden sonra kiminle evleneyim" dedi. Abdülazîz, "Altıncı mutsuz kişiyle evlen" dedi.

Abdülazîz'in gözleri zayıftı; Neredeyse gözlerini kaldıramıyordu. Şöyle derdi: Benim kardeşim Hâris'in gözü hastaydı, sürme sürüyordu. Bana, "Kardeşinle birlikte sen de gözüne sürme sür" denilirdi. Ben de sürdüm; ancak sürme gözümü bozdu.

Abdülazîz, kadılık yaptığı zaman[106] Muhammed b. Lût b. Muğîre b. Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalib'in aleyhine bir karar verdi. Bunun üzerine Muhammed, "Allah sana ve seni bu göreve tayin edene lanet etsin" dedi. Abdülazîz, "Sen Müminlerin Emîri'ne mi lanet ettin? Hamîd olan Allah'a yemin olsun ki, seni fena şekilde döveceğim. Çıkarın meydana onu!" dedi. Görevliler, vurulması için hemen onu çıkardılar. Muhammed b. Lût, "Vallahi eğer bana bir kırbaç vuracak olursan her bir kırbaç yerine sana iki kırbaç vurulacaktır" dedi. Abdülazîz yanında oturanlara, "Bu adam, onu darp etmem için beni kışkırtıyor. Ta ki Kureyş bana, 'Sen akrabalarının

106 Müellif yukarıda Abdülazîz'in kardeşi Hâris'in Medine kadısı olduğunu söyledi. Burada da Abdülazîz'in kadılığından söz ediyor. Demek ki, Abdülazîz de kadılık yapmıştır. Ya da, bu rivayet Hâris için yapılmıştır (M).

cellâdısın' desin. Hayır, kabilenin keremi [şerefi] için seni dövmeyeceğim. Bırakın onu; gitsin" dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Lût ona teşekkür etti ve "Hiçbir yerde 'kerem' sözcüğünü, buradaki kadar güzel bir şekilde işitmedim" dedi. Abdülazîz böylece ondan vazgeçti.

Abdülazîz sert bir adamdı. [Bir keresinde] Hüseyn b. Zeyd b. Ali aleyhinde de karar verdi. Bunun üzerine Hüseyn b. Zeyd, "Bu, arkası üzerine geri dönecek bir karardır" dedi. Abdülazîz öfkeyle sakalını karıştırdı ve "Vallahi bu adam bana sert çıktı. Fakat amacı ben değilim; Müminlerin Emîri'dir. Çünkü benim kararım onun kararıdır. Vallahi kanı akıncaya kadar onu dövecek ve Müminlerin Emîri onu çıkarıncaya kadar hapsedeceğim" dedi. Bunun üzerine Hüseyn b. Zeyd, "Peki beni affedip akrabalık hakkına riayet etmez misin?" dedi. Abdülazîz bu söz üzerine, "Onu serbest bırakın" dedi.

Ebû Bekr es-Sıddîk'in bazı çocukları yanında muhakeme oldular. Abdülazîz onlardan birisinin aleyhine karar verdi ve onu hapse gönderdi. Bu haber çocuğun babasına ulaştı. Abdülazîz'in yanına girmek için izin istedi. Abdülazîz ona, "Ben öfkeliyim, sen de öfkelisin. İki öfkeli insanın bir araya gelmesini istemiyorum. Ayrıca ne için geldiğini de biliyorum; ancak oğlunun hapisten çıkarılması için emir verdim" şeklinde haber yolladı. Şair Abdülazîz hakkında şöyle diyor:

"Adalet, hilm ve takva için kim vardır?" denilse
Abdülazîz'i gösterir, parmaklar
Parmaklar, asil övgüleri gösterir
Onu şerefin zirvesinden uzaklaştıracak bir kimse yoktur

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Muttalib b. Abdullah b. Muttalib b. Hantab'ın annesi, Ümmü Seleme bt. Hakem b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye idi. Muttalib bu dayı-yeğen hukukuna dayanarak Hişâm b. Abdülmelik'in yanına gitti. Hişâm ona zekât mallarından 17.000 dinar verdi. Irak yolundaki kuyu, Muttalib'e nispet edilir ve onun kuyusudur.

Âmir b. Mahzûm'un Çocukları

Heremî: Annesi Hadîce bt. Hâris b. Münkız b. Amr b. Ma'îs'tir.

Ankese b. Âmir: Bunun annesi, Teymü'l-Edrem'den Gınâ bt. Amr'dır.

Şemmâs b. Osman: Âmir b. Mahzûm'un çocuklarından birisi Şemmâs b. Osman b. Şerîd b. Süveyd b. Heremî'dir. Şemmâs ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Annesi Safiyye bt. Rebîa b. Abdüşems'tir. Şemmâs Uhud'da şehit olmuştur. Bazıları Bedir'de şehit olduğunu söylediler. Kendisi "Bal içiren adamın oğlu" [*İbn Sâkî'l-Asel*] olarak bilinirdi. Heremî, Mekke'de insanlara bal içirirdi. Şemmâs'ın ismi "Osman" idi. Künyesi "Ebü'l-Mikdâm" idi. Öldürüldüğü zaman 34 yaşındaydı, soyu devam etmemiştir.

Saîd b. Yerbû: Onlardan birisi de Saîd b. Yerbû b. Ankese b. Âmir'dir. O, müellefe-i kulûbdandı. Saîd 120 yıl yaşamıştır. Huneyn gazvesinde bulundu; Resûlullah (sas) ona 100 deve verdi. Kendisi, oğullarından birisinin ismiyle, "Ebû Hevz" şeklinde künyelenirdi. Hicretin 54. senesinde vefat etti. Gazaya katılmak için Ömer b. Hattâb'dan izin istedi; ancak Ömer izin vermedi ve "Senin dışında ailenden kimse kalmadı" dedi. Ömer ayrıca ona bir cariye verdi; cariye onun için çocuk dünyaya getirdi. Şair şöyle dedi:

Ve Yerbû b. Ankese b. Ard
Ve Hübeyre bir zaman sonra azat etti onu

Şair bu beytinde Hübeyre b. Ebû Vehb'i kastediyor.

Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb ensab ilmini iyi bilen ve ağzı bozuk birisiydi. Muhammed, Yezîd b. el-Yerbû ailesini hicvetti ve bu sebeple kendisine had uygulandı.

Ümmü Mektûm: Onlardan birisi de Âtike bt. Abdullah b. Ankese b. Âmir b. Mahzûm'dur. Bu kadın, İbn Ümmü Mektûm diye bilinen âmâ zatın annesidir.

Abdurrahman b. Saîd b. Yerbû: Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Kendisi fakih ve sâlih bir insandı. Hicretin 109. yılında vefat etti.

Abdülmelik b. Ubeyd b. Saîd b. Yerbû: Fakih idi. Künyesi "Ebü'l-Misver" idi.

İmrân b. Mahzûm'um Çocukları

Âiz b. İmrân: "Âiz" "zâl" harfi iledir, ["dâl" harfi ile değildir].

Abd b. İmrân: Bunun nesli devam etmemiştir. Bu ikisinin annesi, Tahmur bt. Kusay b. Kilâb b. Mürre'dir.

Âiz'in Çocukları

Fâtıma bt. Amr b. Âiz: Resûlullah'ın (sas) babasının annesidir.

Hazn b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz

Ümmü Hazn Mâriyetü'l-Hümûm: Onun hakkında dedikodu yapılırdı. O ayrıca, Beni Abdüluzzâ b. Kusay'dan Hebbâr b. Esved'in annesidir. Akîl b. Ebû Tâlib, Mahreme'nin şahitliğiyle, Müseyyeb b. Hazn'ın annesini kötü kadın olmakla suçlamıştı. Bununla ilgili haberi, Benî Zühre'nin nesebini anlatırken yazdık.

Dediler ki: Hazn Peygamber'e (sas) geldi. Peygamber (sas) ona, "Sen Sehl'sin" dedi. Adam, "Hayır, ben Hazn'ım" dedi. Resûlullah (sas) ona, "Sen Sehl'sin" dedi. Adam, "Ben Hazn'ım" dedi. Resûlullah (sas), "Sen Hazn'sın" dedi.

Saîd b. Müseyyeb dedi ki: "Bizdeki bu 'Hazn' muhabbetini hâlâ bilirim" dedi. Saîd, sivri dilli ve kötü ahlaklıydı.

Hazn'ın Çocukları

[Saîd b. Müseyyeb]

Saîd'in babası Müseyyeb zeytinyağı ticareti yapardı. Saîd, ölünceye kadar babasıyla konuşmadı. Saîd'in annesi Süleym kabilesindendir. Şair şöyle dedi:

Ey Hazn! Vazgeç övünmekten
Kuşkusuz seni rezil etmiştir, Mariyetü'l-Hümûm

Harre gününde Saîd b. Müseyyeb'e, "Köle oğlu köle olduğuna dair Yezîd'e biat et" denildi. Saîd, "Ben Allah'ın kitabı, Resûlü'nün sünneti, Ebû Bekr ile Ömer'in sireti üzerine ve Yezîd'in amcasının oğlu olduğuma

dair biat ederim" dedi. Bunun üzerine Müslim b. Ukbe onu öldürmek istedi; fakat bazı insanlar onun deli olduğunu söylediler. Müslim onu serbest bıraktı.

Vâkıdî dedi ki: Zührî şöyle dedi: Katıksız Allah korkusu, sultanın yanında hak olan sözü söylemesi, hadis konusunda parlak bir ilme ve doğru bir görüşe sahip olması gibi bazı hasletlerinden dolayı Saîd b. Müseyyeb'in insanların yanında büyük bir değeri vardı. Onda büyük bir ilmî izzet vardı. Kendisine müracaat edildiğinde mutlaka son sözü söyleyen bir mihenk taşı olarak müracaat edilirdi.

Zührî dedi ki: Ben kendisine, "Filan şöyle dedi, filan da şöyle dedi" demeden, kendisine bir soru tevcih edemezdim. Böyle deyince de kendisi, yanındaki bilgilere göre bana cevap verirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî'den rivayet etti; dedi ki: Süleyman b. Yesâr'dan işittim şöyle diyordu: Saîd b. Müseyyeb insanların fakihidir. Saîd'den işittim; birisi ona bir şey sorduğu zaman ona "Meymûne'nin mevlası Süleyman b. Yesâr'ın yanına git. O, bugün kalanların içinde insanların en âlimidir" derdi.

Dediler ki: Hasan b. Ebü'l-Hasan el-Basrî, Saîd b. Müseyyeb'in yaptığı veya yapılmasını söylediği hiçbir işi terk etmezdi. Saîd'den onun tersi bir hüküm geldiği zaman da Saîd'in sözünü tutardı.

Bize Ebû Musa İshak el-Ferevî anlattı. O Süfyân b. Uyeyne'den, o Amr b. Dînâr'dan, o da Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib'den rivayet etti; dedi ki: Bize göre Süleyman b. Yesâr, Saîd b. Müseyyeb'den daha anlayışlıdır.

Vâkıdî dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, hicretin 68. yılında Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ı Medine valiliğinden aldı ve yerine Câbir b. Esved b. Avf'ı tayin etti. Vali, İbnü'z-Zübeyr'e biat etmesi için Saîd'e 60 kırbaç vurdu. Fakat kendisine kırbaç vurulurken Saîd, "Vallahi Kur'ân'dan saptın. Çünkü Allah '*Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer ve dörder olmak üzere nikâhlayınız.*"[107] buyuruyor; sen ise dördüncünün iddeti devam ederken

107 Nisâ, 4/3.

beşinci hanımı nikâhladın" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr onu kınamak için bir mektup yazdı ve "Ne yapacağız bu İbnü'l-Müseyyeb'i! Fitneci ve isyancı bir sesle bizi kışkırtıyor" dedi.[108]

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o da kendisine haber verenden nakletti; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb Resûlullah'ın (sas) kabri ile minberi arasında Zübeyr b. Abdülmuttalib'in şu üç beytini okudu:

Ve bir bardak; eğer onun dili olsa
O zaman, "Onların yanında gecelemek istiyorum" diyecek
Onu içirmek için, hiçe saydım, nefsimi ve malımı
Döndüler şükrederek ve ben ayıplanmadım
Kir görünür sana, eğer içinde varsa
Aklını yitirmiş korkaktır, onu uykudan sonra içen

Vâkıdî dedi ki: Abdullah b. Câfer bana anlattı. O Habîb b. Nüfey'den rivayet etti; dedi ki: Bir gün Saîd b. Müseyyeb'in yanında oturdum; mescit de boştu. Yanına bir adam geldi ve "Ey Ebû Muhammed! Rüyamda Abdülmelik b. Mervân'ı yakaladım ve sırtına dört kazık çaktım" dedi. Saîd, "Bu rüyayı sen görmemişsin; bana göreni söyle" dedi. Adam, "Doğrusu, bu rüyayı tabir etmen için İbnü'z-Zübeyr beni sana gönderdi" dedi. Saîd, "Eğer rüya doğru ise, Abdülmelik b. Mervân Abdullah b. Zübeyr'i öldürecek ve Abdülmelik'in sulbundan dört halife çıkacak" dedi. Dedi ki: Ben Abdülmelik'in yanına gittim; kendisi Hadrâ'da idi. Hadiseyi ona haber verdim; Abdülmelik bundan dolayı sevindi, Saîd b. Müseyyeb'i ve durumunu sordu. Ayrıca bana borcumu sordu. Ben de, "400 dinar borcum var" dedim. Hemen bana 400 dinar ve 100 dinar daha verilmesini emretti. Ayrıca yiyecek, zeytinyağı ve giysileri bineğime yükledi. Sonra Medine'ye döndüm.

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den rivayet etti; dedi ki: "Gıybet hasedi doğurur. Her ikisi de kerim ve salih insanların ahlakından değildir."

---

108 Rivayete göre, İbnü'z-Zübeyr'in Saîd b. el-Müseyyeb'e yazdığı mektubun sebebi, onun kırbaçlanırken "Bildiğini yap; arzu etmediğin haber birkaç gün sonra sana gelecektir" şeklinde söylediği söz idi. Bundan birkaç gün sonra da Mus'ab b. Zübeyr katledilmişti (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 123.) (M).

Vâkıdî dedi ki: Velîd b. Abdülmelik hicretin 79. yılında hacca gitti. Saîd b. Müseyyeb'e haber göndererek nerede ihrama girmesi gerektiğini sordu. Saîd ona, Beydâ'da[109] ihrama girmesini söyledi. O Beydâ'da ihrama girdi.

Vâkıdî dedi ki: Medine valisi Hişâm b. İsmail el-Mahzûmî, hicretin 86. yılında Saîd b. Müseyyeb'e 60 kırbaç vurdu ve tepenin başına kadar kıldan bir donla onu dolaştırdı. Tekrar onu göndermek istediklerinde Saîd, "Beni nereye gönderiyorsunuz bu kez?" dedi. "Hapishaneye" dediler. Saîd, "Vallahi idama götürülmediğimi bilseydim hiçbir zaman bu kıldan donu giymezdim" dedi. Hişâm onu hapishaneye gönderdi. Ayrıca Abdülmelik'e mektup göndererek Saîd b. Müseyyeb'in Velîd'e biat etmediğini ve ona karşı olduğunu bildirdi. Ancak Abdülmelik ona cevap göndererek yaptığı şeylerden dolayı Hişâm b. İsmail'i kınadı. Abdülmelik mektubunda, "Vallahi Saîd'in, onu darp etmemizden çok ona sıla-i rahimde bulunmamıza ihtiyacı var. Üstelik biliriz ki Saîd'in dine aykırı sözleri ve çelişkileri yoktur; hiç bir şeyden de korkmaz" diye yazdı. Hişâm b. İsmail'in, Saîd hakkında yazdığı mektubu Abdülmelik'e götüren şahıs, onun Medine'nin para, mühür ve haber işleriyle görevli memuru Kabîsa b. Züeyb idi.

Kabîsa şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Hişâm bunun gibi yalan dolan şeylerle nasıl senin aleyhinde dolaplar çevirip İbnü'l-Müseyyeb'i dövüyor, onu [şehirde] dolaştırıp hapse atıyor! Vallahi Saîd hiçbir zaman, başına bu işler getirildiği zamanki kadar inatçı ve öfkeli olamaz. Saîd, İslâm ve Müslümanlar aleyhinde şerrinden ve kötülüklerinden korkulan birisi değildir. Üstelik o cemaat ehlindendir." Bunun üzerine Abdülmelik Kabîsa'ya, "Sen kendin Saîd'e, onun hakkındaki görüşümü, kendisine yapılanları hoş görmediğimi ve Hişâm'ın görüşüme aykırı hareket ederek bu işleri onun başına getirdiğini anlatan bir mektup yaz" dedi. Kabîsa böyle bir mektup yazdı. Saîd mektubu okuyunca, "Allah benimle, bana zulmedenlerin arasında olsun" dedi. Ayrıca Abdülmelik Hişâm b. İsmail'e mektup yazarak onu şiddetle kınıyor, Saîd'e ikramda bulunmasını, onu korumasını ve ona ihtimam göstermesini emrediyordu.

---

109 el-Beydâ, Mekke ile Medine arasında bulunan kurak bir yerdir. Mekke'ye daha yakındır. Zü'l-Huleyfe'nin önündedir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Dediler ki: Hişâm b. İsmail Saîd'i dövdüğü zaman onu gıda çarşısında durdurdu. Bir kadın yanından geçti ve Saîd'e, "Ey yaşlı adam, sen bir utanç makamında durdurulmuşsun" dedi. Saîd ise, "Utanç makamından kaçtım" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Bana Benî Mahzûm'un mevlası Selm anlattı; dedi ki: Saîd hapse atıldığı zaman onun kızı büyük bir yemek hazırladı ve yemeği babasına gönderdi. Yemek ona geldiğinde beni çağırdı ve "Kızıma git ve ona, bir daha böyle bir şey yapmamasını söyle. Çünkü Hişâm ancak malımın elimden çıkmasını ve onlara muhtaç olmamı istiyor. Üstelik hapis müddetimin ne kadar olduğunu bilmiyorum. Benim evde ne yediğime baksın ve bana sadece o kadarını göndersin" dedi. Bu uyarı üzerine kızı onun evde yediği miktarı gönderiyor ve bunu aşmıyordu. Saîd yıl boyunca oruç tutardı.

Vâkıdî dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb hapiste iken yanına girdim. O sırada onun için bir koyun kesilmiş ve derisi omuzuna yapıştırılmıştı. Sonra yaş hurma dallarını getirip onu üzerinde yatırıyorlar ve "Bu, darp izini geçirir" diyorlardı. Saîd her iki pazısına baktığında, "Allah'ım! Hişâm karşısında bana yardım et!" diyordu. Hicretin 89. yılı olunca Abdülmelik vefat etti ve yerine Velîd getirildi. Velîd Hişâm b. İsmail'den hoşlanmazdı. Hemen onu Medine valiliğinden aldı ve insanlar için bir yerde durmasını emretti. Saîd çocuklarını ve mevlalarını çağırdı ve onlara, "Bu adam insanlar için durmuştur. Sakın sizden birisi ona sataşmasın ve onu bir kelime ile azarlamasın. Biz onun cezalandırılmasını Allah'a ve akrabalığa bıraktık. Kuşkusuz onun yaptığı şeyin kendi nefsi için kötü olduğunu biliyorum. Onunla konuşmaya gelince, vallahi bir daha onunla konuşmayacağım" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Abdullah ez-Zührî'den, İbn Şihâb ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Saîd b. Müseyyeb'e, "İşte Hişâm b. İsmail insanlar için durdurulmuştur" denildi. Saîd'in, "Allah benimle onun arasında olsun" dediğini işittim. Bunun üzerine Saîd'in oğlu, "Baba, bizi onunla baş başa bırak" dedi. Saîd, "Sakın ona sataşma; vallahi eğer bir şey yaparsan seninle bir daha konuşmayacağım" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Hişâm b. İsmail, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris el-Mahzûmî'ye haber gönderip, "İbnü'l-Müseyyeb'in bana kötülük yapmasına engel ol. Kuşkusuz onun halk yanındaki konumu senin de bildiğin gibidir" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Korkma! Ebediyen, ondan sana hoşlanmayacağın bir şey gelmeyecektir" dedi. Hişâm b. İsmail, "Fakat Saîd kindar bir adamdır" dedi. Ebû Bekr, "Kine gelince, evet onda kin vardır. Senin ona yaptığın şey, ebediyen onun içinden çıkmayacaktır. Fakat o ne sana ne de sen[in ailen]den herhangi bir kimseye sataşmaz. O böyle birisidir" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Hişâm b. Abdülmelik, Hişâm b. İsmail hakkında Velîd ile konuştu. Hişâm b. İsmail, Velîd'in dedesi, yani annesinin babasıydı. Velîd onu azarladı ve ona kötü sözler söyledi. Daha sonra ona icabet edip onu affetti. Velîd, halife iken hicretin 91. senesinde hacca gitti. Zû Huşub denilen yerde Ebû Bekr b. Abdurrahman onun yanına geldi; gözleri kör olmuştu. Velîd ona, "Senin bu hâlinle kör olman beni üzdü" dedi. Ebû Bekr, "Ey Müminlerin Emîri, bana iyilik yapsaydın… Senin baban bana iyilik yapardı" dedi. Velîd, şöyle dedi: "Doğrusu ancak babamın senin hakkındaki vasiyetini kabul ediyorum. Babamın, 'Çoğu zaman Medine halkına bir kötülük yapmak istiyorum; beni bundan vazgeçiren, sadece Ebû Bekr'e duyduğum utançtır' dediğini duydum."

Velîd Mescide girdi; yanında Ömer b. Abdülazîz de vardı. Velîd Mescidin binasına bakmaya başladı. İnsanlar mescitten çıkarılmış, sadece Saîd b. Müseyyeb kalmıştı. Çünkü muhafızlar ona hürmeten onu mescitten çıkarmadılar ve üzerine gitmediler. Saîd'in üzerinde, beş dirhem bile etmeyen iki çarşaftan başka bir şey yoktu. Kendisi namazgâhındaydı. Kendisine, "Ayağa kalksan…" denildi. Saîd, "Vallahi, kalkacağım zaman gelmeden ayağa kalkmayacağım" dedi. Yine, "Müminlerin Emîri'ne selam versen…" denildi. Saîd, "Vallahi yanına gitmeyeceğim" dedi.

Ömer b. Abdülazîz dedi ki: Ben, kalkıp gidene kadar Saîd'i görmesin diye Velîd'i Mescidin bir kenarına götürmeye çalışıyordum. Birden Velîd kıbleye doğru bakmaya başladı ve "Orada oturan kim? O şeyh Saîd b. Müseyyeb değil mi?" dedi. Ömer b. Abdülazîz bunun üzerine, "Ey Müminlerin Emîri, onun vaziyeti ve işi müsait değil; eğer senin burada olduğunu

bilseydi, kalkar ve sana selam verirdi. Onun gözleri zayıftır çünkü" demeye başladı. Bunun üzerine Velîd, "Ben onun durumunu öğrendim. Biz ona gider ve ona selam veririz" dedi. Velîd mescitte dolaştı, sonra Saîd'in başında durdu ve "Nasılsın ey şeyh?" dedi. Vallahi Saîd, Velîd için ne kımıldadı ne de ayağa kalktı ve "Hamd olsun iyiyim ey Müminlerin Emîri, Müminlerin Emîri nasıl, durumu nicedir?" dedi. Velîd, "İyi durumdayım, hamd olsun" dedi. Sonra ayrıldı ve Ömer b. Abdülazîz'e, "Bu adam, iyi insanların en son kalanlarındandır" dedi. Ömer de, "Doğrudur, ey Müminlerin Emîri" dedi.

Vâkıdî şöyle dedi: Bir gün Ömer b. Abdülazîz bir konuda şöyle dedi: "Sertliğine ve ceberrutluğuna rağmen Velîd'i müsahhar kılıp onu Saîd b. Müseyyeb'in yanına kadar yürüten ve ona selam vermesini sağlayan, bu işi kolaylaştırmaya da kadirdir"

Yine Ömer b. Abdülazîz yemin ettiği bir konuda şöyle dedi: "Hayır, Velîd'in şerrini İbnü'l-Müseyyeb'den defeden ve onu ona musahhar kılana yemin olsun ki, bu iş böyle değildir."

Vâkıdî dedi ki: Saîd b. Müseyyeb hicretin 94. yılında, 75 yaşında vefat etti. Ali b. Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib, o yılın ilk günlerinde Medine'de vefat etti. Saîd ondan sonra vefat etti. Ondan sonra da Urve b. Zübeyr vefat etti. Aynı yılda Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm da vefat etti. Bu yüzden hicretin 94. yılına "Fukahâ yılı" denildi.

Ali b. Hüseyn vefat ettiği zaman Saîd b. Müseyyeb'e, "Bu salih aileye, bu salih adamın cenazesine gitmez misin?" denildi. Saîd, "Benim için iki rekât namaz kılmak, bu salih aileye, bu salih adamın cenazesine gitmekten daha sevimlidir" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Süleyman b. Yesâr gitti; cenaze namazını kıldı ve "Bir cenazede hazır bulunmak, benim için nafile namaz kılmaktan daha sevimlidir" diyerek Saîd'e tarizde bulundu.

Dediler ki: Saîd, kendisini darp etmesinden sonra Hişâm b. İsmail'in arkasında namaz kılar ve bir rekât olsun kaçırmazdı.

İbn Ebü'z-Zinâd dedi ki: Saîd hasta olduğu bir zamanda, kendisine Resûlullah'ın (sas) bir hadisi soruldu. Saîd, "Beni kaldırın; çünkü Resûlullah'ın (sas) hadisinden uzanmış hâlde söz etmekten hoşlanmam" dedi.

Saîd dedi ki: 40 yıldan beridir, cumadan geri dönenlerle karşılaşmadım.[110] Adam, "Gidip hutbe ve namaza yetişeyim" diyor.

Dedi ki: Saîd vefat ettiğinde 75 yaşındaydı. Ebû Hüreyre'nin kızı onun eşiydi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Zi'b'den, o da Ebü'l-Huveyris'ten rivayet etti; dedi ki: Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in, Saîd b. Müseyyeb'den fetva sorduğunu gördüm.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Zührî'ye, Saîd b. Müseyyeb soruldu. Zührî, "O ilmini Zeyd b. Sâbit'ten aldı. Ayrıca İbn Abbas, İbn Ömer ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın sohbetinde bulundu. Ayrıca Âişe ve Ümmü Seleme gibi Resûlullah'ın (sas) eşlerinin yanına da gidip gelirdi. Bir de Osman b. Affân, Ali, Suheyb ve Muhammed b. Mesleme'den de hadis işitmiştir. Ancak onun müsned olan rivayetlerinin çoğu Ebû Hüreyre'dendir. Saîd, Ebû Hüreyre'nin kızıyla evliydi. Ayrıca Ömer b. Hattâb'ın arkadaşlarından da ilim işitti. Ömer ve Osman'ın hüküm verdikleri konuları, Saîd'den daha çok bilen biri olmadığı söylenirdi."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Kudâme b. Musa el-Cumahî anlattı; dedi ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbı sağ oldukları hâlde Saîd b. Müseyyeb fetva veriyordu.

Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Esved b. Âmir anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Seksen yaşına ulaştığım hâlde yine de kendim için en çok korktuğum şey kadınlardır.

Bize İbn Ebû Şeybe anlattı. O Yahya b. Ebû Bekr'den, o Şu'be'den nakletti; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb hicretin 93. yılında vefat etti.

---

110 Bu cümle ZZ ve RK'de (مالقيتُ) şeklinde başlarken BAE'de (لقيتُ) şeklinde başlıyor. ZZ ve RK'deki şeklin daha doğru olduğuna inanıyoruz (M).

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o Katâde'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in hilafeti üzerinden iki yıl geçtikten sonra dünyaya gelmişim.

Bize Vehb b. Bakıyye ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O Hemmâm'dan, o da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Vallahi Saîd'in (b. el-Müseyyeb) Saîd'den (b. Mâlik) rivayet etmesi dışında ne Hasan ne de Saîd b. Müseyyeb, Bedir ashâbından bize şifahî olarak bir hadis anlattı.[111]

Bize Vehb b. Bakıyye ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm anlattı. O Sa'd b. İbrâhim'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: "Vallahi Resûlullah'ın (sas), Ebû Bekr'in ve Ömer'in verdikleri hükümleri benden daha iyi bilen bir kimse kalmadı." Yezîd dedi ki: Sanıyorum, "Osman ve Muâviye'yi" de söyledi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Câriye b. Ebû İmrân'dan, o da Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan rivayet etti; dedi ki: Kendi zamanında Medine ehlinin başı ve fetvada en ileri derecede olanı Saîd b. Müseyyeb idi. Ona, "Fakihlerin fakihi" denilirdi.

Bize Ali b. Abdullah el-Medînî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O İsmail b. Ümeyye'den rivayet etti; dedi ki: Mekhûl şöyle dedi: "Size ne anlattıysam Saîd b. Müseyyeb'den ve Şa'bî'dendir."

Bana Ebû Eyyûb er-Rakkî el-Muallim anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Câfer anlattı. O Ebü'l-Melîh'ten, o da Meymûn b. Mihrân'dan şöyle dediğini nakletti: Medine'ye geldim ve Medine ehlinin en fakihini sordum. Saîd b. Müseyyeb'e gönderildim.

---

111 Bu hadis hem RK, hem de ZZ'de (عَن قَتَادَة قَالَ مَا حَدَّثَنَا الْحَسَن وسعيد بْن الْمُسَيِّب عَن بدري مشافهة إِلا سَعِيد عَن) şeklinde kaydedilmiştir. Hadisin aslı Sahih-i Müslim'in mukaddimesinde (باب بيان أن الإسناد من الدين) başlığı altında zikredilmiştir. Müslim'deki metin, (فَقَالَ قَتَادَةُ فَوَاللَّهِ مَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ عَنْ بَدْرِيٍّ مُشَافَهَةً وَلا حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ بَدْرِيٍّ مُشَافَهَةً إِلاَّ عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ) şeklindedir. Müslim'in dışındaki bazı metinlerde (إلا عن سعيد بن مالك) şeklinde gelmiştir. Buna göre *el-Ensab*'daki hadisin çevirisi, "*Vallahi Saîd'in (b. el-Müseyyeb'in) Saîd'den (b. Mâlik'ten) rivayet etmesi dışında ne Hasan ne de Saîd b. el-Müseyyeb, Bedir ashâbından bize şifahî olarak bir hadis anlattı.*" şeklinde olur. İfade oldukça karışık bir hâl alınca biz çeviride Müslim'deki metni esas aldık (bkz. Müslim, *Sahih*, Mukaddime, Babu Beyâni Ennel-İsnâde Mine'd-Din, 37. hadis) (M).

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ebû Nu'aym'dan, o Câfer b. Burkân'dan, o da Meymûn b. Mihrân'dan bunun benzerini rivayet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da Saîd b. Abdülazîz et-Tenûhî'den şöyle dediğini rivayet etti: Mekhûl'a, "Karşılaştığın en âlim adam kimdir?" diye sordum. Mekhûl, "Saîd b. Müseyyeb" dedi.

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî anlattı. O Mâlik b. Enes'ten nakletti; dedi ki: Kâsım b. Muhammed'e fıkha dair bir mesele soruldu ve ona, "Saîd b. Müseyyeb bu konuda şöyle diyor" denildi. Kâsım, "O bizim seyyidimiz, âlimimiz ve allâmemizdir" dedi.

Bana Mus'ab anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O İbn Ebû Zi'b'den, o da şahit olanlardan rivayet etti; dedi ki: Birçok kimse, Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in, Saîd b. Müseyyeb'den fetva sorduğuna şahit olmuşlar.

Vâkıdî dedi ki: Bana Ebû Mervân anlattı. O Ebû Câfer'den rivayet etti; dedi ki: Babam Ali b. Hüseyn'den işittim; şöyle diyordu: Saîd b. Müseyyeb, ondan önce geçmiş eserler [rivayetler] konusunda insanların en bilgini ve kendi reyi açısından en fakihidir.

Hişâm b. Ammâr'dan işittim; şöyle diyordu: Bize Mâlik anlattı; dedi ki: Bize ulaşan habere göre Saîd b. Müseyyeb, "Bir tek hadisi öğrenmek için geceler ve gündüzler boyunca yolculuk yapardım" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Zührî şöyle dedi: Süleyman b. Yesâr'dan işittim; şöyle diyordu: Ben, Saîd b. Müseyyeb ve Kabîsa b. Züeyb İbn Abbas'ın meclislerinde oturuyorduk. Ebû Hüreyre'ye gelince, damadı olduğu için onun hadislerini en iyi bilen Saîd'dir. Saîd, Ebû Hüreyre'nin kızıyla evliydi.

Dedi ki: Bükeyr b. Abdullah el-Eşec dedi ki: Saîd'in aldıklarının çoğu Zeyd b. Sâbit'ten idi. Nitekim kendisine onlardan bir hadis anlatıldığı zaman Saîd, "Nerede… Zeyd b. Sâbit bunu böyle mi anlıyordu?" dedi. Zeyd, kendisinden önce geçmiş hükümler konusunda insanların en bilgini, kendisine sorulan ve hakkında bir hüküm varit olmamış meseleler konusunda insanların en basiretlisiydi. Sonra Saîd şöyle diyordu: "Zeyd'in söylediği bir sözle amel edilmemiş olduğunu, ne doğuda ne batıda biliyorum. Kuş-

kusuz onun dışındakilerden bazı şeyler rivayet edilir ki, bildiğimiz kadarıyla kimse o sözlerle amel etmiyor."

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Fırsatları kollamak akıllı olmanın gereğidir. Ancak Allah'ın rızasının olmadığı şeyler fırsat sayılmaz.

Bana Ömerî anlattı. O Heysem b. Adî'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) Ümmü Kırfe el-Fezâriyye'nin kızını Hazn b. Ebû Vehb'e verdi. Ebû Vehb'in adı da "Huzeyfe" idi. Verirken, "Onu dayıma verin" buyurdu.

Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb ağzı bozuk birisi olup nesep ilmini biliyordu. Onun oğlu İmrân b. Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb de böyle idi. Mansûr'un kadısı Abdülazîz b. Muttalib b. Abdullah b. Muttalib b. Hantab el-Mahzûmî, bazı işler için ondan yardım istedi. Yardım etmeyince onun aleyhine karar verip onu hapse attı. Abdülazîz'in dedesi, yani Muttalib b. Hantab, Bedir'de esir edilmişti. Onu, Ebû Eyyûb el-Ensârî esir almıştı. Muttalib, fidye ile serbest bırakılıncaya kadar Ebû Eyyûb'un bahçesinde çalışıyordu. Kendisinin hapse atılması emredilince İmrân b. Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb, "Nerede hapsedileceğim? Ebû Eyyûb'un bahçesinde mi?" dedi. Abdülazîz, "Onu geri götürün ve serbest bırakın; ne demek istediğini anladım" dedi.

Benî İmrân b. Mahzûm'un Çocukları

Kelbî dedi ki: Sâib b. Uveymir b. Âiz b. İmrân'ın oğulları Hâciz ve Uveymir Bedir'de kâfir olarak öldürüldüler. Bazı raviler onları "Câbir ve Uveymir" olarak ifade ederler. Ayrıca bunların kardeşi Bicâd da Yemâme'de Ebû Üzeyhir tarafından öldürüldü. Onların kardeşi Âiz ise Bedir günü esir edilmişti. Hübeyre b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz hem şair hem de süvarilerdendi. Bu adam, Resûlullah'a (sas) eziyet edenlerden birisiydi. Bazılarına göre Hübeyre Hendek savaşında öldürüldü. Yine onun Fetih gününe kadar yaşadığı söylenmiştir. Fetih günü Yemen'e kaçtı ve orada öldü. Doğru olan görüş budur. Ümmü Hâni bt. Ebû Tâlib onun eşiydi. Hübeyre'den sonra Resûlullah (sas) Ümmü Hâni'yi istedi. Ümmü Hâni, "Vallahi ben seni Cahiliye döneminde o kadar seviyordum; İslâm döneminde nasıl

sevmem. Fakat benim çocuklarım var ve onların seni rahatsız etmelerinden korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Bineklere binen kadınların en hayırlısı Kureyş kadınlarıdır. Çocukları ufak iken onlara en iyi bakan ve kocasının haklarına da en çok riayet eden onlardır" dedi.

[Ca'de b. Hübeyre]

Ümmü Hâni, Hübeyre b. Ebû Vehb'den Ca'de b. Hübeyre'yi dünyaya getirdi. Ali b. Ebû Tâlib onu Horasan valiliğine tayin etti. Ancak Ca'de o işin hakkından gelemedi. Abdullah b. Ca'de b. Hübeyre, Saîd b. Osman b. Affân ile beraberdi ve güzel bir iz bıraktı. Şair şöyle dedi:

İbn Ca'de olmasaydı eğer, ne Horasan, ne de Kuhunduz[112]
Fethedilirdi, sura üfürülünceye kadar

Yahya b. Ca'de b. Hübeyre Kureyş'in önemli adamlarından birisiydi. Tay kabilesinden iki hırsız olan Bahdel ve Mervân, bir de Irak'ın dışında olan Sa'lebiyye'nin[113] az yukarısında yaşayan Semherî el-Uklî onu öldürdüler. Bunun üzerine Akîl b. Ca'de onun kanının peşine düştü. Bahdel ve Mervân onun için Medine'de hapsedildiler; sonra da öldürüldüler. Fakat Semherî yakalanamadı. Sonra başka bir cinayet sebebiyle Medine'de hapsedildi. Ancak kurtuldu. Ca'de ailesi büyük bir istekle ciddi bir şekilde onun peşine düştüler. Sonunda bir kadın, Men'ic[114] sahrasında onu tanıdı. Kadın kardeşine ve amcazadelerinden olan bir çocuğa, "Vallahi bu Semherî'dir" dedi. Hemen yakalandı ve kadının eline verildi. Semherî Medine'ye getirildiği zaman hapse atıldı. O da şöyle dedi:

Razı edilecektir, Men'ic sahrasında bana,
"Tuzaktır bu, ey Fâid b. Habîb'in oğlu" diyen kadın
Okla vurulacak vücuduma; oysaki
Müslümanların kanında bir payı da yoktu, o kadının

Ümmü'l-Hasan bt. Ali, Ca'de b. Hübeyre'nin eşiydi. Onun öldürülmesinden sonra onunla Câfer b. Akîl evlendi. Câfer Tâif'te öldürülünce onunla Abdullah b. Zübeyr evlendi.

---

112 Kuhunduz, Horasan'da şehir ortasında olan bir kalenin adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).
113 es-Sa'lebiyye, Kûfe'den Mekke'ye giderken yol üstündeki yerlerden birisidir (*Mu'cemü'l-Büldân*).
114 Men'ic, Ebû Musa çukuru ile Nebâc arasında olan bir vadinin adıdır (*el-Kâmus*).

Ca'de b. Hübeyre'nin çocuklarından birisi Saîd b. Amr b. Ca'de'dir. Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik'in öldürülmesinden sonra ortaya çıkan fitne esnasında Mervân b. Muhammed'in davetçisi olarak ve Mervân adına onun kanını talep etmek üzere Basra'ya geldi. Ancak bu işi bitiremedi. Saîd Basra'da insanlara mallar vaat ediyor ve Mervân b. Muhammed tarafından onlara atıyye verileceği sözünü veriyordu. Bu vaatler gecikip de onun sözünü doğrulayacak bir ölçü göremeyince çocuklar ve köleler Basra sokaklarında şöyle demeye başladılar:

Kim biat edecek alacaklı olarak
Yalancı olan İbn Ca'de'ye
Bu çok kötü bir iştir, kuşkusuz

O çocuklar ve köleler İbn Ca'de'nin bir kadın olduğunu düşünerek müennesler için kullanılan kelimeleri kullanmışlardı. Biz bu haberi daha önce tamamen yazmıştık.

Zübeyrî dedi ki: Uveymir b. Âiz'in iki oğlu olan Sâib ve Âmir de, Âiz b. İmrân b. Mahzûm'un çocuklarındandır.

Sâib b. Uveymir'in Çocukları

Abdunühm, *Kays*, *Rebîa* ve *Hâciz*: Hâciz, Bedir'de kâfir olarak öldürüldü ve onu öldüren Ali b. Ebû Tâlib idi. Uveymir b. Sâib de Bedir'de kâfir olarak öldürüldü.

Kays b. Sâib b. Uveymir'in Çocukları

Abdürabbih el-Ekber: Onun annesi Decâce bt. Esmâ b. Salt'tir. Onun annesinden kardeşi de Abdullah b. Âmir b. Küreyz'dir. Abdullah b. Umeyr el-Leysî ise Kinâne kabilesindendir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Decâce bt. Esmâ b. Salt, Âmir b. Küreyz ile evlendi. Decâce ondan Abdullah b. Âmir adlı oğlunu dünyaya getirdi. Daha sonra onunla Umeyr b. Amr el-Leysî evlendi. Ondan da Abdurrahman'ı dünyaya getirdi. Decâce Basra'da vefat etti.

Zübeyr b. Bekkâr dedi ki: İmrân'ın Abd ve Âiz adlarındaki oğullarının annesi Berre bt. Kusay'dır. Kelbî ise, "Tahmur bt. Kusay'dır" diyor. Zübeyr

dedi ki: Abd b. İmrân'ın erkeklerden soyu devam etmemiş; sadece kızları olmuştur.

Husays b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib'in Nesebi

Amr b. Husays: Annesi, siyahî bir kadın olan Kasâme'dir. Amr b. Husays'ın Cumah ve Sehm adlarında çocukları oldu. Bu ikisinin annesi Elûf bt. Adî b. Ka'b b. Lüey'dir. Cumah'ın ismi "Teym" idi. Sehm'in ismi de "Zeyd" idi. Bir gün Elûf oturdu; elinde yuvarlak bir şey vardı. Deniliyor ki: Altından veya gümüştendi. Elûf elindekini atıp yuvarladı, sonra Zeyd ve Teym'e, "Onun peşinde koşun; kim onu alırsa onun olsun" dedi. Sehm [Zeyd] ona yetişti ve onu aldı. Bunun üzerine Elûf, "Vallahi sen adeta yayından fırlamış bir ok gibisin. Sen de ey Teym, sanki bir şey ondan seni alıkoymuş gibidir" dedi. Böylece Teym'e, "Sen Cumah'sın [istediğine nail olamamışsın]" denildi; Zeyd'e de, "Sen Sehm'sin [oksun]" denildi ve onlar böyle isimlendirildiler.

Cumah b. Amr'ın Çocukları

Huzâfe, *Huzeyfe* ve *Sa'd*: Bunların annesi Ümeyme bt. Büvey b. Milkân olup Huzâa kabilesindendir.

Huzâfe'nin Çocukları

Vehb, *Vüheyb* ve *Vehbân*: Bunların annesi Kuteyle bt. Züeyb b. Cezîme b. Avf b. Nasr b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin b. Mansûr'dur.

Vehb'in Çocukları

Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah: Halef, şerif bir adam olup çok yemek yedirirdi. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Çoğalttı akrabalarını, Halef b. Vehb
Ve çocuklarını; yoksullara cömert davrandığı için

Muâviye dedi ki: Vehb ailesi, şerefi amcalardan veya diğer bir akrabadan değil, babalarından miras alan bir kavimdir.

Ümeyye b. Halef

Benî Vehb b. Huzâfe'nin soyundan gelenlerden biri Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah'tır. Ümeyye, küfrün büyük liderlerinden biriydi. Bedir'de Kureyş ordusuna yemek yedirenlerden birisiydi. Onunla ilgili haberi, kitabımızın geçmiş bölümlerinde anlattık. Ümeyye b. Halef Bedir günü kâfir olarak öldürülmüştür. Ali b. Ebû Tâlib yine Bedir günü onun oğlunu da öldürdü.

Ümeyye b. Halef'in Safvân b. Ümeyye, Rebîa b. Ümeyye, Mes'ûd b. Ümeyye ve Cu'ayd b. Ümeyye adlarında çocukları vardı.

Safvân b. Ümeyye

Safvân'ın künyesi "Ebû Vehb" idi. Safvân şerif bir adamdı. Vâkıdî dedi ki: Halef b. Vehb, vefat edinceye kadar her gün Mekke'de yemek yedirirdi. Sonra Ümeyye b. Halef bu işi yaptı. Ondan sonra Safvân b. Ümeyye; daha sonra Abdullah b. Safvân, ondan sonra da Amr b. Abdullah b. Safvân bu geleneği devam ettirdi. Onun tellalları, "Amr'ın yemeğine gelin" diye çağrıda bulunurlardı.

Mekke'nin fethi günü Safvân b. Ümeyye kaçtı. Ancak Umeyr b. Vehb el-Cumahî onun için Resûlullah (sas) ile konuştu ve "Ey Allah'ın Elçisi! Kavminin efendisi [Safvân] korkudan kaçmıştır" dedi. Resûlullah (sas) ona güvence verdi. Umeyr Safvân'a yetişti ve Resûlullah'ın (sas) kendisine güvence verdiğini söyledi; ancak Safvân, Umeyr'in söylediğine inanmadı. Nihayet Resûlullah (sas) ona, sarıldığı bir hırkasını gönderdi. Bunun üzerine Safvân mutmain oldu ve Umeyr ile birlikte geri döndü. Kâfir olarak kalmaya devam etti. [Huneyn gazvesi için] 100 kadar zırhı Resûlullah'a (sas) emaneten verdi. Resûlullah (sas) ile beraber Huneyn ve Tâif gazvelerine katıldı. Ganimette çok sayıda koyun gördü ve hayretle onlara baktı. Resûlullah (sas), "Çok mu hoşuna gitti?" dedi. Safvân, "Evet, çok hoşuma gitti" dedi. Resûlullah (sas), "Onlar senindir" dedi. Bunun üzerine Safvân, "Vallahi ancak bir peygamber bu kadarını gönül rızasıyla verir" dedi. Müslüman oldu ve Mekke'de kalmaya devam etti. Kendisine, "Hicret etmeyenin Müslümanlığı yoktur" denildi. Safvân hemen Medine'ye geldi. Resûlullah (sas) ona, "Ey Ebû Vehb, sen Mekke va-

dilerine geri dön bence" dedi. O da döndü ve Cemel vakası için insanlar Basra'ya çıktıkları sırada vefat etti.

Vâkıdî dedi ki: Safvân b. Ümeyye, anneden kardeşi olan Kelede b. Hanbel vasıtasıyla, Resûlullah'a (sas) bazı acurlar ve bir ceylan yavrusu gönderdi. Safvân'ın annesi Cumahîlerdendi. Babasının ismi "Umeyre" idi.

Bana Esrem anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti; dedi ki: Kureyş fal okları attığı zaman Ümeyye b. Halef'i ve Safvân b. Ümeyye'yi kastederek "Allah'ın adıyla ve Ebû Safvân'ın dedesinin ve Safvân'ın hürmetine" diyorlardı. Onlar servet sahibi insanlardı. Safvân b. Ümeyye'nin vefatı beklendiği sırada Osman b. Affân öldürüldü; Attâb b. Esîd'in vefatı beklendiği sırada da Ebû Bekr'in ölüm haberi geldi.

Ebü'l-Yakzân ve başkaları dediler ki: Bir gün Ömer b. Hattâb halife olduğu dönemde Safvân yanından geçti. Safvân Mekke'de, "Ben Mekke'nin iki vadisinin oğluyum; hem yukarısının (Kidâ) hem de aşağısının (Kudâ'nın)" diyordu. Bunun üzerine Ömer ona, "Eğer takva sahibiysen kerimsin; eğer güzel ahlaklıysan mürüvvetlisin; eğer akıllıysan senin şerefin vardır; aksi takdirse bir köpekten daha kötüsün" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Resûlullah (sas), Medine'ye gelen Safvân'ı Mekke'ye geri gönderirken ona, "Ey Ebû Vehb, ya kim Mekke vadilerinde kalacak?" dedi. O da Mekke'de ikamet etmeye başladı. İnsanların, Cemel vakası için Basra'ya çıktıkları sırada vefat edinceye kadar da orada kaldı. Safvân insanları Cemel'e gitmeye ve Osman'ın kanını aramaya teşvik ediyordu. Deniliyor ki: Safvân, Muâviye'nin hilafetinin ilk günlerinde vefat etti.

Safvân b. Ümeyye'nin Çocukları

Abdullah et-Tavîl b. Safvân: Annesi Sakîf kabilesindendir.

Abdurrahman: Annesi Ebû Süfyân b. Harb'in kızıdır.

Abdullah b. Safvân'ın künyesi "Ebû Safvân" idi. Abdullah Mekke'nin büyüklerinden birisiydi. Muâviye Mekke'ye geldi ve ona, "Ey Ebû Safvân, nasılsın?" dedi. Abdullah, "Hayır isteyene hayır, şer isteyene de şer var" dedi. Sonra Muâviye'ye çok sayıda koyun hediye etti. Muâviye ona, "İhti-

yacını iste" dedi. Abdullah b. Safvân, "Kavminin yanına gelmişsin; onların ihtiyaçlarını gider ve onlara sıla-i rahimde bulun" dedi. Muâviye, "Onları yerine getiriyorum; sen de kendi ihtiyacını iste" dedi. Abdullah, "Benim ihtiyacım şudur: Ben Mekke'deki Araplara bakmanı, onların mükâfatlarını iyi vermeni ve işlerine iyi bakmanı istiyorum" dedi. Muâviye, "Ben onu yapıyorum; sen ihtiyacını iste" dedi. Abdullah, "Mekke'deki mevaliye iyilik yap" dedi. Muâviye, "Yapacağım, senin ihtiyacın nedir? Söyle" dedi. Abdullah, "Bu istediklerimden sonra hiçbir ihtiyacım yok" dedi.

Abdullah b. Safvân Abdullah b. Zübeyr'e biat etti; kendisi onunla birlikteydi ve öldürüldü. Onunla ilgili haberi daha önce anlattık. Denildiğine göre kendisi Kâbe'nin örtüsüne asılı olduğu hâlde öldürüldü. Abdullah b. Safvân Abdullah b. Câfer'e, "Gençlerimizden hangisini oyun konusunda kınıyorsak, mutlaka 'İşte İbn Câfer, o da oynuyor' diyor" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Câfer, "Biz Kur'ân'ı öğretme konusunda hangi gencimizi alıyorsak mutlaka 'İşte Abdullah b. Safvân, Allah'ın kitabından hiçbir şey okuyamıyor' diyor" dedi.

Bana Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O Ali b. Süleym'den nakletti; dedi ki: Kureyş'ten bir grup Muâviye'nin meclisine geldi. İçlerinde Amr b. Âs, Abdullah b. Safvân b. Ümeyye ve Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî vardı. Amr b. Âs, "Ey Kureyş topluluğu! Allah'a hamd edin ki, kötü şeyleri görmezlikten gelen, çirkin sözleri duymazlıktan gelen ve hileci adamlarla mücadele eden bir adamı size yönetici yapmıştır" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Safvân, "Eğer böyle olmasaydı ona karşı şiddetli davranır, üzerine adamlar götürür, kalkanların sırtını ona çevirir ve senin gibilere Mısır'ın malını yedirmeyen birisinin başımıza gelmesini arzu ederdik" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Ey Kureyşliler! Ne zamana kadar birbirinize zulmedeceksiniz?" dedi. Abdurrahman b. Hâris, "Kuşkusuz Amr b. Âs ve onun gibi insanlar, seni bize karşı bizi de sana karşı ifsat ettiler. Eğer bu adamı görmezlikten gelip işbaşına getirmeseydin sana karşı bu kadar zararlı olmazdı" dedi. Muâviye, "Amr benim için nasihatçidir" dedi. Abdurrahman b. Hâris şöyle dedi: "Ona yedirdiğini bize de yedir; sonra onun gibi nasihat etmek için bizi yanında tut. Ey Muâviye! Biz görüyoruz ki, sen nüfuzunu kullanarak Kureyş'in ileri gelenlerini avam kısmına vurduru-

yorsun. Sen adeta, Kureyş'in iyilerinin, seni kötülerinden kurtaracaklarını düşünüyorsun. Vallahi ey Muâviye! Sen dolu bir kaptan büyük bir kaba boşaltıyorsun. Öyle görünüyor ki, savaşın patlak vermesine yol açarsın da sana bakan olmaz" dedi. Bunun üzerine Muâviye, "Yeğenim! Ailenin senin hayatına ne kadar da ihtiyacı var!" dedi ve şu şiiri okudu:

Aldattı Kureyş'ten bazı adamları, toplandılar
Densizce; benden ise, hayâ ve cömertlik görecekler

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Kureyş'ten bir grup Muâviye'nin yanına geldi. İçlerinde Abdullah b. Câfer, Abdullah b. Safvân b. Ümeyye b. Halef ve Abdullah b. Zübeyr vardı. Muâviye onlara iyilikte bulundu; ancak Abdullah b. Câfer'e hepsinden daha fazla verdi. Muâviye ona 1.000.000 dirhem verdi. Bunun üzerine Abdullah b. Safvân, "Ey Muâviye! Bizim haklarımızı senin gözünde küçük gösteren ve bizi senin yanında hakir yapan, ancak başkalarının seninle savaştığı gibi seninle savaşmamış olmamızdır. Eğer biz de seninle savaşsaydık, biz de İbn Câfer gibi olurduk" dedi. Bunun üzerine Muâviye şöyle dedi: "Ben size veriyorum; ancak siz iki adamdan biri oluyorsunuz: Ya verdiklerimle bana karşı savaş hazırlığı yapıyor, ya da biriktirip cimrilik yapıyorsunuz. Oysa Abdullah b. Câfer, aldığından daha fazlasını veriyor. Sonra, aldığından daha fazla borçlanmadan bana gelmiyor" Abdullah b. Safvân dışarı çıktı ve "Vallahi Muâviye ümidinizi kesinceye kadar bizi mahrum bırakıyor; gözümüz doyuncaya kadar da bize veriyor" dedi.

[Amr b. Abdullah b. Safvân]

Abdullah et-Tavîl b. Safvân b. Ümeyye'nin çocuklarından birisi Amr b. Abdullah'tır. Amr seyyid ve şerif bir insandı. Şair onun hakkında Süleyman b. Abdülmelik'e şöyle diyor:

Ey bineğini süren yolcu!
Arttırmazdın, eğer Amr b. Abdullah olsaydın

Vâkıdî dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı. O Amr b. Abdullah b. Safvân b. Ümeyye b. Halef'ten nakletti; dedi ki: Benim birkaç devem vardı. Onlardan birisi "Âdiye" idi. Bu seher vaktinde koşardı. Biri "Vâdi'a" idi. Bu

da tuzlu ve acımtırak ot yerdi. Diğeri de "Evârik" idi. Bu da erâk ağacını yiyordu. Kendisi, Âs b. Hişâm b. Muğîre'nin çocuklarından Hâlid b. Yezîd adında Benî Mahzûm'dan bir adama her gün süt gönderirdi. Ancak kendisine Mahzûmî'den hoşlanmadığı bir söz ulaştı; o da onu terk etti. Akşam olup süt gelmeyince adam ona şu haberi gönderdi: "Öfkeni bize karşı bir araya getirip sütünü engelleme." Bunun üzerine Amr ona sütü [tekrar] gönderdi ve ondan razı oldu.

İbn Cüreyc dedi ki: Amr b. Abdullah b. Safvân her gün hurma ve kavrulmuş un yedirirdi. Bir gün yemek yedi; ancak meclisinde oturacak yer kalmamıştı. Ayağa kalktı ve ayakta yemeye başladı ve kimseye sıkıntı vermedi. Onun ayağa kalktığını gören bir adam, "Bu insanların en cömerdi ve en asilidir" dedi.

Yahya b. Hakîm b. Safvân b. Ümeyye kıymetli bir insandı. Amr b. Saîd onu Mekke'ye vali yaptı. Amr Medine'ye döndü. Safvân b. Abdullah b. Safvân muhaddis idi.

Rebîa b. Ümeyye b. Halef

Rebîa içki içerdi. İçki içtiği haberi kendisine verilen Ömer b. Hattâb onun evine doğru gitti ve içeri girdi. Rebîa Ömer'e, "Allah seni tecessüs etmekten nehyetmiştir" dedi. Ömer, "Doğru söyledin; peki, Allah seni içki içmekten nehyetmemiş midir?" dedi.

Bana İbrâhim b. Muhammed b. Ar'ara eş-Şâmî ve Abbas b. Yezîd el-Bahrânî anlattılar; dediler ki: Bize Abdürrezzâk b. Hemmâm anlattı; dedi ki: Bize Ma'mer anlattı. O Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini nakletti: Ömer, Rebîa b. Ümeyye b. Halef'e, içkiden dolayı had uyguladı. Bunun üzerine o hemen Hirakl'ın yanına gitti ve orada Hristiyan oldu.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o dedesinden ve Avâne'den nakletti; dediler ki: Ömer, Rebîa b. Ümeyye b. Halef'in yanına girdi; tam o sırada Rebîa içki içiyordu. Rebîa, "Allah seni tecessüsten nehyetmemiş midir?" dedi. Ömer, "Doğru; seni de içki içmekten nehyetmiştir" dedi ve onu çıkarıp ona had uyguladı. Sonra onu Medine'den sürdü. Rebîa da

Rum toprağına gitti. Bunun üzerine Ömer, bundan sonra kimseyi sürgüne göndermeyeceğim, dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ömer Rebîa b. Ümeyye'ye had uyguladı. O da kızdı ve Hirakl'ın yanına gitti; Hıristiyan oldu ve içki komasına girerek orada öldü.

Mes'ûd b. Ümeyye

Mes'ûd b. Ümeyye'ye gelince, onun Âmir b. Mes'ûd adında oğlu vardı. Çirkin oluşundan ve kısa boyundan dolayı lakabı "*Duhrûcetü'l-Cu'al*" [osurgan böceği] idi. Ziyâd b. Ebû Süfyân onu Bekr b. Vâil'in zekâtını toplamakla görevlendirmişti. Ubeydullah b. Ziyâd kovulduğu zaman Kûfe halkı Âmir b. Mes'ûd b. Ümeyye üzerinde anlaştı. O da onların işlerine baktı. Sonra Abdullah b. Zübeyr onu Kûfe valisi yaptı. Abdullah b. Hemmâm es-Selûlî onun hakkında şöyle diyor:

Rahatlat dulları, Duhrûcetü'l-Cu'al'den

Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî, "Bir maymunun hükmüne rıza gösterdikleri için Kûfe halkına hayret ediyorum" derdi. Onunla ilgili haberi, bu kitabın geçmiş bölümlerinde aktardık. Onun çocukları Kûfe'dedirler.

Cu'ayd b. Ümeyye

Cu'ayd b. Ümeyye'nin Huceyr b. Cu'ayd adında oğlu vardır. Huceyr Kûfe'de şerif bir insandı. Orada, ona nispet edilen bir evi vardır.

Übey b. Halef

Ümeyye b. Halef'in kardeşidir. Kendisi Peygamber'e (sas) karşı en şiddetli olan insanlardan birisiydi. Onunla ilgili haberi bu kitabın başında yazdık. Uhud günü Resûlullah'a (sas) yaklaştı ve "Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki seni öldüreceğim ey Muhammed" dedi. Resûlullah (sas), "İnşaallah ben seni öldüreceğim" dedi. Resûlullah (sas) kısa kılıcını aldı ve onunla onu öldürdü. Deniliyor ki: Ensârdan birisinin kılıcıyla öldürdü. Übey b. Halef öküz gibi böğürüyordu. Şair şöyle dedi:

Übey, babasından miras aldı, dalaleti
Resûlullah (sas) onunla çarpışınca

Übey b. Halef eline çürümüş bir kemik aldı ve "Ey Muhammed! Rabbinin bu kemiği dirilteceğini mi söylüyorsun?" dedi. Resûlullah (sas), "Evet, diriltecek" buyurdu. Übey o kemiği ufalttı ve üfürdü, sonra, "Laf bu adamın mabadından çıkıyor sanki" dedi. Onun hakkında, "*Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi ve 'Çürümüş kemikleri kim diriltecek' dedi.*"[115] ayeti nazil oldu.

Übey'in "Abdullah" adında bir çocuğu oldu. Abdullah'ın "Ubeydullah" adında oğlu oldu. Ubeydullah'ın da "Safvân" adında oğlu oldu. Safvân'ın "Muhammed b. Safvân b. Ubeydullah b. Abdullah b. Übey b. Halef" adında bir oğlu oldu. Muhammed b. Safvân, Hişâm b. Abdülmelik zamanında kadılık yaptı. Onun oğlu Ubeydullah b. Muhammed b. Safvân b. Ubeydullah b. Abdullah, Ebû Câfer Mansûr'un Bağdat kadısıydı. Mansûr onu Medine'ye de kadı yapmıştı.

Uhayha b. Halef

Onun soyundan Şair Ebû Dehbel adında biri vardı. Onun adı Vehb b. Vehb b. Zem'a b. Esîd b. Uheyha b. Halef'tir.

Vehb b. Halef

Vehb b. Halef b. Huzâfe b. Cumah'a gelince, onun çocuklarından birisi Umeyr b. Vehb b. Halef'tir. O aynı zamanda "Mudarrib"dir. Bedir günü esir düşmüştü. Sonra Müslüman oldu ve Müslümanlığı güzel oldu. Kureyş, Müslümanların sayısını tahmin etmek için Umeyr'i Bedir'e göndermişti. Bedir günü olup bitince Umeyr b. Vehb Safvân b. Ümeyye'ye, "Eğer üzerimdeki borçlar ve çoluk çocuk olmasaydı Muhammed'e gider, onu öldürürdüm" dedi. Safvân bunun üzerine onun borçlarını ödemeyi ve çoluk çocuğuna bakmayı taahhüt etti. Umeyr kalkıp Medine'ye gitti ve Resûlullah'ın (sas) yanına gitmek istedi. Ömer onu gördü; üzerine gidip onu yakaladı ve Resûlullah'ın (sas) yanına götürdü. Resûlullah (sas) Umeyr'e, "Seni buraya getiren nedir?" dedi. Umeyr, "Vehb b. Umeyr'in durumu için

115 Yâsîn, 36/78.

geldim; o esirdir" dedi. Resûlullah (sas), "Sen Safvân'a ne söz verdin, o sana ne söz verdi?" dedi. Umeyr, "Vallahi onunla benim aramdakini hiç kimse bilmiyordu. Ben şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve sen de onun elçisisin. Vallahi Allah'tan başka bu haberimizi kimse sana söylemiş olamaz." dedi. Bununla ilgili haberi Bedir kıssasından sonra yazmıştık.

Bazıları dediler ki: Safvân için yapacağını vaat eden kişi Vehb b. Umeyr b. Vehb'dir. Ancak birinci görüş daha doğrudur. Umeyr Uhud günü Resûlullah (sas) ile beraberdi. Ömer b. Hattâb'ın dönemine kadar yaşadı. Künyesi "Ebû Ümeyye" idi.

Esîd b. Halef

Esîd b. Halef'in çocuklarından birisi Kelede b. Esîd b. Halef'tir. O aynı zamanda "Ebü'l-Eşeddeyn"dir. "*Kuşkusuz biz insanı bir sıkıntı ve zorluk içinde [olacak ve bunlara göğüs gerecek şekilde] yarattık.*"[116] ayeti onun hakkında nazil oldu. "*Üzerinde 19 görevli [melek] vardır.*"[117] ayeti nazil olduğu zaman Kelede, "Muhammed, cehennem bekçilerinin 19 olduğunu söylüyor. Ben onlardan beşini sırtıma alıp hallederim. Dördünü de elime alırım; gerisini de siz halledin" demişti. Bunun üzerine, "*Biz Cehennem görevlilerini ancak meleklerden kıldık. Onların sayısını, inkâr edenler için bir imtihan vesilesi yaptık.*"[118] ayeti nazil oldu.

Abdurrahman b. Esîd b. Halef Cemel günü Âişe ile beraber savaşırken öldürüldü.

Benî Vehb b. Huzâfe b. Cumah'tan birisi de Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe'dir. Ficâr savaşındaki reislerden birisiydi.

Osman b. Maz'ûn b. Habîb

Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe'nin "Osman b. Maz'ûn" adında bir oğlu oldu. Osman iki kez Habeşistan'a hicret etti. Sonra geldi ve Medine'ye hicret etti. Hicretin 2. yılında Zilhicce ayında Medine'de vefat etti. Resûlullah (sas) cenaze namazını kıldırdı; ölmüş olduğu hâlde onu öptü ve

116 Beled, 90/4.
117 Müddessir, 74/30.
118 Müddessir, 74/31.

onu Bakî'e defnetti. Resûlullah'ın oğlu İbrâhim vefat ettiğinde Resûlullah (sas), "Onu salih selefimiz olan Osman b. Maz'ûn'un yanına defnedin" dedi. İbrâhim Osman b. Maz'ûn'un yanı başına defnedildi. Osman'ın künyesi "Ebü's-Sâib" idi.

Vâkıdî dedi ki: Osman b. Maz'ûn Abdurrahman b. Avf ve Ebû Ubeyde ile birlikte geliyordu. O zaman din açıkça ortaya çıkmıştı. Resûlullah (sas) Kur'ân'ı okur okumaz Osman Müslüman oldu. Bu olay Resûlullah'ın (sas) Erkam'ın evine girip orada davete başlamasından önceydi. Osman b. Maz'ûn'un annesi, Sühayle bt. Anbes b. Vehbân el-Cumahî'dir. Annesinin Huzâa kabilesinden olduğu da söylenir. Osman, Resûlullah'ın (sas) zevcesi Hafsa bt. Ömer b. Hattâb'ın dayısıydı. Çünkü onun annesi Zeyneb bt. Maz'ûn idi. Osman Bedir'de hazır bulundu ve hicretin 2. yılında Medine'de vefat etti. Osman ölmüş olduğu hâlde Resûlullah (sas) onu öptü. Resûlullah'ın oğlu İbrâhim, Bakî'de onun yanı başına defnedildi. Osman Cahiliye döneminde içki içmeyi kendisine haram kılmış ve "Aklımı götürecek, benden aşağı olanları bana güldürecek ve kızımı istemediğim kişilerle evlendirmeye beni mecbur edecek hiç bir şey içmeyeceğim" demişti. İçkiyle ilgili ayet nazil oldu. Bir adam yanından geçti ve ayetin nazil olduğunu ona haber verip ayeti okudu. Bunun üzerine Osman b. Maz'ûn, "Allah içkiyi kahretsin; onunla ilgili düşüncem aynıydı" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ya'lâ b. Ubeyd el-İfrîkî'den, o Umâre el-Yahsubî'den rivayet etti; dedi ki: Bir gün Osman b. Maz'ûn Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın Elçisi, eşimin benim avretimi görmesini istemiyorum" dedi. Dönüp gittiği zaman Resûlullah (sas), "Osman b. Maz'ûn çok hayâlı ve örtünmeyi çok seven birisidir" buyurdu.[119]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk'ten, o İbn Ebû Zi'b'den, o da Zührî'den şöyle dediğini nakletti: Os-

119 Hadisin orijinal metni (إِنَّ ابْنَ مَظْعُونٍ لَحَيِيٌّ سِتِّيرٌ) şeklindedir. Bu hadisi, "*İbn Mazûn utangaç ve içine kapanıktır.*" şeklinde tercüme edenler olmuştur. Buhârî'de yer alan bir hadiste Resûlullah (sas) bu ifadeyi Musa (as) için kullanmış ise de (bkz. Buharî, *Sahih*, Enbiyâ, 28), Ebû Dâvûd'un Sünen'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer alan bir hadiste Resûlullah (sas) aynı ifadeyi, (إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَيِيٌّ سِتِّيرٌ يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتْرَ فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ) "Allah azze ve celle, çok hayâlı ve tesettürü çok sevendir. Sizden birisi yıkandığı zaman örtünsün." şeklinde Allah hakkında kullanmaktadır (bkz. Ebû Davud, *Sünen*, Hamam, 1; İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 224) Dolayısıyla (حَيِيٌّ سِتِّيرٌ) deyimi, "*utangaç ve içine kapanık*" olarak da tercüme edilebilir (M).

man b. Maz'ûn kendisini kısırlaştırıp yeryüzünde seyahate çıkmak istedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, "Senin için bende güzel bir örneklik yok mudur? Ben hanımlarımla birlikte olurum; et de yerim; oruç tutar, iftar da ederim. Benim ümmetimin kısırlaşması oruçladır. Kısırlaşan ve kısırlaştıran benim ümmetimden değildir.", o Muâviye el-Cermî'den, o Ebû Kılâbe'den rivayet etti; dedi ki: Osman b. Maz'ûn bir ev tuttu ve evde oturup ibadet etmeye başladı. Resûlullah (sas) onun yanına geldi ve Osman'ın içinde olduğu odanın kapısının iki kanadından tutup, "Ey Osman! Allah beni kolay haniflikle gönderdi; ruhbanlıkla göndermedi" dedi.

Rivayete göre Osman'ın karısı, "Helal olsun sana cennet, ey Ebü's-Sâib!" dedi. Resûlullah (sas), "Peki, kendisine fayda vermeyen şeylere engel olup ilgilendirmeyen sözlerden kendisini koruyabildi mi? Vallahi ben Allah'ın Elçisiyim; fakat bana ne yapılacağını bilmiyorum" dedi. Resûlullah (sas) İbrâhim'in defni konusunda, "Onu salih selefimizin yanı başına defnedin" deyince, bu sözden dolayı Müslümanların içine giren gam sevince dönmüştü.

Bize İshak b. Ebû İsrail ve Muhammed b. Hâtim es-Semîn anlattılar; dediler ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Akîl anlattı. O İbn Şihâb'dan rivayet etti; dedi ki: Bana Saîd b. Müseyyeb haber verdi; dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan işittim; şöyle dedi: Osman b. Maz'ûn kendisini kısırlaştırmak istedi; fakat Resûlullah (sas) onu bundan nehyetti ve "Eğer caiz olsaydı biz kendimizi kısırlaştırırdık" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ebû Davud et-Tayâlisî'den, o İbrâhim b. Sa'd'dan, o Zührî'den, o da Saîd'den bunun benzerini rivayet etti.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o Katâde ve Kelbî'den rivayet etti; dediler ki: Osman b. Maz'ûn ve onunla birlikte olan birkaç kişi et yemeyi bırakıp hadım olmak istediler. Osman onları bu işe davet etmişti. Resûlullah (sas) onları bu işten nehyetti ve onlar hakkında, "*Ey iman edenler! Allah'ın sizin için helal kıldığı güzel nimetleri [kendinize] yasaklamayın.*"[120] ayeti nazil oldu. Onlar hakkında ayrıca,

120 Mâide, 5/87.

"*İman edip salih amel işleyenlere; Allah'a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur. Allah iyilik yapanları sever*"[121] ayeti nazil oldu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O İsmail el-Üveysî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Kudâme anlattı. O babasından, o Âişe bt. Kudâme'den, o babasından, o da kardeşi Osman b. Maz'ûn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Osman, "Ey Allah'ın Elçisi! Savaşlarda bekârlık bana ağır geliyor. Bana izin verin de kendimi kısırlaştırayım" dedi. Resûlullah (sas), "Hayır, ancak sen oruç tutmalısın. Zira oruç koruyucudur; insanı şehvetten keser" dedi.

Bana Ömer b. Muhammed anlattı. O Ebû Nu'aym'dan, o İsrail b. Ebû İshak'tan, o da Ebû Bürde'den rivayet etti; dedi ki: Osman b. Maz'ûn'un karısı Havle bt. Hakîm es-Sülemiyye Resûlullah'ın eşlerinin yanına gitti. Resûlullah'ın (sas) eşleri ona, "Neyin var; durumun neden bu kadar kötü? Oysa Kureyş arasında senin kocandan daha zengini yoktur" dediler. Havle, "Onun bize bir faydası yok. Gündüzleri hep oruçla geçirir; geceleri hep ibadet eder" dedi. Resûlullah (sas) eve geldi; hanımları durumu ona anlattılar. Resûlullah (sas) Osman'ı buldu ve "Ey Osman! Senin için bende bir örneklik yok mudur? Kuşkusuz, gözlerinin senin üzerinde bir hakkı vardır; vücudunun senin üzerinde bir hakkı vardır; ailenin de senin üzerinde bir hakkı vardır. Hem namaz kıl, hem uyu, bazen oruç tut, bazen de tutma" dedi.

Osman vefat ettiği zaman Resûlullah (sas) onun cenaze namazını kıldırdı ve dört tekbir aldı. Bakî'de defnedilinceye kadar mezarı başında durdu. Onun kabrine Abdullah b. Maz'ûn, Kudâme b. Sâib b. Osman ve Ma'mer b. Hâris indiler.

Kays b. Rebî, Âsım b. Abdullah'tan rivayet etti. O Kâsım b. Muhammed'den, o da Âişe'den rivayet etti; dedi ki: Osman vefat ettiği zaman Resûlullah (sas) onu öptü ve gözyaşları onun yüzüne aktı.

---

121 Mâide, 5/93.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vekî'den, o Süfyân'dan, o Âsım b. Ubeydullah'tan, o Kâsım b. Muhammed'den, o da Âişe'den bunun benzerini rivayet etti.

Dediler ki: Osman b. Maz'ûn Habeşistan'dan dönünce Velîd b. Muğîre'den korunma talep etti. Sonra pişman oldu ve "Allah'tan başka kimseden korunma talep etmeyeceğim" dedi. Bir gün, içinde şair Lebîd b. Rebîa el-Cu'fî'nin de bulunduğu bir Kureyş meclisine geldi; Lebîd şöyle dedi:

Hey! Herkes bilsin ki, Allah dışında her şey batıldır
Ve bütün nimetler elbette ki geçicidir

Osman b. Maz'ûn, "Yalan söyledin. Cennetin nimetleri geçici değildir" dedi. Bunun üzerine Lebîd, "Ey Kureyş topluluğu! Vallahi daha önce yanınızda oturanlar rahatsız edilmezdi"[122] dedi. Onlardan birisi, "Bu adam, dinimizden ayrılan ahmaklarımızdan birisidir" dedi. Osman b. Maz'ûn bu adama karşılık verdi. Nihayet adam kalktı ve Osman'ın gözüne bir yumruk vurdu. Osman'ın gözü morardı. Bunun üzerine Osman şöyle dedi:

Eğer Allah rızası uğrunda gözüme değmiş ise
Dinde mühtedi olmayan bir mülhidin eliyle bir darbe
Rahman verecektir, o darbenin yerine sevabı
Rahman kimi razı ederse, o mutlu olur ey kavmim!

Velîd Osman'ın gözünü gördüğünde Osman'a, "Seni bu hâle sokan nedir oğlum?" dedi. Osman, "Ben bu durumdan rahatsız değilim; çünkü o benim için Allah'ın katında ecirdir. Benim sağlam gözüm de, arkadaşının başına gelen şeye muhtaçtır" dedi. Velîd, "Sen sağlam bir dostluk içindesin; korumama geri dön" dedi. Osman, "Vallahi ebediyen Allah'ın koruması dışında hiçbir korumaya dönmeyeceğim" dedi. Osman'ın gözüne yumruk vuran kişi Abdullah b. Ebû Ümeyye idi. Sa'd b. Ebû Vakkâs ona saldırdı ve burnunu kırdı. İslâm uğruna ilk akıtılan kan bu olmuştur. Bazılarına göre yumruğu vuran, Amr b. Hureys b. Amr b. Hureys b. Amr b.

---

122 Hem RK hem de ZZ'de bu ibare (وَاللَّهِ مَا عَهِدْتُكُمْ يُؤْذَى جَلِيسُكُم) "Vallahi sizi, oturanlarınıza eziyet edilen kişiler olarak bilmiyordum." şeklinde, muğlâk olarak yazılmıştır. İbn Hişâm'da, (والله ما كانَ يُؤْذَى جَلِيسُكُمْ فَمَتَى حَدَثَ هَذَا فِيكُمْ) "*Vallahi, daha önce yanınızda oturan kimseye eziyet edilmezdi. Bu durum ne zaman içinizde ortaya çıktı?*" şeklinde kaydedilmiştir (bkz. İbn Hişâm, *Sîret*, I, 369; II, 215). Biz de çeviride İbn Hişâm'ın ibaresini esas aldık (M).

Osman b. Abdullah'ın dedesi Abdullah b. Osman idi. Ancak birinci görüş daha doğrudur.

İlk kez Bakî mezarlığına defnedilen Osman b. Maz'ûn'dur. Onun kabri üzerine bir alamet konulmuştur. Resûlullah (sas), "Dünyadan bir şeye sahip almadan gittin" dedi.

Kudâme b. Maz'ûn

Maz'ûn'un çocuklarından birisi de Kudâme b. Maz'ûn (ra) idi. Kudâme kardeşi Osman ile birlikte Müslüman oldu. Künyesi "Ebû Amr" idi. Ömer b. Hattâb onu Bahreyn'e vali tayin etti.

Medâinî Suhaym b. Hafs ve başkalarından nakletti; dediler ki: Ömer b. Hattâb Kudâme b. Maz'ûn'u Bahreyn'e tayin etti. Kudâme, Abdullah b. Ömer ve Hafsa bt. Ömer'in dayısıydı. Cârûd el-Abdî, Kudâme'den izin almadan Bahreyn'den çıktı. Bunun üzerine Kudâme, onun isyancı olarak Bahreyn'den çıktığını Ömer'e bir mektupla bildirdi. Cârûd Medine'ye geldi ve Abdurrahman b. Avf'ın evine misafir oldu. Osman b. Affân'a misafir olduğu da söylenir. Cârûd, evine misafir olduğu kişiye, Kudâme'nin içki içtiği haber verildi. O da Ömer'in yanına gidip durumu Ömer'e bildirdi. Bunun üzerine Ömer, "Kuşkusuz ben İbn Abdülkays'ı öldürmeye, Medine'de hapsetmeye veya onu Şam'a sürmeye niyet ettim" dedi. Carûd'u evinde misafir eden adam, Ömer'in söylediklerini Carûd'a söyledi. Cârûd ise şöyle dedi: "Beni öldürmeye gelince, kuşkusuz Ömer beni kendi nefsine tercih edecek değildir; çünkü ben cennete gireceğim, o da cehenneme girecek. Beni Medine'de hapsetmeye gelince, ben Resûlullah'ın (sas) kabri, onun hicret toprağı ve zevcelerinin evlerinin bulunduğu bir yerde olacağım. Beni Şam'a sürmesine gelince, orası mahşer yeri ve mukaddes bir topraktır."

Ertesi gün erkenden Ömer'in yanına geldi. Ömer ona, "Ey Allah'ın düşmanı! Valinden izinsiz olarak gelmişsin; ne var, söyle bakalım?" dedi. Cârûd, "Şehadet ederim ki Kudâme b. Maz'ûn halis içki içiyor" dedi. Ömer, "Seninle birlikte kim şahitlik edecek?" dedi. Cârûd, "Ebû Hüreyre" dedi. Ömer, "Senin enişten öyle mi? Vallahi onun sırtına vuracağım" dedi. Cârûd, "Senin enişten içki içecek, sen benim eniştemin sırtına vuracaksın,

öyle mi?" dedi. Ömer, "Başka kim içiyor?" dedi. Cârûd, "Alkame es-Sadûk" dedi. Dedi ki: Ömer "Hadım olan Alkame mi?" demek istemedi; bunun yerine, "Sağlam olan Alkame mi?" dedi.

Dedi ki: Ömer Kudâme, Alkame ve Ebû Hüreyre'ye, gelmeleri için bir mektup yazdı. Onlar da hemen geldiler. Cârûd Kudâme'nin içki içtiğine şahitlik yaptı. Ebû Hüreyre de, onun İbn Düsr ile birlikte içki içtiğine şahitlik yaptı. Alkame, "Sen benim gibilerin şahitliğini kabul eder misin?" dedi. Ömer, "Evet, senin gibilerin şahitliğini kabul ederim" dedi. Alkâme, "Ben Kudâme'nin, ağzından içkinin dışarı aktığını gördüm" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ben de şehadet ederim ki, eğer onu kusmuşsa onu içmiştir" dedi. Cârûd ise, "Kudâme'ye had uygula" dedi. Ömer, "Sen şahit misin, yoksa hasım mı?" dedi. Cârûd, "Ben şahidim" dedi. Ömer, "Sen üzerine düşeni yerine getirdin" dedi.

Kudâme hastaydı. Ömer, ona had uygulama konusunda insanlarla istişarede bulundu. İnsanlar, "İyileşinceye kadar ona vurma" dediler. Ömer ise, "Hayır, ona had uygularım. Eğer ölürse, kendisine had uygulanmış olarak Allah'a kavuşur" dedi. Kudâme darp edilmek üzere getirilince Ömer ona, "İçki içtin mi?" dedi. Kudâme şöyle dedi: "Bunun ne zararı var? Allah '*İman edip salih amel işleyenlere; Allah'a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur.*'"[123] buyurmamış mı?" dedi. Ömer, "Sen hem içki içersin, hem de yanlış tevil yaparsın, öyle mi? Eğer Allah'tan korksaydın içki içmezdin" dedi. Sonra, kapıcısı ve mevlası olan Yerfe'e,"Bana bir kırbaç getir" dedi. O da ona, üzerinde yamalar olan bir kırbaç getirdi. Ömer, "Başka bir kırbaç getir" Nihayet ona istediği gibi bir kırbaç getirdi; Ömer Kudâme'ye 80 kırbaç vurdu. Sonra, "Bunun dışında heva ve hevesine uyan başka bir adam tayin etmedim. Bu benim için uğurlu olmadı" dedi.

Cârûd Ömer'in çocuklarından olan bir kadının yanından geçti. Kadın, "Allah, dayımın [Kudâme] aleyhine şahitlik yapan bu iki yarasa gözleri

123 Mâide, 5/93.

kahretsin" dedi. Cârûd da, "Allah, sahibinin dayıları şarap içmiş bu iki gözü kahretsin" dedi. Abdullah b. Ömer, Kudâme'nin aleyhine şahitlik yapmadan önce Cârûd'a, "Yarın Allah seni rezil edecektir" diyordu. Cârûd da, "Yarın Allah senin dayını rezil edecek veya baban zulmedecek" dedi.

Dediler ki: Alkame b. Sehl, Benî Rebîa b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm'dendir. Künyesi "Ebü'l-Vaddâh" idi. Onun Umân'da Müslümanlığı, fazileti ve zenginliği bilinirdi. Cahiliye döneminde Yemen'de esir edilmişti. Esaretten kaçtı; tekrar yakalandı; ikinci defa kaçtı; sonra yakalanıp kısırlaştırıldı. Üçüncü kez kaçmayı başardı. "Avhec" ve "Dâ'ir" denilen iki deve aldı. Onlar Umân'da kaldılar. "el-Avheciyye" ile "ed-Dâ'iriyye" o develere nispet edilir.

Kelbî dedi ki: "Dâ'iriyye" Dâ'ir b. Hamâtekî b. Rebîa el-Hârisî'ye nispet edilir. Umân'a geldi ve Dâ'iriyye'den oldu.

Alkame el-Hasî [hâdım], vefat döşeğinde[124] iken şöyle diyendir:

Söylerler, bazı adamlar; dostlardan ve hasutlardan
"Senin helak olduğunu görüyoruz, ey Ebü'l-Vaddâh!"
Muhtaç olmazlar bina edenler,[125] onları koruyacak bir eve
Ve muhtaç olmaz mirasa benden sonra, dikkatli olan biri
Kurudu, ağlayan kadınların gözleri ve geldiler evlerine
Ben onlardan uzaklaştığımda; bir de bana ne?
Ben neden hırslıyım, onlar için topladığım mala bu kadar?
Afiyet olsun onlara topladıklarım; ben tembel[126] biri değilim

Alkame Bahreyn'de vefat etti. Bazılarına göre binmiş olduğu Hâris b. Ka'b'ın devesi, kaçmaya başladı. O da deveden düşüp vefat etti. Ancak birinci görüş daha doğrudur.

Bana İshak b. Ebû İsrail ve Bekr b. Heysem anlattılar; dediler ki: Bize Abdürrezzâk anlattı; dedi ki: Bize Ma'mer anlattı; o da Zührî'den nakletti,

---

124 "Vefat döşeğinde" olarak çevirdiğimiz ifade ZZ'de, (وَهُوَ مختصي) şeklinde kaydedilmiştir. RK'de ise ifade, (وهو محتضر) "*O vefat döşeğinde iken*" şeklindedir. Biz çeviride RK'deki ifadeyi esas aldık (M).

125 Bu ifade, her iki metinde de (الباقون) şeklindedir. Oysa diğer kaynaklarda (البانون) "*Bina edenler*" şeklindedir. Çeviride bunu esas aldık (M).

126 ZZ'de bu kelime (واليا) şeklinde geçerken yazmada (وانيا) "*Zayıf, bitkin, tembel*" şeklinde geçiyor. Biz çeviride bunu esas aldık (M).

dedi ki: Bana Abdullah b. Âmir b. Rebîa haber verdi. Onun babası Bedir'e katılanlardandı; dedi ki: Ömer Kudâme b. Maz'ûn'u Bahreyn'e vali yaptı. Kudâme Hafsa ve Abdullah b. Ömer'in dayısıydı. Abdülkays'ın efendisi Cârûd Bahreyn'den Ömer'in yanına geldi ve "Ey Müminlerin Emîri, Bahreyn valisi içki içip sarhoş oldu. Kuşkusuz bu Allah'ın hadlerinden birisi olduğu için sana bildirmek istedim" dedi. Ömer ona, "Seninle birlikte kim şahitlik yapacak?" dedi. Cârûd, "Ebû Hüreyre" dedi. Ömer Ebû Hüreyre'yi çağırdı ve "Sen neye şahitlik yaptın?" dedi. Ebû Hüreyre, "Onu içki içerken görmedim; ancak onun sarhoş olup kustuğunu gördüm" dedi. Ömer, "Sen şahitliği zora soktun" dedi. Sonra Bahreyn'den gelmesi için Kudâme'ye mektup yazdı. Kudâme geldi. Cârûd ayağa kalkıp, "Buna Allah'ın kitabını uygula" dedi. Ömer, "Sen hasım mısın yoksa şahit mi?" dedi. Cârûd, "Hayır, ben şahidim" dedi. Ömer, "Tamam, sen şahitliğini yerine getirdin" dedi. Cârûd, ertesi güne kadar sustu.

Ertesi gün Cârûd, "Buna Allah'ın haddini uygula" dedi. Ömer, "Ben seni ancak bir hasım olarak görüyorum; üstelik seninle birlikte sadece bir adam şahitlik yapmıştır" dedi. Cârûd, "Ben seni Allah'a havale ediyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ya dilini tutarsın veya seni kötü yaparım" dedi. Cârûd ise, "Senin amcan oğlu içki içecek ve sen beni kötü yapacaksın; vallahi bu hak değildir" dedi. Ebû Hüreyre, "Eğer sen bizim şahitliğimiz konusunda kuşkuya düşüyorsan Velîd'in kızına haber gönder ve ona sor" dedi. Velîd'in kızı Kudâme'nin karısıydı. Ömer Hind bt. Velîd'e haber yolladı ve "Allah için doğru söyleyeceksin" dedi. Kadın kocasının aleyhinde şahitlik yaptı. Bunun üzerine Ömer Kudâme'ye, "Sana had uygulayacağım" dedi. Kudâme, "Eğer onların dedikleri gibi içki içmişsem bana had uygulayamazsınız" dedi. Ömer, "Nedenmiş o?" dedi. Kudâme, "Allah'ın '*İman edip salih amel işleyenlere; Allah'a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri … takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur.*'[127] ayetinden dolayı" dedi.

Bunun üzerine Ömer, "Sen yanlış tevil ettin. Eğer Allah'tan korksaydın, Allah'ın senin için haram kıldığı şeylerden uzak dururdun" dedi. Sonra

127 Mâide, 5/93.

Ömer insanlara dönerek, "Kudâme'ye had uygulanması konusunda görüşünüz nedir?" dedi. İnsanlar, "Onu acıtacak bir şekilde darp etmeni uygun görmüyoruz" dediler. Ömer, "Eğer o kırbaçların altında Allah'a kavuşursa, günahı boynumda olduğu hâlde benim Allah'a kavuşmamdan daha iyidir. Bana sağlam bir kırbaç getirin" dedi. Ömer emretti; Kudâme'ye had uygulandı. Sonra Ömer Kudâme'ye kızdı ve onunla konuşmayı terk etti. Nitekim Ömer ona kızgın olduğu hâlde Kudâme onunla birlikte hacca gitmişti. Haclarını bitirip döndüklerinde Ömer Sukyâ'da ayrıldı. Ömer [bir ara] uyudu. Uykudan uyandığında şöyle dedi: "Çabuk bana Kudâme'yi getirin. Rüyada bir adam yanıma geldi ve 'Kudâme ile barış; o senin kardeşindir' dedi." Hemen Kudâme'yi Ömer'in yanına getirdiler. Fakat Kudâme Ömer'in yanına gelmek istemedi. Ömer, onun çekiştirilerek yanına getirilmesini emretti. Yanına geldi; Ömer onunla konuştu ve onun için istiğfarda bulundu. İlk barışmaları bu şekildeydi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Benî Cumah'tan bir şeyhten, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bir müddet Kudâme ile konuşmadı. Sonra rüyasında onunla barışması ve ondan razı olması gerektiğini gördü. Ömer ondan razı oldu; onunla kucaklaştı ve onun için istiğfarda bulundu.

Dediler ki: Kudâme Muâviye zamanına kadar yaşadı; ancak onların resmî bir işine girmedi.

Vâkıdî dedi ki: Kudâme'nin künyesi "Ebû Amr" idi. Hicretin 36. yılında, 68 yaşında vefat etti. Onun vefatı hakkındaki iki haberden en doğrusu budur. Kudâme, ikinci Habeşistan hicretine katılanlardan birisidir. Sonra Mekke'ye geldi ve oradan Medine'ye hicret etti. Hüzelî, Kudâme hakkında -Kudâme ona bir iyilikte bulunmuştu- şöyle diyor:

Bir hayır umacak mıyım Kudâme'den
Kırbaç inip kalktıktan sonra, onun bütün aza ve eklemlerine?
Ey Kudâme! Harâmı içtin ve yollandı sana
İçki içenin kırbacı, yukarıdan
Sakın içki içme ey Kudâme, çünkü içki
Haramdır, gökten indirilmiş kitap ehli yanında

Abdullah b. Maz'ûn

Künyesi "Ebû Muhammed" idi. İki kardeşiyle birlikte o da Müslüman oldu. Bedir'e katılmıştır. Annesi, Benî Cumah'tan Sühayle bt. Ühbân'dır. Abdullah hicretin 30. yılında, 60 yaşında vefat etti.

Onların ailesinden birisi de *Sâib b. Osman b. Maz'ûn*'dur. Babasıyla birlikte ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Sonra oradan geldi ve Medine'ye hicret etti. Ebû Bekr döneminde, Yemâme gününde ona bir ok isabet etti ve 30 küsur yaşlarında vefat etti. Sâib dünyaya geldiği zaman, babası Osman b. Maz'ûn 30 yaşlarındaydı.

Benî Vehb b. Huzâfe'den Olan Diğer Şahıslar

Benî Vehb b. Huzâfe'den ayrıca, Hâris b. Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah'ın oğulları olan Hâtıb, Hattâb ve Ma'mer vardı.

Hâtıb: İkinci Habeşistan'a hicretine katılan birisi olup orada vefat etmiştir. Orada iken onun Muhammed b. Hâtıb adlı oğlu dünyaya geldi. Esmâ bt. Umeys onu emzirmiştir. Esmâ, Abdullah b. Câfer b. Ebû Tâlib'in annesidir. Onun annesi de Abdullah b. Câfer'i emzirmiştir. Böylece Muhammed b. Hâtıb ve Abdullah b. Câfer sütkardeşidirler. Onlar bu vesileyle bir araya gelirlerdi. Muhammed b. Hâtıb'ın künyesi "Ebû İbrâhim" idi. Ali ile birlikte savaşlara katıldı. Abdülmelik b. Mervân zamanında, Bişr b. Mervân'ın valiliği sırasında Kûfe'de vefat etti. Muhammed b. Hâtıb Resûlullah'tan (sas), "Elini yaktığı zaman Resûlullah'ın kendisine rukye yaptığını" hıfzetmiştir. Hâtıb Habeşistan'da iken yanında oğlu Hâris de vardı. Câfer b. Ebû Tâlib ile birlikte gemilerden birinde geldi; gelirken kardeşi Muhammed de onunla birlikteydi.

Hattâb b. Hâris: Künyesi "Ebû Ma'mer" idi. Denildiğine göre Habeşistan'a hicret etmiş ve orada vefat etmiştir. Yine denildiğine göre Habeşistan'dan dönerken denizde vefat etti. Yine deniyor ki, o Habeşistan'a hicret etmemiştir.

Ma'mer b. Hâris: Hâtıb ve Hattâb'ın kardeşidir. Ma'mer ilk Müslümanlardandır. Resûlullah (sas) Erkam el-Mahzûmî'nin evine girmeden, Ma'mer b. Hâris Müslüman olmuştu. Bedir ve diğer bütün gazalara katıldı. Ömer

zamanında vefat etti. Ma'mer, Osman b. Maz'ûn'un kabrine indi.

Hâtıb b. Hâris'in çocuklarından birisi *İsa b. Lokman b. Hâtıb b. Hâris*'tir. Müminlerin Emîri Mehdî onu Kûfe'ye vali yapmıştır. O aynı zamanda Mansûr'un da valisiydi. İbn İdris el-Evdî ondan rivayette bulunmuştur.

Benî Vehb b. Huzâfe'den birisi de *Cemîl b. Ma'mer b. Habîb b. Vehb*'dir. Künyesi Ebû Ma'mer'dir. Ma'mer, Maz'ûn'un kardeşinin oğludur. Kendisi şerif bir insandı. Kureyş içinde riyaset sahibiydi. Bu riyaseti istemeyenler olurdu, ancak sonunda kendisine itaat edilirdi. Anlayış sahibi olduğu için Kureyş onu "*Zü'l-Kalbeyn*" [iki kalp sahibi] diye çağırırdı. "*Allah hiçbir kişinin içine iki kalp koymamıştır.*"[128] ayeti onun hakkında nazil olmuştur. Cemîl b. Ma'mer cömert bir adamdı. Hüzelî onun hakkında şöyle der:

Rahatsız etti misafirlerimi, Cemîl b. Ma'mer
Dulların kendisine sığındığı kerem sahibi birisiyle

Yine onun hakkında şöyle denildi:

Nasıl kalınabilir, artık Medine'de?
Cemîl b. Ma'mer onu boşadıktan sonra

Süfyân b. Ma'mer b. Habîb: Süfyân Cemîl'in kardeşidir. İkinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Ömer b. Hattâb zamanında vefat etti. Osman'ın hilafetinin ilk günlerinde vefat ettiği de söylenir. Habeşistan'da iken yanında oğulları Cünâde ve Câbir de vardı. Bunların annesi, Şürahbîl b. Hasene'nin annesi olan Hasene'dir. Onun Medine'ye gelişi, hicretten sonra ve Câfer b. Ebû Tâlib'in gelişinden önceydi.

Benî Vehb b. Huzâfe'den birisi de, *Hebbâr b. Vehb*'dir. Muhammed b. İshak, Hebbâr'ın, Habeşistan muhacirlerinden olduğunu anlatmıştır.[129]

Benî Ühbân b. Huzâfe'den birisi de *Nübeyh b. Osman b. Rebîa b. Ühbân*'dır. O aynı zamanda Vehbân b. Huzâfe b. Cumah'tır. Bu zat ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Habeşistan'dan dönmek üzere Câfer b. Ebû Tâlib ile birlikte gemiye bindi ve denizde vefat etti.

---

128 Ahzâb, 33/4.

129 İbn İshak'ın es-Siyer ve'l-Mağazî adlı eserinde "Hübâr b. Süfyân b. Abdülesed b. Hilâl" diye geçmektedir (bkz. s. 225.).

Benî Vüheyb'den [Üheyb b. Huzâfe]'den birisi de *Ebû Azze Amr b. Abdullah b. Umeyr b. Üheyb b. Huzâfe*'dir. Ebû Azze bir hastalığa yakalandı ve karnında su toplanmaya başladı. Kureyş kabilesi, hastalığının bulaşıcı olmasından korkarak onu Mekke'nin dşına çıkardı. Hastalığı uzun müddet devam edince, rahatlamak için bir bıçak alıp karnına sapladı. Karnından su akmaya başladı; iyileşti ve hastalığı gitti; sapasağlam oldu. Şöyle dedi:

Ey Vâil ve Nehd'in Rabbi!
Develerin ve çıplak atların Rabbi!
Ve Necid toprağında çalışanların Rabbi!
Bir kul oldum senin için ve bir kulun oğlu
İyileştirdin, derimdeki sedef hastalığını
Midemden dolayı sürgün edildikten sonra

Ebû Azze Mekke'ye döndü ve Bedir'de esir edildi. Adam fakir olduğunu ve çoluk çocuğunun çok olduğunu Resûlullah'a (sas) arz etti ve bir daha kendisine karşı çıkmayacağına ve Kureyş'e yardım etmeyeceğine söz verdi. Uhud günü olunca Ebû Azze müşriklerle beraber savaşmak üzere çıktı ve onları Müslümanlara karşı savaşmaya teşvik etti. Esir edildi; Resûlullah (sas) kendi eliyle onun boynunu vurdu. Deniliyor ki: Resûlullah (sas) Ebû Azze ve Übey b. Halef dışında kimseyi kendi eliyle öldürmemiştir.

Onlardan birisi de Musâfi b. Abdümenâf'tır. Bu Abdullah b. Umeyr b. Üheyb eş-Şair'dir. Onun kardeşi de Abdurrahman b. Sâbit b. Ebû Humeyda b. Amr b. Üheyb el-Fakîh'tir. Abdurrahman b. Sâbit ile Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sâbit b. Ebû Humeyda b. Amr b. Üheyb de fakih idi.

Heysem b. Adî ve Vâkıdî dediler ki: Musâfi, hicretin 18. yılında vefat etti.

Eyyûb b. Habîb b. Eyyûb b. Alkame b. Rebîa b. el-A'ver b. Üheyb de onlardandır. Kudeyd'de, Hâricîler tarafından öldürüldü.

Sa'd b. Cumah'ın Çocukları

Ureyc ve *Levzân*: Ureyc aynı zamanda "Du'mûsu'r-Reml" [kum kurbağası] diye de bilinir. Bunların annesi Leylâ bt. Âiş b. Zarib b. Hâris b. Fihr'dir.

Saîd b. Âmir

Saîd b. Âmir b. Huzeym b. Selman b. Rebîa b. Ureyc b. Sa'd b. Cumah onlardandır. Saîd b. Âmir hayırhah, faziletli ve takva sahibi bir adamdı. Ömer b. Hattâb onu Rakka ve havalisi ile Hıms'a vali yaptı. Orada az bir müddet kaldı ve hicretin 20. yılında vefat etti. Ömer b. Hattâb onun yerine Umeyr b. Sa'd el-Ensârî'yi tayin etti. Umeyr b. Sa'd Re'sü'l-Ayn'ı fethetti.

Bana Davud b. Abdülhamîd anlattı. O babasından, o da dedesinden nakletti; dedi ki: Saîd b. Âmir b. Huzeym ölüm döşeğinde iken Ömer'e şöyle bir mektup yazdı: "Kuşkusuz samimiyetle birlikteki sertlik, kandırmakla birlikte olan yumuşaklıktan daha iyidir. Ben daha önce senin bazı işlerini hoş karşılamazdım; fakat bir fırsat bulamadığım için seninle yüz yüze gelemedim. Doğrusu bu durumu sana aktarmadan öleceğimden korktum. Hiç kuşkusuz ki, kayınbiraderin Kudâme'nin [içki] durumuyla ilgili olarak, Kudâme'yi savunduğunu ve onun aleyhinde şahitlik yapanlara karşı bir zulüm sergilediğini gördüm. Oysa hâkim hiçbir zaman taraf olamaz. Bunun gibi şeylerden sakın ve Allah'tan istiğfarda bulun. Dilinle konuştuğun, elinle bir mal taksim ettiğin, birini yakaladığın ve bir şeye niyetlendiğin zaman Allah'ı hatırla! Zira Allah asla kandırılamaz ve o sadece halis niyetle yapılan vasıflı amelleri kabul eder.[130] Ey Müminlerin Emîri, elbette ki bunu bilmediğin için sana anlatıyor değilim. Sana selam ederim." Ömer mektubu okuyunca ağladı ve "Allah sana merhamet etsin ey Ebû Amr, muhakkak ki sen, için ve dışın temiz olarak gittin. Allah konusunda bir kınayıcının kınaması seni tutmayacak" dedi.

Bize Muhammed b. Simâ'a el-Fakîh anlattı. O Ebû Ma'şer'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Saîd b. Âmir b. Huzeym el-Cumahî'yi vali olarak görevlendirdi. Görev yerine gitmek istediği zaman Saîd şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! Sana Allah'tan korkmayı, insanlar hakkında Allah'tan korkmayı, Allah için insanlardan korkmamayı, nefsin için istediğini müminler için de istemeni, kanaatinin ve vereceğin hükmün, yakın-uzak

130 "O sadece halis niyetle yapılan vasıflı amelleri kabul eder" şeklinde çevirdiğimiz cümle ZZ'de (وَلا يَقْبَلُ إلا نَجْلِيَةَ الأَعْمَالِ بِخَالِصِ النِّيَّاتِ) şeklinde yazılmıştır. RK'de ise (وَلا يَقْبَلُ إلا تَحْلِيَةَ الأَعْمَالِ بِخَالِصِ النِّيَّاتِ) şeklinde yazılmıştır. Doğrusunun bu olduğuna inandığımız için çeviriyi buna göre yaptık. Çünkü (تَحْلِيَةَ) "*vasıf*" manasındadır (M).

herkes için mutedil olmasını,[131] bir işte iki hüküm verip nefsine zulmetmemeni, sapkınları bildiğin şekilde hakka yönlendirmeni ve Allah konusunda bir kınayıcının kınamasına aldırmamanı tavsiye ediyorum." Ömer, "Bu dediklerini kim yapabilir?" dedi. Saîd, "Allah'ın senin boynuna yüklediğini kimin boynuna yüklemişse o yapabilir. Sana düşen sadece emretmektir; senin emrine uyulur" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Ben de sana Allah'tan korkmayı ve yapabildiğin kadar ona itaat etmeni tavsiye ediyorum" dedi.

Ebû Mahzûre

Onlardan birisi de Ebû Mahzûre idi. Kelbî'nin anlattığına göre ismi Evs b. Mi'yer b. Levzân b. Rebîa b. Ureyc b. Sa'd'dır. Ebû Mahzûre Resûlullah'ın (sas) müezziniydi.

Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den ve başkalarından nakletti; dedi ki: Ebû Mahzûre, Semüre b. Mi'yer'dir. Onun kardeşinin ismi Evs'tir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ebû Mahzûre'nin adı "Selmân" idi. Evs ise onun kardeşidir ve Bedir'de kâfir olarak öldürüldü. Ebû Mahzûre ise fetih günü Müslüman oldu. Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve "Ey Allah'ın Elçisi, Bilâl ile birlikte ezan okumama müsaade et" dedi; o da izin verdi. Ebû Mahzûre sadece şafak vakti ezan okurdu. Resûlullah (sas) Mekke'den ayrılınca Ebû Mahzûre bütün vakitlerde ezan okumaya başladı. Ebû Mahzûre, Mekke'de kalanlarla birlikte orada ikamet etmeye başladı ve hicret etmedi. Kendisi, "Eğer ezan olmasaydı, hicret ederdim" derdi. Resûlullah (sas) Semüre ve Ebû Mahzûre'ye, "İkinizden en son vefat eden ateştedir" buyurdu. Birisi Mekke'ye geldiği zaman Ebû Mahzûre ona Semüre b. Cündeb'i sorardı. Aynı şekilde birisi Mekke'den geldiği zaman Semüre b. Cündeb hemen ona Ebû Mahzûre'yi sorardı. Önce Ebû Mahzûre vefat etti. Semüre ondan sonra vefat etti. Onun vefatı, Muâviye'nin son günlerinde Kûfe'deydi. Künyesi "Ebû Saîd" idi. Ebû Dehbel eş-Şâir el-Cumahî Ebû Mahzûre hakkında şöyle dedi:

131 Bu cümle ZZ'de (وَأَنْ يَعْتَـدْكَ نَظَـرُكَ وَقَضَـاؤُكَ لِقَرِيـبِ النَّـاسِ وَبَعِيدِهِـمْ) şeklinde yazılmıştır. RK'de ise (وَأَنْ يَعْتَـدلَ نَظَـرُكَ وَقَضَـاؤُكَ لِقَرِيـبِ النَّـاسِ وَبَعِيدِهِـمْ) şeklindedir. Biz çeviride RK'yi esas aldık (M).

Kasem olsun, örtülü olan Kâbe'nin Rabbine
Ve Muhammed'in okuduğu surelere
Ve Ebû Mahzûre'nin çıkardığı naralara
Ben, çok söylenecek bir iş yapacağım

Kelbî dedi ki: Ebû Mahzûre'nin "Üneys b. Mi'yer" adında bir kardeşi vardı ve kâfir olarak Bedir'de öldürüldü.

Saîd b. Abdurrahman b. Abdullah b. Cemîl b. Âmir b. Huzeym b. Selmân b. Rebîa b. Ureyc b. Sa'd da onlardandır. Harun Reşîd döneminde Bağdat kadılığına getirildi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Levzân b. Rebîa b. Arîc b. Sa'd b. Cumah da Benî Cumah'tandır. Ali b. Ebû Tâlib Bedir onu günü öldürdü.

Rebîa b. Derrâc da onlardandır ve Bedir'de esir alınmıştır.

Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Mürre b. Ka'b b. Lüey'in Nesebi

Sa'd b. Sehm ve *Saîd b. Sehm*: Bunların annesi Nu'm bt. Kilâb b. Mürre'dir.

Riâb b. Sehm, *Amr b. Sehm* ve *Abdüluzzâ*: Bunlar küçük yaşlarda vefat ettiler.

Sa'd b. Sehm'in Çocukları

Adî b. Sa'd ve *Huzeym b. Sa'd*: Bunların annesi Tumâdır bt. Zühre b. Kilâb'dır.

Huzeyfe, *Huzâfe* ve *Saîd b. Sa'd*: Bunların annesi, Benî Gâdire b. Sa'sa'a'dan Âtike bt. Abde'dir.

Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm de onlardandır. Kays, şerif bir adam olup Kureyş onun yanında muhakeme olurdu. Gaytala onun eşiydi. Gaytala, kadının ismiydi. Şenûk b. Mürre b. Abdümenât b. Kinâne b. Huzeyme'dendir. Onlar Gaytala'ya nispet edilir ve onlara "el-Gayâtıl" denilirdi. Benî Kays'a da "el-Makâyıs" denilirdi. Deniliyor ki: Gaytala Huzâa kabilesinden olup kâhin idi. Ebû Tâlib şöyle dedi:

Kuşkusuz Benî Halef'i ve el-Gayâtıl'ı
Bizimle eşit tutanlar, cahilce davranmışlardır

Kays hakkında da şair şöyle demiştir:

Tükenmez onun evi gibi evlerde cömertlik
Şerefte Kays b. Adî gibidir, adeta

Bu beyit şöyle de rivayet edilmiştir:

Verilir evinde, evi cömertlik evidir
Şerefte Kays b. Adî gibidir, adeta

Gaytala'nın Çocukları

Hâris b. Kays: Putların sorumlusuydu. Yanındaki taştan daha güzel bir taş buldukça onu alır ve yanındaki taşı atardı. "*Nefsinin arzusunu ilah edineni gördün mü?*"[132] ayeti onun hakkında nazil olmuştur.

Mıkyes b. Kays ve *Adî b. Kays*: Kays'ın çocukları arasında ayrıca "Urâm" da vardı. Kâbe'den çalınan ceylan heykeli Mıkyes'in evinde taksim edilmişti. Onun iki tane cariyesi vardı. Bununla ilgili haberi, Ebû Leheb'in nesebini yazarken anlattık.

Mıkyes b. Kays b. Adî içtiği bir içkiden dolayı sarhoş oldu. Adam idrarıyla, bir deve kuşu ya da bir deve çizmeye başladı. Ayıldığında kendisine bu durum haber verildi; Mıkyes içkiyi kendisine yasakladı ve şöyle dedi:

İçki içmeyeceğim, çünkü rezalettir içki
Küçük düşürür, kerem ve akıl sahibini
Öyle ki, alçaltıcı gülüşler görülür, insanlarda
Sanki delilikten bir hortlak, ona dokunmuş gibi

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o Ebû Sâlih'ten, o da İbn Abbas'tan rivayet etti; dedi ki: Mekke'de ikamet eden Kureyş birbirine haksızlık yapmazdı. İlk kez Mekke'de zulüm yapan Kureyşliler Mekâyislerdir. Onlar Benî Kays b. Adî b. Sehm'dirler. Bunlar kendi aralarında zulüm yaptılar. Allah yanmakta olan bir fitilin üzerine bir fare gönderdi. Fare fitili çekerek onların çadırlarının bulunduğu yere götürdü ve yandılar.

132 Câsiye, 45/23.

Daha sonra Benî Sibâk b. Abdüddâr b. Kusay'dan zulüm ve haksızlık görülmeye başladı. Allah onları yok etti. Benî Nasr b. Muâviye'den Subey'a bt. Ehab -Kendisi Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'nin eşiydi- kötülük, zulüm ve haksızlık yapan oğluna şöyle dedi:

Oğlum! Zulüm yapma Mekke'de, ne küçüğe ne de büyüğe
Koru, Mekke'nin şerefini; takılmasın sana gurur sebepleri
Oğlum! Kim kötülük yaparsa Mekke'de, başına kötülükler gelir
Kuşlarını emin kılmıştır Allah; yırtıcılar tünüyor Sebîr dağına
Giydirir Kâbe'ye Tubba, Habîr'den hulleleri, geldiği zaman

Yine şöyle demiştir:

Ah! Keşke bilseydim, Mıkyes ve ailesinin haberlerini!
Acaba kurtuldu mu mahallede, onlardan bir kişi?
Yoksa ateş kavimden hiç birisini ıskalamadı mı?
Ve kabrin derinliğinde yatıyorlar mı hepsi?

Dediler ki: Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf yakışıklı bir adamdı. Onun yolu, Vehb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb'ın evinin yanından geçiyordu. Vehb'in iki cariyesi vardı. Vehb onun bineğinin üzerinde oradan geçmesinden hoşlanmadı ve onu bundan menetti. O da kabul etmedi. Bunun üzerine Vehb, Ümeyye'nin kalçasına kılıçla vurdu ve şöyle dedi:

Yavaş ol, ey Ümeyye! Zulüm eksiktir
O zulmün kötülüğü, bir gün sana bir şey kazandırmayacaktır

Benî Abdümenâf b. Kusay bu yüzden silah kuşandılar. Muttalib b. Abdümenâf henüz sağdı ve yeğeni için çok öfkelendi. Hemen Benî Zühre'nin Mekke'den çıkarılması için bir araya geldiler. Benî Zühre de çıkmaya karar verdi. Onlar bu durumda iken bir de ne görsünler, Benî Adî b. Kays'ın evinden -Adî b. Kays şerefli bir liderdi- bir adam, "Hey! Herkes bilsin ki, kervan gecenin kızıllığına kadar kalıyor" diye bağırıyor. Benî Abdümenâf, "Bu bağıran kim?" dedi. Onlara, "Adî b. Kays b. Adî" denildi. Sehm kabilesinde hem servet, hem sayısal çokluk hem de güç vardı. Bunun üzerine Benî Abdümenâf, Mekke'nin aşağısında Muttalib b. Abdümenâf'ın yanında toplandılar. Benî Sehm ve Benî Zühre de toplandılar. Benî Zühre, Mekke'den çıkarılmayacaklarını anladılar. Ümeyye halim bir insandı. Bu

durumu görünce amcası Muttalib'in yanına geldi ve "Amcacığım! Amca-oğullarıma darbe vurulmuş; barıştır onları" dedi. Bugüne "Kervanın şeref günü" ve "Barış günü" denilirdi. Bunun için Abdullah b. Ziba'râ şöyle demiştir:

Biz engelledik kardeşlerimizi, sürgünden
Kavmin binekleri yüklerimize karşı çöktürüldüğü zaman
Onları Sehm'in kötülüklerinden koruyacak
Benzersiz bir ordu gördükleri zaman; tellalımız çağırdı
"Gecenin kızıllığına kadar kalın" diye
Bizim, onlara da, bize yetecek bir işimiz vardır

Ebû Ubeyde dedi ki: Bu şiir, benim tahminime göre İslâmî dönemde söylenmiştir. Bunun söyleyen de Benî Sehm kabilesinden biridir. Benî Zühre'den bazılarına göre Ümeyye'nin kalçasına vuran adam Zü'l-Füreyye idi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Abdümenâf, Benî Abdüddâr'dan Kâbe'nin anahtarını almak istediler. Kays b. Adî bunun için onlara yardım etti; ancak anahtar alınamadı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe el-Adevî, Ümeyye b. Halef el-Cumahî'nin üzerine atladı; aralarında geçen bir mesele yüzünden ona bir yumruk vurdu. Bunun üzerine Cumah Benî Adî'ye saldırdı; onlara üstün geldiler. Adî b. Kays b. Adî de, Cumah'a karşı onlara yardım etti. Böylece onlara bir zarar veremediler. Şair şöyle dedi:

Dostluklarını kulağım ve omuzum arasında gezdirerek
Sahip çıkacağım Adî'nin iki kabilesine
Benim ve onların nesebi bir araya gelecek, hayatım boyunca
Tıpkı bir ormanın ağaçlarının bir araya gelmesi gibi

Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm'in Çocukları

Ebû Kays b. Hâris b. Kays b. Adî: Bu zat ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Deniliyor ki: Câfer b. Ebû Tâlib ile geldi. Bazılarına göre ondan önce geldi. Ebû Bekr zamanında, Yemâme savaşında şehit oldu.

Saîd b. Hâris: Bu da ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Yermûk günü öldürüldü.

Temîm b. Hâris: Bu da ikinci Habeşistan hicretine katıldı ve Şam'da Ecnâdeyn savaşında şehit oldu.

Abdullah b. Hâris: Bu da, kardeşleriyle birlikte ikinci Habeşistan hicretine katıldı ve Habeşistan'da vefat etti.

Haccâc b. Hâris: Deniliyor ki, Haccâc ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Resûlullah'ın (sas) Medine'ye hicretinden sonra Medine'ye geldi. Şam'da şehit edildi. Yine denildiğine göre Habeşistan'a hicret etmemiştir. Ancak Vâkıdî, hicretin vaki olduğunu doğruluyor.

Kelbî dedi ki: Haccâc b. Hâris hicret etmemiştir. Kendisi Bedir'de esir alındı; daha sonra Müslüman oldu.

Hâris b. Hâris: Denildiğine göre Habeşistan'a hicret etmiştir; ancak bu doğru değildir. Fakat Şam'da şehit edilmiştir.

Sâib b. Hâris: Bu zat da Habeşistan'a hicret etti; hicretten sonra da Medine'ye geldi. Tâif günü aldığı bir yaradan dolayı vefat etti. Deniliyor ki: Şam'da şehit olmuştur. Vâkıdî onun Habeşistan'a hicret ettiğini doğruluyor. Bazıları da bunun doğru olmadığını söylüyorlar.

Abdullah b. Ziba'râ b. Kays: Kays b. Adî'nin çocuklarından birisi de, Abdullah b. Ziba'râ b. Kays idi. Abdullah Resûlullah'ı (sas) hicvediyordu. Hassân b. Sâbit el-Ensârî onun için şöyle diyor:

Zulüm yapmış olduğumu düşünmez misiniz, eğer
Ziba'râ benim ayakkabılarımdaki pislik olursa

Resûlullah (sas) fetih günü onun kanını mübah kılmıştı. Fakat ele geçirilmeden Müslüman oldu ve Resûlullah'ı methetti. Bu yüzden ona sataşılmadı. İbnü'z-Ziba'râ Müslüman olunca Hassân'a, "Gel şimdi birbirimizi hicvedelim. Cibrîl seninle birlikte iken sen beni hicvediyordun" dedi. Hassân ise, "İslâm'a girmiş olanları hicvetmem" dedi.

Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm: Bu zat, Müslüman oldu ve ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Sonra Mekke'ye geldi ve Müslüman-

larla birlikte Medine'ye hicret etti. Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir'de iken hastalandı. Resûlullah'ın Bedir'den dönüşünde vefat etti. Resûlullah (sas) cenaze namazını kıldırdı ve onu Osman b. Maz'ûn'un yanı başına defnetti. Onun soyu devam etmedi. Huneys Hafsa bt. Ömer ile evliydi. Onun vefatından sonra Resûlullah (sas) onunla evlendi. Huneys b. Huzâfe'nin annesi, Benî Sehm'den Daîfe bt. Huzeym'dir. Huneys'in künyesi "Ebû Huzâfe" idi. Bazıları "Ebü'l-Ahnes" olduğunu söylüyor.

Abdullah b. Huzâfe b. Kays: Huneys'in kardeşidir. Müslüman oldu ve ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Resûlullah (sas) Kisrâ b. Hürmüz'e yazdığı mektubu onunla gönderdi. Mektubunda Kisrâ'yı İslâm'a davet ediyordu. Resûlullah (sas) Mina günlerinde ona "Bugünler yeme ve içme günleridir" diye bağırmasını emretti. Amr b. Âs onu İskenderiye'ye vali yaptı. Ancak Rumlar onu esir aldılar. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb bir tehditle, "Abdullah b. Huzâfe'yi serbest bırakmadıkları takdirde bizzat kendisinin onunla savaşacağını" Kostantin'e bildirdi. Bunun üzerine onu serbest bıraktı. Abdullah b. Huzâfe, Osman b. Affân döneminde vefat etti.

Kays b. Huzâfe: Bu da kardeşleriyle birlikte Habeşistan'a hicret etti. Bazı raviler onun hicretini reddediyorlar; ancak Vâkıdî onu doğruluyor. Vâkıdî'ye göre Kays b. Huzâfe, Resûlullah'ın (sas) Medine'ye hicretinden sonra Habeşistan'dan döndü.

Benî Kays b. Adî'den birisi de Âs b. Kays b. Abdukays b. Adî'dir. Kâfir olarak Bedir'de öldürüldü.

Yine Benî Sa'd b. Sehm'den *Urve b. Kays b. Huzâfe b. Sa'd*: O da Bedir'de öldürüldü.

Yine Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm'in oğulları *Münebbih* ve *Nübeyh*: Bunlar Cahiliye döneminde şerif insanlardı. Bunlar aynı zamanda Resûlullah'a (sas) eziyet edenlerdendi. Bunlarla ilgili haberi, kitabımızın başında yazdık. İkisi de Bedir'de kâfir olarak öldürüldüler. Bu iki adam, yolda müşrik ordusuna yemek yedirenlerdendiler. Âs b. Münebbih de Bedir'de öldürüldü. Resûlullah'ın (sas) kılıcı "Zülfikâr" onun idi. Bazıları onun Münebbih'e, bazıları da Nübeyh'e ait olduğunu söylüyorlar. Ancak doğru olan görüş, Zülfikâr'ın Âs b. Münebbih'e ait olduğudur.

Saîd b. Sa'd'ın Çocukları

Esed b. Saîd, *Huzeym b. Saîd*, *Subeyra* ve *Huzeyfe b. Saîd*: Bunların annesi Ümmü'l-Hayr bt. Saîd b. Sehm idi. Subeyra bir asır yaşadı. Onun 100 yıl yaşadığı hâlde saçları beyazlamamıştı. Şair onun için şöyle demiştir:

Ey Allah'ın evinin hacıları!
Subeyra es-Sehmî vefat etti
Müseyyeb'den önceydi onun ölümü
Ve onun vefatı ani olmuştu
Azık edinin, ölüvermeyin
Ailenizi bırakıp, aniden

Subeyra'nın Çocukları

Ebû Vedâ'a b. Subeyra: Bu zat Bedir'de esir edildi. Onun oğlu Muttalib b. Ebû Vedâ'a, şerif bir insandı. İsmail b. Câmi b. İsmail b. Abdullah b. Muttalib b. Ebû Vedâ'a, Harun Reşîd zamanında şarkıcıydı. Yine Âmir b. Ebû Avf b. Subeyra ve kardeşi Âsım b. Ebû Avf Bedir'de kâfir olarak öldürüldüler. Bir de, Kesîr b. Kesîr b. Muttalib vardı. Ondan hadis nakledilir. Şiiliğe meyleden bir şair idi. Aşağıdaki beyitleri Ömer b. Abdülazîz'e söyleyen odur:

Ey Ömer b. Hattâb'ın oğlu Ömer!
Bekleyişim, kapıların girişindedir
Bekçiden sonra kapıcı da beni kovuyor
Ayrılır oradan, yaşlı olan develer

Onun teşeyyu [Şiî taraftarlığı yapmak] konusunda da bir şiiri vardır:

Ali'ye ve Hüseyn'e kötü söyleyene, Allah lanet etsin!
İster lider, ister ayak takımı olsun

Muttalib b. Ebû Vedâ'a'nın annesi Zübeyr b. Abdülmuttalib b. Hâşim'in kızıydı. Muttalib Medine'de kalırdı; orada bir evi vardı. Mekke'de onun soyu devam etmektedir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Muttalib b. Ebû Vedâ'a'nın çocuklarından Harb b. Ebû Şeyh b. Muttalib, Kureyş'in delikanlı gençlerinden birisiydi. Kendi-

si Horasan'da Yezîd b. Mühelleb ile beraberdi. Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Misver b. Mahreme ona şöyle dedi:

Ey Harb! Sen bir niyet üzere gittin ki
Ayırıcı oldun ve berduşların arasında yer aldın

Muttalib b. Sâib b. Ebû Vedâ'a, Saîd b. Müseyyeb'in kızıyla evliydi.

Saîd b. Sehm'in Çocukları

Mehşem b. Saîd, *Hâşim b. Saîd*, *Hişâm b. Saîd* ve *Hüşeym b. Saîd*: Bunların annesi Âtike bt. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

Benî Saîd b. Sehm'den birisi *Âs b. Vâil b. Hâşim b. Saîd b. Sehm*'dir. Resûlullah'a düşmanlık yapan ve ona eziyet edenlerden birisiydi.

Resûlullah'ın oğlu Kâsım Mekke'de vefat edince, Âs b. Vâil, "Muhammed'in nesli tükendi; onun soyu kesiktir [ebterdir]" dedi. Bunun üzerine Allah, "*Doğrusu sana düşmanlık eden, soyu tükenenin ta kendisidir.*"[133] ayetini indirdi.

Âs'ın Çocukları

Amr b. Âs: Onun annesi Nâbiğa bt. Huzeyme'dir. Nâbiğa, savaş esiri olarak ele geçmişti. Deniliyor ki: Nâbiğa Mekke'ye düşen cariyelerden biridir.

Hişâm b. Âs: Onun annesi Harmele bt. Hişâm b. Muğîre'dir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hadiste rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas), "Âs'ın iki oğlu mümindirler" buyurdu.

Amr b. Âs

Künyesi Ebû Abdullah'tır. Müslümanlar Habeşistan'a hicret ettikleri zaman Kureyş, Müslümanları orada kötü duruma düşürmek için Amr b. Âs'ı ve müşriklerden bir grubu Necâşî'nin yanına gönderdi. Kureyş heyeti, Müslümanları memleketinden çıkarmasını Necâşî'den talep etti. Necâşî'ye hediyeler götürüp ona vaatlerde bulundular. Ancak Necâşî, Kureyş'in is-

133 Kevser, 108/3.

teklerini reddetti; Resûlullah'ın (sas) işinin gerçek olduğunu ve Resûlullah'ın doğru söylediğini onlara haber verdi. Kureyş heyeti böylece bir şey elde edemeden Mekke'ye döndü.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o Abdülhamîd b. Süheyl'den, o Amr b. Şu'ayb'dan, o Amr b. Âs'ın bir mevlasından, o da Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Necâşî'nin yanında Müslüman oldum ve İslâm üzerine Necâşî'ye biat ettim. Resûlullah (sas) Hayber'de iken yanına geldim. Biz o sırada Hudeybiye antlaşması sebebiyle ateşkes içindeydik. Resûlullah (sas) Hayber'den dönünce yanına girdim ve hicret arzusuyla geldiğimi, Müslümanlığımı açıklamak istediğimi ona haber verdim. Resûlullah'ın (sas) İslâm'a hizmet ve desteğimi görmesini istiyordum. Ben her zaman ona destek olacaktım. Resûlullah (sas), "İslâm, kendisinden öncekini [fiil ve sözleri] kesip atar" buyurdu.

Cemâziyelâhir ayı olunca Resûlullah (sas) beni Cülendâ'nın iki oğlu olan Ceyfer ve Abd'in üzerine gönderdi. Onlara bir de mektup yazdı. Umân'a vardım. Oranın hükümdarı Ceyfer idi. Ona Necâşî'nin Müslüman olduğunu haber verdim. Ceyfer bana, "Ne dediğine dikkat et" dedi. Ben, "Kişi için yalandan daha rezil edici bir haslet yoktur ve bizim dinimizde yalan helal değildir" dedim. Ceyfer, "Sen bu sözleri Abd'e de anlat" dedi. Ben de anlattım; her ikisi de İslâm'a girdiler; Peygamber'i (sas) tasdik ettiler. Bana da zekât toplama ve aralarında hüküm verme görevini verdiler. Resûlullah'ın (sas) vefat haberi bana ulaşıncaya kadar onlarla birlikte kaldım.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Vâkıdî şöyle dedi: Amr b. Âs'ın haberinden doğru olan şudur: Kendisi, hicretin 8. yılında, Mekke'nin fethinden birkaç ay önce, Safer ayında Peygamber'in (sas) yanına gelip Müslüman olmuştur. Fetih Ramazan ayındaydı. Resûlullah (sas) onu hicretin 8. yılının Cemâziyelâhir ayında, bir seriyye komutanı olarak Zatü's-Selâsil'e gönderdi. Onunla birlikte Ebû Bekr, Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh da vardı. Kudaâ, Âmile, Lahm ve Cüzâm kabilelerinden oluşan düşmanla karşılaştılar. Bu kabileler hep bir araya gelmişlerdi. Amr b. Âs onları dağıttı ve onlardan çok sayıda insan öldürdü. Resûlullah (sas) daha sonra onu Cülendâ'nın Umân'daki iki oğlu Abd ve Ceyfer'in üzerine gönderdi. Her ikisi de Müslüman oldular. Amr b. Âs onların emîri oldu. Namaz kıldırmak, insanlara İs-

lâm'ı benimsetmek ve Kur'ân öğretmek için Ebû Zeyd el-Ensârî de onunla birlikteydi. Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar Amr Umân'da kaldı.

Ömer b. Hattâb zamanında Mısır'ı ve çevresini fetheden Amr b. Âs'tır. Osman onu valilikten azletti ve ona, "Ey Amr! Bana verilen bilgiye göre, senden sonra sağmal devenin memeleri bolca süt vermiş" dedi. Amr ise, "Çünkü siz onun yavrularını zayıf bırakmıştınız" dedi. Amr b. Âs'ın Osman ve Muâviye ile birlikte haberleri vardır. Onları bu kitabın ilgili bölümlerinde anlattık.

Amr b. Âs, Muâviye zamanında, Mısır'da vali iken, Ramazan bayramında, hicretin 52. yılında vefat etti. Bu Heysem b. Adî'nin görüşüdür.

Bana Hafs b. Ömer anlattı. O İbnü'l-Kelbî Hişâm b. Muhammed'den, o da Avâne'den nakletti; dedi ki: Mısır'da Amr b. Âs'ın hastalığı şiddetlenip ölümü yaklaşınca, oğlu Abdullah b. Amr ona şöyle dedi: Babacığım! Sen eskiden, "Keşke ölüm kendisine gelmiş akıllı bir adam görsem de, o zaman neler göreceğimizi bana anlatsa" diyordun. İşte şimdi gördüğün sana inmiştir; aklın da başında; gördüğünü anlat. Amr b. Âs, "Oğlum! Sanki iki tarafım bir leğenin içindedir ve sanki ben iğnenin deliğinden nefes alıyor gibiyim. Bir de sanki ayaklarımdan başıma kadar bir diken çekilmektedir" dedi. Sonra Yahudi Ümeyye b. Ebü's-Salt es-Sekafî'nin şu şiiriyle misal getirdi:

Keşke bu hâl bende zahir olmadan önce
Dağların başlarında keçi otlatsaydım
Ölümü göz önünde bulundur ve dikkatli ol!
Zamanın ihanetine karşı… Çünkü zamanın hainliği vardır

Sonra devamla, "Oğlum! Keşke ben, kızların, limon otuyla ovup temizlemeye çalıştıkları bir hayız kanı olsaydım" dedi. Sonra ellerini kaldırarak, "Allah'ım! Ben ismet sahibi değilim ki özür beyan edeyim; güç sahibi değilim ki, zafer kazanayım. Allah'ım! Ben günahkâr bir kulum ve senden mağfiret diliyorum" dedi.

Bana Hafs b. Ömer el-Ömerî anlattı. O İbnü'l-Kelbî ve Heysem b. Adî'den, onlar Avâne'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Amr b. Âs vefat edeceği sırada, "Allah'ım! Sen bize emrettin, fakat biz emrine uymadık; bizi nehyettin fakat biz senin nehyine uymadık. Biz özür beyan etmiyoruz;

fakat günahlarımızı itiraf edip senden mağfiret talep ediyoruz" demeye başladı.

Dedi ki: Vefat döşeğinde iken oğluna, "Bana bir kelepçe getir ve ellerimi boynuma bağla" dedi. Oğlu da böyle yaptı. Sonra gözlerini semaya kaldırdı ve "Allah'ım! Sen bana emrettin; ben sana isyan ettim. Sen beni nehyettin; ben nehyini çiğnedim. Ben güçlü değilim ki zafer kazanayım. Masum da değilim ki, özür beyan edeyim. Ben senden başka ilah bulunmadığına şehadet ederim. Sen birsin, ortağın yoktur. Muhammed'in de senin kulun ve elçin olduğuna şehadet ederim" dedi. Sonra oğluna, "Öldüğüm zaman işimi çabuklaştır. Beni defnettiğin zaman mezardan çabuk dön. Vallahi, bir ses işitmeden döneceğinizi sanmıyorum" dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Amr b. Âs vefat döşeğinde iken, "Benim için yeri kazın ve toprağı üzerime serpin" dedi. Sonra, düşünen ve pişman olan bir adamın edasıyla parmağını ağzına koydu ve vefat etti. Vefat ettiği gün 93 yaşındaydı. Onun oğlu Abdullah b. Amr cenaze namazını kıldırdı. Sonra da Ramazan bayramı namazını kıldırdı.

Ebü'l-Yakzân'ın dışındakilere göre vefat ettiğinde 88 yaşındaydı. Allah daha iyi bilir.[134]

---

134 ZZ'yi tahkik eden Süheyl Zekkar, Müslim'de yer alan bu hadisi dipnota almış ve "orijinal metnin hamişinde yer aldığı için faydalı buldum ve hadisi buraya aldım" şeklinde bir not düşmüştür. Bizim elimizdeki yazma nüshada (RK), "Bu kısım bir ilavedir" şeklinde bir not bulunmaktadır. Biz bu ilaveyi, tıpkı RK'de olduğu gibi buraya almayı uygun gördük: "*Sahih-i Müslim*'de, Abdurrahman b. Şemâse Mehdî'nin hadisine dayanılarak şöyle denilmektedir: Amr b. Âs'ın yanına gittik; ölümle pençeleşiyordu. Uzun süre ağladı; sonra yüzünü duvara çevirdi. Oğlu ona, "Babacığım! Seni ağlatan nedir? Resûlullah (sas) sana şöyle şöyle müjde vermedi mi?" dedi. Amr yüzünü çevirip şöyle dedi: "Amel olarak hazırladığımız en efdal şey, Allah'ın bir olduğuna ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet etmemizdir. Ben üç devir geçirdim. Hatırlıyorum; ne benden daha fazla Resûlullah'a (sas) buğz eden bir kimse vardı, ne de benim kadar pusu kurup onu öldürmek isteyen biri vardı. Eğer bu hâl üzere ölseydim ateş ehlinden olurdum. Allah İslâm'ı kalbime koyunca Resûlullah'ın (sas) yanına geldim ve "Elini uzat sana biat edeyim" dedim. Resûlullah (sas) sağ elini uzattı; ben elimi çektim. Resûlullah (sas), "Sana ne oluyor ey Amr?" dedi. Ben, "Şart koşmak istiyorum" dedim. Resûlullah (sas), "Neyi şart koşacaksın?" dedi. Ben, "Mağfiret olunmamı istiyorum" dedim. Resûlullah (sas), "İslâm'ın kendisinden önceki günahları yok ettiğini bilmez misin? Hicretin de kendisinden önceki günahları yok ettiğini, haccın da kendisinden önceki günahları yok ettiğini bilmez misin?" dedi. Bana Resûlullah'tan (sas) daha sevimli ve gözümde ondan daha tatlı bir kimse yoktu. Azametinden dolayı, ona uzun süre bakmaya muktedir olamadım. Eğer onu tavsif etmem benden istenirse, buna asla takat getiremem. Çünkü doya doya ona bakamadım. İşte bu hâl üzere ölseydim cennet ehlinden olmayı kuvvetle ümit ederdim. Sonra bazı şeylerle görevlendirildik ki, onlardaki durumumun ne olduğunu bilmiyorum. Ben öldüğümde cenazemi hiçbir ağlayıcı ve hiçbir ateş takip etmesin. Beni defnettiğiniz zaman üzerime toprak serpin. Sonra kabrimin etrafında bir devenin kesilip etinin de taksim edilebileceği zaman kadar oturun ki, sizlerle (yeni) yerime alışayım ve Rabbimin elçilerini nasıl karşılayacağımı göreyim." (M).

Amr b. Âs'ın Çocukları

Abdullah b. Amr: Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Annesi Reyta bt. Münebbih b. Haccâc es-Sehmî'dir.

Muhammed b. Amr: Onun annesi de Reyta'dır. Annesinin başka bir kadın olduğunu söyleyenler de vardır.

Abdullah babasından önce Müslüman oldu. Sâlih bir insandı. Hicretin 65. yılında, 72 yaşında vefat etti. Resûlullah'tan (sas) çok sayıda hadis ezberlemiştir. Ayrıca Ebû Bekr ve Ömer'den de rivayette bulunmuştur. Onunla ilgili haberi Sıffîn savaşı münasebetiyle anlattık.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdullah b. Amr'ın Resûlullah (sas) ile sohbeti vardır. Abdullah, Resûlullah'tan işittiklerini yazmak için izin istedi ve yazdı. Kendisi, "Yeryüzünde nazarımda, Resûlullah'tan (sas) duyduklarımı yazmaktan ve el-Vaht[135] adlı köyümden daha aziz bir şey yoktur" derdi. Yine Abdullah b. Amr, "Amr b. Âs'tan başka bir babaya sahip olmak istemezdim" derdi. Sırf babasına itaat etmek için Sıffîn'de savaştı. Ancak Muâviye onu, babasının görevlerine tayin etmedi.

Abdullah b. Amr b. Âs'ın *Muhammed b. Abdullah b. Amr* adında bir çocuğu vardı. Muhammed b. Abdullah'ın *Şu'ayb b. Muhammed* adında bir oğlu vardı. Şu'ayb'ın da *Amr b. Şu'ayb* adında bir oğlu vardı. *Amr b. Şu'ayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs b.Vâil b. Hâşim b. Saîd b. Sehm* fakih idi ve hadis rivayet ederdi. Amr b. Şu'ayb zengin bir adamdı. Bazen bir tek mecliste, değeri 50.000 dirhem olan bir sadaka dağıtırdı. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Ey Amr! Ben, vatanım olmayan bir yerdeyim
Hep ertelenen ve üzümleri tatlı, uzak bir yerdeyim
Keşke benim bir evim olsaydı Vaht bağında
Ve gerisinde Ye'cûc ve Me'cûc'un Seddi olsaydı

135 el-Vaht, Amr b. Âs'ın Tâif'teki bağıdır. Yaklaşık bir milyon ağacı bulunan bir bağdı. Her ağacını bir dirheme satın almıştı (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Amr b. Şu'ayb'ın çocukları Tâif'te idi. Vaht [adlı köy] de Tâif'teydi. Amr b. Şu'ayb'ın kardeşi Şu'ayb b. Şu'ayb de zengindi. Şu'ayb b. Muhammed'in iki oğlu olan Amr ve Şu'ayb'ın annesi, Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib'in çocuklarındandır. Onların kız kardeşi Âize bt. Şu'ayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Âs, Hüseyn b. Abdullah b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib'in eşiydi. Âize, çok güzel ve çok akıllı bir kadındı.

Hişâm b. Âs

Hişâm b. Âs b. Vâil, Amr b. Âs'ın kardeşidir. İlk Müslümanlardandır. Kendisi ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Sonra, Medine'ye hicret etmek için Mekke'ye geldi. Ancak babası onu hapse attı. Babası Âs b. Vâil 85 yaşlarında, hicretin ilk yılının sonunda ölünceye kadar Hişâm hapiste kaldı. Babasının ölümünden sonra da akrabaları onu hapiste tutmaya devam ettiler. Hişâm, hapisten çıkmak için sürekli planlar yapıyordu; sonunda kurtuldu ve Hendek savaşından sonra Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Hendek gazvesi, hicretin 5. yılının Zilkâde ayında olmuştu. Hişâm b. Ebü'l-Âs Müslümanların iyilerindendi. Künyesi "Ebü'l-Âs" idi. Fakat Resûlullah (sas) ona "Ebû Mutî" künyesini verdi. Onun annesi Harmele bt. Hişâm b. Muğîre'dir. Ebû Cehil onun dayısıydı. Hişâm, Ebû Bekr'in gönderdiği ordunun içinde Şam'a gitti. Kelbî'nin kavline göre Ecnâdeyn savaşında şehit oldu. Vâkıdî'nin kavline göre de Yermûk'ta şehit oldu. Kardeşi Amr b. Âs'tan yaşça küçüktü. Hişâm b. Âs'ın soyu devam etmemiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Amr b. Âs'a, "Sen mi daha faziletlisin kardeşin Hişâm mı?" denildi. Amr b. Âs şöyle dedi: "Ben söyleyeceğim; siz hüküm verin; onun annesi Harmele bt. Hişâm b. Muğîre'dir. Benim annem ise Anziyye'dir. Babam benden daha fazla onu seviyordu. Baba çocuğunu daha iyi bilir. Üstelik benden önce Müslüman olmuştur. En büyük fazilet de budur. İkimiz de Allah'a ulaşmak için yarıştık; o beni geçti. Sonunda Yermûk günü şehit edildi. Allah ondan razı olsun ve onu da razı etsin."

Umeyr b. Riâb b. Mehşem b. Saîd

Benî Saîd b. Sehm'den birisi de, Umeyr b. Riâb b. Mehşem b. Saîd'dir. Kendisi Aynü't-Temr'de Hâlid b. Velîd ile beraberdi. Nemr b. Kâsıt onlarla

savaştı. Aynü't-Temr'in başında Akka b. Kays b. Bişr vardı. Hilâl b. Akka b. Kays en-Nemrî'nin olduğu da söylenir. Numân b. Beşîr'in babası Beşîr b. Sa'd el-Ensârî yaralandı; vefat etti ve Aynü't-Temr'de defnedildi. Ayrıca Umeyr b. Riâb'a bir ok isabet etti. O da şehit oldu ve Beşîr b. Sa'd'ın yanına defnedildi. Umeyr b. Riâb, ikinci Habeşistan hicretine katılanlardandı. Câfer b. Ebû Tâlib'den önce -veya sonra- oradan geldi. O şöyle diyendir:

Biz şeref sahibi Zeyd oğullarıyız ve bizim gibiler
Hakikatlerin yanında, şeref sahiplerini korurlar

Zeyd'in adı "Sehm" idi. İbnü'l-Kelbî dedi ki: Riâb b. Sehm'in Sa'd, Saîd ve Adî adlarında çocukları oldu. Anneleri, Huzâa'dan Berre bt. Teym idi. Bazıları "Berre bt. Mürre idi" diyorlar.

Kelbî'nin dışındakiler onun nesebinin "Umeyr b. Riâb b. Huzâfe b. Saîd b. Sehm" şeklinde olduğunu söylediler. Ancak bu hatadır. Kesîr b. Kesîr b. Muttalib es-Sehmî için şöyle denilmiştir:

Ali'ye ve Hüseyn'e kötü söyleyene Allah lanet etsin!
İster lider, ister ayak takımı olsun
Dedeleri Mutayyebûn olanlara kötü söz edilir mi?
Dayıları ve amcaları şerif olanlara
Yırtıcılara ve güvercinlere eman verilir de
Şefaatçiye Kâbe'de eman verilmiyor

Bu beyitlerden ilkini, onun nesebini yazarken de aktardık.

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Benî Adî b. Ka'b b. Lüey'in Nesebi

Adî b. Ka'b'ın Çocukları

Rezâh b. Adî ve *Uveyc b. Adî*: Bunların annesi Habîbe bt. Becâle b. Sa'd b. Fehm b. Amr b. Kays b. Aylân'dır.

Rezâh'ın çocuklarından birisi Kurt b. Rezâh'tır. Onun annesi Habîbe bt. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir.

Kurt'un çocuklarından birisi Abdullah'tır. Onun annesi, Huzâa'dan Leylâ bt. Süleyman b. Büvey b. Milkân b. Efsâ'dır. Bazıları "Milkân"ı "Melikân" okuyorlar.

Abdullah b. Kurt'un Çocukları

Riyâh b. Abdullah, Temîm b. Abdullah ve Saddâd b. Abdullah'tır. Temîm aynı zamanda "Abdullah" idi. Bunların annesi Hünâs bt. Ahtem b. Amr b. Hâlid b. Ümeyye b. Zarib b. Hâris b. Fihr'dir.

Riyâh b. Abdullah'ın çocukları Abdüluzzâ ve Ezâ'dır. Bunların annesi Âtike bt. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir.

Ömer b. Hattâb

Onlardan biri Ebû Hafs Ömer b. Hattâb b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b'dır. Onun annesi Hanteme bt. Hâşim b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b'dır. Ömer'in dedesi Nüfeyl şerif ve kendisine değer verilen bir adamdı. Kureyş onun yanında muhakeme olurdu. Zeyd b. Hattâb Ömer'in kardeşidir. Amcaları Abdunühm b. Nüfeyl Ficâr gününde öldürüldü.

Ömer b. Hattâb Müslümanlara karşı pek şiddetli ve öfkeliydi. Sonra Müslüman oldu ve Allah, dinini onunla takviye etti.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. İdris el-Evdî anlattı; dedi ki: Bize Husayn b. Hilâl b. İsâf anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb 40 erkek ve 11 kadından sonra Müslüman oldu.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Velîd b. Salih anlattılar. Onlar Vakıdî'den naklettiler. O Ma'mer'den o da ez-Zührî'den nakletti. Vâkıdî dedi ki: Bana İbn Ebû Habîbe anlattı. O Davud b. Husayn'dan ve başkalarından rivayet etti. Bazıları birbirine ilaveler yapıyorlar; dediler ki: Ömer'in kız kardeşi Fâtıma bt. Hattâb ve kocası Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl Müslüman oldular. Müslümanlıklarını Ömer'den gizliyorlardı. Ömer, kavminden Müslüman olanlara karşı çok şiddetli ve öfkeliydi. Nu'aym b. Abdullah en-Nahhâm da Müslüman oldu. Kendisine "en-Nahhâm" denilmesinin se-

bebi, Resûlullah'ın (sas), "Ben cennete girdim; orada Ebû Bekr ve Ömer'i gördüm. Bir de Nu'aym'dan bir öksürük işittim" şeklindeki hadisidir. Bu sebepten kendisine "*en-Nahhâm*" [çok öksüren] denildi.

[Ömerin Müslüman Olması]

Dediler ki: Ömer şerif bir adamdı. Öte yandan, Habbâb b. Eret Fâtıma bt. Hattâb'ın yanına gidip geliyor ve ona Kur'ân öğretiyordu. Bir gün Ömer b. Hattâb kılıcı kuşanmış bir şekilde dışarı çıktı; amacı, kendisine anlattıkları Resûlullah'ın ve bir grup ashâbının yanına gitmekti. Safâ tepesi yanında bir evde toplandıkları ve 40 kişi oldukları haberi kendisine verilmişti -veya kadın ve erkeklerle birlikte 40 küsur Müslümandılar.- O zaman Resûlullah'ın (sas) yanında Hamza, Ali ve Ebû Bekr de vardı.

Yolda onunla Nu'aym b. Abdullah karşılaştı ve "Nereye gidiyorsun?" dedi. Ömer, "Kureyş'in işini darmadağın eden, onları cahil kabul eden, dinini ayıplayan, tanrılarına dil uzatan ve geçmiş babalarını zemmeden dinden çıkmış Sâbiî Muhammed'in yanına gidiyorum. Onu öldüreceğim ki, durum eskisi gibi olsun. Muhammed, Kureyş'in ona boyun eğeceğini mi sanıyor? Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki, böyle bir şey asla olmayacaktır" dedi. Bunun üzerine Nu'aym ona, "Vallahi ey Ömer nefsin seni aldatmıştır. Sen Muhammed'i öldürdüğün zaman, Benî Abdümenâf senin yeryüzünde yürümene izin verirler mi? Doğrusu, senin ortaya koyduğu şu fikir gibi bir fikir aklına gelen başka bir adam bilmiyorum. Eğer seni bırakırsak bu kötülük olacaktır. Eğer sana yardım etsek kökten keseceksin" dedi.

Bunun üzerine Ömer, "Adî ailesiyle birlikte diğer Kureyş boyları da vardır. Bakıyorum Muhammed'den yana konuşuyorsun; sanıyorum ona tabi olmuşsun" dedi. Nu'aym sustu ve "Evine dön ve evini düzelt" dedi. Ömer, "Benim ailemden hangisi Muhammed'e tabi olmuştur?" dedi. Nu'aym, "Kız kardeşin Fâtıma ve enişten Saîd b. Zeyd… Vallahi ikisi de Müslüman oldular" dedi. Ömer, "Vallahi seni doğru görüyorum. Vallahi Saîd, kavmine muhalif olarak babasının edindiği dini tartışıyordu. Onların kestiklerini yemeyi ve bayramlarına gitmeyi terk etmişti" dedi.

Ömer kız kardeşi ve eniştesini bulmak için onlara yöneldi. Nu'aym dedi ki: "Doğrusu onların Müslüman olduklarını Ömer'e haber vermekten

pişmanlık duydum. Kendimi gizlediğim gibi onları ondan saklayamadım." Ömer Habbâb'ın onların evine gidip geldiğini görmüştü. Dedi ki: Ömer, kız kardeşi ve kocasının evine [bahçeye] girdi. Yanlarında da Habbâb vardı. Habbâb'ın yanında, Tâhâ suresinin yazılı olduğu bir Kur'ân sayfası vardı. Habbâb bu sayfayı onlara okutuyordu. Ömer'in geldiğini hissettiklerinde Habbâb hemen evde bulunan bir kilere saklandı. Fâtıma da sayfayı alıp baldırının altına koydu. Ömer içeri girince, "Duyduğum bu ses neyin nesiydi?" dedi. Onlar, "Hayır, sen bir şey duymadın" dediler. Ömer, "Evet, vallahi sizin Muhammed'in dinine tabi olduğunuz haberi bana ulaştı" dedi ve enişte si Saîd'e bir yumruk vurdu. Fâtıma engel olmak için ayağa kalktı; Ömer ona da bir tane vurdu ve yüzünü yaraladı. Bunu yapınca kız kardeşi ve enişte si birlikte, "Evet, vallahi biz Müslüman olduk ve Allah ve Resûlü'ne iman ettik. Elinden ne geliyorsa ardına koyma" dediler.

Ömer kız kardeşindeki kanı görünce yaptığına pişman oldu; kalbi yumuşadı ve pişman oldu. Kız kardeşine, "O sayfayı bana getirin; bakayım Muhammed'in getirdiği nedir?" dedi. Ömer okur-yazardı. Fâtıma, "Yıkanmadan sana veremem. Çünkü bu, ancak temiz olanların dokunacağı bir kitaptır" dedi. Bunun üzerine Ömer kalkıp yıkandı; Fâtıma ondan sonra ona sayfayı verdi. Sayfada "Tâhâ suresi" vardı. Ömer baş taraflarını okuyunca, "Bu ne güzel ve ne kadar şerefli bir söz böyle!" dedi. Habbâb onun sözünü işitince, doğru yola gelmiş olduğundan umutlandı; saklandığı yerden çıktı ve hemen sureyi ona okudu. Sonra Ömer'e, "Ey Ömer! Umarım Allah seni peygamberinin duasına mazhar kılar. Çünkü dün onun, 'Allah'ım! İslâm'ı iki adamdan sana en sevimli olan birisiyle, Ömer'le ya da Amr b. Hişâm'la takviye et' diye dua ettiğini işittim" dedi.

Ömer, "Muhammed'i bana gösterin; ona varıp Müslüman olayım" dedi. Ona gösterdiler. Ömer çıktı; nihayet Erkam el-Mahzûmî'nin evine vardı. Kapılarını çaldı. Ömer'in sesini işittiklerinde Erkam, "Ey Allah'ın Elçisi, bu Ömer b. Hattâb'dır; kılıcını kuşanmış geliyor" dedi. Hamza b. Abdülmuttalib, "Eğer hayrı istiyorsa ona hayrı veririz; yok eğer hayrın dışında bir şey istiyorsa onun kılıcıyla onu öldürürüz" dedi. Ona izin verildi.

Ömer içeri girdi; Resûlullah (sas) ayağa kalkıp ona doğru yürüdü ve odanın içinde onu karşıladı. Ömer'in belindeki kuşağından veya ridasının

kenarından tuttu ve onu güçlü bir şekilde kendine doğru çekti. Sonra, "Vallahi görüyorum ki, sen ya bu işe [içinde bulunduğun küfre] son vereceksin, ya da Allah sana bir bela gönderecektir" dedi. Ömer, "Allah'a, onun Resûlü'ne ve Allah'ın yanından getirdiğine iman etmeye geldim. Ben öyle bir söz işittim ki, daha önce onun benzerini hiç duymadım" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) tekbir getirdi. Bu tekbirle ev halkı Ömer'in Müslüman olduğunu anlamıştı. Sonra Resûlullah'ın (sas) arkadaşları bu mekânlarından dağıldılar. Müslümanlar Hamza ve Ömer'in Müslüman olmalarıyla güçlendiler. Bu ikisinin Resûlullah'ı koruyacaklarını ve onun intikamını alacaklarını bildiler.

Ömer Müslüman olunca Cibrîl indi ve "Ömer'in Müslüman olmasıyla sevindik" dedi. Vâkıdî dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O amcası İbn Şihâb ez-Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den nakletti; dedi ki: Ömer, 40 erkek ve 10 kadından sonra Müslüman oldu. Ömer Müslüman olur olmaz İslâm Mekke'de açık olmaya başladı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Yusuf el-Ezrak anlattı; dedi ki: Bize Kâsım b. Osman anlattı. O Enes b. Mâlik'ten nakletti; dedi ki: Ömer kılıcı kuşanmış bir şekilde çıktı; Benî Zühre'den bir adam onunla karşılaştı ve "Nereye gidiyorsun ey Ömer?" dedi. Ömer, "Muhammed'i öldürmek istiyorum" dedi. Adam, "Bu işi yaptığın takdirde Benî Hâşim ve Benî Zühre'den nasıl emin olabileceksin?" dedi. Ömer, "Senin de Sabiî dinine girdiğini görüyorum" dedi. Adam ona, "Peki, ben sana kız kardeşini ve enişteni göstersem ne dersin? Onlar da Sabiîleştiler ve senin dinini terk ettiler" dedi.

Ömer, öfkeli bir şekilde yürüdü; nihayet kız kardeşi ile eniştesinin evine geldi. Yanlarında da Habbâb b. Eret vardı. Habbâb Ömer'in geldiğini hissedince evde saklandı. Ömer yanlarına girdi ve "Yanınızda duyduğum bu gizli ses neydi?" dedi. Onlar Tâhâ suresini okuyorlardı. "Kendi aramızda konuşuyorduk" dediler. Ömer, "Muhtemelen Sabiîleşmişsiniz, öyle mi?" dedi. Eniştesi, "Ey Ömer, eğer hak senin dininin dışında ise buna ne dersin?" dedi. Ömer hemen üzerine sıçrayıp onu kötü şekilde tekmeledi. Ömer'in kız kardeşi geldi ve onu kocasının üzerinden çekti. Bu kez Ömer kız kardeşine bir yumruk yapıştırdı ve yüzünü kanattı. Bunun üzerine kız kardeşi öfkeli

bir şekilde, "Ey Ömer, hak senin dininin dışındadır. Allah'ın bir olduğuna ve Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim" dedi.

Bunun üzerine Ömer, "O yanınızdaki kitabı verin; okuyayım" dedi. Ömer okumasını biliyordu. Kız kardeşi, "Sen necissin. Kuşkusuz ona ancak temizlenmiş olanlar dokunabilir; kalk, yıkan, ya da abdest al; öylece sana vereyim" dedi. Ömer kalktı; abdest aldı; sonra kitabı aldı ve Tâhâ suresinin başından "*Şüphe yok ki, ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilah yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl*"[136] ayetine kadar okudu.

Ömer, "Bana Muhammed'i gösterin" dedi. Habbâb onun sesini duyunca saklandığı yerden çıktı ve şöyle dedi: "Müjde sana ey Ömer! Umarım sen Resûlullah'ın Perşembe günü senin için yaptığı duaya mazhar olursun. Resûlullah (sas), 'Allah'ım! İslâm'ı Ömer b. Hattâb veya Amr b. Hişâm ile takviye et' dedi." Dedi ki: Resûlullah (sas) Safâ'nın eteğinde bir evdeydi. Ömer çıktı, sonunda eve geldi. Kapıda Hamza, Talha ve Peygamber'in ashâbından bazı insanlar vardı. Onu gördüklerinde ondan korktular. Hamza, "Bu Ömer'dir. Eğer Allah onun hayrını murat etmişse Müslüman olacak. Eğer başka bir amacı varsa, onu öldürmek bizim için kolay olacaktır" dedi.

Dedi ki: O sırada Resûlullah (sas) içeride; kendisine vahiy gelmekteydi. Odadan çıktı ve Ömer'in yanına geldi. Onun yakasından ve kılıcının bağından tuttu ve "Ey Ömer! Allah'ın Velîd'in başına getirdiği rezillik ve azabı sana indirmeden bu işi [içinde bulunduğun küfrü] sona erdirmeyecek misin? Allah'ım! Bu Ömer b. Hattâb'dır. Dini onunla yücelt" dedi. Ömer de, "Senin Allah'ın Elçisi olduğuna şehadet ederim" dedi ve Müslüman oldu. Sonra, "Çık ey Allah'ın Elçisi" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı. O Muhammed b. Ubeyd'den, o İsmail b. Hâlid'den, o Kays b. Ebû Hâzim'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'dan işittim; şöyle diyordu: "Ömer Müslüman olduğu günden beri güçlendik. Biz Ömer Müslüman oluncaya kadar Kâbe'yi tavaf edip namaz kılamıyorduk. Ömer Müslüman olunca müşriklerle savaştı. Sonunda onlar da peşimizi bıraktılar. Biz de rahat bir şekilde namaz kılıp tavaf etmeye başladık."

---

136 Tâhâ, 20/14.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Esed b. Musa ve Ebû Nu'aym anlattılar; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O Kâsım b. Abdurrahman'dan nakletti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: Ömer'in Müslüman oluşu bir fetih, hicreti bir zafer, halifeliği rahmet idi. Hatırlıyorum; Ömer Müslüman olmadan önce Kâbe'yi tavaf edip namaz kılamıyorduk. Ömer Müslüman olunca onlarla mücadele ettik; sonunda peşimizi bıraktılar; rahat namaz kıldık.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İsa b. Hafs'tan, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: Ben Müslüman olduğumda, "Acaba hangi Kureyşli sözü daha çabuk nakleder?" dedim. "Cemîl b. Ma'mer" denildi. Onun yanına geldim ve "Ey Cemîl, sen benim Müslüman olup Muhammed'e biat ettiğimi biliyor musun?" dedim. Cemîl bana cevap bile vermeden ridasını sürüyerek gitti ve Mescidin kapısında durup en gür sesiyle bağırdı. Kureyş de Kâbe'nin etrafındaki Dârü'n-Nedvelerindeydi. Cemîl, "Hey! Bilmiş olun ki, Ömer sabiîleşmiştir" dedi. Ömer dedi ki: Ben, "O yalan söyledi; fakat ben Müslüman oldum ve Muhammed'in dinine girdim" dedim.

Abdullah b. Ömer dedi ki: Ömer Müslüman olduğu gün Kureyş, üzerine çullandı. Güneş üzerlerine doğup yorgun düşünceye kadar o hep onlarla, onlar da Ömer'le savaştılar. Onlar Ömer'in başına üşüştüler ve onu darp ettiler. Ömer ise onlara, "İstediğinizi yapın; yemin ederim eğer biz 300 kişi olursak ya Mekke'yi terk ederiz ya da siz terk edeceksiniz" dedi. Onlar bu hâlde iken birden üzerinde Yemen işi bir cübbe olan Kureyşli yaşlı bir adam Mekke'nin yukarısından çıkageldi ve "Bu hâliniz ne böyle?" dedi. Onlar, "Ömer sabiîleşti" dediler. Adam, "Kime ne? Bir adam kendisi için bir iş tercih etmiş; ondan ne istiyorsunuz? Benî Adî'nin onu teslim edeceğini mi sanıyorsunuz?" dedi. Vallahi bunun üzerine onlar, Ömer'in üzerinden çekilen bir elbise gibi çekildiler. Abdullah b. Ömer dedi ki: Medine'ye hicretten sonra babama, "Babacığım! Müslüman olduğun gün insanları senin üzerine gelmekten meneden adam kimdi?" dedim. Ömer, "O adam Âs b. Vâil es-Sehmî idi" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd ve el- Vâkıdî anlattılar. Ayrıca Velid de el-Vâkıdî'den nakletti. O Muhammed b. Abdullah'tan, o Zührî'den, o Hamza

b. Abdullah b. Ömer'den, o babasından, o da Ömer'den nakletti; dedi ki: Müslüman olduğum gün, "Acaba hangi Mekkeli Allah ve Resûlü'ne en azılı düşmandır?" diye düşünmeye başladım. Kendi kendime, "Ebû Cehil'dir" dedim. Ona gittim; kapısını çaldım. Dışarı çıktı ve benimle merhabalaştı. Sonra, "Seni buraya getiren nedir yeğenim?" dedi. Ben de, "Sana Müslüman olduğumu ve Muhammed'e tabi olduğumu haber vermeye geldim" dedim. Ömer dedi ki: Ebû Cehil hemen kapıyı yüzüme kapattı ve "Allah seni ve getirdiğin haberi kahretsin" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Ömer kendisine, "Sen sabiîleştin mi?" diyen birisiyle karşılaştığı zaman, "Yalan söyledin; fakat ben tek olan ve ortağı olmayan âlemlerin Rabbine teslim oldum. Lât'tan, Uzzâ'dan ve putlardan kurtuldum; Muhammed'in de Allah'ın Elçisi olduğuna şehadet ettim" diyordu. Nihayet Velîd b. Muğîre ile karşılaştı. Velîd ona, "Yeğenim, sabiîleştin mi?" dedi. Ömer, "Sabiîleşmedim ey Ebû Abdüşems" dedi. Velîd, "Kuşkusuz biliyorum ki sen, Muhammed'in dinine girmeyecek kadar babanın dinine bağlısın" dedi. Ben, "Bir olan ve ortağı olmayan Allah'a teslim oldum. Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet getirdim" dedim. Velîd, "Yürü git; vallahi eğer baban sağ olsaydı, Muhammed'in dinine girip onun dinini terk etmezdin" dedi; sonra ayrılıp gitti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Ya'kûb b. Abdullah el-Kummî anlattı. O Câfer b. Ebü'l-Muğîre'den, o da Saîd b. Cübeyr'den nakletti; dedi ki: Cibrîl (as) Peygamber'in (sas) yanına geldi ve "Ömer'e selam söyle ve rızasının hüküm, öfkesinin de güç olduğunu ona haber ver" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Bana Ali b. Muhammed anlattı. O Abdullah b. Selmân el-Ağar'dan, o babasından, o da Suheyb b. Sinân'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Müslüman olunca İslâm ortaya çıktı ve açıkça İslâm'a davet yapıldı. Biz halka hâlinde Kâbe'nin etrafında oturur ve Kâbe'yi tavaf ederdik. Bize karşı kabalık yapanlardan intikam alır ve onlara cevap verirdik. Hatırlıyorum, bir gün İbnü'l-Asdâ [el-Hüzelî] ve İbnü'l-Gaytala[137] Ecyâd'da benimle karşılaştılar. Beni bayıltıncaya kadar elleriyle boğazımı

137 el-Gaytala Benî Mürre b. Abdümenât b. Kinâne'den Müdlic b. Mürre'nın kız kardeşidir.

sıkıp boğmaya çalıştılar. Bu durumu İbnü'l-Hattâb'a anlattım; hemen Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Tuleyb b. Umeyr'in elinden tuttu ve dışarı çıktılar. Ben de onlarla birlikte çıktım. Nihayet İbnü'l-Asdâ ile karşılaştık. Ömer bizden önce ona yanaştı; yakasından tuttu ve onu bayıltıncaya kadar ridasıyla boğmaya çalıştı. Sonra ayrıldık ve Mekke'nin yukarısında ve aşağısında İbnü'l-Gaytala'yı aradık. Ancak o gün onu bulamadık. Dedi ki: O günden sonra o ikisinin benden çekindiklerini gördüm.

Vâkıdî dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem anlattı. O babasından, o da dedesinden nakletti; dedi ki: Ömer'den işittim; şöyle diyordu: Ben son Ficâr savaşından dört yıl önce dünyaya gelmişim. Hafsa, Resûlullah'ın (sas) bi'setinden beş yıl önce dünyaya geldi. Dedi ki: Ömer bi'setin 6. yılında Müslüman oldu. O gün 29 yaşından birkaç ay geçmişti. Hicretin 24. yılında, Muharrem ayının başında, 60 yaşında vefat etti.

Vâkıdî dedi ki: Bu haber, Ömer'in yaşı konusunda duyduğumuz en doğru görüştür. Onun hilafet dönemi on yıl ve birkaç ay sürmüştür. Deniliyor ki: Ömer 63 yaşında vefat etmiştir. Dedi ki: Abdullah b. Ömer, "Ben altı yaşındayken babam Müslüman oldu" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hişâm b. Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Ömer 60 yaşında vefat etti.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Sâlim b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ömer 60 yaşında vefat etti.

[Ömer'in Çocukları]

Dediler ki: *Abdullah*, *Abdurrahman el-Ekber* ve *Hafsa*: Bunların annesi, Zeyneb bt. Maz'ûn el-Cumahî'dir.

Zeyd el-Ekber ve *Rukayye*: Zeyd'in soyu devam etmemiştir. Bu ikisinin annesi Ümmü Külsûm bt. Ali b. Ebû Tâlib'dir. Onun annesi de Fâtıma bt. Resûlullah'tır (sas).

Zeyd el-Asğar ve *Ubeydullah*: Ubeydullah, Muâviye ile birlikte iken Sıffîn'de öldürüldü. Onunla ilgili haberi yazdık. Bu ikisinin annesi Ümmü Külsûm bt. Cervel b. Mâlik el-Huzâî'dir. İslâm ikisini ayırdı;[138] onunla Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe el-Adevî evlendi. Daha önce bu kadın Ömer'in yanındaydı; Ömer onu boşadı; Ebü'l-Cehm onunla evlendi. Sonra Ebü'l-Cehm onu boşadı; bu kez Ömer onunla tekrar evlendi. [İslâm onunla Ömer'in arasını ayırınca, Ebü'l-Cehm tekrar onunla evlendi].

Âsım b. Ömer: Onun annesi, ensârın Evs kabilesinden Ümmü Cemîle bt. Sâbit b. Ebü'l-Aklah idi.

Abdurrahman el-Evsat: Onun annesi Lüheyye adında bir ümmü veleddir. O aynı zamanda "Ebü'l-Mücebbir"dir. Deniliyor ki: "el-Mücebbir" lakaptır.

Ömer'in dövdüğü *Abdurrahman el-Asğar*: Bunun soyu devam etmedi. Künyesi "Ebû Şahme"dir.

Zeyneb: Bu Ömer'in en küçük çocuğudur. Abdurrahman el-Asğar ile Zeyneb'in annesi Fükeyhe adlı bir ümmü veleddir. Deniliyor ki: Ebû Şahme'nin annesi Muğîre el-Mahzûmî'nin kızıdır.

İyâd b. Ömer: Bunun annesi Âtike bt. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl idi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdullah b. Sâbıt anlattı; dedi ki: Ebû Bekr vefat döşeğinde iken, Ömer'i halife yapmak istediğini söyledi. Bazı insanlar yanına geldiler ve "Ömer'in sertliğini, şiddetini ve kabalığını bildiğin hâlde, onu başımıza halife yaptığında Rabbine ne cevap vereceksin?" dediler. Ebû Bekr, "Beni oturtun; siz beni Allah ile mi korkutuyorsunuz? Ben Rabbime, 'Allah'ım, kullarının en hayırlısını onlara halife yaptım' derim" dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bana Amr en-Nâkıd anlattı. O İsmail b. Uleyye'den rivayet etti; dedi ki: Bize Yezîd b. Avn anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer Hayber'de bir tarla ele geçirdi. Resûlullah'ın (sas) yanına

138 Hz. Ömer'in Müslüman olduktan sonra İslâm'a girmeyen bu hanımını boşadığını ifade ediyor (E).

geldi ve ona, "Ey Allah'ın Elçisi! Şimdiye kadar bunun gibi güzel bir tarla ele geçirmiş değilim. Ne emredersin?" dedi. Resûlullah (sas), "Eğer arzu edersen aslını vakfedip gelirini tasadduk edersin" dedi. Ömer hemen o tarlayı satılmayan, hibe edilmeyen ve miras bırakılmayan bir vakıf hâline getirdi. Onun gelirini fakirlere, miskinlere, yolculara, Allah yolunda gazaya çıkanlara, misafirlere ve kölelikten kurtulmak isteyenlere infak etmeye başladı. O tarlayı işleten kişinin, bir mal edinmek kastı olmadan ondan yemesinde ve dostlarına yedirmesinde bir mahzur yoktur, diye karar aldı. Ömer o tarlayı Hafsa'ya vasiyet etti. Sonra sırayla büyük çocuklarına vasiyet edildi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yesârî anlattı. O Abdullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den nakletti; dedi ki: İslâm'da ilk tasadduk edilen sadaka [vakıf] Ömer'in sadakasıdır [vakfıdır].

[Ömer'in İlmi]

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı. O Sâlim Ebü'l-Alâ el-Murâdî'den, o Amr b. Herim'den, o Rib'î b. Hırâş ve Ebû Abdullah'tan, onlar Ebû Huzeyfe'nin arkadaşlarından birisinden, o da Huzeyfe'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah'ın (sas) yanında oturuyorduk; Resûlullah (sas), "Kuşkusuz içinizde ne kadar kalacağımı bilmiyorum. Benden sonra gelecek olan iki kişiye uyun" dedi ve Ebû Bekr ile Ömer'e işaret etti. Sonra, "Ammâr'ın hidayetini örnek alın ve İbn Ümmü Abd'in [Abdullah b. Mes'ûd'un] samimiyetine yapışın" buyurdu.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Abdullah b. Mübârek'ten, o Yunus b. Yezîd el-Eylî'den, o Zührî'den, o Hamza b. Abdullah b. Ömer'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'tan (sas) işittim; şöyle diyordu: "Rüyamda bana bir bardak süt getirildi. Tırnaklarıma kadar kandığımı hissedinceye kadar onu içtim. Sonra onu Ömer b. Hattâb'a verdim; o da kalanını içti." Yanındakiler, "Bunu nasıl tevil ettin ey Allah'ın Elçisi?" dediler. Resûlullah (sas), "O ilimdir" dedi.

Bana Muhammed b. Musaffâ el-Hımsî anlattı; dedi ki: Bize Bakıyye b. Velîd anlattı. O Zübeydî'den, o Zührî'den, o Hamza'dan, o da babasından bunun benzerini rivayet etti.

Bize Yahya b. Eyyûb ez-Zâhid anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İshak anlattı. O Mekhûl'dan, o Gudayf b. Hâris'ten, o da Ebû Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'tan (sas) işittim; şöyle diyordu: "Allah hakkı Ömer'in lisanına koymuş; o hakkı konuşuyor."

Bize Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Akadî anlattı; dedi ki: Bize Nâfi b. Ebû Nu'aym anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Hak Ömer'in lisanına ve kalbine konulmuş" dedi.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Kays b. Müslim haber verdi. O Târık b. Şihâb'dan rivayet etti; dedi ki: Kendi aramızda, "Bir melek Ömer'in lisanı üzerinde konuşuyor" diye konuşurduk.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o da Şakîk'ten nakletti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: "Eğer bütün Arapların ilmi bir kefeye, Ömer'in ilmi de bir kefeye konulacak olsa, Ömer'in ilmi daha ağır gelecektir."

Dedi ki: A'meş İbrâhim'den, o da Abdullah'tan şöyle dediğini nakletti: "Bizler, ilmin onda dokuzunun tek başına Ömer'e verildiğini düşünüyorduk."

Bize Amr b. Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o Şemir'den, o da Huzeyfe'den nakletti; dedi ki: İnsanların ilmi, Ömer'in ilmiyle birlikte bir delikte saklıdır.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî, Medineli bir adamdan hıfz edemediğim bir isnadında anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın meclisine gönderildim; baktım ki fukaha onun yanında çocuklar mesabesindedirler. Ömer fıkhında ve ilminde onların üzerindeydi.

Bize Hüseyn b. Ali el-Esved anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Fadl anlattı. O Eş'as'tan, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar bir konuda ihtilaf ettikleri zaman Ömer'in o konuda nasıl karar verdiğine dikkatle bak. Ömer, kendisinden öncekilerin hüküm vermedikleri bir meselede, istişare etmeden, hiçbir zaman karar vermemiştir.

Bana Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı; dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı. O Şu'be'den, o Sa'd b. İbrâhim'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, Abdullah b. Mes'ûd, Ebü'd-Derdâ ve Ebû Zer'e, "Resûlullah'tan naklettiğiniz bu hadisler de nedir?" dedi. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd dışında, vefat edene kadar bunların Medine'den çıkmalarına izin vermedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhim b. Sa'd anlattı. O babasından, o da Sâlih b. Keysân'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Şihâb şöyle dedi: Bize ulaşan habere göre, Ömer'e ilk defa "el-Fârûk" diyen kitap ehlidir. Bize Resûlullah'ın (sas) bu konuda bir şey söylediği ulamamıştır.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bize Muhammed el-Ezrakî el-Mekkî anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Hasan anlattı. O Eyyûb b. Musa'dan rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas), "Allah, hakkı Ömer'in lisanına ve kalbine koymuştur. O el-Fârûk'tur. Allah onunla hak ve batılı birbirinden ayırmıştır" dedi.

Bana A'yen anlattı. O Musa b. Davud'dan, o Hakem b. Münzir'den, o bir adamdan, o da İbnü'l-Münkedir'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şöyle dedi: Güzel sözden daha faydalı ve daha güzel hiçbir şey yoktur. Bir gün yatağıma girdim ve uzandım. Birisinin şöyle dediğini işittim: "Ev halkına selam olsun. Fani bir dünyadan baki olan bir ahiret için bir şeyler alınız ve Allah'a dönüş için hazırlık yapınız. Kuşkusuz sevabın azı olmaz; Allah'ın gazabından kurtuluş olamaz ve ölümden sonra amel yoktur. Allah sizin için amellerinizi ıslah etsin."

Medâinî İbn Cu'dübe'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle diyordu: "İnsanlar babalarından daha fazla zamanlarına benziyorlar." Ömer ayrıca, "Güzellerinizin en güzeli sudur" derdi.

Medâinî, Nadr b. İshak'tan, o Ebü'l-Melîh'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer, "Malın fazlasını veren ve sözün fazlasını söylemekten kaçınana Allah rahmet etsin" derdi.

Bize Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Ya'mer anlattı. O Abdullah b. Mübârek'ten rivayet etti; dedi ki: Yahya b. Eyyûb, Ubeydullah b. Zahr'ın kendisine Ali b. Zeyd'den, o Kâsım'dan, o da Ebû Ümâme'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb yeni bir gömleğini istedi ve onu giydi. Dedi ki: Sanıyorum boğazına ancak gelmişti ki, Ömer, "Avretimi örttüğüm ve hayatımda onunla güzelleştiğim bu elbiseyi bana giydirene hamd olsun" dedi. Sonra şöyle dedi: "Resûlullah'tan (sas) işittim; yeni bir elbise istemişti; sanıyorum elbise boğazından henüz geçmişti ki, söylediğim duayı yaptı ve birkaç söz söyledi."

Bize Ahmed b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Revvâd anlattı; dedi ki: bize Nâfi anlattı: Ömer'in Mesrûh adında bir müezzini vardı; gece şafaktan önce ezan okudu. Ömer ona ezanı yeniden okumasını ve [daha önce] yanılmış olduğunu duyurmasını emretti.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Bekr el-Üveysî anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) Âsım b. Ömer'in annesinin adını değiştirdi. Bu kadın, Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah'ın kızıydı. Onun adı, isyan eden anlamına gelen "Âsiye" idi. Resûlullah (sas) ona "Cemîle" ismini koydu.

Medâinî Rebî b. Sabîh'ten, o da Hasan'dan şöyle dediğini nakletti: Bir kadın Ömer'e, "Benim adım Âsiye'dir, bana [başka bir] isim ver" dedi. Ömer, "Senin adın Cemîle'dir" dedi. Resûlullah (sas) kadını gördü. Kadın ona da, "Benim adım Âsiye'dir, bana isim ver" dedi. Resûlullah (sas) "Sen Cemîle'sin" buyurdu. Kadın, "Ömer de bana bu ismi vermişti" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Allah Teâlâ'nın, hakkı Ömer'in lisanına ve eline koyduğunu bilmez misin?" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Hâzim anlattı; dedi ki: Süleyman b. Yesâr haber verdi; dedi ki: Ömer Dacnân[139] dağının yanından geçti ve "Hattâb'ın koyunlarını burada otlattığımı hatırlıyorum.

139 Dacnân, Mekke'ye bir günlük mesafede bulunan bir dağın adıdır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Vallahi ben sert ve kaba biri olarak bilinmiyordum; sonra bugün geldiğim yerde, Muhammed ümmetinin sorumluluğu bana kalmıştır" dedi ve şu beyti okudu:

Kalmayacak, bu gördüklerinden bir şeyin güler yüzlülüğü
Bir tek İlah kalacak; mal ve evlat fani olacaktır

Bana Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O İbn Cu'dübe'den, o İsmail b. Hakem'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini nakletti: Ömer hacca gitti. Dacnân'a geldiğinde, "Lâ İlâhe İllallah… Ben Hattâb'ın develerini yün bir aba içinde burada otlatıyordum. Hattâb sert ve kaba birisiydi; çalıştığım zaman bana baskı yapar; bir kusur işlediğimde beni döverdi. Şimdi, benimle Allah arasında hiç kimsenin olmadığı bir duruma geldim" dedi ve şu misali getirdi:

Kalmayacak, bu gördüklerinden bir şeyin güler yüzlülüğü
Bir tek İlah kalacak; mal ve evlat fani olacaktır
Hürmüz'ün hazineleri, bir gün onu kurtaramayacak
Ebediliğe gelince, Âd ebedîlik için çabaladı ama olamadı

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf ve Saîd b. Âmir anlattılar; dediler ki: Bize Muhammed b. Amr anlattı. O Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer ile birlikte Mekke'den dönüyorduk. Dacnân vadisine geldiğimizde Ömer durdu; insanlar da durdular. Ömer, "Ben hatırlıyorum; Hattâb'ın develerini burada otlatırdım. Hattâb sert ve kaba idi. Bir kez, yaprakları düşsün diye ağaçlara vuruyordum; bir kez de [kurumuş yaprakları] topluyordum. Bugün ise öyle bir duruma geldim ki, insanlar yanlarıma vuruyor; onların hiç biri üstümde değil" dedi. Sonra şu beyti misal verdi:

Kalmayacak, bu gördüklerinden bir şeyin güler yüzlülüğü
Bir tek İlah kalacak; mal ve evlat fani olacaktır

Dedi ki: Bazı arkadaşlarımız iki beyit daha ilave etmişler; onlar da şudur:

Hürmüz'ün hazineleri, bir gün onu kurtaramayacak
Ebediliğe gelince, Âd ebedîlik için çabaladı ama olamadı
Yalansız, orada varılan bir havuz bulunur
Onların vardıkları gibi, bir gün mutlaka oraya varılacaktır

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ömer'in Cahiliye dönemindeki evini sordum; Bana "Cebelu Ömer" denilen dağın eteğinde kaldığı söylendi. Oraya daha önce "el-Âkır" denilirdi ve Ömer'e nispet edilirdi. Benî Adî b. Ka'b'ın evleri de oradaydı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Akadî anlattı; dedi ki: Bize Hârice b. Abdullah anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas), "Allah'ım! İslâm'ı bu iki adamdan sana en sevimli olanıyla güçlendir: Ömer b. Hattâb ve Ebû Cehil b. Hişâm" şeklinde dua etti. Demek ki, Allah'a en sevimli olan Ömer'miş.

Dediler ki: Ömer Medine'ye hicret edince Kubâ'da Rifâ'a b. Abdülmünzir'in evine misafir oldu. Allah'ın Resûlü (sas) Ömer'le Ebû Bekr'i, yine onunla Uveym b. Sâ'ide'yi kardeş ilan etti. Resûlullah'ın (sas) Ömer ile Muâz b. Afrâ'yı kardeş ilan ettiği de söylenir. Resûlullah (sas) ev için Ömer'e parsel verdi ve planını çizdi. Ömer Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün gazalara katıldı. Ömer, Uhud'da geri çekilip de sonradan Allah'ın mağfiretine mazhar olanlardandır. Ömer ayrıca, bir kısmında emîr olduğu hâlde çok sayıda seriyyede bulundu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ravh b. Ubâde'den rivayet etti; dedi ki: Bize Avf anlattı. O Meymûn Ebû Abdullah'tan, o Abdullah b. Büreyde'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Resûlullah (sas) Hayber günü sancağı Ömer'e verdi.

Medâinî İbn Ebû Zi'b'den, o Benî Hâşim'den bir şeyhten, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer bana, "En iyi şairlerinizden olan Züheyr'in şiirlerini bana söyle" dedi. Ben ona, "Onu nasıl en iyi şairimiz yaptın?" dedim. Ömer şöyle dedi: "Çünkü Şair Züheyr kelamı birbirine hamledip tekrarlamaz; garip lafızları söylemez ve kişilerde olmayan şeylerle onları methetmez" dedi. Ömer dedi ki: Şairlerin şairi şu beytin sahibidir:

Ey ayıpsız adamlar! Hiç dost bırakmıyorsun kendine
Eğer onun dağınık taraflarını toplamazsan[140]

Bu beytin şairi Nâbiğa'dır.

Medâinî Ali b. Hâşim'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Zeyd b. Ali'nin şöyle dediğini işittim: "Kuşkusuz Ebû Bekir ve Ömer'den teberrî etmek [onlardan uzak durmak ve ilgisini kesmek] tıpkı Ali b. Ebû Tâlib'den teberrî etmek gibidir. Allah hepsinden razı olsun."

Medâinî anlattı. O İsa b. Zeyd b. De'b ve İbn Cu'dübe'den, onlar Sâlih b. Keysân'dan ve başkalarından naklettiler; dediler ki: Ömer geç Müslüman oldu. Kardeşi Zeyd b. Hattâb ondan önce Müslüman olmuştu. Onun geç Müslüman olmasının sebebi şuydu: Ömer Şam tarafına gitmişti; yanında da bir miktar para vardı. Bir kavimle karşılaştı ve onlardan korktu. Bunun üzerine parayı devesine yutturdu. Adamlar ise, "Biz bu devenin gözlerinin bu kadar düşmesini hoş karşılamıyoruz; bu adamın, yanındaki paraları deveye yutturmuş olduğunu sanıyoruz" dediler. Adamlar hemen deveyi kesip dinarları onun karnından çıkardılar. Bazılarına göre adamlar Ömer'le savaştılar ve paraları ondan aldılar; hatta onun göğsü ile karnı arasındaki bölgeyi yardılar. Ömer bunun üzerine bir Arap ailesine iltica etti; onu orada tedavi etiler ve Ömer yıllarca Şam'da kaldı. Bazılarına göre iki yıl kaldı. Ömer şöyle dedi:

Ne zaman Zinbâ b. Ravh bir beldenin yarısına kadar uğrarsa[141]
Pişmanlıktan dişleri kırılır

Sonra Ömer şehir merkezine geldi ve şöyle dedi:

Keşke ayrılmış olsalardı, Me'ân'dan
Zeytinyağı ve yağlar yüklenmiş olsalardı
Ve ceylan kanı gibi kırmızı zaferan

Ömer oradan Mekke'ye geldi. İçinde, Müslümanlara karşı büyük bir öfke vardı. Habeşistan'a muhacir olarak gitmekte olan Âmir b. Rebîa'nın yükünün yanından geçti. Ömer onun karısına, "Nereye gidiyorsun ey Üm-

140 Nâbiğâ bu beyitte, ayıpsız dost arayanların dostsuz kalacaklarını anlatmak istiyor. Çünkü kemal ve kusursuzluk sadece Allah'a mahsustur (M).

141 Asıl adı, Zinbâ Ebû Ravh İbnü'l-Cüzâmî'dir (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (الزَّنْع) maddesi) (M).

mü Abdullah?" dedi. Kadın, "Bize eziyet ettiğiniz için Allah'ın geniş olan toprağına gidiyoruz. Allah bizim için bir çıkış yolu buluncaya kadar orada kalacağız" dedi. Ömer, "Allah sizinle beraber olsun" dedi. Kadın Ömer'de bir yumuşama hissetti ve bunu kocasına haber verdi. Kocası, "Sen onun Müslüman olacağını mı sandın? Vallahi Hattâb'ın eşeği Müslüman olmadıkça o Müslüman olmaz" dedi. Sonra Ömer Müslüman oldu.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ahmed ez-Zübeyrî anlattı; dedi ki: Bize Hasan b. Sâlih haber verdi. O Ebü'l-Cehhâf'tan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr, Ömer ve Ali b. Ebû Tâlib şairdiler.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı. O Yahya b. Âdem'den, o Hasan'dan, o Ebü'l-Cehhâf'tan, o da Âmir eş-Şa'bî'den bunun benzerini nakletti. Bu rivayette, "Ali üçünden daha şairdi" ilavesi vardır.

Medâinî Suhaym b. Hafs'tan, o da kendisine anlatan bazı şeyhlerden nakletti; dedi ki: Bir gün Ömer yolda gidiyordu. Birden devesinin aksadığını gördü. Tam o sırada bir adam çıkıverdi; yanında bir deve vardı. Ömer onun devesine bindi ve şöyle dedi:

Binicisi sanki meyveli bir dal gibidir
Ya da kapta kalan suyu içen gibidir, yola gittiğinde

Medâinî Âmir b. Esved'den nakletti; dedi ki: İbnü'z-Zarib Ömer'in yanına girdi. Ömer ona, "Cahiliye dönemindeki ve İslâm dönemindeki durumunu bana anlat" dedi. İbnü'z-Zarib şöyle dedi: "Cahiliye dönemime gelince, sadece akranlarımla arkadaşlık yaptım. Müşkül işlere yaklaşmadım ve bulaşmadım. Hiçbir kadına meyletmedim. Bir adam beni ancak bir aşiretin buluşmasında veya saldıran süvarilerin içinde ya da bir günah işlemeye kalkışırken görürdü. Ama Müslüman olduğum günden beri nefsimi tezkiye etmiş değilim." Ömer, "Güzel yapmışsın" dedi.

Bana İbrâhim b. Muhammed b. Ar'ara ve Bekr b. Heysem anlattılar. Onlar Abdürrezzâk b. Hemmâm'dan, o Ma'mer'den, o da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Eğer hilafetle birlikte ezan okumaya muktedir olsaydım ezan okurdum" dedi.

Bana Velîd b. Sâlih anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî anlattı. O İbn Cu'dübe'den, o da Sâlih b. Keysân'dan şöyle dediğini nakletti: Ömer Hacca gitti. Riyâh el-Muğterif onların kervanını sevk ediyordu. Riyâh'ın sesi güzeldi. Yol almaya başlayınca Ömer ona, "Şarkılarına başla" dedi.

Bana Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O İbn Cu'dübe'den, o da Sâlih b. Keysân'dan nakletti; dedi ki: Ömer Resûlullah'ın (sas) gazvelerinde bir gözü kör olmuş ve kendisiyle beraber Ramazan hilalini gören bir adama "Hilali hangi gözünle gördün?" dedi. Adam, -sağlam olan gözünü kastederek- "Kötüsüyle" dedi. Ömer, "Eğer orucumu açarsam ne yaparsın?" dedi. Adam, "Sizinle orucumu açarım" dedi. Ömer onun sözünü kabul etti.

Bana Velîd b. Sâlih anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Abdullah'tan, o da amcası Zührî'den nakletti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Kime dua verilmiş ise, o kimse icabetten mahrum bırakılmaz. Kime şükür verilmiş ise, o kimse [nimetin] artmasından mahrum edilmez. Kime istiğfar verilmiş ise, o kimse kabulden mahrum bırakılmaz. Çünkü Allah, '*Bana yalvarın; size icabet edeyim.*'[142] buyuruyor. Yine, '*Eğer şükrederseniz sizin için arttıracağım.*'[143] diyor. Yine, '*Rabbinizden istiğfarda bulunun. Çünkü o çok bağışlayandır.*'[144] buyuruyor."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Âsım b. Ubeydullah'tan, o da Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer umre için Resûlullah'tan (sas) izin istedi. Resûlullah (sas) ona izin verdi ve "Kardeşim, bizi hayır dualarının içine kat ve bizi unutma" dedi.

Bana Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O A'meş'ten, o da Ebû İshak'tan nakletti; Abdullah dedi ki: İnsanların en ferasetlisi üç kişidir: Ebû Bekr, Ömer ve Musa'nın zevcesi. Musa'nın zevcesi, "*Babacığım, onu ücretle tut; herhâlde ücretle tuttuklarının*

142 Gâfir, 40/60.
143 İbrâhîm, 14/7.
144 Nûh, 71/10.

en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan adam bu olacaktır."[145] demişti. Bir de Yusuf'un (hapishane) arakadaşı.[146]

Bana Abbas b. Abdullah el-Bakissâî anlattı; dedi ki: Bize Fayd b. İshak anlattı. O Fudayl b. İyâd'dan nakletti dedi ki: Ağzının tamamıyla[147] konuşan kişinin kim olduğunu biliyor musunuz? O Ömer b. Hattâb'dır. Ömer insanlara yumuşak elbise giydirir; kendisi sert elbise giyerdi. Onlara güzel yemekler yedirir; kendisi buğday-arpa karışımı ekmek yerdi. Bir adama atıyye vermişti; 1.000 dirhem de fazla verdi. Kendisine, "Sen Abdullah b. Ömer'in atıyyesini de arttırsan; o senin oğlundur ve buna müstahaktır" denildi. Ömer, "Bu adamın babası Uhud günü yerinde durdu ama onun babası yerinde durmayıp kaçtı" dedi.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved el-İclî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı; dedi ki: Bize Abdüsselâm b. Harb anlattı; dedi ki: Muhammed b. İshak'tan işittim; şöyle diyordu: Ömer b. Hattâb Yezîd b. Ebû Süfyân'a veya Muâviye'ye, "Bize feraizimizle ilgili hesapları yapacak bir Rum gönder" diye mektup yazdı.

[Ömer'in Halife Olması]

Bize Ravh b. Abdülmü'min anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım en-Nebîl anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ebû Ziyâd haber verdi. O Yûsuf b. Mahik'ten, o da müminlerin annesi Âişe'den şöyle dediğini nakletti: Babam vefat edeceği sırada Ömer'i halife yapmak istedi. Ali ve Talha yanına girdiler -veya Talha ve Zübeyr girdiler, dedi.- Onlar, "Kimi halife yaptın?" dediler. Ebû Bekr, "Ömer'i yaptım" dedi. Onlar, "Peki, sen Rabbine ne diyeceksin?" dediler. Ebû Bekr, "Siz beni Allah'la mı korkutuyorsunuz? Ben Allah'ı ve Ömer'i sizden daha iyi biliyorum. Ben Allah'a, 'Senin kullarının en hayırlısını onlara halife yaptım' diyeceğim" dedi.

Medâinî isnadında şöyle dedi: Ebû Bekr vefatına sebep olan hastalığında, "Bu hastalığımda öleceğim. Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra üç kere ölümle burun buruna geldim. Sonuncusunda yemek kustum. Ondan

145 Kasas, 28/26.
146 Bazı nüshalarda "Yusuf'un arkadaşı" yer almamıştır. Eğer yer alırsa üç değil dört kişi olur.
147 Yani lafı eğip bükmeden ve hakkı olduğu gibi dile getirten, demek istiyor (M).

sonra iki kez daha hastalandım. Bu üçüncü hastalıktır. Bu hastalığımda öleceğim" dedi.

Resûlullah'ın ashâbından bir grup onun yanına girdiler. Ebû Bekr Abdurrahman b. Avf'a, "Ömer hakkında ne diyorsun?" dedi. Abdurrahman, "Güçlüdür, güvenilirdir fakat biraz serttir" dedi. Ebû Bekr, "Ben de sizin gibi düşünüyorum. Eğer emriniz ona verilirse, sizin hoşunuza gitmeyen çok şeyi terk edecektir. Ona dikkatle baktım ve onun hakkında çok düşündüm; baktım ki, bir yanlışlık yaptığım zaman bana kolaylık gösteriyor. Ben bir iş konusunda yumuşadığımda sertleşiyor" dedi. Sonra Osman'a, "Bana Ömer'den haber ver" dedi. Osman, "Onun hakkındaki bilgin yeterlidir" dedi. Ebû Bekr, "Ama sen de söyleyeceksin" dedi. Osman, "Onun Allah'tan korktuğunu biliyorum ve onun gibi birisinin burada olmadığını düşünüyorum" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, "Allah sana merhamet etsin. Eğer ona düşmanlık yapsaydın seni bırakmazdım. Onun işbaşına gelmemesi onun için daha hayırlı olurdu. Ben gördüm ki, insanlar içinde yükü en ağır olanlar onların başındaki idarecilerdir" dedi.

Ali, "Ey Resûlullah'ın Halifesi! Ömer hakkındaki görüşünü onayla. Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz" dedi. Talha ve Zübeyr ise, "Sen içimizde olup onun bize karşı olan sertliğini bildiğin hâlde onu başımıza halife mi yapacaksın?" dediler. Talha Ömer konusunda onunla tartıştı. Ebû Bekr, "O inşaallah sizin için en hayırlınız olacaktır. Eğer seni tayin etseydim, Allah senin değerini indirinceye kadar sen nefsini, değerinin çok üstüne çıkarırdın. Sen beni görüşümden vazgeçirmek mi istiyorsun?" dedi.

Medâinî, Ali b. İbrâhim'den nakletti; dedi ki: Abbas b. Mirdâs es-Sülemî'nin akrabaları Âlü'ş-Şerîd'den önce çağrılırlardı. Ömer ise, Âlü'ş-Şerîd'i onlardan önce çağırdı. Bunun üzerine Abbas b. Mirdâs'ın yeğeni olan Hevze b. Üşeym şöyle dedi:

Kuşkusuz bu iş, ehlinin dışında cereyan etmiştir
Bak ey Allah'ın emini, nereye gitmek istiyorsun?
Sen Riyâh'ı ve Şerîd'i bizden önce mi çağırırsın?
Ve yine Haysem ve Tarîd'i bizden önce mi çağırırsın?
Eğer bu kitapta yazılmışsa, o zaman tümünüz
Hür hükümdarların çocuklarısınız, biz ise köleyiz

Şiirde geçen şahıslar Riyâh b. Yakaza, Mâlik b. Yakaza ve Şerîd b. Riyâh b. Yakaza b. Usayye b. Haffâf'tır. Tarîd'den maksadı da Matrûd b. Mâlik b. Avf b. Ra'l b. Süleym'dir.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Üsâme b. Zeyd el-Leysî'den, o Muhammed b. Hamza b. Ömer'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr Cemâziyelâhir'in bitimine 8 gün kala, Salı akşamı vefat etti. Ömer de, Salı günü, Ebû Bekr'in vefatının sabahında halifeliği üstlenmiş oldu.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Esbât b. Muhammed anlattı. O Eş'as'tan, o da Hasan'dan şöyle dediğini nakletti: Ömer'in yaptığı ilk konuşmada, önce Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Sadede gelince, ben sizinle imtihan olundum, siz de benimle… Arkadaşımdan sonra size halife oldum. Bizim gücümüz dâhilinde olan şeyleri bizzat kendimiz yapmaya çalışacağız. Bizden uzak olan işleri ise, güç ve kuvvet sahiplerinin uhdesine vereceğiz. Kim iyilik yaparsa ona iyi davranacağız; kim kötülük yaparsa onu da cezalandıracağız. Allah bizi ve sizi af ve mağfiret eylesin."

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı; dedi ki: Bize A'meş anlattı. O Câmi b. Şeddâd'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Minbere çıktığı zaman Ömer'in ilk söylediği, "Allah'ım! Ben sert bir insanım, beni yumuşat; ben zayıfım, beni güçlendir; ben cimriyim, beni cömert yap" şeklinde bir dua idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim anlattı; dedi ki: Humeyd b. Hilâl'den işittim; dedi ki: Bize Ebû Bekr'in vefatında hazır bulunanlar anlattılar; dediler ki: Ömer, Ebû Bekr'in defin işlemini bitirdikten sonra elini onun kabrinin toprağından sildi; sonra konuşmak üzere yerine geçti ve şöyle dedi: "Allah sizi benimle, beni de sizinle imtihana tabi tuttu. Allah iki arkadaşımdan sonra beni içinizde bıraktı. Vallahi bana sizin işinizden bir şey geldiğinde, eğer birisinin onu üzerine alması gerekecek olursa ve o şahıs benden uzak değilse, ehliyet ve emanet yönünden o kişiye bakıp onu vali tayin ederim. Şayet onlar iyi davranırsa ben de iyi davranırım; eğer kötülük yaparlarsa

onları cezalandırırım." Dedi ki: "Vallahi Ömer dünyadan ayrılıncaya kadar bu sözlerinin üzerine bir ilavede bulunmadı."

[Ömer'in Yönetim Anlayışı]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd haber verdi. O Kâsım b. Muhammed'den nakletti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Benden sonra bu işi üstlenecek olan kişi bilsin ki, yakın ve uzak herkes ona gelip ondan bir şeyler isteyeceklerdir. Kuşkusuz ben kendimi savunmak için bu konuda, insanlarla ciddi şekilde savaşıyorum. Eğer insanlardan birisinin bu işte [hilafet işinde] benden daha güçlü olduğunu bilseydim, getirilip boynumun vurulması, benim için bu işin başına gelmekten daha sevimli olurdu."

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Ebû Ubeyde anlattılar; dediler ki: Bize İsmail b. İbrâhim el-Esedî anlattı. O Eyyûb ve İbn Avn'dan, onlar Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ahnef b. Kays'tan şöyle dediğini nakletti: Ömer'in kapısının yanında oturuyorduk; bir cariye oradan geçti. Oradakiler, "Bu Müminlerin Emîri'nin özel cariyesidir"[148] dediler. Cariye, "Ben Müminlerin Emîri'nin özel cariyesi değilim; ben ona helal de değilim. Ben Allah'ın malından bir cariyeyim" dedi. Cariye yerine yetişmişti ki bir elçi gelip bizi çağırdı. Ömer bize, "Ne söylediniz siz?" dedi. Biz de şöyle dedik: "Yanlış bir şey söylemedik; bir cariye yanımızdan geçti, biz de, 'Bu Müminlerin Emîri'nin özel cariyesidir' dedik. O da 'Ben Müminlerin Emîri'nin özel cariyesi değilim ve ben ona helal da değilim' dedi. Peki, Müminlerin Emîri'ne ne helaldir?" Ömer şöyle dedi: "Bakınız size haber veriyorum; benim için birisi kışlık, diğeri yazın sıcağında giydiğim iki elbise helaldir. Bir de hac ve umre için bindiğim bir hayvan… Benim ve ailemin azığı, Kureyş'ten orta hâlli bir adamın azığı kadardır. Sonra, ben bundan başka Müslümanlardan birisiyim. Onlara ne kadar düşerse bana da o kadar düşer."

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Şihâb el-Hannât anlattı. O Harîrî'den, o da bir adamdan nakletti; dedi ki: Ömer b. Hat-

148 Burada geçen ve "eğlencelik" diye çevirdiğimiz kelimenin Arapçası (السرية) kralın sadece gece eğlenceleri için tuttuğu cariyenin adıdır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (سرر) maddesi) (M).

tâb bize bir konuşma yaptı ve şöyle dedi: "Kuşkusuz Resûlullah'tan (sas) sonra vahiy kesilmiştir. Ben sizi, ortaya koyduklarınızla tanırım. Kim hayır ortaya koyarsa biz de ona karşı hayır düşünürüz. Kim bir kötülük ortaya koyarsa biz de ona karşı kötülük düşünürüz. Bunu sever, diğerine buğzederiz. Öyle bir zaman üzerimden geçti ki, bir insanın, sadece Allah için Kur'ân okuduğunu görüyordum. Şimdi bana öyle geliyor ki, bazı insanlar Kur'ân okuyorlar, fakat amaçları Allah'ın yanındakini talep etmek değildir. Onlar Kur'ân okumakla insanların yanındakini, dünyayı talep ediyorlar. Sizler ilminizle ve Kur'ân okuyuşunuzla Allah'ı talep ediniz. Bilin ki ben memurlarımı sizi dövmeleri ya da mallarınızı almaları için göndermiyorum. Fakat size dininizi öğretmeleri için gönderiyorum. Bunun dışında bir şey yapan olursa onu bana bildirin. Vallahi böyle birisine kısas uygularım." Bunun üzerine Amr b. Âs, "Adam emri altındakilerini terbiye etse bile, öyle mi?" dedi. Ömer şöyle dedi: "Evet, eğer haddini tecavüz ederse… Ben Resûlullah'ın kendi nefsine kısas uyguladığını gördüm. Müslümanları dövüp onları zillet içinde bırakmayın. Onları öfkelendirip fitneye düşürmeyin. Önlerine engeller koyarak isyana mecbur etmeyin. Onları susuz yerlere indirip helak etmeyin."

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Vekî'den nakletti; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ebû İshak'tan, o da Hârise b. Mudarrib el-Abdî'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Ben Allah'ın malından istifade etme konusunda nefsimi, yetimin malını yöneten birisinin konumuna koymuş bulunuyorum. İhtiyacım olmadığı zaman uzak duruyorum; muhtaç olduğumda ise örfe uygun bir şekilde yiyorum."

Bana Ravh b. Abdulmü'min ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Hişâm b. Urve'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Bana tahsis edilen maldan yediğim hariç, hazinedeki mal bana helal değildir."

Bana Hüdbe anlattı; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn anlattı. O Hüseyn'den -veya başkasından- nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, çoğu zaman beytülmalin yetkilisinden borç isterdi; o da ona borç verirdi. Çoğu zaman hazine görevlisi onun peşine düşer de, Ömer borcunu ödemek için çareler

düşünürdü. Çoğu zaman görevli, Ömer atıyyesini alıncaya veya Müslümanların ganimetlerinden payını alıncaya kadar ödemeyi ertelerdi. Ömer de o zaman borcunu öderdi.

Bana İbrâhim b. Muhammed b. Ar'ara anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Akadî anlattı; dedi ki: Bize İsa b. Hafs anlattı; dedi ki: Bana Benî Seleme'den bir adam anlattı. O Berâ b. Ma'rûr'un bir oğlundan rivayet etti; dedi ki: Bir gün Ömer b. Hattâb evden çıktı ve minberin yanına geldi. Kendisi biraz rahatsızdı ve ona bal tavsiye edilmişti. Beytülmalde de bir tulum bal vardı. Ömer, "Eğer bana izin verirseniz o balı alacağım; eğer izin vermezseniz o bana haramdır" dedi. Müslümanlar da ona izin verdiler.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Enes b. İyâd Ebû Damre anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Âsım b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer beni çağırmak üzere kölesi Yerfe'yi gönderdi. Ömer sabah namazı vakti -ya da öğle vakti, dedi-namazgâhında iken yanına vardım. Ömer şöyle dedi: "Vallahi bu malın, hilafet görevini hakkıyla yerine getirmediğim sürece bana helal olduğunu düşünmüyorum. Üstelik bu göreve geldiğimden beri kendimi bu maldan mahrum etmiş değilim. Sana Allah'ın malından bir ay infakta bulunmuştum. Bunu senin için arttıracak değilim. Fakat Gâbe'deki malımın [hurmalığın] parasıyla[149] sana yardımcı olabilirim. Onun hasadını yap ve sat. Sonra kavminin tüccarlarından birine git; onun yanında dur; eğer bir şey satın alırsa ona ortak ol. Sonra ailenin ihtiyacını gör."

Bana Ebû Ali el-Hirmâzî anlattı. O Utbî'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bir adamın yanından geçti ve ondan su istedi. Adam da suyun içine bal katıp Ömer'e verdi. Ancak Ömer içmedi ve "Allah, '*Dünyadaki hayatınızda güzelliklerinizi bitirdiniz onların zevkini sürdünüz.*'[150] buyuruyor" dedi. Adam, "Ey Müminlerin Emîri, bu ayet seninle ilgili değildir. Bu ayet inkârcılarla ilgilidir; çünkü Allah, '*İnkâr edenler ateşe sunuldukları gün onlara şöyle denilir: 'Dünyadaki hayatınızda güzelliklerinizi bitirdiniz, onların zevkini sürdünüz'.* diyor" deyince, Ömer, "Doğru söyledin" dedi ve içti.

149 İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında, (بِثُمُنٍ) yerine (بثمر) yazılmıştır (bkz. *Tabakât*, III, 277).
150 Ahkâf, 46/20.

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o Sâlih b. Keysân'dan nakletti; dedi ki: Ömer şöyle derdi: "Kimin valisi ona zulüm yapar ve ona kötülükte bulunursa, onun benden başka valisi yoktur."

Bize Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebû Zâide anlattı. O Salt b. Behrâm'dan, o da Cümey b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer şöyle dedi: Ben Celûlâ gazvesine katıldım ve orada elde ettiğim ganimetle 40.000 dirheme bir mal satın aldım. Ömer'in yanına geldiğimde bana şöyle dedi: "Ne dersin? Diyelim ki ben ateşe atılmak üzereyim. Sana, 'Onun yerine sen ateşe gir' denildi. Sen kendini benim yerime ateşe atar mısın?" dedi. Ben, "Vallahi sana eziyet veren hiçbir şey yoktur ki, senin yerine ben o eziyete katlanmayayım" dedim. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "İnsanlar alışveriş yaparlarken onları görür gibiyim. Onlar, 'Abdullah b. Ömer Resûlullah'ın arkadaşı ve Müminlerin Emîri'nin oğludur ve ona insanların en sevimlisidir' diyorlar; nitekim öylesin. Sana 100 dirhem ucuzlatmaları onlara, bir dirhem pahalandırmalarından daha iyi gelir. Ben ise sorumlu bir taksim ediciyim. Ben sana Kureyş'ten bir tüccarın sana verdiği kârdan daha fazlasını veririm. Sen bir dirheme karşılık bir dirhem kazanabilirsin." Dedi ki: Sonra tüccarları çağırdı. Bunu 400.000 dirheme satın aldılar. Ondan bana 80.000 dirhem verdi. 320.000 dirhemi de Sa'd b. Ebû Vakkâs'a gönderdi ve "Bu malı, gazaya katılanlar arasında dağıt. Onlardan vefat edenler varsa, varislerine ver" dedi.

Bize İshak b. Ebû İsrail anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Bana Hârice b. Zeyd b. Sâbit anlattı; dedi ki: Resûlullah'ın ashâbından ve ilk muhacirlerden bir adam vardı; onda cüzam hastalığı bulunuyordu. Bu zat Ömer b. Hattâb'la yemeğe oturduğu zaman Ömer ona, "Ey filanca! Önünden ye. Vallahi senin gibi bir hastalığa sahip olup bana bir mızraktan daha aşağı bir mesafede oturan hiç kimseyi bilmiyorum" dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o babasından, o da Hârice'den şöyle dediğini nakletti: Resûlullah'ın ashâbından bir adamda cüzam hastalığı vardı. Daha sonra, aynen İshak b. Ebû İsrail'in söylediği hadisi söyledi. Abdullah b. Sâlih dedi ki: Bana gelen habere göre o hastalıklı sahabî, Mu'aykîb b. Ebû Fâtıma ed-Devsî'dir.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Davud el-Hâşimî anlattı; dedi ki: İbrâhim b. Sa'd haber verdi. O Zührî'den, o da Âmir b. Vâsile Ebü't-Tufeyl'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb Usfân'da, Nâfi b. Abdülhâris ile karşılaştı. Ömer ona, "Sen vadidekilere kimi vekil bıraktın?" dedi. Nâfi, "Bir mevlamızı onlara vekil bıraktım" dedi. Ömer, "Kim o?" dedi. Nâfi, "Abdurrahman b. Ebzâ" dedi. Ömer, "Yani onlara bir mevla vekil bıraktın öyle mi?" dedi. Nâfi, "O Allah'ın kitabını okumuş ve feraiz ilmini biliyor" dedi. Ömer, "Ben Resûlullah'ın (sas), 'Allah bu Kur'ân'la bazı kavimleri yüceltir, bazılarını da alçaltır" dediğini duydum" dedi. Amr b. Muhammed dedi ki: Süleyman şöyle dedi: "Kur'ân'ı okuyan onunla yücelir; ancak Kur'ân'a inanmayan, ya da okuyup içindekilerle amel etmeyenler alçalırlar."

Bize Seleme b. Sakr ed-Dabbî anlattı. O Abbâd b. Suheyb'den, o İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, zekât malı olan develerden bir deve istemek üzere Ömer'in yanına geldi ve Ömer'e, "Benim devenin sırtı yara olmuş" dedi. Ömer ise, "Hayır, dediğin gibi değildir" dedi. Ömer geceleyin onun şu şekilde şarkı söylediğini işitti:

Yemin etti Allah'a, Ebû Hafs Ömer
Devede bir yağır ya da sürtünmeden dolayı bir yara yok diye
Allah'ım affet onu, eğer günahkâr olmuş ise

Ömer adama, "Ey filan! O gece sizinle birlikte olduğumu biliyor muydun?" dedi. Adam, "Hayır, bilmiyordum" dedi. Bunun üzerine Ömer ona bir deve verdi ve "Allah'ım beni affet" dedi.

Bana Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O Esved b. Şeybân'dan, o da kendisine anlatanlardan nakletti; dedi ki: Bir grup gazi Şam'dan gelip Yemen'e gitmek istiyorlardı. Ömer sabah namazını kıldığı zaman, içine yiyecek koyduğu sahanları vardı. O gazilerden bir adam geldi ve yemek yemeye başladı; ancak sol eliyle yiyordu. Ömer yemek yiyen insanlarla ilgilenirdi; o adama, "Sağ elinle yemek ye" dedi. Adam Ömer'e cevap vermedi. Ömer tekrar ona aynı şeyi söyledi. Adam, "Sağ elim meşguldür" dedi. Adam yemeğini bitirince Ömer onu çağırdı ve "Sağ elinin ne meşguliyeti vardı?" dedi. Adam sağ elini

çıkardı; Ömer elinin kesik olduğunu görünce, "Neden böyle?" dedi. Adam, "Yermûk günü elim yaralandı" dedi. Ömer, "Kim sana abdest aldırıyor?" dedi. Adam, "Sol elimle abdest alıyorum; Allah da yardım ediyor" dedi. Ömer, "Nereye gidiyorsun?" dedi. Adam, "Yemen'e gidiyorum. Şu kadar zamandan beri görmediğim annemi görmeye gidiyorum" dedi. Ömer, "Bu anneye bir iyiliktir" dedi. Ömer hemen zekât malından ona beş deve ve bir hizmetçi verilmesi için emir verdi ve develerin üzerine yükler koydurdu.

[Ömer b. Hattâb'ın Hikmetli Sözleri]

Bize Ebû Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Abbâd b. Abbâd anlattı. O Mücâlid'den, o Şa'bî'den, o da Mesrûk'tan nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın yanındaydık; asalet ve saygınlıktan söz ettiler. Ömer, "Kişinin şerefi ve itibarı dinidir. Kişinin mürüvveti ahlakıdır. Kişinin asaleti de aklıdır" dedi.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Mis'ar'dan, o Sa'd b. İbrâhim'den nakletti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Yoksulluktan ziyade geçim sıkıntısı çekmenizden korkarım. Zira istikamet oldukça az da yeter, ancak fesat olunca çok da yetmez."

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı. O Ebû Zeyd Saîd b. Evs el-Ensârî'den, o Ebû Amr b. Alâ'dan, o da Mücâhid'den, Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Kim Allah'tan hayâ ederse Allah onun ayıplarını örter."

Ban Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o İbn Ayyâş'tan, o babasından, o da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, karşılıklı olarak soylarıyla iftihar eden iki adam gördü. Ömer onlara, "Eğer takvanız varsa, kararlılığınız da vardır. Eğer dininiz varsa itibarınız da vardır. Eğer aklınız varsa mürüvvetiniz de vardır. Eğer fazlasını verdiğiniz bir malınız varsa şerefiniz de vardır. Aksi takdirde iki merkepten daha kötüsünüz. Eğer bir daha böyle övündüğünüzü görürsem başınızı ağrıtırım" dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukri anlattı. O Ebû Zübeyd Abser'den rivayet etti; dedi ki: Bana gelen habere göre Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "İktisatla birlikte olan azlık, israfla birlikte olan zenginlikten daha çok ihtiyaçları karşılayıcıdır."

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini nakletti: Benî Dirâm b. Mâlik el-Cühenî'den olan Şihâb b. Cemre Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi. Ömer ona, "Adın ne?" dedi. Adam, "Şihâb" dedi. Ömer, "Kimin oğlu?" dedi. Adam, "Cemre'nin oğlu" dedi. Ömer, "Kimlerdensin?" dedi. Adam, "Benî Dirâm'dan birisi olan Hurraka'dan" dedi. Ömer, "Nereden geliyorsun?" dedi. Adam, "Harretü'n-Nar'dan geliyorum" dedi. Ömer, "Evin nerede?" dedi. Adam, "Evim Lezza'da" dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb, "Ateşten Allah'a sığınırım. Sanıyorum senin ailen şu anda yanıyorlar" dedi. Adam döndü, ailesini ateşlerin içinde buldu.[151]

Hişâm dedi ki: Hurraka, Humeys b. Âmir b. Sa'lebe b. Mevdûa b. Cüheyne b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem'in çocuklarıdır. Benî Sehm b. Mürre b. Kays'ı oklarla yaktıkları için onlara "Hurraka" denilmiştir.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; O Bişr b. Mufaddal'dan nakletti; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Abdullah b. Ebû Seleme el-Mâcişûn anlattı. O Abdülvâhid b. Ebû Avn'dan, o da Kâsım b. Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti: Âişe Ömer'den (ra) söz etti ve şöyle dedi: "Vallahi Ömer işleri çok iyi çekip çevirirdi. [İlimde] eşi ve benzeri bulunmuyordu. İşlerin altından kalkmasını bilirdi."

Medâinî Saîd b. Osman'dan nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Eğer ölüm ve hesap gününün korkusu olmasaydı dünya işini benden daha iyi bilen olmazdı."

Medâinî Muhammed b. Sâlih'ten, o Mücâlid'den, o da Ş a'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ömer b. Hattâb'a, "Allah'tan kork ey Müminlerin Emîri!" dedi. Bir adam da ona, "Sen bunu Müminlerin Emîri'ne mi söylüyorsun?" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Bırak onu; eğer böyle söylemezlerse onlarda hayır yok, demektir. Bu sözler bize söylenmediği zaman bizde de hayır olmaz" dedi.

Medâinî Abdülazîz b. Sâlim'den, o Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ömer şöyle derdi: "Kim Allah'tan korkarsa Allah da onu korur. Kim Allah için

151 Bu adam Ömer'in sorularına cevap verirken bilerek ateşi hatırlatan kelimeler seçmişti: Şihâb, Cemre, Dirâm, Hurraka, Nâr ve Lezzâ… Ömer de buna uygun bir cevap vermiştir (M).

borç verirse Allah onu hayırla mükâfatlandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona kâfidir. Niyeti olmayanın ameli de olmaz. İyiliği olmayanın sevabı da olmaz."

Ebü'l-Hasan dedi ki: Rivayet edildiğine göre Ömer şöyle dedi: "Şayet müminin umudu ve korkusu tartılsa eşit oldukları görülür." Bu sözün aynısı Ebû Bekr es-Sıddîk'tan da rivayet edilmiştir.

Medâinî Ali b. Hâşim'den, o İbn Cu'dübe'den rivayet etti; dedi ki: Ömer, "İştahımı çeken her şeyi satın almam israf olarak yeterlidir" dedi.

[Ömer'in Zühd Hayatı]

Medâinî A'meş'ten, o Zeyd b. Vehb'den nakletti; dedi ki: Ömer'i çarşıya çıkarken gördüm; üzerinde, üstünde 14 yama bulunan bir gömlek vardı. Yamalardan birisi deri idi. Elinde de kırbaç vardı.

Medâinî Mesleme'den ve başkalarından nakletti; dedi ki: Ahnef şöyle dedi: Hayatımda bir kez dışında asla yalan söylemedim. Ömer benim üzerimde bir rida gördü ve "Bunu kaça aldın?" dedi. Ben de fiyatının üçte birisiyle aldığımı söyledim. Bunun üzerine Ömer, "Güzel bir rida, eğer fiyatı yüksek olmasaydı" dedi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Humeyd'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer, zayıflıktan titreyen bir kız gördü ve "Kim bu kız?" dedi. Abdullah b. Ömer, "Senin kızlarından birisidir" dedi. Ömer, "Hangi kızım bu?" dedi. Abdullah b. Ömer, "Benim kızım" dedi. Ömer, "Peki, neden bu hâle geldi?" dedi. Abdullah, "Sen ona yeterince infakta bulunmuyorsun da ondan" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Vallahi ben senin çocuğunun ağzına koyacak değilim; çocuğuna sahip çık be adam!" dedi.

Bize Süreyc b. Yunus anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O Mus'ab b. Sa'd'dan nakletti; dedi ki: Hafsa bt. Ömer babasına, "Ey Müminlerin Emîri! Allah sana bolca rızık ihsan etmiş, toprakları fethetmeyi müyesser kılmış ve senin için hayrı çoğaltmıştır. Artık daha leziz yemekler yesen ve daha yumuşak elbiseler giysen…" dedi. Ömer şöyle dedi: "Bizzat senden delil getireceğim; Resû-

lullah'ın (sas) ne derece sıkıntılı bir hayat yaşadığını hatırlamıyor musun? Hatırlamıyor musun? Hatırlamıyor musun ha?" Ömer bu cümleyi o kadar söyleyip durdu ki, sonunda Hafsa'yı ağlattı. Sonra Ömer, "Ben sana, 'Vallahi eğer gücüm yeterse onun ve halifesinin sıkıntılı hayatlarına muhakkak ortak olurum. Bana düşen, onlarla birlikte o ikisinin ahiretteki mesut hayatlarına kavuşmaktır' demiştim" dedi. Dedi ki: O "ikisi" sözüyle, Allah'ın Resûlünü ve Ebû Bekr'i kastediyor.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Ravh b. Abdülmü'min anlattılar; dediler ki: Bize Müslim b. İbrâhim anlattı; dedi ki: Bize Ebû Akîl anlattı; dedi ki: Hasan haber verdi; dedi ki: Ömer b. Hattâb, nefsine karşı son derece katıydı ve onu leziz nimetlerden mahrum bırakıyordu. Derken Allah Müslümanlara zenginlik ihsan etti. Bunun üzerine Müslümanlar Hafsa'nın yanına geldiler ve "Ömer nefsine karşı katı davranıyor ve onu leziz nimetlerden mahrum bırakıyor. Oysa Allah rızkı bollaştırmıştır. Ömer, gelen ganimetlerden istediği kadar alsın. Bu hususta Müslümanların helalliği ve rızası var" dediler. Hafsa da sanki gelenlerin bu arzu ve isteklerine meyletti. Onlar Hafsa'nın yanından ayrıldıktan sonra Ömer Hafsa'nın yanına geldi. Hafsa insanların kendisine anlattıklarını Ömer'e aktardı. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Ey Ömer'in kızı Hafsa! Kavmine samimiyet gösterdin ve babanı kandırdın. Kuşkusuz benim ailemin malımda ve nefsimde hakkı vardır; ama dinim ve emanetim [hilafet görevim] konusunda hiçbir hakları yoktur."

Bize Halef b. Hişâm ve İbrâhim el-Allâf el-Basrî anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O A'meş'ten, o da İbrâhim'den nakletti; dedi ki: Ömer halife olduğu hâlde ticaretle meşgul oluyordu. Şam'a gitmek üzere bir kervan hazırladı. Sonra 4.000 dirhem borç istemek üzere bir adamı Abdurrahman b. Avf'ın yanına gönderdi. Abdurrahman b. Avf, Ömer'in gönderdiği elçiye, "Ona söyle, hazineden alsın, sonra aldığını geri öder" dedi. Elçi durumu Ömer'e bildirdi; bu durum Ömer'in zoruna gitti. Sonra Abdurrahman b. Avf ile karşılaştı ve: "Borcu hazineden alsın diyen sen misin? Eğer maaş zamanı gelmeden ölecek olursam, 'Ömer onu beytülmalden almıştı. Onu varislerine bırakın' diyeceksiniz. Ben de kıyamet günü onunla muaheze olunacağım. Hayır, ben o borcu senin gibi dünya malına

karşı hırslı ve cimri bir adamdan almak istedim. Eğer ölürsem adam onu mirasımdan -veya malımdan, demişti- alır" dedi.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize İbn Nümeyr anlattı; dedi ki: İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O Ebû Bürde'den, o da Yesâr b. Nümeyr'den şöyle dediğini nakletti: Ömer bana, "Bu haccımızda ne kadar harcadık?" diye sordu. Ben, "15 dinar harcadık" dedim.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı. O Süfyân'dan, o da Yahya b. Saîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana bir şeyhimiz haber verdi; dedi ki: Ömer Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Dönünceye kadar hiç çadır kurmadı. O hep bir serginin altında gölgelenirdi.

Bize Süleyman b. Davud ez-Zehrânî Ebü'r-Rebî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Yahya b. Saîd haber verdi. O Abdullah b. Âmir b. Rebîa'dan rivayet etti; dedi ki: Hac yolculuğunda Mekke'den Medine'ye kadar Ömer b. Hattâb ile yol arkadaşlığı yaptım. Sonra döndük; hiç çadır kurmadı. Gölgelenecek bir yapı da yoktu. O sadece bir ağacın üzerine bir sergi ya da bir giysi atar ve altında gölgelenirdi.

Bize Şeybân b. Ebû Şeybe el-Übüllî anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı; dedi ki: Hasan'ın şöyle dediğini işittim: Ömer b. Hattâb şöyle derdi: "Müslüman ordularının komutanlarından bir komutan benim yanımda şehirlerden her hangi bir şehrin valisinden daha önemlidir. Çünkü şehrin valisi emir vermeyi arzu eder ve bana danışır, fakat ordu komutanı bana danışma fırsatına sahip değildir."

Bize Şeybân b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Saik b. Hazn anlattı; dedi ki: Âsım b. Behdele haber verdi; dedi ki: Ömer valilerini görev yerlerine gönderdiği zaman onlara Allah'tan korkmayı tavsiye eder ve onlara, "Müslümanları dövüp onları zillet içinde bırakmayın. Onları öfkelendirip fitneye düşürmeyin. Önlerine engeller koyarak isyana mecbur etmeyin. Beygirlere[152] binmeyin. Malın iyisini yemeyin. Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamamak için kapıyı kapatmayın. Rivayeti azaltın ve Kur'ân'ı yalınlaştırın"[153] derdi.

---

152 O zaman beygir lüks binek hayvanı sayılırdı (M).

153 Yani Mushafların kenarlarına notlar yazmayın (M).

Bize Şeybân anlattı; dedi ki: Bize Ukbe b. Abdullah el-Asam anlattı; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel anlattı. O Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Bir orduyu denizdeki gemiye bindirmek için Ömer'e müracaat ettiler. Ömer, "Bir ümmeti tahtaların üzerine bindirip onların boğulmasına vesile olacağım; hayır vallahi yapmayacağım" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Harb anlattı; dedi ki: Cerîr b. Hâzim anlattı. O Ya'lâ'dan, o da Nâfi'den rivayet etti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Allah, Müslümanları gemiye bindirmediğim için hiçbir zaman beni mesul tutmaz."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, deniz yolculuğunu sormak üzere Amr b. Âs'a bir mektup yazdı. Amr mektubunun cevabında şöyle dedi: "Bir tahta parçası üzerinde bulunan bir kurtçuk… Eğer dal kırılırsa kurtçuk helak olur" dedi. Bunun üzerine Ömer Müslümanları deniz yoluyla göndermek istemedi ve bundan vazgeçti.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı. O Vekî'den, o Mansûr'dan, o da İbrâhim'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, üçte ikisi gidip de üçte biri kalan üzüm şırasını [pekmezi] halka dağıtması için Kûfe valisi olan Ammâr b. Yâsir'e mektup yazdı.

Bana Muhammed b. Ebân el-Vâsıtî anlattı; dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim anlattı; dedi ki: Hasan'dan işittim; şöyle diyordu: Ebû Musa Basra halkının heyeti içinde Ömer'in yanına geldi. Dediler ki: Biz her gün Ömer'in yanına giderdik; onun yanında ufaltılmış ekmekler vardı.[154] Bazen o ekmeğin zeytinyağı ile katık yapıldığını, bazen tereyağıyla, bazen de sütle katık yapılarak yenildiğini görürdük. Bazen kurutulmuş etlerin ufak parçalara ayrıldığını ve o ekmeğe konulduğunu görürdük, bazen de taze et olurdu. Ancak bu çok nadirdi. Bir gün Ömer bize şöyle dedi: "Ey insanlar! Yemek konusunda mazeret beyan etmenizi ve yemeğimi beğenmediğinizi görüyorum. Vallahi şayet istesem içinizde en iyi yemek-

154 Hem RK'de hem de ZZ'de "Ufak ufak doğranmış" anlamına gelen (خبزة ثُلَثُّ) kelimesi yer almaktadır. İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ı gibi diğer bazı kaynaklarda bu ifade (ثلاث خبزة) şeklinde geçmektedir (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 283). Biz çeviride, *Ensâb*'da yer alan (خبزة ثُلَثُّ) şeklindeki kaydı esas aldık (M).

leri yiyen ve en iyi yaşayan ben olurum. Vallahi ben devenin göğsündeki etleri, yağları ve Salâik'i [kızartılmış kuzu etini ve yufka ekmeği] bilmiyor değilim. Fakat Allah'ın, bir kavmi, yaptıklarından dolayı ayıpladığını ve '*Dünyadaki hayatınızda güzelliklerinizi bitirdiniz ve onların zevkini sürdünüz*'[155] buyurduğunu işittim."

Ebû Musa bizimle konuştu ve "Eğer Müminlerin Emîri ile konuşursanız beytülmalden bize biraz erzak tahsis eder" dedi. Vallahi bize bunu hep söyledi. Sonunda Müminlerin Emîri ile konuştuk. Bize, "Ey valiler topluğu! Kendi nefsim için razı olduğum şeye siz de nefsiniz için razı olmaz mısınız?" dedi. Biz de, "Ey Müminlerin Emîri! Medine, yaşanılması zor olan bir topraktır. İkram edilip yenildiğini görmüyoruz. Biz ise yiyecekleri bol olan bir yerdeyiz. Bizim valimiz akşam yemeği ikram eder ve yemeği yenilir" dedik. Bunun üzerine Ömer yere bir şeyler çizdi; sonra kafasını kaldırıp Ebû Musa'ya şöyle dedi: "Tamam, ben her gün size hazineden iki koyun ve iki cerîb [ölçek] un tahsis ediyorum. Sabah olduğu zaman koyunlardan birisini cerîblerden birisinin üzerine koy; sen ve arkadaşların onu yiyin. Sonra içeceğini iste ve iç. Sağındakine ve onun yanındakine de içir. Sonra sırayla onun yanındaki kişilere de içir. Sonra kalk ve işine bak. Akşam olduğunda diğer koyunu kalan cerîbin üzerine koy; sen ve arkadaşların yiyin; sonra içeceğini iste ve iç. Dikkatli olun! İnsanları evlerinde doyurun ve çoluk çocuklarına yemek yedirin. Bununla beraber, vallahi her gün [tüketilmek üzere] iki koyun ve iki cerîb alınan bir beldenin muhakkak hızla yıkılmaya sürükleneceğini tahmin ediyorum."

Bize Yahya b. Eyyûb ez-Zâhid anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. İbrâhim anlattı. O Yunus'tan, o da Humeyd b. Hilâl'den rivayet etti; dedi ki: Hafs b. Ebü'l-Âs es-Sekafî Ömer'in yemeğine gelir fakat yemezdi. Bir gün Ömer ona, "Yemeğimizi yemene engel olan nedir?" dedi. Hafs, "Doğrusu senin yemeğin sert ve lezzetsizdir. Gidip benim için hazırlanmış yumuşak ve lezzetli yemeği yiyeceğim" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Bir koyunun kesilip yüzülmesini, un getirilip hamur teknesine konulup yoğrulmasını, sonra lavaş ekmeğin pişirilmesini, bir sa' kuru üzüm getirilip kaplara dökülmesini, sonra üzerine su ilave edilerek geyik kanı gibi kırmızı olmasını emret-

155 Ahkaf, 46/20.

mekten aciz olduğumu mu düşünüyorsun?" dedi. Hafs, "Hayır, gerçekten senin güzelce yaşamaktan anladığını düşünüyorum" dedi. Ömer, "Evet, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, şayet hasenelerim [iyiliklerim] eksilmeyecek olsaydı sizin müreffeh hayatınıza ortak olurdum" dedi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Saîd el-Cüreyrî haber verdi. O Ebû Nadre'den, o Rebî b. Ziyâd el-Hârisî'den rivayet etti; dedi ki: Rebî b. Ziyâd Ömer'in yanına gitti; Ömer'in durumu onu hayrete düşürdü. Ömer'in yediği lezzetsiz ve sert yemeklerden şikâyet edip Ömer'e şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emîri! İnsanların içinde lezzetli yemeğe, güzel bineğe ve yumuşak elbiseye herkesten daha çok layıksın" Bunun üzerine Ömer yanındaki ağaç dalını kaldırıp onun kafasına vurdu ve şöyle dedi: "Vallahi bu sözünle sadece bana yaklaşmak istediğini biliyorum. Sen benimle insanların misalinin ne olduğunu biliyor musun? Benimle onların misali şöyledir: Bir grup insan yolculuğa çıkmış ve nafakalarını içlerinden bir adama teslim edip, 'Bunları bizim için harca' demişler. Şimdi o adamın, kendisine emanet edilen nafakalardan bir şeyi kendisi için tahsis etmesi helal olur mu?" Rebî, "Hayır, helal olmaz ey Müminlerin Emîri" dedi.

Sonra Ömer şöyle dedi: "Ben valilerimi sizi dövsünler, haysiyetinizi rencide etsinler ve mallarınızı alsınlar diye tayin etmedim. Ben onları, Allah'ın kitabını ve Resûlü'nün sünnetini size öğretsinler diye tayin ettim. Hangi beldenin valisi o beldeye bir haksızlık edecek olursa mağdur olan şahıs muhakeme olmak için yanıma gelmelidir ki, onun hakkını validen alayım" Bunun üzerine Amr b. Âs, "Ey Müminlerin Emîri! Bir idareci, emri altındakilerden bir adamı terbiye ederse, terbiye edilen kişinin idareciden hakkını almayı mı düşünüyorsun?" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah Resûlü'nün (sas) bizzat kendisine kısas uyguladığını gördüğüm hâlde, vali haddini aştığı zaman, o adamın hakkını almak için neden kısas uygulamayacakmışım?" dedi.

Ömer ordu komutanlarına şunları yazdı: "Müslümanları dövüp zillet içinde bırakmayın. Onların önlerine engeller çıkarıp onları isyana mecbur

etmeyin. Onları öfkelendirip fitneye düşürmeyin. Onları susuz yerlerde, çöllerde konaklatıp helak etmeyin."

Bize Yahya b. Maîn ve Bekr b. Heysem anlattılar; dediler ki: Bize Abdürrezzâk b. Hemmâm anlattı; dedi ki: Bize Ma'mer anlattı. O da Katâde'den nakletti; dedi ki: Basra halkından bazı insanlar Ömer'in yemek yediği esnada hazır bulundular. Ömer, onların yemekten hoşlanmadıklarını gördü. Bu yüzden onlara, "Yiyin; vallahi eğer isteseydim hepinizden daha iyi yer ve içerdim. Siz benim güzel yiyecekleri ve içi bulgurla doldurulmuş oğlakları bilmediğimi mi düşünüyorsunuz? Fakat ben Allah'ın, '*Dünyadaki hayatınızda güzelliklerinizi bitirdiniz ve onların zevkini sürdünüz*' sözüyle bazı insanları kınadığını gördüm." dedi.

Bana Abbas b. Velîd en-Nersî anlattı; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel anlattı. O Ebû Osman en-Nehdî'den nakletti; dedi ki: Azerbaycan fethedildiği zaman ben Utbe b. Ferkad'ın yanındaydım. İki çanta yaptı ve onların içine sadeyağ ve hurmadan yapılmış helva koydu. Sonra üzerlerini deriler ve keçelerle örttü ve mevlası Suhaym ile birlikte Ömer'e gönderdi. Ömer, "Nedir o getirdiğin şey; altın mı, gümüş mü?" dedi ve açılmasını emretti. Paketler açıldı. Ömer helvanın tadına baktı ve "Bu yumuşacık ve lezzetli bir yiyecektir. Bütün muhacirler bundan yerlerse onları doyurur mu acaba?" dedi. Suhaym, "Hayır, o ancak sana mahsus bir şeydir" dedi. Bunun üzerine Ömer Utbe'ye şöyle yazdı: "Selamdan sonra sadede gelince, bana gönderdiklerin ne senin, ne ananın, ne de babanın emeğindendir. Müslümanların yolculuklarında doydukları yiyecekler dışındaki şeyleri yeme."

[Ömer'le Gelen Yenilikler ve İdaredeki Titizliği]

Bize Şeybân b. Ebû Şeybe el-Âcurrî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Ebû Kesîr anlattı; dedi ki: Ebû Musa'nın kâtiplerinden birisi, "Ebû Musa'dan" ifadesiyle başlayan bir mektup yazdı. Ömer ona cevaben, "Bu mektubum sana geldiği zaman kâtibine birkaç kırbaç vur ve onu işinden azlet" diye yazdı.

Bana Şeybân ve Muhammed b. Ebân el-Vâsıtî anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı. O Hasan'dan nakletti; dedi ki: Bir kadın bir iş

hakkında Ömer'le konuştu. Ömer onu azarladı ve "Senin bu işle ne alakan var? Sizler ancak eğlenceliksiniz. Hemen kocanla sohbetine geri dön ve işin olmayan işlere bulaşma" dedi.

Bize Abbas b. Velîd anlattı; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı; dedi ki: Abdülmelik b. Hâlid haber verdi. O Matar el-Varrâk'tan rivayet etti; dedi ki: Ebû Musa Ömer'e bir mektup yazmıştı. Kâtip mektupta yanlış bir harf yazmıştı. Bunun üzerine Ömer ona, "Kâtibine birkaç kırbaç vur ve daha iyi bir kâtip tut" diye bir mektup yazdı.

Bize Abdullah b. Muhammed Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî anlattı; dedi ki: Bize Hassân anlattı. O Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini nakletti: Ebû Musa Ömer'e, "Senden bize bazı mektuplar geliyor; onların zamanını ve tarihini bilmiyoruz. Mektuplara tarih koy" şeklinde bir mektup yazdı. Bunun üzerine Ömer Resûlullah'ın (sas) ashâbıyla istişarede bulundu. Bazıları, "Resûlullah'ın (sas) bi'setini tarih kabul et" dediler. Bazıları da "Onun vefatını tarih olarak al" dediler. Ömer ise, "Ben Resûlullah'ın (sas) hicretini tarih olarak esas alacağım. Çünkü onun hicreti hak ile batılı birbirinden ayırmıştır" dedi ve hicreti esas tarih olarak kabul etti.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o dedesinden, o Ebû Sâlih'ten, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) vefat edip Ebû Bekr halife seçilince ona "Allah Resûlü'nün halifesi" denilirdi. Ebû Bekr vefat edip de Ömer halife olunca Ömer'e "Allah Resûlü'nün halifesinin halifesi" denildi. Bunun üzerine Müslümanlar, "Peki, Ömer'den sonra gelen halife için ne denilecek? Acaba onun için, 'Resûlullah'ın halifesinin halifesinin halifesi mi denilecek? Bu şekilde uzayıp gider. Fakat halifeyi çağıracağınız ve ondan sonraki halifenin [aynı isimle] çağrılacağı bir isim üzerinde anlaşın" dediler. Bunun üzerine bazı sahabîler, "Biz müminiz; Ömer de emîrimizdir" dediler. Böylece Ömer "Müminlerin Emîri" diye çağrılmaya başladı. İlk kez "Müminlerin Emîri" diye adlandırılan Ömer b. Hattâb'dır. İlk kez mektuplara tarihi yazan da odur.

Kelbî dedi ki: Bana anlatıldığına göre Ömer, "Sizler müminlersiniz, ben de sizin emîrinizim" dedi.

Kelbî dedi ki: Bana ulaşan habere göre bu sözü söyleyen kişi Muğîre b. Şu'be'dir.

Bize Abdüla'lâ b. Hammâd en-Nersî Ebû Yahya anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Ali b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Ömer İbn Mutî'i Kûfe'ye vali tayin edip tayin belgesini ona verdi ve "Vali olarak atanmış olduğunu kimseye söyleme" dedi. Adam eşinin yanına gitti ve "Müminlerin Emîri beni Kûfe'ye vali yaptı; hemen bana yolculuk için gerekenleri bir yerden emaneten al" dedi. Kadın, Muğîre b. Şu'be'nin eşi olan kız kardeşine haber yolladı ve ona, "Benim kocam Kûfe valisi yapıldı. Ona yolculuk levazımatını gönder" dedi. Muğîre gelince eşi ona durumu haber verdi. Muğîre gün ortasında Ömer'in kapısına dayandı. Ömer tam o sırada öğle uykusu [kaylûle] için hazırlık yapmıştı. Muğîre kapıcıya, benim için Ömer'den izin iste 400 dirhem senin olsun" dedi. Muğîre'ye izin verildi. Onun verdiği bu para, İslâm'da ilk rüşvet kabul edilmektedir.

Muğîre Ömer'in yanına girdi ve "Allah seni muvaffak etsin ey Müminlerin Emîri; doğrusu güçlü ve emin birisini [Kûfe'ye] vali tayin etmişsin" dedi. Ömer, "Kim o?" dedi. Muğîre, "İbn Mutî; onu Kûfe'ye tayin etmişsin ya!" dedi. Ömer, "Yazık sana, bunu sana kim haber verdi?" dedi. Muğîre, "Su taşıyan kadınlar, sokakta bunu konuşuyorlardı" dedi. Ömer, "Sen bir iyilik yapar mısın?" dedi. Muğîre, "Evet, yaparım" dedi. Ömer, "O zaman git; ondan tayin emrini al, sonra Kûfe'ye git" dedi. Rivayete göre Muğîre'den önce Kûfe'ye vali olarak tayin edilen Cübeyr b. Mut'im idi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ebû Abdullah Vâkıdî dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı, o amcası Zührî'den ve başkalarından nakletti, dediler ki: Ömer b. Hattâb ilk defa "Müminlerin Emîri" olarak çağrılan kişidir. Ömer, hicretin 10. yılının Rebîülevvel ayında, Peygamber'in (sas) Mekke'den Medine'ye hicretini esas alarak tarih kaydını ilk oluşturan kişidir. O aynı zamanda ilk olarak Kur'ân'ı sayfalarda toplayan kişidir. Ömer Ramazan gecelerini ihya etmeyi gelenek hâline getiren, insanları bunun için toplayan ve bunu Medine'nin dışındaki beldelere yazıyla bildiren ilk şahıstır. Bu ihya geleneği hicretin 14. yılının Ramazanında başlamıştı. Ömer vefat edince Ali b. Ebû Tâlib, "Ömer bizim mescitlerimizi aydınlattığı gibi Allah onun kabrini aydınlatsın" dedi. Ömer Medine'de, birisi

erkeklere, diğeri kadınlara namaz kıldırmak üzere okuyuşları güzel olan iki imam tayin etti.

Ömer, içki içenlere 80 değnek had cezası uygulayan ilk kişidir. Ayrıca sarhoş olanlara da 80 değnek uygulamasını getirmiş ve "Kim sarhoş olup küfretmeye başlarsa, ayıldığı zaman ona iftira haddi uygularım" demişti. Ömer, haksız bir şekilde insanlardan kuşkulananlara karşı ilk sert davranan kişidir. Yine Ömer, Rüveyşid es-Sekafî'nin evini yakmıştır. Onun evi içki dükkânı olarak kullanılıyordu. Yine Ömer, içki içen Rebîa b. Ümeyye el-Cumahî'yi Hayber'e sürgün etmiştir. Rebîa oradan Rum topraklarına gitti ve orada dinden döndü. Ömer, insanları korumak amacıyla geceleri Medine'de dolaşan ve asa taşıyıp onunla insanları terbiye eden ilk kişidir. Hatta ondan sonra, "Ömer'in asası, sizin kılıcınızdan daha korkunçtur" sözü meşhur olmuştur.

Ömer, Ebû Bekr döneminde gerçekleştirilen fetihlerden sonra birçok fethi gerçekleştiren ilk halifedir. Cezîre'yi, Şam'ın bir bölümünü, Mısır'ı ve Sevâd'ı fethetti. Fethettiği yerlere harac vergisini, ayrıca zimmî [gayrimüslim] halkların tümüne cizye vergisi koyan kişidir. Ömer, "Onlardan hiç birisinin bir ay içinde bir dirheme ihtiyacı olmaz" demişti. Ömer döneminde Sevâd ve dağlık bölgelerin harac miktarı 120 milyon vâfîye ulaşmıştır. Bir vâfî, bir miskal altın ağırlığındadır. İlk olarak Kûfe, Basra, Cezîre, Şam ve Musul şehirlerini kurup Arapları oralara yerleştiren kişidir. Yine o şehirlerde ilk defa kadı tayin eden ve divanları oluşturan da Ömer'dir. O, insanları kabilelerine göre tasnif ederek divan defterlerine yazdı ve ganimet gelirlerinden atıyye tahsis ederek onlara dağıttı. Ömer aynı zamanda, Mısır'dan sahildeki Câr şehrine kadar denizden gemilerle yiyecek taşıyan ilk halifedir. Sonra o yiyecekleri Câr'dan Medine'ye taşımıştır.

Ömer bir valiyi görevlendirdiği zaman, valinin sahip olduğu malı yazıyla kayıt altına alırdı. Daha sonra valiyi azlettiği zaman da artan malını onunla bölüşürdü. Çok sayıda valinin malını bölüşmüştür. Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Hüreyre, Amr b. Âs ve Muâz b. Cebel onlardandır. Ömer, kendisinden çekindiklerini, ayrıca siyasî yetenek ve basiretlerini bildiği için Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından Amr b. Âs, Muâviye ve Muğîre b. Şu'be gibi adamları vali tayin ediyor; onlardan daha faziletli olan Ali, Osman,

Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve diğerleri gibi zatları valilik görevine getirmiyordu. Ömer'e, "Resûlullah'ın (sas) ashâbından ileri gelenleri neden vali olarak tayin etmiyorsun?" denildiğinde, "Onları valiliğin kirlerine bulaştırmak istemiyorum" derdi.

Ömer b. Hattâb, içinde un bulunan ve "Darü'r-Rızk" denilen bir ev tutmuştu. O eve kavut, hurma, kuru üzüm, zeytinyağı ve yolda istirahat için duranlarla misafir olanlara yardım malzemesi olacak diğer ihtiyaç maddelerini koydu. Ömer iki Mescid [Mekke ile Medine] arasına da istirahat için duran yolcuların ihtiyaçlarını karşılayacak şeyler koydu. Yine Ömer, insanlar Medine'de çoğalmaya başlayınca Resûlullah'ın (sas) Mescidini genişletti. İlk olarak Yahudileri Hicâz toprağından çıkaran ve Necrân Hristiyanlarını Kûfe'deki en-Necrâniyye'de iskân eden kişidir. Hicretin 16. yılının Safer ayında Şam'ın Câbiye denilen bölgesine gitti ve orada 20 gece kaldı. Ömer oradayken namazları seferî kılıyordu. Yine Beytü'l-Makdis fethinde de hazır bulundu ve ganimetleri Câbiye'de taksim etti. Hicretin 17. yılının Cemâziyelevvel ayında Şam'a dönmek üzere yola çıktı. Ser'[156] denilen yere geldiğinde, Şam bölgesinde taun hastalığının yayıldığı haberi kendisine ulaştı. Ömer Ser' köyünden geri döndü. Ebû Ubeyd b. Cerrâh, "Sen Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" dedi. Ömer, "Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum" dedi.

Hicretin 18. yılında meydana gelen Amvâs taûnu da Ömer b. Hattâb'ın hilafeti dönemindeydi. Bu yıl felaket yılıydı; insanlar dokuz ay boyunca kuraklık, kıtlık ve açlık felaketlerine maruz kalmışlardı. Ömer hilafete getirildiği ilk yıl -bu yıl hicretin 13. yılıydı- Abdurrahman b. Avf'ı hac emîri olarak görevlendirdi. Sonra Ömer hilafeti boyunca insanlara her yıl hac ibadetini kendisi yaptırdı. On yıl boyunca, art arda hacca gitti. Ömer kendi döneminde üç umre de yaptı. Hicretin 23. senesinde, son haccında Resûlullah'ın (sas) zevcelerini de hacca götürdü. Onun ilk umresi hicretin 17. senesinin Receb ayındaydı. İkinci umresi hicretin 21. senesinin Receb ayındaydı. Üçüncü umresi de hicretin 22. senesinin Receb ayındaydı. Ömer, daha önce Kâbe'ye bitişik olan Makam-ı İbrâhim'i geriye çekerek bugünkü yerine getirdi.

156 Ser' (سرع) Şam'da bir köyün adıdır. Bu köy, Tebûk vadisinde yer almakta olup Hicâz bölgesinin sonu ve Şam bölgesinin başlangıç noktasıdır. Bu köy ile Medine arasında 13 merhale vardır (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî anlattı. O Eş'as'tan, o da Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ömer Medine, Basra, Kûfe, Bahreyn, Mısır, Şam ve Cezîre gibi şehirlerin planlamalarını yaptı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân anlattı; dedi ki: Hammâd b. Seleme haber verdi. O Yunus'tan, o Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, "Bir valinin yerine başka bir vali tayin etmek suretiyle bir kavmi ıslah etmem [mümkün ise], bu benim için kolaydır" dedi.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Sa'd el-Bakkâl anlattı. O Ebû Husayn'dan, o da Ebû Vâil'den şöyle dediğini nakletti: Huzeyfe'nin şöyle dediğini işittim: İdareciler, ancak büyük olaylarda teftişte bulunurlar. Ömer b. Hattâb ve oğlu bunun dışındadırlar.[157]

Bana Hüseyn anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlattı. O Süfyân'dan nakletti; dedi ki: Cemaatte imamımız Ömer'dir. Fitne[den sakındırma] konusundaki imamımız da onun oğludur.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Ali b. Zeyd haber verdi. O Ubeydullah b. İbrâhim'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah'ın (sas) Mescidinin zeminine ilk defa çakıl taşı döktüren Ömer b. Hattâb'dır. Bundan önce insanlar başlarını secdeden kaldırdıkları zaman, [ellerine yapışan topraktan] ellerini silkeliyorlardı. Ömer'in emri üzerine Akîk vadisinden çakıl taşı getirildi ve Resûlullah'ın (sas) Mescidinin zeminine serpildi.

Bize Ubeydullah b. Muâz anlattı. O babası Muâz el-Anberî'den, o Şu'be'den, o Abdülmelik b. Umeyr'den, o Kabîsa b. Züeyb'den, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez; affetmeyen kişi affedilmez; kendisini korumayan kimse koruma altına alınmaz, tövbe etmeyenin tövbesi kabul edilmez."

Ravi dedi di ki: Şu'be şöyle dedi: Ömer'in yanına bir çocuğu getirildi; Ömer onu kucağına aldı ve öpmeye başladı. Yanında bulunan bazıları -O

157 Yani, Ömer ve oğlu dışında olan insanlar, bir topluluğun başına büyük bir iş gelmeden halkı teftiş etmezler. Ömer ve oğlu ise, en ufak bir ihtiyacı karşılmak üzere halkı kontrol ederler (M).

İbnü'l-Müntefik idi-[158] Ömer'e, "Ben böyle bir şeyi kendi çocuğuma yapmış değilim" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Eğer Allah merhameti senin kalbinden çıkarmışsa, benim ne günahım var?" dedi.

Bana Ebû Bekr el-A'yen anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı. O Şu'be'den, o Âsım el-Ahvel'den, o Ebû Osman en-Nehdî'den, o da İbnü'l-Müntefik'tan rivayet etti; dedi ki: Ben Ömer b. Hattâb'ın oğlunu öptüğünü gördüm. Ona, "Sen halife olduğun hâlde oğlunu mu öpüyorsun? Vallahi eğer ben senin gibi olsaydım asla oğlumu öpmezdim" dedim. Bunun üzerine Ömer, "Eğer Allah merhameti senin kalbinden çıkarmışsa benim ne günahım var? Allah merhametli olan kullarına merhamet eder" dedi.

[Ömer'in İnsanlara Nasihatleri ve Adalet Anlayışı]

Medâinî Avâne'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer bir konuşma yaptı ve konuşmasında, "Kim Kûfelilere karşı bana yardım edecek? Onlara zayıf birisini tayin ettiğim zaman onu küçümsüyorlar; güçlü birisini onlara tayin ettiğim zaman da onu yoldan çıkarıyorlar" dedi. Bir adam, "Ey Müminlerin Emîri, Muâviye'ye ne dersin?" dedi. Ömer, "O Şam'da validir" dedi. Muğîre b. Şu'be şöyle dedi: "Zayıf mümine gelince, imanı onundur; zayıflığı da sana aittir; güçlü ve yoldan çıkana gelince kuvveti senin işine yarar, günahı da kendisine ait olur" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ey tek gözlü adam! Eğer seni oraya tayin edecek olursam, daha önce sana nispet edilen şeyi yine yaparsın. Ben seni Kûfe'ye tayin ettim ve sana üç yıl mühlet verdim. Sonunda geri döndün" dedi.

Medâinî Avâne'den ve Mesleme'den nakletti; dediler ki: Ömer bir adamı bir göreve getirdiği zaman ona şöyle derdi: "Görev bir körük gibidir. Ondan nasıl çıkacağına bak." Ömer ayrıca, "Takva sahibi olan kimse korunur; korunan kimse utanır; Allah, utanan kimsenin ayıplarını örter" derdi.

Medâinî Muhammed b. Sâlih'ten, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini nakletti: Ömer, "En faziletli yumuşaklık bir hükümdarın yumuşaklığıdır. En faziletli af ise, kudret sahibi iken yapılan aftır" dedi.

158 Abdullah b. el-Müntefik. Üsüdü'l-Gâbe'de onun bir tercemesi vardır. C. IV; s. 416.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Ömer, Ebü'd-Derdâ'ya, "Senin maişetin konusundaki yumuşaklığın fıkhındandır" dedi.

Bana Abbas b. Velîd en-Nersî anlattı; dedi ki: Bana Ebü'l-Leys el-Yemânî anlattı. O Ma'mer'den, o da Zührî'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb dedi ki: "Seyyid, kendisinden istenildiğinde cömertçe verendir; hafife alındığı zaman halim olandır; yanında oturanlara cömertçe muamele edendir ve komşuluğunda olanlara karşı güzel ahlaklı davranandır -veya 'onunla konuşanlara karşı' dedi.

Bana Medâinî anlattı; o Abdurrahman b. Talha'dan nakletti; dedi ki: Ömer, Ebû Ubeyde'ye şöyle bir mektup yazdı: "Selamdan sonra sadede gelince, ancak iffet sahibi olan, iç derinliğe sahip, bir ayıbı görülmeyen, işlenen bir bir suça karşı öfkelenmeyen ve hak bir meselede kınayanın kınamasına aldırmayan insanlar, halk içinde Allah'ın emrini ikame edebilirler."

Dedi ki: Ömer, Kâdisiye'de bulunan Sa'd b. Ebû Vakkâs'a şöyle bir mektup yazdı: "İnsanları cahiliye konuşmalarından uzak tutmaya çalış. Çünkü bu konuşmalar kinleri hatırlatıyor ve kötülük saçıyor. Dinlemeye müsait oldukları müddetçe onlara Allah'ın ayetleriyle nasihat et."

Medâinî Abdullah b. Fâid'den nakletti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Seninle takva üzerine kardeş olmak isteyen kişiyle kardeş ol. Seni dinlemek istemeyenlere sözlerini ziyan etme ve Allah'tan korkan kimselerle istişarede bulun."

Bana Ebû Mes'ûd el-Kûfî anlattı. O İbn Künâse'den nakletti. Ayrıca bana Heysem anlattı. O Mücâlid'den, o da Şa'bî'den ve Yunus b. Yezîd el-Eylî'den nakletti. Yunus da İbn Şihâb'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Sakîf kabilesinden bir adama, "Hurma ağacı mı daha iyi yoksa üzüm asması mı?" diye sordu. Adam şöyle dedi: "Üzüm ağacı daha iyidir. Ondan kuru üzüm yapar ve onu kış için saklarım. Onun gölgesinde yatar, hastalıklarımı onunla tedavi eder ve ondan istifade ederim" dedi. Bunun üzerine Ömer ensârdan bir adama, "Sen ne diyorsun?" dedi. Ensârî adam, "Yalan… Eğer kuru üzüm yerse dişleri kamaşır; eğer yemezse acıkır. Kuşkusuz üzüm asmasının, çamurlu toprakta yükselen ve kurak arazide yemiş veren; küçüklerin eğlencesi, büyüklerin hediyesi ve yolcunun azığı olan

uzun hurma ağacı gövdesinin tepesindeki hurmalardan akan pekmez gibi bir pekmezi yoktur. İmrân'ın kızı Meryem onu korumuştur. Hurma olgunlaşır ve yemek hazırlayanı yormaz. Ayrıca çorak yerlerde onunla keler avlanır" dedi. Ömer güldü.

Bana Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: "Toplumda itibar sahibi olan kişilerin yaptıkları [küçük] hataları cezalandırmayın"[159] Bu söz Resûlullah'tan (sas) ve Ebû Bekr'den de rivayet edilmiştir.

Bana Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı. O Kesîr b. Hişâm'dan, o Câfer b. Burkân'dan, o Yezîd b. Asam'dan rivayet etti; dedi ki: Bir kadın Mescide gitmek için Ömer'den izin istedi; Ömer buna engel oldu. Kadın tekrar izin istedi; Ömer yine engel oldu. Üçüncü kez izin istedi; Ömer yine ona engel oldu.

Medâinî Ömer b. Hattâb'dan nakletti; dedi ki: "Arapçayı öğrenin; çünkü Arapça öğrenimi insanın mürüvvetini arttırır. Neseb ilmini öğrenin; çünkü aralarındaki bağları kopmuş birçok akrabalıklar var ki, neseb ilmi sayesinde yeniden kurulur."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Yahya b. Yemân'dan, o da Süfyân es-Sevrî'den nakletti; dedi ki: Bana ulaşan habere göre Ömer b. Hattâb tebessüm dışında gülmemekteydi. Ayrıca Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra hiç tebessüm etmemiş ve nadiren şaka yapmıştır.

Rivayet edildiğine göre Ömer b. Hattâb, "Kim afiyeti sevip emri altındakileri affederse Allah ona af ve afiyeti rızık olarak verecektir" dedi.

Medâinî Yahya b. Yemân'dan, o Süfyân'dan nakletti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Nefsin için insanlar helak edilmez. Çünkü iş sana döner; onlara

159 Bu hadis Ahmed b. Hanbel, Neseî, Ebû Dâvud ve Beyhakî tarafından Âişe'den rivayet edilmiştir. Dikkatle bakıldığı zaman bu hadisin, toplumda şeref ve itibar sahibi olan insanları kayırdığı akla gelmektedir. Yani bazı insanlar suç işledikleri zaman cezalandırılacaklar; ancak itibar sahibi insanlar görmezlikten gelinecek. Bu, adalette eşitlik ilkesine aykırıdır. Ancak Ebû Davûd'dan gelen rivayette (أقيلوا ذوى الهيئات عثراتهم إلا الحدود) "*Hadler dışında*" kaydının yer almasından anlıyoruz ki, görmezlikten gelinecek olan hatalar, had seviyesine ulaşmayan küçük hatalardır (bkz. Ebû Davud, *Sünen*, Hudûd, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 181). Bu şu demektir: Toplumda itibar sahibi olan ve henüz İslâm'ı tam benimsememiş bir insan, tazir cezasını gerektirecek bir hata işliyor; yargıç böyle bir insanı muahaze etiği zaman, o kişinin dinden dönmesine sebep olabilir. Böyle bir insanın İslâm'dan uzaklaşmaması için, hadise göre ufak-tefek kusurları görmezlikten gelinecektir (M).

değil. [Koskoca bir] gündüz de oyunla bitirilmez. Çünkü bu [zaman] senin için hıfz edilmektedir. Kötülük yaptığın zaman iyilik de yap. Eski bir günahı silmesi bakımından, yeni bir iyilikten daha etkili ve hızlı hiç bir şey görmedim."

Bize Hüdbe b. Hâlid anlattı. O kardeşi Ümeyye b. Hâlid'den, o Mübârek b. Fedâle'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer hilafete getirilince minbere çıktı ve şöyle dedi: "Vallahi ben Hâlid b. Velîd'i ve Müsennâ b. Hârise'yi görevden alacağım. Ta ki Allah'ın dinine yardım edenin onlar değil, Allah olduğunu bilsinler." Sonra her ikisini görevlerinden azletti.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İsa'dan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Haram korkusundan helalin onda dokuzunu terk etmiş birisiyim" dedi.

Bana Hüseyn anlattı. O Ebû Üsâme'den, o da Mâlik b. Miğvel'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Hayyân dedi ki: Ömer, [beytülmal görevlisi] Abdullah b. Erkam ez-Zührî'ye şöyle dedi: "Yanında biriken mala bak; her ay, her Cuma ve her gün onu taksim et." Bir adam, "Ey Müminlerin Emîri, gelecek bir musibet veya olacak bir şey için hazırlık yapmak üzere Müslümanların beytülmalinde biraz mal bıraksan…" dedi Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Bu, şeytanın senin diline attığı bir sözdür. Allah onun delilini bana versin ve beni onun şerrinden muhafaza etsin. Gelecek yıl için bu yıl yanlış mı yapayım? Ben onlar için Resûlullah'ın (sas) hazırladığını hazırlıyorum. Onlar için Allah'a itaati hazırlıyorum."

Bana Esrem Ebü'l-Hasan anlattı; dedi ki: Bize Asma'î anlattı. O Ebû Amr b. Alâ'dan, o da Ebû Vecze'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ı gördüm; burnunun kenarını tutmuş, sonra atının sırtında dönmeye başlamıştı. O güçlü birisiydi.

Ebû Amr dedi ki: Ömer b. Hattâb Cahiliye döneminde Umâre b. Velîd b. Muğîre ile birlikte ücretli olarak Şam'a gitti. Umâre'nin bir devesi kaçtı; Ömer biraz aradıktan sonra onu buldu. Deveyi bağladı ve onu yana yatırıp yere düşürdü. Umâre, Ömer'de gördüğü gücü kıskandı ve "Bu deveyi kes ve bizim için yemek hazırla" dedi. Ömer ekmek pişirdi ve yemeği hazırla-

yıp Umâre'nin önüne getirdi. Umâre, "Sıcak yağ, sıcak ekmeğin üzerinde ve sıcak günde… Sen ancak beni öldürmek istiyorsun" dedi ve vurmak için Ömer'in üzerine atladı. Ömer kılıçla ona doğru hamle yaptı; Umâre Ömer'in elinden kaçtı. Ömer şöyle diyordu:

Vallahi eğer bir parça cömertlik olmasaydı
Dayıdan ve amcadan bir torun olmasaydı
Çekerdi beni kötülük, bulaşık bir kötülüğün içine
Yemek yediren kişi ne kötülük yaptı, ne de zulüm
Eğer ekmeği et ve yağın içine karıştırmışsa

Bana "*Aynü'l-Hid'e*" [çaylağın gözü] lakabıyla bilinen, Şafiî'nin arkadaşı Muhammed b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî anlattı. O Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'den, o Ömer b. Abdurrahman b. Dellâf el-Müzenî'den, o da Bilâl b. Hâris el-Müzenî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Hey! Herkes bilsin ki, Cüheyne kabilesinden olan ve kendisi hakkında 'Hacıları geçmiştir' denilen Useyfî, borçlarını ve yanına bırakılan emanetleri kabul etmiştir. Aslında bu zat borcunu ödememek üzere borçlanmış, böylece borçlu duruma düşmüştür. Herkes bilsin ki, biz yarın onun malını borçluları arasında taksim edeceğiz. Kimin onda borcu varsa gelsin"

Bize Affân ve Abbas b. Velîd en-Nersî anlattılar; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. Ayrıca bana Abdülvâhid b. Gıyâs anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Atâ b. Sâib'den, o Ebû Zür'a'dan, o da Amr b. Cerîr b. Abdullah el-Becelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ebû Musa el-Eş'arî ile beraberdi. Bu adam düşmana karşı büyük bir güce sahip bulunuyordu. Ebû Musa payına düşenlerden bir kısmını ona verdi; ancak o kabul etmedi. Bunun üzerine Ebû Musa ona 20 kırbaç vurdu ve saçını tıraş etti. Adam saçlarını topladı ve Ömer'in yanına giderek durumu ona haber verdi. Ömer Ebû Musa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Selamdan sonra, filanca adam bana şöyle şöyle olan durumunu haber verdi. Eğer o adama bu işi insanların gözü önünde yapmışsan, senin bir grup insan içinde oturup o adamın da sana kısas uygulamasına karar verdim. Eğer o işi ona tenha bir yerde yapmışsan sen de tenha bir yerde oturacaksın ve o adam sana kısas uygulayacaktır." Adam Ebû Musa'nın yanına geldiğinde

insanlar ona, "Onu affet" dediler. Adam, "Vallahi hiç kimsenin hatırı için onu affetmeyeceğim" dedi. Nihayet Ebû Musa, tıraş edilmek üzere onun önünde oturunca adam başını semaya kaldırdı ve "Allah'ım! Ben senin rızan için onu affettim" dedi.

Bize Ebû Ömer ed-Dûrî el-Minkarî anlattı. O İsmail b. Câfer'den, o Humeyd'den, o da Enes'ten rivayet etti; dedi ki: Bir adam Ömer'in yanında konuşmaya başladı ve sözü uzattı. Bunun üzerine Ömer, "Hatiplerin çoğu şeytanın kardeşlerindendir" dedi.

Bana Ebû Eyyûb er-Rakkî el-Muallim anlattı; o Haccâc er-Rusâfî'den, o Câfer b. Burkân'dan, o da Meymûn b. Mihrân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Görüş çoktur; ama kararlılık ve tedbir azdır" dedi.

Urve b. Verd kararlı ve tedbirli adamlardan birisiydi. Dedi ki: Ömer, "Malın fazlasını takdim edip sözün fazlasını içinde tutana Allah rahmet etsin" derdi.

Bana Hişâm b. Ammâr ve Muhammed b. Musaffâ anlattılar. Onlar Bakıyye b. Velîd'den, o Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Bir adam öfkelenmeden onun ahlakı seni aldatmasın. Dünya malı eline geçmediği sürece de onun dini seni aldatmasın" dedi.

Bana Mus'ab ez-Zübeyrî anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb, Safvân b. Ümeyye b. Halef el-Cumahî'nin yanından geçti. Safvân, "Ben Mekke'nin Bathâ'sının, Küdâ'sının ve Küdeyyi'sinin[160] çocuğuyum" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Eğer Allah'tan korkuyorsan sen şerif bir adamsın; eğer güzel ahlaklı isen senin mürüvvetin var. Eğer akıllıysan senin asaletin var. Aksi takdirde bir köpekten -veya bir merkepten, dedi- daha kötüsün" dedi.

Medâinî Mesleme b. Muhârib'den, o Harb b. Hâlid b. Yezîd b. Muâviye'den rivayet etti; dedi ki: Muâviye şöyle dedi: "Ömer'in zamanındaki hadisi alın; çünkü Ömer hayatında hadis rivayetini sağlamlaştırmış ve Resûlullah'tan (sas) çokça hadis rivayet etmek konusunda insanları korkutmuştu. Ömer, 'Resûlullah adına yalan söylemeyin' diyordu."

---

160 Batha, Mekke ile Minâ arasındaki düzlüğün adıdır [bkz. Salim Öğüt *TDV*, https://islamansiklopedisi.org.tr/Batha] (08.10.2022). Küdâ, Mekke'nin yukarısında bir yerin adıdır. Küdey ise Mekke'nin aşağısında olan bir yerin adıdır. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Medâinî Abbas b. Muhammed'den, o Ali b. Ebû Talha'dan rivayet etti; dedi ki: Uyeyne b. Hısn Osman'a şöyle dedi: "Ömer bizim için senden daha hayırlıydı. Çünkü Ömer bize veriyor ve bizi zengin yapıyordu; bizi korkutuyor ve takva sahibi yapıyordu."

Medâinî Ebü'l-Velîd el-Mekkî'den nakletti; dedi ki: Sakat bir deveyi güden aksak bir adam Ömer'in yanına geldi; durdu ve şöyle dedi:

Sen çobansın biz de raiyeyiz
Ve sen simanla çağrılacaksın ey Ömer!
Kötülüğü pek yaman bir günde
Mudar, onun yüklerini sana yüklemiştir, bugün

Ömer bunu duyunca "*La havle velâ kuvvete illâ billah*" dedi. Sonra adam devesinin sakatlığından şikâyet etti. Ömer hemen onun devesini aldı; onu yeni bir deveye bindirdi ve ona azık da verdi. Sonra, "Nereye gidiyorsun?" dedi. Adam, "Uzun zamandan beri görmediğim anamı görmek istiyorum" dedi. Ömer onun azığını arttırdı.

Medâinî Muhammed b. Sâlih'ten, o Abdülmelik b. Nevfel b. Müsâhik'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, Utbe b. Ebû Süfyân'ı Kinâne kabilesinde görevlendirdi. Utbe dönüşte Ömer'in yanına bir miktar mal ile geldi. Ömer, "Bu nedir ey Utbe?" dedi. Utbe, "Giderken biraz mal ile çıktım ve ticaret yaptım" dedi. Ömer, "Neden malı yanında götürüyorsun? Bak bakayım; ne kadar kâr etmiş isen onu beytülmale götür" dedi. Utbe de öyle yaptı. Osman halife olunca Ebû Süfyân'a, "Eğer Ömer'in Utbe'den aldığı malı istiyorsan sana iade edeceğim" dedi. Ebû Süfyân, "Eğer senden önceki arkadaşına muhalefet edersen insanların senin hakkındaki düşünceleri kötüleşir. Sakın senden önceki halifenin emrini geri çevirme; o takdirde senden sonra gelen de senin emrini geri çevirir" dedi.

Medâinî Abdullah el-Fihrî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, "Bir adamın zannı hakkında fikir edinmeden onun aklı ile hayat sürülmez" dedi. Yine Ömer, "Sadece gördüklerimi biliyorsam, bir şey bilmiyorum demektir" dedi.

Medâinî anlattı; dedi ki: Ömer Mütemmim b. Nüveyre'ye, "Kardeşin Mâlik b. Nüveyre için üzüntün nerelere ulaştı?" dedi. Mütemmim, "Bir

yıldır yatmadım ve nerede bir ateş gördüysem ağladım. Çünkü Mâlik, bir misafirin gelip yerini tanımaması korkusundan, sabaha kadar ateşinin yanmasını emrederdi" dedi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babası Ebü'l-Münzir'den, o da Avâne'den nakletti; dedi ki: Mütemmim b. Nüveyre Ömer'in yanına girdi. Ömer ona, "Kardeşin Mâlik b. Nüveyre için üzüntün nerelere ulaştı?" dedi. Mütemmim şöyle dedi: "Bir yıl ağladım. Sonunda giden gözüm sağlam kalan gözüme yardım etti. Nerede bir ateş görsem onun için çok üzülecek oluyordum. Çünkü Mâlik, bir misafirin gelip yerini tanımaması korkusundan, sabaha kadar ateşini yakardı." Ömer, "Onu bana anlat" dedi. Mütemmim şöyle dedi: "Mâlik soğuk gecede, üzerinde ince bir kıyafetle, dolu olan iki su tulumu arasında güçlü beygirlere biner, yavaş atları sürerdi. Sivri bir mızrak kuşanmış olduğu hâlde geceleyin sabaha dek yürürdü. Yüzü adeta bir ay parçası gibiydi." Ömer, "Onun hakkında söylediğin şiirini bana oku" dedi. Mütemmim de onun hakkında yazdığı mersiyeyi Ömer'e okudu. Bir beyti şöyleydi:

Biz zamanın bir diliminde, Cezîme'nin pişman olmuş iki insanı gibiydik
Hatta bizim için, "Onlar ayrılamazlar" denilmişti

Bunun üzerine Ömer, "Eğer güzel şiir söyleseydim, kardeşim Zeyd için bir mersiye söylerdim" dedi. Mütemmim, "İkisi bir değildir, ey Müminlerin Emîri! Benim kardeşim kâfir olarak öldürüldü; senin kardeşin ise Müslüman bir mücahit olarak öldürüldü. Eğer kardeşim senin kardeşinin öldürüldüğü yerde öldürülmüş olsaydı, ona ne mersiye yazar ne de ağlardım" dedi.[161] Bunun üzerine Ömer, "Hiç kimse bana, kardeşim için verdiğin taziyeden daha güzel bir taziye vermemiştir" dedi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı. O Ebü'l-Eşheb'den, o da Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bir mezbelenin yanından geçti ve yanında

161 Resûlullah (sas), Mâlik b. Nüveyre'yi, reisi olduğu Benî Hanzale kabilesinin zekâtını toplamak üzere göndermişti. Fakat Mâlik Peygamber'in vefatını öğrenince, kabilesinden topladığı zekât develerini onlara geri verdi. Sonra kabilesini topladı ve onlara şöyle dedi: "O adam (Peygamber'i (sas) kastediyor) öldü! Eğer onun yerine Kureyş'ten biri geçer de, eskisi gibi hiç zekât istememeye razı olursa, hep beraber onun yanında yer alırız. Çünkü sizler, mallarınızı daha önce insanlara vermiş değilsiniz; esasen bu mallar sizlerin hakkıdır." Ebû Bekr, Hâlid b. Velîd'i dinden dönenlerin üzerine gönderdi. Halid de, Mâlik'i ve arkadaşlarını öldürdü (M).

bir müddet durdu. Arkadaşları onun kokusundan rahatsız olmaya başladılar. Ömer, "İşte, hırs gösterdiğiniz dünyanız budur" dedi.

Bana Ebû Musa İshak el-Fervî anlattı. O Ravh b. Ubâde'den, o da Eyyûb b. Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, "Ölüm, akıl sahibi için bir göz aydınlığı bırakmamıştır" dedi.

Bana Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattı; dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr anlattı. O Âsım b. Muhammed el-Ömerî'den, o babasından nakletti; dedi ki: Bir gün Ömer b. Hattâb zekât malı develerin yanındaydı ve onların tırnaklarını yağlıyordu. Derken acıkmaya başladı; açlık ve sıcaklık onu yordu. Evine girdi ve "Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" dedi. Onlar, "Evet, bir ölçek hurma var" dediler. Hurmaları ona getirdiler. Ömer hurmalardan yedi; sonra su içti ve karnını eliyle ovdu. Sonra, "Karnı sebebiyle ateşe girenlere yazıklar olsun. Açlığını bastıracak kadar yiyecek insana kâfidir" dedi.

Medâinî Gassân b. Abdülhamîd'den, o Câfer b. Abdurrahman'dan, o da Misver b. Mahreme'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Üseyd b. Hudayr'ı göremedi. Üseyd onlarla birlikte namazda hazır bulunmamıştı. Ömer, "Bizi Üseyd'in yanına götürün" dedi. Yanına gittiler. Ömer ona, "Seni bize gelmekten alıkoyan nedir?" dedi. Üseyd ona bir meşgalesini haber verdi. Ömer, "Allah'a hamd olsun, hoşlanmadığın bir hareketimiz yüzünden bizimle birlikte namaz kılmayı terk etmenden korktum" dedi. Üseyd, "Sende hoşlanmayacağım bir şey görüp de seni ondan nehyetmediğim bir durumdan Allah'a sığınırım. Seni nehyettiğim hâlde eğer ondan vazgeçmezsen onu terk etmen için seninle savaşırım" dedi.

Medâinî Mesleme b. Muhârib'den, o Beşîr b. Ubeydullah b. Ebû Bekre'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Musa el-Eş'arî Ömer'e şöyle bir mektup yazdı: "İnsanlar kamıştan ev yapıyorlar. Yapılaşma çoğaldı. Üstelik yangından da emin değiliz. Çamurdan bina yapmak için benden izin istediler. Senin emrin olmadan onlara izin vermek istemedim." Ömer ona şunları yazdı: "Doğrusu, onlar için bina yapmayı uygun görmüyordum. Ama şayet yaparlarsa tavanın yüksekliğini azaltsınlar, evin duvarlarını geniş ve tavandaki tahtaları da sık yapsınlar."

Bana Muhammed b. Sa'd anlatttı; dedi ki: Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Kesîr Ebû Muhammed, Abdurrahman b. Aclân'ın şöyle dediğini haber verdi: Ömer b. Hattâb atış yapan bir kavmin yanından geçti. Onlardan birisi [arkadaşına]: (أَسَـيْتَ) "kötü bir atış yaptın" demek istedi. [Ancak bunun doğrusu (أَسَأْتَ) şeklindedir.] Bunun üzerine Ömer, "Konuşmadaki hata atıştaki hatadan daha kötüdür" dedi.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Kimin valisi kendisine zulüm ederse, artık onun benden başka valisi yoktur."

[Ömer'in Asayiş İçin Yaptığı Şeyler]

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Âsım anlattı; dedi ki: Bize Davud b. Ebü'l-Furât anlattı. O Abdullah b. Büreyde el-Eslemî'den rivayet etti; dedi ki: Bir gece Ömer devriye gezerken bir kadının şöyle dediğini işitti:

Yol yok mudur içkiye, onu içmem için?
Ya da bir yol yok mudur, Nasr b. Haccâc'a gitmek için?

Sabah olunca Ömer, kadının dediği adamın durumunu soruşturdu. Kendisine o kişinin Nasr b. Haccâc b. İlât es-Sülemî olduğu söylendi. Ömer, gelmesi için hemen ona haber gönderdi. Adam yanına geldi; Ömer onun insanların en güzel saçlısı ve en parlak yüzlüsü olduğunu gördü. Ömer başına bir sarık sarmasını emretti; başına sarık bağladı, adamın güzelliği daha da arttı. Ömer ona, "Hayır, nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki, benim olduğum yerde, benimle birlikte olamayacaksın" dedi. Daha sonra adamın durumunu düzeltecek şeyleri ona verdi ve onu Basra'ya gönderdi.

Medâinî dedi ki: Ömer b. Hattâb Nasr b. Haccâc'ı, Basra'ya sürgün etti. Nasr b. Haccâc Ömer'e, "Ey Müminlerin Emîri, beni sadece bu saç için buradan gönderdiğini, sürgünün başka amaçlı olmadığını onlara bildir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Âsım anlattı; dedi ki: Bize Davud b. Ebü'l-Furât anlattı. O Abdullah b. Büreyde el-Es-

lemî'den nakletti; dedi ki: Ömer bir gece asayişi kontrol etmek amacıyla şehirde dolaşmaya çıktı. Baktı ki kadınlar kendi aralarında, "Medine halkı içinde en parlak yüzlü adam kimdir?" şeklinde konuşuyorlar. Kadınlardan birisi, "En parlak yüzlü adam Ebü'z-Zi'b'dir" dedi. Sabah olunca Ömer o adamı soruşturdu. Kendisine, Benî Süleym'den biri olduğu söylendi. Ömer adama baktığında, insanların en güzeli olduğunu gördü. Ömer ona baktı ve "Vallahi sen o kadınların kurdusun, vallahi sen o kadınların kurdusun" dedi ve bunu iki veya üç kere tekrar etti. Sonra, "Nefsim yed-i kudretinde olana yemin olsun ki, benim olduğum yerde, benimle birlikte olamayacaksın" dedi. Bunun üzerine Ebü'z-Zi'b, "Eğer mutlaka beni göndereceksen amcamın oğlu Nasr b. Haccâc'ı gönderdiğin yere gönder" dedi. Ömer onu Basra'ya gönderdi ve durumunu düzeltecek şeylerin ona verilmesini emretti.

Medâinî Ali b. Mücâhid'den, o Hişâm b. Urve ve İbn Avn'dan, onlar da İbn Sîrîn'den rivayet ettiler; dedi ki: Ömer'e bir mektup geldi; içinde şu beyitler vardı:

Hey! Ulaştır Ebû Hafs'a [Ömer'e], bir elçi ulaştır
Feda olsun sana canım ve ailem
Koru genç kadınlarımızı, Allah sana hidayet versin
Alıkonulduk savaş zamanında, sizinle birlikte olmaktan
Bağlanmış olarak bulundular, genç kadınlarımız
Tüccarların gidip geldiği, Sel denilen dağın arkasında
Benî Cüşem b. Benî Bekr'den bazı kadınlar
Eslem, Cüheyne ya da Gıfâr kabilesinden olan kadınlar
Benî Süleym'den Ca'de, iple bağlıyor onları
Edep yerlerini açmak istiyor; bunu tekrarlayıp duruyor
Bağlıyor onları, beyaz ve uzun boylu bir adam
Ne kadar kötüdür, anasından koparılıp başka bir deveye bağlanan yavrunun hâli!

Ömer bu beyitlere vakıf olunca Ca'de'ye haber gönderdi; onu getirtti ve bağlı olduğu hâlde ona 100 değnek vurdu. Sonra kocaları bulunmayan kadınların yanlarına girmesini yasakladı. Ca'de itiraf etmeden Ömer ona had uygulamadı.

Medâinî Ali b. Mücâhid'den, o İbn İshak'tan, o da Abdullah b. Ebû Ferve'den rivayet etti; dedi ki: Ca'de b. Abdullah es-Sülemî kadınlarla konuşan birisiydi. Kızları Sel denilen dağa çıkarır ve onlarla oynardı. Oyunlarından birinde kızı [ayağından] iple bağlar sonra ona, "İple birlikte ayağa kalk. Çünkü iple bağlı iken ancak iffetli bir kadın sabredebilir" derdi. Kız o hâliyle ayağa kalkar, bir an durur, yine yere düşerdi. Çoğu zamanda üstü-başı açılırdı. Bu durum Kinâne'den, Nümeyle adında bir adamın kulağına gitti. Hemen durumu Ömer'e,

"*Hey! Ulaştır Ebû Hafs'a [Ömer'e], bir elçi ulaştır"* diye başlayan bir şiirle bildirdi. Ömer Ca'de'yi çağırdı ve durumu ona sordu. Ca'de itirafta bulundu. Bunun üzerine Ömer, "Sen tıpkı [şiirde] anlatıldığın gibi beyaz ve uzun boylu birisin" dedi. Sonra bağlı olduğu hâlde ona 100 değnek vurdu ve kocası olmayan kadınların yanına girmesini yasakladı. Ayrıca onu Medine'den Şam'a gönderdi. Sonra onun için Ömer'le konuşuldu; Ömer ona izin verdi; Şam'dan döndü ama Medine'ye giremedi. Sonra yine onun için Ömer'le konuşuldu; Ömer onun Cuma günlerinde Medine'ye gelmesine izin verdi; sonra yine gidiyordu. Ömer Cuma günleri onu gördüğünde, bir daha böyle bir şey yaptığı takdirde onu [cezalandırmakla] tehdit ediyor ve ona, "Ey fasık!" diyordu. Bunun üzerine Ca'de şöyle dedi:

Ey Ebû Hasf! Ömür boyu Ca'de müstahak mıdır?
Sövülmeye ya da tehdit edilmeye
Ben özür beratıyla berat etmiş değilim
Ne de yuları çıkaran, kovulmuş bir avareyim

Ömer onun cumaya gelmesine iki kere izin verdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: İsmail b. İbrâhim haber verdi. O Ebû Avn'dan, o da Muhammed'den rivayet etti; dedi ki: Berîd Ömer'in yanına geldi ve ok kuburunu ortaya saçtı. Bir sayfa ortaya çıkınca Ömer onu alıp okudu. İçinde şunlar yazılıydı:

Hey! Ulaştır Ebû Hafs'a [Ömer'e], bir elçi ulaştır
Feda olsun sana canım ve ailem
Koru genç kadınlarımızı, Allah sana hidayet versin
Alıkonulduk savaş zamanında, sizinle birlikte olmaktan

Bağlanmış olarak bulundular, genç kadınlarımız
Tüccarların gidip geldiği, Sel' denilen dağın arkasında
Benî Sa'd b. Bekr'den bazı kadınlar
Eslem, Cüheyne ya da Gıfâr kabilesinden olan kadınlar
Benî Süleym'den Ca'de, iple bağlıyor onları
Sefih bir adamdır o, edep yerlerini açmak istiyor

Ömer bunu okur okumaz, "Bana Ca'de'yi çağırın" dedi. Ca'de çağrıldı; bağlı olduğu hâlde ona 100 değnek vurdu. Ayrıca kocası olmayan kadınların yanına gitmesini yasakladı.

Medâinî Yezîd b. İyâd b. Cu'dübe'den, o da Abdullah b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer şu şiiri okuyan bir adamı duydu:

Ma'kıl'ın şerrinden insanların Rabbine sığınırım
Bir de Ma'kıl, saçı taranmış bir şekilde Bakî'a gitmiş

Ömer Ma'kıl'a "Saçını kes" diye haber yolladı. O da saçını kesti. Adam yakışıklıydı; saçları da güzeldi.

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o da Abdullah b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer geceleyin bir kadının şu şiiri söylediğini duydu:

Uzadı bu gece ve karardı gecenin bir tarafı
Uykusuz bıraktı beni, oynaşacağım bir eş olmayınca
Vallahi eğer ondan başka ilah olmayan Allah olmasaydı
Hareketlendirirdi bu tahtayı, onun yan tarafları

Bunun üzerine Ömer, "Bir kadın, kocası yanında olmadan ne kadar dayanabilir?" diye sordu. "Altı ay dayanabilir" denildi. Bunun üzerine Ömer, "Bu kadın iffetlilerden olup sabr-ı cemîl sahibidir" dedi ve o kadının kocasını seferden geri çağırdı. Artık seferden dönüş altı ay olarak kararlaştırıldı.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı. O Hammâd b. Seleme'den, o Muhammed b. İshak'tan, o da Âsım b. Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer bir yere bir berîd göndereceği zaman onun tellalı, "Filanca beldede kimin bir ihtiyacı varsa söylesin" diye çağrıda bulunurdu.

Bana Bekr b. Heysem ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Amr b. Âsım anlattı; dedi ki: Bize Âsım b. Abbas el-Esedî anlattı; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb'den işittim; şöyle diyordu: Ömer b. Hattâb gecenin ciğerinde, yani ortasında namaz kılmayı severdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Âsım anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı. O Muhammed b. Sîrîn'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'a, namazda unutkanlık arız olmuştu. Bir adam namazda arkasında durup ona hatırlatıyordu. Ona secde etmesini veya kalkmasını işaret edince o da öyle yapardı.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; dedi ki: Bize Behz'in kardeşi Muallâ b. Esed anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı. O Yahya b. Saîd'den, o da Salim b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb devenin sırtındaki yaraya elini koyar ve "Senin bu yarandan dolayı hesaba çekileceğimden korkuyorum" derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb hançerle yaralandığı yıl şöyle demişti: "Ey insanlar! Ben size bir şeyler söylüyorum; kim bunları hafızasında tutarsa, bineğinin götürebileceği yere kadar onları insanlara duyursun. Ancak söylediklerimi hafızasında tutmayan sussun. Kuşkusuz söylemediğim bir şeyi bana isnat edeni Allah'a havale ediyorum."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Kabîsa b. Ukbe anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ma'mer'den, o da Zührî'den nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Resûlullah'ın (sas) hadislerini yazdırmak istedi. Bunun için bir ay boyunca istiharede bulundu. Sonra bir gün sabahladığında şöyle bir kesin karara sahip olmuştu: "Bir kitap yazıp ona yönelen ve böylece Allah'ın kitabını terk eden bir kavmi hatırladım [ve bu işten vazgeçtim]" dedi.

Bize Ebû Bekr A'yen ve İbn Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Ebû Meryem anlattı. O Râşid b. Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer'e bir mal getirildi. Bunun üzerine malı insanlar arasında taksim etmeye başladı. Ancak insan-

lar Ömer'in etrafında izdihama sebep oldular. Sa'd b. Ebû Vakkâs insanları yara yara sonunda Ömer'in yanına ulaştı. Ömer asasını kaldırarak "Sen Allah'ın yeryüzündeki saltanatına korkusuzca geldin. Allah'ın saltanatının senden asla korkmayacağını sana hatırlatmak istedim" dedi.

Bana Amr b. Muhammed b. en-Nâkıd ve Süleyman er-Rakkî anlattılar; dediler ki: Bize Abdullah b. Câfer er-Rakkî anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O Abdülkerîm'den, o da İkrime'den rivayet etti; dedi ki: Hacamat yapan bir adam Ömer b. Hattâb'a bazı kıssalar anlatırdı. Ömer heybetli bir adamdı; [bir ara] öksürdü. Amr b. Muhammed dedi ki: Hacamat yapan adam [korkudan] abdestini bozdu. Süleyman er-Rakkî dedi ki: Hacamat yapan adam yellendi; Ömer ona 40 dirhem verilmesini emretti.

Bize Hüdbe anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım b. Behdele'den, o da Ömer'in arkadaşlarından birisinden rivayet etti; dedi ki: Biz Ömer b. Hattâb'ın yanındaydık; bir adam yellendi. Tam o sırada namaz vakti geldi. Ömer, "Bu yel kimden çıkmış ise, karar verdim; o kişi gidip abdest alacak" dedi. Bunun üzerine Cerîr b. Abdullah, "Ey Müminlerin Emîri! Emret, hepimiz kalkıp abdest alalım. Bu daha fazla [ayıbı] örtücü olur" dedi. Ömer onun dediği gibi yaptı.

[Ömer'in Takvası]

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Vekî'den, o İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Şübeyl el-Yahsubî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'a bir işim düşmüştü. Sabahleyin işim hakkında onunla konuşmak üzere gittim. Bir adam benden önce gelmiş, onunla konuşuyordu. Ömer'in ona şöyle dediğini duydum: "Eğer sana uyarsam beni ateşe atacaksın." Baktım ki, o adam Muâviye'dir.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O Vekî'den, o İsmail'den, o da Şübeyl'den bu rivayetin benzerini nakletti.

Medâinî Hammâd b. Seleme'den, o Ali b. Zeyd'den, Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etti; dedi ki: Ömer Hürmüzân ve Cüfeyne'yi denize [gemiye] bindirdi ve "Allah'ım! Onlar için dalgaları kır" diye dua etti. Onlar için dalga kırıldı ve kurtuldular.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Mutarrif b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Hâzim anlattı. O Amr b. Muhammed'den, o da babası Muhammed b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd bir araya geldiler. Onların içinde Ömer'e karşı en cüretli olan Abdurrahman b. Avf idi. Onlar, "Ey Abdurrahman! İnsanlar için Müminlerin Emîri ile konuşsan… Çünkü yanına ihtiyaç sahipleri geliyorlar; onun heybeti, ihtiyaçlarını söylemeye engel oluyor. Sonunda adam ihtiyacını görmeden geri dönüyor" dediler. Abdurrahman bu hususta Ömer'le konuştu. Ömer ona, "Ey Abdurrahman! Allah aşkına söyle; Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Sa'd ve diğer bazıları mı bunu yapmanı sana emrettiler?" dedi. Abdurrahman, "Allah için evet" dedi. Ömer, "Ey Abdurrahman! Vallahi insanlara yumuşak davranıyorum. Nihayet yumuşak davranma konusunda Allah'tan korkuyorum. Bazen de katı davranıyorum; Bu kez de sertlik konusunda aşırı gitmekten korkuyorum. Peki, bundan çıkış nedir?" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf ağlayarak ayağa kalktı; kalkarken Ömer'in izarını eliyle çekiştirip, "Senden sonra onların vay hâline! Senden sonra onların vay hâline!" diyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Saîd b. Mansûr anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Âsım b. Küleyb'den, o babasından, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb namaz kıldırdığında insanların şikâyetlerini dinlemek için otururdu. Kimin ne ihtiyacı varsa ona bakardı. Daha sonra birkaç kez namaz kıldırdı ve namazlardan sonra oturmadı. Bu durum dikkatimi çekti; kapısına geldim ve mevlasına, "Ey Yerfe! Müminlerin Emîri'nin bir hastalığı mı var?" diye sordum. Yerfe, "Hayır, hastalığı yok" dedi. Biz böyle konuşurken baktım, Osman geldi. Yerfe içeri girdi, sonra tekrar yanımıza geldi ve "Kalk ey İbn Abbas" dedi. Biz Ömer'in yanına girdik; önünde bir küme hububat vardı. Ömer bize hitaben, "Baktım, Medine'de aşireti ikinizin aşiretinizden daha çok olan kimse bulamadım. Bunu alın ve insanlar arasında taksim edin. Eğer fazla olursa geri getirin" dedi. İbn Abbas dedi ki: Ben dizlerimin üzerine çöküp kaldım ve "Şayet noksan olursa sen bize bir daha verecek misin?" dedim.

Bunun üzerine Ömer, "Ahzem'den tanıdığım bir huydur bu" dedi.[162] Bugünkü durum nerede, oğlak derisi yiyen Muhammed (sas) ve adamları nerede!" dedi. Ben de, "Eğer Allah Muhammed'e fetihler müyesser kılsaydı senin yaptığından başka şeyler yapardı" dedim. Ömer, "Ne yapardı?" dedi. Ben, "O zaman kendisi yer, bize de yediridi" dedim. İbn Abbas dedi ki: Ömer'in kaburgaları inip kalkıncaya kadar hıçkırıp şöyle dediğini gördüm: "[Fetihlerde elde edilen maldan] ne lehimde ne de aleyhimde olmayacak kadar, kifayet derecesinde harcayarak hilafetin sorumluluğundan kurtulmayı arzu ederdim" dedi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Yahya b. Saîd haber verdi. O Saîd b. Müseyyeb'den nakletti; dedi ki: Ganimetten bir deve ele geçirilmişti; Ömer onu kesti ve bir kısmını Resûlullah'ın (sas) eşlerine gönderdi. Geri kalanını da yemek yaptı ve bazı Müslümanları yemeğe davet etti. İçlerinde Abbas b. Abdülmuttalib de vardı. Abbas, "Ey Müminlerin Emîri! Keşke her gün bize böyle yemek hazırlasan da, senin yanında yemek yesek ve sohbet etsek…" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Bunun gibi bir yemeği bir daha yapmayacağım. Kuşkusuz benim iki arkadaşım -Resûlullah (sas) ve Ebû Bekr'i kastediyor- gelip geçtiler. Onlar bazı işler yaptılar ve bir yol tuttular. Eğer onların yaptıklarından farklı bir şey yaparsam onların yolundan farklı bir yol tutmuş olurum" dedi.

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî anlattı. O babasından, o Mâlik b. Enes'ten, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti; dedi ki: Ömer bir gün minbere çıktı ve Mekke taraflarından gelen insanlar etrafında toplanmaya başladılar. Ömer onlara bir şeyler öğretti; onlara emirler verdi, bazı şeyleri yasakladı ve onları tehdit etti. Sonra ailesine geldi ve "Söylediklerimi duydunuz. Eğer sizden birisi yasakladığım şeylerden birini işleyecek olursa ona iki kat ceza uygularım" dedi.

---

162 (شُنْشُنَةٌ أَعْرِفُهَا مِنْ أَخْزَمَ) bir deyimdir. Genellikle "Ben sendeki zekâyı ondan bilirim" anlamında kullanılmaktadır. Ahzem adında, babasına isyan eden bir adam varmış. Ancak Ahzem, arkasında erkek çocuklar bırakarak genç yaşta vefat etti. Bu çocuklar dedelerine isyan ediyorlar, onu dövüp kanlar içinde bırakıyorlardı. Adam bunun üzerine, "Ahzem'den tanıdığım huydur bu" dedi ve bu darb-ı mesel oldu (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (شنن) maddesi). Ömer de, İbn Abbas için bu ifadeyi kullanırken, "Babanın zekâsını ve aklını sende görüyorum; aynı köktensiniz" demek istemiştir (M).

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Sebre'den, o İsmail b. Hakîm'den -veya İbn Ebû Hakîm'den-, o da Urve'den nakletti; dedi ki: Birbirinden şikâyetçi olan iki hasım Ömer'e geldiği zaman, Ömer dizleri üzerine çöker sonra, "Allah'ım! Bunlara karşı bana yardım et. Çünkü bunların her biri beni dinimden etmek istiyor" derdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Hevze b. Halîfe'den, o İbn Avn'dan, o Muhammed'den, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: "Şu huyum dışında bende Cahiliye âdetinden bir şey kalmadı: Ben kiminle evlendiğime ve kimi evlendirdiğime aldırış etmiyorum."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ anlattı. O Ebû Kılâbe'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas), "Allah'ın emri konusunda ümmetimin en kararlısı Ömer'dir" buyurdu.

Bize Süleyman b. Davud Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Yahya b. Saîd'den, o da Saîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Yanıma birbirlerinden şikâyetçi olan iki adam geldiğinde kimin haklı olacağı beni ilgilendirmiyor" dedi.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı; dedi ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Kâsım b. Fadl el-Huddânî anlattı; dedi ki: Muâviye b. Kurre tarafından bana anlatıldı. O Hakem b. Ebü'l-Âs'tan rivayet etti; dedi ki: Ben Ömer b. Hattâb'ın yanındaydım; bir adam geldi ve ona selam verdi. Ömer ona, "Seninle Necrân halkı arasında bir akrabalık var mıdır?" dedi. Adam, "Hayır" dedi. Ömer ise, "Evet, vardır" dedi. Adam, "Hayır, yoktur" dedi. Ömer, "Evet, vardır" dedi. Sonra devamla, "Allah bilir ya, Müslümanlardan her biri, bu adam konuştuğu zaman onun Necrânlılarla bir akrabalığının olduğunu bilir" dedi. Bunun üzerine topluluktan birisi, "Evet, ey Müminlerin Emîri, bu adamın şu cihetlerle Necrânlılarla bir akrabalığı vardır" dedi. Ömer, "Bırak… Biz eserleri takip edecek değiliz" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Süfyân haber verdi. O Ziyâd b. Hudeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın, insanların en çok oruç tutanı ve en çok misvak kullananı olduğunu gördüm.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlattı; dedi ki: Bize Züheyr b. Muâviye haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O Kays b. Ebû Hâzim'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, "Hilafetin yüküne rağmen eğer yapabilseydim ezan okurdum" dedi.

Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm anlattı. O Habîb b. Ebû Sâbit'ten, o da Yahya b. Ca'de'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Eğer Allah yolunda yürümem veya Allah için alnımı toprağa koymam veya tıpkı meyvelerin toplanması gibi sözün güzelini bulup söyleyen insanların yanında oturup sohbet etmem olmasaydı, Allah'a kavuşmayı arzu ediyor olacaktım" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Ömer b. Süleyman b. Ebû Hasme'den, o da babasından naklederek Şifâ bt. Abdullah'tan haber verdi; dedi ki: -Kendisi vasat bir hızla yürüyen ve yavaş konuşan bazı gençleri gördüğünde- "Bunlar da nedir böyle?" demiş. Kendisine, "Bunlar zahit insanlardır" diye cevap verdiler. Bunun üzerine o da, "Vallahi Ömer b. Hattâb konuştuğu zaman muhataplarına sesini duyurur, yürüdüğü zaman hızlı yürür, vurduğu zaman da acıtırdı. İşte gerçek zahit odur" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o Ümmü Bekr bt. Misver'den, o da babası Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti: Bizler, kendisinden takvayı öğrenmek için sürekli Ömer b. Hattâb'ın yanında bulunuyorduk.

Bize Vehb b. Bakıyye el-Vâsıtî anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O Zührî'den, o da Sâlim'den şöyle dediğini rivayet etti: Gerek Ömer b. Hattâb gerek oğlu Abdullah b. Ömer, bir şey söylemedikleri ya da bir şey yapmadıkları sürece onların iyilikleri bilinmezdi. Ben, "Ey Ebû Bekr, bununla ne demek istiyorsun?" dedim. Ebû Bekr, "Onlar gösteriş meraklısı değillerdi" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O Yahya b. Saîd'den, o Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"İnsanların imamları ve hidayet rehberleri istikamette oldukları sürece insanlar istikametten ayrılmazlar."

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o da Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Ben şehvet için kadınların yanına varmam. Eğer çocuk olmasaydı, kadın görmemeyi önemsemezdim."

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım en-Nebîl anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdulmü'min haber verdi; dedi ki: Bize Gâlib el-Kattân anlattı. O Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Biraz küçültücü de olsa herhangi bir iş, insanlardan dilenmekten daha iyidir." Ömer b. Şebbe dedi ki: Küçültücü işler Mushafları satmak, ücretle çocuklara ders vermek, hayvanları döllendirmek ve benzeri işleri yapmaktır.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Katan b. Vehb b. Uveymir b. Ecdâ'dan, o da amcasından rivayet etti; dedi ki: Amcası bir seferde Ömer b. Hattâb ile beraberdi. Ravhâ[163] denilen yere yaklaştıklarında Ömer dağda bir çobanın sesini işitti. Ömer yoldan ayrılıp ona yaklaşınca, "Ey koyun çobanı!" diye bağırdı. Çoban cevap verdi. Bunun üzerine Ömer ona, "Ben bir yerden geçtim; orası senin buradan daha bereketlidir. Her çoban güttüklerinden sorumludur" dedi. Sonra Ömer, kervanın yönünü başka tarafa çevirdi ve yoluna devam etti.

Bana Hafs b. Ömer el-Ömerî anlattı. O Heysem b. Adî'den, o Avâne'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, kendisinden sonra hilafete gelecek olan şahıstan bahsetti ve şöyle dedi: "Eğer Osman b. Affân'ı tayin edersem, nefsinde salih bir adamı tayin etmiş olurum. Fakat onun, akrabalarını kayırmasından ve onların onun fikrine galip gelmelerinden korkuyorum. Eğer Ali'yi tayin edersem, onda bulunan mizahi karaktere rağmen cesur ve takva sahibi bir adam tayin etmiş olurum. Ali, insanları doğru bir yola götürmeye layık birisidir. Eğer Zübeyr'i tayin ede-

163 er-Ravhâ, el-Fer bölgesine dâhil olup Medine'ye yaklaşık 40 mil uzaklıkta olan bir yerdir (*el-Mağâni-mü'l-Mutâbe*).

cek olursam, geçimsiz, cimri ve kötü ahlaklı birisini tayin etmiş olurum. Eğer Talha'yı tayin edecek olursam, gurur ve kibir sahibi bir adamı tayin etmiş olurum. Eğer İbn Avf'ı tayin edecek olursam, idareciliği yumuşak bir adamı tayin etmiş olurum. Oysa bu hilafet işine ancak şiddetten uzak bir sertlik ve zafiyetten uzak bir yumuşaklık yaraşır. Fakat ben bu işi şûraya bırakacağım; Müslümanlar onlardan istediklerini seçsinler."

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Yusuf anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Kays el-Esedî anlattı. O Alâ b. Ebû Âişe'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bir berber çağırdı. Berber onun vücudunu ustura ile tıraş etti. Bunun üzerine insanlar ona bakmaya başladılar. Ömer ise, "Ey insanlar! Kuşkusuz ki bu sünnetten değildir. Ancak bu hamam otu Allah'ın nimetlerindendir. Buna rağmen ondan hoşlanmıyorum" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Abdurrahman el-Himmânî anlattı. O Numân b. Sâbit'ten, o Musa b. Talha'dan, o Ebü'l-Havtekiyye'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'e bir şey soruldu. Ömer, "Vallahi eğer size fazla ya da eksik konuşmaktan hoşlanmamış olmasaydım, bunu size anlatırdım" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O İshak b. Abdullah'tan, o da Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Bir gün Ömer b. Hattâb'ı işittim; bir bahçeye girdi. Aramızda bir duvar vardı. Kendisi bahçenin ortasında şöyle diyordu: "Ömer b. Hattâb… Müminlerin Emîri ha… Vallahi ey Hattâb'ın oğlu! Ya Allah'tan korkarsın, ya da Allah seni muhakkak tazip edecektir."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. İdris anlattı. O Hişâm b. Hassân'dan, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Halife Allah'a karşı olan görevlerini ifa ettiği sürece halk da halifeye karşı olan görevlerini yerine getirir. Halife başıboş kaldığı zaman onlar da başıboş kalırlar."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O Âsım b. Muhammed'den, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şunu rivayet etti: Abdullah b. Ömer

"Ey Eslem! Bana Ömer'i anlat" dedi. Ben ona Ömer'in bazı özelliklerini anlattım. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra şimdiye kadar Ömer'den daha ciddi birisini asla görmedim."

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâz anlattı; dedi ki: Bize Mendel b. Ali el-Anzî anlattı. O Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet etti; dedi ki: İstediği takdirde bu mızrağımı konuşturacak olan Allah'a yemin olsun ki, eğer Ömer b. Hattâb bir mizan olsaydı, onda küçük bir kıl kadar meyil olmazdı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Süfyân b. Uyeyne'den, Ömer'in şöyle dediğini işittim: İnsanlar içinde en çok sevdiklerim, bana ayıplarımı söyleyenlerdir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi. O Hâris b. Umeyr'den, o da bir adamdan nakletti; dedi ki: Bir gün Ömer b. Hattâb minbere çıktı; Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Kendime ve yiyeceklerime baktım. Şöyle ki: Benim Benî Mahzûm kabilesine mensup teyzelerim var. Onlara tatlı su temin etmiştim. Onlar da birkaç avuç kuru üzümü bana göndermişler." Sonra minberden indi. Kendisine, "Ey Müminlerin Emîri, bunu söylemeye neden ihtiyaç duydun?" denildi. Ömer, "Nefsimde [beni gurura sevk eden] bir şey buldum da onu zelil etmek istedim" dedi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Humeyd anlattı. O Enes'ten rivayet etti; dedi ki: Hürmüzân Resûlullah'ın (sas) Mescidinde uzanmış olan Ömer'i gördü. Etrafında kimse yoktu; dedi ki: "Vallahi bu son kutlu hükümdardır."

Bana Hafs b. Ömer anlattı; dedi ki: Bize Heysem b. Adî anlattı. O Yunus b. Yezîd el-Eylî'den, o Zührî'den, o da Abdurrahman b. Avf'tan şöyle dediğini nakletti: Ebû Bekr'in hastalığında yanına girdim; bana şöyle dedi: "Hastalığımla birlikte bir diğer hastalık da başıma gelmiş bulunuyor. Ey muhacirler topluluğu! Ben sizin en hayırlınızı başınıza tayin ettim; ancak hepiniz bu işten öfkeli, hilafetin kendisinde olmasını istiyor. Kuşkusuz Resûlullah (sas) dünyayı istemedi; dünya da onu istemedi. Ben başınızda görünmeye başladım; ama henüz dünya size gelmiş değildir. Ama sanki dünya size gelmiş gibi; hatta atlastan yastıklar ve ipekten perdeler ediniyor-

sunuz. Ayrıca kiminiz tıpkı Sa'dân dikeni üzerine yatmaktan eziyet çektiği gibi, yün üzerinde yatmaktan elem çekiyor. Siz insanların hidayet rehberleriyken, insanlardan sapıklığa ilk düşecek olanlarsınız." Sonra Ebû Bekr şöyle dedi: "Ali bana savaş ilan etmiş olsaydı bile, Fâtıma'nın evini kontrol etmemiş olmayı çok arzu ederdim. Yine Fücâe es-Sülemî'yi yakmamış olmayı isterdim. Keşke onu rahat bir ölümle öldürmüş olsaydım ya da onu serbest bıraksaydım. Diğer taraftan Eş'as bana getirildiğinde onu öldürmüş olmayı çok isterdim. Benim kalbime öyle geliyor ki, o ne kadar kötülük yaparsa ben de ona (günahına) tabi olacağım. Yine Sakîfe gününde iki adamdan en sevimli olanının elinden tutup biat etmeyi, ona vezir olmayı ve emîr olmamayı çok isterdim."

Medâinî Ebû Ma'şer'den, o Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Bekr, Ömer'i halife seçtirdiği zaman ona şu nasihatlerde bulundu: "Kuşkusuz Allah'ın gecede öyle bir hakkı vardır ki, gündüz onu kabul etmez. Yine gündüzde öyle bir hakkı vardır ki, gece onu kabul etmez. Farzlar yerine getirilmeden nafileyi kabul etmez. Kıyamet günü mizandaki sevapları ağırlaşanların sevapları ancak hakka tabi olmalarıyladır. İçine hak konulan bir mizanın ağırlaşması haktır. Mizanı hafifleşenlerin mizanı da ancak batıla tabi olmalarıyladır. Kuşkusuz içine sadece batıl konulan mizanın hafif olması da haktır. Muhakkak ki, mümin hem korksun hem de umutlu olsun diye, şiddet ayeti kolaylık ayetiyle birlikte nazil olmuştur. Eğer müminin ümidi ve korkusu tartılsa ikisi eşit olacaktır."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ı, bir eliyle atın bir kulağından, diğeriyle öbür kulağından tutup sonra atın sırtına atladığını gördüm.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım en-Nebîl anlattı. O Merhûm el-Attâr'dan, o babasından, o Beytü'l-Makdis müezzini Ebü'z-Zübeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bana şöyle söyledi: "Ezan okuduğun zaman yavaş yavaş oku. Kamet getirdiğin zaman da biraz hızlı ol."

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Süleyman haber verdi. O Ata'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb valilerine, hac mevsiminde yanına gelmeleri için emir gönderiyordu. Bir gün valiler halkla bir arada toplandığında Ömer onlara şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben valilerimi vücudunuzu darp etsinler veya mallarınızı alsınlar diye göndermedim. Onları aranızı düzeltmeleri ve ganimet gelirlerini aranızda taksim etmeleri için gönderdim. Bu saydıklarımdan başka muamele gören birisi varsa ayağa kalksın." Bu söz üzerine bir adam ayağa kalktı ve "Ey Müminlerin Emîri! Senin filanca valin bana 100 kırbaç vurdu" dedi. Ömer o valiye döndü ve "Neden onu darp ettin?" dedi. Vali herhangi bir delil söyleyemedi. Ömer dövülen adama, "Kalk ve ona kısas uygula" dedi. Fakat adam her bir kırbaç karşılığında 2 dinar olmak üzere toplamda validen 200 dinar fidye aldı.

Bize Ebû Ömer ed-Devrî anlattı; dedi ki: Bize Abbâd b. Abbâd anlattı. O Ebû Uyeyne'nin mevlası Vâsıl'dan, o da Yahya b. Ya'mer'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb, "Kur'ân'ı hıfzettiğiniz gibi Kur'ân'ın irabını da öğrenin" dedi.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı. O Hüseyn el-Cu'fî'den, o Abbâd b. Kesîr'den, o Zekeriyya'dan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Kim Kur'ân'ı okur ve onun irabını yaparsa, vefat ettiğinde Allah'ın yanında bir şehid sevabı alır" dedi.

Bize Süreyc b. Yunus ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Cerîrî haber verdi. O Ebû Nadre'den, o da Ebû Esîd'in mevlası Ebû Saîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb yatsıdan sonra Mescidi kontrol eder ve namaz kılmakla meşgul olanlar dışındaki herkesi dışarı çıkarırdı. İçlerinde Übey b. Ka'b'ın da olduğu, Resûlullah'ın (sas) bir grup ashâbının yanından geçti. Ömer, "Kim bunlar?" diye sordu. Übey, "Senin ailenden bir grup insan, ey Müminlerin Emîri" dedi. Ömer, "Sizi namazdan sonraya bırakan nedir?" dedi. Onlar, "Allah'ı zikretmek için oturduk" dediler. Ömer de onlarla birlikte oturdu. Sonra onların kendisine en yakın olanına, "Hadi başla dua etmeye" dedi. Adam dua etti. Sonra Ömer teker teker onlara dua okuttu. Dedi ki: Ni-

hayet sıra bana gelmişti. Ben de Ömer'in yanındaydım. Ömer, "Hadi yap duayı" deyince dilim tutuldu ve korkudan beni bir titreme aldı. Bunun üzerine Ömer, "Sadece 'Allah'ım, bizi affet; Allah'ım, bize merhamet et' diyecek olsan bile dua et" dedi. Sonra Ömer dua etmeye başladı. Ondan daha fazla gözyaşı döken ve ondan daha şiddetli ağlayan kimse yoktu. Sonra Ömer, "Yeter, şimdi dağılın" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Ferec b. Fedâle haber verdi. O Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb bağdaş kurup sırt üstü uzanır; bir ayağını da diğerinin üzerine atardı. Ömer şöyle derdi: "Birinizin mescitteki oturması uzun sürerse, yan tarafı üzerine uzanmasında sakınca yoktur. Bu, oturuşu az olmaması bakımından daha uygun olur.

Bana Ravh b. Abdülmü'min ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb ve Hişâm'dan, onlar da İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet ettiler: Ömer öldürüldüğünde Kur'ân'ı henüz toplamamıştı. Ravh, "Yani Kur'ân'ın tümünü hıfzetmemişti, demek istiyor" dedi.

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o da Sâlih b. Keysân'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın [ailesinde] çok kadın vardı. Bir adam Ömer'e, "Sen kilo almışsın" dedi. Ömer, "Mideme koydukları yemek dışında hiçbir himmeti olmayan kadınların arasında olduğum hâlde nasıl kilo almayayım! Vallahi onlar bunu benim için değil, kendi nefisleri için yapıyorlar" dedi.

[Ömer'in Mal Dağıtım Düzeni]

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o Katâde'den, o da Saîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Dihkânlardan birisi, uğradığı bir haksızlık sebebiyle Ömer'in yanına geldi. Medine'ye geldiğinde Ömer'in nerede olduğunu sordu. Kendisine, "İşte şurada" denildi. Bir de ne görsün; Ömer sırt üstü uzanmış, izarını da başının altına koymuş. Asası da yanı başındaydı. Adam, "Ben Müminlerin Emîri'ni arıyorum" dedi. Ona, "İşte Müminlerin Emîri Ömer şurada" denildi. Adam içinden, "Ben kendimi kandırdım ve masrafım boşa gitti" dedi. Sonra Ömer'e yak-

laştı ve başından geçenleri ona anlattı. Ömer hemen bir parça deri aldı ve kendi eliyle, "Ya bu dihkâna hakkı verilecek ya da ona hakkını verecek bir adam göndereceğim" diye yazdı. Bunun üzerine dihkân içinden, "Ben zarar ettim ve boşu boşuna geldim; hem malımı harcadım hem de kendimi yordum ve bu sıkıntılı ve uzun yolculuğa katlandım. Sonra da bir parça deri ile döndüm" dedi ve elindeki deri parçasını atmaya niyetlendi. Ancak adam valinin yanına gelip o deri parçasını valiye verince; vali hemen ayağa kalktı ve ona hakkını teslim etmeden oturmadı. Bunun üzerine dihkân, "Vallahi bu hükümdardır; vallahi gördüğüm bu itaat şekli, bildiğimiz bir tarz değildir" dedi.

Bana Abbas b. Hişâm İbnü'l-Kelbî anlattı. O babasından, o da Avâne'den rivayet etti; dedi ki: Semüre b. Cündeb valiydi. Halkın sorunlarını çözmek için bir dağın tepesinde otururdu. Bu durum Ömer'e ulaştı. Ömer hemen ona, "Sadede gelince düzlüğe in, daha iyi sonuç alırsın, vesselam" şeklinde bir mektup gönderdi. Bundan sonra Semüre artık dağın eteğinde oturdu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Üsâme b. Zeyd el-Leysî'den, o Muhammed b. Münkedir'den, o Mâlik b. Evs b. Hadsân'dan, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Yeryüzünde köle olmayan her Müslümanın, kendisine verilsin veya verilmesin bu ganimette bir hakkı vardır. Vallahi eğer hayatta kalırsam, Yemen'den hakkını almaya gelen bir çobana, talep esnasında yüzü kızarmadan hakkı verilecektir."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den rivayet etti. Abdullah senedi Sâib b. Yezîd'e kadar götürdü. Sâib, Ömer'in şöyle dediğini söyledi: "Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, bu maldan kendisine verilsin veya verilmesin bunda bir hakkı bulunmayan hiçbir insan yoktur. Köle olanlar dışında, hiç kimsenin kimseden daha fazla hakkı yoktur. Maldaki hak bakımından ben de ancak sizlerden biri gibiyim. Ancak bizler Resûlullah (sas) ile olan konumumuza göre derece dereceyiz. Kişinin payı, İslâm'a yaptığı hizmetlere göre ya da ihtiyacına göre değişir. Vallahi eğer hayatta kalırsam San'a dağındaki çoban bile, kendi yerinde olduğu hâlde bu maldan payı kendisine ulaştırılacaktır."

Bize Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım anlattı. O Merhûm el-Attâr'dan, o babasından, o da Beytü'l-Makdis müezzini olan İbnü'z-Zübeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bana, "Ezan okuduğun zaman ara vererek oku; kamet getirdiğin zaman da hızlı kamet getir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Ebû Akîl b. Yahya b. el-Mütevekkil haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O babasından, İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletti: Arkadaş olan bir grup tüccar Medine'ye geldiler ve namazgâhta konakladılar. Ömer b. Hattâb Abdurrahman b. Avf'a, "Ne dersin, bu gece onları hırsızlara karşı koruyalım mı?"[164] dedi. İbn Avf teklifi kabul edince, ikisi orada geceleyip namaz kıldılar. Geceleyin Ömer bir çocuğun ağlama sesini duydu. Hemen ağlama sesine doğru yöneldi ve annesine, "Allah'tan kork ve çocuğuna iyi davran" dedi ve yerine döndü. Ömer tekrar çocuğun ağlama sesini duydu. Yine annesine gitti ve aynı şeyleri söyleyip geri döndü. Gecenin sonunda yine çocuğun ağlama sesini duydu; annesinin yanına gitti ve ona, "Yazıklar olsun sana; gerçekten de senin kötü bir anne olduğunu düşünüyorum. Oğlunun bir türlü sakinleşmediğini görüyorum" dedi. Bunun üzerine annesi, "Ey Allah'ın kulu! Gece boyunca beni canımdan bezdirdin. Ben çocuğumu hile ile sütten kesmek istiyorum" dedi. Ömer, "Peki neden?" dedi. Kadın, "Çünkü Ömer sadece sütten kesilmiş olan çocuklara [atıyye] tahsis ediyor" dedi. Ömer, "Senin çocuğun kaç aylık?" dedi. Kadın, "Şu kadar aylık" dedi. Ömer, "Yazıklar olsun sana; onu sütten kesme konusunda acele etme!" dedi. Sonra Ömer sabah namazını kıldırdı. Ağlamadan dolayı insanlar onun ne dediğini fark edemiyorlardı. Selam verdiğinde ise şöyle dedi: "Ömer'in vay hâline! Kim bilir Müslümanların kaç tane çocuğunu öldürmüş?" dedi. Sonra bir tellala emretti; tellal şu duyuruda bulundu: "Hey, duymayan kalmasın! Çocuklarınızı sütten kesme konusunda acele etmeyin. Çünkü biz Müslüman olarak doğan her çocuğa mutlaka tahsisat veriyoruz." Sonra bu kararı diğer merkezlere yazıyla bildirdi.

---

164 "Ne dersin, bu gece onları hırsızlara karşı koruyalım mı?" şeklinde çevirdiğimiz ifade ZZ'de (هَلْ لَكَ أَنْ نَحْرُسَهُمُ اللَّيْلَةَ مِنَ السَّرَقِ) şeklinde geçmektedir. Oysa RK'de nüshada (هَلْ لَكَ أَنْ تَحْرُسَهُمُ اللَّيْلَةَ مِنَ السَّـرَقِ) şeklinde geçiyor. İbarenin siyakından, RK'deki siganın daha doğru olduğu anlaşılmaktadır. Biz de çeviriyi RK'ye göre yaptık (M).

Bize Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O Hişâm b. Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o babasından, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle söylediğini işittiğini rivayet etti: "Vallahi eğer gelecek seneye kalırsam, gelir dağılımı konusunda insanların en sonuncusunu, en başta olanlarına kavuşturacağım ve gelir bakımından hepsini bir yapacağım."

Bana Mus'ab b. Abdullah anlattı; dedi ki: Mâlik b. Enes'ten işittim; Zeyd b. Eslem'den anlatıyordu. O da babasından, Ömer'den şunu işittiğini nakletmiş: "Vallahi gelir dağılımı bakımından insanların en aşağı mertebesinde olanlarını, en yukarı mertebede olanlarına kavuşturacağım."

Bize Muhammed b. Sa'd ve Hüseyn b. Ali b. Esved anlattılar; dediler ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize İsrail haber verdi. O Ebû İshak'tan, o Hârise b. Mudarrib'den, o Ömer'den nakletti; dedi ki: "Eğer mal çoğalıncaya kadar yaşayacak olursam, Müslüman bir erkeğin atıyyesini mutlaka 3.000 dirhem yapacağım. 1.000 dirhem atı ve silahı için, 1.000 dirhem kendi nafakası için, 1.000 dirhem de ailesinin nafakası için olacak."

Bize Şeybân el-Âcurrî ve Hüdbe anlattılar; dediler ki: Bize Ebü'l-Eşheb anlattı; dedi ki: Bize Hasan anlattı; dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Eğer bu maldan nasibimi [bana düşen payı] bilseydim, hiç alın teri dökmediği hâlde Himyer dağlarındaki çobana hissesini götürecektim."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Amr'dan nakletti; dedi ki: Ömer Mekke halkı arasında ganimet malını onar onar dağıttı. Bu arada bir adama daha atıyyesini yeni vermişti. Kendisine, "Ey Müminlerin Emîri, bu köledir" denildi. Ömer, "Onu geri alın" dedi. Sonra, "Onu bırakın" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeydullah anlattı. O Harun el-Berberî'den, o da Ebû Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Bir gün malı [parayı] sizlere sâ [ölçek] ile dağıtmayı umuyorum" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı. O Mâlik b. Enes'ten, o da Yahya b. Saîd'den şöyle dediğini rivayet

etti: Ömer b. Hattâb bir yılda 40.000 deve gönderiyordu. [Söz gelimi], bir adamı bir deveye bindirip Şam'a, bir adamı bir deveye bindirip Irak'a gönderiyordu. Bir gün Irak halkından bir adam onun yanına geldi ve "Beni bir deveye bindir; bir de bir suhaym ver" dedi. Ömer bunun üzerine, "Allah aşkına, suhaym deri tulum değil midir?" dedi. Adam, "Evet, tulumdur" dedi.

Bana Hişâm b. Ammâr anlattı. O Bakiyye'den, o Ubeydullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: "Kişi öfkelenmedikçe onun [güzel] ahlakı seni aldatmasın; [dünya malına] tamah etmek söz konusu olmadıkça onun dindarlığı da seni aldatmasın."

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o da Zührî'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb, iz sürebilen[165] katı görüşlü bir adamdı. Onun kararlılığı adeta kılıcın keskin kenarı gibiydi.

Bize Muhammed b. Sa'd ve Amr en-Nâkıd anlattılar; dediler ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, kelle ve sakatattan bile payımıza düşeni bize gönderiyordu.

Bize Muhammed b. Sa'd ve Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattılar; dediler ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Harun el-Berberî anlattı. O Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Mal arttığı sürece ben de insanlara artıracağım ve tek tek sayıp ellerine koyacağım. Eğer bu şekil beni yoracak olursa onlara ölçekle ölçüp vereceğim. Eğer bu da beni yorarsa, hesapsız ve gelişi-güzel bir şekilde dağıtacağım" dedi.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı; dedi ki: Bize Hasan anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb Ebû Musa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Sene içinde öyle bir gün ayarla ki, o günde beytülmalde, alıp götü-

165 Arapçada (قَائِف) izci manasına geldiği gibi, insanların fiziksel özelliklerinden hareketle neseplerini tespit edebilen kişi anlamına da gelmektedir. Burada Ömer'in iz sürücülüğünden, ikinci mana anlaşılmalıdır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (قوف) maddesi.) (M).

rülecek bir tek dirhem dahi kalmasın. Böylece Allah senin her hak sahibine hakkını ödediğini bilsin." Hasan şöyle dedi: "Vallahi Allah kendisini iki arkadaşına [Peygamber ve Ebû Bekr'e] kavuşturuncaya kadar o, malın saf ve berrak olanını [helal] aldı, bulanık [şüpheli] olanını bıraktı."

Bize Saîd b. Süleyman Sa'deveyh anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı; dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Hayyân anlattı; dedi ki: İbn Abbas şöyle dedi: Ömer b. Hattâb beni çağırdı; ben de yanına vardım. Baktım ki, önünde bir sergi, serginin üzerinde de dağınık hâlde altın vardı. Ömer de dizleri üzerine çökmüştü.[166] Ömer bana, "Gel bakalım; bunu aşiretinin fertleri arasında paylaştır; Allah daha iyi bilir ya, Allah bu malı Peygamberinden ve Ebû Bekr'den savuşturdu ve mal bana verildi. Doğrusu hayır için mi yoksa şer için mi bana verildiğini bilmiyorum" dedi. İbn Abbas dedi ki: Ben ayırıp dağıtmak üzere altınlara yöneldim; sonra bir ağlama sesi duydum. Baktım, Ömer'in sesi… O ağlıyor ve ağlarken, "Hayır, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki Allah, o malı Peygamberinden ve Ebû Bekr'den alıkoyarken onlara şer murat etmedi. Ömer'e de, hakkında hayır murat ederek o malı vermedi" diyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; O Hişâm b. Hassân'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in eşi tarafından bir akrabası yanına geldi ve beytülmalden kendisine bir şeyler vermesini teklif etti. Ömer onu kovdu ve "Sen benim Allah'a hain bir hükümdar olarak kavuşmamı istiyorsun" dedi. Ancak Ömer daha sonra kendi malından ona 10.000 dirhem verdi.

Bana Affân anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Mürre haber verdi. O İbrâhim'den, o da İbn Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir genç, Ömer'in yanına girdi. Ömer yaralıydı. Gencin elbisesini sürüdüğünü gördü; ona, "Elbiseni kaldır; çünkü bu Rabbinden korkman için daha elverişli ve elbisenin kalıcı olması için daha uygundur" dedi. İbn Mes'ûd dedi ki: "Hayret ettim Ömer'e; üzerine düşen bir

166 "Çökmüştü" diye çevirdiğimiz kelime, RK'de (جثا) şeklinde, ZZ'de ise (جثي) şeklinde yâ ile yazılmıştır. Her iki hâlde de "dizleri üzerine oturmak" manasındadır (bkz. *Lisânü'l-Arab,* (جثا) maddesi) (M).

sorumluluk gördüğü zaman, içinde bulunduğu durum onu konuşmaktan alıkoymadı"

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'den, o Âsım b. Abdullah el-Cühenî'den, o İmrân b. Süveyd'den, o İbnü'l-Müseyyeb'den, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Benim herhangi bir valim bir insana zulüm yapsa ve onun zulmü bana ulaşıp da ben o zulmü izale etmezsem, o takdirde o adama ben zulüm yapmış olurum.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Kendisinden daha ehliyetli birisini bulduğum hâlde bir adamı vali olarak tayin etmem asla uygun değildir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Âsım b. Ömer'den, o Muhammed b. Amr'dan, o Yahya b. Abdurrahman'dan, o Hâtıb'dan, o babasından, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Eğer Fırat nehrinin kenarında yeni doğmuş bir kuzu ölürse, Allah'ın beni ondan sorumlu tutmasından korkuyorum.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Abdullah'tan, o Zührî'den, o da Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb'ın yanında, oylukları dağlanarak üzerinde "Allah yolunda vakıftır" şeklinde işaretlenmiş atlar gördüm.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Yezîd b. Firâs'tan, o da Yezîd b. Şerîk el-Fezârî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb'ın her yıl Allah yolunda 30.000 deveyi ve 300 atı hazırladığını hatırlıyorum. Atlar Nakî denilen yerde otluyorlardı.[167] Orası Müslümanların atlarına tahsis edilmişti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İkrime b. Abdullah b. Ferrûh'tan, o da Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'i gördüm; Allah yolunda kullanılan develere lazım olan eyer ve semer gibi araç-gereçleri hazırlardı. Bir adamı bir deveye bindirdiği zaman araç-gereçleri de yanında verirdi.

---

167 en-Nakî, Medine'ye 20 mil uzaklıkta bulunan Hicâz vadilerinden birisidir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bana Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas), "Kim Ömer'i severse beni sevmiş olur; Kim Ömer'e buğz ederse bana buğzetmiş olur" buyurdu.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Saîd b. İyâs anlattı. O Ebû Osman'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer Utbe b. Ferkad'ın üzerinde, yenleri uzunca olan sünbülânî[168] bir gömlek gördü. Hemen yenlerini kesmek için bir bıçak istedi. Bunun üzerine Utbe, "Ey Müminlerin Emîri, onu ben keseceğim; ben insanlardan utanıyorum" dedi. Ama Ömer o yenleri kesti.

Medâinî Ebû Vecze'den rivayet etti; dedi ki: Ömer, namaz öğrettiği bir bedevi Arab'a şöyle dedi:

Kuşkusuz namaz dörttür ve dörttür
Sonra üçtür ve onlardan sonra dört
Sonra zayi edilmemesi gereken sabah namazı

Ömer dedi ki, Sabah namazı iki rekâttır.

Medâinî Şu'be'den, o Amr b. Mürre'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'e, "İnsanların en kötüsü kimdir?" diye soruldu. Ömer, "İnsanların kendisini kötü olarak görmelerini önemsemeyendir" dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o İbrâhim b. Alkame'den, o da Ömer'den rivayet etti; dedi ki: "Resûlullah (sas), geceleyin Ebû Bekr'in yanında kalırdı. Yine Müslümanların işinden herhangi bir iş için [sık sık] onun yanına giderdi; ben de onunla beraber olurdum."

Bana Bekr b. Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o Zührî'den, o da Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in asası, halkın gönlünde sizin bu kırbacınızdan daha heybetliydi.

---

168 Sünbülânî, adeta yerde sürünen uzun bir elbise çeşididir (*Lisânü'l-Arab*).

[Ömer'in Bazı Hutbeleri]

Medâinî dedi ki: Ömer, "Benim bu malınız karşısındaki durumum, yetimin malındaki veli gibidir. Eğer muhtaç değilsem yemem; eğer muhtaç olursam örfe uygun bir şekilde yerim. Tıpkı koyunların dişleriyle ısırmaları gibi; tembel beygirlerin tüm ağızlarıyla yiyişi gibi değil…" dedi. Medâinî dedi ki. Ömer bir hutbesinde, "Ey müminler topluluğu! Neseplerinizi öğrenin; sıla-i rahimde bulunursunuz. Kur'ân'ı öğrenin; onunla bilinirsiniz. Kur'ân'ın içindekilerle amel edin, Kur'ân ehlinden olursunuz. Bir hak sahibinin hakkı, kendisine Allah'a isyan hususunda bir yetki vermez" dedi.

Ömer b. Hattâb bazı hutbelerinde şöyle dedi: "Ey insanlar! Dünyaya umut bağlamanın bir kısmı fakirliktir. Dünya malına umut beslememek bir nevi zenginliktir. Kuşkusuz sizler yiyemeyeceğinizi topluyor ve ulaşamayacağınız şeyleri arzuluyorsunuz; oysa sizler bir aldanma yurdunda muvakkaten durdurulmuş bulunuyorsunuz."

Yine Ömer şöyle dedi: "Bize en güzel ahlakınızı gösterin; muhakkak ki Allah sizin gizli hâllerinizi en iyi bilendir. Kim açıkça bize iyilik gösterirse biz ona hüsnüzan ederiz. Kim ki bize kötülük gösterir de içinin iyi olduğunu iddia ederse ona inanmayacağız."

Yine Ömer şöyle dedi: "Allah'tan korkun; mallarınızı hayırlı yolda kullanın ve kadınlarınıza Kabâtiyye[169] türü elbiseler giydirmeyin. Çünkü o tür elbiseler hareket ettikçe altını gösterir. Vallahi, omuzlarımda bir şey kalmamak ve lehimde de bir şey olmamak üzere sizin bu hilafet işinizden kurtulmayı çok arzu ederdim. Vallahi, içinizde az veya çok ne kadar ömür sürersem, bu işi hakkıyla yapmak istiyorum. Ayrıca, Allah'ın malından payı kendisine ulaşmamış hiçbir Müslüman kalmamasını isterim. İşlerinizi düzeltin; bilin ki, huzur içindeki az bir rızık, şiddet ve bozgunculuk içindeki çok maldan daha hayırlıdır."

Yine Ömer (ra) bir hutbesinde şöyle dedi: "Kuşkusuz dünya yemyeşil ve tatlıdır. Sakın dünyaya aldanmayın! Nerede olursanız olun, amelleriniz konusunda dünyadan korkun! Eğer konuşmanızı anlamayan bir düşman toprağına inecek olursanız da, biriniz onlardan birisi için semaya işaret

169 el-Kabâtiyye, Mısırda ketenden yapılan ince bir elbisedir (*Lisânü'l-Arab*) (M).

ederse o güvencede olur. Çünkü düşman toprağındaki adam, onun güvence verme şeklinin böyle olduğunu düşünür."

Ömer şöyle dedi: "Ben misafirliği üç günle sınırladım. Düşünün; gece karanlığına kalan bir topluluk zorunlu olarak ve barış içinde bir köye sığınıyor, fakat o köy halkı onları ağırlamıyor; sonunda o topluluk düzlükte geceliyor. Böyle bir köy halkının [başına ne iş gelirse gelsin onların] zimmetlerinden beriyim."

Medâinî Abdullah b. Davud el-Vâsıtî'den, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Biz cahiliye döneminde borç verenleri cimri sayardık; oysa bu bir yardımlaşmadır" dedi.

[Ömer'in Fazileti]

Bana Ubeydullah b. Muâz b. Muâz anlattı. O babasından, o Şu'be'den, o Âsım b. Behdele'den, o da Zir b. Hubeyş'ten rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd, "Salih insanlardan söz edildiği zaman Ömer b. Hattâb en öndedir" dedi.

Bize Muhammed b. Musaffâ el-Hımsî anlattı; dedi ki: Bize Bakıyye b. Velîd anlattı; dedi ki: Bana Zübeydî anlattı. O Zührî'den, o Hamza b. Abdullah b. Ömer'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Bir ara ben uykuda iken, [rüyamda] bana bir bardak süt getirildi; ondan içtim ve tırnaklarıma kadar kandığımı hissettim. Sonra onun geri kalanını Ömer'e verdim." Oradakiler, "Bunu nasıl tevil ettin ey Allah'ın Elçisi?" dediler. Resûlullah (sas), "Bu ilimdir" buyurdu.

Medâinî Hasan b. Dînâr'dan, o da Hasan'dan nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, Resûlullah'ın (sas) ashâbının en uzunu ve en çok oruç tutanı olduğu için onlardan daha faziletli değildi. Fakat onların içinde dünyayı en çok terk eden ve Allah'ın emri konusunda onların en dikkatlisi olması sebebiyle onlardan daha faziletliydi.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâz anlattı; dedi ki: Bize Ebû Şihâb el-Hannât Abdürabbih anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O Âmir eş-Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Ben Ebû Cuhayfe'nin şöyle dediğine şahitlik yaparım: Ali b. Ebû Tâlib (ra), "Ey Vehb! Bu ümmetin, peygambe-

rinden sonra en faziletli olanlarını sana haber vereyim mi?" dedi. Ben de, "Evet, haber ver" dedim. Ali, "Nebî'den sonra en faziletli olanlar Ebû Bekr, Ömer ve diğer bir adamdır" dedi.

Bana Halef b. Hişâm el-Bezzâz anlattı; dedi ki: Bize Ebû Şihâb anlattı. O A'meş'ten, o da Zeyd b. Vehb'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: "Ömer sağlam bir kale gibiydi. İnsanlar kalenin içine girip çıkmıyorlardı. Ömer vefat edince kalede gedik açıldı. Bu kez insanlar çıktılar ve bir daha girmediler. Salih insanlardan söz edildiği zaman Ömer b. Hattâb en öndedir."

Medâinî Ebû İsmail el-Hemdânî'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb'ın yanında bir adamdan söz edildi. Bazıları tarafından, "Ey Müminlerin Emîri, bu adam kötülük adına bir şey bilmez" denildi. Ömer bunun üzerine, "Bu durum, onu daha çok kötülüğün içine düşürebilir" dedi.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İsa'dan, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer (ra), "Haramın korkusundan helalin onda dokuzunu terk ettim" dedi.

Medâinî Tu'me b. Gaylân'dan, o İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Eslem en-Nehaî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, üzerinde yıkanmış iki elbise olduğu hâlde Peygamber'in (sas) yanına girdi. Resûlullah (sas), "Yeni elbise giy; övülmüş bir kişi olarak hayatını sürdür ve şehit olarak buradan gönderilmeye bak! Allah sana dünya ve ahirette göz aydınlığı versin" buyurdu.

Medâinî dedi ki: Leys Mücâhid'den, Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini rivayet etti: "Allah beni Meleklerden Cibrîl ve Mikâîl ile destekledi. Dünya insanlarından da Ebû Bekr ve Ömer ile destekledi. Kim onlara muhalefet ederse bana muhalefet etmiş olur."

Bana Ebû Mes'ûd el-Kûfî anlattı. O İbn Mücâlid'den, o babasından, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şehirlerin halkına -veya Şam halkına-, "Çocuklarınıza ata binmeyi ve yüzmeyi öğretin. Ayrıca onların şiir rivayetiyle ilgilenmelerini sağlayın" diye mektup yazdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Kays b. Rebî anlattı. O Âsım el-Ahvel'den, o da Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb evli adam yerine bekârı, piyade yerine de süvariyi savaşa göndermeyi tercih ederdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o Hârice b. Abdullah b. Ka'b'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer savaşçılar arasında sıralamayı takip ediyor, bir kısmını gönderip bir kısmını erteliyordu. Ayrıca çoluk çocuğun sınır boylarına taşınmalarını yasaklıyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Nâfi'den, o babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer öfkelenip de yanında Allah zikredildiğinde, ya da Allah ile korkutulduğunda veya bir insan yanında Kur'ân'dan bir ayet okuduğunda, yapmak istediğinden vazgeçmediğini hiçbir zaman görmedim.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den nakletti; dedi ki: Bana Ubeydullah b. Avn b. Mâlikü'd-Dâr anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini nakletti: Bir gün Ömer bana bağırdı ve sopayla bana vurmak istedi. Ben de, "Allah'tan kork ey Ömer!" dedim. Ömer hemen sopayı attı ve "Bana büyük bir zatı hatırlattın" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Ömer'den, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Bilâl geldi ve Ömer'in yanına girmek için izin istedi. Ben, "Ömer uyuyor" dedim. Sonra Bilâl, "Ey Eslem! Ömer'i nasıl buluyorsunuz?" dedi. Ben, "O insanların en hayırlısıdır. Ancak öfkelendiği zaman iş büyür" dedim. Bunun üzerine Bilâl, "Öfkelendiği zaman eğer onun yanında olursan, öfkesinin dinmesi için ona Kur'ân okusan iyi olur" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Kays b. Rebî'den, o Atâ b. Sâib'den, o Zâzân'dan, o da Süleyman'dan şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb, "Ben halife miyim, yoksa kral mıyım?" dedi. Selmân ona, "Eğer sen Müslümanların toprağından bir dirhem ya da daha az bir meblağı toplayıp onu haksız yere harcarsan o zaman halife değil kralsın" dedi. Bunun üzerine Ömer gözyaşı döktü.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Hâris'ten, o babasından, o da Süfyân b. Ebü'l-Avcâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Vallahi, ben halife miyim yoksa kral mıyım, bilmiyorum. Eğer kral isem bu büyük bir iştir" dedi. Orada bulunanlardan birisi, "Kuşkusuz ikisi arasında bir fark var. Halife ancak hak olanı alır ve ancak hak olan bir yere harcar; Allah'a hamd olsun ki sen böyle birisin. Kral ise insanlara baskı ve zulüm yapar; bundan alır, şuna verir" dedi. Dedi ki: Ömer sükût etti.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlattı. O Süfyân'dan nakletti; dedi ki: Ömer bizim cemaat imamımızdır; onun oğlu [Abdullah] ise fitneden sakındırma konusunda imamımızdır.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Süfyân b. Uyeyne'den, o Mutarrif'ten, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer bir vali tayin ettiği zaman onun malını kayıt altına alırdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İsmail b. İbrâhim b. Ukbe'den, o amcası Muhammed b. Ukbe'den, o Sâlim'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer valilerine emretti; onlar da valilikten sonraki mallarını yazdılar. Sa'd b. Ebû Vakkâs bu şekilde malını kayıt altına alanlardandır. Sonra Ömer onların mallarını ikiye böldü. Yarısını aldı, diğer yarısını onlara bıraktı. Dediler ki: Ömer Ebû Hüreyre'yi Bahreyn'e tayin ettiği zaman onun malını ikiye böldü. Yine Amr b. Âs ve Muâz b. Cebel'in de mallarını ikiye bölmüştür.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Mus'ab b. Zübeyr'in mevlası Osman b. Abdullah b. Ziyâd'dan, o Eyyûb b. Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'ten, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer bir müddet hazine malından hiçbir şey yemeden [maaş almadan] bekledi. Sonunda yokluğa ve sıkıntıya girdi. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sas) ashâbına haber gönderip onlarla istişarede bulundu; dedi ki: "Ben hilafet işiyle meşgul oluyorum. Bunun karşılığında beytülmalden ne alırsam uygun olur?" dedi. Osman b. Affân, "Ye ve yedir" dedi. Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl de buna benzer şeyler söyledi. Bu kez Ömer Ali b. Ebû Tâlib'e, "Sen bu hususta ne dersin?" dedi. Ali, "Senin beytülmalden alacağın sabah ve akşam yemeğidir" dedi. Ömer

Ali'nin kavline göre hareket etti. Allah onlardan razı olsun.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı. O Ebû Sa'd el-Bakkâl'dan, o Ebû Husayn'dan, o Ebû Vâil'den, o da Huzeyfe'den şunu işittiğini rivayet etti: İnsanlar, ancak büyük bir ayıp için ya da büyük olaylarda teftişte bulunurlar. Ömer b. Hattâb ve oğlu bunun dışındadırlar.[170]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Nâfi'den, o babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer kendisinin ve ailesinin zaruri azığını beytülmalden karşılardı. Ayrıca yazlık elbise [hülle ve izar] de giyerdi. Bazen yazın giydiği izarı yırtılır, hatta Ömer onu yamardı da zamanı gelmeden yenisini almazdı. Gelirin arttığı her yıl Ömer'in elbisesi bir önceki yılda olduğundan daha düşük seviyede oluyordu. Hafsa bu konuda onunla konuştuğunda Ömer, "Ben Müslümanların malından giyiniyorum ve bu da bana yetiyor" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Musa b. Muhammed b. İbrâhim'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer kendisi ve ailesi için her gün iki dirhem harcıyordu. Hac yolculuğunda da 180 dirhem harcamıştı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Tev'eme'nin mevlası Ömer b. Sâlih anlattı. O İbnü'z-Zübeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer hac yolculuğunda 180 dirhem harcadı ve "Bu malda israf ettik" dedi.

Vâkıdî dedi ki: 1 dinar 12 dirheme bozdurulduğu hesaba göre 180 dirhem, 15 dinar ediyor.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Abdullah'tan, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer halife olduğunda kendisi ve ailesi beytülmalden yedi. Ama kazancını kendi malından sağladı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Süleyman anlattı. O Abdullah b. Vâkıd'dan,

---

170 Yani, Ömer ve oğlu dışında olan insanlar, bir topluluğun başına büyük bir iş gelmeden halkı teftiş etmezler. Ömer ve oğlu ise, en ufak bir ihtiyacı karşılamak üzere halkı kontrol ederler (M).

o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Musa el-Eş'arî, Ömer'in eşi Âtike bt. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'e, bir zira ve bir karış uzunluğunda bir elbiselik kadife kumaş hediye etti. Ömer hanımının yanına gidip de o hediyeyi görünce, "Bu sana nereden geldi?" dedi. Âtike, "Ebû Musa el-Eş'arî bana hediye etti" dedi. Bunun üzerine Ömer kumaşı alıp kadının başına vurmaya başladı. Nihayet kadının başı döndü. Sonra, "Çabuk olun ve Ebû Musa'yı koşturarak bana getirin" dedi. Ebû Musa kendisine alelacele getirildi. Ebû Musa, "Benim hakkımda acele etme ey Müminlerin Emîri" deyip duruyordu. Bunun üzerine Ömer, "Seni benim hanımlarıma hediye vermeye sevk eden nedir?" dedi. Sonra o elbiselik kumaşı alıp Ebû Musa'nın başına çaldı ve "Al bunu! Bizim buna ihtiyacımız yok!" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Ömer bana, "Ey Eslem! Kapıyı üstüme kapat ve kimseden bir şey alma" dedi. Eslem dedi ki: Bir gün üzerimde yeni bir elbise gördü; hemen, "Bunu nereden getirdin?" dedi. Ben de, "Ubeydullah b. Ömer bana giydirdi" dedim. Bunun üzerine Ömer, "Ubeydullah'a gelince ondan alabilirsin; ama diğerlerinden asla bir şey alma" dedi.

Eslem dedi ki: Zübeyr geldi. Ben de kapıdaydım. Ömer'in yanına girmek istediğini söyledi. Ben, "Müminlerin Emîri meşguldür; biraz bekle" dedim. Zübeyr hemen elini kaldırdı ve kulaklarımın arkasına, beni bağırtan bir darbe vurdu. Ömer'in huzuruna girdim. Ömer, "Ne oldu sana?" dedi. Ben, "Zübeyr bana vurdu" dedim ve onun çıkardığı tatsızlığı anlattım. Ömer, "Evet, ey Zübeyr… Vallahi görüyorum" demeye başladı ve "Onu içeri al" dedi. Ben de Zübeyr'i Ömer'in huzurun aldım. Ömer ona, "Bu çocuğu neden dövdün?" dedi. Zübeyr, "Bizi senin huzuruna girmekten menedeceğini söyledi" dedi. Ömer, "Seni benim kapımdan kesin olarak geri çevirdi mi?" dedi. Zübeyr, "Hayır" dedi. Ömer, "O sana, 'Biraz sabret, Müminlerin Emîri meşguldür' demedi mi? Ancak sen benim mazeretimi kabul etmedin. Mesele şu ki: Vallahi yırtıcı bir hayvan hemcinsleri olan yırtıcılar için kanlanır, onlar da onu yerler"[171]

171 Bilindiği gibi kurt, kendi hemcinsi olan bir kurtun üzerinde kan gördüğü zaman onu yemek için saldırmaya başlar. Ömer burada, "Benim size olan nezaketim sizi bana karşı cüretkâr yapmıştır" demek istiyor (Zekkâr-Zirikli neşri).

Bana Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâinî anlattı. O Nadr b. İshak'tan, o da Ebü'l-Melîh'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, "Malın fazlasını infak eden ve sözün fazlasını söylemekten kaçınana Allah rahmet etsin" derdi.

Medâinî Vakkâsî'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Dünya konusunda faydalı ve din işinde etkileyici olması bakımından söz gibisi yoktur" dedi.

Medâinî isnadında dedi ki: Ömer hilafet makamına getirildiği zaman bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ve sena edip Resûlü'ne salât ve selam getirdikten sonra şöyle dedi: "Kuşkusuz başınıza getirildim, Eğer sizin için en hayırlınız olmak, en güçlünüz olmak ve önemli işleriniz konusunda en çok gücü yeteniniz olmak hususundaki umudum olmasaydı başınıza gelmeyi kabul etmezdim. O zaman, size neler yapılacağı ve başınıza neler geleceği konusunda hesap gününü üzüntüyle beklemek, Ömer için kâfi gelirdi. Eğer Allah rahmeti, yardımı ve desteğiyle yetişmemiş olsaydı, Ömer'in bu ağır yükü taşıyacak bir gücü veya çabası olmazdı. Ben hak konusunda nefsimden başlayan birisiyim. Kuşkusuz ben ancak sizden biriyim. Kimin bir ihtiyacı varsa, kim bir haksızlığa uğramış veya bazı insanlardan dolayı beni kınıyorsa mutlaka bana bildirsin. Hem açık hem de gizli hâllerinizde size haram kılınan şeyler, mallarınız ve ırzlarınız konusunda Allah'tan korkun. Hak konusunda nefsinizden başlayın. Benim herhangi birisini kayırmam söz konusu değildir."

Dediler ki: Ömer bir hutbesinde şöyle dedi: "Ey insanlar! Fakihleri ve eminleri az olan, fakat emîrleri ve kurraları [Kur'ân okuyucuları] çok olan bir zaman size yaklaşıyor. O zaman bazı insanlar, tıpkı ateşin odunları yakması gibi, sahibinin dinini yiyen dünyayı talep etmek amacıyla ahiret için çalışacaklar. Sizden kim bu zamana yetişirse Allah'tan korksun ve sabretsin."

[Ömer'in Zimmet Ehline Karşı Muamelesi]

Ömer (ra) [valilerine hitaben] şöyle dedi: "Ey insanlar! Biz sizi zalim valiler olarak göndermiyoruz. Fakat biz sizi, takip edilecek hidayet imamları olarak gönderiyoruz. Müslümanlara sağmal develerden bolca verin. Müs-

lümanları dövüp onları zillet içinde bırakmayın. Onları öfkelendirip fitneye düşürmeyin. Onları kendinize hizmetkâr seçip onlara zulüm yapmayın. Onlara karşı kaba davranıp onları isyana mecbur etmeyin. Onların gücü nispetinde onlarla kâfirlere karşı savaşın. Onlarda bir yorgunluk gördüğünüz zaman onları bırakın. Bu durum, onların düşmanlarına karşı cihad yapmalarında daha etkilidir."

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Ebû Bekr b. Ayyâş'tan, o Ebû Husayn'dan, o da Ziyâd b. Hudayr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Benî Tağlib kabilesi geldikleri ve gittikleri zaman onların öşrünü alıyordum. Onlardan yaşlı bir adam Ömer'e gidip şikâyette bulundu. Ömer [bana] "Vazgeç" dedi. Sonra o yaşlı adam yine Ömer'in yanına geldi ve "Ben Hristiyan bir yaşlıyım" dedi. Ömer de, "Ben Müslüman bir yaşlıyım" dedi. Sonra Ömer bana, "Yılda sadece bir kez onlardan öşür al" diye mektup yazdı.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı. O Ebû Bekr b. Ayyâş'tan, o Husayn'dan, o Amr b. Meymûn'dan, o da Ömer b. Hattâb'dan (ra) şöyle dediğini rivayet etti: "Şehirlerin halkı arasında [mal konusunda] adaletle dağıtım yapması ve kendi rızaları olmadan fazla malın yanlarından götürülmemesi için benden sonraki halifeye vasiyette bulunuyorum. Çünkü onlar malın toplayıcıları, düşmanın öfkesi ve Müslümanların destekleridirler. Ayrıca kendilerine verilmiş sözleri yerine getirmesi, onlara yapılan saldırılar için savaşılması ve kendilerine güçlerinden fazla teklifte bulunulmaması için, zimmet ehlini de benden sonraki halifeye vasiyet ediyorum."

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Hasan b. Sâlih'ten, o da İsmail b. Ebû Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb (ra), insanların kapısında dilenen zimmet ehlinden bir adam gördü. Ömer ona, "Biz sana karşı adil davranmadık; gençliğinde senden haracı aldık; yaşlandığında seni perişan ettik" dedi. Sonra onun azığını Müslümanların beytülmalinden verdi.

[Ömer'in Misafir Ağırlamayla İlgili Talimatı]

Bana Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki. Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O Abdullah b. Saîd el-Makburî'den, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'den (ra) işittim; Sevâd halkıyla antlaşma yaparken misafir ağırlamayı ve yolculara yol göstermeyi onlara şart koşuyordu. Ravi dedi ki. Ömer'den işittim; "Biz ordunun eziyet yapmasından uzağız" diyordu. Dediler ki: Ömer onlara üç gün misafir ağırlama şartını getirmişti. Eğer misafir kişide bir hastalık ya da yağmur gibi bir engel çıkarsa, onu bir gün veya iki gün daha ağırlayacaklardı. Eğer misafir daha fazla kalırsa kendi malından harcardı. Ayrıca misafir, ev sahibinin yanındaki yiyecek ve yemin dışında bir yemek ya da yem istememeliydi.

[Ömer'in Sahtekârlık Yapanlara Karşı Talimatı]

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Esved b. Şeybân anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Sümeyr haber verdi; dedi ki: Ma'n b. Zâide adında bir adam hilafet mührünün benzeri sahte bir mühür elde etmişti. Bu sahte mühürle Kûfe haracının bir kısmını ele geçirdi. Bu durum Ömer b. Hattâb'a bildirildi. Bunun üzerine Ömer Muğîre b. Şu'be'ye şöyle bir mektup yazdı: "Bana gelen habere göre Ma'n b. Zâide adında bir adam hilafet mührünü taklit etmiş ve [bu yolla] Kûfe haracından bir miktarı ele geçirmiş. Bu mektubum sana ulaştığı zaman o adamı gördüğünde onun hakkındaki emrimi uygula ve elçime itaat et." Muğîre ikindi namazını kılınca -insanlar da oturmuşlardı- yanında Ömer'in elçisi olduğu hâlde çıktı. İnsanlar boyunlarını uzatıp bakıyorlardı. Nihayet Muğîre Ma'n denilen adamın başında durdu. Muğîre elçiye, "Müminlerin Emîri bu adam konusunda senin emrine uymamı bana emretti. Sen bana istediğini emret" dedi. Elçi, "Bir ip getir ve onun boynuna bağla" dedi. O da öyle yaptı ve ipi iyice bağladı. Sonra Muğîre'ye, "Müminlerin Emîri'nin emri sana gelinceye kadar onu hapset" dedi. O da böyle yaptı. Hapishane o zaman kamıştandı. Ma'n hapisten çıkmak için planlar yaptı. Ailesine devesini, cariyesini ve katvânî olan abasını getirmeleri için haber gönderdi. Onlar da öyle yaptılar. Ma'n geceleyin çıktı ve cariyesini arkasına bindirdi. Geceleyin yolculuğuna devam etti; sabah aydınlığının onu ele vermesinden korkunca, geceleyin devesini çöktürüp bağladı. Sonra gizlendi. Kendisiyle ilgili arama sonlanınca devesinin üzerine abasını attı ve cariyesini arkasına alıp yürümeye devam etti. Nihayet Ömer'in yanına geldi. Ömer tam o sırada gece namazına kalkıp da uyuyakalanları sabah namazına kaldırıyordu. Ömer'in asası yanındaydı.

Ma'n devesini ve cariyesini bir yere bıraktı; sonra Ömer'e yaklaştı ve "Esselâmu aleyke ey Müminlerin Emîri ve rahmetullahi ve berekatuh" dedi. Ömer, "Ve aleyke… Kimsin sen?" dedi. Adam, "Ben Ma'n b. Zâide'yim; beni ele geçirmeden sana tövbe etmiş olarak geldim" dedi. Ömer, "Geberesice herif, sen Ma'n mısın?" dedi. Sonra sabah namazını kılınca insanlara, "Yerinizde durun" dedi. Güneş doğunca insanlara yönelerek, "Bu adam Ma'n b. Zâide'dir. Hilafet mührü benzeri sahte bir mühür elde ederek Kûfe haracından gelir sağladı. Bunun hakkında ne düşündüğünüzü bana söyleyin" dedi. Orada bulunanlardan birisi, "Onun elini kes, ey Müminlerin Emîri" dedi. Bir diğeri, "Onu as" dedi. Ali b. Ebû Tâlib susuyordu. Ömer ona, "Sen ne düşünüyorsun ey Ebü'l-Hasan?" dedi. Ali, "O bir yalan söylemiştir. Cezası vücudundadır" dedi. Bunun üzerine Ömer onu ağır şekilde dövdü -ya da, yaralayıcı şekilde dövdü, dedi- ve onu hapsetti. Ma'n uzun süre hapiste kaldı.

Daha sonra Ma'n Kureyş'ten bir dostuna, "Müminlerin Emîri'nin beni serbest bırakması için onunla konuş. Çünkü onun arzu ettiği kadar cezamı çektim" diye haber gönderdi. Kureyşli adam Ömer'e, "Ey Müminlerin Emîri, Ma'n b. Zâide'ye hak ettiği cezayı vermişsin; artık onu serbest bıraksan…" dedi. Ömer, "Ben unutmuştum; onu darp etmeyi bana hatırlattın" dedi. Sonra Ma'n b. Zâide'yi çağırdı; onu dövdü ve tekrar hapse konulmasını emretti. Bunun üzerine Ma'n bütün dostlarına, "Sakın beni Müminlerin Emîri'ne hatırlatmayın" diye haber gönderdi. Tekrar uzun süre hapiste kaldı. Sonra Ömer onu hatırladı ve "Ma'n'ı getirin" dedi. Ma'n ona getirildi. Onun malını ikiye böldü -veya ona düşen malını taksim etti, dedi- ve onu serbest bıraktı.

[Ömer b. Hattab ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Elçisi Amr b. Ma'dîkerib]

Bana Hasan b. Osman ez-Ziyâdî Ebû Hassân anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O babasından, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Kâdisiye'nin fethinden sonra Amr b. Ma'dîkerib ez-Zebîdî Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi. Ömer ona Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı ve insanların ondan razı olup olmadıklarını sordu. Amr b. Ma'dîkerib şöyle dedi: "Onu bıraktığımda onlar için ellerinden geleni yapmakta ve iyi bir anne-

nin şefkatiyle onlara şefkatli davranmaktaydı. Pelerinin içinde bir bedevi, harac toplama işinde bir Nabtî gibiydi. Ganimetleri eşit şekilde taksim eder, hükümlerinde adil davranır ve eğlencelik cariyeleri kendisinden uzak tutardı." Bunun üzerine Ömer, "Sanki birbirinize övgü dizmeye anlaşmış gibisiniz" dedi. Çünkü Sa'd b. Ebû Vakkâs da Amr'dan övgüyle söz eden bir mektup yazmıştı. Bunun üzerine Amr, "Asla böyle bir şey yok, ey Müminlerin Emîri; ben bildiklerimle onu övdüm" dedi.

Bu kez Ömer b. Hattâb, "Bana savaştan söz et ey Amr" dedi. Amr, "Savaş başladığı zaman zevki acı olur. Savaşta sabreden tanınır; zafiyet gösteren de telef olur" dedi. Ömer, "Bana silahı anlat" dedi. Amr, "Silah konusunda istediğini sor" dedi. Ömer, "Mızrak hakkında ne düşünüyorsun?" dedi. Amr, "O senin kardeşindir; ama çoğu zaman sana ihanet eder" dedi. Ömer, "Peki, oklar?" dedi. Amr, "Oklar ölümün elçileridir; bazen ıskalar, bazen de isabet eder. Ömer, "Ya kalkan?" dedi. Amr, "O koruyucudur ve felaketler onun üzerinde döner" dedi. Ömer, "Ya zırh?" dedi. Amr, "Süvariyi oyalar, piyadeyi de yorar. Ancak zırh sağlam bir kale gibidir" dedi. Ömer, "Peki, ya kılıç?" dedi. Amr, "Anan seni kaybedesice, o şurada" dedi. Ömer, "Asıl senin anan seni kaybetsin" dedi. Bunun üzerine Amr, "Sıtma hastalığı beni sana karşı zelil kılmıştır" dedi.[172]

[Ömer ve Valilerin Kazandığı Mallar]

Bize Şeybân b. Ferrûh el-Âcurrî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn anlattı. O da Ebû Hüreyre'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb beni Bahreyn'e vali tayin etti. İdaremde 12.000 dirhem toplandı. Ömer'in yanına geldiğimde Ömer bana, "Ey Allah'ın ve Müslümanların düşmanı! -veya ey Allah'ın kitabının düşmanı, dedi- Sen Allah'ın malını mı çaldın?" dedi. Ebû Hüreyre dedi ki: Ömer'e, "Ben ne Allah'ın, ne de Müslümanların düşmanıyım -veya ne Allah'ın kitabının, dedi.- Fakat ben onlara düşman olanların düşmanıyım. Ne var ki atlar doğum yaptı, hisseler bir araya geldi" dedim.[173] Bunun üzerine

172 Şu şekilde de tercüme edilebilir: "Koruluk beni sana karşı zelil kılmıştır." Aslında (اَلْحِمَى أَضْرَعَتْنِي إِلَيْكَ) ifadesi bir darb-ı meseldir. Bunu söyleyen kişinin zilleti kabul etmeye mecbur kaldığını ifade eder. Burada kastedilen, İslâm dini ve Müslümanların halifeliği Amr b. Ma'dîkerib'i susmaya zorlamıştır (M).

173 Bu cümlenin Arapçası (وَلَكِنْ خَيْلٌ تَنَاتَجَتْ وَسِهَامٌ اجْتَمَعَتْ وَعَطَاءٌ تَلاَحَقَ) şeklindedir (M).

benden 12.000 dirhemi aldı. Sabah namazını kıldığım zaman, "Allah'ım! Ömer'i af ve mağfiret eyle" diye dua ettim.

Dedi ki: Ömer valilerinden alır ve onlara daha iyisini verirdi. Hatta daha sonra bana, "Sen artık valilik yapmıyor musun ey Ebû Hüreyre?" dedi. Ben, "Hayır, yapmayacağım" dedim. Ömer şöyle dedi: "Ama senden daha hayırlı birisi olan Yusuf (as) valilik yapmış ve '*Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir*"[174] demiştir." Ben, "O peygamber oğlu peygamberdir; ben ise Ebû Hüreyre b. Ümeyme'yim. Ben sizin üç şeyinizden ve iki şeyinizden korkarım" dedim. Ömer, "Neden 'beş şeyden korkarım' demedin?" dedi. Ben, "Sırtıma vurmanızdan, ırzıma sövmenizden ve malımı almanızdan korkuyorum. Ayrıca ön yargı ile bir şey söylemekten ve ilimsiz hüküm vermekten endişe ediyorum" dedim.

Bize Kâsım b. Sellâm ve Ravh b. Abdülmü'min anlattılar; dediler ki: Bize Ya'kûb b. İshak el-Hadramî anlattı. O Yezîd b. İbrâhim et-Tüsterî'den, o İbn Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Kendisi Bahreyn'den geldiği zaman Ömer ona, "Ey Allah'ın ve Allah'ın kitabının düşmanı! Sen Allah'ın malını mı çaldın?" dedi. Ebû Hüreyre, "Ne Allah'ın düşmanı, ne de kitabının düşmanıyım; ancak ben onlara düşmanlık yapanın düşmanıyım. Allah'ın malını çalmadım" dedim. Ömer, "Peki, senin için10.000 dirhem nereden toplandı?" dedi. Ebû Hüreyre, "Atlar çoğaldı, maaşlar birikti ve hisseler bir araya geldi" dedi. Ancak Ömer malları Ebû Hüreyre'nin elinden aldı. İbn Sîrîn, hadisin geri kalan kısmını Ebû Hilâl er-Râsibî'nin anlattığı gibi nakletti.

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o da Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hüreyre Bahreyn'den geldiğinde Ömer ona, "10.000 dirhemi nereden buldun?" dedi. Ebû Hüreyre, "Hisseler toplandı, atlar doğurdu ve maaşlar birikti" dedi. Ömer ona birkaç darbe yapıştırdı; sonra malını onunla bölüştü. Ondan 5.000 dirhemi aldı; 5.000 dirhemi de ona bıraktı.

Bana Hüseyn b. Ali anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem anlattı. O Abdullah b. Mübârek'ten, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb Muâz b. Cebel'e, "Senin yanında bir miktar

174 Yusuf, 12/55.

mal var. Onu Yemen'den mi aldın?" dedi. Muâz, "Resûlullah (sas) o malı benim için helalinden tahsis etti. Ebû Bekr de o malıma dokunmadı" dedi. Bunun üzerine Ömer onun malını bıraktı. Bir gün Muâz rüyasında insanların haşredildiklerini gördü. Kalkmak istedi; ancak kalkamadı. Bu rüyasını Ömer'e anlattı ve "Ben bu rüyanın mal ile alakalı olduğunu düşünüyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer, "O malı iki kısma ayır. Yarısını Müslümanlara ver" dedi. Muâz b. Cebel bunun üzerine malının yarısını Müslümanlar arasında bölüştürdü.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı. O Yahya b. Âdem'den, o da Abdullah b. Mübârek'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer valilerini tayin ettiği zaman onların mallarını yazar[ak kayıt altına alır]dı. Daha sonra, kaydedilen mala gelen artışı onlarla bölüşüyor; hatta bazen [tümünü] onlardan alıyordu. Bu konuyla ilgili olarak Mısır'da vali olan Amr b. Âs'a, "Mısır'a vali olarak atandığın zaman senin yanında olmayan bazı eşyalar, köleler, tabaklar ve hayvanlar konusunda seninle ilgili bir söylenti yayılmış" şeklinde bir mektup gönderdi. Bunun üzerine Amr b. Âs Ömer'e, "Kuşkusuz bizim toprağımız ticaret ve ziraat toprağıdır. Bizler de, nafakamız için gerekli olandan fazla bir mal elde ediyoruz" şeklinde bir mektup yazdı. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb ona şunları yazdı: "Kuşkusuz kötü yöneticilerden yeterince haberdar edilmiş bulunuyorum. Bana gelen mektubun sıkıntı dolu bir mektuptur. Hakkı ifade etmek konusunda tereddüt içermektedir. [Bu sebeple] sana suizan etmeye başladım. Malını taksim etmek üzere Muhammed b. Mesleme'yi sana yönlendirdim. Senden istediğini ortaya çıkar ve sana karşı sert davranırsa onu hoş gör. Nitekim gizli olan açığa çıkmıştır."

Bana Ali b. Muhammed Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı. O İbnü'l-Mübârek'ten bunun benzerini nakletti.

Medâinî İsa b. Yezîd'in şöyle dediğini nakletti: Muhammed b. Mesleme Amr b. Âs'ın malını taksim edince Amr şöyle dedi: "İbn Hanteme'nin -Muhammed b. Mesleme'yi kastediyor- bize bu muameleyi yaptığı bir zaman elbette ki, kötü bir zamandır. Kuşkusuz Âs ibrişimli ipek elbise giyerdi" dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, "Sus ey Amr! Eğer hoşlanmadığın İbn Hanteme'nin zamanı -risalet dönemini kastediyor- olmasaydı, evinin bahçesine bir keçi bağlar; sütü bol olduğunda seni sevin-

dirir, sütü az olduğunda da seni üzerdi" dedi. Amr, "Allah aşkına benim bu sözümü Ömer'e söylemeyesin. Çünkü meclisler güvenle ayakta durur" dedi. Muhammed b. Mesleme, "Ömer sağ olduğu sürece, ikimiz arasında geçenleri asla anlatmayacağım" dedi.

[Ömer'in Tavsiyeleri]

Medâinî dedi ki: Ömer şöyle derdi: "Sakın sizden birisi kardeşine veya oğluna 'Hakem' veya 'Ebü'l-Hakem' ismini koymasın. Ayrıca bir hayvana, iki kişiden fazla binmesin. Bir de yırtıcı hayvanların derileri üzerine binmeyin. Size kuvvetli olmayı, katırlara binmeyi, misvak kullanmayı, tırnaklarınızı kesmeyi ve bıyıklarınızı kısaltmayı tavsiye ediyorum."

Bana Ebû Hassân ez-Ziyâdî anlattı. O Musa b. Davud'dan, o Hakem b. Münzir'den, o Muhammed b. Sevka'dan, o da Muhammed b. Münkedir et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Sözden daha faydalı ve daha güzel bir şey yoktur" dedi ve anlatmaya başladı: İzarımı çıkardım ve yatağıma uzandım. Birisinin şöyle dediğini işittim: "Ev halkına selam olsun. Fâni dünyadan baki olan ahiret için bir şeyler alın ve Allah'a dönüş için hazırlık yapın. Kuşkusuz sevabın azı olmaz; Allah'tan istiğna olmaz[175] ve ölümden sonra amel yoktur. Allah amellerinizi ıslah etsin."

Medâinî dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Hakkın gemisine binin; dalgaların içine dalın; nefsinizin vaizi olun ve Allah'ın edebinden ayrılmayın."

Medâinî dedi ki: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Bir adamın, ihtiyacını söylerken, cömert insanın ona yardım etmesini istemesi ve cimri insanın da ona merhamet etmesini sağlaması maksadıyla bazı beyitler söylemesinde bir mahzur yoktur." Yine Ömer şöyle dedi: "Akıllı insan, bir işin içine düştüğünde ondan kurtulmaya çalışan değildir; fakat akıllı olan kimse, o işin içine düşmemek için çaba gösterendir."

[Muhtelif Rivayetler]

Medâinî Hammâd b. Seleme'den, o Eyyûb ve Abdullah b. Ömer'den, onlar Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti; dedi ki: Ömer

175 Allah'tan istiğna etmek, onun rahmetine sığınmamak, onun gazabından korkmamak ve "Benim Allah'a ihtiyacım yoktur" şeklinde kaba bir tutum içine girmektir.

yaralandığı zaman, "Beni kim yaraladı?" dedi. Etraftakiler, "Ebû Lü'lü" dediler. Bunun üzerine Ömer Abbas'a, "Bu senin ve senin arkadaşlarının işidir. Ben onlardan bir tek kişinin bile bize getirilmesini yasaklamıştım. Kanım konusunda Müslümanlardan hiç kimseye beni hasım yapamayan Allah'a hamd olsun" dedi.

Bana Abdüla'lâ b. Hammâd en-Nersî Ebû Yahya anlattı; dedi ki: Bize Vehb b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O İbrâhim en-Nehaî'den nakletti; dedi ki: Bir adamın Daniyâl kitabını yazdığı haberi Ömer'in kulağına geldi. Hemen ona mektup yazarak yanına gelmesini söyledi. Adam yanına geldiğinde Ömer avuç içine vurarak, '*Elif, Lâm, Râ… Bunlar apaçık kitabın ayetleridir. Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz.*'[176] Acaba Allah'ın kitabından daha güzel kıssalar var mıdır?" dedi. Bunun üzerine adam, "Beni affet ey Müminlerin Emîri; vallahi ben o yazdıklarımı yok edeceğim" dedi.

Bize Şeybân el-Âcurrî anlattı; dedi ki: Bize Berâ b. Abdullah anlattı. O Hasan'dan, o da Ömer b. Hattâb'dan şöyle dediğini nakletti: "Bazı kimseler, insanlardan bir şeyler istemek maksadıyla Kur'ân'ı okumadan önce, sizler Kur'ân'ı okuyun ve onunla Allah'tan bir şeyler isteyin"[177]

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs el-Basrî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb b. Ebû Yezîd el-Medenî anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb, Mushafla birlikte düşman ülkesine yolculuk yapmayı -ya da, Kur'ân'la düşman ülkesine, dedi- yasakladı.

Medâinî Sadaka b. Ubeydullah el-Mâzinî'den, o da Amr b. Bistâm'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi; fakat ondan uzaklaştırıldı. Adam şöyle dedi: "Malımdan hiçbir şeyi Müminlerin Emîri'nden saklamamayı kendime nezrettim" dedi. [Bu sesi duyan] Ömer, "Bu iyiliksever kardeş kimdir?" dedi. Adam ona yaklaştı. Ömer ona, "Ne kadar malın var?" dedi. Adam, "İki dişi devem var, onları

176 Yusuf, 12/1-3.

177 "Bazı kimselerin, insanlardan bir şeyler istemek maksadıyla Kur'ân'ı okumadan önce" cümlesinin Arapçası ZZ'de (قبلَ أنْ يَقْرَأَهُ أَقْوَامٌ يَسْأَلُونَ اللهَ بِهِ) şeklinde hatalı yazılmıştır. Nitekim RK'de (قبلَ أنْ يَقْرَأَهُ أَقْوَامٌ يَسْأَلُونَ النَّاسَ بِهِ) şeklindedir. Cümlenin siyakı da bunu gerektiriyor. Çeviri de buna göre yapıldı (M).

da sana getirdim" dedi. Ömer, "Peki, ne kadar çoluk çocuğun var?" dedi. Adam, Ömer'e anlattı. Ömer ona, "Bunları senin çoluk çocuğun için fazla görmüyorum; bunları al" dedi ve iki dişi deve daha istedi. Sonra adama, "Bunları da al; bunlar senin yanında armağan olsunlar. Onların sütünü sağdığın zaman süte biraz su ilave et ve akşam çocuklarına içir. Eğer çocuklar uyuyorlarsa onları uykudan kaldırma. Çünkü uyku, onlara karşı senin için iyi bir yardımdır" dedi. Daha sonra o develer doğurduktan sonra adam onları Ömer'in yanına getirdi; yanlarında iki yavruları da vardı. Ömer bunları da ona hibe etti.

Bana Bessâm el-Cemmâl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Ebû Süleyman anlattı. O İbrâhim'in şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb bir ordu donattı; bu ordu ganimetler elde etti. Ordu Medine'ye geldiğinde Ömer onları karşılamaya gitti. Ordudaki askerler ve komutanlar atlas kaftanlar ve acem elbiseleri giymişlerdi. Bunu gören Ömer onlardan yüz çevirdi ve "Ateş ehlinin elbiselerini üzerinizden atın" dedi. Onlar da o elbiseleri attılar ve kendi elbiselerini giydiler. Sonra, "Biz bu kıyafetlerimizle, ancak Allah'ın bize ganimet olarak verdiğini sana göstermek istedik" dediler. Ömer ise, "Onların elbiselerini giyerek onlara benzemeyin. Çünkü bunlar, onların dünya elbiseleridir. Ahirette sizin olacaklardır" dedi. Ömer, elbiseler üzerindeki iki, üç ve dört parmak genişliğindeki resimlere izin verdi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım el-Ahvel'den, o da Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, Utbe b. Ferkad'a şunları yazdı: "Selamdan sonra; elbise giyin; izar bağlayın ve şalvarları [serâvîl] atın. Ayakkabı giyin ve mestleri atın. Ok atmayı öğrenin ve [yardım almadan] atların üzerine sıçrayın. Arapçayı öğrenmeyi önemseyin. Kanaatkâr ve sert yapılı olun. Hepiniz kardeş olun. Sakın aşırı refaha düşkün olmayın. Kuşkusuz Resûlullah (sas), üç parmak veya dört parmak dışında kalan ipeği yasaklamıştır."

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o dedesinden ve Avâne'den, onlar da babasından, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Hafsa'nın yanına girdi; Hafsa'nın yanında def çalan bir cariye vardı.

Cariye Ömer'i görünce defi sakladı. Bunun üzerine Peygamber (sas), "Şeytan Ömer'i hissettiği an, kaçıyor" dedi.

Medâinî İsa b. Yezîd el-Kinânî'den, o da Ebû Ma'bed el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Kureyş'ten bazı insanlara, "Sizler meclisler oluşturuyorsunuz; sizden iki kişi bile bir araya gelse kim kiminle oturur, kim kiminle sohbet eder, tanınacak şekilde meclisler kurun ki birliğiniz korunsun." dedi.

Dedi ki: Ömer şöyle dedi: "Sizden öncekiler, 'Bu filancanın görüşüydü; filancanın sözüydü' derlerdi. Sakın kimse böyle demesin; yoksa İslâm'ı bölerler."

Ömer, "Allah'ım! Onlar beni bıktırdılar; ben de onları bıktırdım ve ne olacağını bilmiyorum. Allah'ım! Beni yanına al" şeklinde dua etti.

Medâinî İbrâhim b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ebû Rebîa Medine'de at besliyordu. Ancak Ömer b. Hattâb ona engel oldu. Bazıları, ona izin vermesi için Ömer'le konuştular. Fakat Ömer, "Onların yemini Medine dışından getirmediği sürece ona izin vermeyeceğim" dedi. Adam atların yemini, Yemen'de bulunan bir arazisinden getirtiyordu.

Medâinî İbn Avn el-Müzenî'den,[178] o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ömer b. Hattâb'ın yanına geldi ve "Ben Müslümanım; ne diye benden cizye alınıyor?" dedi. Ömer ona, "Belki de sen [cizye vermemek için] İslâm'a sığınmışsın" dedi. Adam ise, "Peki, İslâm'da sığınılacak bir şey yok mudur?" dedi. Ömer, "Vardır" dedi ve onun için, "Ondan cizye almayın. Sığınılacak yer olarak İslâm kâfidir" diye yazdı.

Bana Kâsım b. Sellâm anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Câfer anlattı. O Humeyd'den, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ömer'in yanında çokça konuştu. Bunun üzerine Ömer, "Hatiplerin çoğu şeytanın kardeşlerindendir" dedi.

---

178 Orijinal metnin senet kısmında (المبني) şeklinde bir kayıt vardır ve bu yanlıştır. Doğrusu bizim yazdığımız olan (الْمُزَنِيّ)'dir. Asıl adı, Abdullah b. Avn b. Ertubân el-Müzenî'dir. Bu zat Enes b. Mâlik'i görmüş; Sümâme b. Abdullah b. Enes, Enes b. Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn, İbrâhim en-Nehaî, Ziyâd b. Cübeyr b. Hayye, Hasan el-Basrî ve eş-Şa'bî'den rivayet etmiştir (bkz. *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, 346-347).

Medâinî Habîb b. Ali'den, o da Muhammed b. Aclân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir grup kimse Abdurrahman b. Avf ile görüşüp ona, "Ömer'le konuş; bizi öyle korkuttu ki yüzüne bakamıyoruz" dediler. Abdurrahman b. Avf bunu Ömer'e anlattı. Ömer, "Gerçekten böyle mi söylediler? Vallahi ben onlara karşı çok yumuşak davrandım; hatta çok yumuşak davrandım diye Allah'tan korkmaya başladım. Yine onlara karşı sert davrandım; hatta çok sert davrandım diye Allah'tan korkmaya başladım. Vallahi onların benden korktuklarından daha fazla ben onlardan korkuyorum" dedi.

Bana Affân anlattı; dedi ki: Bize Mübârek b. Fedâle anlattı. O Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, "Eğer beni rahatlatan fakat insanları sıkan bir konumda isem, o benim için uygun bir yer olamaz" dedi.

Medâinî Süleyman b. Erkam'dan, o Zührî'den, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Muâviye ve Hâris b. Nevfel b. Hâris'e baktı ve "Ey İbn Abbas! Kavminiz sizin dostluğunuzdan hoşlanmıyor ve bu işin sizin elinize geçmesinden korkuyorlar. Onlara göre eğer iş elinize geçerse, sizinle birlikte onların bir şansları olmayacak" dedi.

Medâinî Ya'kûb b. Avf'tan, o Eflah es-Sekafî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Mâlik b. Avf en-Nasrî Ömer'e, "Gel şuraya, seninle konuşacağım" dedi. Ömer, "Benim biraz işim var" dedi. Mâlik, "Vallahi biz senin asandan ve elinden korkuyorduk ve sen sıradan bir adamdın; bugün durum nasıl acaba?" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah'ım! Beni onlara, onları da bana sevdir" dedi. Mâlik, "Ben döndüğümde, yeryüzünde bana ondan daha sevimli hiç kimse yoktu" dedi.

Medâinî Mücâhid'den, o Humeyd'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Ömer insanlara atıyyeler veriyordu. Bir adama sağmal bir deve verdi; yavrusu da peşinden geldi. Bunun üzerine Ömer şöyle misal getirdi:

Ganimeti dağıtanın yiyeceği, nereye yönelirse
Ganimetin dağıtıldığı gündedir; mahrum olan da mahrum kalır

Bana Muzaffer b. Müreccâ anlattı; dedi ki: Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Sa'd b. İbrâhim'den işittim; Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan söz ediyordu; dedi ki: Resûlullah (sas), "Sizden önceki

insanlardan bir kavim vardı; peygamber olmadıkları hâlde din hakkında konuşuyor ve dini anlatıyorlardı. Eğer bu ümmette onlar gibi biri olsa o Ömer olurdu" buyurdu.

Dedi ki: Bize Affân anlattı. O Hammâd b. Seleme'den, o da Sa'd b. Ebû Seleme'den bunun benzerini rivayet etti.

Bana Ümeyye'nin kardeşi Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bana Hammâd b. Seleme anlattı. O Hişâm b. Urve'den rivayet etti; dedi ki: Bana Ezriât'ın[179] sahibi anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb yanımıza geldi ve bana bir gömlek verip, "Onu yıka ve yamala" dedi. Ben de onu yıkadım ve yamaladım. Ona Kıbtî bir gömlek götürdüm ve "sen bunu giy" dedim. Ancak Ömer gömleği bana fırlattı ve "Bu [yanımdaki] teri daha çok emer" diyerek kabul etmedi.

Medâinî Ebû Muhammed el-Mekkî'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Bekr, "İnsanlar içinde bana en sevimli olan insan Ömer'dir" dedi. Sonra, "Estağfirullah; kalbe en sevimli gelen, kişinin çocuğudur. Fakat Ömer benim için insanların en değerlisidir" dedi.

Medâinî Ebû Muhammed el-Mekkî'den, o da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'e biat edildiği zaman Ali b. Ebû Tâlib, "Bir süt sağdım ki, yarısı senin oldu. Geçen yıl ona [Ebû Bekr'e] biat ettim ve bu yıl sana biat ediliyor" dedi.

Bize Ubeydullah b. Muâz haber verdi. O babası Muâz'dan, o Şu'be'den, o da Amr b. Mürre'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Vâil'den işittim; Huzeyfe b. Yemân'ın şöyle dediğini anlattı: "Sizinle fitne arasında sadece boynunda ölüm bulunan bir adam var. Şayet o adam da ölecek olursa fitne başınızdan aşağıya dökülecektir."

Bana Ebû Mes'ûd el-Kûfî anlattı. O İbn Mücâlid'den, o babasından, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şehirlerin halkına -ya da Şam halkına, dedi- şunu yazdı: "Çocuklarınıza ata binmeyi ve yüzmeyi öğretin. Ayrıca onların şiir rivayetiyle ilgilenmelerini sağlayın."

---

179 Burasının, bugünkü Suriye'de bulunan "Derâ" şehri olduğu kabul ediliyor.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o Avâne'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb sokaklarda dolaşırdı; Kur'ân okur ve dava sahipleri [taraflar] yanına geldiklerinde aralarında hüküm verirdi. Ayrıca valilere şu talimatı gönderdi: "Bir grup Müslümanın yanında olmadıkça hükümleri karara bağlamayın. Şayet sadece bir kişi görürse eksik olur. Hüküm kimin aleyhine verilirse sabredip sevabını Allah'tan beklesin. Şahitlerinizin sizi etkilemeleriyle hâkimlerinize yüklenmeyin. Çünkü hâkim duyduğuna göre veya yanında yapılan şahitliğe göre hüküm verir. Şahidin ve haksız yere gasp edenin hesabını görecek olan Allah'tır."

Medâinî bir adamdan, o da Süfyân es-Sevrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Ömer'e, "Eğer mümkün olsaydı, yanağımı sana ayakkabı yapardım" dedi. Bunun üzerine Ömer, "O zaman Allah seni perişan ederdi" dedi.

Medâinî Ali b. Mücâhid'den, o İbn İshak'tan, o da Zührî'den ve diğerlerinden şöyle dediklerini rivayet etti: Resûlullah'ın (sas) ashâbından bir grup, "Ömer'le konuşsak da, gelen elçilik heyetlerini ve acem hükümdarlarını karşılayacak kadar erzakını arttırsa… Kuşkusuz fetihler çoğalmıştır" dediler. Sonra bu konuyu ona götürmekten korkmaya başladılar. Hafsa'ya geldiler; bu konuyu ona anlattılar ve Hafsa'ya, "Lütfen babanla konuş, o seni daha çok dinler" dediler. Hafsa Ömer'le konuştu. Ömer, "Şayet bunu söyleyenlerin kim olduklarını bilseydim onlara gönderir [onları mahcup ederdim]. Söyle bakalım, Resûlullah'ın senin evinde giydiği en güzel elbise hangisidir?" dedi. Hasfa, "Kırmızı çamurla boyanmış iki elbiseydi; bunları yabancı heyetleri karşılarken giyerdi" dedi. Ömer, "Peki, onun senin yanında yediği en güzel yemek hangisiydi?" dedi. Hafsa, "Üzerine sıcak yağ döktüğümüz biraz ekmekti. Resûlullah (sas) onu yer ve hoşuna gittiği için parmaklarını yalardı" dedi. Ömer, "Peki senin yanında üzerinde yattığı en güzel sergi hangisiydi?" dedi. Hafsa şöyle dedi: "Bizim bir giysimizi yere sererdi. Bir gün kendisine yerden yüksek bir sofra üzerinde olan bir yemek getirdik. Resûlullah (sas), 'Ben Allah'ın kuluyum; kölelerin yediği gibi [yerde] yer ve onların oturduğu gibi otururum' dedi." Ömer şöyle dedi: "Peki, bana üç arkadaştan haber ver. Onların efendisi önlerinde yürüdü

gitti; ikincisi onun izinde yürüdü. Eğer üçüncü arkadaş onların yolundan gitmezse onlara kavuşur mu sence? Onlara bildir; de ki: Resûlullah (sas) kifayet derecesinde [bir hayat kalitesiyle] yetindi ve fazlasını, ihtiyacı olanlara verdi. Vallahi, inşaallah ben onun izinde yürüyeceğim."

Bize Bessâm el-Cemmâl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebû Cehdam'dan, o da Ubeydullah b. Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Abbas Ömer'in [sır] kardeşiydi. Abbas dedi ki: Ömer'in vefatından sonra bir yıl boyunca Ömer'i bana rüyada göstermesini Allah'tan istedim. Bir yıl sonra onu rüyada gördüm; alnından terini siliyordu. Ömer, "Bu benim boş zamanımdır. Eğer merhamet ve şefkat sahibi bir Rabbe kavuşmamış olsaydım, evim başıma yıkılırdı" dedi.[180]

Bana Medâinî anlattı, o şeyhlerinden, Şüreyh'in şöyle dediğini nakletti: Uzun, iri yarı ve yapılı bir adam Ömer'in yanından geçti. Sonra zayıf, kıvırcık saçlı ve siyah bir adam onu takip etti. Ömer, "Bunlar kardeştirler" dedi. Oradakiler araştırdılar; hakikaten kardeş olduklarını gördüler. Ömer b. Hattâb nesepleri bilebilen bir adamdı.

Hammâd b. Seleme rivayet etti; o İbn İshak'tan, o da Mekhûl'den şöyle dediğini nakletti: Ebû Zer, Kureyş'ten bir gence şöyle dedi: "Benim için istiğfarda bulun. Çünkü ben Ömer'e uğradığımda ondan işittim; 'Ne güzel genç!' diyordu. Ayrıca Resûlullah'tan (sas) işittim, 'Allah hakkı Ömer'in lisanına, eline ve kalbine koymuştur' dedi."

Bana Şeybân b. Ferrûh anlattı. O Osman el-Mürrî'den, o da Hasan'dan şöyle dediğini nakletti: "Allah Ömer'e rahmet etsin; Müslümanların halifesiydi ve halifeliği güzel yaptı. Sonra Allah'tan korkarak vefat etti. Müminler böyle olmalıdırlar."

Bize Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şöyle dedi: "Dört şey muhafaza edildiği takdirde İslâm dosdoğru olur: Bu mal helalinden toplanmalı ve yerinde sarf edilmelidir; muhacirlerin ve Allah yolunda kılıçların gölgesi al-

---

180 RK'de bu ibare (وَإِنْ كَادَ عَرْشِي لَوْلا أَنِّي لَقِيتُ رَبًّا رَحِيمًا) şeklinde ifade edilmiştir. Ancak ZZ'yi tahkik eden zat ibareyi, (وَإِنْ كَادَ عَرْشِي(لَيُهَدُّ) لَوْلا أَنِّي لَقِيتُ رَبًّا رَحِيمًا) şeklinde kaydederek (لَيُهَدُّ) kelimesini ilave etmiş ve "Bu ilave, İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ından alınmıştır" notunu düşmüştür (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 375) (M).

tında cihad edenlerin hisseleri bol verilmelidir. Ayrıca bu grubun ensârdan olan iyileri itibar görmeli, onlardan kötülük yapanlar da affedilmelidir."

Medâinî dedi ki: Ömer, oğlu Ubeydullah'a bir elbise giydirmesi için Melikü'd-Dâr'a [evin kâhyasına] emir verdi. O da ona bir elbise giydirdi. Ömer elbiseyi görünce, "Neden daha ucuz bir şey giydirmedin?" dedi ve onu götürüp Abdurrahman b. Avf'a giydirmesini emretti. O da öyle yaptı. Sonra oğlu Ubeydullah için ondan daha ucuz bir [elbise] satın aldı. Abdurrahman [kendisine verilen] elbiseyi Ubeydullah'a gönderdi ve "Bu benden sana bir hediyedir" dedi. Dediler ki: Melikü'd-Dâr, Ömer'in evinde kalanların nafakasından sorumlu kişiydi. O aynı zamanda Ömer'in mevlası olan Zekvân'ı özgürlüğüne kavuşturan kişidir. Melik ise, "Mâlik b. İyâd"dır.

Medâinî Mesleme b. Muhârib'den, o da Hâlid el-Hazzâ'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer insanlara mal tahsisatında bulunduğu sıralarda yanına Abdullah b. Umeyr geldi. Onun babası Huneyn günü şehid edilmişti. Abdullah, "Ey Müminlerin Emîri, benim için bir şeyler tahsis et" dedi. Ömer ona aldırış etmedi. O da Ömer'i dürttü. Ömer, "Of" dedi ve ona dönerek, "Kimsin sen?" dedi. Adam, "Ben Abdullah b. Umeyr'im" dedi. Ömer, "Ey Yerfe, ona 600 dirhem ver" dedi. Yerfe de ona 500 dirhem verdi. Ancak Abdullah b. Umeyr kabul etmedi ve Ömer'in yanına dönüp durumu ona bildirdi. Ömer, "Ona 600 dirhem ve bir elbise ver" dedi. Abdullah elbiseyi giyince, kendi elbiselerini [bir kenara] attı. Ömer ona, "Oğlum! Bu elbiselerini al. Bunlar bir işte kullanılır; şunlar da senin süslü ve neşeli günlerin için olur" dedi.

Medâinî, Ebü'l-Velîd el-Mekkî'den rivayet etti; dedi ki: İbn Abbas şöyle dedi: Ömer'in bir yolculuğunda onunla birlikte yola çıktım. Biz geceleyin yürürdük. Ona yaklaşmıştım. Bir de ne göreyim; kamçısıyla devesinin ön tarafına vurdu ve şöyle dedi:

Allah'ın Beytine yemin olsun ki "Muhammed öldürülecek" diye yalan söylediniz
Daha biz onun etrafında çarpışmadık
Teslim etmeyiz onu yanı başında öldürülmeden
Çocuklarımızdan ve eşlerimizden vazgeçerek

Sonra "Estağfirullah" dedi. Ardından yoluna devam etti ve çok az konuştu. Sonra şöyle dedi:

Bindirmemiştir, hiçbir deve sırtının üzerine
Muhammed'den daha iyi ve daha vefalı bir kimseyi
En iyi hırkayı giydirir, hiç giyilmemiş
Ve önde gidenin çıplak başına giysi verir

Sonra "Estağfirullah… Ey İbn Abbas! Baban Resûlullah'ın (sas) amcasıdır ve sen onun amcasının oğlusun. Sizin kavminiz neden size engel oldu?" dedi. Ben de, "Bilmiyorum" dedim. Ömer, "Fakat ben biliyorum. Onlar nübüvvet ve hilafetin sizin ailenizde birleşmesini istemezler" dedi.

Medâinî Ya'kûb b. Davud es-Sekafî'den, o İbrâhim b. Hakîm'den, o da Âsım b. Urve b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Âs yanında Ömer b. Hattâb zikredildiği zaman şöyle derdi: Ne hoş insandı İbn Hanteme [Ömer'i kastediyor]! Mısır'dan ona mal getirdiğimde bana, "Sadece bunu mu toplayabildin?" dedi. Ben de "Bunu az mı görüyorsun?" dedim. Ömer, "Toprak bu yıl hiç olmadığı kadar ürün verdi. Hasadı yapıldı ve bırakıldı. Hata yapılmadı" dedi. Ben ona, "Doğru söyledin; ben sana ihanet etmemek için bir söz vereceğim; sen de üzerime gelmeyeceğine dair benzeri bir söz ver" dedim. Ömer bana, "Tut dilini; böyle yaparsam malı zimmetine geçirmeye niyetlenmeyeceğine inanmıyorum; eğer niyetlenirsen sözünde durmamış olursun. Allah'a yemin ederim ki, kendimi mahrum bıraktığım gibi sizin ağızlarınızı bu mala kapatacağım. Şayet ölecek olursam bu mal için kılıçlarla birbirinizle çarpışacaksınız" dedi ve aynen dediği gibi oldu.

[Ömer'in Had Uygulamaları]

Dediler ki: Ömer Kudâme b. Mazun el-Cumahî'ye had uyguladı. Kudâme'nin nesebini anlatırken onunla ilgili bilgileri yazmıştık. Yine Rebîa b. Ümeyye b. Halef el-Cumahî'ye de had uygulamıştı. Onunla ilgili bilgileri de yazdık. Bir de Ubeydullah b. Ömer'e de uyguladı.

Bana Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Zurey anlattı; dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi; dedi ki: Bize Zührî haber verdi; dedi ki: Bana Sâib b. Yezîd anlattı; dedi ki: Ömer bir cenaze namazı kıldırdı. Sonra, "Ben

Ubeydullah b. Ömer'den bir koku hissettim; ona sordum; kendisi bana, 'O şıranın kokusudur' dedi. Ben onun içtiği içeceği soruşturuyorum. Eğer sarhoş ediyorsa ona had uygularım" dedi.

Zührî dedi ki: Bana Sâib anlattı; dedi ki: Ben daha sonra kendisini gördüm; içtiği içecekten dolayı Ömer ona had uygulamıştı. Bize Kavârîrî anlattı. O Yezîd b. Zurey'den, o Ma'mer'den, o Zührî'den, o da Sâib'den bunun benzerini rivayet etti.

Bize Kavârîrî ve Amr en-Nâkıd anlattılar; dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Zührî'den, o da Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb'dan işittim; şöyle diyordu: "Bana anlatıldığına göre Ubeydullah b. Ömer ve bazı arkadaşları bir şey içmişler. Ben onu araştırıyorum. Eğer o içecek sarhoş ediyorsa onlara had uygularım."

Süfyân dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O Zührî'den, o da Sâib'den, Ömer'in onlara had uyguladığını nakletti.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd'ın kâtibi Abdullah b. Sâlih anlattı; dedi ki: Bana Leys anlattı. O Akîl'den, o Zührî'den, o da Nemr'in kız kardeşinin oğlu olan Sâib'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer evden çıktı ve bir cenaze namazı kıldırdı. Sonra insanlara yöneldi; ben de onu işitiyordum; dedi ki: "Biraz önce Ubeydullah b. Ömer'den şarap kokusunu aldım. Sordum; kendisi şıra kokusu olduğunu söyledi. Araştırıyorum; eğer sarhoş ediyorsa ona had uygularım" dedi. Daha sonra onun Ubeydullah b. Ömer'e, ondan hissettiği şarap kokusu sebebiyle 80 değnek vurduğunu gördüm.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Dahhâk b. Mahled anlattı; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b anlattı. O İbn Şihâb'dan, o da Sâib b. Yezîd'den şunu rivayet etti: Ömer, şarap kokusu aldığı bir adama tam had uyguladı.

Bize Affân b. Müslim ve Abbas b. Velîd anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Zurey anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. İshak anlattı; dedi ki: Bana Zührî anlattı. O Sâlim'den, o da babasından [Abdullah b. Ömer] şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve kardeşim Abdurrahman gazaya çıkmak üzere Mısır'a gittik. Kardeşim ve Ebû Serû'a şarap içtiler. Onlar Amr b. Âs'ın

yanına getirildiler. Hükümet konağında kardeşime had uygulandı. Bunu duyan Ömer Amr b. Âs'a, "Onun ellerini boynuna bağla ve ona bir aba giydir; sonra onu bir deveye bindirip bana gönder" diye haber gönderdi. Kardeşim Ömer'in yanına geldiğinde, insanların gözü önünde ona had uyguladı. Sonra başını tıraş etti ve onu altı ay hapsetti. Kardeşim hapisteyken hadden [dolayı açılan yaraları] iyileşti; sonra onda bir ağrı ortaya çıktı ve vefat etti. ez-Zührî, "Tıraş sünnettir" dedi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından, o Avâne b. Hakem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, Ebû Şahme Abdurrahman b. Ömer'i darp etti. Şarap içtiği için onu Mısır'dan getirtmişti. Abdurrahman b. Ömer, "Vursan öleceğim" dedi. Bunun üzerine Ömer, "İyi ya, Rabbine kavuştuğun zaman, babanın hadleri uyguladığını Rabbine bildirirsin" dedi. Abdurrahman, Ömer'in ona uyguladığı hadden dolayı vefat etti.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Abdurrahman el-Ekber, Ömer'in oğludur. Annesi Zeyneb bt. Maz'ûn'dur. Abdurrahman el-Evsat, kendisine "Ebü'l-Mücbir" denilen kişidir. Onun annesi "Lüheyye" adında bir ümmü veleddir. Abdurrahman b. Ömer el-Asğar Ebû Şahme'nin annesi Yemenli bir kadındı. Annesinin ümmü veled olduğu de söylenmiştir.

Medâinî dedi ki: Ömer bir hutbesinde şöyle dedi: "Nefsiniz, mallarınız, ırzlarınız, amelleriniz ve sahip olduğunuz köle ve cariyeleriniz konusunda Allah'tan korkun. Zira sizler, işlediklerinizden dolayı hesaba çekilecek ve yaptığınızın karşılığını alacaksınız."

Bana Ömer b. Şebbe anlattı. O Ebû Âsım en-Nebîl'den, o Muhammed b. Hattâb'dan, o da Bekr b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, elinde bir yara olan bir adama, "Bir kemikle de olsa onu deş" dedi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı. O Ebû Âsım en-Nebîl'den, o İbn Hureym'den, o Hasan'dan, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: "Toprak çocukların baharıdır."

Bize İbrâhim b. Nersî el-Hayyât anlattı; dedi ki: Bize Osman b. Mukassim anlattı. O Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer toprakla oynayan bazı çocukların yanından geçti ve "Toprak çocukların baharıdır" dedi.

[Âmu'r-Remâde/Kıtlık Yılı]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî anlattı; dedi ki: Bana Harâm b. Hişâm anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Hicretin 18. yılında insanlar hacdan döndüklerinde başlarına büyük bir kıtlık belası geldi ve beldelerine kuraklık hâkim oldu. Hayvanlar telef oldu, insanlar aç kaldı. Öyle ki çürümüş kemikleri ufalıyorlar; içindekileri çıkarmak için Arap tavşanlarının ve farelerin yuvalarını kazıyorlardı.

Bana Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Sebre'den, o Abdülmecid b. Süheyl'den, o Avf b. Hâris'ten, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bu yıla "Âmü'r-Remâde" [Kül Yılı] adı verildi. Çünkü toprak tamamen simsiyah olmuş, küle benzetilmişti. Bu hâl dokuz ay sürdü.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Remâde yılında Amr b. Âs'a şöyle bir mektup yazdı: "Allah'ın kulu, Müminlerin Emîri Ömer'den, el- Âsî İbn el-Âsî'ye; selam olsun sana! Selamdan sonra; sen ve çevrendekiler [refah içinde] yaşarken, benim ve çevremdekilerin helak olup gitmelerini görüyor musun? İmdat… İmdat…" Amr b. Âs ona şu cevabı yazdı: "Sana selam olsun. Ondan başka ilah bulunmayan Allah'a seninle birlikte hamd ediyorum. Selamdan ve hamddan sonra; bil ki, sana yardım gelecektir. Kuşkusuz baş tarafı senin yanında, arkası benim yanımda olacak bir kervanı sana göndereceğim inşaallah."

İlk yiyecek geldiği zaman Ömer Zübeyr b. Avvâm ile konuştu ve ona, "Kervanı karşılayıp onu kırsal kesimdeki halka yönlendirsen…" dedi. Ancak Zübeyr bundan kaçındı ve mazeret beyan etti. Tam bu sırada Peygamber'in (sas) ashâbından birisi geldi. Bunun üzerine Ömer, "Ama bu zat bu işten kaçınmaz" dedi, o sahabîyle konuştu. Adam Ömer'in dediğini yaptı. Ömer ona şöyle dedi: "Karşılaştığın yiyecek yüklü hayvanları kırsal kesimdekilere yönlendir. Yiyeceklerin konulduğu çuvalları da, giymeleri için elbise olarak kullan. Etlerini yemeleri ve yağlarını alıp götürmeleri için develeri kes. Çöl halkının, 'Allah bolluk bereket verince-

ye kadar develeri bekletelim' demelerini bekleme." Ömer [o yılda] yemek yapıyor ve onun tellalı şöyle bağırıyordu: "Kim yemek için gelmek istiyorsa gelsin. Kim kendisine ve ailesine yetecek kadar yiyecek götürmek istiyorsa gelsin alsın."

Vâkıdî isnadında dedi ki: Ömer Amr b. Âs'a, "Develerle ve gemilerle bize yiyecek gönder" diye mektup yazdı. O da öyle yaptı. Ömer, Şam'ın girişinde develeri sağa sola yönlendirecek kimseler gönderdi ve develer kesildi. Ömer halka un[dan yapılan ekmek] yediriyor ve aba giydiriyordu. Ömer ayrıca Câr[181] şehrine bir adam gönderdi. Amr'ın [deniz yoluyla] gönderdiği yiyecekler Tihâme'ye taşındı ve insanlara yedirildi.

Vâkıdî dedi ki: Hizâm b. Hişâm babasından naklederek dedi ki: Ben Ömer'in elçilerinin, Mekke ile Medine arasında, Amr tarafından Câr'a gönderilen yiyecekleri halka yedirdiklerini gördüm. Dedi ki: Yezîd b. Ebû Süfyân veya Muâviye, Ömer'e Şam'dan yiyecek göndermişti. Ömer, Şam girişinde kervanı karşılayacak adamlar gönderdi. Amr b. Âs'ın gönderdiği deve kervanına yapılan muamele buna da yapıldı. Ömer, Sa'd b. Ebû Vakkâs'a da haber gönderdi. O da Irak'tan yiyecek gönderdi. Ömer insanlara ekmek ve zeytinyağından yapılan tiridi veriyordu. Bazı günler onlar için deve kesiyor ve etlerini tiride koyuyordu. Ömer de insanlarla birlikte yiyordu.

Vâkıdî dedi ki: Amr b. Âs, un ve et yağı taşıyan 20 gemi gönderdi. Yine un taşıyan 1.000 deve gönderdi. Muâviye de un taşıyan 3.000 deve ile 3.000 aba gönderdi. Amr da 5.000 elbise göndermişti.

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Zeyd b. Eslem'den, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti: Ömer uzun süre oruç tutardı. Remâde yılında bir akşam kendisine zeytinyağına doğranmış tirit getirilirdi. Bir gün bir deveyi kestiler. İnsanlar etten yemeye başlayınca etin iyi yerinden Ömer'e götürüldü. Et kendisine getirildiğinde, bir de baktı, devenin hörgücünden ve karaciğerden kesilmiş parçalar… Ömer bunun üzerine, "Oh oh! Devenin iyi yerlerini yiyip de kemiklerini insanlara yedirdiğim takdirde ne kötü bir yönetici olurum! Bunu kaldır ve bize

181 el-Câr, deniz kenarında bir şehir olup Medine'ye bir günlük mesafededir.

başka bir yiyecek getir" dedi. Bunun üzerine kendisine ekmekle zeytinyağı getirildi. Eliyle ekmeği kırıp yağa bandırıyordu. Sonra Ömer, "Yazık sana ey Yerfe! Bu sahanı kaldır ve Seğm'de[182] bulunan ev halkına götür. Üç günden beri onlara bir şey vermedim. Onların aç kaldıklarını sanıyorum. Sahanı götür onların önüne koy" dedi.

Vâkıdî İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, daha önce hiç yapmadığı bir şeyi Remâde yılında yaptı. Şöyle ki: İnsanlara yatsı namazını kıldırıyor, sonra çıkıp evine gidiyor, gecenin sonuna kadar namaz kılmaya devam ediyordu. Daha sonra [kentin] sokaklarına çıkar ve dolaşmaya başlardı. Bir gece şafak vakti Ömer'in şöyle dediğini işittim: "Allah'ım! Muhammed ümmetini benim ellerimde ve benim idaremde helak etme!"

Vâkıdî rivayet etti. O Sâib b. Yezîd'den nakletti; dedi ki: Ömer Remâde yılında bir hayvana bindi; Hayvanın dışkısında arpa çıktı. Bunun üzerine Ömer, "Şu hâle bakın! Müslümanlar zayıflıktan ölüyorlar; bu hayvan ise arpa yiyor öyle mi? Vallahi, insanlar refaha kavuşuncaya kadar ona binmeyeceğim" dedi.

Bize Süleyman b. Davud ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Yahya b. Saîd'den, o da Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan rivayet etti; dedi ki: Remâde yılında Ömer'e yağa doğranmış biraz ekmek getirildi. Ömer bedevi bir adamı davet etti ve onunla yemeye başladı. Bedevi adam sürekli tabağın kenarındaki et yağını sıyırmaya çalışıyordu. Bunun üzerine Ömer ona, "Etin yağına hasret kalmış gibisin" dedi. Bedevi adam, "Evet, filanca zamandan bugüne kadar ne yağ ne zeytinyağı yedim, ne de yiyen birisini gördüm" dedi. Bunun üzerine Ömer, insanlar refaha kavuşuncaya kadar et ve yağ yemeyeceğine yemin etti.

Bana Bekr b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk'tan, o Ma'mer'den, o İbn Tâvûs'tan, o da babasından nakletti; dedi ki: Ömer b. Hattâb, insanlar refaha kavuşuncaya kadar ne yağ ne de et yedi.

Medâinî Ali b. Hammâd ve Suhaym b. Hafs'tan ve başkalarından nakletti; dediler ki: Ebü'l-Muhtâr Yezîd b. Kays b. Sa'ik, bir söz [şiir] söyledi;

182 Semğ, (ثَمْغ), Hayber'de, Ömer b. Hattâb'a ait bir yerdir (*el-Mağânimü'l-Mutâbe*).

Bu şiirinde Ahvâz ve diğer yerlerdeki yöneticileri Ömer'e şikâyet ediyordu. O şiir şudur:

Müminlerin Emîri'ne bir mesaj ilet
Emir ve yasaklarda Allah'ın eminisin sen
Ve bizde Allah'ın eminisin
Kim Arşın Rabbin'in emini olursa kalbim ona açılır
Bırakma, köylerin ve beldelerin ahalisini
Boğazlarından geçiriyorlar Allah'ın nimetini bol katıkla
Haber yolla Haccâc'a ve gör hesabını
Cez'e ve Bişr'e de haber yolla
Sakın iki Nâfı'yi de unutma
Ve Benî Nasr'ın eşrafından olan İbn Gilâb'ı
Âsım'ın da deri kabı boş değildir ondan
Ve şu çarşıda olan, Benî Bedr'in mevlasını
Numân'a da gönder ve hesabını gör
Bir de Benî Gazvân'ın damadı; ben uzmanım bu işte
Bir de Şibl… Ona malı sor ve İbn Muharreş'e de
O adamın beldeler ahalisi içinde bir itibarı vardı
Canım feda sana, bölüştür onların mallarını
Razı olurlar senden, şayet yarısını onlarla bölüşürsen
Şahitlik için sakın çağırma beni
Kuşkusuz ben kaybolurum; fakat görürüm zamanın garipliklerini
Onlar yola çıktığında biz de çıkarız; gazaya çıktığında biz de çıkarız
Nerede onlar gibi bolluk? Biz bolluk sahibi değiliz

Bunun üzerine Ömer bu kavimlerin mallarını ikiye böldü ve mallarının yarısını aldı. Hatta bir ayakkabılarını aldı ve birini bıraktı. Ebû Bekre de onların içindeydi. Ömer'e, "Sana eksik bir şey bırakmadım" dedi. O da ona, "Senin kardeşin beytülmalden ve kabile öşürlerinden sorumluydu. O sana mal verir, sen de ticaretini yapardın" dedi ve ondan 10.000 dirhem aldı. Deniliyor ki: Onunla bölüştü ve malının yarısını aldı.

Dedi ki: Şiirde geçen Haccâc, Haccâc b. Atîk es-Sekafî'dir. Kendisi Furât'ta görevliydi. Cez ise, Ahnef'in amcası Cez b. Muâviye'dir. Kendisi

Surrak[183] denilen beldede görevliydi. Bişr b. Muhtefiz ise, Cundîsâbûr'da görevliydi. Nâfilere gelince, onlardan birisi Nüfey Ebû Bekre, diğeri de kardeşi Nâfi b. Hâris b. Kelede'dir. İbn Gilâb, Benî Dehmân b. Nasr b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin'den Hâlid b. Hâris idi. İsfahân'da beytülmalden sorumluydu. Âsım b. Kays b. Salt ise, Menâzir'de görevliydi. Çarşıda olana gelince, o Semüre b. Cündeb idi. Ahvâz çarşısında görevliydi. Numân'a gelince, o Benî Adî b. Ka'b'dan Numân b. Adî b. Nadle -veya Nudayle- b. Abdülazîz, b. Hürresân'dır. Bu zat Dicle kasabalarında görevliydi. O aynı zamanda şöyle diyen adamdır:

Kim Hasnâ'ya bildirecek ki, onun kocasına
Meysân'da cam bardaktan ve yeşil testiden su içiriliyor

Biz bu haberi ve bu şiiri, Ömer b. Hattâb'ın haberlerini anlatırken yazmıştık. Şiirde geçen Benî Gazvân'ın damadı ise, Mücâşi b. Mes'ûd es-Sülemî'dir. Utbe b. Gazvân'ın kızı onun eşiydi. Kendisi Basra zekâtından sorumluydu. Şibl b. Ma'bed el-Becelî -sonra el-Ahmesî- ise, ganimetleri teslim almaktan sorumluydu. İbn Muharreş ise, Ebû Meryem el-Hanefî'dir. Kendisi Râmhürmüz'de görevliydi. Cez de Furât'ta görevliydi.

[Ömer'in Irak Valisi Muğîre b. Şu'be'yi Görevden Alması]

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı; o babasından, o Avâne b. Hakem ve Vehb b. Bakıyye'den, onlar Yezîd b. Harun'dan, o Hammâd b. Seleme'den, o da Ali b. Zeyd'den ve başkalarından rivayet etti. Ben onların hadisini naklettim; dediler ki: Muğîre b. Şu'be Ömer b. Hattâb'ın Basra valisiydi.[184] Muğîre Benî Hilâl b. Âmir'den Ümmü Cemîl bt. Mihcen b. Efkam b. Şu'ayse b. Hezm b. Ruveybe adında bir kadının yanına gidip geliyordu. Onu Sakîf kabilesinden Haccâc b. Atîk adında bir kocası vardı. Muğîre'nin yaptığı bu iş, Sakîf'te doğan, Resûlullah'ın (sas) mevlası Ebû Bekre b. Mesrûh ile Şibl b. Ma'bed b. Ubeyd el-Becelî, Nâfi b. Hâris ve Ziyâd b. Sümeyye'nin kulağına gitti. Bunlar Muğîre'yi gözetlediler; kadının yanına girdiğinde ona baskın yaptılar; bir de baktılar; ikisi çırılçıplak,

183 Ahvâz'ın köylerindendir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

184 Müellif, Resûlullah'ın mevlası Ebû Bekre'nin hayatını anlatırken aynı konuyu orada da yazmıştır (bkz. Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf* 2. Cilt, "Resûlullah'ın Mevlaları" bölümü) (M).

Muğîre de kadının üstünde. Hemen oradan çıktılar; Ömer b. Hattâb'ın yanına geldiler. Gördüklerini ona haber verdiler. Ömer Ebû Musa el-Eş'arî'ye, "Ben seni Şeytanın yuva yaptığı bir beldeye göndermek istiyorum" dedi. Ebû Musa, "Bana yardımcı olarak ensârdan birkaç kişi ver" dedi. Ömer de Berâ b. Mâlik, İmrân b. Husayn Ebû Nüceyd el-Huzâî ve Avf b. Vehb el-Huzâî'yi onunla birlikte gönderdi. Ebû Musa'yı Basra'ya vali tayin etti; Muğîre'yi göndermesini de emretti. Ebû Musa Basra'ya vardıktan üç [gün] sonra Muğîre'yi gönderdi. Deniliyor ki: Muğîre dönerken yolda bir kadın gördü; onu istedi ve onunla evlendi. Bu şehevânî bir nikâhtı.

Muğîre Ömer'in yanına vardığında Ömer onunla şahitleri bir araya getirdi. Şahitlerden Nâfi b. Hâris, "Ben onu bir kadının karnı üzerinde gördüm; onunla cinsel ilişkiye giriyordu. Uzvunun, tıpkı sürme milinin sürmeliğe girip çıkması gibi kadına girip çıktığını gördüm" dedi. Sonra Şibl b. Ma'bed, Nâfi gibi şahitlik yaptı. Sonra Ebû Bekre aynı şahitliği yaptı. Dördüncü şahit olarak Ziyâd geldi. Ömer ona bakınca, "Ben öyle bir adamın yüzünü görüyorum ki, umarım onun şahitliğiyle Muhammed Resûlullah'ın (sas) ashâbından bir adam recmedilmez" dedi. Muğîre, Hudeybiye gazvesinde Resûlullah (sas) ile birlikteydi. Bunun üzerine Ziyâd şöyle dedi: "Doğrusu çirkin bir manzara gördüm ve hızla alıp verilen bir nefes işittim. Fakat Muğîre'nin onunla birleşip birleşmediğini bilmiyorum" dedi. Deniliyor ki: Ziyâd hiçbir şahitlik yapmadı. Bunun üzerine Ömer emretti; üç şahide iftira haddi uygulandı. Şibl, "Hakkın şahitlerine iftira haddi uygulanıyor da [zina] haddi iptal mi ediliyor?" dedi.

Ebû Bekre'ye iftira haddi uygulanırken, "Ben Muğîre'nin zani olduğuna şehadet ederim" dedi. Ömer, "Ona yeni bir had daha uygulayın" dedi. Bunun üzerine Ali b. Ebû Tâlib, "Eğer bunu da şahitlik sayarsan o zaman arkadaşını da recmet" dedi. Ebû Bekre, bir daha Ziyâd'la konuşmayacağına yemin etti. Ziyâd, Ebû Bekre'nin annesi Sümeyye'den kardeşiydi. Sonra Ömer onları şehirlerine gönderdi.

Bazıları dediler ki: İlk şahit Muğîre'nin aleyhine şahitlik yapınca Ömer, "Yazık sana ey Muğîre, hayatının dörtte biri gitti" dedi. Sonra ikinci şahıs şahitlik yapınca Ömer, "Hayatının yarısı gitti" dedi. Üçüncü kişi şahitlik yapınca Ömer, "Hayatının dörtte üçü gitti" dedi. Ömer daha sonra

Ziyâd'a, "Şehadetiyle, Muhammed'in (sas) ashâbından bir adamı mahcup etmeyecek bir adamın yüzünü sende görüyorum" dedi; Ziyâd da ifadesiyle Muğîre'yi temize çıkardı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o Abdurrahman b. Ebû Bekre'den rivayet etti; dedi ki: Ziyâd, Nâfi, Ebû Bekre ve Şibl b. Ma'bed Ebû Abdullah'ın evinde bir odada bulunuyorlardı. Orada Muğîre'ye baktılar; bir de ne görsünler; Muğîre kadının iki bacağı arasında! Onlar da, "Acaba bu ne yapıyor?" diye araştırmaya başladılar. Bu dört kişi, onun aleyhinde şahitlik yapmak için anlaşıp sözleştiler. Namaz vakti geldiğinde Muğîre insanlara namaz kıldırmak üzere öne geçmek istedi. Ancak Ebû Bekre ona mani oldu ve "Vallahi, senin ne yaptığını gördüğümüz hâlde sen namaz kıldıramazsın" dedi. Bunu Ömer b. Hattâb'a yazdılar. Ömer de onlara cevaben, "Yanıma gelin" diye mektup gönderdi. Ömer'in yanına vardıklarında Ebû Bekre, Nâfi ve Şibl şahitlik yaptılar. Ziyâd ise, "Doğrusu çok çirkin bir edepsizlik gördüm; fakat kadının üzerinde olup olmadığını bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer üç şahide iftira haddi uyguladı. Ebû Bekre'ye had uygulandığı zaman, "Allah için bir daha şahitlik yaparım ki, o adam bu işi yapmıştır" dedi. Bunun üzerine Ömer ikinci kez ona had uygulamak istedi. Fakat Ali b. Ebû Tâlib (as), "Eğer Ebû Bekre'nin şahitliğini iki sayarsan o zaman iki adamın şahitliği söz konusu olur. O takdirde arkadaşını recmet" dedi.

Medâinî Kâfülânî'den, o da Katâde'den rivayet etti; dedi ki: İsimlerini andığımız kimseler önce Muğîre'yi itham ettiler; ardından tarassutta bulundular. Daha sonra Ziyâd dışında hepsi gördüklerine şahitlik yaptılar.

Bana Amr b. Muhammed anlattı; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevşen'den, o babasından, o da Ebû Bekre'den rivayet etti; dedi ki: Ben Muğîre'nin gün ortasında hükümet konağından çıktığını görürdüm. Kendisiyle karşılaşırdım ve "Nereye gidiyorsun?" diyordum. O da, "Biraz işim var" diyordu. Ben de kendisine, "Vali olan zatın yanına gelinir; ama kendisi kimseye gitmez. Ziyaret edilir, fakat kendisi kimsenin ziyaretine gitmez" dedim.

[Ömer'in, Yargılama Usulü Konusunda Ebû Musa el-Eş'arî'ye Gönderdiği Mektuplar]

Bana İbrâhim b. Müslim el-Hârizmî anlattı. O Vekî'den, o Süfyân'dan, o bir adamdan, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer Ebû Musa el-Eş'arî'ye şöyle bir mektup yazdı: "Sadede gelince bil ki adaletle hükmetmek kesinleşmiş bir farzdır ve uyulan bir sünnettir. Sana bir dava geldiğinde bunu anla ve durum senin için tebeyyün edince hakkı söyle. Meclisinde otururlarken, onlara bakarken ve onlara muamelede bulunurken, taraflar arasında eşit davran. Eşit davran ki, eşraftan biri senin onu kayıracağına umut bağlamasın; zayıf olan da senin adaletinden ümit kesmesin. Bilmiş ol ki şahit getirmek davacıya aittir; yemin etmek ise inkâr edene aittir. Haramı helal eden, ya da helali haram eden bir barış dışında, insanlar arasında barışı temin etmek, her durumda caizdir. Bugün karar verip de hakkında tekrar düşündüğün takdirde [yanıldığını anlayıp] doğruya ulaşacağın karar seni hakkı aramaktan alıkoymasın. Çünkü Hak, kadimdir ve hiçbir şey onu iptal edemez. Kuşkusuz hakka yeniden müracaat etmek, batıla düşmekten daha hayırlıdır."

"Kur'ân ve sünnette bulunmayan ve kalbinde tereddüde sebep olan meseleleri doğru anlamaya çalışman çok ama çok önemlidir. Benzer konuları ve misalleri tanımaya çalış ve farklı durumları birbirleriyle karşılaştır [kıyas yap]. Sonra Allah'a en sevimli olanı ve hakka en çok benzeyeni tercih et. Ayrıca mevcut olmayan bir hak iddia eden veya hazır olmayan bir şahidi getirmek isteyen davacıya, bunları getirtmesi için bir mühlet ver. Eğer bir şahit getirirse, hakkını ona verirsin; eğer şahit getiremezse onun aleyhinde hüküm verme hakkına sahip olursun. Bu durum, mazur görülebilir ve muammayı [bilinmeyeni] daha çok açıklayıcıdır. Kendisine bir had uygulanmış, bir yalan şahitliği tespit edilmiş, ya da bir akrabalık veya velâ[185] davasında itham edilenler dışında Müslümanlar birbirlerine karşı adil davranırlar."

---

185 Velâ bir İslâm hukuku terimidir; *Velây-i İtâka* ve *Velay-ı Müvâlât* olarak iki kısma ayrılır. Velây-i İtâka, mevlâ ile memlûkü (efendi ile onun kölesi veya cariyesi) arasında ıtk (azâd etme) sebebiyle oluşan yardımlaşma amaçlı bir sözleşmedir. Bu sözleşmeye göre azâd edilen köle bir cinayet işlediği takdirde mevlası onun diyetini verir. Yine bu sözleşmeye göre bu azatlı köle vefat edip de yakın varisler bırakmazsa mevlası ona varis olur. Velâyi Müvâlât ise, nesebi meçhul olan bir şahsın, başkası ile şartları dâhilinde akdetmiş olduğu bir velâ ve bir yardımlaşma sözleşmesidir. Bu sözleşme Velây-i İtâka ile hemen hemen aynı hükümlere sahiptir (bkz. *Fetâvâ-yi Hindiyye*, X, 237-238. Akçağ yayınları, İstanbul,1988) (M).

"Kuşkusuz ki Allah gizli şeyleri bilmekten sizi muaf tutmuş, yemin ve şahitlerle bu sorumluluğu sizden uzak tutmuştur. Öfkelenmekten, kaygıdan, bezginlikten ve hasımların birbirleriyle çekişmeye başlamaları hâlinde insanlara eziyet etmekten ve onlara çirkin davranmaktan sakın. Çünkü hüküm yerlerinde öfkeyi terk etmek, Allah'ın sevap yazdığı ve [manevi] azık verdiği şeylerdendir. Kimin niyeti sadece Rabbinin rızası ise bu onun için, onunla insanlar arasındaki muamelede yeterlidir. Kim ki Allah'ın, onun kalbinde olmadığını bildiği bir şeyle insanlara iyi görünmeye çalışırsa Allah onu rezil-rüsva edecektir. Çünkü Allah kulundan ancak halis olan amelleri kabul eder. Ya Allah'ın insanın acil rızkında ve rahmet hazinelerinde yaptığı değişikliklerdeki sevabı ne sanıyorsun? Vesselam."

Ömer b. Şebbe dedi ki: Bana Harun b. Ömer anlattı. O Muhammed b. Şu'ayb'dan, o da İsa b. Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şunu yazdı: "Sadede gelince bil ki, adaletle hükmetmek kesinleşmiş bir farz, uyulan bir sünnet ve Allah'ın verdiği bir anlayıştır. Bir dava sana geldiği zaman anlamaya çalış ve anladığın zaman hüküm ver! Hükmünü verdiğin zaman kararını uygula! Sonra inatçıları, fitnecileri ve husumeti sürdürmekten yana olanları tanımaya çalış. Bunları tanıdığın zaman şayet hatalı isen verdiğin hükmü iptal edip dseğiştir. Kuşkusuz insanları batıldan alıkoyamayan bir kimse onları hakka sevk edemez. Tıpkı düşmanınla savaştığın gibi nefsinle mücadele et! Kimseye zarar vermeksizin hakkı yerine getir."

"Taraflar yanına geldiklerinde, eğer onlardan birisinde derdini anlatamama ve acizlik gibi bir sıkıntı varsa onun eksikliğini gider ve o kişiye meyletmeden ve haksızlık yapmadan yumuşak davran. Senin meclisine gelen görüş sahibi arkadaşların ve dostlarınla istişare yap. Çünkü burası, tanıdık birine kayırma yapılmayan ve yabancı birine zulmedilemeyen bir meclistir. Sorumluluğunu aldığın hükümler konusunda çocuklarınla ve ailenle zıtlaş[mayı göze al]. Çünkü bunda [aynı hükmü çocuklara ve aileye uygulamamakta] cehenneme götüren büyük günahlar vardır. Durum adil şahitlerle tebeyyün ettiği hâlde, bir vali veya kadı, kendi zannıyla veya ilmiyle hareket etme hakkına sahip değildir. İnsanların en etkileyici olanları en faziletlileridir; en anlayışlıları da en bilgin olanlarıdır. Tarafları bıktırmaktan, onları endişelendirmekten ve onlara eziyet etmekten sakın. Vesselam."

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım anlattı. O Saîd b. Ebû İmrân'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Ebû Musa'ya şunları yazdı: "Sadede gelince bil ki, bazı ileri gelen insanlar ihtiyaçları için sana gelecekler. Böylelerine ikramda bulun. [Ganimet] taksiminden alacağı pay ve [hakkında verilecek] hüküm konusunda zayıf Müslümanın arkasında dur. Vesselam."

Musa b. Ukbe'den rivayet edildiğine göre Ömer b. Hattâb, Ebû Musa el-Eş'arî'ye -veya Muâviye'ye- şöyle bir mektup yazdı: "Sadede gelince beş haslete sahip ol; o zaman dinini muhafaza eder ve amacını en iyi şekilde gerçekleştirirsin. Adil olan şahitlerle ve kesin olan yeminlerle hüküm ver. Dili açılıp kalbi güçleninceye kadar zayıf olana yakınlık göster. Yabancı olanın [hakkını soruşturmayı] taahhüt et. Çünkü yabancı adam uzun süre bekletildiğinde hakkından vazgeçer ve ailesinin yanına gider. Oysa ancak işini tehir edip de müracaat edecek bir kimse bulamayan kişi hakkından vazgeçer. Şayet karar vermekte sıkıntı çekecek olursan, insanları barıştırmak için çaba göster. Vesselam."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize Hamza ez-Zeyyât anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb Ebû Musa'ya şöyle bir mektup yazdı: "Kur'ân'ın vasiyet ettiğini sana vasiyet ediyor, Muhammed'in (sas) nehyettiği şeylerden seni nehyediyorum. Sünnete tabi olmayı, fıkhı, Arapçayı anlamayı ve rüya tabir etmeyi sana emrediyorum. Sizden birisi kardeşine rüyasını anlattığı zaman, 'Bizim için hayır, düşmanımız için şer olsun' desin."

Bana Muhammed b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım anlattı. O Süfyân'dan, o Humeyd el-A'rec'den, Yahya b. Abdullah b. Sayfî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Ebû Musa'ya, "Tazir gerektiren cezalarda 20 kırbaçtan aşağı vurulmaması" konusunda mektup yazdı.

Bana Şeybân b. Ferrûh el-Âcurrî anlattı; dedi ki: Bana Ali b. Mes'ade el-Bâhilî anlattı. O Abdullah er-Rûmî'den, o da Ümmü Talk'tan şöyle dediğini rivayet etti: Benî Süleym kabilesine mensup Hudayrâ adında bir kadın tıpkı Kâbe'nin örtüldüğü gibi evini örtmüştü. Bu durum Ömer'e ulaştı. Ömer hemen Basra'daki valisi Ebû Musa'ya şöyle bir mektup yazdı:

"Sadede gelince bana gelen habere göre Basra halkından bir kadın tıpkı Kâbe'nin örtüldüğü gibi evini örtmüş. Mektubumu okuduğun zaman derhal ona, örtüsünü indirecek bir adam göndermeni istiyorum" Ebû Musa mektubu okuyunca yanında arkadaşları olduğu hâlde kadının evine gitti. Eve girdiler; Ebû Musa arkadaşlarına, "Herkes önüne geleni alsın" dedi. Örtünün tamamı alındı ve evin orta yerine konuldu. Ebû Musa, örtüyü yakmak için ateş istedi. Ancak orada bulunanlardan bazıları, "Emretsen de bu örtü satılsa ve parası fakirlerle miskinler arasında dağıtılsa yakmandan daha hayırlı olur" dedi. Ebû Musa da böyle yaptı. Dedi ki: Ben ona "Ey Ümmü Talk, evini neyle örtmüştün?" dedim. Ümmü Talk, "Pamuktan yapılan ince bir kumaşla" dedi.

Remâde [Kıtlık] Yılında Yaşanan Sıkıntılar

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O Ubeydullah b. Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılında [bir gün] Ömer'in karnı guruldamaya başladı. Kendisi zeytinyağı yiyordu. Çünkü sadeyağ yemeyi kendisine haram kılmıştı. Bunun üzerine Ömer parmağıyla karnını dürttü ve "Yetti bu guruldaman! Kuşkusuz insanlar refaha kavuşuncaya kadar yanımızda bundan başkası yoktur" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Saîd b. Mansûr anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o Abdurrahman b. Ebû Bekre'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'den işittim; karnına hitaben, "Ey mide! Sadeyağ ukıyyelerle satıldığı sürece zeytinyağına talim edeceksin" diyordu.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O Muhammed b. Mutarrif'ten, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılında insanlar yokluk çektiler; sadeyağ pahalandı. Ömer daha önce sadeyağ yiyordu. Azalmaya başlayınca Ömer, "İnsanlar onu yemedikçe ben de onu yemeyeceğim" dedi. Bunun üzerine zeytinyağı yemeye başladı. "Ey Eslem, benim için yağın tadını ateşle kır" dedi. Bunun üzerine ben de zeytinyağını onun için pişiriyordum. Ömer onu yiyor, fakat karnı gurulduyordu. Ömer karnına hitaben, "İstediğin

kadar gurulda! Vallahi insanlar onu -sadeyağı kastediyor- yemeye başlayana kadar sen onu yemeyeceksin" diyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Abdurrahman b. Esîd b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb Remâde yılında, insanlar yemedikçe et yemeyi kendisine haram kılmıştı. Ubeydullah b. Ömer'in bir kuzusu vardı. Kesildi ve tandıra konuldu. Ömer bazı arkadaşlarıyla beraber iken etin kokusu kendisine gitti. Bunun üzerine, "Ailemden birisinin buna cüret göstereceğini sanmıyorum" dedi. Sonra, "Ey Eslem! Git bak; bu koku nereden geliyor?" dedi. Eslem dedi ki: Ben gittim ve kuzunun tandırda olduğunu gördüm. Kokusu çıkmıştı. Ubeydullah b. Ömer, "Beni ele verme ki, Allah da seni muhafaza etsin" dedi. Ben, 'Ubeydullah beni gönderdiğinde babasına asla yalan söylemeyeceğimi biliyor" dedim. Ubeydullah kuzuyu çıkardı; sonra getirip onu Ömer'in önüne koydu ve bu işe muttali olduğu için ondan özür diledi. Sonra Ubeydullah, "Bu kuzuyu oğlum için almıştım. Oğlumun canı et çekti; ben de onun için kestim ve pişirdim" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Üsâme b. Zeyd'den, o da Zübeyr ailesinin mevlası Nâfi'den rivayet etti; dedi ki: Ebû Hüreyre'den işittim; şöyle diyordu: Allah Hanteme'nin oğluna -Ömer'i kastediyor- rahmet etsin; Onu Remâde yılında görmüştüm; sırtında iki tane yemek saklama kabı, elinde de, içinde zeytinyağı bulunan küçük bir deri tulum taşıyordu. O ve [mevlası] Eslem bunları sırayla taşıyorlardı. Beni gördüğünde, "Nereden geliyorsun ey Ebû Hüreyre?" dedi. Ben de, "Yakından geliyorum" dedim. Ömer, "Sen de bizimle gel" dedi. Birlikte onları taşıdık; nihayet Muhârib kabilesinden yaklaşık 20 evden oluşan bir topluluğun yanına vardık. Ömer, "Neden geldiniz?" dedi. Onlar, "Yokluktan dolayı geldik" dediler. Bize kızartılmış ölü hayvan derisi çıkardılar; onu yiyorlardı. Sonra ufaltılmış kemikler çıkardılar; onu da kuru kuru yiyorlardı. Ömer'i gördüm; hemen ridasını çıkarıp attı ve izarını bağladı. Onlar doyuncaya kadar onlara yemek pişirip yedirdi. Ardından Eslem'i Medine'ye gönderdi.

Eslem yük develerini getirdi. Ömer onları develere bindirip Cebbâne'ye[186] indirdi. Sonra onları giydirdi. Allah bu kıtlık felaketini kaldırıncaya kadar Ömer onlara ve diğerlerine gidip geliyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vâkıdî anlattı. O Hizâm b. Hişâm'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Remâde yılında Ömer'i gördüm; kavrulmuş un ve sadeyağın karışımından yapılan bir çeşit helva [asîde] yapan bir kadının yanından geçti. Ömer kadına, "Asîde böyle pişirilmez" dedi. Sonra kepçeyi aldı ve "İşte böyle pişirilir" diyerek ona gösterdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti. Ayrıca bana Musa b. Ya'kûb anlattı. O amcası Hişâm b. Hâlid'den rivayet etti; dedi ki: Remâde yılında Ömer b. Hattâb'ın şöyle dediğini işittim: "Sakın, sizden birisi, su ısınmadıkça unu suya karıştırmasın. Su ısınınca unu azar azar suyun içine döker ve karıştırırsınız. Çünkü bu, unun topaklanmaması için daha uygun bir yoldur."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Yezîd'den, o da İyâd b. Halîfe'den şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılında Ömer'i gördüm. Daha önce onu beyaz tenli bildiğim hâlde o gün simsiyahtı. Ben, "Acaba neden siyahlaşmış?" dedim. Bana, "Ömer sadeyağı yer ve süt içerdi. İnsanlar kıtlığa maruz kalınca, onlar refaha kavuşuncaya kadar sadeyağı ve sütü kendine yasakladı ve zeytinyağı yemeye başladı. Bu yüzden rengi değişti. Sonra acıktı ve daha da esmerleşti" denildi.

Vâkıdî dedi ki: Ömer bembeyaz bir adamdı; yüzüne pembelik hâkimdi. Uzun boyluydu, saçları dökülmüştü. İbn Ömer dedi ki: Esmerlik bize dayılarımdan gelmiştir. İnsan en çok da dayısına çeker. Kadına karşı arzulu olmak da dayılarımdan bana gelmiştir. Bu iki haslet babamda yoktu. Babam beyazdı ve sadece evlat sahibi olmak amacıyla kadınları nikâhlardı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Süfyân es-Sevrî'den, o Âsım b. Behdele'den, o da Zir b. Hubeyş'ten şöyle dediğini, rivayet etti: Bir bayram gününde Ömer b. Hattâb'ı gördüm. Onu ziyadesiyle esmerleşmiş gördüm.

---

186 Cebbâne, Yemen'de bulunan meşhur bir beldedir. Aynı zamanda Medine yakınlarında bir düzlüktür (M).

Vâkıdî dedi ki: Ömer'in esmer olduğu hususu bizce bilinmemektedir. Ancak eğer onu Remâde yılında görmüşse o ayrı. Çünkü Remâde yılında zeytinyağı yediği için rengi değişmişti.

Dedi ki: Ömer sakalını sarıya boyar, saçını da kınalardı. Ömer Resûlullah'ın (sas) evinde defnedilmiştir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vâkıdî anlattı. O Üsâme b. Zeyd'den, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti: Biz şöyle diyorduk: "Eğer Remâde yılında Allah kıtlığı kaldırmamış olsaydı, Müslümanların durumuna üzülmekten Ömer vefat edecek zannediyorduk."

Bana Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Nâfi'den, o babasından, o da Muhtâr'ın kız kardeşi ve Abdullah b. Ömer'in hanımı olan Safiyye bt. Ebû Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ömer'in hanımlarından biri anlattı; dedi ki: Remâde yılında, Ömer üzüntüden dolayı hiçbir kadına yaklaşmadı.

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Yezîd b. Firâs ed-Deylemî'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattâb her gün sofrası için, Amr b. Âs'ın Mısır'dan gönderdiği kesimlik develerden 20 tanesini kesiyor ve insanlara yediriyordu.

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Cehhâf b. Abdurrahman'dan, o da İsa b. Ma'mer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb Remâde yılında, çocuklarından birisinin elinde bulunan bir karpuza baktı ve "Oh oh! Ümmet-i Muhammed açlıktan kırılırken sen meyve mi yiyorsun?" dedi. Çocuk bunun üzerine çıkıp kaçtı ve ağlamaya başladı. Ömer bu karpuzu nereden getirdiğini sordu. Onu bir avuç hurma ile satın aldığını anlayınca başka bir şey söylemedi.

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o da Cehhâf b. Abdurrahman'dan veya diğerlerinden şöyle nakletti: Ömer Remâde yılında şöyle dedi: "Biz yedirebilecek ne bulursak yediririz. Bir şey bulamadığımız zaman, Allah bolluk ihsan edilinceye kadar, azığını bulmuş her ev halkına, azığı olmayan bir ev halkını misafir ederiz."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "İnsanlara yetecek kadar mal bulamadığım zaman onları azığı olan evlere misafir ederek paylaştırırım. Siz de onlara, Allah bolluk ihsan edinceye kadar yarı tok olacak şekilde [elinizdekilerden] pay verin. Çünkü yarı açlıkla insanlar helak olmazlar."

Vâkıdî anlattı. O Abdullah b. Câfer'den, o Ümmü Bekr bt. Misver'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Allah kuraklığı üzerimizden kaldırdıktan sonra Ömer'in şöyle dediğini duydum: "Eğer Allah bu felaketi üzerimizden kaldırmasaydı, her bir evde, o evin efradı kadar insanı bir araya getirirdim."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Remâde yılı olduğunda, Araplar her taraftan Medine'ye gelmeye başladılar. Bunun üzerine Ömer bazı adamları görevlendirerek onlarla ilgilenmelerini, onlara yiyecek dağıtmalarını ve bunu sürekli yapmalarını emretti. Nemr'in kız kardeşinin oğlu, Misver b. Mahreme, Abdurrahman b. Abdülkâri ve Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd bunlardandı. Akşam olduğunda bu adamlar Ömer'in yanında bir araya geliyorlar ve gün boyunca yaptıkları hizmetleri ona bildiriyorlardı. Bunların her birisi Medine'nin bir bölgesinde görevliydi. Medine'nin dışından gelen bedeviler, Seniyye dağlarının başından Benî Hâris'e ve Abdüleşhel yurduna kadar, oradan Bakî'a ve Benî Kurayza yurduna kadar birçok yere yerleşmişlerdi. Bunlardan bir grup da Benî Seleme yurduna yerleşmişti.

Bir gece, insanlar akşam yemeğini yedikleri bir sırada Ömer, "Yanımızda akşamlayanların bir sayımını yapın" dediğini işittim. Görevliler ertesi gece onları sayınca 7.000 kişi oldukları görüldü. Bu kez akşam yemeğine gelmeyen aileler, hastalar ve çocukları saydılar. Bunların 40.000 kişi olduklarını gördüler. İnsanların sayısı artmaya başladı. Yine saydılar; Ömer'in yanında akşamlayanların 10.000 kişi olduğu görüldü. Gelmeyenlerin ise 50.000 kişi olduklarını gördüler. Allah yağmur gönderinceye kadar onlar bu durumda kaldılar. Yağmur yağmaya başlayınca Ömer'i gördüm; adam-

larını kendi bölgelerine yerleşmiş olan insanları köylerine geri göndermek için onlara azık ve binek temin etmekle görevlendirmişti. Ömer'in de bizzat onları yerlerine gönderdiğini gördüm. Eslem dedi ki: Ölüm onların içinde kol geziyordu. Sanıyorum gelenlerin üçte ikisi vefat etmiş, üçte biri kalmıştı. İşçiler Ömer'in kazanlarını sahur vaktinden itibaren ateşe koyarak onlara sabaha kadar "Kürkûr"[187] [denilen bir çeşit ot yemeği] pişirerek bunu bulamaç yapar ve hastalara yedirirlerdi.

Ömer ayrıca zeytinyağının büyük kazanlarla, acılığı gidene kadar ateşe konulmasını emrederdi. Sonra içine ekmek doğranıp katık yapılırdı. Araplar bu zeytinyağını ısıtırlardı. Ömer kıtlık döneminde, Allah'ın bolluk verdiği ilk zamana kadar, ne bir oğlunun ne de bir eşinin evinde hiçbir şey tatmamış, her zaman halkla beraber yemek yemişti.

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Osman b. Abdullah'tan, o İmrân b. Beşîr'den, o Mâlik b. Evs b. el-Hadsân'dan, o da Benî Nasr'dan bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılı olduğunda kavmimden 100 kadar ev halkı Cebbâne denilen yere yerleşmişlerdi. Ömer yanına gelenlere yemek yedirir, gelmeyenlerin evine de un, hurma ve katık gönderirdi. Benim kavmime her ay, onların durumlarını düzeltecek şeyler gönderirdi. Onlardan hasta olanlarına bakmayı, vefat edenlere kefen sağlamayı üstlenirdi. Halkın değirmen görmemiş hububatı [kuru gıdaları] [çorba yapıp] yemeye başlamalarından sonra aralarında ölüm olaylarının meydana geldiğini gördüm. Ömer bizzat gelir, cenaze namazlarını kıldırırdı. Bir defasında 10 kişinin cenaze namazını kıldırdığını gördüm. Hayat normale dönünce, Ömer dışarıdan gelen insanlara, "Gelmiş olduğunuz yere geri dönmek suretiyle artık buradan çıkın" dedi. Ömer, memleketlerine varıncaya kadar onların zayıf olanlarına binek temin ederdi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Yusuf el-Ezrak anlattı; dedi ki: Bize Zekeriyya b. Ebû Zâide anlattı. O Şa'bî'den,

187 Bu kelime RK'de (الْكركور) iken ZZ'de (الْكركوز) şeklinde kaydedilmiştir. ZZ'yi tahkik eden zat, "Arapça lügatlerde bunun manasına rastlamadım" diye not düşmüştür. Oysa (كركوز) "Kerkûz" veya (قرقوز) kelimesi, gizlenmiş bir adam tarafından oynatılan ahşaptan yapılan kukla manasına gelir (bkz. Ahmed Muhtar Ömer, *Mu'cemü'l-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Mu'âsıra*, (قرق) maddesi). **Lisânü'l-Arab**'ın sahibi (كركور) "Kürkûr" kelimesinin, içinde çağlayan bir su bulunan derin vadilere verilen bir isim olduğunu söyler (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (كرر) maddesi). Muhtemelen "Kürkûr" böyle vadilerde yetişen ve haşlanarak yenilen bir ot türüdür (M).

o da Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in kendi dudaklarını emdiğini gördüm. Ona, "Sana ne oluyor?" dedim. Ömer, "Canım kavrulmuş çekirge çekti" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî anlattı. O Ubeydullah b. Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'a Rebeze'nin çekirgeleri hatırlatıldı; Ömer, "Onlardan bir iki tabak yanımızda olsaydı yemeyi çok isterdim" dedi.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Abdullah b. Ebû Talha anlattı; dedi ki: Bana Enes b. Mâlik anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın bir sâ hurmayı, olgunlaşmadan kurumuş olanlarıyla birlikte yediğini gördüm."

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O Mâlik b. Enes'ten rivayet etti. Bana İshak b. Abdullah haber verdi. O Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer Müminlerin Emîri iken, kendisine bir sâ hurma verildiğini ve kendisinin o hurmaları, olgunlaşmadan kurumuş olanlarıyla birlikte yediğini gördüm.

Medâinî Cüveyriye b. Esmâ'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb Ammâr b. Yâsir'e, "Kaynatılan şırayı [pekmezi], üçte biri kalıncaya kadar kaynattıktan sonra insanlara ver" diye bir mektup yazdı.

Cüveyriye dedi ki: Ömer Muğîre b. Şu'be'ye, "Bölgendeki şairlere söyle, şiir okusunlar. " diye mektup gönderdi. Şair Ağleb şöyle dedi:

Recez mi istiyorsun, yoksa kaside mi?
Biz de hazırlıklı oluruz, o durumda

Ömer Lebîd'e, "Bize şiir oku" deyince Lebîd, "Kur'ân bizi şiir söylemekten alıkoymuştur" dedi. Bunun üzerine Ömer onun atıyyesini 500 dirhem arttırdı. Fakat Ağleb'in atıyyesini eksiltti. Ağleb Ömer'in yanına geldi ve onunla konuştu. Ömer, Lebîd'in atıyyesini arttırmaya, Ağleb'in atıyyesini de azaltmamaya karar verdi. Ziyâd Kûfe'ye vali olunca, Ömer'in Lebîd'in atıyyesine yaptığı artışı kesti. Lebîd atıyyesini alırken, "Bu benim 2.000'im; ya ilavesi nerede? Onu bana ver. Bu senemden sonra alacağımı da sanmıyorum" dedi ve bundan az zaman sonra vefat etti. Lebîd Kûfe'de defnedildi.

Bana Ebû Musa İshak el-Fihrî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Âsım b. Ubeydullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ömer et yediği zaman ellerini ayaklarına ve ayakkabısına sürer ve "Ömer ailesinin mendilleri ayakkabılarıdır" derdi.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Humeyd anlattı. O Enes'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer'in en çok sevdiği yiyecek kuru gıdadan yapılan çorbaydı. En sevdiği içecek de üzüm şırası [nebîz] idi.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Câfer b. Süleyman ed-Dab'î anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Dînâr anlattı. O Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şehit edilinceye kadar sadeyağ, iç yağı ve zeytinyağından başka yağ kullanmadı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ağar el-Mekkî anlattı; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Süleyman anlattı. O Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb kızı Hafsa'nın evine geldi. Hafsa ona biraz soğuk et suyu ile biraz ekmek getirip ikram etti; et suyunun üzerine zeytinyağı döktü. Bunun üzerine Ömer, "Bir tabakta iki tane katık mı? Allah'a kavuşuncaya kadar bir tabakta iki katığı yemeyeceğim" dedi.

Bana Vehb b. Bakıyye ve Şücâ b. Mahled anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Hişâm haber verdi. O Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer susamıştı ve bir adamın evine girip su istedi. Adam da su ile karıştırılmış bal getirdi. Ömer, "Bu ne?" dedi. Adam, "Bal" dedi. Ömer, "Vallahi bu, kıyamet gününde benim hesaba çekileceklerimden biri olmayacaktır" dedi [ve içmedi].

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı; dedi ki: Bize A'meş anlattı. O Şakîk b. Yesâr b. Nümeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Vallahi, Ömer'le tartışmadan hiçbir zaman onun ununu elemedim.

[Ömer'in Yağmur Duası]

Bana İbn Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Ma'mer b. Râşid'den, o Zührî'den, o Sâib b. Yezîd'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in Remâde yılında bir gece yarısı Resûlullah'ın (sas) Mescidinde namaz kıldığını gördüm; şöyle diyordu: "Allah'ım bizi yıllarca kıtlıkla iç içe bırakıp helak etme! Üzerimizden bu belayı kaldır!" Bu duaları tekrarlayıp duruyordu.

İbn Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Yezîd b. Firâs ed-Dîlî anlattı. O Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılında Ömer b. Hattâb'ın üzerinde 16 yamalı bir izar gördüm. O şöyle diyordu: "Allah'ım! Muhammed ümmetini benim hilafetimde helak etme."

Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da Abdullah b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana, Remâde yılında Ömer'in yanında bulunanlar onun şöyle dediğini naklettiler: "Ey insanlar! Kıtlığı sizden kaldırması için Allah'a yalvarın." O bunu söylerken dolaşıyordu, boynunda da kırbacı vardı. [Râvi] dedi ki: Abdullah b. Yezîd, Abdullah b. Sâ'ide'den şöyle dediğini nakletti: Ömer'i gördüm; akşam namazını kılınca şöyle nida etti: "Ey insanlar, *'Rabbinizden bağışlanma dileyin. Şüphesiz ki, o çokça bağışlayandır.*'[188] Ona tövbe edin ve ondan af dileyin. Ayrıca ondan azap suyunu değil, rahmet suyunu isteyin. Allah rahmet kapısını açıncaya kadar Ömer böyle çağrıda bulunmaya devam etti.

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Sevrî'den, o Mutarrif'ten, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer yağmur duasına çıktı. Minbere çıkıp şu ayetleri okudu: "*Rabbinizden bağışlanma dileyin; çünkü o çok bağışlayandır. (Bağışlanma dileyin ki) üzerinize bol bol yağmur indirsin.*"[189] Ömer ayrıca, "Rabbinizden bağışlanma dileyin ve ona tövbe edin" dedi. Sonra yağmur yağdı. Kendisine, "Seni şimdiye kadar yağmur duasına çıkmaktan alıkoyan neydi?" denildi. Ömer, "Yağmuru, onu indiren semanın yıldızlarıyla talep ettim" dedi.[190]

---

188 Nuh, 71/10.

189 Nuh, 71/10-11.

190 Ömer'in bu ifadesi, Araplarda yaygın olan, "Yağmuru yıldızlar yağdırıyor" şeklindeki kanaatlerine bir reddiyedir. Çünkü Ömer minbere çıkıp sadece istiğfarda bulunuyor ve bir iki ayet okuyup iniyordu. Onun, "Ben semanın yıldızlarıyla yağmuru talep ettim" sözü, mecazî bir ifadedir. O bu sözüyle, Arapların bildik üsluplarını hatırlatarak asıl yağmur yağdıran yıldızın istiğfar yıldızı olduğunu ifade etmek istiyor (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (جدح) maddesi; İsâmü'ddin İsmail, el-Konevî, *Hâşiyetü'l-Beydâvî,* XIX, s. 325, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, M 2001) (M).

Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Ömer b. Hafs'tan, o Ebû Vecze es-Sa'dî'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer'in bizimle birlikte namazgâha gelip yağmur duasında bulunduğunu gördüm. Onun duasının ekseri istiğfar idi. Kendi kendime, "Buna bir şey ilave etmeyecek" dedim. Sonra [yağmur duası için] namaz kıldı ve "Allah'ım, bize yağmur gönder" şeklinde dua etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Vehb anlattı. O Süleyman b. Abdullah b. Uveymir el-Eslemî'den, o Abdullah b. Dînâr'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer yağmur duasına çıkmak üzere halkı bir araya getirince valilerine de mektup yazarak o günde yağmur duasına çıkmalarını, Rablerine yalvarıp niyazda bulunmalarını ve bu kuraklığı kendilerinden kaldırması için Allah'tan talepte bulunmalarını emretti. Ömer o gün bu maksatla, üzerinde Resûlullah'ın (sas) hırkası olduğu hâlde çıktı ve namazgâha vardı. Orada insanlara hitap ederek Allah'a yakarışta bulundu. İnsanlar da ısrarla dua ettiler. Ömer'in duasının ekseri istiğfar idi. Nihayet dönmeye yakın bir vakitte ellerini uzatarak kaldırdı ve abasını çevirdi; sağ tarafı sola, sol tarafı da sağa döndürdü. Ellerini kaldırıp ısrarla dua etti, sakalı ıslanıncaya kadar uzun uzun ağladı.

Bana Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Hâlid b. İlyâs'tan, o Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Remâde yılında insanlara iki rekât namaz kıldırdı. Her rekâtta beş ya da yedi tekbir getirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o da İbn Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Abbas b. Abdülmuttalib'e, "Ey Ebü'l-Fadl! Kaç yıldızımız kaldı?" dedi. Abbas, "el-Avvâ" [kamer menzillerinden biri] kaldı" dedi. Ömer, "Peki, onun doğmasına kaç gün kaldı?" dedi. Abbas, "Sekiz gün kaldı" dedi. Ömer, "Allah'ın bize bir hayır ihsan edeceğini umuyorum" dedi. Sonra Abbas'a, "Yarın erkenden gel, inşaallah" dedi.[191] [Râvi] dedi ki: Ertesi gün Ömer ısrarcı bir şekilde dua edince Abbas'ın elinden tutup kaldırdı ve "Allah'ım! Biz Peygamberinin amcasını

191 ZZ'de bu cümle (أغدُ غدا ان شاء الله) şeklinde ayın ile ve harekeli olarak verilmiştir. RK'de ise (أغد غدا ان شاء الله) şeklinde, ğayın ile kaydedilmiştir. Biz çeviride bunu esas aldık (M).

şefaatçi kılarak üzerimizden bu kuraklığı kaldırmanı ve bize yağmur göndermeni niyaz ediyoruz" dedi. Dedi ki: Onlar henüz oradan ayrılmamışlardı ki, yağmur gönderildi ve günlerce gök onlara yağmur gönderdi. Yağmur yağıp da hayat canlanmaya başlayınca Ömer Medine'ye sığınmış olan Arapları çıkardı ve onlara, "Memleketlerinize gidin" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Üsâme b. Zeyd'den, o Meymûn b. Meysere'den, o da Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılında bir gün Ömer'e baktım; sabahleyin erkenden boyun bükmüş [Allah'a] yakarıyordu. Üzerinde dizlerine bile ulaşamayacak kadar kısa bir aba olduğu hâlde yüksek sesle Allah'tan mağfiret diliyor, gözyaşları sel olmuş yanaklarından akıyordu. Sağında Abbas b. Abdülmuttalib vardı. Kendisi kıbleye yönelerek ellerini semaya kaldırmış bir hâlde dua edip Rabbine yalvarıyor, halk da onunla birlikte dua ediyordu. Sonra Abbas b. Abdülmuttalib'in elinden tutarak, "Allah'ım! Biz senin Resûlü'nün amcasını şefaatçi yaparak dua ediyoruz" dedi. Abbas da, sürekli onun yanında duruyor, dua ediyor ve gözlerinden yaşlar akıyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Nâfi b. Sâbit'ten, o da Ebü'l-Esved Süleyman b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Remâde yılında insanlara hitap ederek şöyle dedi: "Ey insanlar! Nefsinizle baş başa kaldığınızda ve halktan gizli kalan hâllerinizde Allah'tan korkun. Kuşkusuz ki, ben sizinle imtihan olundum; siz de benimle imtihan olundunuz. Bilemiyorum; acaba Allah sizin yüzünüzden bana mı öfkelendi, yoksa benim yüzümden size mi öfkelendi? Yoksa O'nun öfkesi hem bana hem size mi? Gelin, hep birlikte Allah'a dua edelim ki bize merhamet etsin, kalplerimizi ıslah etsin ve bu kıtlığı bizden kaldırsın." O gün Ömer ellerini kaldırıp dua etti; insanlar da dua ettiler. Hem Ömer hem halk uzun uzun ağladılar. Sonra yağmur yağmaya başladı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'den işittim; şöyle diyordu: "Ey insanlar! Ben Allah'ın hoşnutsuzluğunun hepimizi kuşatmış olmasından korkuyorum. O hâlde gelin yaptığınız hatalardan sıyrılarak Rabbinize dönün; ona tövbe edin ve hayırlı işler yapmaya çalışın."

Bana Muhammed anlattı. O Vâkıdî'den, o Hişâm b. Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Remâde yılında hiç bulut görmezdik. Ömer insanlarla birlikte yağmur duasına çıkınca birkaç gün bekledik; sonra bir parça bulut görmeye başladık. Bunun üzerine Ömer her giriş çıkışta tekbir getirmeye başladı. İnsanlar da tekbir getirmeye başladılar. Nihayet deniz tarafından siyah bir bulut geldi; sonra kuzeye doğru yayıldı ve yağmur yağmaya başladı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vâkıdî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Abdullah b. Muhammed'den, o Ebû Vecze es-Sa'dî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Araplar, Ömer'in yağmur duasına çıktığı günü biliyorlardı. Bazı insanlar hariç olmak üzere bütün Araplar, yuvalarından çıkan sıska akbabalar gibi, yağmur duasına çıkıyor ve Allah'a yakarışta bulunuyorlardı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vâkıdî anlattı; dedi ki: Bana Hâlid b. İlyâs anlattı. O Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb Remâde yılında zekâtı erteleyerek o yıl memurlarını zekât toplamaya göndermedi. Ertesi yıl Allah yağmur gönderip de kuraklığı kaldırınca memurlarına, çıkıp iki yılın zekâtını tahsil etmelerini, bir yılın zekât hâsılatını onlar arasında taksim etmelerini, bir yılın zekât hâsılatını da kendisine getirmelerini emretti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Süfyân b. Uyeyne'den, o Ebû Necîh'ten, o da Kerdem'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Remâde yılında zekât memurunu gönderip, "O yıl, yanlarında bir deve ve bir koyun kalan kimselere zekât malından ver; ama iki devesi ve iki koyunu olana verme" dedi.

[Ömer'in Bazı Özellikleri]

Bana Amr en-Nâkıd ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Kabîsa b. Ukbe anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bize ayrıca Ubeydullah b. Musa haber verdi. O İsrail'den rivayet etti; dedi ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı. O Hammâd b. Zeyd'den nakletti. Bütün bunlar da Âsım b. Ebü'n-Nücûd'dan, o da Zir b. Hubeyş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb'ı gördüm; teni esmerleşmiş, uzun boylu, iki elini de [rahat]

kullanabilen, saçları dökülmüş, boynuna bir Katar abası dolamış olduğu hâlde Medinelilerin arasına çıkmıştı. İnsanlar arasında yalın ayak yürümesine rağmen bir bineğe binmiş gibi insanlara yukarıdan bakarak yürüyor ve şöyle diyordu: "Ey Allah'ın kulları! Hicret edin ama hicret etmiş gibi görünmeyin. Sizden hiç kimse tavşana bir sopa fırlatarak veya bir taş atarak [onu avlayıp] onun etini yemesin. Fakat sivri uçlu bir kamış veya bir mızrakla onu avlayabilirsiniz.[192] Dedi ki: Ömer şunu demek istiyor: "Halis niyetli muhacirler olun; onlara sözde benzemeyin."

Vâkıdî dedi ki: Biz Ömer'in esmer olduğunu bilmiyoruz.[193] Ancak eğer Remâde yılında Ömer'i görmüş ise o başka; çünkü onun rengi, yediği zeytinyağı ve çektiği açlık ve üzüntüler sebebiyle değişmişti.

Vâkıdî dedi ki: Bize Ömer b. İmrân b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr anlattı. O Âsım b. Ubeydullah'tan, o Abdullah b. Âmir b. Rebîa'dan rivayet etti; dedi ki: "Ömer'i açık tenli, pembe yüzlü, uzun boylu ve saçı dökülmüş olarak gördüm."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hizâm b. Hişâm'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'i kiminle birlikte görmüş isem, mutlaka onlardan daha uzun olduğunu gördüm.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı; dedi ki: Ebü't-Teyyâh'tan işittim; Hasan'ın meclisinde şöyle anlatıyordu: Bir adam bir çobana rastlayıp -Ömer'i kastederek- ona, "Sen şu iki elini de [rahat] kullanan adamın Müslüman olduğunu duydun mu?" dedi. Çoban, "Şu Ukâz panayırında güreş tutan adam mı?" dedi. O da "Evet, o" deyince çoban, "Allah'a yemin ederim ki, o adam onları ya hayırla veya şerle kuşatır" dedi.

Bana Ubeydullah b. Muâz anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O Şu'be'den, o da Simâk b. Harb'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hilâl b.

---

192 Bu şekilde öldürürseniz tavşanın etini yiyebilirsiniz, demek istiyor (E).

193 Zir b. Hubeyş'in hadisi yukarıda, (ZZ) s. 394'te geçmişti: (Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O el-Vâkıdî'den, o Süfyân es-Sevrî'den, o Âsım b. Bahdele'den, Zir b. Hubeyş'in şöyle dediğini rivayet etti: "Bir bayram gününde Ömer b. Hattâb'ı gördüm. Kendisi çok esmer birisiydi." el-Vâkıdî dedi ki: "Ömer'in esmer olduğu hususu bizce bilinmemektedir. Ancak eğer onu Remâde yılında görmüşse o ayrı. Çünkü zeytinyağı yediği için rengi değişmişti.") el-Vâkıdînin buradaki itirazı, yukarıdaki hadisle bağlantılıdır (M).

Abdullah haber verdi; dedi ki: Ömer'i gördüm; Benî Sedûs adamları gibi iri yarıydı. Ömer'i, Benî Sedûs'tan biriymiş gibi iri yarı bir adam olarak gördüm.

Dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Simâk'tan, o Hilâl'den rivayet etti; dedi ki: Ömer yürüyüşünde hızlıydı. Esmer bir adamdı ve ayakları genişti.

Bize Halef b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ anlattı; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi. O Osman b. Ebû Süleyman'dan, o da Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in saçları iyice dökülmüştü.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o Âmir b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer öfkelendiği zaman -ravi bıyıklarını veya üst dudağının ortasını göstererek- bunları tutar, biraz ağzına doğru çeker ve ona üflerdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o Âmir b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Bir adam Ömer'in yanına gelerek, "Ey Müminlerin Emîri, biz cahiliye döneminde bu beldemiz için savaştık; İslâm döneminde de onun üzerinde Müslüman olduk. Şimdi de memleketimiz bize karşı korunmaktadır" dedi. Bunun üzerine Ömer üflemeye ve bıyıklarını bükmeye başladı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize İsrail anlattı. O Ebû İshak'tan, o Ebû Ubeyde b. Abdullah'tan, o da Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir defa Ömer bir ata binmişti. Elbisesi baldırının üzerinden açıldı. Necrân halkı onun baldırında siyah bir ben görmüşlerdi. Bunun üzerine onlar, "Kitaplarımızda vasıflarını bulduğumuz ve bizi toprağımızdan çıkaracak olan şahıs işte budur" dediler.

Bize Süreyc b. Yunus anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı. O Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer kınayla [saçını sakalını] boyuyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hâlid b. Ebû Bekr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer sakallarını sarıya boyar, saçlarına da kına yakardı.

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî anlattı. O babasından, o Mâlik'ten, o İshak b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, rivayet etti; dedi ki: Enes şöyle dedi: Ömer b. Hattâb'ı Müminlerin Emîri iken gördüm; elbisesinin iki omuzu arasındaki kısmı, üst üste gelmiş bir şekilde üç yamayla yamalanmıştı.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O İshak b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, o Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Ben Ömer'i, Cemretü'l-Akabe'de taş atarken gördüm; üzerinde bir deri parçasıyla yamalanmış bir izar vardı. Kendisi o zaman Müminlerin Emîri idi.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı. O Sâbit el-Bünânî'den rivayet etti; dedi ki: Enes şöyle dedi: Ömer'in bir gömleğinin iki omuzu arasında dört yamanın bulunduğunu gördüm.

Bana Halef b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Sâbit el-Bünânî'den, o Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer'in yanındaydık; üzerinde sırtında dört tane yama bulunan bir gömlek vardı. Ömer o sırada "*ve fâkiheten ve ebben*" [meyveler ve otlaklar (bitirdik)] ayetini okudu[194] ve "*ebben*" kelimesinin ne anlama geldiğini sordu. Sonra, "Bilmiyorum, demek bir yapmacıktır. Sen "*ebben*" kelimesinin ne demek olduğunu nasıl anlayamazsın? O kuru ottur" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Saîd el-Cerîrî'den, o Ebû Osman'dan rivayet etti; dedi ki: Bana, cemreye taş atarken Ömer'i görenler anlattı; dedi ki: Ömer'in sırtında, bir deri parçasıyla yamalanmış Katarî bir izar bulunuyordu.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Saîd el-Cerîrî anlattı. O Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer Kâbe'yi tavaf ediyordu. Üzerinde 12 yerinden yamalı bir izar vardı. Yamalardan birisi kırmızı deridendi.

---

194 Abese, 80/31.

Bize Halef el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Ebû Enes'ten, o Ata'dan, o da Ubeyd b. Umeyr'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'i cemrelere taş atarken gördüm; üzerinde bir izar vardı; tam oturma yerinde yama bulunuyordu.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vekî'den, o A'meş'ten, o İbrâhim et-Teymî'den, o da Amr b. Meymûn'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb yaralandığı gün, üzerinde sarı bir izar gördüm.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vekî haber verdi. O Saîd b. Merzubân Ebû Sa'd el-Bakkâl'dan, o da Amr b. Meymûn'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb yün dokumalı yeşil bir cübbe içinde bize imamlık yapmıştı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize A'meş anlattı. O İbrâhim et-Teymî'den, o da Amr b. Meymûn'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer hançerlendiği zaman, üzerinde sarı bir örtü vardı; bir parçasını yarasının üzerine koymuş olduğu hâlde, "*Allah'ın emri kesinleşmiş bir hükümdür.*"[195] ayetini okuyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ârim b. Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Büdeyl b. Meysere'den nakletti; dedi ki: Bir gün Ömer b. Hattâb Cuma namazına gitti. Üzerinde sünbülânî bir gömlek vardı. Ömer hutbeye çıktı ve insanlara özür beyan edip şöyle dedi: "Bu gömleğim beni cumaya gelmekten alıkoydu." Gömleğinin kol ağzını çekiyordu. Onu bıraktığı zaman parmak uçlarına kadar geliyordu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. İsmail en-Nehdî anlattı; dedi ki: Bize Ömer b. Ziyâd el-Hüzelî anlattı. O Esved b. Kays'tan, o da Saîd b. Amr b. Saîd b. Âs'tan rivayet etti; dedi ki: Bana filan köyün dihkânı anlattı; dedi ki: Ömer bana uğradı ve gömleğini bana atarak, "Bunu çöven otuyla yıkat" dedi. Ben de iki parça kumaş aldım ve iki gömleklik kestim; diktirdikten sonra ona getirdim ve "Bu ikisini giy. Çünkü bunlar daha yumuşak ve daha güzeldir" dedim. Ömer, "Bunlar senin malından mı?" dedi. Ben, "Evet, benim malımdan" dedim. Ömer, "Zimmet malından bunlara bir şey karıştı mı?" dedi. Ben, "Dikimi hariç

195 Ahzâb, 33/38.

bir şeye karışmadı" dedim. Ömer, "Al bunu benden uzak tut ve benim gömleğimi getir" dedi. Dedi ki: Ömer, çöven otundan yemyeşil olmuş kendi gömleğini giydi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hâtim b. İsmail'den, o Ubeydullah b. Velîd'den, o da Enes b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Ömer'in üzerinde bir izar gördüm; üstünde 14 yama vardı. Bazıları deridendi. Üzerinde ne bir gömlek ne de bir aba vardı. Başında bir sarık ve yanında kırbacıyla Medine çarşısında dolaşıyordu.

Vâkıdî dedi ki: Bize Hizâm b. Hişâm anlattı. O babasından rivayet etti; dedi ki: Ömer'in, göbeğinin üstüne gelecek şekilde [kısa] bir izara büründüğünü gördüm.

Bana Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri anlattı; dedi ki: Bize Ebû Davud et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Âmir b. Ubeyde el-Bâhilî haber verdi; dedi ki: Enes b. Mâlik'e ipek elbiseyi sordum. O da, "Ah, keşke Allah onu yaratmasaydı! Ömer ve onun oğlu dışında, Resûlullah'ın (sas) ashâbından onu giymeyen kalmadı" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Câfer b. Muhammed'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Ömer yüzüğü sol eline takardı.

[Ömer'in Şehit Oluşuyla İlgili İşaretler]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym anlattı; dedi ki: Bize Amr b. Abdullah anlattı. O Muhâcir Ebü'l-Hasan'dan, o da Amr b. Meymûn'dan Ömer'in dua ederken şöyle dediğini rivayet etti: "Allah'ım! Beni iyi insanlarla beraber vefat ettir. Beni şerir kimselerin arasında bırakma! Beni cehennem azabından koru ve hayırlı insanlara kavuştur."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk anlattı. O Hişâm b. Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o babasından, o da Hafsa'dan babası Ömer'in şöyle dua ettiğini rivayet etti: "Allah'ım! Bana senin yolunda öldürülmeyi ve peygamberinin memleketinde vefat etmeyi nasip eyle." Hafsa dedi ki: Ben ona, "Bu nerede olabilir ki?" dedim. Ömer, "Allah nerede isterse orada olur" dedi.

Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Câfer er-Rakkî anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o Ebû Bürde'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Avf b. Mâlik [Ebû Bekr döneminde] bir rüya gördü; sanki insanlar hep bir tarafta toplanmışlar. Bir de baktı; insanlardan üç zira kadar uzun bir adam oradadır. Avf b. Mâlik, "Kim bu adam?" diye sordu. İnsanlar, "Bu Ömer b. Hattâb'dır" dediler. Avf, "Bu adam diğerlerinden nasıl bu kadar yüksek gözükebilir?" dedi. Oradakiler, "Onda üç haslet vardır: O, Allah hakkında hiç bir kınayıcının kınamasından korkmaz; o, bir halifenin ardından tayin edilmiş bir halifedir ve şehit olmayı arzulayan bir adamdır" dediler. Avf b. Mâlik bu rüyasını Ebû Bekr'e anlattı. O da Ömer'i davet etti ve ona rüyayı müjdeledi. Ömer halife seçildikten sonra Şam'a gittiğinde Avf b. Mâlik'i gördü ve ona, "Bana gördüğün rüyayı anlat" dedi. O da anlattı. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Benim hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamama gelince, umarım Allah beni böylelerinden eyler. Bir halifeden sonra tayin edilmiş halife olmama gelince, umarım Allah, uhdeme verdiği idarecilik konusunda bana yardım edecektir. Şehit olmayı arzulamaya gelince, ben Cezîretü'l-Arab'ın iki dağının arasında bulunduğum hâlde, insanlar etrafımda ve ben savaşa gitmezken nasıl şehit olabilirim?" Sonra Ömer, "Evet… Evet… Allah onu da başıma getirir inşaallah" dedi.

Bana Abdullah b. Ümeyye el-Basrî anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Abdullah b. Dînâr'dan, o da Ömer b. Hattâb'ın mevlası Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Ka'bü'l-Ahbâr Ömer b. Hattâb'a şöyle dedi: "Biz seni Allah'ın kitabında [Tevrat'ta], insanların ateşe girmelerine engel olmak üzere cehennem kapılarından birisinde görüyoruz. Sen öldüğün zaman, kıyamet gününe kadar insanlar oraya girmeye devam edeceklerdir."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî anlattı. O Enes'ten, o da Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet etti; dedi ki: Rüyada sanki bir dağa çıkıyorum; bakıyorum ki, Resûlullah (sas) dağın üstündedir. Yanında da Ebû Bekr var. Baktım ki Resûlullah (sas) "Gel" diye Ömer'e işaret ediyor. [Uyanır uyanmaz] "İnnâ Lillah… Müminlerin Emîri vefat etti" dedim. Ebû Musa'ya, "Sakın bunu Ömer'e yazma" dedim. Ebû Musa, "Onun vefat haberini kendisine verecek değilim" dedi.

Bize Ravh b. Abdulmü'min anlattı; dedi ki: Bize Ebû Davud et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o Rib'î b. Hırâş'tan, o da Huzeyfe'den rivayet etti; dedi ki: Arafât'ta Ömer b. Hattâb ile birlikte vakfe yapıyordum. Dizim onun dizine değiyordu. Arafât'tan Müzdelife'ye inmek için güneşin batmasını bekliyorduk. Ömer insanların tekbir ve dualarını işitince çok hoşuna gitti ve "Ey Huzeyfe! Bu durumun insanlar için ne kadar devam edeceğini düşünüyorsun?" dedi. Ben, "Fitnenin üzerinde kapalı bir kapı var. Bu kırıldığında veya açıldığında fitne oradan dışarı çıkacaktır" dedim. Bunun üzerine Ömer irkildi ve "O kapı nedir ve kapının kırılması veya açılması ne demektir?" dedi. Ben de, "Adamın biri öldürülecek veya vefat edecek" dedim. Ömer, "Ey Huzeyfe! Benden sonra kavminin yönetime kimi getireceğini tahmin ediyorsun?" dedi. Ben de, "Gördüğüm kadarıyla insanlar işlerini Osman b. Affân'a havale edecekler" dedim.

Bize Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o Zührî'den, o Muhammed b. Cübeyr'den, o da Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb bir keresinde Arafât dağlarında vakfe yaparken bir adamın, "Ey Resûlullah'ın Halifesi!" diye bağırdığını duydu. Ezd kabilesinden bir adam bu sesi duydu; ona kızdı ve bağırarak, "Ne oluyor sana… Allah damağını söksün senin!" dedi. Cübeyr dedi ki: "Ben ertesi gün Cemretü'l-Akabe'de Ömer'le birlikteydim. Ömer taş atıyordu. Tam o sırada sıçrayan bir taş Ömer'in kafasına değdi ve kanattı. Dağdan bir adamın, "Kâbe'nin Rabbine yemin olsun anlaşıldı; Ömer bu yıldan sonra bir daha burada durmayacaktır" dediğini işittim. Cübeyr dedi ki: Baktım ki o adam Ezd kabilesinden olan adamın ta kendisi. Duyduğum şey çok zoruma gitmişti.

Kelbî dedi ki: Ömer'e "anlaşıldı" diyen kişi, Ezd kabilesinden bir aileye mensuptur. Aileye, Benî Lihb b. Hacer b. Ka'b b. Hâris b. Ka'b b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. Ezd denilmektedir. Onlar, Arapların en çok kehanette bulunan kabilesiydi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o da Musa b. Ukbe'den rivayet etti; dedi ki: Âişe, "Şu beyitleri kim söylemiştir acaba?" dedi:

Allah sana büyük hayırlar ve bolluk versin ey önder!
Parçalanmış olan yeryüzünde Allah'ın kudret eli
Kim koşarak veya deve kuşunun iki kanadı [arası]na binerek
Dün öne sürdüğün şeylere ulaşmak isterse erişemez
Sen birçok işi gerçekleştirdiğin gibi
Olacak belaların da önünü aldın
Onun vefatının
Cesur, kırmızı gözlü ve yaman bir kaplanın pençesinde olmasından korkmam

Bazıları, bu beyitleri söyleyen Şemmâh'ın kardeşi Müzerrid b. Dırâr'dır, dediler. Âişe dedi ki: Ben Müzerrid'le karşılaştım; Müzerrid Allah'a yemin ederek, bu beyitlerin söylendiği hac mevsiminde Ömer'in bulunmadığını söyledi.

Vâkıdî dedi ki: Ömer son haccında Resûlullah'ın (sas) zevceleriyle birlikte hac yapmıştı. Arafat'tan inince bir bineğin üzerinde olan bir adam geldi; devesini çökertti ve avazını yükselterek "Selam olsun sana, bir imam olarak… Ne mübareksin ki…" şeklinde başlayan beyitleri söyledi. Baş tarafı "Allah büyük hayırlar versin…" şeklindeydi. Deniliyordu ki, bu beyitleri söyleyen cinlerden birisiydi.

Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd el-Kattân anlattı. O Yahya b. Saîd el-Ensârî'den rivayet etti; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb'den işittim; şöyle diyordu: Ömer Mina'dan ayrılınca devesini Ebtah'ta çökertti; oradaki kum ve çakıllardan bir küme toplayıp ridasını onun üzerine attı. Sonra sırt üstü yattı ve ellerini kaldırarak, "Allah'ım! Artık yaşım ilerledi; gücüm azaldı ve tebaam dağıldı. [Adaletten] bir şey zayi etmeden ve ifrata da kaçmadan beni yanına al!" şeklinde dua etti. Saîd dedi ki: Zülhicce ayı çıkmadan öldürüldü.

Bize Ebü'r-Rebî Süleyman b. Davud el-Ezdî ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb (ra) şöyle dedi: "Ben rüyada bir horozun iki kere beni gagaladığını gördüm. Bunun üzerine, 'Herhâlde Allah bana şehadeti nasip edecek ve acemlerden birisi beni öldürecek' diye düşündüm."

Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî anlattı. O babası Muâz b. Muâz'dan rivayet etti; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Katâde'den, o Sâlim b. Ebü'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. Ebû Talha el-Ya'merî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer bir Cuma gününde insanlara hitap etti. Peygamber'den (sas) ve Ebû Bekr'den bahsetti. Sonra şöyle dedi: "Rüyamda, bir horozun beni gagaladığını gördüm. Ben bunu, ecelimin yaklaşmış olduğuna yoruyorum. Bazı insanlar bana, 'Kendinden sonra birisini halife bırak!' diye bana nasihat ediyorlar. Kuşkusuz Allah dinini ve hilafetini zayi edecek değildir. Peygamberini Kur'ân ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer başıma bir şey gelirse hilafet Resûlullah'ın (sas), vefat edinceye kadar kendilerinden razı olduğu altı kişinin şûrasıyla belirlenecektir. Benden sonra, İslâm'a [verdikleri zarar] için kendilerini bu ellerimle dövdüğüm bazı insanların, bu hilafet işinde kışkırtmada bulunacaklarını biliyorum. Eğer böyle yaparlarsa, onlar Allah'ın yoldan sapmış olan düşmanlarıdır. Doğrusu kendimden sonra kelâleden[196] daha önemli bir şey bırakmadım. Kelâle konusu kadar Resûlullah'a müracaat ettiğim başka bir konu da olmadı. Kendisiyle arkadaşlık yaptığım günden itibaren kelâle konusu kadar üzerinde durduğu bir şey görmedim. O kadar ki, parmağını karnıma dürterek, 'Ey Ömer, senin için Nisâ suresinin son ayeti yeterlidir' dedi. Eğer yaşarsam, kelâle hakkında, Kur'ân'ı okumuş veya okumamış olan kişilerin uygulayacağı hükmü verirdim."

Sonra Ömer şöyle dua etti: "Allah'ım! Şehirlerin valileri hakkında seni şahit gösteriyorum ki, ben onları sadece insanlara dinlerini ve peygamberlerinin sünnetini öğretmek, aralarında adaleti tesis etmek, ganimetleri paylaştırmak ve müşküllerini bana iletmek üzere tayin ettim. Ey insanlar! Siz şu iki kerih kokulu bitkiden yemektesiniz. Bunlardan birisi soğan, diğeri sarımsaktır. Resûlullah'ın (sas), Mescitte herhangi bir adamdan bunların kokusunu duyduğunda onun elinden tutup mescitten çıkartarak Bakî tarafına gönderdiğini görürdüm. Eğer birisi muhakkak bunları yemek isterse, onları pişirmek suretiyle kokularını öldürmelidir."

196 Kelâle, vefat ettiğinde çocuk ve baba gibi birinci derecede yakın mirasçısı olmayan, bu yüzden diğer yakınlarının (amca çocukları gibi) kendisine varis olduğu kişidir. Nisâ suresinin 176. ayeti kelâlenin mirası hakkında hükümler içermektedir (M).

Bana Şeybân b. Ferrûh anlattı. O Osman el-Berrî'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer şöyle derdi: "Düşmanından ayrıl ve ondan uzak dur; dostunu koru ve ondan sakın. Hiçbir zaman sırrını bir günahkâra söyleme; onu zayi eder. Din ve akıl sahipleriyle istişarede bulun."

[Ömer'in Yaralanması]

Bana Muhammed b. Sa'd, Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Ebû Cemre'den, o da Câriye b. Kudâme et-Temîmî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın (ra) vefat ettiği yıl hacca gittim. Ömer hacdan sonra Medine'ye döndü; insanlara hitap etti ve "Rüyamda, bir horozun beni gagaladığını gördüm" dedi. Bu konuşmasından sonra öbür cumaya yetişemeden hançerlendi. Peygamber'in arkadaşları yanına geldiler. Ardından Medine halkı, Şam halkı, daha sonra Irak halkı yanına geldiler. Dedi ki: Yanına son girenler bizdik. Hangi grup yanına girdiyse ağladılar ve onu methettiler. Dedi ki: Ömer'in yanına en son girenlerin arasındaydım. Baktım ki, yarasını bir sargıyla bağlamıştı. Dedi ki: Biz bu hâlde onun vasiyetini sorduk. Bizden başka da vasiyetini soran olmamıştı. Ömer şöyle dedi: "Size Allah'ın kitabını tavsiye ediyorum. Ona bağlı kaldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız. Size muhacirleri de tavsiye ediyorum. Çünkü [gün gelir] insanlar çoğalır, muhacirler azalır. Ensârı da size tavsiye ediyorum. Zira onlar İslâm'ın iltica ettiği halktır. Size bedevileri de tavsiye ediyorum. Çünkü onlar sizin aslınız, ana maddeniz, kardeşleriniz ve düşmanlarınızın düşmanıdır. Zimmet ehlini de size tavsiye ediyorum. Çünkü onlar Peygamberinizin koruması altında ve çoluk çocuğunuzun rızık kaynağıdır. Şimdi yanımdan kalkın!"

Bana Amr en-Nâkıd ve Hüseyn b. Ali b. Esved anlattılar; dediler ki: Bize Muhammed b. Fudayl b. Gazvân ed-Dabbî anlattı; dedi ki: Bize Hüseyn b. Abdurrahman anlattı. O Amr b. Meymûn'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer'i gördüm; Huzeyfe b. Yemân ve Osman b. Huneyf'in yanı başlarında durmuş, onlara şöyle diyordu: "Siz toprağa, onun kaldıramayacağını yüklemiş olmaktan mı korkuyorsunuz?" dedi. Huzeyfe, "Tarlam kendisine yüklediğim şeyi, büyük ve fazla gelecek olsa da kuşatır" dedi. Osman da,

"İstersem tarlama [tohumunun] iki mislini ekebilirim" dedi. Ömer şöyle demeye başladı: "Siz yanınızdakine bakın; sakın tarlanın kaldıramayacağı bir şey olmasın" dedi ve şöyle devam etti: "Vallahi eğer Allah beni yaşatacak olursa, Irak'ın dul kadınlarını benden sonra kimseye muhtaç bırakmayacak şekilde kollayacağım." Ancak bu konuşmadan sonra aradan dört gece geçmeden yaralandı.

Ömer her Mescide geldiğinde safların arasına girerek, "Saflarınızı düzgün tutun" derdi. Bir gün yine öne geçti ve namaz için tekbir getirdi. Tekbir getirince hançerlendi. Dedi ki: Ömer'i duydum; "Köpek beni öldürdü" veya "Köpek beni yedi" dediğini işittim. İmansız adam uçtu adeta. Elinde iki ağızlı bir hançer vardı. Sağlı sollu hangi adamın yanından geçtiyse onu yaraladı. Müslümanlardan 13 kişiyi yaralamıştı. Bunlardan dokuzu vefat etti. Müslümanlardan birisi adamın tehlikeli olduğunu görünce üzerine bir aba attı ve onu yakaladı. Yakalandığını anlayınca intihar etti.

Amr dedi ki: Ömer hançerlendiği sırada benimle onun arasında sadece İbn Abbas vardı. İbn Abbas hemen Abdurrahman b. Avf'ın elinden tuttu ve onu öne geçirdi. O gün sabah namazını kısa olarak kıldılar. Mescidin diğer taraflarında bulunan kimseler neler olduğunu bilmiyorlardı. Ömer'in sesinin kesildiğini anlayınca, "Sübhanallah… Sübhanallah…" dediler. Dedi ki: Cemaat mescitten dağıldıktan sonra Ömer'in yanına ilk gelen kişi İbn Abbas oldu. Ömer kendisine, "Beni öldürmek isteyenin kim olduğunu araştır" dedi. İbn Abbas dışarı çıktı ve bir müddet dolaştı; sonunda kim olduğunu tespit etti. Sonra Ömer'in yanına geldi ve "Seni öldürmek isteyen kişi Muğîre b. Şu'be'nin zanaatkâr kölesidir" dedi. Kendisi marangozdu.

Ömer, "Allah belasını versin, neden böyle yaptı? Vallahi ben ona iyilik yapılmasını emretmiştim" dedi. Sonra, "Ölümümü bir Müslümanın eliyle hazırlamayan Allah'a hamd olsun" dedi. Sonra İbn Abbas'a, "Sen ve baban Medine'ye daha çok Farslı gayrimüslimin yerleşmesini istiyordunuz" dedi. İbn Abbas, "Ne istersen öyle yaparız" dedi. Ömer, "Onlar sizin gibi konuştuktan, sizin gibi namaz kıldıktan ve sizin gibi ibadet ettikten sonra mı?" dedi. İnsanlar kendisine, "Bu yaranın sana bir zararı olmayacaktır" dediler. Daha sonra biraz nebiz istedi. Nebizi içince yarasından çıktı. Bu şekil-

de vefat edeceğini anlayınca, "Ey Abdullah b. Ömer! Üzerimde ne kadar borç olduğunu öğren" dedi. Dedi ki: O da hesaplayınca borcunun 86.000 dirhem olduğunu anladı. İbn Ömer'e, "Ey Abdullah! Ömer ailesinin malından bu miktar ödenebiliyorsa ödeyin. Eğer yeterli gelmezse Benî Adî b. Ka'b kabilesinden[197] isteyin. Eğer onların malları da kâfi gelmezse Kureyş'e müracaat edin. Başka kimselerden de istemeyin" dedi.

Sonra şöyle dedi: "Ey Abdullah! Müminlerin annesi Âişe'ye git ve kendisine, 'Ömer sana selam söylüyor' de. 'Müminlerin Emîri' deme. Çünkü ben artık onların emîri değilim. 'Ömer iki arkadaşımın yanına defnedilmeme izin verir misin, diyor' de." İbn Ömer Âişe'ye geldiğinde onun oturmuş ağlamakta olduğunu gördü. Ona selam verdi sonra şöyle dedi: "Ömer b. Hattâb, iki arkadaşının yanına defnedilmek için izin istiyor" dedi. Âişe, "Allah'a yemin olsun ki, ben orayı kendim için hazırlamıştım. Ancak Ömer'i kendime tercih ediyorum" dedi. Abdullah b. Ömer döndüğünde, "Bu gelen Abdullah b. Ömer'dir" dediler. Bunun üzerine Ömer, "Beni kaldırın" dedi. Adamın biri onu kendisine dayadıktan sonra Ömer, "Ne haber?" dedi. Abdullah b. Ömer, "Âişe sana izin verdi" dedi. Ömer, "Benim için defnedilecek yer olarak oradan daha önemli bir yer yoktur. Ey Abdullah b. Ömer! Öldüğüm zaman beni yatağımla taşı; Âişe'nin kapısında dur ve 'Ömer izin istiyor' de. Eğer izin verirse beni oraya koy; yok eğer izin vermezse beni Müslümanların kabristanına defnet" dedi.

[Şurâ Heyeti]

Ömer'in cenazesi kaldırılınca, Müslümanların başına musibetlerin en büyüğü gelmiş gibi oldu. Dedi ki: Âişe ona izin verdi. Ömer de Resûlullah (sas) ve Ebû Bekr'in yanına defnedildi. Vefat etmek üzere iken, "Yerine birini halife olarak tayin et" dediklerinde, "Resûlullah'ın (sas) vefat edinceye kadar kendilerinden razı olduğu şu insanlardan başkasını kendimden sonra bu işe ehil görmüyorum" dedi. Sonra Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın adlarını saydı ve dedi ki: "Eğer Sa'd seçilirse ne ala! Değilse, hangisi seçilirse Sa'd ona yardım etsin. Çünkü ben Sa'd'ı acziyetinden ve ihanetinden dolayı azletmemiştim" dedi.

197 Ömer b. Hattâb'ın kabilesi.

Dedi ki: Ömer oğlu Abdullah'ı, sadece kendisine danışılmak üzere bu heyete dâhil etti. Onun halife olması söz konusu değildi.

Heyet bir araya gelince Abdurrahman, "Durumunuzu üç kişiye havale edin" dedi. Bunun üzerine Zübeyir tercihini Ali'den yana, Talha Osman'dan yana, Sa'd da Abdurrahman'dan yana kullandı. Bu üç kişi, durum kendilerine havale edilince bir araya gelip istişarede bulundular. Abdurrahman, "Hanginiz bu [seçim] işinden vazgeçer de beni bu işe elverişli kabul edebilir? Benden daha iyi ve Müslümanlar için daha hayırlı olduğunuzu ifade etmek üzerimdeki hakkınızdır" dedi. Bunun üzerine Ali ve Osman sustular. Abdurrahman, "Adaylıktan çekildiğim hâlde seçim işini bana havale etmiyor musunuz? Vallahi, Müslümanlar için daha hayırlı ve üstün olanınızı seçmekten geri duracak değilim" deyince, onlar da "Evet, doğrudur" dediler. Bunun üzerine Abdurrahman Ali ile baş başa görüşerek, "Şüphesiz senin Resûlullah'a (sas) akraba ve ilk Müslümanlardan olman açısından bir farklılığın vardır. Halife olduğun takdirde adil davranacağına, Osman halife olduğu takdirde onu dinleyeceğine söz veriyor musun?" dedi. Ali, "Evet, söz veriyorum" dedi. Bu kez Abdurrahman Osman'la yalnız görüşerek ona da aynı şeyleri söyledi. Osman da, "Evet, söz veriyorum" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman Osman'a, "Elini uzat ey Osman" dedi. Osman elini uzattı. Ali'nin ona biat etmesi üzerine insanlar da ona biat ettiler.

Ömer vefat etmeden önce şöyle dedi: "Kendimden sonraki halifeye Allah'tan korkmasını ve ilk muhacirlerin hakkını korumasını, onların saygınlığını tanımasını tavsiye ederim. Ona şehir halklarına iyi davranmasını da tavsiye ederim. Zira onlar İslâm'ın savunucuları, düşmanın korkulu rüyası ve beytülmalin tahsildarlarıdırlar. Onlardan ancak kanun uyarınca mal tahsil edilir -ya da; ihtiyaç fazlası olan bir mal, ancak gönül rızasıyla alınır, dedi-. Benden sonraki halifeye ensârı da tavsiye ediyorum. Çünkü "*Onlar, İslâm'a yurt hazırlayan ve önceden iman edenlerdir*".[198] Halife onların hayırseverlerinden bağışı kabul etmeli, yanlışlık yapanların hatalarını da affetmelidir. Ben seçilecek halifeye, bedevilere de iyi davranmasını tavsiye ediyorum. Çünkü onlar Arapların aslı ve İslâm'ın ana maddesidirler. Onların

198 Haşr, 59/9.

zenginlerinden zekât alınmalı, fakirlerine dağıtılmalıdır. Yine ona, Allah'ın ve Resûlullah'ın (sas) zimmetinde olanlara karşı ahdini yerine getirmesini, onları, güçlerini aşan şeylerle yükümlü tutmamasını ve düşmanlarına karşı onları savunmasını tavsiye ediyorum."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muâviye b. Ömer el-Ezdî anlattı; dedi ki: Bize Züheyr b. Muâviye anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshak anlattı. O Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer (ra) hançerlendiği zaman ben de oradaydım. Ömer safları düzenlemeye çalıştığı sırada Ebû Lü'lü'e ona yaklaşarak kendisiyle beraber 12 kişiyi daha yaraladı. Böylece 13 kişiyi hançerlemiş oldu. Ben bu sırada Ömer b. Hattâb'ın ellerini uzatarak, "Köpeğe yetişin, beni öldürdü!" dediğini gördüm. O sırada insanlar dalgalandılar. Bir adam arkadan gelerek onu yakaladı. O yaralananlardan altı veya yedi kişi vefat etti. Ömer [Mescitten alınarak] evine taşındı. Doktor yanına gelerek, "Hangi içecekten hoşlanırsın?" dedi. Ömer, "Nebizden hoşlanırım" dedi. Nebiz istedi; içince o nebiz yaralarından birinden çıktı. Orada bulunanlar, "Bu kan irinidir" dediler. Daha sonra biraz süt isteyip onu içtiğinde o da aynı yaradan çıktı. Bunun üzerine Doktor, "Ne vasiyet yapacaksan yap. Geceyi geçirebileceğini sanmıyorum" dedi. Daha sonra Ka'b yanına gelerek şöyle dedi: "Ben senin şehit olarak vefat edeceğini söylememiş miydim? Sen de 'Ben Cezîretü'l-Arab'dayken nasıl şehit olurum?' demiştin." Bu sırada adamın biri, "Ey Allah'ın kulları! Haydi namaza! Güneş doğmak üzeredir" dedi. Oradakilerden her biri [namaz kıldırmak için] birbirlerini öne sürerken sonunda Abdurrahman b. Avf'ı öne geçirdiler. Abdurrahman Kur'ân'ın en kısa iki suresini, *Ve'l-asri* ile *İnnâ a'teynâ*'yı okudu. Ömer, "Ey Abdullah! Dün dedenin mirastaki hakkını yazdığım kürek kemiğini bana getir. Eğer Allah bu işi tamamlamak isterse onu tamamlar" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer, "Biz senin yerine onu sileriz" dedi. Ömer, "Hayır" dedi; sonra kemiği alarak ondaki yazıyı kendi eliyle sildi.

Sonra Ali, Osman, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvam'dan oluşan altı kişilik heyeti çağırdı. Ömer ilk olarak Osman'ı yanına çağırarak, "Ey Osman, eğer arkadaşların senin yaşını ve Resûlullah'a (sas) olan akrabalığını tanırlarsa, Allah'tan

kork ve Benî Ebû Mu'ayt kabilesini halkın boynuna bindirme!" dedi. Daha sonra Ali'yi çağırarak ona da tavsiyelerde bulundu. Daha sonra Suheyb'e insanlara üç gece namaz kıldırmasını emretti.

Bana Ebû Bekr b. Ebû Şeybe anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize İsrail b. Yunus haber verdi. O Ebû İshak'tan, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in hançerlendiği gün oradaydım. Ömer'in heybetinden başka, ilk safta bulunmamı engelleyen başka bir şey yoktu. Kendisi heybetli bir adamdı. Bu nedenle bir arkadaki safta bulunuyordum. Ömer, ilk safı bizzat kontrol etmeden tekbir getirmezdi. Eğer saftan öne çıkan veya arkada kalan bir adam görseydi, onu kırbaçla döverdi. İşte beni ilk safta durmaktan engelleyen de buydu. Ömer tam namaza başlayacağı sırada Muğîre b. Şu'be'nin kölesi Ebû Lü'lü'e ona yöneldi. Ömer fazla uzaklaşmadan onu üç yerinden hançerledi. Dedi ki: Ben o sırada Ömer'in eliyle işaret ederek, "Köpeği yakalayın, beni öldürdü" dediğini işittim. İnsanlar dalgalandılar; adam 13 kişiyi yaralamıştı. Ancak adamın biri onu arkadan kucaklayarak yakaladı. Ömer yerinden alındı. İnsanlar dalgalanmaya devam ederlerken, nihayet birisi, "Ey Allah'ın kulları! Haydi namaza! Güneş doğmak üzere" dedi.

Cemaat Abdurrahman b. Avf'ı öne geçirdi. O da namazda Kur'ân'ın en kısa iki suresini, *İzâ câe nasrullahi ve'l-feth* ve *İnnâ a'taynâke'l-kevser* surelerini okuyarak kısa bir namaz kıldırdı. Sonra Ömer evine taşınınca insanlar onun yanına geldiler. Ömer şöyle dedi: "Ey Abdullah b. Abbas! Kalk ve insanlara seslen; de ki: Müminlerin Emîri diyor ki: Bu olay sizden bazılarının kurduğu bir komplo sonucu mu meydana geldi?" [İbn Abbas çıktı ve seslendi.] İnsanlar, "Maazallah, bundan ne bilgimiz ne de haberimiz var?" dediler. Ömer, "Bana doktor çağırın" dedi. Onun için doktor çağrıldı. Doktor Ömer'e, "İçeceklerden en çok hoşuna giden nedir?" dedi. Ömer, "Nebizdir" dedi. Kendisine nebiz içirilince olduğu gibi yaralarından birinden çıktı. Bazıları, "Bu irindir, ona süt içirin" dediler. Süt içirdiler; o da çıktı. Bunun üzerine Doktor, "Akşama kalacağımı sanmıyorum; ne yapacaksan yap" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ey Abdullah b. Ömer, o kürek kemiğini getir; Allah onda yazılanları sürdürmek istediği takdirde onu devam ettirir" dedi. İbn Ömer ona, "Ben senin yerine onu silerim"

dedi. Ömer, "Hayır, vallahi benden başka hiç kimse onu silmeyecektir" dedi. Ömer onu kendi eliyle sildi. O kemikte dedenin mirasıyla ilgili hükümler vardı.

Sonra Ömer, "Bana Ali'yi, Osman'ı, Talha'yı, Zübeyr'i, Abdurrahman b. Avf'ı ve Sa'd'ı çağırın" dedi. O zaman Ali ve Osman'dan başka kimseyle konuşmadı. Ömer Ali'ye, "Ey Ali, bu insanlar herhâlde senin Resûlullah'ın akrabası ve damadı olduğunu, Allah'ın sana verdiği fıkıh ve diğer ilimleri bildiğini biliyorlar ve takdir ediyorlar. Eğer bu işi üstlenirsen bu konuda Allah'tan kork!" dedi. Sonra Osman'ı çağırdı ve ona, "Ey Osman! Herhâlde bu insanlar Peygamber'in damadı olduğunu, yaşını ve taşıdığın şerefi biliyorlar. Eğer bu işi üstlenirsen Allah'tan kork ve Benî Ebû Mu'ayt'ı halkın boynuna bindirme!" dedi.

Sonra, "Bana Suheyb'i çağırın" dedi. Suheyb çağrıldı. Ömer kendisine "İnsanlara üç gece namaz kıldır. Şu heyet de bir evde bir araya gelsinler. Eğer bir kişi üzerinde ittifak ederler de birileri de bunlara muhalefet ederse onun başını vurun" dedi. Onlar Ömer'in yanından çıktıklarında Ömer Ali b. Ebû Tâlib'i kastederek, "Eğer hilafeti Eclah'a [saçı dökülmüş] verselerdi, onları yola sokardı" dedi. Abdullah b. Ömer dedi ki: "Ey Müminlerin Emîri, seni onu [Ali'yi] tayin etmekten engelleyen nedir?" dedi. Ömer, "Bu işin yükümlülüğünden sağ iken hoşlanmadığım gibi, öldükten sonra da onu yüklenmekten hoşlanmam" dedi. Sonra yanına Ka'b girdi ve şöyle dedi: "*Hak Rabbindendir. Sakın kuşku içinde kalanlardan olma!*[199] Ben sana şehit olacağını bildirmiştim. Sen de, "Ben Cezîretü'l-Arab'dayken nasıl şehit olabilirim?" demiştin.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Ebû Ma'şer'den rivayet etti; dedi ki: Bize şeyhlerimiz anlattılar; dediler ki: Ömer (ra) şöyle dedi: "Bu hilafet işi, ancak cebir taşımayan bir kararlılık ve zafiyet taşımayan bir yumuşaklıkla yürür."

Medâinî dedi ki: Ömer, "Görüş çoktur; ancak tedbir azdır" derdi. Urve b. Verd el-Absî en tedbirli adamlardan birisiydi. Uyeyne b. Hısn, acemleri kendisinden uzak tutması için Ömer'e tavsiyede bulundu. Uyeyne, "Ben

199 Âl-i İmrân, 3/60.

senin için şu kırmızıdan korkuyorum" dedi. Ömer yaralanınca, "Uyeyne b. Hısn ne yaptı?" dedi. İnsanlar, "Vefat etti" dediler. Bunun üzerine Ömer, "Allah için Hacir ile Rakm arasında bir görüşe sahipti"[200] dedi. Deniliyor ki: Ömer, "Allah için Hâcir ile Rakm arasında bir kabir vardır. O kabir bir görüş ve bir tedbir içermektedir" dedi.

Bana Şeybân el-Âcurrî anlattı anlattı. O Nâfi Ebû Hürmüz'den, o Enes'ten, o da Ömer'den rivayet etti; dedi ki: "Her şeyin bir başı vardır; iyiliğin başı da acele olanıdır."

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Mes'ade anlattı; dedi ki: Bize Abdullah er-Rûmî anlattı; dedi ki: Ben Ümmü Talk'ın evine girdim. Baktım evin tavanı alçaktır; neredeyse başım ona değecekti. Ona, "Ey Ümmü Talk! Senin evinin tavanı ne kadar da alçak!" dedim. Ümmü Talk, "Oğlum, Ömer b. Hattâb'ın şehirlere ve bölgelere gönderdiği emirnameyi bilmiyor musun? Ömer, "Evinizi uzatmayın; bu uzatma sizin en kötü işlerinizdendir' diye mektup yazmıştı. Ben ona, "Ebû Zer'i gördün mü?" dedim. Ümmü Talk, "Evet, gördüm ve onun evine de girdim" dedi. Ben ona, "Onun kılık kıyafetini nasıl gördün?" dedim. Ümmü Talk, "Onu gördüğümde saçı başı dağınık, üstü başı toz içinde bir adamdı. Elinde iki değnek vardı, onlarla yürüyordu. Yan tarafında da kabartılmış bir yün yığını vardı. Ebû Zer o yünden alıp eğiriyordu. Ona yanımda bulunan undan veya kavrulmuş undan [sevîk] biraz verdim. Onu alıp elbisesinin yanına koydu. Sonra bana, "Sevabın, ya da ücretin Allah'a aittir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdülkerîm b. Bekr es-Sehmî anlattı; dedi ki: Bize Hâtim b. Ebû Sağîre anlattı. O Semmâk'tan şöyle dediğini nakletti: Ömer vefat edeceği sırada, "Eğer yerime bir halife tayin etsem de sünnettir; tayin etmesem de sünnettir. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde kimseyi halife bırakmadı. Ebû Bekr vefat ettiğinde halife bıraktı. Bunun üzerine Ali b. Ebû Tâlib, "Vallahi ben onun böyle söylemesiyle Resûlullah'ın sünnetinden sapmayacağını anladım" dedi. Bu konuşma, Ömer'in halife seçme işini Ali, Osman, Zübeyr, Talha, Abdurrahman ve Sa'd'dan oluşan şûra heyetine bırakması sırasında gerçekleşti. Ömer ensâra,

200 el-Hâcir, Mekke yolunda bir yerin adıdır. er-Rakm ise Mekke'nin gerisinde, Gatafan bölgesindeki dağlardır. (*Mu'cemü'l-Büldân*).

"Bu heyeti üç gün bir eve koyun. İşi düzeltirlerse ne ala! Değilse onların yanına girerek boyunlarını vurun" dedi.

Bize Affân b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb yanında Abdullah b. Ömer ve Saîd b. Zeyd olduğu hâlde Abdullah b. Abbas'a dayanmıştı, şöyle dedi: "Bilin ki, ben kelâle[201] hakkında bir şey söylemediğim gibi kendimden sonra da bir kimseyi halife olarak bırakmadım. Arapların savaş esirlerinden kim vefatıma yetişirse onun özgürlük masrafı Allah'ın malından verilmek üzere özgürdür." Bunun üzerine Saîd b. Zeyd, "Keşke Müslümanlardan birisini işaret etseydin, insanlar sana güvenirlerdi" dedi. Ömer ise, "Arkadaşlarımda kötü bir hırs gördüm; ben de bu işi, Resûlullah'ın (sas) hayatta olduğu sürece hep kendilerinden razı olduğu şu altı kişilik heyete havale ettim" dedi. Sonra devamla şöyle dedi: "Şayet şu iki kişi hayatta olsaydı, bu işi onlardan birisine verir ve ona güvenirdim: Bunlardan birisi Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, diğeri Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır." Bunun üzerine bir adam ona, "Ey Müminlerin Emîri, Abdullah b. Ömer'e ne dersin?" dedi. Ömer, "Allah belanı versin senin; vallahi sen bu sözü Allah için söylemedin. Hanımını boşamasını bilmeyen bir adamı halife yapacağım, öyle mi?" dedi. Affân dedi ki: Adamdan kastı Muğîre b. Şu'be idi

Bize Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb anlattı. O Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini nakletti: İbn Ömer, Ömer'e "Eğer bir halife bıraksaydın iyi olurdu" dedi. Ömer, "Kimi?" dedi. İbn Ömer, "İctihad yaparsın. Sen tarlanın bekçisini yanına çağırdığında, onun dönünceye kadar yerine birisini vekil bırakarak gelmesini istemez misin?" dedi. Ömer, "Elbette ki, isterdim" dedi. İbn Ömer "Veya sana ait koyunların çobanını yanına çağırdığında, dönünceye kadar onun kendi yerine birisini vekil bırakarak gelmesini istemez misin?" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhim ez-Zührî anlattı. O babasından, o da Sâlih b. Keysân'dan rivayet etti; dedi

201 Kelâle, çocuksuz vefat eden kimseye verilen isimdir. (bkz. Nisâ, 4/176) Bu ayette, çocuksuz vefat eden bir kimseye kimlerin mirasçı olabilecekleri anlatılır. (M).

ki: İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Sâlim b. Abdullah haber verdi, dedi ki: Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Ömer vefat etmeden yakınları onun yanına geldi. Ömer onlara dikkatli bir şekilde baktı ve "Size bakıyorum da, sizden başka insanlar arasında halkın yönetimiyle ilgili herhangi bir ihtilaf çıkaracak birisini görmedim. Bu iş [Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman ve Sa'd'dan oluşan] altı kişilik bir heyete havale olunacaktır" dedi. -Talha, Serât'taki malının başında olduğu için orada bulunmuyordu.- Sonra şöyle dedi: "Siz üç kişi… Abdurrahman, Osman ve Ali! Kavminiz bu işi aranızdan birisine tevdi edecektir. Ey Abdurrahman! Eğer bu iş sana tevdi edilirse akrabalarını halkın boynuna bindirme! Ey Osman! Eğer bu iş sana tevdi edilirse, Benî Ebû Mu'ayt'ı halkın boynuna bindirme! Ey Ali! Eğer sen yönetimde bulunursan Benî Hâşim'i halkın boynuna bindirme!" Sonra Ömer, "Haydi; şimdi kalkın ve istişare ile aranızda birisini yönetici tayin edin" dedi.

Abdullah b. Ömer dedi ki: Kalkıp istişarede bulundular. Osman beni işin içine sokmak için çağırdı. Yemin ederim ki, ben onların işiyle ilgili olarak babamın ne dediğini bildiğim hâlde o işe dahil olmak istemezdim. Yine yemin ederim ki, o dudaklarını her kıpırdattığında daima hakkı söylerdi. Osman onların arasına girmemi ısrarla isteyince kendilerine, "Siz hiç düşünmez misiniz? Müminlerin Emîri henüz hayattayken nasıl halife seçersiniz?" dedim. Ben bunu söylemekle sanki Ömer'i mezardan kaldırmış gibi oldum. Ömer hemen, "Bu işi erteleyin! Eğer bana bir şey olursa, üç gece süreyle Suheyb size namaz kıldırsın. Sonra bir araya gelerek istişare edin. Kim Müslümanların istişaresi olmadan size emîr olmak isterse onun boynunu vurun" dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Sâlim şöyle dedi: Ben Abdullah'a, "Ali'den önce Abdurrahman'ı mı çağırdı?" dedim. Abdullah, "Evet vallahi" dedi.

[Ömer'i Hançerle Yaralayan Ebû Lü'lü'e]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhim b. Sa'd ez-Zührî anlattı. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, buluğ çağına ermiş kölelerin Medine'ye gelmelerine izin vermiyordu. Muğîre b. Şu'be Kûfe valisiyken,

Ömer'e mektup yazarak yanında bulunan zanaanatkâr bir köleden söz edip onun Medine'ye gelmesi için Ömer'den izin istedi. Muğîre Ömer'e yazdığı mektubunda, "İnsanlara faydalı olan birçok iş elinden gelmektedir. O hem demirci, hem nakkaş, hem de marangozdur" yazmıştı. Ömer Muğîre'ye mektup yazarak onu Medine'ye göndermesine izin verdi. Muğîre b. Şu'be bu gencin yapmış olduğu zanaatlarından elde ettiği gelire karşılık her ay kendisine 100 dirhem [haraç] vermesini karara bağlamıştı. Bunun üzerine genç, Ömer'in yanına gelerek kendisinden alınan haraç miktarının çokluğundan şikâyetçi oldu. Ömer ona, elinden ne gibi işlerin geldiğini sordu. Köle elinden gelen zanaatları Ömer'e anlatınca o, "Tüm bu işlerine karşılık bu haracın çok değildir" deyince adam kızarak çıktı, gitti.

Birkaç gün sonra aynı kişi Ömer'in önünden geçince Ömer onu çağırdı ve "Sen bana, istersen sana güzel bir yel değirmeni yaparım, dememiş miydin?" dedi. Köle kızgın ve asık bir suratla bakarak, Ömer'in yanında bir grup insan olduğu hâlde ona, "Sana, Doğu'da ve Batı'da herkesin dilinde olacak bir değirmen yapacağım" dedi. Köle gittikten sonra Ömer, yanındaki topluluğa dönerek, "Bu köle biraz önce beni tehdit etti" dedi. Birkaç gece geçtikten sonra Ebû Lü'lü'e adındaki bu köle, kabzası ortasında olan iki başlı bir hançer kuşanarak sabahın karanlığında, Mescidin bir köşesinde saklandı. Ömer sabah namazını kılmak üzere, safları düzgün tutmaları için cemaati uyardığı ana kadar saklandığı yerde bekledi. Ömer her zaman bu uyarıyı yapardı. Ömer onun yakınına gelince adam ona saldırdı. Biri göbeğinin altından olmak üzere onu üç yerinden yaraladı. Göbeğinin altına sapladığı hançer, onun karın iç zarını yırtmıştı.[202] Onu öldüren yara buydu. Sonra köle Mescitteki cemaatin üzerine de yürüyerek Ömer'e yakın yerde olanlardan on bir kişiyi daha yaraladıktan sonra kendi hançeriyle intihar etti. Ömer, kanamasının olduğu ve insanların dağıldığı esnada, "Abdurrahman insanlara namaz kıldırsın" dedi. Kanamanın artması üzerine Ömer baygınlık geçirdi.

İbn Abbas dedi ki: Bir grup insanla Ömer'i evine kadar taşıdık. Sonra Abdurrahman b. Avf insanlara namaz kıldırdı. İnsanlar Abdurrahman'ın

202 Hem RK'de hem de ZZ'de bu cümle (فَخَنَقَتِ الصِّفَاقَ) "Karın iç zarını boğdu" şeklinde geçiyor. İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında bu ifade (فَخَرَقَتِ الصِّفَاقَ) "Karın iç zarını yırttı" şeklinde geçiyor. Bu siyaka daha uygundur. Tahkik eden de bu notu düşmüştür (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 345) (M).

sesini beğenmediler. İbn Abbas dedi ki: Ben hep Ömer'in yanındaydım. O, ortalık aydınlanıncaya kadar ayılmadı. Sonra ayıldı ve yüzümüze bakıp, "İnsanlar namaz kıldılar mı?" dedi. Ben, "Evet kıldılar" dedim. Ömer, "Namazı olmayanın İslâm'ı yoktur" dedi. Sonra su istedi ve abdest aldı. Sonra bana, "Ey Abdullah! Çık, kimin beni öldürmek istediğini araştır" dedi. Dedi ki: Ben evin kapısını açıp çıkmak istediğimde, kapı önünde duran ve Ömer'in durumundan habersiz olan bir topluluk gördüm. Onlara, "Müminlerin Emîri'ni kim öldürmek istedi?" dedim. Onlar, "Onu, Muğîre b. Şu'be'nin kölesi ve Allah'ın düşmanı Ebû Lü'lü'e öldürmek istedi. Sonra onunla birlikte bir grubu daha yaraladı. Sonra kendini öldürdü" dediler. Durumu Ömer'e haber verdim. Ömer, "Katilimi, tek bir sefer bile olsa secdeye varmış, Allah'ın huzurunda benimle tartışacak bir Müslüman kılmayan Allah'a hamd olsun. Araplar beni öldürecek değildi" dedi.

Sâlim dedi ki: Abdullah b. Ömer'den işittim; şöyle diyordu: Ömer, "Bana bu yarama bakacak bir doktor gönderin" dedi. Onlar da Araplardan olan bir doktor çağırdılar. Doktor gelip ona nebiz içirdi, göbeğinin altındaki yaradan çıkan nebiz kana benziyordu. Dedi ki: Ben ensârdan olan başka bir doktor çağırdım. O da ona süt içirdi; süt aynı yaradan beyaz olarak çıktı. Bunun üzerine Doktor, "Ey Müminlerin Emîri, yerine birisini tayin et" dedi. Ömer, "Benî Muâviye'nin kardeşi beni doğruladı. Eğer başka türlü söyleseydin seni yalanlayacaktım" dedi. Dedi ki: İnsanlar bunu duyunca ağlamaya başladılar. Ömer, "Benim için ağlamayın! Resûlullah'ın (sas) 'Ailesinin ölüye ağlaması ona eziyet verir' dediğini duymadınız mı?" dedi. Onun bu sözü Âişe'ye ulaştı. Âişe, "Resûlullah (sas) vefat etmiş bir adam için elbiselerini yırtarak ağlayan bazı kadınların yanından geçti. 'Bunlar ağlıyorlar; ölüleri de azap görüyor' dedi ve bu şekildeki yas tutmayı günah kabul etti" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Hişâm b. Ammâr'dan, o da Ebü'l-Huveyris'ten rivayet etti; dedi ki: Muğîre b. Şu'be Medine'ye gelince kölesi Ebû Lü'lü'e'ye aylık 120 dirhem harac yükledi. Bu hesaba göre günlük dört dirhem ödemesi gerekiyordu. Ebû Lü'lü'e, habis ruhlu bir insandı. Küçük kölelerin yanından geçerken onların başlarını okşar ve ağlardı. Ayrıca, "Araplar benim ciğerimi yediler" derdi. Ömer Mekke'den

[son haccından] dönünce Ebû Lü'lü'e Ömer'in yanına geldi; onunla konuşmak istiyordu. Ömer'i, çarşıda Abdullah b. Zübeyr'in koluna yaslanmış olarak gördüğünde, "Ey Müminlerin Emîri! Efendim bana, kaldıramayacağım bir harac yükledi" dedi. Ömer, "Ne kadar yüklemiş?" dedi. Ebû Lü'lü'e, "Günde dört dirhem" dedi. Ömer, "Sen ne iş yapıyorsun?" dedi. Köle, "Yel değirmenleri" dedi ve diğer zanaatlarını söylemedi. Ömer, "Kaç günde bir değirmen yapıyor ve onu kaça satıyorsun?" dedi. O da söyledi. Bunun üzerine Ömer, "Efendin sana fazla yüklememiş; git efendinin yanına, ona istediğini ver" dedi. Köle dönüp gidince Ömer, "Bize bir değirmen yapmaz mısın?" dedi. Köle, "Hem sana öyle bir değirmen yaparım ki, bütün şehirlerin halkı onu konuşur" dedi. Ömer onun bu sözüyle irkildi ve yanında bulunan Ali b. Ebû Tâlib'e "Sence bu ne demek istedi?" dedi. Ali, "Seni tehdit etti ey Müminlerin Emîri" dedi. Ömer, "Ona karşı Allah bize kâfidir. Onun, bu sözüyle [üstü] kapalı bir şeyler söylemek istediğini anlamıştım" dedi. Dediler ki: Ebû Lü'lü'e Nihâvend esirlerinden idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Ebû Bekr b. İsmail'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Ömer yaralanınca Ebû Lü'lü'e kaçmaya başladı. Ömer ise, "Köpek… Köpek" diye bağırdı. Ebû Lü'lü'e kendisini de yaraladı. Kureyş'ten Abdullah b. Avf ez-Zührî, Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs ve bir kişi Ebû Lü'lü'e'yi tuttuğu sırada, Abdullah b. Avf üzerindeki elbisesini çıkarıp onun üzerine attı ve onu yakaladı. O yakalandığı zaman hançerle intihar etti. Abdullah b. Avf ise onun kafasını uçurdu.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Küleyb b. Kays b. Bükeyr el-Kinânî el-Cezzâr, Ebû Lü'lü'e'nin üzerine atlayarak onu öldürdü.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı. O Ebû Avâne'den, o Rukayye b. Maskale'den, o Ebû Sahra'dan, o da Amr b. Meymûn'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer'in yaralandığı zaman "*Allah'ın emri kesinleşmiş bir hükümdür.*"[203] ayetini okuduğunu duydum.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Ömerî anlattı. O Nafi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer ordu komutanlarına, "Tıraş olmuş

203 Ahzâb, 33/38.

[buluğ çağına gelmiş] hiçbir gayrimüslim yabancıyı bize göndermeyin" diye talimat gönderdi. Ebû Lü'lü'e kendisini hançerlediğinde onun kim olduğunu sordu. Oradakiler, "Muğîre b. Şu'be'nin kölesi" dediler. Ömer, "Ben size gayrimüslim hiçbir yabancıyı bize göndermeyin demiştim. Siz böylece beni mağlup ettiniz" dedi.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı. O Yahya b. Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'i yaralayan adam, onunla birlikte 12 kişiyi daha yaraladı. Onlardan altı kişi Ömer'le birlikte vefat etti. Altı tanesi de iyileşti.

Bize Süreyc b. Yunus ve Amr en-Nâkıd anlattılar; dediler ki: Bize İsmail b. Uleyye anlattı. O Eyyûb'dan, o İbn Ebû Müleyke'den, o da Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer yaralandığında bayıldı. Bazıları tarafından, "Eğer hayattaysa, onu namaz kadar başka hiçbir şeyle uyandıramazsınız -veya korkutamazsınız-" denildi. Bunun üzerine oradakiler, "Namaza, ey Müminlerin Emîri; namaz kılındı" dediler. Ömer kendine geldi ve "Namaz mı? Ya Allah, namazı terk edenin İslâm'dan hiçbir nasibi yoktur" dedi. [Râvi] dedi ki: Yarasından kan aktığı hâlde namazını kılmaya devam etti.

Vâkıdî dedi ki: Bana Ömer b. Ebû Âtike anlattı. O babasından, o İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer yaralandığı zaman sabah namazını kıldı. İlk rekâtta "*Ve'l-asri*" suresini, ikincisinde de "*Kul yâ eyyuhe'l-kâfirûn*" suresini okudu.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Simâk'tan rivayet etti; dedi ki: İbn Abbas'tan işittim; şöyle diyordu: Ömer yaralandığı zaman yanına girdim, onu övmeye başladım. Bunun üzerine, "Ne diye beni övüyorsun ey İbn Abbas? Halifelikten dolayı mı yoksa başka bir şeyden dolayı mı?" dedi. Ben de, "Hepsinden dolayı" dedim. Ömer, "Keşke halifeliğin sorumluluğundan yakamı kurtarabilsem" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim anlattı; dedi ki: Ya'lâ b. Hakîm'in Nâfi'den söz ettiğini işittim; Nâfi dedi ki: Abdurrahman b. Avf, Ömer'in öldürüldüğü bıçağı görmüştü, şöyle dedi: "Ben o bıçağı dün

Hürmüzân ve Cüfeyne'nin yanında gördüm. Onlara, "Ne yapıyorsunuz bu bıçakla?" dedim. Onlar, "Bununla et kesiyoruz. Çünkü biz elimizi ete sürmüyoruz" dediler. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ömer, Abdurrahman b. Avf'a "Yani sen bu bıçağı onların yanında gördün, öyle mi?" dedi. Abdurrahman, "Evet, gördüm" dedi. Ubeydullah hemen kılıcını aldı ve gelip ikisini de öldürdü. Bunun üzerine Osman ona haber göndererek, "Onlar bizim zimmetimizde iken, onları öldürmeye seni sevk eden neydi?" dedi. Bu kez Ubeydullah Osman'ı alıp yere çaldı. Nihayet insanlar kalkıp onu elinden kurtardılar. Osman ona haber gönderdiğinde Ubeydullah b. Ömer kılıcını kuşanmıştı. Ancak Abdurrahman b. Avf kılıcını bırakması için ricada bulundu; o da bıraktı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Ömer vefat edeceği zaman, "Siz halifelikten dolayı mı bana gıpta ediyorsunuz? Vallahi bu işten vebalsiz olarak yakamı kurtarabilmeyi ne kadar isterdim!" dedi. Mâlik dedi ki: Süleyman b. Yesâr bunu Velîd b. Abdülmelik'e anlattı. Velîd Süleyman'a, "Yalan söyledin" dedi. Süleyman "Veya doğru söylediğim hâlde bana yalan söylendi" dedi.

Bana Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâinî anlattı; dedi ki: Ömer, kadınların bulunduğu gölgelikten bir ağlama sesi duydu. Onların arasında, Osman b. Maz'ûn'un karısı Havle bt. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. Evkas da vardı. Ömer onların yanına geldi; Havle hâlâ ağlıyordu. Ömer ona, "Neden ağlıyorsun?" dedi. Havle, "Rüyamda kırmızı bir horoz gördüm; sana saldırdı ve seni üç kez gagaladı. Bu rüyamı, kırmızı suratlı kâfir bir adam seni üç yerinden yaralayacak, diye tabir ettim" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ben gaza yerinde olmadığım hâlde nasıl şehit olabilirim ki? Üstelik benimle Rum ülkesi arasında bir aylık mesafe var" dedi.

Medâinî dedi ki: Uyeyne b. Hısn Ömer'e, "Kuşkusuz Allah seni ümmet-i Muhammed için bir fitne vesilesi kılmıştır" dedi. Ömer ona, "Yalan söyledin! Rabbim biliyor ki, ben ümmet için içimde adalet ve ihsandan başka bir şey taşımıyorum" dedi. Bunun üzerine Uyeyne, "Öyle demek istemedim. Fakat senin yolunu bırakacaklar ve birbirlerinin boyunlarını vuracaklar" dedi. Ömer, "Bundan emin değilim" dedi. Uyeyne ise, "Ey Mü-

minlerin Emîri, acemlerden kendini koru ve onları Medine'den çıkar. Ben senin açından onlara güvenmiyorum" dedi. Ömer hançerlenince, "Uyeyne ne yaptı?" dedi. Oradakiler, "Hâcir'de vefat etti" dediler. Ömer, "Kuşkusuz isabetli bir öngörüde bulundu" dedi.

Dedi ki: Abdullah b. Zübeyr şöyle dedi: "Ömer Muğîre'nin kölesi Ebû Lü'lü'e'yi çağırdı ve ona, "Bana bir değirmen yap" dedi. Ebû Lü'lü'e, "Evet, sana öyle bir değirmen yapacağım ki, Medine'nin iki dağı arasındakiler onu duyacaklar" dedi. Ebû Lü'lü'e, Nihâvend esirlerinden idi.

Medâinî dedi ki: Bazılarının rivayetine göre Ömer Nahl suresini okumaya başladığı sırada Ebû Lü'lü'e onu hançerledi. Sonra safların içinde dolaşarak ona yakın olanları da hançerledi. Bir adam, üzerinde bulunan abayı onun üstüne attı ve onu yere düşürdü. O da hemen intihar etti. Dedi ki: Ebû Lü'lü'e'nin üstüne aba atan kişi Benî Temîm'den -sonradan Benî Riyâh- Hıttân b. Mâlik adında bir adamdı. Dedi ki: Deniliyor ki: Ebû Lü'lü'e'nin yaraladığı adamlardan dördü vefat etti. İyâs b. Bükeyr b. Abdüyâlîl el-Kinânî ve Küleyb b. Kays el-Cezzâr el-Kinânî onlardandı. Onların ölümü Ömer'e haber verildi; Ömer, "Doğrusu Küleyb'in benden önce cennete gideceğini düşünmüyordum" dedi.

[Ömer'in Vefatı]

Medâinî anlattı; dedi ki: Bana Zührî şöyle dedi: Ömer (ra), hicretin 23. yılında, Zilhicce'nin bitmesine yedi gün kala -diğerleri altı gün demiştir- çarşamba günü hançerlendi. Hicretin 24. yılı, Muharrem ayının başında vefat etti. Ömer vefat ettiğinde 60 yaşındaydı. Bu, görüşlerin en doğrusudur. Dedi ki: Ömer yaralandıktan sonra baygınlık geçirdi. Uyanması için, "Namaz!" denildi. Kendisi ayılıp, "Evet, namaz… Namazı terk edenin İslâm'dan nasibi yoktur" dedi.

Medâinî Şu'be'den, o Âsım b. Ubeydullah'tan, o Sâlim b. Abdullah'tan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in başı benim kucağımdayken baktım, "Başımı yere koy" dedi. Ben ona, "Kucağımda olması onun için daha koruyucudur; bunu neden istemiyorsun?" dedim. Ömer, "Anasız kalasıca, bırak başımı" dedi. Bende onu yere bıraktım. Ömer, "Eğer Allah Ömer'i affetmezse Ömer'e de, Ömer'in annesine de yazıklar olsun" dedi.

Medâinî Hişâm b. Lâhık'tan, o Âsım el-Ahvel'den, o da Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer vefat edeceği zaman şöyle dedi: "Keşke vebalsiz olarak bu işten yakamı sıyırabilseydim. Ey Abdullah b. Ömer! Yanağımı yere koy. Eğer Allah Ömer'i ateşten kurtarmazsa Ömer'e de, annesine de yazıklar olsun!"

Medâinî Âsım b. Ömer'den, o da Ubeydullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ka'bü'l-Ahbâr Ömer'e, "Ey Müminlerin Emîri, sen üç gün içinde öleceksin. Bunu Allah'ın kitabında [Tevrat'ta] görüyorum" dedi. Ömer, "Sen benim ismimi ve nesebimi mi görüyorsun?" dedi. Ka'b, "Hayır, fakat senin sıfatlarını ve siretini görüyorum" dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi:

Ka'b üç gün sayarak beni tehdit mi ediyor acaba?
Kuşkusuz, doğru söz, Ka'b'ın bana söylediğidir
Bende ölüm korkusu yoktur; kuşkusuz öleceğim
Fakat benim korkum, peş peşe işlenen günahlardır

Şair şöyle dedi:

Ağlasın, İslâm için ağlayacak olanlar
Yakındır helak olmaları, ahit de çok eski değil
Döndü arkasını dünya, dünya ehli de döndü
Kuşkusuz va'd-i ilahiye inanan, sıkılır bu dünyadan

Medâinî İbrâhim b. Muhammed'den, o Kays b. Müslim'den, o da Muhammed b. el-Hanefiyye'den şöyle dediğini rivayet etti: Ali b. Ebû Tâlib, kefenlenmiş olduğu hâlde Ömer'in yanına girdi. Ali, "İnsanlardan, kendisinin amel defteriyle Allah'ın huzuruna çıkmayı en çok istediğim kişi işte bu kefene sarılmış kişidir" dedi.

Medâinî Cüveyriye b. Esmâ'dan, o da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam İbn Ömer'e, "Şehitler yıkanır mı?" dedi. İbn Ömer, "Ömer şehit idi; yıkandı, kefenlendi ve namazı kılındı" dedi.

Bize Şeybân b. Ferrûh el-Âcurrî anlattı; dedi ki: Bize Osman b. Mukassim el-Berrî anlattı. O Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Muğîre b. Şu'be Ömer'e, "Kendinden sonra halife yapacağın güçlü ve emin adamı

sana göstereyim mi?" dedi. Ömer, "Evet, göster" dedi. Muğîre, "Abdullah b. Ömer" dedi. Ömer, "Yazıklar olsun sana! Sen bu sözünle Allah rızasını kastetmedin. Vallahi, insanlar içinde ondan daha hayırlı kimseler bulunduğunu bildiğim için, onun ölmesi ve kendi elimle onu kefenlemem, benim için onu halife tayin etmekten daha sevimlidir" dedi.

Medâinî Abdullah b. Fâid ve İbn Cu'dübe'den rivayet etti; dediler ki: Ömer vefat ettiği zaman şûra üyelerinden bir adam namazını kıldırmak için geldi. Abdurrahman, "Bu hırstır" dedi ve Suheyb'i öne geçirdi; namazı o kıldırdı. Abdurrahman daha sonra, "Kuşkusuz Ömer, insanlar altı kişinin seçeceği bir imam üzerinde ittifak edinceye kadar namaz için Suheyb'i görevlendirmişti" dedi. Ömer güneş batarken defnedildi. Ebû Ömer el-Culehî şöyle dedi:

Üç kişi var ki, birbirine benzemezler
Mescidin içinde bir oda, kemiklerini bir araya getirmiştir

Medâinî dedi ki: Ömer vefat ettiği zaman Ebû Hasme'nin kızı ah u figan etti ve şöyle dedi: "Vah Ömer vah… Eğriyi doğrultan ve kötü niyeti aklayan Ömer… Fitneleri öldüren ve sünnetleri ihya eden Ömer… Vah Ömer… Temiz elbiseli ve ayıptan uzak bir şekilde dünyadan çıktı Ömer…" Âtike bt. Zeyd Ömer'e şöyle ağıt yakmıştı:

Perişan etti beni Fîrûz [Ebû Lü'lü'e] hayırsız kalasıca
Beyaz bir adamı öldürmekle; Kur'ân okuyan ve Allah'a yönelen
Dostlara karşı merhametli ve düşmanlara karşı sert
Kardeşim güvenilirdi; felaketlerde şerefliydi
Ne zaman bir şey söylerse, ameli tekzip etmezdi sözünü
Hayırlara karşı aceleciydi; asık suratlı değildi

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa anlattı; dedi ki: Bize İsrail haber verdi. O Kesîrünnevâ'dan, o İbn Abbas'ın mevlası Ebû Ubeyd'den, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ali b. Ebû Tâlib ile beraberdim; Ömer ile ilgili bir bağırma sesi duyduk ve hemen yanına vardık. Ümmü Külsûm, "Vah Ömer vah…" dedi. Onunla birlikte ağlayan bazı kadınlar daha vardı. Birden ev ağlama sesiyle çınladı. Ömer, "Vallahi eğer yeryüzünün tümü benim olsaydı, göreceğim manza-

radan [cehennemden] kurtulmak için hepsini feda ederdim" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas, "Vallahi umarım sen orayı [cehennemi], ancak Allah'ın '*Sizden oraya uğrayıp geçmeyecek hiç kimse yoktur*'[204] ayetinde bildirdiği kadar görürsün. Biz biliyoruz ki, sen Allah'ın kitabına göre hükmeder ve eşit paylaştırırsın" dedi. Dedi ki: Ömer elini İbn Abbas'ın iki omuzu arasına vurdu ve "Ey İbn Abbas, sen buna şahitlik yapacak mısın?" dedi. İbn Abbas, "Evet, şahitlik yapacağım" dedi.

Bana Affân b. Müslim es-Saffâr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı; dedi ki: Bize Davud b. Abdurrahman anlattı. O Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize İbn Abbas Basra'da anlattı; dedi ki: Hançerlendiği zaman Ömer'in yanına ilk varan kişi bendim. Geldiğimde bana, "Şu söyleyeceğim üç şeyi iyi ezberle! Çünkü ben insanların bana ulaşamayacaklarından endişe ediyorum. Kelâle hakkında bir hüküm vermedim, [ardımda] bir halife bırakmadım, bana ait köleler şu andan itibaren azatlıdırlar" dedi. Ben de ona, "Seni cennetle müjdeliyorum. Çünkü sen Resûlullah'la arkadaşlık yaptın ve uzun süre onunla sohbette bulundun. Ayrıca müminlerin işlerini üstlendin, hilafeti güçlü kıldın, vazifeni yerine getirdin" dedim. Ömer bana, "Beni cennetle müjdeliyorsun; kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, eğer dünya ve içindekiler benim olsaydı, önümdeki korkuya [hesap korkusuna] karşı hepsini feda ederdim. Müminlerin emîrliği ile ilgili sözüne gelince, vallahi bu işten vebalsiz olarak yakamı sıyırmayı ne kadar da istedim! Resûlullah (sas) ile olan sohbetime gelince, o gerçekten öyledir" dedi.

Bize Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'dan, o İbn Sîrîn'den, o Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer hançerlendiği zaman yanına girdim; biz 19 kişiydik. Bize yarasının acısından şikâyet etti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Bekr b. Heysem anlattılar, dediler ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Harun b. Ebû İbrâhim anlattı. O Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyr'in şöyle dediğini anlattı: Ömer hançerlendiği zaman, kendisine süt içirildi; süt yarasın-

204 Meryem, 19/71.

dan çıktı. Sütün beyazlığını görünce ağlamaya başladı; etrafındaki insanları da ağlattı. Sonra, "Eğer güneşin üzerine doğduğu her şey benim olsaydı, göreceğim manzaranın dehşetine karşı onları feda ederdim" dedi. Orada bulunanlar, "Seni ağlatan bu mu?" dediler. Ömer, "Bundan başka hiçbir şey beni ağlatmadı" dedi.

İbn Abbas dedi ki: "Ey Müminlerin Emîri, senin İslâm'a girişin bir zaferdi; halifeliğin bir fetihti. Yeryüzünü adaletle doldurdun" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Beni oturtun" dedi. Oturunca, "Ey İbn Abbas! Bu sözlerini tekrarla" dedi. İbn Abbas tekrarladı. Bunun üzerine Ömer, "Allah'a kavuştuğun gün benim için bunlara şahitlik yapacak mısın?" dedi. İbn Abbas, "Evet, şahitlik yapacağım" dedi. Bu durum Ömer'in hoşuna gitti ve bundan dolayı sevindi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer hançerlendiği zaman etrafındakiler onu övmeye başladılar. Bunun üzerine Ömer, "Kuşkusuz Ömer'in aldattığı kimseler aldanmıştır.[205] Vallahi dünyaya girdiğim gibi çıkmak isterdim. Vallahi, eğer üzerine güneşin doğduğu her şey benim olsaydı, göreceğim manzaranın dehşetinden hepsini feda ederdim" dedi.

[Ubeydullah b. Ömer'in İntikam Peşinde Koşması]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ya'kûb b. İbrâhim b. Sa'd ez-Zührî anlattı. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o Zührî'den, o da Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer öldürüldüğü zaman Abdurrahman b. Ebû Bekr şöyle dedi: "[Daha önce] Ebû Lü'lü'e Fîrûz'a uğramıştım. Yanında Cüfeyne ve Hürmüzân da vardı. Onlar birbirleriyle gizli konuşuyorlardı. Ben birden karşılarına çıkınca hareketlenmeye başladılar. Bu arada onlardan, kabzası ortasında ve iki başlı bir hançer düştü. Ömer'in öldürüldüğü hançere bakın bakalım." Oradakiler o han-

---

205 Yani, eğer Ömer'in Resûlullah'ın en yakın arkadaşlarından olması, Resûlullah'ın ikinci halifesi ve "aşere-i mübeşşere"den olması sebebiyle onun kurtulmuş olduğunu sananlar, aldanmışlardır. ZZ'de bu cümle (إِنَّ مَنْ غَرَّهُ عُمْرُهُ لَمَغْرُورٌ) "*Ömrü kendisini aldatan kişi, aldanmıştır.*" şeklinde harekelenmiş olarak geçiyor. Yazma nüsha RK'de ise, (إِنَّ مَنْ غَرَّه عُمَرُ لَمَغْرُورٌ) "*Ömer'in aldattığı kimseler aldanmıştır.*" şeklindedir. Biz çeviride bunu esas aldık (M).

çere baktıklarında, Abdurrahman'ın anlattığı hançer olduğunu gördüler. Ubeydullah b. Ömer bunu Abdurrahman b. Ebû Bekr'den duyunca hemen çıkıp gitti; yanında kılıcı da vardı. Hürmüzân'ı çağırdı. Hürmüzân yanına gelince, "Gel benimle, şu atıma bakalım" dedi ve onun gerisinde yürümeye başladı. Nihayet Hürmüzân önüne gelince Ubeydullah kılıcını çekerek onun boynuna koydu.

Ubeydullah dedi ki: "Hürmüzân kılıcın sıcaklığını hissedince '*Lâ ilâhe illallah*' dedi." Ubeydullah dedi ki: "Cüfeyne'yi de çağırdım. O Hîre Hristiyanlarındandı. Sa'd b. Ebû Vakkâs onu aralarındaki süt akrabalığı sebebiyle Medine'ye getirmişti. Cüfeyne Medine'de okuma-yazma da öğretiyordu. Kılıcımı ona doğrultunca iki gözü arasında haç işareti yaptı." Daha sonra Ubeydullah b. Ömer Ebû Lü'lü'e'nin Müslüman olmuş küçük bir kızını da öldürdü. Ubeydullah Medine'deki bütün esirleri öldürmek istiyordu. Bunun üzerine ilk muhacirler toplanıp Ubeydullah'ı tehdit ederek onu bu işten alıkoydular. Ancak Ubeydullah, "Allah'a yemin ederim ki, onları da diğerlerini de öldüreceğim" dedi. Hatta daha da ileri giderek bazı muhacirleri de hedef aldı. Bu sırada Amr b. Âs, kılıcı kendisine teslim edinceye kadar Ubeydullah'ın yanından ayrılmadı. Bu sırada Sa'd b. Ebû Vakkâs Ubeydullah'ın yanına gelerek onunla kapıştı. İkisi, etraftakiler tarafından ayrılıncaya kadar birbirlerinin perçemlerinden tutmaya devam ettiler.

O günlerde henüz kendisine biat edilmemişken Osman gidip Ubeydullah ile konuştu; ancak çekiştiler. Ubeydullah'ın Hürmüzân'ı, Cüfeyne'yi ve Ebû Lü'lü'e'nin küçük kızını öldürdüğü gün, yeryüzü insanlara adeta kasvetli ve kapkaranlık oluverdi. Osman halife seçilince muhacirleri ve ensârı çağırarak onlara, "Dinde gedik açan bu adamın öldürülmesi için bana yol verin" dedi. Muhacirlerin tamamı, Ubeydullah'ın kısas yoluyla öldürülmesi konusunda Osman'a destek verdiler. Halkın ekseriyeti ise, Ubeydullah ile beraber hareket edip Cüfeyne ve Hürmüzân'a lanet okuyarak, "Siz galiba Ömer'in oğlunu da onun arkasından göndermek istiyorsunuz" dediler. Bu konuda kargaşa ve ihtilaf çoğaldı. Amr b. Âs, "Ey Müminlerin Emîri, bu durum sen henüz halife olmadan meydana gelmişti." dedi. Amr'ın bu konuşması üzerine Osman [kısastan] vazgeçti, insanlar da dağıldı; Osman iki adamın ve küçük kızın diyetini ödedi.

İbn Şihâb dedi ki: Hamza b. Abdullah, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini söyledi: Allah Hafsa'ya rahmet etsin; Ubeydullah'ı, onları öldürmeye teşvik edenlerdendi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Musa b. Ya'kûb'dan, o Ebû Vecze es-Sa'dî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ubeydullah'ı Osman'la kavga ederken gördüm. Ubeydullah'ın saçları Osman'ın elinde iken, "Allah seni kahretsin! Namaz kılan bir adamı, küçük bir kızı ve Resûlullah'ın (sas) koruması altındaki bir adamı öldürdün. Seni [sağ] bırakmak hak değildir" dedi. İnsanlar, Osman halife olduğunda Ubeydullah'ı nasıl öldürmediğine hayret ettiler. Ancak Amr b. Âs onu bu görüşünden vazgeçirmişti.

Vâkıdî dedi ki: Bana Utbe b. Cübeyre anlattı. O Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o da Mahmûd b. Lebîd'den şöyle dediğini rivayet etti: O gün Ubeydullah, adeta savaşan yırtıcı bir hayvan gibiydi. O gün, Arap olmayan herkesi kılıcına hedef yapmıştı. Sonunda hapsedildi. Osman halife olduğu takdirde, yaptıklarından dolayı Ubeydullah'ı öldüreceğini düşünüyordum. Resûlullah'ın (sas) ashâbı arasında Ubeydullah'a karşı en sert tavrı koyanlar Osman ve Sa'd idi. Ali halife olduğunda, Ubeydullah kaçıp Muâviye'nin yanına gitti.

Vâkıdî dedi ki: Osman ve Ubeydullah birbirlerinin perçeminden tutunca Osman şöyle demeye başladı:

Ömrüme yemin olsun ki sen alıştın, kan dökmeye
Ve yeryüzü senin yüzünden felaketlere uğradı

Ubeydullah b. Ömer de şöyle diyordu:

Taze etin boğazından geçmesine fırsat vermeyeceğim
Yiyeceksen eğer, yerin haşerelerini ye

Dedi ki: Osman onu hapsetti; sonra serbest bıraktı.

Dediler ki: Ammâr b. Yâsir ile Osman arasında ilk meydana gelen tartışma Ubeydullah'ın durumuyla ilgiliydi. Ammâr Osman'a, "Allah'tan kork ve Hürmüzân sebebiyle onu öldür. Çünkü Hürmüzân hacca gitmiş bir Müslümandı" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Amr b. Âs şûraya kendisinin de alınmasını istedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah'ın seni koyduğu yere razı ol. Vallahi Resûlullah'a karşı silah kaldırmış hiç kimseyi bu işe koymayacağım" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Kesîr b. Zeyd'den, o da Muttalib b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ömer (ra) şöyle dedi: "Bu hilafet işi Tulekâ[206] ve Tulekâ çocukları için uygun değildir. Şayet sonradan gördüğümü başta görebilseydim, Yezîd b. Ebû Süfyân ile Muâviye b. Ebû Süfyân kendilerini Şam'a vali yapacağımı hayal bile edemezlerdi."

[Ömer'in Son Sözleri ve Defnedilmesi]

Vâkıdî dedi ki: Ömer, [oğlu] Abdullah'a, "Yanağımı toprağa yapıştır" dedi. Kendisinin son konuşması, "Eğer Allah Ömer'i affetmezse yazıklar olsun Ömer'e; yazıklar olsun Ömer'e, eğer Allah onu ateşten kurtarmazsa" şeklinde oldu. Bu arada, bir ayağını diğerinin üzerine koymaya çalışıyordu.

Medâinî Cüveyriye b. Esmâ'dan, o da Câfer b. Muhammed'den, rivayet etti; dedi ki: Ömer yaralandığı zaman Ali Ömer'in yanına girdi; Ömer ağlıyordu. Ali, "Neden ağlıyorsun ey Müminlerin Emîri?" dedi. Ömer, "Cennete mi yoksa ateşe mi götürüleceğimi bilmiyorum" dedi. Ali, "[Allah'ın izniyle kavuşacağın] cennetle müjdelen" dedi. Ömer, "Sen benim için buna şahitlik yapar mısın ey Ebü'l-Hasan?" dedi. Ali, "Evet, Resûlullah'tan (sas) işittim; 'Ebû Bekr ve Ömer cennet ehlindendir' buyurdu" dedi.

Bana Medâinî anlattı; dedi ki: İbn Abbas Ömer'e şöyle dedi: "Neden ağlıyorsun? Üstelik sende öyle hasletler vardır ki, Allah onlar sayesinde seni tazip etmeyecektir: Konuştuğun zaman doğru konuştun; hüküm verdiğin zaman adil davrandın ve senden merhamet dileyene de merhamet ettin."

Muhammed b. Sa'd el-Vâkıdî'den nakletti; O Musa b. Ali'den, o da babasından Ömerin şöyle dediğini rivayet etti: "Bu iş [hilafet] için güçlü

206 "Tulekâ" kelimesi "talîk"in cemidir. Talîk, Mekke fethedilince, esir durumuna düştüğü hâlde Peygamber'in esir muamelesi yapmayıp serbest bıraktığı Mekke halkına verilen isimdir. Resûlullah (sas), kendisine her türlü zulmü, işkenceyi ve hakareti yapan, hatta kendisini yok etmeye çalışan, bu amaçla da Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarını tertiplemiş bulunan Ebû Süfyân'a ve onun ordusunda yer alan Mekkelilere (اِذْهَبُوا فَأَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ) "Gidin, serbestsiniz" demiş ve birkaç kişi hariç hepsini affetmişti. "Tulekâ" kelimesi, daha sonra Hz. Ali tarafından rakipleri olan Emeviler için sık sık kullanılmıştır (M).

ve güvenilir bir adayı kim bana gösterebilir?" Orada bulunan Muğîre, "Abdullah b. Ömer" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Vay, vay, vay! Sana teşekkür etmemi istedin ancak Allah için bu sözü söylemedin" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Süfyân es-Sevrî'den, o Hüseyn b. Abdurrahman'dan, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer şûra işini altı kişiye bıraktı ve "Abdullah b. Ömer de sizinle beraber olacak; ancak hilafet için değil, kendisine danışılması için orada bulunacaktır" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi haber verdi. O da İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletti: Ömer Hafsa'ya vasiyet etmişti. Hafsa vefat edince yükümlülük, Ömer'in ailesinden büyük olanlara geçti.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Hemmâm anlattı. O Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, malının dörtte birini [hayır işlerinde kullanılmak üzere] vasiyet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Dahhâk b. Osman'dan, o da Osman b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb beytülmalden 80.000 dirhem ödünç para almıştı. Abdullah b. Ömer'i çağırdı ve "Ömer'in mallarını sat; eğer borcu karşılayacak olursa ne ala; eğer yeterli gelmezse Benî Adî'den iste. Eğer yeterli gelmezse Kureyş'ten iste. Sakın başka kimseden isteme" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, "Onları beytülmalden alıp sonra ödesek olmaz mı?" dedi. Ömer, "Benden sonra senin ve arkadaşlarının, 'Biz payımızı Ömer'e bırakmıştık' demelerinden ve [böylece] vebal almaktan Allah'a sığınırım" dedi. Sonra Abdullah b. Ömer'e dönerek, "Bu borcu ödemeyi sen üstlen" dedi. Abdullah da üstlendi. Dedi ki: Abdullah borçları ödeyeceğine dair şûra heyetini ve ensârdan birkaç kişiyi şahit göstermeden Ömer defnedilmedi. Ömer'in defnedilmesinden bir hafta geçmeden Abdullah b. Ömer parayı Osman'a götürüp teslim etti. Sorumluluktan kurtulduğuna dair şahitleri de hazır bulundurdu.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Ahmed b. Abdullah b. Yunus dedi ki: Bize Ebü'l-Ahvas anlattı. O Leys'ten, o da Medineli bir adamdan

rivayet etti; dedi ki: Ömer b. Hattâb vefat edeceği sırada oğlu Abdullah'a vasiyette bulunarak, "Oğlum; iman hasletleri üzere ol" dedi. Oğlu, "Babacığım, bunlar nelerdir?" diye sordu. Ömer, "Sıcak yaz aylarında oruç tutmak, düşmana karşı kılıçla savaşmak, musibete karşı sabretmek, soğuk kış günlerinde adabına uygun bir şekilde abdest almak, havanın sisli olduğu günlerde [vakit girince] namazı hemen kılmak ve kafa karıştırıcı kokuşmuş çamurdan sakınmaktır" dedi. Oğlu, "Baba, kafa karıştırıcı kokuşmuş çamur nedir?" diye sordu. Ömer, "O şaraptır" dedi.

Bize Hüseyn b. Ali b. Esved anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Ebû Üsâme anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Ebû Râşid anlattı; dedi ki: Ömer b. Hattâb oğluna şunları söyledi: "Oğlum, vefat ettiğimde gözlerimi kapat. Kefende iktisatlı davran. [Kabre götürülürken] benimle birlikte bir tek kadın bile çıkmasın. Bende bulunmayan bir sıfatla beni tezkiye etmeyin. Çünkü Allah, beni en iyi bilendir. Beni götürürken hızlı yürüyün. Çünkü eğer benim için Allah katında bir hayır varsa, beni o hayra daha çabuk götürmüş olursunuz. Eğer böyle değilsem, bir şerri [daha erken] boynunuzdan atmış olursunuz."

Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan, o da Âmir b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb, "Eğer Sa'd'ı halife yaparsanız, ona bu yol açıktır. Değilse, halife seçilecek olan kişi onunla istişare etsin. Zira ben onu valilikten bir kızgınlık sebebiyle azletmedim" dedi.

Bize Ebü'r-Rebî Süleyman b. Davud ez-Zehrânî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Saîd haber verdi. O Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan, o babasından, o da Osman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Aranızda en son Ömer'le birlikte olan benim. Yanına geldiğimde başı, oğlu Abdullah b. Ömer'in kucağındaydı. Ömer oğluna, "Yanağımı yere koy" dedi. Abdullah b. Ömer, "Yerle benim kucağım aynı" dedi. Ömer, "Anasız kalasıca! Sana yanağımı yere koy diyorum" diyerek bunu iki veya üç kere söyledi. Sonra ayaklarını birleştirerek, "Eğer Allah beni affetmezse, yazıklar olsun bana ve anneme" diye diye ruhunu teslim etti.

Bana Vehb b. Bakıyye anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Âsım b. Ubeydullah b. Âsım b. Abdullah b. Âmir b. Rebîa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'i (ra) gördüm; yerden bir saman çöpü aldı ve "Keşke bu saman çöpü olsaydım; keşke bu saman çöpü olsaydım; keşke yaratılmamış olsaydım; keşke annem beni doğurmamış olsaydı; keşke bir hiç olsaydım; keşke ölseydim de unutulup gitseydim" dedi.

Bize Vehb b. Bakıyye anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Cerîr b. Osman haber verdi; dedi ki: Bize Habîb b. Ubeyd er-Rahbî anlattı. O Mikdâm b. Ma'dîkerib'den rivayet etti; dedi ki: Ömer yaralandığı zaman Hafsa (ra) "Ey Resûlullah'ın arkadaşı! Ey Müminlerin Emîri!" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ben senin üzerindeki hakkımla, buradan ayrıldıktan sonra benim için yas tutmaktan seni sakındırıyorum. Ama senin gözlerine hâkim olamam" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den, rivayet etti; dedi ki: Ömer ailesini, arkasından ağlamaktan nehyetti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Bize Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Hâlid b. Rebâh'tan, o da Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer, içinde yaralandığı elbiselerle üç gün namaz kıldı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı; dedi ki: Ömer hayatta iken Âişe'den izin istemiş, Âişe de, evinde defnedilmesi için Ömer'e izin vermişti. Vefat edeceği zaman, "Ben öldüğümde Âişe'den izin isteyin. Eğer izin verirse beni oraya defnedin; eğer vermezse bırakın. Çünkü [daha önce] yetkilerim sebebiyle bana izin vermiş olmasından korkuyorum" dedi. Vefat edince Âişe defin için onlara izin verdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Abdullah el-Evsî anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O Yahya b. Saîd ve Abdullah b. Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o Amre bt. Abdurrahman el-

Ensârî'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: "Ömer benim evimde defnedilinceye kadar hep evimde başörtümü düzeltir ve elbiselerime itina ederdim. [Ömer'in defnedilmesinden sonra] benimle kabirler arasına bir duvar örülünceye kadar örtünmeye dikkat ederdim."

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı; dedi ki: Ömer çarşamba günü yaralandı, perşembe günü vefat etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Musa'dan, o İshak b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ömer Ebû Talha'ya haber göndererek, "Ey Ebû Talha! Kendi kavmin olan ensârdan 50 kişilik bir grupla, şûra heyetinin yanında ol. Sanırım birisinin evinde toplanacaklar. Arkadaşlarınla birlikte onların kapısında durup hiç kimsenin içeri girmesine müsaade etme. Üçüncü gün [mutlaka] içlerinden birisini seçmiş olsunlar. Allah için, sen benim adıma onların başındaki vekilimsin" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Mâlik b. Ebü'r-Ricâl'den, o da İshak b. Abdullah b. Ebû Talha'dan rivayet etti; dedi ki: Ebû Talha arkadaşlarıyla birlikte, Ömer'in defnedildiği saatte hazır bulundular. Ancak şûra heyeti, kendi aralarında birini seçme işini Abdurrahman b. Avf'a havale edince Talha ve arkadaşları, bu kez Abdurrahman Osman'a biat edinceye kadar Abdurrahman b. Avf'ın kapısında beklediler.

Vâkıdî dedi ki: Ömer b. Hattâb, hicretin 23. yılında, Zilhicce'nin bitmesine dört gece kala çarşamba günü hançerlendi. Hicretin 24. yılının, Muharrem ayının sabahında, pazar günü defnedildi. Onun halifeliği, Ebû Bekr'in vefatından itibaren 10 yıl, beş ay, 21 gece sürmüştü.

Vâkıdî dedi ki: Osman b. Muhammed el-Ahnesî şöyle dedi: Ömer Zilhicce'nin bitmesine dört gece kala vefat etti. Osman b. Affân'a da, Zilhicce'nin bitmesine bir gece kala, pazartesi günü biat edildi. Osman, hilafetiyle hicretin 24. yılı, Muharrem ayını karşılamış oldu.

Vâkıdî dedi ki: Ömer'in yaşı konusunda söylenmiş olan en doğru söz onun 60 yaşında vefat etmiş olmasıdır. Bazıları onun 63 yaşında vefat ettiğini söylediler. Oysa bu doğru değildir.

Dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer el-Ömerî anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer 50 küsur yaşlarında vefat etti.

Vâkıdî dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O Zührî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer 55 yaşında vefat etti.

Bana Muhammed b. Sabbâh el-Bezzâz anlattı; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Sâlim b. Abdullah'tan rivayet etti; dedi ki: Ömer 55 yaşında vefat etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Abdullah b. Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer şehit olarak yıkandı, kefenlendi ve cenaze namazı kılındı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattılar; dediler ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer şehit olduğu hâlde yıkandı, kefenlendi ve cenaze namazı kılındı.

Bize Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri ve Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattılar; dediler ki: Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Haccâc b. Ertâ'dan, o da Fudayl b. Abdullah b. Ma'kıl'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer, kendisini miskle yıkamamalarını ve miski kendisine yaklaştırmamalarını vasiyet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Nâfi'den, o babasından, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer (ra) üç defa su ve sidr[207] ile yıkandı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Vekî ve Muhammed b. Abdullah el-Evdî anlattılar; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O Âsım b. Ubeydullah'tan, o Sâlim'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer üç kat kefenlendi. Vekî, iki kat Sehûlî [beyaz Yemen kumaşı] ile kefenlendiğini söyledi. Muhammed b. Abdullah ise, "İki kat Suhârî[208] [bir Yemen kumaşı] ve giymekte olduğu bir gömlekle kefenlendi" dedi.

---

207 Güzel kokulu Arabistan kirazı (M).
208 Sehûl ve Suhâr, Yemende bulunan yer isimleridir (M).

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Sa'd b. Beşîr'den, o Katâde'den, o da Hasan el-Basrî'den rivayet etti; dedi ki: Ömer (ra) bir gömlek ve bir hulle ile kefenlendi.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd, Muhammed b. Sa'd, Bekr b. Heysem ve Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattılar; dediler ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Haccâc b. Ertâ anlattı. O Fudayl'den, o Abdullah b. Ma'kıl'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer (ra), "Benim cenazeme serpeceğiniz kokulara misk katmayın" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Kays b. Rebî'den, o Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan, o da Fudayl b. Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer, cenazesi götürülürken ardından ateş yakılmamasını, kadınların gelmemelerini ve kefenine misk sürülmemesini vasiyet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o da Hişâm b. Sa'd'dan rivayet etti; dedi ki: Bize İkrime b. Hâlid'den işitenler anlattılar; İkrime dedi ki: Ömer, cenaze namazı kılınmak üzere musallaya konulunca Ali ve Osman el ele tutuşmuş olarak geldiler. Onların her birisi, "Kalk ey Ebû Yahya! Ömer'in cenaze namazını kıl" dediler. Bunun üzerine Suheyb onun cenaze namazını kıldırdı.

Vâkıdî dedi ki: Bana Talha b. Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb anlattı. O babasından, o Saîd'den nakletti; dedi ki: Ömer vefat edince Müslümanlar baktılar ki Suheyb, Ömer'in emriyle Müslümanlara farz namazları kıldırıyor. Hemen Suheyb'i öne geçirdiler. Böylece Ömer'in cenaze namazını Suheyb kıldırdı.

Vâkıdî dedi ki: Bana Musa b. Ya'kûb anlattı. O Ebü'l-Huveyris'ten nakletti; dedi ki: Ömer vasiyet ederken, "Ben vefat ettiğimde size namazı üç [gün] Suheyb kıldırsın. Sonra bir araya gelerek aranızdan bir halife seçin" dedi. Ömer vefat edip, cenaze namazı kılınmak üzere cenazesi musallaya konulunca Ali ve Osman, namazı hangisinin kıldıracağını müzakere ediyorlardı. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf şöyle dedi: "Bu, emîr olmaya karşı bir hırstır. Bu işle sizin değil, bir başkasının görevlendirildiğini biliyorsunuz. Öne geç ey Suheyb, Ömer'in cenaze namazını kıldır" dedi. Suheyb hemen öne geçti ve namazı kıldırdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı; dedi ki: Bize Abdullah el-Ömerî anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'in cenaze namazı Resûlullah'ın (sas) mescidinde kılındı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'in cenaze namazı mescidde kılındı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Akadî anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs anlattı. O Sâlih b. Ebü'l-Hassân'dan rivayet etti; dedi ki: Ali b. Hüseyn Saîd b. Müseyyeb'e, "Ömer'in cenaze namazını kim kıldırdı?" diye sordu. Saîd, "Suheyb kıldırdı" dedi. Ali, "Kaç tekbir getirdi?" dedi. Saîd, "Dört tekbir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ebû Nu'aym'dan, o Hâlid b. İlyâs'tan, o Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr'dan, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Suheyb Ömer'in cenaze namazında dört tekbir getirdi.

Bana Ebû Bekr el-A'yen ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Fadl b. Dükeyn anlattı. O Hâlid b. İlyâs'tan, o da Esved'in mevlası Sâlih b. Yezîd'den rivayet etti; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb'in yanındaydım. Ali b. Hüseyn ona uğradı ve "Ömer'in cenaze namazı nerede kılındı?" dedi. Saîd, "Kabir ile minber arasında [Ravza'da] kılındı" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki. Bana Abdullah b. Hâris b. Ebü'l-Huveyris anlattı. O Câbir'den, rivayet etti; dedi ki: Ömer'in kabrine Osman b. Affân, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Abdullah b. Ömer indiler.

Vâkıdî dedi ki: Bize Hâlid b. Ebû Bekr anlattı; dedi ki: Ömer Resûlullah'ın (sas) evine defnedildi. Ömer'in başı Resûlullah'ın (sas) böğrünün hizasına getirildi. Ebû Bekr'in başı da Resûlullah'ın (sas) omuzlarının hizasına getirildi.

Bize Süveyd b. Saîd el-Enbârî anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Müshir anlattı. O Hişâm b. Urve'den rivayet etti; dedi ki: Velîd b. Abdülmelik zamanında, duvar Resûlullah'ın (sas), Ebû Bekr ve Ömer'in kabirleri üzerine yıkılınca

onu yapmaya başladılar. Yaparken bir ayak gördüler ve ondan ürktüler. Onlar bunun, Resûlullah'ın (sas) ayağı olduğunu sandılar. Bunu bilecek kimseyi bulamadılar. Sonunda Urve onlara, "Hayır, yemin ederim ki, bu ayak Resûlullah'ın (sas) ayağı değildir; o Ömer'den başkasının değildir" dedi.

[Ömer Hakkında Söylenenler]

Bana Muhammed b. Sa'd ve İbrâhim b. Müslim el-Vekîî anlattılar; dediler ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı; dedi ki. Bize Süfyân anlattı. O Kays b. Müslim'den, o da Târık b. Şihâb'dan rivayet etti; dedi ki: Ömer yaralandığı gün Ümmü Eymen, "İslâm bugün zayıfladı" dedi. Târık dedi ki: "Ömer'in tahmini, herhangi birinin kesin bilgisi gibiydi."

Bana Muhammed b. Hâtim anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Süleyman er-Râzî anlattı. O Halef b. Halîfe'yi babasından naklederken işitmiş; o Şehr b. Havşeb'den, o Abdurrahman b. Ganm'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'in vefat ettiği gün Abdurrahman şöyle dedi: "Bugün İslâm geri gider hâle geldi. Çölde yaşayıp da düşmanından korkup kaçandan ziyade, bugün İslâm'dan [nefret edip] kaçıyorlar."

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî anlattı. O Sâlim el-Murâdî'den, rivayet etti; dedi ki: Bize bazı arkadaşlarımız anlattılar; dediler ki: Abdullah b. Selâm geldi, Ömer'in cenaze namazı kılınmıştı. "Yemin ederim ki, siz onun cenaze namazını kılmada beni geçmiş olsanız bile onu övmede beni geçemezsiniz" dedi. Sonra Ömer'in cenazesinin bulunduğu tahtanın yanında durdu ve şöyle dedi "Sen ne iyi bir Müslümandın ey Ömer! Hakkı söyleme konusunda oldukça cömert, batıl konusunda oldukça cimriydin. Allah'ın rızası söz konusu olunca razı olur, O'nun gazabı söz konusu olduğunda öfkelenirdin. Edepli ve güvenilir biriydin. Hiçbir zaman meddah ve gıybetçi olmadın." Sonra oturdu.

Bize İshak el-Ferevî Ebû Musa ve Amr b. Muhammed anlattılar; dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Câfer b. Muhammed'den, o babasından, o Câbir'den rivayet etti; dedi ki: Ömer (ra) kefenlenmiş olduğu hâlde Ali b. Ebû Tâlib (ra) yanına girdi ve "Yeryüzünde, aranızda kefenlenmiş bu

zatın hesap defteri gibi bir defterle Allah'a kavuşmak istediğim kadar hiçbir şey istemiyorum" dedi.

Bana Vehb b. Bakıyye ve Muhammed b. Hâlid et-Tahhân anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Fudayl b. Merzûk haber verdi. O Câfer b. Muhammed'den, o da babasından nakletti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib, kefenlenmiş olan Ömer'e baktı ve "Bu kefene sarılmış kişinin hesap defteri gibi bir defterle Allah'a kavuşmayı istediğim kadar hiçbir şey istemiyorum" dedi.

Bize Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî ve Halef el-Bezzâr anlattılar; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb, Amr b. Dînâr ve Ebû Cehdam'dan rivayet etti; dediler ki: Ömer vefat ettiği zaman Ali yanına girdi ve "Allah sana rahmet eylesin. Yeryüzünde, bu kefenlenmiş zatın hesap defteri gibi bir defterle Allah'a kavuşmak istediğim kadar hiçbir şey istemiyorum" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Fadl b. Anbese el-Hazzâz el-Vâsıtî anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Hakem b. Zeyd b. Vehb'den rivayet etti; dedi ki: Bir ara İbn Mes'ûd Ömer'den söz etti; çakıl taşları gözyaşlarından ıslanıncaya kadar ağladı ve "Ömer İslâm'ın sağlam bir kalesiydi. İnsanlar İslâm'a giriyorlar, fakat çıkmıyorlardı. Ömer vefat edince kale zarar gördü. Bu kez insanlar İslâm'dan çıkıyor, fakat İslâm'a girmiyorlar" dedi.

Bize Halef b. Hişâm anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Abdullah b. Muhtâr'dan, o Âsım b. Behdele'den, o da Ebû Vâil'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd yanımıza geldi ve Ömer'in vefat haberini bize verdi. Hiçbir gün onun bu kadar ağlayıp üzüldüğünü görmedim. Sonra, "Vallahi eğer Ömer'in bir köpeği sevdiğini bilseydim ben de onu severdim. Vallahi sanıyorum, dikenli çalılar bile Ömer'in yokluğunu hissetmiştir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'den, o Saîd b. Zeyd'in çocuklarından olan Abdülmelik b. Zeyd'den, o da babasından rivayet etti; dedi ki: Saîd b. Zeyd ağladı. Bir adam kendisine, "Ey Ebü'l-A'ver, ne diye ağlıyorsun?" dedi. Saîd, "İslâm'a ağlıyorum. Ömer'in vefatı İslâm'da öyle bir gedik açtı ki, kıyamete kadar bu gedik kapatılamaz" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî' den, o İsmail b. İbrâhim b. Ukbe'den, o Ziyâd b. Ebû Beşîr'den, o da Hasan'dan rivayet etti; dedi ki: Hasan, "Ömer'in yokluğunu hissetmeyen bir aile halkı kötü bir halktır" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Ebû Ubeyde b. Cerrâh bir gün Ömer'den bahsetti ve şöyle dedi: "Ömer vefat edince İslâm zayıfladı. Doğrusu, güneşin üzerine doğduğu her şey benim olsa bile Ömer'den sonra dünyada kalmak istemem" dedi. Bir adam ona, "Neden?" dedi. Ebû Ubeyde şöyle dedi: "Çünkü eğer Ömer'den sonra gelen halife, Ömer'in yaptığı şekilde insanları muaheze ederse insanlar onu dinlemez ve ona tahammül etmezler. Eğer idarede gevşeklik yaparsa onu öldürürler" dedi.

Bize Muhammed b. Hâtim el-Mervezî anlattı; dedi ki: Bize İshak b. Süleyman anlattı. O Câfer b. Süleyman'dan, o Ebü't-Teyyâh'tan, o Zehdem el-Cermî'den, o da Huzeyfe'den rivayet etti; dedi ki: Huzeyfe, Ömer'in vefat ettiği gün, "Bugün Müslümanlar artık İslâm'ın sınırını terk etmişler demektir" dedi.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Mansûr'dan, o Rib'î b. Hırâş'tan, o da Huzeyfe'den rivayet etti; dedi ki: Ömer'in döneminde İslâm'ın durumu, karşıdan geldikçe sürekli yaklaşan bir adamın durumu gibiyken, onun vefatından sonra, sırtını dönmüş, sürekli uzaklaşan bir adamın durumuna benzedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Bekr es-Sehmî anlattı. O Humeyd et-Tavîl'den rivayet etti; dedi ki: Enes şöyle dedi: Ömer yaralandığı zaman Ebû Talha, "Gerek çölde gerek şehirde hiçbir Arap evi yoktur ki, Ömer'in vefatıyla oraya bir noksanlık girmiş olmasın" dedi.

Bize Amr b. Muhammed ve Vehb b. Bakıyye anlattılar; dediler ki: Bize Yezîd b. Harun anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes'ten rivayet etti; dedi ki: Şûra üyeleri bir araya geldiler. Ebû Talha onların ne yaptıklarını görünce, "Hilafeti savunmanız beni onun için rekabet etmenizden daha çok endişelendirmez. Yemin ederim ki, hiçbir Müslüman ev yoktur ki, Ömer'in vefatıyla onların din ve dünya işlerine bir noksanlık girmiş olmasın" dedi.

Bana Bekr b. Heysem anlattı; dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o da Katâde'den rivayet etti; dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib, "Bu aranızda kefenlenmiş zatın hesap defteri gibi bir defterle Allah'a kavuşmak istediğim kadar hiçbir şey istemiyorum" dedi.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bana Ebû Cehdam haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas anlattı; dedi ki: Abbas şöyle dedi: Ömer benim sıkı dostumdu. O vefat ettikten sonra bir yıl boyunca rüyada bana onu göstermesi için Allah'a yalvardım. Bir yıl sonra onu rüyada gördüm; alnından ter siliyordu. Kendisine, "Ey Müminlerin Emîri, Rabbin sana karşı nasıl bir muamelede bulundu?" dedim. Ömer, "Bu benim boş zamanımdır; eğer merhametli ve şefkatli bir Rabbe kavuşmamış olsaydım, evim başıma yıkılırdı" dedi.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı; dedi ki: Bize İbn Şihâb anlattı. O Yahya b. Saîd'den, o Muhammed b. Umâre'den, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir yıl boyunca Ömer'i bana göstermesi için Allah'a dua ettim. Sonunda onu rüyada gördüm. Ömer, "Eğer rahim olan Rabbi bulmamış olsaydım evim başıma yıkılırdı" dedi.

Abdullah b. Ömer b. Hattâb (ra)

Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Abdullah b. Ömer çok faziletli ve zühd sahibiydi. Ali b. Ebû Tâlib onu Şam'a vali yapmak istedi; ancak kendisi istemedi. Kendisine halifelik teklif edilmiş, ancak kabul etmemişti. Abdullah b. Ömer'le ilgili haberleri kitabımızın meğâzî ve diğer bölümlerinde yazdık. Onun ve Hafsa'nın annesi Zeyneb bt. Maz'ûn el-Cumahî idi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdullah b. Ömer Ali'ye biat etmek istemedi. Abdülmelik b. Mervân'a da korktuğu için biat etti.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hafsa Abdullah ile ilgili bir rüya gördü ve rüyasını Resûlullah'a (sas) anlattı. Resûlullah (sas), "Senin kardeşin ne iyi bir adamdı, eğer gece namazını çok kılsaydı!" dedi. Abdullah o rüyadan sonra daha fazla gece namazı kılardı.

Dedi ki: Abdullah b. Ömer, Iraklı bir adamın, ihramda iken bir çekirge öldüren bir adamın durumunu sorduğunu gördü. Bir başkası bir bit öldü-

renin durumunu sordu. Bir diğeri bir karınca öldürenin durumunu sordu. Bunun üzerine İbn Ömer, "Irak halkı ne acayiptir; peygamberlerinin torununu öldürüyorlar, sonra da gelip çekirge, bit ve karıncayı soruyorlar" dedi.

Medâinî İbn Cu'dübe'den rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer'e, "Neden Ali'nin yanında savaşmadın?" denildi. Abdullah b. Ömer, "Ben yorgunluktan çökmüş bir deve gibiyim" dedi. Bir adam ona, "Eğer bütün insanlar senin gibi olsalardı din ayakta durmaz" dedi. Abdullah, "Yazık sana… Eğer bütün insanlar benim gibi olsalardı, annen üzerine kapısını kapatmaya gerek duymazdı" dedi.

Dedi ki: Resûlullah'ın ashâbından bazıları şöyle dedi: "Biz Muhammed ashâbının topluluğu içinde, Abdullah b. Ömer dışında hiç birisi yoktur ki, hakkında bir şey söylendiğinde doğru çıkmasın. O hiçbir fitnenin içine girmedi."

Dedi ki: Abdullah b. Ömer Abdülmelik zamanına kadar yaşadı. Dediklerine göre Haccâc gizliden bir adam ayarladı. Adam mızrağının ucunu zehirledi ve onun geçeceği yola koydu. Mızrak Abdullah'ın ayağının üstünü yaraladı. Haccâc ona hasta ziyaretine gitti ve "Ey Ebû Abdurrahman, bunu sana kim yaptı?" dedi. Abdullah b. Ömer, "Sen yaptın" dedi. Haccâc, "Allah sana rahmet eylesin, bunu söyleme" dedi. Abdullah, "Öyle bir beldede silah taşıdın ki, senden önce orada kimse silah taşımamıştı" dedi. Abdullah bu yaradan dolayı vefat etti; Redm'in yanında cenaze namazı kılındı.

Vâkıdî dedi ki: Abdullah b. Ömer, Haccâc'ın bazı adamlarının mızraklarının ucuna bastı. Haccâc, "Kim bunu sana yaptı?" dedi. İbn Ömer, "Sen ve adamların yaptınız. Çünkü siz Mekke'ye silah soktunuz" dedi.

Vâkıdî dedi ki: Abdullah b. Ömer Hendek ve sonraki gazvelerde bulundu. O küçükken, babasıyla birlikte Mekke'de Müslüman olmuştu. Hicretin 74. senesinde Mekke'de vefat etti. Fah denilen yerde defnedildi, 84 yaşında idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; o Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer hicretin 73. yılında vefat etti.

Heysem b. Adî dedi ki: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'den iki veya üç ay sonra vefat etti.

Bana Hüseyn b. Esved anlattı. O İbn Nümeyr'den, o Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den İbn Ömer hakkında şunu rivayet etti: İbn Ömer yanlış konuştukları için çocuklarını döverdi; fakat Kur'ân'da hata yaptıkları zaman onları dövmezdi.

Bana Mus'ab anlattı. O İbnü'd-Derrâverdî'den, o Ubeydullah'tan, o Nâfi'den İbn Ömer hakkında şunu rivayet etti: İbn Ömer yanlış konuştukları için çocuklarını döverdi.

Dedi ki: Bir adam İbn Ömer'in yanı başında namaz kılıyordu. Adamın kıraati yanlıştı. Bunun üzerine İbn Ömer ona "Ya sen bizden uzaklaşacaksın, ya da biz senden uzaklaşacağız" diye haber yolladı.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı. O Gunder'den, o Şu'be'den, o Akîl b. Talha'dan, o da Ebü'l-Hasîb'den rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer bir adamın yanına geldi. Adam yerinden kalktı; ancak İbn Ömer onun yerine oturmadı; başka bir yere oturdu ve "Resûlullah'ın (sas) meclisinde bir adam, bir adam için yerinden kalktı; Resûlullah (sas) gelen adamı, onun yerine oturmaktan menetti" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Abbâd anlattı; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Ya'lâ b. Atâ'dan, o Velîd b. Abdurrahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah şöyle buyurdu: "Bir kimse bir Müslümanın cenazesinde hazır bulunursa ona bir kırat [sevap] vardır." Bunun üzerine İbn Ömer, "Ne konuştuğuna dikkat et, ey Ebû Hüreyre! Zira sen Resûlullah'tan (sas) çokça hadis naklediyorsun" dedi ve elinden tutup onu Âişe'nin yanına getirdi. Âişe Ebû Hüreyre'yi doğruladı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, "Ey Ebû Abdurrahman! Hurma fideleri veya çarşılarda alışveriş yapmak beni Resûlullah'la birlikte olmaktan alıkoymuyordu" dedi. İbn Ömer, "Sen Resûlullah'ı bizden daha iyi bilirsin ve onun hadislerini bizden daha çok ezberlemişsin ey Ebû Hüreyre" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Ebû Bekr el-A'yen anlattılar; dediler ki: Bize Züheyr b. Muâviye anlattı. O Muhammed b. Sevka'dan, o da Ebû

Câfer'den rivayet etti; dedi ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbından Abdullah b. Ömer kadar, Resûlullah'tan (sas) işittiği hadiste ne fazla, ne eksik, ne şöyle, ne böyle yapmadan olduğu gibi nakleden başka birisi yoktu.

Bize Süreyc b. Yunus anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. İbrâhim anlattı. O Yunus'tan, o da Humeyd b. Hilâl'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Ömer şöyle dedi: "İlgili olmadığın şeyden uzak dur; seni ilgilendirmeyen konularda konuşma ve dirhemlerini koruduğun gibi dilini de koru." Dedi ki: Yunus şöyle dedi: "Vallahi onlardan birisi seni daha fazla zarara sokar" dedi.

Bana A'yen anlattı. O Ravh b. Ubâde'den, o Eyyûb b. Muhammed el-Yemâmî'den, o Taysele'den rivayet etti: Taysele Abdullah b. Ömer'e, "Mümin kimdir?" diye sordu. İbn Ömer, "Tanıdık veya yabancı bir insan evine geldiğinde, malı ve kanı konusunda emin olan kimsedir" dedi.

Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî anlattı. O babasından, o Şu'be'den, o da Amr b. Dînâr'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer şöyle dedi: "Sakın kimseye borçlu olarak ölme! Aksi takdirde senin iyiliklerinden alınıp ona verilecektir."

Bana A'yen anlattı. O Ravh b. Ubâde'den, o Şu'be'den, o da Tevbe el-Anberî'den rivayet etti; dedi ki: Kureyş'in "el-Abelât"[209] boyundan olan bir adama şöyle dedi: "Benden üç şeyi hıfzet: Sakın, üzerinde ödeyemeyeceğin bir borçla ölme! Çocuklarından uzaklaşma; yoksa onları dünyada rezil edersin, Allah da ahirette onlar sebebiyle seni mahcup eder. Bir de sabah namazından önceki iki rekât namaza dikkat et, onu terk etme! Çünkü bu iki rekâtta Allah'ın bol ihsanı vardır."

Bana Ebû Hafs es-Sâmî anlattı. O Hammâd b. Amr en-Nusaybî'den, o Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer şöyle dedi: "Kanaat sahibi olmayan haset eder; haset eden de helak olur."

Bize Abdullah b. Ebû Ümeyye el-Basrî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den rivayet etti;

---

209 (العَبَلاتُ) Abelât Kureyş kabilesinden olan Benî Ümmeyye es-Suğrâ'dan bir boydur. Boydan gelenler bu ismi, Benî Temîm kabilesine mensup olan "Able" adındaki annelerinden almışlardır (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عبل) maddesi) (M).

dedi ki: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: "Hilm ve cömertlik efendilikten sayılır; İffetli olmak ve malı ıslah etmek de mürüvvetten sayılır."

Medâinî Muhammed b. Abdülmelik'ten nakletti; dedi ki: Mervân b. Hakem'in bir ümmü veledi, Medine'deki bir vekiline, "Bana sünneti bilen, Kur'ân'ı okuyan, lisanı fasih ve iffetli bir köle satın al" diye bir mektup yazdı. Vekili ona, "Mektubunu okudum; anlattığın vasıflara sahip bir köle aradım; fakat Abdullah b. Ömer dışında kimseyi bulamadım. Ancak ailesi onu satmayı düşünmüyor" şeklinde bir cevap yazdı.

Bize Affân anlattı; dedi ki: Bize Ma'mer anlattı; dedi ki: Bize Mansûr haber verdi. O Hakem'den nakletti; dedi ki: İbn Ömer şöyle dedi: "Bir adam doğru olduğu hâlde gösterişi ve şakalaşırken yalanı terk etmedikçe hakiki imanı elde edemez"[210]

Bize Bessâm el-Cemmâl anlattı. O Hammâd b. Seleme'den, o Ali b. Hakem'den, o da Atâ b. Ebû Rebâh'tan rivayet etti; dedi ki: Bir adam İbn Ömer'i methetti. Hemen parmaklarıyla adamın yüzüne toprak savurdu ve şöyle dedi: "Resûlullah (sas), 'Meddahları gördüğünüz zaman onların yüzüne toprak savurun' buyurdu."

Medâinî İbn Ebü'z-Zinâd'dan, o da babasından nakletti; dedi ki: Abdullah b. Ömer oğlu Vâkıd'a, "Kendi nesebini ve babanın annelerinin nesebini öğren" dedi. Fakat oğlu öğrenmedi. Bunun üzerine İbn Ömer, "Oğlum, nesebini öğrenmeyen sıla-i rahmi yapamaz ve hakkı ödeyemez" dedi. Dedi ki: Abdullah b. Ömer, "Neseplerinizi öğrenin ki, sıla-i rahmi yapasınız. Çünkü kişinin nesebini bilmemesi sebebiyle birçok akraba ilişkileri kesilmiştir" dedi.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı. O İbn Avn'dan, o da İbn Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Ömer'in yanındaydık. Bir adam geldi; İbn Ömer onunla şakalaşmak niyetiyle, "Sen fitneyi seven bir adamsın" dedi. Adam bunun üzerine hüzünlendi ve konuşmayı bıraktı. İbn Ömer güldü ve "Yazık sana, sen mal

---

210 ZZ'de bu hadis (لا يَعيبُ الرَّجُلُ حَقِيقَةَ الإيمَانِ حَتَّى يَتْرُكَ الْمِرَاءَ) şeklinde yazılmıştır. Bunun yanlış olduğunu düşünüyoruz. Çünkü yazma nüshada (لا يُصِيبُ الرَّجُلُ حَقِيقَةَ الإيمَانِ حَتَّى يَتْرُكَ الْمِرَاءَ) şeklinde yazılmıştır. Biz çeviriyi buna göre yaptık. Nitekim hadis, diğer kaynaklarda buna yakın bir lafızla (لَا يُصِيبُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَدَعَ الْمِرَاء) şeklinde geçmektedir (bkz. İbn Batta, *el-İbânetü'l-Kübrâ*, II, 582; 645. hadis) (M).

ve çocukları sevmiyor musun?" dedi; sonra "*Sizin mallarınız ve evlatlarınız ancak birer fitnedir.*"[211] ayetini okudu.

Bana Muhammed b. Ebân el-Vâsıtî anlattı. O Ebû Hilâl'den, o da Bekr el-Müzenî'den rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer'e bir şey soruldu. İbn Ömer, "Onun hakkında bilgim yok" dedi. Sonra kendi kendine, "İbn Ömer güzel yaptı. Bilmediği bir şey hakkında kendisine soru soruldu da, 'Ben bilmiyorum' dedi."

Bana Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o da İbn Abbas'tan nakletti; dedi ki: Eş'ab et-Tama' Ebü'l-Alâ şöyle diyordu: İbn Ömer Allah için bana buğzettiği hâlde benimle konuşurdu.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: Eş'ab'ın annesi Eş'ab'a, "Yazıklar olsun sana; Abdullah b. Ömer'in yanından ayrılma" dedi. Eş'ab İbn Ömer'in yanına geldi. İbn Ömer yerinden kalkınca Eş'ab, "Benim annem sana gelmemi söyledi; yerinden kıpırdama" dedi. Bu durum annesine anlatıldı. Annesi hemen yanına geldi ve oğluna şöyle dedi: "Ey Allah'ın düşmanı! Ben sana onun yanına git ve onu dinle, dedim."

Bana Hasan b. Osman ez-Ziyâdî anlattı; dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı. O İbn Avn'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Ömer bir çobanın yanından geçti ve ona, "Ey çoban! Bu sürüden bir koyun satar mısın?" dedi. Çoban, "Ben sürünün sahibi değilim. Bu sürüyü bana otlatmam için bir adam verdi" dedi. İbn Ömer dedi ki: "Sahibine, kurt yedi, dersin" Bunun üzerine çoban, "Anlaşılan sen dinin konusunda çok müsamahalısın. Ben yarın Rabbime ne diyeceğim?" dedi. İbn Ömer arkadaşlarına, "Yanında elbise olan biri var mı?" dedi. Adamlar elbise vermek istemediler. İbn Ömer hemen ridasını -veya izarını, dedi- çıkardı. Adamlar bunu görünce, "Ey Ebû Abdurrahman, işte elbiselerimiz" dediler. İbn Ömer, "Hayır" dedi ve ridasını -veya izarını- o çobana verdi.

Bana Amr b. Bükeyr anlattı. O Heysem b. Adî'den, o Mücâlid'den, o da Şa'bî'den rivayet etti; dedi ki: Bir gün İbn Ömer köle olan bir çobanın yanından geçti. Çobana, "Süründen bize bir koyun satmaz mısın?" dedi. Çoban, "Sürü benim değil; ben ancak otlatan bir köleyim" dedi. İbn

211 Teğâbun, 64/15.

Ömer, "Peki bahane nerede?" dedi. Çoban, "Peki, Allah nerede?" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer onu satın aldı ve azat etti. Sonra sürüyü alıp ona bağışladı.

Heysem'in dışındakiler şöyle dediler: Abdullah b. Ömer onu azat edince çoban şöyle dedi: "Küçük azatlığı bana ihsan eden Allah'tan, sana büyük azatlığı ihsan etmesini dilerim." Çobanın şöyle dediği de söylenir: "Bana küçük azatlık olan kölelikten kurtulmayı ihsan edenden, seni büyük azatlık olan ateşten kurtarmasını dilerim."

Bana Ebü'l-Velîd b. Sâlih anlattı. O Vâkıdî'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Ömer Haccâc'ın adamlarına ait bir mızrağın ucuna bastı ve hastalandı. Haccâc onu ziyarete geldi. Haccâc, "Bu iş nasıl oldu?" dedi. İbn Ömer, "Arkadaşlarına sor" dedi. O mızrağı Mescid'e giden yolun üzerine atan adamı Haccâc'ın tuttuğunu düşünüyorlardı.

Medâinî dedi ki: Eş'ab çok çabuk bir namaz kıldı. İbn Ömer ona, "Yazık sana, namazını çok çabuk kıldın" dedi. Eş'ab, "Namazıma riya karışmadı" dedi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âsım anlattı. O Hubeyb b. Hacer el-Kaysî'den, o da Ezrak b. Kays el-Hârisî'den rivayet etti; dedi ki: İbn Ömer çok zikir yapan bir adamın yanında oturdu. Bir adam gelip ona soru sordu. Bunun üzerine İbn Ömer ona, "Bizimle zikrin arasına girme" dedi.

Abdullah b. Ömer'in [rivayet ettiği] çok sayıda hadis vardır; onları kitabımızın geçmiş bölümlerinde yazdık.

Ebû Ubeyd dedi ki: Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle dedi: "Ben ve kardeşim Âsım hiç kimseye sövmeyiz." Dedi ki: Bir gün Âsım, bir tarla üzerinde bir adamla tartıştı. Adam Âsım'a, "Eğer adamsan ayağını o tarlaya koy bakalım" dedi. Bunun üzerine Âsım, "Görüyorum ki, oldukça öfkelisin. Eğer o tarla senin ise, zaten senindir. Eğer tarla benim ise yine senin olsun" dedi. Bunun üzerine adam utandı ve tarlayı terk etti. Fakat Âsım da kabul etmedi.

Abdullah b. Ömer'in Çocukları

Abdullah: Annesi Safiyye bt. Ebû Ubeyd es-Sekafî'dir. Dayısı Muhtâr b. Ebû Ubeyd'dir.

Ubeydullah: Bu, kardeşi Abdullah b. Abdullah'tan daha büyüktü.

Sâlim b. Abdullah: Annesi ümmü veleddir.

Âsım b. Abdullah, *Hamza b. Abdullah* -künyesi Ebû Umâre idi-, *Bilâl b. Abdullah*, *Vâkıd b. Abdullah*, *Zeyd b. Abdullah* ve *Mücebbir b. Abdullah*… Kızları da vardı. Onlardan birisi Urve b. Zübeyr'in eşiydi. Bir diğeri de Amr b. Osman b. Affân'ın eşiydi.

Ömer ailesine mensup bazılarının bana haber verdiğine göre Mücebbir küçükken vefat etmiştir. Bu yüzden ismi birkaç yerde geçmiştir.

Abdullah b. Abdullah b. Ömer'e gelince, babası ona vasiyette bulunmuştur. Kendisi Kureyş'in [ileri gelen] adamlarındandı. Hişâm b. Abdülmelik'in hilafetinin ilk yıllarında Medine'de vefat etti. Onun soyu Medine'de devam ediyor. Çocuklarından birisi Ömer b. Abdülazîz b. Abdullah b. Ubeydullah b. Ömer'dir. Müminlerin Emîri Mehdî'nin Kirmân valisi olmuştu. Sonra Musa el-Hâdî onu Medine'ye vali yaptı. Onun kardeşi Abdullah b. Abdülazîz zahit ve ibadetine düşkün bir adamdı. Medine'ye yakın bir bâdiyede [çölde] vefat etti.

Abdullah b. Ömer'in çocuklarından birisi de *Hâlid b. Ebû Bekr b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer*'dir. Bu Hâlid, hicretin 162. senesinde vefat etti. Kendisinden hadis rivayet edilmiştir.

Sâlim b. Abdullah b. Ömer'e gelince, künyesi "Ebû Ömer" idi. Sâlim Müslümanların iyilerinden, ibadete düşkün ve fakih olanlarındandı. Kendisi Medine'de vefat etti. Hicretin 106. yılında onun cenaze namazını Hişâm b. Abdülmelik kıldırdı ve Bakî mezarlığında defnedildi. Hişâm o yıl hacca gitmişti. Kendisi, "Bilmiyorum; hangisi bana daha çok sevinç veriyor; haccımı tamamlamış olmam mı, yoksa Ebû Ömer'in namazını kıldırmış olmam mı?" dedi.

Heysem b. Adî dedi ki: Sâlim hicretin 108. yılında vefat etti.

Medâinî İbn Cu'dübe'den, o da İkrime b. Hâlid'den rivayet etti; dedi ki: Velîd b. Abdülmelik'e, Sâlim b. Abdullah b. Ömer'in zühdü anlatılmıştı. Bunun üzerine Velîd ona, "Katığın nedir?" dedi. Sâlim, "Zeytinyağı ve sirkedir" dedi. Velîd, "Bunlardan bıkmıyor musun?" dedi. Sâlim, "Bıkıyorum" dedi. Velîd, "Bıktığın zaman ne yapıyorsun?" dedi. Sâlim, "Canım onları çekinceye kadar bırakıyorum" dedi.

Câfer b. Sâlim b. Abdullah b. Ömer fakih bir adamdı. Kendisi hem babasından hem de Kâsım b. Muhammed'den rivayet etmiştir.

Âsım b. Abdullah b. Ömer'in "Muhammed" adında oğlu oldu. Soyu Kûfe'dedir.

Vâkıd b. Abdullah b. Ömer ihramlıyken devesinden düştü ve vefat etti. Şair, Abdullah b. Vâkıd b. Abdullah b. Ömer hakkında -ki o boylu poslu idi- şöyle diyor:

Kadınlardan bütün bakireleri seviyorum
Abbâd'ın güzelliğine ve İbn Vâkıd'ın boyuna sahip olanları

Şair burada, Abbâd b. Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'i kastediyor.

Abdullah b. Vâkıd, İbn Ömer'den rivayet etmiştir. Yahya b. Saîd ve Üsâme b. Zeyd de ondan rivayet etmişlerdir. Abdullah b. Vâkıd hicretin 110. yılında vefat etti.

Bilâl b. Abdullah b. Ömer [alnında sanki yara izi bunulan] alnı yarık birisiydi. Babası Abdullah "Ey Bilâl, senin Ömer'in evlatları içinde alnı en fazla alnı yarık [cengâver] biri olmanı isterim"[212] derdi. Bilâl küçükken vefat etti ve soyu devam etmedi.

Ebû Bekr b. Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb fakih bir adamdı. Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan'ın hurucundan iki yıl sonra vefat etti. Onun kardeşi Ömer b. Muhammed b. Zeyd ondan az bir müddet sonra vefat etti.

Vâkıdî dedi ki: Abdurrahman b. Mücebbir b. Abdullah b. Ömer Abdullah b. Ömer'in çocuklarından muhaddis olanlardan idi. Onu gördüm; yeni vefat etmişti.

---

212 Yara izine benzer şekilde alnı yarık ve kaşları çatık olan çocuklar daha yetenekli ve daha cesur kabul edilirdi. (M).

Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb'a gelince, onun bazı haberlerini zikrettik. Ayrıca Muâviye ile birlikte savaşırken Sıffîn'de öldürüldüğünü anlattık. Kendisi cesur bir adamdı. Annesi Huzâalılardan bir kadındı.

Ubeydullah b. Ömer'in Çocukları

Ebû Bekr: Onun annesi Esmâ bt. Utârid b. Hâcib'dir.

Osman: Benî Bükâ kabilesinden olan Ümmü İsa, bunların annesiydi. Ümmü İsa [daha önce] Yahya b. Saîd b. Âs'ın eşiydi. Ümmü Seleme bt. Ebû Bekr b. Ubeydullah, Haccâc b. Yûsuf'un eşiydi.

[*Hur b. Ubeydullah*]

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından rivayet etti; dedi ki: Hur b. Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb Medine'ye, Abdullah b. Ömer'in yanına geldi ve "Ben kardeşinin oğlu, Hur b. Ubeydullah'ım" dedi. İbn Ömer, "Sen benim şeytan kardeşimin oğlusun. Nesebi doğru olmayan hiç kimseyi bu ailenin içine sokmam. Eğer şahidin varsa getir; aksi takdirde çekil git" dedi. O da öfkeli bir şekilde ayrıldı ve Âsım b. Ömer b. Hattâb'ın yanından geçti. Âsım iz sürmeyi bilen birisiydi. Hemen, "Bu çocuğu bana geri getirin. Eğer Ubeydullah'ın bir oğlu varsa o budur" dedi. Sonra, "Ey çocuk, kimsin sen?" dedi. Adam, "Ben Hur b. Ubeydullah'ım" dedi. Âsım, "Merhaba sana, ömrüme yemin ederim ki, sen benim kardeşimin oğlusun" dedi. Böylece Âsım'ın ailesi onu kabul ettiler ve kızlarını onun çocuklarına verdiler. Ancak Abdullah b. Ömer ve çocukları onu kabul etmediler.

Hur ile Abdülhamîd b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb arasında bir tartışma meydana geldi. İkisi de o sırada Harran'daydılar. Abdülhamîd onu sürdü. O da ona karşı, Velîd b. Abdülmelik'ten -bazıları Hişâm b. Abdülmelik'ten, dedi- yardım istedi. Abdülhamîd, "O zaman Medine'de bulunan bir kavme -kavmin ismini söylemişti- mektup yaz. Ta ki, aramızda hüküm verecek bir emîr sana gelsin" dedi. Hur mektubu yazdı. Mektubun cevabı gelince, "Eğer isterseniz mektubu açar ve içindeki ile hükmederim; eğer onu davet edip eskisi gibi olmasını istiyorsanız öyle yaparsınız" dedi. Abdülhamîd, "Mektubu aç" dedi. Başkası, "Hayır, açma" dedi. Böylece mektubu açmadılar. Onlar bu yüzden ayıplanıyorlardı. Daha sonra onları Ebû Bekr b.

Sâlim b. Abdullah b. Ömer evlendirdi ve onlara katıldılar. Böylece nesepleri doğrulanmış oldu. Bugün onları küçümseyecek kimse bilinmiyor.

Deniliyor ki: Ubeydullah Kûfe'den bir cariye almış ve onunla bir araya gelmişti. Sonra Kûfe'den çıktı ve cariyeyi terk etti. Cariye de bir müddet sonra Hurr'u dünyaya getirdi. Hurr'un çocuğu, Bahterî b. Hur'dur. Bahterî'nin Harran'da çocukları vardır.

Mus'ab ez-Zübeyrî dedi ki: Hurr'un annesi Ubeydullah'ın cariyesiydi. Ubeydullah onunla bir araya geldi ve cariye hamile kaldı. Ancak Ubeydullah bunu bilmiyordu. Sonra Ubeydullah bu cariyeye kızdı, onu dövdü. Benî Esed'den bir kadın cariyeyi Ubeydullah b. Ömer'den istedi. Ubeydullah cariyeyi ona hibe etti; cariye Hurr'u onun yanında dünyaya getirdi. Benî Esedli kadın, cariyeyi Cerîr b. Abdullah el-Becelî'ye sattı. Satarken Cerîr'e, "Bu çocuk Ubeydullah b. Ömer'in çocuğudur" dedi. Bunun üzerine Cerîr, "Ben Ömer'in bir çocuğunu köle yapacak değilim" dedi.

Âsım b. Ömer b. Hattâb

Âsım salih ve akıllı bir adamdı.

Bana Ebû Bekr el-A'yen anlattı. O Ravh b. Ubâde'den, o Serî b. Yahya'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den rivayet etti; dedi ki: Filan adam şunu söyledi: Âsım b. Ömer dışında kimseyi görmedim ki yapmak istemediği şeyleri konuşmasın. Bir gün Âsım ile bir adam arasında bir şey [tartışma] olmuştu. Âsım şöyle demeye başladı:

Hükmettiğine hükmetti geçmişte; sonra kalan kısımda göremezsin
Dünyanın sonuna kadar bir yanlışlık

Âsım b. Ömer, eşi Ümmü Umâre bt. Süfyân b. Abdullah es-Sekafî'yi boşadı; sonra pişman oldu. Bunun üzerine şöyle dedi:

Sabretmeyeceğimi anlayınca
Fakat kervan beni geçip gitti, ey Ümmü Umâre!
Bir gün güçlü bir deveye bindim
Beni kavme ulaştırdı, boğaz altı kırmızımtırak olan güçlü bir deve
Çölün yüksek yerlerinde… Karanlık kapladı sonunda
Ve yıldızsız gecenin karanlığında sağmal develer

Vâkıdî dedi ki: Âsım babasından hadis işitti. Hicretin 70. yılında vefat etti. O da "Ebû Amr" diye de künyelenirdi. Ma'n b. Evs el-Müzenî Âsım hakkında şöyle diyor:

Müdahale etti kapılara, Âsım'ın kapılarına
Israrcı, fakat kalıcı olmayan bir müdahale ile
Şefaatçisinin ondan kaybolduğunu görünce
Ve vekil bırakınca, Âsım'ın yanında umulanı
Attı karanlığın ortasına ve gece yürümeye başladı
Eyeri, kötü ve çirkin bir sapanla

Âsım'ın Çocukları

Hafs b. Âsım, *Hafsa*, *Ümmü Âsım* ve *Ümmü Miskîn*: Bunların haberlerini daha önce anlatmıştık. Hafsa ve Ümmü Âsım için "Hafsa Ümmü Âsım'ın adamlarından değildir" denilir.[213]

Âsım b. Ubeydullah b. Âsım b. Ömer: Bu zat Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas'a karşı huruç etmiştir.

Ebû Şahme b. Ömer'in nesli devam etmemiştir.

Zeyd b. Ömer'e gelince, Zücâce savaşında öldürüldü. Bunu inşaallah anlatacağız.

Abdurrahman b. Ömer

Onun lakabı el-Mücebbir'dir. Abdurrahman'ın el-Mücebbir'in babası olduğu da söylenir. Onun çocukları vardı; ancak vefat ettiler. Onun soyu devam etmemiştir.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Âsım b. Ömer b. Hattâb Gatafân zekâtlarını toplamakla görevlendirilmişti.

Dedi ki: Ebû Bekr b. Sâlim b. Abdullah b. Ömer şerif ve ibadetine düşkün bir insandı.

Abdurrahman b. Seleme b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer ve Ömer b. Abdülazîz b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer Medine şurta teşkilatının başına getirilmişlerdi.

213 bkz. *Ensâb*, 8. Cilt, "Ömer b. Abdülazîz'in Nesebi" (M).

İbnü'l-Kelbî'den rivayet edenlerin bazısına göre Medine şurtasının başına getirilen kişi Ömer b. Abdülaziz b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer'dir. Ancak birinci rivayet daha doğrudur.

Ebû Bekr b. Ömer b. Hafs b. Âsım da, Muhammed b. Hâlid el-Kasrî'nin kadılığına getirilmişti. Keza onun oğlu Amr b. Ebû Bekr, Ürdün kadılığına getirilmişti. Ubeydullah b. Ebû Seleme b. Ubeydullah b. Abdullah da kadılık görevine getirilmişti.

Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım, aynı şeklide kadılığa getirilmişti. Yine Abdullah b. Vâkıd b. Abdullah b. Âmir, İbn Ömer'den rivayet etti. Yahya b. Saîd ve Üsâme b. Zeyd de ondan hadis naklettiler. Abdullah b. Vâkıd, hicretin 117. yılında vefat etti.

Ömer'in çocuklarından birisi de Ebû Bekr b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer ve Hâlid b. Ebû Bekr'dir. Ebû Bekr erken vefat etmişti.

Ebû Bekr ve onun kardeşi Kâsım b. Ubeydullah, Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiler. Hâlid hicretin 132. yılında vefat etti. Onun vefatı Mervân b. Muhammed dönemine rastlamıştı.

Zeyd b. Hattâb

Zeyd, Ömer b. Hattâb'ın kardeşidir. Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Onun annesi, Benî Esed b. Huzeyme'den Esmâ bt. Vehb b. Habîb b. Hâris'tir. Zeyd Ömer'den yaşça büyüktü ve ondan önce Müslüman olmuştu. Onun, Abdurrahman ve Esmâ adında çocukları vardı. Kendisi uzun ve esmer bir adamdı. Resûlullah (sas) onu ve Ma'n b. Adî el-Aclânî'yi kardeş ilan etti. İkisi de Yemâme'de şehit oldular. Zeyd b. Hattâb Resûlullah (sas) ile beraber Bedir, Uhud, Hendek ve diğer gazvelerde hazır bulundu.

Zeyd b. Hattâb Resûlullah'tan (sas) bir hadis rivayet etmiştir. Süfyân es-Sevrî bu hadisi Âsım b. Ubeydullah b. Abdurrahman b. Zeyd tarikiyle Zeyd'den rivayet etmiştir. Zeyd'in rivayetine göre Resûlullah (sas) Veda haccında şöyle buyurdu: "Kölelerinize, evet kölelerinize çok dikkat ediniz. Yediklerinizden onlara yedirin ve giydiklerinizden onlara giydirin. Eğer affetmeyeceğiniz bir hata yaparlarsa onları satın ve onlara işkence yapmayın."

Zeyd Yemâme gününde Müslümanların bayrağını taşıyordu. O gün Müslümanlar geri çekildiler. Bunun üzerine Zeyd, "Erkek olan geri çekilmez" demeye başladı. Sonra en yüksek sesiyle, "Allah'ım! Arkadaşlarımın kaçışmalarından dolayı senden bağışlanma diliyorum. Müseylimetü'l-Kezzâb ve Muhakkimü'l-Yemâme'nin yaptıklarından sana sığınırım" dedi. Daha sonra bayrağı sıkı bir şekilde tutarak düşman saflarının içine doğru ilerledi. Sonra şehit oluncaya kadar kılıcıyla çarpıştı. Bayrak yere düştü; hemen Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim onu aldı.

Vâkıdî dedi ki: Zeyd'i öldüren Ebû Meryem el-Hanefî idi. Onun adı "Sabh b. Muharriş" idi. Ebû Meryem Müslüman olduktan sonra Ömer ona, "Zeyd'i sen mi öldürdün?" dedi. O da, "Allah benim elimle ona ikramda bulundu; beni de onun eliyle alçaltmadı [ateşe atmadı]" dedi. Ömer, "O gün sizden kaç kişi öldürüldü?" dedi. Ebû Meryem, "1400 kişi öldürüldü" dedi. Ömer, "Ne kötü ölüler onlar!" dedi. Daha sonra Ebû Meryem Basra kadılığı yaptı.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Zeyd'i, Lebîd b. Bürğus el-İclî öldürdü. Daha sonra Müslüman olup Ömer'in yanına geldi. Ömer ona, "Sen Lebîd misin?" yerine "Sen Cevâlik [çuval] misin?" dedi. Arapçada "el-Lebîd" çuval manasındadır.

Bir gün Mütemmim b. Nüveyre Ömer'in yanına girdi. Ömer ona, "Kardeşin Mâlik b. Nüveyre için üzüntün nerelere ulaştı?" dedi. Mütemmim şöyle dedi: "Bir yıl ağladım. Sonunda giden gözüm sağlam kalan gözüme yardım etti. Nerede bir ateş görsem ona olan üzüntümden neredeyse helak oluyordum. Çünkü Mâlik, bir misafirin gelip yerini tanımaması korkusundan, sabaha kadar ateş yakardı." Mâlik mürted olarak öldürülmüştü. Ömer, "Onu bana anlat" dedi. Mütemmim şöyle dedi: "Mâlik soğuk gecede, üzerinde ince bir kıyafetle, dolu olan iki su tulumu arasında, güçlü beygirlere biner, yavaş atları sürerdi. Sivri bir mızrak kuşanmış olduğu hâlde sabaha dek yürürdü. Yüzü adeta bir ay parçası gibiydi." Ömer, "Onun hakkında söylediğin şiirini bana oku" dedi. Mütemmim de onun hakkında yazdığı mersiyeyi Ömer'e okudu. Bir beyti şöyleydi:

Biz zamanın bir diliminde, Cezîme'nin pişman olmuş iki insanı gibiydik
Hatta bizim için, "Onlar ayrılmazlar" denilmişti

Bunun üzerine Ömer, "Eğer güzel şiir söyleseydim, kardeşim Zeyd için bir mersiye söylerdim" dedi. Mütemmim, "İkisi bir değildir, ey Müminlerin Emîri! Eğer kardeşim senin kardeşinin öldürüldüğü yerde [Müslüman olarak] öldürülmüş olsaydı ona ağlamazdım" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Hiç kimse bana kardeşim için verdiğin taziyeden daha güzel bir taziye vermemiştir" dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Zeyd Bedir gazvesinde bulundu. Ömer'le o ellerindeki tek zırhı [birbirlerine vermek istiyor,] biri diğerine "Senden başkası bunu giyemez" diyordu. Zeyd b. Hattâb Uhud savaşında da bulundu. Resûlullah'ın yanında kalan dört kişiyle birlikte dayandı; kaçanlarla kaçmadı. Resûlullah (sas) ona dağa tırmanmasını ve Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe'yi geri getirmesini söyledi. Zeyd ona yetişti; fakat Ebü'l-Cehm ona, "Ben kan yalayıcıyım" dedi. Zeyd ona, "Ben de öyle" dedi. Benî Adî'ye "Valağatu'd-Dem" [kan yalayıcılar] denilirdi. "Hilfü'l-Mutayyebîn"[214] denilen anlaşmada karşılıklı yemin ederlerken Mutayyebîn ellerini güzel kokuya daldırdılar, onlar ise ellerini kan çanağına soktular. Ömer, "Saba rüzgârı estikçe mutlaka Zeyd'i hatırlarım" derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı; dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer el-Ömerî anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den rivayet etti; dedi ki: Ömer Uhud günü kardeşi Zeyd'e, "Yemin ettim; sen benim zırhımı giyeceksin" dedi. Zeyd de, yemininden dolayı giydi. Sonra zırhı çıkardı. Ömer ona, "Ne oluyor sana?" dedi. Zeyd, "Kendin için istediğini ben de kendim için istiyorum" dedi. Ömerî dedi ki: Bununla şehadeti kastediyordu.

Zeyd b. Hattâb'ın Çocukları

Abdurrahman: Onun annesi Ebû Lübâne b. Abdülmünzir el-Ensârî'nin kızıdır.

---

214 İslâm'dan önce Mekke'de, Kâbe'ye yapılacak hizmetler konusunda aynı görüşte olan kabileler, kendi aralarında birbirlerini sonuna kadar desteklemek ve yalnız bırakmamak üzere yemin etmişlerdi. Abdümenâfoğulları'nın oluşturduğu topluluğun üyeleri, bir kaba konulmuş güzel kokulu bir sıvıya ellerini batırarak Kâbe duvarına sürdüler; bundan dolayı onlara "mutayyebîn" (güzel kokulular), yaptıkları ittifak ve yemine de "Hilfü'l-mutayyebîn" denildi. [bkz. Hüseyin Algül, *TDV*, https://islamansiklopedisi.org.tr/Hilfu'l-mutayyebin] (09.10.2022) (M).

Esmâ: Onunla Ubeydullah b. Ömer evlendi. Ubeydullah Sıffîn'de öldürüldü.

Abdurrahman b. Zeyd'in çocukları

Abdülhamîd b. Abdurrahman: Onun annesi Bükkâiyye'dir.

Abdullah b. Abdurrahman: Onun annesi Fâtıma bt. Ömer b. Hattâb'dır. Onun annesi de Ümmü Hakîm bt. Hâris b. Hişâm idi.

Esîd b. Abdurrahman: Onun annesi Sakîf kabilesindendir.

Ömer b. Abdülazîz, Abdülhamîd b. Abdurrahman'ı Kûfe'ye vali yaptı. Kendisi aksaktı. Onunla ilgili haberi valiliğiyle ilgili bölümde yazdık. Onun çocuklarından birisi İbrâhim b. Abdülhamîd'dir. [Onun oğlu da] Ebû Ya'kûb İshak b. İbrâhim'dir. Bu Ebû Ya'kûb, "Hattâbî" diye bilinirdi. Onun Basra'da bir evi vardır. Çocukları da oradadır.

Abdülmelik b. Abdülhamîd: Müminlerin Emîri Ebû Câfer'in Bahreyn valisiydi.

Abdülkebîr b. Abdülhamîd: Kendisi yaz seferlerinde komutan olarak görevlendirilmişti. Abdülkebîr çok değerli bir insan olup şiir de söylerdi.

Ömer b. Abdülhamîd: Şerif ve yakışıklı bir adamdı. Müminlerin Emîri Ebü'l-Abbas'ın Yemen ve Mekke valiliklerinde bulundu.

Saîd b. Abdülkerîm: Onlar Harran'dadırlar.

Benî Adî b. Ka'b'dan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl

Kureyş, Nüfeyl b. Abdüluzzâ'nın yanında muhakeme olurlardı.

Resûlullah (sas), "Zeyd b. Amr b. Nüfeyl tek başına bir ümmet olarak diriltilecektir" buyurdu. Zeyd putlara ibadet etmeyi terk etmiş; İbrâhim'in dinini arıyordu. Önceleri elinin üzerine, daha sonra Kâbe'ye secde diyordu. Namazında şöyle derdi:

İyiliği arzu ediyorum
Kibirli olmayı değil[215]
Hiç sıcakta yürüyen, kaylule yapan gibi olur mu?
İbrâhim'in sığındığına ben de sığınıyorum
Kıbleye yönelmiş hâlde ve kıyamda
Şöyle diyor: "Boyun büktüm, sana karşı
Bana ne buyurursan onu üstlenirim"

Daha sonra tekbir getirir ve secdeye kapanırdı.

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl Peygamber'in (sas) gönderilmesini bekliyordu. Bir gün Âmir b. Rebîa'ya, "Ey Âmir, ben bu peygamberi bekliyorum. Eğer ona yetişirsem kesinlikle ona inanacağım; eğer yetişmezsem benden ona selam söyle" dedi. Peygamber (sas) gönderilince Âmir bu durumu Resûlullah'a haber verdi. Resûlullah (sas), "Ona da selam olsun" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Affân b. Müslim es-Saffâr anlattı; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Musa b. Ukbe anlattı; dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah, Abdullah b. Ömer'den şunu işittiğini söyledi: Resûlullah (sas) Beldah'ın[216] aşağı tarafında Zeyd b. Amr ile karşılaştı. Bu bi'setten önceydi. Resûlullah (sas) ona bir tabak et sundu. Zeyd yemek istemedi. Sonra, "Putlarınız adına kestiğinizden ve Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvandan yemem" dedi.

Bana Hüseyn b. Ali b. Esved el-İclî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Mücâlid'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah'a (sas) Zeyd b. Amr soruldu. Resûlullah (sas), "O Kıyamet günü tek başına bir ümmet olarak diriltilecektir" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Musa b. Şebbe'den, o Hârice'den, o da Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'ten rivayet etti; dedi ki: Saîd b. Müseyyeb'den işittim; Zeyd b. Amr'dan söz ediyor ve şöyle diyordu: Zeyd b. Amr, Peygamber'e (sas) vahiy nazil olmadan beş yıl önce, Kureyş Kâbe'yi

215 Hem RK'de, hem de ZZ'de bu ifade (اَلْبِرَّ أَرْجُو لاَ الْخَالَ) "*İyiliği arzu ediyorum, kibirli olmayı değil*" şeklinde geçmektedir. *Lisânü'l-Arab*'ın müellifi İbn Manzûr bu sözün (البِرُّ أَبْقَي لا الخال) "*İyilik baki kalır, kibir değil*" şeklinde olduğunu ifade diyor (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (خيل) maddesi). Ancak Belâzürî'nin tercih ettiği metnin daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Muhtemelen İbn Manzur'un kaydı, (البِرَّ اَبْغِي لاَ الْخَالَ) şeklinde gelen rivayetin tashifidir (M).

216 Beldah, Mekke yakınlarında, batı tarafında yer alan bir vadidir (*Mu'cemü'l-Büldân*).

bina ederken vefat etti. Ölüm ona geldiği zaman Zeyd, "Ben İbrâhim'in dinindeyim" diyordu.

Ömer b. Hattâb ve Saîd b. Zeyd, Zeyd b. Amr'ı Resûlullah'a sordular. Resûlullah (sas), "Allah Zeyd b. Amr'ı affetsin ve ona rahmet eylesin. Çünkü o İbrâhim'in dini üzere vefat etmiştir" dedi. Müslümanlar da onun için istiğfarda bulunuyor ve ona rahmet diliyorlardı. Sonra Saîd b. Müseyyeb, "Allah ona rahmet etsin ve onu affetsin" dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hristiyanlar Zeyd b. Amr'ı öldürdüler. Zeyd şöyle dedi:

Lât'ı da Uzzâ'yı da, terk ettim hepsini
İşte böyle yapar, kahraman ve sabırlı kimse
Ne Uzzâ'yı tasdik ederim, ne de iki kızını
Ne de Benî Ganm'in iki putunu ziyaret ederim

Varaka b. Nevfel Zeyd'e şöyle dedi:

Doğru yola geldin ve huzurlu oldun, ey İbn Amr!
Uzaklaştın, yakıcı ateş dolu bir tandırdan
Öyle bir Rabbe dua ediyorsun ki, benzeri yoktur
Ve bilindiği gibi, tağut olan sanemleri terk ettin

Saîd b. Zeyd

Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in annesi Fâtıma bt. Ba'ce b. Ümeyye b. Huveylid, Huzâa kabilesinden ve ilk muhacirlerden olan Ganm b. Müleyh'in çocuklarındandır. Saîd, Ömer b. Hattâb'dan çok önce Müslüman oldu. Saîd, cennetle müjdelenmiş on kişiden birisidir. Künyesi "Ebü'l-A'ver" idi. O ve Ebû Ubeyde aynı günde, Resûlullah (sas) Erkam'ın evine girmeden önce İslâm'a girmişlerdi.

Vâkıdî dedi ki: Saîd'in babası Zeyd b. Amr, cahiliye döneminde putları reddetmiş ve onlardan hoşlanmamıştı; İbrâhim'in dinini arıyordu. Putlara kesilen etleri yemiyordu; ne Yahudi ne de Hristiyan idi. Kâbe'ye yönelir ve "Allah'ım! Sen haksın; senin davetine icabet ediyorum. Sana kulluk ve kölelik yapmaya hazırım" derdi. Ayrıca, "Eğer hangi tarafa sana secde edileceğini bilseydim o yöne secde ederdim" der ve sonra avucunun içine secde ederdi.

Zeyd b. Amr, Mekke'de kız çocuklarını öldürmek isteyen her ailenin kızını, imkânı olduğu takdirde ailesine bir köle, bir cariye, bir at, bir deve veya bir koyunu fidye vererek kurtarırdı. Bu fidye ile kurtarma işi çoğalınca bu kez öldürmek istedikleri kızın ve annesinin nafakasını üstleniyordu. Zeyd, Kureyş'i terk ederek Hirâ dağında bir çadır kurdu. Orada ibadet ediyordu. Bu yüzden onu "Râhib" diye adlandırdılar. Zeyd vefat ettiğinde Hirâ dağının eteğine defnedildi. Zeyd, bi'setten beş yıl önce, Kureyş Kâbe'yi inşa ederken vefat etti.

Kendisi Şam memleketini dolaşmış ve oralardaki Ehl-i kitapla münazara yapmıştı. Onların âlimlerinden, yakın bir zamanda Arabistan'dan, İbrâhim'in dinine ve milletine davet eden bir peygamberin çıkacağını, Araplarla savaşacağını, acemleri de tevhid dinine davet edeceğini ve Allah dışında ibadet ettikleri şeyleri terk edeceğini işitmişti. Bu yüzden oğlu Saîd b. Zeyd'e şöyle dedi: "Bak oğlum! Ben kitap ehli âlimlerden işittim; bu beldemizden bir peygamberin gönderileceğini haber verdiler. Eğer ona yetişirsem kesinlikle ona tabi olacağım ve onunla birlikte savaşacağım. Oğlum! Eğer onun bi'setinden önce ölürsem, sakın ona tabi olmaktan ve ona yardım etmekten uzak durma; ona ilk iman edenlerden ol. Çünkü senin kavmin dalalet üzerindedirler." Resûlullah (sas) peygamberliğini ilan edince ve insanları bir tek Allah'a davet ettiği ortaya çıkınca Saîd kavminden gizli bir şekilde Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve Müslüman oldu. Saîd, "Müslümanlığımızı bir müddet gizledik" derdi.

Zeyd Belkâ'da iken Peygamber'in (sas) ortaya çıkış haberinin ona ulaştığı, fakat Peygamber'i (sas) göremeden vefat ettiği de rivayet edilir. Ancak birinci haber daha doğrudur.

Vâkıdî dedi ki: Zeyd b. Amr'ı ve Resûlullah'ı (sas), cahiliye döneminde bir sofra bir araya getirdi. Resûlullah (sas) bir ağacın altında oturmuştu. Zeyd de onunla birlikte oturdu. Resûlullah (sas) [mevlası] Zeyd b. Hârise'yi sofraya davet etti. Hepsi birlikte yediler.[217] Zeyd b. Amr da Kureyş'in

217 Gerek daha önceki rivayetten gerek bu rivayetin baş tarafından anlaşılacağı gibi burada sofraya davet edilen kişinin Zeyd b. Hârise değil, Zeyd b. Amr olması gerekmektedir. Nitekim rivayetin baş tarafında, (ضَمَّـهُ والنبـيَ صَلَّـى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ فِـي الجاهليـة سُـفْرَةٌ) "Zeyd b. Amr'i ve Resûlullah'ı bir araya getiren bir sofradır" denilmiştir. Ancak hem ZZ'de hem de RK'de "Zeyd b. Harise" kaydı yer almaktadır. Bunun yanlış olduğunu düşünüyoruz (M).

dinini ayıplıyor ve İbrâhim'in dininden söz ediyordu. Zeyd b. Amr, "Neseb yönünden Mekke'nin en şereflisi, en güzel ahlaklısı ve en doğru sözlüsü olan bir peygamber Mekke'de ortaya çıkacaktır. Eğer ona yetişirsem kesinlikle ona inanacağım ve onunla birlikte savaşacağım" derdi.

Saîd b. Zeyd Ömer'in kız kardeşi Fâtıma bt. Hattâb ile evliydi. Saîd Müslüman olduğu gün Fâtıma da Müslüman oldu ve onunla birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına geldi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı; dedi ki: Bize Ebû Sâlih Şu'ayb b. Harb anlattı; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bize Hur b. Sabbâh anlattı; dedi ki: Abdurrahman b. Ahnes'ten işittim; şöyle dedi: Muğîre b. Şu'be hutbede Ali'ye dil uzattı. Bunun üzerine Saîd b. Zeyd b. Amr Muğîre'ye, "Resûlullah'a şahitlik yaparım ki ondan şöyle dediğini işittim: 'Peygamber cennettedir; Ebû Bekr cennettedir; Ömer cennettedir; Osman cennettedir; Ali cennettedir; Talha cennettedir; Zübeyr cennettedir; Sa'd b. Ebû Vakkâs cennettedir; Abdurrahman b. Avf cennettedir.' İstersem onuncusunu da söyleyebilirim" dedi. Oradakiler söylemesi için ısrarcı oldular; sonunda kendisini de söyledi.

Resûlullah (sas), [Bedir'den önce] Kureyş kervanından haber almak üzere Talha ve Saîd b. Zeyd'i görevlendirmişti. İkisi geldiler ve kervanı, Bedir'den dönerken Melel ve Seyyâle arasında gördüler. Saîd b. Zeyd Bedir'de hazır bulunamadı; ama Resûlullah (sas) ganimetten ona hisse ayırdı. Saîd Uhud savaşına ve diğer gazvelere katıldı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Haccâc b. Minhâl el-Enmâtî anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Kelbî'den, o Ebû Talha'dan, o da Saîd b. Zeyd'den şöyle dediğini nakletti: Resûlullah (sa), "Kureyş'ten on kişi cennettedir: Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Mâlik, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O, Âişe bt. Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan işitenlerden rivayet etti; Âişe dedi ki: Sa'd, Saîd b. Zeyd b. Amr'ın cenazesini Akîk'te yıkadı. Sonra onu götürdüler. Sa'd evinin yanına geldiğinde evine girdi; insanlar da onunla

beraberdi. Evde yıkandı; sonra evden çıktı ve "Ben Saîd b. Zeyd'in cenazesini yıkadığım için yıkanmadım; sıcaklıktan yıkandım" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Enes b. İyâd anlattı. O Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den rivayet etti; dedi ki: Abdullah b. Ömer Saîd b. Zeyd'in cenazesine koku sürdü ve onu taşıdı. Sonra Mescide girdi; abdest almadan cenaze namazını kıldırdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Enes b. İyâd anlattı. O Yahya b. Saîd'den rivayet etti; dedi ki: Bana Nâfi anlattı. O Abdullah b. Ömer b. Hattâb'dan rivayet etti; dedi ki: Cuma günü, kuşluk vaktinde Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl için vefat ilanı yapıldı. İbn Ömer Akîk'teki cenazesine geldi ve cumayı terk etti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve İbrâhim b. Müslim el-Hârizmî anlattılar; dediler ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı; dedi ki: Bize Ömerî haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl için Cuma günü vefat ilanı yapıldı. İbn Ömer cumaya gitmek için hazırlık yapıyordu. Hemen onun cenazesine geldi ve cumayı terk etti.

Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymûn ve Muhammed el-Mervezî anlattılar; dediler ki: bize Yezid b. Harun anlattı; dedi ki: Yahya b. Saîd Nafi'den, o da İbn Ömer'den bunun benzerini rivayet etti.

Bana Muhammed b. Hâtim ve Muhammed b. Sa'd anlattı; dediler ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı. O Nâfi'den, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer Saîd b. Zeyd'in cenazesine koku sürdü. Kendisine, "Sana misk getirelim mi?" denildi. İbn Ömer, "Evet, miskten daha güzel bir koku var mıdır?" dedi.

Bana Amr b. Muhammed ve Muhammed b. Sa'd anlattılar; dediler ki: Bize Fadl b. Dükeyn anlattı; dedi ki: Bize İbn Uyeyne anlattı. O İbn Ebû Necîh'ten, o da İsmail b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer Saîd b. Zeyd'in cenazesine çağrıldı. İbn Ömer o sırada cumaya gitmek üzereydi. Hemen cumayı terk edip onun cenazesine geldi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize Ma'n b. İsa anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer anlattı. O Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Saîd b. Zeyd b. Amr Akîk'te vefat etti. Oradan Medine'ye taşındı ve oraya defnedildi.

Vâkıdî dedi ki: Bana, Saîd b. Zeyd b. Amr'ın çocuklarından olan Abdülmelik b. Zeyd anlattı. O babasından nakletti; dedi ki: Saîd b. Zeyd Akîk'te vefat etti ve adamların omuzlarında taşınıp Medine'de defnedildi. Onun kabrine Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Abdullah b. Ömer indi. Onun vefatı hicretin 50. yılında veya 51. yılındaydı. Vefat ettiğinde 70 küsur yaşındaydı. Saîd b. Zeyd uzun boylu, esmer ve kıllıydı.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Heysem b. Adî şöyle dedi: Saîd b. Zeyd Kûfe'de, Muâviye'nin valisi Muğîre b. Şu'be'nin valiliği sırasında vefat etti. Cenaze namazını Muğîre kıldırdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize -Muttalib b. Abdümenâf'ın çocuklarından-Hakîm b. Muhammed haber verdi. O babasından nakletti; dedi ki: Saîd b. Zeyd'in yüzüğünde Allah'ın kitabından bir ayetin yazılı olduğunu gördüm.

Vâkıdî dedi ki: Kûfe halkı, Saîd b. Zeyd'in kendi beldelerinde vefat ettiğini ve onun cenaze namazını Muğîre b. Şu'be'nin kıldırdığını düşünüyorlar. Dedi ki: Mâlik b. Enes, "Bir grup ilim ehlinden işittim; onlar Saîd'in Medine'de defnedilmiş olduğundan kuşku duymuyorlar" dedi.

Heysem b. Adî dedi ki: Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b, Muâviye zamanında, Kûfe'de vefat etti. O gün orada vali olan Muğîre b. Şu'be onun cenaze namazını kıldırdı.

Dediler ki: Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in çocukları şunlardır:

Abdurrahman el-Ekber: Soyu devam etmemiştir. Onun annesi Ümmü Cemîl bt. Hattâb'dır. İsmi Remle'dir.

Abdullah el-Ekber, *Abdurrahman el-Asğar* ve *Amr el-Ekber*: Bu üçünün de soyu devam etmemiştir.

Amr el-Asğar ve *Esved*: Esved babasından önce vefat etti ve soyu devam etmedi.

İbrâhim el-Ekber, *Hâlid* ve *Ümmü Zeyd*: Ümmü Zeyd, Muhtâr b. Ebû Ubeyd'in eşiydi.

İbrâhim el-Asğar ve birkaç kızı daha vardı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Muhammed b. Abdullah b. Saîd b. Zeyd şair idi. Yezîd b. Muâviye'ye şunu söylemişti:

Sen bizdensin ama dayın bizden değil
Ey heva heves uğruna namazı zayi eden adam!

Ebü'l-Yakzân'ın dışındakiler bu beytin Musa Şehevât'a ait olduğunu söylediler.

Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî dedi ki: Benî Adî'den Abdunühm b. Nüfeyl cahiliye döneminde, Ficâr gününde öldürüldü.

Dedi ki: Temîm b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh'ın çocuklarından birisi Habîb b. Temîm'dir. Onun annesi Benî Esed'dendir.

Habîb'in çocuğu da Müemmel'dir. Onun annesi, Huzâa'dan Âmir b. Beyâde'nin kızıdır. Onun çocuklarından birisi Ebû Bekr -adının Eyyûb el-Eşel olduğu söylenir- b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Abdullah b. Müemmel'dir. Bu zat Hâricîlerin görüşündeydi. Kendisi Tâlibü'l-Hak diye bilinen Abdullah b. Yahyâ ile beraberdi. Tâlibü'l-Hakk'ın haberini kitabımızda anlattık.

Saddâd b. Ubeydullah b. Kurt'un çocukları Halef b. Saddâd ve Abdüşems'tir. Bu ikisinin annesi Leylâ bt. Sa'd b. Rebâb b. Sehm'dir.

Ezâh b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt'un çocukları, Abdullah b. Ezâh ve Enes b. Ezâh'dır. Sürâka b. Mu'temir b. Enes b. Ezâh da onlardandır. Sürâka kâfir olarak öldü. Resûlullah (sas), "Kıyamet günü en çok azap görecek insan, Sürâka b. Mu'temir gibi şamata yapan, velveleci ve çarşılarda bağırıp çağıran adamlardır" buyurdu. Onun oğlu olan Amr b. Sürâka Müslümanların iyilerindendi. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshak, Ebû Ma'şer ve Vâkıdî gibilerin rivayetine göre Resûlullah (sas) ile birlikte Uhud'da bulunmuştur.

Muhammed b. İshak'ın anlattığına göre Abdullah b. Sürâka iki oğluyla birlikte Bedir'de bulundu. Ancak Muhammed b. İshak dışında diğer tarihçiler bunu zikretmedi. Fakat bu doğru değildir. Amr b. Sürâka Resûlullah (sas) ile birlikte Uhud, Hendek ve diğer bütün gazvelerde bulunmuştur. Osman döneminde vefat etti.

Muhammed b. İshak dedi ki: Abdullah b. Sürâka kardeşinden sonra vefat etti. Ancak onun soyu devam etmemiştir.

Sürâka'nın Ubeydullah adında bir oğlu daha vardı.

Kelbî dedi ki: Sürâka'nın çocuklarından bazıları şunlardır:

Zâide b. Abdurrahman b. Osman b. Abdullah b. Sürâka, Medine şurtasının başına getirilmişti. Kardeşi Eyyûb Hâricîlerle birlikteydi. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Osman b. Abdullah b. Sürâka, Haccâc ile birlikteydi. Bedeviler yol kestiler. Haccâc onu onların üzerine gönderdi. Osman onları yakalayıp ateşe atıyordu.

Kelbî ve Vâkıdî dediler ki: Osman b. Abdullah b. Sürâka'nın annesi, Zeyneb bt. Ömer b. Hattâb'dır. Zeyneb Ömer'in en küçük çocuğuydu. Osman, 83 yaşında iken, hicretin 118. yılında vefat etti. Osman İbn Ömer'den rivayette bulunmuştur.

Avîc b. Adî b. Ka'b'ın Çocukları

Abîd: Onun annesi, Huzâa'dan Mahşiyye bt. Selul b. Adî b. Ka'b'dır.

Abîd'in Çocukları

Avf ve *Abdullah b. Abîd*: Bunların annesi Mâviyye bt. Adî b. Hacer b. Abd b. Maîs b. Âmir b. Lüey'dir.

Avf'ın Çocukları

Abd b. Avf, *Nüfeyle b. Avf* ve *Hursân b. Avf*: Bunların annesi Hüzeyl kabilesinden Kılâbe bt. Hâris'tir.

Nu'aym b. Abdullah b. Esîd

Benî Avîc'den birisi de Nu'aym -O en-Nehhâm'dır- b. Abdullah b. Esîd b. Abduavf b. Abîd b. Avîc b. Adî b. Ka'b'dır. Ona en-Nehhâm [öksüren] denilmiştir; çünkü Resûlullah (sas), "Cennete girdim; orada Ebû Bekr'i ve Ömer'i gördüm ve Nu'aym'dan de bir öksürük duydum" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den. O Ya'kûb b. Amr'dan, o da Ebû Bekr b. Ebû Ubeydullah el-Adevî'den rivayet etti; dedi ki: Nu'aym b. Abdullah 11. sırada Müslüman oldu. Kendisi Müslümanlığını gizlerdi. Onun babası da Benî Adî'nin fakirlerine azık temin ediyordu. Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî onunla karşılaştı ve "Ey Abdullah'ın oğlu! Sen Muhammed'e tabi olmakla babanın inşa ettiğini yıktın ve onun kurduğu akrabalık köprüsünü kestin" dedi. Nu'aym ise, "Ben ona biat ettim; bunu bana söyleme ey Ebû Abdüşems. Çünkü ben babamın binasını yükselttim ve onu şereflendirdim" dedi.

Dedi ki: Nu'aym Medine'ye hicret etmek istediği zaman akrabaları peşine düşüp, "Hangi dini ediniyorsan edin; yeter ki buradan gitme" dediler. Nu'aym da Mekke'de kaldı; kimse ona yaklaşmıyordu. Sonra hicretin 6. yılında Medine'ye muhacir olarak geldi. Yanında da 40 kadar akrabası vardı. Medine'ye varınca Resûlullah (sas) selam vererek yanına geldi ve onunla kucaklaşıp onu öptü. Sonra Resûlullah (sas) ona,"Ey Nu'aym! Senin kavmin senin için benim kavmimden daha hayırlı çıktılar" dedi. Dedi ki: Nu'aym ile beraber olanlar sıtmaya yakalandılar ve ishal oldular. Resûlullah (sas) abdest aldı; onlar da Resûlullah'ın (sas) abdest suyundan içtiler. Böylece hem sıtmaya tutulanlar iyileştiler, hem de ishal olanların ishali kesildi.

Kelbî dedi ki: Nu'aym en-Nehhâm Mu'te savaşında şehid edildi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Nu'aym Habeşistan'a hicret etmişti. Onun soyu devam etmemiştir. Ancak doğru olan, onun Habeşistan'a hicret etmemiş olduğudur.

Vâkıdî ve başkaları dediler ki: Tay kabilesinden Zeyneb bt. Hanzale adında bir kadın Üsâme b. Zeyd'in nikâhındaydı. Üsâme baliğ olduğunda, yani 14 yaşındayken onunla evlenmişti. Üsâme onu boşadı; Resûlullah

(sas) onu Nu'aym ile evlendirdi. Zeyneb ondan İbrâhim b. Nu'aym b. Abdullah'ı dünyaya getirdi. İbrâhim b. Nu'aym Ümmü Osman bt. Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb ile evlendi. Sonra Ümmü Osman vefat etti. Bu kez İbrâhim, Rukayye bt. Ömer b. Hattâb ile evlendi. Rukayye de onunla evliyken vefat etti. Âsım b. Ömer İbrâhim'i Bakî mezarlığından evine getirdi ve onun için iki kızını çıkardı: Ümmü Âsım ve Hafsa… Sonra, "Bunlardan birisini seç" dedi. Hafsa, kısa olanlarıydı. İbrâhim Ümmü Âsım'ın güzelliğine baktı ve [kendi kendine], "Âsım bununla bazı mallar elde edecek" dedi ve onu bıraktı. Sonra, "Beni, Hafsa ile evlendir" dedi. Âsım onu Hafsa ile evlendirdi. İbrâhim, Âsım b. Ömer'e 10.000 dirhem gönderdi. Âsım ise 6.000 dirhemi geri gönderdi, 4.000 dirhemi aldı.

Abdülazîz b. Mervân b. Hakem Ümmü Âsım'ı istedi ve onunla evlendi. Ümmü Âsım ondan Ebû Bekr ve Ömer b. Abdülazîz adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Abdülazîz Mısır valisiyken Ümmü Âsım ona götürüldü. Ancak Ümmü Âsım vefat etti. Harre gününde İbrâhim b. Nu'aym öldürülünce Abdülazîz b. Mervân, İbrâhim'den dul kalan Hafsa ile evlendi. Ümmü Âsım Eyle'den geçtiğinde, orada bulunan Şerşîr adında kocamış bir adam Ümmü Âsım'a bir hediye vermişti. Ümmü Âsım da ona hayır yapar ve ihsanda bulunurdu. Ümmü Âsım'ın vefatından sonra Hafsa oradan geçince, Şerşîr'in verdiğini aldı; ancak onu umursamadı. Bunun üzerine Şerşîr, "Heyhat… Hafsa Ümmü Âsım'ın soyundan değildir" dedi ve bu söz darb-ı mesel oldu. Ömer b. Hattâb, "Allah Nu'aym'a rahmet eylesin; iki güzellikte beni geçti: Benden önce Müslüman oldu ve benden önce cennete girdi" derdi.

Vâkıdî dedi ki: Nu'aym Ecnâdeyn savaşında şehit oldu. Hicretin 15. yılında, Yermûk gününde şehit olduğu da söyleniyor. Kelbî dedi ki: Nu'aym Mu'te'de şehit oldu. Nu'aym'ın künyesi "Ebû Abdullah" idi.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Velîd b. Sâlih anlattılar. Onlar Vâkıdî'den, o Ferve'den, o Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan rivayet etti; dedi ki: Resûlullah (sas) Nu'aym en-Nahhâm'ın evini ziyaret ettiği kadar hiç kimsenin evini ziyaret etmiş değildir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Nu'aym'ın (ra) soyu devam etmemiştir.

Adî b. Nadle

Benî Avîc'den Adî b. Nadle b. Abdüluzzâ b. Hursân b. Avf b. Abîd b. Avîc ikinci Habeşistan hicretine katıldı ve orada vefat etti. İslâm'da ilk olarak varis olunan odur. Oğlu Numân b. Adî ona varis olmuştur. Ömer b. Hattâb bu Numân'ı, Meysân'a tayin etmişti; kendisi şöyle dedi:

Hey! Bildir Hasnâ'ya, kocasına Meysân'da
Cam bardaktan ve yeşil testiden su içirildiğini
İstediğimde dihkânlar bana şarkı söylerler
Ve her havaya uygun çalgı çalarlar
Müminlerin Emîri'nin hoşuna gitmez böyle şeyler, bilirim
Bizimle masaya oturur, yıkılmış saraylarda
Benim masa arkadaşım olduğunda büyüğü ile içir bana
İçirme bana, çentilmiş olan küçüğüyle

Şiir Ömer'e (ra) ulaşınca Ömer, "Vallahi onların içki için bir araya gelmeleri beni çok üzmüştür. Kim ona ulaşırsa, onu azlettiğimi ona bildirsin" dedi ve onu azlettiğine dair mektup yazdı. Ömer'in yanına gelince Numân "Ey Müminlerin Emîri, vallahi şiirde söylediklerimden hiç birini yapmış değilim. Fakat ben şair bir adamım. Boş bir zamanıma denk geldi ve bu şiiri söylemiş oldum" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Sen bir daha benim için bir iş görme" dedi.

Muhammed b. İshak dedi ki: Numân babasıyla birlikte Habeşistan'daydı. Onun soyu devam etmiştir.

Mutî b. Esved b. Hârise b. Nadle

Onlardan birisi Mutî b. Esved b. Hârise b. Nadle b. Abdüluzzâ b. Hursân b. Avf b. Abîd b. Avîc'dir. Onun adı "Âs" idi. Resûlullah (sas) ona "Mutî" adını koydu. Vâkıdî dedi ki: Mutî Fetih günü Müslüman oldu. Resûlullah (sas) o gün ona "Mutî" ismini verdi; adı "Âs" idi. Kendisi Mekke'de ikamet etti ve Osman zamanında vefat etti. Onun Veddân'da evleri ve malları vardı.

Vâkıdî dedi ki: *Abdullah b. Mutî b. Esved*, Resûlullah (sas) döneminde dünyaya geldi. Abdullah b. Zübeyr'in fitnesi sırasında Mekke'de vefat etti.

Dedi ki: Mutî'in, Abdurrahman b. Mutî adında bir oğlu daha vardı. Abdurrahman İbnü'z-Zübeyr ile beraberdi; İbnü'z-Zübeyr onu Kûfe'ye vali yapmıştı. Muhtâr onu Kûfe'den çıkardı. Sonra tekrar İbnü'z-Zübeyr'e katıldı ve hep onunla kaldı. Birçok yara aldı ve o yaralardan dolayı Mekke'de vefat etti. Onun cenaze namazını Haccâc kıldırdı. Namaz kılarken, "Allah'ım! Bu adam senin düşmanındır. Senin düşmanlarının dostu ve dostlarının düşmanıydı. Onun kabrini ateşle doldur Allah'ım! Onu perişan edecek bir şekilde rahmetinden uzaklaştır" şeklinde dua etti.

Şam halkı Yezîd'e biat etmedikleri takdirde Medinelilerle savaşmak üzere Medine'ye geldikleri zaman Abdullah b. Mutî, İbnü'z-Zübeyr için Medinelilerden biat almıştı. Fakat Müslim b. Ukbe zafer kazanınca Abdullah b. Mutî kaçtı ve İbnü'z-Zübeyr'in yanına geldi. İkinci kuşatmada İbnü'z-Zübeyr ile birlikte savaşırken şöyle demişti:

Harre günü firar edenim ben
Hür olan ancak bir kez firar eder
Bugün o kaçışı, bir saldırı ile telafi edeceğim

Dedi ki: Abdullah b. Zübeyr Abdullah b. Mutî'i Kûfe'ye vali tayin etti. O da insanları Abdullah b. Zübeyr'e biat etmeye çağırdı. Ancak onun ismini vermeden, "Müminlerin Emîri'ne biat edin" dedi. Ona biat edenlerden birisi de Fudâle b. Şerîk el-Esedî idi. Deniliyor ki: Abdullah b. Hemmâm es-Selûlî idi. Şöyle demişti:

İbn Mutî biat için davet etti; gittim yanına
Ona biat ettim ama kalbim ısınmamıştı ona
Uzattı bana pürüzlü elini, onu elliğimde
Sertlikten, halifelerin ellerinden olmadığını anladım
Aşırı sertlikten dolayı dokunmak istemedim
Uzun ve nazik ellerden değildi, o el
Alışmış, kavmin bostanlarına vurmaya
Firar eder, ölüm tehlikesi baş gösterdiği zamanlarda
Biat ettiğimde vermedi, halifemin ismini
Ve sadece bir maceracının şartını koştu, biatte

Muhtâr b. Ebû Ubeyd onun üzerine gitti. Abdullah b. Mutî Kûfe hükümet konağından çıktı ve saklandı. Fakat Muhtâr onun haberini aldı. Ona 100.000 dirhem gönderdi; o da dirhemleri alınca Kûfe'den çıktı ve İbnü'z-Zübeyr'in yanına gitti. Abdullah, İbnü'z-Zübeyr'e Kûfe halkının yaptığı zulümleri mazeret gösterdi. Abdullah b. Mutî öldürülünceye kadar İbnü'z-Zübeyr ile birlikte savaştı. Deniliyor ki: Kendisi birkaç yara almıştı ve çarpışmadan sonra o yaralar sebebiyle vefat etti. Bu daha doğrudur.

Dedi ki: Yezîd b. Muâviye Velîd b. Utbe'ye, "Abdullah b. Mutî'i yakala ve onu hapse at" diye mektup gönderdi. Velîd de onu yakaladı ve hapse attı. Bunun üzerine Benî Adî kabilesi toplandı. İçlerinde Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe ve Abdullah b. Ömer de vardı. Bunlar Velîd ile konuştular ve "Neden arkadaşımızı hapsettin?" dediler. Velîd, "Müminlerin Emîri onu hapse koymam için bana mektup yazdı. Ben mektup yazacağım; siz de yazın. Ben de bekleyeceğim; siz de bekleyin" dedi. Sonra Benî Adî kabilesinin adamları hapse gelip onu kurtardılar.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: İbrâhim b. Abdullah b. Mutî, Kudeyd'de Hâricîlerle yapılan savaşta Kureyş'in başındaydı. Medine'de vefat etti. Muhammed b. İbrâhim, Muhammed b. Süleyman b. Ali'nin yanında değerli bir insandı.

İbnü'l-Kelbî dedi ki: Süleyman b. Mutî, Cemel günü Âişe ile birlikte savaşırken öldürüldü.

Dedi ki: Benî Avîc'den birisi de, *Mes'ûd b. Hârise b. Nadle*'dir. Mu'te gününde öldürüldü.

Onlardan birisi de *Kays b. Hâris b. Nadle*'dir. Bu zat cahiliye döneminde, Ficâr savaşında öldürüldü.

Onlardan birisi de *Ma'mer b. Abdullah b. Nadle b. Abdüluzzâ b. Hursân*'dır. Bu zat, ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Onun Habeşistan'dan gelişi Câfer b. Ebû Tâlib ile beraberdi. Ma'mer b. Abdullah, Resûlullah'ın (sas) hac yolculuğunda yükünü hazırlamıştı. Ömer devrinde vefat etti. Mekke'de Müslüman olmuştu.

Onlardan birisi de, *Urve b. Ebû Üsâse b. Abdüluzzâ b. Hursân*'dır. Bu zat ikinci Habeşistan hicretine katıldı ve orada vefat etti.

Abdullah b. Abîd b. Avîc'in Çocukları

Âmir b. Abdullah: Onun annesi Ümmü Süfyân bt. Riyâh b. Abdullah b. Kurt'tur. Âmir b. Abdullah'ın, Gânim b. Âmir adında çocuğu oldu. Gânim'in, -şair- Huzâfe b. Gânim ve Huzeyfe b. Gânim adlarında çocukları oldu.

Huzâfe'nin, Hârice b. Huzâfe b. Gânim b. Âmir adında bir çocuğu oldu. Hârice, Amr b. Âs'ın Mısır kadılığını yaptı. Aynı zamanda Amr b. Âs'ın ordusundaydı. Hâricî bir adam onu, Amr b. Âs zannederek öldürdü. Hâricî adam yakalanıp da Amr b. Âs'ın yanına götürülünce ona, "Ben Amr'ı öldürmek istedim; Allah da Hârice'yi" dedi ve bu darb-ı mesel oldu.

Huzâfe'nin çocuklarından birisi de, Süleyman b. Ebû Hasme b. Huzâfe'dir. Süeyman'ın annesi, Şifâ bt. Abdullah olup o da Benî Adî'dendir. Medine'de oymacılar çarşısında Şifâ'nın bir evi vardı.

Muhammed b. Sa'd, Vâkıdî'den naklen dedi ki: Ömer b. Hattâb onu bazı işlerde memur yapmıştı.

Yine Huzâfe'nin çocuklarından birisi Hakîm b. Müerrik b. Huzâfe'dir. Kendisi şerif bir adamdı. Hutayt b. Şurayk b. Gânim Şam'da, Amvâs taunu sırasında vefat etti.

Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe b. Gânim

Huzeyfe b. Gânim'in çocuklarından birisi Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe b. Gânim'dir. Ebü'l-Cehm Kureyş'in âlimlerinden ve nesep ilmi uzmanlarındandı. Resûlullah (sas) ile sohbeti vardı. Onun oğlu Muhammed b. Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe, Harre gününde öldürüldü. Ebû Bekr b. Abdullah ve yine denildiğine göre Abdurrahman b. Ebü'l-Cehm fakih idiler.

Kelbî dedi ki: Suhayr b. Ebü'l-Cehm'in çocukları Kûfe'dedirler ve orada ikamet ediyorlar. Suhayr yemek yedirirdi. Kelbî'nin dışındakiler ise, onun Suhayr değil Suhaym olduğunu söylediler.

Ömer b. Hattâb Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe'ye Akîl b. Ebû Tâlib ve Mahreme b. Nevfel ile birlikte Ümmü'l-Müseyyeb'in zina yaptığına şahitlik yaptığı için 80 değnek vurdu. Bu kıssayı Benî Mahzûm'un nesebini yazarken anlattık.

Anlatanlardan duyduğuma göre Ebü'l-Cehm'in ismi Abîd idi. Bu aynı zamanda Vâkıdî'nin de sözüdür.

Vâkıdî dedi ki: Ebü'l-Cehm, Muâviye'nin hilafetinin son zamanlarında Medine'ye geldi ve orada bir ev inşa etti.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe b. Gânim kötü huylu bir adamdı. Kendisi Yezîd b. Muâviye'nin zamanından sonra da yaşadı. Ebü'l-Cehm şöyle derdi: "Kâbe'nin yapımında iki kez yardımcı oldum. Biri, Peygamber'in (sas) bi'setinden önce, Cahiliye dönemindeydi. Diğeri İbnü'z-Zübeyr'in Kâbe'yi yaptırdığı sıradaydı." Resûlullah (sas) peygamber olarak gönderilince o ve Ömer b. Hattâb Peygamber'in aleyhinde çalışıyorlardı. Fakat Allah Ömer'e İslâm'ı nasip etti, Ebü'l-Cehm kaldı. Nihayet Mekke'nin fethinde Müslüman oldu.

Anlattıklarına göre Resûlullah'a (sas) iki elbise getirildi. Birisi nakışlıydı, diğeri değildi. Nakışsız olanı Ebü'l-Cehm'e gönderdi. Resûlullah (sas) da [bilmeden] nakışlı olanını giydi ve onunla namaz kıldı. Sonra onun nakışlı olduğunu görünce onu Ebü'l-Cehm'e gönderdi. Ebü'l-Cehm'in haşarı çocukları vardı. Ömer'in zamanında Ebü'l-Cehm, Akîl b. Ebû Tâlib ve Mahreme b. Nevfel ez-Zührî bir mecliste otururlardı. Kureyş'ten kim yanlarından geçerse ona takılırlardı. Dediler ki: Onun ninesi ve annesi de böyleydi. Bu durum Ömer'in kulağına gitti. Ömer onları dağıttı.

Ebü'l-Cehm'in çocukları Abdullah b. Mutî'i destekliyorlar ve onunla birlikte çalışıyorlardı. O sırada Mervân b. Hakem Medine valisiydi; şurtasının başında da Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf vardı. Mervân hac ibadeti için Mekke'ye gitti; Mus'ab da onun ardınca gitti ve onunla birlikte yürüdü. Onlar hacca giderken bir ara baktılar ki, Abdullah b. Mutî geliyor. Abdullah Mervân'a yaklaştı; onunla konuşmak için ısrarcı oldu; ona sert sözler söyledi. Suhayr b. Ebü'l-Cehm Mus'ab'ın yüzüne vurdu ve atını mahmuzlayıp gitti. Mervân onu yakalamak için adam gönderdi; fakat ya-

kalayamadı. Mervân, "Eğer onu yakalarsam ellerini keseceğim" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mutî Mervân'a, "Sen Kureyş'te çokça el kesilmesini istiyorsun. -Yani sen, eğer onun elini kesersen ben de Kureyş'ten bazı adamların ellerini keseceğim-" dedi.

Mekke'ye vardıklarında ibadetlerini yerine getirdiler. Sonra Abdullah b. Mutî, Hayre adında bir cariyesini gönderip, "Mus'ab'ın yanına gideceksin ve ona görüneceksin" dedi. Cariye geldi ve ona göründü. Mus'ab, "Sen kimin cariyesisin?" dedi. Hayre, "Abdullah b. Mutî'in cariyesiyim" dedi. Mus'ab, "O seni satıyor mu?" dedi. Sonra cariye geldi ve olanları Abdullah'a anlattı. Abdullah onu Mus'ab'a gönderdi. Sonra Abdullah b. Mutî ve Abdullah b. Safvân b. Ümeyye Mus'ab'ın yanına gittiler ve ondan, Suhayr b. Ebü'l-Cehm'in vurduğu kırbaç darbesini affetmesini istediler. Mus'ab da bağışladı. Bunun üzerine Suhayr b. Ebü'l-Cehm şöyle dedi:

Biz kırbaçla vurduk Mus'ab'a
Kızması için, kasten burnuna vurduk
Belki aramızda bir savaş çıkar, diye
Ama Hayre onu başka yollara sevk etti
Ve onunla eğlenceye daldı

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den nakletti; dedi ki: Muâviye Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe'ye, "Benim yaşım nerede, senin yaşın nerede?" dedi. Ebü'l-Cehm, "Vallahi annenin evlenmesini hatırlıyorum" dedi. Muâviye, "Hangi evliliğini? Vallahi annemin evlilikleri çok şerefliydi. Ey Ebü'l-Cehm, sakın benden sonra hükümdarların yanında cesurca konuşma" dedi.

Medâinî Saîd b. Ebû Saîd'den nakletti; dedi ki: Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe Muâviye'ye karşı sert konuştu ve "Allah bizi senden kurtarsın" dedi. Muâviye, "Yazıklar olsun sana! Kime gideceksin? Benî Zühre'ye mi? Ne ferasetleri var ne de erdemleri. Yoksa Benî Mahzûma mı? Vallahi eğer onlara bir iş teslim edilecek olsa, gururdan sizinle konuşmazlar bile. Yoksa Benî Hâşim'e mi? Vallahi eğer işbaşına gelecek olurlarsa sizi diktatörce yönetirler" dedi.

Ebü'l-Cehm dedi ki: Muâviye bana 100.000 dirhem verilmesini emretti; ben onu zemmettim. Yezîd işbaşına gelince bana 50.000 dirhem verdi. Sonra Abdullah b. Zübeyr'in yanına geldim; bana 1.000 dirhem verdi.

Ona, "Allah seni başımızdan eksik etmesin. Sen oldukça hayır bizden eksik olmaz" dedim. Bana, "Sen İbnü'z-Zübeyr'in başta kalması için dua ettin de Muâviye ve Yezîd için neden dua etmedin?" denildi. Onlara, "Vallahi ondan sonra ancak bir domuz gelir diye korktum" dedim.

Dediler ki: Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe Havle bt. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre b. Ades ile evliydi. Havle, Musa b. Talha b. Ubeydullah'ın annesiydi. Talha b. Ubeydullah'ın öldürülmesinden sonra Ebü'l-Cehm onunla evlendi. Ebü'l-Cehm'in, Züccâce adında odalık bir cariyesi vardı. Ebü'l-Cehm onu çok severdi. Bu cariye onun Süleyman b. Ebü'l-Cehm ve başka çocuklarını dünyaya getirdi. Havle hastalandı; yanına, tababetle uğraşan bir kadın girdi ve ona, "Sana sihir yapılmış. Sihri yapan da Züccâce'dir. Onu kesip kanını ve bacaklarının iliklerini baldırlarına sürmedikçe şifa bulamazsın" dedi. Havle bunu Ebü'l-Cehm'e anlattı. Ebü'l-Cehm, "O zaman yap bunu" dedi.

Ancak konu Züccâce'nin çocuklarına ulaştı. Çocuklar gelip babalarıyla konuştular. Ebü'l-Cehm, "Vallahi anneniz benim yanımda Havle kadar değerli değil; siz de benim yanımda onun çocukları kadar değerli değilsiniz" dedi. Çocuklar kalkıp Muhammed b. Ebü'l-Cehm'in yanına geldiler ve ona, "Senin annen Havle böyle böyle söylemiş; baban da böyle söylüyor. Ne diyorsun?" dediler. Muhammed, "Kuşkusuz ben anneme ve babama muhalif hareket edemem" dediler. Çocuklar bunu duyunca, hemen Abdullah b. Ömer'in yanına gittiler. Onunla konuşup durumu ona haber verdiler. Abdullah b. Ömer, "Sübhanallah… Bu olamaz, ben bunu kabul edemem" dedi.

Züccâce'nin çocukları Misver b. Mahreme ez-Zührî'nin yanına gittiler ve İbn Ömer'in söylediğini ona haber verdiler. Misver, onlara, "Bana göre Abdullah b. Ömer sizin için bir şey yapamaz. Fakat siz Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb'ın yanına gidin" dedi. Onlar da hemen Abdurrahman b. Zeyd'in yanına gelip durumu ona bildirdiler. Abdurrahman hayret etti; "Doğrusu Ebü'l-Cehm ve karısının bu derece katı kalpli olduklarını düşünmezdim" dedi ve bir oğlunu Havle'nin yanına gönderdi. Oğluna şöyle dedi: "Havle'ye de ki: Babam sana selam söylüyor, diyor ki: Sıkıntın nedir, sana neler önerildi?" Oğlu babasının mesajını Havle'ye iletince

Havle, "Züccâce bana sihir yapmış. Onun kanı ve bacaklarındaki ilik, bana tedavi olarak önerildi" dedi. Abdurrahman'ın hayreti arttı ve onlara, "Kalkın, annenizi yanıma getirin" dedi. Onlar da kalkıp gittiler; annelerini Abdurrahman'ın mevlası olan Ubeyd b. Huneyn'in evine getirdiler. Sonra Benî Âsım b. Ömer'e gittiler, onlardan yardım sözü aldılar. Sonra Zeyd b. Ömer b. Hattâb'la konuştular. Zeyd'in annesi Ümmü Külsûm bt. Ali b. Ebû Tâlib'dir. Onun annesi de Fâtıma bt. Resûlullah'tır. O da onlara yardım edeceğini söyledi. Aynı şekilde Benî Adî b. Ka'b'dan Benî Müemmel ile konuştular. Onlar da yardım edeceklerini söylediler. Sadece Ebü'l-Cehm'in, Abdullah b. Mutî'in ve Numân b. Adî b. Nadle'nin aileleri kaldı. Bunlar bir grup, diğerleri de bir grup oldular. Onlar meydana çıkıp bazen sopalarla bazen de kılıçlarla savaşmaya başladılar. Ebü'l-Cehm'e, "Çocukların savaşıyorlar; onlara yetiş" denildi. Ebü'l-Cehm, "Bırak kayın ağaçlarını; birbirlerini soyup dursunlar" dedi. Bu yüzden şair, İbn Mutî için şöyle demiştir:

Alışmış, kavmin bostanlarına vurmaya
Firar eder yemin olsun ki ölüm tehlikesi baş gösterdiğinde

Abdullah b. Mutî, bir katır üzerinde yoldan geçiyordu. Ömer'in ailesinden bir grup genç onun peşine düştüler. Onlardan birisi de Zeyd b. Ömer idi. Ebü'l-Cehm'in çocukları da etrafından çıkıverdiler. Abdullah b. Mutî'in çocukları da onun peşine düştüler. İki grup karşılaştı ve birbirlerine taş atmaya başladılar. Bir taş Zeyd b. Ömer'e isabet etti ve yere yığıldı. Bunun üzerine Züccâce'nin oğlu Süleyman b. Ebü'l-Cehm, Abdullah b. Mutî için recez bahrinden şöyle söyledi:

Ben Ebü'r-Rebî Süleyman'ım
Yere düşmüş adamın başından çekilin
Benî Mutî'in uğursuzluğuna uğramış

Abdullah b. Mutî, Zeyd b. Ömer'in hayvanından yere düştüğünü görünce, ona gitti ve "Canım sana feda" diyerek onunla konuştu. Sonra onu hayvanına bindirdi ve evine götürdü. Fakat yara iyileşmedi ve Zeyd vefat etti. Annesi de, ona olan kederinden dolayı aynı günde vefat etti. İkisine birden cenaze namazı kılındı.

Mus'ab ez-Zübeyrî'nin bana anlattığına göre Adî kabilesine mensup olan bazıları şöyle dedi: Zeyd b. Ömer yaralandı. O yaradan dolayı hep hasta kaldı. Sonra midesi ve barsakları bozuldu; annesi de hastalandı. İkisi bir günde vefat ettiler. Miraslarının nasıl taksim edileceği bilinemedi.

Medâinî dedi ki: Zeyd'e, "Seni kim vurdu?" diye soruldu. Zeyd, kendisini vuranın ismini vermedi. Aslında Zeyd onların arasını bulmak için gelmişti. Ancak darp edilip yaralandı.

Dediler ki: Haccâc, kardeşi Muhammed b. Yusuf'a, "Hicaz ehlinden, halifeye külfeti en ağır olan ve işi en sert olan kimdir?" dedi. Haccâc'ın kardeşi, "Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe'nin ailesidir" dedi.

Benî Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fihr'in Nesebi[218]

Âmir b. Lüey'in Çocukları

Hisl b. Âmir: Bunun annesi Hârice bt. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihrdir.

Ma'îs ve *Avîs b. Âmir*: Avîs küçük yaşta vefat etmiştir. Bunların annesi, Kârre'den, Hevn b. Hüzeyme'nin çocuklarından Leylâ bt. Hâris b. Udul b. Deyş'tir.

Hisl'in Çocukları

Mâlik b. Hisl: Bunun annesi siyahî bir kadın olan Kesâme'dir. Onun anneden kardeşi de Amr b. Husays b. Ka'b'dır.

Mâlik'in Çocukları

Nasr b. Mâlik: Bunun annesi Leylâ bt. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. Hâris b. Fihr'dir.

Cezîme b. Mâlik: Bunun annesi Şihâm bt. Harb b. Sa'd b. Fehm b. Amr b. Kays'tır.

---

218 RK nüshasının hâmişinde, "Kitabın başından itibaren üçüncü kökün tavanına ulaştı. Her türlü hamd ve minnet Allah'a mahsustur." şeklinde bir kayıt vardır.

Nasr b. Mâlik'in Çocukları

Abduvüd, *Câbir*, *Ukayşir* ve *Abdues'ad b. Nasr*: Bunların annesi Mâviyye bt. Sa'd b. Sehm'dir.

Abduvüd b. Nasr'ın Çocukları

Abdüşems ve *Ebû Kays b. Abduvüd b. Nasr*: Bunların annesi Nâhiye bt. Abdih b. Zekvân b. Gâdire b. Sa'sa'a'dır.

Süheyl b. Amr[219]

Abduvüd b. Abdüşems'ten birisi de Süheyl b. Amr b. Abdüşems b. Abduvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl'dir. O aynı zamanda "A'lem" olarak da bilinir.[220] Künyesi "Ebû Yezîd" idi. Ümeyye b. Ebü's-Salt aşağıdaki beyitte onu methetmiştir:

Ey Ebû Yezîd, senin rızkının geniş olduğunu
Ve avucunun bardaktan boşanan yağmur gibi yağdırdığını gördüm

Süheyl, Kureyş'in büyüklerinden olup zengin bir adamdı. Bedir Savaşı'nda mal ve binekleriyle müşrikleri desteklemişti. Bedir günü Mâlik b. Duhşüm el-Hazrecî onu esir aldı. O zaman Mâlik b. Duhşüm şöyle dedi:

Esir aldım Süheyl'i, aramayacağım onun yerine
Bütün ümmetlerden başka birisini
Ve Hındif bilir ki delikanlı Süheyl
Onun yiğididir; kertmiştir kulağından, bilinmesi için
Vurdum keskin kılıçla, beli bükülene kadar
Ve zorladım kendimi, işaretli adamın üstesinden gelmek için

Süheyl'in alt dudağında bir işaret [yarık] vardı.

Süheyl Medine'ye geldiği zaman Resûlullah'ın (sas) mevlâsı Üsâme b. Zeyd b. Hârise onu gördü ve (الثريد)'i [tiridi] kastederek, "Ey Allah'ın elçisi, bu Mekke'de bu (السريد)'i yediren adamdır." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Evet, bu Mekke'de yemek yediren adamdır. Fakat adam Allah'ın nurunu söndürmek için çabaladı; ne var ki Allah ondan intikamını aldı." dedi.

219 RK nüshasının hâmişinde "Süheyl b. Amr (ra)" şeklinde bir kayıt vardır.
220 Üst dudağındaki -bir kavle göre de alt dudağındaki- bir çatlak yüzünden bu lakapla anılmıştır.

Resûlullah'ın zevcesi Sevde bt. Zem'a b. Kays b. Abdüşems b. Abduvüd onu gördü. Süheyl zincirle bağlanmıştı ve eli boynundaydı. Sevde kendini tutamadı ve "Ey Ebû Yezîd! Elinizle mi teslim oldunuz? Şerefle ölemediniz mi?" dedi. Resûlullah (sas), "Ey Sevde, Allah'a ve resulüne rağmen mi böyle diyorsun?" dedi. Sevde, "Ey Allah'ın elçisi, seni hak ile gönderene yemin olsun ki onu bu halde gördüğümde kendime hâkim olamadım. Benim için istiğfarda bulun ey Allah'ın elçisi!" dedi. Resûlullah (sas), "Allah seni affetsin." dedi.

Ömer b. Hattâb, "Ey Allah'ın elçisi, bu Kureyş'in hatibi Süheyl'dir. Onun dişlerini çek, bir daha ebediyyen senin aleyhinde konuşmasın." dedi. Resûlullah (sas), "Bırak onu! Umulur ki Allah'ı öven bir makama gelir ve Allah onunla menfaat sağlar." dedi. Nitekim Mekke'nin fethi günü olduğunda Süheyl İslâm'a girdi ve iyi bir müslüman oldu. Resûlullah (sas) vefat ettiği zaman Attâb b. Esîd b. Ebü'l-Îs Mekke'nin valisiydi. Süheyl ayağa kalktı ve "Biliyorsunuz ki ben Kureyş'in en çok deveye bineni ve denizde en fazla seyahat edeniyim. Emirinizi onaylayın ve zekâtlarınızı ona teslim edin. İş tamamlanmadığı takdirde zekâtlarınızı size geri vermeye ben kefilim." dedi ve ağladı. İnsanlar da ağladılar. Attâb da geri döndü.

Ömer b. Hattâb hilafet günlerinde Süheyl b. Amr ve Hâris b. Hişâm b. Muğîre ona selam vermek üzere yanına geldiler. Ömer Suheyb ve Ammâr'ı onlardan önce içeri aldı. Hâris bunun için kızdı. Bunun üzerine Süheyl ona, "Biz de davet edildik, onlar da… Onlar hemen cevap verdiler, biz ise geç kaldık. Sonra da bizi geçiyorlar diye kızıyorsun. Resûlullah (sas) ile birlikte cihat etmek bize nasip olmayınca ondan sonra cihadı arıyoruz." dedi. Her ikisi de mücahit olarak Şam'a gittiler ve Amvâs taûnunda vefat ettiler. Süheyl Bedir günü esir alındığında kaçtı. Resûlullah (sas) onu semüre ağaçlarının arasında buldu. Emretti, elleri boynuna bağlandı ve devesinin yanı başına götürüldü.

Vâkıdî şöyle dedi: Sa'd b. Ebû Vakkâs Süheyl'e bir ok attı. Ok onun inciğinin altındaki damara isabet etti. Mâlik b. Duhşüm de gelip onu esir aldı. Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr müslüman oldu. Onun adı "Amr" idi. Ancak babası onu hapse attı. Resûlullah (sas) Hudeybiye'ye geldiği gün insanlar meşgul olmaya başlayınca Ebû Cendel, ayaklarındaki prangalarla

yürüyerek Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Geldiğinde Kureyş'i Resûlullah'a şikâyet etti. Babası kalktı; onun yüzüne vurdu ve onu geri çevirdi. Onunla ilgili kıssayı kitabımızın başında zikretmiştik.

Abdullah b. Süheyl

Abdullah b. Süheyl b. Amr müslüman oldu.[221] Künyesi "Ebû Süheyl" idi. Onun annesi Fâhite bt. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf idi. Muhammed b. İshak ve Vâkıdî'nin rivayetlerine göre Abdullah ikinci Habeşistan hicretine katıldı ve Habeşistan'a gitti. Ancak Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer onun hicretinden söz etmemişlerdir. Daha sonra Abdullah Mekke'ye döndü; babası onu yakalayıp bağladı ve yanında hapsetti. Süheyl, İslâm'dan dönmesi için onu zorladı. Hatta onu, bineği ve nafakasıyla Bedir Savaşı'na çıkardı. Ancak Bedir'e gelince Abdullah müslümanların tarafına geçti; Nebi'ye (sas) geldi ve müslümanlarla beraber savaştı. Babası da ona karşı öfkeliydi.

Vâkıdî dedi ki: Abdullah b. Süheyl b. Amr 17 yaşında iken Resûlullah (sas) ile beraber Bedir Savaşı'na katıldı. Ayrıca Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara katıldı. Ridde savaşlarında Bahreyn'deki Cüvâsâ'da şehit oldu. Bazılarına göre 38 yaşında iken Yemâme'de şehit oldu. Ebû Bekir es-Sıddîk (ra) kendi hilafeti döneminde hacca gidince Süheyl b. Amr onun yanına geldi. Ebû Bekir es-Sıddîk Abdullah'tan dolayı ona taziyede bulundu. Bunun üzerine Süheyl b. Amr, "Bana gelen habere göre Resûlullah (sas), 'Şehit, ailesinden 70 kişiye şefaat edecek.' buyurdu. Oğlum Abdullah ailesine şefaat etmeye benden önce başkasıyla başlamamasını umarım. [Önce benden başlayacağını umarım.]" dedi. Süheyl b. Amr Mekke'nin fethi günü müslüman olunca, "Allah oğlumun müslüman olmasıyla bana çok hayır ihsan etti." dedi. Süheyl b. Amr'ın diğer oğlu Ebû Cendel b. Süheyl Amvâs taûnunda vefat etti.[222]

Kelbî şöyle dedi: Resûlullah'ın (sas) vefat haberini Mekke'de ilk duyuran Süheyl b. Amr idi. Süheyl Resûlullah'ın (sas) vefatını Mekkeliler'e haber verdi; ayrıca zekâtlarını vermelerini, [yönetimde herhangi bir karışıklık olması halinde] zekâtlarını geri verme konusunda garanti vereceğini onlara söyledi. İbnü'l-Kelbî dedi ki: Hudeybiye günü olunca Süheyl barış yapmak

221 RK nüshasının hâmişinde "Abdullah b. Süheyl (ra)" kaydı yer almaktadır.
222 el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I. 157; İbn Sa'd, *Tabakât*, V. 453.

için geldiğinde Resûlullah (sas) "İşiniz kolaylaştı." buyurdu.[223] Şair onun hakkında şöyle diyor:

Gözetledi, Huzâa'dan dayılarını
Kabileler onlara galip gelmeye başlayınca

Hudeybiye'de antlaşma metni yazılınca Ali b. Ebû Tâlib (ra) başına "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" yazdı. Süheyl, "Ben bunu tanımıyorum. Bizim yazdığımız gibi '*Bismikellahümme*' yaz" dedi. Ali ayrıca metnin başında, "Bu Muhammed b. Abdullah ile Süheyl b. Amr'ın anlaştıkları bir antlaşmadır." şeklinde yazdı.

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den, o da Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti, dedi ki: Mücâhid b. Cebr'in bir mektubu elime geçti. Baktım, içinde şunlar yazılıydı: Süheyl b. Amr b. Abdüşems el-A'lem şöyle dedi: "Dostları ve lezzetleri olmayan bir kimse ailesinin içinde de olsa gariptir. Câhiliye dönemi bir körlüktü. Allah Muhammed'le (sas) o körlüğü bizden kaldırdı. Anam babam ona feda olsun."

Bana Hişâm b. Ammâr anlattı, dedi ki: Bize gelen habere göre Süheyl b. Amr el-Âmirî şöyle demiştir: "Sanki Allah akıllarımızın yerine yeni bir akıl ve kalplerimizin yerine yeni bir kalp ihsan etti. Böylece güzel gördüklerimizi çirkin bulmaya ve görmediğimiz şeyleri görmeye başladık. Ben kendim putları hatırlıyorum ve onlara ibadet ettiğimiz için utanıyorum. Muhammed'le (sas) bize ikramda bulunan, bizi sapkınlıktan doğru yola getiren ve gafletten bizi uyandıran Allah'a hamd olsun."

Dediler ki: Bize gelen habere göre Süheyl b. Amr şöyle derdi: "Kişinin kendi nefsiyle cihat etmesi düşmanla cihat etmesinden daha faziletlidir."

Dediler ki: Süheyl'in soyundan erkekler olmadı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den isnadında şöyle dediğini rivayet etti: Süheyl b. Amr Mekke'nin fethi günü oğlunu Resûlullah'ın (sas) yanına gönderdi ve kendisi için eman aldı. Bunun üzerine Süheyl, "Anam babam ona feda olsun. O küçüklüğünde de büyüdükten sonra da

223 Hadisin Arapçası, (لَقَدْ سَهُلَ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ) şeklindedir. Süheyl b. Amr'ın adı olan (سُهَيْل) kelimesi, kolaylık anlamına gelen (سهل) kelimesinin tasgîridir. Resûlullah (sas) bu ifadesiyle, üsluba letafet katarak ve güzelleştirerek Süheyl'in barışa kolay yanaşacağını ve katkıda bulunacağını ifade etmiştir. (çev.)

hep yumuşak huylu ve affedici oldu." dedi. Süheyl müşrik olduğu halde Resûlullah (sas) ile birlikte [Huneyn Gazvesi'ne] çıktı ve Ci'râne'de müslüman oldu. Allah ona rahmet etsin.[224]

Sehl b. Amr[225]

Onlardan birisi de Süheyl b. Amr'ın kardeşi Sehl b. Amr idi. O da fetih günü müslüman oldu. Medine'de onun bir evi vardı ve orada soyu devam etmiştir. Resûlullah'tan (sas) sonra bir müddet daha yaşadı.

Abdurrahman b. Amr b. Sehl

Kelbî'nin anlattığına göre onun çocuklarından birisi Abdurrahman b. Amr b. Sehl'dir. Kendisi Medine'de valilik yapmıştır.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Abdurrahman b. Amr b. Sehl b. Amr, Harre günü Benî Âmir b. Lüey'in başındaydı. Onun kızı Ümmü Seleme bt. Abdurrahman, Haccâc b. Yûsuf'un eşiydi. Onun ölümünden sonra Velîd b. Abdülmelik onunla evlendi. Velîd'in vefatından sonra Süleyman b. Abdülmelik, ondan sonra da Hişâm b. Abdülmelik onunla evlenmiştir. Abdurrahman'ın soyu Medine'de devam etmiştir.

Dedi ki: Ümmü Seleme'nin kardeşi Bekkâr b. Abdurrahman yakışıklı bir adamdı. Bekkâr Saîd b. Hâlid b. Amr b. Osman b. Affân'ın kızı ile evlenmişti. Mervân'ın Dımaşk valisi Velîd b. Muâviye onu yakaladı ve karısını boşaması için ona 100 kamçı vurdu. Ancak Bekkâr kabul etmedi. Bunun üzerine Mervân b. Muhammed kadına elçi gönderdi ve onu yanında hapsetti. Sonra kadını Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân ile evlendirdi. Kadın onun yanında kaldı. Mervân b. Muhammed öldürülüp de Benî Abbas hilafeti devralınca Benî Âmir b. Lüey, Muhammed b. Abdullah'a karşı Mekke valisi olan Dâvûd b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tan yardım istedi. Ancak bir şey elde edemediler.

224 İbn Sa'd, *Tabakât*, V. 453.

225 RK nüshasının hâmişinde "Süheyl'in kardeşi Sehl b. Amr, Allah her ikisine de rahmet etsin." kaydı yer almaktadır.

Sekrân b. Amr

Sekrân b. Amr da Süheyl b. Amr'ın kardeşidir. Sekrân ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Karısı Sevde b. Zem'a da onun yanındaydı. Deniliyor ki: Sekrân her iki Habeşistan hicretine de katılmıştır. Sonra Mekke'ye dönmüş ve hicretten önce vefat etmişti. Resûlullah (sas) onu defnetti ve Sevde ile evlendi.

Bazı râvilere göre Sekrân müslüman olarak Habeşistan'da vefat etti. Bazılarına göre Sekrân Mekke'ye geldi, sonra mürted olarak veya Hristiyan olarak Habeşistan'a döndü ve orada vefat etti. Bu, Ebû Ubeyde el-Basrî'nin sözüdür. Ancak bu görüş doğru değildir. Birinci rivayet daha doğrudur. Sekrân b. Amr'ın soyu devam etmemiştir.

Selît b. Amr

Selît de Süheyl b. Amr'ın kardeşidir. Selît ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Yanında eşi Fâtıma bt. Alkame de vardı. Selît, Câfer b. Ebû Tâlib'in gelişinden önce Medine'ye geldi. Onun müslümanlığı, Resûlullah'ın (sas) Erkam el-Mahzûmî'nin evine girmesinden önceydi. Selît, hicretin 12. yılında Yemâme'de şehit oldu. Onun "Selît b. Selît" adında bir oğlu vardı.

Hâtıb b. Amr

Hâtıb da onların kardeşiydi. Onun annesi Esmâ bt. Hâris, Eşcâ' kabilesindendi. Hâtıb da Resûlullah'ın (sas) Erkam'ın evine girmesinden önce müslüman oldu. Muhammed b. İshak ve Vâkıdî'nin rivayetlerine göre Hâtıb her iki seferde Habeşistan hicretine katıldı. Ancak Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer Hâtıb'dan söz etmemişlerdir.

Vâkıdî şöyle dedi: Doğru olan görüşe göre Hâtıb b. Amr, birinci defa Habeşistan'dan dönenlerin ilkiydi. Hâtıb Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Sevde b. Zem'a'yı Resûlullah (sas) ile evlendiren Hâtıb'dır.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre Hâtıb b. Amr'ın kardeşi Selît b. Amr, onunla birlikte Bedir Savaşı'na katılmıştı. Ancak Musa b. Ukbe'nin dışındakiler bunu anlatmadılar.[226]

226 İbn Sa'd, *Tabakât*, III. 405.

Bazı râvilere göre Hâtıb Habeşistan toprağından Câfer b. Ebû Tâlib ile beraber çıktı. Ancak birinci görüş daha doğrudur. Ebû Tâlib şerif olan Amr b. Abdüşems hakkında şöyle dedi:

Hey! Lütfen, Hisl'e ve Teym'e bir mesaj bildirin
Hepsine, bir de Lüey b. Gâlib'e bildirin
Bildirin ki iyiliğin, gücün ve cömertliğin kardeşi
Duruyor yerinde, dönüşü umulmuyor
Övülmüş olarak yaşadı ve arkasında
Cömert ve çalışkan olan Sehl ve Süheyl gibi büyükleri bıraktı
Yine oğullarından üç tanesini daha bıraktı
Selît'i, Sekrân'ı ve adam gibi adam olan Hâtıb'ı

Ebû Kays b. Abduvüd'den birisi de *Abdullah b. Ebû Kays*'tır. Abdullah, bir yolculuk esnasında Amr b. Alkame b. Muttalib'i öldürmüştü. Bunun üzerine Ebû Tâlib şöyle dedi:

Babasız kalasıca! Bir ip fazlalığı için mi?
İncik damarına bir darbe vuruluyor? Bir ip birkaç ipe karşılık geldi

Onun haberini Benî Muttalib b. Abdimenâf'ın nesebinde zikretmiştik.

Ebû Kays b. Abduvüd'den birisi de *Ebû Züeyb*'dir. O Hişâm b. Şu'be b. Abdullah b. Ebû Kays'tır. Ebû Züeyb Kureyş'in eşrafındandı. Rum kralı onu ve çok sayıdaki Kureyş büyüklerini hapse atmış ve onun hapsinde ölmüşlerdi. Onun ve diğer Kureyş büyüklerinin haberini, Osman b. Huveyris b. Esed b. Abdüluzzâ'nın haberleri esnasında Benî Esed b. Abdüluzzâ'nın nesebini anlatırken zikrettim.

Ebû Züeyb'in çocuklarından birisi Fakih *Muhammed b. Abdurrahman b. Muğîre b. Hâris b. Ebû Zi'b*'dir. Künyesi "Ebü'l-Hâris" idi. Hicretin 152. yılında, 99 yaşındayken Kûfe'de vefat etti. Muhammed b. Abdurrahman Kûfe'de fetva verirdi. Vâkıdî ondan rivayet etmiştir. Ona "İbn Ebû Zi'b" denilirdi.

Bir de Humeyr b. Amr b. Abdullah b. Ebû Kays'ın iki oğlu *Abdurrahman* ve *Abdullah* vardı. Bu ikisi Cemel günü Âişe'nin yanında savaşırken öldürüldüler.

Bir de *Amr Zü's-Sedî b. Abduvüd b. Ebû Kays* vardı. Hendek günü Kureyş'in süvarilerindendi. O Hendek günü yaklaşık 140 yaşlarındaydı. Ali b. Ebû Tâlib (as) teke tek çarpışmak sûretiyle onu öldürdü.

Huveytıb b. Abdüluzzâ

Huveytıb b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays, Kureyş'in bilginlerindendi. Huveytıb, Amr b. Alkame el-Kindî'nin kanı konusunda anlaşmaya dâhil olmaktan kaçınmıştı. Hıdâş, ona emaneten verdiği bir ip sebebiyle onu öldürmüştü. Ancak kavminden olan diğerleri onun intikamını almak üzere anlaştılar. Huveytıb dışında hepsi helak oldular. Huveytıb onlara varis oldu. Huveytıb üslûb bakımından insanların en yeteneklisiydi. Kendisi Resûlullah'ın (sas) bacanağıdır. Çünkü [Resûlullah'ın (sas) baldızı] Ümeyme bt. Ebû Süfyân ile evliydi. Ümeyme onun Ebû Süfyân b. Huveytıb adlı çocuğunu dünyaya getirdi. Resûlullah (sas) da Habîbe bt. Ebû Süfyân ile evliydi. Huveytıb, Sevde bt. Zem'a açısından da Resûlullah'ın (sas) bacanağıydı. Çünkü Sevde'nin kız kardeşi Ümmü Külsûm bt. Zem'a b. Kays b. Abdüşems b. Abduvüd ile evliydi.

Huveytıb b. Abdüluzzâ Mekke'nin fethi günü kaçtı. Ebû Zer onu bir bahçenin içinde gördü ve yerini Resûlullah'a (sas) haber verdi. Resûlullah (sas), "Katline emir verdiklerimiz dışında herkese eman vermedik mi?" dedi. Bu durum Huveytıb'a haber verildi, Huveytıb bunun üzerine iman etti. Bir gün Huveytıb b. Abdüluzzâ, o sırada Medine valisi olan Mervân b. Hakem'in yanına girdi. Mervân ona, "Ey yaşlı adam, senin müslümanlığın bayağı gecikmeli oldu." dedi. Huveytıb, "Vallahi defalarca müslüman olmak istedim ama her seferinde senin baban bana engel oluyordu." dedi.

Vâkıdî şöyle dedi: Huveytıb'ın künyesi "Ebû Muhammed" idi. Hicretin 54. yılında, 120 yaşındayken Medine'de vefat etti. Medine'de, Ashâbü'l-Mesâhif'in yanında Belât'ta onun bir evi vardı.

Vâkıdî şöyle dedi: Resûlullah (sas) Hayber'in üzerine gittiği zaman Huveytıb, Resûlullah'ın muzaffer olup olmaması konusunda, 100 deve üzerine Abbas b. Mirdâs ile bahse girdi. Resûlullah (sas) zafer kazandı. Huveytıb Abbas b. Mirdâs'a 100 deve verdi. İbn Mirdâs'ın şahidi Nevfel b. Muâviye, Huveytıb'ın şahidi de Safvân idi.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Huveytıb önceleri Ebû Safvân, daha sonra da Ebû Muhammed künyesiyle künyelendi. Mekke'de onun soyu devam etmiştir. Huvetıb Resûlullah'a (sas) karz-ı hasenle bir miktar mal vermişti. Denildiğine göre 40.000 dirhemdi. Resûlullah (sas) borcunu ona ödedi.

Ebû Süfyân b. Huveytıb'ın İbrâhim b. Ebû Süfyân adında oğlu oldu. Haşrec el-Eşcaî onun hakkında şöyle der:

Evin başına getirdiklerinin bir önemi yok
Ev bina ediliyor ve sen, içinde öcü var, diye onu yıkıyorsun
Sen, "Ben bir güç ve şeref içindeyim" diyorsun
Doğru söyledin fakat sen akıldan yoksunsun
Evet, çalıştın ve verilmedi sana bir varlık
Ta ki bir müddet sonra başın toprakta kayboluncaya kadar

Onun çocuklarından birisi Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdurrahman b. Ebû Süfyân b. Huveytıb'dır. Ebû Futrus Nehri gününde Abbâsî devletinin ilk zamanlarında, Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas tarafından öldürülenlerle beraber öldürüldü.

Abdullah b. Mahreme

Onlardan birisi de Abdullah b. Mahreme b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays'tır. Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Onun annesi, Benî Kinâne b. Hüzeyme'den Behnâme bt. Safvân b. Ümeyye b. Muharris b. Muhammil b. Şık b. Rakabe b. Mucdâ idi. Abdullah b. Mahreme Bedir Savaşı'nda hazır bulundu. Ebû Bekir es-Sıddîk döneminde Yemâme Savaşı'nda, 41 yaşında şehit oldu. Bedir'e katıldığı zaman 30 yaşını birkaç ay geçgindi ya da 30 yaşındaydı. Abdullah b. Mahreme ikinci kez Habeşistan hicretine katılanlardandır. Sonra Mekke'ye gelmiş ve Medine'ye hicret etmişti.

Onun çocuklarından birisi Nevfel b. Müsâhik b. Abdullah b. Mahreme'dir. Benî Âmir sadakalarını toplamakla görevlendirilmişti.

Vâkıdî şöyle dedi: Nevfel b. Müsâhik, "Ebû Müsâhik" diye künyelenirdi. Bu zat Medine kadılığı görevinde bulunmuştur.

Nevfel'in çocuklarından birisi de Abdülmelik b. Nevfel b. Müsâhik el-Muhaddis'tir. Hazîn el-Eşcaî onun hakkında şöyle der:

Söylerim ama benim ve İbn Nevfel'in durumu nedir bilmiyorum
Ve benim neden Nevfel b. Müsâhik'e ağladığımı
Fakat o ağlama, geçmiş bazı gözyaşlarıydı
Nevfel üzerine akıtılan… Yalandandı; doğru değildi
(Gözyaşlarım) aksaydı ya, Velîd'in kabri ve o toprağın üzerine
Ve Dâbık'ın yanındaki Süleyman'ın kabri üzerine?
Hem onların hem de benim kardeşim olan Ebû Amr'ın kabri üzerine?
Sarıyor dolayısıyla hüznüm, bütün kaburgalarımı

Şiirde geçen "Ebû Amr" Abdullah b. Abdülmelik'tir.

[*Saîd*]:[227] Saîd, Hasan b. Zeyd için Medine emniyet müdürlüğünü yapmıştı.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdullah b. Mahreme'nin soyu devam etmemiştir. Fakat onun kardeşinin soyu ona nispet edilmektedir.

Ebû Sebre b. Ebû Rühm

Onlardan birisi de Ebû Sebre b. Ebû Rühm b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Abduvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl'dir. Onun annesi, Resûlullah'ın (sas) halası Berre bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf'tır. Onun anneden kardeşi de Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî'dir. Ebû Seleme ilk müslümanlardandı. Her iki Habeşistan hicretine de katılmıştı. Yine Mekke'den Medine'ye hicret etmişti. Osman (ra) zamanında Mekke'de vefat etti.

Vâkıdî şöyle dedi: Onun çocukları, Mekke'ye dönüşünü ve orada vefat edişini hoş karşılamıyorlar ve kızıyorlardı. Habeşistan'da, Ebû Sebre'nin yanında eşi Ümmü Külsûm bt. Süheyl b. Amr da vardı. Bazılarına göre Ebû Sebre'ye "Abdümenâf" denilirdi. Bazılarına göre ismi "Muttalib" idi.

Kelbî'nin rivayetine göre onun çocuklarından birisi Ebû Bekir b. Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Ebû Sebre'dir. Dâvûd b. Ali'nin kadılığını yapmıştır.

227 Parantez içindeki bu ismi, Mus'ab Zübeyrî'nin "Nesebu Kureyş" adlı kitabından istifade ile yaptım. s. 427.

Vâkıdî şöyle dedi: Ebû Bekir b. Abdullah hicretin 162. yılında, 60 yaşında, Bağdat'ta vefat etti. Ebû Bekir Bağdat'ta fetva verirdi. Veliaht olan Mûsâ el-Hâdî b. Mehdî'nin kadılığını da yapmıştır. Vefat edince Kadı Ebû Yûsuf çağrıldı ve kadı oldu. Ebû Bekir b. Abdullah aynı zamanda Ziyâd b. Ubeydullah'ın Mekke kadılığını da yapmıştır. Onun kardeşi Muhammed b. Abdullah b. Muhammed de Ziyâd b. Ubeydullah'ın Medine kadısıydı ve Ziyâd zamanında vefat etti.

Cezîme b. Mâlik b. Hisl'in Çocukları

Cezîme b. Mâlik b. Hisl'in Hubeyb adında çocuğu oldu. O Şihâm'ın oğludur. Kendisi, ninesi Ümmü Cezîme'ye -o Şihâm'dır- nispet edilirdi. Onu dünyaya getiren annesi ise Mâviyye bt. Abd b. Ma'îs b. Âmir'dir. Hubeyb'in Hâris adında çocuğu oldu. Onun annesi Âmine bt. Ezâ b. Riyâh'tır. Hâris'in Rebîa ve Ebû Serh adlarında da çocukları vardı. Onların annesi Sammâ bt. Saîd b. Sehm'dir.

Hişâm b. Amr b. Rebîa

Onlardan birisi Hişâm b. Amr b. Rebîa b. Hâris b. Hubeyb'dir. Hişâm b. Amr, boykot sürecinde vadide bulunan Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib'e kefil olandı. Hişâm b. Amr, Kureyş'in boykotla ilgili olarak yazdığı sayfayı ilk bozan kişidir. Dediklerine göre Hişâm b. Amr, Nadle b. Hâşim'in anneden kardeşiydi. Nadle'nin annesi Huzâa'nın Benî Salamân kolundan Ümeyme bt. Adî idi. Hassân b. Sâbit onun hakkında şöyle der:

Edepsizce konuştu Ebû Halef ve Kunfuz
Ve Rebî'in oğlu… Ve temiz çıktı, Hişâm'ın elbisesi
Sözünde duran bir topluluktandır bunlar
Hâris b. Hubeyyib b. Şihâm'dan

Hubeyb'in şiirde "Hubeyyib" şeklinde şeddelenmesi, şiir zarureti sebebiyledir.

Bir de Hişâm'ın kardeşi Ebû Hareşe b. Amr b. Rebîa b. Hâris vardı. Ayrıca Umeyr b. Husayn b. Rebîa b. Hâris vardı. Hişâm'ın anneden kardeşleri de Adî b. Hıyâr ve şair Ebû Azze el-Cumahî idi.

Dediler ki: Hişâm, kavminden hicret edenlerin evlerine el koydu ve onları sattırmadı.

Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh

Onlardan birisi de Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh b. Hubeyb b. Cezîme b. Mâlik'tir. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Vâkıdî'nin rivayetlerine göre Vehb, Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir Savaşı'na katıldı. Ancak Muhammed b. İshak bundan söz etmemiştir. Vehb ayrıca Uhud ve Hendek savaşlarına da katıldı ve hicretin 8. yılında, Cemâziyelevvel ayında, Mûte Savaşı'nda, 41 yaşında şehit oldu.

Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh

Vehb'in kardeşiydi. Kendisi Resûlullah (sas) için vahiy kâtipliği yapıyordu. "*el-Kâfirîn*" kelimesini "*ez-Zâlimîn*" yerine, "*el-Müttakîn*" kelimesini "*el-Mü'minîn*" yerine, "*Hakîm*" kelimesini de "*Halîm*" vb. yerine yazıyordu. Sonra Kureyş'e, "Ben de Muhammed'in getirdiğinin benzerini yazıyorum." derdi. Allah onun hakkında "*Allah'a karşı yalan uyduran veya kendine bir şey vahiy edilmemişken, 'Bana vahyolundu.' diyen ya da 'Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim.' diye laf eden kimseden daha zalim kimdir?*"[228] âyetini indirdi. Sonra dinden döndü ve mürted olarak Mekke'deki ailesinin yanına gitti. Abdullah, Osman b. Affân'ın sütkardeşiydi. Mekke'nin fethi günü Resûlullah (sas), onun öldürülmesi için emir verdi. Bunun üzerine Osman onun affedilmesi için çokça ricada bulundu. Sonunda Resûlullah (sas) ondan yüz çevirdi ve "Ben kendisine güvence vermeden, içinizde bu köpeği öldürecek birisi yok mu?" dedi. Affedildikten sonra Abdullah Resûlullah'a gelir ve ona selam verirdi. Osman halife olunca onu Mısır ve Mağrib valiliklerine tayin etti. Abdullah Mısır'da kendisine bir ev yaptırdı. Sonra oradan Filistin'e geldi ve orada vefat etti. Bazı râvilere göre Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh İfrîkıyye'de vefat etti. Ancak birinci rivayet daha doğrudur.

Vâkıdî şöyle dedi: Amr b. Âs, Mısır ve İskenderiye'yi fethetti ve İskenderiye'ye Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî'yi görevlendirdi. Sonra ordusuyla

228 En'âm, 6/93.

Mağrib'e doğru gitti. Orada da çok sayıda fetihler yaptı. Sonra Osman, Amr'ın yönettiği topraklara Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'i vali yaptı. Abdullah İfrîkıyye'yi ve Mağrib ülkesinin diğer yerlerini fethetti. İş Osman'ın aleyhine dönmeye başlayınca Abdullah Filistin'e gitti. Abdullah'ın haberlerini ve Mağrib'deki fetihlerini, telif ettiğim *el-Büldân* adlı eserimde anlattım.[229]

Hassân b. Sâbit, Sa'd b. Ebû Serh hakkında şöyle der:

Yemin olsun ömrüne bilmiyorum ve ben soruyorum
Annesi zinakar Mühâne mi daha kötüdür, yoksa Sa'd mı?

Hassân burada onun annesini kastediyor.[230]

İyâd b. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'ten hadis rivayet edilmiştir. Yezîd b. Muâviye, Medine'deki valisi Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân'a, Muâviye'nin vefatını bildiren bir mektup yazıp Abd b. Amr b. Üveys b. Sa'd b. Ebû Serh'le gönderdi. Abd b. Amr, Hüseyin b. Ali ile Mus'ab b. Zübeyr'e biat etmişti.

Saîd b. Zeyd b. Amr'ın arazisi yanında Ervâ bt. Üveys'in de bir arazisi vardı. Ervâ Saîd'in toprağında bir kuyu kazdı. Saîd ona engel oldu. Ervâ onu şikâyet etti. Durum konuşuldu. Saîd, "Vallahi onun bir hakkına engel olmuş değilim ve engel olmam da. Ancak ben Resûlullah'ın (sas), 'Kim hakkı olmadan yerden bir karış toprak alırsa, o toprak cehennemde yedi kat yerden boynuna takılacaktır.' dediğini işittim." dedi. Saîd ona engel olmadı ancak, "Allahım! Eğer bu kadın yalan söylüyorsa onu kör et ve ölüsünü de kuyusuna koy." şeklinde beddua etti. Kadın kuyuyu kazdı, sonunda su çıktı. Kadın suya bakarken gözleri kör oldu ve kuyuya düşüp vefat etti.

Ma'îs b. Âmir b. Lüey'in Çocukları

Abd b. Ma'îs, *Amr b. Ma'îs* ve *Nizâr b. Ma'îs*: Bunların annesi, Huzâa'dan Enîse bt. Ka'b b. Amr'dır.

Abd'ın, Huceyr ve Hucr b. Abd adlarında çocukları vardı. Bunların annesi, Teym b. Müdlic b. Mürre b. Abdümenât b. Kinâne'nin kızıydı.

229 Bkz. *el-Büldân*, "Fütûhuhâ ve Ahkâmuhâ", thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut, 1992, s. 264-259.
230 Çünkü karısının adı da Mühâne'dir.

Huceyr'in, Dubâb b. Huceyr, Habîb b. Huceyr, Amr b. Huceyr ve Vehb b. Huceyr adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Fâtıma bt. Avf b. Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'dir.

Dibâb'ın Vehb, Üheyb ve Vehbân b. Dibâb adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi Lübeyd b. Abde b. Câbir b. Vehb'dir. Lebîd Kureyş'in süvarilerinden şair bir adamdı. Yine onlardan birisi Ubeydullah b. Musâfi' b. Enes b. Abde b. Câbir b. Vehb b. Dibâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs'tir. Ubeydullah Cemel günü öldürüldü.

Onlardan birisi de Şair Şüdeyd b. Şeddâd b. Âmir b. Lakît b. Câbir b. Vehb b. Dibâb'dir. Bu zat Hâlid b. Yezîd b. Muâviye b. Ebû Süfyân'a şöyle diyordu:

Hâlid'in evlendiklerine baktığımızda
Âşık olanı ve ne istediğini tanımış oluyoruz

Biz Hâlid b. Yezîd'i, Benî Ümeyye'nin nesebinde anlattık.

Şair Ubeydullah b. Kays er-Rukayyât

Onlardan birisi de şair Ubeydullah b. Kays b. Şüreyh b. Mâlik b. Rebîa b. Üheyb b. Dubâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Buna İbn Kays er-Rukayyât da denilir. Bu kitabımızda onun bazı haberlerini ve şiirlerini zikrettik. Kendisine "İbnü'r-Rukayyât" denilmesinin sebebi, kendisinin Rukayye bt. Abdülvâhid b. Ebû Sa'd b. Kays b. Vehb b. Vehbân b. Dubâb b. Huceyr adlı kıza ve yine amcasının kızı olan Rukayye'ye âşık olmasıydı.

Üsâme b. Abdullah b. Kays

Onlardan birisi de Üsâme b. Abdullah b. Kays b. Şüreyh b. Mâlik'tir. Harre günü öldürüldü. Bu zat Ubeydullah b. Kays er-Rukayyât'ın yeğeniydi. Ubeydullah onun hakkında şöyle der:

Verildi bana, Üsâme ve kardeşlerinin ölüm haberi
Onu dinlemeye başladım, donakalarak

Bir adam Hammâd er-Râviye el-Kûfî'nin yanında aşağıdaki beyitleri okudu:

Sıktı beni, şehirdeki olaylar
Ve çarptılar çakmak taşıma, [bana kötülük yaptılar][231]
Ve kestiler beni, tıpkı hörgücün [yüklerden] kesilmesi gibi
Bırakmadılar omuzlarımda bir tek tüy bile

Adam şiiri okuduktan sonra, kafiyelerdeki "*mervetiyeh*" ve "*menâkibiyeh*" kelimelerine dikkat çekerek, "Ubeydullah b. Kays bu şiirde acele etmiş ve kadınsı davranmıştır." dedi. Bunun üzerine Hammâd er-Râviye, "Ey ahmak, bu Arapların hür [halis] olan kelamındandır. Sen Allah'ın (يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ وَلَمْ أَدْرِ ما حِسَابِيَهْ ما أغنى عني مَالِيَهْ هلك عني سُلْطَانِيَهْ) *'Keşke kitabım bana verilmeseydi, keşke hesabımın ne olduğunu bilmeseydim… Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı."*[232] şeklindeki sözünü işitmedin mi?" dedi.

Onlardan birisi de Alâ b. Vehb b. Abd b. Vehbân b. Dubâb b. Huceyr'dir. Alâ Kâdisiye Savaşı'na katıldı. Kûfe'de itibarlı bir hayatı vardı. Osman döneminde Cezîre'ye vali yapıldı. Kelbî'nin anlattığına göre Allah onun eliyle Mâh ve Hemdân şehirlerini fethetti. Alâ, Hind bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt ile evlendi. Hind onun için Muhammed ve Osman'ı dünyaya getirdi. Bu ikisi, Rakka ve Cezîre'de eşraftandılar. Hind ayrıca Rukayye'nin babası Abdülvâhid b. Ebû Sa'd b. Kays b. Vehb b. Vehbân'ı da dünyaya getirdi. İbn Kays er-Rukayyât o kıza [Rukayye] âşık olmuştu.

Onlardan birisi de Şeybe b. Mâlik b. Mudarrib b. Vehb b. Huceyr'dir. Uhud günü kâfir olarak öldürüldü.

Hucr b. Abd b. Ma'îs'in Çocukları

Hucr b. Abd b. Ma'îs'in *Revâha b. Hucr*, *Amr b. Hucr*, *Huceyr b. Hucr* ve *Vehb b. Hucr* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Huzâa kabilesinden Dâtir b. Habşiyye b. Selûl'ün kızıydı.

---

231 Bu beytin Arapçası (إنَّ الْحَوَادِثَ بِالمَدِينَةِ قَدْ .. أَوْجَعْنَنِي وَقَرَعْنَ مَرْوَتِيَهْ) şeklindedir. (وقرعن مروتيه) kısmı (لأَقْرَعَنَّ مَرْوَتَهْ) "Çarparım onun çakmak taşına" şeklindeki darb-ı meselden alınmıştır. Şair, olayların kendisini son derece yorgun düşürdüğünü dile getirmek istemiştir. (bkz. *Dîvânu Ubeydullah b. Kays er-Rukeyât*, s. 98, Dâru Sâdır, Beyrut, ts.) (çev.)

232 Hâkka, 69/25-26; 28-29. Arapçası (يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ. وَلَمْ أَدْرِ ما حِسَابِيَهْ** ما أغنى عني مَالِيَهْ. هلك عني سُلْطَانِيَهْ) şeklindedir.

Onlardan birisi Humeyd b. Amr b. Müsâhik b. Kays b. Hezm b. Revâha b. Hucr b. Abd b. Ma'îs'tir. Onun annesi Dürre bt. Ebû Hâşim b. Utbe b. Rebîa b. Abdüşems'tir. Deniliyor ki: Dürre, onun kardeşi Hâşim b. Utbe b. Rebîa b. Abdüşems'in kızıydı. Humeyd Şam'da şerif insanlardandı.

İbn Ümmü Mektûm

Onlardan birisi de Amr b. Kays b. Ziyâde b. Asam b. Hezm b. Revâha b. Hucr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. O âmâ idi ve annesi "Ümmü Mektûm" idi. Ümmü Mektûm'un ismi Âtike bt. Abdullah b. Ankese b. Âmir b. Mahzûm'dur. Bazıları isminin "Zâide" olduğunu söylediler. Ancak birinci görüş daha doğrudur. İbn Ümmü Mektûm ilk müslümanlardandı. Bir gün Resûlullah (sas) Velîd b. Muğîre'nin müslüman olabileceğini umarak onunla konuşurken İbn Ümmü Mektûm Resûlullah (sas) ile konuştu ancak Resûlullah (sas) ona cevap vermedi. Bunun üzerine Allah Abese Sûresi'nin ilk âyetlerini indirdi: "*Kendisine âmâ geldi diye yüzünü ekşitti ve döndü. Sen nereden bileceksin, belki o arınacaktı? Yahut öğüt dinleyecek de öğüt kendisine yarayacaktı. Kendisini yeterli görüp tenezzül etmeyene gelince sen ona yöneliyorsun. Onun arınmamasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak sana gelen, saygı duyarak gelmişken sen onunla ilgilenmiyorsun.*"[233]

Muhammed b. Sa'd, Vâkıdî'den rivayetle şöyle dedi: İbn Ümmü Mektûm Bedir'den sonra hicret edip Medine'ye geldi ve Mahreme b. Nevfel'in evine misafir oldu. Ömer b. Hattâb devrinde Kâdisiye Savaşı'na katıldı. Sancak taşıyordu. Sonra Medine'ye döndü ve orada vefat etti. Ömer'den sonra onunla ilgili bir söz duyulmadı.

Bazılarına göre İbn Ümmü Mektûm'un adı "Abdullah" idi. Ancak birinci görüş daha doğrudur. Rivayet edildiğine göre İbn Ümmü Mektûm Medine'ye ilk hicret edenlerdendir.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî ve Bekir b. Heysem anlattılar, dediler ki: Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî anlattı, dedi ki: Berâ b. Âzib dedi ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbından ilk olarak bize gelen Mus'ab b. Umeyr ve İbn Ümmü Mektûm idi.

---

233 Abese, 80/1-10.

Heysem b. Adî şöyle dedi: İbn Ümmü Mektûm Ömer'in son yılı ve Osman'ın da ilk yılında vefat etti. Resûlullah (sas) birçok gazvesinde İbn Ümmü Mektûm'u Medine'ye vali olarak bırakıyordu. Resûlullah'ın (sas) gazveleri kısmında bunu anlattık.

Bize Süleyman b. Dâvûd ez-Zehrânî Ebü'r-Rabi' anlattı, dedi ki: Bize Ebü'l-Mu'âfâ anlattı. O Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd'dan, o babasından, o da Hârice b. Zeyd'den rivayet etti, dedi ki: Resûlullah'ın (sas) yanında (nazil olan) vahyi yazıyordum. "*Mü'minlerden oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler eşit olamazlar.*"[234] âyeti nazil olunca İbn Ümmü Mektûm Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve "Ey Allah'ın elçisi, ben gözleri âmâ birisiyim ve cihad yapamıyorum." dedi. Tam o anda Resûlullah'a bir baygınlık geldi ve baldırı benim baldırımın üzerine düştü. Tıpkı kurşun gibi ağırlığı vardı. Ayılınca, "'*Özür sahibi olanlar dışında…*' ilavesini yaz." dedi.

Bize Süreyc b. Yûnus ve Hasan b. Ali el-İclî anlattılar, dediler ki: Bize Vekî anlattı, dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O Ebû İshak'tan nakletti, dedi ki: Berâ b. Âzib'den işittim; şöyle diyordu: "*Mü'minlerden oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler eşit olamazlar.*" âyeti nazil oldu. İbn Ümmü Mektûm geldi ve "Ey Allah'ın elçisi! Ben âmâ bir adamım." dedi. Bunun ardından "*Özür sahibi olanlar dışında…*" kısmı da nazil oldu.

Amr b. Ma'îs'in Çocukları

Münkız b. Amr b. Ma'îs, *Hâris* ve *Hubeyb b. Amr*: Bunların annesi Da'd bt. Sa'd b. Ka'b b. Amr'dır.

Münkız'ın, *Hâris b. Münkız, Ubeyd b. Münkız* ve *Revâha b. Münkız* adlı çocukları vardı. Bunların annesi Meymûne bt. Revâha b. Usayye b. Hufâf es-Sülemî'dir.

Hâris'in *Abdümenâf* adında oğlu vardı. Abdümenâf, Câhiliye döneminde insanlardan Mirbâ'ı[235] [ganimetin dörtte birini] alan kişidir. Bir de *Yer-*

234 Nisâ, 4/95.

235 Mirbâ', Câhiliye Araplarında reisin aldığı ganimetin dörtte birinin adıdır. (çev.)

bû' b. Hâris ve *Abdülhâris b. Hâris* vardı. Bunların annesi Selmâ bt. Zem'a b. Üheyb b. Dubâb idi. Bir de *Ahab b. Hâris*, *Ebü'l-Hâris b. Hâris*, *Avf b. Hâris* ve *Mâlik b. Hâris* vardı. Bunların annesi Leylâ bt. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. Hâris b. Fihr idi.

Onlardan birisi de Hibbân b. Ebû Kays b. Alkame b. Abd b. Abdümenâf b. Hâris b. Münkız b. Amr b. Ma'îs'tır. O İbnü'l-Arika'dır. Bu adam Hendek günü Sa'd b. Muâz el-Ensârî'ye bir ok atmış ve (خُذْهاَ وأنا إِبْنُ الْعَرِقَة) "Al sana, ben İbnü'l-Arika'yım."[236] demişti. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Allah cehennemde senin yüzünü terletsin." dedi.

Arika Abdümenâf'ın annesiydi. Onlar annelerine nispet edilirlerdi. Dediklerine göre çok güzel koktuğu için ona el-Arika denilmiştir.

Onlardan birisi de Abdülekber b. Abdümenâf b. Hâris'tir. İlk defa Mirbâ'ı, yani ganimetin dörtte birini kendisine ayıran adamdır.

Birisi de Mikrez b. Hafs b. Ahyef b. Alkame b. Abdülhâris'tir. Rivayete göre Hafs b. Ahyef'in bir oğlu, kaybolmuş bir hayvanını arıyordu. Çocuk perçemi uzun ve üzerinde hulle olan, yakışıklı ve parlak bir gençti. Çocuk Âmir b. Yezîd b. Mülevvih b. Ya'mur el-Kinânî'nin yanından geçti. Kendisi Dacnân'daydı.[237] Âmir ona, "Sen kimsin ey çocuk?" dedi. Çocuk, "Ben Hafs b. Ahyef'in oğluyum." dedi. Sonra Âmir b. Yezîd, "Ey Benî Bekir, sizin Kureyş'te [intikamını almayı düşündüğünüz] bir kanınız vardı, değil mi?" dedi. Onlar, "Evet!" dediler. Âmir, "Kuşkusuz kendi adamına karşılık bu çocuğu öldüren, intikamını almış olur." dedi. Bunun üzerine Benî Bekir'den bir adam çocuğu izlemeye başladı ve Kureyş'te bulunan kanlarına karşılık olarak çocuğu öldürdü.

Bir ara [öldürülen çocuğun] kardeşi Mikrez b. Hafs Merrü'z-Zahrân'da iken bir de ne görsün, Benî Bekir'in efendisi Âmir b. Yezîd b. Mülevvih devesinin üzerindedir. Onu görünce, "Gözümle gördükten sonra başka bir iz aramam." dedi; kılıcını kuşanarak devesini çökertti ve üstüne çullanıp onu öldürdü. Sonra gece olunca Mekke'ye geldi ve Âmir b. Yezîd'in kılıcını

236 Arika (الْعَرِقَة) ter anlamındadır.

237 Dacnân, Mekke'ye bir posta mesafede bulunan bir dağdır. Onunla Mekke arasında 25 millik mesafe vardır. (*Mu'cemü'l-Büldân*)

Kâbe'nin örtülerine astı. Bununla ilgili haberi geçmişte, Bedir Savaşı'nın haberiyle birlikte anlattık. Mükriz şöyle dedi:

Onun Âmir olduğunu gördüğümde
Hatırladım, dayaktan ezilmiş kardeşimin felç olmuş azalarını
Ben nefsime, "Evet, bu ancak Âmir'dir." dedim
Korkma ondan ve bak nereye binmiştir
Heyecanla ve göğsüm çalkalanarak saldırdım
Tepeden tırnağa silahlı ve tecrübeli adamın üzerine

Şam'da soyu devam etmiştir.

Onlardan birisi de Guzeyye bt. Dûdân b. Avf b. Amr b. Âmir b. Revâhâ'dır. Bu kadın, İbnü'l-Kelbî'ye göre nefsini Peygamber'e (sas) hibe eden Ümmü Şerîk'tir. Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre nefsini Resûlullah'a (sas) hibe eden Ümmü Şerîk bu değildir.

Onlardan birisi de Hıdâş b. Beşîr b. Asam b. Rahada ve Abdullah b. Yezîd b. Asam b. Rahada b. Âmir b. Revâha'dır. Benî Âmir b. Lüey'in dediğine göre Abdullah b. Yezîd Müseylimetü'l-kezzâb ile savaştı. Bu Abdullah b. Yezîd, Cemel günü Âişe'nin safında öldürüldü. Ebû Ali b. Hâris b. Rahada Yemâme günü öldürüldü.

Nizâr b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'in Çocukları

Seyyâr b. Nizâr, *Cezîme b. Nizâr* ve *Avf b. Nizâr*: Bunların annesi Hâlide bt. Avf b. Nasr b. Muâviye b. Bekir b. Hevâzin b. Mansûr'dur.

Seyyâr b. Nizâr'ın Huleys, Âmir, Habîb, Abd, Cezîme, Sahîr, Avf, İmrân ve Seyyâr b. Seyyâr adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Da'd bt. Amr b. Müdlic idi.

Büsr b. Ebû Ertât

Onlardan birisi Büsr b. Ebû Ertât b. Uveymir b. İmrân b. Huleys b. Seyyâr b. Nizâr b. Ma'îs'tir. Muâviye'nin, Ali b. Ebû Tâlib'in itaatinde olanlarla savaşmak üzere gönderdiği şahıs budur. Bu şahıs, Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib'in çocuklarını öldürdü. Onunla ilgili haberi "Ali ile Muâviye Arasındaki Akınlar" bölümünde anlatmıştık. Vâkıdî şöyle de-

di: Resûlullah (sas) vefat ettiğinde Büsr küçüktü. Vâkıdî'ye göre Büsr'ün Resûlullah'tan hadis işitmiş olması mümkün değildir. Vâkıdî'ye göre Büsr Abdülmelik b. Mervân'ın dönemine kadar yaşadı.

Kelbî şöyle dedi: Büsr delirmeden vefat etmedi. Ömrünün sonlarında eline bir sopa alır ve önüne konulan yastıklara vururdu. Büsr Şam'da yaşıyordu ve Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'le beraber Mağrib'in gazilerindendi. Büsr Mağrib'de anlatılır ve onun adıyla bilinen yerler vardır. Ondan yapılan rivayetlere göre kendisi mevlâları gördüğü zaman onlara, "Allah kahretsin sizi; köleler Arapların dillerine ve Farisîlerin akıllarına galip gelmişlerdir." derdi.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Muhammed b. Amr b. Atâ Benî Âmir b. Lüey'den birisiydi. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Muhammed b. Amr, varlıklı, güzel görünüşlü ve mürüvvet sahibi [mert] insanlardandı. [Onun bu sıfatları sebebiyle] Medine'de halifeliğin ona havale edileceği konuşuluyordu. Muhammed ashâbdan İbn Abbas'la karşılaşmıştır. Dedi ki: Heysem b. Adî, onun Velîd b. Yezîd devrinde vefat ettiğini söyledi.[238]

Benî Sâme b. Lüey b. Gâlib'in Nesebi

Sâme b. Lüey'in Çocukları

Hâris: Bunun annesi Hind bt. Temîm b. Gâlib'dir.

Gâlib b. Sâme: Bunu annesi Nâciye bt. Cerm b. Reyyân'dır. Gâlib, babasından sonra 12 yaşında iken vefat etti. Onunla ilgili haberi kitabımızın başında yazmıştık.

---

238 Ne var ki matbu olan İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında Benî Âmir b. Lüey'den Muhammed b. Amr b. Atâ için bir terceme bulunmamaktadır. Sadece Halife b. Hayyât'ın *Tabakât*'ında, s. 457'de, ona ait, "Mevlâ Benî Âmir b. Lüey" başlıklı ve 2327 sıra numaralı bir terceme yer almaktadır. (Süheyl Zekkâr) Bu notun sahibi Süheyl Zekkâr, *Ensâbü'l-Eşrâf*'ı tahkik eden ve tab' ettiren zattır. Süheyl Zekkâr, Muhammed b. Amr b. Atâ ile ilgili olarak Belâzürî'nin Muhammed b. Sa'd'dan aldığı rivayetin, esasen İbn Sa'd'ın matbu nüshasında yer almadığını iddia etmektedir. Oysa Muhammed Abdülkadir Atâ'nın tahkik ettiği 1990 tarihli, Beyrut Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısı olan 8 ciltlik *Tabakât*'ın, 5. cilt, 334. sayfasında Muhammed b. Amr b. Atâ ile ilgili 1025 nolu bir terceme yer almaktadır. İbn Sa'd bu tercemesinde Muhammed b. Amr'in nesebini "Muhammed b. Amr b. Atâ el-Ekber b. Ayyâş b. Alkame b. Abdullah b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Amr b. Lüey" olarak belirlemiştir. Belâzürî, İbn Sa'd'dan bu rivayeti muhtasar olarak almış ancak, onun Velîd b. Yezîd zamanında vefat ettiği yolunda İbn Sa'd'dan naklettiği rivayetin son kısmı İbn Sa'd'da, "Yezîd b. Abdülmelik" şeklinde geçmektedir. Muhtemelen farklılık müsevvitlerin hatasından kaynaklanmaktadır. (çev.)

Hâris b. Sâme'nin Çocukları

Lüey, *Ubeyde*, *Rebîa* ve *Sa'd b. Hâris*: Bunların annesi Selmâ bt. Teym b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir.

Abdülbeyt b. Hâris: Onun annesi Nâciye b. Cerm b. Reyyân idi. Babasının vefatından sonra onunla makt nikâhı[239] yapmıştı. Bunlar Hırrît b. Râşid ile beraber olanlardı. Hırrît b. Râşid'in haberini, Ali'nin (as) haberiyle birlikte anlatmıştık.

Lüey b. Hâris'in Çocukları

Ubâde, *Mâlik*, *Abdullah* ve *Zâide b. Lüey*: Zâide, Bağdat'ta, Kerh kapısının yakınlarında, Sayârife'nin yanında, Derb'in sahibi Mansûr b. Mincâb'ın ailesindendi.

Ubâd'ın, Avf b. Ubâd adında çocuğu vardı. Avf b. Ubâd'ın da Âdâh b. Avf b. Ubâd, Ka'b b. Avf ve Amr b. Avf adlarında çocukları vardı. Âdâh'ın Hâris adında çocuğu vardı. Hâris'in de Humâm ve Zühl b. Hâris adlarında çocukları vardı.

Humâm'ın Âkıl adında çocuğu vardı. Zühl b. Hâris'in Herrâb b. Zühl ve Huyey b. Zühl adında çocukları vardı.

Ka'b b. Avf'ın Hâris, Câbir ve Lükâd adlarında çocukları vardı.

Amr b. Avf'ın, Bekir b. Amr adında çocuğu vardı. Bekir'in Miczem ve Avf adlarında çocukları vardı. Miczem'in de Hâris, Amr ve Avf adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de Ukaym b. Ziyâd'dır. Kendisine Ukaym b. Zühl b. Avf b. Mücezzim de denilir. Ukaym Cemel günü öldürüldü. Hâris b. Katî'a b. Avf b. Zühl b. Avf b. Mücezzim'in kızı, Amr b. Âs'ın hanımıydı.

Mâlik b. Lüey'in Şatan, Amr, Zühl ve Hukâle b. Mâlik adlarında çocukları vardı.

---

239 Makt nikâhı, Câhiliye Araplarında yapılan bir nikâhtı. Babası ölen bir çocuk, babasının eşiyle (üvey annesiyle) evlenebiliyordu. Kur'ân, geçmiş olan evlilikleri onaylamakla beraber iğrenç olduğu için yeni evlilikleri yasakladı. (çev.)

Şatan'ın da Sa'd ve Müzer b. Şatan adlı çocukları vardı. Sa'd b. Şatan'ın Vehb, Sabre ve Şe's b. Sa'd adlı çocukları vardı. Vehb b. Sa'd'ın da Visâk ve Cez b. Vehb adlarında çocukları vardı.

Benî Mâlik b. Lüey'den birisi de Abdullah b. Ne'âm idi. Abdullah şerif bir insandı. Abdullah b. Lüey'in Mutîre, Asbah ve Vâil b. Abdullah adlı çocukları vardı. Mutîre'nin Rebîa adlı bir çocuğu vardı. Asbah'ın da Gadan[240] ve Câbir b. Asbah adlı çocukları vardı. Vâil'in de Bekir b. Vâil ve Yezîd b. Vâil adlarında çocukları vardı.

Zâide b. Lüey'in Ka'b, Teym, Sâlim ve Zafer b. Zâide adlarında çocukları vardı. Ubeyde b. Hâris b. Sâme'nin Sa'd, Mâlik ve Amr b. Ubeyde adlarında çocukları vardı. Sa'd b. Ubeyde'nin Mâlik ve Sevde b. Sa'd adlarında çocukları vardı. Benî Mâlik b. Sa'd'dan birisi Seyf b. Hakkâm'dır. Seyf kabile reisi olmuştur.

Mâlik b. Ubeyde'nin Dâciye, Mâlik ve Zühl b. Mâlik adlarında çocukları vardı. Dâciye'nin Ahzem ve Bekir b. Dâciye adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi Sümân b. Reşîd'dir. Sümân kabile reisi olmuştur. Bir diğeri, Ebû Câfer Mansûr döneminde Bağdat kadısı olan Ubâd b. Mansûr en-Nâcî'dir.

Amr b. Ubeyde b. Hâris'in Avf ve Sa'd b. Amr adlarında çocukları vardı. Avf b. Amr'ın da Bekir b. Avf b. Amr adında çocuğu vardı.

Onlardan birisi Kabîsa b. Amr b. Hamza b. Amr b. Sa'd b. Amr b. Ubeyde'dir. Kabîsa şerif bir insandı. Bir diğeri Câfer b. Ya'mur'dur. O, Fâris kılıcının sahibi Ebû Züheyr b. Talk b. Mücâhid b. Karîh b. el-Minhal b. Rebîa b. Kabîsa b. Amr b. Hamza'dır.

Onlardan birisi de Hâlid b. Rebîa b. Katane b. Karîh el-Hâricî'dir. Mü'minlerin Emiri, Ebû Câfer Mansûr döneminde Şeyh b. Umeyre onu öldürdü.

Abdülbeyt'in Sâ'ide adında çocuğu vardı. Sâ'ide'nin Hâris adında çocuğu vardı. Hâris'in de Câbir ve Kutbe b. Hâris adlarında çocukları vardı.

---

240 RK nüshasının hâmişinde "(غضن) noktalı dâd ile" şeklinde bir kayıt yer almaktadır.

Rebîa b. Hâris b. Sâme'nin Cüşem, Mâzin ve Humâmî -o Humâm'dır- adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi Eslem b. Kerib b. Süfyân b. Sehm'dir.

Sa'd b. Hâris b. Sâme'nin Kemn ve Kuday b. Sa'd adlarında çocukları vardı. Bunlar Nasr b. Saîd b. Alâ el-Mevsılî'nin ailesindendi.

Benî Sâme'den birisi de Kâbis b. Rebîa b. Mâlik b. Adî b. Esved b. Cüşem b. Rebîa b. Hâris b. Sâme b. Lüey'dir. Bu zat Resûlullah'a (sas) benziyordu. Bu durum Muâviye'ye ulaştı, hemen ikramlı bir şekilde kendisine getirilmesi için [Basra'ya] mektup gönderdi. Muâviye onu gördüğü zaman ayağa kalktı, onu ayakta karşıladı ve iki gözünün arasını öptü. Ayrıca Basra'da, Mirğâb denilen yerde ona bir arazi tahsis etti.

Hüzeyme b. Lüey'in Nesebi

Hüzeyme b. Lüey'in *Ubeyd* ve *Harb b. Hüzeyme* adlı çocukları vardı. Ubeyd'in de Mâlik b. Ubeyd adında bir çocuğu vardı. Mâlik b. Ubeyd'in de Hâris b. Mâlik adında çocuğu vardı. Onun annesi, Has'am kabilesinden Âize bt. Hams b. Kuhâfe'dir. Onlar anneleriyle bilinirlerdi. Onlara "Âizetü Kureyş" denilirdi.

Hâris b. Mâlik'in Kays ve Teym b. Hâris adlarında çocukları vardı. Kays'ın da Amr b. Kays adında çocuğu vardı. Amr b. Kays'ın da Katan, Kanân ve Hısn b. Amr adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi Mihfez b. Sa'lebe b. Mürre b. Hâlid b. Âmir b. Kanân b. Amr b. Kays b. Hâris b. Mâlik b. Ubeyd b. Hüzeyme'dir. Bu adam, Hüseyin b. Ali'nin başını Şam'a götüren kişidir. O götürürken, "Ben Mihfez b. Sa'lebe'yim. Kötü kâfirlerin başlarını getirdim." dedi.[241] Bunun üzerine Yezîd b. Muâviye, "Mihfez'in annesi ondan [Mihfez'den] daha kötü ve daha günahkâr bir şey doğurmamıştır." dedi. Teym b. Hâris'in, Sümey ve Rebîa b. Teym adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi şair Makkâs'tır. O Müshir b. Nu'mân b. Amr b. Rebîa b. Teym b. Hâris'tir. Makkâs, Rebîa b. Nizâr'dan Benî Ebû Rebîa b. Zühl

241 Bunun Arapçası, (أنا مخفر بن ثعلبة جئت برؤوس اللئام الكفرة) şeklindedir. (çev.)

b. Şeybân b. Sa'lebe b. Ukâbe içinde sayılmaktadır. Kelbî'nin dışındaki tarihçiler onun "Makkâs b. Asram" olduğunu söylüyorlar. Bu zat "*Kad makkastu ibilî.*", "Devemi doyunca suladım." dediği için ona, "Makkâs" denilmeye başlandı.

Onlardan birisi de Musul kadısı Ali b. Müshir b. Umeyr b. Hasbe -ya da 'Asam' veya 'Hısn'; Hişam b. Kelbî şüpheye düşmüştür- b. Abdullah b. Mürre b. Rebîa b. Hârise b. Sümey b. Teym b. Hâris'tir.

Onlardan birisi de Ebû Talk'tır. O Şair Adî b. Hanzale b. Nu'aym b. Zürâre b. Abdüluzzâ b. Rebîa b. Amr b. Âmir b. Sümey'dir. Bu zat, ketenden başına bir sicim bağlayan karısına şöyle diyendir:

Yardım et bana bir damla güzellikle
O daha hayırlıdır, senin bütün bu yaptıklarından
O güzelliğe daha yakındır
Keten sicimleri alnına bağlamandan

Onun ayrıca Muhtâr b. Ebû Ubeyd, Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı öldürdüğü zaman ona ağıt yakan bir şiiri de vardır.

Öldürdü Muhtâr, hayır görmesin inşallah
Umut bağlanan Ebû Hafs'ı ve büyük lideri
O cimri olan bir delikanlı değildi
Ve savaş başladığında, savaşın azı dişlerinden çekinen de değildi

Harb b. Hüzeyme'nin Dîl b. Harb adında bir çocuğu vardı. Küçükken vefat etti. Ayrıca Avf b. Harb vardı. Avf'ın çocukları, Muhallim b. Zühl b. Şeybân'ın çocuklarıyla beraberdiler.

Avf'ın Cezîme, Âmir, Selâme, Mâlik, Muğviye ve Adî b. Avf adlarında çocukları vardı. Bunların hepsi de aynı anneden doğmuşlardı.

Benî Sa'd b. Lüey'in Nesebi ve Çocukları

Sa'd b. Lüey'in Bünâne, Ammâr, Ammârî ve Mahzûm adında çocukları vardı. Ammâr'ın Gânim, Evfâ ve Avz adında çocukları vardı. Gânim'in Abdullah ve Ammâr adında çocukları vardı. Abdullah b. Gânim'in Habîb, Heysem, Ebân ve Cinnî b. Abdullah adlarında çocukları vardı. Avz b. Am-

mâr'ın Sa'b, Bekir ve Cillân b. Bekir adlarında çocukları vardı. Cillân'ın Avf b. Cillân adında çocuğu vardı. Sa'b b. Avz'in Vüreyye b. Avz adında çocuğu vardı.

Kelbî'den rivayette bulunanlardan bazılarına göre Sa'b'ın çocukları Ammâr ve Ammârî'dir. Birinci görüş babasından yaptığı rivayetinde Abbâs b. Hişâm'a aittir. Şair şöyle dedi:

Bünâne ve Benî Avf b. Harb
Tıpkı eşeğin eşeğe yapışması gibidir
Ve Kureyş'ten olduğunu iddia eden Âize
Kuşkusuz ki değeri düşük olan şey altın olamaz

Benî Hâris b. Lüey'in Nesebi

Hâris b. Lüey'in Vehb ve Addâ b. Hâris adlarında çocukları vardı. Benî Hâris için aynı zamanda "Benî Cüşem" denilirdi. Çünkü kendisine "Cüşem" denilen Lüey'in bir kölesi onları büyütmüştü, bu yüzden onlar da ona nispet edildiler.

Vehb'in Ukayde b. Vehb adında çocuğu vardı. Ukayde'nin de Hısn, Hamel, Mihsan ve Yezîd b. Ukayde adlarında çocukları vardı. Yezîd b. Ukayde'nin Nebhân, Mes'ud ve ve Mürre b. Yezîd adlarında çocukları vardı. Hısn b. Ukayde'nin Vebere ve Ükayş b. Hısn adında çocukları vardı. Hamel b. Ukayde'nin Câbir ve Kudâme b. Hamel adlarında çocukları vardı. Mihsan b. Ukayde'nin Abdüluzzâ adında bir çocuğu vardı. Abdüluzzâ'nın Hısn b. Abdüluzzâ adlı çocuğu vardı. Hısn'ın da Cezîme ve Abbâd b. Hısn adlarında çocukları vardı. Abbâd b. Hısn, aynı zamanda Hatîm olarak bilinen ve Cemel'de burnu kesilen kişidir. Bir de doğuştan kör olan bir oğlu daha vardı. Addâ b. Hâris'in Mâlik ve Abdullah b. Addâ adlarında çocukları vardı. Mâlik b. Addâ'nın Keyşâme ve Ahmer b. Mâlik adlarında çocukları vardı. Keyşâme b. Mâlik'in Avn b. Keyşâme adında çocuğu vardı. Abdullah b. Addâ'nın Dübeyb b. Abdullah adlı çocuğu vardı. Seleme b. Seken b. Cevn b. Dübeyb onun çocuklarındandır.

[Hâcib b. Amr b. Mesleme]

Onun çocuklarından birisi Hâcib b. Amr b. Mesleme'dir. Vâzi ve Hâris de Amr'ın oğullarıydılar. Ömer b. Abdülazîz bu Hâcib'e bir ahitname yollayarak onu Horasan'ın Herât şehrine vali yaptı. Ayrıca Horasan'da onun için bir arazi tahsis etti. Ancak Hâcib bunu kabul etmedi. Ömer b. Abdülazîz'in gönderdiği ahitname onun yanında iken orada vefat etti. Hâcib Horasan'daki beytülmâlin yöneticisiydi. Hâcib Kur'ân ilmine ve kıssalara vakıf birisiydi. Onun oğlu Nasr b. Hâcib idi. Nasr b. Seyyâr kaçtığı zaman oğlunu onun yanında bırakmıştı. Hâcib Basra'dan Horasan'a çalımlı bir şekilde yürüyerek çıkmıştı.

Benî Cüşem ise bunlar Aneze kabilesindeydiler. Dediklerine göre Ebû Cüşem Hâris değildir. O aslında "Zümeyl" denilen bir köleydi. Onun annesine de "Şenne" denilirdi. Ebû Cüşem, Yemâme'de Alâ denilen bir yere düştü. Onlar Benî Hezân kabilesine komşuydular ve onlarla birlikte Basra'ya geldiler. Onlar Benî Hezân'ın himayesi altındaydılar. Daha sonra aralarında bir kavga çıktı. Onlardan ayrıldılar ve "Biz Benî Cüşem'iz." dediler.

Benî Teym b. Gâlib'in -Edrem'in- Nesebi

Alt çenesi kısa olduğu için ona Edrem denilmiştir. Teym b. Gâlib'in Hâris, Sa'lebe, Kebîr ve Ebû Dehr b. Teym el-Edrem adlarında çocukları vardı. Onların annesi Fâtıma bt. Muâviye b. Bekir b. Hevâzin'dir. Ayrıca -diğer bir anneden- Vehb, Dehr ve Harrâk b. Teym adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Da'd bt. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir.

Hâris b. Sa'lebe'nin Sa'lebe, Ka'b ve Ahab b. Hâris adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Berre bt. Mâlik b. Kinâne'dir. Sa'lebe b. Hâris'in Huneys, Vehbân ve Nadle b. Sa'lebe adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Âtike bt. Abd b. Ma'îs'tir. Vehb'in Şeytân ve Abdüluzzâ adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Hind bt. Amr b. Revâha b. Münkız'dır. Şeytân'ın Hâlid, Ce'ûne ve Yezîd b. Şeytân adlı çocukları vardı. Bunların annesi Fâtıma bt. Sahr b. Amr b. Hâris b. Şerîd'dir. Hâlid'in de Süheyl, Cerv, Ubeydullah ve Hakîm b. Hâlid adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Ümeyme bt. Avf b. Vehb b. Huneys b. Sa'lebe'dir. Ayrıca -bir di-

ğer anneden- Abbas, Nehşel ve Nu'mân b. Hâlid vardı. Bunların annesi Mâviyye bt. Enes b. Amr b. Ebü'l-Ahaş -veya Eceş-'tir. Diğer bir anneden Abdülazîz ve Ebû Saîd b. Hâlid adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Ümmü Süveyd bt. Mâlik b. Kays b. Süfyân b. Ka'b b. Hâris b. Teym'dir. Ce'ûne b. Şeytân'ın Hâlid ve Hakem b. Ce'ûne adlı çocukları vardı. Bunların annesi Fehmiyye'dir.

Onlardan birisi Ebû Huzeyk'tir. O Ukbe b. Ce'ûne'dir. Onlar Filistin'deydiler. Şair Kâidü'l-belvâ onlar için şöyle der:

Sağlam çıkmadı, Benî Hazîk'in soyu
Bolca süt de vermedi, emenlerine

Yezîd b. Şeytân'ın Abdullah ve Amr b. Yezîd adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Fâtıma bt. Amr b. Huneys b. Sa'lebe'dir. Bir diğer anneden Ebü'l-Hakem ve Hâlid b. Yezîd vardı. Bunların annesi Havle bt. Esved b. Hafs b. Ahyef idi. Nadle b. Sa'lebe'nin Zeyd ve Dubey b. Nadle adlı çocukları vardı. Ka'b b. Hâris'in Hâris ve A'cem b. Ka'b adında çocukları vardı.

Kebîr b. Teym'in Câbir b. Kebîr adında çocuğu vardı. Bunun annesi Âtike bt. Hisl b. Âmir'dir. Câbir'in Es'ad, Ya'mur, Vehb ve Kürz b. Câbir adlarında çocukları vardı. Es'ad'ın Abdümenâf ve Câriye b. Es'ad adlı çocukları vardı.

İbn Hatal [Hilâl b. Abdullah]

Abdümenâf'ın Abdüluzzâ ve Abdullah adlı çocukları vardı. Bunlara "el-Hatalân" ya da "el-Hatilân"[242] da denir. Denildiğine göre Hatalân'dan birisi Hilâl b. Abdullah b. Abdümenâf b. Es'ad b. Câbir b. Kebîr b. Teym b. Edrem b. Gâlib'dir. Bu şahıs Mekke'nin fethinde öldürüldü. Resûlullah (sas) onun hakkında, "Kim İbn Hatal'ı görürse onu öldürsün. Kâbe'nin örtülerine asılmış olsa bile!" dedi. İbn Hatal'ın iki câriyesi vardı. Bunlar Resûlullah'ı hicveden şarkılar söylüyorlardı. Onlara "Erneb" ve "Fertenâ" deniliyordu. İbn Hatal Ebû Hilâl şerif bir adamdı. Utbe b. Rebîa b. Abdüşems onu methederken şöyle demişti:

242 RK nüshasının hâmişinde "Abdullah b. Hatal" şeklinde bir kayıt yer almaktadır.

Sığınılırdı Ahtâl'ın kardeşine, savaş esnasında
Sert dişli ve iri omuzlu Ebü'l-Ahtal'a
Anası ölesice, ne güzel yüz o öyle!
Ve kendisiyle savaşana, ne kadar zulme engel oluyor!
O beyaz ve kıvırcık saçlı… Yoktu onun benzeri
Ukâz çarşısında, amca çocukları geldikleri zaman

Utbe, Mut'im b. Adî ve Hatal'ın -veya Hatil'ın- şarap arkadaşıydı. Bazılarına göre o Abdullah b. Hilâl'dır. Ancak birinci görüş daha doğrudur. O Kelbî'nin görüşüdür. Bazılarına göre o Kays b. Hatal'dir. Bu görüş batıldır.

Dediler ki: Hilâl b. Abdullah Mekke'de müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti. Resûlullah (sas) onu zekâtları toplamakla görevlendirdi. Onun yanına da Huzâa'dan bir adam verdi. Hilâl Huzâalı adamın üzerine çullandı ve onu öldürdü. Sonra düşünmeye başladı ve "Kuşkusuz Muhammed beni öldürecektir." dedi ve mürted olup kaçtı. Ayrıca toplamış olduğu zekât mallarını da yanında götürüp Mekke'ye geldi. Mekke halkına, "Doğrusu sizin dininizden daha hayırlı bir din bulamadım." dedi. Onun Resûlullah'ı (sas) hicveden şarkıları söyleyen iki câriyesi vardı. Müşrikler Hilâl'in yanına gelir ve orada içki içerlerdi. Mekke'nin fethi günü Resûlullah (sas), "Kâbe'nin örtülerine asılmış olsa bile onu öldürün." dedi. Bunun üzerine Ebû Berze Nadle b. Abdullah el-Eslemî onu öldürdü. Deniliyor ki: Onu, Belî kabilesinden Şerîk b. Abde el-Aclânî öldürdü. Deniliyor ki: Ebû Berze'nin adı Hâlid b. Nadle'dir. Yine denildiğine göre adı Abdullah b. Nadle'dir. Birinci görüş daha doğrudur.

Ebû Berze'den rivayet edildiğine göre kendisi dedi ki: "Hilâl b. Abdullah'ın boynunu, Rükün ile Makam arasında vurdum." Denildiğine göre onu Ammâr b. Yâsir öldürmüştür. Yine denildiğine göre Saîd b. Hureys el-Mahzûmî öldürmüştür.

İbn Hatal'ın şarkıcı câriyesi veya karısı Erneb'e gelince, o da öldürüldü ama diğer câriyesi kaldı. O da müslüman olarak [Resûlullah'ın (sas) yanına] geldi. Sonradan gizlendi ve Osman zamanına kadar da yaşadı. Biz İbn Hatal'in kıssasını Mekke'nn fethi bölümünde yazmıştık. Bazılarına göre İbn Hatal'ın iki câriyesi Erneb -ismi Kureybe idi- ve Fertenâ idi.

Onlardan birisi de -alacalı ve beyaz nasiyeli atı kesen-[243] Kutbe b. Abdüluzzâ b. Abdümenâf'tır. Kutbe süvarilerdendi. Bir de Abdullah b. Şüteym b. Abdüluzzâ vardı. Bu şahıs Cemel günü öldürüldü. Ona "Şetîm" de denilirdi.

Amr b. Câbir b. Teym el-Edrem'in Gufeyle, Huveyrise, Dehr ve Vehb adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Abdullah b. Amr b. Mahzûm'un kızıydı. Gufeyle'nin Abdüluzzâ ve Cemûh adında iki çocuğu vardı. Bunların annesi Mahzûm kabilesindendi. Bir de başka bir anneden Seleme vardı. Onun annesi Ümmü Süfyân bt. A'cem idi. Huveyrise'nin Hâris adında çocuğu vardı. Onun annesi Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'ın kızıydı.

Vehb b. Teym'in Abbâd, Sa'lebe, Hâris, Lüey, Hüzeyme ve Avf b. Vehb adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Şeybân b. Sa'lebe b. Ukâbe'nin kızıydı. Dehr b. Teym'in Avf b. -Şair- Dehr b. Teym adında bir çocuğu vardı. Bu şahıs bir müddet yaşadı. Bir de Hâlid, Habîb, Süleym, Uyeyne, Mâlik, Esede, A'cem, Seleme, Huveylid ve Evfâ b. Dehr adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Sammâ bt. Yem b. Hâris b. Fihr'dir.

Hâlid b. Dehr'in Abdullah, Âsım, Nüveyre, Külsûm, Cüveyn, Hisl ve Ebe'l-Ahbeş b. Hâlid adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Esed kabilesindendi. Abdullah'ın Nâfi' b. Abdullah adında çocuğu vardı. Onun annesi Fâtıma bt. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir.

Hurâk b. Teym'in Âmir, Yezîd, Zeyd, Hârise, Hâlid, Mâzin, Abdüluzzâ, Hâris ve Muâviye b. Harrâk adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Hâris b. Bühse Behse b. Süleym b. Mansûr'un kızıydı.

Benî Gâlib b. Fihr'in nesebi burada sona erdi.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Benî Muhârib b. Fihr'in Nesebi

Muhârib b. Fihr'in Şeybân b. Muhârib adında çocuğu vardı. Bunun annesi Leylâ bt. Adî b. Amr b. Rebîa b. Huzâa'dır. Bir de -başka bir anneden-

243 Orijinal metin (العاقر فرس البلقاء البيضاء الناصية) şeklindedir. Ancak metnin hâmişinde (فارس) şeklinde bir kayıt yer almaktadır. Bu şekilde mana atı kesen değil atlıyı kesen şeklinde olmaktadır. İbnü'l-Kelbî'nin *Cemheretü'n-Neseb* adlı kitabında (ومنهم قطبة العاقر فارس البلقاء، البيضاء الناصية) şeklinde bir ibare yer almaktadır.

Şemh b. Muhârib vardı. Şeybân'ın Amr b. Şeybân adında çocuğu vardı. Bunun annesi Da'd bt. Hâris b. Fihr idi. Başka bir anneden de Habîb ve Vâile b. Şeybân vardı. Bunların annesi Da'd b. Münkız b. Gâdire b. Habeşiyye b. Ka'b idi. Vâile'nin soyu devam etmemiştir. Amr b. Şeybân'ın Vâile, Habîb, Hacvân, Câbir ve Sa'd b. Amr adlarında çocukları vardı. Bunların annesi, Benî Hâris b. Abdümenât'tan Udeyye bt. Vâile b. Ka'b'dır.

Vâile'nin Sa'lebe ve Sevâd b. Vâile adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Hind bt. Mâlik b. Avf b. Hâris b. Abdümenât'tır. Sa'lebe'nin Vehb ve Hırâş b. Sa'lebe adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Hâris b. Münkız b. Amr b. Ma'îs'in kızıydı. Bir de -başka bir anneden- Habîb b. Sa'lebe vardı. Onun annesi Benî Âmir b. Lüey'dendi.

Vehb b. Sa'lebe'nin Mâlik el-Ekber, Hâlid el-Ekber, Sa'lebe el-Ekber ve Halef b. Vehb adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Ka'b b. Vâile b. Ka'b'ın kızıydı. Başka bir anneden Abdüluzzâ, Mâlik el-Asğar, Hâlid el-Asğar ve Nâkış b. Vehb adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Lübnâ bt. Amr b. Utvâre b. Âiş b. Zarib'dir. Başka bir anneden Zeyd ve Kays b. Vehb de vardı. Bunların annesi Ahab b. Hâris b. Münkız b. Amr b. Ma'îs'in kızıydı.

[Dahhâk b. Kays]

Onlardan birisi Dahhâk b. Kays b. Hâlid el-Ekber b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir. Dahhâk Muâviye'nin şurtasının başındaydı. Muâviye ona güveniyordu. Abdullah b. Zübeyr onu Şam valisi yapmıştı. Merc-i Râhıt günü İbnü'z-Zübeyr'in emrinde iken öldürüldü. Onun haberini daha önce yazmıştık. Künyesi "Ebû Üneys" idi. Onunla ilgili kıssayı ayrıca Ali ile Muâviye (Allah onlardan razı olsun) arasındaki akınlar bölümünde yazmıştık. Muâviye, Ziyâd'dan sonra onu Kûfe'ye vali tayin etti. O sırada Ziyâd'ın Kûfe'deki vekili de Abdullah b. Hâlid b. Esîd idi.

Hişâm b. el-Kelbî ve Heysem b. Adî şöyle dediler: Muâviye Dahhâk b. Kays'ı hicretin 54. yılında Kûfe'ye tayin etmişti. Bir yıl onu orada vali olarak bıraktı. İşi Merc'de bozulunca Dahhâk kendi kendine, "Ey Ebû Üneys! Kahramanlıktan sonra acizlik mi?" diyordu. Ya da ona öyle deniliyordu.

Bana Abdüla'lâ b. Hammâd en-Nersî anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Ubeydullah haber verdi. O Bilâl b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Dahhâk b. Kays'ın müezzini ona, "Ben seni Allah için seviyorum." dedi. Dahhâk ise "Ben de Allah için sana kızıyorum." dedi. Müezzin, "Neden?" dedi. Dahhâk, "Çünkü sen ezânda haddi aşıyor ve öğretim işinde [ücreti] şart koşuyorsun."[244] dedi. Onun müezzini küttâb [ana okul] öğretmeniydi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı. O Hammâd'dan nakletti. İsnadında, "Dahhâk açık sözlü birisiydi." şeklinde bir ilavede bulundu.

Bize Şeybân b. Ebû Şeybe el-Âcurrî anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî anlattı, dedi ki: Bize Katâde ve Hanzale es-Sedûsî anlattılar, dediler ki: Dahhâk b. Kays bir adama rastladı. Adam ona, "Ben seni Allah için seviyorum." dedi. Dahhâk ise "Ben Allah için sana kızıyorum." dedi. Adam, "Neden?" dedi. Dahhâk, "Çünkü sen ezânda haddi aşıyor ve çocukların öğretiminde [ücreti] şart koşuyorsun." dedi.

Bize Yûsuf b. Mûsâ el-Kattân anlattı, dedi ki: Bize Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî anlattı. O Mansûr b. Ebü'd-Duhâ'dan Dahhâk b. Kays'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Ey insanlar! Çocuklarınıza ve ailenize Kur'ân'ı öğretin. Çünkü Allah'ın cennetlik olarak yazdığı bir müslüman vefat ettiği zaman iki melek gelir ve onu himayelerine alırlar. Sonra ona, 'Oku ve cennet derecelerinde yüksel.' derler. Nihayet onun Kur'ân hakkındaki ilminin ulaştığı yere kadar onu yukarıya çıkarırlar."

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâz anlattı. O Cerîr'den, o da Mansûr'dan bunun benzerini rivayet etti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Hüseyin el-Cu'fî anlattı. O Câfer b. Burkân'dan, o da Meymûn b. Mihrân'dan rivayet etti, dedi ki: Dahhâk b. Kays Kûfe'de bir konuşma yaptı ve şöyle dedi: "Bollukta Allah'ı hatırlayın ki Allah da sıkıntı zamanlarında sizi hatırlar. Çünkü Yûnus (as) Allah'ı zikreden bir kuldu. Balığın karnına düştüğü zaman Allah'ı zikretti; Allah da onu kurtardı. Allah onun hakkında şöyle

244 ZZ neşrinde bunun Arapçası (لأَنَّكَ تَبْغِي فِي الأَذَانِ وَتَرْتَشِي فِي التَّعْلِيمِ) "Çünkü sen ezanda haddi aşıyor ve talimde rüşvet alıyorsun." şeklindedir. Yazma nüshada ise (لأَنَّكَ تَبْغِي فِي الأَذَانِ وَتُشَارِطُ فِي التَّعْلِيمِ) şeklindedir. Biz çeviride yazma nüshayı esas aldık. (çev.)

buyurdu: '*Eğer o, Allah'ı tespih edip yüceltenlerden olmasaydı, mutlaka insanların diriltileceği güne kadar balığın karnında kalırdı*.'"[245]

Bize Ebû Hayseme Züheyr b. Harb anlattı, dedi ki: Bize Cerîr anlattı. O Abdülaziz b. b. Rufey'den rivayet etti. O Temîm b. Tarafe'den şöyle dediğini rivayet etti: Dahhâk b. Kays'tan işittim, şöyle diyordu: "Ey insanlar! Amelinizde ihlaslı olun. Sizden birisi bir zulmü affettiği zaman, 'Ben Allah için ve sizin hatırınız için affettim.' demesin. Sizden birisi sıla-i rahimde bulunup da 'Bu Allah için ve akrabalarım içindir." demesin. Amelinizde Allah'a ortak koşmayınız. Çünkü Allah kıyamet günü, 'Kim ki yaptığı bir amelinde bana ortak koşarsa o amel ortağımındır, benim onda bir payım yoktur. Bugün ancak salih ve halis olan amelleri kabul ederim.' diyecektir."

Bana Abdullah b. Sâlih b. Müslim el-İclî anlattı. O İsrâil'den, o Simâk b. Harb'den, o da Dahhâk b. Kays'tan şöyle dediğini nakletti: "Sizden biri namaz kıldığı zaman namazı kendine iş haline getirsin. Namaz kılıp da aklı namazda olmayan kişi tıpkı, başında yemsiz bir torba bulunan beygire benzer. Beygiri gören onun yem yediğini sanır, oysa torbada hiçbir şey yoktur."

Rivayet edildiğine göre Dahhâk b. Kays bir müezzinine bir şey gönderdi. Müezzin kabul etmedi. Dahhâk, "Eğer senin yanında zekât düşen bir malın yoksa neden kabul etmedin?" dedi. Bunun üzerine müezzin kabul etti.

Vâkıdî dedi ki: Dahhâk b. Kays Resûlullah'ın (sas) vefatından önce dünyaya geldi.

Medâinî dedi ki: Yezîd b. Muâviye, biat alması için Dahhâk b. Kays'ı İbnü'z-Zübeyr'e gönderdi. Abdullah b. Zübeyr reddetti. Dahhâk, "Eğer isteyerek biat etmezsen zorla biat edersin." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr, "Ey tilki oğlu tilki! Bahîre'nin[246] tekesi bir çanak ekşimiş sütü bir avuç una satıyor. Hızlı koşmak isterken de mabadı çukura düşmüş." dedi.[247]

---

245 Sâffât, 37/143-144.

246 Kur'an'da yer alan Bahîre (Mâide, 5/103) kelimesi, beşincisi erkek olmak üzere beş batın doğuran, sağılmayıp binilmeyen ve kulağı yarılarak salıverilen devenin adıdır. (bkz. Abdulhak İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz Fî Tesiri Kitâbi'l-Azîz*, III, 275; Beyrut, M. 2007.) (çev.)

247 Abdullah b. Zübeyr'in bu sözünün Arapçası şöyledir: (يا ثعلبة بن ثعلبة تيس بحيرة يبيع الضربة بالقبضة، أراد الحقحقة فأخطأت استه الحفرة) Müellif Belâzürî, bu rivayeti 6. cilt, 352. sayfada da zikretmiştir. Ancak orada (الضربة) yerine (الصربة) kelimesini zikrediyor. Bu iki kelime de "Memede kalan ekşimiş süt" için kullanılmaktadır. (çev.)

Bu sözde geçen (اَلضَّرْبَـةُ) "bir kap süt" manasındadır. Araplar'da (ضَـرَبَ الَّلبَـنَ فـي سَـقَائِهِ) "Sütü kabına koydu." denilir. (ضِـرَاب) ise cimâ manasındadır. Bir kadın, seferden dönen ve kendisiyle yatmayı arzulayan kocasına, (قَبَّـحَ اللهُ ضَـرْبَـةً أَوْقَعَـتْ بِـكَ) "Allah, senin ağzına düşen sütün belâsını versin." dedi. Kocası da "Allah, altından duman çıkan kavmin belâsını versin." dedi. Abdullah b. Zübeyr'in sözünde geçen (الحقحقـة) kelimesi "hızlı yürümek" manasındadır.

Sonra Dahhâk b. Kays Yezîd'in ölümünden sonra Abdullah b. Zübeyr'in tarafına geçti. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, Dahhâk'ın ondan vazgeçtiğini sanarak ona bu sözü söyledi.

Bana Şücâ' b. Muhalled el-Fellâs anlattı, dedi ki: Bize Cerîr ed-Dabbî anlattı. O Abdülazîz b. Rufey'den, o da Ma'bed b. Abdullah el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Dahhâk b. Kays, 10.000 dirhem vererek beni Hâris b. Abdullah el-Becelî'ye gönderdi. Parayı ona verdim ve ona, "Dahhâk, Yemen'de bilgin adamın [habr/hibr][248] sana neyi haber verdiğini sormamı emretti." dedim. Hâris, "Evet, Resûlullah (sas) beni göndermişti. Onun vefat edeceğini bilseydim ondan ayrılmayacaktım. Ben bilgin adama geldim. Bilgin adam bana, "Bugün Muhammed vefat etti." dedi. Eğer yanımda silahım olsaydı onu vururdum. Fazla kalmadan Resûlullah'ın (sas) vefat ettiğini ve insanların kendisine biat ettiklerini haber veren Ebû Bekir'in mektubu bana geldi. Mektubunda, bulunduğum tarafta kendisi için biat almamı emrediyordu. Ben de bilgin adama haber yolladım ve ona, "Bana verdiğin bilgiyi nereden aldın?" dedim. Bilgin adam, "O bir peygamberdir. Biz kitabımızda onun böyle bir günde vefat edeceğini biliyoruz." dedi. Ben, "Ondan sonra ne olacak?" dedim. Habr, "Değirmeniniz 35 yıl dönecek." dedi.

Bana Hüdbe anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım b. Behdele'den, o da Yezîd b. Şerîk'ten şöyle dediğini nakletti: Dahhâk benimle Mervân'a bir elbise gönderdi. Sonra onunla savaştı.

Medâinî Gassân b. Abdülhamîd'den rivayet etti, dedi ki: Dahhâk b. Kays Medine'ye geldi ve Resûlullah'ın (sas) kabri ile minber arasında [Rav-

248 Yahudi bilginler için kullanılan bir kelimedir.

za'da] namaz kıldı. Künyesi "Ebü'l-Hüseyin" olan tüccardan bir adam onu gördü. Dahhâk b. Kays'ın üzerinde Muâviye'nin giysisinden daha değerli bir hırka vardı. Dahhâk'ı tanımayan adam ona, "Ey bedevî! Bu hırkanı satıyor musun?" dedi. Dahhâk b. Kays hırkasını satacağını adama söyledi ve 300 dinarlık bir fiyata adamla anlaştı. Sonra adama, "Gel benimle, sana hırkayı vereyim." dedi. Dahhâk Huveytıb b. Abdüluzzâ'nın evine geldi ve "Ey câriye! Bana kardeşimin bazı giysilerini ver." dedi. Câriye ona bir hırka çıkardı. Dahhâk onu giydi. Sonra adama, "Galiba hırkam sana cazib geldi ve onu beğendin. Ancak kişinin hırkasını satması çirkindir. Al hırkam senin olsun." dedi. Adam hırkayı aldı ve sattı. Adamın varlıklı hale gelmesinin sebebi bu hırkaydı.

Bana Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı. O Ubeydullah b. Mûsâ'dan, o da İsrâil'den rivayet etti, dedi ki: Dahhâk b. Kays'ı gördüm, Cuma günü hutbe okuyordu. Namazda Sâd Sûresi'ni okudu. [Secde âyeti sebebiyle] hutbeden indi ve secde etti. Alkame ve Abdullah [b. Zübeyr'in] adamları da onun arkasındaydılar. Onlar da secde ettiler.

Bana Amr b. Şebbe anlattı, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd anlattı, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Ebû İshak'tan şöyle dediğini rivayet etti: Dahhâk b. Kays bir kavme namaz kıldırıyordu ve yanlışlık [sehiv] yaptı. Namazı bitirince iki sehiv secdesi yaptı ve selam verdi.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Ubeyde b. Humeyd'den, o A'meş'ten, o Amr b. Mürre'den, o da Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Dahhâk b. Kays bir gün oturarak hutbe okudu. Bunun üzerine Ka'b b. Ucre, "Vallahi bugün gibisini görmedim, bir imam oturarak hutbe okuyor." dedi.

Bana Amr b. Muhammed anlattı, dedi ki: Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd haber verdi. O da Saîd b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesâr'dan şöyle dediklerini nakletti: Bir adam geceleyin bir kadının yanına geldi. Kadın imdat çığlıkları attı ancak kimse yardımına gelmedi. Yardımın gelmediğini anlayınca kadın şöyle dedi: "Tamam yavaş ol, ben içeri gireyim ve senin için hazırlanayım." dedi. Sonra bir taş veya balta aldı ve kapının arkasına

girdi. [Adamı çağırdı] Adam girince kadın kafasını yardı. [Adam öldü]; dava Dahhâk b. Kays'ın yanına götürüldü; Dahhâk adamın kanını geçersiz kabul etti.

İbrâhim rivayetinde şöyle dedi: Dahhâk b. Kays Mesrûk'u Selsele'ye[249] vali yapmak istediği zaman Umâre b. Ukbe ona, "Osman katillerinin kalıntılarından birisini vali mi yapıyorsun?" dedi. Bunun üzerine Mesrûk şöyle dedi: "İbn Mes'ûd'un bana anlattığına göre Resûlullah (sas) senin babanı [Ukbe'yi] öldürmek istediği zaman, "Çocuğa kim bakacak ey Muhammed?" dedi. Resûlullah (sas), "Ateş!" buyurdu. Ben de Resûlullah'ın senin için razı olduğu şeye razı oldum."

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından nakletti, dedi ki: Dahhâk b. Kays Kûfe minberi üzerinde hitap etti. Önce Allah'a hamd ve sena etti. Sonra şöyle dedi: "Kuşkusuz içinizde bizim selef-i salihîn olan büyüklerimize söven adamlar var. Zıddı ve ortağı olmayan Allah'a yemin ederim ki eğer sizden bana gelen [sövgüler]den vazgeçmezseniz Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın kılıcını ensenize koyacağım. Sonra beni az hiddetli veya kör bıçaklı göremezsiniz. Vallahi ben gözü kapalı bir şekilde ülkenize gelen bir arkadaşınızım. Sa'lebiyye ile Fırat kıyısında dolaştım, istediğimi cezalandırıyor ve istediğimi affediyorum. Yanaklarını örten kadınları korkuttum. Öyle ki kadın çocukları ağladığı zaman onları benim ismimle korkutur ve ancak benim ismimle onları sakinleştirir olmuştur. Bilmiş olun ki ben Dahhâk b. Kays'ım ve Ebû Umeys'in katili Ebû Üneys'in oğluyum."[250]

Bunun üzerine Abdurrahman b. Ubeyd ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Emir doğru söyledi. Vallahi ne dediğini biliyorum. Tedmür'ün batısında seninle karşılaştık. Seni sabırlı, vakar sahibi ve terbiyeli bir adam olarak bulduk." Sonra adam oturdu ve "Ülkemize yaptıklarıyla övünüyor. Ben onun en çok nefret ettiği yerleri ona hatırlattım." dedi. Sonra Dahhâk şöyle dedi: "Tedmür'ün batısında sizden bir adam gördüm. Ben insanlar içinde onun gibisini görmedim. Bize karşı hamle yaptı. Kılıcıyla bölüğün içine

249 "es-Selsele" diye bir şehir bulamadım. Fakat *Mu'cemü'l-Büldân*'da "Selsel" diye Irak ovasında bir nehirden bahsediliyor. Burası Horâsân yolunda bir yerdir. Ayrıca Selsel, Temîm toprağı olan ed-Dehnâ'da bir dağdır. *Mağâzi'n-Nebeviyye* adlı kitapta geçen "Zâtü's-Selâsil", Cüzâm toprağında bulunan bir sudur. Oraya es-Selsel denilmektedir.

250 Bunun Arapçası (أَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ قَيْسٍ أَبُو أُنَيْسٍ، قَاتِلَ ابْنِ عُمَيْسٍ) şeklindedir. (çev.)

daldığı yalan değildi. Bir adamı yere düşürdü ve başına şiddetli bir darbe vurdu. Bana da vurdu fakat bir şey yapamadı. Beni onun adamın başını eline alıp gelmesinden başka bir şey korkutmadı. Ona, 'Birincisi seni ikincisinden alıkoymadı mı?' dedim. Adam, 'Neden olsun ki üstelik ben Allah için bunu yapıyorum.' dedi. Sonra bana doğru hamle yaptı, o beni, ben de onu mızrakla yaraladım. Onun adamları da hamle yaptılar, karşılıklı savaştık ve birbirimizden ayrıldık." Bunun üzerine Abdurrahman b. Ubeyd, "O öyle bir gündü ki bu adam -Rebîa b. Nâciz el-Ezdî'yi kastediyordu- o güne şahit olmuştu. Ben emirin anlattığı süvariyi tanımadığını da sanmıyorum." dedi. Dahhâk, "Sen onu tanıyor musun?" dedi. Abdurrahman, "Evet, tanıyorum." dedi. Dahhâk, "Kim o?" dedi. Abdurrahman, "O benim." dedi. Dahhâk, "Bana vurduğun yeri göster." dedi. Abdurrahman ona gösterdi. Dahhâk, "Bugünkü görüşün o günkü görüşünün aynısı mı?" dedi. Abdurrahman, "Hayır, bugünkü görüşüm cemaattir." dedi. Dahhâk, "Benden size zarar gelmeyecek. Siz aykırı bir şey yapmadıkça güvencedesiniz. Fakat garip olan sen nasıl Ziyâd'dan kurtuldun da seni öldürmedi ya da sürgüne göndermedi?" dedi. Abdurrahman b. Ubeyd, "Sürgüne gelince beni sürdü. Öldürmeye gelince Allah beni muhafaza etti."

Sonra yine Dahhâk konuştu ve şöyle dedi: "O gün çok aşırı derecede susamıştık. Üzerinde suyumuzun olduğu deve kaybolmuştu. Bana bir uyku hali peyda oldu. Yoldan ayrıldım ve su arayacak birisini gönderdim ancak bulamadı. Bir yolun üzerinde duruyorduk: Bir kişinin şöyle dediğini işittim:

Çağırdı beni aşk, ben daha da arzuladım
Çoğu zaman aşk beni çağırırdı da anında cevap verirdim
Uykusuz kaldım rüyadan sonra fakat ben
Hüzün gece döndüğü zaman uykusuz kalırdım

Baktım o adam duruyor. Ondan su istedim. Adam, "Vallahi parasını vermezsen su yok." dedi. Ben, "Fiyatı nedir?" dedim. Adam, "Diyetin." dedi -Denildiğine göre "Senin atındır."[251] demişti-. Ben ona, "Misafire su vermek, yemek yedirmek ve ona ikramda bulunmak sana vacip değil mi-

251 ZZ neşrinde bu kelime (فَرَسُكَ) "atındır" şeklinde yazılmışken BAE neşrinde (فِدْيَتُكَ) "fidyendir" şeklinde kaydedilmiştir. Biz çeviride ZZ neşrindeki kaydı esas aldık. (çev.)

dir?" dedim. Adam, "Çoğu zaman yaparız, çoğu zaman da cimrilik yaparız." dedi. Ben ona, "Vallahi, senin hayırlı bir iş yaptığını hiç görmedim." dedim ve ona 100 dinar vereceğimi taahhüt ettim. Yayımı da onun yanına rehin olarak bıraktım. Adam suyun yanına gitti, koşarak gidiyordu, sonunda bana bir kap getirdi. Ben, "Artık ona ihtiyacım yok." dedim ve insanlara yaklaştım, onlar suyun üzerindeydiler. Su istedim. Bir yaşlı adam kızına, "Su ver adama." dedi. Ben o kız gibi güzel birisini çok az görmüştüm. Bana biraz su ve biraz süt getirdi. Ben de içtim. İlk adam bana, "Seni susuzluktan kurtardım ve sen benim hakkımla çıkıp gidiyorsun. Hakkımı almadan senden ayrılmayacağım." dedi ve su sahiplerinin yanına geldi. Bunun üzerine, "Bu adam insanların en kötüsüdür zira şöyle yaptı. Bu da insanların en şereflisidir zira şöyle yaptı." dedim. Oradakiler ona sövmeye başladılar. Adamlarım bana yöneldiler ve bana emirlik selamı verdiler. Adam gitmek için ayağa kalktı, ben ona, 'Hayır vallahi, sana 100 sopa vurmadan gitmeyeceksin." dedim ve ona 100 sopa vurulması için emir verdim. Ayrıca yaşlı adama ve kızına 100 dinar ve giysiler verilmesi için emir verdim."

Bu hadis aynı zamanda Habîb b. Mesleme el-Fihrî'den de rivayet edilmiştir. O Dahhâk b. Kays'tan daha sağlamdır.

Dediler ki: Ömer b. Hattâb'ın mevlâsı Mâlikü'd-Dâr, Ömer'in evinde görevliydi. Mâlik'in Zekvân adında bir mevlâsı vardı, künyesi "Ebû Hâlid" idi. Bir gecede Mekke'den Medine'ye giden adam buydu. Dahhâk b. Kays onu Kûfe çarşısında görevlendirdi. Deniliyor ki: Çarşı vazifesi dışında bir iş üzere bulundu. Bu yüzden Dahhâk'a kızdı. Dahhâk emretti; onu kendisine yaklaştırdı. Dahhâk yüksek bir tahtın üzerindeydi. Ona bir değnekle vuruyordu; deniliyor ki kamçıyla vuruyordu. Zekvân kısa boyluydu. Dahhâk ona, "Sana vurabilmem için uzan, anasız kalasıca!" dedi. Deniliyor ki: Zekvân'ın kendisi, kafasına darbeler isabet etmesin diye uzanmaya çalıştı. Deniliyor ki: Cellat ona kamçıyla vurdu. Kamçı darbeleri böğrüne gelmesin diye uzanmaya çalışıyordu. Bunun üzerine Zekvân şöyle dedi:

Uzanmaya çalıştım Dahhâk için
Sonunda onu kavminde kısa boylu bir nesebe geri çevirdim

-Demek istiyor ki: Beni dövmesi için uzandım. Bu sebeple kötülenmiştir-

Eğer görseydi beni, Kureyş'ten bir topluluk
Bathâ'nın Kureyşliler'i, Zevâhir [Mekke'nin dış mahallesinin] Kureyşliler'i değil
Batırırlardı seni, hatta nefes alamazdın aralarında
Tıpkı [bir şey], meyilli kum tepelerine batırıldığı gibi
Fakat onlar kayboldular ve ben hazır oluverdim
Ve kınadım, aileyi koruyan ve yardım edenleri
İki gruptur onlar, birisi Yesrib'in içinde
Onlardan bir grup da haccın yapıldığı yerlerdedirler

Onun şiiri Muâviye'ye ulaştı. Muâviye, "Allah onu kahretsin! Vallahi ben hep bazı Arap şairlerinin Zevâhir Kureyşi ile Ebtah Kureyşi'ni birbirinden ayırmasını beklemiştim." dedi.

İbnül-Kelbî şöyle dedi: Zevâhir Kureyşleri, Mekke'de komşularına sahip çıkıyorlar ve başkalarına saldırıyorlardı. İnsanlar, Ebtah Kureyşleri'ni, başkalarına saldırmıyorlar diye ayıplıyordu. Benî Âmir b. Lüey, Teymü'l-Edrem b. Gâlib, Fihr b. Mâlik'in oğulları Muhârib ve Hâris, Mekke'nin dış mahallelerine yerleşmiş bulunan Zevâhir Kureyşleri'nden bazılarıdırlar. Ancak Benî Hisl b. Âmir, daha sonra Mekke'ye girdiler ve Ebtah'ın Kureyşi'nden oldular. Aynı şeklide Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın ailesi Mekke'ye girdiler ve Ebtah'ın Kureyşi'nden ve Mutayyebûn'dan oldular.

Mutayyebûn'dan olanlar Benî Abdümenâf, Esed b. Abdüluzzâ, Zühre, Teym b. Mürre ve Hâris b. Fihr'dir. Ahlâf ise Abdüddâr, Sehm, Cumah, Mahzûm ve Adî b. Ka'b'dır. Âmir b. Lüey bu ittifaklara girmedi.

Heysem b. Adî ve diğerleri şöyle dediler: Dahhâk b. Kays Horasan'a bir heyet gönderdi. Heyetin içinde Şakîk b. Süleyk b. Hubeyş el-Esedî de vardı. O Zir b. Hubeyş'in kardeşinin oğluydu. Bu zat rüşvet almakla suçlandı, onun yerine Hıttân b. Hufâf el-Cermî getirildi. Bu durum Dahhâk'a ulaştı. Onu istedi, geldiğinde hemen onu yakaladı ve tecride konulmasını emretti. Şakîk Dahhâk'a, "Sana bir şiir okuyana kadar acele etme." dedi ve ona şunları söyledi:

Geldi bana, Ebû Üneys'ten bir tehdit
Yıktı vücudumu, Dahhâk'ın tehdidi
Emir'e isyan etmedim ve bağlamadım onu

Ve daha önce hiç gerginlik çıkarmadım, Ebû Üneys'e
Fakat geldiler heyetler üstümüze
Kaldık bizler, helak olmakla borçlanmak arasında
Heyecanlandı nefsim, Soğd dağlarında
Ve kabardı nefsim Hârizm dağlarında
Vurdum adamlara, onlar da bana vurdular
Ve kabilede bir oturuşla, uçup gitti payım
Rüşveti üstlendim, ölümü göze alarak
Daha az çocukları var diye, Cerm'in gençlerinden

Bunun üzerine Dahhâk'ın emriyle Şakîk serbest bırakıldı. Şakîk bırakılınca şöyle dedi:

Yoktur emirin tecridinde bir ayıp
Eğer ben kuşkucu değilsem

Deniliyor ki: Bu şiir başkasınındır. Utbe b. Vağl şöyle dedi:

Allah Ebû Üneys'i kurtarsın senden
Ve Fırat kenarında yıkılan konaklardaki halkı

Dahhâk b. Kays'ın yanına Ka'b b. Cu'ayl geldi ve bir ihtiyacını karşılamasını istedi. Dahhâk geciktirdi. Bunun üzerine Ka'b b. Cu'ayl şöyle dedi:

O kadının babasının ömrüne yemin olsun ki benim babamın değil
O sanki görür gibidir, galiplerin galebesinin benden kaybolduğunu
Kısa elbiseli, fahiştir evinin yanında
Ve Kureyş'in Kureyş içindeki katmerli en kötüsüdür
Yaptı Kays senin için Arap olan bir köy, kötülerden[252]
Bir ev ki refah saçacaktır, dehrin sonuna kadar
Bakıyorum da devem, farklı sesler çıkarıyor
Sanki kulak tırmalayıcı, kaba bir tambura cevap veriyor gibi
Sen İbn Affân'ın dini için mi ağlıyorsun?
Dahhâk bize gülüp bizimle eğlendikten sonra

252 Burası Medine'ye yakın bir yerdir. Mütekaddimûn ulemasının sözlerinden anlaşıldığına göre (قرى عربية) "Arap olan köy"den maksat "Vâdi'l-Kurâ'dır. (bkz. Ferûzâbâdî, *el-Meğânimü'l-Mutâbe*, s. 261, Riyâd, M. 1969.)

Abdurrahman b. Dahhâk, Yezîd b. Abdülmelik'in Medine valisiydi. Mervân oğullarından birisinin elbiselerini yerden sürttüğünü gördü. Ona, "Vallahi eğer babanı görseydin onun elbiselerini katladığını görürdün. Seni katlamaktan alıkoyan nedir?" dedi. Adam, "Beni katlamaktan men eden şairin senin baban için söylediği şu beyittir:

Kısa elbiseli, fahiştir evinin yanında
Ve Kureyş'in Kureyş içindeki katmerli en kötüsüdür

Abdurrahman'la ilgi haberi ve Yezîd'in kendisini azl edişini kitabımızın geçmiş bölümlerinde anlattık.

Bana Ömerî anlattı. O Heysem b. Adî'den, o da İbn Ayyâş'tan nakletti, dedi ki: Dahhâk b. Kays Kûfe'de okuduğu bir hutbede şöyle dedi: "Yâkûb Nebî'den (as) bize gelen habere göre o çocuklarına, 'Yöneticinin yanına girdiğiniz vakit az konuşun.' demiş. Sizler ise beni sıkacak kadar çok konuşuyorsunuz. Fazla konuşmadan ve kısa sözlerle ihtiyaçlarınızı isteyin."

Medâinî Mesleme'den nakletti, dedi ki: Bir gün Dahhâk b. Kays hutbe okudu. Hutbesinde ihtikârın [karaborsanın] haram olduğundan söz etti ve şöyle dedi: "Resûlullah (sas) ihtikâr yapanlara lanet etmiştir. Vallahi ihtikâr yapan bir adam tanısam mutlaka onun ellerini keser ve topladığı malları da halka bedava dağıtırım." dedi.

Heysem dedi ki: Dahhâk şöyle derdi: "Allah'a tevekkül edin, hilelerinize değil! Çok hileler vardır ki sahibine helak getirmiştir."

Medâinî dedi ki: Akîl b. Ebû Tâlib Muâviye'nin (Allah onlardan razı olsun) yanına girdi. O günlerde Akîl'in gözleri âmâ olmuştu. Akîl konuşan birisini duymadı ve "Ey Mü'minlerin Emiri, meclisinde kimse var mı?" dedi. Muâviye, "Evet, Kureyş'ten bir kavim var. Onlardan birisi de Dahhâk b. Kays'tır. Bir de Şam halkından bir grup var." dedi. Akîl, "Neden konuşmuyorlar?" dedi. Dahhâk konuşmaya başladı. Akîl, "Ey Muâviye bu kimdir?" dedi. Muâviye, "Dahhâk b. Kays'tır." dedi. Akîl, "Maymunları hadımlaştıranın oğlu mu? Mekke'de bunun babasından daha iyi köpek ve maymun hadımlaştıran kimse yoktu." dedi.

Dediler ki: Muâviye Dahhâk b. Kays'ı, hicretin 57. yılında Kûfe valiliğinden azletti. Bununla ilgili bazı haberleri bu kitabımızın geçmiş bölümlerinde anlattık.

Benî Muhârib b. Fihr'den birisi de Esved b. Külsûm idi. Esved Dımaşk'a atanmıştı.

Habîb b. Mesleme

Onlardan birisi de Habîb b. Mesleme b. Mâlik el-Ekber b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir. Habîb şerif bir adamdı. Muâviye Şam'dan bir grup atlıyla onu Osman'a (ra) gönderdiği zaman Kadı Şüreyh onun hakkında şöyle demişti:

Her şahıs "Habîb" diye çağrılır
Eğer onun mürüvveti ortaya çıkarsa feda eder, Benî Fihr'in Habîb'ini
Atları süren bir emirdir onlar adeta
Çayın ateş gibi sıcak taşlarına basıyorlar

Şam'ın fetihleri ve Rumlara yapılan gazveler konusunda Habîb b. Mesleme'nin güzel bir etkisi olmuştur. Habîb, Osman (ra) zamanında İrmîniyye Gazvesi'ne gönderildi. Orada onun şehirlerinden bazı şehirleri fethetti ve Tiflis halkıyla anlaşma yaptı. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Eğer siz Selmân ile savaşırsanız, biz de Habîb'inizle savaşırız
Eğer İbn Affân'a doğru giderseniz, biz de gideriz

Bununla ilgili haberi, şehirler hakkında telif ettiğim kitabımda yazmıştım. Habîb Şam'da vefat etti.

Vâkıdî şöyle dedi: Habîb hicretin 42. yılında, Şemşât'ta[253] vefat etti. Orası, dördüncü İrmîniyye'dir.

Vâkıdî şöyle dedi: Bize göre Habîb b. Mesleme Resûlullah'ın (sas) vefatından 2 yıl önce dünyaya gelmiştir. Vâkıdî'nin dışındaki tarihçilere göre Habîb b. Mesleme Resûlullah'a yetişti ve ondan hadis dinledi. Habîb b. Mesleme'nin künyesi "Ebû Saîd" idi. Bazılarına göre künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Bağdat'taki mescid sahibinin babası Ruğbân onun mevlâsıydı.

253 Şamşât, bugünkü Artvin'in kazası Şavşat olabillir. (çev.)

[Hırâş b. Sa'lebe'nin Çocukları]

Hırâş b. Sa'lebe'nin Âsım b. Hırâş adında çocuğu vardı. Onun annesi Dubâb b. Hucr b. Abd b. Ma'îs'in kızıydı. Onlar Benî Temîm'den, sonra Benî Huddân b. Kuray'dan sayılırlardı.

Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib'in Amr b. Habîb adında çocuğu vardı. Amr, deve yavrusuna ibadet eden Benî Bekir b. Kinâne'ye saldırmış ve deve yavrusunu yemişti. Bu yüzden ona "*Âkilü's-Sakb*" "Deve yavrusunun yiyicisi" denilmiştir. Başka anneden Ahab b. Habîb ve Zahr -veya Zuhayr- b. Habîb adlı çocukları vardı. Bunların annesi Sevdâ bt. Zühre b. Kilâb'dır. Teym b. Habîb adlı çocuğunun annesi Benî Teym el-Edrem'dendir.

Dırâr b. Hattâb[254]

Onlardan birisi de Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs b. Kebîr b. Amr b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir. Dırâr Kureyş'in süvarilerinden ve şairlerindendi. Dırâr Mekke'deki evinde ikamet edip oradan ayrılmayanlardandı. Bazılarına göre o Dırâr b. Mirdâs b. Habip b. Amr b. Kebîr b. Amr b. Şeybân'dır. Ancak ilk nesep daha doğrudur. Ukâz günü Benî Kinâne, Hevâzin ve Süleym savaştıkları zaman Dırâr şöyle dedi:

Sormaz mısın, durumumuzu insanlara?
İşi bilmeyen, işi bilip haber eden gibi değildir
Ukâz sabahında, uçurttu Hevâzin
Hazır olan sarmalında
Karşılaştığımızda, onlarla
Tattırdık onlara yaraları
Kesen mızrakların darbeleriyle
Süleym kaçtı ve sabredemedi
Uçtu Benî Âmir, parlayarak
Sakîf ve yandaşları da kaçtılar
Mağlup olan tarafın dönüşüyle

Dırâr fetih günü müslüman oldu. Resûlullah'ı (sas) methederek şöyle demiştir:

254 RK nüshasının hâmişinde "Dirâr b. Hattâb (ra)" şeklinde bir kayıt vardır.

Methettiklerim içinde en çok methe layık olan
Yücelikler sahibi son peygamber Muhammed'dir (sas)
Onunla hidayete getirdi hepimizi, Allah
Dalâletten ve fakirlikten kurtardı bizi
İnsanlığın en hayırlısı, en takvalısı ve en âdilidir, o
Yalın ayak ve ayakkabılı bütün insanların en efdalidir o

Dırâr Devs ve Ezd kabilelerinin memleketi olan Serât'a geldi. Burası Tâif'in üstündedir. Ebû Üzeyhir öldürüldüğünde Devs kabilesi, Kureyş'tendir diye Dırâr'ı öldürmek için ona saldırdı. Ezd kabilesi de Hişâm b. Velîd b. Muğîre Ebû Üzeyhir'i öldürmüştür diye, Kureyş'ten kiminle karşılaşırlarsa onu öldürmek istiyorlardı. Dırâr Ezd kabilesinden Ümmü Cemîl denilen bir kadına sığındı. Kadın ona koruma sağladı. Ömer (ra) hilafete gelince o kadın Dırâr'ın Ömer b. Hattâb'ın kardeşi olduğunu sanıyordu. Bu amaçla Medine'ye geldi. Ömer meseleyi anlayınca kadına, "Ben Dırâr b. Hattâb'ın kardeşi değilim. Dırâr sadece benim müslüman kardeşimdir. O gazidir. Biz senin ona olan desteğini öğrendik." dedi ve bir yolcu olarak kadına ihsanda bulundu.

Vâkıdî şöyle dedi: O kadının adı "Ümmü Gaylân" idi. Onun dışındakiler "Ümmü Cemîl" olduğunu söylediler. O kadının "Gaylân" adında bir oğlu vardı. Dırâr b. Hattâb onun hakkında şöyle diyor:

Allah iyice mükâfatlandırsın Ümmü Gaylân'ı, bizden taraf
Ve kızlarını… Çünkü onlar çeyizsiz ve saçları dağınıktı
Onlar savdılar benden ölümü, bana yaklaşmış iken
Tam o sırada ortaya çıkmıştı, heyecanlı savaşçılar
Davet etti Devs'i, aktı fazlalıkları şerefle
Ve görünmedi onlardan geri çekilmek
Sıyırdım kılıcımı, sonra tuttum kabzasından
Kendi nefsimden sonra kimin için savaşacağım ki?

Denildiğine göre Ümmü Gaylân Ezd kabilesinin mevlâsıydı ve kadın kuaförüydü. Dırâr Ficâr savaşlarında Muhârib b. Fihr'in reisi ve komutanıydı.

Ebû Ubeyde şöyle dedi: Dırâr'ın künyesi "Ebû Mirdâs" idi. Benî Fihr ve Benî Abs savaştılar. O sıralarda onlar arasında Yemen'le ilgili bir anlaşma vardı. Dırâr b. Hattâb (ra) şöyle dedi:

Benî Fihr yaklaştı ve Abs yaklaştı
Öyle ki karşılaşmada onları helak olmuş görürsün
Tattırmazlar, mızraklarla ezikliği

Dırâr Uhud günü Benî Abdüleşhel'den birisi olan Evs b. Ubeyd'i ve Amr b. Sâbit b. Kays el-Ensârî'yi öldürdü.

Hafs b. Mirdâs şerif bir adamdı.

Hacvân'ın Amr b. Şeybân adlı Muğterif lakaplı çocuğu vardı. Adı Üheyb b. Hacvân idi. Ayrıca Abdullah ve Mâlik b. Hacvân adında çocukları vardı. Bunların annesi Câbir b. Nasr b. Abd b. Adî b. Dîl'in kızıydı.

Onlardan birisi Rebâh b. Muğterif idi.[255] Bu zat, sahâbî ve Abdurrahman b. Avf ez-Zührî'nin ticaret ortağıydı. İnsanların en güzel seslisiydi. Ömer, develerin arkasında şarkı söyleyen bu şahsa, "Başla şarkılarına!" demişti.

Onun oğlu Abdullah b. Rebâh b. Muğterif'in de sesi güzeldi.

Sa'd b. Amr b. Şeybân'ın Çocukları

Vehb b. Sa'd, *Mâlik b. Sa'd* ve *Dab'ân b. Sa'd*: Bunların annesi Selmâ bt. Ahab b. Münkız'dır.

Onlardan birisi de Nehşel b. Amr b. Abdullah b. Vehb'dir. Bu zat Kureyş'in büyüklerinden ve yemek yedirenlerindendi. Şair onun hakkında şöyle der:

İleri gitti Nehşel hayırda, pek ileri
Ve bolca verdi fakirlere, esirgenen maldan
Yedirdi, pinti ve cimri değildi
Ve ilgilenmedi, ağır işlerle

Nehşel'in Abdurrahman, Abdullah, Nadle, Katan ve Sâlih adlarında oğulları vardı. Bunlar Harre günü öldürüldüler.

---

255 RK nüshasının hâmişinde "Riyâh el-Muğterif rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Ahab b. Habîb b. Amr b. Şeybân'ın *Hisl* ve *Amr b. Ahab* adında çocukları vardı. Bunların annesi Âiş b. Zarib'in kızıdır.

[Kürz b. Câbir]

Onlardan birisi de Kürz b. Câbir b. Hisl b. Ahab b. Habîb'dir. Kürz Medine yaylım develerinin başındaydı. Develer Cemmâ ve çevresinde yayılıyorlardı. Bir gün Resûlullah (sas) onu aramak için çıktı, nihayet Sefvân'a kadar gitti. Orada Bedir'i gördü ve döndü. Develeri kaçırdı ve kimseyle karşılaşmadı. Sonra Kürz müslüman oldu. Resûlullah (sas) onu bir seriyyenin başında görevlendirdi. Resûlullah'ın (sas) mevlâsı Yesâr'ı öldüren ve aşı develerini kaçıranların peşine düştü. Bundan sonra Hudeybiye gazileri olmuşlardı. Kürz b. Câbir Mekke'nin fethinde Resûlullah (sas) ile beraber iken öldürüldü. Kendisi yolu şaşırmış ve müşriklerin süvarileri onu bulup öldürmüşlerdi. Bununla ilgili haberi daha önce anlattık.

Teym b. Habîb'in, Hüzeym, Ahyef ve Muhallim b. Teym b. Habîb adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Câbir b. Kebîr'in kızıydı.

Hüzeym b. Teym'in Esîd ve Mâlik b. Hüzeym adında çocukları vardı. Bunların annesi Has'am kabilesindendi.

Esîd b. Hüzeym'in Avf, Kays, Hucr ve İsme b. Esîd adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Tuhfe bt. Avf b. Hâris b. Münkız b. Amr b. Ma'îs idi.

Şemh b. Muhârib'in Ubeyd, Vehb, Teym, Âiz, Rebîa ve Âmir b. Şemh adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Kilâb b. Rebîa b. Amir b. Sa'sa'a'nın kızıydı.

Rebîa'nın çocuğu Ubeyd b. Rebîa idi.

Ubeyd'in Selamân, Âmir ve Kays b. Ubeyd adlarında çocukları vardı. Onların annesi Âiş b. Zarib b. Hâris b. Fihr'in kızıydı.

Benî Muhârib b. Fihr'den birisi de Amr b. Ebû Amr Ebû Şeddâd'dır. Vâkıdî ve Ebû Ma'şer onu Bedir'de hazır bulunanlar arasında anlatmıştır. Ancak Musa b. Ukbe ile İbn İshak, Bedir'e katılanlar arasında zikretmemişlerdir. Vâkıdî dedi ki: Ebû Şeddâd 32 yaşında Bedir'de hazır bulundu ve hicretin 36. yılında vefat etti.

[Nesebinde Kuşku Olanlar (الْخُلُج)]

Onlardan birisi Kays b. Hâris b. Fihr'dir. O aynı zamanda Huluc'dan, yani nesebinde kuşku olanlardandır. Bir de Vedî'a, Dabbe, Zarib ve Dubâb b. Hâris vardı. Bunların annesi Vârise bt. Hâris b. Mâlik b. Kinâne idi. Bir de -diğer bir anneden- Kays b. Vâris vardı. O Huluc'dur. Denildiğine göre Huluc, Amâlika'nın kalıntılarındandı.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Dediklerine göre onlar Advân b. Amr b. Kays b. Gaylân'dandırlar. Onlar Benî Vüheyb'dirler. Ancak onlardan ayrıldılar ve Benî Nasr b. Muâviye'nin içine düştüler. Onlar bu şekilde kaldılar, nihayet Ömer b. Hattâb zamanında gelip "Biz Kureyş'teniz." dediler. Bunun üzerine Ömer, "Ben izden adamı tanırım, hadi develerin Mirbed'ine[256] [ağılına] gidin. Çünkü Kureyş'in bazı özellikleri vardır. Eğer onlara benzerseniz sizi onlara katarız." dedi. Ömer onlarla birlikte çıktı ve onlara, "Gelin bana!" dedi. Sonra, "Dönün arkanızı!" dedi. Onlar da öyle yaptılar. Ömer onlara, "Sizde Kureyş'in özelliklerine benzeyen bir özellik görmüyorum. Kimden iseniz oraya gidin." dedi. Osman dönemi geldiğinde onun yanına geldiler. Osman onları kabul etti ve onları Hâris b. Fihr'e kattı. Benî Nasr'dan bazıları Osman'ın yanına gelerek, "Ey Mü'minlerin Emiri, Câhiliye döneminde bizim mızraklarımız onları korudu. Onlar bizimle beraberdiler." dedi. Osman onların sözlerine iltifat etmedi. Bazıları, "Onlar Advân'dan ayrıldıkları için onlara 'Huluc' denilmiştir." dediler.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Ebû Amr el-Medenî dedi ki: Onlar üç ayrı nesebin üzerinde indiler. Bu yüzden onlara Huluc denildi. Onlar Medine'de çokturlar. Basra'da da onlardan insanlar vardı. Câfer b. Uyeyne b. Hakem onlardandır. Kendisi köleydi. Onun babası veya amcası Hafs şiir söylerdi. Aşağıdaki beyitleri söyleyen odur:

Hâlî kaldı Basra, salkımlarından
Ve biz baş başa kaldık, güzel yüzlü, bakire kızlarla
Aklı alır, onları gördüğünde
Akıp gidiyor yukarı doğru, ince bir elbisenin içinde

256 Medine'ye iki mil mesafede olan bir yerdir. (*el-Meğanimü'l-Mutâbe*)

Haccâc Basra'ya geldiğinde, "Sen güzel kızlarla baş başa kaldın, öyle mi? Vallahi senin evini onlardan uzaklaştıracağım." dedi ve onu Basra'dan çıkarıp Horasan'a sürdü. Yolda giderken atından düşüp vefat etti.

Huluc olanlardan birisi de Yâkûb b. Nâfi'dir. Onun malı vardı. İbn Âmir de ona bir ev tahsis etmişti. Cerîr b. Atıyye el-Hatafî onlar hakkında şöyle diyor:

Âmâdır Huluc'un geçmişi, ölmüştür komutanı
Götürmüş Allah ondan, gözü ve kulağı
Saysaydı eğer, divanın sahibi onları
Divanında bir tek satır ikmal etmezdi Huluc
Nakletmezler korkaklara, ölülerini
Yâkûb ona bir kişi kiralamadıkça
Uçururdum topunuzu, İbn Zur'a olmasaydı eğer
Tıpkı dövmenin damgası, kılları dağıttığı gibi

Cerîr'in, şiirinde zikrettiği İbn Zur'a'dan maksadı Damre b. Zur'a el-Hilâlî'dir. Onu Huluc'un içine katmasının sebebi, onlara komşu olmasıydı. Şiirde geçen Yâkûb, Osman b. Hakem b. Sahr b. Osman b. Bişr'in dedesidir. Onun annesi de Esmâ bt. Yâkûb b. Nâfi'dir. Yine Cerîr onlar hakkında şöyle der:

Aile olarak Hulucî olana gelenin en faziletlisini
Boğmuştur onu düşmanlığımız, tükürükle
Sana hücum ettiği zaman sen onun için
"Toynakların köşeye sıkıştırdığı bir daîdir"[257] *dersin*

Hârise b. Bedr el-Advânî şöyle dedi:

Hayret ettim, işler beni hayrete düşürürdü
Huluc'un kirlettiği namuslarımız
Dört kişi dışında onlar, tek başlarına yürüdüler, zayıf adımlarla
Yaratılmamışlardı henüz, insanların cedleri savaşırlarken
Alıp götürüyordu aslan parçası fare, bebeklerini
Engellemiyordu onu, sesler ve gürültüler

257 Daî (الدعيُّ) nesebi belli olmayan kimse anlamındadır. (çev.)

Bir başkası şöyle dedi:

İbn Bedr'in sözünde duruyordu, onlardan üç kişi
Ancak biri öldü, üç kişilik heyetten
Oturdular, Huluc'un geri kalanı, aksak olarak
Ve ot biçmeye götüren kör bir komutan

[Hâris b. Fihr'in Diğer Çocukları]

Hâris'in ayrıca Teym, Cüdâ'a Umeyre ve Nadr b. Hâris b. Fihr adlı çocukları vardı. Nadr b. Hâris'in annesi Hâris b. Mâlik b. Nadr'ın kızıydı. Bir de Betîre vardı. Bu küçük yaşta vefat etti. Onunla ilgili olarak "*Ebteru min Betîre*" [Betîre'den daha kısırdır] denilmiştir.

Vedî'a b. Hâris'in Umeyre, Abdüluzzâ, Âmir ve Mâlik b. Vedî'a adlı çocukları vardı. Bunların annesi Kinâne'den Umeyre bt. Ahmer b. Hâris'tir.

Umeyre'nin Âmire, Hâlid, Teym, Habîb ve Tarîf b. Umeyre adlı çocukları vardı. Bunların annesi Umeyre bt. Avf b. Hâris b. Temîm b. Mürre b. Üd'dür.

Âmire'nin Abdüluzzâ, Abdullah, Seleme ve Kanî b. Âmire adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Advân'dan Hind bt. Abdullah b. Hâris b. Vâile'dir.

Abdüluzzâ b. Âmire'nin Ebû Hemheme Amr, Tarîf, Selâmân ve Câbir b. Abdüluzzâ adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Kılâbe bt. Abdümenâf b. Kusay'dır. Abdüluzzâ Mekke ile Yemen arasında bir yere indi. Onun oğlu Ebû Hemheme ona, "Benî Abdümenâf'tan kimsenin bulunmadığı bir toprakta ne işimiz var?" dedi. Babası, "Bizim beldemiz daha verimli olduğu için Mekke'ye pek rağbet etmedik." dedi. Bunun üzerine Ebû Hemheme onlara katıldı, Hâris'in çocukları da onunla beraber katıldılar.

Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî şöyle dedi: Hâris b. Fihr'in çocukları Mekke'de Ebtahîler olarak anıldılar. Çünkü Abdüluzzâ b. Âmire, Kılâbe bt. Abdümenâf'la evlenmişti. Ayrıca Harb b. Ümeyye'nin annesi de Benî Hâris b. Fihr'in çocuklarından olan Ebû Hemheme'nin kızı Ümeyme idi.

Abdüluzzâ'nın çocuklarından birisi Şerîf b. Amr b. Fukaym b. Ebû Hemheme b. Abdüluzzâ'dır. Kendisi [adı gibi] şerif bir insandı. Bir diğeri de Amr b. Şakîk b. Selâmân b. Abdüluzzâ'dır. Amr b. Şakîk aşağıdaki beyitleri söyleyendir:[258]

Uzaklaşmasın Rebîa b. Mükeddem
Suladı kabrini kovayla, bulutlar
Kaçtı genç devem, Harre taşlığından
Ellerin açıklığı ve üzerine bina edilmiş ve çok bağışlama üzerine
Bir yiğit üzerine bina edilmiş ve meşhur bir süvari üzerine
Toynakları iri ve büyük beyaz kuyruklu bir at
Kaçtı devem bir saat, sakındırdım onu
Onu gördüğüm kadarıyla ürkütücü değildir
Kaçma ondan ey deve çünkü o
Savaşları ateşleyen bir içki satıcısıdır
En iyi delikanlı Kudeyd günü
Silahını varislerine teslim eden Nebîşe b. Habîb'dir
Eğer çöldeki yolculuktan olmasaydı
Bırakacaktım, topuk kirişine yakın olması için
Allah için ne iyi adamlardır Benî Ali!
Katlanmazlar bir savaşa, bir kurdun yalama süresi kadar

Rebîa'yı öldüren şahıs Nebîşe b. Habîb b. Riâb b. Revâha b. Müleyl es-Sülemî idi.

Zarib b. Hâris'in Âiş, Ümeyye ve Mâlik b. Zarib adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Selmâ bt. Lüey idi.

Âiş'in Amr, Âmir, Abdüluzzâ, Abdüşems, Ümeyye ve Utvâre adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Vehb b. Edrem'in kızıydı.

Amr b. Âiş'in Ümeyye, Abdüşems ve Cahdem b. Amr adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Ümeyye b. Zarib'in kızıydı.

---

258 Bazı kaynaklar bu şiirin Hassân b. Sâbit'e ait olduğunu söylerler. Hassân, Rebîâ b. el-Mükeddem'in kabrinin yanından geçerken bu şiiri söylemiştir. (bkz. Abdullah Abdulcebbâr, *Kıssatü'l-Edebi fi'l-Hicâz*, s. 512; Beyrut, ts.) (çev.)

Onlardan birisi Cenîde b. Avf b. Abdüşems b. Amr'dır. Kendisi şerif bir insandı.

Onlardan birisi de Ebû Bekir b. Osman'dır. Medine şurtasının başına getirilmiştir.

Çocuklarından birisi de Abdullah -bazılarına göre Abdurrahman'dır. Ancak birincisi daha doğrudur- b. Utbe b. Ebû İyâs b. Hâris b. Abd b. Esed b. Cahdem'dir. Bu şahıs Abdullah b. Zübeyr'in Mağrib ve Mısır valisiydi. Mervân b. Hakem, hicretin 65. yılında Şam'da halife olunca Mısır'a doğru hareket etti. İbn Cahdem, Mısır'dan çıkmak üzere onunla anlaştı. İbn Cahdem Mısır'dan çıkıp Abdullah b. Zübeyr'in yanına geldi. Abdullah b. Cahdem'in Mısır'dan çıkışı, Mervân'nın onunla savaşacak adamları üzerine göndermesinden sonra idi. Bazılarına göre Mervân b. Hakem İbn Cahdem'i Mısır'da öldürdü ve Mısır'ı kılıç zoruyla fethetti. Ardından Ukbe b. Nâfi' el-Fihrî'yi oraya vali yaptı. Mervân vefat edinceye kadar da Ukbe Mısır'da valiydi. Mervân ve İbn Cahdem'in haberini, bu kitabımızın geçmiş bölümlerinde anlattım.

Ümeyye b. Zarib'in Hâlid, Âmir, Esed ve Zi'b b. Ümeyye adlarında çocukları vardı. Anneleri Nu'm bt. Lüey idi.

Hâlid b. Ümeyye'nin Amr, Saîd, Süfyân, Mâlik ve Abd b. Hâlid adlarında çocukları vardı. Anneleri Mâlik b. Cezîme el-Mustalik'in kızıydı.

Onlardan birisi Sübey b. Amr b. Hâlid'dir. Ebû Tâlib uzun kasidesinde bu şahıs hakkında şöyle der:

Bir araya geldiğimiz gibi Sübey'den ve Nevfel'den

Döndü arkasını [onlara], yüz çevirerek geri dönmeksizin

Sübey, Benî Hâşim'e boykot kararının yazıldığı sayfa işinde ve diğer işlerde Benî Hâşim'e yardım edenlerdendi.

Âmir b. Ümeyye'nin Abdullah ve Lakît b. Âmir adında çocukları vardı. Anneleri Zeyneb bt. Osman b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm idi.

Onlardan birisi Nâfi' b. Abdükays b. Lakît'tir. Hebbâr b. Esved, Medine yolunda, Zeyneb bt. Resûlullah'a (sas) sataştığı zaman Nâfi' b. Kays da onunla beraberdi. Bununla ilgili haberi daha önce yazmıştık.

Onlardan birisi de Abdurrahman b. Ukbe b. Nâfi' b. Abdükays'tır. Mervân onu Mısır ve İfrîkıyye'ye vali yapmıştı. İfrîkıyye'de onun bir itibarı vardı. Heysem b. Adî'nin dediğine göre Ukbe b. Nâfi', Mushaf'ın yazdırılması konusunda Osman'ın yardım istediği şahıslardan birisiydi. Bunun dışında Osman, bir de Medine'de bulunan Abdullah b. Zübeyr, Saîd b. Âs, Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm ve Abdurrahman b. Ebû Ma'mer b. Abdullah b. İyâs b. Abdullah b. Âmir'den de yardım istemişti.

Dabbe b. Hâris b. Fihr'in Üheyb b. Dabbe adlı çocuğu vardı. Bunun annesi Âtike bt. Gâlib b. Fihr'dir. Başka anneden Hilâl, Mâlik, Abdullah ve Amr b. Dabbe adlarında çocukları da vardı. Bunların annesi Selmâ bt. Teym el-Edrem'dir.

Üheyb'in Hilâl b. Üheyb adında çocuğu vardı. Annesi Hind bt. Hilâl b. Âmir'dir.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh

Onlardan birisi de Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah b. Cerrâh b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. Hâris b. Fihr'dir. Annesi Ümeyme bt. Ganm b. Câbir b. Abdüluzzâ b. Âmire b. Umeyre b. Vedî'a b. Hâris b. Fihr'dir.

Dediler ki: Ebû Ubeyde, Tufeyl, Ubeyde, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Maz'ûn ve arkadaşlarının müslüman olmaları, Resûlullah'ın Erkam'ın evine girmesinden önceki bir zamana rastö+lıyordu. Resûlullah (sas) Ebû Ubeyde'ye, "Sen bu ümmetin eminisin." dedi. Uhud günü Resûlullah'ın yüzüne batmış olan miğferin halkalarını dişleriyle çıkardı ve iki dişi düştü. Dişleri düşüp de ağzı bu kadar güzel olan hiçbir kimse görülmedi. Ebû Ubeyde naif vücutlu, zayıf yüzlü, hafif sakallı, uzun boylu, vücudu kavisli [hafif kambur], saçı bol ve esmer bir adamdı. Başını ve sakalını kına ve çivit otuyla boyardı.

Vâkıdî ve Muhammed b. İshak'ın dediklerine göre Ebû Ubeyde ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Ancak Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer bundan söz etmediler. Heysem b. Adî dedi ki: Her iki seferde de Habeşistan'a hicret etmiştir. Ebû Ubeyde ayrıca Resûlullah (sas) ile birlikte Medine'ye de hicret etti. Bedir Savaşı'na ve diğer bütün savaşlara katıldı. Ebû Ubeyde b. Cerrâh Medine'de Külsm b. Hidm'in evine misafir oldu. Resûlullah

(sas) onunla Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'i, ayrıca onunla Muhammed b. Mesleme el-Evsî'yi kardeş ilan etti. Ebû Ubeyde hicretin 18. yılında, Amvâs tâunundan dolayı Şam'da vali iken vefat etti. Şam'da birçok fetihler gerçekleştirdi. Umûrü'l-Büldân [Ülkelerin İşleri] hakkında telif ettiğim kitabımda bu fetihlerden söz ettim. Ebû Ubeyde vefat ettiğinde 58 yaşındaydı.

Ebû Ubeyde'nin Yezîd ve Umeyr adında çocukları vardı. Bunların annesi, Benû Âmir b. Lüey'den Hind bt. Câbir b. Üheyb -ya da Vehb- b. Dubâb b. Huceyr'dir. Onun çocukları küçük yaşlarda vefat ettiler. Ebû Ubeyde'nin nesli devam etmemiştir. Bazılarına göre Ümmü Ubeyde ve kocası birlikte müslüman oldular.

Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Şu'be anlattı, dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ haber verdi. O Ebû Kılâbe'den, Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Her ümmetin bir emini vardır, bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır."

Bana Ebû Bekir el-A'yen anlattı, dedi ki: Bize Eşyeb anlattı. O Züheyr'den, o Ebû İshak'tan, o da Ebü'l-Ahvas'tan rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: "Bu ümmetten üç dostum vardır. Ebû Bekir, Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh…"

Bana Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı, dedi ki: Bize Kesîr b. Hişâm anlattı. O Câfer b. Burkân'dan rivayet etti, dedi ki: Bize Sâbit b. Haccâc anlattı, dedi ki: Bana gelen habere göre Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Eğer Ebû Ubeyde günümüze yetişmiş olsaydı, istişare yapmadan onu halife yapardım. Eğer bana sorulsaydı, 'Ben Allah ve Resûlü'nün eminini halife yaptım.' derdim.

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs anlattı, dedi ki: Bana Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Hişâm b. Ebû Abdullah anlattı. O Büzeyl b. Meysere'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattâb Ebû Ubeyde'yi zekâtı toplamakla görevlendirdi. Ebû Ubeyde kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer, "Ya sen [bu işe] gideceksin ya da ben gideceğim." dedi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde [zekât] toplamaya gitti. Sonra zekât mallarıyla Ömer'in yanına geldi. Çuvalların ağzını bağlamak için kullandığı bazı çubukları da

getirdi ve Ömer'e, "Bunları al." dedi. Ömer, "At onları, gitsin." dedi. Fakat Ebû Ubeyde, "Hayır, sen bunları al ve sen at." dedi.

Resûlullah (sas) Ebû Ubeyde'yi üst üste seriyyelere gönderdi. Daha önce bunları anlattık.

Bana Bekir b. Heysem anlattı, dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı, dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O Katâde'den, o da Saîd'den ve Hasan'dan şöyle dediklerini rivayet etti: Resûlullah'a (sas) bir yemek getirildi. Resûlullah (sas) yanında bulunan Ebû Ubeyde'ye "Al ey Ebû Ubeyde, kuşkusuz yiyeceğin en hayırlısı, ondan salih bir adamın yediğidir." buyurdu.

Bana Abbas b. Hişâm anlattı. O babasından, o da dedesinden nakletti, dedi ki: "Kureyş'in iki emini Ebû Ubeyde ve Ebû Bekir'dir. Bunlar sana yalan söylemezler."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o da Ebû Ubeyde'nin kavminden bazı adamlardan rivayet etti, dediler ki: Ebû Ubeyde 41 yaşında iken Bedir Savaşı'na katıldı.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Saîd b. Süleyman Sa'deveyh anlattı, dedi ki: Bize İshak b. Yahyâ anlattı, dedi ki: Bize İsa b. Talha anlattı. O mü'minlerin annesi Âişe'den, Ebû Bekir'in (ra) şöyle dediğini rivayet etti: Uhud günü Resûlullah'ın (sas) yanına ilk geri dönen bendim. Bir de baktım ki Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Talha onunla beraberdiler. Fakat Talha'dan çok miktarda kan aktığını gördük. Baktık ki Resûlullah (sas) da ona yakın bir durumdadır. Resûlullah (sas), "Arkadaşınıza dikkat edin." dedi. Ancak biz Talha'ya yönelmedik ve Resûlullah'a (sas) yöneldik. Onun başında bir miğfer vardı. Miğferin iki halkası Resûlullah'ın (sas) yanaklarına batmıştı. Ben miğferi başından çıkarmaya gittim, Ebû Ubeyde bana, "Allah aşkına bırak, onu ben çıkarayım!" dedi. Ben de onu bıraktım. Miğferin bir halkasını çıkardı; bir dişi düştü. Öbür halkayı çıkarmaya gittim; Ebû Ubeyde bana, "Allah aşkına bırak beni!" dedi. Ben de onu bıraktım. Ebû Ubeyde diğer halkayı da çıkardı ve öbür dişi de düştü. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Arkadaşınız hak etti" buyurdu. Talha'yı kastediyordu.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı. O İbrâhim'den nakletti, dedi ki: Ömer (ra)

şöyle dedi: "Eğer Ebû Ubeyde b. Cerrâh sağ olsaydı onu halife yapardım." Bir adam, "Ey Mü'minlerin Emiri! Abdullah b. Ömer'i neden düşünmüyorsun?" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah kahretsin seni! Vallahi bu sözü Allah için söylemedin. Karısını güzel bir şekilde boşamasını beceremeyen bir adamı mı halife yapacağım?" dedi.

Bize Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı, dedi ki: Bize Kesîr b. Hişâm anlattı, dedi ki: Bize Hişâm ed-Destüvâî anlattı. O Ebü'z-Zübeyr'den, Câbir'in şöyle dediğini anlattı: Resûlullah (sas) bizi Ebû Ubeyde ile birlikte gönderdi. Toplam 300 küsur kişiydik. Yanımıza azık olarak bir cerîb hurma aldık. Ebû Ubeyde bize ondan birer avuç veriyordu. Hurmayı bitirmeye yakın Ebû Ubeyde bize birer birer vermeye başladı. Hurmaları tükettiğimizde ise Habat'ı, yani bazı yenilen bitkilerin silkilmiş yapraklarını ufaltıyor ve yiyorduk. Sonra da üstüne su içiyorduk. Hatta bu yüzden bize (جيش الخبط) "Ceyşu'l-Habat" denildi. Sonra sahile indik. Bir kum tepeciği büyüklüğünde "Anber" denilen bir hayvan ölüsü gördük. Ebû Ubeyde, "Bu ölüdür, bundan yemeyin." dedi. Sonra, "Allah Resûlü'nün ordusu Allah yolunda cihada çıkmış. Üstelik biz zaruret halindeyiz." dedi. Biz de o ölü hayvandan 20 gün veya 15 gece yedik. Sonra bir gün sabahladık, bizden 13 adam o hayvanın göz çukurunda oturdu. Ebû Ubeyde onun kaburgalarından birisini aldı, kaburga bizim develerimizin boyundaydı. Biz Resûlullah'ın (sas) yanına döndüğümüzde bize, "Sizi geciktiren nedir?"[259] dedi. Biz, "Biz Kureyş'in kervanını bekledik." dedik ve o ölü hayvanın durumunu anlattık. Resûlullah (sas), "Bu Allah'ın sizi rızıklandırdığı bir rızıktır. Yanınızda ondan bir şey var mı?" dedi. Biz de "Evet." dedik.

Vâkıdî şöyle dedi: Ebû Ubeyde bu gazvede, -yani Habat Gazvesi'nde- Cüheyne kabilesine mensup bir adamdan, ücretlerini Medine'de ödemek üzere bazı develer satın aldı ve insanlara yedirdi.

Bize Şeybân b. Ebû Şeybe anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı, dedi ki: Bize Katâde anlattı, dedi ki: Ebû Ubeyde ve Hâlid b. Velîd Ömer b. Hattâb'a mektup yazdılar fakat önce kendi isimleriyle başladılar. Bu durum Ziyâd'a anlatıldı. Ziyâd, "Bu iki adam ancak iki bedevîdirler." dedi.

259 Matbu nüshada bu ifade (مَا حَسْبُكُمْ؟) şeklindedir. Oysa RK nüshasında, (ما حبسكم؟) "Sizi geciktiren nedir?" şeklindedir. Biz RK nüshasını esas aldık. (çev.)

İbn Sîrîn, "Vallahi o iki adam Ziyâd'dan daha hayırlı ve daha şerefliydiler." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî haber verdi. O Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti: Yemen halkından bir heyet Resûlullah'ın (sas) yanına geldiklerinde, ondan kendilerine İslâm'ı ve sünneti anlatacak bir adamı göndermesini istediler. Resûlullah (sas) hemen Ebû Ubeyde'nin elinden tuttu ve "Bu şahıs, bu ümmetin eminidir." dedi.

Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Şu'be anlattı, dedi ki: Bana Ebû İshak haber verdi. O Sıla b. Züfer'den, o da Huzeyfe'den şöyle dediğini nakletti: Necrân halkından bir grup insan Resûlullah'ın (sas) yanına geldiler. Onlar Resûlullah'a (sas), "Bizimle birlikte güvenilir bir adam gönder." dediler. Resûlullah (sas), "Size emin bir adamı, gerçek bir emini, gerçek bir emini, gerçek bir emini göndereceğim." dedi ve bunu üç kere tekrarladı. Resûlullah'ın (sas) ashâbı, kim bu emin kişi merakıyla dikkat etmeye başladılar. Resûlullah (sas) bir müddet sonra Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı gönderdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf anlattı, dedi ki: Bize Saîd b. Ebû Arûbe haber verdi. O Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın yüzüğünün nakşı "*el-Humsu Lillâh*" [Beşte bir Allah'ındır.] idi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah el-Medenî anlattı, dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. O Süheyl b. Ebû Sâlih'ten, o babasından, o da Ebû Hüreyre'den Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Ebû Ubeyde b. Cerrâh ne iyi bir adamdır!"

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî anlattı, dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı, dedi ki: Bize Sâbit anlattı, dedi ki: Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Şam valisi iken şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben Kureyşli bir adamım. Siyah ya da kırmızı sizden herhangi birisi Allah'ın takvasıyla benden üstün olursa onun derisinin rengine girmeyi çok isterdim."

Bana Ali b. Abdullah ve Amr b. Muhammed anlattılar, dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Ebû Necîh'ten rivayet etti, dedi ki: Ömer sohbet arkadaşlarına "Allah'tan bir şey temenni edin." dedi. Onlar da te-

mennide bulundular. Ömer, "Fakat ben Allah'tan bir ev dolusu Ebû Ubeyde b. Cerrâh gibi adamlar temenni ediyorum." dedi. Orada bulunan bir adam Ömer'e, "Ben temennide bulunurken İslâm'ı ihmal etmedim." dedi. Ömer, "Ben onu kastetmiştim zaten." dedi.[260]

Bana Muhammed b. Sa'd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar, dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı, dedi ki: Bize Saîd b. Ebû Arûbe haber verdi, dedi ki: Şehr b. Havşeb'in şöyle dediğini işittim: Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Eğer Ebû Ubeyde'ye yetişip onu kendi yerime halife yapsaydım da Allah bana onu sorsaydı ben, 'Ey rabbim, senin Peygamber'in (sas) onun hakkında 'O benim ümmetimin eminidir.' dediğini işittim, derdim."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Ravh b. Ubâde anlattı, dedi ki: Bize Hişâm b. Ebû Abdullah anlattı. O Katâde'den, o da Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Bir koç olmayı, ailemin beni keserek etimden yemelerini ve suyumdan çorba yapmalarını temenni ederdim." dedi.

Bana Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî[261] anlattı, dedi ki: Mâlik b. Enes şöyle dedi: Ömer b. Hattâb, Şam valisi Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a 400 dinar veya 4.000 dirhem gönderdi. Gönderirken elçiye, "Bak bakayım, Ebû Ubeyde bu paraları ne yapıyor?" dedi. Ebû Ubeyde o paraları müslümanların fakirleri arasında dağıttı. Ömer aynı miktardaki parayı Yemen valisi Muâz b. Cebel'e de gönderdi ve parayı götüren elçiye aynı şeyi söyledi. Muâz da az bir kısmı dışında o parayı müslümanların fakirleri arasında dağıttı. Elçi durumu Ömer'e bildirince Ömer, "İslâm'da bunu yapabilecek adamların bulunmasından dolayı Allah'a hamd olsun." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. İsmâil b. Ebû Füdeyk anlattı. O Hişâm b. Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o da

---

260 Bu cümlenin Arapçası (مَا أَلَـوْتُ الإِسْلامَ، قَـالَ: ذَاكَ مَـا أَرَدْتُ) şeklindedir. Cümlede yer alan (مَـا أَرَدْتُ) ifadesindeki (مَـا) mevsûledir, nâfiye değildir. Dolayısıyla mana, "Bir adam, ben temennide bulunurken İslâm'ı ihmal etmedim, dedi. Ömer, "Ben onu kastetmiştim zaten!" dedi. Nitekim başka kaynaklarda, (فقـال لـه رجـلٌ: مـا ألَـوْت الإسلامَ، فقـال: ذاك الـذي أرَدتُ) şeklinde bir rivayet daha vardır. (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III. 315.) (çev.)

261 ZZ neşrinde bu senet, "Mus'ab b. Abdullah b. Zübeyr" şeklinde yazılmıştır. Bu hatalıdır. Çünkü Mus'ab, Abdullah b. Zübeyr'in oğlu değil, kardeşidir. Ayrıca oğlu bile olsa Belâzürî'nin onunla görüşmüş olması imkânsızdır. Yazma nüshada ise "Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî" şeklindedir. Çünkü Bel'âzûrî tarihçi Mus'ab Zübeyrî'den söz ediyor. Bunu tercih ettik. (çev.)

babasından rivayet etti, dedi ki: Bana gelen habere göre Muâz b. Cebel bir adamın şöyle dediğini işitti: "Eğer Hâlid b. Velîd olsaydı insanlar arasında karışıklık olmazdı."[262] Bunun üzerine Muâz b. Cebel, "Acizlik Ebû Ubeyde'ye mi kaldı, babasız kalasıca? Vallahi Ebû Ubeyde yeryüzündeki insanların en hayırlılarındandır!" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys anlattı, dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. O Ebû Abdülazîz er-Rib'î'den, o Eyyûb b. Hâlid el-Ensârî'den, o da Ümmü Seleme'nin mevlâsı Abdullah b. Râfi'den rivayet etti, dedi ki: Ebû Ubeyde hastalanınca yerine Muâz b. Cebel'i vekil bıraktı. Onun hastalığı Amvâs yılındaydı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Ebû Yahyâ el-Eslemî'den, o Muhammed b. İbrâhim b. Hâris'ten, o Hâlid b. Ma'dân'dan, o da İrbâd b. Sâriye'den rivayet etti, dedi ki: Ebû Ubeyde'nin vefatına yol açan hastalığında yanına girdim, o sırada son demlerini yaşıyordu. Ebû Ubeyde, "Serğ'den[263] döndüğü için Allah Ömer'i mağfiret eylesin." dedi. Ömer o sıralarda Medine'den çıkıp Şam'a gidecekti. Serğ denilen yere geldiğinde Şam'da tâun olduğu haberi kendisine geldi. Bunun üzerine Ömer hemen döndü. Ebû Ubeyde, "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" dedi. Ömer, "Ben Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum." dedi. Sonra Ebû Ubeyde şöyle dedi: Ben Resûlullah'ın (sas), "Vebadan, karın ağrısından ve suda boğulmaktan dolayı vefat edenler şehittir. Ayrıca, çocuğu karnında ölmesi sebebiyle vefat eden kadın ve zâtülcenb [akciğer zarı iltihabı] hastalığı yüzünden vefat eden de şehittir." dediğini duydum.

İyâd b. Ganm

Onlardan birisi de İyâd b. Abduganm'dir. O İyâd b. Ganm'dır. Babası Ganm b. Züheyr b. Ebû Şeddâd b. Rebîa b. Hilâl b. Dabbe b. Hâris b.

---

262 "İnsanlar arasında karışıklık olmazdı." diye çevirdiğimiz cümlenin Arapçası (مَا كَانَ بِالنَّاسِ ذُو كُوزٍ) şeklindedir. İbn Sad'ın *Tabakât*'ında bu ifade (ذو كون) şeklindedir. (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III. 414) Bu konuşma, Ebû Ubeyde'nin kuşatması sırasında söylenmişti. (Süheyl Zekkâr) Kûz (كُوز) testi manasındadır. Kelimenin aslen Farsça kökenli olduğunu söyleyenler de vardır. İster (ذو كون) ister (ذُو كُوزٍ) olsun, her ikisi de "karışıklık" anlamında düşünülebilir. (çev.)

263 Serğ, Hicâz ile Şam sınırında bulunan (Hicâz'ın başlangıcı ve Şam'ın sonu), el-Muğîse ile Tebük arasında, Şam hacılarının menzillerinden birisidir. Serğ ile Medine arasında 13 konak vardır. (Yâkût Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân,* III, 211; Dâru Sâdır, Beyruti, trs.)

Fihr'in kölesi iken müslüman olduğu için bu şekilde adlandırılmıştır. İyâd fetihten önce müslüman oldu. O sırada yanında Ümmü'l-Hakem bt. Ebû Süfyân vardı. İyâd müslüman olunca Ebû Süfyân onları ayırdı. İyâd Hudeybiye'de hazır bulundu. Ömer onu Cezîre'ye vali tayin etti. Ebû Ubeyde onu vekil yapmıştı. İyâd hicretin 20. yılında, 62 yaşında, Şam'da vefat etti. Heysem dedi ki: Hicretin 20. yılında Cezîre'de vefat etti.

Bana Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı. O Yahyâ b. Âdem'den, o çok sayıdaki Cezîreliler'den, onlar da Süleyman b. Atâ el-Kureşî'den rivayet ettiler, dedi ki: Ebû Ubeyde İyâd b. Ganm'ı Cezîre'ye gönderdi. Ebû Ubeyde vefat ettiğinde İyâd Cezîre'deydi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb onu oraya tayin etti.

Vâkıdî dedi ki: Ebû Ubeyde hicretin 18. yılında Amvâs tâununda vefat etti. Cezîre'ye İyâd'ı vekâleten tayin etti. Bunun üzerine İyâd'ı Kınnesrîn ve Cezîre'ye tayin ettiğini bildiren Ömer'in mektubu İyâd'a geldi. İyâd b. Ganm hicretin 18. yılı, Şaban ayının 15'i Perşembe günü, 5.000 kişilik bir kuvvetle Cezîre'ye hareket etti. Öncü birliklerin başında Meysere b. Mesrûk el-Absî vardı; sağ cenahtaki kuvvetlerin başında Saîd b. Âmir b. Hüzeym vardı. Sol cenahtaki kuvvetlerin başında da Safvân b. Mu'attal es-Sülemî vardı.

Vâkıdî'nin dışındakiler şöyle dediler: Ömer, İyâd'ın vefatından sonra Saîd b. Âmir b. Hüzeym'i Cezîre ve Hımıs'a tayin etti. Ömer onu oraya Medine'de tayin etti. Onu şifahî olarak tayin ettiği zaman ona nasihat etti. Bu rivayete göre İyâd'ın sağ cenahtaki kuvvetlerin başında başkası vardı. İki haberin en doğrusu budur.

İyâd b. Züheyr

Onlardan birisi de İyâd b. Züheyr b. Ebû Şeddâd b. Rebîa b. Hilâl b. Mâlik'tir. Habeşistan'a hicret etmişti. Künyesi "Ebû Sa'd" idi. Annesi Selmâ bt. Âmir b. Rebîa b. Hilâl b. Mâlik'tir. Bu zat ikinci Habeşistan hicretine katıldı ve orada ikamet etti. Sonra Bedir Savaşı'ndan önce Medine'ye geldi ve Bedir'e katıldı. Hicretin 30. yılında vefat etti, nesli devam etmemiştir. Bu şahıs, İyâd b. Ganm b. Züheyr'in amcasıdır. İyâd b. Ganm'in künyesi "Ebû Saîd" idi.

Amr b. Hâris b. Züheyr b. Ebû Şeddâd

Onlardan birisi de Amr b. Hâris b. Züheyr b. Ebû Şeddâd'dır. ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Hicret ederken yanında, Cezîre valisi İyâd b. Ganm'in kardeşi Osman b. Abduganm b. Züheyr de vardı. Yine yanında Saîd b. Kays b. Lakît b. Âmir b. Ümeyye b. Zarib b. Hâris b. Fihr de vardı. Osman ve Saîd Habeş toprağında ikamet ettiler. Sonra Câfer b. Ebû Tâlib ile beraber Medine'ye geldiler. Amr b. Hâris onlardan önce Mekke'ye gitti ve oradan Medine'ye hicret etti.

Süheyl b. Beydâ[264]

Benî Hâris b. Fihr'den birisi de Süheyl b. Beydâ'dır. Künyesi Ebû Mûsâ'dır. Beydâ onun annesidir. O, Da'd bt. Cahdem b. Amr b. Âiş b. Zarib b. Hâris b. Fihr'dir. Babası da Vehb b. Rebîa b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. Hâris b. Fihr'dir. Muhammed b. İshak ve Vâkıdî'nin rivayetine göre Süheyl her iki Habeşistan hicretine de katıldı. 34 yaşında iken Bedir Savaşı'nda hazır bulundu. Ayrıca Resûlullah (sas) ile birlikte bütün savaşlara katıldı. Resûlullah (sas) Tebük'e giderken ona seslenerek, "Ey Süheyl!" dedi. Süheyl, "Buyur ey Allah'ın elçisi!" dedi. İnsanlar da durmaya başladılar. Resûlullah (sas), "Kim Allah'ın bir olduğuna ve ortağının bulunmadığına şehadet ederse Allah ateşi ona haram kılar." buyurdu. Süheyl, Resûlullah'ın (sas) Tebük'ten dönüşünden sonra, hicretin 9. yılında, 40 yaşında vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Felîh b. Süleyman'dan, o Sâlih b. Aclân'dan, o Abbâd'dan, o da Âişe'den, Resûlullah'ın (sas) mescitte Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını kıldırdığını rivayet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Vüheyb anlattı, dedi ki: Bize Musa b. Ukbe haber verdi. O Abdülvâhid b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da babasından nakletti, dedi ki: Sa'd b. Ebû Vakkâs vefat ettiğinde Resûlullah'ın (sas) zevceleri onu mescidin içinden geçirmelerini istediler. Onlar da böyle yaptılar. Ancak insanların bu tutumu ayıpladıkları kendilerine ulaştı. İnsanlar, "Cenazeler camiye

264 RK nüshasının hâmişinde "Süheyl b. Beydâ (ra)" şeklinde bir kayıt vardır.

girmemelidir." dediler. Bu haber Âişe'ye ulaştı. Âişe, "İnsanlar ne çabuk bilmedikleri bir konuyu ayıp saymaya başladılar! Resûlullah (sas) Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını Mescid'in içinde kıldırdı." dedi.

Sehl b. Beydâ

Onlardan birisi de Süheyl b. Beydâ'nın kardeşi Sehl b. Beydâ'dır. Hicretten önce Mekke'de müslüman oldu ve Mekke'de ikamet etmeye başladı. Müşrikler, Bedir Savaşı için onu çıkmaya zorladılar. O da müşriklerle beraber Bedir'e geldi ve esir edilen müşriklerle beraber esir alındı. Abdullah b. Mes'ûd onun Mekke'de namaz kıldığına şahitlik yaptı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Sehl b. Beydâ dışında hiçbir müşrik fidyesiz elinizden çıkmasın. Çünkü Sehl Müslümandır." dedi ve onu serbest bıraktı. Şair onun hakkında şöyle der:

Onlar Sehl b. Beydâ'yı gönderdiler, razı olarak
Muhammed ve Ebû Bekir de buna sevindiler

Bize Ali b. Abdullah el-Medînî ya da Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O İbn Cüd'ân'dan, o da Enes'ten rivayet etti, dedi ki: Resûlullah'ın (sas) en yaşlı sahâbîleri Ebû Bekir ve Sehl b. Beydâ idi.

Ebü'l-Yakzân'ın dediğine göre Sehl b. Beydâ Bedir günü şehit oldu. Ancak bu yanlıştır.

Safvân b. Beydâ

Sehl ve Süheyl'in anneden ve babadan kardeşleridir. Mekke'den Medine'ye hicret etti. Ancak o Habeşistan'a hicret etmedi. Kardeşi Süheyl ile beraber Bedir Savaşı'nda hazır bulundu. Denildiğine göre Bedir günü şehit olmuştur. Onu şehit eden de Tu'ayme b. Adî idi. Bazılarına göre Safvân b. Beydâ hicretin 38. yılında vefat etti. Safvân'ın künyesi "Ebû Amr" idi. Bazı râvilere göre Sehl b. Beydâ ve Safvân b. Beydâ Resûlullah (sas) ile beraber hazır bulundular. Bu râviler Süheyl'i "Sehl" olarak değiştirmişlerdir. Sehl b. Beydâ'yı Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'ye sordum. Mus'ab, "Bize göre Sehl Bedir'den sonra Mekke'ye geldi. Sonra Medine'ye hicret etti." dedi.

Dedi ki: Bazılarına göre Sehl Bedîr'den döndü ve Mekke'nin fethine kadar Mekke'de kaldı. Dedi ki: Birinci görüş daha doğrudur.

Amr b. Ebû Serh b. Rebîa[265]

Onlardan birisi de Amr b. Ebû Serh b. Rebîa b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. Hâris b. Fihr'dir. Künyesi "Ebû Sa'd" idi. Annesi Zeyneb bt. Üheyb b. Dubâb b. Huceyr b. Âmir b. Lüey'dir. Ebû Ma'şer bu görüşe meyledip şöyle diyordu: "O Ma'mer b. Ebû Serh'tir." Birinci görüş Musa b. Ukbe ve Muhammed b. İshak'ın görüşüdür. Amr Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir'e ve bütün savaşlara katıldı. Hicretin 30. yılında, Osman döneminde, Medine'de vefat etti.

Vehb b. Ebû Serh

Bir diğeri de Amr'ın kardeşi Vehb b. Ebû Serh'tir. Bu da Bedir'e katıldı. Heysem b. Adî onun Habeşistan muhacirlerinden olduğunu söyledi. Ancak bu doğru değildir. Vâkıdî şöyle dedi: "Bu ikisinin Ma'mer b. Ebû Serh adında bir kardeşleri vardı. Bu da Bedir'e katıldı ve Habeşistan'a hicret etmedi."

Kays b. Hâris b. Fihr'in -Kays Huluc'dur- Çocukları

Adî b. Kays ve Alaka b. Kays… Adî b. Kays'ın Subh ve Seyyâr b. Adî adında çocukları vardı. Subh'un Âmir b. Subh, Âmir'in de Rebî' b. Âmir adında çocuğu vardı. Rebî' b. Âmir'in Hüzeyl ve Evs adında çocukları vardı. Hüzeyl'in Dübeyye, Nüceyye ve Herme adlarında çocukları vardı. Dübeyye'nin Süveyd b. Dübeyye adında çocuğu vardı. Süveyd'in, Züfer ve Mâlik b. Süveyd adında çocukları vardı.

[Şair İbn Herme]

Herme b. Hüzeyl'in, "İbn Herme" olarak bilinen şair Abdurrahman b. Herme adlı bir çocuğu vardı. Şiir râvisi Muhammed b. el-A'râbî, İbn Herme'nin Halife Mansûr'u methettiği kasidesinden bazı beyitlerini okur ve "İbn Herme bu kasidesiyle şiiri bitirmiştir." derdi.

265 RK nüshasının hâmişinde Amr b. Ebû Serh b. Rebîa (ra) kaydı vardır.

İbn Herme içki içen bir adamdı. Ebü'l-Abbâs döneminde Medine şurtasının başında olan Huseym b. Arâk el-Kinânî ona had uyguladı. Bir gün İbn Herme sarhoş olduğu halde yalpalayan yürüyüşüyle yoldan geçiyordu. Nara attığında halk onu kınadı. Bunun üzerine İbn Herme, "Fesübhânallah! Hayret adamlarsınız… Çoktandır böyle bir sarhoşluğu istiyordum. Şöyle dediğimden beri:

İstiyorum Allah'tan, ölmeden önce bir sarhoşluğu
Ve çocukların, "Ey sarhoş!" şeklinde bağrışmalarını

İnsanlar "Vallahi hiçbir zaman Ebû İshak iflah olmayacaktır." diyerek çıktılar. Yönetici, İbn Herme'nin sarhoş olduğuna şahitlik eden herkese 100 kırbaç vurulmasını emretmişti. Bu yüzden İbn Herme Medine'de sarhoş olduğu zaman, "Kim yüzü seksenle satın alır?" derdi.

Necebe b. Hüzeyl'in Adî b. Necebe adında çocuğu vardı. Adî'nin de Nâfi' b. Adî adında çocuğu vardı. Evs b. Rebî'in Erkam b. Evs adında çocuğu vardı. Seyyâr b. Adî'nin Hârise b. Seyyâr adında çocuğu vardı. Hârise'nin, Rebîa b. Hârise adında çocuğu vardı.

Alaka b. Kays'ın Hilâl, A'cem ve Nüheyk b. Alaka adlarında çocukları vardı. Hilâl'in Mâlik b. Hilâl adında çocuğu vardı. Mâlik'in de Müveddî ve Vehb b. Mâlik adında çocukları vardı. Onlardan birisi Hârûn b. Muhammed'dir. Medine şurtasının başına getirilmiştir.

A'cem b. Alaka'nın Ka'b b. A'cem adında çocuğu vardı. Nüheyk b. Alaka'nın Ka'b ve Abdünühm b. Nüheyk adında çocukları vardı.

Benî Fihr'den kendisinden hadis rivayet edilenlerden birisi Müstevrid b. Şeddâd el-Fihrî'dir. Küçükken Resûlullah'tan (sas) hadis ezberlemiştir. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde o henüz çocuktu.

Yahlüd b. Nadr b. Kinâne'nin Çocukları

Hârise, *Hâris*, *Hutayt* ve *Hıttân b. Yahlüd*: Bunların annesi Vârise bt. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'dir. Hâris b. Yahlüd'ün Yahlüd ve Zeydümenât b. Hâris adında çocukları vardı. Bunların annesi Zâhiriyye bt. Zabyân b. Bağîd'dir. Yahlüd b. Hâris b. Yahlüd'ün, Hâris, İdâ ve Zeyd b. Yahlüd adlarında çocukları vardı.

Hişâm b. el-Kelbî dedi ki: Dabbe'ye mensup olan İbn Seyf b. Ömer b. Velîd b. Ebân'ın uydurduğuna göre o şöyle dedi: Bedr b. Yahlüd'ün Kureyş b. Bedr adında çocuğu vardı. Kureyş kabilesi bu isimle isimlenmiştir. Onun delili Kureyş'in kervanındadır. Babam Kelbî bunu bilmiyordu. Bu Bedr'e kadar gidiyordu.

Dedi ki: İbn Seyf şöyle dedi: Bedir suyu diye bilinen su, Bedr b. Yahlüd'e nispet edilen bir sudur. Ebû Muhammed b. Ebü's-Sâib şöyle dedi: Bedir suyunun kendisine nispet edildiği kişi Cüheyne kabilesindendir. Vadinin adı da Belîl vadisidir. Dedi ki: Bu bilgiyi Ebû Sâlih'ten ve İbn Abbas'tan bana nakletti.

Kureyş'in nesebi sona erdi.

Dediler ki: Kureyş'e "Kureyş" deniliyor çünkü onlar ticaret, iş ve mal toplama ehlidirler. Bir adam ailesi için çalışıp mal biriktirdiği zaman Araplar'da (فُلاَنٌ يَقْرُشُ لِعِيَالِهِ) denilir. Ebû Celde el-Yeşkürî şöyle dedi:

إِخْوَةٌ قَرَّشُوا الذُّنُوبَ عَلَيْنَا
فِي حَدِيثٍ مِنْ من أمرهم وَقَدَيمٍ[266]

Öyle kardeşler ki biriktirdiler aleyhimize suçları
Eski ve yeni zamanlarında

Bazılarına göre (تَقَرَّشَتْ قُرَيشٌ مِنَ النَّضْرِ) yani Kureyş Nadr kabilesinden bir araya geldi. Resûlullah (sas), "Biz Benî Nadr b. Kinâne'nin çocuklarıyız. Annemize iftira atmaz, babamızdan da teberrî etmeyiz." buyurdu.

Denildiğine göre Nadr bir gün bir elbise içinde geldi. Onun kavmi ona, (تَقَرَّشَ فِي ثَوْبِهِ) "Nadr elbisesinde toplanmıştır." dediler.

Bazılarına göre Nadr, kavminin yanına geldi. Ona, "Sanki toplu bir deve gibidir." dediler.

Hicretin 230. yılında Rebeze'de bir bedevîye rastladım ve gördüğüm bir merkebi ona sordum. Adam şöyle dedi: (هُوَ لِي أُقْرِشُ عَلَيْهِ قُوتَ الْعِيَالِ) "O benimdir; çoluk çocuğun azığını ona yüklüyorum." dedi.

---

266 Bu beyit diğer kaynaklarda (إِخْوَةٌ قَرَّشُوا الذُّنُوبَ عَلَيْنَا فِي حَدِيثٍ مِنْ دَهْرِنَا وَقَدَيمِ) şeklinde geçiyor. Bunun daha doğru olduğunu düşündük ve çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Benî Kinâne b. Hüzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Nesebi

Kinâne b. Hüzeyme b. Müdrike'nin Abdümenât, Mâlik, Milkân, Âmir, Hâris, Amr, Sa'd, Avf, Ganm, Mahreme, Cervel, Gazvân ve Hudâl b. Kinâne'dir. Bunlar Yemendeydiler ve kavimlerinin içinde değillerdi. Bir de Nadr b. Kinâne vardı. Onların nesebini bitirdik.

Abdümenât b. Kinâne'nin Bekir b. Abdümenât ve Âmir b. Abdümenât adlı oğulları, kabilenin birer boyu oldular. Mürre b. Abdümenât da çocuklarındandır. Hilâl b. Abdümenât küçük yaşta vefat etti. Bunların annesi Hind bt. Ebû Bekir b. Vâil b. Kâsıt b. Henib b. Efsâ b. Du'mâ b. Cüdeyle b. Esed b. Rebîa b. Nizâr'dır.

Babadan kardeşleri Muharribe, Avf ve Sâ'ide'dir. Bunlar Ali b. Mes'ûd b. Mâzin b. Zi'b b. Adî b. Amr b. Mâzin el-Gassânî'nin oğullarıdırlar. Ali b. Mes'ûd, Benî Abdümenât b. Kinâne'nin çocuklarını kuşattı ve onları mağlup etti. Ali b. Mes'ûd Abdümenât b. Kinâne'nin anneden kardeşiydi. Anneleri Fükehe ed-Defrâ bt. Henî b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâa'dır. Ümeyye b. Ebü's-Salt onlar için şöyle der:

Allah için ne iyi adamlardır, Benî Ali!
Bekârları da vardır, evlileri de

Mâlik b. Kinâne Ali b. Mes'ûd'a saldırdı ve onu öldürdü. Esed b. Hüzeyme onun diyetini verdi.

Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları

Leys b. Bekir: Bu kabilenin bir boyudur. Dîl, bir boydur. Hâris, küçük yaşta vefat etti. Bunların annesi Ümmü Hârice el-Beceliyye'dir. Adı Amre bt. Sa'd b. Abdullah b. Kazâz b. Sa'lebe b. Muâviye b. Zeyd b. Gavs b. Enmâr b. Erâş b. Amr b. Gavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcub b. Ya'rub b. Kahtân'dır. Becîle bt. Sa'b. b. Sa'dü'l-Aşîre, Enmâr b. Erâş'ın eşiydi. Çocukları ona nispet edildiler.

Ümmü Hârice için darb-ı meselde, "Ümmü Hârice'nin nikâhından daha çabuk"[267] denilmiştir. Şöyle ki: Kadına "isteme/nişan" denilirdi. Kadın, "Hayır, nikâh!" derdi. Ümmü Hârice Araplar'da çocuk dünyaya getirdi. [Önce] İyâd b. Nizâr'dan bir adam onunla evlendi. Ancak Ümmü Hârice'nin kardeşinin oğlu Halef b. Da'c b. Sa'd onları ayırdı.

Sonra Bekir b. Yeşkür b. Advân onunla evlendi. Ondan "Hârice" adlı kızı dünyaya getirdi. Kadın kızının adıyla künyelendi. Sonra Amr b. Rebîa b. Hârise b. Amr Müzîkıyâ onunla evlendi. Ümmü Hârice onun Sa'd -Ebü'l-Mustalik- ve Hayâ adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Sonra onunla Bekir b. Abdümenât b. Kinâne evlendi. Ondan Leys b. Bekir ve Dîl b. Bekir adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Sonra onunla Mâlik b. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed evlendi. Ondan Gâdire ve Amr b. Mâlik'i dünyaya getirdi. Sonra onunla Cüşem b. Mâlik b. Ka'b b. Kayn b. Cirs evlendi. Ondan da Arâniye'yi dünyaya getirdi. Sonra onunla Âmir b. Âmir b. Lahyûn b. Tâmümenât b. Behrâ evlendi. Ümmü Hârice onun için altı çocuk dünyaya getirdi. Onlardan birisi Anber idi. Sonra onunla Amr b. Temîm b. Mür evlendi. Kadın onun için Esîd ve Hüceym'i dünyaya getirdi. Amr b. Temîm Anber'i yanında tuttu ve onu evlat edindi. Yüce Allah daha iyi biliyor.

Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Leys, Dîl ve Hâris dışında da [başka anneden] çocukları vardı. Onlardan birisi Damre b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'dir. Bir de Ureyc b. Bekir vardı. Bu bir boydur. Bunların annesi Kudâa'dan es-Suhâriye'dir. Denildiğine göre Ureyc'in annesi de Ümmü Hârice'dir.

Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları

Âmir b. Leys: Annesi Selmâ bt. Hâris b. Behse b. Süleym b. Mansûr'dur.

Cenda b. Leys ve *Sa'd b. Leys*: Bunlar birer boydur.

Abdullah b. Leys: Kudâa'dan Behrâ ailesine girdi ve onlara nispet edildi.

Adî b. Leys: Küçük yaşta vefat etti. Bunların annesi Tümâdır bt. Zeyd b. Humeys b. Âmir b. Sa'lebe b. Mevdû'a b. Cüheyne b. Zeyd'dir.

267 Arapçası (أسرع من نكاح أم خارجة) şeklindedir.

Âmir b. Leys'in Çocukları

Ka'b b. Âmir, *Şücâ' b. Âmir* -bu bir boydur- ve *Kays b. Âmir* -boydur-: Anneleri Huzâa'dan Nusayye bt. Zemân b. Adî b. Amr'dır. Denildiğine göre Huzâa'dan Nusayye bt. Amr idi.

Utvere b. Âmir: Bu da bir boydur. Bunun annesi Gassân'dan el-Berâh adında bir kadındır. Berâh "Fe'retü'l-Cebel" [dağ faresi] diye çağrılırdı.

Ka'b b. Âmir b. Leys'in Çocukları

Avf b. Ka'b ve *Zübeyn b. Ka'b*: Zübeyn Benî Ya'mur b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys ile beraber bir boydur. Bunların annesi Riâb b. Vâile b. Dühmân b. Nasr b. Muâviye b. Bekir b. Hevâzin'dir.

Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'in Çocukları

Şuddâh: Adı Ya'mur b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'tir. O sıralarda Kudâa ile Kureyş'ten olan ve Kureyş dışındaki Kinâne arasında bir savaş vardı. Sonra barıştılar ve kanların diyetleri ödendi. Ya'mur, Nadr b. Kinâne dışında Benî Kinâne'den akıtılan kanları affetti ve "Onların kanları benim ayaklarımın altında aktı." dedi. Sonra kanların bedelini Huzâa'dan değil kendi kavminden aldı. Bu yüzden kendisine (فُعالّ) vezninde (الشُّدّاخ) denildi. Bazıları da [Şîn'in fethasıyla] (الشَـدّاخ) diyorlar. Birinci görüş Kelbî'nin görüşüdür ve daha sağlamdır.

Kelbî şöyle dedi: Kanlar Huzâa ile Kureyş arasında akıtıldı. Şuddâh Huzâa'yı kanlardan muaf tuttu. Ayrıca diyetleri üstlendi ve kavmin işlerini düzeltti.

Kays b. Avf b. Ka'b: Bu bir boydur. Bunun için "Kureyş b. Avf" da denilir.

Âmire b. Avf: Bu da bir boydur. Bunların annesi Su'ûm bt. Cezze b. Hâris b. Ka'b b. Damre b. Bekir'dir.

Kelb b. Avf ve *Sa'd b. Avf*: Bunlar birer boydur. Bunların annesi Fehm kabilesinden Rakabe bt. Rekbe b. Büleyle'dir.

Ya'mur'un Çocukları

Mülevvih ve *Abdullah b. Ya'mur*: Bunlar birer boydur. Anneleri Eska' b. Âmir b. Nümeyr b. Âmir b. Sa'sa'a'nın kızıdır.

Vehb b. Ya'mur ve *Kays b. Ya'mur*: Kays bir boydur. Anneleri Sakîf kabilesinden Bünâne bt. Yesâr b. Mâlik b. Hutayt'tır.

Ahmer b. Ya'mur, -boydur- *Zecel b. Ya'mur* ve *Dayğam b. Ya'mur* -boydur-: Bunların annesi Şifâ'dır. O Reyta bt. Mâlik b. Kays b. Âmir b. Leys'tir.

Lukayt b. Ya'mur: Boydur. Annesi Benî Urayc'dendir. Deniliyor ki: Annesi Amre bt. Ubeydullah b. Melha b. Cüdey b. Damre b. Bekir'dir.

Mülevvih b. Ya'mur'un Çocukları

Mülevvih b. Ya'mur'dan birisi *Âmir b. Yezîd b. Âmir b. Mülevvih*'tir. Benî Âmir b. Lüey'den Mikrez b. Hafs b. Ahyef el-Kureşî Bedir günlerinde, kardeşine karşılık onu öldürdü. Bundan önce onunla ilgi haberi yazdık. Âmir şöyle diyen birisidir:

Yemin olsun ömrüne, ben Leys'ten bile olsam Leys
Benim zıddıma ve isyanıma rağmen Leys'i terk edecek değildir
Onlar teslim ettiler beni, Rems ve Gadâ gününde
Onlar terk ettiler beni, Herşey ile Veddân[268] *arasında*
Ve onlar çıkardılar her iki evden bir seyyid
Tıpkı daha önce Advân'ın kendi seyyidlerini çıkardığı gibi

Onlardan birisi de *Kubâs b. Eşyem b. Âmir b. Mülevvih*'tir. Yermûk günü Ebû Ubeyde ile beraber ordunun iki cenahından birinin başındaydı. Muâviye, Abdurrahman b. Kubâs b. Eşyem'i akınlar için Cezîre tarafına gönderdi. Kümeyl b. Ziyâd en-Nehaî onunla karşılaştı ve onun askerlerini dağıttı. Daha önce Ali ile Muâviye (Allah onlardan razı olsun) arasındaki akınlar bahsinde bu konuyu anlatmıştık.

Onlardan birisi de *Bükeyr b. Şeddâh b. Âmir b. Mülevvih b. Ya'mur*'dur.

---

268 Herşey, Mekke yolunda, Cuhfe'ye yakın bir tepedir. Oradan deniz görülüyor. (*Mu'cemu'l-Büldân*, V, 397) Vedyân ise Mekke ile Medine arasındadır. Vedyân ile Herşey arasındaki mesafe altı mildir. (*Mu'cemü'l-Büldân*, V, 369.)

Bükeyr "Atlâl" adlı devenin süvarisiydi. Şair Şemmâh b. Dırâr onun hakkında şöyle der:

İhanet etti bazı süvariler Mokân'da, teslim ettiler
Atlâl'ın süvarisi, Bükeyr b. Şeddâh'ı

Saîd b. Âs b. Saîd b. Âs b. Ümeyye Osman (ra) zamanında Azerbaycan'a gazaya çıktığında, Bükeyr onunla beraberdi. Bükeyr Azerbaycan'a bağlı Mokân'da yaralandı. Bükeyr Ömer döneminde bir yahudi'nin şöyle dediğiniişitti:[269]

Ve Eş'as… Kandırdı onu İslâm, aldı götürdü benden
Kaldım karısıyla, gece boyunca
Ben onun kollarında yatıyorum, o da
Kuşanmış kemeriyle bomboz bir arazide uyanıyor
Onun bacakları, ayağa kalkmış dikilecekler sanki
Faydalandım ondan, tam ortasından
Ve sahip oldum, yırtılıp kesilmiş olan yere

Bükeyr hemen yahudi'yi öldürdü. Durum Ömer'in yanına götürüldü. Ömer hutbede, onu öldüren adamın ayağa kalkmasını istedi. Bükeyr ayağa kalktı ve durumu Ömer'e anlattı. Ömer, "Eğer bir daha böyle yapacak olurlarsa sen de böyle yap!" dedi [ve onun kanını heder etti.]

Abdullah b. Ya'mur'un Çocukları

Humeydâ: O Bel'â b. Kays b. Abdullah b. Ya'mur eş-Şeddâh b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'tir. Bel'â şair, süvari ve reis bir adamdı. Kendisi kel kafalıydı. "Başındaki bu beyazlık nedir?" diye soranlara, "Allah'ın kılıcıdır, onu cilalamıştır." derdi. Bel'â b. Kays Şemza gününde Benî Bekir'in başındaydı. Şemza günü Ficâr günlerinden birisiydi. O gün Kureyş'ten olan Benî Kinâne ve diğerleri ile Hevâzin ve müttefikleri savaşmışlardı. Bu

269 Rivayete göre gazaya çıkıp eşini komşusu olan Bükeyr ailesine emanet eden bir adamın karısı ile bir yahudi aşk hayatı yaşıyorlardı. Bir gece Bükeyr'in karısı, "Sana emanet edilen bu kadının yanına bir adamın gelip gittiğini söylersem ne dersin?" dedi. Bükeyr, hemen akşam vakti onları takip etti. Aralarında bir duvar vardı. Gizlice duvarın üzerine çıktı. Bir de ne görsün, yahudi bir adam gelmiş, ocağın yanında oturuyor, kadın ona tavuk yoluyor. Adam da bu beyitleri mırıldanıp duruyor. Bükeyr hemen onu öldürdü ve durum Ömer b. Hattâb'a bildirildi. (bkz. Ca'fer b. Muhammed el-Kârî, *Mesâri'ü'l-Uşşâk*, I. 75; Beyrut, ts.) (çev.)

konuda, Dahyâ b. Âmir b. Rebîa b. Âmir b. Sa'sa'a'nın süvarisi Hıdâş b. Züheyr b. Rebîa b. Amr şöyle der:

Ulaştır, eğer Hişâm'ı arz edeceksen onlara
Abdullah'ı ve Velîd'i… Ulaştır, de ki
Şemza günü biz diktik
Şerefin direğini… Çünkü şerefin direkleri vardır

Günün ilk saatlerinde Hevâzin ve onların müttefikleri mağlup olmuşlardı. Sonra mağlubiyet Benî Kinâne'ye geçti. Şemza Savaşı'nda Benî Hâşim'in başında Zübeyr b. Abdülmuttalib, Abdüşems ve müttefiklerinin başında Harb b. Ümeyye ve Benî Muttalib'in başında da Abduyezîd b. Hâşim b. Muttalib b. Abdümenâf vardı.

Benî Nevfel'in başında Mut'im b. Adî, Benî Abdüddâr'ın başında İkrime b. Âmir b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr vardı. Deniliyor ki: Babası Âmir vardı. Benî Esed b. Abdüluzzâ'nın başında Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ, Benî Zühre'nin başında Mahreme b. Nevfel, Benî Teym'in başında Abdullah b. Cüd'ân, Benî Mahzûm'un başında Hişâm b. Muğîre vardı. Kardeşi Velîd de onunla beraberdi.

Benî Sehm'in başında Âs b. Vâil, Benî Cumah'ın başında Ümeyye b. Halef, Benî Adî b. Ka'b'ın başında Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Benî Âmir b. Lüey'in başında Amr b. Abdüşems Ebû Süheyl b. Amr vardı. Benî Muhârib b. Fihr'in başında Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs, Benî Hâris b. Fihr'in başında Ebû Ubeyde'nin babası Abdullah b. Cerrâh, Benî Bekir'in başında Bel'â b. Kays ve Ehâbîş'in başında da Hulleys b. Yezîd el-Kinânî vardı.

Benî Kinâne de Ukâz suyundan içtiği gün bu hazırlık üzerine gelmişti. Bel'â o gün, "Ukâz bizim suyumuzdur, orayı boşaltın." demişti. O gün Dırâr b. Hattâb şöyle dedi:

Sormaz mısın, durumumuzu insanlara?
İşi bilmeyen, haberleşen gibi değildir

Dırâr'ın beyitlerini daha önce Benî Fihr'in nesebini anlatırken yazdık.

Amr b. Kays -Asıl adı Cezel et-Ta"ân'dır. Denildiğine göre mızraklara karşı dayanıklı olduğu için ağacın köküne benzetilerek kendisi için böyle denilmiştir- şöyle dedi:

Kuşkusuz bilir Ma'ad kabilesi, benim kavmimin
Kerim bir güce sahip olduğunu, düşman kerim ise
Bel'â b. Kays'ın sevkettiği sabah, onlara doğru
Şerifleri, asker gürültüsünü ve yığınları
Biz erteleyenleriz helal ayları
Haram kıldık onları, Ma'ad kabilesine[270]

Bugünden az bir zaman sonra Bel'â b. Kays vefat etti.

Onlardan birisi de Bel'â'nın kardeşi *Cessâme b. Kays*'tır. Bel'â Ficâr savaşlarında, yani Hureyre günü (الحريرة) vefat edince onun kardeşi Cessâme Bel'â'nın yerine geçti. Hureyre, Ukâz'ın güney tarafında bir taşlıktır. O gün Kinâne mağlup edildi. Kinâne, her zaman birlik üzere oldukları hususların dayanışması üzerindeydi. Ficâr günleri geçince Hevâzin'den gelen bazı muhtelif adamlar Safrâü'l-Gamîm denilen yerde Benî Leys b. Bekir'e saldırdılar. Onlardan bazılarını öldürüp bir kısım develeri aldılar. Sonra geldiler fakat Huzâa onların karşısına çıktı. Onlar Huzâa karşısında bir şey yapamadılar. Bunun üzerine Mâlik b. Avf bir sözünde şöyle dedi:

Çıktık onlara doğru Gamîm'de, bırakmadık onlar için
Ne yayılan bir hayvanı ne de istirahat eden birisini

Yine şöyle dedi:

Bıraktık Huzâa'yı, Mülevvih gününden sonra
Uzuvlarıyla oynayan, tekeler olarak

Cessâme b. Kays'ın Çocukları

Sa'b b. Cessâme: Sa'b, Müşriklerin çocuklarının öldürülmemesi, koruma sağlamanın ancak Allah ve resulünün hakkı olduğu, bir yaban eşeğinin

270 Araplar'da senenin dört ayı kutsaldı. Bu aylarda savaş yapılmaz ve kan dökülmezdi. Bunlar senenin 11. ayı olan zilkade, 12. ayı olan zilhicce, 1. ayı olan muharrem ve 7. ayı olan receb ayıdır. Câhiliye Arapları, canları istediği zaman bu ayların yerlerini değiştirmekteydiler. Kur'ân-ı Kerim'de, "*Haram ayları ertelemek ancak inkârda daha da ileri gitmektir.*" (Tevbe, 9/37) buyrularak onların bu keyfî uygulamaları şiddetle tenkit edilmiştir. (çev.)

Resûlullah'a (sas) hediye edildiği; Resûlullah'ın (sas) o sırada ihramlı olduğu, hediyeyi reddettiği ve o sırada Veddân'a inmekte olduğu hakkında Resûlullah'tan (sas) hadisler rivayet etmiştir.

Muhallim b. Cessâme:

Muhallim bir seriyyenin içinde gazaya çıktı. Müslüman olan Âmir b. el- Adbat el-Eşcaî'yi öldürdü. Deniliyor ki: Muhallim vefat etti ve yer, Resûlullah'ın (sas) döneminde onu dışarı fırlattı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Aslında yer ondan daha kötü birisini de kabul ediyor fakat Allah bu hadise ile size öğüt vermek istedi." buyurdu. Deniliyor ki: Muhallim Resûlullah'tan (sas) sonraya kaldı. Onun Resûlullah'tan (sas) sonra vefat ettiğini söyleyenler, Hıms'ta vefat eden kişinin Sa'b'ın kardeşi olduğunu söylediler. Kendisi Hıms'a yakın bir yere inmiş ve Abdullah b. Zübeyr'in fitnesine kadar orada kalmıştı.

Leys b. Cessâme

Vâkıdî dedi ki: Muhallim b. Cessâme, Âmir b. el-Edbat el-Eşcaî'yi, hicretin 8. yılında öldürdü. Muhallim'in haberini kitabımızın başında yazdık.

Ahmer b. Ya'mur'un Çocukları

Kürz b. Hâris b. Abdullah: Benî Ahmer b. Ya'mur b. Avf'tan birisi de Kürz b. Hâris b. Abdullah Zü's-Sehmeyn'dir. Onun çocuklarından birisi İsa b. Yezîd b. Bekir b. De'b b. Kürz b. Hâris b. Abdullah b. Ahmer b. Ya'mur'dur. Kendisine "İbn De'b" denilen kişi budur. Kendisi ilim ve rivayet sahibiydi. Künyesi "Ebü'l-Velîd" idi. Hârûn Reşîd'in hilafeti döneminde vefat etti.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Yezîd'in babası Arap tarihini bilen birisiydi. Onun soyu Basra'da devam etmiştir. O şöyle diyendir:

Allah bilir, Ali'de Allah'ın ilmi vardır
Ama Osman'daki Allah'ın ilmi de sana kâfidir

Onlardan birisi de Huzeyfe b. De'b ve Süleyman b. De'b'dir. Harre günü, Yezîd b. Muâviye döneminde öldürüldüler.

Onlardan birisi de Sukayr b. Hâris b. Abdullah b. Ahmer b. Ya'mur'un iki oğlu Kays ve Bekir'dir. Sıffîn günü Hz. Ali'yle beraber savaşırken şehit edildiler.

Recl b. Ya'mur'un Çocukları

Urve b. Üzeyne: Benî Recl b. Ya'mur'dan birisi de Urve b. Üzeyne'dir. Üzeyne'nin ismi Yahyâ b. Mâlik'tir. O Ebû Saîd b. Hâris b. Amr b. Abdullah b. Recl'dir. O şöyle diyendir:

Ben bildim ve israf ahlakımdan değildir
Rızkım olan şey, kuşkusuz bana gelecektir
Çabalarım onun için, onu aramak yorar beni
Bana gelir, beni yormadan, eğer sabredersem

Onun Hişâm b. Abdülmelik'le bazı konuşmaları vardır. Onları daha önce yazdık. Urve'nin künyesi de Ebû Saîd'dir.

Kays b. Ya'mur'un Çocukları

Hâris b. Kays: Benî Kays b. Ya'mur'dan birisi Hâris b. Kays'tır. Bu zat, Şair Tarafe'nin babasıdır. Bazı şairler onlar için şöyle derler:

Bana hücum ediyorsun sözle, sanki o
Kays b. Ya'mur'un ortasındaki Tarafe'nin kardeşidir

Lakît b. Ya'mur'un Çocukları

Fezâre b. Sevr b. Harâm b. Mühân: Benî Lakît b. Ya'mur b. Avf'tan birisi Fezâre b. Sevr b. Harâm b. Mühân -Bazıları, Mühân yerine "Nebhân" diyor. Ancak birincisi daha sağlamdır- b. Vehb b. Lakît b. Ya'mur b. Avf'tır. Bu zat Arîş günü Kinâne'nin başındaydı. Sâbit b. Nu'aym el-Cüzâmî, Yemen halkıyla birlikte Mısır'da onlara saldırdı. Kelbî'nin anlattığına göre onun dedesi Şebîb, Resûlullah (sas) ile beraber Hudeybiye barış antlaşmasına yetişti.

Hakem b. Urfuta: Onlardan birisi de Hakem b. Urfuta b. Hâris b. Lakît'tir. Mekke'nin fethi günü müşrik olarak öldürüldü. Haccâc, İbnü'l-Eş'as sebebiyle Saîd b. Sa'lebe b. Hakem b. Urfuta'yı öldürdü. Deniliyor ki: Başka bir sebeple öldürdü. Sa'lebe b. Hakem, kendisinden hadis rivayet edilen bir adamdı. O Kûfe'de kalırdı.

Mutahhir b. Hâris b. Amr b. Lakît: Mutahhir b. Hâris b. Amr b. Lakît su yüzünden Benî Hâris b. Ka'b b. Sahra ile tartıştı. Onlardan birisi ona bir

ok attı ve onu öldürdü. İki aile arasında kavga çıktı. Nihayet ona ok atan adam öldürüldü de barışmış oldular. Bazı râvilere göre Mutahhir Yemenliler'den olan Hâris b. Ka'b'ın yanından geçti. Yemenliler onu öldürdüler. Ancak birinci görüş daha sağlamdır.

[*Mütevekkil b. Abdullah*]: Onlardan birisi de Mütevekkil b. Abdullah b. Nehşel b. Musâfi' b. Vehb b. Amr b. Lakît'tir. İslâmî dönemde Benî Kinâne'nin en iyi şairlerindendi. Onlardan bazıları onun şu beyitlerini bana okudular:

Helâk etti bizi Allah, cimrilik yapmamızla
Bizi zayıf bıraktı, babasının namusunu savunmada
Bizim için ahlak haline getirdi, dübürüyle Beyt'e girmeyi
Dişinin deliğinden, bir deve geçirdiği zaman

Kelb b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'in Çocukları

[*Nümeyle b. Abdullah*]: Benî Kelb b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'ten birisi Nümeyle b. Abdullah b. Fukaym b. Hazn b. Seyyâr b. Abdullah b. Abd b. Kelb b. Avf'tır. Resûlullah'a (sas) arkadaşlık yapmıştır ve ilk müslümanlardandır. Resûlullah (sas) bazı gazvelerinde onu vekil bırakmıştır. Mıkyes b. Subâbe b. Hazn b. Seyyâr'ı öldüren bu zattır.

Hişâm b. Subâbe müslüman oldu ve Resûlullah (sas) ile bilikte el-Mureysî Gazvesi'ne katıldı. Ensâr'dan bir adam onu müşrik zannederek yanlışlıkla öldürdü. Bunun üzerine Mıkyes [b. Subâbe] Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) Ensârînin akilesinin diyet ödemesine karar verdi. Mıkyes diyeti aldı ve müslüman oldu. Sonra kardeşinin katiline saldırarak onu öldürdü ve mürted olarak kaçtı ve şöyle dedi:

Yüreğini soğuttu, Sevâd'da/ovada gecelemekle
Ve başından akan kanların elbiselerini kırmızıya boyamasıyla
Fihr'in intikamını aldım onunla, diyetini de yükledim
Fârî[271] *kalesinin sahipleri olan Benî Neccâr'ın büyüklerine*
Okumu da ona doğrulttum ve aldım intikamımı
Sonra da İslâm'dan ilk dönen adam ben oldum

271 Fârî' (فارع), Medine'de bir kalenin ismidir. (*el-Meğânimü'l-Mutâbe*, s. 309.)

Resûlullah (sas), "Onu yakalayan öldürsün!" emrini verdi. Mekke'nin fethi gününde, "Muhammed Mekke'ye girmeden tulum ağzı gibi bir darbe!" diyerek silahlı bir şekilde dışarı çıktı. Mıkyes o gece bazı arkadaşlarıyla sabahlamıştı. Onun annesi de Sehm kabilesindendi. Sabahleyin arkadaşlarıyla beraberdi. Mağlup olunca arkadaşlarının yanına döndü ve içki içti. Nümeyle b. Abdullah b. Fukaym da onun yerini öğrendi. Nümeyle onu çağırdı; Mıkyes sarhoş olarak yanına çıktı. Şöyle diyordu:

Bırak beni ey Benî Bekir, bırak içeyim çünkü ben
Ölümün Hişâm'ı delip geçtiğini gördüm
Ve senin babanı da… O Câhiliyede kesilen bir deveydi
Câriyelerin ve güzel içkilerin kardeşi[272]

Nümeyle kılıçla ona vurdukça vurdu, sonunda onu öldürdü. Onların şairleri şöyle dedi:

Yemin olsun utandırdı kavmini Nümeyle
Ve kışın misafirlerini berbat etti Mıkyes'le
Allah için kim gördü Mıkyes gibisini?
Loğusa kadınlara yemek verilmediği zaman

Şiirde (إِذَا النُّفَسَاءُ أَضْحَتْ لَمْ تُخْرَسِ) denilmiştir. Burada geçen (الخرس) kelimesi "Lohusa yemeği" anlamındadır.

Mıkyes şöyle diyen adamdır:

Temiz gördüm gördüm içkiyi ve onda
Bazı işler var ki hepsi de pislik ve kötüdür
Ama hayır, vallahi içerim hayatım boyunca
Hayat boyu, yıldızlar çıktığı sürece
Onu bırakacağım ve onun dışındaki lezzetleri
Yesûm[273] *dağı yerinde durduğu sürece*

---

272 Bu beyitler, Bedir ölülerine ağıt yakan Ebû Bekir Şeddâd b. Esved'in şiirinden alınmıştır. Bu mısranın Arapçası (القينات والسرب الكرام) "cariyeler ve güzel develer" şeklindedir. Bazı rivayetlerde (القينات والشرب الكرام) "Cariyeler ve güzel içkiler…" şeklindedir. Biz çeviride bunu esas aldık. (çev.)

273 Yesûm, Hüzeyl toprağında bir dağın ismidir. (*Mu'cemü'l-Büldân,* V, 437.) RK nüshasının hâmişinde, "Yesûm bir dağın ismidir." kaydı yer almaktadır.

Âmir b. Avf'ın Çocukları

[*Kusayt b. Üsâme*]: Benî Âmir b. Avf'tan birisi de Kusayt b. Üsâme b. Amr b. Ebû Rebîa b. Âmir b. Avf'tır. Ömer, insanlara Kur'ân'ı öğretmek üzere Abdullah b. Mes'ûd'u gönderince Kusayt b. Üsâme'yi de Kur'ân öğretmek için bâdiye halkına göndermişti.

[*Yezîd b. Abdullah b. Kusayt*]: Yezîd b. Abdullah b. Kusay hicretin 122 yılında vefat etti. Künyesi "Ebû Abdullah" idi.

Şücâ' b. Âmir b. Leys'in Çocukları

[*Mâlik b. Kays*]: Benî Şücâ' b. Âmir b. Leys'ten birisi Mâlik b. Kays b. Avz b. Câbir b. Abdümenâf b. Şücâ'dır. O Bersâ'nın oğludur.[274] Bersâ onun babasının annesiydi. Asıl ismi, Reyta bt. Rebîa b. Rebâh b. Zü'l-bürdeyn'dir. Bersâ Benî Hilâl b. Âmir'dendir. Beyaz bir kadın olduğu için ona Bersâ denilmiştir.

İbnü'l-Bersâ'nın rivayetinde Resûlullah (sas) fetih günü, "Artık kıyamete kadar Mekke saldırıya uğramayacaktır." dedi.

[*Esved b. Abdüşems b. Mâlik*]: Onlardan birisi de Esved b. Abdüşems b. Mâlik b. Ce'ûne b. Avîre b. Şücâ'dır. Onun annesi Huzâa'dan Şe'ûb'dur. Bu zat, Uhud günü Hanzale el-Gasîl b. Ebû Âmir'i öldürendir. Hanzale Ebû Süfyân'ın üstüne çıkmıştı, İbn Şe'ûb Ebû Süfyân'a yardım etti ve Hanzale'yi öldürdü. İbn Âmir oğlunun üzerinde durdu ve "Ah oğlum ah! Seni bu adamdan -Resûlullah'ı (sas) kastediyor- ve bu savaştan sakındırmıştım!" dedi. Ebû Süfyân şöyle dedi:

İsteseydim eğer, kurtarırdı beni hızlı koşan bir dişi eşek
Ve yüklemezdim develeri İbn Şe'ûb'a
Ve unutturdu nefsin hüzünlerini dün, kuşkusuz ben
Ona karşılık öldürdüm Evs'ten her şerif adamı
Benim atım hep uzak tutardı köpeği onlardan
Sabahtan itibaren, gurup vaktine kadar

Künyesi "Ebû Bekir" olan Esved'in oğlu Şeddâd b. Esved, Bedir ölülerine ağıt yakarken şöyle diyor:

---

274 RK nüshasının hâmişinde İbnü'l-Berâ için "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Bırak beni ey Benî Bekir! Bırak da içeyim ben
Çünkü ölümün, Hişâm'ı[275] *delip geçtiğini gördüm*
Baban Ebû Yezîd'i de delip geçti
Câriyeler ve güzel içkilerin kardeşi
Kuyunun başında, Bedir kuyusunda
Ne kadar hayırlar ve büyük atıyyeler vermişti!
Ve Kalîb'de, Bedir Kalîb'inde
Ne kadar iyilikler ve büyük nimetler yapmıştın!
Ve kuyunun başında, Bedir kuyusunda
Hörgüçle kuşatılan ne kadar tabakların vardı!
Hey! Kim benden kavimlere duyuracak?
Oruç ayını terk ettiğimi
Peygamber dirileceğimizi bize haber veriyor
Ama nasıl olacak, çürümüş vücudun ve kuru kafanın hayatı?

[*Ebû Vâkıd el-Leysî*]: Onlardan birisi de Ebû Vâkıd el-Leysî'dir (rahimehullah).[276] O Hâris b. Avf b. Esîd b. Câbir b. Abdümenâf b. Şücâ'dır. Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre onun ismi Hâris b. Mâlik'tir. Bazıları onun Avf b. Hâris olduğunu söylediler. Ebû Vâkıd bir yıl Mekke'de kaldı, orada vefat etti ve Muhacirler mezarlığına defnedildi. Onun vefatı hicretin 68. yılındaydı. Vefat ettiğinde 65 yaşındaydı. Ebû Vâkıd Ebû Bekir ve Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) rivayette bulunmuştur. O kabristana bir grup muhacir defnedildiği için oraya "Muhacirler Mezarlığı" denilmiştir.

Utvâre b. Âmir b. Leys'in Çocukları

[*Abdullah b. Şeddâd*]: Benî Utvâre b. Âmir b. Leys'ten birisi de Abdullah b. Şeddâd b. Üsâme b. Amr'dır. Bu Amr, Hâd b. Abdullah b. Câbir b. Ut-

275 Bazı kaynaklar buradaki Hişâm, Hişâm b. Muğîre (Ebû Cehil'in babası) olduğunu söylemişlerdir. Böyle olduğu takdirde, yani eğer bazı kaynakların iddia ettiği gibi Hişâm b. Muğîre için bu ağıt yakılmış ise bunun Bedir ölüleriyle bir ilgisi olmaması gerekir. Çünkü Ebû Cehil (Amr b. Hişâm) ve kardeşi el-Haris b. Hişâm Bedir'e katıldılar. Onların babası Hişâm ise İslâm'dan önce vefat etmişti. Bu durumda şiirde geçen "Hişâm" başka bir Hişâm olmalıdır. el-Vâkıdî'ye göre bu kişi, Mıkyes'in kardeşi olup müslüman olan ve el-Müreysî 'nde bir Ensâr tarafından müşrik zannedilerek yanlışlıkla öldürülen Hişâm b. Subâbe'dir. (bkz. el-Vâkıdî, *Peygâmber'in Savaşları*, çev. Musa K. Yılmaz, II. 96, İstanbul 2014.) (çev.)

276 RK nüshasının hâmişinde "Ebû Vâkıd el-Leysî rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

vâre'dir. Abdullah b. Şeddâd'ın annesi Selmâ bt. Umeys el-Has'amiyye'dir. Ona "el-Hâd" denilmesinin sebebi, misafirler ve geceleyin yoldan geçenler için ateşini yakmasıydı. Aslında dedesine isnad edilerek ona "Abdullah b. Hâd" denilirdi. Bu zat, Ömer b. Hattâb'dan hadis dinlemiştir. Abdullah b. Şeddâd Kûfe'ye gelirdi. Vâkıdî'ye göre Düceyl günü Mus'ab'la beraber öldürüldü. Deniliyor ki: İbnü'l-Eş'as ile beraber öldürüldü. Selmâ bt. Umeys ilk olarak Hamza b. Abdülmuttalib'in eşiydi. Hamza'nın vefatından sonra Şeddâd b. Hâd onunla evlendi. Selmâ onun Abdullah ve Abdurrahman adlarındaki çocuklarını dünyaya getirdi.

Bana İbnü'l-A'râbî'nin anlattığına göre Şeddâd b. Hâd birbirlerine küfreden bir kavmin yanından geçti ve onlara, "Bu nedir?" dedi. Onlar, "Şaka" dediler. Şeddâd, "Eğer bu şaka ise ciddisi nedir?" dedi.

Yezîd b. Abdullah b. Şeddad b. Hâd: Künyesi "Ebû Abdullah" idi. Ayağı aksıyordu. Yezîd hicretin 139. yılında vefat etti. Ondan hadis rivayet edilmiştir. Onun Medine'de bir evi vardı.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Abdullah b. Şeddâd, Abdullah b. Câfer'in kızını istemek için gönderilen Haccâc'ın elçisiydi. Abdullah, İbnü'l-Eş'as ile birlikte öldürüldü.

Onlardan birisi de Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkâs b. Mihsan b. Kelede b. Abdüyâlîl b. Tarîf b. Utvâre el-Fakîh Ebû Abdullah'tır. Muhammed hicretin 144. yılında vefat etti. Dedesi Alkame b. Vakkâs, Abdülmelik b. Mervân döneminde, Medine'de vefat etti. Onun Medine'de, Benî Leys mahallesinde bir evi vardı.

Kays b. Âmir b. Leys'in Çocukları

[*Abdullah b. Umeyr b. Mâlik*]: Benî Kays b. Âmir b. Leys'ten birisi Abdullah b. Umeyr b. Amr b. Mâlik b. Halef b. Sabbâh b. Mâlik b. Kays'tır. Bu zat, Abdullah b. Âmir'in anneden kardeşidir. Anneleri Decâce bt. Esmâ b. Salt b. Habîb b. Hârise es-Sülemî'dir. Künyesi "Ebû Habîb" idi. Hayber günü Umeyr'in ayağı kesildi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona, "Ayağın, senden önce cennete girdi." buyurdu. Onun Resûlullah (sas) ile sohbeti vardı.

Sa'd b. Leys b. Bekir'in Çocukları

[*Ebü't-Tufeyl b. Âmir*]: Benî Sa'd b. Leys b. Bekir'den birisi, kendisinden hadis nakledilen Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâile b. Abdullah b. Umeyr b. Câbir b. Humeyş b. Cudâ b. Sa'd b. Leys'tir. Bu zat İbnü'l-Hanefiyye'nin adamlarındandı. Bir gün Muâviye'nin yanına girdi. Muâviye, "Ey Ebü't-Tufeyl, sen Osman'ın katillerindensin." dedi. Ebü't-Tufeyl, "Hayır ancak ben onun yanında hazır olup ona yardım etmeyenlerdenim." dedi. Muâviye, "Peki, ona yardım etmene engel olan neydi?" dedi. Ebü't-Tufeyl, "Muhâcir ve Ensâr'ın ona yardım ettiklerini görmedim." dedi. Muâviye, "Peki, ona yardım etmek vacip değil miydi? Onlar ona yardım etmeli değiller miydi?" dedi. Ebü't-Tufeyl, "Peki, Şam halkı senin yanında olduğu halde ona yardım etmene engel olan neydi?" dedi. Muâviye, "Onun kanını talep etmek ona bir yardım değil mi?" dedi. Ebü't-Tufeyl güldü ve "Sen ve Osman şairin dediği gibisiniz. Şöyle demiş:

Öldükten sonra bana ağıt yaktığını bilmeyeyim
Hayatımda azığımı hiç artırmamışken

Bunun üzerine Muâviye, "Ey Ebü't-Tufeyl! Allah Ali'ye karşı duyduğun üzüntüden ne bıraktı?" dedi. Ebü't-Tufeyl, "Tek evladını kaybeden bir kadın ve çocukları hayatta kalmayan bir yaşlı adam" dedi. Muâviye, "Ali'ye karşı sevgin nasıl?" dedi. Ebü't-Tufeyl, "Mûsâ'nın annesinin Mûsâ'ya olan sevgisi gibi… Taksiratımın affını Allah'tan diliyorum." dedi.

Heysem b. Adî şöyle dedi: Ebü't-Tufeyl, "Resûlullah'ı (sas), devesinin üzerinde Kâbe'yi tavaf ederken gördüm." dedi. Onun haberini, İbnü'l-Hanefiyye ile beraber anlattık.

Onun oğlu Tufeyl b. Âmir b. Vâile, İbnü'l-Eş'as ile birlikte öldürüldü. Babası onun hakkında şöyle dedi:

Boşalttı Tufeyl kederleri üzerime, dal-budak saldı
Yıktı bu kederler evimi, acayip bir yıkılışla

Onunla ilgili haberi daha önce yazdık. Vâkıdî'nin rivayetine göre Ebü't-Tufeyl, "Resûlullah'ı (sas), Kâbe'yi tavaf ederken gördüm." dedi. Vâkıdî dedi ki: Doğru olan, bu hadisin Ömer tarafından Resûlullah'tan

(sas) rivayet edilmiş olmasıdır. Ebü't-Tufeyl, oğlundan az zaman sonra vefat etti.

Bükeyr'in Çocukları

Onlardan bazıları da İyâs, Hâlid, Âkil ve Âmir b. Bükeyr b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gîre b. Sa'd b. Leys b. Bekir'dir.[277] Âkil'in ismi "Gâfil" idi. Resûlullah (sas) ona "Âkil" dedi. Bunlar Benî Adî b. Kâb'ın anlaşmalılarıydı.

Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre onlar Bükeyr'in çocuklarıdır. Ancak birinci görüş daha sağlamdır. Onların müslüman oluşları, Erkam'ın evindeydi. Resûlullah (sas) orada gizleniyordu. Denildiğine göre bunlar, Erkam'ın evinde ilk müslüman olanlardır.

Vâkıdî şöyle dedi: Âkil hicretin 34. yılında vefat etti. Bazı râvilere göre Âkil Bedir'de şehit olmuştur. Bilindiği gibi Hazrec'in Benî Neccâr boyundan Afrâ bt. Ubeyd b. Sa'lebe, Hazrec'den Benî Ganm b. Mâlik b. Neccâr'dan biri olan Hâris b. Rifâ'a b. Hâris'in eşiydi. Afra onun Muâz ve Mu'avviz adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Sonra Afrâ'yı boşadı. Afrâ bir ihtiyacı için Mekke'ye geldi. Onunla Bükeyr b. Abdüyâlîl evlendi. Afrâ onun Âkil, İyâs, Âmir ve Hâlid adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Sonra Medine'ye döndü. O sırada evli değildi. Hâris b. Rifâ'a onunla yeniden evlendi. Bu kez Afrâ onun Avf adlı çocuğunu dünyaya getirdi. Muâz ve Mu'avviz Bedir'de şehit oldular. Hâlid b. Bükeyr Recî' günü şehit oldu. Âmir b. Bükeyr ise Bi'rimaûne günü şehit oldu. Denildiğine göre Âmir öldürülmedi; o Dâr [Osman'ın kuşatıldığı] gününde hazır bulundu. İyâs b. Bükeyr de Yemâme günü vefat etti. Âkil ise hicretin 84. yılında vefat etti. Bükeyr'in çocukları Medine'ye hicret ettikleri zaman kapılarını kilitlediler. Çünkü onlar Mekke'de hiçbir şeylerini bırakmadılar.

Bana adamlarımızdan biri anlattı. O Muhammed b. Sellâm el-Cumahî'den rivayet etti, dedi ki: Âkil'in künyesi "Ebü'l-Bükeyr" idi. Denildiğine göre künyesi "Ebü'l-Muğîre" idi. Hâlid'in künyesi, "Ebû Yezîd" idi. Âmir'in künyesi "Ebû Amr" idi. İyâs'ın künyesi, "Ebû Saîd" idi. Denildiğine göre onun künyesi "Ebü'l-Hâris" idi.

277 RK nüshasının hamşinde "İyâs, Hâlid, Âkil ve Âmir b. Bükeyr" kaydı yer almaktadır.

Hubeyb b. Adî, Hâlid b. Bükeyr ile beraber Recî‘ Vak‘ası’nda öldürüldü. Hassân b. Sâbit onları anlatırken şöyle dedi:

Ah! Keşke görseydim orada, İbn Târık, Zeyd’i ve Mersed’i
Fakat bir şey ifade etmez, temenniler
Dostum Hubeyb’i ve Âsım’ı savunabilseydim
Ve keşke şifa Hâlid’e ulaşsaydı

Onlardan birisi de *Küleyb b. Kays b. Bükeyr b. Abdüyâlîl*’dir. Onun lakabı “el-Cezzâr”dır. Ebû Lü’lü Ömer b. Hattâb’ı (ra) hançerlediği zaman o da ona saldırıp onu öldürdü. Ebû Lü’lü’ün Ömer’e sapladığı hançerle onu öldürdü. Onlardan birisi de *Beyyâ‘*dır. Onun ismi Abdüşems b. Abdüyâlîl b. Nâşib’dir. Bu şahıs, Ebû Uhayha Saîd b. Âs’ın anneden dedesidir. Ebû Uhayha onun için şöyle der:

Öfkelendi bütün Kureyş, anlaşmalısına
Ve ben Bekir’den bir kişiyim; onlar doğurdu beni
İçirmesin annem bana, ondan sonra bir içecek
Eğer ondan önce bir kabile benden şikâyetçi olursa

Onun çocuklarından birisi de *Urve b. Şüyeym b. el-Beyyâ‘*dır. Bu şahıs, Osman’ın yanına gelen Mısırlılar’dan bir liderdi. Onun ve onların haberini daha önce zikrettik.

[*Vâsile b. Eska‘*]: Onlardan birisi de Vâsile b. Eska‘ (ra)[278] b. Abdüyâlîl’dir. Hâlid onu Dımaşk süvarilerinin başında gönderdi. Künyesi Ebû Kırsâfe’dir. Şam’da, hicretin 85. yılında, 98 yaşında vefat etti.

Vâkıdî şöyle dedi: Muâviye b. Sâlih bana onun yaşını ve ömrünü anlattı. Dediler ki: Vâsile müslüman olduğu sıralarda Resûlullah (sas) Tebük’e çıkmaya hazırlanıyordu. Vâsile Suffe ehlindendi. Şam’a gitti ve orada vefat etti.

Bana Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkî anlattı, dedi ki: Bize Sadaka anlattı. O Hişâm b. Gâz’dan, o Ebü’n-Nadr’dan, o da Vâsile b. Eska‘dan rivayet etti ve dedi ki: Resûlullah’tan (sas) işittim, Allah’ın şöyle buyurduğunu söyledi: “Ben kulumun zannının yanındayım [kulum beni nasıl düşünürse

278 RK nüshasının hâmişinde “Vâsile b. el-Eska‘ (ra)” kaydı yer almaktadır.

ona öyle muamelede bulunurum.] Kulum istediği gibi hakkımda zanda bulunsun."

Cunda b. Leys'in Çocukları

[*Şair Ümeyye b. Hursân b. el-Esker b. Abdullah*]: Benî Cunda b. Leys'ten birisi Şair Ümeyye b. Hursân b. Esker b. Abdullah'tır. O Sirbâlü'l-Mevt b. Zühre b. Zübeyne b. Cunda b. Leys'tir. Onun kardeşi kan yalayıcıydı [Lâ'iku'd-dem]. İsmi "Übey" idi.

Ümeyye'nin iki oğlu Kilâb ve Übey, Basra'ya hicret ettiler. Basra'da "Mirba'atü Kilâb" adıyla bilinen bir çadır vardı. Burası Kilâb b. Ümeyye'ye nispet edilirdi. Künyesi "Ebû Hârûn" idi. Basra'ya hicret edince babası Ümeyye ona şunları yazdı:

Bıraktın babanı, iki eli titrer durumda
Ve anneni, artık su bile içemiyor
Bir güvercin öttüğü zaman yumurtalarına
Bir vadinin içinde "Kilâââb!" diye çağırıyor
İki muhacir geldi ona, yanına yerleşmek üzere
Bir kebireyi terk ederek, hatalı ve zarar etmiş olarak

Ravi şöyle der: Ziyâd b. Ebû Süfyân'ını yanına iki muhacir, yani Kilâb ve Übey geldiler. Ziyâd Kilâb'ı, [öşürleri toplamak üzere] Übülle'ye tayin etmişti. Osman b. Ebü'l-Âs es-Sekafî ona şunu anlattı: "Dâvûd (as) ailesini seher vaktinde topluyor ve onlara, 'Rabbinize dua edin çünkü seher vaktinde öyle bir saat vardır ki mü'min bir kul dua ettiği takdirde muhakkak affedilir, öşür toplayan birisi müstesna.' diyordu" Kilâb bu sözü duyunca Ziyâd'ın yanına geldi ve istifasını verdi. Ziyâd onun istifasını kabul etti ve onun yerine başkasını gönderdi. Ümeyye şöyle dedi:

Ey Ümeyye'nin iki oğlu, ben size muhtaç değilim
İhtiyaçsızlık bir tarafa ancak fani olduğumu biliyorum
Ey Ümeyye'nin çocukları! Görmüyor musunuz yaşlılığımı?
Kuşkusuz hayatınız ve ölümünüz [benim açımdan] farksızdır
Şöyle ki: Çünkü sabrım bana ihanet etti, yokluğunuzda
Ve çünkü sizden ayrılmakla ölüm aynıdır

Bunun üzerine Ömer Ebû Mûsâ'ya mektup gönderip Kilâb'ı ve kardeşini babalarına geri göndermesini istedi. O da onları gönderdi. Kelbî'nin dışındakilere göre onlar Ümeyye'nin iki oğlu Kilâb ve Amr idiler.

[*Seyyâr b. Râfi'*]: Benî Cunda'dan birisi de Seyyâr b. Râfi' b. Cürey b. Rebîa b. Âmir b. Avf b. Cunda'dır. Bazıları Seyyâr b. Râfi' b. Rebîa b. Cürey dediler. Ancak birinci görüş Kelbî'nindir ve daha sağlamdır. Seyyâr Mus'ab b. Zübeyr ile beraberdi ve eli kesildi. Bu yüzden ona "el-Akta'" denilirdi. Onun elini, çaldığı bir sepet üzüm sebebiyle Abdurrahman b. Semüre b. Habîb b. Abdüşems kesmişti. Bazılarına göre eli savaşta kesildi. Birinci görüş Ebû Ubeyde ve Ebü'l-Yakzân'ındır. Ebü'l-Yakzân'dan ayrıca, "Mus'ab'ın yanında savaşırken eli kesildi." dediği rivayet edilmiştir. Ebü'l-Hasan el-Medâinî ve Kahzemî de birinci görüşü paylaşıyorlar.

[*Nasr b. Seyyâr*]: Nasr b. Seyyâr için "İbnü'l-Akta'" denilirdi. Nasr b. Seyyâr Horasan valiliğine atandı. Onunla ilgili haberi Benî Abbas'ın haberlerini verirken anlattık. Nasr'ın annesi Tağlib kabilesindendir. Bir gün Tağlib'den bir adam ona öyle dedi:

Tağlib'den, sevineceğin bir komşu geldi sana
Dayına ikramda bulun ey Nasr b. Seyyâr

Nasr'ın künyesi "Ebü'l-Leys" idi.

Nas'rın *Leys*, *Temîm*, *Cürey*, *Kudeyd*, *Muzaffer* ve *Bişr b. Nasr* adında çocukları vardı. Bunların annesi Mütekarribe'dir. Nasr'ın "Hındif" adında bir kızı da vardı. Nasr onun hakkında şöyle dedi:

Hındif adını koydum kızıma, Hındif'ı çok sevdiğim için
Ondan sonraki kardeşinin ismini Temîm koyacağım
Kalbim, bütün dostlardan farklı olarak
Reddetti, ona sırdaş ve halis olmak dışındaki her şeyi

Bişr b. Nasr'ın Basra'da soyu devam etmektedir. Kudeyd b. Nasr'ın künyesi "Ebû Meryem" idi. Bazı vilayetlere idareci olarak tayin edilmişti. Basra'da soyu devam etmektedir.

[*Abîd b. Umeyr*]: Benî Cunda'dan birisi de Fakih Abîd b. Umeyr b. Katâde b. Sa'd b. Âmir b. Cunda'dır. Ebû Asım olarak künyelenirdi. Abîd

Basra'nın kadısıydı. Abdullah b. Zübeyr'le savaştı. Onun Basra'da soyu devam etmiştir. Onun oğlu Abdullah b. Abîd de fakih di.

Bana Hişâm b. Ammâr anlattı. O bir adamdan, o Evzâî'den, o Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyr el-Leysî'den, o babasından, o da dedesinden nakletti, dedi ki: "Resûlullah (sas) namazlardaki bütün tekbirlerde ellerini kaldırıyordu."

Ureyc b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları

Hamâs b. Ureyc: Bunun çocuklarından birisi Ebû Nevfel b. Ebû Akreb b. Huveylid b. Hâlid b. Büceyr b. Amr b. Hamâs b. Ureyc'dir. Ebû Nevfel'in adı Muâviye'dir.

Vâkıdî şöyle dedi: Ebû Amr b. Ebû Akreb Peygamber'e (sas) yetişti. Onu gördü ve ondan rivayette bulundu. O, Ebû Nevfel'in babasıdır. Ebû Nevfel Kur'ân'da farklı kıraatlere sahipti. Amr b. Ebû Akreb, "Resûlullah'ın (sas) beni görevlendirdiği işten sadece iki Mu'akkad[279] hırka elde ettim ve onları mevlâma giydirdim."

Benî Leys'ten Olan Muhaddisler

[*Talha b. Abdullah*]: Benî Leys'ten olan muhaddislerden birisi de Talha b. Abdullah'tır. Buna "İbn Ömer" de deniliyor. Onun Suffe ehlinden olduğunu söyleyenler de vardı. Birisi de Abdullah [veya Abdülmelik] b. Ya'lâ el-Leysî'dir. Abdullah, Hasan b. Ebü'l-Hasan'dan önce Basra'da kadılık yapardı. Ömer b. Abdülazîz günlerinde vefat etti.

Ebü'r-Reddâd el-Leysî: Kendisi Medine'de, Benî Leys'in içinde otururdu. İsmi "Âmir" idi.

Umâre b. Ükeyme el-Leysî

Ebü'l-Velîd: Hicretin 101. yılında, 90 yaşında vefat etti.

Şeddâh'ın çocuklarından olan *Abdurrahman b. Kays*: Ömer b. Abdülazîz döneminde Adî b. Ertât onu Ummân'a tayin etti. Onun soyu Basra'da devam etmiştir.

279 "Mu'akkad" Hecer hırkalarına verilen bir isimdir. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عقد) maddesi) (çev.)

Benî Leys'ten birisi de *Ubâde b. Kurs*'tur (ra). Onun Resûlullah (sas) ile sohbeti vardır. İbn Âmir zamanında onu el-Hutaym el-Hâricî öldürdü.

Birisi de *Mâlik b. Huveyris*'tir (rahimehullah). Onun da Resûlullah (sas) ile sohbeti vardır. Kendisi Ebü'l-Esved'in komşusuydu. Ebü'l-Esved onun hakkında şöyle der:

Dostumuzu kendisine haber verdiğim şahıs soruyor
Komşu sütten içer mi?
Ben evinin ortasında içiririm komşuya, kuşkusuz
Evim, içinde günah ve ayıp olmayan bir evdir
Helal bir içecek içiririm; kişiyi ayık bırakır
İçki ve şarap gibi adamı geğirtmez

Benî Leys'ten birisi de *Gâlib b. Abdullah*'tır (rahimehullah). Resûlullah (sas) onu üst üste seriyyelere gönderirdi. Kendisi müşriklerin bazı develerini alıp getirmişti. Getirirken şöyle dedi:

Resûlullah engel oldu, kendim için özel bir şey seçmeme
Bitkisi bol olan bir çimenlikte
Üst tarafı altın renginde olan bir sarı medeni
Bu doğru bir sözdür; yalanlanmış değildir

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Leys'ten birisi de *Kays b. Zureyh*'tir. O şair idi.

Yine Ebü'l-Yakzân'a göre Benî Leys'ten birisi de *Abdullah b. Yesâr b. Ebû Akıb*'dır. Abdullah Hüseyin'in (as) sütkardeşiydi.

Benî Leys'ten birisi de *İlbâ b. Manzûr*'dur. O şöyle diyendir:

Yitirdim boşamayı
Ve boşamanın sonucunu da
Boşadım yedi gök altındaki
En hayırlı bir eşi

Birisi de *Atâ b. Mersed el-Leysî*'dir. Bu zat hicretin 107. yılında, 82 yaşında vefat etti.

Benî Leys'ten birisi de *Kâriz b. Şeybe*'dir. Onun kızı Ümmü Hakîm idi. O Cüveyriye bt. Kâriz'dir. Kâriz, Süleyman b. Abdülmelik'in hilafeti döneminde Medine'de vefat etti.

Şerîk b. Ebü'n-Nemr el-Leysî Ebû Abdullah: Bu zat hicretin 140. yılında vefat etti.

Hamâs el-Leysî: O Ebû Amr b. Hamâs'ın oğludur. Bu zat Ömer'den rivayette bulunmuştur. Medine'de bir evi vardı.

Benî Leys'ten birisi de *Yezîd b. İyâd b. Ca'debe Ebü'l-Hakem*'dir. Basra'ya intikal etti ve Mehdî'nin hilafeti döneminde orada vefat etti. Onun oğlu *Enes b. İyâd Ebû Damre* ise genç yaşta vefat etti.

Benî Leys'in nesebi burada sona erdi.

Dîl b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları

Adî b. Dîl, *Hâris b. Dîl* ve *Subeyğ b. Dîl*: Bunların annesi Müzeyne'den Menîa bt. Helâve'dir. Onun Cüheyne b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. İlhâf b. Kudâa'dan olduğu da söylenmektedir.

Adî b. Dîl'in Muâviye, Abd, Cezîme, Nüfâse ve Sa'd b. Dîl adlarında çocukları vardı.

Hâris b. Dîl'in Esîd, Uzeyye, Yezîd, Nüfeyl ve Hefân b. Hâris adlarında çocukları vardı. Benî Hefân, ed-Di'l b. Hanîfe'ye dâhil oldu.

Nevfel b. Muâviye b. Urve b. Sahr b. Ya'mur b. Nüfâse b. Adî b. Dîl b. Bekir: Bu, Benî Dîl'in evidir. Muâviye Ebû Nevfel Ficâr günü Benî Dîl'in başındaydı. Teebbeta Şerran onun için şöyle der:

Hayır, babasına yemin olsun Âmir'e misafir olmadık
Ne Âmir'e, ne Neffâsî olan Nevfel'e

Onun oğlu *Sülmâ b. Nevfel* Arapların en cömertlerindendi. Câferî onun için şöyle der:

Bazı kavimler büyümüşler ama büyük değillerdir
Aksine asıl büyük olan Sülmâ b. Nevfel'dir

Sülmâ ise şöyle diyendir:

Mal ancak benim verdiğimdir
Cimrinin malı ise ya varisindir ya da düşmanların

Onlardan birisi de *Rebîa b. Ümeyye b. Sahr b. Ya'mur b. Nüfâse*'dir. Bu zat, Hendek günü, Ensâr'dan Ka'b b. Zeyd en-Necârî ez-Zibyânî'yi öldürmüş ve şöyle demişti:

Hey! Ulaştırın Ebû Hedm'e bir elçi
Bineklerin dörtnala koşturduğu bir elçi gönderin

Ka'b b. Zeyd de Amr İbnü'l-Hadramî'yi Bedir'de öldürmüştü. Deniliyor ki: Onu Abdullah b. Cahş el-Esedî'nin seriyyesinde öldürmüştü. Bunun için Rebîa da Ka'b'ı öldürdü. Ebû Hedm, Amr b. el-Hadramî'dir. Daha önce Benî Hadramî Benî Nüfâse'nin anlaşmalılarıydı. Daha sonra Benî Abdüşems b. Abdümenâf'ın anlaşmalısı oldular.

Onlardan birisi de *Alkame b. Merhal*'dir. Alkame cesur bir süvariydi. O şöyle diyendir:

Her insan için zamandan bir nasibi vardır
Sabah ortaya çıkar, bazen gece, bazen de kaylule yapar
Dayanamaz kimse, zamanın felaketlerine
Sağır kaya ve uzun dağlar dışında

[*Sâriye b. Züneym*]: Onlardan birisi de Sâriye b. Züneym b. Amr b. Abdullah b. Câbir b. Mahmiyye b. Abd b. Adî b. Dîl'dir. Sâriye Câhiliye döneminde sefih bir insandı. O aynı zamanda kuşatmacılık açısından insanların en şiddetlisiydi. Ömer b. Hattâb onu bir ordunun başında gönderdi. Ömer bu orduya çokça önem verdiği için hep onu düşünüyor ve düşmanla karşılaşmasını hayal ediyordu. Bu yüzden Ömer kendi kendine, "Ey Sâriye! Dağa yönel. Sanki onun dağa tırmandığını gördüm." dedi.

[*Ebû Ünâs*]: Onlardan birisi de Ebû Ünâs'tır (rahimehullah). "Ebû Ünâs" onun ismidir. Kelbî'ye göre onun künyesidir. İsminin Enes, künyesinin ise Ebû Ünâs olduğu da söylenir. Ebû Ünâs şerif ve şair bir adamdı. Onun Resûlullah'ı (sas) hicvettiği kendisine ulaştı. Mekke'nin fethi gününde Resûlullah'ın yanına geldi, özür diledi ve şu beyitlerle onu methetti:

Binmemiştir hiçbir devenin eyeri üzerine
Muhammed'den daha iffetli ve daha vefalı birisi
Hayrı en çok teşvik eden ve iyiliği en fazla olan
Yürüdüğü zaman, yer titremeye başlar, tıpkı Hind kılıcı gibi
Onu hicvettiğim Resûlullah'a bildirildi
Elim kaldıramasın kamçımı, eğer hicvettiysem

[*Enes b. Ebû Ünâs*]: Onlardan birisi de Enes b. Ebû Ünâs'tır. Bazılarına göre babasının ismi olan Enes adıyla isimlendirilmiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Enes b. Ebû Ünâs şairdi. Kendisi tek gözlüydü. Enes Mus'ab b. Zübeyr'i kınarken şöyle demişti:

Ey Ebû İsa! Kolaylık sağla bana, terk etmeye kalkışma beni
Çünkü Ebû Ünâs
Benim için iffette ve yücelikte
Destanlarını yapmıştır, unutacak değilim

Bu Enes, Mus'ab b. Zübeyr Âişe bt. Talha ile evlenip de ona 500.000 dirhem mehir ve 500.000 dirhem de hediye verince şöyle dedi:

Kızların malı tam 1.000.000 ediyor
Ve orduların büyükleri aç aç dolaşıyorlar
Dehşete kapılırdı, eğer müşahede ettiğim ve gördüğüm bu şeyler
Fârûk'a [Ömer'e] haber verilmiş olsaydı

Hakem b. Amr el-Gıfârî Horasan'da vefat edeceği zaman Enes b. Ebû Ünâs'ı yerine vekil bıraktı. Ayrıca Ziyâd'a, "Ben Enes'i vekil bıraktım. Onu vekil bırakmakla Allah'ın, senin ve müslümanların rızasını almak istedim." şeklinde bir mektup yazdı. Ancak Ziyâd onu azletti ve yerine Huleyd el-Hanefî'yi tayin etti. Bunun üzerine Enes b. Ebû Ünâs birkaç beyitte şöyle dedi:

Hey! Kim benden Ziyâd'a götürecek
Berîdi sarsacak bir mesajı?
Beni azledip de onu Huleyd'e mi yediriyorsun?
Hanîfe kabilesi istediğini elde etti, kuşkusuz

Bu beyitleri Ziyâd'ın haberiyle ilgili bölümde yazdık. Ubeydullah b. Ziyâd'ın muhafızı, Hârise b. Bedr el-Gudânî'ye, "Enes'i hicvet!" dedi. Hârise, "Beni bağışla!" dedi. Ancak Ubeydullah ısrarcı oldu. O da şöyle dedi:

Enes'ten bana gelen habere göre o
Emaneti az korur, hainlik eder
Dostun zararının olduğu şeyi görür
Dostların en kötüsü tek gözlü olanlarıdır
Bunun üzerine Enes şöyle dedi:
Zorlanan birisinin mesajı geldi bana
Benim cevabım, onu affetmektir

Züneym'in de bir oğlu vardı, ona da "Enes" deniliyordu. Enes Abdülmelik'in zamanına kadar yaşadı. Onun döneminin sonunda vefat etti. Yaşı 90'a ulaşmıştı.

Kelbî şöyle dedi: Enes b. Ebû Ünâs'ın amcası Enes b. Züneym şöyle dedi:

Her toplantının bir amacı vardır, sonuncusu ise
Sıkıntı veren sarsıntıları yok eden bir delikanlıdır

Ali b. Ebû Tâlib'i kastediyor ve ona teşvikte bulunuyor.

[*Uveyf b. Adbat*]: Onlardan birisi de Uveyf b. Adbat'ır (rahimehullah). Adbat'ın ismi Rebîa b. Ebîr b. Nüheyk b. Cezîme b. Adî b. Dîl'dir. Resûlullah (sas) Hudeybiye'de umreye niyet edince Huzâa kabilesi ona, "Gel ey Allah'ın Resûlü; Tihâme'deki en şerefli Beyt'e gel." dedi. Resûlullah (sas) ise "Uveyf b. Rebîa el-Adbat'ın kadınlarını korkutmayalım, Uveyf onlara İslâm'ı emrediyor." dedi. Resûlullah (sas), Umretü'l-Kazâ'ya veya başka bir umreye niyet ettiği zaman Uveyf b. Adbat'ı Medine'de vekil bırakmıştı.

Benî Abdullah b. Umeyr b. Amr b. Umeyr b. Evs -o el-Edra'dır- b. Abdullah b. Mâlik b. Cezîme b. Adî, -O Medine'deydi-, Umeyr b. Evs'in iki oğlu olan Benî Ya'mur ve Münkız -Onlar Mekke'deydi- onlardandı. Medine'deki Âlu Sibâ b. Rebîa b. Ya'mur ve Benî Zâcil b. Rebîa b. Ya'mur da onlardandır.

Benî Hils b. Nüfâse'nin Çocukları

[*Ebü'l-Esved ed-Düelî (veya ed-Dîlî)*]:[280] Benî Hils b. Nüfâse'den birisi Ebü'l-Esved'dir. O Zâlim b. Amr b. Süfyân b. Cendel b. Ya'mur b. Hils b. Nüfâse b. Adî b. Dîl'dir. Denildiğine göre ismi Osman b. Amr b. Süfyân b. Cendel'dir. Birincisi daha sağlamdır. Onun annesi Benî Abdüddâr b. Kusay'dandır. Adı, Tavîle'dir. Ebü'l-Esved Şiî idi. Abdullah b. Abbas, Ali'yle (as) birlikte Sıffîn'e çıktığı zaman onu Basra'da namaz imamlığına tayin etmişti. Ziyâd b. Ebû Süfyân'ı da haracla görevlendirmişti. Deniliyor ki: Bu atamalar Ali'nin emriyle yapılmıştı.

Ebü'l-Esved Ali'ye şöyle bir mektup yazdı: "Sadede gelince, kuşkusuz Allah seni güvenilir bir yönetici yapmıştır. Seni sınadık, büyük bir emanet sahibi olduğunu ve halka karşı samimi olduğunu gördük. Onlara bol bol veriyorsun fakat nefsini onların dünyasından uzaklaştırıyorsun. Onların mallarını yemiyor ve verdiğin hükümlerde rüşvetle hükmetmiyorsun. Anacak senin valin ve amcanın oğlu[281] senden habersiz olarak elinin altındaki malları yemiştir. Bunu senden saklayacak değilim. Allah sana merhamet etsin. Lütfen bu taraftaki işlerimize bakıver ve bana görüşünü bildir inşallah. Vesselam."

Ali b. Ebû Tâlib Ebü'l-Esved'in mektubuna verdiği cevapta şöyle dedi: "Sadede gelince, senin mektubunu anladım. Senin gibiler imama ve ümmete nasihat etmiş, hakkı korumuş ve zulümden uzak durmuştur. Bana yazmış olduğun konuyla ilgili olarak senin adamına[282] mektup yazdım ve senin bana mektup yazdığını ona bildirmedim. Senin yanında bu tür bir bilgi olduğu sürece beni mutlaka ondan haberdar et. Çünkü sen bu iş için daha ehilsin ve bu senin görevindir. Vesselam."

Ali, bunun üzerine Abdullah b. Abbas'a mektup göndererek hesap özetlerini göndermesini istedi. Abdullah b. Abbas ile Ali arasında mektuplaşmalar cereyan etti. Kitabımızın geçmiş bölümlerinde bu mektupları yazdık.

---

280 Dîl kabilesine mensup olan bazı isimler "ed-Dîlî" nesebiyle şöhret bulurken bazıları da "ed-Düelî" nesebiyle şöhret bulmuşlardır. (çev.)

281 Abdullah b. Abbas'ı kastediyor.

282 Abdullah b. Abbas'a.

Abdullah b. Abbas Ebü'l-Esved'e, "Eğer bir hayvan olacak olsaydın çok ağır ve taşınamayan bir deve olurdun." dedi. Bunun üzerine Ebü'l-Esved, "Eğer bu devenin çobanı olsaydın, onu meraya yetiştirmezdin, onu suvarmaz ve kışlaktaki hizmetini güzel yapamazdın." dedi.

İçlerinde Ebü'l-Yakzân'ın da bulunduğu bir kavim şöyle dedi: Ebü'l-Esved Ali (as) ile beraber Sıffîn'de hazır bulundu. Ebü'l-Esved Arapçanın kurallarını koyan adamdır. O şöyle demiştir:

Kavmin tenceresi için, "Kaynadı" demeyeceğim
Evin kapısı için de "Kilitlidir" demeyeceğim

Bunun öyküsü şöyledir: Araplar Basra'da Hûzistan[283] halkı, Dicle çevresinin Nabatîleri ve Farslarla karışınca dilleri bozuldu. Ebü'l-Esved bir şiirinde şöyle dedi:

Bir söz geldi bana dostumdan, hoşlanmadım ondan
Çekinmiyor o dostum, beni gıybet etmekten

Kendisine, "Allah bile Kur'ân'da [مَـا هـذا بشـر olması gerekirken], (مَـا هـذا بشـرا) diyor."[284] denildi. Ebü'l-Esved, "Benim dediğim Arab'ın fasih olan sözüdür. Fakat vahyin kâtibi burada bir elif fazla yazmıştır. Bunu bana, Ravh b. Abdülmü'min anlattı. O Ebû Zeyd el-Ensârî'den, o da Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti."

Bana Abbas b. Hişâm anlattı O babasından rivayet etti, dedi ki: Ebü'l-Esved, Ziyâd'dan, kendisini bir işe atamasını istedi. Ziyâd ona, "Sen yaşlanmış ve zayıflamışsın." dedi. Ebü'l-Esved, "Allah emiri ıslah etsin, sen iş arkadaşlarımla güreşmem için beni göndermiyorsun ya! Sen beni onlara yönetici, ganimetlerini taksim etmem için bir emin ve hükümlerine bakmam için bir kadı olarak gönderiyorsun." dedi.

---

283 Huzistân, Ahvâz bölgesinde olup Fâris bölgesi ile Basra arasında bir yerdedir. (bkz. İbnu'l-Esîr, *el-Lübâb*)

284 Yûsuf Sûresi'nin 31. âyetinde geçen (مَـا هـذا بشـرا) âyeti, Hicâz bölgesinde eskiden beri geçerli olan irab kurallarına uygundur. Çünkü Hicâz ehlinin kadim kurallarına göre nefiy edatı olan (لـيس) (مَـا) manasındadır ve ismini ref' haberini de nasb ediyor. Kur'ân hicaz lehçesine göre nazil olduğu için bir hata söz konusu değildir. Mücâdele Sûresi'nin 2. âyetinde yer alan (مـا هُـنَّ أُمَّهَاتِهِـمْ) kısmında da mâ-i nâfiye, (لـيس) gibi amel etmiştir. (bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 466, Tahran, ts.) (çev.)

Bana Medâinî ve başkaları anlattılar, dediler ki: Ebü'l-Esved şöyle diyordu: "Eğer dilencilere boyun eğersek onlardan daha kötü bir duruma düşeriz."

Dediler ki: Bir dilenci Ebü'l-Esved'in yanından geçti ve "Kim Allah için bana bir akşam yemeği verir?" dedi. Ebü'l-Esved onu evine aldı; ona akşam yemeği yedirip gönderdi. Dilenci [bir müddet sonra] ilk sözü gibi söz söyledi. Bu kez Ebü'l-Esved talebini geri çevirdi ve gece boyunca onu evinde hapsetti. Ebü'l-Esved, "Vallahi ümmet-i Muhammed'i (sas) bu gece senin şerrinden kurtaracağım." dedi ve sabah olunca onu serbest bıraktı.

Medâinî dedi ki: Ebü'l-Esved'in göbeği büyüktü. Bir adam ona, "Ey Ebü'l-Esved, uzvumu senin göbeğine [göbek deliğine] yerleştiresim geliyor." dedi. Ebü'l-Esved, "Ey ahmak, o zaman benim uzvum nerede olur?" dedi.

Medâinî dedi ki: Münzir b. Cârûd -denildiğine göre Ubeydullah b. Ziyâd- Ebü'l-Esved'i giydirdi. Ebü'l-Esved şöyle dedi:

İstemediğim halde giydirdi beni, teşekkür ettim ona
Bir kardeşim ve bir yardımcı, çokça verdi bana
Eğer teşekkür ediciysen, insanların içinde
Senin teşekkürüne en çok layık olan, sana bolca verendir

Bir gün İbn Ziyâd Ebü'l-Esved'in üzerinde eski bir cübbe gördü, uzun zamandan beri onu giyiyordu. Ona, "Bu cübbeyi giymekten bıkmadın mı ey Ebü'l-Esved?" dedi. Ebü'l-Esved, "Çok mallar vardır ki onlardan ayrılmak zor oluyor." dedi.

Ebü'l-Esved bir elbise için bir adamla pazarlık yaptı. Adam ona, "Sana biraz indirim yapacağım." dedi. Ebü'l-Esved, "Eğer indirim yapmazsan uzaklaşırım senden." dedi. Adam, "Bu elbise şu kadar parayla elime geçti." dedi ve çok aşırı bir fiyat söyledi. Bunun üzerine Ebü'l-Esved, "Allahım! Bu tüccarları perişan et! Bunlar sürekli başlarından geçen bir haberi anlatıyorlar." dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih ve başkaları anlattılar, dediler ki: "Ebü'l-Esved şöyle derdi: Bir adamla beraber onun evine girdiğin zaman, ondan sonra eve gir. Evden çıktığın zaman, önce sen çık."

Dediler ki: Ebü'l-Esved ile onun bir komşusu arasında bir tartışma cereyan etti. Komşusu ona bir taş attı [fakat isabet etmedi.] Sabah oldu komşusuna, "Anasız kalasıca, bana taş mı attın?" dedi. Komşusu, "Ben atmadım, Allah attı." dedi. Ebü'l-Esved, "Hayır, yalan söyledin ey Allah'ın düşmanı, eğer Allah atsaydı isabet ederdi." dedi.

Dediler ki: Ebü'l-Esved hastalandı, hastalığından dolayı sıkıntı duymaya ve söylenmeye başladı. Kendisine, "Sabret! O Allah'ın emridir." denildi. Ebü'l-Esved, "Allah için sabretmek bu yüzden daha zor ya!" dedi.

Medâinî dedi ki: Ebü'l-Esved Basra'nın Mirbed'inden geçti. İnsanlarla oyalanan işsiz bir adam onu gördü. Ebü'l-Esved'e, "Ey Ebü'l-Esved, sanki senin kafan dübürünün halkasından yapılmış gibi!" dedi. Ebü'l-Esved hemen kafasını çevirdi. Hemen arkasını döndü ve "İyi bak yeğenim, orada annenin mabadını görmüş olmayasın?" dedi.

Dedi ki: Ebü'l-Esved'e, "Sen zayıf vücuduna ve yaşına rağmen çok biniyorsun." denildi. Ebü'l-Esved, "Binmek açılmaktır, oturmak ise bukağı gibidir. Bir insan evine kapanıp oradan ayrılmazsa heybeti gider ve ailesi onu hafife almaya başlar. Öyle ki koyun bile peslediği ya da işediği zaman ondan uzaklaşmaz." dedi.

Dediler ki: Ebü'l-Esved bazı geceler uykusuz kalırdı. Bir gece, yemini yemekte olan katırın dişlerinin sesini duydu. Ebü'l-Esved, "Ben uykuya dalınca sen de malımın içine mi giriyorsun?" dedi. Sonra onu sattı ve yerine bir merkep aldı.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî anlattı, dedi ki: Ebü'l-Esved Muâviye'nin yanına gitti. Muâviye onunla konuşurken birden Ebü'l-Esved yellendi. Sonra, "Senin örtmene sığındım ey Mü'minlerin Emiri!" dedi. Muâviye, "Bu konuda bana güven." dedi. Ebü'l-Esved çıkınca Amr b. Âs, Muâviye'nin yanına girdi. Muâviye hemen Ebü'l-Esved'in yaptığını ona haber verdi. Bu haber Ebü'l-Esved'e ulaştı. Ebü'l-Esved, "Ey Muâviye, benden çıkan o şey, senden ve senin babandan da çıkmıştı. Bir osuruğun [setri] konusunda kendisine güvenilmeyen bir kişiye, ümmetin işi konusunda da güvenilmemelidir." dedi.

Dediler ki: Ebü'l-Esved'in kapısında bir küçük dükkânı vardı. Kendisi orada tek başına otururdu. Sonra kendisine biraz ekmekle biraz hurma pekmezi getirilir, onu yerdi. Bir gün elinden bir lokma düştü. Kölesine, "Ver onu bana, onu şeytana bırakmak istemiyorum." dedi. Bunun üzerine yanında bulunan ve yemek istediği halde kendisine verilmeyen bir bedevî ona, "Hayır vallahi! Sen bir lokmayı Allah'a yakın meleklere de bırakmak istemezsin." dedi.

Ebü'l-Esved tüccarlardan söz eder ve "Onlar facir hırsızlardır. Ancak onlardan bazıları bazılarından daha iyi hırsızdırlar." derdi.

Ebü'l-Esved, boş olan torbasının ağzını kapatırdı ve "Onun çamuru suizannından daha hayırlıdır." derdi. Bu sözü ilk söyleyen kendisidir.

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukrî anlattı. O Ebû Künâse'den rivayet etti, dedi ki: Ebü'l-Esved ed-Dîlî şöyle dedi: "Belâgat, dilin uzunluğu ve kolların genişliğidir. Nihayet ihtiyacı dile getirir, delili ortaya koyar ve kelimeyi kız kardeşine ekler. Benzeri olmayan kelimeler onun ardından gelmez. Önden gelen kelime de ardından gelen kelimeyle kırılmaz."

Dediler ki: Ebü'l-Esved şöyle derdi. "Suyun bir yokuştan yolunu bulup aktığı zaman çağlayarak karargâhını bulması, yerine isabet eden bir kelimenin bir kalbe yerleşmesinden daha şiddetli değildir."

Medâinî dedi ki: Ebü'l-Esved Ziyâd'ın yanına girdi. Ziyâd ona, "Ey Ebü'l-Esved! Ali ve çocuklarına karşı olan sevgin nasıldır?" dedi. Ebü'l-Esved, "Senin onlara olan sevginin değişip azalması gibi gittikçe şiddetli bir şekilde artıyor." dedi. Ziyâd buna kızdı. Ebü'l-Esved şöyle dedi:

Emir kızdı, doğru söylediğim için çoğu kez
Emir günahsız bir müslümana da kızıyor
Allah bilir ki sevgim doğrudur
Peygamber'in çocuklarına ve haksız yere kanı akıtılanlara
Ey Ebü'l-Muğîre! Çoğu günler olmazdı
Suçsuz insanlar, yanınızda suçlular gibi

İbnü'l-Kelbî şöyle dedi: Ebü'l-Esved bir adamın yanından geçiyordu. Adam ona eziyet ediyor ve onu oyalıyordu. Ebü'l-Esved şöyle dedi:

Duymazlıktan geldim bir ahmağın sözlerini
Duymak istemedim, duymamda bir sakınca da yoktu
İsteseydim eğer, vurmadan ayrılmazdım ondan
Ağır bir darbeyi; doktorları çaresiz bırakan

Dediler ki: Ebü'l-Esved'in karısı, çocuğu hakkında Ebü'l-Esved ile tartıştı ve Ziyâd'ın yanına gittiler. Ebü'l-Esved kadını boşamıştı. Kadın, "Çocuğuma bakmak konusunda ben daha çok hak sahibiyim." dedi. Ebü'l-Esved, "Hayır, ben daha çok hak sahibiyim. O çocuğa hamile kalmadan ben ona hamileydim. Kadın onu doğurmadan ben onu doğurdum." dedi. Kadın, "Allah emiri ıslah etsin, doğru söyledi ancak o hafif olarak onu taşıdı, ben ise ağırlaşmış olarak onu taşıdım. O onu şehvetle bıraktı, ben ise zorlukla onu dünyaya getirdim." dedi. Bunun üzerine Ziyâd, "Kadın seni yendi ey Ebü'l-Esved, kadın evlenmediği sürece onu büyütmeye daha çok hak sahibidir." dedi.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî ve diğerleri şöyle dediler: Ebü'l-Esved bazı arkadaşlarıyla birlikte avlanmak için dışarı çıktılar. Ebü'l-Esved, kendileri için kurulan çadırda otururken bir bedevî adam onun üzerinde durdu ve "*es-Selâmü aleyküm!*" dedi. Ebü'l-Esved, "Söylenen bir sözdür." dedi. Arabî, "Çadırın altına gireyim mi?" dedi. Ebü'l-Esved, "Arkan daha geniştir." dedi. Bedevi adam, "Sıcak kumlar ayaklarımı yaktı." dedi. Ebü'l-Esved, "Onların üzerine idrar yap." dedi. Bedevi adam, "Bana yedireceğin bir şey var mı yanında?" dedi. Ebü'l-Esved, "Yeriz ve beraber olduğumuz arkadaşlara yedirириz. Eğer bir şey artarsa, onun için sen köpekten daha evlâsın." dedi. Bedevi adam, "Hayatımda senin gibi kötü adam görmedim." dedi. Ebü'l-Esved, "Hayır gördün fakat sen unutmuşsun." dedi.

Dediler ki: Binen bir adam Ebü'l-Esved'e, "Yol?" dedi. Ebü'l-Esved, "Beni yol ile mi tehdit ediyorsunuz?" dedi.

Ebü'l-Esved şöyle dedi: "Elindeki malla cimrilik yapmak, insanların elindekini istemekten daha hayırlıdır."

Dediler ki: Ebü'l-Esved, Ziyâd'ın mevlâsı ve kapıcısı Fîl ile birlikte bindi. Onlarla birlikte Enes b. Ebû Ünâs b. Züneym el-Kinânî de bindi. Fîl, güzel yürüyen bir beygirin üzerindeydi. Bunlar ise ağır yürüyen iki

at üzerindeydiler. Enes, "Müsaade eder misin bize ey Ebü'l-Esved?" dedi. Ebü'l-Esved, "Buyur." dedi. Enes şöyle dedi:

Babanın ömrüne yemin olsun ki Kisrâ'nın hamamı
Fîl'in hamamının üçte iki kadarından fazla değildir

Ebü'l-Esved de şöyle dedi:

Mevâlînin arkasında koşuşturmamız
Resûlün zamanındaki sünnetimiz değildi

Kahzemî şöyle dedi: Enes bunu, Fîl tuttuğu bir hamama doğru gidip ona baktığı için söyledi.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Ebü'l-Esved, söz verdiği ve sözünü yerine getirdiği bir adama şunları yazdı:

Bir söz verdiğim zaman, bir borcun altına girmiş biri gibiyim
Borcunu ikrar eder ve bir kâtip hazırlarım
Vermediğim zaman da açık bir şekilde vermem
Rahatlatırım kişiyi, uzun süren umutlu bekleyişten

Dedi ki: Ebü'l-Esved cimri bir adamdı. Kendisine, "Eğer cimriliğin olmasaydı insanların en zarifi olurdun." denildi. Bunun üzerine Ebü'l-Esved, "Elindekini ailesi için tutmayan bir zarafetin Allah belâsını versin." dedi. Ebü'l-Esved şöyle dedi:

Kişi akraba ve suçlu olduğu zaman
Bir belâ ona yaklaşır ki çekip alır benim kinimi

Bir adamın Ebü'l-Esved hakkında gıybet ettiği ona ulaştı. Ebü'l-Esved şöyle dedi:

Hasetçi bir adam gıybet etmiş beni, yerimi görmeden
Salih bir adamı da methetmiş, duyacağım şekilde
Kaçındım, onun arkasından gıybet etmekten
Oysa o, kaçınmıyor beni gıybet etmekten

Medâinî Ebü'l-Yakzân'dan naklen dedi ki: Ebü'l-Esved Basra'da iken şiddetli bir şekilde felç oldu ve Basra'da vefat etti. Vefat ettiğinde oldukça yaşlanmıştı.

Bana Ebû Muhammed et-Tevvezî anlattı. O Ebû Ubeyde'den nakletti, dedi ki: Ebü'l-Esved vefat ettiğinde 100 yaşındaydı.

Medâinî, Abdullah b. Müslim el-Fihrî'den naklen şöyle dedi: Ebü'l-Esved dedi ki: "Ali b. Ebû Tâlib'den ayrıldığım günden beri insanlardan uzaklaştım. Doğrusu bugün bazı insanların, 'Hasan, Hüseyin ve onların çocukları Peygamber'in (sas) varisleri değildirler.' diyenlere hayret ediyorum. Oysa Allah şöyle buyuruyor: '*Biz ona İshak'ı ve Yâkûb'u armağan ettik. Hepsini hidayete erdirdik. Daha önce Nuh'u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvûd'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u da… İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyya'yı, Yahyâ'yı, İsa'yı, İlyâs'ı doğru yola erdirmiştik. Bunların hepsi salih kimselerden idi.*"[285] Hâlbuki İsa (as) İbrâhim'in neslinden gelen İmrân'ın kızının oğludur."

Ebü'l-Esved ed-Dîlî'nin Çocukları

Atâ b. Ebü'l-Esved ve *Ebû Harb b. Ebü'l-Esved*: Ebü'l-Esved Basra valisiyken oğlu Atâ Basra şurtasının başındaydı. Atâ, Ebü'l-Esved'in vefatından sonra Yahyâ b. Ya'mur el-Advânî ile birlikte denizi yarıp geçti. Atâ'nın nesli devam etmemiştir.

Ebû Harb'e gelince, o akıllı, şair ve Kur'ân ilmine vakıf birisiydi. Haccâc b. Yûsuf onu Cûhâ'ya vali tayin etti ve ona, "Bu yıl senin yılındır. Sen bu yılda kemiklerinin üzerindeki etleri sıyıracaksın." dedi. Ayrıca ona, "Vallahi eğer senin babana [Ebü'l-Esved'e] yetişmiş olsaydım onu öldürürdüm. Çünkü o Türâbî [Ali b. Ebû Tâlib'in taraftarı] idi." dedi. Ebû Harb, "Allah emiri ıslah etsin, senden öncekiler onu affettikleri gibi sen de onu affedecektin." dedi. Haccâc, "Öyle mi olacaktı?" dedi. Haccâc ölünceye kadar da Ebû Harb Cûhâ'nın valisiydi. Ebû Harb'in Câfer adında bir çocuğu ve diğer bazı çocukları vardı. Onun soyu Basra'da devam etmiştir.

Hammâs b. Hâlid ed-Dîlî

Benî Dîl'den birisi de Hammâs b. Hâlid ed-Dîlî'dir. Resûlullah (sas) [Mekke'nin fethi gününde] müşriklerin üzerine gidince Hammâs b. Hâlid

285 En'âm, 7/84-85.

karısına, "Sana Muhammed'in ashâbından bir hizmetçi getireceğim." demişti. Resûlullah (sas) Mekke'yi fethedince ve Mekke'ye girince Hammâs b. Hâlid mağlup bir şekilde evine geldi. Karısı Hâzie ona, "Nerede hizmetçi? Ben hep bana bir hizmetçi getireceksin beklentisi içindeydim." dedi. Bunun üzerine Hammâs şöyle dedi:

Sen ey kadın, eğer Hindeme'de görseydin bizi
Safvân ve İkrime kaçtıkları zaman
Bir de tıpkı yas tutan yaşlı kadın gibi Ebû Zeyd'i
Görseydin bunları, söylemezdin en ufak bir kınama lafını
Sağlam kılıçlarla vurdukları zaman bize
Onların uğultuları vardı arkamızda ve gürültüleri

Hammâs b. Hâlid'in şiirinde zikrettiği isimler, "Muhammed'in Mekke'ye girmesini asla kabul etmeyeceğiz." demişlerdi.

Benî Dîl'den birisi de *Sinân b. Ebû Sinân*'dır. Kendisi muhaddisti. Hicretin 105. yılında, 82 yaşında vefat etti.

Nevfel b. Muâviye ed-Dîlî

Onlardan birisi de Nevfel b. Muâviye ed-Dîlî en-Nefâsî (rahimehullah) idi. Müslümanlara karşı çok sert davranan biriydi. Sonra fetih günü müslüman olarak Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Sonrasında Medine'ye geldi; Benî Dîl'in yanına yerleşti. Hicretin 9. yılında Ebû Bekir es-Sıddîk (ra) ile beraber hac görevini ifa etti. Yine hicretin 10. yılında Resûlullah (sas) ile birlikte hac ibadetini yaptı. Muâviye zamanında, 100 yaşına yakın olarak vefat etti.

Rebîa b. Abbâd ed-Dîlî

Onlardan birisi de Rebîa b. Abbâd ed-Dîlî (rahimehullah) idi. O da Medine'de, Benî Dîl'in yanına yerleşti. Velîd b. Abdülmelik döneminde vefat etti. Rebîa şöyle dedi: "Şeytan taşlama gününde Resûlullah'ı (sas) gördüm; 'Ey insanlar "lâ ilahe illallah" (لا إله إلا الله) deyin kurtulursunuz.' diyordu. Arkasında iki örüklü şaşı bir adam vardı. Resûlullah'ı kastederek, 'O kezzâbtır.' diyordu. Kim olduğunu sordum; 'Amcası Ebû Leheb'dir.' dediler."

Denildiğine göre Rebîa b. Abbâd vefat ettiğinde 120 küsur yaşındaydı. Bazılarına göre 120 yaşındaydı.

Ebû Bişr b. Mihcen

Dîl kabilesinden birisi de Ebû Bişr b. Mihcen'dir. Kendisi Medine'de kalıyordu. Ondan rivayet yapılmıştır.

Ebü'ş-Şa'sâ

Benî Dîl'den birisi de Ebü'ş-Şa'sâ'dır. O aynı zamanda el-Hazîn'dir. Ebü'ş-Şa'sâ sarhoş oluncaya kadar içti, sonra yakalanıp hükümet konağında hapse atıldı. Merkebi de yanındaydı. Şöyle dedi:

Merkebimi hapsetmişler ve ben soruyorum onlara
Hangi suçla merkep hapsedilmiştir, diye
Kervanın bir zulmü yoktur, onların yanında
Ve eğer kervan zulme uğrarsa, kervana yardım yoktur
Hazîn bindiği zaman, bir merkebin üzerine
Bir zarar, bir felaketin üzerine binmiş demektir

Damre b. Bekir b. Abdümenât'ın Çocukları

Damre b. Bekir b. Abdümenât'ın *Ka'b* ve *Cüdey b. Damre* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Selmâ bt. Hâris b. Ka'b b. Amr b. Müdhic'dir.

Avf ve *Müleyl b. Damre*: Bunların annesi Afrâ bt. Anber b. Amr b. Temîm'dir.

Ka'b b. Damre'nin Çocukları

Câbir, *Hâris*, *Küleyb*, *Avf*, *Zeyd*, *Rebîa* ve *Amr b. Ka'b*: Onların annesi Mecd bt. Âiş b. Zarib b. Hâris b. Fihr'dir.

Mâlik b. Sahr b. Harîm b. Abdüluzzâ b. Ku'ayb b. Hard b. Câbir b. Ka'b: Kendisi Benî Damre'nin reisiydi.

Cüdey b. Damre'nin Çocukları

Avf, *Kays*, *Utvâre*, *Ka'b* ve *Milha*: Onların annesi Behdele b. Avf et-Temîmî'nin kızıdır.

Musâfi' b. Abdüluzzâ b. Hârise b. Ya'mur b. Avf b. Cüdey: Bu zat yaşlandı ve uzun bir ömür geçirdi. O ve onun gibi üç yaşlı adam oturup şöyle dediler:

Oturdum sabahleyin, bir de Ebû Akîl
Ve cömert olan Urve ve Ebû Rebâh
Sanki atılmış gibiyiz bizler, Radvâ dağının bir kenarına
Gizlice uzaklaştıkça uzaklaşan

Musâfi' b. Abdüluzzâ'nın çocuklarından birisi *Temîm b. Nasr b. Musâfi'*dir. Sıffîn'de Muâviye'nin yanındayken Benî Kinâne'nin sancağını taşıyordu.

Umâre b. Mahşî b. Huveylid b. Abdünühm b. Ya'mur b. Avf b. Cüdey: Bu zat, Benî Damre adına Resûlullah (sas) ile barış antlaşması yapmıştı.

Amr b. Ümeyye b. Huveylid b. Abdullah b. İyâs b. Abd b. Nâşire b. Ka'b b. Cüdey b. Damre: Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır ve Bi'rimaûne gününde hazır bulunmuştur. O gün Resûlullah'ın (sas) ashâbından sadece o kurtulmuştu. Amr b. Ümeyye, "Ben Mudar'danım." deyince Âmir b. Tufeyl onu serbest bırakmıştı. Sühayle bt. Ubeyde b. Hâris b. Muttalib b. Abdümenâf eşiydi. Sühayle onun için birçok çocuk dünyaya getirdi.

Onlardan birisi Fakih Câfer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'dir.

Amr b. Ümeyye, Resûlullah (sas) ile antlaşma yapmış olan Benî Kilâb'dan iki kişiyi yanlışlıkla öldürmüştü. Bu gelişme üzerine Benî Nadîr'in gazvesi meydana geldi.

Resûlullah (sas), hicretin 8. yılında, Ebû Süfyân'ı öldürmek için Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi görevlendirdi. Fakat öldürme fırsatı bulamadı.

Resûlullah (sas) ayrıca Necâşî'yi İslâm'a davet etmek ve Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân'ı istemek üzere Amr'a mektup verdi. Bununla ilgili haberi daha önce anlatmıştık. Resûlullah (sas) ayrıca Amr'ı, yardım için Kureyş müşriklerine gönderdi. Bir ara müşrikler kıtlık yaşıyorlar, hatta kan ve tüylerden yapılan yiyecekler yiyorlardı.

Vâkıdî dedi ki: Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Bedir ve Uhud savaşlarında müşriklerin yanında yer aldı. Amr b. Ümeyye bundan sonra müslüman oldu ve Muâviye zamanına kadar yaşadı. Medine'de, dokumacılar çarşısında onun bir evi vardı. Kendisi Medine'de vefat etti. Künyesi "Ebû Ümeyye" idi. Amr, Zibrikân b. Bedr'in kızıyla evlendi. Bununla ilgili olarak Küseyyir [b. Azze] çocuklarına şöyle dedi:

Kötü oldu, Zibrikân'ın kızlarının evliliği
Razı etmedi sizi, Zibrikân için şerif bir adam
Eğer o uygun olsaydı sizin için, dönerdiniz
Bir bedbinlik vardır, çirkin ve iğrenç çehrelerde

Amr'ın *Mu'ayye* adında bir oğlu vardı. Bunun annesi Zibrikân'ın kızıydı. Mu'ayye'nin de *Zibrikân* adında oğlu vardı. Amr'ın soyu devam etmiştir.

Berâd b. Kays b. Râfi' b. Kays b. Cüdey: Bu zat, Urve er-Rehhâl el-Kilâbî'yi öldüren adamdır. Büyük Ficâr Savaşı da bu sebepten meydana gelmişti. Bununla ilgili haberi daha önce anlattık.

Amr b. Yesribî

Benî Damre'den birisi de Amr b. Yesribî'dir (rahimehullah). Kendisi deniz tarafında otururdu, ne Mekke'ye ne de Medine'ye gelip yerleşti. Fetih günü müslüman olarak Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Tevriye ve Arefe günü hakkında Resûlullah'tan (sas) rivayette bulunmuştur.

Ebü'l-Ca'd ed-Damrî

Benî Damre'den birisi de Ebü'l-Ca'd ed-Damrî'dir. Resûlullah (sas), kavmini fetih gazası için toplamak üzere onu kavmine göndermişti. Ebü'l-Ca'd, "Kim savsaklayarak üç kere [üst üste] cumayı terk ederse Allah onun kalbini mühürler." hadisini rivayet etmiştir. Medine'de, Benî Damre mahallesinde onun bir evi vardı.

Müleyl b. Damre'nin Gıfâr b. Müleyl adında bir oğlu vardı. Bu bir boydur. Bir de Sa'lebe b. Müleyl vardı. Bunlar Benî Gıfâr'da sayılırlar.

Hakem b. Amr el-Gıfârî

Onlardan birisi de Hakem b. Amr b. Muhdic b. Cüzeym b. Hâris b. Nu'ayle'dir. Hakem b. Amr salih bir adamdı. Ziyâd b. Ebû Süfyân, Hakem'in çağrılmasını emretti. Asıl amacı ise Hakem b. Âs es-Sekafî idi. Fakat onun elçisi Hakem b. Amr el-Gıfârî'yi çağırdı. Ziyâd onu görünce onunla teberrüken güne başladı ve "Resûlullah'ın (sas) ashâbından bir adam" diyerek onu Horasan'a vali tayin etti.

Hakem b. Amr Resûlullah'tan (sas), "Allah'a isyan eden bir kimseye itaat yoktur." hadisini rivayet etmiştir. Hakem Horasan'da vefat etti.

Eslem b. Zür'a el-Kilâbî, mücevher bulmak amacıyla dihkânların kabirlerini açıyordu. Bu konuda çok ileri gidince Beyhes b. Suheyb el-Cermî şöyle dedi:

Uzaklaş Gıfârî'nin kabrinden bizim için
Ve ondan başka bir kabir ara ki başının saç ayırımından çıkmasın kan

Kelbî şöyle dedi: Gıfâr ve Nu'ayle'nin annesi, Cu'ayd el-Abdiyye'nin kızıydı.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı. O kız kardeşi Âmine'den, o Hişâm b. Hassân'dan, o da Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Hakem b. Amr bir gazaya çıktı ve ganimetler ele geçirdi. Ziyâd ona, "Ne kadar sarı, beyaz ve güzel câriyeler varsa hepsini Mü'minlerin Emiri Muâviye için ayır!" diye bir mektup yazdı. Hakem ise "Kuşkusuz Allah'ın kitabı Mü'minlerin Emiri'nin kitabından önceliklidir!" şeklinde cevap yazdı. Sonra ganimetleri müslümanların arasında taksim etti ve humusu ayırdı.

Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin *Gaylân* adında çocuğu vardı. Onun annesi Benî Kays b. Sa'lebe'dendi. Bir de Ebû Bürde vardı. Mâlik b. Münzir, Ömer b. Yezîd devrinde ona öfkelendiği için onu dövmüştü. Bir de *Yesa* vardı. Bunun Basra'da soyu devam etmiştir. Hakem hicretin 50. yılında vefat etti.

Gıfâr b. Müleyl'in Çocukları

Harâm ve *Hârise b. Gıfâr*: Bunların annesi Hâris b. Mâlik b. Kinâne'nin kızıydı.

Hâcib, *Mübeşşir*, *Levzân*, *Hafâce*, *Abdullah* ve *Uhaymis b. Gıfâr* adlı çocukları vardı. Bunların annesi Nevvâr bt. Kelb b. Avf b. Ka'b b. Âmir b. Leys'tir.

Huzeyfe b. Ümeyye

Benî Harâm b. Gıfâr'dan birisi *Huzeyfe b. Ümeyye b. Esîd b. el-Ağves b. Vâkıâ b. Harâm b. Gıfâr*'dır. Künyesi Ebû Sureyha'dır.[286] Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır. İlk defa Hudeybiye'de Resûlullah (sas) ile birlikte olmuştu. Ebû Bekir es-Sıddîk'tan ve Resûlullah'tan (sas) rivayette bulunmuştur.

Velîd b. Gasîn

Bir de Velîd b. Gasîn b. Müslim b. Sağîr b. Ka'b b. Harâm vardı. Aynü'l-Verde günü, Süleyman b. Surad el-Huzâî'nin yanında öldürüldü. Bugünle ilgili haberi, kitabımızın geçmiş bölümlerinde anlattık.

Ebû Zer el-Gıfârî

Onlardan birisi de Ebû Zer[287] Cündeb b. Cünâde b. Süfyân b. Ubeyd b. Harâm b. Gıfâr b. Müleyl b. Damre b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'dir. Onun annesi Remle de Gıfâr kabilesindendir. Remle ayrıca Peygamber'in (sas) ashâbından olan Amr b. Abse es-Sülemî'nin de annesiydi.

Kelbî, Heysem b. Adî ve Vâkıdî dışındaki tarihçiler şöyle dediler: Ebû Zer'in ismi Büreyr b. Cünâde'dir.

Vâkıdî rivayetinde dedi ki: Ebû Zer beşinci sırada müslüman olmuştu. Fakat kavminin yanına döndü ve Peygamber (sas) Medine'ye gelinceye kadar onların yanında kaldı. Ebû Zer, Osman döneminin bitmesine dört yıl kala Rebeze'de vefat etti. Abdullah b. Mes'ûd, onun cenaze namazını Rebeze'de kıldırdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İbn Ebû Sebre'den, o Musa b. Ukbe'den, o Atâ b. Mervân'dan, o babasından, o da Ebû Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: "Ben İslâm'da beşinci kişiyim." Dediler ki: Ebû Zer binek üzerinde veya bineksiz olarak tıpkı bir yırtıcı gibi yol keserdi.

286 RK nüshasının hâmişinde "Ebû Sureyha (ra)" şeklinde bir kayıt vardır.
287 RK nüshasının hâmişinde, "Eb Zer el-Giffârî (ra)" şeklinde bir kayıt vardır.

Sonra Peygamber'i (sas) ve davet ettiği şeyleri duyduğunda Allah onun kalbine İslâm'ı attı. Peygamber (sas) o gün Mekke'deydi ve müşriklerden saklanıyordu. Ebû Zer müslüman olduktan iki veya üç gün sonra Resûlullah'ın yanına gitmek istedi. Yanında Ebû Bekir de vardı. Ebû Zer dedi ki: Ben vardığımda, "Ey Muhammed! Sen neye çağırıyorsun?" dedim. Resûlullah (sas), "Bir olan ve ortağı bulunamayan Allah'a inanmaya, putları terk etmeye ve benim Allah'ın elçisi olduğuma inanmaya çağırıyorum." dedi. Ben de "*Eşhedu ellâ ilâhe ilallah ve eşhedu enneke resûlullah.*" dedim. Sonra ona "Ailemin yanına dönüyorum, savaşa emrolunduğun zaman sana katılırım. Bütün kavminin senin aleyhinde olduğunu görüyorum." dedim. Resûlullah (sas), "Doğru söyledin ve isabet ettin. Ailenin yanına dön." dedi.

Ebû Zer Gazâl[288] tepesinin aşağısında bulunuyordu. Ebû Zer [zaman zaman] Kureyş'in kervanlarına saldırıp mallarını alıyordu. Kim "*Eşhedu ellâ ilâhe ilallah ve eşhedu enne Muhammeden resûlullah.*" derse malını ona geri verirdi. Aksi takdirde malını vermezdi. Resûlullah (sas) Medine'ye hicret edinceye kadar hep böyle devam etti. Bedir ve Uhud günleri geçtikten sonra Medine'ye geldi ve Resûlullah (sas) ile beraber orada kalmaya başladı.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Velîd b. Sâlih anlattılar. Onlar Vâkıdî'den, o da Ebû Ma'şer Necîh'in şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Zer Câhiliye döneminde Allah'a inanır ve putlara ibadet etmezdi. Resûlullah'a (sas) vahiy geldikten sonra bir gün bir adam Ebû Zer'in yanından geçti ve ona, "Mekke'de bir adam var, senin dediklerini diyor ve Peygamber olduğunu söylüyor." dedi. Ebû Zer, "Kimlerdendir?" dedi. Adam, "Kureyş'tendir." dedi. Ebû Zer hemen yaban hurmasından biraz alıp azık yaptı ve yola düştü. Nihayet Mekke'ye geldi. Baktı ki Ebû Bekir insanları ağırlıyor ve onlara kuru üzüm yediriyor. O da oturdu ve onlarla beraber yemeye başladı. Ertesi gün Resûlullah'ı (sas) sordu. [Ona gösterdiler.] Resûlullah (sas) uyumuş ve elbisesini yüzüne örtmüştü. Ebû Zer onun başı üzerinde durdu, onu uyandırdı ve "Hayırlı sabahlar." dedi. Resûlullah (sas) ise "Ve aleyke's-selâm" dedi. Ebû Zer, "O şiiri bana oku." dedi. Resûlullah (sas), "O şiir değildir. O

288 Gazâl, Herşey yolunda bulunuyordu. Onunla Cuhfe arasında üç vadi vardı. (*Mu'cemü'l-Büldân,* IV, 201.)

Kur'ân'dır. Onu söyleyen ben değilim. Onu söyleyen Allah'tır!" dedi. Ebû Zer, "O halde onu oku!" dedi. Resûlullah (sas) ona bir sûre okudu. Bunun üzerine Ebû Zer, "*Eşhedu ellâ ilâhe ilallah ve eşhedu enneke resûlullah.*" dedi. Resûlullah (sas) ona, "Kimlerdensin?" dedi. Ebû Zer, "Benî Gıfâr'danım." dedi. Resûlullah (sas), yol kesen bir kavimden böyle bir adamın çıkmış olmasına hayret etti. Sonra, "Allah istediğine hidayeti verir." dedi. Ebû Bekir onu aldı; evine götürdü ve ona, çamurla boyanmış iki elbise [mümeşşak] verdi.[289] Sonra Ebû Zer döndü. Ebû Zer Gazâl tepesinde Kureyş kervanına saldırıyordu. Ancak "*lâ ilâhe ilallah*" diyenlere saldırmazdı.

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı, dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl haber verdi. O Abdullah b. Sâmit'ten, o da Ebû Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Resûlullah'a (sas), "Ey Allah'ın elçisi, bir adam var, müslümanları seviyor fakat onlar gibi amel edemiyor?" dedim. Resûlullah (sas) bana, "Ey Ebû Zer, sen sevdiğinle beraber olacaksın." dedi.

Bize Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı, dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı, dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı. O Ebû Harb b. Ebü'l-Esved ed-Düelî'den, o da annesinden, Ali b. Ebû Tâlib'in Ebû Zer'den sorulduğunu ve onun hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "Ebû Zer, hakkından gelemediği bir ilim öğrendi. Dinine karşı açgözlü ve ilme karşı hırslıydı. O çok soru sorardı; bazen cevap verilir, bazen de verilmezdi. Bununla beraber havsalası dolup taşıncaya kadar onun içi ilimle dolduruldu."

Dedi ki: Ali şunu demek istiyor: "Ebû Zer, yanındaki ilmi anlatmaktan aciz kaldı."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Süleyman b. Abdurrahman anlattı, dedi ki: Bize Velîd b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Rib'î Ebû Amr anlattı, dedi ki: Bize Mersed anlattı. O da babasından şöyle dediğini nakletti: Ebû Zer'in yanında oturdum; bir adam onun yanı başında durdu

---

289 Belâzürî bu rivayeti İbn Sa'd'dan almıştır. İbn Sa'd'ın o bölümünü tercüme eden Abdurrahman (Elmalı, 4, 251; İstanbul, 2014) (فَكَسَاهُ ثَوْبَيْنِ مُمَشَّقَيْنِ) kısmını, kelimenin (شَقَّ) kökünden geldiğini varsayarak, "Ona iki yırtılmış elbise giydirdi." şeklinde tercüme etmiştir. Oysa kelime (مَشَـقَ) kökünden gelmektedir. "Mumeşşak elbise", çamurla boyanmış elbise manasındadır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (مَشَـقَ) maddesi.) *Lisânü'l-Arab*'ın ifadesi şöyledir: (وثوب مَمْشوق ومُمَشَّق: مصبوغ بالمِشَق. المِشْق والمَشق طين يصبغ به الثوب، يقال: ثوب مُمَشَّق) (çev.)

ve "Mü'minlerin Emiri seni fetva vermekten men etmedi mi?" dedi. Ebû Zer boğazına işaret ederek, "Eğer, Resûlullah'tan (sas) duyduğum bir kelimeyi terk etmem için keskin bir kılıcı buraya dayarsanız, ben o kelimeyi terk etmeden önce [kelimeyi söyledikten sonra] hükmü infaz etmiş olursunuz." dedi.

Bana İbrâhim b. Müslim ve Muhammed b. Sa'd anlattılar, dediler ki: Bize Vekî anlattı, dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe haber verdi. O Münzir es-Sevrî'den, o da Ebû Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: "Resûlullah (sas) bizi, semada kanat çırpan kuşlarla bile alakalı ilim öğrettiği halde terk etmiştir."

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı, dedi ki: Bize Amr b. Avn anlattı, dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Behrâm haber verdi. O Şehr b. Havşeb'den, o da Abdurrahman b. Ganm'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ganm Ebü'd-Derdâ'yı Hıms'ta ziyaret etmişti. Sonra o merkebini istedi ve üzerine palan koydu. Ebü'd-Derdâ da merkebini istemiş ve üzerine eyer koymuştu. Birlikte yola çıktılar. Bir gün önce Câbiye'de, [Şam Valisi] Muâviye'nin yanında Cuma namazını kılmış olan bir adam onlarla karşılaştı. Adam onları tanıdı ancak onlar adamı tanımadılar. Adam onlara insanların durumunu haber verdi. Sonra, "Hoşunuza gitmeyecek olan bir haber daha var." dedi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ, "Yazık sana, yoksa Ebû Zer sürgüne mi gönderildi?" dedi. Adam, "Evet." dedi. Ebü'd-Derdâ, "*İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!*" dedi Ebü'd-Derdâ on kereden fazla Ebû Zer ile arkadaşlık yapmıştı. Son olarak Ebü'd-Derdâ şöyle dedi: "Devenin sahiplerine denildiği gibi 'Onları gözetle ve sabret!' Allahım! Eğer onu itham ediyorlarsa ben onu itham etmiyorum. Eğer onu örterlerse ben onu örtmeyeceğim. Çünkü Resûlullah (sas) ona güveniyor ve sırlarını ona söylüyordu. Ebü'd-Derdâ'nın nefsi elinde olana yemin ederim ki eğer Ebû Zer sağ elimi kesmiş olsaydı, Resûlullah'ın (sas) onun hakkında şu söylediğini işittikten sonra ona kızmazdım. Resûlullah (sas), 'Ebû Zer'den daha doğru bir dil sahibini ne gök gölgeledi ne de yer taşıdı.' buyurdu."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Muhammed b. Râşid'den, o da Mekhûl'den şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Dil açısından Ebû Zer'den daha doğru bir adamı ne yer taşımış ne de gök gölgelemiştir."

Dediler ki: Ebû Zer Osman'ın gidişatını beğenmiyor ve kötülüyordu. Bu yüzden Osman onu Şam'a gönderdi. Ebû Zer Şam'da da Osman'a açıkça dil uzatmayı sürdürdü. Osman Muâviye'ye mektup göndererek onu Medine'ye göndermesini emretti. Ebû Zer Medine'ye döndü. Onunla Osman arasında bir tartışma oldu. Osman onu Rebeze'ye sürdü.

Deniliyor ki: Ebû Zer, kimsenin yanında olmamayı ve Rebeze'ye yerleşmeyi tercih etti. Ebû Zer'e ölüm gelmek üzereyken, içlerinde Cerîr b. Abdullah el-Becelî, Mâlik b. Hâris b. Abduyağûs el-Eşter en-Nehaî, Fakih Alkame b. Kays'ın kardeşi Esved b. Yezîd b. Kays en-Nehaî ve başaklarının da olduğu bir kervan Kûfe'den geliyordu. Ebû Zer'e selam vermek için onu sordular. Onun vefat ettiğini gördüler. Cerîr b. Abdullah onun cenazesine güzel koku sürüp onu kefenledi; cenaze namazını kıldırıp onu defnetti.

Bazıları şöyle dedi: Eşter onun cenaze namazını kıldırdı ve hanımını bindirip onu Medine'ye getirdiler. Ebû Zer'in vefatı Osman döneminin bitimine dört yıl kala olmuştu.

Vâkıdî şöyle derdi: Ebû Zer'in cenaze namazını Abdullah b. Mes'ûd kıldırdı. Onun vefatı Rebeze'de, hicretin 31. yılının Zilkâde ayında idi.

Dediler ki: Ebû Zer, zayıf ve esmer bir adamdı. Saçı-sakalı bembeyazdı.

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı. O Eyyûb'dan nakletti, dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre anlattı, dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl anlattı, dedi ki: Bir grup insan, hac veya umre için Kûfe'den yola çıktılar ve Rebeze'ye geldiler. Kendileri için bir koyun alacak bir adam gönderdiler. Adam bir çadıra geldi ve "Yanınızda kesimlik hayvan var mı?" dedi. Ebû Zer'in hanımı "Veya ondan daha iyisi?" dedi. Adam, "O nedir ki?" dedi. Kadın, "Ebû Zer vefat etti. İnsanlar da burada yoklar. Yanımda onu yıkayacak ve defnedecek kimse de yok. O, kendisini yıkayacak ve defnedecek salih bir kavmin ona gelmesi için Allah'a yalvardı." dedi. Adam hemen döndü ve durumu onlara bildirdi. Onlar da hızlıca geldiler. Yanlarında kefen ve güzel koku da vardı. Onu defnedene kadar onun işleriyle ilgilendiler.

Nersî, Mu'temir'den, o da Eyyûb'dan rivayetle aynı hadisi bana anlattı.

İmâ b. Rahada b. Hurbe

Benî Hâris b. Gıfâr'dan birisi de İmâ b. Rahda b. Hurbe b. Hilâf b. Hârise b. Gıfâr'dır. Bazıları "İmâ b. Rahada" dediler. İlki Kelbî'nin görüşüdür. İmâ b. Rahada'nın Resûlullah (sas) ile sohbeti vardı. Resûlullah (sas) Hudeybiye'ye gelmeden az önce müslüman olmuştu. O henüz müşrik iken, müşrikler, Bedir'e gitmek için yanından geçiyorlardı. O da onlara yol gösteriyor ve onlara takviye kuvvet veriyordu.

Oğlu *Hufâf b. İmâ* da Resûlullah'ın (sas) ashâbındandı. Hufâf, Resûlullah'ın (sas) kendilerine sabah namazı kıldırdığını, başını rükûdan kaldırdığında, "Allah Lihyân, Ra'l ve Zekvân kabilelerine lanet etsin; Allah Gıfâr kabilesini affetsin." diye beddua ettiğini rivayet etmiştir. Dedi ki: Bu hadis, Hâris b. Hufâf'tan, o da babası Hufâf'tan naklen rivayet etmiş, ayrıca Mahled b. Hufâf'tan rivayet edilmiştir. Bazıları, Muhammed b. Hufâf'tan nakledildiğini söylemiştir.

Ebû Garze b. Amr b. Hurbe b. Hilâf b. Hârise'nin iki oğlu *Abdullah* ve *Abdurrahman*, Hüseyin b. Ali ile beraber Taf'ta [Kerbela'da] öldürüldüler.

Kays b. Ebû Garze Resûlullah'ın (sas) ashâbındandı.

Azze bt. Cemîl

Benî Hâcib b. Gıfâr'dan birisi de [şair] Küseyyir b. Abdurrahman'ın şiirlerinde methettiği Azze bt. Cemîl b. Hafs b. İyâs b. Abdüluzzâ b. Hâcib b. Gıfâr'dır.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den rivayet etti, dedi ki: Azze'nin bir vekili Azze için bir köleden elbise satın aldı. Küseyyir ticaret yapması için bu köleye izin vermişti. Kölenin bir miktar parası Azze'nin yanında kaldı. Azze ödemeyi geciktirdi. Bir gün köle Küseyyir'in şu beytini okudu:

Görüyorum ki her borçlu, ödüyor alacaklısına
Azze'ye gelince, o geciktirmiş ve artık yorulmuştur alacaklısı

Bunun üzerine Azze'nin vekili, "Senden, kendisi için elbise satın aldığım kişi Azze'dir." dedi. Köle, "Eğer elbise onun için ise vallahi ben onun parasından hiçbir şey almayacağım." dedi ve daha önce aldığı paraları da geri verdi. Bu durum Küseyyir'e ulaştı: O da köleyi azat etti ve ellerindeki malı kendisine bağışladı.

Âbiyyü'l-Lahm

Benî Abdullah b. Gıfâr'dan birisi Âbiyyü'l-Lahm'dır. Lakabı "ibâ" (الإباء) kökünden gelmektedir. Çünkü putlar adına kesilen hayvanların etinden yemiyordu. O Halef b. Mâlik b. Abdullah b. Gıfâr'dır. Deniliyor ki: O, ruhbanların yaptığı gibi hiçbir eti yemezdi. Âbiyyü'l-Lahm Resûlullah (sas) ile birlikte Hayber Gazvesi'nde bulundu. Kendisi Safrâ'da[290] kalıyordu. Mekke ve Medine'de kalmamıştır.

Onun çocuklarından birisi *Huveyris b. Abdullah b. Âbiyyü'l-Lahm*'dır. Resûlullah'la (sas) birlikte Huneyn'de savaşırken öldürüldü. Bir de *Ebû Nüveyre b. Şeytân b. Abdullah b. Âbiyyü'l-Lahm* vardı. O da Yermûk günü öldürüldü.

Benî Uhaymis b. Gıfâr'dan bir de *Akâm* ve *Ukaym* vardı. Onlara, "el-Akâmân" da denilir. Onlar, Cüneydib b. Uhaymis b. Gıfâr'ın oğullarıdır. İkisi de süvarilerdendiler. Tufeyl b. Hâlid b. Tufeyl b. Müdrik b. Ukâm onlar için şöyle der:

İki Ukâm, zulmetmediler onlar
Lanetlik işten uzak olasıcalar, mallarını telef de etmediler
Ma'şer b. Bedr b. Uhaymis

Onun babası Bedr güçlü, gururlu ve kibirliydi. Ukâz panayırına gelenlere karşı böbürlenirdi. Bir gün Ukâz'daki meclisinde oturdu. İnsanlara karşı böbürlendi; başında da recez okuyan birisi vardı. Şöyle diyordu:

Bizler Müdrike b. Hındif'in çocuklarıyız
Dedemiz öyle biri ki gözüne mızrak saplanmış da yaralanmamış
Öyle biri ki kavmi seyyid ve şerif olurlar
Sanki karartan bir deniz dalgası gibiler

290 Safrâ, Medine taraflarında, hacıların yolu üzerinde bulunan, hurmaları ve tarımsal ürünleri bol olan bir vadidir. Onunla Bedir arasında bir günlük mesafe vardır. (*Mu'cemü'l-Büldân*, III, 412.)

Sonra ayağını uzattı ve "Ben Arapların en şereflisiyim. Kim benden daha şerefli olduğunu söylerse kılıçla vursun şuraya!" dedi. Bunun üzerine Benî Nadr b. Muâviye b. Bekir b. Hevâzin'den birisi olan Ahmer b. Mâzin, "Al sana ey Muhandif!" diyerek dizine vurdu ve düşürdü. Hevâzin'den bir adam da ayağa kalktı ve şöyle dedi:

Biz ki vurduk Muhandif'in dizine
Uzattığında, tanınmış aylarda

Ahmer b. Mâzin de şöyle dedi:

Gıfâr kabilesinin Bedr'in yanında toplandıklarını gördüğümde
Ve çıplak etmiş bir ayağı ortaya koyduğunda
Vurdum dizine, kibirle uzattığı için
Ve ona, "İçindekiyle beraber al sana bir darbe!" dedim

Bunun üzerine iki kabile savaşmak üzere hareketlendiler. Sonra kısastan vazgeçmek ve barışmak üzere anlaştılar. Aralarına bir kan davası girmedi. Diyeti aralarında ödediler. Bu Ficâr savaşlarının başlangıcıydı. Bazılarına göre ayağı kesilen adam Ma'şer b. Bedr'dir. Bunun böyle olduğunu söyleyenler, Ahmer b. Mâzin'in şiirini şu şekilde söylediler:

Gıfâr kabilesini Ma'şerlerinin etrafında görünce
Ve çıplak etmiş bir ayağı da uzatınca

[*Hâlid b. Seyyâr*]

Onlardan birisi de Peygamber'in develerinin çobanı olan Hâlid b. Seyyâr b. Abdiavf b. Ma'şer b. Bedr b. Uhaymis'tir.[291]

[*Ebû Rühm*]

Onlardan birisi de Ebû Rühm'dür.[292] O Külsûm b. Husayn b. Hâlid b. Ma'şer'dir. Resûlullah (sas) bazı gazvelerinde onu Medine'ye vekil bırakırdı. Ebû Rühm, Resûlullah'ın (sas) Medine'ye gelmesinden sonra müslüman oldu ve Uhud Savaşı'na katıldı. Çoğunlukla Safra'da bulunuyordu. Medine'de bir evi vardı.

291 RK nüshasının hâmişinde "Hâlid b. Seyyâr rahimehullah" kaydı yer almaktadır.
292 RK nüshasının hâmişinde "Ebû Rühm rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

[*Ebû Basra el-Gıfârî*]

Benî Gıfâr'dan birisi de Ebû Basra el-Gıfârî'dir. Resûlullah'tan (sas) şu hadisi rivayet etmiştir: "Biz yahudilerin yanına gideceğiz. Siz ilk olarak onlara selam vermeyin. Eğer onlar size selam verirlerse siz '*Ve aleykum*' deyin."

Onun oğlu *Basra* ondan hadis rivayet etmiştir. O Şamlılar'dandı.

[*Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî*]

Benî Gıfâr'dan birisi de Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî'dir. Bu zat Suffe ehlinden olup Hudeybiye Gazvesi'ne katılmıştır. Muâviye zamanında vefat etmiştir.

[*Ka'b b. Umeyr*]

Benî Gıfâr'dan birisi Ka'b b. Umeyr'dir.[293] Resûlullah (sas) onu bir seriyyenin başında Zâtü Itlâh denilen bir yere gönderdi. Yanındakiler yaralandılar. Medine'ye gelinceye kadar büyük sıkıntılar çektiler.

[*Vehb b. Huzeyfe*]

Benî Gıfâr'dan birisi de Vehb b. Huzeyfe'dir.[294] Vehb Resûlullah'tan (sas) şunu rivayet etmiştir: "Sizden birisi yerinden kalkıp sonra dönerse, o [eski yeri için] daha çok hak sahibidir."

[*Yaîş b. Tahfe*]

Benî Gıfâr'dan birisi de Yaîş b. Tahfe (طخفة)'dir. Bazıları "Tahfe (طهفة)" dediler. Yaîş, Suffe ehlindendir.

[*Ebû Tahfe el-Gıfârî*]

Onlardan birisi de Ebû Tahfe el-Gıfârî'dir.[295] O şöyle diyendir: "Resûlullah (sas) misafirlerini uğurlamak için dışarı çıktı. Beni, karnım üzerinde uzanmış buldu. Ayağıyla bana dokundu ve 'Bu, Allah'ın kızdığı bir uzanma şeklidir.' dedi."

[*Sibâ b. Urfuta*]

---

293 RK nüshasının hâmişinde "Abbâd b. Hâlid ve Ka'b b. Umeyr Rahimehumallah" kaydı yer almaktadır.
294 RK nüshasının hâmişinde "Vehb b. Huzeyfe rahimehullah" kaydı yer almaktadır.
295 RK nüshasının hâmişinde "Tahfe ve Ebû Tahfe Rahimehumallah" kaydı yer almaktadır.

Benî Gıfâr'dan birisi de Sibâ b. Urfuta'dır.[296] Resûlullah (sas) bazı gazvelerinde onu Medine'de vekil bırakmıştır.

[*Râfi' b. Amr*]

Onlardan birisi de Râfi' b. Amr'dır. Râfi', Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır ve ondan hadis rivayet etmiştir.

[*Cehcâh el-Gıfârî*]

Onlardan birisi de Cehcâh el-Gıfârî'dir.[297] Cehcâh Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarındandır. Cehcâh, Osman'a karşı insanları tahrik edenlerden birisiydi. Onunla ilgili haberi daha önce yazdık.

Arâk b. Mâlik el-Gıfârî

Yezîd b. Abdülmelik zamanında vefat etti. Arâk, Urve ve Âişe yoluyla Resûlullah'tan (sas) şu hadisi rivayet etmiştir: "Neseb yoluyla haram olanlar, emzirme yoluyla da haramdır."

[*Huseym b. Arâk*]

Onun oğlu Huseym b. Arâk, Ebü'l-Abbâs döneminde Medine şurtasının başındaydı. Sarhoşluktan dolayı İbn Herme'ye had uygulayan odur. İbn Herme bu konuda şöyle dedi:

İsyan ettin, varlıklı ve zengin olan babana
Dünya babanı helak edince
Yemin olsun ki bu adavetimi
Arâk'ın giydiği iyilik elbisesine astım
Senin ağzının berbat kokusundan öyle bir kavim hatırlarım ki
Onların renkleriyle renklendiler, eziyet ederek

Şiirde geçen Zuğâve (زغاوة)[298], Sudân'da bir kabiledir. Araplar, "Varlıklı olunca ona isyan ettim." anlamında (عَقَقْتُهُ حِينَ أَيْسَرْتُ) derler.

Huseym bir gün mescitte nâfile namaz kılıyordu. Önünden çift cinsiyetli birisi geçti. Huseym rabbini tesbih etti. Bunun üzerine onu tanıma-

296 RK nüshasının hâmişinde "Sibâ b. Urfuta rahimehullah" kaydı yer almaktadır.
297 RK nüshasının hâmişinde "Rafî b. Amr ve Cehcâh Rahimehumallah" kaydı yer almaktadır.
298 Zuğâve, kelimesi Sudân'da bir kabile olmakla birlikte, (الزُّغَى) kelimesi "Habeşlinin kokusu" anlamına geliyor. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (زغا) maddesi.) (çev.)

yan çift cinsiyetli kişi, "Ne oluyor sana ey Hâfız! Bir papatya ve kötü huylu bir kadın görünce tesbih yaptın, öyle mi?"[299] dedi. Huseym namazını bitirince, çift cinsiyetli kişiye 100 kırbaç vurulması için emir verdi.

Bana Hirmâzî anlattı, dedi ki: Medine'de bir adam vardı; fuhuş amacıyla erkek ve kadınları buluştururdu. Bazıları onu Huseym b. Arâk'a şikâyet ettiler. Huseym, "Şikâyetinizin delili nedir?" dedi. Onlar, "Zahireciler pazarından bir kadın bir merkebe bindirildiğinde mutlaka merkep onu o adamın evine götürür. Delilimiz budur." dediler. Huseym, "Kuşkusuz bunda bir delil vardır." dedi ve adamı sorguladı. Durumun, onların dediği gibi olduğunu anladı. Emredildi, adam yere uzatıldı. Ona vurmaya başlayacakları zaman adam, "Allah emiri ıslah etsin! Vallahi bana vurmanı önemsemiyorum. Fakat Irak halkının, 'Medineliler bir merkebin şehadetini kabul ediyorlar.' demelerinden korkuyorum." dedi. Huseym güldü ve onu serbest bıraktı.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Arâk'ın evi Mısır'daydı. Amr b. Ubeydullah'ın yanına bir atlı geldi. Ziyâd el-A'cem şöyle dedi:

Haber veriyor bize, kıyametin geldiğini
Arâk'ın Mısır'a gelip mal talebinde bulunması yani
Yûn kapısının gerisinden Kisrâ'nın sarayına kadar
Ne kadar nehirler ve köprüler vardır, bir hesap edebilsen

[Mürre b. Abdümenât b. Kinâne'den Olan Diğer İsimler]

Mürre b. Abdümenât b. Kinâne'nin *Müdlic b. Mürre* adında çocuğu vardı. Bu bir boydur. Bir de *Şennûk* ve *Şenzîr b. Mürre* adlarında çocuğu vardı.

Müdlic'in *Amr*, *Teym* ve *Hâris b. Müdlic* adlarında çocukları vardı.

Sürâka b. Mâlik b. Cu'şüm

---

299 Bunun Arapçası, (سَبَّحْتَ في رُأْيَةِ قُرَّاصَةٍ وَغُلّ قَمِل) şeklindedir. Araplar, bir esirin boynuna çoğu zaman kıldan yapılmış bukağılar koyarlardı. Bukağı kıllı olduğu zaman bitlenirdi de. Bu kez esir adam iki sıkıntıyla karşı karşıya kalmış olurdu: Bukağı ve bit… Araplar, kocasına hayır getirmeyen kötü huylu kadını, "Bukağı-boyunduruk" kelimesiyle kinaye ederlerdi. Deyimde geçen (غُلٌّ قَمِلٌ) "Bitli bukağı" kötü kadından kinayedir. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (غلل) maddesi.) (çev.)

Onlardan birisi Sürâka b. Mâlik b. Cu'şüm'dür. Şeytanın bu adamın şekline girdiği söylenmektedir. Resûlullah (sas) ve arkadaşı Ebû Bekir hicret ettikleri zaman, Kureyş, onları öldüren veya sağ getirenlere 100 deve vereceklerini karara bağladılar. Bunun üzerine Sürâka b. Mâlik onları takip etmeye başladı. Onlara yaklaşınca atının ayakları yere batmaya başladı. Hemen eman diledi ve durumunu Resûlullah'a haber verdi. Resûlullah (sas), onun için bir deri parçasına güvence mektubu yazdırdı. Sürâka Tâif ve Ci'râne arasında Resûlullah'ın (sas) yanına gelinceye kadar da o mektup onun yanında kaldı. Resûlullah (sas), "Bugün iyilik ve vefa günüdür." buyurdu. Sürâka da müslüman oldu. Bazı rivayetlere göre Sürâka b. Mâlik, Resûlullah'la birlikte Hayber Gazvesi'nde bulundu. Sürâka Kudeyd denilen yerde kalırdı. Denildiğine göre Sürâka Osman'ın katlinden az bir zaman sonra vefat etti.

Harmele b. Cu'şüm

Onlardan birisi de Harmele b. Cu'şüm'dür. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. Resûlullah'tan (sas) rivayette bulunmuştur. Denildiğine göre Resûlullah (sas) ile birlikte birkaç yolculuğa katılmıştır.

Ma'n b. Harmele ise Mısır halkının efendisiydi.

Bir de *Ebû Mâlik b. Külsûm b. Cu'şüm* vardı. Kendisi Şam'ın şerif insanlarındandı.

Alkame b. Mücezzer

Onlardan birisi de Alkame b. Mücezzer b. A'ver b. Ca'de b. Muâz b. Utvâre b. Amr b. Müdlic'dir. Resûlullah (sas), hicretin 9. yılında, Mekke'ye yakın denizin bir yerinde gördükleri, Habeşliler'e ait bazı gemiler üzerine gitmek üzere onu bir seriyyenin başına görevlendirmişti. Ancak Alkame bir şey yapamadı. Yine Ömer b. Hattâb (ra), onu bir ordunun başında Habeşistan'a gönderdi. Hepsi helak oldular. Cevvâs el-Uzrî ona ağıt yakarken, bir kasidesinde şöyle demişti:

Selam ve bütün güzel tahiyyeler
Sabah akşam İbnü'l-Mücezzer'in üzerine olsun

Kaside uzundur. Dediler ki: Alkâme b. Mücezzer iz sürücüsüydü.

Onun çocuklarından olan Abdullah ve Ubeydullah b. Abdülmelik b. Abdurrahman b. Alkame'yi Cevvâs methederken şöyle demiş:

Çöktü üstüme kederim
Kederim çökünce üzerime, dedim ki: Kimdir bunlar?
Kimdir bu Ubeydullah ve Abdullah ki
Bana dayanmıyorlar, dizlerim çöktüğünde?
Hındif'in iki oğlu, nisbet ve gençlik olarak
Benim yolumda, iffetli bir karşılaşma

Benî Cezîme b. Âmir

Âmir b. Abdümenât b. Kinâne'nin *Mebzûl*, Ka'n, *Cezîme* ve *Avf b. Âmir* adlarında çocukları vardı. Ka'n ve Cezîme'ye aynı zamanda "ez-Zendân" denilirdi. Cezîme b. Âmir'in çocukları, Gumeysâ Savaşı'nda bulunanlardır. Hâlid b. Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî onların üzerine gönderilmişti. Onlar müslüman olduklarını açıkça söylemişlerdi. Ancak Hâlid b. Velîd onların sözlerine iltifat etmedi ve onlara karşı savaş ilan etti ve esir alınmalarını emretti. Bunun üzerine Resûlüllah (sas) Ali b. Ebû Tâlib'i, onlara verilmek üzere bir miktar mal ile gönderdi. Resûlullah (sas) bu yüzden Hâlid'den yüz çevirdi ama sonra ondan razı oldu. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf ez-Zührî Hâlid'e, "Aslında sen sadece amcan Fâkih b. Muğîre'nin intikamını aldın. Halkın durumu, kesinlikle senin anlattığın gibi değildi." dedi.

Olay şöyle olmuştur: Câhiliye döneminde Kureyş'ten bir grup insan Benî Cezîme'nin yanından geçtiler. İçlerinde Fâkih b. Muğîre, Avf b. Abduavf ve Affân b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye de vardı. Kureyşliler'le beraber Sakîf'ten bir adam da vardı. Benî Cezîme'den bir adam onlara, "Siz kimsiniz?" diye sordu. Onlar, "Kureyş'ten bir grup adam; yanımızda bir de Sakîfli bir adam var." dediler. Cezîmeli adam, "Sakîf kabilesi kardeşimi öldürdü. Vallahi kardeşime karşılık onu öldüreceğim." dedi. Kureyşliler ise "O zaman sizinle onların arasına gireriz." dediler. Cezîmeli adam kavminden yardım istedi. Her taraftan gelmeye başladılar. Kureyşliler onlara engel oldular ve onlarla savaştılar. Hatta bu savaşta tüm Kureyşliler öldürüldüler. Ayrıca Sakîfli adam da öldürüldü. Hâlid'in orada öldürdüğü kişiler hakkında şöyle denildi:

Vardır orada, Gumeysâ gününde gördüğün bir genç
Darbe almış ama yaralanmamıştı; o çalışan biriydi

Hâlid'in esir aldıkları arasında Hubeyş adında bir kadın da vardı. Benî Cezîme'den bir adam da o kadına âşıktı. Adam, "Ey Hubeyş! Hayatın uğursuzluğu üzerine müslüman ol!" dedi. Bu söz kadına ulaştığında "Ve sen de on kere, dokuz defa ve üç kez müslüman ol!" dedi. Sonra adam şunları söyledi:

Ben sizi arayıp da Hanva'da[300] *bulmadım mı?*
Sonra Havânık'ta[301] *size yetişmedim mi?*
Bir âşığın, gece yürüyüşünün sıkıntısından
Ve aşırı sıcaktan bağışlanması hakkı değil midir?
Suçum yoktur; akrabalarımız bizimle birlikte iken dediğim şu ki
Mükâfatlandır beni sevgiyle, felaketlerden biri gelmeden

Benî Müsâhik b. Akram b. Cezîme b. Âmir de Benî Cezîme'dendir. Bunlar göçün arkasından giden genç ailelerdi.

[Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'den Diğer İsimler]

Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'nin Çocukları

Amr [*Ahmer*], *Mebzûl* ve *Rüşd b. Hâris*: Bunlara "Benî Gavî" denilirdi. Resûlullah (sas) onlara, "Sizler Benî Rüşd'sünüz." dedi. O çoban demektir.

Avf b. Hâris: O aynı zamanda "Zü'l-hulle"dir. Hâris vasiyetini ona yapmıştı.

Amr: O Ebû Mu'ayt'tır. O aynı zamanda Meskü'z-Zi'b'dir [kurt derisi]. O es-Seyyâh b. Âmir b. Avf b. Hâris'tir. Bir de Kârre'nin[302] anlaşmasını yapan onun kardeşi *Teym* vardı. Bir de Benî Mustalik ve Huzâa'dan Hayâ'nın anlaşmasını yapan *Mâlik b. Âmir b. Avf* vardı. Bir de el-Ehâbîş'in Kureyş'le olan anlaşmasını yapan Meskü'z-Zi'b vardı.

---

300 Tihâme'de bir vadinin adıdır. Yukarısı Hüzeyl kabilesine, aşağısı da Kinâne kabilesine aittir. (*Mu'cemü'l-Büldân*, III. 331)

301 el-Havânık, Fehm tarafında bir beldedir. (*Mu'cemü Mâ'sta'cem*, s. 327)

302 ZZ neşrinde, "Teym" kelimesinden sonra (الذي عقد حلف القارة ومالك بن عامر بن عوف) kısmı yer almamıştır. (çev.)

Ehâbîş

Bir araya gelip toplananlar demektir. Onlar Benî Hâris b. Abdümenât b. Kinâne, Benî Nüfâse b. Dîl ve Huzâa'dan Benî Hayâ ve Benî Hevn b. Huzeyme'den Kârre'dir.

Huleys b. Alkame b. Amr b. el-Evkah b. Cezîme: Uhud günü el-Ehâbîş'in başındaydı.

Amre bt. Hâris b. Esved b. Abdullah b. Âmir: Uhud günü Kureyş için sancak kaldıran kadındı. Hassân b. Sâbit o kadın için şöyle dedi:

Eğer Hârisiyye'nin sancağı olmasaydı, oluverirlerdi
Çarşılarda satılırlardı, bozuk parayla

Yine şöyle dedi:

Amre sancağı taşıyor ve korudu
Benî Mahzûm'u, mızrakların ucundan

Onlardan birisi de *Muğaffil b. Abdüyâlîl b. Hüzâme b. Zühre b. Mâlik b. Avf* -o Murakki el-Ekber'dir- *b. Hâris b. Abdümenât*'tır.

Onun çocuklarından birisi *Huleys b. Amr b. Hâris b. Muğaffil*'dir. Teebbata Şerren bu zatı zikredip şöyle diyor:

Malını kavmine talan ettiren İbn Vehb'le de olmaz
Ne de Muğaffil ailesinin ortasındaki Huleys ile

Onlardan birisi de Târık b. Murakki'dir. O Alkame b. Ureyc b. Cezîme b. Mâlik b. Sa'd b. Avf'tır. Mekke'de bir evi vardı.

Mâlik b. Kinâne b. Hüzeyme'nin Çocukları

Sa'lebe, *Hudâd*, *Şa'l*, *Sâ'ide*, *Hesâhise* -ya da Hesâse -Hişâm b. el-Kelbî şüpheye düştü- *b. Mâlik*: Sa'lebe'nin, *Ganm b. Sa'lebe* adında çocuğu vardı. Ganm'in de *Firâs*, *Hâris*, *Amr*, *Nâbiğa*, *Büceyl* ve *Felak b. Ganm* adlarında çocukları vardı. Bunların hepsi birer boydur.

Firâs'ın *Alkame*, -o Cezlü't-Ta"ân'dır- *Hâris* ve *Mâlik b. Firâs* adlarında çocukları vardı. Mâlik b. Firâs küçük iken vefat etmiştir.

Alkame b. Firâs'ın *Cezîme* ve *Fer b. Alkame* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi, Kelb b. Vebere'den Ruhm bt. Abdullah b. Hübel'dir.

Rebîa b. Mükeddem b. Âmir b. Cudbân b. Cezîme: Benî Muttalib b. Cudbân Kûfe'dedirler. Onlar, tabip olan Ebcer ailesidir.

Hamle b. Huveyye b. Abdullah b. Nadle b. Hilâl b. Âmir b. Amr b. Dehmân b. Hâris b. Firâs: Kûfe'de Ali'nin (as) beytülmâlinin başındaydı. Rebîa b. Mükeddem'i Kudeyd günü öldüren kişi, Neşîbe b. Habîb idi. O gün Benî Kinâne, Hevâzin b. Mansûr ve Süleym b. Mansûr'dan oluşan bir kavimle karşılaşmıştı. Neşîbe de Sülemî idi. Neşîbe Rebîa'ya vurunca Rebîa şöyle dedi:

Topla başıma akrabaları, ey Ümmü Seyyâr
Kuşkusuz dinar gibi bir süvariyi kaybettin

Beyitte geçen "Ümmü Seyyâr" onun annesidir. Annesi de şöyle dedi:

Bizler Benî Sa'lebe b. Mâlik'iz
Kaybettik iyilerimizi böylece
Öldürülenler ve helak olanlar arasında
Ölüm ancak bu şekilde olur

Ümmü Amr b. Mükeddem ona ağıt yakarken şöyle dedi:

Gözünün nesi var böyle, ondan kan akıp dökülüyor?
Çekilen de yok, akıtan da yok
Ölmüş birisine ağlıyorum, helak oldu ve varis kıldı beni
Bir kedere, ayrıldıktan sonra; sıcaklığı kalıcıdır
Eğer ölüyü geri getirseydi, bir akrabanın vecdi
Vecdim ve şefkatimle hayata getirirdim kardeşimi

Onun kardeşi Ebü'l-Fâri'a b. Mükeddem, Benî Süleym'den bir adam öldürdü. Bunun üzerine Ebü'l-Fâri'a şöyle dedi:

Hind'i öldürmekten vazgeçip İbn Mâlik'e yöneldim
Mâlik'in ışığına doğru yürüdüm, gece körü olarak
İnanıyorum, İbn Mükeddem'in intikamını aldığıma
Sabahleyin yahut ben de helak olurum, helak olanlar arasında

Annem feda olsun size, anneniz Berze'de
Kılıçlarla [veya toynaklarla] onları ezdiğiniz zaman

Benî Hâris b. Fihr'den birisi olan Amr b. Şakîk b. Selâmân b. Abdüluzzâ şöyle dedi:

Uzaklaşmasın Rebîa b. Mükeddem
Sulasın bulutlar onun kabrini kovalarla

Bu beyitler daha önce kitabımızda geçmişti.

Ebû Amr b. Âlâ'dan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle dedi: Benî Süleym b. Mansûr ile Benî Firâs b. Mâlik b. Kinâne arasında bir kavga meydana geldi. Benî Firâs Benî Süleym'den iki adam öldürdü. Sonra onlara diyetlerini verdiler. Bir müddet sonra Neşîbe b. Habîb es-Sülemî, kavminden olan bir kervanda ortaya çıktı. Küdeyd'de gelince Benî Firâs'tan bazı adamlar onlara göründü. İçlerinde Abdullah b. Cezl et-Ta"ân, Hâris b. Mükeddem, Ebü'l-Fâri'a ve Rebîa b. Mükeddem vardı. Rebîa, durumlarını öğrenmek üzere kavme doğru yöneldi ve şöyle demeye başladı -Ailesinden Ümmü Amr bt. Mükeddem adlı bir kadın da işitti-:

O kadınlar bilirler ki ben korkak değilim
Vururum ciddi bir darbeyi ve kucak kucağa kavga ederim
Giderim üzerlerine sabahleyin, gözler kızardığı zaman
Keskin bir mızrak ve parlayan bir kılıçla

Sonra atını koşturarak gitti. Kavimden bazıları onun üzerine hamle yaptılar. Sonra Rebîa onu öldürdü. Diğer taraftan Neşîbe bir ok veya bir mızrakla Rebîa'yı vurdu. Rebîa yanlarındaki kervana katıldı fakat yarası kanıyordu. Annesine şöyle dedi:

Topla başıma akrabaları, ey Ümmü Seyyâr…

Bu beyit daha önce geçti. Annesi de ona yeterli beyitlerle cevap verdi. Fihrî de Rebîa'ya ağıt yaktı. Ka'b b. Züheyr de şöyle dedi:

Bildir Kinâne'ye, sıskasına ve toklusuna
Evlerine yerleşmiş olanlara
Zillet, kanlarınızın ve Avf'ın kanlarının
Düşmanlıklarla isteniyor olmasıdır

Hâris b. Mâlik'in Çocukları

Sa'lebe ve *Amr b. Hâris*

Sa'lebe b. Hâris'in Çocukları

Âmir, *Avf*, *Reym*, *Süreyn*, *Suheyb* ve *Lebvân b. Sa'lebe*:

Âmir b. Sa'lebe'nin Çocukları

Adî, Muhdic [Hâris], Sa'd -bunlar Benî Muhdic'in anlaşmalılarıdır- ve Abdullah b. Âmir

Adî b. Âmir b. Sa'lebe b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne'nin Çocukları

Fukaym -bir boydur-, *Huşeyş* -bunlar azdırlar- ve *Kays*: Bunlar İslâm'ın başlangıcında helak oldular.

Benî Fukaym'dan Haram Yılları Erteleyenler

Benî Fukaym'dan birisi Cünâde'dir. O Ebû Sümâme'dir. O Kalemmes b. Avf b. Kal b. Huzeyfe b. Abd b. Fukaym'dır.[303] Bu şahıs, 40 yıl boyunca haram ayları erteledi. Onlardan İslâm'a yetişen kişi budur. Harâm ayları ilk erteleyen Kal'dır. Bu şahıs haram ayları 7 yıl erteledi. Ümeyye 11 yıl erteledi. Onlardan birisi kalkar, şöyle der, "Ben günaha girmem, ayıplanmam ve sözüm reddedilmez." sonra ayları ertelerdi. Bu Hişam b. Kelbî'nin sözüdür.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den, o da şeyhlerinden nakletti, dedi ki: Mekke müşrikleri yılın hep aynı vaktinde haccı bitirmek istemiyorlardı. Hac aylarını erteliyorlardı. "Nesi" (النسأ) kelimesi "ertelemek" manasındadır. Onlar hac zamanını her yıl 11 gün erteliyorlardı. Hac zamanı Zilhicce'nin belli günlerine denk geldiği zaman onu bir dahaki yıl için 11 gün sonraya erteliyorlardı. Sonra bu günlerde yaptıklarını yılın bütün günlerine uyguluyorlardı. Müşrikler, yaptıkları ertelemeyle Allah'ın haram kıldığı aylara uygun düşsün diye, hac günlerinin bulunduğu iki ayı ve ondan sonraki ayı haram kabul ediyorlardı. Onlar, hangi durumda olursa olsun Receb ayını haram kabul ediyorlardı. Böylece yılda dört ay haram sayılmış oluyordu.

303 RK nüshasının hâmişinde (النسئ) şeklinde bir başlık yer almaıştır.

Amr b. Bükeyr şöyle dedi: Mufaddal ed-Dabbî dedi ki: Ayları erteleyenlere "el-Kalâmis" denilirdi. Bunun müfredi, "büyük reis" anlamında "Kalemmes" idi. Kelâmisin ilki Huzeyfe b. Abd b. Fukaym b. Adî b. Âmir b. Sa'lebe b. Hâris b. Mâlik b. Kinâne idi. Ondan sonra oğlu Kal b. Huzeyfe, sonra Abbâd b. Kal, sonra Kal b. Abbâd b. Kal, sonra Ümeyye b. Kal sonra Avf b. Ümeyye, sonra Cünâde b. Ümeyye b. Avf b. Kal idi.

Has'am ve Tay kabileleri haram ayları haram saymıyorlardı. O aylarda değişiklik yapıyorlar ve savaşıyorlardı. Harâm ayları erteleyenlerden birisi kalkar ve "Ben günaha girmiyorum, ayıplanmıyorum ve verdiğim hüküm reddedilmiyor. Kuşkusuz ben Tay ve Has'am gibi haram ayları helal yapanların kanlarını helal kılıyorum. Onları nerede bulursanız, size sataşırlarsa öldürün." derdi.

Bana İbrâhim b. Muhammed b. Ar'ara anlattı, dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o İbn Ebû Necîh'ten, o da Mücâhid'den nakletti, dedi ki: İki yıl Zilhicce ayında, iki yıl Muharrem ayında, iki yıl da Safer ayında hac yapıyorlardı. Nihayet Resûlullah'ın (sas) haccından bir yıl önce Ebû Bekir es-Sıddîk'in haccı Zilkâde ve Zilhicce'ye denk geldi. Çünkü Resûlullah (sas) bir yıl sonra hacca gitti. Bu yıl, Resûlullah'ın (sas), "Zaman, tıpkı Allah'ın semavat ve arzı yarattığı zamanki durumuna döndü." dediği yıldır.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den, o da şeyhlerinden nakletti, dedi ki: Müşrikler, Muharrem ayını helal kıldıkları zaman ona "Muharrem" demek istemiyorlardı. Bu yüzden ona "İlk Safer" diyorlardı. Safer ayına da "es-Safereyn" diyorlardı.

Bana İshak el-Ferevî anlattı, dedi ki: Bize Süfyân b. Ubeyd anlattı. O Amr b. Dînâr'dan, o da Tâvûs'tan nakletti, dedi ki: Câhiliye Arapları Muharrem ayına "Safer" diyorlardı. Bir yıl onu haram, bir yıl da helal kabul ediyorlardı. Allah onu haram [Muharrem] yaptı.

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Künâse'den nakletti, dedi ki: Müşrikler Şevvâl ve Zilkâde ayında hacca gittikleri zaman Zilhicce'yi haram ve Muharrem'i de helal kabul ediyorlardı. Kalemmes, "Ben günaha girmem, ayıplanmam ve hükmettiğim şeyler reddedilmez. Allahım! Ben

Saferlerden birisini helal yaptım, onların ilkidir." dedi. Abdullah b. Sâlih Kalemmeslerden birisinin şöyle dediklerini bana okudu:

Bildiler, Kinâne'nin ileri gelenleri; bizler
Dal gittiği zaman, ağacı yeşil hale getirenleriz
Yaylım hayvanı bakımından en güçlüleri ve koruma yönünden en sağlamlarıyız
Zamanın başlangıcında ırk olarak onların en şereflileriyiz
Dinlerinin menasikini onlara gösterenleriz biz
Üzüntüden çok, onlara bolca iyilik verenleriz biz
Gelecek yılda işler bizimle döner
Çevirsek sırtımızı işlere, kaybolur, gider
Benî Esed'den bazıları şöyle dedi:
Onların bir erteleyeni vardır, yürürler sancağının altında
Helal kılar istediğinde ayları; istediğinde de haram kılar

Araplar hacca gittikleri zaman ayakkabılarını develere asıyorlar ve onlara örtü örtüyorlardı. Has'am kabilesi dışında kimse buna sataşmazdı. Bazı şairler şöyle dediler:

Ve rehber… Neymiş sizin rehberiniz!
Ve kederlendik, her derdin rehberiyle
Şunlar iki ay ve sizler dişliyorsunuz
Allah helal etti onlara eziyeti, sonra umumileşti
Süvarilerinin yaptığı bir akın
Haram kıldı ayı, haram ayların dışında

Enes b. Müdrik el-Has'amî bir gün Abdullah b. Hâris el-Hemdânî'ye rastladı ve onu soydu. Abdullah şöyle dedi:

Gitmedi devem, Himyer'in cömertliğinden
Senin evinin gerisinde, bir kapıcının onu tutması için
Öğren ey Allah'ın melekciği, öğren ki İbn Müdrik
Onun emsalidir, eğer başına bir felaket gelmezse
Bazı insanlar görüyorum, sefahatleriyle bizi Beyt'ten saptıran
Çalışmalar ona zor gelemeye başladığı zaman

et-Tevvezî en-Nahvî şöyle dedi: Ebû Zeyd el-Ensârî dedi ki: Müşrikler haram saydıklarında, Allah'ın haram kabul ettiğine uygun olsun diye yılın dört ayını haram kabul ediyorlardı. Allah'ın haram kıldıklarını da helal kabul ediyorlardı. Umeyr b. Kays b. Cezl et-Ta"ân şöyle dedi:

Bizler Ma'ad kabilesinde erteleyiciler değil miyiz?
Helal aylarını haram kıldık

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Kalemmes'in çocuklarından birisi Abdülmelik b. Mervân'ın yanındaydı. Adam Amr b. Velîd b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ı ayıpladı. Bu durum Amr'a ulaştı. Amr şöyle dedi:

İbnü'l-Kalemmes'in beni ayıpladığı, haber verildi bana
İnsanlardan kim var ki ayıplardan uzak ve sapasağlamdır?
Kavmin efendisi, doğru yolu gösterir ona
Bazen sarıklı bir başkan, doğru yolu görür
Siz kimsiniz? Biliyoruz, kim olduğunuzu
Bazı şeyler bazen ortaya çıkar bazen de gizlenir

Cevher b. Cündeb b. Zarib b. Ümeyye b. Avf: Sıffîn günü sancak sahibiydi.

Benî Muhdic b. Âmir'den birisi *Alkame b. Safvân b. Müharris b. Hamel b. Şuk b. Rakabe b. Muhdic*'dir. Bu, Abdüşems'in anlaşmalısıydı. O aynı zamanda, Mervân b. Hakem'in dedesi, yani annesinin babasıydı.

Alkame'nin Çocukları

Nâfi' b. Alkame: Onun annesi Nâfi' b. Hâris'in kızıydı. Nâfi' b. Alkame Abdülmelik b. Mervân ve Velîd zamanında Mekke valisiydi. Onun evi Safâ ile Merve arasındaydı. Onun soyu devam etmiştir.

Amr b. Hâris b. Mâlik'in Çocukları

Fâkih b. Amr en-Nevvâh: Bunun adı "Nasr" idi. Bir de eş-Şurhî ve Abs b. Amr vardı.

[*Abdurrahman b. Rumâhis*]

Onlardan birisi de Abdurrahman b. Rumâhis b. Rusâris b. Sekrân b. Vâkıd b. Vüheyb b. Hacir b. Ureyne b. Vâile b. Fâkih b. Amr'dır. Rumâhis

b. Abdülazîz b. Rumâhis b. Rusâris, Mervân b. Muhammed'in şurtasının başındaydı. Denildiğine göre Mervân b. Muhammed öldürüldüğü zaman Rumâhis gizlendi ve gizlenerek vefat etti. Yine denildiğine göre çocuklarıyla birlikte Habeşistan'a gitti ve orada vefat etti. Yine denildiğine göre savaşta öldürüldü. Yine deniliyor ki saklanırken Benî Abbas onu yakaladı ve öldürüldü. Allah daha iyi bilendir. Hirmâzî şöyle dedi: Önce gizlendi; sonra eman aldı ve ortaya çıktı.

Ebû Züheyr b. Sevâb b. Seleme b. Dabîs b. Abduavf b. Hâris b. ed-Damrî: Onun adı Amr b. Fâkih'tir. O Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un anlaşmalısıdır. Kendisi Hind bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt ile evlendi. Hind onun Abdullah, Ubeydullah ve Abdurrahman adlı çocuklarını dünyaya getirdi. Bunlar Cezîre'de fakihtiler. Onlardan bazıları da kadılık üstlendiler.

Bahdîd b. Fâkih'ten birisi de Benî Cumah'ın anlaşmalısı olan *Müslim b. Âmir b. Rebîa*'dır.

Benî Mâlik b. Kinâne'den Olanlar

Benî Şebâbe: Onlar Yemen'e yerleşmişlerdi. el-Aselü'ş-Şebbâbî onlara nispet edilir.

Melkân -Kelbî'nin dışındaki tarihçiler "Milkân" dediler- b. Kinâne'nin *Harâm*, *Sa'lebe*, *Sa'd*, *Esîd* ve *Ganm b. Milkân* adlarında çocukları vardı. Yenfû b. Hasme b. Âmir b. Hâris b. Abdümenât b. Ali b. Vedeme b. Amr b. Sa'd b. Küdâde b. Ganm ailesi de onlardandır. Benî Melkân'dan "el-Beyt" de onlara nispet edilir.

Onun çocuklarından birisi Abdullah b. Yenfû'dur. Süleyman b. Abdülmelik ona "el-Emîn" ismini koymuştu.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Ali b. Ebû Tâlib Kûfe halkına hitaben, "Sizin yerinize Benî Mâlik b. Kinâne'den, Benî Firâs b. Ganm b. Sa'lebe'den 1.000 süvarimin olmasını arzu ederdim." dedi.

[*Hişâm b. Halef b. Kavvâle*]

Dedi ki: Benî Firâs'tan birisi Hişâm b. Halef b. Kavvâle'dir. Câhiliye döneminde şerif insanlardandı. Mekke'de Nu'mân'ın başına bevleden o idi. Nu'mân, putlara ibadeti bırakmış ve Hristiyan olmuştu.

Ka'ka' b. Hakîm'in ailesi de Hişâm b. Halef b. Kavvâle'nin çocuklarındandır. Onlar Basra'da yaşıyorlardı. Ka'ka' b. Hakîm'in annesi Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekir'in kızıydı. Hakîm'in annesi, Benî Mâlik b. Kinâne'nin Benî Firâs boyundan Rümeyse bt. Hâris idi. Rümeyse Âişe'den rivayette bulunmuştur. Abdurrahman b. Ebû Bekir'in ve Âişe'nin annesi ise Benî Firâs'tan Ümmü Rûmân bt. Hâris'tir.

Dedi ki: Cezl et-Ta'ân Arapların süvarisiydi. O şöyle diyendir:

Ey Benî Esed! Süleym'i varlıklı kılın yanınızda
Temîm de Gatafân'ı varlıklı kılacak
Biz de Cezm'i, Hevâzin'in Cezm'ini varlıklı yapacağız
Ve karşılaşma gününde, mızrak darbeleriyle zenginleştireceğiz onları
Kardeşiyle yaşamayı eşitleyenler olun
Ya birlikte yaşarız ya da ölürüz ikimiz

Medâinî dedi ki: Benî Firâs'tan yaşlı bir kadın, Ebü'l-Mütevekkil en-Nâcî'nin yanında saklandı. Perdeyi kaldırınca Ebü'l-Mütevekkil, yanakları tıpkı domuz yanağı gibi ağzı da kedi ağzı gibi olan, abus çehreli, yaşlı bir kadın gördü. Yaşlı kadın ona, "Acele etme! Senin için yanımızda üç hediye var: Kötü olmayan bir haseb, senden gelen iyiliklere bir şükür ve malını korumak…" dedi. Bunun üzerine Ebü'l-Mütevekkil şöyle dedi:

Yatak arkadaşı yaşlı olan bir kişi
Eziyet çeker ondan, tatlı yatağın üzerinde
Al malımın yarısını, yarısını da bana bırak
Ve benden üç talâkla boş ol, ben yapmadan önce
Veyl o şahsın başına olsun, zilinin sesini duyduğunda
Her ne kadar bileklerinde büyük bilezikler varsa da

Benî Kinâne'nin nesebi sona erdi.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Benî Hevn b. Hüzeyme b. Müdrike'nin Nesebi

Hevn b. Hüzeyme'nin *Müleyh b. Hevn* adında çocuğu vardı.

Müleyh'in Çocukları

Yeysağ b. Müleyh b. Hevn ve *Hakem b. Müleyh*: Hakem'in soyu azdı. Bunlar Mezhic'in içine girip "Biz Benî Hakem b. Sa'dü'l-Aşîre'yiz." dediler. Onlar Cerrâh b. Abdullah el-Hakemî'nin ailesindendi. Allah daha iyi bilendir.

Yeysağ'ın Çocukları

Âize ve *Sa'd b. Yeysağ*: Âize'nin *Gâlib* ve *Sa'd b. Âize* adlarında çocukları vardı. Gâlib'in *Cendele*, *Muhallim*, *Âmir* ve *Şeceb b. Gâlib* adlarında çocukları vardı.

Muhallim b. Gâlib'in *Abdüluzzâ*, *Haleme* -bunlar Ebnâ'dırlar-[304] *Deyş* ve *Düel b. Muhallim* adlarında çocukları vardı.

Deyş b. Muhallim'in Udayl ve *Eyser b. Deyş* adlarında çocukları vardı. Adal'in dışında, Muhallim b. Deyş'in bütün çocuklarına "Kârre" denilir. Bazen Adal'in çocukları için "Kârre" denilir. Denildiğine göre müslümanlar Hendek günü veya diğer günlerde şöyle diyorlardı:

Allahım! Lanet et, Udayl ve Kârre'ye
Taşımazdık taşları, onlar olmasaydı

Ya'mur eş-Şeddâh el-Leysî, bunları Kinâne'nin boylarından ayırmak istedi. Bunun üzerine Onlardan bir adam şöyle dedi:

Bizi Kârre olarak bırakın, ürkütmeyin bizi
Ta ki deve kuşunun koşuşu gibi ürküp gitmeyelim

Yani bizi toplu halde bırakın, demek istiyor.

---

304 Ebnâ, Seyf b. Zû Yezen'in daveti üzerine, Habeşlilere karşı savaşmak üzere, Fars meliki Kisrâ'nın gönderdiği Fars kökenli askerlerdir. Bunların bir kısmı, geri dönmemişler ve Araplarla evlenerek Mekke ve Yemen taraflarında kalmışlardı. Bunlara (الأبناء) "Ebnâ" denilirdi (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (بني) maddesi) (çev.)

Kârre, küçük bir dağdır. Benî Bekir b. Abdümenât b. Kinâne, Kusay b. Kilâb onları Mekke'den çıkarıp Mekke'yi arsa olarak Kureyş arasında bölüştürdüğü için Kureyş'e karşı düşmanlık hissi besliyorlardı. Abdülmuttalib'in zamanına gelince ve Benî Bekir Mekke'de çoğalmaya başlayınca, Kureyş'i Harem'den çıkarmaya ya da kendileri de onlarla birlikte Mekke'ye yerleşmeye çalıştılar. Kureyş hemen toplandı ve hazırlık yaptılar. Abdülmuttalib Kureyş ile Ehâbîş arasında antlaşma yaptı. Ehâbîş de Benî Hâris b. Abdümenât b. Kinâne, Benî Nüfâse b. Adî b. Dîl b. Kinâne, Huzâa'dan Benî Hayâ, Hevn b. Hüzeyme'nin çocuklarından olan Kârre, yine Benî Hevn'den Benî Adal b. Deyş b. Muhallim'in boylarıydı. Bunlar Benî Bekir ve onlarla işbirliği yapanlarla karşı karşıya geldiler ve onların üzerine yürüdüler. Kureyş'in başında Abdülmuttalib b. Abdümenâf, Ehâbîş'in başında da Huleys vardı. Mekke yakınlarındaki Zâtü Nükeyf denilen yerde savaştılar. Bekir hezimete uğradı ve onlardan çok sayıda adam öldürüldü. O gün, Abd b. Seffâh el-Kârrî, Bel'â b. Kays'ın kardeşi Katâde b. Kays'la teke tek çarpıştı. Abd, Katâde'yi mızrakla yaraladı ve onu öldürdü. Seffâh'ın oğlu olan Abd şöyle dedi:

Katâde'nin tırnak çevresini yaralayan darbe, ne darbeydi ama!
Atlar kavmi çevirdikleri zaman

Katâde kavmine, "Onlara ok atın. Oklarınız biterse mızrakla saldırın" demişti. Kârre ise okçuydular. Onlara "*Rumâtü'l-Hadak*" [Gözbebeğine atış yapan okçular] denilirdi. Onların adamlarından birisi, "Kârre, kendisine ok atanlara karşı insaflı davrandı ve misliyle karşılık verdi" dedi.

[*Mes'ûd b. Âmir*]

Kârre'den birisi Mes'ûd b. Âmir'dir (ra). O Mes'ûd b. Âmir b. Rebîa b. Amr b. Sa'd b. Abdüluzzâ b. Muhallim b. Gâlib b. Âize b. Yeysağ b. Müleyh'tir. İnsanlar onu dedesine nispet ederler ve ona, "Mes'ûd b. Rebîa" derler. Kimisi de "Mes'ûd b. Rebî" der. Mes'ûd'un künyesi, "Ebû Umeyr"-dir. O "el-Kârrî" olarak bilinir.

Dediler ki: Resûlullah (sas) davet için Erkam'ın evine girmeden önce Mes'ûd müslüman oldu. Onun müslüman olması, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve diğer birkaç sahâbîyle beraberdi. Hepsi birlikte Resûlullah'ın (sas) yanına

gelip müslüman olmuşlardı. Resûlullah (sas) Mes'ûd ile Ubeyd b. Teyyihân'ı kardeş yapmıştı. Mes'ûd Bedir ve Uhud'a katılmıştı. Ayrıca Resûlullah (sas) ile birlikte bütün savaşlara katıldı ve Resûlullah'tan (sas) rivayette bulundu. Hicretin 30. yılında, 60 yaşın üzerinde iken vefat etti. Nesli devam etmiştir. Medine'de vefat etmiştir. Şam'da vefat ettiği de söylenmiştir.

[*Abdurrahman b. Muhammed*]

Kârre'den birisi de Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah b. Abd Ebû Muhammed'dir. Ondan hadis rivayet edilmiştir. Ebû Câfer Mansûr'un hilafeti dönemine kadar yaşadı.

[*Abdullah b. Osman*]

Onlardan birisi de Benî Zühre'nin anlaşmalısı olan Abdullah b. Osman b. Heysem el-Kârrî'dir. Mü'minlerin Emiri Ebü'l-Abbâs'ın hilafeti döneminde vefat etti.

Benî Esed b. Hüzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Nesebi

Esed b. Hüzeyme'nin *Dûdân, Kâhil, Amr, Sa'b* ve *Haleme b. Esed* adlarında çocukları vardı. Bunlar, Benî Cezîme b. Mâlik b. Nadr b. Ku'ayn ile beraber bir evdirler. Bunların annesi Evde bt. Zeyd b. Leys b. Eslem b. Hâf b. Kudâa'dır.

Dûdân b. Esed'in *Sa'lebe* ve *Ganm b. Dûdân* adında çocukları vardı. Onlar Benî Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'la anlaşmalıydılar. Onların annesi Ribâb bt. Nehd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. Hâf b. Kudâa'dır.

Sa'lebe b. Dûdân'ın *Hâris* ve *Sa'd b. Sa'lebe* adında çocukları vardı. Bunların annesi, Kudâa'dan Selmâ bt. Mâlik b. Nehd'dir. Amr b. Şe's onlar için şöyle der:

Benî Selmâ büyük adamlardır
Başları dik, zillet nedir bilmiyorlar
Göğüslüyorlar, mızrak ve okların halkalarını

Bir de *Mâlik* ve *Ganm b. Sa'lebe* vardı. Bunların annesi Zü'l-havdayn'ın kızıydı. Onun adı Hashâs olup Gassân'dandır. Kûfe'den Mekke'ye gelindiğinde yol üzerinde bulunan Sa'lebiyye, Benî Sa'lebe b. Dûdân'a nispet edilir.

Hâris b. Sa'lebe'nin *Ku'ayn* ve *Sa'd b. Hâris* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Sadûk bt. Sa'd b. Dabbe b. Üdde'dir. Bir de Vâlibe b. Hâris b. Sa'lebe vardı. Bunun annesi Vâlibe b. Dîl b. Sa'dümenât b. Gâmid'in kızıydı. O, Ezd'in Benî Nasr kolundan Amr b. Abdullah'tır.

Ku'ayn b. Hâris b. Sa'lebe'nin *Amr*, *Nasr* ve *Külfe* -o Abs'tır- *b. Ku'ayn* adlarında çocukları vardı. Rivayete göre başına bir iş gelmişti. Bu yüzden, "Bu emek ve külfet isteyen bir iştir." dedi ve ismi "Külfe" olarak kaldı. Bunların annesi Selmâ bt. Mâlik b. Ganm b. Dûdân'dır.

Amr b. Ku'ayn'ın *Tarîf*, *Sayd* ve *Ka'b b. Amr* -o Dübeyr'dir- adlarında çocukları vardı. Ka'b ağır bir yük kaldırmış ve sırtı çıkmıştı. Bu yüzden kendisine "Dübeyr" denilmiştir. Dübeyr'in çocukları ise "O çok silah taşıdığı için silah onun sırtını dışarı çıkardı." derler. Bir de *Abdullah b. Amr b. Ku'ayn* vardı. Bunların annesi Ümeyme bt. Şukra b. Rebîa b. Sa'lebe b. Sa'd b. Dabbe'dir. Denildiğine göre Hind bt. Zeydümenât b. Temîm idi.

Tarîf b. Amr b. Ku'ayn'in *Fak'as* ve *Münkız b. Tarîf b. Amr b. Ku'ayn* adında çocukları vardı. Onların annesi Benî Kinâne b. Hüzeyme'dendi. Bir de *A'yâ b. Tarîf* vardı. Onun adı Hâris idi. Bir de *Kays b. Tarîf* vardır. Bu ikisinin annesi Uveyfe bt. Nümeyr b. Üsâme b. Nasr b. Ku'ayn'dır.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından nakletti, dedi ki: Bana babam haber verdi; dedi ki: Hayye bt. Âmir b. Mâlik b. Mürre b. Avf b. Sa'd b. Zabyân b. Bağîd b. Reys b. Gatafân, Fak'as b. Tarîf'in eşiydi. Kadın hamile iken onu boşadı. Onunla Revâha b. Rebîa b. Mâzin b. Hâris b. Katî'a b. Abs b. Bağîd evlendi. Kadın Cezîme b. Fak'as'ı dünyaya getirdi. Revâha onu evlat edindi ve ona nispet edildi. Fak'as vefat etti. Cezîme, amcası Hâris b. Tarîf b. Amr b. Ku'ayn'ın yanına geldi ve ona, "Babamdan bana kalan mirasımı ver." dedi. Amcası, "Senin benim yanımda hiçbir şeyin yok." dedi. Cezîme, "Bana onun kılıcını ver." dedi. Amcası, "Hayır, vermeyeceğim." dedi. Çocuk, "Hiç olmazsa mızrağını ver." dedi. Amcası, "Hayır." dedi. Çocuk, "O halde tenceresini ver." dedi. Amcası, "Hayır, onu da vermem." dedi. Cezîme, "Amcam bana her türlü zorluğu çıkardı!" dedi.[305] Bu yüzden amcası Hâris'e "A'yâ" [zorluk

305 Bunun Arapçası, (لَقَدْ أَعْيَا عَلَيَّ عَمِّي كُلَّ الإِعْيَاءِ) şeklindedir. (çev.)

çıkaran] denildi. Bunun benzeri bir rivayet bana Ebü'l-Yakzân'dan haber verildi. Şair şöyle dedi:

Girdi sırtı içeriye, şeref onu aşıncaya kadar
Yordu Benî A'yâ ve kaybettiler, boş işin peşinde koşanlar

Deniliyor ki: Fak'as Hayye ile evliyken vefat etti; Revâha ondan sonra Hayye ile evlendi. Cezîme onun yanında dünyaya geldi. Delikanlı çağa gelince mirasını talep etti. Allah en iyi bilendir.

Benî Fak'as'tan birisi olan Ba'ser, Benî Cezîme'ye şunu söyledi:

Biz görüyoruz ayaklarımızı sizin ayakkabılarınızda
Ve burunlarımızı, sakal ve kaşlar arasında
Ve boğazımızı… Çekip alamıyoruz onları
Eğiyorsunuz boyunlarınızı, hançere ile göğüs kemiği arasında
Hayye, Mâlik'in çocuğunu doğurmadı, gayri meşru olarak
Ve sizler yalan haberciler değildiniz
Fakat babanız Fak'as idi ve siz bildiniz
Ve makamlarınızı; eğer makamlar için uğraşırsanız

Fak'as b. Tarîf'in *Cehvân*, *Disâr*, *Nevfel*, *Münkız* ve *Hazlem b. Fak'as* adlarında çocukları vardı. Çok konuştuğu için ona "Hazlem" denilmiştir. Disâr, İmruülkays b. Hucr el-Kindî'nin çobanıydı. Aşağıdaki beytinde onu kastediyor; der ki:

Sanki Disâr'ın devesine yüksekten uçuyor, bir kartal
Yükselen kartal, dağ başlarının kartalı değil

Cehvân b. Fak'as'ın *Eşter b. Cehvân* adında çocuğu vardı. Onun annesi Ginâ'dır. Şeddeli değildir. Onu şiirde şeddeli okuyanlar da vardır; şöyle derler:

Ey Ginâ'nın çocukları! Zulmetmeyin bize!
Çünkü zulmün sonları helak olmaktır!

Bir de Münkız b. Cehvân vardı. Onun annesi Umeyr b. Nasr b. Ku'ayn'ın kızıydı.

Benî Eşter b. Hacvân'dan birisi *Amr b. Nadle*'dir. Amr b. Nadle, yol arkadaşlarına kavrulmuş un ve hurma yedirmeye yemin etmişti. Bunları

kendisine getirecek adamı gönderdi. Ancak elçisi gecikti. Bunun üzerine yol arkadaşları içinde bulunan Benî Muhârib'den bir kadın gitti. Adam onu izledi ve geri çevirdi. Sonra şöyle dedi:

Ey kervanın sahibi, onu geri çevir yerine
Beni göçürme ki insanları göç için heyecanlandırma

Bir de Hâlid b. Nadle b. Eşter vardı. O, Hâlid el-Mehzûl'dur. İbnü'l-Kelbî şöyle dedi: Hâlid b. Nadle yem yiyen bir tekeye bakıyordu. Tekenin sakalı hareket ediyordu. Bunun üzerine, "Benim de bu teke gibi sakalımın çokça hareket etmesini mi istiyorum?" dedi ve çok yemeyi terk etti. Kendisi çorba türü ve emilmesi kolay olan şeyler yemekle yetindi ve oldukça zayıfladı. Bu yüzden "el-Mehzûl" diye çağrılıyordu. Hîre kralı, Amr b. Hind'den sonra onu da öldürdü. Ayrıca Hâlid b. el-Mudallel'i de öldürdü. Bu ikisi onun içki arkadaşıydılar. Sarhoş olduğu bir zamanda ona karşı böbürlendiler; o da onları öldürdü. Sonra pişman oldu ve onların üzerine birer âbide bina etti.[306]

Kelbî'nin dışındakilere göre Hâlid tekenin yem yediğini gördü; kendisi de teke gibi sakalını hareket ettirmek istemedi; bu yüzden yemek yemeyi bıraktı. Az yemek yediği için de takatten düştü ve basuru ortaya çıktı. Hatta rektümü [anüs barsağı] dışarı çıktı. Bir karga geldi ve ona uzandı. Mehzûl da ona, "Çek ey karga, çek… Şerif bir adamın rektümünü çekmiş olacaksın." dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: O, vefat edinceye kadar yemeyi bıraktı Esved b. Ya'fur şöyle dedi:

Daha önce iki Hâlid de vefat ettiler
Benî Cehvân'ın sütunu ve İbnü'l-Mudallel

Buradaki İbnü'l-Mudallel'den maksat Hâlid b. Nadle b. Eşter el-Mehzûl'dur. Diğeri de Hâlid b. Mudallel el-Esedî'dir. Onun çocuklarından bazıları şöyle dediler:

Benim dedem Hâlid el-Mehzûl benim için
Her güzel şey konusunda lider olarak yeterlidir

306 RK nüshasının hâmişinde onlar için inşa edilen binaya (الغريان) denilmiştir. Müfredi olan (الغري), üzerine, Receb ayında kesilmesi düşünülen adakların kesildiği anıtın adıdır. Fakat bu yapılan iki bina, Kûfe'nin dışında yapılan iki kilise gibidirler.

Onlardan birisi de el-Mürrâr b. Saîd b. Habîb b. Hâlid b. Nadle'dir. Annesi Dirre bt. Mervân b. Kays b. Münkız'dır.

Yalancı Peygamber Tuleyha b. Huveylid

Onlardan birisi de Tuleyha b. Huveylid b. Nevfel b. Nadle b. Eşter b. Cehvân'dır. Dediklerine göre 1.000 süvariye bedelmiş. Tuleyha peygamberlik iddiasında bulundu. Benî Esed ona tabi oldu. Uyeyne b. Hısn da Fezâre kabilesinden 700 kişiyle onun yanına geldi ve onunla birlikte oldu. Tuleyha'nın künyesi, "Ebû Hibâl" idi. Kendisi Büzâha denilen yerde kalırdı. Büzâha, Benî Esed'e ait bir su kaynağıdır.

Ebû Bekir es-Sıddîk (ra) ona karşı Hâlid b. Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî'yi gönderdi. Hâlid ona doğru gitti. Öncü birliklerinin başında Ukkâşe b. Mihsan el-Esedî ve Ensâr'ın anlaşmalısı Sâbit b. Akram el-Belevî vardı. Bunlar Tuleyha'nın kardeşi Hibâl b. Huveylid'le karşılaşıp onu öldürdüler. Bunun üzerine Tuleyha ve kardeşi Seleme -et-Tuleyhetân- onlara saldırıp ikisini de öldürdüler. Hâlid b. Velîd ve yanındakiler, dinden dönenlerle şiddetli bir şekilde savaştılar. Müslümanlar dayandılar.

Nihayet Uyeyne b. Hısn onun yanına geldi ve "Biz Muhammed'le beraberdik. Cibrîl ona semanın haberlerini getiriyordu. Cibrîl sana da geldi mi?" dedi. Tuleyha, "Evet bana da geldi ve bana, 'Senin de onun gibi bir değirmenin ve unutmaman gereken bir günün vardır.' dedi. Bunun üzerine Uyeyne, "Vallahi gördüğüm kadarıyla senin unutmaman gereken bir günün vardır." dedi. Uyeyne mağlup oldu ve esir alındı. Tuleyha'nın adamları da hezimete uğrayıp etrafından dağıldılar. Tuleyha kendisine ait bir çadıra girdi ve yıkandı. Sonra umre niyetiyle Mekke'ye geldi. Ardından müslüman olarak Medine'ye geldi. Denildiğine göre Şam'a gelmiştir. Şam'a gelince müslümanlar onu Ebû Bekir'e gönderdiler. O müslüman olmuştu. Ömer ona, "Yazıklar olsun sana, iki salih adamı öldürdün: Ukkâşe b. Mıhsan ve İbn Akram…" dedi. Tuleyha, "Bu iki adam benim sayemde saadete ulaştılar ve ben onların eliyle şekâvete gitmemiş oldum. Allah bana İslâm'ı nasip etti. Ben o gün için dalâlette bir genç idim; bugün ise yaşlı bir müslümanım." dedi. Bunun üzerine Ömer ona, "Yaptın da yaptın; söyledin de söyledin." dedi. Tuleyha, "Bu, İslâm'ın tümüyle yıktığı küfrün fitnesinden bir fitneydi. Onun bir kısmıyla ben azarlanamam." dedi. Bunun üzerine Ömer sustu.

Tuleyha'nın âyetlere benzettiği sözlerinden bazıları şunlardı: "Allah yüzünüzü toprağa bulamaktan ve mabadınızın çirkinliğinden bir şey yapmaz. Onu temiz olarak ayakta zikredin. Çünkü kaymak halis sütün üzerinde olur." Bir de şöyle demişti: "el-Melikü'l-Cebbâr; yarısı kar, yarısı da nar [ateş]…" Yine şöyle dedi: "Dalgaların üzerinde gidenlere, gruplar halinde beyaz ve kırmızı develere binenlere yemin olsun ki etrafı toplayacağım ve dağıtacağım."

Ömer (ra) Irak'a gönderdiği kimselerle beraber Tuleyha'yı da gönderdi. Orada sınandı. Sonra Ömer onu Nihâvend'e gönderdi; tevkil edildiği bölgenin hakkından geldi. Daha sonra Azerbaycan'a gönderildi ve orada vefat etti. Deniliyor ki: Oradan döndü ve kavminin içinde vefat etti. Allah en iyi bilendir. Tuleyha'nın çocuklarından birisi *Mâlik b. Ebû Hibâl*'dir. Şair onun hakkında şöyle der:

Geceleyin bir yerde çaresiz kaldığında
Uyandır, Mâlik b. Ebû Hibâl'i
Bir delikanlı ki sürüyor binekleri göz önünde
Ve sabrediyor, mızrakların gidip gelmesinde

Ebû Mihveş

Onlardan birisi de Ebû Mihveş'tir. O Rebîa b. Havt b. Riâb b. Eşter b. Cehvân'dır. O şöyle diyendir:

Eğer seni sevindiren bir haslet varsa Temîm'de
Hoşuna gitmeyen pek çok haslet görürsün, Temîm'de
Ben sizi Hafiyye[307] *aslanları sanırdım*
Bir de ne göreyim, meğer Lisâf
Serçelerin yuva yaptıkları bir yermiş[308]

Yine şöyle dedi:

Hey! Bildir yanından Benî Temîm'e
Sizler bizi toplayan hırsızlarsınız

307 Hafiyye, aslanlarıyla meşhur olan bir yerin adır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (الحُمَرْ) maddesi) (çev.)

308 Lisâf, Benî Temîm'in Nehşel boyunun yurdudur. Şair, "Ben sizin Hafiyye aslanları olduğunuzu sanırdım. Meğerse Lisâf'ta yuva yapmış ve en ufak bir sesle yumurtaları üzerinden uçan serçelermişsiniz." diyerek Benî Temîm kabilesinin korkak olduklarını söylemeye çalışıyor. (çev.)

Beyitte geçen "el-Feş" (الفش) kelimesi "hırsızlık" anlamındadır. Lisâf ise Benî Nehşel'e ait bir su kaynağıdır. Bunun üzerine Nehşel b. Cerî, Ebû Mihveş'e cevaben şöyle dedi:

Allah Fak'asî adamın belâsını versin ve ailesine!
Zayıf binekler düzlüklerde yürüdükleri müddetçe
Garantiledi Kanân dağı,[309] Fak'as'ın ayıp yerlerini
Kuşkusuz Kanân, Fak'as için bir saraydır
Ayıplamışsın bizi, serçeler toprağımızda yuva yapıyor diye
Serçeler hangi toprakta yuva yapmaz ki?

Bana Medâinî anlattı, dedi ki: Ferezdak Mudarris b. Rib'î el-Esedî'nin yanından geçti. O ağılda şiir okuyordu. Ferezdak, [Benî Esed'in saraylara benzetilen yerleriyle alay etmek için], [Kenân dağının geçtiği beyti kast ederek], "Ey Benî Fak'as'ın kardeşi, Mi'mer (مِعْمَرْ) ne yaptı?" dedi. Mudarris de [Lisâf ve serçelerin geçtiği beyti kast ederek] "Lisâf'ta, serçeler içinde yuva yapıyor." dedi ve Ferezdak'ı susturdu.

Kümeyt b. Ma'rûf

Onlardan birisi de şair Kümeyt b. Ma'rûf b. Kümeyt b. Sa'lebe b. Riâb b. Eşter b. Cehvân'dır. O şöyle diyendir:

Onu çok zorlamayın, Kuşkusuz ki
Kılıç, İbn Dâre'nin dediklerini tümüyle mahvetti, sildi[310]

Bana Ahmed b. Mûsâ el-Fezârî anlattı, dedi ki: Sâlim b. Dâretü'l-Kamer, Benî Abdullah b. Gatafan'dan biriydi. -Denildiğine göre Dâretü'l-Kamer onun annesiydi. Yine denildiğine göre babası ve annesi Benî Esed'dendi- Bu Sâlim [İbn Dâre] Sâbit b. Vâki adında bir adamı hicvetti. Sâbit de Benî Fezâre'dendi. İbn Dâre şöyle dedi:

Yazık sana ey İbn Vâki; nesin sen?
Sen acıktığında karını boşayansın

309 Kanân dağı, Benî Esed'in yaşadığı dağın adıdır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (قنن) maddesi) Şiirde geçen (مُعَيِّرْ) kelimesi matbu nüshada yanlış harekelenmiştir. Bu kelime, yeşilliği ve suyu bol olan (saray) manasındadır ve zaptı (مِعْمَرْ) şeklindedir. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عمر) maddesi) (çev.)

310 Kılıcın, sözlerin bütün eserlerini silip götürdüğünü anlatmak için söylenen bir sözdür. (bkz. el-Câhız, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, I. 389; Mısır, 1998) (çev.)

Benî Fezâre'den Zümeyl adında bir adam bunun için öfkelendi ve İbn Dâre'ye kılıçla bir darbe vurup onu öldürdü. Kelbî şöyle dedi: Dâretü'l-Kamer, Sâlim'in babasıydı. Çok yakışıklı olduğu için ona bu isim verilmişti. İsmi Rüveybe b. Dab idi. İbn Dâre şöyle dedi:

Ben İbn Dâre'yim; nesebim onunla biliniyor
Ey insanlar! Hiç Dâre için bir ayıp var mı?
Kays'ın soyundanım, dayılarım da Benî Esed'dir
İnsanların en şereflileri… Benim başarım onlardandır

Ebû Ubeyde Kâsım b. Sellâm şöyle dedi: Sâlim b. Dâre Benî Fezâre'yi hicvetti. Onlardan bazıları ona suikast düzenleyip onu öldürdüler. Şöyle denildi:

…
Kılıç, İbn Dâre'nin dediklerini tümüyle mahvetti, sildi

Bu söz darb-ı mesel olmuştu.

Rebîa b. Sa'lebe

Onlardan birisi de Rebîa b. Sa'lebe b. Riâb b. Eşter b. Cehvân'dır. Künyesi Ebû Sevr'dir. Doğru olan görüş budur.

Kelbî'nin dışındaki tarihçiler şöyle dediler: Hansâ'nın kardeşi olan Rebîa b. Sevr, Sahr b. Amr b. Hâris b. Şerîd'i öldüren adamdır. Şair onun hakkında şöyle der:

Bir de Sahr b. Amr b. Şerîd'e giydirdiler
Sarı bir elbiseyi, yüksek tepelerde

Bana Esrem anlattı. O Ebû Ubeyde'den ve Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed'den nakletti. Ebû Ubeyde'nin hadisi iki hadisin en tamamlayıcısıdır; dediler ki: Sahr b. Amr, Benî Esed b. Hüzeyme'nin üzerine saldırdı ve onların develerini kaçırdı. İmdat çığlıkları kendilerine gelince onu aramaya çıktılar. Onu Zâtü'l-İsl denilen yerde gördüklerinde aralarında şiddetli bir çarpışma meydana geldi. Ebû Sevr Sahr'ı, yan tarafından yaraladı ve kavim dağıldı. Onun ailesi bir yıla yakın onu tedavi ettiler. Nihayet ondan bıktılar. Bir kadın Sahr'ın karısına, "Kocan nasıl?" diye sordu. Karısı, "O ölümle hayat arasındadır. Ne iyileşmesi umulan bir diri, ne de ölümü ilan

edilecek bir ölüdür. Biz iki durumu da onda görüyoruz" dedi. Sahr da karısının dediklerini işitiyordu. Sahr şöyle dedi:

Ziyaretçilerimden bıkmadığını görüyorum, Ümmü Sahr'ın
Fakat bıkmıştır Süleymâ [karısı], yatağımdan ve yerimden
Senin üzerine bir cenaze olmaktan korkmadım ben
Ve zamanın afetlerine aldanan birisi
Yemin olsun ömrüme, uyandırdın uykuda olanları
Ve duyurdun, iki kulağı olanlara
Kararlılık işine önem veririm, eğer yapabilirsem[311]
Merkeple çiftleşme arasına, engel girmiştir artık[312]
Kim ki karısını annesine denk tutarsa[313]
O ancak bir zillet yerinde yaşayabilir

Ebû Ubeyde dedi ki: Hastalık süresi uzayıp da yarasından keçe gibi parçalar düşmeye başlayınca ona, "Burayı kessen ve kesilen kısım tedavi edilse… İyileşmeni umuyoruz." dediler. Sahr, "Siz bilirsiniz." dedi. Onlardan bazıları bu iş için ona acıdılar. Ama kendisi kabul etmedi. Bir bıçak aldılar ve o bölgeyi kestiler. Sahr yaşamından ümidini kesti ve şöyle dedi:

Onlar bıçaklarıyla kesmeye yaklaştıklarında, sanki ben
İki tarafı kanayan ve belâya uğramış gibiydim, sabır yönünden
Onlara, "Yakmayın beni" dedim; "Çünkü ben
Yerimdeyim, bir hurma dalı yerinde durduğu sürece

Sonra öldü ve onu defnettiler. Kız kardeşi Hansâ uzun bir şiirle ona ağıt yaktı. Deniliyor ki: zırhın halkalarından birisi onun etine battı. Yara iltihaplanmaya başladı. Bir müddet sonra da vücudunu ifsat etti. Bu, onun vefatına sebep olmuştu. Yine deniliyor ki bir mızrak darbesinden dolayı karnında bir ur oluşmaya başladı ve bu sebepten vefat etti. Deniliyor ki: Bir yahudi onun güzelliğini gördü ve "Bunun gibi birisini Araplar'da görünce kıskanıyorum onları!" dedi. Sonra ona bir zehir içirdi. Mızrak yarası böylece bozulmaya başladı. Ancak birinci görüş daha doğrudur.

311 Rivayete göre karısının dediklerini duyunca onu öldürmek istemiş fakat kılıcını dahi tutamayınca böyle demiş. (çev.)

312 Yani hiçbir şeye gücüm yetmez olmuştur. (çev.)

313 Rivayete göre annesi bakımına karşı sabırlı olup kendisinin sözünü dinlediğinden böyle demiştir. Yine anne diğer insanlara nispeten her hâlükârda çocuğuna karşı en şefkatli olandır. (çev.)

Habîb b. Mutahher

Onlardan birisi de Habîb b. Mutahher'dir. Bu zat, Hüseyin b. Ali (as) ile birlikte öldürülmüştür.

Birisi de Kümeyt b. Sa'lebe b. Nevfel b. Nadle b. Eşter'dir.

Nevfel b. Fak'as'ın *Hindimât*, *Riâb*, *Câbir*, *Amr* ve *Abdümenâf b. Nevfel* adlarında çocukları vardı.

Disâr b. Fak'as'ın *Vehbân*, *Vehb* ve *Eşed b. Disâr* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi şair Cüreybe b. el-Eşyem b. Amr b. Vehb b. Disâr'dır.

Hazlem b. Fak'as'ın *Amr* ve *Vehb b. Hazlem* adında çocukları vardı.

Onlardan birisi şair Nezzâr b. Hâşim b. Hâris b. Sa'lebe b. Vehb'dir.

Tammâh b. Kays

Kays b. Tarîf'in *Tammâh* adında çocuğu vardı. Onun annesi Benî Kâhil'dendi. Bir de *Sahhâr b. Kays* ve *Vehb b. Kays* vardı. Tammâh Kaysar'ın yanına gitti ve orada bulunan İmruülkays'a gizliden bir komplo kurdu. Hatta Kaysar'ın sürüdüğü bir koku getirdi ve Kaysar'a, "Senin kızın filanca, bu kokuyu İmruülkays'a gönderdi. İmruülkays senin kızına, kızın da ona âşıktır." dedi. Bunun üzerine Kaysar, hediye olarak zehirli elbiseyi İmruülkays'a gönderdi. İmruülkays elbiseyi giyince vücudunda yaralar çıkmaya başladı. Bu yüzden ona, "*Zâtü'l-Kurûh*" [yara-bere sahibi] deniliyor. Sonra bu hastalıktan öldü ve Rum toprağında defnedildi.[314] İmruülkays, elbise vücudunu yara-bere içinde bırakınca şöyle dedi:

Hedefledi, hırslı adam [Tammâh], uzak toprağından
Hastalığından bana da giydirmek için

Şair şöyle dedi:

Ve sorarım, Tammâh'tan olan bazı eşrafa
Onlar şahitliği saklayacak değiller

314 Miladî 545 yılında Ankara'da vefat ettiği ve mezarının Ankara yakınlarndaki Hıdırlıktepe'de olduğu söylenmektedir. (çev.)

Tammâh'ın *Hâris*, *Münkız* ve *Urfuta b. Tammâh* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Fâtıma bt. Habîb b. Üsâme b. Mâlik b. Nasr'dır.

A'yâ b. Tarîf'in *Vehb*, *Münkız* ve *Riâb b. A'yâ* adlarında çocukları vardı. Şair Benî A'yâ hakkında şöyle der:

Girdi sırtı içeriye, şeref onu aşıncaya kadar
Yordu Benî A'yâ ve kaybettiler, boş işin peşinde koşanlar

Yine Umâre b. Akîl b. Bilâl b. Harb onlar hakkında şöyle der:

Yoruluyor musunuz ey Benî A'yâ, size, "Adil olun" denildiği zaman
Ve korkuyor musunuz, savaş bayrakları yürüdüğünde
Sizler Benî A'yâ'sınız; hatalı koymamıştır adınızı, babanız
İsimlerin nispeti doğru ise

Kelbî'nin dışındakiler şöyle dediler: Benî Kurre de Benî A'yâ'dandır. Benî Kurre hakkında Ferezdak şöyle diyor:

Eğer Benî Kurre'nin iyileri olmasaydı, söylerdim size
Ey ev yönünden güzel olup ayıpları baki olanlar!

Dedi ki: Onlardan birisi de Benî Bersen'dir. Şair onlar hakkında şöyle der:

Sizden Leylâ'yı arzulayanlar, ey Bersen ailesi!
Korkuyla beraber, Süleyk el-Mekânib'den daha fazladır[315]

Münkız b. Tarîf'in *Mâlik b. Münkız* adlı çocuğu vardı. O aynı zamanda el-Mudallel'dir. Babası onu bir yere göndermiş ve kaybolmuştu. Böylece ona "el-Mudallel" [kaybedilen] denildi. Bir de *Kays b. Münkız*, *Abdullah* ve *A'rec b. Münkız* adlı çocukları vardı.

Mudallel'in *Hâlid b. Mudallel* adlı bir çocuğu vardı. Kendisi şerif bir insandı. Esved b. Ya'fur onun hakkında şöyle der:

Benden önce her iki Hâlid de vefat ettiler
Benî Cehvân'ın sütunu ve İbnü'l-Mudallel

315 Bu şiiri söyleyen, Kurrân el-Esedî'dir. Eşi Leylâ'nın başkalarıyla yatıp kalktığından kuşkulanıyor ve en çok da Bersen ailesinin onu ziyaret ettiklerini söylüyor. Hatta onların Leyla'yı istemeleri, Süleykü'l-Mekânib'in (süvari birliğini yöneten Süleyk'in) seyrinden daha hızlı olduğunu söylüyor. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (برثن) maddesi) (çev.)

Kays b. Münkız'ın *Becere*, *Nükre*, *Huzeyfe* ve *Vehb b. Kays* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi şair *Matîr b. Eşyem b. A'şâ b. Becere*'dir. Bir de oğlu *Hüseyin b. Matîr* vardı. Onlardan birisi de şair *Abdullah b. Zübeyr b. Eşyem b. A'şâ b. Becere*'dir. Bu şahsı, bu kitabın muhtelif yerlerinde anlattık. Ayrıca onun bazı şiirlerini de zikrettik. Benî Münkız b. Tarîf'ten biri şöyle dedi:

Ben Münkız ailesinden zulüm babalarının oğluyum
Onların süvarilerinin ve cömert reislerinin

Saydâ b. Amr'ın -Adı, Amr'dır- *Nükre*, *Cezîme*, *Nevfel* ve *Ma'şer b. Saydâ* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Karfe b. Amr b. Avf b. Mâzin b. Kâhil'in kızıydı. Müsâvir b. Hind b. Kays b. Züheyr b. Cezîme b. Revâha el-Absî, Benî Saydâ hakkında şöyle der:

Ben terk ediyorum, Benî Saydâ'yı
Akılları fazlalaşıp yayılıncaya kadar
Ve Benî Ku'ayn, ailemi koruduğum şeyleri
Kınamayıncaya kadar
Ne zaman nispet edilsem, kuşkusuz Ben Fak'asîyim
Amcam Münkız ve Benî Disâr'dır
Kişi kendisi için bir gün [hayat] seçemez
Fakat seçebilir, bulunduğu memleketi

Nükre b. Saydâ'nın *Cesr*, *Mecr* ve *Hucr b. Nükre* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Âtike bt. Âmir b. Abdullah b. Amr b. Ku'ayn'dır.

Abbâd b. Sa'lebe b. Münkız

Benî Cesr'den birisi Abbâd b. Sa'lebe b. Münkız b. Cesr b. Nükre'dir. Ona aynı zamanda "*Enfü'l-Kelb*" [Köpek burnu] denilirdi. Bir gün akınlar yapmak için çıkmıştı. Varmak istediği yere ulaştı; onlar da her şeyden habersiz durumdaydılar. Bunun üzerine onlar, "Vallahi adam bizi sanki köpek burnuyla izledi." dediler. Kendisi reisti. Dediklerine göre Enfü'l-Kelb'in oğlu Benî Fak'as'ı Damre b. Damre'ye şikayet etti ve Damre'ye rüşvet verdi. Damre de Benî Saydâ'nın Benî Fak'as'a galib gelmesine/istila etmesine [ve Benî Fakas'ın Benî Sayda'ya dahil edilmesine] dair hüküm verdi. De-

diklerine göre Câhiliye döneminde ilk rüşvet budur. Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre İbn Enfü'l-Kelb'in ismi Hâlid b. Abbâd idi.

Kays b. Müshir b. Hüleyd

Onlardan birisi de Kays b. Müshir b. Hüleyd b. Cündeb b. Münkız b. Cesr b. Nükre b. Saydâ'dır. Kays b. Müshir Hüseyin b. Ali (as) ile beraberdi. Bu şahıs, Hüseyin'in mektubunu Kûfe halkına götürendir. İbn Ziyâd mektup sebebiyle onu yakaladı ve hükümet konağının üzerinden yere attı. Adam parçalandı.

Cezîme b. Sayda'nın *Utbe*, *Sahhâr* ve *Nükre b. Cezîme* adlarında çocukları vardı.

Şeyh b. Umeyre b. Hayyân

Onlardan birisi Şeyh b. Umeyre b. Hayyân b. Sürâka b. Netîf'tir. O da Mersed b. Himyerî b. Utbe b. Cezîme b. Saydâ'dır. Künyesi "Ebû Ali" idi. Ebû Câfer Mansûr onu Fâris bölgesi ve Cürcân'a tayin etmişti. Yine Mehdî'nin de Fâris valiliğini yapmıştı. Vefat ettiğinde 100 yaşına yetişmişti. Ebû Câfer Mansûr'un şehri olan Bağdat'ta onun bir sokağı vardı. "Şeyh b. Umeyr sokağı" diye biliniyordu.

Nevfel b. Saydâ'nın *Nükre*, *Cezîme* ve *Sahhâr b. Nevfel* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de Hâris b. Verkâ b. Suvayt b. Hâris b. Nükre b. Nevfel b. Saydâ'dır. Züheyr b. Ebû Sülmâ bir şiirinde onu methetmiştir.

Onlardan birisi de *Sâmit b. Efkam b. Hâris b. Nükre*'dir. Kelbî'nin dışındaki tarihçiler şöyle dediler: O, Efkam b. Münkız b. Kesîr'dir. Zû Alak günü, Lebîd b. Rebîa'nın babası Rebîa b. Mâlik b. Câfer'i öldüren adamdır. Bunun üzerine Lebîd şöyle dedi:

Ne de Zû Alak'ta, malını çok vermeyen Rebî'den dolayı
Başıma gelen musibet… O halde hayânı koru ve sabret ey kadın!

Benî Âmir ve Benî Esed'in Kavgası

Benî Âmir b. Sa'sa'a, Benî Esed'le karşılaştılar. Benî Esed yolda yürüyorlardı. Onların başında Hâlid b. Nadle b. Eşter b. Cehvân b. Fak'as vardı. Kavga etmeye başladılar. Birden Ebü'l-Berâ bilinmeyen bir yerden yanlarına çıktı ve "Ey Ebû Ma'kıl! Eğer istersen sen bize, biz de sana iyilik yapalım. Ölülerimizi defnedelim ve diyetlerimizi kendi aramızda ödeyelim." dedi. Ebû Ma'kıl, "Ben buna varım." dedi. Ebû Berâ Mâlik b. Câfer, "Siz kardeşim Rebîa b. Mâlik'i [öldürülenler ya da sağlar arasında] fark ettiniz mi?" dedi. Hâlid b. Nadle, "Alameti neydi?" dedi. Mâlik, "Üzerinde Yemen'den gelme bir şalvar vardı." dedi. Hâlid b. Nadle, "O şurada, Beydâb'ın yanında öldürülmüş." dedi. Mâlik, "Onu kim öldürdü?" dedi. Hâlid, "Ben ona vurdum; ardından Sâmit b. Efkam b. Münkız b. Cesr b. Nükre onu tamamladı." dedi.

Şair şöyle dedi:

Zû Alak gününün sabahında öldürülen kişiye ne mutlu!
Ellerin zafer görmesin öldürdün ey İbnü'l-Efkam!
Allah için bölüğün her koçunu sen!
Toz altında kanla parıldar halde bıraktın

Rükkâd b. Ebâk

Ka'b b. Amr'ın -o Dübeyr'dir- *Vehb*, *Cehvân* ve *Nevfel b. Ka'b* adlarında çocukları vardı. Benî Dübeyr fesahat sahibi insanlardı. Onlardan birisi şair Rükkâd b. Ebâk'tir. O şöyle der:

Ey Urve! Nice torbalar getirip yüklenmiştin
Ve taşırken kokusunu veren yağlar
Sevk etti Allah onları, sonunda sen sahip oldun
Ey Urve! Ah keşke olsaydı ya da sen verilmemiş olsaydın!

Yine şöyle diyor:

Ey Hubbâ! Erkekler senin üzerinde etkilidirler de
Kadınlar senin üzerinde etkili değiller mi?
Eğer Hubbâ deniz bekçisi/çobanı olsaydı
Susuz dönerdik, denizin kenarından

Bir gün Rükkâd Mü'minlerin Emiri Hârûn Reşîd'in yanına sokuldu. Kendisi 7 yaşlarındaydı. Hârûn Reşîd eline dinar ve dirhemler koydu ve "Bunlardan hangisini daha çok seversin?" dedi. Rükkâd, "Mü'minlerin Emiri bunların ikisinden de bana daha çok sevimlidir." dedi.

Onun kız kardeşi, aynı zamanda Behlûl'ün annesi olan Kureybe bt. Ebâk vardı. Ferrâ en-Nahvî, Muhammed b. A'râbî ve birçok diğer insan bu kadın hakkında yazı yazmışlardır. Kadın fasih konuşan birisiydi. Kendisi şöyle der:

İnsanlar Ferrâ ile buluştukları müddetçe
Geri giderler nahiv ilminde
Zira insanlar zayıf ve cılız bir devenin üzerinde bırakılmışlar

Benî Dubeyr'in şiirleri ve Recez bahrinden manzumeleri vardır. Onların şairlerinden birisi şöyle dedi:

Biz Fak'as'ı Benî Dubeyr gibi kabul edeceğiz?
Allah'a sığınırız, bunun olmasından
Onların üstünde çok büyük bir şeref elde ettik
Onlar da altımızda ufak tefek şerefler elde ettiler

Nasr b. Ku'ayn'ın *Mâlik*, *Umeyr*, *Amr*, *Nümeyr*, *Züeybe* ve *Üsâme b. Nasr* adlarında çocukları vardı.

Mâlik b. Nasr'ın *Cezîme*, *Tarîf*, *Abdullah*, *Üsâme*, *Dabîs*, *Hurkûs*, *Hâris* ve *Ka'b b. Mâlik* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Adân bt. Re'sü'l-Hacer el-Cermî idi. Bunlar anneleriyle bilinirlerdi.

Benî Tarîf b. Mâlik'ten birisi *Âmir b. Abdullah b. Tarîf el-Ebras*'tır. Câhiliye döneminde Benî Esed'in sancağını taşıyan adamdı. Bir de *Nüheyk b. Nadle b. el-Ebras b. Câbir* vardı. Bunun hakkında şair şöyle der:

Nüheyk, düşmanlara karşı daha çok galip gelirdi
Nadle ise daha çok deve verirdi

Üsâme b. Mâlik'in *Habîb b. Üsâme* adlı çocuğu vardı.

Habîb'in *Şecne*, *Sa'd*, *Tasr*, *Câbir* ve *Mi'yer b. Habîb* adlarında çocukları vardı.

Benî Şecne'den birisi *Manzûr b. Kays b. Nevfel b. Câbir b. Şecne*'dir. Bir de onun oğlu *Muhammed b. Manzûr* vardı. Künyesi "Ebü's-Sabbâh" idi. Ömer b. Hübeyre dönemindeki Sakr el-Mürrî için Kûfe şurtasının başına getirildi. Onun oğlu Alâ b. Muhammed b. Manzûr da Kûfe şurtasında görevlendirilmişti.

Onlardan birisi de *Abdurrahman b. Kays b. Nevfel*'dir. Mus'ab b. Zübeyr'in şurtasının başındaydı.

Bir de *Kays b. Ühbân b. Câbir b. Şecne b. Nevfel b. Câbir* vardı. Zeydü'l-Hayl et-Tâî[316] onlar için şöyle der:

Hey! Bildir Kayslara, Kays b. Nevfel'e
Bir de Kays b. Ühbân ve Kays b. Câbir'e
Geri verin bize, kalan kadınlarımızı
Ve çocuklarımızı; siz develerden faydalanın

Helâl bt. Kays b. Nevfel, Zübeyr b. Avvâm'ın eşiydi. Ondan bir kız dünyaya getirdi.

Onlardan birisi de Ebbâr b. Übey b. Nadle b. Câbir'dir. Kendisi şerif bir adamdı.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Übey b. Ebbâ, Haccâc döneminde Kûfe'nin eşrafındandı.

Cezîme b. Mâlik b. Nasr'ın *Sa'd*, *Es'ad*, *Saîd*, *Âmir*, *Tarîf*, *Abdüluzzâ*, *Ka'b*, *Ar'ara*, *Murayt* ve *Habîb b. Cezîme* adlı çocukları vardı. Nâbiğa Benî Cezîme için şöyle der:

Benî Cezîme doğru bir kabiledir, büyüktürler
Ta'şâr'a kadar kötülüklere galip geldiler

Onlardan birisi de *Avf b. Abdullah b. Âmir b. Cezîme*'dir. Esed ile Tay kabileleri arasında antlaşma sağladı. Kendisi reislik yaptı.

316 Zeydü'l-Hayl, Câhiliye döneminde cesur ve ünü her yere yayılmış bir süvariydi. İslâm dönemine yetişti. Bir heyet içinde Resûlullah'ın (sas) yanına geldi, onunla karşılaştı. Resûlullah (sas) sevindi ve onu övdü, adını da "Zeydü'l-Hayr" olarak değiştirdi. (*el-Ağânî*, XVII. 245)

Züâb b. Rebîa

Onlardan birisi de Züâb b. Rebîa b. Ubeyd b. Es'ad b. Cezîme b. Mâlik b. Nasr'dır. Züâb, Uteybe b. Hâris b. Şihâb et-Teymî el-Yerbûî'nin kâtilidir. Kelbî'nin dışındaki tarihçiler onun isminin "Duâb" [dal ile] b. Rebîa olduğunu söylediler. Ancak Kelbî'nin sözü daha doğrudur.

Dediler ki: Benî Sa'lebe b. Yerbû', Benî Esed'in toprağında, sulu ve otlağı bol olan bir yer aradılar. Nihayet Hav[317] denilen yere geldiler. Onlar oradayken Benî Esed'den bir grup onlara saldırdı ve develerini alıp götürdüler. Benî Sa'lebe onların peşine düştü. Ancak Uteybe, daha önce gördüğü ve kendisini korkutan bir rüya sebebiyle onlarla birlikte çıkmadı. Yine de nefsi onu durduramadı ve dayanamayarak onlara yetişti. Onlar savaşıyorlardı. Kendisi bir aygırın üzerindeydi ve onlara hamle yaptı. Züâb ise bir kısrağın üzerindeydi. Uteybe'nin atı, Züâb'ın atının kokusundan dolayı geceleyin dişi atın peşine düştü. Nihayet o da atıyla Züâb'ın üzerine saldırdı. Fakat Züâb Uteybe'nin boğaz çukuruna bir mızrak attı. Deniliyor ki: Göbeğine attı. Uteybe hemen yere düştü ve anında öldü. Fakat onu kimin öldürdüğünü bilmiyorlardı.

Rebî' b. Uteybe, Züâb'ın babasının katili olduğunu bilmeden yanındaki birkaç kişiyle Züâb'ın üzerine hamle yaptı. Züâb'ı esir aldılar ve develeri kurtardılar. Daha sonra Züâb'ın babası Benî Yerbû'un yanına geldi; onu serbest bırakmaları karşılığında, bazı develeri Ukâz çarşısına getirecekti. Anlaşmaya göre Benî Yerbû' Züâb'ı getirecekler; Züâb'ın babası da develeri getirecekti. Züâb'ın babası develeri getirdi fakat Benî Yerbû' Züâb'ı getirmediler. Çünkü Rebî' b. Uteybe'nin meşgul olduğu bazı işleri vardı. Babası kötü zanda bulundu ve oğlunu öldürmüş olmalarından korktu. Züâb, babası kendisini kurtarmak üzere ilk geldiğinde Uteybe'nin katili olduğunu ona söylemişti. Züâb'ın babası, Ukâz'dan dönerken ona şöyle ağıt yakmıştı:

Kahramanlık ve hüzün üzerine bildim ki
Asıl musibet, Züâb'la gelen musibettir
Yani seni, Uteybe b. Şihâb'a karşılık öldürmeleridir
Çünkü sen perişan ettin, onların ailesini

317 Hav, Benî Esed toprağında bulunan bir vadidir. (*Mu'cemü'l-Büldân,* II, 407.)

Düşmanlarının yokluğuna en çok sevindikleri
Ve dostların, yokluğuyla en fazla güç kaybettikleri birisini
Salladı ona, karanlıkta bir mızrak
Atlar da koşuyordu, yerden kalkan toz duman içinde
Züâb mı senin beynine indirdi de
Bahar yağmuru, onu sulak bir arazide öldüreyazdı?

Bazıları bu şiiri işitip Benî Yerbû'a naklettiler. Onlar da yanlarında esir tutukları Züâb'a kızdılar ve kılıçlarını kabzasıyla ona dürtmeye başladılar. Rebî' b. Uteybe, "Benim çoluk çocuğum fazladır." dedi ve fidye almaya meyletti. Onlar da Rebî'e özel develerinden verdiler. Sonra Züâb'ı teslim ettiler; onu Huleys b. Uteybe öldürdü.

Deniliyor ki: Rebî' onlara sordu. Huleys, "Madem onu öldürmek istiyorsunuz, bırakın onu ben öldüreyim." dedi. Onlar da onu öldürme konusunda ona izin verdiler. -Bu rivayet daha doğrudur- Huleys onu eliyle öldürdü ve develeri de aldı. Huleys Hav günü Benî Esed'den yedi kişi daha öldürmüştü. Bunun üzerine Husayn b. Ka'ka' b. Ma'bed b. Zürâre şöyle dedi:

Geldi erkenden, Hındif'in tümünün en hayırlısıyla ilgili ölüm haberi
Uteybe b. Hâris b. Şihâb'la ilgili haber
Öldürdüler Züâb'ı, yedi kişiyi öldürdükten sonra
Soğuttu yürekleri ve götürdü kuşkucuların kuşkusunu
Huleys Zülfikâr'da olduğu gün, adeta
Kudurmuş gibiydi, boyunları ve kelleleri vurmakla
Hatırladım içki arkadaşımı Uteybe'yi
Kadınlarının, başlarını iple [yas için] bağladıktan sonra
Güzel övgüleri malıyla satın alan biridir, Uteybe
Ve dostlara büyük kazanları hazırlayandır, Uteybe

Mâlik b. Nüveyre şöyle dedi:

Eğer öldürürlerse bizden kerim bir adamı, bizler
At sahipleriyiz, sizi toynaklarla tökezlettiğimiz zaman
Kavminin musibeti büyük olmasına rağmen şunu söylerim ki
Feda olsun Huleys'e, herhangi bir intikamcının iki teyzesi

Züâb'ı ziyaret etti mi ölümü, ona şefkat duymadan?
Ve develerin sevkedilmesine bakmadan
Ömrüne yemin olsun ki Temîm unutmaz anlaşmalısını
Ve süvarisini; akın yapılan diğer gecelerde

Onlardan birisi de Zü'l-hımâr'dır. O Avz b. Rebî' b. Simâ'a b. Hârise b. Sâ'ide b. Cezîme'dir. -O aynı zamanda örtülüdür (Zü'l-hımâr). Alnında bir parlaklık vardır. O da bu parlaklığı bir örtüyle örterdi. Onun kavminin dediğine göre baskın yaptıkları bir kavimden bir örtü ele geçirdi ve onu örtüyordu.- Onlar Cezîre'nin eşrafıydılar.

Onlardan birisi de Şair Ukbe b. Hübeyre b. Ferve b. Amr b. Ubeyd b. Es'ad b. Cezîme b. Mâlik b. Nasr b. Ku'ayn'dır. O şöyle der:

Tut ki o helak olup gitmiş bir câriyedir
Onu idare ediyordu Yezîd ve Yezîd'in babası

Kitabımızda onunla ilgili geçmiş bir bahis vardır. Âsım b. Ebü'n-Necûd Cezîme b. Mâlik'in mevlâsıydı. Ebü'n-Necûd'ün adı Behdele idi.

Üsâme b. Nasr'ın *Umeyr*, *Amr*, *Nümeyr*, *Züeybe*, *Hârise* ve *Büceyr b. Üsâme* adlarında çocukları vardı.

Ebû Semmâl

Onlardan birisi de Ebû Semmâl'dır. O Sem'ân b. Hübeyre b. Müsâhik b. Büceyr'dir. Kendisi şerif ve şair bir adamdı.

Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre Ebû Semmâl'in ismi Berâ b. Sem'ân'dır. Ebû Semmâl Kâdisiye Savaşı'na katıldı. O gün kabilenin ileri gelenlerindendi. Ebû Semmâl Ramazan ayında, Necâşî el-Hârisî ile birlikte içki içerdi. Bu yüzden kendisine had uygulandı. Necâşî bunun hakkında şöyle der:

Dövdüler beni sonra da "kaderdir" dediler
Versin olara Allah, en kötü kaderi

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Ebû Semmâl yaşlı olduğu bir sırada Ubeydullah b. Ziyâd'ın yemeğinde hazır bulundu. Bir gün ona, "Fırıncını gönder de bana bir yemek yapsın." dedi. Ubeydullah b. Ziyâd da gönderdi. Fırıncı geldiği zaman onu tandırın yanına oturttu; yemek yapması için ona ne

un ne başka bir şey verdi. Kavmini davet etti; sonra fırıncıya, "Bize yemek ver." dedi. Fırıncı, "Vallahi sen bana, yemek hazırlayacak bir şey vermedin." dedi. Bunun üzerine Ebû Semmâl, "Eğer yanımızda un, et ve baharat olsaydı Ümmü Semmâl [eşi] bize yeterdi." dedi. Haber İbn Ziyâd'a ulaştı. Hemen ona un ve diğer yemek malzemelerini de gönderdi. Sonra, "Kavmini davet et." dedi. Halk, "Ebû Semmâl'in fırıncısından daha boş" ve "Ebû Semmâl'in fırıncısından daha fakir…" demeye başladılar.

Dediler ki: Ebû Semmâl büyük burunluydu. Kendisi, "Kâdisiye'ye Benî Esed'den 70 adam gelmiştir. Hepsinin burnu benimkinden büyüktür." dedi.

Benî Sa'd b. Hâris b. Sa'lebe'den biri olan Fakih Vâsıl b. Hayyân el-Ahdeb el-Esedî'nin annesi Ebû Semmâl'in çocuklarındandı. Vâsıl hicretin 120. yılında vefat etti.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Abdullah en-Necâşî de Ebû Semmâl'in çocuklarındandı. Ebû Câfer Mansûr'un Ahvâz valiliğini yapmıştır. Kendisi aşırı bir Râfizîydi. Onun oğlu Muhammed b. Abdullah, İstahr valiliğine atanmıştı.

Hâlid b. Ebah b. Abdullah

Benî Üsâme'den birisi de Hâlid b. Ebah b. Abdullah b. Hâris b. Nümeyr b. Üsâme'dir. Bedr b. Amr el-Fezârî'nin öldürüldüğü gün Benî Esed'in başındaydı. Benî Esed o sırada, Benî Fezâre ve Gatafân'ın üzerine gece baskını düzenlemişti. Bedr b. Amr b. Cüveyye Gatafan'dan bindi ve Benî Esed'in yurduna giderek onlara saldırdı. O gece Bedr b. Amr b. Cüveyye öldürüldü ve topluluğu dağıldı. Bedr b. Amr'ı öldüren Enes b. Müsâhik b. Büceyr b. Üsâme idi. Kelbî'nin dışındakilere göre onu Ebah'ın kendisi öldürdü.

Ebü'l-Yakzân'a göre Bedr b. Amr, Hicr'de öldürüldü. Onlardan [Benî Fezâre'den] bir şair şöyle dedi:

Sorsaydın ey kadın ve soran birisin sen
Hicr'de meydana gelen olayları, haberdar edilirdin
Bizden ve Gatafanlılar'dan, kuşattıklarında
İki süvari grubun karşılaştığı yerde; Bedir tarafından

Onlardan birisi de *Rebî' b. Hübeyre b. Müsâhik*'tir. Kâdisiye Savaşı'nda Benî Esed'in ileri gelenlerindendi.

Birisi de *Kabîsa b. Bürme b. Muâviye b. Ebû Süfyân b. Münkız b. Vehb b. Umeyr b. Üsâme b. Nasr*'dır. Kendisi seyyid birisiydi.

Birisi de *Cerrâh b. Sinân*'dır. [Hâricî olan] bu Cerrâh b. Sinân, köprü altında kama ile Hasan b. Ali'ye saldıran adamdır. Bununla ilgili haberi daha önce yazmıştık.

Nasr b. Üsâme'nin *Hâris* ve *Mâlik b. Nasr* adlarında çocukları vardı. Mâlik için "Ukde" denilirdi. O Benî Tağlib'in içindeydi.

Benî Züeybe, Benî Nasr'dandırlar. Bunlar Tuleyha b. Huveylid ile birlikte Ridde savaşlarında savaşırken öldürüldüler. 30 kişiydiler. Hatîe şöyle dedi:

Benî Abs'ın mabadına ve Tay'ın yok edilmesine
Ve Benî Dûdân'ınım... Hâşâ Benî Nasr'dan

Benî Nasr'dan birisi de Nissâr günü[318] Benî Esed'in reisi olan Avf b. Abdullah b. Âmir'dir. Benî Temim ve Benî Amir; Benî Esed, Ribâb[319] ve Benî Zibyân'a karşı Benî Temîm'in Ribâb'a -Beni Temim'in amcaları olan Benî Dabbe ve diğerlerine (Beni Abdümenat)- akınlar düzenlemesi sebebiyle savaştılar. Deniliyor ki: Onların reisi Hâlid el-Mehzûl el-Esedî idi. Benî Âmir'e savaş kızıştı [kaçmadılar kayıplar verdiler] ve Benî Temîm hezimete uğradı [kaçıp kurtuldular]. Bundan sonra Ceffâr günü Benî Temîm sabretti [savaş meydanından kaçmadı] ve [buna rağmen hezimete uğrayıp kayıplar verince] öfkelendi. Bunun üzerine Bişr şöyle dedi:

Temîm öfkelendi, Benî Âmir öldürüldü diye
Nessâr günü… Büyük felaketle kınanmışlardı Benî Temîm

Vâlibe b. Hâris b. Sa'lebe b. Dûdân'ın *Züeybe*, *Üsâme*, *Nümeyr* ve *Üreyl b. Hâris* adlarında çocukları vardı.

---

318 Nissâr, Benî Âmir b. Sa'saa'ya ait bir sudur. Bazılarına göre en-Nessâr, Hama yakınlarında olan bir dağdır. (*Mu'cemü'l-Büldân,* V, 283.)

319 Ribâb: Benî Dabbe ve Benî Abdümenat'a verilen isimdir rubb'a رُبّ (hurma suyuna) ellerini sokarak antlaşma yaptıkları için bu şekilde tesmiye edilmişledir. Bkz. *el-Kâmil fi't-Târîh*, s. 553. (Yazma Eser Uzmanı)

Züeybe'nin *Mâlik*, *Âmir* ve *Bervân b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Mâlik'in *Ebû Sûd*, *Üreyl* ve *Ka'b b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Mâlik b. Cünâde b. Süfyân b. Vehb b. Ka'b'ın çocukları olan *Hamel*, *Ahşem* ve *Ziyâd* da onlardandır. Bunlar Kâdisiye Savaşı'nda bulundular. Denildiğine göre Hamel, Nu'mân b. Mukarrin el-Müzenî ile beraber Nihâvend Savaşı'nda da hazır bulundu.

Bir de *Ebû Heyyâc* vardı. Bu Amr b. Mâlik b. Cünâde'dir. Ömer b. Hattâb onu Kûfe arazileri üzerine görevlendirmişti. Ebü'l-Yakzân'a göre İbnü'z-Zübeyr zamanında Ebû Heyyâc Rey şehrine vali yapıldı. İbn Humâm aşağıdaki beytinde onu kastediyor; şöyle der:

Mihrân'ın tayin ettiği valiye gelince
Mihrân gitti kınanmış olarak fakat duruyor vali

Mihrân Ziyâd'ın mevlâsıydı ve Ebû Heyyâc'a vesile olmuştu. Ubeydullah b. Ziyâd Mihrân'a çok değer veriyordu.

Onlardan birisi de *Bişr b. Gâlib b. Mâlik b. Rebî' b. Ka'b b. Cünâde b. Süfyân* idi. Kendisi yakışıklı ve fesahat sahibi bir insandı. Bişr, Mus'ab'ın şurtasının başındaydı. Haccâc onu Şebîb el-Hâricî'nin üzerine gönderdi. Şebîb onu öldürdü. Bişr şerif bir insandı.

Şair şöyle dedi:

Ağladı Bişr'in evi hüznüne; şundan dolayı ki
Hilâl b. Merzûk İbn Gâlib'in tekesiyle değişti
Bu ancak şuna benzer ki bir gelin
Hâşim'den zorla alınıp Muhârib'e götürülür

Birisi de *Kadd b. Mâlik b. Habîb b. Rebî' b. Ka'b b. Üreyl b. Züeybe*'dir. Nâbiğa onun hakkında şöyle der:

Harrâb ve Kadd'in ailesi için şerefte öyle bir kale vardır ki
Uçurulmaz onun kargaları[320]

320 Nâbiğa'nın bu beyti ZZ neşrinde (ولرهـطِ حرّابٍ وقَد سُورةٌ في البرّ ليس غُرابُها بِمُطارِ) şeklinde iken başka kaynaklarda (ولآلِ حَرَّابٍ وقَدٍّ سَوْرَةٌ.. في المَجْدِ، لَيْسَ غُرَابُهَا بِمُطَارِ) şeklindedir. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (سور) maddesi) Biz çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

Şair Kümeyt şöyle dedi:

Ve Avf ve Harrâb ve Kad b. Mâlik
Hayye ve Kayslılar... Bunlar savaş sancaklarıdırlar

Birisi de *Harrâb b. Züheyr b. Mâlik b. Hetyem b. Atyer b. Bervân b. Züeybe*'dir.

Birisi de *Mûkid*'dir. O Âmir b. Harbeş'tir. Doğru olan görüş budur. Bazılarına göre Harîş b. Nümeyr b. Vâlibe'dir.

Birisi de *Harmele b. el-Kâhil b. Cezzâr b. Seleme b. Mûkid*'dir. Bu adam, Hüseyin b. Ali (as) ile birlikte olan Abbas b. Ali b. Ebû Tâlib'i öldüren şahıstır. Ona "el-Mûkid" denilmiştir çünkü misafirler için ateş yakardı. O şöyle der:

Ateş yakarım misafirler için
Nihayet alırım onları, ateşime yöneldiklerinde
Hiç kimse beni cimrilikle itham etmemiştir
Elbisemi de bir ayıpla kirletmedim, bugüne kadar

Bazılarına göre Mûkid, çok fesatlık yaptığı ve insanlar arasında fitne ateşini alevlendirdiği için ona bu isim verilmiştir.

Birisi de *Şuteyr b. Hâlid b. Rizâm b. Avf b. Âmir b. Züeybe*'dir. Şair onun hakkında şöyle der:

Sen dağı veya Şuteyr b. Hâlid'i unutuyorsun
Ve Dalfâ'da akşamlayanı terk ediyorsun

Ebû Ubeyde şöyle dedi: Denildiğine göre bu beyit Şuteyr b. Hâlid b. Nüfeyl b. Amr b. Kilâb hakkında söylenmiştir. Beytin aslı şöyledir:

Sen dağı ve Şuteyr b. Hâlid'i unutuyor musun?
…

Şuteyr'i, Dırâr ed-Dabbî öldürdü.

İbn Dabbâ el-Vâlibî

Onlardan birisi de Mahzûm b. Dabbâ b. Mahzûm b. Üsâme b. Nümeyr'dir. Bişr b. Ebû Hâzim onun için şöyle der:

Kim, İbn Dabbâ'nın öldürülmesiyle alay ediyorsa
Bilsin ki İbn Dabbâ'nın öldürülmesinde alaya alınanlar vardır

Dediler ki: Benî Esed b. Hüzeyme'ye ait bazı atlılar Benî Ebû Bekir b. Kilâb'ın üzerine baskın yaptılar. İbn Dabbâ el-Vâlibî, Bersen b. Ebû Rebîa b. Abd b. Ebû Bekir b. Kilâb'ı öldürdü. Benî Esed hayvanları götürdüler. Benî Kilâb da Türebe'deydiler.[321] Bunun üzerine Bersen'in kardeşi Ka'b b. Ebû Rebîa bineğine atladı ve Benî Kilâb'dan yardım istedi. Benî Kilâb hemen onlarla birlikte yola çıktılar. Benî Ebû Bekir b. Kilâb'dan Benî Abd b. Ebû Bekir b. Kilâb dışında kimse yoktu. Fazla zaman geçmeden onlara yetiştiler. Hemen Bersen'in katili İbn Dabbâ'yı yakaladılar ve onu Ebû Rebîa b. Abd'a teslim ettiler. Deniliyor ki: Onu Rebîa b. Amr b. Abd'a teslim ettiler. O da İbn Dabbâ'yı vurdu ve öldüğünü sanarak onu bıraktı. Sonra yanından ayrıldı ancak İbn Dabbâ'da hayat vardı. Atlar çekildi; İbn Dabbâ da kendisine geldi ve kavmine katıldı. Sonra Benî Cefre b. Kilâb'a geldi. Bir müddet komşu olarak onların yanında kaldı. Onlar da onu korudular ve ona, "Onlar senden intikamlarını aldılar. Fakat sen canlandın ve onlar bir şey yapamamış oldular." dediler. İbn Dabbâ orada bir yıl kaldı.

Sonra insanlar Türbe'ye geldiler. Benî Câfer ve Abdullah b. Kilâb da Türbe'nin aşağısına geldiler. Benî Câfer'de, damatları Mâlik b. Rebîa b. Abdullah b. Ebû Bekir b. Kilâb vardı. Bersen'in kardeşi Ka'b, Mâlik b. Rebîa'nın yanına geldi ve ondan İbn Dabbâ'nın açıklarını ve gaflet anlarını öğrenmek istedi. O da ona söyledi. Deniliyor ki bunları kendisine söyleyen Cidar b. Âmir b. Ka'b b. Kilâb'dır. Ka'b, İbn Dabbâ'yı öldürmek için fırsat kollamaya başladı. Nihayet bir gün bir havuz sıvıyordu. Ona bir mızrak attı; mızrak yan tarafına isabet etti. İbn Dabbâ havuzun içine düştü [ve orada öldü]. Ka'b kaçıp kavminin yanına gitti. Benî Câfer İbn Dabbâ'nın öldürüldüğünü öğrenince bir araya gelip toplandılar. Mâlik b. Rebîa b. Ebû Abdullah b. Ebû Bekir onların yanına geldi ve "Ka'b, intikamını almak için öldürdü. Ben İbn Dabbâ'nın diyeti için 40 deve vereceğim. Bu benim oğlum Kuhâfe'dir; diyet için yanınızda rehin olsun." dedi.

321 Türebe, Mekke'ye yakın bir vadidir. Aralarında iki günlük bir mesafe vardır. (*Mu'cemü'l-Büldân*, II, 21)

İbn Dabbâ'nın öldürülme haberi Avf b. Ahvas b. Câfer'e ulaştı. O sırada kendisi gazadaydı. Gitmesi ve dönmesi bir oldu.[322] Hemen Rebîa b. Ka'b b. Abd b. Ebû Bekir'i yakaladı. Bunun üzerine Benî Câfer'in damadı Mâlik b. Rebîa, "Ey Benî Câfer! Yanınızda iki esir var. Birisi savaş esiri, diğeri ise barış döneminin esiridir. Hangisini alacaksanız onu seçin." dedi. Onlar ise "Biz barış dönemin esirini seçeceğiz." dediler ve Kuhâfe'yi aldılar. Rebîa b. Ka'b b. Abd'ı bıraktılar; nihayet babası onlara 40 deveyi getirince onu da serbest bıraktılar. Benî Câfer 40 deveyi Benî Dabbâ'ya gönderdiler. Develeri götürdüklerinde Benî Abd b. Ebû Bekir onların karşısına çıktılar ve develeri onlardan aldılar. Bunun üzerine Bişr b. Ebû Hâzim şöyle dedi:[323]

Kuşkusuz İbn Dabbâ'yı yerleşmeye zorlayan şey
Bir çorba, bir de Kanân ve Menver[324] *dağındaki otlaklardır*
Ve ülkesinin ortasında altı bin [at]
Kumu sürüyorlar ve süt içirilip yemleniyorlar
Çağırdı, helakin komşusu Utbe'yi[325] *ve aldattı onu*
Hep sürünün arkasında giden kısa boylu, boynuzsuz bir koç

Şiirde geçen Ecem (أجـم) "boynuzu olmayan koç" ve el-Hadûr (الخدور) "ağır yürüyen" anlamına gelir.

Başı etli, toktur, çöküyor odasında
Husyeleri yeni, husye ile mabadının arası şişkin ve tüyleri çok yaşlı biri

Şiirde geçen el-Mu'ber (المعبـر) "yaşlı", el-Afl, "husye ile mabad arasındaki kısım" anlamına gelir.

Göğsünde esmer bir mızrak vardır, sanki onun boğumları
Kuru hurma çekirdeği gibi güçlü şekilde sallanıp duruyor

---

322 Bu cümlenin Arapçası (رجع عَوْدُه على بَدْئِه) şeklindedir. Bu bir deyimdir. Sibeveyh'e göre deyim, "Gidişi bitmeden dönüşü başladı." anlamındadır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (عود) maddesi) (çev.)

323 Bişr b. Ebû Hâzim'in divanındaki bu şiiri, *Ensâb*'daki şeklinden çok farklıdır. Neredeyse birbirinin aynı olan hiçbir beyit yoktur. (bkz. *Dîvânu Bişr b. Ebû Hâzim el-Esedî*, s. 71 vd., Beyrut, 1994) (çev.)

324 Hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde, vâv'ın üzerine şedde konulmak sûretiyle (مُنَوَّر) şeklinde yazılmış olsa da *Lisânü'l-Arab*'ın müellifine göre Bişr b. Hâzim'in şiirinde yer alan (منـور) kelimesi "Menver Dağı"nı ifade etmektedir. Menver Dağı Benî Süleym taşlığında bulunan bir dağdır. (bkz. *Lisânü'l-Arab* (نـور) maddesi) (çev.)

325 Utbe'den maksat, Utbe b. Ca'fer b. Kilâb'dır. Şair, Utbe'nin helak olmanın komşusu olduğunu, yani kimseyi koruyamayan, sürekli sürünün arkasında giden kısa boylu bir koç olduğunu söyleyerek onun işe yaramaz bir korkak olduğunu ifade etmeye çalışıyor. (bkz. *Dîvânu Bişr*, a.y.) (çev.)

Vermiştir mevlân sana bu zilleti, öfkesinden
Tıpkı güvercinin boynundaki halka gibi Benî Câfer'in boynuna takmıştır
Çocukları yaşamayan kadınlar, çiğniyorlardı onun [İbn Dabbâ'nın] mezarını
Ve "Atılmaz mı, kişinin üzerine bir izar" diyorlardı

Câhiliye Araplarına göre çocuğu yaşamayan ve çocuğu olmayan kadın, mazlum veya şerif bir şekilde öldürülen bir adamın kabrini çiğneyip etrafında dolaştığı zaman artık çocukları ölmez ve çocuk doğurabilirdi. Dedi ki: Bu zat, soyulmuş ve çıplak halde bırakılmıştı.

Onlardan birisi de *Sevb b. Tülde*'dir. Bu zat Câhiliye döneminde bir asır yaşadı. Sonra İslâm dönemine yetişti. Muâviye ona, "Diyet ödemeyecek misin?" dedi. Sevb b. Tülde, "Benî Vâlib'e üç kere mi diyet ödeyeceğim?" dedi. [Yani 50 yılda bir olmak üzere peş peşe 150 yıl diyet mi ödeyeceğim, demek istedi.]

Onlardan birisi de Şair *Bişr b. Ebû Hâzim*'dir. Ebû Hâzim'in ismi Amr b. Avf b. Himyerî b. Nâşire b. Üsâme b. Vâlibe'dir.

Sa'd b. Hâris b. Sa'lebe'nin *Nehd*, *Sehm*, *Âmir*, *Ka'b*, *Rebîa*, *Hanzale* ve *Avvâm b. Sa'd* adlarında çocukları vardı.

Nehd b. Sa'd'ın *Ka'b*, *Utbe*, *Birbât* ve *Medhî b. Nehd* adlarında çocukları vardı.

Benî Ka'b b. Nehd'den birisi şair *Sâlim b. Vâbisa b. Utbe b. Kays b. Ka'b b. Nehd*'dir. O Muhammed b. Mervan'ı medhederken şöyle diyendir:

Dişi olarak kabul etmesin, göbeği olan birisini
Bineğe binen ve çadırı çok büyük olanı
Kılıçları çadıra direk yapan, alnı beyaz at gibi
Ve bayrağıyla yürür, tıpkı eğri yürüyen deve gibi

Sâlim'le ilgili haberi Mus'ab b. Zübeyr'in öldürülmesi bahsinde anlattık.

Birisi de şair *Ukbe b. Mürted b. Dübeyr b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ka'b b. Nehd*'dir.

Sa'd b. Sa'lebe b. Dûdân'ın *Hâris b. Sa'd* adında çocuğu vardı. O aynı zamanda el-Hallâf'tır. Bir de *Mâlik b. Sa'd* vardı.

Hâris b. Sa'd'ın *Mâlik*, *Danne*, *Mürre*, *Cüşem*, *Sev'e* ve *Ganm b. Hâris* adlarında çocukları vardı.

Benî Cüşem b. Hâris'ten birisi *Fakih Ebû Husayn*'dır. O Osman b. Âsım b. Husayn'dır. Onlar Benî Esed'den Benî Mürre b. Hâris b. Sa'd'ın içindeydiler. Ebû Husayn hicretin 128. yılında Kûfe'de vefat etti.

Mâlik b. Hâris b. Sa'd b. Sa'lebe'nin *Hir* (هِرّ) *b. Mâlik* ve *Züeybe b. Mâlik* adlı çocukları vardı.

Hir b. Mâlik'in, *Âmir* ve *Riâb b. Hir* adlı çocukları vardı.

Âmir b. Hirr'in *Cüşem* ve *Haddân b. Âmir* adlarında çocukları vardı.

Ebû Abîd Ebras ve İmruülkays

Cüşem'in *Ebras* adında çocuğu vardı. O şair Abîd b. Ebras'ın babasıdır. O İmruülkays b. Hucr el-Kindî'ye şöyle diyendir:

Ey zillet içinde gösterip korkutarak
Bizi babasının öldürülmesiyle korkutan!
Sordun mu Kinde'nin tümüne acaba?
Yüz çevirdiklerinde, nerededir diye?

Dediler ki: İmruülkays'ın babası Hucr b. Hâris Benî Esed'in başındaydı. Her yıl her adamdan iki ölçü kıl, iki ölçü yün, iki tulum yağ, iki tulum peynir ve bir koç alırdı. Bu aldıklarını kendi cömertliğinde kullanırdı. Bir müddet böyle devam etti. Sonra bir gün harac toplayıcısını Benî Esed'e gönderdi. Halk harac vermedi ve onun elçisini de dövdüler. O gün Hucr Tihâme'deydi. Bunun üzerine Hucr, Rebîa kabilesinden bir askerî birlik, yine Kays ve Kinâne'den, kardeşinin askerlerinden oluşan bir birlikle onların üzerine gitti. Hucr onların elebaşlarını yakalıyor ve sopalarla öldürüyordu. Onlara "*Abîdü'l-Asâ*" [sopanın kulları] denildi. Bununla da kalmayarak mallarını serbest yaptı ve onları Tihâme'den sürdü. Hatta onları hiçbir beldede iskân etmeyeceğine yemin etti. Bir ara Amr b. Mes'ûd b. Kelede b. Mürâre el-Esedî'yi -kendisi lider bir kişiliğe sahipti- ve Abîd b. Ebras'ı hapsetti; sonra onları geri gönderdi. Deniliyor ki: Bu davranışı, Abîd'in ona kasidesini söylemesinden dolayı idi. O kasidesinde şöyle diyor:

Boz yeminini, -lanetlik işten uzak olasın- boz
Ayıp vardır kuşkusuz, senin söylediğinde
Onların üzerinde hükümdarsın, sen
Ve onlar köledirler, kıyamete kadar

Sonra onlar sabahleyin, Hucr'un olanlardan habersiz olduğu bir vakitte askerlerine saldırdılar. Onun çadırına da yöneldiler. Benî Esed'den İlbâ b. Hâris b. Hârise el-Kâhilî mızrakla onu yaraladı. Hucr onun babasını öldürmüştü. İlbâ onu sopayla dövmeye başladı. Mızrak darbesi Hucr'un diz altındaki atar damarına denk gelmişti ve öldü. Hucr öldürülünce Benî Esed, "Ey Benî Kinâne! Bu adamın bize ne kadar kötü davrandığını biliyorsunuz. Onun malını yağmalayın ve beyaz develerini götürün." dedi. Onlar da mallarını paramparça ettiler ve Hucr'un cenazesini beyaz bir örtüye sarıp onu yolun üzerine attılar. Amr b. Mes'ûd fırladı; onun çoluk çocuğunu yanına aldı ve "Ben onları koruma altına alıyorum." dedi.

Oğlu İmruülkays Bekir b. Vâil'den yardım istedi; ona olumlu cevap verdiler. Haber Benî Esed'e gelince, hemen kaçıp geceleyin Benî Kinâne'nin yanına geldiler. Sonra onların yanından ayrılıp gittiler. İmruülkays, Benî Esed'dendir zannıyla Benî Kinâne'nin kapısını çaldı ve onları öldürmeye başladı. Sonra, "Hucr'un intikamı için…" dedi. Onlar, "Lanetlik işten uzak olasıca Biz senin intikamın içinde değiliz. Biz Benî Kinâne'yiz. Benî Esed yanımızdan çıkıp gittiler." dediler. Bunun üzerine İmruülkays şöyle dedi:

Ah ey Nefsim! Benî Kâhil'i elinden kaçırdıkları zaman, ah!
O şerefli hükümdarı öldürenleri
Yemin olsun, reisim yanlış yapmazdı

Yine şöyle dedi:

Ah ey nefsim! Hasret çek, bir kavmin ardından!
Onlar [yürek soğutan] şifaydılar fakat yakalanamadılar
Korudu onları dedeleri, babalarının çocuklarıyla
Ve iki uzunla [at ve süvarisiyle]… Cezalandırma olmadı
Yetişti develere İlbâ, ölüm korkusu içinde
Eğer yetişseydin ona, boşalırdı süt çanağı

Daha sonra İmruülkays Benî Esed'e geldi ve onlarla savaştı ve onlardan çok sayıda insan öldürdü. Abîd denilen şahıs Ceffâr günü şöyle diyendir:

Temîm'den bana gelen habere göre onlar
Kızmışlar Benî Âmir'in ölüleri için ve öfkelenmişler
Şuna rağmen ki yemin olsun babanın ömrüne, yanımda kolaydır
Ve kınanmaları bana çok kolay olacaktır

İmruülkays, Benî Esed'i yok etmek için Kaysar'dan yardım istemek üzere Bizans'a gitti. Orada öldürüldü ve Ankara'da defnedildi.[326]

Dediklerine göre Hîre hükümdarı, onun [mezarını] ziyaret etmek için yola çıkan adamı öldüreceğine yemin etti. Hîre hükümdarı Abîd'le karşılaştı ve ona,

"*Ailesinden uzak bir şekilde yola çıkan adam"* şeklinde başlayan kasideni bana oku" dedi. O şöyle dedi:

Ailesinde uzaklardadır Abîd
O ne yaratır ne de iade eder

Abîd b. Ebras'ın çocuklarından birisi *Bedr b. Disâr b. Rebîa b. Abîd b. Ebras*'tır. Kendisi fakih bir adamdı.

Haddân b. Âmir'in *Muâviye*, *Şebîb* ve *Takıyye b. Haddân* adlarında çocukları vardı. Hucr b. Hâris'i öldürtmemek için üzerine kapananlar bunlardı.

Riâb b. Hirr'in *Rebîa* adında çocuğu vardı.

Rebîa'nın *Süveyd* -Ebû Cübeyle; reis olmuştur- ve *Sa'lebe b. Rebîa b. Riâb* adlarında çocukları vardı.

Sa'lebe'nin *Avsece Ebû Müslim b. Avsece* adında çocuğu vardı. Bu zat, Kerbela'da Hüseyin b. Ali ile birlikte öldürüldü.

Züeybe b. Mâlik'in *Sa'lebe* adında bir çocuğu vardı.

Sa'lebe'nin *Ubeyd b. Sa'lebe* adında çocuğu vardı. Ubeyd, Amr b. Şâs b. Ebû Belî'nin dedesi olan Belî'nin babasıdır. O Ubeyd b. Sa'lebe b. Züeybe b. Mâlik b. Hâris b. Sa'lebe'dir. Amr b. Şâs şairdi.

326 Miladî 545 yılında Ankara'da vefat ettiği ve mezarının Ankara yakınlarındaki Hıdırlıktepe'de olduğu söylenmektedir. (çev.)

Mürre b. Hâris b. Sa'd'ın Huzâr, *Zeyd*, *Kunfuz*, *Rebîa* ve *Rifâa b. Mürre* adlarında çocukları vardı.

Hizâr b. Mürre'nin *Rebîa b. Cuzâr* adında çocuğu vardı. Rebîa kâhin idi ve yanına gidiliyordu. Hâlid b. Mâlik b. Rib'î en-Nehşelî ve Ka'ka' b. Ma'bed b. Zürâre onun yanına gittiler. O Ka'ka''ı tercih etti. Nâbiğa onu zikredip şöyle diyor:

Zırhlarını içinde taşıyan İbn Kûz'un ailesi
Bir de Rebîa b. Cuzâr'ın ailesi

Bir de *Umeyre b. Cuzâr* vardı.

Umeyre'nin *Hâris ve Şüreyh b. Umeyre* adlarında çocukları vardı.

Rebîa b. Cuzâr'ın *Mâlik b. Rebîa* adında çocuğu vardı.

Kays b. Rebî'

Onlardan birisi Fakih *Kays b. Rebî' b. Hâris b. Kays el-Kûfî*'dir.

Hâris b. Kays b. Rebî' müslüman olduğunda yedi kadınla evliydi. Kendisine, "Bir müslümana ancak dört eş helal olur." denildi. Hâris eşlerini çağırdı ve onlara, "Gelin bana doğru!" dedi. Geldiler. Sonra, "Dönüp gidin!" dedi. Onlar da döndüler. Maksadı, yanında tutacak dört kadını seçmekti. Onlardan her birisi ona, "Allah aşkına, sohbet ve hürmet aşkına beni kendinden ayırma!" diyordu. Sonunda dört tanesini yanında tuttu ve diğerlerini terk etti. Yanında tuttuğu kadınlar onun amcalarının kızlarıydı. Yanında tuttuğu kadınlardan birisi de Kays b. Rebî'in ninesiydi. Kays b. Rebî'in künyesi "Ebû Muhammed" idi. Hicretin 168. yılında vefat etti.

Birisi de *Kabîsa b. Câbir b. Vehb b. Mâlik b. Umeyre b. Cuzâr b. Mürre b. Hâris b. Sa'd b. Sa'lebe*'dir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Muhammed b. Kays b. Rebî'den, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Kabîsa b. Câbir Cemâcim gününden önce vefat etti. Dedi ki: Ömer'den rivayette bulunmuştur.

Kabîsa b. Câbir'in çocuklarından birisi de *Müleys*, *Verdân* ve *Fâtıma*'dır. Fâtıma, Fakih Rebî' Ebû Kays b. Rebî'in annesidir.

Süvâe b. Hâris b. Sa'd'ın, *Ganm* ve *Mâlik b. Süvâe* adında çocukları vardı.

Ganm'in *Muhallim*, *Huddân* ve *Himyerî b. Ganm* adlarında çocukları vardı.

Muhallim'in de *Abdusebîr* adında çocuğu vardı.

Hişâm b. Muhammed el-Kelbî şöyle dedi: Bana babam anlattı, dedi ki: Abdusebîr'in oğluyla karşılaştım; bana, "Babam Câhiliye döneminde Sebîr dağının[327] eteğinde dünyaya gelmişti. Bu yüzden ona 'Abdusebîr' denildi." dedi.

Onun çocuklarından birisi *Murakki b. Kumâme b. Huveylid b. Usum b. Evs b. Abdusebîr*'dir. Hüseyin b. Ali ile beraber iken yaralandı ve bu yaradan dolayı daha sonra Kûfe'de vefat etti.

Mâlik b. Sa'd b. Sa'lebe'nin *Sübey*, *Amr*, *Şüreyh*, *Hamhame* ve *Abbâd b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Amr b. Mâlik'in *Hâris* adında bir çocuğu vardı.

Onlardan birisi Şiî bir şair olan *Kümeyt b. Zeyd b. Ahnes b. Zeyd b. Mücâlid b. Rebîa b. Kays b. Hâris b. Âmir b. Amr b. Mâlik b. Sa'd b. Sa'lebe*'dir.

Onlardan birisi de şair *Mirdâs b. Hizâm*'dır. Bir de *Cüleyh* vardı. O Rebîa b. Eslem b. Amr b. Mâlik b. Sa'd b. Sa'lebe'dir.

Onlardan birisi de *Sinân b. Ma'şer b. Hir b. Zâlim b. Mahzûm b. Amr b. Mâlik*'tir.

Mâlik b. Sa'lebe b. Dûdân'ın *Gâdire* ve *Amr b. Mâlik* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Hârice'nin annesi Amre el-Beceliyye'dir. Bir de *Sa'lebe ve Sa'd b. Mâlik* vardı. Onların annesi el-Bârikiyye'dir.

Benî Zinye

Bir de Mâlik b. Mâlik vardı. Onlar Benî Zinye'dirler. Onun annesi Selmâ bt. Mâlik b. Ganm b. Dûdân'dır. Resûlullah'ın (sas) yanına bir heyet içinde geldiler. Selmâ ve Nâkımiyye olan Rekâş bt. Âmir, Sa'd b. Zeydü-

327 Mekke'nin en büyük dağlarından birsidir. (*Mu'cemü'l-Büldân,* III, 184.)

menât b. Temîm'in eşleriydiler. [Rekâş'ın babası] Âmir ise Nâkım b. Ceddân b. Cüdeyle b. Esed b. Rebîa b. Nizâr'dır. Hem Selmâ hem Nâkımiyye kavimlerinin yanına döndüler. Her ikisi de doğum ayındaydılar ve doğum yapmaları bekleniyordu. Selmâ, Mâlik b. Sa'lebe ile evlendi. Mâlik b. Mâlik onun yatağında dünyaya geldi. Nâkımiyye Muâviye b. Bekir ile evlendi. Sa'sa'a onun yatağında dünyaya geldi. Selmâ, Mâlik b. Mâlik'i hoplatır ve şöyle derdi:

Feda olsun babam zina çocuğuma
Kurban olayım zina çocuğuma

Bu yüzden çocuğa "ez-Zinye" denildi. Benî Zinye'den biri olan *Hadramî b. Âmir*, bir grup içinde Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) onlara, "Kimsiniz?" dedi. Onlar, "Benî Esed'in Benî Zinye kolundanız." dedi. Resûlullah (sas), "Sizler Benî Reşde'siniz."[328] dedi. Sonra Resûlullah (sas) Hadramî'ye, "Kur'ân'dan bir şey okuyor musun?" dedi. Hadramî şu âyetleri okudu: "*Yüce rabbinin adını tespih et. O, yaratıp şekillendiren, ahenk veren ve düzene koyandır. O, (her şeyi) ölçüyle yapıp yönlendirendir. O, yeşil bitki örtüsünü çıkaran, sonra da onları çürüyüp kararmış çer çöpe çevirendir.*"[329] Sonra devamla, "O, hamilelere nimette bulunmuş da onlardan, iç zar ve işkembe arasından gezip dolaşan bir canlı çıkarandır." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Kur'ân'a ilavede bulunma! O şâfi ve kâfidir." dedi.

Mâlik b. Mâlik'in *Kayn*, *Ka'b*, *Huyey*, *Sa'd* ve *Rebîa b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Kayn'ın *Ka'b*, *Mâlik* ve *Habîb b. Kayn* adlarında çocukları vardı.

Ka'b'ın da *Züfer*, *Adî* ve *Dab b. Ka'b* adlarında çocukları vardı.

Dabb'ın da *Hemmâm* ve *Cüşem b. Dab* adlarında çocukları vardı.

Hemmâm'ın ise *Mevâile* adında çocuğu vardı.

Mevâile'nin *Kûz*, *Âmir*, *Mücemmi*, *Sahr*, *Zeyd*, *Garîb*, Cübeyl ve Muhâşin b. Mevâile adlarında çocukları vardı.

---

328 (الرُّشْد) ve (الرَّشَد) kelimeleri, dalaletin zıttı olan doğruluk ve hidayet manalarına gelmektedir. (çev.)
329 A'lâ, 87/1-5.

Onlardan birisi *Yezîd b. Huzeyfe b. Kûz b. Mevâile*'dir. Kendisi şerif bir insandı. Nâbiğa şöyle dedi:

Zırhlarını içinde taşıyan İbn Kûz'un ailesi
Bir de Rebîa b. Huzâr'ın ailesi

Hadramî b. Âmir

Onlardan birisi de şair *Hadramî b. Âmir b. Mücemmi b. Mevâile*'dir. Bu zat elçi olarak Resûlullah'ın yanına gelmiştir.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Selît b. Yerbû', Hadramî b. Âmir'i esir aldı ve ona iyilikte bulundular. Cerîr bu konuda şöyle dedi:

Hakemî ile sonra Hadramî ile
O gün atlar için engeller yoktu

Dedi ki: Hadramî şöyle diyendir:

Helak ettin, dostlarından topladığın askerlerini
Kötülerden toplayacağın ekserleri ara
Yemin olsun, hep bilinirdi onlarda
Hukukun engellenmesi ve lakapların çokluğu
Sonunda terk edildin, sanki onlardaki sesin
Sinek vızıltısı gibidir, bütün hüzünlü vak'alarda
Sen Saîd el-Hüzeym'e yanaş ve onu büyük tanı
Yahut senin yanında bilge olan İbn Cenâb'ı

Onların bazı kardeşleri vefat ettiler. Kalanlar onlara varis oldular. Benî Esed'den kendisine Cez denilen bir adam dedi ki: "Onlara varis olduğu için ölümlerine sevindi." Hadramî de şöyle dedi:

Söyledi Cez kuşkusuz, az da söylemedi
Ben güzel ve güçlü biriyle evlendim diye
Ey Cez! Eğer beni onunla itham ediyorsan[330]
Acilen onun gibi birisiyle karşılaşasın
Sevinirim eğer hayır görürsem, kerim insanlardan
Bir de şeref ve hayır olan develerin bana miras kalmasından.

330 "Benim onunla zina ettiğimi yalan olarak bana nisbet ediyorsan" anlamındadır.

-Nice kardeşlerimin içinde de vardı
Yiğitler toz duman altında, mızrakları işlettikleri zaman
Şerefli bir süvari, güvenilir biridir kardeşim
Çok verir ve öldürür, kahramanları
Korur seni, eğer korkarak gidersen ona
Mutlaka yapar, eğer "Sana vereceğim" derse

Zeydü'l-Hayl Hadramî için şöyle der:

Eğer Câzî[331] *Hadramî'nin yanında olsaydı*
Kılıç ve mızrakları taşıyan bir at kafilesine dönüşürdü

Kudâm b. Hadramî Sıffîn Savaşı'nda, Ali b. Ebû Tâlib'in yanında, Benî Esed'in başındaydı.

Onlardan birisi de *Fakih Süfyân b. Seleme Ebû Vâil*'dir.

Dırâr b. Ezver

Birisi de Dırâr b. Ezver'dir. O Mâlik b. Evs b. Cezîme b. Rebîa b. Mâlik b. Mâlik'tir. Bu zat müslüman olduğu zaman şöyle dedi:

Attım kumar oklarını, câriyelerin şarkılarını ve içkiyi
Attım onları, ateşin içine ve lanetledim
Hamle yap ey atım, harbin şiddetli olduğu anda
Ve gayret göster, müşriklerle savaşmak için
Cemîle bana, "Böldün bizi
Ve kovdun ailenden herkesi bir tarafa" dedi
Ey rabbim! Zarar görmeyeyim satışımdan
Evet, dinimi almak için, sattım malımı ve ailemi

Dırâr, Mâlik b. Nüveyre et-Temîmî'nin katilidir. Mütemmim b. Nüveyre onun için şöyle der:

Ne iyi maktuldür, karanlık bastığında!
Rüzgârın şiddetle esip katil İbnü'l-Ezver'i okşadığı zaman

Resûlullah (sas) Mâlik b. Nüveyre'yi Benî Hanzale'nin zekâtlarını toplamakla görevlendirmişti. Resûlullah (sas) vefat edince, Mâlik b. Nüveyre

331 Atın adı bkz. *Kâmûsü'l-Muhît*, (الجَزاءُ) maddesi. (çev.)

elindeki sadaka mallarını attı ve "Mallarınızla baş başa kalın, ey Benî Hanzale!" dedi. Mâlik, Bitâh'ta Hâlid b. Velîd ile savaştı. Deniliyor ki: Mâlik savaşta öldürüldü. Yine deniliyor ki yakalandı ve öldürülmesi için Hâlid, Dırâr'a emir vedi. Dırâr onun boynunu vurdu.

Onlardan birisi de *Yezîd b. Enes b. Kilâb b. Tufeyl b. Revvâd b. Sa'd b. Mâlik b. Mâlik*'tir. Muhtâr b. Ebû Ubeyd es-Sekafî onu bir yere göndermişti. Bazı esirlerle birlikte geldi ancak kendisi ölmek üzereydi. O sırada, "Öldür... Öldür!" diye sayıklıyordu. Nihayet dili ağırlaştı; Bu kez eliyle işaret ediyordu. Eli de ağırlaşınca bu kez kaşlarıyla onlara bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Nihayet o halde vefat etti.

Benî Ka'b b. Mâlik'ten birisi de Benî Halef b. Ka'b'dan birisi olan *İsmâil b. Ammâr b. Uyeyne*'dir. O babası Ma'n hakkında şöyle der:

Ey Ölüm! Eğer Ma'n'ı bırakmayacaksan
Allah'ı sana hatırlatıyorum, benim nefsimi al!
Eğer bir şahıs, dostu için ölümle savaşacak olsaydı
Ben Ma'n için ölüm askeriyle savaşacaktım
Öyle ki ölüm, başına gelenlerden dolayı
"Al oğlunu senin olsun! İhtiyacım yoktur, bırak beni" derdi

Sa'd b. Mâlik b. Sa'lebe'nin *Süvâe*, *Amr* ve *Selâme b. Hâris* adlarında çocukları vardı. Selâme'nin *Luğan, Nâşib ve Hâris b. Selâme* adlarında çocuklar vardı.

Onlardan birisi *Eş'ar er-Rakbân*'dır. O Amr b. Hârise b. Nâşib'dir.

Süvâe b. Sa'd'ın *Mürâre* ve *Sayfî* adında çocukları vardı.

Mürâre'nin *Abd b. Mürâre* adında çocuğu vardı.

Abd'ın ise *Kelede* ve *Sümâme b. Abd* adında çocukları vardı.

Kelede'nin Amr b. Mes'ûd'un babası olan *Mes'ûd b. Kelede* adında çocuğu vardı. Onun hakkında şöyle denilmektedir:

Hey! Ölüm habercisi, Benî Esed'in en hayırlısının ölümünü haber verdi
Amr b. Mes'ûd'un ve kimseye muhtaç olmayan liderin ölümünü

Evs b. Hucr[332] onu methetmiştir. Kendisi şerif bir insandı.

Süvâe b. Hâris b. Sa'd'ın *Âmir*, *Sa'd*, *Nasr* ve *Hâris b. Süvâe* adlarında çocukları vardı.

Âmir b. Süvâe'nin *Rebîa* adında çocuğu vardı.

Rebîa'nın Kâhin *Avf b. Rebîa* adında çocuğu vardı. Uyeyne b. Hısn için aşağıdaki beyitleri söyleyen odur:

Hey! Bildirin benden bir bürhan Uyeyne ve kardeşlerine
Ben savaşın içinde olan bir adamdım
Bir câriyeye karşılık bir kavim helak ettiğim zaman
"Muzaffer" diye adlandırılırım zira biz zafer sahipleriyiz

Bir de *Mazhar b. Rebîa* vardı.

Hâris b. Süvâe b. Hâris b. Sa'd'ın *Cünbûb* ve *Avf b. Hâris* adlarında çocukları vardı.

Nasr b. Süvâe'nin *Nâşire* adında bir çocuğu vardı.

Nâşire'nin *Mâlik*, *Abdullah*, *Humeys*, *Hâris*, *Cüşem* ve *Kesr b. Nâşire* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Ebû Mizfâr*'dır. O *Mâlik b. Avf b. Muâviye b. Kesr b. Nâşire*'dir. Nâbiğa onun hakkında şöyle der:

Ebü'l-Mizfâr'ın komuta ettiği bir ordu

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Denildiğine göre Benî Nâşire, Benî Mâzin b. Amr b. Temîm'dendir. Şair şöyle dedi:

Sizler Benî Kâbiye b. Hurkûs'sunuz
Hepinizin kafası bağırtlak kuşunun yuvası gibidir

Dedi ki: Onlardan birisi de *Ukaysır*'dır. Haccâc ona, "Güzel ve asil olan atı bana anlat." demişti. O da şöyle dedi: "Asil at, onu karşıladığın zaman göğsüyle sana doğru gelir; onun arkasına geçtiğin zaman ileri doğru akar; ona, 'Yanındakini bana arz et.' dediğin zaman, düz durmaya başlar; koştuğu zaman genişler ve yakından alır; baktığı zaman uzağa bakar."

---

332 Evs, Câhiliye döneminin en büyük şairlerindendir. (*el-Ağânî*, XI. 70-74)

Ukaysır aynı zamanda şöyle derdi: "Atlar birbirine benzerler. Gözü göze benzetin; boynu boyuna ve kulağı kulağa benzetin."

Gâdire b. Mâlik'in *Nasr b. Gâdire* adında çocuğu vardı.

Nasr'ın *Hibâl*, *Sâlim*, *Hâris*, *Mervân* ve *Huzâbe b. Nasr* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Cemel b. Fedâle b. Hind b. Avf b. Sa'lebe b. Hibâl b. Nasr*'dır. Kendisi şerif bir adamdı.

Onlardan birisi de Şair *Şakîk b. Selîk b. Hubeyş b. Hubâşe b. Evs b. Bilâlî b. Sa'd b. Hibâl*'dir. O şöyle diyendir:

Bir adam hakkında, değerli hiçbir sevap saklamadım
Allah için verilen borç ve azat edilen kişi kadar

Onlardan birisi de Fakih *Zir b. Hubeyş b. Hubâşe b. Evs b. Bilâlî b. Sa'd b. Hibâl*'dir. 130 yaşına kadar yaşadı. Yaşlılıktan dolayı çenesi titriyorken şöyle dedi: "Nefsim hakkında en çok korktuğum şey kadınlardır." Zir'in künyesi "Ebû Meryem" idi. Zir, Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayette bulundu.

Bir de *Hakem b.* -Şair- *Abdik b. Cebele b. Amr b. Sa'lebe b. İkâl b. Bilâlî b. Sa'd b. Hibâl b. Nasr* vardır.

Amr b. Mâlik b. Sa'lebe b. Dûdân'ın *Sa'd b. Amr* adında çocuğu vardı.

Onlardan birisi Şair *Abd b. Heshas b. Hind b. Süfyân b. Gaddâb b. Ka'b b. Sa'd b. Amr b. Mâlik*'tir. Onun adı Suhaym'dır.[333] Mâlik b. Sa'lebe'nin annesi, Gassân'dan Heshas'ın kızıydı.

Ganm b. Dûdân'ın *Kebîr*, *Âmir* ve *Mâlik b. Ganm* adlarında çocukları vardı. Kebîr'in *Mürre, Kays, Subh ve Mâlik b. Kebîr* adlarında çocukları vardı.

Abdullah b. Cahş (ra)

Onlardan birisi de *Abdullah b. Cahş*[334] *b. Riâb b. Ya'mur b. Sabre b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme*'dir. Onun annesi, Resû-

333 Suheym İslâm'a yetişmiş ve 35. yılından önce, Osman zamanında öldürülmüştür. Onun divanı 1950 yılında Kâhire'de neşredilmiştir.

334 RK nüshasının hâmişinde "Abdullah b. Cahş (ra)" şeklinde bir kayıt vardır.

lullah'ın (sas) halası Ümeyme bt. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir. Cahş, Harb b. Ümeyye'nin anlaşmalısıydı. Abdullah'ın müslüman olması Resûlullah'ın (sas) Erkam'ın evine girmesinden önceydi. ikinci Habeşistan hicretinde o da Habeşistan'a hicret etti. Sonra Medine'ye döndü. Resûlullah (sas) onu ve Sâbit b. Ebûl'l-Aklah'ı kardeş ilan etti. Resûlullah (sas) ona sancak bağladı ve seriyye komutanı olarak Nahle'ye gönderdi. Onunla birlikte bir grup muhacir vardı ancak aralarında Ensâr'dan kimse yoktu. Onlarla birlikte Sa'd b. Ebû Vakkâs ve Utbe b. Gazvân da vardı. Abdullah b. Cahş'ın elde ettiği ganimet Allah'ın, resûlüne verdiği ilk ganimet idi. Bununla ilgili haberi daha önce anlatmıştık. Abdullah Uhud günü şehit oldu. O ve Hamza b. Abdülmuttalib bir kabrin içine konuldular. Hamza onun dayısıydı. Ebû Muhammed olarak künyelenirdi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O Saîd b. Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Uhud'dan bir gün önce Abdullah b. Cahş'ın şöyle dediğini işitmiş: "Allahım! Biz yarın bu adamlarla karşılaşacağız. Senden, beni öldürüp karnımı yarmalarını ve burnumu kesmelerini istiyorum. Sen bana, 'Neden sana böyle yapıldı?' dediğin zaman ben, 'Senin için!" derim." İki ordu karşılaştığı zaman ona bu denilenler yapıldı.[335]

Vâkıdî şöyle dedi: Onu öldüren Ebü'l-Hakem b. Ahnes b. Şerîk es-Sekafî idi.

Abdullah öldürüldüğü gün 40 küsur yaşındaydı. Ne uzun ne de kısa bir adamdı. Saçı boldu. Resûlullah (sas) onun terekesine sahip çıktı ve oğlu için kârlı bir mal aldı.

Abd b. Cahş (ra)

Onlardan birisi de Abd b. Cahş'tır.[336] Onun annesi Ümeyme'dir. Künyesi Ebû Ahmed'dir. Onun Habeşistan'a hicretinde ihtilaf edilmiştir. İkinci hicrete katıldığı söylenir. Bazıları onun hiçbir zaman Habeşistan'a hicret etmediğini söylediler. Ancak onun Mekke'den Medine'ye hicretinde ihtilaf

335 Bu haber İbn Sa'd'ın matbu olan nüshasında yer almamıştır.
336 RK nüshasının hâmişinde "Abd b. Cahş rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

edilmemiştir. Gözleri görmüyordu. [Buna rağmen] rehbersiz bir şekilde Mekke'nin altını üstüne getiriyordu. Abd b. Cahş şairdi. Fâri'a bt. Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye ile evliydi. O çoğu zaman şöyle derdi:

Bu Mekke ne güzel bir vadidir!
Bir yer ki ailem ve ziyaretçilerim orada
Kazıklarım oraya dikilmiştir
Ben orada rehbersiz yürürüm

Resûlullah'ın (sas) zevcesi kendisinin kız kardeşi Zeyneb bt. Cahş, hicretin 20. yılında vefat edinceye kadar Ebû Ahmed b. Cahş hayatta kaldı. Ebû Ahmed de ondan az zaman sonra vefat etti. Cahşî'ye göre Ebû Ahmed, Zeyneb'den bir yıl sonra vefat etti.

Cahş, bir adamla sürtüşmeye girdi ve "Vallahi Mekke'nin en şereflisiyle anlaşma yapacak ve onların en şereflisinin kızıyla da evleneceğim." dedi. Bunun üzerine Harb ile anlaşma yaptı ve Ümeyme bt. Abdülmuttalib ile evlendi.

Ubeydullah b. Cahş

Onlardan birisi de Ubeydullah b. Cahş'tır. Onun annesi de Ümeyme'dir. Yanında Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân vardı. Ubeydullah müslüman oldu ve Habeşistan'a hicret etti. Sonra orada Hristiyan oldu ve Hristiyan olarak vefat etti. Onun ve Ümmü Habîbe'nin haberini daha önce anlatmıştık.

Hamne bt. Cahş

Hamne bt. Cahş, Mus'ab b. Umeyr el-Abderî'nin eşiydi. Uhud günü Mus'ab vefat etti; onunla Talha b. Ubeydullah evlendi. Resûlullah (sas) ona, "Dayın Hamza vefat etti." dedi. Hamne "*İnnâ lillâhi ve innâ leyhi râciûn*" dedi. Resûlullah (sas), "Kardeşin de öldürüldü." dedi. Hamne "*İnnâ lillâhi ve innâ leyhi râciûn"* dedi. Resûlullah (sas), "Kocan Mus'ab öldürüldü." deyince Hamne yakasını yırtmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Kadın için hiçbir şey kocanın yerini tutmaz." dedi. Hamne, İfk ehliyle birlikte Âişe hakkında ileri-geri konuşanlardan birisiydi ve bu sebeple kendisine iftira haddi uygulandı.

Şücâ' b. Vehb (ra)[337]

Onlardan birisi de *Şücâ' b. Vehb b. Rebîa b. Esed b. Suheyb b. Mâlik b. Kebîr b. Ganm*'dır. Resûlullah (sas) ile görüşmüştür. Künyesi "Ebû Vehb" idi. Uzun boylu, zayıf ve hafifçe kamburdu. İkinci Habeşistan hicretine katıldı. Resûlullah (sas) onunla Evs b. Havlî'yi kardeş ilan etti. Resûlullah (sas) onu, Sî'de[338] bulunan Hevâzin'den bir grubun üzerine gönderdi. Şücâ' onlara saldırdı. Yine Resûlullah (sas) onu bir mektupla, Dımaşk'ın Gûta beldesinde bulunan Hâris b. Ebû Şemir'e gönderdi. Onun mesajını da Resûlullah'a (sas) tebliğ etti. Resûlullah (sas), "Şücâ' doğru söyledi." dedi.

Şücâ' b. Vehb, Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katıldı. Hicretin 12. yılında, 40 küsur yaşındayken Yemâme'de şehit oldu.

Heyse b. Adî'ye göre Resûlullah (sas) onu Kisrâ'ya göndermiştir. Oysa bu yanlıştır.

Ukbe b. Vehb (ra)[339]

Onlardan birisi de Şücâ' b. Vehb'in kardeşi *Ukbe b. Vehb b. Rebîa*'dır. Kardeşi Şücâ' ile beraber müslüman oldu. Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir Uhud ve diğer bütün savaşlara katıldı. Heysem b. Adî'nin anlattığına göre Mu'te'de şehit oldu.

Birisi de *Kays b. Abdullah el-Esedî*'dir. Ubeydullah b. Cahş'ın sütkardeşidir. Onlarla beraberdi.

Yezîd b. Rukayş (ra)[340]

Onlardan birisi de *Yezîd b. Rukayş b. Riâb b. Ya'mur b. Sabre*'dir. Künyesi Ebû Hâlid'dir. Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir, Uhud ve diğer bütün savaşlara katılmıştır. Sonra Yemâme'de şehit oldu.

---

337 RK nüshasının hâmişinde "Şüccâ b. Vehb rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

338 es-Sî, Basra ile Mekke yolu üzerinde, eş-Şebîke ile el-Vecze arasında bir çölün adıdır. Zât-i Irk ile Vahre arasında, Mekke'den Basra'ya doğru üç günlük mesafede bulunmaktadır. (*Mucemu'l-Büldân*)

339 RK nüshasının hâmişinde "Ukbe b. Vehb rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

340 RK nüshasının hâmişinde "Yezîd b. Rukayş rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Ukkâşe b. Mihsan (ra)[341]

Birisi de Ukkâşe b. Mihsan[342] *b. Hursân b. Kays b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân*'dır. Ebû Mihsan olarak künyelenirdi. Erken zamanlarda müslüman olmuştur. Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir, Uhud ve diğer bütün savaşlara katıldı. Resûlullah (sas) bir seriyyenin başında onu Gamr denilen yere gönderdi. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde 44 yaşındaydı. Bundan bir yıl sonra Buzâha denilen yerde öldürüldü. Onu [yalancı peygamber] Tuleyha b. Huveylid öldürdü. Hâlid b. Velîd onu gözcü olarak göndermişti. Resûlullah (sas) Allah'ın onu Cennete koyması için ona dua etmişti. Bu yüzden müslümanlar hep onun cennete gireceğini biliyorlardı.

Ebû Sinân b. Mihsan (ra)[343]

Ukkâşe'nin kardeşidir. Ebû Sinân, kardeşi Ukkâşe ile beraber müslüman oldu. Bedir, Uhud ve Benî Kurayza Gazvesi'ne kadar bütün gazâlara katıldı. Resûlullah (sas) Benî Kurayza'yı kuşatmış iken Ebû Sinân vefat etti. Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn'in söylediğine göre adı Mürre idi.

Vâkıdî şöyle dedi: Rivayete göre Ebû Sinân Hudeybiye'de Rıdvân biatine katılmışır. Ancak bu bir tahmindir. Çünkü Ebû Sinân hicretin 5. yılında vefat etti ve Benî Kurayza'nın kabristanına defnedildi. Dedi ki: Ebû Sinân vefat ettiğinde 40 yaşındaydı. Ebû Sinân kardeşi Ukkâşe'den iki yaş daha büyüktü. Dedi ki: Hudeybiye'de Rıdvân biatinde bulunan şahıs Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsan idi.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vekî b. Cerrâh'tan, o İsmâil b. Ebû Hâlid'den, o da Âmir'den rivayet etti, dedi ki: Rıdvân biatinde ilk olarak Resûlullah'a (sas) biat eden Ebû Sinân idi. Dedi ki: Bu yanlıştır. Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Vekî'in dışındakilere göre Hudeybiye'de biat eden Sinân b. Ebû Sinân idi.

---

341 RK nüshasının hâmişinde "Ukkâşe b. Mihsan radiyallahu Anh" kaydı yer almaktadır.
342 ZZ neşrini tahkik eden zat, "Ukkâşe b. Muhsan" şeklinde harekelemiştir. (çev.)
343 RK nüshasının hâmişinde "Ebû Sinan b. Mihsan radiyallahu anh" kaydı yer almaktadır.

Sinân b. Ebû Sinân (ra)[344]

Onlardan birisi de *Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsan b. Hursân*'dır. Onunla babası arasında 20 yaş fark vardı. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katıldı. Ayrıca Hudeybiye'deki Rıdvân biatinde Resûlullah'a (sas) ilk biat eden sahâbîydi. Hicretin 32. yılında vefat etti. İbn Enes el-Esedî'nin anlattığına göre künyesi "Ebû Seleme" idi.

Rebîa b. Eksem (ra)[345]

Onlardan birisi de *Rebîa b. Eksem*'dir. Ona, "İbn Ebû Eksem b. Amr" denilirdi. Benî Ganm b. Dûdân'dandır. Künyesi "Ebû Yezîd" idi. Kısa boylu ve tıknazdı. 30 yaşındayken Bedir Savaşı'na katıldı. Bedir'den sonraki gazâlara da katıldı. Hicretin 37. yılında Hayber'de şehit edildi. Bir yahudi olan Hâris onu Netât kalesinde öldürdü. Onun eşi Sakbâ bt. Hâris b. Harb b. Ümeyye idi. Onun annesi de Safiyye bt. Abdülmuttalib idi.

Muhriz b. Nadle (ra)[346]

Onlardan birisi de *Muhriz b. Nadle b. Abdullah b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân*'dır. Künyesi "Ebû Nadle" idi. Beyaz ve güzel yüzlü bir adamdı. Lakabı "Füheyre" idi. Ensâr'dan Benî Abdüleşhel onların kendi anlaşmalıları olduklarını iddia ediyorlardı. İbrâhim b. İsmâil b. Ebû Habîbe dedi ki: Zû Kared Gazvesi'ne Benî Eşhel'den, Muhammed b. Meslemeye ait bir atın üzerinde "Zü'l-limme" denilen bir adam dışında kimse çıkmadı. Vâkıdî şöyle dedi: İnsanların yanındaki bilgiye göre o Benî Abdüşems'in anlaşmalısıdır.

Muhrez b. Nadle Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katıldı. Rüyasında semanın açıldığını, kendisinin de açılan yerden semânın içine girdiğini ve Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar yükseldiğini gördü. Ona, "Burası senin menzilindir." denildi. Muhriz rüyasını Ebû Bekir es-Sıddîk'a anlattı. -Hz. Ebû Bekir en iyi rüya tabir edenlerdendi- Ebû Bekir, "Müjdeler olsun; şehit olacaksın" dedi. Ondan bir gün sonra şehit oldu. Muhriz, Resûlullah (sas)

344 RK nüshasının hâmişinde "Sinan b. Ebû Sinan radiyallahu anh" kaydı yer almaktadır.
345 RK nüshasının hâmişinde "Rebîâ b. Ekem radiyallahu anh" kaydı yer almaktadır.
346 RK nüshasının hâmişinde "Muhriz b. Nadle radiyallahu anh" kaydı yer almaktadır.

ile birlikte Zû Kared Gazvesi'ne katıldı. Onu Mes'ade b. Hakeme el-Fezârî öldürdü. Öldürüldüğü gün 37 yaşındaydı. Denildiğine göre 38 yaşındaydı. Muhriz 31 yaşındayken Bedir Gazvesi'ne katıldı.

[Eslem b. Ahnef]

Onlardan birisi *Eslem b. Ahnef* idi. Eslem Şam halkının en şerif adamlarındandı. Rivayete göre kendisi şöyle dedi: "İşlerde istişarede bulunan kimse hatadan korunmuş ve görüş seçiminde serbesttir. Meşveret âdeti, kişinin mükemmel silahıdır."

[Amr b. Mihsan]

Bazılarına göre Amr b. Mihsan muhacir idi. Amr, Ukkâşe b. Mihsan'ın kardeşiydi.

Erbed b. Humeyr el-Esedî (ra)[347]

Onlardan birisi de *Erbed b. Humeyr el-Esedî*'dir. Bedir Gazvesi'ne katıldı. Künyesi "Ebû Mahşî" idi.

Amr b. Esed'in *Müseyyeb*, *Ruhm*, *Sa'd* -Sa'd aileden yüz çevirmişti- *Kuleyb*, *Melîh*, *Hâşim* ve *Hâlik b. Amr* adlarında çocukları vardı. Hâlik b. Amr, ilk olarak demir işiyle uğraşan kişidir. Araplar bundan ötürü Benî Esed'i, özellikle de Benî Amr'ı ayıplarlardı. Onlara "el-Kuyûn" [Haddadlar, Demirciler] diyorlardı. Lebîd şöyle dedi:

Hâlikî'nin eğilmesi elleri üzerinedir, abanmış olarak
Parlatıyor, okların beyazını

Ruhm b. Amr'ın *Avf*, *Âmir* ve *Rebîa b. Ruhm* adlarında çocukları vardı.

Eymen b. Hureym

Kuleyb'in çocuklarından birisi *Eymen b. Hureym b. Ehram b. Şeddâd b. Amr b. Fâtik b. Kuleyb b. Amr b. Esed*'dir. Eymen şair idi. Bir gün yalancı peygamber Tuleyha b. Huveylid'e rastladı ve ona, "Senin kehanetinden geriye ne kaldı?" dedi. Tuleyha, "Bir veya iki kere körüklemek kaldı." dedi. Tuleyha bu sözüyle, onun demircilerden olduğunu ima edip ayıplıyordu.

347 RK nüshasının hâmişinde "Erbed b. Humeyr radiyallahu anh" kaydı yer almaktadır.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Yezîd el-Vâsıtî anlattı. O İsmâil b. Ebû Hâlid'den, o Şa'bî'den, o da Eymen b. Hureym b. Fâtik'ten şöyle dediğini rivayet etti: "Mervân b. Hakem, onun yanında savaşmam için beni davet etti. Mervân bana, 'Çıkıp bizim yanımızda savaşmaz mısın?' dedi. Ona, 'Hayır çünkü babam ve amcam Resûlullah (sas) ile birlikte Bedir Gazvesi'ne katıldılar. Onlar, "*Lâ ilâhe illallah Muhammed Resûlullah*" diyen hiçbir insanla savaşmamam için benden söz aldılar. Eğer bana ateşten kurtuluşu müjdeleyen bir berat getirirsen senin yanında savaşırım.' dedim. Bunun üzerine Mervân, 'Yürü git, sana ihtiyacımız yok.' dedi."

Bana Hafs b. Ömer anlattı. O Heysem b. Adî'den, o İsmâil'den, o da Şa'bî'den bunun benzerini rivayet etti. Dedi ki: Eymen b. Hureym şöyle dedi:

Öldürecek değilim, namaz kılan bir adamı
Kureyş'in son hükümdarı için
Onun saltanatı ona, benim de günahım banadır
Allah'a sığınırım, ahmaklık ve cehaletten
Sebepsiz yere bir müslüman mı öldüreceğim?
Bana fayda veremezsin, yaşadığım sürece

Eymen'de kellik vardı. Elini zaferanla sarartıyordu.

Onlardan birisi de Eymen'in kardeşi *Sabre b. Hureym b. Fâtik*'tır. Meslema b. Muhârib ez-Ziyâdî'nin rivayetine göre Hureym b. Fâtik yol üstünde cüzamlı bir adamın yanından geçti ve onu bindirip misafir etti. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Cüzamlı birisine bunu yapanı, Allah rahmetiyle esirgesin." buyurdu.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Eymen'in fazileti ve dindarlığı vardı. Abdülmelik ona bir mektup göndererek Amr b. Saîd ile beraber savaşmasını istedi. O şöyle dedi:

Haccâc sebebiyle mi öldürüleyim?
Amr ile düşmanları olan Abdülazîz arasında
Suçsuz ve boş yere öldürüleyim
Ondan sonra hazinelerin sahipleri sağ kalsınlar
Yemin olsun, o takdirde rüştüm için bana yol gösterilmiş değil
Korunan korunaklı yerler için de muvaffak olmuş sayılmam

Ben tümünü, onlar için terk ediyorum
İbn Kûz'un çekildiği gibi çekiliyorum

Yine şöyle dedi:

Fitnenin apaçık bir kötülüğü var
Sabret, durum düzelinceye kadar
Eğer bir atıyye söz konusu ise kuşkuyla yaklaş
Eğer söz konusu savaş ise hemen çekil
Savaşı ateşleyen onun cahilleridir
Ateşin odunlarıdır onlar, bırak yansınlar

Yine şöyle dedi:

Beni görünce emir bana "Öne geç" diyor
Becerebilecek olanlar azaldığı zaman
Sana itaat ettiğimde, bu nefesimden başka bir şeyim yok
Ve bu başımdan başka başım da yok

Deniliyor ki: Şiir başkasına aittir.

Benî Mu'rid'den birisi *Ukayşir el-Esedî*'dir. O Şair Muğîre b. Abdullah b. Esved b. Vehb b. Rubâ'ic b. Kays b. Mu'rid'dir.

Semmâk b. Mahreme

Benî Hâlik'ten birisi de Semmâk b. Mahreme b. Humeyn b. Bels b. Hâlik'tir. Bu şahıs, Kûfe'deki Semmâk mescidinin sahibidir. Semmâk, Ali b. Ebû Tâlib'in (as) korkusundan Kûfe'den kaçtı ve Kûfe'den çıkanlarla beraber Ali'ye karşı mücadele etti ve Cezîre'ye gitti. Ahtal onun için şöyle der:

Bir şeref bina etti Semmâk, ailesi için
Ölünceye kadar… Hayırlı işlerde acele edilir
En iyi koruyucu, Semmâk'tır, Benî Esed'den
Zira Mudar komşusunu öldürdü
Güzel bir işe müptela olur, onun başında durur hep
Şeref ve övünülecek şeyler sonucunda
Onu demirci sanıyordum ve ona haber veriyordum
Bugün elbiselerinden kıvılcımlar uçuyor

Bunun üzerine Semmâk ona, "Yazıklar olsun; ne oldu sana? Beni methetmeye çalışırken hicvetmişsin. İnsanlar bizim için 'demirci' diyorlardı. Sen onu gerçek hale getirdin." dedi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Bu Semmâk, Semmâk b. Harb'in dayısıydı. Dayısından dolayı ona "Semmâk" adı konulmuştur.

Sa'b b. Esed'in *Abdullah* adında çocuğu vardı. Abdullah'ın da *Mürre* adında çocuğu vardı.

Mürre'nin de *Abdullah* ve *Abdumünebbih* adlarında çocukları vardı.

Abdullah b. Mürre'nin *Cümeyre* ve *Büceyr b. Abdullah* adlarında çocukları vardı. Bunlar Benî Ne'âme'dirler. Ne'âme, onları doğuran anneleriydi. Benî Ne'âme'den birisi Şair İbn Heyâş'tır. Bu zat, Hasan ve Hüseyin'i (as) methetmiştir. O şöyle diyendir:

Sanki yağ-bal havuzlarıdır, tepsileri
Sofranın üzerine konulduğu zaman
Rabbi bilir ki her şey
Sevabın dışında fanidir her şey

Yine şöyle dedi:

Yorgun düştü gözün bakışları, o kadar ki
Her şahsı, bir dost için şefaatçi görüyorum

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Esed, Sa'b ailesini ilhak etmişti. Dedi ki: Bazıları şöyle dedi:

Bizler Benî Sa'b'ız, Sa'b Esed'indir
Üstümüzde şeref tanınmıyor, kimse için

Benî Esed'in bir şairi şöyle dedi:

Ve Ne'âme'den bir kabile, sorun onlara
Benî Sa'b'dır onlar, onlar bizim Benî Sa'bımız

Kâhil b. Esed'in *Mâzin b. Kâhil* adında çocuğu vardı. *İlbâ b. Hâris b. Hârise b. Hilâl* onlardandır. İmruülkays onun için şöyle diyordu:

Yetişti develere İlbâ, ölüm korkusu içinde
Eğer yetişseydin ona, boşalırdı süt çanağı

Demek istiyor ki: Develerini aldım fakat develer süt vermediler. Bu adam, İmruülkays'ın babasını yaralayan kişidir.

Şakîk b. Seleme

Hişâm İbnü'l-Kelbî'nin dışındaki tarihçiler şöyle dediler: Benî Esed'den birisi de Benî Mâlik'ten birisi olan Fakih Şakîk b. Seleme Ebû Vâil'dir. Bu zat Abdullah b. Mes'ûd'un öğrencilerindendi. Sıffîn'de bulunmuştur. Kendisi şöyle der: Sıffîn'de hazır bulundum; onlar mızrakları bizim göğsümüze doğrulttular; biz de onların göğsüne doğrulttuk. O ne kötü savaş saflarıydı!

Kendisi, "Ne zaman bakırcıların yanından geçsem Sıffîn Savaşı'nı hatırlarım." derdi. Şakîk b. Seleme Haccâc zamanına kadar yaşadı. Bir gün Haccâc Kûfe'yi kastederek ona, "Sen ne zaman bu beldeye geldin?" dedi. Şakîk, "Kûfe ehli geldiği zaman geldim." dedi. Haccâc, "İdarede sana bir görev vermek istiyorum." dedi. Şakîk, "Beni bağışlasan… Ama beni zorlarsan kabul ederim." dedi. Haccâc ona bir iş vermişti. Şakîk hem Câhiliye dönemini hem de İslâmî dönemi yaşayan birisiydi. Cemâcim gününden sonra vefat etti. Şakîk Ali b. Ebû Tâlib, Ömer ve İbn Mes'ûd'dan rivayette bulunmuştur.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Benî Esed'den birisi de Hureym b. Fâtik'in kardeşinin oğluyla savaşan *Şeddâd b. Amr b. Fâtik*'tır. Onu Zeydü'l-Fevâris ed-Dabbî öldürdü. O şöyle diyordu:

Ağlasın, Şeddâd b. Amr b. Fâtik için
Damgalı olan demirci erkekler ve câriyeler
Ağlasın o câriyeler bir demirciye ki kılıç onun başını ikiye bölmüştü
Bize verdiği zarara karşılık, o yeminine sadık değildi

Ebü'l-Yakzân dedi ki: İlbâ b. Hâris'in *Cahş b. İlbâ* adında çocuğu vardı. Cahş, Sevb b. Sahme el-Anberî'yi öldürdü. Sevb için "Kuşların koruyucusu" [Mucîru't-Tayr] denilirdi. Kendisi okunu yere koyar; hiç kimse oranın kuşlarını avlayamazdı. Onun üzerine ağlayan kadın şöyle dedi:

Görmedin mi, teslim etti Sevb'i
Benî Beydâ ve Benî Sey'den olan dostları
Madem onu teslim ettiniz, yerine koyun birisini
Fakat Adî, sizin hilafetinize razı olmayacak
Zayi ettiniz, şerefinizi ve söküp aldınız
Ve alıp götürdü Kâhil'den olan çocuk
Cahş ailesi için bir doğruluk gecesi vardır
Onun ailesi için soğuk bir gece vardır

Benî Beydâ yani Benî Beydâ bt. Abde b. Adî b. Cündeb onlardandır.

Münzir b. Cüheme'nin çocuklarından Sevb b. Sahme de onlardandır.

Dedi ki: Birisi de Benî Kâhil'in mevlâsı *Âsım b. Behdele*'dir. *Yahyâ b. Visâb* da Benî Kâhil'in mevlâsıdır. Kendisi iyi Kur'ân okur ve Benî Kâhil'e namaz kıldırırdı. Haccâc geldiği zaman, "Bir Arap dışında kimse size imamlık yapmasın." dedi. Hemen İbn Visâb'ın üzerine yürüdüler ve "Onu imamlıktan azlediyoruz." dediler. Bu haber Haccâc'a ulaştı. Haccâc, "Yazık size, ben dili Arapça olan imamlık yapsın, demek istedim." dedi. Bunun üzerine onu tekrar imamlığa almak istediler fakat İbn Visâb onlara imamlık yapmayı kabul etmedi.

Benî Kâhil'in mevlâlarından birisi de Ayyâş'ın fakih olan iki oğlu Ebû Bekir ve Hasan'dır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Sa'd b. Hâris b. Sa'lebe b. Dûdân ailesinde yemeğe karşı bir tiksinme vardı. Halbes el-Hattât da onlardandır. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Ben umuyorum onu ve ben korkuyorum
Sa'lebiyye gününde Halbes'in dediğinden dolayı
Akıp gitti bir uğursuzluk; haber almak istedi ve haber verdi
Uzun sürdü, onun karışık olan kuşkusu

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Vâlibe'den birisi de Şuteyr b. Hâlid'dir. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Ey Vâlib! Eğer Şuteyr b. Hâlid'i men edersen zulümden
Sizi aldatmaz zamanla

Benî Kilâb'da da Şuteyr b. Hâlid vardı. Bu şahsı Dabbe öldürmüştü. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Sen dağı veya Şuteyr b. Hâlid'i unutuyorsun

Şair bu beyti Şuteyr el-Esedî için söylemedi.

Kabîsa b. Züeyb

Dedi ki: Benî Esed'den birisi de Kabîsa b. Züeyb'dir. Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır. Talha Ali'ye biat ettiği zaman Kabîsa, "Muhammed'in ashâbından bu adama ilk biat eden el felçlidir. Vallahi bu işin tamamlanacağını düşünmüyorum." diyen kişidir.

Avâne Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet etti, dedi ki: Kabîsa b. Züeyb el-Esedî şöyle dedi: "Ömer b. Hattâb'dan daha çok Allah'ı bilen bir kimse görmedim. Ne de Allah yolunda Ali kadar çok belâ gören birisini gördüm. Talha kadar veren bir kimse de görmedim. Bir sıkıntı karşısında Muâviye kadar tahammüllü kimse görmedim. Amr b. Âs kadar güçlü ve kararlı şekilde bir şeyin üzerine giden kimse de görmedim. Halka düşmanlık konusunda, Muğîre kadar bir dostu için sır saklayan kimse görmedim. Ziyâd kadar komşusuna az eziyet veren ve iyi arkadaşlık yapan kimse de görmedim."

Benî Esed kabilesinin muhaddislerinden birisi Benî Hâris b. Sa'lebe b. Dûdân'dan olan *Ma'rûr b. Süveyd*'dir.[348] Ma'rûr Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etmiştir. Birisi de *Habîb b. Suhbân*'dır. Künyesi Ebû Mâlik'tir. Ömer'den rivayet etmiştir.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Benî Esed'den birisi de *Ebû Sinân Abdullah b. Sinân*'dır. Cemâcim gününden önce Haccâc zamanında vefat etti.

Onlardan birisi de Fakih *Husayn b. Kabîsa*'dır. Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Esed'den birisi de *Hâcib b. Habîb el-Esedî*'dir. O şöyle diyendir:

Yanaştım ona toz altında, bir mızrak darbesiyle
Akıntısı vardı bazen, bazen de ortaya çıkıyordu
Hazırladım oku, eğitilmiş olarak elimle, kanatlardaki tüyler gibi
Ve atlar da kavmi çekip götürüyorlardı

348 RK nüshasının hâmişinde "el-Ma'rûr b. Suveyd" kaydı yer almaktadır.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Benî Esed'den birisi de Benî Mâlik b. Mâlik'ten birisi olan Ziyâd b. Hudayr'dır. Ömer b. Hattâb'dan rivayette bulunmuştur. Künyesi, Ebü'l-Muğîre'dir.

Bir diğeri Benî Mürre b. Hâris b. Sa'd b. Sa'lebe'den biri olan *Kabîsa b. Câbir b. Vehb b. Mâlik b. Umeyre b. Cudâr*'dır. Cemâcim gününden önce vefat etti. Ömer'den rivayet etti.

Bir diğeri *Abâe b. Rib'î el-Esedî*'dir. Bu şahıs, Ömer ve Ali'den rivayette bulunmuştur.

Bir diğeri *Nu'aym b. Decâce el-Esedî*'dir.

Bir diğeri *Berâ b. Nâciye el-Kâhilî*'dir. Bu zat Ali'den rivayette bulunmuştur.

Müseyyeb b. Râfi' de Esed kabilesinde olup Benî Kâhil'dendir. Hicretin 105. yılında vefat etti.

Bir de *Rebî' b. Suhaym el-Kâhilî* vardı.

Dedi ki: Bir de Benî Kâhil'in mevlâsı *A'meş b. Süleyman b. Mihrân* vardı. Künyesi "Ebû Muhammed" idi. Heysem dedi ki: A'meş, hicretin 147. yılında vefat etti.

Vâkıdî şöyle dedi: Bir de *Ebû Nu'aym* vardı. Hicretin 148. yılında vefat etti. Benî Esed'in kendilerinden olan birisi de Benî Vâlibe'den birisi olan *Muhammed b. Kays*'tır. Künyesi "Ebû Nasr" idi.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Benî Esed'den birisi de *Meydân b. Sahr*'dır. Bu zat İbn Dâre'yi hicvediyordu. Şair şöye dedi:

Meydân b. Sahr ile Abdullah b. Dâre arasında
Bir hüküm vereceğim orada, haksızlık için değil
Meydân koşabildiği kadar koştu ve ortaya çıktı
İbn Dâre ise etrafında dönüp dolaşıyordu

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ba'ser el-Fak'asî şair idi. Kendisi Rebeze'de kalıyordu. O zaman Rebeze'nin valisi, Benî Fak'as'ın mevlâsı Râşid Ebû Ali adında bir adamdı. Adam Ba'ser'e kızdı ve onu dövdü. O da yardım istemek üzere Ömer b. Abdülazîz'in yanına gitti. Giderken şöyle diyordu:

Söylüyorum Râşid'e, tut mektubumu
Ve devemin yolunu açık tut
Onun imdadına koş Medine'de, ey İbn Leylâ!
Yürekleri soğutan hikmetin aşkına

Ömer b. Abdülazîz ona kısas uyguladı. Dövüldüğü zaman kendisine bir koyunun postu getirildi ve ona giydirildi. Râşid de Ba'ser'i kınıyor ve şöyle diyordu:

Güzelliğin kardeşini gördüm, Ebû Ali'yi
Kınıyor beni ve hayvan postu giydiriyor
Bana, "Zulüm yaptın!" diyor, ben ise
Kardeşine ulaştı, ulaşacak olan hakkı, diyorum

Ba'ser, Kûfe'ye varmadan önce Hüseyin b. Ali ile karşılaştı. Hüseyin onların durumunu ona sordu. Ba'ser, "Irak halkı ihanet ehlidir." dedi.

Dedi ki: Benî Esed'in Benî A'yâ kolundan, İbn Hamâme adında bir adam Hutay'e'nin yanına geldi ve: "Allah'ın misafiriyim ey Hutay'e!" dedi. Hutay'e, "Seni yanımda misafir etmem." dedi. Adam, "Ben İbn Hamâme'yim." dedi. -Hamâme, güvercin anlamındadır- Hutay'e, "Hangi kuşun oğlu olursan ol; senin için yanımda ancak bir yudum süt var." dedi. İbn Hamâme, "O zaman getir onu." dedi. Sütü getirdi; Hamâme sütü içti. Bunun üzerine Hutay'e şöyle dedi:

Sıktım İbn A'yâ'nın kuşağını, bir yudum sütle
Susuzluk üzerine, sıktı kaburgaların kökünü

İbn Hamâme de şöyle dedi:

Azıcık yiyeceğe davet edildim, felaket getirdim ona
Her Absî'nin, azık için bağırıp çağırdığı gibi
Boğuyor köpeğini geceleyin, misafir ağırlamamak için
Hey! Babasız kalasıca, her köpek havlar mutlaka

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Kusâkıs el-Esedî Cezîre halkındandı. Orada onun bir değeri vardı. Mü'minlerin Emiri Ebü'l-Abbâs'ın sohbetinde mevlâsı şair *Ebû Dülâme* vardı. Kusâkıs onu azat etmişti. Bir gün Ebû Dülâme Ebü'l-Abbâs'a, "Kusâkıs bana çok iyilikte bulundu ve beni azat etti. Eğer

Mü'minlerin Emiri onu sohbetlerine almak isterse ona iyilikte bulunmuş olur." dedi. Ebü'l-Abbâs, "Tamam, yaptık ey Ebû Dülâme, tekrar etme!" dedi.

Benî Esed'in mevlâlarından birisi de *Ebû Atâ Sind*'dir. O da Şair idi.

Onlardan birisi de Muhaddis A'meş'in babası *Mihrân*'dır. Onun adı Süleyman'dır. O, Süleyman b. Surad ile beraber Aynü'l-Verde gününde hazır bulundu ve öldürüldü. A'meş'in künyesi "Ebû Muhammed" idi. A'meş, Hüseyin'in öldürüldüğü günlerde dünyaya geldi. Hicretin 146. yılında Kûfe'de vefat etti.

Ziyâd b. Hudeyr el-Ezdî

Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî dedi ki: Ziyâd b. Hudeyr (حُدير) el-Ezdî âbid ve zahit bir adamdı.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Şu'ayb b. Harb anlattı, dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel anlattı. O Câmi b. Şeddâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ziyâd b. Hudeyr el-Esedî, "Keşke demirden bir ağılın içinde olsaydım da ne ben insanlarla konuşsaydım, ne de onlar benimle konuşsaydı. Rabbime kavuşuncaya kadar bana yetecek kadar yiyecek olsaydı, benim için yeterliydi." dedi.

Bana Ahmed anlattı, dedi ki: Bana Abdurrahman b. Mehdî anlattı, dedi ki: Bana Yâkûb b. Abdullah b. Sa'd anlattı. O Hafs b. Humeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Adam Ziyâd b. Hudeyr'in yanına gelirdi ve ona, "Ben şöyle bir yere gitmek istiyorum." derdi. Ziyâd ona, "Allah'ın zikriyle yolunu kat et." derdi. Dedi ki: Ziyâd bana, "Bana biraz Kur'ân oku!" dedi. Ben de: "*(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?*"[349] âyetlerini okudum. Ziyâd, "Ey İbn Ümmü Ziyâd! [Günahlar] Resûlullah'n beli gibi bir bel kırmıştır!" dedi ve çocuk gibi ağlamaya başladı. Ziyâd, "Şehadeti isteyin!" derdi. Ona, "Ey Ebü'l-Muğîre! Şehadet Allah'ın hazinesindedir." denilirdi. Ziyâd, "Onu hazine sahibinden isteyin. Çünkü o istemeyene kızıyor." derdi.

349 İnşirâh, 94/1-3.

Bana Ahmed anlattı. O Abdurrahman b. Mehdî'den rivayet etti, dedi ki: Bize Yâkûb b. Abdullah b. Sa'd anlattı. O Hafs b. Humeyd'den şöyle dediğini nakletti: Ziyâd b. Hudeyr zaman zaman çevresindekilere, "Hazırlandınız mı?" derdi. Onu işiten adam, "Ne demek bu?" derdi. Ziyâd, "Allah'a kavuşmak için hazırlanın." derdi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ali b. Hasan b. Şakîk anlattı, dedi ki: Bize Şerîk haber verdi. O Ebû İshak eş-Şeybânî'den, o da Hannâs b. Suhaym'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ziyâd b. Hudeyr el-Esedî ile birlikte Künâse'den geliyordum. Bir sözümde, "Hayır, emanete yemin olsun." dedim. Ziyâd ağlamaya başladı. Ben çok kötü bir şey yaptığımı sandım. Ona, "Sanki dediğimden hoşlanmadın." dedim. Ziyâd, "Evet, Ömer emanetle yemin etmekten şiddetle nehyederdi." dedi.

Bana Ahmed b. Sabbâh anlattı, dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Avvâm'dan, o da Rebî' b. Attâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ziyâd b. Hudeyr ile birlikte yürüyordum. Bir adamın emanete yemin ettiğini işitti. Ziyâd hemen ağlamaya başladı. Ben ona, "Seni ağlatan nedir?" dedim. Ziyâd, "Sen emanete yapılan bu yemini işitmedin mi? Vallahi kanayıncaya kadar burnuma bir halkanın takılması bana, emanete yemin etmemden daha çok sevimlidir." dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O Âsım b. Ebü'n-Nücûd'dan o da Ziyâd b. Hudeyr el-Esedî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer'in yanına girdim. Üzerimde bir taylasan vardı ve bıyıklarım uzamıştı. Ömer başını kaldırdı; bana baktı ve selamımı almadı. Dedi ki: Ben Ömer'in yanından döndüm, onun oğlu Âsım'ın yanına gelip Ömer'i ona şikâyet ettim ve "Mü'minlerin Emiri tarafından başımdan darbe yedim." dedim. Âsım bana, "Ben bu konuyu halledeceğim." dedi ve babasının yanına gitti. Babasına, "Ey Mü'minlerin Emiri, kardeşin Ziyâd b. Hudeyr sana selam vermiş ve sen onun selamını almamışsın." dedi. Ömer, "Onun üzerinde bir taylasan gördüm ve bıyıkları da uzamıştı." dedi. Ziyâd dedi ki: Bana haber verdi; bıyıklarımı kısalttım. Yanımda bir hırka vardı. Onu çözdüm ve kendime izar yaptım. Sonra Ömer'in yanına gittim ve ona selam verdim. Ömer: "Ve aleyke's-selâm. Bu, daha önce bulunduğun durumdan daha hayırlıdır ey Ziyâd!" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Zekeriyya b. Adî anlattı. O Ebû Hâlid Ahmer'den, o A'meş'ten, o Şemir b. Atıyye'den, o da Ziyâd b. Hudeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: "Takvaya ulaşmayan bir kavim fakih olamaz."[350]

Bana Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem anlattı, dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O İbrâhim b. Muhâcir'den rivayet etti, dedi ki: Ziyâd b. Hudeyr'den işittim; şöyle diyordu: "İslâm'da ilk öşrü alan benim."

Bana Ebû Ubeyd anlattı. O Abdurrahman b. Mehdî'den, o Süfyân'dan, o Abdullah b. Hâlid'den, o da Abdurrahman b. Ma'kıl'dan rivayet etti, dedi ki: Ziyâd b. Hudeyr'e sordum; "Kimden öşür alıyorsunuz?" dedim. Ziyâd, "Ne bir müslümandan, ne de zimmîden öşür alıyorduk. Biz savaş ehlinin tüccarlarından alıyorduk. Tıpkı daha önce yanlarına gittiğimizde bizden aldıkları gibi…" dedi.

Bize Ebû Ubeyd anlattı. O Abdurrahman b. Mehdî'den, o Süfyân'dan, o İbrâhim b. Muhâcir'den, o da Ziyâd b. Hudeyr'den rivayet etti, dedi ki: "Biz Benî Tağlib'in Hristiyanlarından öşür alırdık."

Bana Medâinî anlattı, dedi ki: Abdullah b. Fedâle b. Şerîk el-Esedî Abdullah b. Zübeyr'e, "Azığım tükendi ve devem yoruldu." dedi. Abdullah, "Devene gelince sen onu deriyle destekle; deriyi kuyruk kılıyla ayağına dik ve onu iki serinlikte[351] yürüt; toynakları serinler." dedi. Deniliyor ki: "Onu bol bol yürüt." dedi. Bunun üzerine adam İbnü'z-Zübeyr'e, "Beni sana getiren devemi Allah kahretsin." dedi. Abdullah b. Zübeyr "Ve onun binicisini de…" dedi. Adam İbnü'z-Zübeyr'in yanından şöyle diyerek ayrıldı:

---

350 Hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde bu söz (أُفْقِهَ قَوْمٍ مَا لَمْ يَبْلُغُوا الُّتقىَ) şeklindedir. Diğer kaynaklara baktığımızda, (ما) harfinin yer değiştirmesiyle sözün (ماأُفْقَهَ قَوْمٌ لَمْ يَبْلُغُوا الُّتقىَ) şeklinde olduğunu görüyoruz. Nitekim İbn Ebû Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde bu söz (ما فَقِهَ قَوْمٌ لَمْ يَبْلُغُوا الُّتقىَ) şeklinde gelmiştir. (bkz. *el-Musannef*, XXIV. 251; el-Fehâris, Beyrut, Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, ts.) Biz çeviriyi *el-Musannef*'e göre yaptık. (çev.)

351 RK nüshasının hâmişinde (وَسِرْ بِهَا الْبَرْدِيَّ يَبْرُدْ خِفُّهَا) yerine (وسِرْ بِهاَ الْبَرْدَيْنِ) "İki serin vakitte onu yürüt" kaydı yer almaktadır. Bundan maksat sabah ve akşam vaktindeki iki serin zaman dilimidir. Biz de çeviriyi buna göre yaptık. Çünkü VI. cilt, 353. sayfada, aynı rivayet (وأَنْجِدْ بِهَا الْعَصْرَيْنِ يَبْرُدْ خِفُّهَا) "İki serin vakitte onu yürüt, toynakları serinler." şeklinde bir rivayet yer almaktadır. ZZ neşrini tahkik eden zat ise kelimeyi, (الْبَرْدِيَّ) şeklinde harekelemiştir. Oysa bu kelime, bir çeşit hasır otu anlamındadır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (برد) maddesi) (çev.)

Ebû Hubeyb'in yanında ihtiyaç gidermeye bakıyorum
İşler zorlaşmış ve memlekette Ümeyye yok
Ne oluyor bana? Ne diye Zâtü Irk'ı kat ettiğimde
Ma'ad'dan İbnü'l-Kâhiliyye'ye gidiyorum?

İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: "Eğer onun halasından daha kötü bir annem olduğunu bilseydi, beni onunla ayıplardı."[352]

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Benî Esed'den birisi de *İsmâil b. Abdullah b. Züeyb el-Esedî*'dir. İbn Ömer'den rivayet etti. İbn Ebû Necîh de ondan rivayet etmiştir.

Onlardan birisi de Benî Ümeyye'nin anlaşmalılarından olan *Saîd b. Abdurrahman b. Rukayş*'tır.

Hüzeyl b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar'ın Nesebi

Hüzeyl b. Müdrike'nin *Sa'd*, *Lihyân*, *Umeyre* ve *Hürme b. Hüzeyl* adında çocukları vardı. Lihyân boydur. Bunların annesi Leylâ bt. Mürrân b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâa'dır.

Sa'd b. Hüzeyl'in *Temîm*, *Hunâ'a*, *Hureyb, Menâ*, *Ruhm*, *Ganm*, *Ruhâm* ve *Reys b. Sa'd* -o Avf'tır- adlarında çocukları vardı. Hunâ'a bir boydur. Onların annesi Fer'a bt. Şakar b. Hâris b. Temîm b. Merv'dir. Bir de Cüveyye b. Sa'd vardı. Deniliyor ki: Bunlar Abs kabilesine dâhil oldular. Şair Hutay'e onlardandır.

Temîm b. Sa'd'ın *Hâris*, *Muâviye* ve *Avf b. Temîm* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Kenûd bt. Lihyân b. Hüzeyl'dir.

Hâris b. Temîm'in *Amr* ve *Kâhil b. Temîm* adlarında çocukları vardı. Anneleri Hind bt. Mâzin b. Kâhil b. Esed b. Hüzeyme'dir.

Kâhil b. Hâris'in *Sâhile*, *Subh* -bunlar birer boydurlar- ve *Ka'b* adlarında çocukları vardı.

---

352 Bu rivayet daha geniş olarak VI. cilt 353. sayfada da geçiyor. Abdullah b. Zübeyr'in dedesi Avvâm'ın ninesi Benî Kâhil'dendir. Fedâle'nin şiiri İbnü'z-Zübeyr'e ulaşınca "İbnü'l-Kâhiliyye" sözünü duyar duymaz,"Eğer onun halasından daha kötü bir ninem (buradaki rivayette 'annem' ifadesi yer alıyor) olduğunu bilseydi, beni onunla ayıplardı." dedi. Abdullah b. Zübeyr'in söz ettiği ninesi, Hüveylid b. Esed b. Abdüluzzâ'nın annesi ve Avvâm b. Hüveylid'in ninesi, Benî Kâhil b. Esed b. Hüzeyme'den olan Zühre bt. Amr b. Hanser'dır. (bkz. *Ensâbü'l-Eşrâf*, VI. cilt, s. 353) (çev.)

Sâhile b. Kâhil'in *Mahzûm*, *Hüzeyme* -bunlar birer boydurlar- *Kureym* ve *Melâs b. Sâhile* adlarında çocukları vardı.

Mahzûm b. Sâhile'nin *Fâr*, *Zebîd*, *Hâris* ve *Hârise b. Mahzûm* adlarında çocukları vardı.

Fâr b. Mahzûm'un *Şemh b. Fâr* adında çocuğu vardı.

Abdullah b. Mes'ûd (ra)[353]

Onlardan birisi *Abdullah b. Mes'ûd b. Gâfil b. Habîb b. Şemh b. Fâr b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhil b. Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl*'dir. Onun annesi Ümmü Abd bt. Abduvüd'dür. Annesi Kureym b. Sâhile'nin çocuklarındandır. Onun annesi Hind bt. Abdülhâris b. Zühre b. Kilâb'dır. Abdullah b. Mes'ûd'un künyesi, "Ebû Abdurrahman" idi.

Vâkıdî dedi ki: Abdullah'ın müslüman olması, Resûlullah'ın Erkam'ın evine girmesinden önceydi. Vâkıdî ve Ebû Ma'şer şöyle dediler: İbn Mes'ûd iki kez Habeşistan'a hicret etti. Muhammed b. İshak'a göre sadece ikinci Habeşistan hicretine katıldı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Rebîa el-Kilâbî anlattı. O Ebû Umeys'ten, o da Kâsım b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Mes'ûd Habeşistan toprağında bir şeyden dolayı tutuklandı; serbest kalması için iki dinar rüşvet verdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Affân anlattı, dedi ki bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım b. Ebü'n-Nücûd'dan, o Zir b. Hubeyş'ten, o da İbn Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben ergenliğe yakın genç bir çocuktum; Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın koyunlarına çobanlık yapıyordum. Bir gün Peygamber (sas) ve Ebû Bekir yanıma geldiler; müşriklerden kaçmışlardı. Bana, "Ey çocuk! Senin yanında [bize içirecek] süt var mı?" dediler. Ben, "Ben emanetçiyim." dedim. Peygamber (sas), "Yanında, henüz erkeğiyle buluşmamış bir kuzu var mı?" dedi. Ben, "Evet, var." dedim ve böyle bir kuzu getirdim. Resûlullah (sas) kuzuyu yan yatırdı, dua etti, memelerini meshetti ve kuzunun memeleri sütle dolup belirginleşti. Sonra Ebû Bekir çukurca bir kaya parçası getirdi ve sütü içine sağdı. Son-

353 RK nüshasının hâmişinde "Abdullah b. Mes'ûd (ra)" kaydı yer almaktadır.

ra o ve Ebû Bekir içtiler. Sonra Resûlullah (sas) memeye, "Büzül" dedi. Meme çekildi. Dedi ki: Bundan sonra onun yanına gittim ve "Bu sözden [Kur'ân'dan] bana öğret." dedim. Resûlullah (sas), "Sen öğretilmiş bir delikanlısın." dedi. İbn Mes'ûd, "Resûlullah'ın (sas) ağzından 70 sûre aldım ki hiç kimse bu konuda benimle tartışamaz." dedi.

Bize Ebû Bekir b. Ebû Şeybe ve Muhammed b. Sa'd anlattılar, dediler ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı, dedi ki: Bize Mes'ûdî anlattı. Ayrıca bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı. O Mes'ûdî'den, o da Kâsım b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: İlk defa Resûlullah'ın (sas) ağzından Kur'ân'ı Mekke'de ifşa eden Abdullah b. Mes'ûd idi.

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı, dedi ki: Bize Şakîk haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd bize hitap etti. Bir kaç söz söyledikten sonra şöyle dedi: "Kimin kıraatine göre okumamı emredersiniz; Zeyd'in kıraatine göre mi? Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki Resûlullah'ın (sas) ağzından 70 küsur sûre aldım. O zaman Zeyd, iki örük sahibi ve çocuklarla oynayan bir çocuktu." Sonra şöyle dedi: "Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki eğer Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen birisinin olduğunu bilseydim ve develer ona ulaşsaydı [kendisine develerle gidilebilseydi], ona giderdim." dedi.

Şakîk şöyle dedi: İçinde Resûlullah'ın (sas) ashâbının da bulunduğu bir halkada oturdum. Onlardan hiçbirisinin İbn Mes'ûd'a (itiraz mahiyetinde) cevap verdiğini işitmedim.

Bana Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O Âsım'dan, o Zir'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Kim Kur'ân'ı taze olarak ve nazil olduğu şekilde okumak istiyorsa İbn Ümmü Abd'ın kıraatine göre okusun -ya da İbn Ümmü Abd'ın okuduğu gibi okusun, dedi-."

Bize Amr en-Nâkıd ve Ubeydullah el-Kevârîrî anlattılar, dediler ki: Bize Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı. O

İbrâhim'den, o da Alkame'den nakletti, dedi ki: Bir adam Ömer'in yanına geldi; Ömer adamı tanımıyordu. "Ey Mü'minlerin Emiri, ben Kûfe'den senin yanına geldim; orada Mushafları ezberden yazan bir adam bıraktım." dedi. Ömer kızdı ve "Yazık sana, kimdir o adam?" dedi. Adam, "Abdullah b. Mes'ûd!" dedi. Dedi ki: Ömer'den öfke gitti ve şöyle dedi: "Yazık sana; vallahi bu işe onun kadar layık olan birisinin hayatta kaldığını bilmiyorum. Resûlullah (sas), 'Kim Kur'ân'ı taze olarak ve nazil olduğu şekilde okumak istiyorsa İbn Ümmü Abd'ın kıraatine göre okusun.' buyurdu."

Bize Züheyr b. Harb Ebû Hayseme anlattı, dedi ki: Bize Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî anlattı. O A'meş'ten, o Ebû Vâil'den, o Mesrûk'tan, o Abdullah b. Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sas) şöyle işittiğini rivayet etti: "Kur'ân'ı dört kişiden okumaya çalışın. İbn Ümmü Abd'dan -önce onunla başladı-, Übey b. Ka'b'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'den ve Muâz b. Cebel'den…"

Bana Ebû Bekir el-A'yen anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Ebü'l-Ahvas'tan, o Saîd b. Mesrûk'tan, o Ebü'd-Duhâ'dan, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) bana, "Bana Kur'ân oku!" dedi. Ben, "Kur'ân sana nazil olduğu halde ben nasıl sana Kur'ân okuyayım ey Allah'ın elçisi?" dedim. Resûlullah (sas), "Ben onu başkasından dinlemeyi de severim." dedi. Bunun üzerine ona Nisâ Sûresi'ni okudum. Nihayet, "*Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman, bakalım onların hâli nice olacak!*"[354] âyetine geldiğimde, "Yeter!" buyurdu. Ona baktım; gözleri dolmaya başladı. Sonra, "Kim Kur'ân'ı taze olarak ve nazil olduğu şekilde okumak istiyorsa İbn Ümmü Abd'ın kıraatine göre okusun." buyurdu.

Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymûn el-Mervezî anlattı, dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr el-Hemdânî anlattı, dedi ki: Bize A'meş haber verdi. O Müslim b. Sabîh'ten, o da Mesrûk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed'in (sas) ashâbının yanında oturdum. Onları gölet gibi gördüm.[355] Bazı göletler bir adamı suya kandırır; bazısı iki adamı kandırır; ba-

354 Nisâ, 4/41.

355 ZZ neşrinde "gölet" anlamına gelen kelime (الأُحَاذ) "el-Ühhâz" şeklinde harekelemiştir. Bu hatalıdır çünkü "gölet" manasına gelen kelime (الإِحاذ) "el-İhâz/göletler" şeklindedir. (çev.)

zısı on adamı kandırır; bazısı 100 adamı kandırır. Bazısı da eğer yeryüzündeki insanlar susuz olarak ona gelseler hepsi de suya kanmış olarak giderler. Abdullah b. Mes'ûd'u, suyu en fazla olan göletlerden biri olarak gördüm.

Bize Süreyc b. Yûnus anlattı, dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı. O İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah şöyle dedi: "Resûlullah'ın ağzından 70 küsur sûre aldım."

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı, dedi ki: Bize Süleyman el-A'meş anlattı. O Mâlik b. Hâris'ten, o da Ebü'l-Ahvas'tan rivayet etti, dedi ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbından birkaç kişi Ebû Mûsâ'nın evinde bir Mushaf gösteriyorlardı. Abdullah kalkıp dışarı çıktı. Ebû Mes'ûd el-Ensârî, "Bu adam, kalanlar içinde, Muhammed'in (sas) üzerine nazil olanı en iyi bilendir." dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ şöyle dedi: "Evet böyledir çünkü bize izin verilmediği zaman [huzura varmak için] ona izin veriliyordu ve hazır olmadığımız zaman da [Abdullah onun yanında] hazır bulunuyordu." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Abbâd anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım'dan, o Zir b. Hubeyş'ten, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Resûlullah'ın (sas) ağzından 70 sûre aldım; bu konuda hiç kimse benimle tartışamaz."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı,[356] dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ anlattı, dedi ki: Bize Hasan b. Sâlih anlattı. O Mutarrif'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bize Âmir anlattı. O Mesrûk'tan rivayet etti, dedi ki: Resûlullah'ın (sas) ashâbından fetva verenler Ali, Ömer, İbn Mes'ûd, Zeyd b. Sâbit, Übey b. Ka'b ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî idi.

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı, dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebû Hind haber verdi. O Âmir'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'un hicret ettiği yer Hıms idi. Ancak Ömer onu Kûfe'ye gönderdi ve onlara, "Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki ondan istifade konusunda sizi nefsime tercih ettim. Ondan ilim alın." şeklinde bir mektup yazdı.

---

356 Orijinal metnin hâmişinde, "Fetva Sahipleri Bölümü" şeklinde bir kayıt yer almaktadır.

Dediler ki: Ömer İbn Mes'ûd'u Kûfe halkının kadısı ve beytülmâl emini olarak görevlendirdi. Ona, Ammâr ve Osman b. Huneyf'e bir koyun tahsis etti. Koyunun yarısı ve sakatatları Ammâr ve İbn Mes'ûd'un, diğer yarısı da Osman b. Huneyf'in olacaktı.

Medâinî Vakkâsî'den, o Zührî'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd her mevsimde Ömer'e hesap veriyordu. Yanındakileri ona arz ediyordu. Ömer'in razı olduğu hususlara devam ediyordu; onu nehyettiği hususları da terk ediyordu. Bir gün Ömer'in yanına bir kavim geldi ve Abdullah b. Mes'ûd'u şikâyet etti. Ancak Ömer şikâyetlerini dikkate almadı.

Bana Şücâ' b. Mahled el-Fellâs anlattı, dedi ki: Bize Cerîr b. Abdülhamîd anlattı. O Muğîre'den nakletti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'un [Kûfe'deki] evi şehir merkezine yakındı. Onun bir çocuğu bazı olaylar çıkardı ve evi yıktılar.

[Abdullah b. Mes'ûd'un Görüşleri ve Özellikleri]

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bana Muâviye b. Amr anlattı. O Zâide'den, o A'meş'ten, o Şakîk'ten, o Amr b. Meysere'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet etti, dedi ki: "Namazın uzatılması ve hutbenin kısa tutulması kişinin fıkhının alametlerindendir."

Bize Halef el-Bezzâr anlattı, dedi ki: Bize Selâm el-Horasanî et-Tavîl anlattı. O Zeyd el-Amî'den, o da Muâviye b. Kurre'den rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd her hafta bir kere Kur'ân [hatim] okurdu. Ramazan ayında ise her üç gecede bir defa okurdu. Kur'ân okumadan yatmak istemez; Kur'ân okuduktan sonra da konuşmaktan hoşlanmazdı.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Süfyân'dan, o A'meş'ten, o Umâre b. Umeyr'den, o da Abdurrahman b. Yezîd'den rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd bize Kur'ân öğrettiği gibi tahiyyâtı da öğretirdi. Bir elif veya bir vâv hata yapmadan…

Bize Abdullah b. Sâlih el-Mukrî anlattı. O Mes'ûdî'den, o Süleyman b. Mînâ'dan, o da Abdullah'ın mevlâsı Nüfey'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd beyaz elbiseler giyme ve güzel koku sürünme konusunda insanların en cömerdiydi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Yezîd b. Hârûn'dan, o Mes'ûdî'den, o da Süleyman b. Nüfey'den bunun benzerini rivayet etti.

Bize İbnü'ş-Şâzkûnî anlattı. O Ebû Âmir el-Akadî'den rivayet etti, dedi ki: Bana Süfyân anlattı. O Süleyman el-A'meş'ten, o da İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: Bana haber verenler, Abdullah b. Mes'ûd'un elinde demirden bir yüzük görmüşler.

Bize Ebû Nasr et-Temmâr anlattı, dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Câbir'den, o da Şa'bî'den rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd'un yüzüğünün üzerinde iki boğum vardı. Aralarında (الْحَمْدُ لِلَّهِ) yazılıydı.

Bana Ebû Eyyûb er-Rakkî el-Muallim anlattı, dedi ki: Bize İsa b. Yûnus anlattı. O A'meş'ten, o da İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah şöyle dedi: "Özür beyan etmekten sakının çünkü özür beyanına yalan karışır."

Bana Hasan b. Osman ez-Ziyâdî anlattı. O İsmâil b. Mücâlid'den, o Beyân'dan, o Kays b. Ebû Hâzim'den İbn Mes'ûd'un Sa'd İbn Ebû Vakkâs'a şöyle dediğini rivayet etti: "Daha önce beytülmâldan borç olarak almış olduğun malı geri ver." Sa'd bunun üzerine öfkelendi ve "Sen ancak Hüzeyl'den bir kölesin." dedi. İbn Mes'ûd, "Sen de Hamne'nin oğlusun." dedi. Sa'd [beddua etmek için] ayağa kalktı ve kıbleye yöneldi. İbn Mes'ûd, Sa'd'ın lanet okumamasını ve beddua etmemesini istedi. O da yapmadı.

Bize Bekir b. Heysem anlattı. O Abdürrezzâk b. Ma'mer'den rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd şöyle derdi: "Sizden birisi hakta gösterişi, mizahta yalanı ve öfke esnasında ahmaklığı terk etmedikçe ve yaptığı doğruların onu yanlışa sevketmeyeceğini, yaptığı yanlışların da onu doğruya götürmeyeceğini anlamadıkça imanın hakikatine ulaşamaz."

İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre kendisi, "Mizahtan sakının çünkü mizahta birbirini kırmak [başkasını güldürmek için arkadaşını kullanmak/kurban etmek] vardır."

Vâkıdî şöyle dedi: İbn Mes'ûd Mekke'den Medine'ye hicret edince Muâz b. Cebel'in evine misafir oldu. Deniliyor ki: Sa'd b. Hayseme'ye misafir oldu. Resûlullah (sas) onunla Muâz arasında kardeşlik ilan etti.

Bana Ali b. Abdullah el-Medînî anlattı, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Amr b. Dînâr'dan, o da Yahyâ b. Ca'de'den rivayet etti, dedi ki: Resûlullah (sas) Medine'ye gelince Benî Abdümenâf b. Zühre, "İbn Ümmü Abd'ı bizden uzaklaştır." dedi. Resûlullah (sas), "O zaman ben neden Peygamber olarak gönderildim? Allah, kendilerinden olan zayıf birisinin hakkını vermeyen bir kavmi temize çıkarmaz." dedi.

Vâkıdî şöyle dedi: Resûlullah (sas) İbn Mes'ûd için Mescid'in yanında bir arsa tahsis etti.

Dediler ki: Abdullah Bedir Gazvesi'ne katıldı. Afrâ'nın iki oğlu Ebû Cehil'i yere serdikten sonra Abdullah da onun boynunu vurdu. Abdullah Resûlullah (sas) ile beraber Uhud ve diğer bütün gazâlara katıldı.

Kur'ân'ın "*Allah'ın ve Peygamber'in davetine icabet edenler.*"[357] âyetiyle ilgili olarak İbn Mes'ûd'dan şu görüş rivayet edilmiştir: "Biz [icabet edenler olarak] 18 kişiydik."

[Abdullah b. Mes'ûd'un Resûlullah'a (sas) Hizmetleri]

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o bir adamdan, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd Resûlullah'ın (sas) sivâdına,[358] yani sırrına sahipti. Ayrıca yolculuk esnasında onun yastığından, misvakından, nalınlarından ve temizliğinden sorumluydu.

Bana Muhammed b. Sa'd ve Hüseyin b. Ali b. Esved anlattılar, dediler ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ anlattı. O Mes'ûdî'den, o Abdülmelik b. Umeyr'den o da Ebû Melîh'ten rivayet etti, dedi ki: Resûlullah (sas) yıkandığı zaman Abdullah b. Mes'ûd [perde tutarak] ona siper olurdu. Uyuduğu zaman onu uyandırır, korkulu ve tenha yerlerde tek başına olduğu zaman onunla birlikte yürürdü.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Mes'ûdî'den, o Kâsım b. Abdurrahman'dan rivayet etti, dedi ki: Abdul-

357 Âl-i İmrân, 3/172.

358 Müellifin "sır" olarak şerhettiği (سواد) kelimesi "siyah" manasına gelen kelime değildir. Bunun kökü (ساوَد) şeklindedir. Lisân'ın sahibi (السِّواد، بكسر السين، السِّرار) diyerek, "sır" manasına gelen kelimenin "Sivâd" şeklinde olduğunu ifade eder. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (سود) maddesi) (çev.)

lah b. Mes'ûd Resûlullah'ın (sas) nalınlarını giydirirdi ve asayla önünde yürürdü. Resûlullah (sas) bir yerde oturacağı zaman nalınlarını çıkarır ve kol yenlerine koyardı. Sonra asayı ona verirdi. Resûlullah (sas) kalkmak istediği zaman Abdullah ona nalınlarını giydirir, sonra asayla onun önünde yürürdü. Nihayet Resûlullah'tan (sas) önce odaya girerdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Mes'ûdî'den, o Ayyâş el-Âmirî'den, o da Abdullah b. Şeddâd b. Hâd'dan rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd Resûlullah'ın sırrına ve yastığına sahipti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Abdullah b. İdris anlattı, dedi ki: Hasan b. Ubeydullah en-Nehaî'den işittim. O İbrâhim'den anlatıyordu. O Abdurrahman b. Yezîd'den, o da Abdullah'tan nakletti, dedi ki: Resûlullah (sas) bana, "Seni men edinceye kadar perdenin kaldırılması[359][izinsiz yanıma girmen] ve sırrımı duyman konusunda sana izin vardır." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshak anlattı, dedi ki: Ebû Mûsâ el-Eş'arî şöyle dedi: Resûlullah'ın (sas) yanına geldiğimde, İbn Mes'ûd'un onun ailesinden biri olduğunu gördüm.

Bana Amr b. Muhammed anlattı, dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı, dedi ki: Bize A'meş haber verdi. O İbrâhim'den, o da Alkame'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah hal ve tavırlarıyla ve sükûnetiyle Resûlullah'a (sas) benzetilirdi. Dedi ki: Alkame de Abdullah'a benzetilirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı. O Şakîk'ten rivayet etti, dedi ki: Huzeyfe'den işittim şöyle diyordu: [Evinden] çıkışından dönüşüne kadar siret ve ahlakıyla, vakar ve sükûnetiyle, hal ve tavırlarıyla Resûlullah'a en çok benzeyen kişi Abdullah b. Mes'ûd idi. Ancak evinde ne yaptığı bilinmiyordu.

---

359 "Burada Abdullah b. Mes'ud'a Rasulullah'ın (sas) yanına izin istemeden girme salahiyeti verilmiştir. Ancak girmeden önce diğer insanlar gibi izin mahiyetli selam vermesinde bir beis yoktur." (bkz. *Kitâbu Şerhi Müşkili'l-Âsâr*, s. 255) (Yazma Eser Uzmanı)

Bize Vehb b. Bakıyye anlattı, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Muğîre'den, o İbrâhim'den, o Alkame'den, o da Ebü'd-Derdâ'dan rivayet etti. Ebü'd-Derdâ İbn Mes'ûd'u kastederek şöyle diyordu: "İçinizde sırrın ve yastığın sahibi yok mu?"

[Abdullah b. Mes'ûd'un İlmi ve Özel Halleri]

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Hafs b. Gıyas anlattı dedi ki: Bize A'meş haber verdi. O Amr b. Mürre'den, o da Ebû Ubeyde'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah eve girdiği zaman hemen evdekilerle ünsiyet peyda ederdi. Evdekilere işittirinceye kadar sesini yükseltirdi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Mâlik b. İsmâil en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize İsrâil haber verdi. O Süveyr'den, o da babasından rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd'dan işittim; şöyle diyordu: "Müslüman olduğum günden beri kuşluk vaktinde uyku uyumadım."

Bize Amr b. Muhammed anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı, dedi ki: Bize Züheyr b. Muâviye anlattı. O Ebû İshak'tan, o da Abdurrahman b. Yezîd'den nakletti, dedi ki: Abdullah'tan daha az [nâfile] oruç tutan bir fakih görmedim. Ben ona, "Neden oruç tutmuyorsun?" dedim. İbn Mes'ûd, "Ben namazı oruca tercih ediyorum. Oruç tuttuğum zaman namaz kılmaya gücüm kalmıyor." dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Vüheyb b. Cerîr anlattı. O Mürre'den, o Nezzâl b. Ammâr'dan, o da Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet etti, dedi ki: Bir gün İbn Mes'ûd'la birlikte bir namaz kıldım; Namazda "*Kul huvellahu ehad*" okudu. Ben, güzel sesi ve kıraatiyle bize Bakara Sûresi'nden okuyacak diye sevinmiştim.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. İsa er-Remlî anlattı. Süfyân'dan, o A'meş'ten, o Ebü'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'tan rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: "Hiçbir sûre nazil olmamıştır ki onun ne hakkında nazil olduğunu bilmeyeyim. Eğer Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen birisinin olduğunu bilseydim ve develer -veya binekler dedi- ona ulaşsaydı, ona giderdim."

Bana Bekir b. Heysem anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Kays b. Rebî'den, o Kâsım'dan, o Zir'den, o da Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: Abdullah Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruç tutardı.

Bana Hüseyin b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl anlattı. O Alâ b. Müseyyeb'den, o da babasından rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Bir sünnette iktisad yapmak, bir bidatte içtihat yapmaktan daha hayırlıdır."

Bize Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı. O Şu'ayb b. Harb'den, o Abdurrahman b. Abdullah'tan, o da Hakem b. Uteybe'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah şöyle dedi: "Fazla konuşmak konusunda sizi uyarıyorum. İnsan için, ihtiyaçlarını giderecek kadar konuşması kâfidir."

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd anlattı, dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Ebû İshak'tan, o da Alkame, Esved ve Mesrûk'tan rivayet etti, dediler ki: Abdullah b. Mes'ûd Ramazan ve Kurban bayramı namazlarında yedi kere tekbir getirirdi. Önce namazın başlangıcı olan "iftitâh" tekbirini alır; ardından üç tekbir daha getirirdi. Sonra kıraate başlar; sonra tekbir getirir ve beşincisinde rükûa giderdi. Sonra ayağa kalkar ve dört tekbir getirirdi; dördüncüsünde rükûa giderdi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Muhammed b. Sa'd anlattılar, dediler ki: Bize Muhammed b. Fudayl anlattı, dedi ki: Bize Muğîre anlattı. O Ümmü Mûsâ'dan rivayet etti, dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib'den işittim; şöyle diyordu: Resûlullah (sas) İbn Mes'ûd'a bir ağaca çıkıp oradan ona bir şey [misvak] getirmesini emretti. Resûlullah'ın (sas) ashâbı onun baldırlarının çelimsizliğine baktılar ve güldüler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Kıyamet gününde Allah'ın yanındaki mizanda Uhud dağından daha ağır olan bir adama ne diye gülüyorsunuz?" dedi.

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Âsım b. Behdele haber verdi. O Zir b. Hubeyş'ten, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Resûlullah (sas) için Erâk ağacından topluyordum. İnsanlar baldırımın inceliğine güldüler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), "Neye gülüyorsunuz?" dedi. Sahâbe, "Baldırının inceliğine." dedi. Resûlullah (sas), "O baldır, mizanda Uhud dağından daha ağırdır." dedi.

Bana Ebû Nasr et-Temmâr anlattı, dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Ebû Husayn'dan, o da Ebû Atıyye el-Hemdânî'den rivayet etti, dedi ki: Bir adam Ebû Mûsâ'ya bir mesele sordu. Ebû Mûsâ ona cevap verdi. Sonra adam Abdullah b. Mes'ûd'a geldi; aynı meseleyi ona sordu; İbn Mes'ûd Ebû Mûsâ'nın tersi bir cevap verdi. Adam tekrar Ebû Mûsâ'ya geldi ve İbn Mes'ûd'un fetvasını ona aktardı. Bunun üzerine Ebû Mûsâ, "Bu allame aranızda iken bana bir şey sormayın!" dedi.

Bana Amr b. Muhammed ve Muhammed b. Sa'd anlattılar, dediler ki: Bize Vekî anlattı. O İsmâil b. Ebû Hâlid'den, o da Ebû Amr eş-Şeybânî'den rivayet etti, dedi ki: Ebû Mûsâ İbn Mes'ûd'u kastederek, "Bu allame aranızda iken bana bir şey sormayın." dedi.

Bana Muhammed b. Hâtim el-Mervezî ve İbrâhim b. Müslim el-Vekî'î anlattılar, dediler ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı, dedi ki: Bize İsmâil b. Ebû Hâlid haber verdi. O Ebû Amr eş-Şeybânî'den, o da Ebû Mûsâ'dan bunun benzerini rivayet etti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Muhammed b. Hâtim anlattılar, dediler ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o da Zeyd b. Vehb'den rivayet etti, dedi ki: Bir gün Ömer otururken Abdullah b. Mes'ûd karşıdan geldi. Ömer onu görünce, "Fıkıhla lebalep dolu bir torba!" dedi. Ya da "ilimle" dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize İbn Nümeyr anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı. O Habbe b. Cüveyn'den rivayet etti, dedi ki: Bir gün Ali b. Ebû Tâlib'in yanındaydık; Abdullah b. Mes'ûd'un bazı sözlerini anlattık. İnsanlar onu methettiler ve "Ey Mü'minlerin Emiri, onun kadar güzel ahlaklı, onun kadar daha fazla şefkatle talim eden, insanlarla oturup kalkması onun kadar güzel olan ve daha fazla takva sahibi kimse görmedik." dediler. Bunun üzerine Ali, "Allah aşkına, siz bunu gönülden mi söylüyorsunuz?" dedi. Onlar, "Evet, gönülden söylüyoruz." dediler. O zaman Ali, "Allahım! Seni şahit gösteriyorum ki İbn Mes'ûd hakkında ben de onların sözlerinin benzerini ve daha fazlasını söylüyorum." dedi.

Bana Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Âdem anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hâlid el-Ahmer anlattı. O Mes'ûdî'den, o da Kâ-

sım'dan rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd bir söz söylediği zaman onun delilini Allah'ın kitabından getirirdi.

Bana Ebû Bekir el-A'yen ve Muhammed b. Sa'd anlattılar, dediler ki: Bize Fadl b. Dükeyn anlattı. O Mes'ûdî'den, o Müslim el-Batîn'den, o da Amr b. Meymûn'dan rivayet etti, dedi ki: Bir yıl boyunca Abdullah b. Mes'ûd'un yanına gidip geldim. Hiçbir gün onun, "Resûlullah şöyle dedi." dediğini veya Resûlullah'tan bir şey anlattığını işitmedim; sadece bir gün hadis nakletti ve dilinden, "Resûlullah (sas) şöyle dedi." sözü çıktı. Birden bire yüzünde bir mahcubiyet ve hüzün belirdi. Hatta alnından terlerin aktığını gördüm. Sonra, "İnşaallah ya bunun fazlasını, ya bunun biraz azını veya buna yakın bir şey buyurmuştur." dedi.

Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Şu'be anlattı, dedi ki: Bize Câmi b. Şeddâd haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Mirdâs anlattı, dedi ki: Abdullah her Perşembe günü bize hitap ederdi. Bazı sözler söylerdi. Sustuğu zaman biz de susardık. Ancak bize daha fazla söylemesini arzu ederdik.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî anlattı. O Mis'ar b. Küdâm'dan, o Muhammed b. Cahâde'den, o da Talha b. Musarrif'ten rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd geceleyin güzel kokuyla bilinirdi.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr anlattı, dedi ki: Bize Hâlid b. Abdullah anlattı, dedi ki: Bize İsmâil b. Ebû Hâlid anlattı. O Kays b. Ebû Hâzim'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'u gördüm; zayıf birisiydi.

Medâinî dedi ki: İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi: "Kalp zorlandığı zaman körelir."

Yine ondan rivayet edildiğine göre şöyle dedi: "Vaiz, dinleyenlerin kadrinden [ilme karşı kabiliyet miktarlarından] dinleyenlerin ilme karşı güçsüzlüklerinden ve ilim taliplerinin ne istediklerinden gafil olan birisi değildir." Bu söz aynı zamanda Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den de rivayet edildi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı. O Mes'ûdî'den, o Kâsım b. Abdurrahman'dan rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd'un atıyyesi [maaşı] 6.000 dirhemdi.

Ebü'l-Ahvas, Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayetle şöyle dedi: Bir gün Abdullah b. Mes'ûd'un hutbe okuduğunu gördüm. Hutbe esnasında bir yılan gördü; hemen minberden inip yılanı öldürdü.

Bize Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ anlattı. O İsrâil'den, o Ebû İshak'tan, o da Hâris b. Ali'den rivayet etti, dedi ki: Resûlullah (sas), "Eğer müslümanların şûrası olmadan kimseye yetki verecek olsaydım, İbn Ümmü Abd'ı emir yapardım." dedi.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd el-Kattân anlattı, dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O A'meş'ten, o Umâre b. Umeyr'den, o Hâris b. Zahîr'den rivayet etti, dedi ki: Ebü'd-Derdâ'ya İbn Mes'ûd'un ölüm haberi verilince, "Ondan sonra onun gibisi gelmez." dedi.

Bize Amr en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o Amr b. Mürre'den, o Ebü'l-Bahterî'den, o da Ali b. Ebû Tâlib'den (as) rivayetle şöyle dedi: Bir gün Ali'ye, "İbn Mes'ûd bize anlattı." dedik. Ali, "O Kur'ân'ı ve sünneti öğretti; sonra işi bitirdi. Bu, ilim olarak ona yeterlidir." dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O A'meş'ten, o Mâlik b. Hâris'ten, o da Ömer'in adamlarından Ebû Hâlid adında bir adamdan rivayet etti, dedi ki: Bir gün Ömer'in yanına gittik. Bize hediyeler verdi. Ancak Şamlılar'a bizden daha fazla verdi. Biz ona, "Ey Mü'minlerin Emiri, Şamlılar'ı bizden daha üstün mü tutuyorsun?" dedik. Ömer, "Ey Kûfeliler! Şamlılar'ı size tercih ettim diye kızdınız mı? Onların yolu uzundur. Üstelik İbn Ümmü Abd'ı size göndermekle sizi onlara tercih ettim." dedi.

Bana Dâvûd b. Abdülhamîd anlattı, dedi ki: Bize İsa b. Yûnus anlattı. O A'meş'ten, o da İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd şöyle dedi: "Sakın özür beyan etmeyin. Özür beyan edip de yalan söylemeyen çok az adam bulunur."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Abdullah b. Câfer'den, o Abdurrahman b. Muhammed'den o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd kısa boylu,

zayıf ve çok esmer bir adamdı. İbn Mes'ûd, beyazlaşan saçını sakalını boyamazdı.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o Ebû İshak'tan, o da Hübeyre b. Yerîm'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'un kulaklarının üstüne çıkardığı saçı vardı. Onlar sanki bala bulanmış gibiydi. Vekî dedi ki: "Yani saçlarını birbirinden ayırmıyordu."

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Fadl b. Dükeyn anlattı, dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Ebû İshak'tan, o da Hübeyre b. Yerîm'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd'un saçları omuzlarına dökülüyordu. Namaz kıldığı zaman saçlarını kulaklarının arkasına atardı.

Bana Ali b. Şevr el-Mukrî anlattı, dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf anlattı, dedi ki: Bize Saîd b. Ebû Arûbe anlattı. o Ebû Ma'şer'den, o da İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd'un yüzüğü demirdendi.

Bize Şücâ' b. Mahled anlattı, dedi ki: Bize Ebû Muâviye anlattı. O A'meş'ten, o İbrâhim'den, o da Alkame'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd ağır şekilde hastalandı. Hastalıktan sızlanmaya başladı. Ona, "Senin bu hastalıktan sızlandığın kadar hiçbir hastalıktan sızlandığını görmedik." dedik. İbn Mes'ûd, "Bu hastalık beni kötü yakaladı ve gaflete yaklaştırdı." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Süfyân es-Sevrî'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah'ın yanında ölümden söz edildi. Abdullah, "Ben bugün onun için hazırlıklı değilim." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Ya'lâ b. Ubeyd'den, o İsmâil'den, o da Becîle kabilesinden bir adamdan şunu rivayet etti: İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Öldüğüm zaman [Allah huzurunda duyacağım mahcubiyetin ağırlığından] dirilmemeyi arzu ederdim."[360]

Bize Kâsım b. Sellâm Ebû Ubeyd anlattı, dedi ki: Bize İsmâil b. Câ-

360 Hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde İbn Mes'ûd'un bu sözü (وَدِدْتُ أَنِّي إِذَا نُمت لا أبعث) "Uyuduğumda dirilmemeyi arzu ederdim." şeklindedir. Ancak başka kaynaklarda bu ibare (وَدِدْتُ أَنِّي إِذَا مَا مُتُّ لَمْ أُبْعَثْ) "Öldüğüm zaman dirilmemeyi arzu ederdim." şeklindedir. (bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III. 117) Biz çeviride bunu esas aldık. (çev.)

fer anlattı. O Muttalib'in mevlâsı Amr b. Ebû Amr'dan, o Saîd b. Ebû Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etti, dedi ki: İbn Mes'ûd'un eşi Zeyneb es-Sekafiyye kendisine bir ziynet satın aldı. İbn Mes'ûd ona, "Bununla nereye gidiyorsun?" dedi. Zeyneb, "Bununla Allah'a ve onun resûlüne yaklaşacağım." dedi. İbn Mes'ûd, "O zaman onu getir, bana ve çocuklarıma tasadduk et. Ben tam da o sadakanın yeriyim." dedi. Eşi, "Hayır, vallahi Resûlullah'tan (sas) izin almadan olmaz." dedi. Sonra Resûlullah'tan (sas) izin istedi; Resûlullah (sas), "Ona ve onun çocuklarına tasadduk et; onlar bu sadakanın yeridirler." buyurdu.

Abdullah b. Mes'ûd'un Hastalığında Yaptığı Vasiyeti

Bize İbrâhim b. Müslim el-Hârizmî anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Ebü'l-Umeys'ten, o da Âmir b. Abdullah b. Zübeyr'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd vasiyetini Zübeyr'e yaptı. Vasiyeti şöyle idi:

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla… Abdullah b. Mes'ud'un bu hastalığında başına bir şey gelmesi durumundaki vasiyetinin zikri: Vasiyeti şudur ki: Vasiyetinin mercii Allah, Zübeyr b. Avvâm ve oğlu Abdullah b. Zübeyr'dir. Bu ikisi, üzerlerine aldıkları ve hüküm verdikleri konularda tamamen yetki sahibidirler. Abdullah'ın kızlarından hiçbiri bu ikisinin izni olmadan evlenemezler. Ancak bu izinden, eşi Zeyneb bt. Abdullah es-Sekafîyye mahrum edilemez."

Bize İbrâhim b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Ebü'l-Umeys'ten, o Habîb b. Ebû Sâbit'ten, o Huseym b. Amr'dan rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd, 200 dirhem değerindeki bir hulleyle kefenlenmesini vasiyet etti.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı, dedi ki: Bize Mâlik b. İsmâil anlattı, dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Muhammed b. Abdullah el-Murâdî'den, o Amr b. Mürre'den, o da Ebû Ubeyde b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd, "Beni Osman b. Maz'ûn'un kabrinin yanına defin edin." dedi.

Bana Hüdbe b. Hâlid anlattı, dedi ki: Bize Hemmâm anlattı. O Katâde'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd geceleyin defnedildi.

Bana Bekir b. Heysem anlattı, dedi ki: Bize Abdürrezzâk anlattı. O Ma'mer'den, o Zührî, Katâde ve Kelbî'den rivayet etti, dediler ki: "… *Senin yanından çıktıkları zaman [alay ederek] kendilerine bilgi verilmiş olanlara, 'Az önce ne söyledi?' derler.*"[361] âyetinde geçen 'kendisine ilim verilenler'den birisi de Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Vâkıdî şöyle dedi: Bize Abdullah b. Câfer anlattı. O Abdurrahman b. Muhammed el-Kâri'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd, hicretin 32. yılında Medine'de vefat etti ve Bakî mezarlığına defnedildi. Onun Kûfe'de, mescidin yanı başında inşa ettiği bir evi vardı.

Vâkıdî dedi ki: İbn Mes'ûd 60 küsur yaşlarında vefat etti. Onun cenaze namazını Ammâr b. Yâsir kıldırdı. Deniliyor ki: Osman b. Affân kıldırdı. Abdullah vefat etmeden önce [aralarında kırgınlık olduğu için] Abdullah ve Osman birbirleri için istiğfarda bulundular. Dedi ki: Bize göre Osman'ın onun cenaze namazını kıldırmış olması daha doğrudur. Bir kavme göre İbn Mes'ûd, Osman'ın kendi cenaze namazını kıldırmamasını vasiyet etmişti.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı, dedi ki: Bana Vehb b. Cerîr b. Hâzim anlattı, dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Ebû İshak'tan, o da Ebü'l-Ahvas'tan rivayet etti, dedi ki: Ebû Mûsâ ve Ebû Mes'ûd'u gördüm. Onlardan birisi arkadaşına, "Ondan sonra onun gibi birisinin kalacağını düşünüyor musun?" dedi. Diğeri de şöyle dedi: "Dediğin doğrudur çünkü bize izin verilmediği zaman [huzura varmak için] ona izin veriliyordu ve hazır olmadığımız zaman da [onun yanında] hazır bulunuyordu." dedi.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o Mansûr b. Ebü'l-Esved'den, o İdris b. Yezîd'den, o Âsım b. Behdele'den, o da Zir b. Hubeyş'ten nakletti, dedi ki: İbn Mes'ûd miras olarak 90.000 dirhem bıraktı.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve Vehb b. Bakıyye anlattılar, dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı. O İsmâil b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den rivayet etti, dedi ki: Zübeyr, İbn Mes'ûd'un vefatından sonra Osman'ın yanına girdi ve ona, "Abdullah'ın atıyyesini bana ver. Kuş-

361 Muhammed, 47/16.

kusuz onun ailesi onun mirasına beytülmâlden daha fazla hak sahibidirler." dedi. Osman ona 15.000 dirhem verdi.

Bana Amr en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Hafs anlattı. O Gıyâs'tan o Hişâm b. Urve'den, o babasından rivayet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd Zübeyr'e vasiyetini yaptı. Osman iki yıl onu atıyyeden mahrum etmişti. Zübeyr Osman'a geldi ve ona, "Abdullah'ın çoluk çocuğu bu atıyyeye beytülmâlden daha fazla muhtaçtırlar." dedi. Bunun üzerine Osman ona, 15.000 veya 20.000 dirhem verdi.

Bize Züheyr b. Harb Ebû Hayseme anlattı, dedi ki: Bize Cerîr anlattı. O A'meş'ten, o Ebü'd-Duhâ'dan, o da Abdurrahman b. Yezîd'den rivayet etti, dedi ki: Bir gün mescitte Ebû Mûsâ'nın yanındaydık. Güneş batmak üzereydi, Ebû Mûsâ güneşe baktı ve "Abdullah nerede? direksiyon Bu namazın vaktidir." dedi. Abdullah'ın gelmesi uzun sürmedi. Dedi ki: O zamanlar insanlara namazı Abdullah kıldırıyordu.

Bana Bekir b. Heysem ve Muhammed b. Sa'd anlattılar, dediler ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı, dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O A'meş'ten rivayet etti, dedi ki: Bize Zeyd b. Vehb haber verdi; dedi ki: Abdullah Ramazan ayında bize imamlık yapardı ve geceleyin [eve] dönerdi.

Bana Abbas b. Hişâm el-Kelbî anlattı. O babasından rivayetle isnadında şöyle dedi: Ömer, insanlara Kur'ân ve sünneti öğretmek için İbn Mes'ûd'u Kûfe'ye gönderdi. Ayrıca onu beytülmâlden sorumlu yaptı. İlk olarak Osman'ın biatiyle Kûfe'ye gelen ve [Osman için] insanlardan biat alan Abdullah idi. Sonra Osman'ın kulağına onunla ilgili bazı şeyler gitti. Osman onu daha önceki yerine getirdi (Medine'ye) ve ona bazı sözler duyurdu. Ayrıca Medine'den çıkmasına da izin vermedi. Vefat edinceye kadar üç yıl Medine'de kaldı. Onun ölümü Osman'ın öldürülmesinden önceydi. İbn Mes'ûd vefat edeceği hastalığa yakalanınca Resûlullah'ın (sas) ashâbı ve zevceleri onu ziyaret ettiler. Osman da o hastalıkta onu ziyaret edip "Kendini nasıl hissediyorsun ey Ebû Abdurrahman?" dedi. İbn Mes'ûd, "İyiyim." dedi. Osman İbn Mes'ûd'a, "Ne şikâyetin var?" dedi. İbn Mes'ûd, "Günahlarımdan şikâyetçiyim." dedi. Osman ona, "Ne arzu edersin?" dedi. İbn Mes'ûd, "Rabbimin rahmetini!" dedi. Osman, "Sana

doktor çağırayım mı?" dedi. İbn Mes'ûd, "Doktor beni hasta etti." dedi. Osman, "Senin atıyyenin verilmesini söyleyeyim mi?" dedi. Osman İbn Mes'ûd'a kızdığı için onun atıyyesini kesmişti. İbn Mes'ûd, "İhtiyacım olduğu zaman beden kestin; ihtiyacım olmadığı zaman bana veriyorsun." dedi. Osman, "Senin çocuklarına kalır." dedi. İbn Mes'ûd, "Allah onların rızkını gönderir." dedi. İbn Mes'ûd Bakî mezarlığına defnedildi. Ammâr b. Yâsir onun cenaze namazını kıldırdı. Zübeyr, atıyyesi için Osman'la konuştu. Osman, çoluk çocuğu için atıyyesini Zübeyr'e verdi.

Dedi ki: İbn Mes'ûd Kûfe'de hutbe okurken şöyle diyordu: "Şakî, annesinin karnında şakîdir. Saîd ise başkasından ibret alandır." İbn Mes'ûd erkeklere Kur'ân öğretiyordu. Sonra dönüp kadınlara öğretiyordu. İbn Mes'ûd Cuma günü kadınları mescitten kovuyor ve onlara, "Evlerinize gidin. Buralar sizin oturacağınız yerler değildir." derdi.

Rivayet edildiğine göre İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Sakın fazla konuşmayın. İnsan için, ihtiyaçlarını giderecek kadar konuşma kâfidir."

Ebü'l-Yakzân dedi ki: İbn Mes'ûd Ebû Cehil'i öldürdü. Cin gecesinde Resûlullah (sas) ile beraberdi. O Resûlullah'ın (sas) sırlarına vakıftı. Ayrıca yastığından, nalınlarından ve yolculuğundan sorumluydu. Zübeyr onun cenaze namazını kıldırdı. İbn Mes'ûd ona vasiyet etmişti. Resûlullah (sas) onunla Zübeyr'i kardeş ilan etmişti.

Abdullah b. Mes'ûd'un Çocukları

İbn Mes'ûd'un *Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ûd* adında çocuğu vardı. Onun soyundan gelenlerden birisi de *Kâsım b. Ma'n b. Abdurrahman b. Abdullah b. Mes'ûd*'dur. Kâsım Kûfe kadılığı yapmıştır. Arapların şiirini ve özelliklerini biliyordu. Anlatıldığına göre felç olmuştur. Kâsım Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin valiliği sırasında vefat etti.

[Utbe b. Mes'ûd]

Onlardan birisi de Abdullah b. Mes'ûd'un anne ve babadan kardeşi olan Utbe b. Mes'ûd'dur. Künyesi Ebû Avn idi. Müslüman oldu ve kardeşiyle birlikte ikinci Habeşistan hicretine katıldı. Ömer b. Hattâb döneminde

Medine'de vefat etti. Kendisi Habeşistan'da Câfer b. Ebû Tâlib ile beraber kalanlardandı. Sonra geldiğinde yine Câfer'le beraber geldi.

Bize Amr b. Muhammed en-Nakıd anlattı, dedi ki: Bize İsmâil b. İbrâhim, yani İbn Uleyye anlattı. O Yûnus'tan, o da Hasan'dan rivayet etti, dedi ki: Utbe b. Mes'ûd vefat ettiği zaman Abdullah b. Mes'ûd onun için çok üzüldü. Ona bu durum soruldu. İbn Mes'ûd, "Vallahi, Allah onun hakkındaki hükmünü vermişken, kendisini davet edip de bana icabet etmesini istemem." dedi.

Bize Abdullah b. Sâlih anlattı, dedi ki: Bize Ravh b. Müsâfir haber verdi. O Hammâd'dan, o İbrâhim'den, o da İbn Mes'ûd'dan rivayet etti, dedi ki: Kardeşi Utbe'nin ölüm haberi İbn Mes'ûd'a verilince şöyle dedi: "Vallahi ondan daha fazla sevdiğim kimse olmadığı halde onun bu saatte sizin yanınızda oturuyor olmasını arzu etmem." Oradakiler, "Bunu neden söylüyorsun ey Ebû Abdurrahman?" dediler. İbn Mes'ûd, "Çünkü onun sebebiyle sevap kazanmak istiyorum, o benimle sevap kazanmasın." dedi.

Birisi de *Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd*'dur. Ömer b. Hattâb için valilik yapmıştır.

Bir de Abdullah b. Abbas'ın arkadaşı *Ubeydullah b. Utbe b. Mes'ûd* vardı.

Avn b. Abdullah

Bir de Avn b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd vardı. Şair onun hakkında şöyle der:

"Zulüm ehlinden bir mü'min" dediler
Mü'minler bize zulmedenler değildir
Onlar, "Kanı helal bir mü'min" dediler
Mü'minlerin kanları haram kılınmıştır

Sonra denildiğine göre Avn b. Abdullah İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç etti. İbnü'l-Eş'as'ın adamları hezimete uğrayınca Avn kaçtı. Nusaybin'de Muhammed b. Mervân'ın yanına geldi. Muhammed ona güvence verdi. Sonra Ömer b. Abdülazîz halife olunca Avn onun yanına geldi. Avn'ın

Ömer b. Abdülazîz'in yanında çok değeri vardı. Cerîr b. Atıyye şiirinde onu kastederek şöyle diyor:

Bu senin zamanındır; geçti benim zamanım
Ey sarığını sarkıtan kâri!
Ben kapının yanında, tıpkı boynuza bağlı biri gibiyim
Bildir halifemize, eğer onunla görüşürsen

Bu haberi kitabımızın geçmiş bölümlerinde anlattık.

Avn, Mufaddal b. Mühelleb'e nasihat etti ve şöyle dedi: "Kibirden sakın. Çünkü Allah'a isyan edilen ilk günah kibirdir. Sonra, "*Sadece İblis secde etmedi. O yüz çevirdi ve kibirlendi. O kâfirlerdendi.*"[362] âyetini okudu.

Abdülmelik Avn'ı, oğlu Velîd'e hoca yapmıştı. Sonra Abdülmelik ona Velîd'i sordu. Avn şöyle dedi: "Beni öyle bir kişiye hoca yapmışsın ki ona arkadaş olmak istediğim zaman ağırdan alıyor. Onun yanına geldiğim zaman gözden kayboluyor. Onu kınadığım zaman öfkeleniyor." Bazılarına göre Muhammed b. Mervân Avn'ı kendi oğlu için hoca tuttu. Avn da onun oğlu hakkında bu sözleri söyledi. Yine denildiğine göre Süleyman b. Abdülmelik onu oğluna hoca tutmuştu.

Medâinî dedi ki: Avn b. Utbe dedi ki: "Mü'min, insanların içinde en çok Allah'tan korkar. En çok nefsini değersiz bulur ve en fazla kendi amelini küçümser. Allah'ın yanındakine ulaşmak için insanların en üzgünü ve en heveslisidir. Mü'min, Allah hakkında insanların en fazla hüsn-ü zan sahibi olanıdır."

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Maîn anlattı, dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı. O Mes'ûdî'den, o da Avn b. Abdullah b. Utbe'den rivayet etti, dedi ki: "Allah'tan gelen hayır çoktur. Bu hayra ancak insanların az bir kısmı sabreder. Hayır, insanlara arz edilmiştir fakat dikkate almayanlar onu tanıyamaz. Onu aramayan bulamaz. Onun için çalışmayanlar onu hak edemez. Şu semanın yıldızlarının çokluğuna bakmaz mısınız? Bunlarla yol bulan ancak âlimlerdir."

362 Bakara, 2/34.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr el-Kaysî anlattı. O Kurre'den, o da Avn b. Abdullah'tan nakletti, dedi ki: Bana gelen habere göre Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: "Dört şey imandandır. Hayâ, iffet, kalbin kendini ifade edememesi değil, dilin kendini ifade edememesi ve fıkıh… Bunlar ahirette ameli arttırırlar ve dünya işinde noksanlığa sebep olurlar. Ancak ahirette yol açtıkları artış, dünyada yol açtıkları noksanlıktan daha çoktur. Üç şey de nifaktandır; fuhuş, küfürbazlık ve cimrilik… Bunlar dünyadaki işi arttırlar fakat ahiretteki ameli azaltırlar. Ancak ahirette sebep oldukları noksanlık, dünyada yol açtıkları artıştan daha çoktur." Dedi ki: Ben bunu Ömer b. Abdülazîz'e anlattım; çok hoşuna gitti.

Medâinî Yahyâ b. Yemân'dan, o da Süfyân'dan nakletti, dedi ki: Avn b. Abdullah şöyle dedi: "Dünya güvenli değildir. Kim ona ikram ederse dünya onu küçük düşürür. Kim dünyayı terk ederse dünya ona ikramda bulunur. Dünya, kendisiyle mutlu olan ve devamına güvenenlerin elinden çıkar ve ona umut bağlamayanların eline geçer."

Medâinî Cüveyriye b. Esmâ'dan nakletti, dedi ki: Bir gün Avn b. Abdullah Ömer b. Abdülazîz'e şöyle bir şey anlattı: "Bir hükümdar vardı. Kendisi için bir şehir inşa etti ve çok güzel yaptı. Sonra insanlar için bir yemek hazırladı. Adam geliyor, yemeğini yiyor ve şehirden çıkıyordu. Şehir hakkında insanların sorunlarıyla ilgilenen adamlar yemek yiyip çıkanlara, "Şehirde bir kusur buldunuz mu?" diye soruyorlardı. Onlar da şehri methedip duruyorlardı. Nihayet bir adam yemek yiyip şehirden çıktı; adamlar ona, "Şehirde bir kusur buldun mu?" dediler. Adam, "Evet, bu şehir, sahibinin ölümüyle yıkılacaktır." dedi. Bu durum hükümdara haber verildi. Hükümdar, "Doğru söyledi." dedi ve devletini bırakıp kendisini tanıyan bazı adamlarla beraber ibadet etmeye başladı fakat onları da terk etti. Sonra, "Onlar beni hükümdar gördüler ve beni yücelttiler." dedi, onları terk etti ve tanımadığı bir kavmin yanına geldi ve onlarla birlikte gitti."

Bunun üzerine Ömer b. Abdülazîz hilafeti bırakıp seyahate çıkmayı düşündü. Ancak Mesleme onu bu işten vazgeçirdi. Mesleme ona, "Sen ümmet-i Muhammed'in işlerini zayi mi edeceksin?" dedi. Bunun üzerine Ömer b. Abdülazîz sakinleşti.

Bize Muhammed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı. O Hanzale'den, o da Avn b. Abdullah'tan nakletti, dedi ki: Bir gün Ömer b. Abdülazîz'e, "Eğer âlim olma imkânın varsa âlim ol. Eğer böyle bir imkânın yoksa öğrenci ol. Eğer öğrenci olamıyorsan âlimleri sev. Eğer onları sevmiyorsan, onlara buğz etme!" dedim.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym el-Ahvel anlattı, dedi ki: Bize Hanzale anlattı, dedi ki: Avn b. Abdullah b. Utbe'den işittim; şöyle diyordu: Abdullah b. Mes'ud insanlara şu dört şeyi öğretirdi; "Allahım! Beni yoldan çıkaracak bir zenginlikten, nefsimi unutturacak bir fakirlikten, beni alçaltacak bir arzudan ve beni utandıracak bir amelden sana sığınıyorum." Avn b. Abdullah b. Utbe dedi ki: Ben de "Yoldan çıkaracak bir arkadaştan ve eziyet veren bir komşudan [Allah'a sığınırım!]" şeklinde ilavede bulundum.

Bana Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Ebû Üsâme anlattı. O Mis'ar'dan, o Ma'n b. Abdurrahman'dan, o da Avn'dan nakletti, dedi ki: Bir ara bir adam Mısır'da, üzgün bir şekilde bir bostanın içindeyken, bir adam yanında durdu ve "Seni mahzun görüyorum; dünya için mi? Kuşkusuz dünya hazır bir sofradır; iyiler de kötüler de ondan yer. Yoksa ahiret için mi üzülüyorsun? Kuşkusuz ahiret doğru bir vaattir ve orada âdil bir hükümdar hüküm verecektir." dedi. Oradakiler onun Hıdır olduğunu düşünüyorlardı.

Bize Hüseyin b. Ali b. Esved anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Mis'ar'dan, o Zeyd el-Ammî'den, o da Avn b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: Hayır ehli insanlar konuşuyor ve şöyle yazıyorlardı: "Kim ahireti için çalışırsa Allah onun dünyasını onun için yeterli hale getirir. Kim ki kendisiyle Allah'ın arasını ıslah ederse Allah onunla insanların arasını ıslah eder. Kim gizli hallerini ıslah ederse Allah onun alenî olan hallerini ıslah eder."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O İbn Yemân'dan, o da Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: Avn b. Abdullah b. Utbe şöyle dedi: "İçinde şer bulunmayan [en halis] hayır, afiyet içinde şükür etmektir. Kendisine nimet verilmiş nice insanlar var ki şükredici değildir. Belâya duçar olmuş nice kimseler vardır ki sabredici değildir."

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı. O Mes'ûdî'den, o da Avn'dan rivayet etti, dedi ki: Avn bir adama şöyle bir mektup yazdı: "Sadede gelince ben, Allah'ın emrini sana vasiyet ediyorum. Bu vasiyeti hıfzetmek, onu hıfzedenler için bir saadettir. Onu zayi etmek, zayi edenler için bir şekavettir. Bil ki Allah'tan korkmanın başı gözü muhafaza etmektir. Takvanın hakikati de amel etmektir. Kemal noktası ise günahlardan korunmak, Allah'a verdiği şartı [sözü] ifa etmek, ona verdiği ahdi yerine getirmek, onun farz kıldıklarını eda etmek, onun ahdini yerine getirmek için bütün ahitleri bozmak ve başkasının ahdi için onun ahdini kırmamaktır. Bunlar öyle sözlerdir ki basiret sahibi olanlar onu görür fakat ancak insanların az bir kısmı onu tanır."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü'n-Nadr anlattı. O Abdurrahman Mes'ûdî'den, o da Avn'dan rivayet etti, dedi ki: Denilir ki: "Kim güzel bir sûrette olup kendisini lekelemeyecek bir yerde olursa, rızkı da bol veriliyorsa ve Allah'a karşı tevazu gösterip ondan korkarsa, o kimse Allah'ın halis kullarındandır."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü'n-Nadr anlattı. O Abdurrahman Mes'ûdî'den, o da Avn'dan nakletti, dedi ki: "İnsanların en zahit olanı kendi ailesinin âleminde zahit olandır. Onun misali, insanların aydınlanması için onların arasına konulan lambanın misali gibidir. Aile halkı da onun için, 'O içimizdedir ve bizimle beraberdir.' derler ve ona güvenirler. Sadece onun sönmesi onları şaşırtır."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı. O Mes'ûdî'den, o da Avn b. Abdullah'tan nakletti, dedi ki: Fakihlerden bir adam şöyle dedi: "Ben işimde tefekkür ettim; afiyete şükretmek dışında şersiz bir hayır görmedim."

Medâinî Avn b. Abdullah'tan nakletti, dedi ki: "İyiliğin ardından iyilik yapmak ne kadar güzeldir; kötülüğün arkasından kötülük yapmak da ne kadar çirkindir!"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî anlattı. O Kurre'den, o da Avn b. Abdullah'tan nakletti, dedi ki: Deniliyor ki: "Beyanın bir kısmında sihir vardır. Bunun bir örneği şudur: İki adam

arasında bir husumet olur. Birisi arkadaşına, 'Tartışmanın hangi tarafını seçersen seç. Sen hangisini seçersen ben diğeriyle seninle tartışırım.' der."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ali b. İshak el-Mervezî anlattı. O İbnü'l-Mübârek'ten, o Abdullah b. Velîd'den, o da Avn b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: Bir adam oğluna şöyle vasiyet etti: "Ey oğlum! Allah'a itaat etmeni ve ondan korkmanı sana vasiyet ediyorum. Eğer bugün dünden daha hayırlı olmak ve yarın da bugünden daha hayırlı olmak istiyorsan bunun için çabala. Namaz kıldığın zaman son namazını kılıyormuş gibi kıl. Sakın ihtiyaçların karşılanması için çok uğraşma. Bu durum hazır bir fakirliktir. Yerine getirilmeyen ihtiyaçları bırak."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Haccâc b. Nasr anlattı. O Kurre'den Avn'ın şöyle dediğini nakletti: "Kur'ân'ı bırakıp olayların peşine düşerek ilim talep edenler şöyle bir adama benzer: Ağılının kapısını koyunlarına kapatır; sonra bir ceylan yanından geçer. Adam ceylanın peşine düşer fakat ona yetişemez. Sonra döner, bir de bakar ki koyunları ağıldan çıkmış ve dağılmışlardır. Böylece adam ne ceylana yetişmiş olur ne de koyunlarını koruyabilmiş olur."

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd anlattı, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı. O Mes'ûdî'den rivayet etti, dedi ki: Avn b. Abdullah şöyle dedi: "Bizden öncekiler dünya için, ahiretlerinden arta kalan zamanı harcıyorlardı. Sizler ise bugün, dünyanızdan arta kalan zamanı ahiretiniz için harcıyorsunuz."

Medâinî dedi ki: Avn b. Abdullah şöyle dedi: "Allah, bir adamı sevap sahibi yapmak için onu istemediği şeylere müptela eder. Tıpkı hasta sahiplerinin, menfaat görmesi için zorla hastaya ilaç içirmeleri gibi…"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Tayâlise'nin sahibi Ebû Dâvûd anlattı, dedi ki: Bize Mutarrif anlattı. O Avn'dan şunu işittiğini rivayet etti: "Dünya ve ahiret âdemoğlunun avucunda mizanın iki kefesi gibidir. Birisi ağırlaşınca diğeri hafifler."

Yine ondan işittim; şöyle diyordu: "İki adam Allah için birbirlerini sevdikleri zaman, onlardan arkadaşını en çok seven diğerinden efdal olur."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd anlattı, dedi ki: Bize Mutarrif anlattı, dedi ki: Avn b. Abdullah'ın şöyle dediğini işittim: "Bir adama bakıp onu en iyi halde görmek istediğin zaman, namaz kılarken ona bak."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Yezîd b. Hârûn anlattı. O Mes'ûdî'den, o Abdurrahman b. Abdullah'tan, o da Avn'dan rivayet etti, dedi ki: "İnsanların ayıbıyla meşgul olan birisinin, mutlaka nefsinden gafil olan birisi olduğunu düşnüyorum."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Yezîd b. Hârûn'dan, o Mes'ûdî'den, o da Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Bir kimse, ecelinden başka bir hesabı olmadan ölümü hakkıyla değerlendiremez. Yarınki güne bakan niceleri vardır ki o günü bitiremez; yarına umutla bakan niceleri vardır ki yarına yetişemez. Eğer sen eceli ve ecelin gidişatını düşünürsen, emeli ve emelin aldatmalarını kızdırırsın."

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Ebü'n-Nadr anlattı. O Abdurrahman el-Mes'ûdî'den, o da Avn b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: "Oruç şu dört şeyden geri durmaktır: Yemekten, içmekten, günah işlemekten ve haramdan…"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Kuteybe Ebû Recâ el-Belhî anlattı, dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı. O İbn Aclân'dan, o da Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Bugün yarış atlarının saklanıp hazırlandığı zaman dilimidir. Yarın yarış günüdür. Varış noktası ise cennettir. Siz ancak afla kurtulursunuz."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Kuteybe b. Saîd Ebû Recâ anlattı, o Leys'ten, o İbn Aclân'dan, o da Avn'dan rivayet etti, dedi ki: "Bildiğini ve bilmediğini istemek takvanın tamamındandır. Eğer bilmiyorsan, bildiğinin eksikliği, onda artış istemeyi terk etmektir. İlmini artırmak istemeyi adama terk ettiren şey, bildiğiyle az faydalanmasıdır."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü's-Serî Sehl b. Mahmûd anlattı. O el-Eşcaî'den, o Mûsâ el-Cühenî'den, o da Avn b. Abdullah'ın ara ara şöyle dediğini rivayet etti: "Yazıklar olsun nefsime! Benden gafil olunmadığı halde nasıl gaflete düşüyorum; ya arkamda ağır bir gün

varken nasıl yaşayışımla mutlu oluyorum? Yahut asıl karargâhım ve ebedi kalışım başka bir yurtta olduğu halde nasıl bu yurda âşık olup onu beğeniyorum?"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdülvâris anlattı. O Kurre'den, o da Avn'dan, "*Dünyadan nasibin unutma!*"[363] âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "İnsanın dünyadan nasibi, sizin sandığınız gibi değildir. O nasip amel-i sâlihtir."

Bize Medâinî anlattı. O Mes'ûdî'den, o Avn b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: "Başkasından daha faziletli olduğunu düşünmek kibir olarak sana kâfidir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Haccâc b. Nasr anlattı. O Kurre'den, o da Avn'dan rivayet etti, dedi ki: "Allah ateşe düşmesin diye kulu belinden tutar."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Meysere b. İsmâil el-Halebî'den, o Nevfel b. Furât'tan, o da Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Her insanın amelinin efendisi vardır. Benim amelimin efendisi zikirdir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü's-Serî Sehl b. Mahmûd anlattı, dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ebû Hârûn'dan rivayet etti, dedi ki: Muhammed b. Ka'b'ın meclisinde Avn b. Abdullah bize geldi. Avn ağlamaya başladı. Avn b. Abdullah'ın yaptığı vaazlardan birisi şöyleydi: "Ey kardeşlerim! Aranızda iyilik yapmayı unutmayın. Bir dilenci sizden birisinin yanına gelir de ona verecek bir şeyi yoksa ona hayırla dua etsin."

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Sehl b. Mahmûd anlattı. O Süfyân'dan, o da Avn b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Zenginlerin yanında oturdum; çok gamlandım. Çünkü bineğimden daha becerikli bir binek ve elbisemden daha güzel bir elbise görüyordum. Sonra fakirlerin yanında oturdum da rahatladım."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Süheyl b. Mahmûd anlattı. O Süfyân'dan, o da Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Öyle bir Allah'a hamd olsun ki istediğim saatte, gece veya gündüz, şefaatçi olmadan yanına

363 Kasas, 28/77.

sırrımı bırakabiliyorum; o da ihtiyacımı gideriyor. Öyle bir Allah'a hamd olsun ki beni çağırdığında ağırdan alsam bile, ben onu çağırdığım zaman bana hemen cevap veriyor."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Mübeşşir el-Halebî anlattı. O Temmâm b. Necîh'ten rivayet etti, dedi ki: Avn b. Abdullah miskinlerin arasında otururken üzerinde ipek karışımı bir şal ve bir cübbe gördüm. Biz ona gelirdik; bir câriyesine emreder; câriye hazin bir sesle Kur'ân okur ve bizi ağlatırdı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü'n-Nadr anlattı. O Mes'ûdî'den rivayet etti, dedi ki: Avn b. Abdullah tesbih eden bir adamın yanından geçti; ona, "Ne güzel fidan dikiyorsun!" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Anbese b. Saîd el-Kureşî anlattı. O İbnü'l-Mübârek'ten, o Mes'ûdî'den, o da Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Gafiller arasındaki zâkir, kaçanların arkasında savaşan gibidir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Muâviye ed-Darîr anlattı, dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel anlattı. O Avn b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: "Rabbinizden istemeyi, farz namazlarda en önemli ihtiyaçlarınız haline getirin. Çünkü farz namazlarda dua yapmanın fazileti, farz namazların nâfile namazlara olan fazileti gibidir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Mübeşşir b. İsmâil anlattı. O Evzâî'den, o Ömer b. Saîd'den, o da Avn b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Sabah ve akşam bu sözleri söyleyen kişi kıyamet günü gafillerden yazılmayacaktır: Allahım! Senden korktuğum ve sana müştak olduğum için dinimi sana teslim ettim; yüzümü sana çevirdim; işimi sana bıraktım ve sırtımı sana verdim. Senden kurtuluş ancak sana sığınmakla mümkündür. Gönderdiğin peygambere ve indirdiğin kitaba inandım. Sen bunu fazlından bana verdin ve beni hidayete erdirdin. Sana çok hamd olsun."[364]

364 Bu hadis, yatarken okunan bir dua olarak rivayet edilmiştir. Arapçası şöyledir: (اللهم أسلمت نفسي إليك، ووجهت وجهي إليك، وفوضت أمري إليك، والجأت ظهري إليك، رهبة لك ورغبة إليك، لا ملجأ منك إلا إليك، آمنت بالرسول الذي أرسلت، والكتاب الذي أنزلت، وأنت منت علي بذلك، وهديتني فلك الحمد كثيرا) (bkz. Buhârî, "Tevhîd", 34.) (çev.)

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bana Yahyâ b. Maîn anlattı, dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed anlattı. O Mes'ûdî'den, Avn b. Abdullah'ın ağlarken ve günahlarını anarken şöyle dediğini rivayet etti: "Yazık bana; ne diye Allah'a isyan ediyorum? Onun bana verdiği nimetle ona isyan ediyorum. Zevki kaybolup gitmiş, üzerimde sorumluluğu kalmış ve benden hiç kaybolmayan kâtiplerin yazdığı bir günahtan dolayı bana yazıklar olsun! Bana yazıklar olsun ki o kâtiplerden utanmadım ve rabbimi gözetlemedim. Bana yazıklar olsun ki benden unutulmayan şeyleri unuttum. Bana yazıklar olsun ki bana itaat etmeyen bir nefse itaat ettim. Hem ona, hem de bana zarar verecek şeylerde ona itaat ettim. Oysa nefsim, hem ona hem bana fayda verecek konularda bana itaat etmedi."

"Allahım! Ben nefsime merhamet etmedim, sen bana merhamet et. Allahım, beni nefsime bırakma; o beni helak olmaya sevkeder. Yazıklar olsun bana; nasıl olur da benim için görevlendirilen ölüm meleğini unutuyorum?! Ben onu unutuyorum ama o beni unutmuyor. O beni takip ediyor. Kaçtığım zaman beni yakalıyor. Yerimde durursam, gelip beni buluyor. Yazıklar olsun bana; bu hal üzere gecem nasıl uykuyla geçiyor? Benim gibi birisi nasıl böyle bir gecede uyuyabiliyor? Yazıklar olsun bana; günahlarımı hatırlamış olmak, rabbimin ibadetindeki tembelliğimi nasıl silip götürmüyor ve onu benden alıp götürecek şeylere beni ulaştırmıyor?"

"Yazıklar olsun bana, eğer rabbim bana merhamet etmezse… Neden kalbimin köreldiği ilk günahım beni son günahı işlemekten alıkoymadı ki? Yazıklar olsun bana, eğer kıyamet günü rabbimi görmekten mahrum bırakılacaksam ve rabbim bana bakıp beni temize çıkarmayacaksa… Yazıklar olsun bana! Nasıl olur da günahlarımı hatırlamak bana fayda vermeyen ve bana zarar veren şeylerden beni alıkoymuyor? Ey nefsim, yazıklar olsun sana! Unutulmayacak şeyleri unutuyorsun ve yapılmayacak şeyleri yaptın. Bütün yaptıkların, silinip çürümeyen bir kitapta senin aleyhine sayılmıştır. Bu yaptıkların sebebiyle ceza görenler arasında, her nefsin yaptıklarıyla ceza gördüğü bir günde cezalandırılmaktan korkmuyor musun? Üstelik fani ve geçici olan şeyleri baki olanlara tercih ettin. Ey nefsim! Yazık sana, hiç kendine acımıyor musun? İçinde bulunduğun halden dolayı pişmanlık duymuyor musun? Rabbine güvenmiyor musun?"

"Sana ne oluyor? Fakirleştiğin zaman hüzünleniyor ve varlıklı olduğun zaman da şımarıyorsun. Hayra çağrıldığın zaman tembellik ediyorsun. Yazıklar olsun sana! Neden bu dünyada zahitlerin sözünü söylüyorsun da ahiret için oraya rağbet duyanların amelini işlemiyorsun? Ey nefsim! Sen razı olmadan senden razı olunacağını mı umuyorsun? Ne oluyor sana? İstediğin zaman çok istiyor; Allah yolunda harcadığın zaman cimrilik yapıyorsun? Amel yapmadan ahirette mutlu olmayı umuyor, tûl-i emel sebebiyle tövbeyi hep geciktiriyorsun. Kuşkusuz ki âdemoğlu hastalandığında pişmanlık duyar; iyileştiğinde kendine güvenir; fakirleştiği zaman hüzünlenir; varlıklı olduğu zaman baştan çıkar. Arzu ettiğine [cennete] yorulmadan kavuşacağını mı sanıyor? Belâdan sakınmadan selamete kavuşacağını mı umuyor?"

"Yazıklar olsun bize! Ne kadar aldanmış, ne kadar gafil ve ne kadar cahiliz! Yazıklar olsun bize! Acaba başımıza neler gelecek? Ağzımız kapatılıp da ellerimiz ve ayaklarımız bize şahitlik yaptıkları zaman, yazıklar olsun bize… Sırlarımız ortalığa dökülüp azalarımız konuşturulduklarında ve cesetlerimiz aleyhimize şahitlik yaptığı zaman yazıklar olsun bize… O gün bizim için ne kurtuluş ne de mazeret vardır. Veyl olsun, yine veyl olsun bize, eğer rabbimiz bize merhamet etmezse…"

"Allahım! Sen ne kadar hakîmsin! Ne kadar mecîd, ne kadar cömert, ne kadar şefkatli, ne kadar merhametli, ne kadar yüce, ne kadar yakın, ne kadar güçlü, ne kadar kahhâr, ne kadar geniş, ne kadar fazıl ve kerem sahibi, ne kadar apaçık ve ne kadar nurlusun! Ne kadar uzak ve ne kadar yakınsın! Ne kadar lâtîf ve ne kadar habîrsin! Ne kadar hakîm ve ne kadar şekûrsun! Ne kadar cemîl ve ne kadar kerimsin!"

"Allahım! Methin ne kadar çok ve hüccetin ne kadar kuvvetlidir! Rabbim! Kitabın ne kadar açık ve ıkâbın ne kadar şiddetlidir! Sana dönüş ne kadar güzel ve sevabın ne kadar çoktur! Rabbim! Atân (hediyen) ne kadar parlak, övgün ne kadar yüce, imtihanın ne kadar güzel ve nimetlerin ne kadar boldur! Allahım! Saltanatın ne kadar büyük, burhanın ne kadar açık, planın ne kadar sağlam ve gücün ne kadar galiptir! Allahım! Mülkün ne kadar güçlü, emrin ne kadar nüfuzlu, arşın ne kadar yüce ve azabın ne kadar şiddetlidir! Rabbim! Senin yardımın ne kadar hızlı ve fiillerin ne kadar hikmetlidir! Rabbim! Ahdinde ne kadar vefalısın ve vaadinde ne

kadar sadıksın! Rabbim! Menfaatin ne kadar hazırdır ve sanatın ne kadar mükemmeldir!"

"Hayret doğrusu; dünyadan az bir şey bana kâfi olduğu halde nasıl olur da dünyaya karşı rağbetim bu kadar büyük oluyor? Ya da dünyada arkamda bıraktıklarım bana menfaat vermediği halde, nasıl olur da dünyaya karşı bu kadar hırsım şiddetli oluyor? Benden önce dünyayı ahirete tercih edenler zarar ettikleri halde ben nasıl dünyayı [ahirete] tercih ediyorum? Ya da kapım kilitlenmeden nasıl amellerimi hızlandırmıyorum? Yahut benden sadır olan bunca günahlara rağmen nasıl gözüm aydın oluyor? Allahım! Beni affet ve sana itaat etmeyi benim için dert haline getir. Sana itaat etmek üzerine azmimi güçlendir. [İnsanlardan] yüz çevirdiğin gün, benden sadır olan zulüm ve günahlarım sebebiyle benden yüz çevirme! En büyük korku gününde, sadece nefsimi düşüneceğim zaman bana güvence ver, ya rabbi!"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Maîn anlattı. O Haccâc b. Muhammed'den, o Mes'ûdî'den, o da Avn b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Ey oğlum![365] Öyle kimselerden ol ki kendisinden uzaklaşmak zenginlik ve iffet olsun; kendisine yakın olmak yumuşaklık ve rahmet olsun. Ondan uzaklaşmak kibir ve azamet, ona yakın olmak ise hile ve hudâ olmasın. Bu kişi kendisinden öncekilere uyar, kendisinden sonra gelenlere de imam olur. Kuşku duydukları şeyler hakkında acele etmez; mesele ortaya çıktığı zaman affeder. Lehinde olan haklardan feragat eder; aleyhinde olan haklara da ilavede bulunur. Güzel ahlakı hiçbir zaman kaybolmaz; cahilliği hiçbir zaman ortaya çıkmaz. Ondan hep hayır umulur fakat kötülük konusunda kendisinden emin olunur. Başkaları tarafından tezkiye edildiğinde, [nefsine gurur gelecek diye] söylediklerinden korkar; kendisi hakkında onların bilmediklerinden istiğfarda bulunur. O, 'Rabbim beni nefsimden daha iyi bilir. Ben de nefsimi başkalarından daha iyi bilirim.' der."

---

365 ZZ neşrinde bu ibare, (يا بُنَيَّ كُنْ مِمَّنْ نُبِّيَ بِهِ عَمَّنْ نُبِّيَ عَنْهُ بِغِنًى وَنَزَاهَةٍ وَدُنُوِّهِ مِمَّنْ دَنَا مِنْهُ بِلِينٍ وَرَحْمَةٍ) şeklinde harekelenmiştir. Burada (نُبِّي بِه) kelimesinin hatalı okunduğu kanaatindeyiz. Aslında (وَدُنُوِّه) kelimesinin neyin üzerine matuf olduğu şeklindeki sıkıntı olmazsa ibare anlaşılabilir. Fakat tahkik eden zatın (وَدُنُوِّه) şeklinde hareke koymuş olması sıkıntıyı arttırıyor. Nitekim yazmada ibare, (يا بني كن ممن نَأْيُهُ بعدُه عمن تباعد عنه غِنًى ونزاهةٌ.şeklindedir. Zaten ibare.عمن نُبِّيَ عنه بغِنىً ونزاهةٍ ودُنُوُّه ممن دَنَا منه بلينٍ ورحمةٍ) ودنـوُه ممـن دنـا منـه ليـنٌ ورحمـةٌ) "Kendisinden uzaklaşmak zenginlik ve iffet olsun; kendisine yakın olmak yumuşaklık ve rahmet olsun." manasındadır. O halde cümlenin başı (نُبِّي بِه) değil, (نَأْيُهُ) şeklindedir. (çev.)

"Onun işleri hakkında bilgi sahibi olmayanların sözleri onu gurura sevketmez; [kötü] amelinden hiçbir şeyi unutmaz. [Nefsinin istediği] amelleri ağırdan alır ve korku içinde salih amellere yönelir. Eğer nefsi, hoşlanmadığı hususlarda ona isyan ederse, o da nefsin hoşuna giden hususlarda nefsine uymaz. Endişeyle yatar ve sevinç içinde sabahlar. Geceleyin gafletten endişe eder ve sabahleyin ulaştığı ilahî fazldan dolayı ferahlar. Dostlara karşı kaba davranmaz; düşmanlara da meyletmez. Riya için hayır yapmaz; utanma sebebiyle hayırdan hiçbir şeyi terk etmez. Güvende olmak için susar; [sevap] kazanmak için yalnız kalır. Anlamak için tefekkür eder. Bilgi sahibi olmak için insanların arasına karışır. Fakirlerle birlikte olan zikir meclisleri, zenginlerle beraber olan boş meclislerden ona daha çok sevimlidir."

"Ey oğlum! İhtilafa düştüğü konularda nefsi kendisine galip gelen emin olduğu konularda kendisinin nefsine galip gelemediği kişi gibi olma! O kimse, Allah'tan mağfiret temenni eder ancak günah işlemekle meşgul olur. Uzun emeller sebebiyle amelde fütur gösterir; [uzun bir ömrüm var zannıyla] aldanır. Geçirdiği ömürden dolayı kendisini mazur gösterir fakat geçirdiği ömür konusunda hiçbir zaman mazur değildir. Kendisine nimet verildiği zaman şükretmez; elindekinin artması için çaba gösterir. Salih insanları sever ama onların amellerini yapmaz. Kötülere kızar ama kendisi onlardan birisidir."

"[Kötülükte] kendisinin üstünde olanlar konusunda Allah'a sığınır da kendisinden aşağıda bulunanlardan Allah'a sığınmaz. Aldatanları kervanından ayıklar da kendi nefsinden gafil olur. Emin birisi sayılsın diye yapmacık hareketler yapar ama o ihaneti [fırsatını] gözetleyendir. Şiir okumak ve söylemek ona çok hafif [lezzetli] gelir ama çok az zikreder. Uyumayı öne alır, orucu tehir eder. Geceleri uyur, gündüzleri de oruç tutmaz. Sabaha kadar uyur, gece vakti teheccüdü kılmaz. Akşamladığında tek derdi yemek olur ve o oruçsuzdur. Namaz kıldığında gösteriş yapar. Rükûa vardığında hayvan gibi eğilir; secdeye vardığında yeri gagalar gibi secde eder. Oturduğunda boş olur, istediği zaman ısrarcı olur; kendisinden bir şey istenildiğinde oyalamaya başlar. Söz verdiği zaman sözünde durmaz, yemin ettiğinde yeminini bozar. Kendisine nasihat edildiğinde kaşlarını çatar; methedildiği zaman sevinir."

"Nefsinde, onu insanların ayıbından meşgul edecek bir uğraş yoktur. İhanet ehli onun ahbabıdır; emanet ehli ise onun için gereksiz bir fazlalıktır. Sırını ifşa etmekten hoşlanır; zararın nereden kendisine geldiğini idrak etmez. Allah'tan saklanamayan şeyleri insanlardan saklar; insanlardan utanır da rabbinden utanmaz. Hasûdun (kıskancın) bakışıyla bakar ve kindarın kiniyle yüz çevirir. Hazır olanı razı eder de hazır olmayanı razı edemez (orda olana verir olmayanı es geçer). Hoşuna gitmediği halde [yapmacık bir şekilde] güler ve ihtiyacı olmayan şeye çabalar. Onunla komşu olan, şerrinden emin olmaz; onunla arkadaşlık eden kötülüklerinden kurtulamaz. Onunla konuşursan seni bıktırır; o seninle konuşursa seni kederlendirir. Senden ayrıldığında, seni yemeye başlar (gıybetini yapar). Onunla konuştuğun zaman seni dehşete düşürür; susmaz ki kişi ondan kurtulsun. Öğrenmeyeceği şeyleri konuşmaz. Lisanı kalbine galiptir ve kalbini kontrol eder. Tartışmayı öğrenir ve onu riya için kullanır. Çok da kibirlidir. Dünya için çalışır, takva konusunda kendini güvende hisseder."

Medâinî dedi ki: Avn b. Abdullah b. Utbe şöyle derdi "Bir kişi, kötü zan beslemek, sürekli haset etmek, kötü komşuya ve ahlaksız bir kadına sahip olmak kadar dünyada hiçbir şeyden azap çekmemiştir."

Dedi ki: Avn şöyle derdi: "Muhtemelen ulaşamayacağı şeyi isteyip de kesin olarak ulaşacağı şeyi terk edene hayret ederim."

Şöyle derdi: "Zannı yakine ve aldanmayı güvenirliliğe tercih edene hayret ederim."

Ömer b. Abdülazîz Avn b. Abdullah b. Utbe'ye, "Şiiri bırakma zamanın gelmedi mi?" dedi. Avn, "Ey Mü'minlerin Emiri! Göğüs içinde olan bir sıkıntının mutlaka tükürükle dışarı atılması gerekir." dedi.

Avn, "Hiçbir kelam, Araplar'dan İmruülkays'ın dediği kelamdan daha veciz değildir: O şöyle der:" der ve şu mısrayı okurdu:

Dur! Dur da bir sevgiliyi ve bir hatırayı anarak ağlayalım biraz

…

Sonra, "Adam durmuş ve durdurmuş; ağlamış ve ağlatmıştır. Sevgilisini ve onun evini yarım beyitte anmıştır." derdi.

Avn'la ilgili haberler sona erdi.

Ubeydullah b. Abdullah

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe fakihti ve İbn Abbas'ın arkadaşıydı. Medine'nin en hayırlı insanlarından birisiydi. Ömer b. Abdülazîz'e ve Abdullah b. Amr b. Osman'a aşağıdaki beyitleri söyleyen odur. Çünkü ikisi yanından geçmişler ve ona selam vermemişlerdi. O da şöyle demişti:

Hayret etmeyin yanınıza gelinmesinden ve sizinle konuşulmasından
Doldurulmamıştır kavimler, kibirden daha büyük bir kötülükle
Şu yerin toprağıdır, siz ikiniz ondan yaratıldınız
Dönüş de onadır, haşir meydanına varış da

Yine şöyle demiştir:

Ey Ebû Amr! Benim gibi ol veya bir arkadaş ara
Kendin gibi… Ben de kendim gibi bir arkadaş arıyorum
İnsanlar dağılmak için fazla kalmıyorlar
Bir kavmin şekli diğer kavimle telif edilmediği (bağdaşmadığı) zaman
Ummayın, bıktırıcı bir kişinin sevgisini
Çekemez dostları, akıl sahipleri dışında hiç kimse

Dedi ki: Ubeydullah b. Abdullah'a, "Fıkhına ve takvana rağmen nasıl şiir söylüyorsun?" denildi. Ubeydullah, "Göğsü içinde sıkıntısı olan kimse, tükürmeden nefsine hâkim olamaz." dedi.

Avn b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'un çocuklarından birisi de kâri olan *Avn b. Abdullah b. Avn b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd*'dur. Bağdat'ta kadılıkla ve zındıkların işlerine bakmakla görevlendirildi.

Utbe'nin çocuklarından birisi de *Abdullah b. Ubeydullah b. Utbe*'dir. Kendisi şairdi. Kelbî'nin dışındakilere göre o Abdurrahman b. Abdullah b. Utbe'dir. Onun şiirlerinden birisi de şudur:

Ey bana söven adam! Kemiğimi zayıflatmak için
Benim hakkımda cahilsin ve sende aldanma vardır
Ne zaman Zühre b. Kilâb'ı bırakırsam

Cevap vermek istiyorlar veya bana yardımcılar geliyor
Ona sert davrananlara karşı, sertlik vardır onlarda
Ve kolaylık vardır, kolaylık istenildiği zaman

O şöyle diyendir:

Yerleşti kalbimde, Asme'nin sevgisi
Büyüktür, o sevgiyi açığa çıkaran da gizli tutan da
Yardın kalbimi, sonra ektin içine aşkını
Kınandı ve kurudu göz damlası
Girdi içine; öyle ki bir içecek yetişmiyor
Ne hüzün ne de sevinç içine giriyor

Yine şöyle dedi:

Aceleyle dağıttılar malı, hissedarlara
Verenin ve geciktirenin sözünü
Verdim nefsime, hoşuna gideni
Ve varise tercih ediyorum nefsimi

Onlardan birisi de *Amr b. Umeys b. Mes'ûd*'dur. Dahhâk b. Kays el-Fihrî Kutkutâne'de onu öldürdü. Onunla ilgili haberi, Ali ile Mu'viye (Allah onlardan razı olsun) arasındaki baskın haberlerinde yazdık.

Amr b. Hâris b. Temîm'in *Cüşem*, *Mâzân*, *Dabbe*, *Huseym b. Amr ve Antere b. Amr* adlarında çocukları vardı.

Muâviye b. Temîm'in *Sehm* -bu bir boydur- *Kırd* -bir boydur- *Mâzin* -bir boydur- *Avf* -bir boydur- *Hay* -Hayy'ın da bir boy olduğu söyleniyor- ve *Cu'ayl b. Muâviye* adlarında çocukları vardı.

Benî Hüzeyl'in Şairleri

Hüzeyl'in Hunâ'a boyundan birisi şair olan *Mâlik b. Hâlid*'dir. Benî Kuraym'den birisi yine şair olan *Ebû Erâke* ve *Ebû Büseyne*'dir.

Benî Ka'b b. Kâhil b. Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl'den birisi de şair olan *Sahrü'l-Gay*'dir. Bu zat, Benî Hunâ'a'nın himayesindeki birisini öldürdü. Öldürülen adam Müzeyne kabilesindendi. Bunun üzerine şair Ebü'l-Müslem el-Hüzelî kavmini ona karşı tahrik etti. Sahr da ona cevaben bir kaside söyledi. Baş tarafı şöyleydi:

Ben Dehmâ'dayım, öfkem bana ağır gelmeye başladı
Onun sevgisinden dolayı, geri döndüler bana korkmuş adamlar

Sahrü'l-Gay, Sahr b. Habîb b. Süveyd b. Riyâh b. Küleyb b. Ka'b b. Kâhil'dir.

Bir diğeri şair *Ebû Kebîr b. Sâbit b. Abdüşems b. Hâlid b. Ömer b. Abd b. Ka'b b. Mâlik b. Kâhil*'dir. Ebû Kebîr şöyle diyendir:

Ellerin bir yara ile acil davrandı, onların hayrı için
Tıpkı su taşıyan adamın tulumundaki yırtık gibi

O yine şöyle diyendir:

Ona yol gösteriyordu, asası
Onlar göçüp de sen en kolay yola yöneldiğin zaman
Geceleyin karanlıkta
Kendisine işlerin ağır gelmediği haşin çok zalim bir gençle yürüdüm
Ona hamile kalan kadınlardandı… Ve o kadınlar bağlayandırlar
İzarlarını sıkıca. Ve büyüdü o çocuk kendini tutamayan ebleh olmadan
Korkmuş bir şekilde ona hamile kalmıştı, annesi
Zorla, kuşağı bile çözülmemiş olduğu halde
Dünyaya getirdi onu, vahşi yürekli ve tembel kişi gece uyurken uyanık olarak[366]

366 Rivayete göre, şair Ebû Kebîr bir kadınla evlenmişti. Kadının bir önceki kocasından küçük bir çocuğu vardı. Ancak çocuk, küçük olmasına rağmen Ebû Kebîr'in sık sık annesinin yanına girip çıkmasından hoşlanmıyor ve bunu yüz ifadeleriyle belli ediyordu. Çocuk 16-17 yaşına gelince Ebû Kebîr iyice ondan korkmaya başladı ve çocuğun annesiyle istişare ederek onu öldürmek istediğini söyledi. Kadın "Eğer çocuğu öldürebilirsen öldür!" dedi. Bir gün Ebû Kebîr çocuğu yanına alarak gece baskınlarına çıktı ve birkaç gün dağda kalmaya karar verdiler. Amacı çocuğu öldürüp ondan kurtulmaktı. Gece olunca, gecenin yarısında Ebû Kebîr yatıyor, çocuk ona muhafızlık yapıyor; diğer yarısında da çocuk uyuyor, Ebû Kebîr ona muhafızlık yapıyordu. Ebû Kebîr bir gün akşama kadar çocuğu yordu. Akşam olunca onu ekmek almak üzere yanan bir ışığın yanına gönderdi. Oysa ateşin yanında Ebû Kebîr'e düşman olan iki silahşor adam vardı. Plana göre o iki adam çocuğu öldürecekler ve Ebû Kebîr ondan kurtulacaktı. Çocuk ateşin yanına vardı ve onlardan ekmek istedi. Adamlar onu tanıdılar. Onlardan birisi ona ekmek vermeye çalışırken diğeri kılıcına sarılıp onu öldürmek istedi. Ancak genç durumu fark ederek bir hamleyle her ikisini de öldürdü ve ekmeği alıp geri döndü. Çocuk çok yorgundu. Ebû Kebîr, gecenin ilk yarısında muhafızlık yapmasını, gece yarısından sonra uyumasını söyledi. Ebû Kebîr'in düşündüğüne göre delikanlı çok yorulmuş ve başını yere koyar koymaz derin bir uykuya dalacaktı. Öyle de oldu. Ebû Kebîr, "Onu öldürmek için bu iyi fırsattır." diyerek, uyuduğundan emin olmak için ufak bir çakıl taşı alarak kayaya fırlattı. Çocuk birdenbire ayağa kalktı ve "Ne oluyor?" dedi. Ebû Kebîr, "Bir şey yok; sen rüya gördün galiba!" dedi. Çocuk tekrar uyudu. Ebû Kebîr her seferinde daha küçük bir çakıl taşını kayaya fırlatarak uykusunun derinliğini ölçmek istedi. Ancak her üç seferde de çocuk ayağa fırlıyor ve etrafı kolaçan ediyordu. Sonunda Ebû Kebîr bu çocuğu öldürmenin imkânsız olduğunu anlayarak çocuğu öldürmekten vazgeçti ve bu kasideyi söyledi. (Bu şiirin şerhi için bkz. Muhammed Mahmud eş-Şankîtî, *Dîvânü'l-Hüzeliyyîn*, II. 92 vd. Kahire, 1965; Abdülkadir el-Bağdadî,

Benî Ka'b b. Kâhil'den birisi de *Sâ'ide b. Cüeyye b. Abd*'dır. Bu adamın Benî Ka'b b. Sabîh b. Kâhil'den olduğunu söyleyenler de vardır. O şöyle diyendir:

Terk ettim Gadûb'u ve benden uzaklaşan kişileri sevmeyi
Dönenler döndüler, senin yakınlığından, maksadına muhalif olarak

Şair burada Gadûb'u -Gadûb kadın ismidir- kastederek, bizi terk edenleri sevmediğini ifade etmeye çalışıyor. O, aynı zamanda şöyle diyendir:

Mızrakla vurmak, şağşağadır; Kılıçla vurmak ise Heyka'a'dır[367]

Yağmurun altında, korunmak için ağacın dallarına vurmak gibi

Şiirde geçen (العالة) kelimesi yağmurdan korunmak için ağacı kesmektir. (العضد) ise ağaçtan kesilen dallardır.

Hüzeyl'den birisi de *Burayk*'tır. O Gıyâd b. Huveylid olup şairdir ve Benî Sehm b. Muâviye b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl'den birisidir.

Birisi de şair *Üsâme b. Hâris*'tir. Bu da Benî Amr b. Hâris b. Temîm b. Sa'd'dan birisidir. Bu şahıs, Kays'tan olup Ömer b. Hattâb döneminde muhacir olan bir adam için şöyle diyendir:

İsyan etti bana Üneys, tıpkı memelerinin yarası kurumuş
Huysuz devenin sağılmayı engellemesi gibi[368]

Hüzeyl'den birisi de şair *Ebû Huveylid*'dir. O Ma'kıl b. Huveylid b. Vâsile b. Amr b. Abdüyâlîl b. Mutahhil b. Murmid b. Harb b. Cüdâ'a b. Sehm b. Muâviye b. Teym'dir. Bu zat, Ebû Süfyân b. Harb'in anlaşmalısıydı. Ebû Süfyân, Necâşî tarafından esir alınan kavminden bazı adamların serbest bırakılması için onu Necâşî'ye gönderdi. Necâşî esirleri ona bağışladı. Bir kasidesinde [Habeşli insanlardan söz ederken] şöyle dedi:

Siyah yüzlü, siyah saçlı ve sert enseli insanlar
Onlar gibisinden korkar, korkan adam
Esirleri kurtarmak için vardım onlara

Hizânetü'l-Edeb, VIII. 194 vd. Kahire, 1997) (çev.)

367 Şağşağa (شغشغة), mızrağı vurma sesini hikâye etmektir. Heykaa (هيقعة) ise kılıcın vurulma sesini hikâye etmektir. (çev.)

368 Belâzürî, bu beytin kelimelerini şerhetmiştir. Tekrara gerek duymadık. (çev.)

Ve yanımda yoktu, sizden bir arkadaş
Görür, hazır olan ve kendisine güvenen
Hazır olmayanların görmediği işleri

Benî Kırd b. Muâviye b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl'den birisi de şair *Ebû Hırâş*'tır. Onun adı Huveylid b. Mürre'dir. Onun kardeşleri *Esved*, *Urve*, *Ebû Cündeb*, *Ebü'l-Esved*, *Amr*, *Züheyr*, *Cünâd* ve *Süfyân b. Mürre*'dir. Bunların hepsi de şair, dâhi ve hızlı adamlardı. Onların annesi de Hüzeyl kabilesindendir. Deniliyor ki: Sadece Süfyân b. Mürre'nin annesi Hüzeyl kabilesindendir.

Esved b. Mürre'ye gelince, o çocuk iken onların malına bakıyordu. Kırd ailesinden, Riâb adında bir adama ait bazı develer onun yanına geldi. Esved Riâb'ın devesinin memesine bir taş attı. Yaşlı olan Riâb kızdı ve kamçıyla Esved'e vurarak onu öldürdü. Benî Mürre bu yüzden çok kızdı. Onların içinde en fazla öfkelenen de Ebû Cündeb idi. Nihayet kendisiyle konuşuldu da diyete razı oldu. Diyeti ona getirdiklerinde Ebû Cündeb sustu ve "Umre yapıp dönünceye kadar diyeti tutun." dedi. Ebû Cündeb Harem tarafına giderken şöyle dedi:

Esved hakkında barış isteyen bilsin ki
Bu maktûl, Âd'ın öldürdüğü [deve] veya Küleyb b. Vâil'in maktulu gibidir[369]

Sonra Ebû Cündeb Hüzeyl'den bazı adamları öldürmeyi kafasına koydu. Harem tarafında eline geçen bir kurbanla onu o zahmetten kurtardılar. Ezd kabilesinin Sümâle boyundan bazı adamlar, haremin ağaçlarından birisinin kabuğunu üzerine bağlamış olan Züheyr b. Mürre'yi öldürdüler. Bunun üzerine Ebû Hırâş şöyle dedi:

Öyle bir adam katlettiniz ki bilerek Allah'a isyan etmiş değil
Onu engelleyemez komşusu, kıtlık olduğu zaman

Onun kardeşi Urve b. Mürre de öldürüldü. Onu öldüren Huzâa kabilesiydi. Bunun üzerine Ebû Hırâş şöyle dedi:

---

369 Âd'dan maksad, Semûd kavmidir. Çünkü Âd kavmi değil, Semûd kavmi deveyi öldürmüşlerdi. (bkz. *Dîvânü'l-Hüzeliyyîn*, II. 124.) (çev.)

Daha sonra Urve'yi oynarken göreceğim, diyordun
Bu büyük bir musibettir, eğer bilirsen
Zannetme, ona verdiğim sözü unuttuğumu
Benim sabrım cemîldir, ey Ümeyme!

Ebü'l-Esved b. Mürre de öldürüldü. Onu, Benî Fehm b. Amr gece vakti, uyurken öldürdüler. Ebû Cündeb b. Mürre hastalandı. Onun Huzâa'dan bir komşusu vardı. Benî Lihyân, Ebû Cündeb hastayken onu öldürdü [öldü sanıp bıraktılar]. Hatta malını aldılar ve karısını da öldürdüler. Ebû Cündeb, iyileşince Mekke'ye gitti ve şöyle dedi:

Öyle biriyim ki komşuma ağlıyorum
Ka'b ve Ka'biyye'ye ağlıyorum
Eğer ölseydim bana ağlardı onlar
Onlar böğrümdeki elbise gibiydiler

Sonra Ebû Cündeb, Benî Lihyân üzerine gitmek için asker topladı ve onlardan bazı adamları öldürüp bazılarını da esir aldı. Sonra birkaç beyitte şöyle dedi:

Düştüler Benî Lihyân, benim sayemde
Allah'ın izniyle açık bir rezilliğe

Bir gün Ebah b. Mürre birkaç arkadaşıyla birlikte Dîl kabilesinden bir boya gitmek istiyordu. Adî b. Dîl ile Benî Nüfâse b. Adî b. Dîl'den Benî Ya'mur arasında bir kavga ve savaş vardı. Ebah b. Mürre'nin yola çıktığı haberi Sâriye b. Züneym'e ulaştı. Sâriye onu aradı ama onu bulamadı. Ebah b. Mürre şöyle dedi:

Ey Sâriye b. Züneym! Şunu bil ki
Sen yeterli bir intikamın ileri gelenisin
Muâviye b. Sahr'a yapış
Sen kervanın başı olmakla, onlar da zulüm ile ayaktadırlar
Onlara denksin, bir vasıf ve bir zanla
Tıpkı kurtlanmış deriyi tabaklayan kadın gibi

Ebû Hırâş'a gelince, o müslüman oldu ve salih bir müslüman oldu. Bir gün Ömer b. Hattâb'ın (ra) hilafeti döneminde, hacca giden bir grup

Yemenli gördü; ondan su istediler. Ebû Hırâş hemen kırbasını aldı ve orada bulunan bir su kaynağına vardı. Orada bir yılan onu soktu ve vefat etti. Yemenli grup onu defnetmeden oradan ayrılmadılar. Ebû Hırâş vefat etmek üzereyken şöyle dedi:

Yemin olsun ömrüne, ölümler galiptirler, insana
Ve çıkarlar, her tepenin ardından
Bir yılan öldürdüm, Batnu Enf'te[370]
Suyu tükenmiş kardeşlere, su içirmek için

Yine şöyle dedi:

Bir yılan öldürdüm, Batnu Enf'te
Suyu tükenmiş kardeşlere, fazla su vermek için
Görebildiğim kadarıyla, terk etmedim bir koşuyu
San'â'ya kadar, intikam almak için

Ebû Hırâş'ın oğlu onu terk etti. O da onun hakkında şöyle dedi:

Hey! Hırâş'a benden mesaj bildirecek kim var?
Üstelik sana haber gelmiş, uzaktan
Hey! Ey Hırâş, bil ki [babasını] terk edenlerin en hayırlısı
Terk ettikten sonra çok azdır
Unutma ki senin benden sonra iyilik yapma arayışın
Tıpkı, boğazını ve göğsünü kana bulayıp da avlanmamış köpeğe benzer[371]

Şair burada köpeği kastediyor; Avlanmadığı halde sahibine "avlanmış" görünmek için göğsünü kana bulaştırır.

Hüzeyl'den birisi de şair *Mütenehhıl*'dır. İsmi Mâlik b. Umeyr'dir ve Benî Lihyân b. Hüzeyl'den birisidir. Babasına ağıt yakıp şöyle diyen odur:

Ömrüne yemin olsun Ebû Mâlik
Ne güçsüzdür, ne de kuvveleri zayıftır

370 Batnu Enf, Hüzeyl kabilesine ait bir sudur. (bkz. *Dîvânul-Hüzeliyyîn*, II. 171.) (çev.)

371 Bu beyit, bir darb-ı meselden alınmıştır. Araplar, boğazını ve göğsünü kana bulayıp da avlanmış gibi görünen fakat hakikatte hiç avlanmamış olan köpek için (كمخضوب اللّبان ولا يصيدُ) "Tıpkı göğsü kanlanıp da avlanmayan gibi" derler. (bkz. *Dîvânü'l-Hüzeliyyîn*, II. 171.) (çev.)

Onlardan birisi de şair Dâhil'dir. İsmi Züheyr'dir. Kendisi için "el-Edhal" de denilmiştir. Bu zat, Benî Sehm b. Muâviye b. Temîm'den birisidir.

Onlardan birisi de Benî Sâhile'den birisi olan şair *Kays b. Ayzâre*'dir. Bir diğeri şair *Huzeyfe b. Enes*'tir. Bu şahıs, içlerinde küçük yaşta bulunan Âdem b. Rebîa b. Hâris b. Abdülmuttalib'in de bulunduğu Benî Kinâne'ye baskın yaptı ve Âdem'i öldürdü.

Onlardan birisi de şair *Rebîa b. Cahder*'dir. Bu zat, Tâbihâ b. Lihyân b. Hüzeyl'in soyundandır. O şöyle diyendir:

Hey! Bilin ki insanların en iyi yürüyeni ve en yiğit olanı
Aclân kabilesindedir; hayvanların aksırması onun yürüyüşteki süratini azaltıyor
Vallahi karşılaşmam, İbn Mâlik'in günü gibi Üseyle ile
Gece çıkan kuşlar baş üzerinde uçana kadar
Bir de devenin sahibine yemin olsun ki onun canını acıttım, en iyisinden
Oluverdi bu sebeple, hüzünlü ve şaşkın

Hüzeyl'den ve Benî Hunâ'a'dan birisi de şair *Bedr b. Âmir* ve kardeşi *Ebü'l-İyâl*'dir. Ebü'l-İyâl, Muâviye zamanında Rum diyarında kuşatılmıştı. Denildiğine göre Muâviye'ye bir mektup yazmış ve içine şöyle bir şiir koymuştu:

Bildir, Muâviye b. Sahr'a bir işaret
Koşsunlar ona doğru, acil berîd görevlileri bu sebeple
Ve koy benden bir sahife, Amr denilen zatın önüne
Parlasın onunla, güzelleştirilmiş mektup

Yine Ebü'l-İyâl, şehit edilen amcasının oğlu için şöyle demiştir:

Bir genç vardı, terk ettiler onu, ne zayıf oklu ne de kısa okluydu
Zayıf da değildi, titreyen biri de değildi, savaş esnasında
Mızrak darbesi yediğinde eli-ayağı dolanan biri değildi
Helal olsun bir kavmin delikanlısına, korktukları zaman
"Harb için hem bizi hem de kendisini gözetleyecek
Bir delikanlı var mı?" diyorlardı
Korkuttu ölüm korkak olan kişiyi

Hatta kalbi bile, ne yapacağını şaşırmış durumdaydı
Onların delikanlısıydın savaşta
Hemen fırlayıverirdin, çağırdıklarında
Andım kardeşimi, bana geri geldi
Baş ağrısı ve aşırı yorgunluk
Tıpkı yavrusuna sahip çıkmadıktan sonra
Sonradan hatırlayan, saman bebekli devenin dönmesi gibi

Onlardan birisi de *Ebü'l-Müsellem el-Hunâ'î*dir. O şöyle diyendir:

Ey Sahr b. Abdullah! Eğer sen şair isen
Şiir söyleyemeyecek durumdaki kişileri yola getiremezsin
Ey Sahr b. Abdullah! Uzadı düşündüklerin
Nefsine saygı göstermeyen kişi saygı görmez

Birisi de *Huveylid b. Vâsile*'dir O, Ebû Ma'kıl b. Huveylid'dir. O şöyle diyendir:

Kadınlarını çift cinsiyetli yapmayan ve onlarda
Çekirgenin yenmesi akılsızlık sayılmayan bir topluluğa gidiyorum

Hüzeyl'den birisi de *Rebî' b. Kevden*'dir. O bir yayı anlatırken şöyle diyendir:

Sarı bir yay ki eller lezzet alır oklarından
Sivriltmiş onu adamlar, o hala tadındadır
Serdim yere elbisemi onun için, içinde yattı ve gizledi onu
Rüzgârın, üzerinden suyu kaydırması gibi
Bir yol vardır;[372] *ona seslenmesem bile, bana yol veriyo*
Uzunluğu beni şaşırtmayan bu yolun damada açılması gibi

Hüzeyl'den birisi de Benî Ruhm b. Sa'd b. Hüzeyl'den olan *Mu'attal*'dır. Aşağıdaki kasideyi söyleyen odur:

Zenginin dostundan istemesi
Adeta uyuyor ya da uyku numarası yaparak istemesi gibidir

372 Şiirde bu beyit, (وَأَبْيَضُ يَهْدِينِي وَإِنْ لَمْ أُنَادِهِ) şeklindedir. *Lisânü'l-Arab*'ın sahibi, şairin bu beyitte bir yolu anlattığını ifade ediyor. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (خرق) maddesi) Dolayısıyla şiirde genellikle "kılıç" manasında kullanılan (أبيض) kelimesi burada kılıç değil, yol anlamındadır. (çev.)

Bana Ebû Muhammed et-Tevvezî anlattı, o Ebû Zeyd el-Ensârî'den rivayet etti, dedi ki: Ebû Amr b. Alâ şöyle dedi: Bu beyit, Arapların söylediği en fasih beyitlerinden birisidir. Dedi ki: Mufaddal ed-Dabbî de bunun benzerini söyledi. Kendisi çok beğenilirdi.

Hüzeyl'den birisi de Benî Tâbiha b. Lihyân'dan birisi olan *Ebû Kılâbe*'dir. Bir diğeri *Amr Zü'l-kelb*'dir. Onun bir köpeği vardı ve köpeğine nispet ediliyordu. Deniliyor ki: Adı "Amrü'l-Kelb" idi. Kendisi şairdi. Onun kız kardeşi *Cenûb* da şaireydi. Cenûb kardeşi Amrü'l-Kelb'e ağıt yakarken şöyle diyendir:

Yalanlanır, uzun yaşamak emelinde olan her insan
Zamana galip gelmek isteyen herkes de mağluptur
Her canlı, hayatları uzun olsa bile
Bir gün yolları kötülükte ezilecektir

Onlardan birisi de *A'lem b. Abdullah*'tır. İsmi "Habîb" idi ve şairdi.

Onlardan birisi de *Ümeyye b. Ebû Âiz*'dir. O şöyle diyendir:

Geçiyor, tıpkı mancınık taşları gibi
Onunla surlar vuruluyor, savaş günü

Hüzeyl'den birisi de şair *Sâ'ide b. Aclân*'dır.

Bir diğeri *Ebû Sahr*'dır. Ebû Sahr'ın ismi Abdullah'tır. O Abdullah b. Cüşem b. Amr b. Hâris b. Temîm'dir. O şöyle diyendir:

Anıldığında, kalbim rahatlıyor, onun anılmasıyla
Yağmurun ıslattığı serçenin silkelenmesi gibi

Onlardan birisi de şair *Ebû Züeyb el-Hüzelî*'dir. O, Benî Mâzin b. Muâviye b. Temîm'den olan Huveylid b. Hâlid b. Muharris b. Zübeyd'dir. Bir de amcasının oğlu *Hâlid b. Züheyr b. Muharris* vardı. Ebû Züeyb Mağrib'de gazaya katıldı; orada vefat etti ve oraya defnedildi. Onun defin işleriyle meşgul olan Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm idi.

Hüzeyl'den birisi de *Amr b. Âiz*'dir. Ziyâd el-A'cem onun hakkında şöyle der:

Eğer Hüzeyl'in şeriflerine kötülük yapmak isteseydim
Gemlerdim, Amr b. Âiz'i makasla

Hüzeyl'den birisi de *Sahr*'dır. O Muhabbak b. Utbe b. Sahr b. Hudeyr b. Hâris b. Abdüluzzâ b. Vâile b. Dâbiğa b. Lihyân b. Hüzeyl'dir.

Muhabbak'ın çocuklarından birisi de *Seleme b. Muhabbak*'tır (rahimehullahu teâla). Bir de *Sinân b. Seleme b. Muhabbak* vardı. Seleme'nin Rasûlullah (sas) ile sohbeti vardı. Resûlullah (sas) ile birlikte Huneyn Gazvesi'nde hazır bulundu. Ömer zamanında Medâin'in fethinde bulundu. Sinân b. Seleme Huneyn günlerinde dünyaya geldi. Kendisine Sinân'ın müjdesi verilince, "Allah yolunda kâfirlere vuracağım bir mızrak (sinan), ondan bana daha çok sevimlidir." dedi. Sonra onu Resûlullah'a (sas) getirdi. Resûlullah (sas) onun damağına hurma yapıştırdı ve babasının sözünden dolayı adını "Sinân" [mızrak ucu] koydu. Sinân'ın künyesi, "Ebû Habîb" idi.

Dediler ki: Ziyâd b. Ebû Süfyân, Mekrân halkının emiri olan Abdullah b. Sevvâr'la birlikte Mekrân'a saldırınca ve halk emiri öldürünce, Ziyâd b. Ebû Süfyân Muâviye'ye bir mektup yazarak Sinân'ın Mekrân'a vali yapılmasını istedi. O da onu vali yaptı. Sinân, ilk kez talâk konusunda askere yemin ettirendir. Şairleri şöyle dedi:

Gördüm Hüzeyl'i, ihdas etmiş yemininde
Mehri takdir edilmeyen kadının boşamasında
Küçümsedim doğrusu, İbnü'l-Muhabbak'ın yemin içirmesini
Boyunlarını kaldırıp da sarı boğazları göründüğünde

Sonra onu valilik görevinden azletti. Onun yerine Râşid b. Amr el-Cüzeydî'yi görevlendirdi. Sinân'ın başı küçük, omuzları genişti. Ziyâd ona, "Vallahi sen büyük başlı değilsin ki şerif olasın; baldır ve göğüslerinin eti az değil ki bir süvari olasın!" dedi. Fakat Râşid fazla kalmadan öldü; bunun üzerine Sinân ikinci defa oraya atandı.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Seleme'nin *Sinân* adında çocuğu oldu. Onun annesi Ümâme bt. et-Tev'em Zâtü'n-Nahyeyn'dir. Bir de *Habîb*, *Şebîb* ve Mûsâ adlarında çocukları vardı.

Dedi ki: Zâtü'n-Nahyeyn de Hüzeyl'den idi. Câhiliye döneminde Hev-

vât b. Cübeyr el-Ensârî o kadını gördü. Kadın yağ satıyordu. Bir tulumun ağzını açtı ve yağa baktı. Sonra hemen kadına iletti. Diğer tulumun ağzını açtı; onu da hemen ondan tarafa itti. Kadın mecburen iki tulumun ağzını bağlamak zorundaydı ve böylelikle kadının ellerini meşgul etti. Araplar darb-ı meselde, "Zâtü'n-Nahyeyn'den daha meşgul" dediler.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Lihyân b. Hüzeyl'in *Tâbiha*, *Dâbiğa* ve *Muâviye* adlarında çocukları vardı.

Dâbiğa'nın *Vâile* adında çocuğu vardı.

Vâile'nin de *Abdüluzzâ* adında çocuğu vardı.

Abdüluzzâ'nın *Hâris* adında çocuğu vardı. Onlardan birisi de Sahr'dır. O *Mahbuv b. Utbe b. Sahr*'dır. Bunu daha önce anlattık.

Tâbiha b. Lihyân'ın *Hind*, *Ka'b* ve *Sevr b. Tâbiha* adlarında çocukları vardı.

Hind'in *Kebîr b. Hind* adında çocuğu vardı.

Kebîr'in çocuğu *Hâris*'tir.

Hâris'in *Amr* ve *Ka'b b. Hâris* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Ebû Melîh Âmir b. Üsâme b. Umeyr b. Âmir Ukayşir*'dir. O Umeyr b. Abdullah b. Habîb b. Yesâr b. Nâciye b. Amr b. Hâris b. Kebîr b. Hind b. Tâbiha b. Lihyân'dır. Kendisi şerif ve fakih bir insandı. Hicretin 112. yılında vefat etti. Haccâc onu Übülle'ye tayin etmişti. Basra'da onun soyu devam etmektedir.

Ka'b b. Tâbiha'nın *Sa'sa'a* adında çocuğu vardı.

Sa'sa'a'nın da *Âdiye* ve *Hâris* adlarında çocukları vardı.

Âdiye'nin *Hubşâ*, *Aneze*, *Kelefe* ve *Âmir* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Züheyr b. el-Ağar*'dır. Ağar'ın ismi Habîb b. Amr b. Abde b. Âmir b. Âdiye b. Sa'sa'a'dır. Hassân b. Sâbit bu şahıstan bahsetmiştir. Hubeyb b. Adî el-Ensârî, Recî' Vak'ası'nda yakalanmıştı. Yanında da Benî Lihyân'dan bir adam vardı. Onun adı Mâlik veya Câmi idi. Onu, Resûlullah'ın (sas) Bedir'de öldürdüğü Tu'ayme b. Adî Ebü'r-Reyyân'a karşılık

öldürmeleri için onu Benî Nevfel b. Abdümenâf'a sattı. Hassân bununla ilgili olarak şöyle dedi:

Keşke Hubeyb'e ihanet yapmasaydı emanet
Keşke Hubeyb kavim hakkında bilgili olsaydı
Ücretle tuttunuz; tuttuğunuzda ona ihanet ettiniz
Ve sizler Recî'in çevresinde konuşlanmışsınız
İbnü'l-Ağar ve Mâlik sattılar onu
Bu ikisi eskiden beri haram şeyler yapıyorlardı

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Benî Sa'd b. Hüzeyl, Benî Hunâ'a, Benî Kırd, Benî Sehm, Benî Temîm ve Benî Müemmel Züheyl'in boylarındandır. Sahrü'l-Gay bazı Arap kabilelerine saldırdı. Onlar da ona tabi oldular. Sonra boyların yanından geçti. Her bir boyun yanından geçtikçe ona yardım ediyorlardı. Nihayet onları geçti ve arkadan kendisine yetişilerek öldürüldü. Şöyle dedi:

Eğer adamlarım Benî Hunâ'a
Şeref, cömertlik ve fesahat ehli ise
Kıvılcım sıçratan öküz derisinin altında
Ta ki vazgeçsinler benden bu ateş böcekleri

Yine şöyle dedi:

Eğer yanımda, büyüklerden ayağı üzerinde yürüyen birisi olsaydı
Yüzleri beyaz ve okları taşıyabilselerdi
Yumuşak yüzlü ve susuz olmasalardı
Korurlardı beni, yiğitlikle veya yavaş olarak

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hüzeyl'den birisi de Ebû Takâsıf'tır. Araplar'dan bir adam ona komşuluk yapmış ve ona eziyet etmişti. O şöyle dedi:

Ey her güvende olanın ve korkanın rabbi!
Ve her yakaranın sesini işiten Allahım!
Hunâ'a'dan olan Ebû Takâsıf'ı perişan eyle

Hüzeyl'den bir adam Benî Müemmel'e komşuluk yaptı. Bir şahıs dışında herkes ona eziyet etti. O da şöyle dedi:

Allahım! Geri al, o nimetleri Benî Müemmel'den
Fırlat kafalarına kaya parçalarını
Riyâh hariç, o bunu bana yapmadı

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ebû Kebîr Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü, bizim için zinayı helal yap!" dedi. Resûlullah (sas) ona, "Senin ailenle zina edilmesine razı olur musun?" dedi. Ebû Kebîr, "Hayır!" dedi. Ayrıca "Allah'a benim için dua et de benden bu aşırı şehveti kaldırsın." dedi. Resûlullah (sas) ona dua etti. Ebû Kebîr müslüman olmuştu. Hassân b. Sâbit şöyle dedi:

Hüzeyl Resûlullah'tan fuhşun serbest olmasını istedi
İstediği şeyle dalâlete girdi ve isabet etmedi Hüzeyl
Onlara vermeyecekleri şeyi istediler, Peygamberlerinden
Ölünceye kadar… Arapların en seçkini olanlardı, bunlar

Dediler ki: Hüzeyl'den birisi de *Müslim b. Cündeb*'dir. Bu zat, Medine'de Resûlullah'ın (sas) mescidinin kassâsı (kısasçısı), imamı ve Kur'ân okuyucusuydu. Kendisi kurra, fukahâ, şairler ve sürekli mescitte kalanlarla beraber atıyye alırdı.

Ömer b. Abdülazîz şöyle dedi: Kim Kur'ân'ı taze bir şekilde işitmek isterse Müslim b. Cündeb'in kıraatine kulak versin.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Müslim b. Cündeb'in künyesi, "Ebû Abdullah" idi. İbn Ömer ve Ömer'in adamlarından hadis dinledi. Hişâm b. Abdülmelik'in hilafetinin ilk yıllarında vefat etti.

Dediler ki: Hüzeyl'den birisi de muhaddis olan Ebû Bekir el-Hüzelî'dir. Onun ismi Sülmâ b. Abd b. Habîb b. Uveymir b. Mâlik b. Ka'b b. Kâhil b. Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl'dir. Deniliyor ki: Onun ismi, Abd b. Hâris b. Uveymir b. Ka'b'dır. Ebû Câfer Mansûr onu kadılığa tayin etti. Kendisi Mü'minlerin Emiri Ebü'l-Abbâs'ın sohbetinin müdavimlerindendi. Ebû Câfer'in hilafeti sırasında Basra'da vefat etti. Onun cenaze namazını Abdülmelik b. Eyyûb en-Nümeyrî'nin vekili İsa b. Şebîb kıldırdı.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Sabîh b. Kâhil b. Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl'in *Züleyfe* ve *Rebîa* adında çocukları vardı.

Dediler ki: Benî Hüzeyl'den birisi de *Ebû Sebre Sâlim b. Seleme b. Amr*'dır. Ebû Sebre Basra'nın ileri gelenlerindendi. İbn Abbas'tan bazı hadisler rivayet etmiştir. Ziyâd b. Ebû Süfyân onu Basra'nın arazileri üzerinde görevlendirmişti. Ebû Sebre, Ebü'l-Esved ed-Düelî'yi hicvederdi. Ebü'l-Esved onun hakkında şöyle der:

Bildir, benden Ebü'l-Cârûd'a bir risale
Aldatsın onunla ispiyoncu, sabah seninle karşılaştığı zaman
Eğer bir hayır elde edersen, beni sevindirir onu elde etmen
Tıpkı kırmızı yeleli bir kaplan kesildin bana
Gözlerin onun gözleri, rengin de onun rengi
Onun yerine geçtin ama koşamıyorsun sen

Ebû Sebre'nin *Cârûd b. Ebû Sebre* ve *Abdullah b. Ebû Sebre* adında çocukları vardı. Abdullah kendi zamanında Basra'nın en çok fetva vereni ve en cömert insanlarından birisiydi. Hayırlı işler yapmayı çok severdi. Cârûd ise ilim ve Kur'ân sahibi bir adamdı. Künyesi, "Ebû Nevfel" idi. Bir gün Haccâc onunla konuştu ve "Irak'ta onun gibi bir adam olduğunu düşünmüyorum." dedi.

Cârûd şöyle derdi: "Hangi vali bana bir izin vermişse, mutlaka onu işinde mağlup ettim. Bu yahudi dışında…" yahudiden, Bilâl b. Ebû Bürde'yi kastediyor. Cârûd ona karşı kızgındı. Bilâl b. Ebû Bürde işkenceye tabi tutulunca, onun baldırını deldiklerini ve bir kirişi, onun husyelerinden birine soktuklarını duydu. Bunun üzerine Cârûd şöyle dedi:

Gözlerim aydınlandı, iki baldırının delinmesiyle
Ve kirişlerin sol husyede olduğunu duyunca
Cimrilik yaptın, ihanet ve fuhuş ortaya koydun
Müheymin olan Allah, kolaylaştırsın sıkıntılarını
Kurtçuk tahrip edemez, kötü bir planın içini
Soyar onu marangoz ve sivriltir, senin sivrilttiğin gibi

Kendisi şöyle misal getirirdi*:*

Kötü adam boğazımı ıskaladığı zaman
Ve adamlarımın içindekini: Allahu Ekber

Cârûd Basra'da vefat etti. Onun soyu Basra'da devam etmiştir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Hüzeyl'den birisi de *Nebîşetü'l-Hayr*'dır.

Bir de *Abdullah b. Utbe Ebû Abdurrahman* vardı. Abdullah b. Utbe Abdülmelik'in hilafetinde, Bişr b. Mervân'ın vilayetinde vefat etti.

Birisi de *Abdullah b. Sâ'ide Ebû Muhammed*'dir. Ömer'den rivayet etti ve hicretin 100. yılında vefat etti.

Birisi de *Hâris b. Yezîd el-Hüzelî*'dir. Resûlullah (sas) döneminde dünyaya geldi ve hicretin 70. yılında vefat etti. Bu da Ömer'den (ra) rivayet etti.

Bir de *Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî* vardır. Künyesi "Ebû Yezîd" idi. Hicretin 147. yılında vefat etti. Ona, "İbn Kuntus" denilirdi. Çok yaşlanmıştı. Kendisinden yapılan rivayete göre kendisi Enes b. Mâlik'in vefatında hazır bulundu.

Bir de *Ebû Umeys Utbe b. Abdullah b. Utbe b. Abdullah b. Mes'ûd* vardı.

Bir de Abdurrahman b. Abdullah'ın kardeşi *Mes'ûdî* vardı.

Bir de *Kâsım b. Ma'n b. Abdurrahman b. Abdullah b. Mes'ûd* vardır. Bunun künyesi "Ebû Abdullah" idi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Hüzeyl kabilesi Osman'ın öldürülmesi konusunda katillere yardımda bulundular. Bunun üzerine Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem es-Sekafî şöyle dedi: "Hüzeyl'e gelince onlar vadi ehlidirler. Onlar taşlarla ve oklarla aleyhimizde çalıştılar."

Dedi ki: Hüzeyl kabilesine mensup "Safrâ" adında bir kadın Benî Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'den Abdurrahman adında bir adamın eşiydi. Adamın lakabı "Cân" idi. Abdurrahman kadını Akîk'te gördü ve güzel olduğu için onu çok beğendi. Onun hakkında şöyle dedi:

Onu anmayı hiç bitiremediğim
Ve unutamadığım Safrâ'ya ait bir ev
Eğer yatmak mümkün olsaydı, gecelerdim yanında
Evin içinde, onun sevgisi ve aşkıyla baş başa

Kadın ondan önce başka bir adamla evliydi ancak adam onunla birlikte

olamamıştı. Safrâ bir kadının şöyle dediğini işitti: "Vallahi eğer Abdurrahman'ın yanında olsaydı, inciyi deler gibi onu delecekti." Birden Abdurrahman'ın aşkı onun kalbine girdi ve ondan başkasına varmadı.

Hüzeyl ve Benî Müdrike'nin nesebi sona erdi.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Tâbiha b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr'ın Çocuklarının Nesebi

Tâbiha b. İlyâs b. Mudar'ın *Üd b. Tâbiha* ve *Amr b. Tâbiha* -küçükken vefat etmiştir- adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Temlik bt. Neha b. Süleyh b. Hulvân b. İmrân b. İlhâf b. Kudâa'dır.

Üd b. Tâbiha'nın *Mür* ve *Abdümenât b. Üd* adlarında çocukları vardı. Bunlar Ribâb'dırlar. Bunların annesi Mâviyye bt. Cülî b. Ahmes b. Dubay'a b. Rebîa b. Nizâr'dır. Bir de *Dabbe b. Üd* ve *Amr b. Üd* vardı. Bunlar erken yaşta vefat ettiler. Bunlar Müzeyne'dirler. Bir de *Humeys b. Üd* vardı. Humeys'in çocukları Fil gününü gördüler ve öldüler. Onlardan 60 kişi kurtuldu. Onlar bugüne kadar 60'tan fazla olamıyorlar. Çünkü bir çocuk dünyaya geldiğinde hemen bir adam vefat ediyor. Bunlar Benî Abdullah b. Dârim'in yanındaydılar. Anneleri, Kelb b. Vebere'nin kız kardeşi Haşnâ bt. Vebere'dir. Denildiğine göre Abdümenât b. Üdd'ün annesi Safiyye bt. Kayn b. Cesr b. Şey'ullah b. Esed b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. Hâf b. Kudâa'dır.

Abdümenât b. Üdd'ün *Teym*, *Adî*, *Avf*, *Eşyeb* ve *Sevr b. Abdümenât* adlarında çocukları vardı. Sevr'e, "Sevru Athal" denilirdi. Çünkü "Athal" adlı bir dağa nispet ediliyordu. O dağda Adî kalıyordu. Bunların annesi, Kudâa'dan Selmâ bt. Nehd b. Zeyd'dir. Deniliyor ki: Onların annesi Müfeddât bt. Sa'lebe b. Dûdân b. Esed'dir. Onun annesi de Selmâ bt. Mâlik b. Nehd'dir.

Onlara Ribâb denilmesinin sebebi şudur: Çünkü Teym, Adî, Avf, Sevr, Eşyeb ve amcaları Dabbe ellerini şıraya (rübb) soktular ve Benî Temîm b. Mür hakkında yeminleştiler. Bu yüzden onların tümüne Ribâb denilir. Bazılarına göre Teymu Rebîa ile diğer Teym arasında bir fark olsun diye onlara Ribâb denilmiştir. Yine denildiğine göre onlar fal oklarının deri torbaya

konulduğu gibi toplanırlardı. Bu yüzden onlara bu isim verildi. Bunun müfredi "Ribâbe" şeklindedir.

Avf b. Abdümenât b. Üd b. Tâbiha'nın *Kays b. Avf* adında çocuğu vardı. Kays'ın *Vâil* ve *Avâfe b. Kays* adlarında çocuğu vardı. Vâil'in *Avf* ve *Sa'lebe b. Vâil* adlarında çocukları vardı. Hişam b. Muhammed dedi ki: Bana Muhammed b. es-Sâib tahdis etti. O dedi ki: Nemr b. Kâsıt'tan bir grup insan genç develerin (kalûs) üzerinde Ukul'e kadar geldiler. Oradakiler: "Siz kimsiniz?" dediler. Onlar da: "Rakebetü'l-kalûs/genç deve binicileri" dediler zira arka arkaya bu develere binmişlerdi. [Bu olaydan sonra] Ukul'e nisbet edildiler ve onlarla beraber yaşadılar.

Avf b. Vâil'in *Kays b. Avf b. Abdümenât b. Üd b. Hâris b. Avf*, *Cüşem b. Avf*, *Sa'd b. Avf*, *Ali b. Avf* ve *Kays b. Avf* adlarında çocukları vardı. Kays küçükken vefat etmiştir. Bunların annesi Himyer'den Zü'l-lihye'nin kızıdır. Ancak Ukul adında bir câriye onları büyüttüğü için ona nispet edildiler.

Sa'd b. Avf b. Vâil'in *Abdullah*, *Cezîme* ve *Ubâde b. Sa'd* adlarında çocukları vardı.

Ubâde'nin *Hilâl*, *Dırâr* ve *Abdullah b. Ubâde* adlarında çocukları vardı. Anlattıklarına göre bu Vâil, Hâris b. Temîm b. Mürr'ü öldürmüştü. Bunun üzerine oğlu Muâviye b. Hâris babasına karşılık Vâil'i öldürdü.

Benî Sa'd b. Avf'tan birisi *Hüzeyme b. Âsım b. Katan b. Abdullah b. Ubâde b. Sa'd*'dır. Hüzeyme, Ukul ailesinin müslüman olduğunu haber vermek üzere Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas) elini onun yüzüne sürdü ve Hüzeyme'den sonra kimin işbaşına gelmesinin iyi olacağı konusunda tavsiyede bulunan bir mektup yazıp ona verdi. Ayrıca onu kavminin zekâtlarını toplamakla görevlendirdi.

Cüşem b. Avf b. Vâil'in *Utbe*, *Amr* ve *Mürre b. Cüşem* adlarında çocukları vardı.

Benî Mürre'den birisi *Amr b. Ma'dîkerib ez-Zebîdî*'in annesi olan *Selmâ bt. Hâris b. Mürre*'dir. Selmâ esirdi. Deniliyor ki: Selmâ Züheyr b. Ükayş el-Ukulî'nin kızıdır.

Onlardan birisi de *Vasîle bt. Vâil b. Amr b. Abdüluzzâ b. Muâviye b.*

Anebe b. Cüşem'dir. O Ukul kabilesinden ilk müslüman olan kadındır. Peygamber'in (sas) yanına geldi ve kardeşi Zebâb b. Vâil b. Amr için bir eman aldı.

Hâris b. Avf b. Vâil b. Kays b. Avf b. Abdümenât'ın *Kinâne* ve *Avf b. Hâris* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Ziyâd b. Zi'b b. Sa'lebe b. Avf b. Kinâne b. Hâris*'tir. Ayrıca kardeşi Zeyd b. Zi'b vardı. Zeyd öldürüldü; onun kardeşi Ziyâd da onun katilini öldürdü. Sonra onun kabrinin yanından geçti ve şöyle dedi:

Geçtim ailemle, Vakısa'daki kabrinin başından,

Fakat kesmedim devemi...

Onlardan birisi de *Hizâm b. Ukbe b. Hizâm b. Cenâb b. Mes'ûd b. Zeyd b. Zi'b b. Sa'lebe b. Avf b. Kinâne*'dir. Yûsuf b. Amr es-Sekafî'nin şurtasının başındaydı.

Benî Kinâne'den birisi de *Ektel b. Şemmâh b. Yezîd b. Şeddâd b. Sahr b. Mâlik b. Lüey b. Sa'lebe b. Sa'd b. Kinâne*'dir. Ektel karşıdan geldiğinde Ali b. Ebû Tâlib ona baktığı zaman, "Kim fasih ve yakışıklı birisine bakmak istiyorsa buna baksın" derdi.

Onlardan birisi de Benî Muhriz b. Mâlik b. Sa'd b. Kinâne b. Hâris'ten biri olan *Hutaym el-Lıs*'tır. O şöyle diyendir:

Helakin eşiğine geldik, tadı bozuk bir su birikintisinde
Gözetler onu kervanlar, bolluğun çoraklaşmasından sonra
Az bir otlaktan sonra, nihayet suya kandılar ve asıldı mataralar
İçirildiler ondan ancak doymadılar suya
Dağınık saçlı ve hayatta sohbetime razı olan birisi
Ölürsem eğer, hızlı bir delikanlının fiilinin bozulmasına üzülürüm
Ve bir çağrıcı çağırdı; onun sesinin gerisinde gece kapkaranlıktı
Tıpkı büsbüyük olan sündüsün rengi gibi
Abdülazîz'le ilgili bir çağrı ve bir musibet çağrısıydı o
Bir musibet getirmeyen savaşın ne hayrı vardır ki?

O yine şöyle diyendir:

Ey Benî Kinâne, ben geldim size
Bildim, içinizdeki hasep sahiplerini
Sizden olduğumu anladım, size geldiğim zaman
Tanıdım, içinizdeki akıllı insanları

Deniliyor ki: Benî Muhriz, Benî Abşems b. Sa'd b. Kinâne'dendir. Birinci görüş Kelbî'nindir ve o daha sağlamdır.

Hutaym şöyle dedi:

Ey Benî Zâlim! Eğer kızdırsanız beni, kuşkusuz ben
Kızacak değilim, kavimlerin salih olanlarına
Ey Benî Zâlim! Eğer engellerseniz, size olan fazlı ve nimeti
Kuşkusuz serilidir, ülkelerde benim sergim

Yine Benî Muhriz'den birisi de Arkal el-Lıs'tır. O şöyle der:

Kabir toprağında temenni etmiş, benimle buluşmayı
Yoktur senin için, benimle buluşmada bir dönüş
Benimle aşılırdı, zor işler, eskiden beri[373]
Ve hezimete uğramış olanlar, kurtulurlardı hezimetten
Çeviririm meyil sahiplerini, meyillerinden
Ve dağlarım bakanları, kadına yanaşmaktan
Bir kılıç; tıpkı bir kâse etrafındaki kavisler gibi
İçenleri, yarışıyorlar cömertlikte
Yaraladım onları ve onlara, "Kurtuldunuz" dedim
Yaşatıldınız ve lezzet verdi bana, kahvaltım

Arkal -denildiğine göre babasının ismi de Hutaym idi- şöyle dedi:

Söyle Lıslara [Hırsızlara], bilmiyor musunuz ki ben
Yakalarım kılıcımla, cimri olan herkesin malını
Endişelenmem ben, korkudan oturduğunuzda
Bana bir suikast ulaşacağından
Nihayet ayırırım onu, cimrilik olmadan

373 Bu mısraın ZZ neşrindeki Arapçası (وَبِي كَانَ الصَّحَابُ يُرَضْـن قِدْمًا) şeklindedir. Yanlış okunduğunu düşünüyoruz. Çünkü burada yer alan (الصحاب) kelimesinin yerine RK nüshasında (اَلصِّعَابُ) "zor işler" kelimesi yer almaktadır. Çeviriyi buna göre yaptık. Çünkü Arapça'da (الصحاب) şeklindeki bir kelimeye anlam bulmak kolay değildir. (çev.)

Ve yönlendiririm onu, cömertliğin her türlüsüne

Avf b. Hâris b. Avf'ın *Amr*, *Ka'b*, *Mâlik*, *Esîd* ve *Âmir b. Avf* adlarında çocukları vardı.

Ka'b b. Avf b. Hâris'in *Abd*, *Âmir* ve *Eymen b. Ka'b* adlarında çocukları vardı.

Abd b. Ka'b'ın da *Ukayş b. Abd* adında bir çocuğu vardı. Bu Ukul'ün evidir. Nâbiğa onlar hakkına şöyle diyor:

Sanki sen Benî Ukayş'ın develerinin yanındasın
Şakırdıyor, ayaklarının arkasında eski bir kırba

Resûlullah (sas) Benî Ukayş'ın çöldeki kuyuları için onlara bir belge yazdı (yazdırdı) ve kuyuları onlara verdi. O belge hala onların elindedir.

Bir de *Sâlim b. Abd* vardı. Onlardan birisi de şair olan *Nemr b. Tevleb b. Ukayş*'tır. Nemr, cömert, şerif ve misafirperver bir adamdı. Câhiliye dönemindeydi; sonra İslâm'a yetişti. Kendisi ve oğlu Rebîa müslüman oldular. Sonra Kûfe'ye hicret etti; babasının da hicret etmesine tamah etti ve şöyle dedi:

Hey! Bil ki insanların en bedbahtı, eğer soracak olursan
Sabah-akşam deve otlatan develerin sahibidir
Geceliyor kambur develerle, geceleyin fırsat vermiyorlar uyumaya
Ve ancak [kırağıdan dolayı] ıslanmış bir halde sabahlarlar
Gelecek değildir ona, sevdiği bir yemek
Halis süt boğaza kadar ulaşsa bile

Bunun üzerine Nemr ona cevaben şöyle dedi:

Koru beni Allahım, guşadan (keder/gam) ve dil tutukluğundan;
Ve sürekli tedavi edeceğim bir yaradan
Koru beni nefsimin ihtiyâcâtından
Çünkü nefsin içinde gizli ihtiyaçlar vardır
Verdin bize kereminden, eski bir mal
Umarız nesil ürer o maldan ve artış olur ondan
Ağırlayacak değilim misafirleri, o maldan

Ve kapatacak değilim, kapımı artlarından
Bana emir mi veriyorsun her gün, ey Rebîa?
Malı bitireyim diye ve tavuklarla geçinip gideyim diye

Nemr b. Tevleb -ömrünün sonunda- bunadı ve (أَصْبِحُوا الرَاكِبَ ...أَصْبِحُوا الرَاكِبَ) demeye başladı.[374] Bundan fazla bir şey söylemiyordu. Onun kavminin bazı gençleri, (نِيكُوا الرَاكِبَ... نِيكُوا الرَاكِبَ) dediler.[375] Bu kez Nemr b. Tevleb de o söze takılıp aynısını söylemeye başlardı. Nemr, "Hamze" adında bir kadına âşık olmuştu. O kadın hakkında şöyle demişti:

Arzu ettiği en halis süt onundur
Eğer isterse, halis un ve yağ da onun olsun

Hizâm adında bir adam, Nemr'in bunama haberini kadına verdi. O sırada henüz tam bunamamıştı. Bunun üzerine Nemr şöyle dedi:

Söylemiş ona Hizâm, başımıza geleni
Acaba hak mıdır, Hizâm'ın bize söylediği?
(Dedim ona:) "uzaklaşma!" fakat çoktan uzaklaşmıştı
Ve varmıştı [çoktan], bulutların kapladığı bir kabre

Nemr aynı zamanda şöyle diyendir:

Hey! Keşke bir taş olsaydım bir vadide, ayakta duran
Ve keşke annem beni getirmeseydi, dünyaya

Benî Bekir b. Vâil'den bir grup Ukul üzerine baskın yaptı. Ancak Ukul onları püskürttü. O sırada Ukul'ün başında Nemr b. Tevleb vardı. Şöyle dedi:

Gördüm, süvarilerin bana doğru geldiklerini
Ve gördüm, geldikleri izi takip ederek koştuklarını
Gitti binmek için, beyaz alınlı at, kamçıya boyun eğerek
Bağlı bir şekilde ve gerisin geriye

Benî Ukayş'tan birisi de *Semherî -Lıss- b. Üveys b. Mâlik b. Hâris b. Ukayş*'tır. O şöyle diyendir:

---

374 "Yolcuyu sabahlatın, sabaha kalsın yolcu!" anlamındadır. (çev.)
375 "Yolcuyu becerin" anlamında küfürlü bir sözdür. (çev.)

Ben korkutucu değilim; gece yol kesen de değilim
Fakat Hucr rehbersiz geçip gitti
Ölüm ve kötülük, ardımdan yetişmeseydi eğer
Ziyaret ederdim Ümmü Cemîl'i, hızlı develerin üzerinde

Semherî bir gün, yannda Tay kabilesinden Behdel ve Mervân adlarında iki adam olduğu halde Avn b. Ca'de b. Hübeyre el-Mahzûmî'yi gördü. Semherî ve Behdel bir olup Avn b. Ca'de'yi öldürdüler. Bunun üzerine Ukayl b. Ca'de kanını talep ederek Semherî ve iki arkadaşını yakalayanlara verilmek üzere ciddi miktarda mal [ödül] vaat etti. Behdel yakalandı ve hapse atıldı; daha sonra öldürüldü. Diğer taraftan Fak'as kabilesinden iki adam, ödülü almak için Semherî'yi yakalamak üzere çalışmak istediler. Ukayl onlarla anlaştı. Adamların kavminden bir kadın, kendilerine verilecek ödüle ortak olmak şartıyla Semherî'nin yakalanması için onlara yardım etti. Bunun üzerine Semherî el-Ukulî şöyle dedi:

Men'ac sahrasında, "Ey Fâid b. Habîb'in oğulları!
Ben de ortak olayım" diyen kadından şikâyetçiyim

Sonunda Semherî'yi yakaladılar ve onu şehrin valisine götürdüler. Semherî öldürüldü ve cesedi asıldı. İbn Dâre Benî Ukul'ü teşvik ederek şöyle dedi:

Ey yolcu! Ulaştır benden bir mesaj
Ukul kabilelerine; eğer geçersen yanlarından
Nasıl uyuyor geceleri, Ukul kabilesi?
Semherî'nin ne intikamını, ne de diyetini almadıkları halde
Bir güvercin, bir vadide ses verdiği zaman, hafiften
Semherî'nin ölümünü haber veriyor, süvarilere ve yayalara
Satın ziynet karşılığı, Rüdeyne'nin[376] *yaptığı mızrakları ve oturun zilletle*
Ve satın alın gazelleri, okları vererek
Sanırdık Fak'as'ı bundan önce
Nalınlardan daha cüretlidirler, zilleti ezmek konusunda
Terk etti Kisâf onları, simsiyah bir şekilde ancak
Terk etmedi Ukayş; zor zamanda ve kılıç korkusuyla terk etmez

376 Rüdeyne Semherî'nin karısının adıdır. Kadın mızrak ustasıymış. "Rüdeyne mızrakları" (الرِّماحُ الرُّدَيْنِيَّةُ) ona nispet edilmektedir. Rivayete göre Semherî ve karısı Hecer bölgesinde mızrak sivriltiyorlardı. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (ردن) maddesi) (çev.)

Şiirde geçen Kısâf Benî Temîm'in Tümebbe kolundan bir adamdır. Benî Bekir b. Vâil tarafından almak istedikleri bir intikamları vardı. Onlar intikam almışlardı. Behdel et-Tâî de şöyle dedi:

Davet edince Semherî beni, ona icabet ettim
Demir suyuyla parlatılmış bir kılıçla
Dönmedim geriye, kabzam kılıcı tuttuğu sürece
Dostum hayata canlı olarak teslim olmak için
Hayat için, sağ olarak dostuma teslim etmek amacıyla

Mürâr el-Fak'asî şöyle dedi:

Sanırım zayi etmeyecek Kureyş, dostluğumuzu
Tıpkı İbn Ca'de'nin kanını talep edenin zayi etmediği gibi
Geri çevirdik size Semherî'yi
Veriyor arkadaşa bir kere ve onu cezbediyor
Akıtmış olduğu haram olan bir kova kanla
Ki, ganimetleri uzakta olan bir hırsızdı o

Benî Ukayş'tan birisi de *Züheyr b. Ukayş*'tır. Kendisi şerif bir adamdı.

Bir diğeri *Rebîa b. Cizâr b. Âmir b. Avf b. Hâris b. Avf*'tır. A'şâ onun hakkında şöyle diyor:

Bir şey istediğin zaman, Ukul toprağında
Rebîa b. Cizâr'ın evine yönel, hemen
Bağışlar deveyi ve atı, semeriyle birlikte
Ve katığı; sağmal ve hamile develer arasından

Ali b. Avf b. Vâil'in *Hâris*, *Teym*, *Herm*, *Amr*, *Kelb* ve *Âmir b. Ali* adlarında çocukları vardı.

Ukul'den birisi de *Esved b. Kurre*'dir. Kendisi, "Her şeyin bir tohumu vardır; düşmanlığın tohumu da mizah yapmaktır. Mizah, kin ve düşmanlığa yol açan bir ahmaklıktır." diyen kişidir. O yine, "Kendisiyle istişare edilen herkes, meşveretinde seni kendi kötülüklerine alıp götürür." diyendir.

Ukul'den birisi de muhaddis olan *Ebû Hasan Zeyd b. Hubâb*'dır. Hicretin 203 yılında Zilhicce ayında vefat etti. Şair, Ukul'den olan Benî Kinâne hakkında şöyle dedi:

Uzaklaştırmasın Allah, Benî Kinâne'yi
Zillet içindeki köleye vuran Benî Kinâne
Emaneti onlara teslim edinceye kadar

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Benî Mâlik b. Câfer b. Sa'lebe b. Yerbû' Ukul'e intikal etti. Onlar o günden beri o kabilenin içindedirler. Yûnus en-Nahvî'nin dediğine göre Ukul kabilesi Benî Üdd'ün en fasih boyudur. Cerîr b. Atıyye şöyle dedi:

Isırmasın[377] *Leys dişleriyle, Ukul kabilesini*
Ki, Ukul kabilesi koklarlar "dişlenmiş" avı
Teym'in kınaması engeller mi, babasız kalasıcalar?
Kinâne'yi... Yahut vazgeçirir mi, Züheyr'i ve Tevleb'i?

Şiirde geçen Züheyr'den maksat Züheyr b. Ukayş'tır. Onlar bir boy idi.

Bazı bedevîler, "Ziyaret karşılaşmasında Ukul'den daha güzel yüzlü bir kavim görmedim." demişlerdir.

Yine şair Berdaht de Ukul kabilesindendir. Berdaht Cerîr'i hicvetti; Cerîr çevresinde bulunanlara, "Kimdir bu Berdaht, bana haber verin." dedi. Onlar "Boş bir adamdır." dediler. Bunun üzerine Cerîr, "Vallahi onu [hicvederek] kendi şiirimle meşgul ettirmeyeceğim." dedi.

Benî Teymür-Ribâb b. Abdümenât b. Üdd'ün Nesebi

Teym b. Abdümenât b. Üdd'ün *Hâris* ve *Zühl b. Teym* adlarında iki çocuğu vardı. Bunların annesi Reyta bt. Dûdân b. Esed b. Hüzeyme'dir.

Hâris b. Teym b. Abdümenât'ın *Amr b. Hâris* adında çocuğu vardı. Annesi Zîne bt. Sa'lebe b. Esed b. Hüzeyme'dir.

---

377 Hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde beytin başındaki kelime (فلا يصمعنّ) şeklindedir. Ancak Cerîr'in divanında bu kelime "Isırmak" manasına gelen (فلا يضغمن) şeklindedir. Nitekim Cerîr'in aynı beyitleri, Ömer b. Lece'in hayatı anlatılırken zikredilmiş ve orada (فلا يضغمن) şeklinde doğru yazılmıştır. (bkz. *Ensâb*, XI. cilt, s. 277) Biz çeviriyi buna göre yaptık. Aynı şekilde, Cerîr'in divanında (يشمّون) "kokluyorlar" manasına gelen kelime, hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde (يسمّون) şeklinde yer almıştır. Divandaki kayıt daha uygundur. Çünkü şair, bir benzetme yapıyor. Yırtıcı bir hayvan bir koyunu ısırdığında, diğer koyunlar başına toplanıp ısırılan yeri kokluyorlar. Bu kez yırtıcı, yaralı koyunun başına toplanan bütün koyunların üzerine birden çullanıyor. Şiirde geçen "av"dan maksat Ömer b. Lece'dir. (bkz. *Dîvânu Cerîr*, s. 18 vd; Beyrut, 1979) (çev.)

Amr b. Hâris b. Teym'in, *Abdullah* -bunun soyu çoktur-, *Rifâa*, *Hüzeyme* ve *Kâhil b. Lüey* adlarında çocukları vardı.

Abdullah b. Lüey'in *Vedî'a*, *Âmir* ve *Amr b. Abdullah b. Lüey* -bunun soyu çoktur- adlarında çocukları vardı.

Amr b. Abdullah b. Lüey'in *Vâile*, *Rebî'* ve *Fehves b. Amr* adlarında çocukları vardı. Bunlar Gatafân'dan Benî Mürre b. Avf'ın içinde, bir nesebe nispet ediliyorlardı.

Vâile b. Amr b. Abdullah'ın *Suraym*, *Hâris* ve *Kâmişe b. Vâile* adlarında çocukları vardı.

İsme b. Übeyr b. Suraym

Benî Suraym b. Vâile'den birisi de Cemel günü Utbe b. Ebû Süfyân'ı kiralayan *İsme b. Übeyr b. Yezîd b. Abdullah b. Suraym*'dır. Bu şahıs aynı zamanda İkinci Kilâb gününde hazır bulunup Abduyağûs b. Vakkâs el-Hârisî'yi öldürmek istemişti. Çünkü Abduyağûs, Musâd b. Rebîa et-Teymî'yi öldürmüştü. İsme onu takip etti ve onu Ehtem el-Minkarî'ye emanet etti. Sonra Ehtem'den istenildi; Ehtem onu esir aldığını itiraf etmedi ve teslim etme karşılığında hatırı sayılır bir fidye istedi. Bunun üzerine Kays b. Âsım, Ehtem'e, "Onu Ribâb'a teslim et; aksi takdirde bizimle onların arası bozulur." dedi. Ancak Ehtem onu sadece İsme b. Übeyr'e teslim edeceğini söyledi. Ribâb İsme'ye, "İntikamımız senin elinde" dediler. İsme ise "Ben çoluk çocuk sahibiyim ve süte ihtiyacım var." dedi. Bunun üzerine Benî Nu'mân b. Mâlik b. Hâris b. Âmir b. Cessâs b. İsme, Abduyağûs'u 30 deve karşılığında satın aldı. Nu'mân o gün öldürülmüştü; Abduyağûs'u Ehtem'in yanından alıp teslim etti. İsme Ehtem'e, az da olsa birkaç deve verdi. Abduyağûs Teym'in yanına varınca, kendilerini hicveder korkusuyla onun ağzını, semerinin kolanıyla bağladılar. Abduyağûs şairdi. Şöyle dedi: "Dilimi serbest bırakın da arkadaşlarımı kınayayım ve kendime ağıt yakayım!" dedi ve onları hicvetmeyeceğine dair söz verdi. Sonra şöyle dedi:

Ey yolcu! Ulaştır benden bir mesaj
Necran'daki iki dostuma, neden bana gelmediler, diye?
Ebû Kerib'e ve Üheymîn'e, her ikisine de
Bir de Yemen'deki Hadramût'un yukarısında bulunan Kays'a

Söylüyorum ama bir kolana bağladılar dilimi
Serbest bıraksanıza dilimi, ey Teym topluluğu!
Ve gülüyor bana, Abşemî olan yaşlı bir kadın
Görmemiş gibi sanki benden önce Yemenli bir esir
Allah kınamayı hak eden kavmimi, cezalandırsın Kilâb'la
Sarîh [Arap] olanlarını ve diğer mevâlî olanları
Sanki ben hiç binmedim bir ata ve atıma
"Katilimi adamlarımdan ayırmak için koş!" demedim
Sanki hiç su veren tulumu satın almadım ve doğru bir insana
"İşi büyük tutun; sonra ateşimin yanına gelin" dememişim gibi
Ve çekirge satma işi; koşuşturmamla çektim elimi ondan
Oysa onlar mızrakları bana doğrultmuşlardı

Bundan sonra Benî Nu'mân b. Mâlik onu getirip öldürdüler. Safiyye bt. Hir et-Teymiyye şöyle dedi:

Yaşattı Cisâs'ı; öldürülme vakti yaklaştığında
Bıraktı Cisâs'ı, onun için ağlayacak adamlara

Yani diyor ki Cisâs'ı selamladı ve onun sevgisini kazandı. Öldürülünce de Cisâs oturdu, ağladı.

Kayboldu onlardan ve görülmedi süvarileri
Ve korku sabahında onu korumamışlardı
Kemeri, Hindistan kemeriydi; zırhı ise
Dokunmuştur; tıpkı göletin ağzını tutan engel gibi genişti
Eğer rahatlayacaksa, öldürdük nefsin şifasını
Ancak onun karşılığında, ondan geride olan bir şahıs öldürdük

Ebû Âmir b. Ala dedi ki: İkinci Kilâb günü olduğunda Nebi (sas) Mekke'deydi. Peygamberlik vazifesi kendisine verilmişti ama henüz hicret etmemişti.

Cahdeb b. Cer'ab

Benî Kâmişe b. Vâile'den birisi de Neseb âlimi *Cahdeb b. Cer'ab b. Ebû Kırfe b. Zâhir b. Âmir b. Vehb b. Kâmişe b. Vâile*'dir. O aynı zamanda şairdi. Cerîr onun hakkında şöyle der:

Allah'ı çirkin gösteriyor da başkasını çirkin göstermiyor
Bir nazar ki Cahdeb'in grubuna takılmıştır

Cahdeb Kûfe'de önemli bir değere sahipti. Bir gün onunla Hâlid b. Seleme el-Mahzûmî karşılaştı ve ona, "Sen kerem sahibi olan Hanzale'den, çoluk çocuğu çok olan Sa'd'dan, şeref sahibi olan Amr'dan ve yiğit olan Dabbe'den değilsin. Zaten bunların dışında Üd kabilesinde hayır yoktu." dedi. Cahdeb ona, "Sen de Kureyş'ten nübüvvete sahip olanlardan, hilafete sahip olanlardan ve Sidâne sahibi olanlardan değilsin. Bu üç grup dışında Kureyş'te hayır yoktur." dedi. Cerîr, Ömer b. Lece et-Teymî'yi hicvettiği zaman Cahdeb Ömer'e yardım etmişti.

Rebî' b. Amr b. Abdullah'ın *Mahzûm*, *Nuşbe* ve *İlbâ b. Rebî'* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi de İkinci Kilâb gününde öldürülmüş olan *Nu'mân b. Mâlik b. Hâris b. Âmir b. Cisâs b. Nuşbe*'dir. O gün savaş Üdd'ün torunları ile Hâris b. Ka'b b. Amr b. Ulle b. Hâlid arasında meydana gelmişti. Nu'mân el-Cisâsî ağır bir adamdı. Atı aksamaya başladı. O da atından inip başka bir hayvana binmek istedi. Tam o sırada Yemânîlerden bir adam, "Al bunu benden!" diyerek pazısına bir mızrak sapladı ve parçaladı. Ebû Recâ el-Utâridî bu günde esir alınmış, sonra kurtulmuştu. Haccâc b. Yûsuf'un zamanına kadar Basra'da Benî Utârid kabilesine vakit namazlarını ve cenaze namazlarını kıldıran bir imam olarak görev yaptı. Dediklerine göre Nu'mân hem savaşıyor, hem de şöyle diyordu:

Her yıl malınıza kattığınız hayvanlara sahip olmak mı?
Bazı insanlar onları döllendirip onlardan yavru alıyorlar
Ahmaktırlar arkadaşları, onu korumuyorlar
Ve mızrak vuranla karşılaşmıyorlar, onun dışında
Heyhat... Heyhat... Umduğunuza ulaşmanız çok uzak

O gün Ribâb'ın bayrağı, Nu'mân b. Mâlik'le beraberdi.

Hişâm İbnü'l-Kelbî şöyle dedi: Araplar'da Nuşbe b. Cisâs dışında "Cisâs" ismini duymadım.

Cisâs'ın çocuklarından birisi de *Müzâhim b. Züfer b. İlâc b. Mâlik b. Hâris b. Âmir b. Cisâs b. Nuşbe*'dir. Kûfe'de şerif bir insandı ve fakih idi. Yûsuf b. Ömer onu bazı işleriyle ilgili olarak görevlendirdi. Yûsuf ona, "Se-

nin evin Hâcib b. Zürâre'nin evinin neresindedir?" dedi. Müzâhim, "İkisi birbirine yakındırlar." dedi.

Onlardan birisi de *Dicâce*'dir. -dalın kesresiyle- Hişâm dedi ki: Bu ismi ancak bu şekilde işittim. O Şair Dicâce b. Abdükays b. İmruülkays b. İlbâ b. Rebî'dir. Kendisi Câhiliye döneminde yaşamıştır.

Onlardan birisi de *Muhcem b. Selâme b. Dicâce*'dir. Sıffîn'de Ali b. Ebû Tâlib'le birlikteyken öldürüldü.

Onlardan birisi de *Verdân b. Mücâlid b. Ullefe b. Ferîş b. Dabârî b. Nuşbe b. Rebî'*dir. Ali b. Ebû Tâlib'in (as) öldürüldüğü gece Hz. Ali['ye suikast] için İbn Mülcem'le birlikte oturmuştu.

İbn Hişâm el-Kelbî dedi ki: *Dabârî b. Nuşbe*, dâdın fethasıyladır. Ancak Benî Yerbû'daki "Dibârî" dâdın kesresiyledir.

Onlardan birisi de *Müstevrid b. Ullefe b. Ferîş el-Hâricî*'dir. Muğîre b. Şu'be'nin Kûfe valiliği sırasında, Ali b. Ebû Tâlib'in adamlarından olan Ma'kıl b. Kays er-Riyâhî, Müstevrid'i öldürdü. Bununla ilgili haberi daha önce yazdık.

Bir de kardeşi *Hilâl b. Ullefe* vardı. Hilâl, Kâdisiye günü Rüstem'i öldürdü.

Benî Vedî'a b. Abdullah b. Lüey'den birisi *Avf b. Atıyye b. Hır*'dır. Hır'ın ismi Şair Amr b. Ayş b. Rebîa'dır. O şöyle diyendir:

Onun toynağı vardır, tıpkı Velîd'in bardağı gibi
Fareler içinde yuva yapıyor

Bir de şöyle diyor:

Çeviriyor bize yaban eşeğini, dostluğunun gerisinden
Ya da öküzünü; tıpkı kan damlayan av hayvanı gibi

Kâhil b. Lüey b. Amr'ın *Sa'd*, *Avf* ve *Dehmân b. Kâhil* adlarında çocukları vardı.

Abdullah b. Necebe b. Ubeyd b. Amr

Onlardan birisi de *Abdullah b. Necebe b. Ubeyd b. Amr b. Utbe b. Zarîf b. Avf b. Kâhil*'dir. Abdullah b. Necebe, İbn Mülcem'le birlikte oturan Verdân b. Mücâlid'i öldüren şahıstır. İbn Mülcem Ali'yi vurunca Verdân kaçtı. Ancak İbn Necebe onunla karşılaştı ve "Ne oluyor sana, kılıcını elinde görüyorum?" dedi. Kılıcı ipekle sarılıydı; ta ki vurduğu zaman kurtuluşu olmasın. Abdullah ona soruyu sorunca kekelemeye başladı ve "İbn Mülcem ve Şebes b. İbre el-Eşcaî Ali'yi öldürdüler." dedi. Abdullah hemen kılıcını elinden aldı ve boynunu vurdu. Böylece Ribâb'da maktul olarak kalmış oldu. Yine Müseyyeb b. Hıdâş da Verdân'la birlikte öldürüldü.

Hüzeyme b. Lüey b. Amr'ın *Mâlik b. Hüzeyme* adında çocuğu vardı. O Vellâd idi.

Vellâd'ın *Hâris*, *Adî*, *Mâzin*, *Rebîa*, *Bağîd* ve *Gıyâs b. Vellâd* adlarında çocukları vardı. Şair *Asam b. Vellâd* da onlardandır.

Rifâa b. Lüey b. Amr'ın *Hâlid*, *Kâhil* ve *Nümeyr b. Rifâa* adlarında çocukları vardı.

Zühl b. Teym b. Abdümenât b. Üdd'ün, *Sa'd b. Zühl* adında çocuğu vardı.

Sa'd'ın *Sa'lebe*, *Cüşem* ve *Bekir b. Sa'd* adlarında çocukları vardı.

Sa'lebe'nin *İmruülkays* ve *Avf b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

İmruülkays'ın *Celhem b. İmruülkays* adında çocuğu vardı.

Ömer b. Lece

Onlardan birisi şair *Ömer b. Lece b. Hudeyr b. Musâd b. Zühl b. Teym b. Abdümenât b. Üd*'dür. Ömer b. Lece, Cerîr b. Atıyye el-Hatafî'yi hicveden bir şairdi. Hicivleşmelerinin sebebi şuydu: İbn Lece Yemen'de Cerîr hakkında şöyle demişti:

Çekiyor aşağısında, rahatlıkla
Tıpkı yaşlı kadının çadırının iki tarafını çekmesi gibi

Bunun üzerine Cerîr ona, "Sen, 'Gelinin ridasının iki köşesini çekmesi gibi' deseydin ya!" dedi. Bunun üzerine Ömer b. Lece, Cerîr'e şöyle dedi: "Şu beyitleri söyleyen sen değil misin? Şöyle diyorsun:" dedi ve Cerîr'in şu beyitlerini okudu:

Kuşkusuz kavmim gerçeği daha çok koruyor, sizden
Daha çok zalimlere vuruyor, arazi upuzun iken
Ve daha sağlamdır yatakta, câriyelerin yanında akşam vakti
Kılıç sıyrıldığı zaman daha çok koruyucudur

Ömer b. Lece daha sonra, "Ne dersin? Eğer o kadınlar gündüz vakti yakalansalar ve kendileriyle birlikte olunsa ve kocaları da ancak akşam onlara kavuşsa... Şiirdeki zenginliğin nerede kalır?" dedi.

İkisi Ubeyd b. Gâdire el-Anberî'nin yanında muhakeme oldular. O aynı zamanda Mes'ûd'dur. Fakat Ubeyd, Cerîr'in aleyhine hükmetti. Bunun üzerine Cerîr onu bir şiirle hicvetti ve şöyle dedi:

Koruduk sizi, evinizi bina edene kadar
Çıkardı çobanınız, Felc'de ve getirdi
Tüysüz hayvanın üzerinde tüysüz bir adam, baskına gelmiş, kuşluk vakti
Çağırıcı dönüp kötülükleri ilan ettiği zaman, yüksek sesle

Ömer b. Lece ona cevaben şöyle dedi:

Hicvettin Ubeyd'i, hükmünden dolayı, oysa doğru hükmetmişti
Senden önce hükme saldırıp yükselmedi
Senden önce Adî kabilesi korumadı, dübürlerini
Ve çıkarmadı çobanı Necid'e ve getirmedi
Sövüyor musun gökteki aya ve onun gerisinde
Tırmanmak için gözü korkutan geniş çöllere
Aldılar sizden Erâb kuyusunu, zorla
Açmadılar onlara, ne avuçlarını ne de ellerini

Şair burada Benî Anber'den Adî b. Cündeb'i kastediyor. Erâb, önceleri Benî Anber'e ait olan bir kuyu idi. Onlar onu terk ettiler; bu kez kuyu Benî Riyâh'ın oldu. Sonra A'ver b. Beşâme el-Anberî kuyuyu istedi ve aldı. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Eğer Teym kabilesi bir zaman durursa, gafletle[378]
Teym şiddetli bir sevk ile karşılaşmış demektir
Isırmasın[379] *Leys dişleriyle, Ukul kabilesini*
Ki, Ukul kabilesi koklarlar, "dişlenmiş" avı
Teym'in kınaması engeller mi, babasız kalasıca?
Kinâne'yi... Yahut vazgeçirir mi, Züheyr'i ve Tevleb'i?

Ömer b. Lece Ahvâz'da öldü. Medâinî şöyle dedi: Cerîr ve Ömer b. Lece yan yana getirildiler. İkisi övünmeye ve şiirler söylemeye başladılar. O sırada buğday çuvallarının üzerinde duruyorlardı. Ömer b. Lece şöyle dedi:

Bir kamer gördüler, yanında da bir eşek
Nasıl kamer eşekle arkadaşlık yapar?

Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Ey Teym, ey Adî'nin Teym'i! Babasız kalasınız!
Duçar etmesin Ömer, sizi bir kötülüğe!
Ey Benî Lece! Ben bir sancak sahibi olduğum[380]
Ve Mudar, şerefleri konusunda benimle bahse girdiği zaman mı?

Bunun üzerine İbn Lece şöyle dedi:

Sen yalan söyledin ve sözün en kötüsü yalan olanıdır
Mudar, şerefleri konusunda seninle bahse girmemiştir
Aksine sen, bir korkağın bir câriye üzerine atlamasından olmasın
Hiçbir zaman kötüler ve korkaklar, yarış atlarını geçemezler

[Katâm bt. Şecne]

Avf b. Sa'lebe'nin *Âmir b. Avf* adında bir çocuğu vardı. Onlardan birisi de *Katâm bt. Şecne b. Adî b. Âmir b. Avf*'tır. Onun babası ve kardeşi Ahdar

---

378 ZZ neşrinde mısraın başındaki (لئن عمرت) ifadesi, Cerîr'in divanında (لئن سكنت) şeklinde kaydedilmiştir. (bkz. Dîvânu Cerîr, s. 18) Bunun siyaka daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Aynı şekilde, mısraın sonundaki kelime ZZ neşrinde (بعشره) şeklinde geçiyor. Muhakkik, dipnot düşerek Cerîr'in divanında bu kelimenin (بغـرة) şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Takip ettiğimiz RK nüshasında bu kelime zaten (بغرة) şeklindedir. Çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

379 Bu beyitlerde yer alan bazı değişiklikler daha önceki dipnotta anlatılmıştı. (çev.)

380 Bu mısra hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde (أَحِينَ صِرْتُ سَمَاءً يَا بَنِي لَجَأ) şeklindedir. Burada geçen (سماء) kelimesi hatalı olmuştur. Oysa bu beyit *Ensâb*'ın diğer ciltlerinde, (أحين صِرْتُ سَماما يا بني لجأ) şeklinde geçiyor. (bkz. *Ensâb*, XII. 217) Burada yer alan (سَماما) kelimesi "sancak" manasındadır. (çev.)

Nehrevân'da, Hâricîlerle birlikte öldürüldüler. İbn Mülcem'in evlenmek için istediği kız buydu. Katâm, mehir olarak İbn Mülcem'den bir köle, bir câriye, 3.000 dirhem ve Ali b. Ebû Tâlib'in öldürülmesini şart koştu. Bunun üzerine şair şöyle dedi:

Daha pahalı bir mehir yoktur, Ali'den ve öldürülmesinden
İbn Mülcem'in suikastının gerisinde kalmıştır, bütün suikastlar

Katâm ile ilgili haberi daha önce yazmıştık. İbn Mülcem şöyle dedi:

Üç bin dirhem, bir köle ve bir câriye
Ve Ali'ye vurmak, zehirli bir kılıçla

Bazen bu iki beyit de ilk şaire nispet edilir.

İbrâhim b. Yezîd et-Teymî

Onlardan birisi de Fakih *İbrâhim b. Yezîd b. Şerîk et-Teymî*'dir. Onun babası Yezîd b. Şerîk Ömer b. Hattâb'dan rivayet ediyordu. İbrâhim'in künyesi "Ebû Esmâ" idi. Hicretin 94. yılında Haccâc'ın hapsinde vefat etti.

Bana Ali b. Muhammed el-Medâinî anlattı, dedi ki: Cemâcim Savaşı sona erince Haccâc İbrâhim et-Teymî'ye haber gönderdi. O İbrâhim b. Yezîd b. Şerîk'tir. Haccâc onu Muhayyes'te hapse attı. İbrâhim'in gidişatı, Haccâc'ın hoşuna gitmiyordu.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı, dedi ki: Bize Ebû Ahmed b. Zübeyr anlattı. O Süfyân'dan, o da Şeybânî'den şöyle dediğini rivayet etti: İbrâhim et-Teymî'nin, Haccâc zamanında Hâricîleri ayıpladığının haberi, İbrâhim en-Nehaî'ye ulaştı. Bunun üzerine İbrâhim en-Nehaî, "Onları kime davet ediyor? Haccâc'a mı?" dedi.

Bana Ali b. Muhammed el-Medâinî anlattı. O Âmir b. Hafs'tan rivayet etti, dedi ki: Haccâc Kûfe'deki valisine, "İbrâhim b. Yezîd en-Nehaî'yi bir bineğe bindirerek bana gönder." şeklinde bir mektup yazdı. Fakat vali İbrâhim et-Teymî'yi bindirip gönderdi.

Bana Ömer b. Şebbe anlattı. O Asmaî'den rivayet etti, dedi ki: Haccâc'ın mevlâsı Yezîd b. Ebû Müslim, "İbrâhim b. Yezîd'i getirin." dedi. Kendisine, "İki İbrâhim b. Yezîd var." denildi. O da "İkisini de getirin."

dedi. Ancak Nehaî saklandı; Teymî getirildi ve hapse atıldı. Vefat edinceye kadar hapiste kaldı.

Bize Halef b. Hişâm el-Bezzâr ve Affân anlattılar, dediler ki: Bize Hüşeym b. Beşîr anlattı, dedi ki: Bize Avvâm b. Havşeb haber verdi; dedi ki: İbrâhim et-Teymî hapishaneye götürülünce adamları ona, "Kardeşlerine ulaştırılmasını arzu ettiğin bir vasiyetin var mı? Bir ihtiyacın var mı?" dediler. İbrâhim et-Teymî, "Evet var; Yûsuf'u koruyan Rabb'in dışında hiçbir kimsenin yanında benden söz etmeyin." dedi.

Halef dedi ki: "İbrâhim bu sözüyle şunu demek istiyor: 'Benim için Allah'a dua edin ancak valinin yanında benim için şefaat dilemeyin.' Nitekim İbrâhim içinde bulunduğu durumdan kurtulmak istemedi. Sonunda hapiste vefat etti. O, 'Allahım! Bu, senin gözünün önünde cereyan ediyor. Allahım! Sen görüyorsun kuşkusuz' diyordu."

Bize Amr b. Muhammed anlattı, dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O Ebû Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: İbrâhim et-Teymî yanımıza, hapse girdi ve sohbet etmeye başladı. Bunun üzerine hapishane ehli, "Buradan çıkışımız bizi sevindirmeyecek." dediler.

Bana Bekir b. Heysem anlattı. Sonra bize Süfyân b. Uyeyne anlattı, dedi ki: Bana gelen habere göre İbrâhim et-Teymî Dîmâs'ta hapse konuldu. Hem kendisi hem de yanındakiler büyük bir sıkıntı ve geçim darlığı içindeydiler. İbrâhim et-Teymî onlara destek oluyor, sabır tavsiye ediyor ve ahiretteki ecirlerinin ne kadar büyük olduğunu onlara haber veriyordu. Bunun üzerine hapishanedeki bazı insanlar, "Hayatım boyunca Dîmâs'taki bu hapiste, İbrâhim'in yanında kalmak isterdim." dediler.

Medâinî Âmir b. Hafs'tan rivayet etti, dedi ki: İbrâhim et-Teymî hapisteki arakadaşlarına şöyle derdi: "Kıyamet günü ateşe girecek bazı insanlar, amel etmek için dünyaya geri dönmek isteyeceklerdir. Onların durumu, tıpkı sizin şu andaki durumunuza benzer. Siz de fırsatı değerlendirin."

Medâinî Âmir b. Hafs'tan rivayet etti, dedi ki: Haccâc, İbrâhim b. Yezîd et-Teymî'yi hapse attı. İbrâhim'in kızı yanına geldi; babası konuşuncaya kadar kızı onu tanıyamadı. Çünkü Haccâc arpa unu ile külü birbirine karıştırıp hapishanedekilere veriyordu. Deniliyor ki: Bu karşımın içine

tuz da katıyordu. İbrâhim et-Teymî hapiste vefat etti. Haccâc, İbrâhim et-Teymî'nin vefat ettiği gece bir rüya gördü. Birisi ona, "Bu gece cennet ehlinden bir adam vefat etti." diyordu. Haccâc sabahlayınca, "Bu gece Vâsıt'ta kim vefat etti?" dedi. Çevredekiler, "İbrâhim et-Teymî" dediler. Haccâc, "Bu rüya şeytanın vesvesesindendi." dedi; sonra İbrâhim'in dışarı atılmasını emretti.

Hasan b. Ali el-Hirmâzî dedi ki: Fadl b. Dükeyn'den işittim; et-Teymî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Allah kudretine göre kullara nimet veriyor. Güçlerine göre de onları şükürle mükellef kılıyor." Fadl b. Dükeyn'in İbrâhim b. Yezîd'i mi yoksa Süleyman b. Tarhân et-Teymî'yi mi kastettiğini bilemedim. Süleyman, Teym'de konakladığı için o da "et-Teymî" olarak anılırdı.

Medâinî, Ali b. Abdullah en-Nersî'den rivayet etti, dedi ki: İbrâhim et-Teymî şöyle dedi: "Ne zaman amelimi sözlerime arzetttiysem, benim yalanlandığımı anladım."[381]

İbrâhim hicretin 94. yılında vefat etti.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Muhaddislerden birisi de *Hâris b. Süveyd et-Teymî* -Teymu'r-Ribâb-'tır. Abdullah b. Zübeyr'in valiliğinin son günlerinde vefat etti.

Onlardan birisi de *Ebû Hayyân*'dır. İsmi, Yahyâ b. Saîd b. Hayyân'dır.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Teym'in boylarından bazıları da Benî Vellâd, Benî Eyser, Benî Zühl, Benî Vâile, Benî Nükre ve Benî Şu'âa'dır.

Benî Eyser'den birisi de *Ömer b. Lece*'dir. Cerîr ona şöyle dedi:

Süvariler, Teym'in yaylım develerini korkutmak
Ve Eyser'in tereyağının aceleyle erimesini mi istiyorlar?

Onları sürü ve tereyağıyla uğraşan insanlar olmalarıyla ayıplıyor.

Dedi ki: Benî Nükre'den birisi de Aneze kabilesinin efendisi olan Kaddâr'ın katili *Hebbân b. Nükre*'dir. O şöyle diyendir:

---

381 Birbirlerine uyup uymadığını anlamak istemişsem sözlerimin ve amelimin biririne uymadığını anladım. (ed.)

Helak etim atımı yarışta, bir husumet için
Husumetin faydalı olanı da zararlı olanı da vardır

Dedi ki: Benî Şu'âa intikal edip Benî Fukaym'ın içine girdiler. Ferezdak, onlardan Şemmâh b. Alkame denilen bir adama şöyle dedi:

Onu mazur görürdüm, eğer kavmimin cahillerinden olsaydı
Fakat Şu'âa'dan kırmızı bir köledir

Dedi ki: İsme b. Übeyr lider kişilikli bir adamdı. Cemel günü olunca Utbe b. Ebû Süfyân ile Mervân b. Hakem'i bindirip onları Medine'ye götürdü. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Vefalı davrandı İbn Übeyr, mızraklar doğrultulmuşken
Ebü'l-Âs'ın ailesine karşı, meşhur bir vefa ile
Ve Ebû Süfyân'ın oğlu Utbe'ye karşı da
Savaş meydanındaki ölüm duvarını gördükten sonra

Onun çocuklarından birisi de *Manzûr b. Gâlib b. İsme*'dir. Kendisi Teym'in efendisiydi. Cerîr Teymli adamı hicvederken şöyle der:

Kaynatıyor, Manzûr ve Sa'lebe, rüşvet kazanını
Birkaç kişinin engellediği her kabilede
Hazır olmayan ancak dönüşü beklenilen Kahves
Ve Şu'âa'nın iki oğlu ve beklenen misafirler
Yordular seni, alçak babaların; araştır
Hiç Şu'âa'da ve Ehdâm'da övünülecek bir kimse var mı?

Kahves Teym'den bir adamdı. Onun oğlu "Şa'bu Cebele" gününde hazır bulunmuş ve Gatafân'a kaçmıştı. Bunun üzerine Lakît b. Zürâre'nin kızı Dahtenûs şöyle dedi:

Kaçtı, yiğit olan İbn Kahves
Avucunda oldukça sert bir mızrak olduğu halde
Koşuyor onunla, eti bol olan İbn Kahves
Sanki mabadı hafif, kurttan olma sırtlan yavrusu gibi
Kuşkusuz, sen Teym'densin, bırak Gatafân'ı
Onlar helak olup zillete düşseler bile, [sana muhtaç değiller]
Gördüm babanı, kavmin ortasında

Korkuyor ya da tezek topluyordu[382]
Takmış boynuna koyunların yularını
Adeta boynunda bir zincir gibi

Ehdâm, Teym'den bir boydur. Daha sonra Minkar kabilesine geçtiler.

Teym'den birisi de *Benî Sübey*'dir. Bunlar sonradan, onlardaki neseplerinden dolayı Benî Tuheyye kabilesine girdiler. Şair onlar hakkında şöyle diyor:

Benî Sübey, köpeklerin tüyüdürler
Ne Sa'd'dan, ne de Ribâb'dandırlar
Ne de geniş olan diğer kabilelerdendirler

Dedi ki: Serendî, Cahdeb ve Ullefe de Teym'in şairlerindendirler. Bu üçü de Ömer b. Lece ile birlikte Cerîr'i hicvediyorlardı. Bunun üzerine Cerîr şöyle dedi:

Isırdı Serendî, yarık açan azı dişleriyle
Üzeri kıl kaplamış Ümmü Ullefe'ninkini
Ullefe ise durmadan ısırıyor
Ümmü's-Serendî'ninkini ve o yardımcıdır

Âsım b. Abdullah

Teym'den birisi de Vâile'nin çocuklarından olan *Âsım b. Abdullah*'tır. Bir gün Âsım'a Sedûs'tan iki adam geldi. Âsım onlara ikramda bulundu. Sonra bu adamlar Benî Sedûs'a geri döndüler ve onlara Âsım ve Teym'in hayvanlarını anlattılar. Bunun üzerine Benî Sedûs ve Benî Zühl b. Sa'lebe Teym'e baskın yapmak üzere anlaştılar. İki taraf savaştı fakat Benî Sedûs mağlup oldu. Teym kabilesi onlardan çok sayıda adam öldürdüğü gibi çoğunu da esir aldı. Esirlerden birisi de Âsım'ım misafir ettiği iki kişiden biri olan Hirâş idi. Bugüne "Hübâle" günü denilir. Avf b. el-Hır' (الخرع) şöyle dedi:

382 Bu beyit, Hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde (وَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَاكَ وَسْطَ الْقَوْمِ يَعْقِدُ أَوْ يَحِلُّ) şeklindedir. Oysa başka kaynaklarda beytin sonundaki kelime (أو يجُلُّ) şeklinde geçmektedir. Şiir bir hiciv olması hasebiyle ve (جَلَّ - يجُلُّ) "Yerden hayvan tersi toplamak" manasına geldiği için (أو يجُلُّ) kelimesi siyaka daha uygundur. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (جَلَّ) maddesi) (çev.)

Ey Benî Sedûs! Hübâle'de ve Eş'ar'da
Hiç kötülük gördünüz mü, aradığınız kimselerden?
Karşılaştığınız sabahın gençleri ne güzeldir
Kadınların askerde bekçi olduğu yerde

İbn Lece de şöyle dedi:

Eğer yer haber verip açıklama yapsaydı
Senin gördüklerini ve şahit olduklarını haber verirdi ey Hübâle!

Adî b. Abdümenât b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi

Adî b. Abdümenât b. Üdd'ün *Cel*, *Milkân* ve *Cezîme b. Adî* adlarında çocukları vardı.

Bunlar, "Benî Luhay b. Adî b. Abdümenât" denilen bir aileye mensuptular. Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre Adî'nin *Milkân* ve *Cel b. Adî* adlarında çocukları vardı. Cell'in annesi Temlik bt. Teym b. Gâlib idi. Bir de *Luhay* ve *Cezîme b. Adî* vardı. Cezîme'nin soyu devam etmedi. Benî Luhay'a gelince onlar Umân'a kondular. Onlar Ezd kabilesinin içindedirler. Üzerinde dururlarsa neseplerini tanırlar.

Medâinî dedi ki: Benî Adî'den birisi, ibadete düşkünlüğüyle meşhur olan *Esved b. Külsûm en-Nâsik*'tir. İbn Âmir onu Beyhak'tan Nisâbur'a gönderdi. Düşman, Beyhak halkına ait olan bir bahçeye girmek için duvardan gedik açtı ve girdiler. O da onlarla savaştı ve öldürüldü. Onun öldürülmesinden sonra kardeşi Edhem b. Külsûm insanların işleriyle meşgul oldu [vazifeyi devraldı]. Edhem muzaffer oldu ve Beyhak'ı fethetti. Ancak Edhem kardeşini defnetmedi. Çünkü kardeşi Esved, kuşların ve yırtıcıların kursaklarından dirilebilmek için dua ediyordu.

İbnü'l-Kelbî şöyle dedi: Milkân b. Adî'nin *Rebîa* ve *Sa'b b. Milkân* adlarında çocukları vardı. Rebîa b. Milkân'ın *Sa'lebe* adında çocuğu vardı. Sa'lebe b. Rebîa'nın *Hârise* ve *Avf b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı. Avf'ın, *Halef* ve *Ka'b b. Avf* adlarında çocukları vardı. Ka'b b. Avf b. Sa'lebe'nin *Sâ'ide b. Ka'b* adında bir çocuğu vardı.

Şâir Zürrumme[383]

Onlardan birisi de şair olan Zürrumme'dir. İsmi *Gaylân b. Ukbe b. Büheys b. Mes'ûd b. Hârise b. Amr b. Rebîa b. Sâ'ide b. Ka'b*'dır. Kendisine "Zürrumme" denilmesinin sebebi onun, "*Bağlama kazığının kalan çürük ipi…*" (… أشعث باقي رمة التقليد) şeklindeki sözüdür.[384]

Zürrumme'nin künyesi "Ebü'l-Hâris" idi. Çölde kendisine ait bir sidre ağacı vardı. Kendisi orada otururdu. Bu ağaç, "Zürrumme'nin Sidresi" diye bilinirdi.

Bana Tevvezî anlattı. O Asmaî'den nakletti, dedi ki: Zürrumme şöyle dedi: "Bir çocuğun şiirlerimi rivayet etmesi, benim yanımda bir bedevînin onu rivayet etmesinden daha sevimlidir. Çünkü çocuk bir harf unuttuğu zaman öğretmenine döner; öğretmen ona hatırlatır. Bedevi ise ondan öyle harfler giderir ki bazen onu bulmak için bir gece uykusuz kalırım. Sonra bedevî onun yerine başka bir harf koyar ve şiiri ifsad eder."

Bana Ebû Adnân el-A'ver anlattı, dedi ki: Bize Asmaî anlattı, dedi ki: Bana bir şeyhimiz haber verdi; dedi ki: Zürrumme'yi Basra'nın Mirbed'inde gördüm; başında bir grup insan toplanmıştı. Bir de ne göreyim; üzerinde, değeri 200 dinar olan bir kürk var. Zürrumme orada Bâiyye [ب ile son bulan] kasidesini okudu. Nihayet,

"İtaat eder, karnı yere yapışmışken onu bağladığında…

Ayağını üzengiye koyduğunda sıçramaya başlar." beytine geldiği zaman, ona, "Ey Benî Temîm'in kardeşi, Râî böyle söylemiyor. O şöyle demiştir." denildi ve aşağıdaki beyitler okundu:

Kişiye acele ettirmez bu deve, üzengiden önce
Kendisi, iki diziyle daha basiretlidir[385]
Sahibi ayağını üzengisine koyunca
O artık [sakin bir denizdeki] gemi gibi hatta daha da güvenlidir

---

383 RK nüshasında "Şair Zü'r-Rumme" kaydı yer almaktadır.

384 Beytin ikinci mısraı (نعم فَأَنْتَ الْيَوْمَ كالْمَعْمُود) şeklindedir. Beytin ilk mısraında geçen (أشعث) kelimesi "çadırın kazığı" manasındadır. (رمة) ise "kazığa bağlanan çürük ip" anlamındadır. (التقليد) ise bağlamak manasındadır. (الْمَعْمُود) kelimesi acının zayıflattığı kimse anlamındadır. (bkz. *Dîvânu Zü'r-Rumme*, I. 330; Beyrut, 1993)

385 Sahibi bininceye kadar hareket etmez.

Yanaklarını geme koyar, itaatle
Başı da sahibi için daha zelildir
Nihayet sahibi onun sırtına bindiğinde
Tıpkı tozutan yaban eşeğinin koşması gibi koşmaya başlar

Dedi ki: Zürrumme bir müddet düşünür gibi durduktan sonra, "O bir hükümdarın devesini anlatmıştır. Ben ise pazardaki bir deveyi anlattım." dedi. Sonra orada hazır bulunanların gözü önünde oradan çıktı; gitti.

Zürrumme'ye, "Sen özellikle Bilâl b. Ebû Bürde'yi methediyorsun." denildi. Zürrumme, "Vallahi o yatağımı hazırladı, bana ikramda bulundu ve bana güzel hediyeler verdi." dedi.

Bana Ali el-Esrem anlattı. O Asmaî'den, o da İsa b. Ömer es-Sekafî'den rivayet etti, dedi ki: Zürrumme'ye geldim; bir şey anlattım. O bana, "Sorun yapma; vallahi biz alırız fakat vermeyiz." dedi.

Bana Esrem anlattı, dedi ki: Bana Asmaî anlattı. O Ebû Amr b. Alâ'dan rivayet etti, dedi ki: Zürrumme şöyle dedi: Allah falancaların câriyesini kahretmesin; ne kadar da fasih bir Arapçası var. Ben kendisine, (كيف كان المطر عندكم) "Sizde yağmur nasıldır?" diye sordum; o ise (غُثْنَا ما شِئْنَا، وغِيثَ مَنْ يَلِينَا) "İstediğimiz kadar bize yağmur verildi; bizden sonrakiler de yağmur aldılar." dedi.

Bana Esrem anlattı. O Ebû Ubeyde'den nakletti, dedi ki: Zürrumme Bilâl b. Ebû Bürde'ye şu beyti okudu:

İnsanlar gördüm; yağmur araştırıyorlardı
Ben Saydah'a,[386] *"Sen Bilâl için araştır!" dedim*

Bunun üzerine râvi, "Ey çocuk, tıpkı çobanın araştırdığı gibi araştırdı ve devesine yonca ve çekirdek verdi." Zürrumme dışarı çıkınca, Bilâl, "Medih için ne kadar zekâsı azdır!" dedi.

Bana Âfiye b. Şebîb anlattı. O İshak b. el-Mavsılî'den, o da Asmaî'den rivayet etti, dedi ki: Bize İsa b. Ömer anlattı, dedi ki: Ben Zürrumme'ye sürekli dilini çıkaran yılanı "Nednâd" sordum. O da bana dilini çıkardı ve hareket ettirdi.

386 Saydah, Zürrumme'nin devesinin adıdır. (çev.)

Bana Esrem anlattı. O Asmaî'den, o İsa b. Ömer'den, o da Zürrumme'den bunun benzerini rivayet etti.

Bana Esrem anlattı. O Asmaî'den, o da İsa'dan rivayet etti, dedi ki: Ben Zürrumme'ye "bir anlam ifade etmeyen söz"ü sordum. Zürrumme bana, "Yetn'nin ne olduğunu bilir misin?" dedi. Ben de "Evet, bilirim!" dedim. Zürrumme, "İşte bu tür sözler yetndir [ters doğurmaktır.]" dedi. "el-Yetn" kelimesi, çocuğun ayaklarının başından önce dışarı çıkması anlamındadır.

İbn Künâse şöyle dedi: Çöl halkından bir kadının bana haber verdiğine göre kendisi, Zürrumme'nin eşi Meyy'in bir eve girdiğini gördü. Onun Mey olduğu kendisine haber verildi. Kadın evinin kapısında oturdu; onu görmeyi bekliyordu. Mey onun için dışarı çağrıldı. Gelince şöyle dedi: "Helak olasıca Gaylân [Zürrumme]; beni teşhir etti; Allah da onu teşhir etsin." dedi. Mey, Talbe b. Kays b. Âsım el-Minkarî'nin çocuklarındandır. Çöl halkından olan kadın şöyle dedi: "Vallahi, kadın konuşana kadar onu gözümde büyütmemiştim. [Konuşunca], 'Gerçekten Zürrumme onu anlatmada mübalağa yapmamış.' dedim."

Dediklerine göre Meyy, yaşı ilerlemiş olmasına rağmen güzelliği kalıcı bir kadındı. Kays b. Âsım'ın soyundan bir kadın Zürrumme'ye isnad ettiği şu iki beyti söyledi:

Bir güzellik eseri vardır, Meyy'in yüzünde
Ve ipek elbisenin altında, eğer ortaya çıkarsa
Bilmez misin ki tadı bozuluyor suyun?
Her ne kadar suyun rengi çeşmede duru olsa bile

Bunu duyunca Zürrumme kızdı ve yemin ederek böyle söylemediğini ifade etti.

Dediler ki: Zürrumme şiirinde, Benî Âmir'den olan Harkâ (خرقاء) adında bir kadından söz ediyordu.[387] Zürrumme şöyle dedi:

İhtiyacımdır, eğer uzak olmazsa, çoğu zaman da
Aşkımı verdim, yakın olmayanlara

---

387 Bu cümlenin Arapçası (وكان ذو الرمة يُشَبِّبُ بِخَرْقاء وهي عامرية) şeklindedir. (يُشَبِّبُ) kelimesi, şairin şiirinde bir kadından söz etmesi ve onun vasıflarını anlatması anlamına gelmektedir. [bkz. *Lisânü'l-Arab*, (شَبب) maddesi]. (çev.)

Uzun boyunlu beyaz kadınlar, Rebîa'nın Âmir kolundan
Tatlı dişlidirler, kalçaları da ağır
İnerler sıcak vakitte Hima'ya ve kumla haşir-neşirdirler
Ve içerler, asil develerin sütlerini

Dediklerine göre Zürrumme'nin yaşlı olduğu halde, şiirinde Harkâ'dan söz ediyordu. Hatta Harkâ'nın yaşı altmışa ulaşmıştı. Şair Kuhayf el-Ukaylî de ona yetişmişti. Harka, Kuhayf'a haber yollayarak, şiirinde kendisinden söz etmesini istemişti. Bunun üzerine Kuhayf şöyle dedi:

Göndermiş Harkâ benim tarafıma, yardımcısını
Yapmak için beni Harkâ, şaşırttıklarından
Artıyor gittikçe güzelliği Harkâ'nın
Nuh'un ömrü kadar bir ömür yaşayıp büyüse bile

Zürrumme'nin şu beyti söylediğini iddia ettiler:

Ve iki göz; Allah onlara, "Ol" dedi, oluverdiler
Hamrın [içkinin] yaptığı şeyi, akıllara yapıyorlar

Zürrumme'nin beytinin Arapçası şöyledir: (وعينانِ قالَ اللهُ كونـاَ فكانتـا ***
فَعولَيْنِ بِالألبـابِ مـا تَفْعَـلُ الْخَمْـرُ) Zürrumme bu beytinde (كونـا فكانتـا فعوليـن)
"Olun, onlar da karıştırıcı oldular." şeklini kastetmişti. Yani (فعوليـن) kelimesi (فكانتـا)'nin haberi oluyor. Bunu duyan Amr b. Ubeyd, "Yazık sana, (فكانتا عظيما) "Gözler büyüktüler." deseydin ya! Sonra (فعولان بالألباب) 'Akılları karıştırıyorlar.' de!" dedi. Amr b. Ubeyd, Zürrumme'nin (كونـا فعوليـن)
(فكانتـا "Karıştırıcı olun, onlar da oluverdiler." demek istediğini sanmıştı. Bunun üzerine Zürrumme, "Umursamam, ya böyle dedim ya da tesbih ettim." dedi. Sonra Amr b. Ubeyd'in ne demek istediğini anlayınca Zürrumme, "Fesübhânallah! Eğer senin düşündüğünü kastetmiş olsaydım cahil olurdum." dedi.

Bir gün Cerîr Zürrumme'yi bazı yöneticilerin yanında gördü. Zürrumme, "gece yürüyüşü ile yürüyüş" hakkında bir söz söyledi. Cerîr kızdı ve şöyle dedi:

Ve bir çöl; eğer Zürrumme ona bir ok atacaksa
Ve Saydah… Zürrumme de Saydah da helak olurdu

Cerîr onun devesini [Saydah'ı] kastediyor. Bunun üzerine, Cerîr razı oluncaya kadar Zürrumme ona boyun eğdi.

Zürrumme'nin bir kardeşi vardı; ismi Mes'ûd b. Ukbe idi. O şöyle diyendir:

Bir iş, alıkoyarsa senden iki tarafını, uzak dur
Ayrılacak olduğun bir işin sıkıntısından

Bir kardeşi de vardı; ismi *Evfâ b. Ukbe* idi. Bu, Zürrumme'den önce vefat etti.

Zürrumme vefat edince Mes'ûd şöyle dedi:

Gaylân ile destek buldum, Evfâ'dan sonra
Sabırla ve göz çanaklarım lebalep doluydu
Beni unutturmadı Gaylân'a, ondan önceki
Fakat yaranın yarayla tedavisi daha çok acıtıcıdır

Bir kardeşi daha vardı; ismi *Hişâm* idi. Bir gün bir adam ona, "Bana bir şey tavsiye et; Mekke'ye gidiyorum." dedi. Hişâm ona, "Allah'tan korkmayı ve beş vakit namazı vaktinde kılmayı sana tavsiye ediyorum. Kuşkusuz sen muhakkak namaz kılıyorsun ancak namazın vaktinde kılınması daha efdal ve daha faydalıdır. Sakın yol arkadaşlarının köpeği olma. Çünkü yol arkadaşlarının bir köpeği vardır ve artlarından havlar. Eğer bir hayır varsa onu ortak ederler; eğer bir şer var ise onu arkalarına bağlarlar."

Bana Ebû Adnân anlattı. O Ebû Ubeyde'den rivayet etti, dedi ki: Zürrumme şöyle dedi: "Yaşlılığın yarısına ulaştım; 40 yaşına girdim." Ancak bu sözünden sonra fazla yaşamadı. Vefat döşeğinde şöyle dedi:

Ey ruhumu vaktinde kabzeden Allah!
Ve dertleri gideren Allah! Beni ateşten kurtar

Deniliyor ki: Zürrumme vefat döşeğinde şöyle demişti:

Ey rabbim! Nefsim gördü ve yakinî bir ilimle bildi ki
Sen benim amelimi sayıp dökmüşsün
Allahım! Günah olan söylediklerimi affet!
Ey kulların rabbi! Uzaklaştır beni ateşten

Zürrumme şöyle derdi: "Ben Ebü'l-Hâris'im; ismim de Gaylân'dır."

Medâinî dedi ki: Bir adam Zürrumme ile alay ederek, "Gördüğün şey, görmediğin şeye seni götürür mü?" dedi. Zürrumme, "Evet, götürür. Benim sana bakışım, babanın senin anneni nasıl yaptığına beni götürüyor." dedi.

Bana Ravh b. Abdülmü'min anlattı, dedi ki: Bize Ebû Zeyd Saîd b. Evs en-Nahvî anlattı, dedi ki: Zürrumme'nin kız kardeşinin oğlu bize, Benî Adî mescidinde akşam namazını kıldırdı ve Âdiyât Sûresi'nin 11. âyeti olan (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ) "*Kuşkusuz o gün Rableri, onların ne yaptıklarından hebardardır.*" kısmını okudu. Ben içimde okuyuşunu acayip karşıladım. Çünkü (خبيـر) kelimesini lâmsız okudu.

Bana Hammâd b. İshak anlattı. O babasından nakletti, dedi ki: Zürrumme vefat etmek üzereyken "Vallahi gün bugündür; benim şu beyitte dediğim gün değildir." dedi ve şu beyti söyledi:

Ey Mey! Sanki gözün zayıflamasının ertesinde hasta gibiyim
Kendimden anlıyorum ki nefsimin kaderi [ölümü] gelmiştir

Halef b. Avf'ın *Hilâl b. Halef* adında çocuğu vardı.

Hilâl b. Halef'in *Şihâb b. Hilâl* adında çocuğu vardı.

Hârise b. Sa'lebe b. Rebîa'nın *Amr b. Hârise el-Muhayt* adında çocuğu vardı. O Sa'lebe b. Mâlik b. Muâviye b. Amr b. Hârise'dir. Onun oğlu *Halîfe*'dir. Halife, Teym ve Adî kabilelerinin üzerine baskın yaptığı gün Hassân b. Haşrec el-Anzî'yi öldüren kişidir.

Bir gün Kaddâr el-Anzî, Teym ve Adî kabilelerinin üzerine baskın yaptı. Kaddâr yaralı olarak esir alındı. Bu yaradan dolayı ellerinde öldü. Ayrıca Lezzân el-İclî ve oğlu Mes'ade de esir alınmıştı. Adî kabilesinin, Benî Kays b. Sa'lebe'den olan Benî Cahder'in üzerine baskın yaptığı Hû (الخوع)[388] günü, Mes'ade Benî Misma'ın dedesi olan Şeybân b. Şihâb'ı esir almıştı.

Sa'b b. Milkân'ın *Hâris* ve *Ümeyye b. Milkân* adlarında çocukları vardı.

Cel b. Adî b. Abdümenât'ın *Düel* adında çocuğu vardı.

388 Bir dağın adıdır ay da Hayber'e yakın bir yerdir. (*Mu'cemu'l-Büldân*)

Düel b. Cell'in *Temîm* ve *Avf b. Düel* adlarında çocukları vardı.

Temîm'in *Mâlik*, *Hüzeyme* ve *Sa'd b. Temîm* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi de *Ayyâş b. Amr b. Mikrad*'dır. Onunla ilgili olarak şair şöyle diyor:

Teym helak olmadı ki öldürücü bir hastalık[389] *umut edeyim*
Abbas b. Amr b. Mikrad'ın ailesi de

Mâlik b. Temîm'in *Zekvân*, *Âmir*, *Hucr* ve *Nuşbih b. Mâlik b. Temîm* adlarında çocukları vardı.

Hucr'un *Mâlik*, *Sa'd* ve *Âmir b. Hucr* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi de *Amr b. Habîb b. Ömer b. Mücâlid b. Süleym b. Abdülhâris b. Esed b. Ka'b b. Adî b. Cendel b. Âmir b. Mâlik b. Temîm b. Düel b. Cel*'dir. Amr b. Habîb, Hârûn Reşîd döneminde Basra kadılığı yapmıştır. Künyesi "Ebû Hafs" idi.

Avf b. Düel b. Cell'in *Bekir* ve *Cezîme b. Avf* adlarında çocukları vardı.

Hüzeyme b. Temîm b. Düel'in *Amr*, *Ubeyde*, *Mâlik* ve *Sa'd b. Hüzeyme* adlarında çocukları vardı.

Ubeyde b. Hüzeyme'nin *Darîb* ve *Sa'd b. Ubeyde* adlarında çocukları vardı.

Benî Zekvân b. Mâlik b. Temîm b. Düel'den birisi de şair olan *Ubeyde b. Habîb b. Ka'b b. Âmir b. Zekvân*'dır. Künyesi "Ebû Sehm" idi.

Onlardan birisi de Fakih *Humeyd b. Hilâl*'dir. Bu, Benî A'sar b. Zekvân'dandır. Hâlid b. Abdullah [el-Kasrî] zamanında vefat etti.

Benî Nuşbih b. Mâlik b. Temîm b. Düel'den birisi de *Züheyr b. Züeyb b. Ziyâd b. Humrân b. Cesr b. Hâris b. Nuşbih*'tir. Şair Hanzale b. Arâde onun hakkında şöyle der:

Şu'be veya Züheyr gibi süvariler
Ve Anberî gibi bizce mücerreb olan

Şiirde geçen Anberî, Rakya b. Hur'dür.

---

389 (الوراية) denilen hastalık, akciğerlerde oluşan ve öksürükle insanın ölümüne yol açan bir illettir. (çev.)

Onlardan birisi de *Hudayr b. Alkame b. Zabyân b. Abbâd b. Zekvân*'dır. Hudayr, Dâhine günü[390] Benî Adeviyye ile savaştıkları zaman Benî Mâlik'in başındaydı. *Süveyd*, *Abdullah*, *Usm* ve *Kurre* de onun çocuklarındandır. Bunların atıyye miktarı 2.000 dirhemdi.

Benî Adî'den birisi de *Dırâr b. Sa'lebe el-Muhayt*'tır. Benî Şeybân, Benî İcl, Benî Adî ve Ribâb'dan bir gruba karşı baskın düzenledi. Savaştılar; Bekir b. Vâil hezimete uğradı ve onlardan çok sayıda insan esir alındı. Esaretleri uzun sürdü. Diğerleri, ellerindeki esirleri ülkelerine göndermelerini, buna karşılık onları Benî Bekir'e karşı korumalarını Dırâr'dan istediler. Onlar da onları evlerine gönderme taahhüdünde bulundular. Diğer taraftan Halîf b. Sa'lebe, Benî Teymullât'tan bir adam öldürmüştü. Bu yüzden ona saldırıp onu ve kardeşini öldürdüler. Bunun üzerine Edhem b. Usaym et-Teymî şöyle dedi:

Adî, İbn Muhayt'ın dönmesini temenni ediyor
Oysa felaketler getirmiştir, Vâilî'nin komşusu

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Benî Adî'den birisi de *Umeyr b. Hâlid*'dir. Umeyr, Übülle'nin fethinde bulunmuştur.

Onlardan birisi de *Benî Şihâb*'dırlar. Bunlar Câhiliye döneminde eşraftan insanlardı. Söylediklerine göre onlar Câhiliye döneminde hükümdarların ardından gidiyorlarmış. Nitekim şairin,

"*Tıpkı hükümdarların arkasındaki Benî Şihâb gibi*" şeklinde bir beyti vardır.

Ka'b b. Hassân b. Şihâb'ın evinde Ribâb kabilesi ihtilafa düştü. Sonunda birbirlerinden ayrıldılar. Ka'b, kendi zamanında Benî Adî'nin başıydı. Ka'b, kadınlar yönünden Ömer b. Hübeyre'nin dedesidir.

Onlardan birisi de *Vâlân*'dır. Onun ibadet ve fazileti vardı. Şair şöyle dedi:

Ben takva ile büyüyen Vâlân gibi olamadım
Ne İmrân ne de Mühelleb gibi olabildim[391]

---

390 el-Belâzürî dışında bu günden söz eden bir kaynak bilinmiyor.

391 RK nüshasının hâmişinde, "Şair, İmrân b. Hasîn ve Mühelleb b. Ebû Sufra'yı kastetmiştir" kaydı yer almaktadır.

Onlardan birisi de *Müslim b. Büdeyl*'dir. Müslim kavminin ileri gelenlerindendi.

Diğer birisi de *Ebû Şa'l Hassân b. Abdullah*'tır. Deniliyor ki: Ebû Şa'l, Şeybân b. Şihâb'ı atı üzerinde esir almıştır.

Onlardan birisi de *Muhayt*'tır. İsmi Sa'lebe b. Mâlik b. Mes'ade'dir. Mes'ade, Câhiliye döneminde Ribâb'ın reisiydi. Zürrumme onun hakkında şöyle diyor:

Benî Şihâb gibi süvariler getirildi
Ve Nesâr'e[392] *gelen Mes'ade*[393]

Benî Adî, Benî Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe'den olan Benî Cahder'in üzerine, Hû'da baskın yaptı. Mes'ade b. Muhayt, Benî Misma'ın dedesi olan Şeybân b. Şihâb'ı yakaladı. Zürrumme bu hususu şiirinde anlatır. Halîfe b. Muhayt şerif bir insandı. Halîfe, Kaddâr el-Anzî gününde Hassân el-Anzî'yi öldürendir.

Onlardan birisi de *Talha b. İyâs*'tır. Mü'minlerin Emiri Ebû Câfer Mansûr'un kadısıydı.

Onlardan birisi de *İshak b. Süveyd el-Adevî*'dir. Kendisi değer verilen bir fakih idi. O şöyle diyendir:

Hâricîlerden kurtuldum, onlardan değilim
Onların Gazâl ve İbn Bâb kollarından[394]

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Benî Adî kabilesinden çok sayıda insan, Cemel günü Âişe'nin yanında savaştı. Savaşırken şöyle dediler:

Biz Benî Adî'yiz, Ali'yi ararız
Zırh ve Müşrefî kılıcını taşıyoruz
Bayda denilen kılıcı ve bükülen boyunluğu da

O gün onlardan çok sayıda insan öldürüldü.

---

392 en-Nesâre, Hıms tarafında bir dağın adıdır. (*Mu'cemu'l-Büldân*)

393 Beytin baş tarafı (وَجِيءَ بِفَوَارِسَ كَبَنِي شِهَابٍ) "Benî Şihâb gibi süvariler getirildi." şeklindedir. Biz beytin tamamını yukarıya aldık. (çev.)

394 RK nüshasının hâmişinde "el-Gazâl Vâsıl b. Atâ'dır. İbn Bâb ise Amr b. Ubeyd b. Bâb'bır." kaydı yer almaktadır.

Benî Adî'den birisi de *Ebû Ne'âme Amr b. İsa'd*ır. Onun bir değeri ve salihliği vardı. Ferezdak onun hakkında şöyle der:

Sanırım İbn İsa, benim rastladığım
Amr b. Afrâ gibi bir vak'aya rastlamamıştır; beli kırandır, o vak'a
Haciz koydun İbn Hacîn'in iki oğlunun mallarına ancak onlar
Kibirli ve zelil değiller fakat tecrübesizdirler

Ferezdak, Benî Adî'den Hacîn'in [zengin olan] iki oğlundan bir hediye istedi. Amr b. İsa, onlara işaret ederek dönmelerini istedi.

Benî Adî'den birisi de *Ebû Katâde*'dir. Bu zat fazilet sahibi bir insandı. Şöyle dua ederdi: "Allahım! Bana öyle bir şehadet nasip et ki müjdesi eziyetini, sevinci üzüntüsünü geçsin." Ebû Katâde Abdurrahman b. Semüre ile beraber Sicistan'a gitti. Ebû Katâde uykudayken düşman gelip onu kesti.

Onlardan birisi de *Alâ b. Ziyâd*'dır. İnsanların en çok ibadet edenlerinden birisiydi. Soyu devam etmemiştir.

Onlardan birisi de *Şuveys el-Adevî*'dir. O şöyle diyendir: "Vallahi benim kalbime Allah, akşam yemeğinde hazırlanan deve etinden daha sevimlidir. Ben acemce konuşmayı sevmem; sıkıntının sona ermesini de… Beni sadece cömertlik etkiler."

Onlardan birisi de Basra'da dilenen *Ebû Firavun*'dur. O aynı zamanda şair idi. O şöyle diyendir:

Şansım uykuda, gösterildi bana
Kötü bir giyim ve kötü bir yolda
Kör, sağır ve kederli bir şekilde
Birkaç oğlan ve bir kız sahibi
Ben ona, "Rızkımı daralttın." dedim
O bana, "Rızkın mabadımdadır." dedi
Var mı benim için bir ilaç?
Şansımın karnını yumuşatacak

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Şuveys el-Adevî'nin künyesi "Ebü'r-Rukâd" idi. Kendisi Übülle ve Furât'ın fetihlerinde bulunmuştur.

Ebû Katâde el-Adevî'nin adı Temîm b. Nezîr'dir.

Bir de *Ebü's-Sevvâr el-Adevî* vardı. Onun ismi Hassân b. Hureys'tır.

Alâ b. Ziyâd b. Matar el-Adevî Haccâc'ın valiliği sırasında vefat etti.

Dedi ki: *Humeyd b. Hilâl*'in künyesi "Ebû Nadre" idi. Irak'ta, Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'nin valiliği sırasında vefat etti.

İshak b. Süveyd el-Adevî, Ebü'l-Abbâs'ın hilafetinde, Basra'da meydana gelen tâun felaketinde vefat etti.

Ebû Ne'âme el-Adevî'nin ismi Amr b. İsa'dır.

Ebû Ubeyde dedi ki: Mes'ade b. Muhayt, Bekir b. Vâil'in üzerine baskın yaptı. Ebû Şa'l Şeybân b. Şihâb el-Adevî onu yaraladı. Yere düşünce Rib'î b. Şihâb el-Adevî onu aldı ve ona esir muamelesi yaptı.

Sevr b. Abdümenât b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi

Sevr Ethal b. Abdümenât'ın *Milkân* adında bir çocuğu vardı.

Hişâm dedi ki: Araplar'da (ملكان) şeklinde olan her kelime, mimin kesresiyle "Milkân"dır. Sadece Cerm kabilesinde ki (ملكان ابـن زبـان) isminde, mimin ve lâmın fethasıyla "Melekân" şeklinde okunmaktadır. Zebbân (زبـان) da Z'nin fethasıyladır.

Milkân'ın *Âmir* ve *Mâlik b. Milkân* adlarında çocukları vardı.

Âmir b. Milkân'ın *Sa'lebe* ve *Eslem b. Âmir* adlarında çocukları vardı.

Eslem b. Âmir b. Milkân'ın *Âmir b. Eslem* adında çocuğu vardı.

Onlardan birisi *Heysem b. Rezîn*'dir. Heysem b. Rezîn, Müzerrid'le birlikte Kûfe'ye gelerek kavimlerinden dileneceklerdi. Heysem'in atıyyesi arttırıldı fakat Müzerrid'e istediği verilmedi. Bunun üzerine şöyle dedi:

Geldim amca çocuklarıma, cimrilik yaptılar bana karşı
Kim cahil ise ben bilen birisiyim
Sevr'in Heysem için topladığı gibi toplasaydınız ya!
Gurura rağmen sizler, kerim ve şerif insanlarsınız

Sa'lebe b. Âmir b. Milkân'ın *Hâris* ve *Şukra* -şînin dammesiyle- *b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Kıyâr b. Hassân b. Fezâre b. Rebîa b. Evs b. Abdullah b. Münkız b. Nasr b. Hâris b. Sa'lebe*'dir. Berdaht el-Ukulî ondan söz etmiştir. Bir gün Cerîr b. Atıyye el-Hatafî Kıyâr'ın yanına misafir oldu. Berdaht şöyle dedi:

Ulaştır Cerîr'e ve Kıyâr'a ve onlara de ki:
Siz Allah'ın mahlûkatının altında, ateşte değil misiniz?
Sen hep yağlı kuyruklar aradın ve yaladın onları
Sonunda Sevrî'nin yanına düştün, ey Kıyâr!
Ne Sevrü'l- Ethal ne de Küleyb b. Yerbû' iyi adamlardır
Onların yapıp ettikleri sayıldığı zaman

Bunun üzerine Cerîr, "Kim bu adam?" dedi. Onlar, "Berdaht'tır." dediler. Cerîr, "Berdaht nedir?" dedi. Onlar, "Boş adam!" dediler. Cerîr, "Vallahi buna cevap verirsem kendimle ve şiirimle ona iş bulmuş olurum!" dedi.

Rebî' b. Huseym es-Sevrî

Onlardan birisi de *Rebî' b. Huseym es-Sevrî*'dir. İbnü'l-Kelbî onun nesebini vermemiştir. Kendisi ibadete düşkün bir insandı.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı, dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı. O Abdullah b. Rebî' b. Huseym'den o da Ebû Ubeyde b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rebî' b. Huseym Abdullah b. Mes'ûd'un yanına geldiği zaman, birbirleriyle olan konuşmalarını bitirinceye kadar Abdullah kimsenin girmesine izin vermezdi.[395] İbn Mes'ûd ona, "Eğer Resûlullah (sas) seni görseydi, seni severdi. Seni gördüğümde ancak alçak gönüllü insanları hatırlarım." derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O İsa b. Süleym'den, o da Ebû Vâil'den şöyle dediğini riva-

395 Rebî b. Hüseym'in bir tercemesi İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında geçmektedir. (bkz. *Tabakât*, VI. 219) Bu bölümü tercüme eden Mustafa Ekinci, aslına uygun olmayan şöyle bir çeviri yapmıştır: "Rebî b. Hüseym, İbn Mes'ûd'un, kabul günü olmamasına rağmen huzuruna kimsenin girmesine müsaadenin olmadığı bir günde, onun yanına girdiğinde Abdullah ona, "Ey Ebû Yezîd, Eğer Resûlullah (sas) seni görseydi, şüphesiz seni severdi. Sen bana ancak alçak gönüllü olanları hatırlatıyorsun." dedi. (bkz. *Tabakât*, çev. Mustafa Ekinci, VIII. 292.) Oysa bu, aslından uzaklaştırılmış ve anlaşılması zor hale gelmiş bir çeviridir. Doğru tercüme yukarıdadır. (çev.)

yet etti, dedi ki: Abdullah b. Mes'ûd ile birlikte çıktık; yanımızda Rebî' b. Huseym de vardı. Bir demircinin yanından geçtik. Abdullah kalktı ve ateşteki bir demire bakmaya başladı. Rebî' de baktı ancak yere düşecek şekilde eğildi. Sonra Abdullah yola devam etti. Nihayet Fırat kenarında yakılan bir kireç ocağının yanına geldik. Abdullah ateşin ocakta alevlendiğini görünce, "*Bu ateş onları uzak bir mesafeden görünce onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına bağlanmış, çatılmış olarak cehennemin daracık bir yerine atıldıkları zaman orada, yok olup gitmeyi isterler.*"[396] âyetlerini okudu. Dedi ki: Rebî' baygınlık geçirdi. Onu kaldırdık ve ailesine getirdik. Abdullah öğleye kadar üzerinde durdu ancak ayılmadı. Sonra ikindiye kadar üzerinde durdu; ayılmadı. Akşama kadar üzerinde durdu; ayılmadı. Sonra ayıldı; Abdullah da ailesine döndü.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hayyân anlattı, dedi ki: Bana babam anlattı, dedi ki: Rebî' b. Huseym'in bir tarafı felç olunca artık iki adam arasında kavminin mescidine götürülüyordu. Abdullah b. Mes'ûd'un adamları ona, "Ey Ebû Yezîd, Allah senin için ruhsat vermiştir. Evinde namaz kılsan." derlerdi. O da "Kuşkusuz sizin dediğiniz gibidir ancak ben müezzinin *"Hayye ale'l-felâh"* diye seslendiğini işittim. Sizden kim, *"Hayye ale'l-felâh"* şeklinde seslenildiğini duyarsa eğer gücü yetiyorsa ona cevap versin; yavaş yavaş yürüyerek bile olsa; hatta sürünerek bile olsa…" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı. O Muhammed b. Talha'dan, o Zebîd el-Yâmî'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' b. Huseym her sabah etrafındakilere döneceği sırada, yüzünü çevirir ve şöyle derdi: "Hayır söyleyin; Hayır işleyin; bir iyilik yapmaya devam edin; çokça hayır yapın ve şerri azaltın. Uzun emeller sizi boğmasın ki kalpleriniz sertleşmesin. "*İşitmedikleri halde 'işittik'* diyenler gibi olmayın"[397]

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd el-Kattân anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hayyân anlattı, dedi ki: Bana babam ve Saîd b. Mesrûk anlattılar. Onlar Rebî' b. Huseym'in şöyle dediğini naklettiler: "Tekbiri, tesbihi, temcidi, Lâilâhe illellah'ı, Kur'ân kıraatini, emr-i

396 Furkân, 25/12-13.
397 Enfâl, 8/21.

bi'l-ma'rûfu, nehy-i ani'l-münkeri, hayır istemeyi ve şeytandan Allah'a sığınmayı işittikten sonra diğer konuşmalarda hayır yoktur."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd anlattı, dedi ki: Bize Ebû Hayyân anlattı, dedi ki: Bana Ümmü'l-Esved bt. Hilâl anlattı, dedi ki: Rebî'in kızı babasına, "Baba! Bırak oynayayım!" derdi. Rebî' ise "Ey kızım hayır söyle. Ben Allah Azze ve Celle'den, kimse için oyuna razı olduğunu işitmedim." derdi. Bu kez annesi kızına telkinde bulunur ve şöyle derdi: "Kızım, oynayacağım, deme; filanca aile ile konuşacağım, de." Bunun üzerine kızına izin verirdi.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr anlattı, dedi ki: Bize Yûnus anlattı, dedi ki: Bize Bekir b. Mâiz anlattı. O Rebî' b. Huseym'den rivayet etti, dedi ki: Rebî'in kızı babasının yanına geldi ve "Baba, oynamaya gideyim mi?" dedi. Babası sustu. Çevresindekiler, "Sübhanallah! Kızına izin verseydin de oynamaya gitseydi…" dediler. Rebî, "Hayır, vallahi ona oynamayı emrettiğim üzerime yazılmasın!" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı. O Süfyân'dan, o Nüseyr b. Zü'lûk'tan, o da Hübeyre b. Hüzeyme'den rivayet etti, dedi ki: İlk kez Ali b. Hüseyin'in öldürülme haberini Rebî' b. Huseym'e getiren bendim. Rebî, "Onu öldürdüler mi? Onu öldürdüler mi?" dedi; sonra, "*De ki: Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan, gaybı da görünen âlemi de bilen Allahım! Ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kulların arasında sen hükmedersin!*"[398] âyetini okudu.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü'n-Nadr anlattı. O Zekeriyya b. Selâm'dan, o da Bilâl b. Münzir'den rivayet etti, dedi ki: Bir adam, "Eğer bugün Rebî'den birisi için bir sövgü çıkaramazsam bir daha asla çıkaramayacağım." dedi. Ben, "Ey Ebû Yezîd! Fâtıma'nın oğlu öldürüldü." dedim. "*İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!*" dedi. Sonra "*De ki: Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan, gaybı da görünen âlemi de bilen Allahım! Ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kulların arasında sen hükmedersin!*" âyetini okudu. Ben ona, "Bu işe ne diyorsun?" dedim. "Dediğim şudur: Onların dönüşleri Allah'adır; hesapları da Allah'a aittir." dedi.

---

398 Zümer, 39/46.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî b. Cerrâh anlattı. O Süfyân'dan, o da babasından şöyle dediğini nakletti: Rebî' şöyle dedi: "Bu Kur'ân'ı Allah'a ve onun resûlüne yazın." Ahmed b. İbrâhim dedi ki: Yani, "Allah'a ve onun resûlüne arz edin." demek istiyor.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî ve Abdurrahman anlattılar. Onlar Süfyân'dan, o Nüseyr b. Zü'lûk'tan, o da İbrâhim et-Teymî'den şöyle dediğini nakletti: Bana, 20 yıl kadar Rebî' b. Huseym'in sohbetinde bulunan birisi anlattı, dedi ki: "Ayıplanacak bir sözü Rebî'den işitmedim."

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman anlattı. O Süfyân'dan, o Mansûr'dan, o da İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: Filanca adam şunu söyledi: "20 yıldır, Rebî' b. Huseym'in, Allah'ın yanına yükselen bir söz dışında bir şey konuştuğunu görmedim."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bedr anlattı. O Süfyân'dan, o da Teymullah'tan bir adamdan rivayet etti, dedi ki: '20 yıl Rebî' b. Huseym'in yanında oturdum. İki kere dışında dünya işini sorduğunu işitmedim. Bir keresinde bana, 'Annen sağ mı?' dedi. Bir başka sefer de 'Senin kaç mescidin vardır?' dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü's-Serî Sehl b. Mahmûd anlattı, dedi ki: Bize Ubeydullah el-Eşcaî anlattı. O Süfyân es-Sevrî'den, o da Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Hayır isteyin ve daha önce benzerini tatmadığınız ölümü çok anın. Bilmiş olun ki gaip olanın gaybeti uzadığı, gelmesi yakınlaştığı ve yakınları onu beklemeye başladığı zaman onlara gelmesi yakın olur."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî b. Cerrah anlattı, dedi ki: Bize Fıtr anlattı. O Münzir es-Sevrî'den, o da Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Sizden birisi Allah'ın kendisini tekzip etmesinden korksun. Şöyle ki: 'Allah şöyle şöyle dedi.' dediğinde, Allah'ın, 'Yalan söyledin; ben onu söylemedim!' demesinden korksun. Ayrıca, 'Allah şöyle şöyle demedi.' dediğinde, Allah'ın, 'Yalan söyledin, ben böyle söyledim.' demesinden korksun."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı, dedi ki: Bana babam anlattı. O Rebî'in bir câriyesi olan Ümmü'l-Esved'den şöyle dediğini rivayet etti: Rebî' şekerden çok hoşlanırdı ve yerdi. Bir gün bir dilenci geldi. Rebî' ona biraz şeker verdi. Bunun üzerine, "Adam buna ne yapsın; ekmek onun için daha iyidir." dedim. Rebî' şöyle dedi: "Ben Allah Azze ve Celle'den işittim; buyuruyor ki: '*Sevdiğinizden infak etmedikçe birre ulaşamazsınız.*'[399] Yine buyuruyor ki: '*Onlar seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler.*'[400] buyuruyor."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Hallâd b. Yahyâ es-Sülemî anlattı, dedi ki: Bize Süfyân anlattı, dedi ki: Bana Rebî'in câriyesi anlattı, dedi ki: Rebî'in bütün ameli gizliydi. Eğer okumak için Mushaf'ı açmış da bir adam geliyorsa, hemen elbisesiyle Mushaf'ı örterdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı, dedi ki: Bize A'meş anlattı. O Münzir'den, o da Rebî' b. Huseym'den rivayet etti. Münzir şöyle dedi: Rebî' bizzat süprüntüleri süpürüyordu. Kendisine, "Bunlar senin yerine yapılır." denildi. Bunun üzerine Rebî, "Ben kendi payıma düşen zahmeti çekmek istiyorum." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o Rebî'in câriyesinden rivayet etti, dedi ki: Rebî' emrediyor ve ev temizleniyordu.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o babası Saîd b. Mesrûk'tan, o da Ebû Ya'lâ'dan Rebî'in şöyle dediğini nakletti: "Mü'mine gaip olan, beklediği olaylardan hiçbirisi, kendisi için ölümden daha hayırlı değildir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bana Yahyâ b. Maîn anlattı, dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl anlattı, dedi ki: Bize babam haber verdi. O Saîd b. Mesrûk'tan şunu rivayet etti: Rebî, kıymeti üç veya dört dirhem olan Sünbülânî bir gömlek giyerdi. Yenini uzattığı zaman gömlek tırnaklarına kadar geliyordu. Elini bıraktığı zaman pazılarına yetişiyordu. Dedi ki: Rebî' pahalı olan beyaz gömleği gördüğü zaman, "Ey kulcuk! Rabbine karşı mütevazı ol!" derdi. Sonra şöyle dedi: "Ey sakalım! Ey yüzüm! "*Sûr'a*

399 Al-i İmrân, 3/92.
400 İnsân, 76/8.

bir defa üfürülüp de yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine çarptırılınca"[401] ne yapacaksınız acaba? Bir de "*Hayır, yeryüzü (kıyamet sarsıntısıyla) parça parça olup dağıldığı zaman, rabbinin buyruğu ve saf saf dizilmiş olarak melekler geldiği ve o gün cehennem getirildiği zaman…*" ne yapacaksınız acaba?"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o babasından, o da Bekir b. Mâiz'den rivayet etti, dedi ki: Rebî'a felç hastalığı isabet etti. Onun ağzından salyası akıyordu. Ona baktığımı gördü ve "Ne bakıyorsun? Vallahi bendeki hastalığın, Allah'a karşı en çok asi olan bir Deylemî'ye verilmiş olmasını istemem." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Süfyân'dan, o da Nüseyr'den rivayet etti, dedi ki: Bir adam Rebî'a, "Öldükten sonra bana Mushaf'ını vereceğini vasiyet et." dedi. Rebî' küçük olan oğluna baktı ve "*Allah'ın kitabında, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha lâyıktırlar.*"[402] dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı. O Süfyân'dan, o da Nüseyr'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' bana geldiği zaman, "Sizin şerrinizden Allah'a sığınırım." derdi. İbn Mehdî dedi ki: Rebî, yanında oturanları kastediyor.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ anlattı, dedi ki: Bize A'meş haber verdi. O Münzir'den, o da Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: Rebî' b. Huseym ailesine, "Bize un helvası yapın." dedi. Onlar da yaptılar. Rebî, biraz deliliği olan bir adam çağırdı ve ona lokma lokma vermeye başladı. Bir taraftan da adamın salyası akıyordu. Adam çıkınca Rebî'in ailesi, "Zahmet çektik; helvayı yaptık; sen o adama yedirdin. Üstelik adam ne yediğini bilmiyor!" dediler. Rebî, "Ama Allah biliyor." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdullah b. Nümeyr anlattı, dedi ki: Bize A'meş haber verdi. O İbrâhim'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' b. Huseym Alkame'yi ziyarete giderdi. Mahallede bir cemaat vardı; o da mescidin yanından geçiyordu. Mescide bazı kadınlar girdiler; çıkıncaya kadar Rebî' onlara bakmadı. Kendisine, "Neden yanına girmek için

401 el-Hâkka, 69/14.
402 Enfâl, 8/75.

Alkame'den izin istemiyorsun?" denildi. Rebî, "Kuşkusuz onun kapısı kapalıdır[403] ve ben ona eziyet etmek istemiyorum." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı, o Muhammed b. Uyeyne'den tahdis etti dedi ki: Rebi b. Huseym Alkame'ye "Kufe'de senden başka ziyaret ettiğim kimse yoktur." derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı, dedi ki: Bize İsrâil anlattı. O Saîd b. Mesrûk'tan, o da Münzir es-Sevrî'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' yıldırım esnasında secdeye gittiği zaman, "Hayır, isteyerek ey Allahım!" derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Süfyân'dan, o babasından, o Ebû Ya'lâ Münzir'den ya da Bekir b. Mâiz'den, o da Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Hadisin gündüz gibi bir ışığı vardır; onunla bilinir. Bir de [hadis olmayan bir sözün] gece karanlığı gibi bir karanlığı vardır; onunla [hadis olmadığı anlaşılır ve] reddedilir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Abdullah b. Mübârek'ten rivayet etti, dedi ki: Rebî' bir kardeşine şöyle yazdı: "Cihazını tamir et; azığını boşalt ve nefsinin vasiyetçisi ol. Sakın başka insanları kendine vasiyetçi yapma!"

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Mufaddal b. Yûnus'tan rivayet etti, dedi ki: Rebî'in yanında bir adam anlatıldı. Rebî' dedi ki: "Ben nefsimden razı değilim ki nefsimi kötülemekten boş kalıp insanları kötüleyeyim. Kuşkusuz insanlar [diğer] kulların günahları konusunda Allah'tan korkarlar. Ama kendi nefislerinin günahları konusunda Allah'a güvenirler."

---

403 "Kapalıdır" diye çevirdiğimiz kelime *Ensâb*'da (مغلق) şeklinde geçiyor. *Tabakât*'ta ise (مصفق) şeklinde geçmektedir. (صَفَقَ) kelimesi de kapının kapatılması için kullanılmaktadır. *Lisânü'l-Arab*'ın sahibi bu kelime için (صَفَقَ البابَ يَصْفِقُه صَفْقاً وأَصْفَقَه وردّه :أى أَغْلَقَه) şeklinde bir açıklama yapmıştır. (Bkz. *Lisânü'l-Arab*, (صَفَقَ) maddesi.) Bu durumda her iki rivayet de "kapının kapalı olması" anlamındadır. Bununla beraber (صَفَقَ) kelimesi, "kapının açık olması" manasına da gelmektedir. Araplar bazen (وتركت بابَه مَصْفوقاً أي مفتوحاً) derler. *Tabakât*'ın o bölümünü (*Tabakât*, VI. 220) çeviren Mustafa Ekinci, (مصفق) kelimesini "Onun kapısı zaten çalınmıştı (ziyaretçisi vardı)." şeklinde hatalı tercüme etmiştir. Oysa (مصفق) kelimesi ya kapının açık olması ya da kapalı olması manasına gelmektedir. (bkz. *Tabakât*, çev. Mustafa Ekinci, VIII. 294) (çev.)

Bana Bekir b. Heysem anlattı, dedi ki: Bana Ubeyd b. Cennâd anlattı, dedi ki: Bana gelen habere göre Rebî‘ b. Huseym şöyle dedi: “Ben 20 yıldır Allah’tan bir ihtiyacımı istiyorum; bana cevap vermedi. O da beni ilgilendirmeyen [mâlâyâni] şeyleri terk etmemdir.”

Dedi ki: Yine bana gelen habere göre Rebî‘ şöyle dedi: “Eğer nefsimi methetmek [korkusu] olmasaydı, onu zemmederdim.”

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Süfyân’dan, o da Umâre b. Ka‘ka‘’dan rivayet etti, dedi ki: Şübrüme’den işittim; şöyle diyordu: “Kûfe’de Benî Sevr kadar fakih ve abidleri çok olan bir kabile görmedim.”

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Süfyân’dan, o Alâ b. Müseyyeb’den, o da Ebû Ya‘lâ’dan rivayet etti, dedi ki: “Benî Sevr’de 30 adama yetiştim. Hiçbirisi Rebî‘ b. Huseym’in gerisinde değildi.”

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Süfyân’dan, o babasından, o da Ebû Ya‘lâ’dan rivayet etti, dedi ki: Rebî‘ b. Huseym’e, “Nasıl sabahladınız?” denildiği zaman şöyle derdi: “Zayıf ve günahkâr olarak sabahladık. Rızkımızı yiyor ve ecellerimizi bekliyoruz.”

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman anlattı. O Süfyân’dan, o da Rebî‘in câriyesinden nakletti, dedi ki: Rebî‘ şekeri çok severdi ve onu yedirmek istiyordu. Bir ekmeği tam olarak sadaka verir ve “Sadakamın parçalanmasını istemiyorum.” derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İbn Mehdî anlattı. O Süfyân’dan, o da babasından nakletti, dedi ki: Ebû Vâil’e, “Sen mi büyüksün yoksa Rebî‘ mi?” denildi. Ebû Vâil, “Ben ondan yaşça daha büyüğüm ama o benden aklen daha büyüktür.” dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Hüşeym anlattı O Muğîre’den rivayet etti, dedi ki: Rebî‘in bir adamdan alacağı vardı. Rebî‘ kapısında durur ve “Ey filan! Eğer zengin isen borcunu öde; eğer fakir isen başka bir zamana kalsın.” derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Zeyd b. Hubâb el-Ukulî anlattı. O Süfyân'dan, o da Rebî'in talebelerinden birisinden rivayet etti, dedi ki: Rebî' geceleyin evinde namaz kılardı. Bir adamın yoldan geçtiğini hissedince namazı bırakırdı. Geçip gittiğini anlayınca da namazına devam ederdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Zeyd b. Hubâb anlattı, dedi ki: Bana Saîd b. Abdullah b. Rebî' haber verdi; dedi ki: Babamın annesi ninem Rebî'in câriyesi bana haber verdi kendisi Rebi'a şöyle demiş: Rebî'a, "Sen gece uyumaz mısın?" Rebî, "Ani gelen düşmandan korkan bir kimse gece nasıl uyuyabilir?" dedi. Kendisi geceleyin uyumazdı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Müemmel b. İsmâil anlattı, dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O babasından, o Bekir b. Mâiz'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' bana şöyle dedi: "Ey Bekir b. Mâiz! Dilini tut; sadece senin lehine olan işlerde konuş; aleyhine olan işlerde değil. Ben insanları dinimden dolayı itham ettim; sen de dinin konusunda onları itham et. Bildiğin hususlarda Allah'a itaat et. Hakkından gelemediğin hususları âlimine bırak. Kuşkusuz Muhammed'in (sas) üzerine nazil olan her şeyin ilmine ulaşmış değilsiniz. Ayrıca okuduğunuz her şeyin ne dediğini bilmiyorsunuz. Hayrı aradığınız ve şerden kaçtığınız sürece, sizin hata yapmanızdan daha fazla, bilerek günaha girmenizden korkuyorum. Sizin iyileriniz insanların en iyileri değildir. Fakat onların kötü olanlarından daha hayırlıdırlar. Gizli hallerinize dikkat edin. O gizli haller ki insanlardan saklanıyor ama Allah'ın yanında apaçıktır. İlacınızı arayın. İlacınız nedir ki? Allah'a tövbe edip bir daha dönmemenizdir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ya'lâ b. Ubeyd anlattı. O babasından nakletti, dedi ki: Rebî'in bir kölesi vardı. Onu azat etmek ya da satıp onun parasını sadaka vermek arasında gidip geliyordu. Nihayet onu 2.000 dirheme sattı ve parasını [dağıtmak üzere] kese kese ayırdı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ali b. Hasan anlattı. O Abdullah'tan, o da Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: Rebî' evine girip de yalnız kaldığı zaman, "Benim kâtiplerime, şahitlerime ve arkadaşlarıma merhabalar olsun. Gelin güzel sözler yazın." der; sonra, "*Sübhânellahi ve'l-hamdu lillâhi ve lâ ilâhe ilellahu vellahu ekber!*" derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ b. Saîd el-Kureşî anlattı, dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel anlattı. O Şa'bî'den rivayet etti, dedi ki: Rebî, izar giydiğinden beri bir yolda ya da bir mecliste asla oturmadı. O şöyle derdi: "Bir adamın zulme uğramasından ve benim ona yardım edememem den ya da bir adam bir adama iftira eder de şahitliğin bana teklif edilmesinden korkuyorum. Ya da gözlerimi kapatamamaktan [harama bakmaktan] ve yolda doğru yürümemekten endişe ediyorum. Ya da sırtında yük bulunan birisinin yükü yere düşer de ben onu sırtına yükleyememekten yahut bana selam verilir de selamı alamamaktan korkuyorum."

Bize Ahmed b. Şu'ayb b. Harb anlattı. O Mâlik b. Miğvel'den, o da Şa'bî'den bunun benzerini rivayet etti. Dedi ki: Biz Rebî'in evinde ya da odasında yanına girerdik.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Züheyr b. Harb anlattı, dedi ki: Bize Cerîr b. Abdülhamîd anlattı. O Muğîre'den şöyle dediğini nakletti: Geceleyin sıcaklık Rebî' için şiddetlendiği zaman mızrağını evinin ortasına koyar ve ona doğru namaz kılardı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o babasından, o Münzir'den, o da Rebî'den onun vefat edeceği zaman şu vasiyeti yaptığını rivayet etti: "Bu Rebî' b. Huseym'in nefsine ikrar ettirdikleridir. Ben Allah'ı buna şahit tutuyorum. Şahit olarak, salih kullarını mükâfatlandıran ve sevaplarını bağışlayan olarak Allah kâfidir. Ben Allah'ı Rab olarak, Muhammed'i peygamber olarak ve İslâm'ı din olarak kabul ettim. Kendi nefsim ve bana itaat edenler için, ibadet edenler içinde ona ibadet etmeye, hamd edenler içinde ona hamd etmeye ve müslümanlar için nasihat etmeye razı oldum."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Ahmed ez-Zübeyrî anlattı. O Kays b. Süleym el-Anberî'den, o da Cevvâb et-Teymî'den rivayet etti, dedi ki: Rebî'in kız kardeşi, hasta olan Rebî'in oğlunu ziyarete geldi ve "Nasılsın oğlum?" dedi. Rebî' oturdu ve kız kardeşine, "Sen bu çocuğu emzirdin mi?" dedi. Kadın, "Hayır emzirmedim." dedi. Rebî, "O zaman ona, 'Ey kardeşimin oğlu!' desen daha iyi olmaz mı?" dedi. Kadın da onu tasdik etti.

Dedi ki: Rebî' kabristana gelir ve "Biz ve sizler hepimiz buradaydık; biz ve sizler hepimiz orada olacağız." derdi.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Abdülvehhâb b. Abdülhamîd es-Sekafî anlattı. O Dâvûd b. Ebû Hind'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' b. Huseym'in yanına girdik; şöyle dedi: "Allahım! Hamdin tümü senindir ve hayrın tümü senin elindedir. Hayrın tümünü senden istiyorum ve şerrin tümünden sana sığınıyorum."

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize arkadaşlarımızdan bazıları anlattılar. Onlar Süfyân'dan rivayet ettiler. Gördüğüm kadarıyla Süfyân da Münzir'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' izar giydiğinden beri, bir kere dışında dışarıda oturmadı. O zaman da otururken bir taş geldi ve alnına değip kanattı. Bunun üzerine Rebî, "İbret al ey Rebî'!" dedi.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o Münzir'den, o babasından, o da "*Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar.*"[404] âyetiyle ilgili olarak Rebî'den rivayet etti, dedi ki: "Allah, insanlar için sıkıntı olan hey şeyden bir çıkış yolu açar."

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Yahyâ anlattı. O Süfyân'dan, o Sâlim'den, o da Münzir'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' beni gördüğü zaman kitaplar hoşuma giderdi. Rebî' bana, "Sana, üzerinde Muhammed'in mührü bulunan bir sayfa göstereyim mi?" dedi; sonra, "*Ey Muhammed! De ki: Gelin, rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın.*"[405] âyetini okudu.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Osman b. Züfer b. Müzâhim b. Züfer et-Teymî anlattı, dedi ki: Bize Rabi b. Münzir es-Sevrî anlattı. O babasından, o da Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Kendisiyle Allah rızasının istenmediği her şey yok olmaya mahkûmdur."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Hâricîlerden bir adam vardı; kabilenin yanında otururdu. Kabileye mensup olanlar onun hakkında bir plan

404 Talâk, 65/2.
405 En'âm, 6/151.

düşündüler. Bunun üzerine Rebî, "*Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl.*"[406] âyetini okudu.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: Rebî'in bir atı çalınmıştı. Rebî' gaza için onun yavrusunu hazırladı ve "Allahım! O benim atımı çaldı. Ancak ben at çalacak değilim; bunu ıslah edeceğim." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Kabîsa anlattı. O Süfyân'dan, o babasından, o da Bekir b. Mâiz'den rivayet etti, dedi ki: Rebî, Azre'nin -veya Urve'nin-, "Fitneler geldi; biz de gördük ve tecrübe ettik." dediğini duydu. Bunun üzerine Rebî, "Fitneler sağır, dilsiz ve kör olarak gelirlerse ne dersiniz acaba?" dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ali b. Hasan anlattı. O Abdullah'tan, o da Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: Rebî' Cuma günü cumaya gittiği zaman, kabilenin bazı gençleri arkasına düşerlerdi. O da eliyle, "Şerrinizden Allah'a sığınırım." derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ali b. Hasan anlattı. O Abdullah'tan, O da İsa b. Ömer'den rivayet etti, dedi ki: Rebî'in yanında insanların bazı işlerini anlattılar. Rebî, "Allah'ı zikretmek insanları zikretmekten daha hayırlıdır." dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı. O Yahyâ b. Yemân'dan, o Süfyân es-Sevrî'den, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Ali b. Ebû Tâlib (as) Rebî'i Deylem'in üzerine gazaya gönderdi ve müslümanlardan oluşan 4.000 kişilik bir orduya onun için sancak bağladı.

Bana Kazvîn halkından bazıları anlattılar, dediler ki: Kazvîn'de Rebî' b. Huseym'in bilinen bir mescidi vardı. Mescidin bahçesinde bir ağaç vardı. Bu ağacın, Rebî'in diktiği misvak ağacı olduğunu söylüyorlardı. Fidan büyüdü ve ağaç olunca insanlar gelip ona ellerini sürüyorlardı. Halife, vali Abdullah b. Tâhir zamanında, insanlar fitneye düşmesinler diye o ağacı kestirdi.

406 Müzzemmil, 73/10.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Sehl b. Mahmûd anlattı, dedi ki: Bize Mübârek b. Saîd anlattı. O Yâsîn ez-Zeyyât'tan rivayet etti, dedi ki: İbnü'l-Kevvâ Rebî'in yanına geldi ve ona, "Bana senden daha hayırlı olanı göster!" dedi. Rebî, "Konuşması zikir, susması tefekkür, yürüyüşü de tedebbür olan kişi benden daha hayırlıdır." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebân Ebû Muhammed anlattı, dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Ebû Hayyân'dan, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Rebî'in cenazesi bir kerede[407] taşındı. Süfyân dedi ki: İzdihamın çokluğundandı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Câfer b. Avn anlattı. O Ebû Hayyân et-Teymî'den, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Rebî' vasiyetini yaptı dedi ki: "Ölümümü kimseye haber vermeyin ve beni yavaşça rabbime gönderin."

Amr b. Meymûn el-Evdî, "Kardeşimin ölümünü benden saklamayın." dedi. Onlar da "Senin kardeşin kimsenin ölümünü bilmemesini vasiyet etti ve bunun sözünü aldı." dediler. Amr dedi ki: "O gece, haberim olmaz diye Benî Sevr'in dükkânlarından birisinin üzerinde yattım."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı, dedi ki: Bize Muhâribî anlattı. O Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' b. Huseym'e hastalığında, "Sana doktor çağırmayalım mı?" denildi. Rebî, "Bekleyin beni." dedi. Sonra düşünmeye başladı ve "*Âd ve Semûd kavimlerini, Res halkını ve bunların arasında pek çok nesilleri de helâk ettik.*"[408] âyetini okudu; dedi ki: "Onlarda hastalık vardı ve ilaç da vardı. Ama tedavi edenler de tedavi olanlar da helak oldular."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd anlattı. O Şu'be'den, o Amr b. Mürre'den, "*Allah'a karşı gelmekten hakkıyla sakının.*"[409] âyetiyle ilgili olarak Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti: "Allah'a itaat edilmeli ve ona isyan edilmemelidir. Ona şükredilmeli ve küfrân-ı nimete düşülmemelidir. Allah zikredilmeli ve unutulmamalıdır."

---

407 Yani (مَرَّةً), "bir defada" taşındı. RK nüshasının hâmişinde (مَرَّةً) yerine (إمرأة) şeklinde bir kayıt yer almaktadır. Fakat sonrası dikkate alındığında bunun bir müstensih hatası olduğu aşikardır. (çev.)

408 Furkân, 25/38.

409 Âl-i İmrân, 3/102.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Dâvûd anlattı. O Şu'be'den, o da Amr b. Mürre'den, "*Mala olan sevgilerine rağmen onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenler…*"[410] âyetiyle ilgili olarak Rebî'in şöyle dediğini rivayet etti: "Yani zenginliği umup fakirlikten korkar derecede bir tutumluluk içerisinde malı veriyorsun."

Bize Affân anlattı, dedi ki: Bize Selim b. Ahdar anlattı, dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O Müslim Ebû Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: Bir gün Rebî' b. Huseym mescitteydi; arkasında da bir adam vardı. Namaza kalktıkları zaman arkasındaki adam Rebî'a, "Öne geç!" dedi. Ancak Rebî' öne geçecek bir yol bulamadı. Bunun üzerine adam elini kaldırıp Rebî'in boynuna vurdu. Adam onu tanımıyordu. Rebî' ona döndü ve "Allah sana rahmet etsin… Allah sana rahmet etsin…" dedi. Bunun üzerine adam, onun Rebî' olduğunu anlayınca ağlamaya başladı.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Mûsâ anlattı. O Süfyân'dan, o da Nüseyr b. Zü'lûk'tan rivayet etti, dedi ki: Rebî, sakalı gözyaşlarından ıslanıncaya kadar ağlardı. Sonra, "Öyle bir kavme yetiştik ki biz onların yanında ancak hırsız olabiliriz." derdi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Mâlik b. İsmâil en-Nehdî anlattı, dedi ki: Bana Seyf b. Hârûn anlattı. O Abdülmelik'ten, o Abduhayr'dan rivayet etti, dedi ki: Bir gazvede Rebî'in arkadaşıydım. Rebî' gazadan döndü; yanında köle ve hayvanlar vardı. Rebî' biraz durdu. Sonra onun yanına geldim; ben köle ve hayvanlardan hiçbirini görmedim. Ona, "Kölen ve hayvanların ne oldu?" dedim. Rebî' bana cevap vermedi. Tekrar sordum. Rebî, "*Sevdiğinizden infak etmedikçe birre ulaşamazsınız.*"[411] âyetini okudu.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ahmed b. Abdullah b. Yûnus anlattı, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı. O Âsım'dan rivayet etti, dedi ki: Rebî'a, "Bir beyit kadar şiir söyleseydin… Senin arkadaşların söylüyorlar." denildi. Rebî, "Kuşkusuz insanın konuştuğu hiçbir şey yoktur ki önüne çıkmasın. Ben [ahirette] önümde bir şiir bulmak istemiyorum." dedi.

410 Bakara, 2/177
411 Âl-i İmrân, 3/92.

Bize İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Hasan b. Rebî' anlattı. O İbn İdris'ten, o Husayn'dan, o da Rebî'den iftarını açmak istediği zaman şöyle dediğini rivayet etti: "Oruç tutmama yardım eden ve iftar etmem için bana rızık veren Allah'a hamd olsun."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Bükeyr b. Muhammed b. Esmâ b. Ubeyd anlattı. O Müslim el-Havvâs'tan rivayet etti, dedi ki: Rebî' evinde bir kabir kazmıştı. Kalbinde bir kasvet, bir sertlik olduğu zaman gelir ve o kabirde uzanırdı. Orada Allah'ın istediği kadar kalır, sonra, "Allahım! Beni geri gönder… Allahım! Beni geri gönder "*Allahım! Beni geri gönder; ta ki salih bir amel yapayım!*"[412] derdi. Sonra da "Ey Rebî, döndün işte, döndün…" der ve kabirden kalkardı. Allah'ın istediği kadar dururdu ve kabrin etkisi onda görülürdü.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdullah b. Câfer er-Rakkî anlattı, dedi ki: Bize Ebü'l-Melîh anlattı. O Yûsuf b. Haccâc el-Enmâtî'den rivayet etti, dedi ki: Rebî' b. Huseym'den işittim; şöyle diyordu: "Elime domuzun yağını almak, benim için tavlanın küpünü almamdan daha iyidir."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim ed-Darîr anlattı. O A'meş'ten, o Ebû Rezîn'den, o da "*Evet, kötülük işleyip suçu benliğini kaplamış [ve böylece şirke düşmüş] olan kimseler var ya, işte onlar cehennemliklerdir.*"[413] âyetiyle ilgili olarak Rebî'den şunu rivayet etti: "Yani masiyet üzerinde ölürse…"

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Rebî'in künyesi "Ebû Yezîd" idi. Rebî' Ubeydullah b. Ziyâd'ın valiliği sırasında vefat etti.[414]

Benî Sevr'den birisi de *Bekir b. Mâiz ve Ebû Ya'lâ Münzir es-Sevrî*'dir.

Süfyân es-Sevrî

Onlardan birisi de Süfyân b. Saîd b. Mesrûk b. Habîb b. Râfi' b. Abdullah b. Mevhibe b. Übey b. Abdullah b. Münkız b. Nasr b. Hâris b. Sa'lebe b. Milkân b. Sevr b. Abdümenât b. Üd'dür. Onun kardeşi Mübârek b. Saîd'dir.

412 Mü'minûn, 23/99-100
413 Bakara, 2/81
414 Rebî b. Huseym'le ilgili haberler burada sona eriyor. (ed.)

Fakih Süfyân b. Saîd -ki o Süfyân es-Sevrî'dir- "Ebû Abdullah" diye künyelenirdi. Süfyân'nın babası Saîd, Abdullah b. Ömer b. Abdülazîz'in, Yezîd en-Nâkıs için Irak'ta valilik yaptığı sırada vefat etti.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı. O Bişr b. Hâris el-Âbid'den nakletti, dedi ki: Süfyân b. Uyeyne -zamanında insanların şeyhiydi- şöyle dedi: "İnsanlar üçtür. Kendi zamanında İbn Abbas, kendi zamanında Şa'bî ve kendi zamanında Süfyân es-Sevrî…"

Abdullah b. Mübârek, Yahyâ b. Saîd el-Kattân'a, "Süfyân'la karşılaştığın zaman, reyinden başka ona bir şey sorma!" dedi.

Bana Ebü'l-Hasan Medâinî anlattı. O Fudayl b. İyâd'ın Süfyân es-Sevrî'ye şöyle dediğini rivayet etti: "Bana doğru bir adam söyle de onun yanında oturayım." Süfyân, "Doğrusu bu dediğin, bulunamayan bir kayıptır." dedi.

Süfyân'a, "Sen ölümü çok arzuladığını sık sık anlatıyorsun. Oysa bu konuda senin de bildiğin hadisler varit olmuştur." denildi. Süfyân, "Allah neden ölümü arzuladığımı daha iyi biliyor. Doğrusu bulunduğum halden dönüp başka bir yola sapmaktan korkuyorum." dedi.

Ahmed b. İbrâhim şöyle dedi: Bize Vekî anlattı, dedi ki: Süfyân suyunu [idrarını] tıp ilmini almış bir adama gönderdi. Dediklerine göre adam, "Eğer bu suyun sahibi sıtmaya tutulmamışsa o kederlidir." dedi.

Dediler ki: Süfyân, "Ben üzülüyorum ve kanla karışık bevlediyorum." derdi.

Ahmed b. İbrâhim, Hasan b. Şakîk'ten, o İbnü'l-Mübârek'ten, o da Süfyân'dan nakletti, dedi ki: "Ölümü anmak bir zenginliktir." Yine, "[Allah] korkusu olmadan hiç kimse ibadete güç yetiremez." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bana Halef b. Temîm anlattı, dedi ki: Süfyân es-Sevrî'den işittim; şöyle diyordu: "Kalbimin Mekke ve Medine'de, kıldan elbiseler ve abalar içindeki garip insanların yanında ıslah olduğunu gördüm." Yine, "Onlar yolculukları seviyorlar ve garip olarak ölmeyi arzuluyorlardı." dedi.

Abdullah b. Mübârek dedi ki: Süfyân'a, "Fitne olduğu zaman nereye yerleşmemi tavsiye edersin?" dedim. Süfyân, "Kûfe veya Basra'ya!" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bana Hasan b. Rebî' anlattı. O Abdullah b. Mübârek'ten rivayet etti, dedi ki: Bana Ammâr b. Seyf ed-Dabbî anlattı, dedi ki: Süfyân yanımda bir ilaç içti. Kendisine, "Sana bal veya nebiz getireyim mi?" dedim. Süfyân, "Bana bal getir." dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Hasan'dan, o da Muhammed b. İsmâil'den rivayet etti, dedi ki: Süfyân'a, gelecek yıl ile ilgili bir şey hakkında konuştum. Süfyân bana, "Ey Muhammed! Gelecek yıla kadar yaşayacağımı düşünüyor musun? Biz bu zaman zarfında Allah'a aidiz." dedi.

Medâinî İbnü'l-Mübârek'ten rivayet etti, dedi ki: Süfyân es-Sevrî şöyle dedi: "İbadetin özü insanlara nasihat etmektir. Sadakanın özü dostlara merhamet etmektir. İlmin özü de dilin doğru olmasıdır. Bu işlerden hangisi özünü kaybederse fazileti boşa gider."

Dedi ki: Süfyân şöyle dedi: "Ben zalime karşı, mazlumdan daha fazla merhametliyim."

Bana Ebû İmrân el-Mukrî ed-Darîr anlattı, dedi ki: İbn Uyeyne'den işittim; şöyle diyordu: Allah Sevrî'nin hayrını versin; Bana gelen habere göre o şöyle dedi: "Hayret doğrusu. Bir adam var; arkadaşı, kendisini sevgi ve samimiyetiyle ona tanıtır. Sonra 50 yıl boyunca ondan sadece hayır görür. Ardından tanımadığı bir adam gelir ve o dostundan kötülükle bahseder. Bu kez adam onun dediğini kabul eder ve 50 yıllık dostluğunu bir çırpıda atar."

Bana Bekir b. Heysem anlattı. O Muhammed b. Yûsuf el-Fâryâbî'den rivayet etti, dedi ki: Süfyân es-Sevrî şöyle dedi: Câfer b. Amr b. Hureys, "Akıllı bir adamın gıybetçiyi dinlemesi uygun değil. Çünkü bugün senin yanında gıybet eden yarın seni de gıybet edecektir." şeklinde bir söz söylediğinde doğru söylemiştir.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî ve Ebû Bekir el-A'yen anlattılar, dediler ki: Bize Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn anlattı, dedi ki: Bir insandan işittim; Mekke'de Süfyân'a, "Ey Ebû Abdullah! Nebîz hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Süfyân, "Sen Zemzem suyunu iç." dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vehb b. İsmâil el-Esedî anlattı, dedi ki: Ben Süfyân es-Sevrî'nin yanındaydım. Yanına Şumayt geldi. Şumayt Kûfe'nin en faziletli insanlarındandı ve sahillerde yaşıyordu. Süfyân ona, "Ey Ebû Abdullah! İnsanlar gittiler ve biz sırtı yaralı bu merkeplerle kaldık." dedi. Şumayt da "Ey Ebû Abdullah! Eğer sırtı yaralı merkep doğru yolda ise [menzile] ulaşması yakındır." dedi. Sonra kalkıp gitti. Bunun üzerine Süfyân, "Vallahi bu adam benden daha hayırlıdır… Vallahi bu adam benden daha hayırlıdır." dedi ve bunu üç kere tekrarladı. Şumayt sahillerden birinde vefat etti.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Ubeyd b. Cennâd'dan rivayet etti, dedi ki: Atâ b. Müslim'den işittim; şöyle diyordu: Bir gece ben ve Ebû İshak el-Fezârî Süfyân es-Sevrî'nin yanındaydık. Süfyân uzanıyordu. Başını Ebû İshak'a doğru kaldırdı ve "Sakın şöhretin peşinde koşma!" dedi.

Ahmed b. İbrâhim şöyle dedi: Süfyân'a, "Adam ne zaman helak olur?" denildi. Süfyân, "Tanınıp da şöhretli olduğu zaman." dedi.

Ubeyd şöyle dedi: Atâ b. Müslim dedi ki: Süfyân bir gece öfkeli bir şekilde, kendisine ait bir perdenin arkasından çıktı. Üzerinde kıldan bir aba vardı; yere serdi ve üzerine uzandı. Sonra, "Devleti idare edenlere sövmeyin. Ben biraz önce ailem arasında bir şey taksim ettim; bir kısmına, diğerlerine göre daha fazla verdim. Vallahi, fazla verdiğim kişi benden razı olmadı.[415] Az verdiğim kişinin dilinden de kurtulamam." dedi.

Bana Ahmed b. Hişâm b. Behrâm anlattı. O Şu'ayb b. Harb'den, o da Süfyân es-Sevrî'den rivayet etti, dedi ki: "İnsanların rızası, ulaşılmayan bir sonuçtur."

Dedi ki: Süfyân'dan işittim; şöyle diyordu: "İnsanların en kötüsü kurralarımızdır. Onlar ki karşılıklı olarak birbirlerini övüyorlar."

Ebû İshak el-Fezârî dedi ki: Süfyân es-Sevrî şöyle dedi: "İlim ancak onunla Allah'tan korkmak için öğrenilir."

---

415 "Vallahi, fazla verdiğim kişi benden razı olmadı!" şeklinde çevirdiğimiz Arapça ibare ZZ neşrinde (فَوَ اللهِ مَا رَضِيَ عَلَيِ الَّذِي فَضَّلْتُهُ) şeklindedir. RK nüshasında ise (فَوَ اللهِ مَا رَضِيَ عَنِّي الَّذِي فَضَّلْتُهُ) şeklindedir. Anlaşılan ZZ neşrinde (عَنِّي) yerine (عَلَيِ) kelimesi kullanılmıştır. Çeviriyi RK nüshasına göre yaptık. (çev.)

Süfyân şöyle dedi: "Konuşmayı kendinizle ve takvanızla güzelleştirin."

Süfyân şöyle dedi: "Yalanın menzilleri vardır. Sonuç itibariyle yalanın en kötüsü ve zararı en büyük olanı, sözünde durmamak ve masumları itham etmektir."

Bana Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym anlattı, dedi ki: Bana Ebû Ahmed ez-Zübeyrî anlattı, dedi ki: Hasan b. Sâlih b. Hayy'i gördüm; leğenin yanında namaz kılıyordu. Süfyân geldi ve nalınlarını çıkardı. Hasan bunu görünce, onun nalınlarını aldı ve başka bir yere koydu. Ahmed b. İbrâhim dedi ki: Hasan b. Sâlih Şiîydi.

Ebû Nu'aym şöyle dedi: Mis'ar b. Küdâm, hicretin 155. yılında vefat etti. Ne Süfyân ne de Şerîk onun cenazesine katıldı. Mis'ar Mürcie'dendi.

Dediler ki: Bir adam Süfyân'a, "Benim amca çocuklarım çoğu zaman beni giydirirler fakat şöyle yapıyorlar, böyle yapıyorlar." dedi. Bunun üzerine Süfyân, "Kavminin bezlerini alıp sonra onları zemmeden adam ne kadar çirkindir!" dedi.

Dediler ki: Süfyân yaşlıların yanından geçerdi ve "Hasadı yaklaşmış olan ekini bekletmezler." derdi.

Bana Ahmed b. Hişâm anlattı. O Şu'ayb b. Harb'dan rivayet etti, dedi ki: Süfyân bana şöyle dedi: "Şu adamın yanına git; -Ebû Hanîfe'yi kastediyor- ve ona, efendisi vefat eden bir ümmü veledin iddetini sor." dedi. Ben ona geldim ve sordum. Ebû Hanîfe, "Onun üzerinde iddet yoktur." dedi. Ben onun fetvasını Süfyân'a haber verdim. Süfyân, "Bu bir yahudinin fetvasıdır." dedi.

Cerîr ed-Dabbî'den naklettiler. O Sa'lebe'den, o da Süfyân'dan nakletti, dedi ki: "İslâm toplumunda, bu ümmet için Ebû Hanîfe'den daha uğursuz bir çocuk dünyaya gelmemiştir."[416]

---

416 Eğer gerçekten Süfyân es-Sevrî böyle bir söz söylemiş ise bu söz kesinlikle onu mesul duruma düşürür. Ama biz onun gibi ehl-i fazl ve kemal bir adamın, İmâm-ı Âzam gibi milyarlarca etbaı bulunan ve ümmet tarafından imam kabul edilmiş bir şahsiyete böyle bir söz söylemiş olabileceğine inanmıyoruz. Dolayısıyla bu sözün başka birisinin sözüyle karıştırılmış olabileceğini düşünüyoruz. Nitekim Süfyân es-Sevrî'nin, Belâzürî'nin hocası olan İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında yer alan hayat hikâyesinde bu rivayet yer almamıştır. (çev.)

Bana Abdullah b. Sâlih el-İclî anlattı, dedi ki: Süfyân es-Sevrî ve Şerîk kadılık görevini kabul etmeleri için davet edildiler. Onlar da kabul etmediler; bu yüzden hapsedildiler. Süfyân, başlarında bulunan görevliden bir ihtiyacı için evine gitmek üzere kendisine izin vermesini istedi ve döneceğine yemin etti. Nalınlarını bıraktı ve gitti. Fazla geçmeden geri geldi ve nalınlarını aldı. Sonra gitti ve saklandı. Şerîk ise mahkemeye olumlu cevap verdi ve kadılığı kabul etti.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Süfyân es-Sevrî takva sahibi ve fakih bir adamdı. Basra'ya geldi ve orada saklandı. Yine saklandığı yerde vefat etti. Süfyân yatsı vakti defnedildi. Şair şöyle dedi:

Sakındı Süfyân ve kaçtı dini uğruna
Şerîk ise dirhemleri gözetleyen oldu

Bu son mısra, "*Şerîk dinini dirhemlere sattı.*" şeklinde de rivayet edilirdi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Sa'deveyh anlattı. O Ebû Şihâb'dan rivayet etti, dedi ki: Mekke'ye vardım; Süfyân'ın yanına gittim. Süfyân sırt üstü uzanmıştı. Ona selam verdim; bana cevap vermedi. Bunun üzerine, "Senin ailen benimle birlikte sana, içinde yiyecek bulunan bir torba gönderdi." dedim. Hemen doğruldu ve oturdu. Ben ona, "Senin şehrinden bir adam senin yanına geliyor; sana selam veriyor ve sen onunla konuşmuyorsun. Nihayet yemekten söz edince kalkıp oturdun." dedim. Bunun üzerine Süfyân, "Beni kınama ey Ebû Şihâb! Üç günden beri ağzıma bir şey koymuş değilim." dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı, dedi ki: Süfyân'dan sayamayacağım kadar çok şey işittim; şöyle diyordu: "Yanımda ondan daha çok korktuğum hiçbir şey yoktur." Süfyân bu sözüyle hadis rivayetini kastediyordu.

Rivayet edildiğine göre Süfyân, "Keşke yazdığım hadisleri yazmamış olsaydım da ellerim kesilmiş olsaydı." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan nakletti, dedi ki: "Allah murad ettiği kimse için ilim tahsil etmekten daha faziletli bir amel bilmiyorum."

Bana Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Kabîsa anlattı, dedi ki: Süfyân'dan işittim; "*Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey ona aittir."*[417] âyetiyle ilgili olarak şöyle dedi: "*Önümüzde,* ifadesinden maksat ahirettir. "*Arkamızda,* ifadesinden maksat "dünyadır"; "*Ve bunlar arasında,* ifadesinden maksat da için de birinci ve ikinci kere sura üfürülmenin arasıdır."

Dedi ki: Ondan işittim; şöyle diyordu: "Sizin için dünyadan en hayırlı şey müptela olmadığınız şeylerdir. Müptela olduğunuz şeylerin en hayırlısı da elinizden çıkmış olanlardır."

Ahmed dedi ki: Bize Vekî anlattı, dedi ki: Süfyân'dan işittim; şöyle diyordu: "Dünyadaki zühd, tûl-i emele sahip olmamaktır; zühd, sert şeyleri yemek ve aba giymekle değildir."

İbnü'l-Mübârek dedi ki: Süfyân, "Hüzün, görme miktarına göredir." dedi. Süfyân arkadaşlarını kaldırır ve onlara, "Genç iken kalkın ve namaz kılın!" derdi. Ayrıca Süfyân şöyle derdi: "Bir adamın, 'Allah seni faydalandırsın!' veya 'Alllah sana iyilik versin!' şeklindeki sözünden hoşlanmam."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı, dedi ki: Süfyân dirsekleri[418] secde etti. Kendisine, "İbn Ömer bana, 'Hasta olan birisi işaretle kılar.' dedi" dedim. Süfyân, "İbn Abbas, İbn Ömer'den daha fakihtir." dedi.

İbn Mehdî şöyle dedi: Süfyân bir adamın ücretle bir adam yerine hac yapmasını mekrûh görürdü.

Ebû Âsım en-Nebîl şöyle dedi: Süfyân'ın yanına oturduğumuz zaman, "Şüphesiz gündüz, işini yapıyor." derdi.

Ebû Âsım dedi ki: Bize Süfyân haber verdi; dedi ki: "Eskiden adam hadis aramaya çıkmadan önce 20 yıl ibadet ederdi."

Bize Ahmed anlattı. O Abdurrahman b. Mehdî'den, Süfyân'ın "*Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi maddi yönden bolluk içinde görüyorum."*[419]

417 Bu âyetin meâli şöyledir: "(Cebrail, şöyle dedi:) "Biz ancak rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdekiler, arkamızdakiler ve bunlar arasındakiler hep O'nundur." (Meryem, 19/64)

418 Kollarını kast ediyor. Küllü cüzle ifade etmek kabilinden mecazî bir ifadedir. (çev.)

419 Bu âyetin meâli şöyledir: "Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi maddi yönden bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatmacı bir günün azabından korkuyorum." (Hûd, 11/84)

(وَلَا تَنقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُم بِخَيْرٍ) âyetiyle ilgili olarak, "Bu âyet fiyatlara ruhsat veriyor." dediğini rivayet etti.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Kabîsa anlattı. O Süfyân'dan nakletti, dedi ki: "Amellerin en faziletlilerinden birisi de müslümanı sevindirmektir."

Bana Ahmed anlattı. O Ubeydullah b. Mûsâ'dan, o da Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: "Fukaha nezdinde seni şöhret yapmayan ve sefih insanların seni küçümsemediği elbiseler giy." Süfyân ayrıca, "İşlerin en hayırlısı orta olanıdır." derdi.

Ebû Nu'aym şöyle dedi: Süfyân'dan işittim; şöyle diyordu: "İman artar ve azalır."

Süfyân şöyle derdi: "Peygamber'den (sas) sonra bir adamın ismen cennette olacağına şahitlik edilmez."

Yine Süfyân İbn Abbas'ın, "Peygamber'den (sas) sonra [cennetlik olarak] kimseyi zikretmem." dediğini söyledi.

Dediler ki: Süfyân, Abbâd el-Havvâs'a şöyle bir mektup yazdı: "Kuşkusuz sen eğer Allah'tan korkarsan insanlar sana bir şey yapamazlar. Eğer insanlardan korkarsan onlar Allah'tan sana gelecek hiçbir şeyi defedemezler. O halde takvaya ve uzlete yapış. Nefsinle olan meşguliyetin seni başkalarıyla uğraşmaktan alıkoysun. Allah'ın kitabıyla ünsiyet et. Dinini ve takvanı yaşamaya çalış; kalbini ve niyetini ıslah et. Miskinleri sev ve rıfk ile hayrı emret. Eğer senden kabul edilirse Allah'a hamd edersin. Eğer kabul edilmezse nefsine yönelirsin ve onu başkası için perişan etmezsin.

İbn Mes'ûd şöyle derdi: 'Kurtuluş iki şeydedir: Takvada ve akıllı davranmakta… Helak da iki şeydedir: Kendini beğenmişlikte ve ümitsizlikte…' O halde doğru ol ve Allah'tan yardım dile! Vesselam…"

Medâinî Sevrî'den rivayet etti, dedi ki: Denilir ki Allah bir kavme kötülük murad ettiği zaman, onların helak oluşlarını hilelerinin içine koyar.

Süfyân bir adama, "Yaklaş bana; eğer zengin olsaydın seni yaklaştırmayacaktım." dedi.

O şöyle derdi: "Bir adamı seviyorum fakat onu sevdiğimi bilmiyor."

Bir adam Süfyân'a, "Yanıma gel!" dedi. Süfyân, "Eğer sen Benî İcl'den isen yanına gelirim." dedi. Süfyân'ın annesi Benî İcl'dendi.

Süfyân şöyle derdi: "Mal bu zamanda müslümanın silahıdır."

Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî şöyle dedi: Süfyân'ı gördüm; Kâbe'nin etrafında tavaf yapıyordu. Üzerinde uzun ve "Hatar" türü bir şal vardı. Ayrıca üzerinde bir izar vardı; ortası yırtılmış ve iki tarafı birbirine bağlanmıştı. Tavaf ederken sanki ayaklarının arasında inciler görür gibiydim.

Rivayete göre Süfyân şöyle dedi: "Bir mü'minin infak edeceği bir dirhem, hamamı kendisine boşaltmak içi hamam sahibine vereceği bir dirhemden daha büyük sevaplı değildir."[420]

Süfyân kardeşi Mübârek b. Saîd'e şunu yazdı: "Sadede gelince çoluk çocuğuna iyi bak. Ölüm de senin hatırında olsun. Vesselam."

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Ahmed b. Abdullah b. Yûnus'tan, o da Süfyân'dan rivayet etti, dedi ki: Süfyân bir cenaze namazını kıldı. İmam dört tekbir aldı. Sonra beşinci tekbiri almak üzere durdu. Bunun üzerine Süfyân hemen namazdan çekildi ve oturdu.

Ahmed b. Abdullah b. Yûnus dedi ki: Süfyân ile beraber badem, ceviz ve hüşkenânic[421] ile yapılan bir tatlı yedim. Süfyân, "Bunu biz yapmadık; bize hediye edildi." dedi.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Süfyân'dan nakletti, dedi ki: "Bize gelen habere göre "Dâzî" denilen içecek Sind bölgesinin içkisiymiş ve onu sadece fasık insanlar içermiş." Süfyân ayrıca, "Üzüm suyu kaynamaya başlayınca onu içme." dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Ebû Yâkûb el-Halebî'den, o da Atâ el-Halebî'den rivayet etti, dedi ki: Kâbe'yi tavaf ederken Süfyân bana, "Ey Atâ! İnsanlardan sakın. Hatta benden bile sakın!" dedi.

---

420 Süfyân bu sözüyle temizliğin önemine işaret ediyor. (çev.)

421 Hüşkenânic, Farsça bir kelime olup yağ, fıstık ve badem karışımı ile buğday ununda yapılan bir ekmektir. (çev.)

Süfyân, "Âlimler onunla övünsünler yahut sefih insanlar onunla yarışsınlar veya zenginler birbirine benzesinler ya da fakirler onu geçim vasıtası yapsınlar diye ilim öğrenilmez." dedi.

Abdullah b. Mübârek dedi ki: Süfyân'dan işittim; şöyle diyordu: "Bu zaman fazilet talep etme zamanı değil, kendini tutma zamanıdır."

Bana Abdülhamîd b. Vâsi anlattı. O Yahyâ b. Âdem'den rivayet etti, dedi ki: Süfyân es-Sevrî, "Söz gibi insanların nefislerine şifa, ilaç, menfaat ve zarar veren bir şey görmedim." dedi; sonra "*Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar.*"[422] âyetini okudu.

Medâinî dedi ki: Süfyân şöyle dedi: "Birisinden hep hayır görmüşsen, ondan bir şer gördüğün zaman ona karşı hüsnüzanda bulun. Birisinden hep şer görmüşsen de sana bir iyilik yaptığı zaman onu itham etme![423] Çünkü bazen Allah kalpleri çeviriyor."

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Ebû Nu'aym el-Fadl b. Dükeyn'den nakletti, dedi ki: Süfyân bir adamla olan ortaklığı sebebiyle Yemen'e gitti. Orada Ma'mer'e rastladı. Süfyân hicretin 150. veya 151. yılında Yemen'e gitti. Yolda Ma'n b. Zâide ile karşılaştı ve ona görünmemek için saklandı.

Ebû Nu'aym dedi ki: Mü'minlerin Emiri Mehdî Şerîk'e, Hayy'ın iki oğluna, Mis'ar'a ve Süfyân es-Sevrî'ye 2.000'er dirhem tahsis etti. Süfyân dışında hepsi kabul ettiler. Bunun üzerine kendisiyle konuşuldu ve korkutuldu; Süfyân paraları [alıp] kardeşi Mübârek'e verdi. Süfyân kimseden bir şey kabul etmezdi. Eğer kendisine dağıtılmak üzere bir mal verilseydi onu da kabul etmezdi.

Bize Ahmed anlattı, dedi ki: Bize Halef b. Temîm anlattı, dedi ki: Süfyân, "Ben kişinin dünyaya ne kadar hırslı olduğunu, dünya ehline selam vermesinden anlarım." derdi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. Muhammed anlattı. O Süfyân'ın arkadaşı Abdülğaffar'dan rivayet etti, dedi

422 Tâhâ, 20/44.

423 Hem RK nüshasında hem de ZZ neşrinde bu söz (فَاتَّهِمْهُ) "Onu suçla, itham et!" Buna göre cümlenin tercümesi, "Birisinden hep şer görmüşsen de sana bir iyilik yaptığı zaman ona şüpheli yaklaş!" şeklinde olmalıdır. Oysa rivayetin sonunda yer alan (وَقَدْ يُقَلِّبُ اللهُ الْقُلُوبَ) "Bazen Allah kalpleri çevirir." sözünden anlıyoruz ki bu kelime (فَلاَ تَتَّهِمْهُ) "Onu suçlama, itham etme!" şeklinde olmalıdır. Biz çeviriyi buna göre yaptık. (çev.)

ki: Bir adam Mekke'de Süfyân'ın yanına geldi ve "Ey Ebû Abdullah, Şam'a gitmek istiyorum. Benim için Ebû Amr el-Evzâî'ye bir mektup yaz da beni ona tavsiye et!" dedi. Süfyân, "Peki, yazacağım. Ancak onu görebileceğini sanmıyorum. Ben meleklerden bir meleğin Şam'a inip ruhunu oradan alıp yukarı çıkardığını gördüm. Tahminime göre Ebû Amr el-Evzâî vefat etti." dedi. Dedi ki: Adam yola çıktı. Şam'ı görmeye başlayınca Evzâî'nin vefat haberi kendisine geldi.

Bana Ahmed anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. Muhammed anlattı. O Muhammed b. Yûsuf'tan rivayet etti, dedi ki: Bedevilerden bazı dilenciler Mekke yolunda Süfyân'ın başına toplandılar. Süfyân onlara sofrasındaki yiyeceklerden verdi. Bedeviler Süfyân'ın başına üşüştüler. Süfyân, "Allah Ebû Câfer'i Mansûr'u sizin yüzünüzden hayırla mükâfatlandırmasın!" dedi.

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Halef b. Temîm'den rivayet etti, dedi ki: Süfyân şu beyitlerle misal getirirdi:

Ey Tarîf! Bulandırmış hayatın tadını
Korkutan ölümün ve kabirlerin zikri
Kulların elde ettiği kötü dünya
Yaşlandı, Hanzale'nin şırasından daha çirkin biçimde
Ve zamanın kızları, hala ona dalmış duruyorlar
Tıpkı kayanın yıkılması gibi feci haller var içinde

Bana arkadaşlarımızdan biri, Ali b. Ca'd'ın kendisine şunu haber verdiğini anlattı: Süfyân aşağıdaki şiiri misal verirdi. Denildiğine göre şiir İbn Şübrüme'nin ya da babası Şübrüme'nindir:

Bizim sakındığımız bu dünya
Sa'd'ın ve İbn Mes'ûd'un kavline göre
Eğer hayat sahiplerine devam ederse, üzülmeyiz
Bizden birisinin ölümüyle, sevinmeyiz birisinin doğumuyla

Fudayl b. Dükeyn şöyle dedi: Mü'minlerin Emiri Ebû Câfer Mansûr Süfyân'ı davet etti; ona mührünü verdi ve "Sen bizim âdil davranmadığımızı söylüyorsun; al kapımızın ardında sen adaletle hükmet!" dedi. Süfyân bunu kabul etmedi.

Süfyân Basra'da iken arkadaşlarından birisini sordu. Kendisine, "O Şerîk'in bazı işlerine bakıyor." denildi. Sonra adam onun yanına geldi. Süfyân onu görünce, "Kur'ân'dan ve ilimden sonra sen Şerîk'in işlerine mi bakıyorsun?" dedi. Adam "Yaşlandım ve borcum çoğalmaya başladı." dedi. Süfyân, "Üzerinde borcun olduğu halde ölmen, Şerîk'in meselelerine bulaşıp da o borcu ödemenden bana daha sevimlidir." dedi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Süfyân es-Sevrî hicretin 161. yılında Basra'da vefat etti. Künyesi "Ebû Abdullah" idi.

Vâkıdî şöyle dedi: Süfyân hicretin 97. yılında dünyaya geldi.[424]

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Benî Sevr, Ribâb'dan çıktı; o zaman Basra'da onlardan hiçbirisi yoktu.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Benî Sevr'den birisi de kendisinden hadis rivayet edilen *Nüseyr b. Zü'lûk*'tur.

Müzeyne'nin Nesebi

Onlar Amr b. Üdd'ün torunlarıdır.

Amr b. Üd b. Tâbiha'nın *Osman* ve *Evs b. Amr* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Müzeyne bt. Kelb b. Vebere'dir ve anneleriye bilinirler.

Osman b. Amr b. Üdd'ün *Lâtım*, *Addâr*, *Heyâve* ve *Efrek b. Osman* adlarında çocukları vardı. Bunların annesi Kays b. Aylân b. Mudar'ın kızıdır.

Lâtım b. Osman b. Müzeyne'nin *Hüzme*, *Sa'd* ve *Ceres b. Lâtım* adlarında çocukları vardı.

Hüzme'nin *Sevr* ve *İmrân b. Hüzme* adlarında çocukları vardı.

Sevr b. Hüzme b. Lâtım'ın *Sa'lebe*, *Abd* ve *Âmir b. Sevr* adlarında çocukları vardı.

Sa'lebe b. Sevr'in *Helâve*, *Abdullah* ve *Şeybân b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

Helâve b. Sa'lebe'nin *Mâzin*, *Kurre* ve *Hâlife b. Helâve* adlarında çocukları vardı.

424 Süfyân es-Sevrî'yle ilgili haberler burada sona erdi. (ed.)

Mâzin b. Helâve'nin *Nadle*, *Subh*, *Hâris*, *Nüheyk*, *Kilâb* ve *Kurre b. Mâzin* adlarında çocukları vardı. Bunlar, Resûlullah'ın (sas) kendisine [toprak] tahsis ettiği Bilâl b. Hâris el-Müzenî'nin ailesidirler.

[Bilâl b. Hâris el-Müzenî][425]

Bize Kâsım b. Sellâm anlattı, dedi ki: Bize İshak b. İsa anlattı. O Mâlik b. Enes'ten, o Rebîa'den, o da bazı âlimlerinden rivayet etti, dediler ki: Resûlullah (sas) Fura taraflarında bulunan madenleri Bilâl b. Hâris el-Müzenî'ye tahsis etti.

Bize Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm anlattı, dedi ki: Bize Ebû Nu'aym b. Hammâd anlattı. O Abdülazîz b. Muhammed'den, o Rebîa b. Ebû Abdurrahman'dan, o Hâris b. Bilâl b. Hâris el-Müzenî'den, o da babası Bilâl'den yaptığı rivayete göre Resûlullah (sas) Akîk'in tümünü kendisine tahsis etmişti.

Bana Amr b. Muhammed en-Nâkıd ve İbn Sehm el-Entâkî anlattılar, dediler ki: Bize Heysem b. Cemîl el-Entâkî anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebû Mekîn'den, o da Bilâl b. Hâris el-Müzenî'nin mevlâsı Ebû İkrime'den rivayet etti, dedi ki: Resûlullah (sas), Bilâl'e içinde dağ ve maden bulunan bir arazi tahsis etti. Benî Bilâl'in çocukları o arazinin bir kısmını Ömer b. Abdülazîz'e sattılar. İçinde bir veya iki maden çıktı. Bunun üzerine Benî Bilâl, "Biz sana tarla sattık, maden satmadık." dediler. Sonra Resûlullah'ın (sas) kendileri için bir hurma çubuğuna yazdığı mektubu getirdiler. Ömer b. Abdülazîz mektubu öpüp gözüne sürdü ve yardımcısına, "Burada çıkan ürüne ve yaptığın masrafa bak. Masrafı çıkar ve fazlasını onlara geri ver." dedi.

Bize Hüseyin b. Ali el-İclî anlattı. O Yahyâ b. Âdem'den, o Yezîd b. Abdülazîz'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Ömer b. Hattâb, Akîk'in aşağısından yukarısına kadar olan kısmını Bilâl'e tahsis etti.

Bilâl b. Hâris'in künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Hicretin 60. yılında, 80 yaşlarında vefat etti. Bilâl, Eş'ar ve Ecred adlarındaki iki dağda kalıyor ve sık sık Medine'ye geliyordu. Onun oğlu Hassân b. Bilâl Basra'daydı.

425 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanında "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Subh b. Mâzin b. Helâve'nin *Hâris*, *Huveyris* ve *Nâşire b. Subh* adlarında çocukları vardı. Onların annesi Sübey'a idi ve onunla bilinirlerdi.

Benî Subh'tan birisi *Ma'kıl b. Sinân b. Nubeyşe b. Sülmâ b. Selâmân b. Nu'mân b. Subh*'tur. Resûlullah (sas) ona bir tarla tahsis etmişti.

Şâir Züheyr b. Ebû Sülmâ

Benî Hâris b. Mâzin b. Helâve'den birisi de şâir *Züheyr b. Ebû Sülmâ*'dır.[426] Ebû Sülmâ'nın adı Rebîa b. Rebâh b. Kurt b. Hâris b. Mâzin b. Helâve b. Sa'lebe'dir. Züheyr'in *Ka'b b. Züheyr* ve *Büceyr b. Züheyr* adlarında iki şair oğlu vardı. Züheyr'in babası Rebîa'nın dayısı Benî Mürre b. Gatafân'dan idi. Onun adı Es'ad b. Gadîr b. Sehm b. Mürre b. Avf b. Sa'd b. Zabyân'dır.

Es'ad, Tay kabilesine baskın yapmak için Benî Mürre ile birlikte yola çıktı. Yanlarında Ebû Sülmâ da vadı. Bazı develer ve mallar ele geçirdiler ve topraklarına döndüler. Bunun üzerine Rebîa Ebû Sülmâ, dayısı Es'ad'e ve oğlu Ka'b b. Es'ad'e, "Bana hissemi ayırın ve bana verin." dedi. Ancak Es'ad ve oğlu bunu reddettiler ve hakkını vermediler. Gece kararınca annesine, "Vallahi ya kalkıp bu develerden birine binip üstünde oturacaksın ya da -boynunu kastederek- küpelerinden aşağı kısmına vuracağım." dedi. Bunun üzerine annesi bir devenin hörgücüne bindi. Ebû Sülmâ annesini ve deveyi getirip kavmine geldi. Gelirken şöyle diyordu:

Yazıklar olsun yaşlı kadının develerine
Ben onlara ve onlar bana yaklaştığında
Sanki ben küçükbaşlı bir cin idim

Yine şöyle demişti:

Çıkaracaksın uzaklaştırılmış deveyi
Es'ad ve oğlu Ka'b'ın yanından
Kavimlerinin mallarını yiyen bu iki kişi
Toy kuşunun hurma tomurcuğunu yemesi gibi

426 RK nüshasının hâmişinde "Ka'b'in babası Züheyr b. Ebû Sülmâ" kaydı yer almaktadır.

Sonra Züheyr'in babası bir müddet durdu. Ardından, Benî Zabyân'a saldırmak üzere Müzeyne'nin yanına geldi. Müzeyne Gatafân toprağına bakınca onlardan korkmaya başladılar. Aralarına uğursuzluk girdi ve Ebû Sülmâ'yı yalnız bıraktılar. Bunun üzerine şöyle dedi:

Kim satın alır bir atı, yaptığı gazanın bir kârı olarak
Ve sahibinin, düzlüğe inmesini engelleyen bir atı

Şair diyor ki: Ben atımı satıyorum. Bu at aşiretimi kavmin üzerine götürdü. Fakat düzlüğe inmeyip geri çekildiler. Daha sonra Ebû Sülmâ Gatafân'a geldi ve onların içinde kaldı.

Abdullah b. Abbas şöyle dedi: Ömer b. Hattâb bana, "Bana en meşhur şairlerinizden birisinin şiirini oku!" dedi. Ona, "O kimdir?" dedim. Ömer, "O Züheyr'dir." dedi. Ben Ömer'e, "O neyle böyle meşhur olmuştur?" dedim. Ömer şöyle dedi: "O sözü anlaşılmaz hale getirmezdi. Garip kelimeleri aramaz ve sadece kişilerde bulunabilecek şeylerle adamı methederdi."

Bana Müzeyne'den bir şeyh anlattı, dedi ki: Bir gün Ebû Sülmâ oğlu Züheyr'e şöyle dedi: "Ey oğlum! Mizah dostluğun sövgüsüdür. Neredeyse mizah az daha öfke olacaktı. Sakın mizah yapma; ya hafife alınırsın ya da dostunun düşmanlığını kazanırsın. Her zaman işlerin orta olanını tercih et. Çünkü uç kısımları muhteliftir."

Ka'b b. Züheyr[427]

Ka'b b. Züheyr (ra) Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Resûlullah (sas), daha sonra Muaviye'nin kendisinden 20.000 dirheme satın aldığı bir hırkayı ona giydirdi. O halifelerin hırkasıydı. Denildiğine göre Mü'minlerin Emiri Ebü'l-Abbâs, hırkayı Hristiyan bir kavimden satın aldı. Onu onlara giydirmişti ve o hırkayı Hristiyanlar için bir güvence vesilesi yapmıştı.

Ka'b b. Züheyr Resûlullah'ı methetti. Bundan önce Ka'b, kendisinden Resûlullah'ı hicveden bir şeyin onun kulağına gelmiş olduğunu duymuş ve korkmuştu. Bu yüzden Resûlullah'ı (sas) metheden uzun kasidesinde şöyle dedi:

427 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Resûlullah beni tehdit etmiş, bana haber verildiğine göre
Oysa Resûlullah'ın yanında af umulur

Ukbe b. Ka'b de şairdi. Ona "el-Mudarrab" deniliyordu. Çünkü Ukbe, Benî Esed'den bir kadına âşık olmuştu. Kadının kardeşi ona birkaç kılıç darbesi indirdi fakat ölmedi ve kendisine diyet verildi. Bunun üzerine şöyle dedi:

Ve Vedy kabilesi, herkes bilir ki o
Kerim biridir; develeri sevdiğini bilmiyorum

Ukbe b. Ka'b b. Züheyr'in *Avvâm* adında bir oğlu vardı. Avvâm, "Aynâ" adında bir ümmü veleddendi. Bir de *Şebîb* adında, Arap bir anneden doğma bir oğlu da vardı.

Avvâm şairdi. Kendisi Benî Abs'ın Benî Milâs kolundan Sevdâ adında bir kadınla konuşuyordu. Bir gün kadının Hayyân adında bir kardeşi geldi ve Avvâm'ı tehdit etti. Ancak Avvâm Hayyân'a saldırıp onu dövdü ve yere düşürdü. Benî Milâs da Avvâm'ı yakaladılar. Sonunda Avvâm'ın kardeş Şebîb geldi ve "Ben sizin için ona kefil olayım mı?" dedi. Hayyân'ın bir yakını, "Ey Şebîb, bunu kan temizler." dedi. Şebîb, "Ben kan açısından daha temiz ve nefis olarak da daha şerif sayılırım." dedi. Bunun üzerine Şebîb'in kefaletiyle Avvâm'ı serbest bıraktılar. Fakat Hayyân henüz vefat etmemişti. Hayyân vefat edince Şebîb'i "Nedâd" denilen bir tepeye götürdüler. Hayyân bir ümmü veleddendi. Şebîb kızına şöyle demeye başladı:

Korkuyorum, ey Uleyye, sizin için korkuyorum
Her taraftan gelen, dehrin hadiselerine karşı
Koydu seni baban, korkulan bir geçitte
Ve toplamadı, savaşçının alet edevatlarını

Yine şöyle dedi:

Bırak beni kızım, müptela oldum bir sabra ve bir iffete
Müsamaha ediyorum yarın, arkadaşım olan ölüm için
Görüyorum ki sen yarın ne olacağını bilmiyorsun
Yarının ne getireceğini de bilmiyorsun; bırak beni artık
Korkmuyorum, ölümümün esir olarak gerçekleşmesinden
Ne de katlimin, bir câriyenin oğlunun katline karşılık olmasından

Avvâm da şöyle dedi:

Cezalandıracağım namluyu; Benî Milâs'ın namlusunu
Nedâd gününe karşı, uzun olacak günlerde
Bileceksin ey Şebîb, kılıcımın belâsını
Ve korkuya alıştırmadığım bir kalbi
Sanki Benî Milâs'ın namlusunun kılıçları
Aceleyle meşrefî kılıç oluyor ya da Hilâl
Keşke yer götürseydi, beni onlara
Onlar senin sağına-soluna bukağı taktıklarında

Ebû Sülmâ'nın ailesinden Attâf adında bir adam Abdülmelik b. Mervân'ın yanına gidip ondan yardım istedi. Abdülmelik öldürülmüş bir kişinin karşılığında öldürülmüş bir adamı [diyet] kabul edip sorunu çözdü. Züheyr b. Ebû Sülmâ ve çocukları, Benî Abdullah b. Gatafân'ın içinde sayılırlardı. Çoğu zaman onlar Gatafân'a nispet edilirlerdi.

Abd b. Sevr b. Hüzme'nin *Ka'b* ve *Üdeyye b. Abd* adlarında çocukları vardı. Onlar şair olan Ali b. Vehb'in ailesidirler.

Hişâm İbnü'l-Kelbî dedi ki: Yine işittiğime göre onlar Üdeyye b. Ka'b b. Abd b. Sevr ve Raîş b. Abd b. Sevr'dir.

Ka'b b. Abd b. Sevr'ın *Hubşiyye*, *Helâve*, *Üdeyye*, *Ku'ayb*, *Kelefe* ve *Fülfüle b. Ka'b* adlarında çocukları vardı.

Nu'mân b. Amr

Onlardan birisi *Nu'mân b. Amr b. Mukarrin b. Âiz b. Meycâ b. Hüceyr b. Nasr b. Hubşiyye b. Ka'b*'dır. Nu'mân sahâbedendir. Ömer onu Kesker ve Cûhâ'ya vali tayin etmiştir. Sonra onun Fâris bölgesindeki Nihâvend savaşlarında komutan yaptı. Nu'mân gazaya çıkan müslümanların başındaydı. Nihâvend'de şehit oldu. Ömer (ra) onun için ağladı. Cebel'deki "Nu'mân'ın Köprüleri" ona nispet edilir. Künyesi "Ebû Amr" idi.

Kardeşi *Süveyd b. Amr b. Mukarrin* de onunla birlikte şehit oldu. Süveyd'in künyesi "Ebû Adî" idi.

Süveyd'in çocuklarından birisi de ondan hadis rivayet eden oğlu *Muâviye b. Süveyd*'dir.

Bana Muhammed b. Sa'd anlattı. O Vâkıdî'den, o İshak b. Yahyâ b. Talha'dan, o da Mücâhid'den rivayet etti, dedi ki: "*el-Bekkâûn*" (ağlayanlar) diye bilinenler, Benî Mukarrin'den olup yedi kişiydiler.

Vâkıdî şöyle dedi: Onların Hendek Savaşı'nda hazır bulunduklarını, bana söyleyenlerden işittim.

Vâkıdî dedi ki: *Amr b. Âmir el-Müzenî*,[428] Benî Âmir b. Lüey'in anlaşmalısıydı. Künyesi "Ebû Abdullah" idi. Kendisi Hendek Savaşı'na katılmıştı. Bu zat, Bekkâûndan birisi olup kadim müslümanlardandır. Sonra Muâviye zamanında vefat etti.

Onlardan birisi de *Ma'bed b. Huleyd*[429] *b. İsebe b. Süleym b. Berdevîh b. Kelefe b. Ka'b*'dir. Ma'bed Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır.

Bir de şair olan *Abdüluzzâ b. Vedî'a b. Hurrâk b. Lüey b. Ka'b b. Abd b. Sevr b. Hüzme* vardı.

Ma'kıl b. Yesâr b. Abdullah

Onlardan birisi de *Ma'kıl b. Yesâr*[430] *b. Abdullah b. Mu'abbir b. Hurrâk b. Lüey b. Ka'b b. Abd*'dır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Resûlullah'ın (sas) ashâbındandır. Ziyâd b. Ebû Süfyân Basra'da Ma'kıl'ın nehrini kazmış ve onu Abdurrahman b. Ebû Bekre'nin veya bir başkasının eski nehrinin üzerine icra etmişti. Kazı işini bitirip açmak isteyince Ma'kıl b. Yesâr'a haber gönderdi ve nehri onun dualarıyla açtı. Çünkü Ma'kıl Resûlullah'ın (sas) ashâbındandı.

Kahzemî anlattı, dedi ki: Ziyâd bir adama 1.000 dirhem verdi ve ona, "Dicle'ye yetiş ve nehrin sahibinin kim olduğunu sor. Eğer bir adam, 'O Ziyâd'ın nehridir.' derse 1.000 dirhemi ona ver." dedi. Adam Dicle kıyısından Avrâ'ya kadar gitti ve döndü. Adam Ziyâd'a, "Kime rastladıysam 'Ma'kıl'ın nehridir.' diyordu." dedi. Bunun üzerine Ziyâd, "*Bu Allah'ın*

428 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.
429 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.
430 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

fazlıdır; istediğine verir."[431] dedi. Bazılarına göre nehrin kazıma işi Ma'kıl b. Yesâr'ın eski nehrinin üzerine iki eliyle cereyan etti. Ancak birinci görüş daha sağlamdır. Bir de "Ma'kıl'ın hurmaları" da ona nispet edilirdi. Çünkü o hurmalar, ilk olarak o nehir üzerindeki arazilerde yetişmeye başladı.

Ma'kıl b. Yesâr Muâviye zamanında ve Ubeydullah b. Ziyâd'ın, babasından sonraki valiliği sırasında vefat etti. Ma'kıl Basra'ya gelmişti.

Ma'kıl, kız kardeşinin eski kocasına geri varması için onu zorlamıştı. O sırada kadın başka bir kocayla evlenmişti. Sonra adam onu boşamıştı. Bunun üzerine, "*Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle (yeniden) evlenmelerine engel olmayın.*"[432] âyeti nazil oldu.

Caras b. Lâtım b. Osman b. Amr b. Üdd'ün *Luhay b. Caras* adında bir çocuğu vardı.

Onlardan birisi de *Şüreyh b. Damura*'dır.[433] Şüreyh, ilk defa Müzeyne'nin zekâtını Resûlullah'ın (sas) yanına getiren kişidir.

Abdullah b. Sa'lebe b. Sevr b. Hüzme b. Lâtım'ın *Adî*, *Amr*, *Becâle*, *Lüey* ve *Ayş b. Abdullah* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Sinân b. Meşnû b. Umeyr b. Ubeyd b. Zeyd b. Ravâha b. Zebîbe b. Âmir b. Adî b. Abdullah b. Sa'lebe*'dir. Nu'mân b. Mukarrin bu zatı yerine vekil olarak görevlendirdi, sonra Nihâvend'e gitti. O zaman Nu'mân Kesker ve Cûhâ'nın başındaydı.

Âmir b. Sevr b. Hüzme'nin *Avf* ve *Abâye b. Âmir* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Atıyye b. Mükeddem b. Ukayl b. Vehb b. Amr b. Mürre b. Avf b. Âmir b. Sevr*'dir. Atıyye Hicâz'da şerif bir insandı.

İmrân b. Hüzme b. Lâtım'in *Amr b. İmrân* adında çocuğu vardı.

Amr'ın *Hucr*, *Mürre* ve *Mâzin b. Amr* adlarında çocukları vardı.

---

431 Mâide, 5/54.
432 Bakara, 2/232.
433 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Hucr'un, *Kays b. Hucr* adında çocuğu vardı.

Mürre b. Amr b. İmrân'ın *Gıyâs b. Mürre* adında çocuğu vardı.

Gıyâs'ın *Kâhin b. Gıyâs* adında çocuğu vardı. Kâhin Cezîre'de doğdu. Bir de *Haffâf*, *Abdüfehm*, *Hanzale*, *Mâlik* ve *Fecr b. Gıyâs* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Bişr b. İsme b. Musâd b. Câbir b. Abdünühm b. Gıyâs b. Mürre b. Amr b. İmrân b. Hüzme*'dir. Sıffîn'de Ali'nin (as) yanında savaştı. Kendisi süvariydi.

Bir de şair olan *Musâfi' b. Amr b. Zühre b. Vâhib b. Abdünühm b. Gıyâs* vardı.

Addâ b. Osman b. Müzeyne'nin *Muâviye* ve *Sa'd b. Addâ* adlarında çocukları vardı.

Muâviye b. Addâ'nın *Sa'sa'a b. Muâviye* adında bir çocuğu vardı.

Sa'sa'a'nın *Amr*, *Âmir* ve *Nâşire b. Sa'sa'a* adlarında çocukları vardı.

Amr b. Sa'sa'a'nın *Bağîd b. Amr* adında bir çocuğu vardı.

Sa'd b. Addâ'nın *Âmir b. Sa'd* ve *Züeyb b. Sa'd* adlarında çocukları vardı.

Âmir b. Sa'd b. Addâ'nın *Sa'd b. Âmir* adında çocuğu vardı.

Sa'd'ın *Kurâse b. Sa'd* adında çocuğu vardı.

Züeyb b. Sa'd b. Addâ'nın *Sa'lebe* ve *Rezâh b. Züeyb* adlarında çocukları vardı.

Huzâî b. Abdünühm[434]

Onlardan birisi *Huzâî b. Abdünühm b. Afîf b. Suhaym b. Rebîa b. Addâ b. Sa'lebe b. Züeyb*'dir. Müzeyne'nin putunu kıran zat budur. Sonra müslüman olarak Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Huzâî, Resûlullah'ın (sas) ganimetlerinin başındaydı.

434 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Bir de kardeşi *Muğaffil* ve Muğaffil'in oğlu *Abdullah b. Muğaffil*[435] vardı. Muğaffil müslüman olduğu zaman Resûlullah (sas) onu Ezd kabilesinden bir kadınla evlendirdi.

Ebü'l-Yakzân dedi ki: Ömer, Abdullah b. Muğaffil'e bir görev vermişti. Abdullah Basra'da vefat etti. Ebû Berze el-Eslemî'nin, cenaze namazını kıldırmasını vasiyet etmişti.

Ma'n b. Evs

Onlardan birisi de *Ma'n b. Evs b. Nasr b. Ziyâd b. Es'ad b. Esham b. Rebîa b. Addâ b. Sa'lebe b. Züeyb*'dir. Aşağıdaki beyitler, onun lâmiye olan [sonu lâmla biten] kasidesinden alınmıştır.

Yemin olsun ömrüne, bilmiyorum ve korkuyorum
Hangimizin önce, ölüme koşacağını
Benimle ilişkiyi kestiğinde, sağ elin kesilir bu dünyada
Bak bakayım, hangi avuç değişir
Döndüğü zaman nefsim, bir şeyden
Dehrin sonuna kadar neredeyse, sevgiyle kabul etmez onu

O yine şöyle diyendir:

Eğer bakmak istersen [bak] görürsün keçiyi sağanı oturmuş olarak
Onların [develerin] sağanını da ayakta ve uzanmış olarak görürsün

Şiirde geçen ayakta olanlardan maksat, develeri sağanlardır.

Ma'n b. Evs, Saîd b. Âs b. Saîd b. Âs b. Ümeyye'yi methetmiştir. Bir gün Ma'n Basra'ya girdi. Leylâ isminde amcasının bir kızıyla evlendi. Onu kendi memleketine götürmek için kadından izin istedi. Kadın ona izin verdi. Ancak Ma'n onu götürmeyi geciktirdi. Kadın bir hayvana binerek onun yanına gitti. Onu kıldan yapılmış giysiler ve yün bir cübbe içinde gördü. Kadın ona, "Beni ona çekmeye çalıştığın senin kaliteli yaşayışın bu mu?" dedi. Ma'n şöyle dedi: "Eğer bahar gelir de sümbül ve lavanta çiçeklerini görürsen hoş olan yaşayışı o zaman görürsün." dedi. Kadın istedi; adam temizlenip yeni giysiler giydi. Daha sonra kadın Basra'ya geri döndü. Ma'n onu boşadı ve pişman oldu.

435 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Bişr b. Muhtefiz b. Osman[436]

Onlardan birisi de *Bişr b. Muhtefiz b. Osman b. Bişr b. Evs b. Nasr b. Ziyâd b. Es'ad b. Esham b. Rebîa b. Addâ b. Sa'lebe b. Züeyb*'dir. Onlar Horasan'a yerleşmişlerdi. Bişr b. Muhtefiz, Ebü'l-Muhtâr Yezîd b. Kays b. Yezîd b. es-Sa'v tarafından Ömer b. Hattâb'a gönderdiği kasidesinde şikâyet edilenlerden birisiydi. Şöyle demişti:

Haccâc'a haber yolla da bildir ona hesabını
Ayrıca Cez'e ve Bişr'e de haber gönder

Şiirde geçen Bişr'den maksat Bişr b. Muhtefiz'dir.

Ömer onun malını bölüştü. Bişr b. Muhtefiz Ahvâz'ın Cündisâbûr kazasında yöneticiydi. Resûlullah'ın (sas) sohbetinde bulunmuştur. Ömer b. Hattâb'ın (ra) yanında şikâyet edildi. Şikâyete göre Bişr yüksek bir yerde kendisine bir mescit inşa etmişti. İpek elbise giyiyor ve acemlerin yaptığı gibi kendisine kürdan ediniyordu. Ömer b. Hattâb onu ifadeye çağırdı. Bişr şöyle dedi: "Mescide gelince ben onu bir evin üzerinde inşa ettim. Çünkü bulunduğumuz beldede domuzlar çoktur. Onların Mescide girmelerinden endişe etim. İpekli elbiseye gelince, o güzel ve kalıcı bir elbisedir. Kürdanlara gelince, ben dişleri aralıklı bir insanım. Yemek dişlerimin arasında kalıyor. Ben de bu kürdanla çıkarıyorum." Ömer bunun üzerine sustu ve bunlar onun için bir değişikliğe sebep olmadı.

Bişr'in iki oğlu vardı. *Osman b. Bişr b. Muhtefiz* ve *Abdurrahman b. Bişr*… Abdullah b. Zübeyr Abdullah b. Hâzim'i Horasan'a tayin etmişti. Emevilerin valisi Süleyman b. Mersed Horasan'dayken Abdullah b. Zübeyr valisini ve onun için yazdığı kararnameyi gönderdi. Benî Sa'd b. Mâlik b. Dabîa b. Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe'den birisi olan Süleyman b. Mersed, "Vallahi Abdullah b. Zübeyr, üzerine ittifak edilen bir halife değildir. O ancak Kâbe'ye sığınan bir adamdır." dedi ve Abdullah b. Zübeyr'in valisi Abdullah b. Hâzim'e karşı savaştı. Ancak Abdullah savaşı kazandı ve Süleyman b. Mersed öldürüldü. Onu, Kays b. Âsım es-Sülemî öldürdü ve kafasını kesti. Hezimete uğramış olarak kaçan Süleyman'ın adamları, Tâlekân'da bulunan kardeşi Amr b. Mersed'in yanına geldiler. İbn Hâzim

436 RK nüshasının hâmişinde bu ismin yanına "rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

onun üzerine de gitti ve onu da öldürdü. Abdullah b. Hâzim, oğlu Muhammed b. Abdullah'ı Herât'a tayin etti. Benî Temîm Herât'a saldırdı ve Muhammed b. Abdullah b. Hâzim'i öldürdüler. Onun babası Abdullah ise Amr b. Mersed'le savaşırken Osman b. Bişr b. Muhtefiz'i Tâlekân'da yakaladı ve boynunu vurarak onu öldürdü. Deniliyor ki: Abdullah Osman b. Bişr'i ve kardeşi Abdurrahman'ı da yakalamış ve her ikisini de öldürmüştü.

Abdülmelik, Abdullah b. Hâzim'e mektup göndererek onu Horasan'a vali tayin ettiğini bildirdi. Fakat Abdullah b. Hâzim, mektubu elçisine verip yok etmesini emretti. Sonra, "Resûlullah'ın (sas) havarisinin oğluna biat ettiğim halde biatimi bozup onun kovduğu adama biat ederek Allah'a kavuşmak istemiyorum." dedi. Bunun üzerine Abdülmelik b. Mervân Bükeyr b. Vesâc'a mektup göndererek onu Horasan'a vali tayin etti. Bükeyr, Abdullah b. Hâzim'e muhalifti ve onunla savaştı; Abdullah öldürüldü. Onu, Vekî b. Devrakıyye öldürdü. Bükeyr Abdullah b. Hâzim'in başını getirip Abdülmelik b. Mervân'a gönderdi. İbn Hâzim'in de elleri kesilerek Osman b. Bişr b. Muhtefiz'e [ailesine] gönderildi.

Evs b. Müzeyne'nin *Süleym b. Evs* ve *Âmir b. Evs* adlarında çocukları vardı.

Süleym'in *Muhârib* ve *Sa'lebe b. Süleym* adlarında çocukları vardı.

Muhârib'in *Hulme b. Muhârib* adında çocuğu vardı.

Hulme'nin *Hâlid* ve *Şeybân b. Hulme* adlarında çocukları vardı.

Sa'lebe b. Süleym b. Evs'in *Ubâde*, *Zabyân* ve *Abdullah b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

İyâs b. Muâviye[437]

Onlardan birisi de *İyâs b. Muâviye b. Kurre b. İyâs b. Hilâl b. Riâb b. Ubeyd b. Sev'e b. Sâriye b. Zabyân b. Sa'lebe b. Süleym b. Evs b. Müzeyne*'dir. İyâs b. Hilâl Peygamber'in (sas) ashâbındandı. İyâs b. Muâviye'nin annesi ümmü veled idi. İyâs'ın künyesi "Ebû Vâile" idi. Onun babası Muâviye b. Kurre Basra'nın en iyi adamlarındandı. Onun künyesi "Ebû İyâs" idi.

437 RK nüshasının hâmişinde "İyâs b. Mua'viye el-Kâdî" şeklinde bir kayıt vardır.

Ebü'l-Hasan el-Medâinî dedi ki: İyâs b. Muâviye kadılık yapan ve fakih olan bir adamdı. Aynı zamanda ferasetli ve hata yapmayan bir iz sürücüydü [kâif]. Ömer b. Abdülazîz onu kadı olarak tayin etmişti. Ömer b. Abdülazîz, Şam halkından bir adam göndererek İyâs ile Benî Abdullah b. Gatafân'dan olan Kâsım b. Rebîa el-Havşî'yi bir araya getirmesini ve onların en âlim olanını kadılığa tayin etmesini emretti. Adam Basra'ya geldi ve ikisini bir araya getirdi. Bunun üzerine İyâs Şamlı adama, "Ey adam, beni ve Kâsım'ı, bu şehrin iki fakihi olan Hasan'a ve İbn Sîrîn'e sor. Onlar kimi sana tavsiye ederlerse onu tayin et." dedi. Kâsım, Hasan'ın ve İbn Sîrîn'in yanına gelip giderdi. Ancak İyâs onların yanına gelmiyordu.

Kâsım, "Hayır, bizi onlara sorma. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki İyâs benden daha efdal, daha fakih ve kadılığın ahkâmını benden daha fazla bilmektedir. Eğer ben senin yanında sözü tasdik edilen biriysem benim sözümü kabul etmen gerekir. Eğer ben kezzâb isem, beni kadılığa tayin etmen senin için helal değildir." dedi. Bunun üzerine İyâs Şamlı adama, "Sen bir adam getirdin ve onu cehennemin kenarına koydun. O da yalan yere yemin ederek kendisini ateşten kurtardı. Böylece yalanından dolayı istiğfarda bulunacak ve korktuğu şeyden de kurtulmuş olacak." dedi. Bunun üzerine Şamlı adam, "Ben bunu düşündüğüm zaman seni tayin edeceğim." dedi ve İyâs b. Muâviye'yi Basra kadılığına tayin etti. İyâs bir yıl boyunca Basra'nın kadılığı yaptı. Sonra kaçtı.

Medâinî dedi ki: İyâs, hüküm kendisine açıkça görününce hemen imzalar ve tehir etmezdi. Bir gün kendisine, "Sende dört haslet vardır: Çirkinlik; çok konuşmak, nefsini beğenmek ve hüküm vermekte acele etmek…" denildi. İyâs şöyle dedi: "Çirkinliğe gelince, o bana ait bir iş değildir. Çok konuşmaya gelince, doğru mu konuşuyorum, yoksa yanlış mı?" dedi. Oradakiler, "Doğru konuşuyorsun." dediler. Bunun üzerine İyâs, "O zaman doğruları çoğaltmak azaltmaktan daha iyidir. Nefsini beğenmişliğime gelince, bende gördükleriniz hoşunuza gidiyor mu?" dedi. Oradakiler, "Evet, hoşumuza gidiyor." dediler. Bunun üzerine İyâs, "Benim kendi nefsimi beğenme hakkım sizden daha fazladır. Aceleyle

hüküm verdiğim yolundaki sözünüze gelince, bunlar kaç tanedir acaba?" dedi ve eliyle beşi gösterdi. Onlar, "Beş tanedir." dediler. İyâs, "Asıl siz acele ettiniz!" dedi. Onlar da "Bu durum, gecikmemizi gerektirmeyecek kadar açıktır." dediler. İyâs, "Ben hükmü açıkça gördüğümde, onun infazını ne yavaşlatır ne de tehir ederim." dedi.

Bana Abdullah b. Sâlih el-Mukrî anlattı. O İbn Künâse'den rivayet etti, dedi ki: Ömer b. Hübeyre, Yezîd b. Abdülmelik zamanında Irak'a tayin edilince İyâs'ı Basra kadılığını yapmaya davet etti; İyâs kabul etmedi. Bu yüzden ona birkaç kırbaç vurdu ve zorla onu Vâsıt şurtasının başına getirdi.

Dediler ki: İki adam karşılaştılar. Birisinin üzerinde bir şal, diğerinin üzerinde Enbecânî bir cübbe vardı. -Şal daha değerliydi- Enbecânî cübbenin sahibi, şalın kendisine ait olduğunu, üzerindeki Enbecânî'nin de şal sahibine ait olduğunu iddia etti. Bunun üzerine İyâs b. Muâviye, bir tarak ve su istedi; her ikisinin de başını ıslattı. Onlardan birisine, "Saçını tara!" dedi. O da saçını taradı, şalın tüyleri tarağın dişleri arasından çıktı. Diğeri de saçını taradı. Enbecânînin tüyleri tarağın dişleri arasından çıktı. Bunun üzerine İyâs, "Ey habîs! Enbecânî senindir; senin üzerindeki şal da onundur." dedi. O da ikrar etti ve şal, sahibine verildi.

İyâs, "Dünyada farkına varılmayacak, ahirette muaheze edilmeyeceğim fakat dünyada onunla mutlu olacağım bir yalan söz söylemem beni asla sevindirmez." dedi. Yine şöyle dedi: "Bir adam benimle arkadaşlık yapar da bana, 'Benim için bir tek dostluk kuralı söyle ve ona ilavede bulunma!' derse ona, 'Bana yalan söyleme!' derim."

Medâinî dedi ki: Vekî b. Esved İyâs'ın yanında bir şahitlik yaptı. İyâs ona, "Ey Ebû Mutarrif! Ancak mevâlî, tüccarlar ve sıradan insanlar şahitlik yaparlar; senin gibi eşraftan olanlar şahitlik yapmazlar." dedi. Vekî de "Doğru söyledin." dedi. Vekî ayrılıp gidince ona, "İyâs senin şahitliğini caiz görmedi ve seni vazgeçirmek istedi." denildi. Vekî, "Vallahi eğer durumun böyle olduğunu bilseydim, onu sopayla döverdim." dedi.

Dedi ki: Hasan, İyâs'ın yanına girdi. İyâs onu görünce ağlamaya başladı. Hasan, "Seni ağlatan nedir ey Ebû Vâile?" dedi. İyâs, "Şu hadis beni

ağlattı. Hadise göre üç türlü kadı vardır. İkisi ateştedir; birisi de cennettedir. Hakka yönelip hata yapan ateştedir; bilerek zulüm yapan kadı da ateştedir. Hakka yönelip isabet eden ise cennettedir."

Dediler ki: İyâs müslümanlardan birisinin şahitliğini reddetti. O da Hasan'ın yanına gitti. Hasan, "Ey Ebû Vâile bu adam müslüman olduğu halde neden onun şahitliğini reddettin? Oysa Resûlullah (sas), 'Kim kıblemize yönelip namaz kılarsa o müslümandır. Bizim haklarımız ve onun hakları, bizim sorumluluğumuz ve onun sorumluluğu eşittir.' buyurmuştur." dedi. Bunun üzerine İyâs, "Ey Ebû Saîd, Allah Kur'ân'da, '*Razı olacağınız şahitler…*'[438] buyuruyor. Bu ise bizim razı olmadığımız birisidir." dedi. Hasan bunun üzerine sustu.

Dedi ki: İyâs bir adam gördü ve ona, "Sakalının yarısını tıraş etmişsin." dedi. Adam, "Evet." dedi. Sonra İyâs'a, "Bunu nereden öğrendin?" dedi. İyâs, "Kılların ihtilaf etmesinden" dedi.

İki kadın, bir kirmen hakkında İyâs'ın yanına şikâyete gittiler. Her birisi kirmenin kendisine ait olduğunu iddia ediyordu. İyâs kirmeni onlardan aldı ve kadınlardan birisine, "Senin kirmenin nasıldı?" dedi. Kadın Farsça söyledi.[439] İyâs diğerine, "Senin kirmenin nasıldır?" dedi. Kadın, "Ters yüz olmuş" dedi. İyâs kirmene baktı ve "O Farsçada denildiği gibidir." dedi. Diğer kadın, "Doğru söyledi; onun kirmenidir. Fakat benim yanımda rehindi." dedi.

İki kadın eğrilmiş bir yumak iplik hakkında İyâs'ın yanına şikâyete gittiler. İyâs yumağı aldı ve kadınlardan birisine, "Sen ipini neyin üzerine sarmıştın?" dedi. Kadın, "Bir ceviz çubuğun üzerine sarmıştım." dedi. İyâs diğer kadına sordu, "Bir bezin üzerine sarmıştım." dedi. İyâs yumağın açılmasını emretti; altından ceviz çubuğu çıktı. İyâs yumağı sahibine verdi.

İyâs şöyle derdi: "Tek eşli olan bir adam, eşi adet gördüğü zaman o da adet görmüş olur; eşi hastalandığı zaman o da hastalanır. Ziyarete gittiği zaman o da ziyarete gitmiş olur."

---

438 Bakara, 2/282.
439 Kirmen, Farsça'da (ریسمان) "Rismân"dır. (çev.)

Dediler ki: Bir adam bir diğer adama bir mal emanet etti. Sonra emanetini isteyince adam inkâr etti. Emaneti koyan adam da İyâs'ın yanına gidip şikâyette bulundu. İyâs davacıya, "Malı ona nerede verdin?" dedi. Adam, "Filanca yerde teslim ettim; kimse yanımıza gelmedi." dedi. İyâs, "O mekânda ne vardı?" dedi. Adam, "Orada bir ağaç vardı." dedi. İyâs, "O zaman hemen oraya git ve bak; umulur ki Allah eline senin durumunu aydınlatacak bir açık delil verir." dedi. Adam yola çıktı. Bu kez İyâs davalı adama, "Otur, senin hasmın gelinceye kadar bekle!" dedi. Adam oturdu. İyâs başka işlerle ilgilenmeye başladı ve ona bir an bile bakmadı. Sonra birden ona dönerek, "Sence hasmın anlattığı o ağacın yanına yetişti mi?" dedi. Davalı adam, "Hayır, henüz yetişmemiştir." dedi. Bunun üzerine İyâs, "Ey Allah'ın düşmanı! Sen hain ve ahmak bir adamsın." dedi. Davalı adam, "Beni affet, Allah seni affetsin!" dedi. İyâs, hasmı gelinceye kadar burada tutulmasını emretti. Hasmı gelince İyâs ona, "Adam senin hakkını itiraf etti; hakkını ondan al!" dedi.

Dedi ki: Bir adam, İyâs'ın güvendiği bir adama bir mal emanet etti ve hacca gitti. Hacdan dönünce malını istedi fakat adam malı inkâr etti. O da İyâs'ın yanına geldi ve durumu ona bildirdi. İyâs, "O adam senin yanıma geldiğini biliyor mu?" dedi. Adam, "Hayır, bilmiyor." dedi. İyâs, "Kimsenin yanında onunla tartıştın mı?" dedi. Adam, "Hayır, tartışmadım." dedi. İyâs adama, "Sen şimdi dön, bir veya iki gün sonra geri gel." dedi. İyâs malların emanet edildiği adamı çağırdı ve ona şöyle dedi: "Benim yanımda çok miktarda birikmiş mal vardır; onları sana emanet etmek istiyorum ve bazı yetimlerin yetkilerini sana vermek istiyorum. Evin korunaklı mı?" dedi. Adam, "Evet." dedi. İyâs, "Filanca gün yanıma gel; mal için bir yer hazırla; ayrıca malı taşıyacak adamları da bul, getir." dedi. Sonra emanet sahibi adam İyâs'ın yanına geldi. İyâs ona şöyle dedi: "Arkadaşına git ve ondan malını talep et. Eğer malı sana verirse ne âlâ; eğer vermezse, sen ona, 'Ben durumu kadıya bildireceğim!' de." Adam geldi; o da itiraz etmeden malını ona verdi. Adam İyâs'ın yanına gelerek malını aldığını ona haber verdi. Daha sonra malların emanet edildiği adam geldi; Iyâs onu azarladı, kovdu ve ona, "Bana yaklaşma, ey hain!" dedi.

Bir adam bir adama, içinde dinarlar bulunan bir torba emanet etti ve çekti gitti. Adamın kayboluşu uzun sürdü. Bir gün kendisine emanet bırakılan adam, ağzı mühürlü olan torbanın dibini söktü ve dinarları aldı. Dinarlar yerine gümüş dirhemler koydu; sonra söktüğü yeri dikti; torbanın ağzındaki mühür de yerinde duruyordu. Mal sahibi, aradan 15 yıl geçtikten sonra geldi ve malını ondan istedi. Adam torbayı, ağzındaki mührüyle ona verdi. Mal sahibi torbayı açtı ancak içindeki gümüş paraları kabul etmedi: "Bunlar dirhemlerdir; oysa benim malım dinarlardı." dedi. Emanet edilen adam, "Bu senin torban, mührüyle duruyor." dedi. Mal sahibi onu Ömer b. Hübeyre'ye şikâyet etti. Ömer İyâs'a, "Bu iki adamın durumuna bak." dedi.

İyâs davacıya, "Sen ne diyorsun?" dedi. Adam, "Ben ona, içinde dinar bulunan bir torba teslim ettim; o bana, içinde dirhem bulunan bir torba verdi." dedi. İyâs, "Kaç yıldan beri ona teslim etmişsin?" dedi. Adam, "15 yıldan beri!" dedi. Bu kez İyâs davalıya, "Sen ne diyorsun?" dedi. Adam, "Ben torbasını ona mührüyle teslim ettim." dedi. İyâs, "Mührü açın!" dedi. Mührü açtılar ve dirhemlere baktılar. Dirhemlerin içinde, teslim tarihinden 10 yıl, 5 yıl veya daha fazla veya daha az zaman sonra basılan dirhemler buldular. Bunun üzerine İyâs adama, "Sen bu torbanın 15 yıldan beri senin yanında olduğunu ikrar ettin. Allah'tan kork ve adama zulüm yapma!" dedi. Davalı adam suçunu ikrar etti ve ona dinarlarını verdi.

Dediler ki: İyâs'ın babası Muâviye ve başka bir adam, yanlarında birkaç adam daha olduğu halde İyâs'ın yanında, bir adamın üzerinde, bir adama ait 4.000 dirhem bulunduğuna şahitlik yaptılar. Aleyhinde şahitlik yapılan adam İyâs'a, "Benim durumumu araştır; vallahi şahitler ancak 2.000 dirheme şahitlik yapmışlardır [4.000 dirheme değil]." dedi. Bunun üzerine İyâs babasına ve diğer şahide, "Sizin şahitlik yaptığınız gün sayfada bir fazlalık var mıydı?" dedi. Onlar, "Evet, çamuru sayfanın ortasındaydı. Biz şahitliğimizi yazmaya imkân bulamadık; biz de o çamuru mühürledik." dediler. Bunun üzerine İyâs, "Bu adam yanınızdan geçiyor ve 'Filanın aleyhindeki 4.000 dirhemlik şahitliğinizi muhafaza edin' diyor muydu?" dedi. Onlar, "Evet." dediler. İyâs, "Adam sizi al-

datmış." dedi. Sonra adamı yalnız olarak çağırdı ve ona şöyle dedi: "Ey Allah'ın düşmanı! Hiçbir şeyden haberi olmayan adamları kandırdın ve 2.000 dirhemlik bir doküman hazırladın. Bir parça çamur da dokümanın ortasına koydun. Sonra sayfanın diğer tarafına 4.000 dirhem yazdın. Sonra yanlarından geçerek, 'Filanın aleyhindeki 4.000 dirhemlik şahitliğinizi muhafaza edin.' dedin. Vallahi ibret-i âlem için seni cezalandıracağım." dedi. Adam İyâs'a, "Allah aşkına oyunumu bozup beni el âleme rezil etme." dedi ve yaptığını itiraf etti. İyâs da hak sahibine 2.000 dirhem verilmesine hükmetti.

Dediler ki: Bir dihkân [köy ağası] İyâs'ın yanına geldi ve onun yanında bir adamla tartışmaya başladı. İyâs ona, "Bana öyle geliyor ki sanki sen kendine şu kadar değer veriyorsun; şunu demek istiyor ve şunları delil getirmek istiyorsun." dedi. Bunun üzerine dihkân, "Allah seni ıslah etsin; sen kadı mısın yoksa kâhin misin?" dedi.

Dediler ki: İyâs bir deveden korkan kadınlara baktı ve onları göstererek, "Bu kadın hamiledir; bu süt emziriyor ve bu da bâkiredir." dedi. Kadınlara soruldu; aynen İyâs'ın dediği gibi çıktı. Ona, "Bunu nasıl bildin?" denildi. İyâs şöyle dedi: "Onların yürüdüklerini gördüm. Korkmaya başladıkları zaman herkes elini korktuğu bir azasının üzerine koydu. Kız elini karnının alt tarafına koydu. Hamile kadın elini karnının üzerine koydu. Süt emziren de elini göğüslerinin üzerine koydu."

İyâs şöyle derdi: "Her beldenin doğusunda yaşayanlar batısında yaşayanlardan daha fazladır. Evi nehre yakın olanın kap-kacakları, evi nehre uzak olanlarınkinden daha azdır."

İyâs bir adamın gemide söylediklerini işitti. Ona, "Sen filancanın oğlu musun?" dedi. Adam, "Evet" dedi. İyâs, "Babanın bir adamla tartıştığını işitmiştim. Senin konuşmanı onunkine benzettim." dedi.

İyâs bir adama, "Sen filanca kadının oğlu musun?" dedi. Adam, "Evet." dedi. İyâs, senin gözlerini onun gözlerine benzettim." dedi.

Bir adam, İyâs'ın yanında bir adamla tartıştı. İyâs şahidini sordu. Adam "Gel, ey Ebü'r-Râzıkî" dedi. Bunun üzerine İyâs şahide "Sen bu künyeye razı mısın?" dedi. Adam, "Evet, o benim künyemdir." dedi. İyâs, "Bu yüzden biz sana razı değiliz" dedi.

Yine bir gün bir adam onun yanında bir adamla tartıştı. İyâs şahidi sordu. Adam bir şahidine, "Gel ey Ebü'l-Kefûr!" diye seslendi. İyâs şahide, "Yerinde otur ey Ebü'l-Kefûr!" dedi; adama da "Çekil git buradan; bundan başka bir şahit getir!" dedi.

Bir adam satın aldığı bir câriye hakkında -ahmaklıktan dolayı câriyeyi geri vermek istediği için- tartıştığı başka bir adamı İyâs'a şikâyet etti. Adam İyâs'a, "O câriye ahmaktır." dedi. Bunun üzerine İyâs, "Ahmaklıktan dolayı geri verileceğini sanmıyorum." dedi. Adam, "Onun ahmaklığı delilik gibidir." dedi. Bu kez İyâs câriyeye, "Doğduğun günü hatırlıyor musun?" dedi. Câriye, "Evet, hatırlıyorum." dedi. İyâs, "Hangi ayağın uzundu?" dedi. Câriye, bir ayağı için, "Bu ayağım daha uzundu." dedi. Bunun üzerine İyâs,"Bunu geri verin, bu delidir." dedi.

Dedi ki: Bir gün Hâlid el-Hazzâ bir kadına baktı ve onu çok beğendi. Hâlid kadına, "Ey Emetüllah! Sen boş musun dolu musun?" dedi. Kadın, "Boşum." dedi. Hâlid [velisini öğrenmek için] kadının peşine düştü. Bir adam Halid'le karşılaştı, ona selam verdi ve onunla konuştu. Bu arada kadın birden kayboldu. Hâlid kederlendi. Kadı İyâs onunla karşılaştı. Hâlid ona kadının haberini aktardı. İyâs, "Bizi, kadınla ilk karşılaştığın yere götür. Sen önümde yürü. Onu kaybettiğin yere geldiğin zaman, adamla konuştuğun süre kadar ayakta dur." dedi. İyâs bu süreyi bazı âyetleri okuyarak geçirdi. Sonra ona, "Götür bizi." dedi ve o Kur'ân âyetlerini yeniden okudu. Âyetlerin sonuna geldiğinde, Hâlid'e, "Kesinlikle o kadın bu sokağa girmiştir." dedi. Sokağın çıkışı da yoktu. İyâs sokağa girdi; orada oturan bazı kadınlarla karşılaştı. Onlara, "Az önce üzerinde kırmızı bir elbise ve beyaz bir eşarp olan bir kadın bu sokağa girdi; onu tanır mısınız?" dedi. Kadınlar, "Evet, iyi bir kadın" dediler. İyâs, "Kocası var mı?" dedi. Kadınlar, "Hayır, kocası yok." dediler. İyâs, "Kadının velisi kim?" dedi. Kadınlar ismini söylediler. İyâs velisini tanıdı. Ona haber gönderdi ve onu davet etti. Adam hemen kadını Hâlid'le evlendirdi ve Hâlid o gün kadınla birlikte oldu.

Dedi ki: Bir gün mecliste insanlar sıla-i rahimde bulunmak ve sıla-i rahmi kesmek konusunda konuştular. Bir adam İyâs'a, "Ey Ebû Vâile, bana şehirde oldukları halde birbirini ziyaret etmeyen ve birbirine sıla-i rahimde bulunmayan iki adamdan haber ver." dedi. İyâs, "Sanki Hasan'dan ve İbn Sîrîn'den söz ediyor gibisin." dedi. Adam, "Onlardan başkasını kastetmedim." dedi.

Dedi ki: İyâs, Mekke ehlinden olup yanında oturmakta olan bir kavme şöyle dedi: "Beldenize geldim; sizin iyi ve kötü adamlarınızı tanıdım." dedi. Onlar, "Ne zaman geldin ve ne zaman tanıdın?" dediler. İyâs şöyle dedi: "Orada bazı iyi insanlar vardır; bazı insanların tersidirler. Yine bazı adamlar vardır, bazılarının tersidirler. Anladım ki sizin iyileriniz bizim iyilerimizle dostluk kurabilenlerdir. Sizin kötüleriniz de bizim kötülerimizle dostluk kurabilenlerdir."

Selm b. Kuteybe şöyle dedi: İyâs beni gördü; ben onu tanımıyordum. O da daha önce beni görmüş değildi. Bana, "Sen İbn Kuteybe değil misin?" dedi. Ben, "Evet" dedim. İyâs, "Seni amcan Amr b. Müslim'e benzeterek tanıdım." dedi. Ben de "Allah sana rahmet etsin; amcam iri yarı ve kırmızı tenlidir. Ben ise zayıf ve esmer bir adamım." dedim. İyâs, "Bu zor bir şey değildir; bu ancak kalp ile bilinebilir." dedi.

İyâs Mekke'ye geldi. Orada adamlarına, "Şimdi Selm b. Kuteybe gelse ne dersiniz?" dedi. O sırada Selm b. Kuteybe Meymûn kuyusunun yanında, devesinin gölgesinde oturuyordu. Baktılar; bir de ne görsünler; orada oturan Selm'dir. Selm İyâs'a, "Benim Selm olduğumu nasıl anladın?" dedi. İyâs, "Senin bütün kardeşlerin ve dostların hacca gelmişler. Ben onlardan, senin gidişatını öğrendim. Senin onların peşinden geleceğini anladım. Bir de hükümdarların develerinden bir deve gördüm. Yanında da köylü adamlardan biri oturuyor. Seni tahmin ettim ve tahminimde yanılmadım." dedi.

İyâs şöyle derdi: "Feraseti annem tarafından aldım. Annem Horasanlıydı. Bana kardeşleri ve ailesinin çok ferasetli ve zeki olduklarını anlatırdı. Mekke'de bir kavimle karşılaştım; onları anneme benzeterek tanıdım onlar da beni tanıdılar. Baktım annemin ailesine mensupturlar."

Dediler ki: İyâs bir köpeğin havlamasını işitti. İyâs, "Köpek sanki bir kuyunun üzerinde bağlı gibidir." dedi. Baktılar; aynen onun dediği gibiydi. İyâs, "Onun sesinin yankılandığını işittim." dedi.

Bana el-Medînî anlattı. O da Bâhile kabilesine mensup bir şeyhten nakletti, dedi ki: Sâbit el-Bünânî'nin evine geldim. Uzun elbiseli bir adamla karşılaştım. Kolları uzun, kırmızı, sarığını bayağı kirletmiş ve meclise hâkim olan bir adam… Ben, "Bu adam kimdir?" dedim. O arada bir adam, "Ey Ebû Vâile…" dedi. Onun İyâs olduğunu anladım. O gün işittim; şöyle diyordu: "Bir adamın geliri 1.000 dirhem olur; 1.000 dirhem harcar; işi düzelir, geliri de düzelir. Bir adam var ki geliri 2.000 dirhem olur; 2.000 dirhem harcar, işi de geliri de düzelir. Ama adamın geliri 2.000 olur; o 3.000 dirhem harcar; bu kez, yaptığı fazla harcama sebebiyle tarlasını satmak zorunda kalır."

Medâinî, Cüveyriye b. Esmâ'dan rivayet etti, dedi ki: Bana Abdullah b. Muâviye b. Abdullah b. Câfer anlattı, dedi ki: İyâs benim dostumdu. İkimiz Abdurrahman b. Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir'in yanına girdik. Yanında Kureyş'ten bir cemaat vardı. Geçmiş insanları andılar. Bazıları Ebû Bekir'i tafdil ettiler; bazıları Ömer'i, bazıları da Ali'yi tafdil ettiler. Bunun üzerine İyâs şöyle dedi: "Ali b. Ebû Tâlib [ilk başta], yönetim konusunda herkesten daha çok hak sahibi olduğunu düşünüyordu. İnsanların Ebû Bekir'e biat ettiklerini, onun etrafında toplandıklarını ve halkın düzeldiğini görünce, halkın çıkarıyla ilgilenmeyi, kendi ailesinin –Benî Hâşim'in- çıkarıyla ilgilenmeye tercih etti. Sonra Ömer iş başına getirildi. Ali Ömer döneminde de daha önce yaptığı gibi yaptı. Osman öldürülünce insanlar ihtilafa düştüler. Hem halkın çıkarları hem de ailevi çıkarlar bozuldu. Ali bazı yardımcılar buldu; hak için ayağa kalktı ve insanları hakka davet etti."

Dediler ki: İnebe b. Ömer b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî ile Hâlid b. Urfuta el-Yeşkürî tartışmaya başladılar. İnebe, "Bizden önceki insanlar bizden daha faziletliydiler." dedi. Hâlid ise "Bugünkü insanlar daha faziletlidirler." dedi. İkisi İyâs b. Muâviye'ye razı oldular ve onun yanına gittiler. İyâs, "Ben şahsen babama ve dedeme yetiştim. Dedem babamdan daha iyiydi. Babam da benden daha iyiydi." dedi.

Bana Medâinî anlattı, o Ebû İshak b. Hafs'tan rivayet etti, dedi ki: İyâs rüyasında [kurban] kesmeye yetişmediğini gördü. Ertesi gün kendisine ait bir köye gitti ve orada, hicretin 122. yılında vefat etti. İyâs şöyle derdi: "İpek, beni de İbn Sîrîn'i de aldatmaz. Fakat Hasan'ı ve babamı aldatır."

Dediler ki: İçlerinde Enes b. Mâlik'in de bulunduğu bir cemaat Ramazan hilâlini gözetliyordu. Cemaat 100 kişiye yakındı. Enes, "Ben gördüm; işte orada!" dedi. Enes parmağıyla gösteriyor fakat onlar göremiyorlardı. İyâs Enes'e baktı; bir de ne görsün; kaşından çıkan bir kıl kavis halini almış. İyâs onun kaşını eliyle düzeltti, sonra, "Ey Ebû Hamza, bize ayın yerini göster." dedi. Enes bakıp "Göremiyorum." demeye başladı.

Dediler ki: İyâs'ın babası Muâviye b. Kurre 76 yaşında vefat etti. İyâs vefat ettiği gün şöyle dedi: "Rüyamda sanki ben ve babam birer atın üzerindeyiz. Ne o beni geçiyor, ne ben onu geçiyorum. Babam 76 yıl yaşadı. Ben 76'nın içindeyim." Yılın son gecesine geldiğinde İyâs, "Bu gecenin hangi gece olduğunu biliyor musunuz? Bu gece babamın ömrünü tamamladığı gecedir." dedi. O gece uyudu ve vefat etmiş olarak sabahladı.

Medâinî Abdullah b. Müslim'den rivayet etti, dedi ki: İyâs şöyle dedi: Bir yılan gördüm; bir gelincik onun peşine düşmüştü. Gelincik ısrarcı olunca yılan hurma ağacına çıktı. Gelincik yine peşine düştü; bu kez yılan bir yaprağın üzerine çıktı. Yine onu takip etti; bu kez yılan bir küçük dala asıldı ve kendini salıverdi. Küçük dal kırıldı, yılan yere düştü ve hareketsiz kaldı. Gelincik aşağı indi ve onu öldürdü.

İyâs bir adamın evine girdi, bahçede veya yerde bir yer dikkatini çekti ve "Burada yılan var." dedi. Gerçekten de dediği gibi çıktı. Bu durum ona soruldu. İyâs, "Ben duvarın -veya yerin- tümünün kuru olduğunu gördüm. Fakat orası daha az kuruydu. Anladım ki burada nefes alıp veren bir canlı var." dedi.

İyâs b. Muâviye, Ebân b. Velîd'e, "Ben senden daha zenginim!" dedi. Velîd, "Nasıl oluyor? Üstelik benim şu ve şu kadar malım var." dedi. Bunun üzerine İyâs, "Senin kazandığın masrafından fazla olmuyor. Oysa benim kazandığım masrafımdan fazla oluyor." dedi.

Bir gün İyâs karşıdan gelen bazı kadınlar gördü. İyâs, "Şu hamiledir; şunun kocası uzun zaman yanında değildir veya duldur; şu da adetlidir." dedi. Bakıldı; durumun aynen dediği gibi olduğu ortaya çıktı. Durum kendisine soruldu; İyâs şöyle dedi: "Hamile olana gelince, hepsinden onun daha ağır yere bastığını gördüm. Diğer kadının kıyafetinin pejmürde olduğunu gördüm. Adetli olan ise önce mescide en yakın olanlarıydı. Birden geride kaldı ve mescide en uzak bir konuma geldi."

Bir gün İyâs yürüyen fakat koltuk altında bir şey saklayan bir adam gördü. İyâs, "Onda şeker var ve bir çocuğu dünyaya gelmiş." dedi. Araştırdılar; aynen dediği gibi çıktı. Kendisine soruldu; İyâs şöyle dedi: "Sineklerin etrafında dolaştıklarını gördüm. Kendi kendime, yanında tatlı bir şey olmalıdır ve bu şeker olabilir, dedim. Ayrıca onu faal ve sevinçli gördüm; bir çocuğunun dünyaya geldiğini düşündüm."

İyâs bir gün yanında bir mendille örtülü bir tabak bulunan bir câriye gördü. İyâs, "Câriyenin yanında çekirge var." dedi ve dediği gibi çıktı. İyâs, "Tabağın hafif bir şekilde elinin üzerinde durduğunu gördüm." dedi.

İyâs b. Muâviye bir gün de bir eşek gördü. Eşeğin üzerinde, zahiren hafif görünen yük vardı. Ancak eşek, üzerinde ağır bir yük varmış gibi yere ağır basıyordu. İyâs, "Bu eşek içki taşıyor." dedi ve dediği gibi çıktı.

Bir gün İyâs bir cenazeye baktı ve "Bu tabutun içindeki sağdır; vefat etmemiştir." dedi. Cenaze yere konuldu. Adamın başparmağı sıkıldı; sağ olduğu anlaşıldı. Cenazeyi geri çevirdiler. Ona, "Nasıl anladın?" diye soruldu. İyâs, "Ayak parmaklarının dikildiğini gördüm. Oysa ölünün ayak parmakları dikilmez" dedi. Ölü sanılan bu şahıs suda boğulmuş [ve ölmüş diye teneşirin üzerine konulmuştu].

Bir gün kendisine bir su getirildi. İyâs, "Bu su sızma yoluyla elde edilmiştir." dedi. Aynen dediği gibi çıktı. Kendisi, "Suyun çok berrak ve duru olduğunu gördüm." dedi.

Ferezdak İyâs'ın yanında bir konuda şahitlik yaptı. İyâs, "Ebû Firâs'ın şahitliğini kabul ettik ancak bize ilave şahitler getir." dedi. Ferezdak sevinerek kalktı. Ona, "Vallahi İyâs senin şahitliğini kabul etmedi. Eğer kabul etseydi, ilave şahitler istemezdi" denildi. Ferezdak, "Ben binlerce iffetli ka-

dına laf attığım halde adam neden şahitliğimi reddetmesin ki?" dedi. Sonra şöyle dedi:

Geldim İyâs'a şahit olarak, caiz gördü şahitliğimi
Şehadeti makbul birisinin, caiz görülmesi gibi
Beni reddetmek için, İyâs istemedi benden, ilave bir şahit
Ancak İyâs'ın işi vesikalara dayanmaktadır

İyâs şöyle derdi: Şeybût balığı, Bunâ ve Şeym[440] balığından türemiştir.[441] Tıpkı katırın, at ve eşek arasında bir tür olması gibi onun kendi nesli yoktur.

Bir adam İyâs'a, "Ben de senin gibi bilge bir adamım." dedi. İyâs yerde bulunan bir çatlağa baktı ve adama, "Nedir bu çatlak?" dedi. Adam, "Bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine İyâs, "Burada bir hayvan vardır." dedi. Aynen dediği gibi çıktı. İyâs adama dönerek, "Yeğenim! Yer, bir hayvan ya da bitki olmadan çatlamaz." dedi.

İyâs bir köpeğin havlamasını işitti; dedi ki: "Bu köpek önce bağlıydı, sonra onu serbest bırakmışlar. İşitmiyor musunuz ki onun sesi hep bir cihetten geliyor. Sonra sesi değişiyor; yakınlaşıp uzaklaşıyor." dedi.

İyâs mescitte olan bir adama baktı ve "O yabancı bir adam, tek gözlü ve öğretmendir. Onun yardımcısı olan Sindli bir köle bir yere gitmiştir." dedi. Aynen dediği gibi çıktı. İyâs şöyle dedi: "Onu şaşkın gibi gördüm; yabancı olduğunu anladım. Bir yere döndüğü zaman bütün vücuduyla dönüyordu; onun tek gözlü olduğunu anladım. Çocuklarla konuşmadığını gördüğümde, öğretmen olduğunu anladım. Sonra, Sindli bir köle görünce kendi kölesi olduğunu zannediyordu.

İyâs şöyle dedi: "Hayvanların yavruları mutlaka açık kulaklı olurlar [annelerine benzerler.]"

İyâs'ın bir koyunu çalındı. Bir müddet sonra onun yavrusunun melediğini işitti ve tanıdı.

---

440 Şeybût, el-Bunâ ve eş-Şeym birer balık türüdürler.

441 ZZ neşrinde bu cümle, bir kelimenin hatalı okunmasıyla (اَلشَّيْبُوطُ مِنَ الْبَنِي وَالشَّيْمِ) şeklinde yazılmıştır. Doğru olan okuyuş budur. Oysa RK nüshasında bu cümle, (اَلشَّيْبُوطُ بَيْنَ الْبَنِي وَالشَّيْمِ) "Şeybût balığı, el-Bunâ ve eş-Şeym arasında bir balıktır." şeklinedir. Biz çeviriyi ZZ neşrine göre yaptık. (çev.)

İyâs bir adam gördü; hemen etraftakilere, "Bu hırsızdır ve şu anda bir şey çalmıştır; yakalayın onu!" dedi. Fazla geçmeden onun peşine düşen adam çıkageldi. İyâs, "Onu şaşkın ve sanki kara sevdaya tutulmuş olarak gördüm. Çokça sağa sola bakınıyordu." dedi

İki köyün ahalisi kafes içindeki bir tavuk hakkında tartışmaya başladılar. İyâs onlara, "Onu kendi haline bırakın." dedi. İyâs, "Bu sizin tavuğunuz; bu da sizden uzak olan köyün tavuğudur." dedi. Ona, "Nasıl anladın?" denildi. İyâs, "Şu köyün tavuğunu mutmain ve arkadaş canlısı gördüm; diğer köyün tavuğuna baktım; nefretle başını kaldırmış ve boynunu uzatmıştı." dedi.

İyâs bir horoz gördü; taneyi alıyor fakat ötmüyordu. İyâs, "Bu horoz yaşlıdır." dedi. Çünkü horoz yaşlandığında taneyi alır fakat ötmez. Genç horoz ise taneyi alır ve ötmeye başlar ki etrafında tavuklar toplansın." dedi.

İyâs dedi ki: Bilâl b. Ebû Bürde bana haber yolladı; yanına gittim; benimle konuşmadı. O ayağa kalktı; ben de kalktım. Sonunda, "İyâs'ta, onun hakkında söyledikleri şeyleri görmedim." dedi. Onun sözü kulağıma geldi. Soranlara, "Bilâl bana bir şey sormadı." dedim. Sonra tekrar bana haber yolladı. Bana bir şey sordu; "Bilmiyorum." dedim. Bana, "Tahmin et." dedi. Ben de "Tahmin caiz değildir." dedim. Bilâl, "Tahmini caiz olmayan bir şey var mı?" dedi. Ben ona, "Kaç çocuğum var?" dedim. Bilâl, "Bilmem." dedi. Ben ona, "Tahmin et." dedim. Bilâl, "Tahmin caiz değildir." dedi.

İyâs'ın iyi yürüyemeyen bir kardeşi vardı. İyâs'ın babası kardeşinden dolayı İyâs'ı ayıplıyordu. Bunun üzerine İyâs ona şöyle dedi: "Kardeşimin misali tavuk civcivinin misali gibidir. Yumurtadan çıkar çıkmaz yer ve kendi kendine yeterli olur. Benim misalim diğer kuş yavrularının misali gibidir. Zayıf olarak dünyaya gelir ve başkasına muhtaç olur. Sonra hareket etmeye başlar; uçar ve yere konar. Tavuk ise [uçsa da] yere inemez. Benim ve kardeşimin misali budur…"

Dediler ki: Mühelleb b. Kâsım b. Abdurrahman el-Hilâlî, Ümmü Şu'ayb bt. Muhammed et-Tâhî ile evlendi. Onun annesi de Ankâ bt. Ebû Sufre idi. Mühelleb b. Kâsım şakacı bir adamdı. Bir gün içki içti; karısı da önündeydi. Karısına bardağı uzattı; o içmek istemedi. Mühelleb b. Kâ-

sım, "Boşsun benden, eğer içmezsen." dedi. Evin içinde de evcil bir ceylan vardı; koşuşturdu ve bardağı kırdı. Mühelleb onu boşadığını inkâr etti. Kadının da birkaç kadın dışında şahidi yoktu. Kadın ailesine haber verdi. Onlar onu geri çevirdiler. Kocası İbnü'l-Kâsım, [Vali] Adî b. Ertât'tan yardım istedi. Adî onu kocasına geri gönderdi. Bu kez kadın onu, Ömer b. Abdülazîz'in kadısı İyâs'a şikâyet etti. Kadınlar da kadın lehinde şahitlik yaptılar. İyâs Mühelleb b. Kâsım'a, "Eğer bu kadına yaklaşırsan seni recmederim." dedi.

Bunun üzerine Adî b. Ertât İyâs'a kızdı. Ömer b. Yezîd el-Üseydî Esedî de İyâs'ın aleyhine Adî'ye bazı şeyler söyledi. -Ömer b. Yezîd İyâs'ın düşmanıydı. Çünkü İyâs, başkasına ait değirmenleri işleten onun oğlunun aleyhine hüküm vermişti- Bu kez Adî Ömer'e, "Bazı adamları ayarla." dedi. İyâs'ın Kâsım b. Mühelleb'e iftira attığına şahitlik yapsınlar. Ta ki ona had vurulsun, rezil-rüsva olsun ve azledilsin." dedi. -Yalan yere şahitlik yapmak üzere- Yezîd er-Reşk ile Benî Dubey'a'nın mevlâsı İbn Ebû Ribât geceleyin getirildiler. Sabah olduğunda Adî İyâs'a haber yollayacak ve bu adamlar onun aleyhinde şahitlik yapacaklardı. Bu konuda fikir birliğine vardılar. Rebîa b. Kâsım el-Havşî de hazırdı.

Adî, uygulamak istedikleri plan hakkında İyâs'a haber vermemesi için Rebîa b. Kâsım el-Havşî'ye yemin ettirdi. O da yemin etti. Rebîa İyâs'ın yanına geldi ve "Ben Adî'nin yanından geliyorum; insanları buradan uzak tut." dedi. Ancak ona başka bir şey söylemedi. İyâs işten kuşkulandı ve gizlendi. Sonra Vâsıt'a gitti. Adî de bunu fırsat bilerek Hasan'ı kadılığa tayin etti ve Ömer b. Abdülazîz'e mektup yazdı. Mektubunda İyâs'ı ayıplıyor ve Hasan'ı övüyordu. Adî mektupta şöyle diyordu: "İyâs, 'Yılın yağmurları çoğaldığı zaman veba hastalığına sebep olur.' diyor. Peki, bunu nereden biliyor?" Bunun üzerine Ömer b. Abdülazîz Adî b. Ertât'a, "Bizim zamanımızda İyâs kadar övgüyü hak eden hiç kimse görmedim. Sizin durumunuz hakkında bana bilgi gelmiş bulunuyor ve bu bilgi yanımda sahihtir." şeklinde bir mektup yazdı ve Hasan'ı kadı olarak onayladı.[442]

442 İyâs b. Muâviye ile ilgili haberler burada sona eriyor.

Zü'l-bicâdeyn[443]

Onlardan birisi de Zü'l-bicâdeyn'dir. O Abdullah'tır. Onun İslâm'dan önceki ismi "Abdüluzzâ" idi. Hicret etmek istediği halde amcasının yanına geldi; amcasının kızı da eşiydi. Peygamber'i kastederek amcasına, "Amca! Bu adamın sevgisi kalbime girmiş bulunuyor ve ben ona gidiyorum." dedi. Amcası ise "Eğer böyle bir şey yaparsan seni talan ederim." dedi. Ancak Zü'l-bicâdeyn yapacağını yaptı; amcası da onu talan etti. Annesine geldi; annesi ona, "Bicâd" denilen bir giysisini verdi. O da onu ikiye ayırdı. Yarısını omuzuna aldı; diğer yarısıyla örtündü. Bu yüzden ona, "Zü'l-bicâdeyn" denildi. Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. O Resûlullah'ın (sas) develerini sevkederken şöyle diyen sahâbîdir:

Yönel tepelere, sağa ve sola dönerekten ve otla
Cevzâ burcunun yıldızlara yönelmesi gibi
Bu Ebü'l-Kâsım'dır; sen de doğru dürüst ol!

Bekir b. Abdullah el-Müzenî

Müzeyne'den birisi de Bekir b. Abdullah el-Müzenî'dir. Hicretin 108. yılında Basra'da vefat etti.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İsmâil b. Muhammed anlattı, dedi ki: Bize Muâviye b. Ömer ve Nu'aym el-İclî anlattılar. Onlar Ebû Akîl'dan, o da Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet ettiler: "Dünya bir imtihan yeridir. Dünya ehlinden bazısı bazısına bağlıdır. Her insanın bulunduğu hal ona güzel gösterilmiştir. Mü'min, kendisi için ahiretin güzel gösterildiği kimsedir. Mü'min ahirete bakıyor ve onun sevgisinden doymuyor. Ahiretin güzellikleri, onunla hayatının lezzetleri arasına girmiştir. Dertli olarak akşamlar ve hüzünlü bir şekilde sabahlar. Ne mutlu ona… Eğer perde açılsa o ne kadar çok sevinçler görecektir! Ne kadar uzun bile olsa, sonu kötülenen bir ömürde ne hayır vardır! Akıbetini güzel getirdiğin zaman, senden kaybolup gidenler sana zarar vermeyecektir."

"İnsanlar hepsi kurtulsalar da eğer sen helak olursan onların sana hiçbir faydası olmayacak. Eğer sen kurtulursan ve bütün insanlar helak olsalar,

443 RK nüshasının hâmişinde, "Zü'l-bicâdeyn rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

onların sana en ufak bir zararları olmayacak. Gaipten seslenen kitap, senin varacağın yer hakkında sana haykırıyor. O halde bu gözlerine uyku nasıl giriyor! Ya da bu haykırıştan sonra bir kavim nasıl hayattan lezzet alabiliyor! Eğer dalâlete dalış olmazsa ve kalbin katılığı yaygın değilse… İşte sıddîk insanlar bunun gerisinden kaygı duyuyorlar…"

Bize Affân b. Müslim anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı, dedi ki: Bize Humeyd haber verdi; dedi ki: Bekir b. Abdullah el-Müzenî şöyle diyordu: "Gördüğüm şu ki tecrübeler, hayatımızda bize fayda sağlıyor. Eğer bir köle bir pazara bırakılsa ve 'Bunda kusur yoktur ancak tecrübeler ona fayda sağlamıyor.' denilse kimse o köleyi satın almaz."

Bana Ebû Hasan el-Medâinî anlattı, dedi ki: Bekir b. Abdullah el-Müzenî şöyle dedi: "Tecessüs aldatmaktandır. Aldatmak ise alçaklık ve fücûrdandır." Dedi ki: "Uzun süreli susmak hapsolmaktır. Hareketi terk etmek bukağıdır. Hayra delalet edenin kelamı, suskunluğundan daha hayırlıdır."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Vekî anlattı. O Yezîd b. İbrâhim et-Tüsterî'den, o da Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Yemen'de ibadetine düşkün bir kadın vardı. Akşamladığı zaman kadın, "Ey nefis! Gece senin gecendir; bundan başka gecen yoktur." der ve çalışırdı. Sabahladığında ise "Ey nefis! Gün senin günündür; başka günün yoktur." der ve çalışırdı.

Ebû Hilâl er-Rasibî Bekir b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: Benî Rakkâş'ta bir adam vardı şöyle derdi: "Cennet ehlinden mi yoksa ateş ehlinden mi olduğumu bilmeden gülmeyeceğim."

Medâinî ed-Dab'î'den rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah el-Müzenî bir adamın şöyle dediğini işitti: "Hayrı az olduğu için kişiyi terk et." Bekir b. Abdullah ise ona, "Hayır, aksine, şerri çok olduğu için onu terk et." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bize Sehl b. Mahmûd Ebü's-Serî anlattı. O Mu'temir b. Süleyman'dan, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Bekir el-Müzenî şöyle dedi: "Eğer adam meclisleri dolaşıp 'Benim için istiğfarda bulunun.' derse, onların yanında yiyecek almak için dolaşan bir miskinden daha çok hak sahibi olur."

Gâlib, Bekir b. Abdullah'tan rivayet etti, dedi ki: "Ne zaman, nimet yönünden senden daha geride olduğu halde senden daha fazla Allah'ın şükründe ileri gitmiş bir kul bulmak istersen bulursun. Ne zaman günah yönünden senden daha az günah sahibi fakat senden daha fazla Allah'tan korkan bir kul bulmak istersen bulursun."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Gassân b. Mufaddal el-Gılâbî anlattı. O Kureyş'ten bir adamdan, o da Abdurrahman b. Ziyâd'dan -kendisi Ziyâd ailesindendi- rivayet etti, dedi ki: Babam Bekir b. Abdullah el-Müzenî'nin komşusuydu ve ona, "Bana dua et!" diye mektup yazdı. Bekir b. Abdullah da ona, "Mektubun bana geldi. Sana dua etmemi istiyorsun. Kuşkusuz mazereti olmadığı halde günah işlemiş olan ve ölümden korkan bir kul, ister istemez korkmalı ve dua ile Allah'tan yardım istemelidir. Ancak ben, ameldeki güçsüzlüğüm ve günahlardan kurtulamayışım sebebiyle duamın kabul olunacağını ummuyorum." şeklinde bir mektup yazdı.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı, dedi ki: Bana Muhammed b. Fadl es-Sedûsî anlattı, dedi ki: Bize Müreccâ b. Vedâ er-Râsibî anlattı. O Gâlib el-Kattân'dan, o da Bekir'den devamlı şöyle dediğini rivayet etti: "Müslümanların büyüklerini babanın yerine koy. Senin yaşıtın olanları kardeşlerin yerine koy. Küçüklerini de evlatların mesabesinde gör. Bunlardan hangisinin perişan ve ayıplı olmasını istersin?"

Bekir b. Abdullah şöyle dedi: "Sana verilen nimetin kimden daha fazla olduğunu, buna rağmen o kişi şükürde senden daha ileride olduğunu bulmak istersen bulursun. Bir de sen günah bakımından kimden daha fazla günah sahibi olduğunu fakat onun senden daha çok Allah'tan korktuğunu bulmak istersen yine bulursun. Sen nefsin için buna razı olma. Senden yaşça büyük olan müslümanları gördüğün zaman, 'Bu benden daha hayırlıdır. Çünkü iman etmiş ve benden önce salih ameller işlemiştir.' de. Senden yaşça daha küçük olan müslümanları gördüğünde, 'Bu benden daha hayırlıdır çünkü o doğmadan önce ben günahlar işledim.' de. İsabet ettiğin takdirde sevap kazanmayacağın ve hata yaptığında günah kazanacağın konuşmaları bırak. Sakın kardeşine suizanda bulunma."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebü'n-Nadr anlattı. O Ukbe b. Ebü's-Sahbâ'dan rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah'tan işittim; şöyle diyordu: "Bir kul '*el-Hamdu lillâh*' derse, muhakkak bu sözüyle bir nimet ona vacip olur. Peki, bu nimetin karşılığı nedir? O nimetin karşılığı da yeni bir *el-Hamdu lillâh*'tır. Bu da başka bir nimettir. Böylece Allah'ın nimetleri tükenmez."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Gassân el-Gılâbî anlattı. O Abdullah b. Abdurrahman'dan, o da Ebû Hurre'den rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah'ın yanına gittik; onu ziyaret edecektik. Bize doğru geldi ve iki adam arasında yürüyebiliyordu. Bize selam verdi. Sonra, "Kendisine bir kuvvet verilip de bu kuvvetini Allah'ın itaatinde sarf eden ya da onunla bir zafiyeti karşılayıp Allah'ın haramlarından sakınabilen adama Allah rahmetetsin." dedi.[444]

Bize Muhammed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmâil anlattı, dedi ki: Bize Selâm b. Ebû Mutî anlattı. O Gâlib'den rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah şöyle diyordu: "Müslüman kardeşinde hoşlanmadığın bir şey gördüğün zaman onu tekfir etme. Fakat Allah, onun müptela olduğu şeyden seni muhafaza ettiği için Allah'a şükret."

Medâinî Kehmes'ten rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah'tan işittim; şöyle diyordu: "Dünyadan, kanaat ettiğin kadar mal sana kâfidir; velev ki bir avuç hurma, bir yudum su ve bir çadırın gölgesi de olsa… Dünyadan sana bir kapı açıldıkça senin nefsin de ona doğru açılmış olur."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdî anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Humeyd'den, o da Bekir'den şöyle dediğini rivayet etti: "Bir adam sabah ve akşam Allah'a karşı nefsini azarlarsa sürekli hayır içinde kalır."

Dediler ki: Bekir Arefe günü zikir yaptı. Sonra şöyle dedi: "Öyle bir şey müşahede ettim veya öyle bir manzara gördüm ki eğer onlarla birlikte olmasaydım, onların günahlarının affedileceğini umardım."

Bana Ahmed b. İbrâhim anlattı. O Ebû Seleme'den, o Müraccâ b. Gâlib b. Bekir'den rivayet etti, dedi ki: İnsanların seni yücelttiklerini gördüğün

444 Arapçası (رحم اللهُ عبداً أُعْطِيَ قوةً فعمل بها في طاعة الله أو قَضَي به في ضعفٍ فكفّ عن محارم الله) şeklindedir. (çev.)

zaman sen, "Bu anlattığınız, öyle bir fazilettir ki ben ona ehil değilim." de. İnsanlar senden uzaklaşıp sen de onlardan hoşlanmadığın zaman, "Bu bir günahtır; bunu ben işledim. Onlardan gelmiş değildir." de.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Mûsâ b. İsmâil anlattı. O Ebân b. Hâlid es-Sa'dî'den rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah'ın üzerinde, 300 dirhem değerinde olduğunu düşündüğüm bir taylasan gördüm. Ayrıca üzerinde değeri 120 dirhem olan hırka parçaları ve bir kaftan gördüm.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Hârûn b. İsa anlattı. O Hükkâm er-Râzî'den, o Saîd b. Sâbık'tan, o Âsım el-Ahvel'den, o da Bekir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Hükümdarların elbiselerini giyin ancak kalbinizi Allah korkusuyla öldürün."

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Humeyd'den rivayet etti, dedi ki: Biz Bekir b. Abdullah'ın duasının makbul olduğunu umuyorduk veya öyle düşünüyorduk.

Bana Ahmed b. Abdullah el-Attâr anlattı. O Abdullah b. Dînâr'dan rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah fakirlerin yanından geçer ve onların yanında otururdu. Üzerinde de nefis elbiseler vardı.

Dediler ki: Bekir, iki elbisesinden bir tanesini bir adama giydirdi. Bunun üzerine oğlu Abdullah'ın annesi [karısı], bu konuda onunla konuştu ve sanki onu kınadı. Kadın onunla tartışırken bir de ne görsün; onun bir câriyesi, ona hediye olarak bir elbise hazırlamış getiriyor. Bunun üzerine Bekir b. Abdullah, "Biz eskisini verdik; Allah yenisini gönderdi." dedi.

Medâinî dedi ki: Bekir b. Abdullah dedi ki: "Vaiz, dinleyenlerin ilme karşı güçsüzlüklerini ve müritlerin ne istediklerini bilmeyen birisi olmamalıdır."

Bize Ravh b. Abdülmü'min anlattı O Mu'temir b. Süleyman'dan, o da babasından rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah'ın annesi zengin bir adamın eşiydi. Adam valiydi. Bu yüzden Bekir b. Abdullah'a güzel elbiseler giydirirdi. Bekir de annesinin verdiği bir şeyi reddetmek istemiyordu. Bazen onun giysilerinin değeri 4.000 dirheme kadar ulaşıyordu. Bekir b.

Abdullah bu güzel elbiseleri giyer ve miskinlerin yanında otururdu. Kendisi, "Zenginler gibi yaşamak ve fakirler gibi ölmek istiyorum." derdi. Dedi ki: Aynen bu şekilde vefat etti; arkasında bir şey bırakmadı.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Sehl b. Mahmûd anlattı. O Ziyâd b. Rebî'den, o da Gâlib b. Bekir'den rivayet etti, dedi ki: "Müslüman kardeşlerimden birisinin güzel görünümlü, nefsine ve ailesine karşı eli açık hareket ettiğini görmek isterim. Öyle ki onu gören, bir mala sahip olduğunu sansın ancak öldüğünde arkasında hiçbir mal bırakmasın. Kardeşlerimden birisinin perişan kılıklı, çirkin görünümlü, nefsine ve ailesine karşı eli sıkı olmasını istemiyorum. Çünkü onu gören onu cimri zanneder ve vefat ettiğinde çok mal bırakır."

Bize Ebü'r-Rebî' ez-Zehrânî anlattı, dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Hişâm'dan nakletti, dedi ki: Ebû Hamza et-Temmâr'ın üzerine bir borç yüklendi. O da Bekir b. Abdullah'ın yanına geldi. Bekir ona, "Seni üzüntülü görüyorum, neden?" dedi. O da borcunu anlattı. Bekir b. Abdullah, "Borcun ne kadar?" dedi. Ebû Hamza, "400 dirhem" dedi. Bekir b. Abdullah hemen ona 400 dirhem çıkardı, verdi ve "Vallahi bundan başka param yoktur." dedi.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize Ebû Seleme anlattı. O Ebân b. Hâlid'den rivayet etti, dedi ki: Bekir b. Abdullah'ın saç-sakalını siyaha boyadığını gördüm.

Hammâd b. Seleme rivayet etti. O Humeyd'den nakletti, dedi ki: Bekir b. Abdullah siyaha boyanırdı. Sonra bunu terk etti.

Bekir şöyle dedi: "Hayret ediyorum; istişare ettiğim zaman hep hata yapıyorum ama benimle istişare yapıldığı zaman hep isabet ediyorum."

Ebû Hilâl rivayet etti, dedi ki: Bekir yüzünü siyaha boyuyordu. Nihayet yüzü yandı. Bunun üzerine siyah boyayı bıraktı ve kına ile boyanmaya başladı.

Bize Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî anlattı. O Muhammed b. Sa'd'dan, o bir adamdan, o Hişâm'dan, o da Bekir b. Abdullah'tan şöyle dediğini nakletti: Evimden çıktım; yük taşıyan bir hamalla karşılaştım. Adam sü-

rekli "*el-hamdu lillah, estağfirullah*" diyor ve bundan fazlasını söylemiyordu. Sonra bir yere vardı. İstirahat etmek için yükünü indirdi. Ona, "Ey Allah'ın kulu, iki kelime söylediğini işittim; ondan fazlasını söylemez misin?" dedim. Adam bana, "Neden buna hayret ediyorsun ki insanoğlu hep nimetle günah arasındadır. Bana olan nimetinden dolayı ona hamd ediyorum; günahımdan dolayı da istiğfarda bulunuyorum." dedi. Bekir dedi ki: Ben içimden, "Vallahi ey Bekir, senden daha fakih bir adamla karşılaştın." dedim.

Bize Ahmed b. İbrâhim anlattı, dedi ki: Bize İsmâil b. Uleyye anlattı. O Gâlib el-Kattân'dan, o da Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir ihtiyacın için dışarı çıkıp da bir cenaze veya bir hasta ziyareti önüne çıkarsa hemen, "Bu hayrı ve bu ecri benim için kolaylaştıran Allah'a hamd olsun." de.

Ebü'l-Yakzân'ın dediğine göre Bekir'in dedesi Resûlullah'ın (sas) ashâbındandı. Onların soyları devam etmemiştir.[445]

Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre Müzeyne'den birisi de *Ebû Zerre*'dir. Bir de onun mevlâsı *Ertebân*'dır. Ertebân'ın çokça malı ve *Avn* adında çocuğu vardı. Bu Avn, muhaddis olan Abdullah b. Avn'ın babasıdır. Abdullah'ın künyesi "Ebû Avn" idi. Avn b. Ertebân'ın annesi, Kârin et-Taberî'nin kızıydı.

Dedi ki: Onlardan birisi de Sinân'ın iki oğlu *Cesr b. Sinân* ve *Sa'r b. Sinân* idi. Bu iki şahıs, Basra'nın ileri gelen adamlarındandı. İkisinin de sahâbe oldukları biliniyor.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: *Âiz b. Amr el-Müzenî* muhaddisti.

Hasan şöyle dedi: Âiz Resûlullah'ın (sas) en iyi adamlarından birisiydi.

Humeys b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi

Humeys b. Üdd'ün, *Harb* adında çocuğu vardı. Onlar Ebrehe el-Eşrem ile beraberdiler ve Fil günü helak oldular. Onlardan sadece 60 kişi kurtuldu. Onlar, o günden beri hep 60 kişidirler. Onlardan bir çocuk dünyaya

445 Bekir b. Abdullah'la ilgili haberler burada sona eriyor. (ed.)

geldiğinde bir adam vefat ediyor. Onlar Benî Abdullah b. Dârim'in içindedirler. Onların annesi Kelb b. Vebere'nin kız kardeşi Haşnâ bt. Vebere'dir.

Harb'in *Avf*, *Beşîr*, *Amr* ve *A'ver b. Harb* adlarında çocukları vardı.

Amr'ın *Berme*, *Ka'b* ve *Ukâbe b. Amr* adlarında çocukları vardı.

A'ver b. Harb'in *Kelede*, *Süfyân* ve *Abdullah b. el-A'ver* adlarında çocukları vardı.

Ka'b b. Amr'ın *Disâr b. Ka'b* adında çocuğu vardı. Onun annesi Tağlib b. Vâil'in veya Vâil'in kızıydı.

Ebü'l-Yakzân şöle dedi: Benî Humeys Kûfe'de Benî Mücâşi'in içindeydi. Basra'da ise Benî Abdullah b. Dârim'in içindeydi.

Benî Humeys'ten birisi de şair *Müfevvef*'tir. O şöyle diyendir:

Saldıransın sen, Nizâr'ın bütün delikanlılarına
Cömertçe veriyorsun fakat arkadaş edinmiyorsun

Şair Müfevvef karısını Horasan'dan göndermişti. Başka bir adam da yine karısını göndermişti. Hâricîler her ikisini de yakalamışlardı. Müfevvef ve arkadaşı Hâricîlerin yanına gittiler. Çok sıkıntılardan sonra Müfevvef ve karısı serbest bırakıldı. Diğerine gelince, bir hata yaptı ve öldürüldü.

Benî Dabbe b. Üd b. Tâbiha'nın Nesebi

Dabbe b. Üd b. Tâbihâ'nın *Sa'd*, *Su'ayyid* ve *Bâsil b. Dabbe* adlarında çocukları vardı. Dediklerine göre Bâsil b. Dabbe, Deylem'in atasıdır.

Hişâm b. Muhammed el-Kelbî şöyle dedi: Bana babam anlattı, dedi ki: Bâsil babasına kızıp evden çıktı ve acemlerden bir kadınla evlendi ve çokça çocuğu oldu. Denildiğine göre Deylemîler bu Bâsil'in çocuklarıdır. Deylemîler ona nispet edilirler. Bir de *Amr b. Dabbe* vardı; o küçükken vefat etti.

Kelbî'nin dışındaki tarihçilere göre Bâsil ve kardeşi Sa'd arasında bir tartışma çıktı; kavga ettiler. Bâsil kızdı ve Deylem'in yanına gitti. Deylemîler ona çok değer verdiler. Hatta devesi gidene kadar ona tapındılar. O ayrıldıktan sonra da çamurdan bir heykelini yapıp ona ibadet ettiler. Deylem'de bulunanların bir kısmı onun soyundandır.

Bana Muhammed b. A'râbî anlattı. O Mufaddal b. Muhammed ed-Dabbî'den rivayet etti, dedi ki: Dabbe'nin iki oğlu Sa'd ve Su'ayyid, develerini aramak üzere evden çıktılar. Sa'd döndü ancak Su'ayyid dönmedi. Bu yüzden Dabbe gelen bir şahıs gördükçe, "Acaba bu Sa'd mı Su'ayyid mi?" derdi. Onun bu sözü darb-ı mesel oldu. Bir gün Dabbe haram ayda yürüyordu. Yanında da Hâris b. Ka'b b. Amr b. Ulle b. Celd vardı. Bir ara yolları bir yere geldi. Hâris Dabbe'ye şöyle dedi: "Sen bu mekânı görüyor musun? Ben burada şöyle ve şöyle olan bir genç gördüm ve onu öldürdüm. Bu kılıcı da ondan aldım." -[Dabbe] bir de ne görsün bu vasıflar Su'ayyid'in vasıfları.- Dabbe, "Bana kılıcı göster, bakayım." dedi. Hâris ona kılıcı verdi. Dabbe kılıcı tanıdı ve "Mesele dallı-budaklıdır." dedi.[446] Yani, tıpkı bir dağın içindeki yarıklar ve vadiler gibidir. Onun bu sözü darb-ı mesel oldu. Sonra Dabbe, Hâris'i öldürünceye kadar kılıçla vurdu. İnsanlar bu konuda onu kınadılar ve "Sen haram ayda adam öldürüyorsun, öyle mi?" dediler. Dabbe ise "Kılıç kınamayı geçmiştir." dedi.[447] Bu da darb-ı mesel oldu. Ferezdak şöyle dedi:

Güvenme savaşa çünkü onun alevlenmesi
Dabbe'nin durumu gibidir; "Söz dallı-budaklıdır" dediği zaman

Su'ayyid'in soyu devam etmemiştir. Dabbe'nin çocuklarının annesi Leylâ bt. Lihyân b. Hüzeyl b. Müdrike'dir. Yalancılardan biri Sa'd ve Su'ayyid'in durumları hakkında öyküler uydurmuş. Biz onu tanımayız; Araplar da tanımıyorlar; ilim ehli de onları rivayet etmiyorlar.

Sa'd b. Dabbe'nin *Bekir b. Sa'd* adında çocuğu vardı. Onun annesi İyâd kabilesindendi. Bir de *Sa'lebe* ve *Suraym b. Sa'd* vardı. Bunlar kısa kısa şiirler söyleyen insanlardı. Onların annesi Hind bt. Sa'lebe b. Rûmân b. Cündeb b. Hârice b. Sa'd b. Futra b. Tay'dır.

Bekir b. Sa'd b. Dabbe'nin *Mâlik* ve *Abdullah b. Bekir* adında çocukları vardı. Abdullah aynı zamanda Abdümenât idi. Onların annesi Mümennât bt. Evs b. Tağlib b. Vâil'dir.

---

446 Bu sözün Arapçası, (إِنَّ الْحَدِيثَ ذُو شُجُونٍ) şeklindedir. (çev.)

447 Bu sözün Arapçası (ذَهَبَتِ السَّيْفُ الْعَذْلُ) şeklindedir. Bu darb-ı mesel, "olan oldu artık" anlamında bir deyimdir. Türkçe'de bunun benzeri, "Atı alan Üsküdar'ı geçti." veya "Geçti Bor'un pazarı; sür eşeği Niğde'ye!" şeklindeki atasözleridir. (çev.)

Mâlik b. Bekir b. Sa'd'ın *Zühl b. Mâlik* adında çocuğu vardı. Onun annesi Hind idi. Hind, Becîle kabilesinden Haşebe bt. Abdullah b. Kıdâd idi. Haşebe, Hârice Serîatü'n-Nikâh'ın annesiydi. Deniliyor ki: O Zühl b. Sa'lebe b. Ukâbe'dir. Allah daha iyi bilendir.

Bir de *Seyyid b. Mâlik*, *Âiz b. Mâlik* ve *Teym b. Mâlik* adlarında çocukları vardı. Âiz ve Teym ikizdiler. Onların annesi Sü'vum bt. Hâris b. Abdümenât b. Kinâne'dir.

Zühl b. Mâlik b. Bekir'in *Bicâle*, *Subh*, *Teym* ve *Hüzeyme b. Zühl* adlarında çocukları vardı. Hüzeyme küçük yaşta vefat etti.

Bicâle b. Zühl'in *Ka'b*, *Dubay'a*, *Hanbel* ve *Rebîa b. Bicâle* adlarında çocukları vardı. Rebîa küçük yaşta vefat etti. Onların annesi Cürsüm bt. Sa'lebe b. Züeyb b. Seyyid b. Mâlik'tir.

Ka'b b. Bicâle b. Zühl'ün *Zeyd*, *Hâcir*, *Kûz* ve *Abdullah b. Ka'b* adlarında çocukları vardı. Zeyd b. Ka'b b. Bicâle'nin *Mâlik* ve *Amr b. Zeyd* adında çocukları vardı. Onların annesi Abd b. Ubeyd b. Nasr b. Âize b. Mâlik'in kızıdır. O kadın aynı zamanda Nu'âm'dır.

Mâlik b. Zeyd b. Ka'b'ın *Katan* ve *Eflet b. Mâlik* adlarında çocukları vardı.

Katan b. Mâlik b. Zeyd'in *Şebâbe* adında çocuğu vardı.

Eflet b. Mâlik b. Zeyd'in *Fulân b. Eflet* -adı Fulân idi-, *Rebîa b. Eflet* ve *Amr b. Eflet* adlarında çocukları vardı.

Dırâr b. Amr

Benî Mâlik b. Zeyd b. Ka'b b. Bicâle b. Zühl b. Mâlik b. Bekir'den birisi Dırâr b. Amr'dır. Amr, Redîm b. Mâlik b. Zeyd'dir. Uzun zaman reislik yapmıştır. Ma'bed b. Zürâre ile evli olan kızına, "Ey Büseyne! İki fazlalıktan uzak dur: Fazla konuşmaktan ve fazla cinsellikten…" dedi.

Dırâr b. Amr Kurnetan[448] gününde hazır bulundu. Onunla ilgili haber şöyledir: Nu'mân b. Münzir, annesinden kardeşi olan Vebere b. Românis b. Ma'kıl Kelbî'yi büyük bir ordunun başına getirdi. -Vebere b. Românis Benî Abduvüd'dendir. Onların annesi, Fedek ahalisinden Selmâ bt. Vâil b. Atıyye'dir. Onun babası kuyumcudur- Orduyu Ma'ad kabilesinden ve di-

448 Kurnetân, Mekke'ye giderken el-Feyd'e 11 mil mesafede olan bir yerdir. Yâkût Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân,IV, 331,* Daru Sâdır, Beyrut, trs.

ğerlerinden toplamıştı. Ayrıca Dırâr b. Amr ed-Dabbî'ye de haber gönderdi. Amr, Redîm'dir. -Ona er-Redîm deniliyordu çünkü kavminin arazisinde bir set [redm] yapmıştı. Deniliyor ki: O bir savaştaydı. Kavminden bir cemaat için orada bir set yaptı, o yüzden ona Redîm ve Râdim denildi- O zamanlar Dırâr yaşlı bir adamdı. Dırâr, hepsi de reis olan dokuz çocuğuyla birlikte Nu'mân b. Münzir'in yanına geldi. Bir orduya komutanlık yaptı ve onun savaşına girdi.

Benî Seyyid'den biri olan Hubeyş b. Delf onun aynına geldi. Hubeyş Arapların en meşhur süvarilerinden birisiydi; esmer ve zayıf bir adamdı. Nu'mân onlarla birlikte Mekke'ye bir kervan gönderdi ve onlara, "Kervanın işini bitirdiğinizde Benî Âmir'in üzerine gidin. Çünkü o size yakındır." dedi. İnsanlar Ukâz çarşısından ayrıldıklarında onların yanına gittiler. Kureyş de Mekke'ye döndü. Dediklerine göre Abdullah b. Cüd'ân, Benî Âmir'i askerlerden haberdar edecek adamlar gönderdi. Fakat Benî Âmir korku ve endişe içinde Karneteyn'de onlarla karşılaştılar. O gün insanların reisi, Nu'mân'ın kardeşiydi. Dabbîler ve diğerleri de onunla beraberdiler. Benî Âmir dayanışma içindeydiler.

Âmir b. Mâlik Ebü'l-Berâ, Dırâr'ın ne yaptığını görünce ona hamle yaptı; mızrakla onu yaraladı ve yere düşürdü. Çocukları onu koruma altına alarak onu kuşattılar; nihayet hayvanına bindi. Dırâr'ın üzerinde iki zırh vardı; bu yüzden mızrak darbesi onu etkilememişti. Sonra Hubeyş b. Delf ed-Dabbî'nin üzerine hamle yaptı ve onu bir çırpıda atından indirip yakaladı. Delf, 400 deve fidye vererek kendini kurtardı. Nu'mân'ın kardeşi Vebere esir alındı. Nu'mân'ın casusları ordunun karşılaştığı durumu ve kardeşinin ilk etapta esir alınışını haber vermek üzere Nu'mân'ın yanına döndüler. Dırâr dönünce Nu'mân ona, "Bana gelen habere göre Vebere esir alınmış; sen de insanların işleriyle ilgileniyormuşsun. Yaralanmış fakat kurtulmuşsun; bu nasıl oluyor?" dedi. Dırâr, "Ecel beni kurtardı; bir de nefsimi uzun boylulara feda edişim…" dedi.[449] Dırâr, bu sözüyle kendisini koruyan çocuklarının annelerini kastediyordu.

449 Bu cümlenin ZZ neşrindeki Arapçası (نَجَانِي الأجلُ وإكْرَاهِي نَفْسِي عَلَى الْحقِّ الْطِّوَالِ) şeklindedir. Oysa cümlede yer alan (الحق) kelimesi hatalı okunmuştur. RK nüshasında kelimenin aslı (المَقُّ) şeklindedir. Bu kelime "uzun boylu kadınlar" anlamındadır. (bkz. *Lisânü'l-Arab*, (مقق) maddesi) Zaten cümlenin sonunda yer alan, "Dırâr çocuklarının annelerini kastediyor" sözü kelimenin kadınlarla ilgili olduğunu açıkça gösteriyor. Çeviriyi RK nüshasına göre yaptık. (çev.)

Vebere, kendisini esir alan Yezîd b. Sa'ık'tan, 1.000 sarı deve ve iki câriye karşılığında kurtardı. Ayrıca [mallarından istediğini alması konusunda] onu malları hakkında hakem yaptı. Yezîd b. Amr b. Huveylid b. Nüfeyl b. Amr b. Kilâb bekledi. O Yezîd b. Sa'ık idi. Huveylid için "Sa'ık" denilirdi. Karneteyn gününden sonra üzerine bir yıldırım düşmüş ve onu yakmıştı. Sonra vefat etti. Tufeyl b. Mâlik b. Câfer b. Kilâb ona şöyle ağıt yakmıştı:

Sizler eğer bizden önce kabileye dönerseniz
Verin, Ebû Âbis'in ölüm haberini
Ve Yezîd b. Amr'ın ölüm haberini, verin kardeşlerine
Ve [haber verin, onun ölümünü] misafire ki kapıyı çalar ve fakire
Ve ata haber verin ki onların en iyi koşanlarını
Yüksek göğüslü ve kuru boğazlar olanlar sanırsın

Yezîd b. Amr b. Huveylid -O Sa'ık'tır- şöyle dedi:

Bıraktım Nu'mân'ın kardeşini, aksıyordu sıkıntıdan
Kesti o kadınlar, Mür [b. Üdd'ün] ve iyilik krallarının burunlarını
Bıraktık Hubeyş'i, darbelerimiz ona ulaştığında
Tedavi edildi bizde, esir olarak ve bukağılı bir şekilde

Deniyor ki Hubeyş b. Delf Karneteyn günü öldürülmüştür. Bu Kelbî'nin sözüdür.

Dırâr b. Amr'ın çocukları o gün yanındaydılar. Sayıları 18 idi. Bunlar *Husayn*, *Amr*, *Abdülhâris*, *Âmir*, *Edhem*, *Dülce*, *Cebbâr*, *Münzir*, *Kabîsa*, *Hanzale*, *Kays*, *Hâris*, *Hassân*, *Seleme* ve *Hind b. Dırâr* idiler.

Münzir b. Hassân b. Dırâr Kûfe'nin eşrafındandı. Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem es-Sekafî ile Dabbe'den bir adam onun kızını istediler. Münzir kızını Sekafî'ye verdi ve Dabbî'yi reddetti. O da şöyle dedi:

Yoktur vicdan, kınama konusunda birbirini izleyen kavimde
Ümâme'yi fakirlikten dolayı sattıkları zaman
Ben daha yakındım, eğer Münzir buna riayet etseydi
Ve Benî Nasr'ın anlaşmalılarından daha yakın akrabaydım ben

Bu beyitte, Sakîf ile Nasr b. Muâviye arasında olan anlaşmayı kastediyor.

Dediler ki: Şuteyr b. Hâlid b. Nüfeyl b. Amr b. Kilâb -Bazılarına göre Şuteyr b. İnebe b. Hâlid b. Nüfeyl- Dabbe'den bir adamla karşılaştı. Denildiğine göre o adam Husayn b. Dırâr idi. Şuteyr onu esir almak istedi. Yanındaki adamlardan birisi acele edip ona ok attı ve onu öldürdü. Haber Dırâr b. Amr'a ulaştı. Dırâr hemen yanında bulunan kavmiyle birlikte binip yola çıktılar. Benî Kilâb'ı sordu; onların Gûl denilen bir yerde oldukları kendisine haber verildi. Gûl, Benî Âmir'in memleketindeydi. Dırâr onlara saldırdı; savaşmaya başladılar. Şuteyr b. Hâlid esir alındı ve bir amcasının oğlu öldürüldü. Dırâr Şuteyr'i getirip boynunu vurdu. Deniliyor ki: Onu Abdülhâris b. Dırâr öldürdü. Bunun için Ferezdak şöyle dedi:

Bastılar atlar, Şuteyr b. Hâlid'in yanaklarına
Savaşın çıkardığı toz duman arasında, toynaklarıyla

Husayn b. Dırâr b. Amr'n *Zeydü'l-Fevâris b. Husayn b. Dırâr* adında çocuğu vardı. Onun annesi Zühre bt. Süveyd'dir. Bir de *Dabiyye* ve *Herseme b. Husayn* vardı. Herseme Zeyd'in anneden kardeşiydi. Benî Kays b. Sa'lebe onu esir almışlardı. Kardeşi Zeyd onu kurtardı. Zeyd İslâmî döneme yetişti ve Basra'ya hicret etti. Basra'da onun soyundan gelenler çoktur. Herseme'yi esir alan şahıs şöyle dedi:

Ey Herseme! Senin için kurtuluş yok; ne fidyeli ne fidyesiz
Büküldün fakat ben sevgiye riayet eden biriydim
Verdin Zeyd'e, evi uzak olduğu halde
Nefsim güvence vermeyi hiç ummadı

Deniliyor ki: Onu fidyesiz olarak kardeşi Zeyd'e gönderdi.

Zeydü'l-Fevâris

Muharrık el-Gassânî'nin arkadaşı Zeydü'l-Fevâris b. Husayn b. Dırâr'a gelince, onun hikâyesi şöyledir: Muharrık el-Gassânî, aynı zamanda Cefne b. Amr'ın kardeşi Hâris b. Amr b. Âmir'dir. İlk defa insanı ateşle yakan ve tazip eden birisi olduğu için ona "el-Muharrık" denilmiştir. Kendisi Yemâme'de bir hurma bahçesini yakmıştı. Arap kabilelerinden, İyâd'dan ve diğerlerinden büyük odun yığınları topladı. Benî Temîm'in yanından geçti.

Onu karşıladılar ve ona harac verdiler. Harac, her yıl adam başına bir cerîb peynir, bir tulum yağ, bir kırpıntı yün ve bir koç idi. Sonra Benî Dabbe'nin yanından geçti; onların da bu kadar vermelerini istedi. Benî Dabbe kabul etmediler ve yanlarında olmayan kavminden olanları çağırdılar; hepsi bir araya geldiler. O günü, Zeydü'l-Fevâris b. Husayn b. Dırâr da gördü. Bir gündüz vakti uzun süre çarpıştılar. Zeydü'l-Fevâris, Muharrık'ı esir aldı. Ayrıca Muharrık'ın kardeşi Hüney b. Hubeyş b. Delf'i de esir aldı. Deniliyor ki: Bizzat Hubeyş esir alınmıştı. Bunlar birkaç gün yanlarında kaldılar. Sonra Zeydü'l-Fevâris onları öldürdü. Ayrıca kendilerine hürmet duyduğu Tay kabilesinden bir kavmi de kurtardı. O gün Zeyd, sol tarafından ve ayağından darbe almıştı. Bu yüzden Muharrık ve kardeşini öldürmeye karar verdi. Bu konuda şair Rebîa b. Makrûm ed-Dabbî şöyle diyor:

Kral İbn Amr, acı yaşadığı gün
Giydirdik başına, kötü bir koparışı

Ferezdak da şöyle diyor:

Muharrık ve kardeşi, elleri boyunlarına bağlanmıştı
Zincirlerle, bukağı içindeydiler
İki kral, öldürdüler onları, Buzâha günü
Ve hükümdarlık tacı vardı, her ikisinin başında

Bugün için ayrıca Buzâha günü de denilir. Sa'd b. Zeydümenât b. Temîm ve Ribâb kabileleri, Zeydü'l-Fevâris dışında hiç kimse üzerinde bir araya gelmediler.

Dediler ki: Benî Sa'd -yanlarında Benî Dabbe de vardı- ve Ribâb, Hû'da (الخوع) Benî Bekir b. Vâil'in üzerine baskın yapmaya gittiler. Başlarında Zeydü'l-Fevâris vardı. Bekir onlara karşı tedbir aldı ve aralarında şiddetli bir savaş meydana geldi. Benî Teymullah b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Sa'b b. Ali b. Bekir'den birisi olan Müsellib, Zeydü'l-Fevâris'i gözüne kestirdi ve peşine düştü. Sonra ona bir ok atarak onu öldürdü. Zeydü'l-Fevâris'in öldürülmesinden sonra Bekir b. Vâil'i hezimete uğrattılar ve Zeyd'in katili Müsellib'i ve kardeşi Ebû Amr'ı öldürdüler. Ayrıca Amr b. Hemmâm'ı da öldürdüler. Bunun üzerine Dabbe'den bir adam şöyle dedi:

Biz öldürdük, Müselliblerin ikisini de
Bir de Amr b. Hemmâm'ı ve Bişr b. Hâbis'i
Ve Amr b. Hind'i, bıraktık savaş meydanında yere serilmiş olarak
Esiyor üzerinde, şiddetli esen kasırgalar
Yaklaşık beş kişi öldürdük, onların eşrafından
Fakat onların tümü denk değildir, Zeydü'l-Fevâris'e

Benî Dabbe Sübey b. Hatîm et-Teymî'nin oğlu üzerine baskın yaptı. İbn Sübey Zeyd'in yanına geldi ve şikâyette bulundu. Hemen zırhını giydi ve mızrağını alıp yola çıktı. Sonra, "Ey Zühl ailesi!" diye seslendi. Zühl onun kavmiydi. Onlar da ona cevap verdiler. Hemen develeri aldı ve onları İbn Sübey'a geri gönderdi.

Zeydü'l-Fevâris'in çocuklarından birisi *Dırâr b. Husayn b. Zeyd*'dir. Kuteybe, Horasan ve çölde, onu Benî Temîm'in işlerinden sorumlu tutmuştu. Zeydü'l-Fevâris'in kardeşi *Hayyân b. Dırâr*'ın Basra, Kûfe ve çölde soyu devam etmektedir.

Kabîsa b. Dırâr

Kabîsa b. Dırâr'a gelince, aralarındaki kavga sebebiyle onu Benî Sa'lebe b. Saîd b. Dabbe öldürdü. Yine Benî Sa'lebe, babasından [Kabîsa] önce Hakîm b. Kabîsa'yı [oğlu] da öldürdü. Bunun üzerine Kabîsa şöyle dedi:

Eğer bir gün size bıraksaydım, Hakîm'i [oğlumu]
Saptırır mıydım ölümü kendimden, bana geldiğinde?

Onun Basra'da ve çölde soyu devam etmektedir. Kabîsa hakkında da kız kardeşi Ca'de bt. Dırâr şöyle diyor:

Uyumadı hiçbir gece, izarını bağladığından beri
Kabîsa b. Dırâr… O çok gergindi
Yaklaştırmaz meclisine, rahatsız edici bir şeklide konuşanı
Ve yemez hiçbir yemeği, perde arkasında

Onun çöldeki çocuklarından birisi *Amr b. Hâris* denilen bir adamdı. Amr'ın bir fazileti ve büyüklüğü vardı.

Hanzale b. Dırâr İslâm'a yetişti. Ömrü uzundu; nihayet Cemel Vak'ası'na da yetişti. Kendisine, "Ne kaldı, senden geriye?" diye soruldu. Hanzale, "Eskiyi hatırlıyor ve yeni şeyleri unutuyorum. Yalnız kaldığımda uyanık kalıyor; toplumda da uyukluyorum" dedi.

Onlardan birisi de *Münzir b. Hassân b. Dırâr*'dır. Nuhayle günü, Ömer b. Hattâb zamanında Mihrân el-Fârisî'nin kanına ortak olmuştu. Onun diyetinin bir kısmını ödemişti.

Bir diğeri de *Seleme b. Amr b. Dırâr*'dır. Seleme Rey şehrinin fethinde bulundu.

Abdullah b. Şübrüme

Onlardan birisi de Abdullah b. Şübrüme'dir.[450] O *Abdullah b. Şübrüme b. Tufeyl b. Hübeyre b. Münzir b. Hassân b. Dırâr*'dır. Mü'minlerin Emiri Ebû Câfer Mansûr için Kûfe ve havalisinin kadılığını yapmıştır. Abdullah fakih ve şerif bir insandı. Kendisi İbnü'l-Mukaffa'ın dostuydu. Dediklerine göre o şöyle derdi: "Rehber iki türlüdür. Yalan söyleyen rehber ve yalan söylemeyen rehber… Yalan söyleyen rehber Selm b. Kuteybe'dir. Onunla dostluk kurdum; beni kandırdı. İbnü'l-Mukaffa yanımdan geçti ve ben hastaydım; benden yüz çevirdi ve yoluna devam etti. Bana, "Bu senin dostundur; sen bu durumda olduğun halde sana yönelmedi." denildi. Ben, "Ona güveniyorum. Kuşkusuz bu işin gerisinde bir hayır vardır." dedim. Fazla geçmeden onun kölesi, içinde altın ziynetler ve değerli mücevher bulunan bir kapla yanıma geldi. Kölesi bana dedi ki: "Benim efendim sana şunu söylüyor: Ben seni bu halde gördüm ve durumun beni kederlendirdi. Bu malın evimde olduğundan emin değildim; nihayet ailem, onun yanlarında olduğunu söylediler ve onu bana getirdiler. Çünkü senin durumunla ilgilenemediğimi onlara şikâyet etmiştim. Bu ziynetleri sat ve borcunu öde. Geri kalan parayı da hayatına harca." Abdullah b. Şübrüme'nin künyesi "Ebû Şübrüme" idi. O şöyle diyendir:

450 RK nüshasının hâmişinde "İbn Şübrüme" kaydı yer almaktadır.

Sakındığımız bu zaman
Sa'd'ın ve İbn Mes'ûd'un kavline göre
Eğer bu hayat tarzı devam ederse
Bizden ölen kimseye üzülmeyecek ve doğana da sevinmeyeceğiz

İbn Şübrüme şöyle dedi: "Övülmüş olan susma yerleri azdır fakat övülmüş bulunan konuşma yerleri çoktur."

Rivayet edildiğine göre kendisi şöyle dedi: "Hastalanmak korkusuyla yemekten kendisini koruyup da ateş korkusundan günahtan korunmayana hayret ederim."

Dedi ki: "Mürûetin başı sıla-i rahimdir. Kim ki sıla-i rahimde başkalarını yakınlarına tercih ederse ve onlara iyilikte bulunmazsa, tıpkı başa giyilecek giysiyi ayaklara, ayaklara giyilecek giysiyi de başa geçiren kimse gibidir."

O şöyle derdi: "Öfkenin verdiği gururdan sakın çünkü o seni özür dileme zilletine muhtaç eder."

O şöyle derdi: "Doğru görüş kayıptır. Onu istişare ile bulmaya çalış."

İbn Şübrüme şöyle dedi: "Senin arkadaşını kıskanman [haset etmen], onun elindeki nimete senin de kavuşmanı temenni etmen değil, o nimetin onun elinden çıkmasını temenni etmendir."

Yine şöyle derdi: "Ahlakı güzel olanın arkadaşlığı sıkmaz."

Bana Abdullah b. Sâlih anlattı. O Ebû Zebîd'den nakletti, dedi ki: İbn Şübrüme şöyle dedi: "Bir adamdan bir yalan duyduğumda, artık onun konuşmalarını dinlemek değil, ona bakmaktan bile sıkılıyorum."

Abdullah b. Şübrüme, hicretin 144. yılında Kûfe'de vefat etti. Ondan rivayet edildiğine göre şöyle dedi: "Teennî ve rıfk kadar kerim bir insandan beklenen bir şey yoktur."

Bir de *Ka'ka' b. Şübrüme* ve *Yezîd b. Ka'ka' b. Şübrüme* vardı.

Mescûr b. Gaylân

Onlardan birisi de *Mescûr b. Gaylân b. Haraşe b. Amr b. Dırâr b. Amr* idi. Kendisi şerif olup insanların neseplerini ve tarihini bilen bir insandı. Haccâc

onu İbn Kubâz denilen bir yere idareci olarak tayin etmişti. Sonra Haccâc'ın yanına geldi. Haccâc Dimyâs'ı bina etmişti. Haccâc, "Onu içine koyun; ona baksın." dedi. Onu içine koydular. Çıkınca, Haccâc ona, "Nasıl gördün onu?" dedi. Mescûr, "Kötü bir giriş." dedi. Haccâc ona, "Nefsini ona maruz bırakma!" dedi. Mescûr, "Vallahi bir daha ona girmeyeceğim." dedi. Haccâc, "O halde işine dön." dedi. Ancak haraç memurlarının ona iftira atmaları, kendilerine zulüm yapıldığını iddia etmeleri gerekçesiyle haraç toplamayı bırakmaları sonucu haraç kesilmiştir. Onun bu durumu yayılıp da Haccâc da ağırdan alınca Mescûr Ahvâz'daki Cündisâbûr'a kaçtı. Orada Mûsâ b. Yezîd el-Esvârî'nin yanında saklandı ve onun karısının kızıyla evlendi.

Onun bulunduğu yer Haccâc'a bildirildi. Haccâc onu yakalayıp getirmek için adam gönderdi. Ancak Mescûr oradan kaçtı. Bunun üzerine Haccâc Mûsâ b. Yezîd'i yakaladı, ellerini ve ayaklarını kesti. Mescûr ise kurtuldu ve Medine'de Mutarrif'in konağına yerleşti. O, Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân'dır. Bunun üzerine Haccâc Medine valisi Osman b. Hayyân el-Mürrî'ye haber gönderip onu yakalayıp kendisine gönderilmesini emretti. Vali onu araştırdı; Mutarrif'in konağında olduğunu anladı. Vali adamlarıyla ona saldırı düzenledi; onun Mushaf okuduğunu gördüler. Mescûr ellerinden kurtuldu; bu kez, öldürmek için hanımını yakaladılar. Hanımı, "Ey Mescûr yetiş!" diye bağırmaya başladı. Mescûr kılıçla üzerlerine geldi. Gelirken şöyle diyordu:

Dikkatli davrandım, eğer bir gün dikkat kurtarsaydı
Vallahi bugün kaçış bana fayda vermeyecektir
Ancak ölüm, benim için daha hayırlıdır, kötü bir validen

Sonra öldürülünceye kadar savaştı. Osman b. Hayyân el-Mürrî onun kafasını kesti ve Haccâc'a gönderdi. Haccâc başının Dimyâs'a konulmasını emretti ve "Onu baş aşağı yapın!" dedi. Daha sonra kafasının bir sopanın başına dikilmesini emretti. Onun vücudu ise Medine'de asıldı. Kullâh (القلاخ) şöyle dedi:[451]

Mescûr'un emsali azdır ve onun gibi doğru gençler
Eğer tamamen etraflarını dolaşırsan [onları iyi araştırırsan]
Değişmem onu, çok dünya malına

451 el-Kullâh b. Hazn el-Minkarî'dir. İbn Kuteybe, *eş-Şi'r veş-Şu'arâ*, s. 444.

Ne de şark ile garp arasındaki bir dayıoğluna
Eğer bulsalar parçalarını asacaklardır
Fakat yetişemezler ruhlara, onlar gökyüzünde kuş misali cisimlerdir, zira

Mutarrif, Osman b. Hayyân ve arkadaşlarına dava açarak, Mescûr'un üzerine hücum ettiklerinde bazı zırhlarını aldıklarını iddia etti. Bunun üzerine Osman, "Senin zırhların nedir ey menkûh?[452] Onlar ancak kadınların zırhlarıdır." dedi. Osman valilikten azledilince Mutarrif hakkını ondan aldı. Mutarrif'le ilgili haberi, Osman'ın çocukları nesebinde anlatmıştık.

Haccâc Mescûr'a, "Bana kavminden haber ver." dedi. Mescûr, "Benî Hanzale heyetler olarak en cömertlerimiz ve dedeleri bakımından en şerefli olanlarımızdır. Benî Amr b. Temîm bizim en akıllılarımız ve yöneticileri en fazla olanlarımızdır." dedi. Haccâc, "Ribâb topluluğu size ne bıraktı?" dedi. Mescûr, "Biz onlardan daha keskin mızraklı ve daha güzel yüzlüyüz." dedi.

Mescûr'un, Menî'a adında bir kızı vardı ve Kuteybe b. Müslim'in eşiydi. Haccâc onu boşamasını emretti; Kuteybe hemen onu boşadı. Onunla Mahled b. Yezîd b. Mühelleb evlendi. Fakat Mahled onunla birlikte olmadan vefat etti. Ondan sonra onunla Muhârib b. Müslim b. Ziyâd evlendi. Haccâc Mescûr'u anlatır ve "Allah İbnü'l-Habbâk'a [osurganın oğluna] lanet etsin!" derdi. Osuruk hikâyesi şöyledir: Onun babası Gaylân b. Harşene valilerin nezdinde, özellikle de Ziyâd'ın yanında çok etkiliydi. Bir ara babası Gaylân Ziyâd'ın yanındayken yellendi. İnsanlar duymazlıktan geldiler. Ziyâd da onlara yönelip konuşmaya devam etti. Sonra bir gün Gaylân Sakîf'ten bir adama, "Şarabın içilmesi mi senin gözlerini bozdu?" dedi. Sakîfli adam, "Hayır fakat senin emirin yanında osurman gözlerimi bozdu." dedi. O sırada Ahnef oradaydı. Ahnef Gaylân'a, "Şimdi tat bakalım Gaylân!" dedi.

Gaylân b. Harşene'nin künyesi "Ebû Ma'dîkerib" idi. Gaylân, İlk hamileliğinde kendisine kız çocuğu doğuran karısını mutlak boşayacağına yemin etmişti. Bunun üzerine kızlarını istediği bazı kimseler onun için şöyle dediler:

---

452 Menkûh, nikâh yapılan ve cimâ edilen kişi anlamında bir hakaret ifadesidir. (çev.)

Sen boynunda ip olmayan bir kızı rezil mi etmek istiyorsun?
Reyta'yı yanımda, şehrin yumurtası mı sandın?
Sen küfürbaz bir ailenin kızını istemelisin
Git, benden sonra kimsenin kızını isteme sakın

Gaylân, Ziyâd'ın kızlarından biriyle evlendi. Ziyâd'ın kızı bir batında iki kız dünyaya getirdi. Onlar da Ümmü'l-Fadl ve Ümmü Âsım idi. Bir gün Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına girdi. Morali bozuktu. Ubeydullah ona, "Neyin var ey Ebû Ma'dîkerib?" dedi. O da "Sabaha iki kızla uyandım ve benim için en değerli olan ailemin bir ferdinden ayrıldım." dedi. Ubeydullah b. Ziyâd ona, karısına ve iki kızına biraz mal verilmesini emretti.

Ümmü'l-Fadl'a gelince, onunla Benî Kays b. Sa'lebe'den biri olan Dâvûd b. Kahzem evlendi. Sonra onunla Yezîd b. Mühelleb evlendi. Ümmü'l-Fadl onun Mahled adlı çocuğunu dünyaya getirdi. Ümmü Âsım'la ise Ebû Hâsır el-Useydî evlendi. Sonra onunla İsa b. Husayle evlendi. Sonra onunla Süleyman b. Ubâd evlendi ve onu Umân'a götürdü.

Onlardan birisi de *Rukâd b. Münzir b. Dırâr*'dır. Ahdar b. Hübeyre b. Münzir onun hakkında şöyle diyor:

Ben öyle bir adamım ki amcam Rukâd b. Münzir'dir
Bir de kavgacı olan şeyh ve reis olan Hassân

Rukâd şair bir adamdı.

Kûz b. Ka'b b. Bicâle'nin *Münkız b. Kûz* adında çocuğu vardı.

Münkız'ın *Hanîn* ve *Mes'ûd b. Münkız* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Müseyyeb b. Züheyr b. Amr b. Cübeyl b. A'rec b. Rebîa b. Mes'ûd b. Münkız b. Kûz*'dür. Bu zat, Mü'minlerin Emiri Ebû Câfer Mansûr'un şurtasının başındaydı. Bağdat'ta, Kûfe kapısının yanındaki minare ona nispet edilir. Onun oğlu *Züheyr b. Müseyyeb* Bağdat'ta öldürüldü. Cenazesi bir iple bağlandı ve yolda sürüklendi. Bu olay, "İbn Zübeyde" olarak bilinen Muhammed b. Hârûn Reşîd'in fitnesinde meydana geldi. Hal edilen Muhammed'i, Tâhir b. Hüseyin öldürdü. O zaman kardeşi Mü'minlerin Emiri el-Me'mûn Horasan'dan Tâhir'i ona yönlendirmişti.

Hâcir b. Ka'b b. Bicâle'nin *Zeyd*, *Ubeyd* ve *Useyd b. Hâcir* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Alkame b. Mevhûb b. Ubeyd b. Hâcir*'dir. Câhiliye döneminde Dabbe'nin süvarilerinden biriydi. Bir de *Vehb b. Mevhûb* vardı. Zeydü'l-Fevâris ile birlikte, Tay kabilesiyle karşılaşan bir öncü kuvvet vardı. İçlerinde Kays b. Evs de vardı. Zeyd şöyle dedi:

Çağırdı beni İbn Mevhûb, aramızdaki bir şeyden dolayı
Ona, "Mızraklar avlar" dedim
Ben ona dedim ki: "Sağımda dur çünkü ben
Yeterliyim senin için, eğer ölüm birini daha fazla alacaksa…"

Dubay'a b. Bicâle b. Zühl'ün *Hilâl*, *Âmir* ve *Mürre b. Dubay'a* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Hübeyre b. Eş'as b. Abdurrahman b. Usm b. Âmir b. Hilâl b. Dubay'a b. Bicâle*'dir. Kendisi şerif bir insandı.

Ma'bed b. Sa'ne

Onlardan birisi de Benî Hilâl b. Dubay'a b. Bicâle'den *Ma'bed b. Sa'ne*'dir. O aynı zamanda şair İbn Rumeyle'nin oğludur. Ma'bed, Safka[453] günü, Müşakkar'da[454] hapsedilenlerden birisiydi. Ma'bed burada vefat etmişti. Şöyle ki: Kisrâ b. Hürmüz Perviz, Yemen'deki valisi Bazâm'a bir mektup göndererek, Yemen'in hırkalarını ve güzel şeylerini taşıyan bir kervanın hazırlanıp gönderilmesini emretti. Bazâm da arzu edilen istikamette bir kervan hazırladı. Kervanda nadir bulunan şeyler, hediyeler, mücevherat ve kokular vardı. Benî Temîm kervana saldırıp onu talan etti. Ayrıca kervanı koruyan görevlileri de öldürdü. Bu olay Hamad'da meydana gelmişti. Burası, Accâc'ın ailesi olan Benî Kinâne b. Sa'd'ın suyu idi. Orada iki grup arasında şiddetli bir savaş olmuştu. O güne ayrıca Nitâ günü de denilir.

Deniliyor ki: Kisrâ ayrıca Irak'ın nadir eşyalarından oluşan bir kervan daha istemişti. Bu eşyalar satılacak ve onların parasıyla Hicâz'da bulunan

453 Bugün için, 2. Kilâb günü de denir. (bkz. İbn Abdurabbih, *el-İkdü'l-Ferîd*, VI. 68-75.)
454 el-Müşakkar, Necrân ile Bahreyn arasında bulunan bir kaledir. Bazılarına göre Bahreyn'de Abdülkays'a ait büyük bir kaledir. (*Mu'cemü'l-Büldân,* V, 134.)

deri ve oraya Şam'dan ve diğer yerlerden getirilen değerli eşya satın alınacaktı. Benî Temîm onu da talan etti. Bunun üzerine Kisrâ Bahreyn'deki valisine bir mektup yazarak, Benî Temîm'in hurma ve meyve toplama zamanında toplanmalarını, Mişkar kalesine sokuluncaya kadar onlara yemek yedirilmesini ve kimseye göz açtırmamalarını bildirdi. O da denileni yaptı. Adam Mişkar kalesine girdiği zaman kılıcı elinden alınıyordu. Hepsi oraya sokulunca üzerlerine kapı kapatıldı. Bazı kurtulanlar ve çocuklardan olup sağ bırakılanlar hariç hepsi öldürüldü. Sağ kalanlar Kisrâ'ya götürüldüler ve Kisrâ orada onları çalıştırdı.

Subh b. Zühl b. Mâlik'in *Usm*, *Hâşe*, *Ureyf, Şifâ*, *Teym* ve *Hâris b. Subh* adlarında çocukları vardı.

Teym b. Zühl b. Mâlik'in *Münkız* ve *Hâris b. Teym* adlarında çocukları vardı.

Âize b. Mâlik b. Bekir'in *Nasr* ve *Feys b. Âize* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Şirhâf b. Müsellem b. İlbâ b. Kays b. Âize*'dir. Bu zat, Rebî' b. Ziyâd el-Absî'nin kardeşi olan Umâre b. Ziyâd el-Absî'yi öldürdü. Ferezdak bununla ilgili olarak şöyle dedi:

Ve o atlar Şirhâf'la meydan okuyor, Dâlık için
Abs'ın Umâre'sini öldürmek için, ikindi vaktinden sonra

Denildiğine göre Umâre'ye "Dâlık" deniliyormuş.

Onlardan birisi de *Hevce b. Büceyr b. Âmir b. Süfyân b. Esîd b. Zâide b. Husayn b. Şebîb b. Abdükays b. İlbâ b. Âize*'dir. Bu zat Mûte günü öldürüldü. Denildiğine göre cesedi kayboldu.

Seyyid b. Mâlik b. Bekir'in *Züeyb* -sayıları çoktur- *Gayz* ve *Huyey b. Seyyid* adlarında çocukları vardı.

Züeyb b. Seyyid'in, *Sa'lebe* ve *Zekvân b. Züeyb* adlarında çocukları vardı.

Sa'lebe b. Züeyb b. Seyyid'in *Şeym*, *Hursân*, *Âmir* ve *Şeybân b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

Şeybân'ın *Gadbân*, *Rebîa* ve *Bilâl b. Şeybân* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Zâlim b. Gadbân* idi. Şair Dırârî onun hakkında şöyle diyor:

Ey cezalandıran Zâlim, eğer sen çamurda isen
Biz öyle bir topluluğuz ki bina yapmayız çamurdan

Onlardan birisi de *Zeyd b. Husayn b. Züheyr b. Nadle b. Havlî b. Nadle b. Zâlim*'dir. İsfahân valiliğine, bazılarına göre Rey valiliğine atandı. Bir gün Dabbe kabilesinden bir amcaoğlu yanına geldi Zeyd b. Husayn ona karşı çok kaba davrandı. O Dabbeli adam da şöyle dedi:

Hatırlıyor musun, senin yorganın koyun postundan
Ayakkabıların da deve derisindendi
Selam verecek değilim, sağ olduğum sürece
Zeyd'e emirlik selamını
Sana devlet veren rabbim ne yücedir!
Ve sana tahtın üzerinde oturmayı öğreten Allah

Sonra Zeyd b. Husayn onu çağırdı ve ona bir katır verdi. Bu kez şöyle dedi:

Şöyle dedim, onun yardımcısı katırı getirdiğinde
"Koymasın Allah bereketini Zeyd'e ve verdiği şeye…"
Bana katır verdi, ona ziyaretçi olarak geldiğimde
Ve elinde tuttu, beyaz gümüşü ve altınları

Hursân b. Sa'lebe b. Züeyb b. Seyyid'in *Vâil*, *Kasme* ve *Anme b. Hursân* adlarında çocukları vardı. Bu, Abdullah b. Anme'nin babasıdır. Abdullah şunu söyleyen şairdir:

Dağıttım, asil atların tozları gibi atları
Öyle burunları vardı ki ortası parlıyordu

Âmir b. Sa'lebe b. Züeyb'in *Zebbân* adında bir çocuğu vardı.

Onlardan birisi de *Ya'lâ b. Âmir b. Sâlim b. Ebû Sülmâ b. Rebîa b. Zebbân*'dır. Ya'lâ, Rey şehrinin haracından sorumluydu.

Onun çocuklarından birisi *Mufaddal b. Muhammed b. Ya'lâ er-Râviye*'dir. O Kûfelidir. Sonra İbrâhim b. Abdullah b. Hasan'ın hurucunu bek-

lemek üzere Basra'ya gitti. İbrâhim huruç edip sonra öldürülünce Mufaddal da kaçtı. Uzun zaman çöllerde dolaştı. Araplar hakkında çok yazı yazdı. Sonra kendisine eman verildi ve Kûfe'ye döndü. Oradan Bağdat'a geldi. Künyesi "Ebû Abdurrahman" idi.

Zekvân b. Züeyb b. Seyyid'in *Hevn* ve *Useyr* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Hubeyş b. Delf b. Hevn*'dir. Bu zat, Karneteyn günü öldürülen bir süvariydi.

Bir de onun oğlu *Henî b. Hubeyş* vardı. Denildiğine göre Henî Hâris b. Amr el-Gassânî'yi esir almıştı. Ferezdak bununla ilgi olarak şöyle dedi:

Dayım öyle birisi ki krallar kendisini esir alıyor
Ve Cefne'nin atıyyeleri ona intikal ediyordu

Hubeyş'in soyu Şam'da devam etmektedir. Deniliyor ki: Hubeyş bizzat Gassânî'yi öldürmüştür.

Huyey b. Seyyid b. Mâlik'in *Ka'b*, *Rebîa*, *Ahvezî* ve *Zeyd b. Huyey* adlarında çocukları vardı.

Gayz b. Seyyid b. Mâlik'in *Amr*, *Âmir* ve *Bâliye b. Gayz* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Sehm b. Mincâb b. Râşid b. Asram b. Abdullah b. Ziyâd* -veya Asram b. Ziyâd; İbnü'l-Kelbî şüpheye düştü- *b. Hezn b. Bâliye*'dir. Sehm, Ziyâd b. Ebû Süfyân Kûfe'de vefat ettiği zaman, vasiyetini yaptığı üç kişiden biriydi.

Onlardan birisi de şair *Rebîa b. Makrûm* idi. O Câhiliye döneminin şairiydi. Safka günü Kisrâ'nın adamlarının hapse attığı adamlardandı. Sonra İslâmî dönemde uzun zaman yaşadı.

Onlardan birisi de şair *İyâd b. Kebîr b. Câbir* idi.

Abdümenât'ın -O Abdullah b. Bekir b. Sa'd b. Dabbe'dir- *Abdullah*, *Mâzin* ve *Nasr b. Abdümenât* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi de *Umeyre b. Yesribî b. Bişr b. Vahf b. Ümeyye b. Abdüğanm b. Nasr*'dır. Umeyre, Ömer b. Hattâb'ın Basra'daki kadısıydı. Onun

kardeşi *Amr b. Yesribî* Cemel günü Âişe'nin yanında öldürüldü. O şöyle diyendir:

Eğer öldürürlerse beni, ben İbn Yesribî'yim
Cemel'de İlbâ'nın ve Hind'in katiliyim
Sonra Ali'nin dininde olan İbn Sûhân'ı öldüren biriyim

Muhallim b. Seyyâr b. Hâris b. Zühl eş-Şeybânî'yi öldüren Bişr b. Vahf b. Ümeyye'dir.

Onlardan birisi de *Kays b. Abdullah b. As'as b. Amr b. Cesâs b. Abdüğanm b. Nasr*'dır. O şöyle diyendir:

Ben, Şurât'ın[455] *din edindiğini din edindim*
Nuhayle günü, yıkık konağın yanında

Onlardan birisi de *Lebîd b. Abd b. Ubeyd b. Nasr b. Âmir b. Mâzin*'dir. Dabbe kabilesinin süvarilerindendi.

Onlardan birisi de *Cüleyle b. Sâbit b. Abdüluzzâ b. Cülâs b. Âmir b. Mâzin*'dir. Cüleyle, hükümdarın arkasında duran birisiydi.

Onlardan birisi de *Miczâm b. Abdüyağûs b. Cülâs b. Âmir b. Mâzin b. Abdümenât*'tır. O Abdullah b. Bekir b. Sa'd'dır. Şair onun hakkında şöyle der:

Miczâm birçok atlıyla karşılaştı
Fakat Miczâm ne kimseyi yaraladı, ne de öldürdü

Onlardan birisi de şair *Üneyf b. Cebele b. Amr*'dır. O Şumayt'ın süvarisiydi. Bazıları onun Sayt'ın süvarisi olduğunu söylediler. Birinci görüş Kelbî'nin görüşüdür.

Sa'lebe b. Sa'd b. Dabbe'nin *Rebîa*, *Ka'b* ve *Düel b. Sa'lebe* adlarında çocukları vardı.

Rebîa b. Sa'lebe'nin *Ka'b* ve *Bekir b. Rebîa* adlarında çocukları vardı.

Ka'b'ın *Rebîa*, *Mâzin* ve *Muâviye* adlarında çocukları vardı.

Rebîa b. Ka'b b. Rebîa'nın *Âmir*, *Şakra* ve *Zeydümenât b. Rebîa* adlarında çocukları vardı. Zeydümenât, Cerve'dir.

---

455 Şurât ifadesiyle Hâricîler kastedilmektedir. (ed.)

Âmir b. Rebîa'nın *Amr*, *Mebzûl* ve *Hilâl b. Âmir* adlarında çocukları vardı.

Amr b. Âmir b. Rebîa'nın *Muâviye* ve *Zeyd b. Amr* adlarında çocukları vardı.

Onlardan birisi *Abdülhâris b. Zeyd b. Safvân b. Sabbâh b. Tarîf b. Zeyd b. Amr b. Âmir*'dir. Bir heyetin içinde Resûlullah'ın (sas) yanına geldi; Resûlullah (sas) ona "Abdullah" ismini verdi.

Onlardan birisi de *Huveys b. Ma'kıl b. Sabbâh*'tır. O şöyle diyendir:

Buldum Bâhiliyye'yi, emzirmiş beni
Kurumayan ve ağır olmayan göğüslerden

Onlardan birisi de *Mâlik b. Müntefik b. Ma'kıl b. Sabbâh*'tır. Onunla Benî Dabbe'den Ebü'l-Leyl ve Cülâh denilen iki adam arasında bir şey vardı. Bu ikisi onu öldürdüler ve kaçtılar. Ancak takip edildiler. Ebü'l-Leyl haremde yakalandı ve öldürüldü: Cülâh da Mısır'da yakalandı ve öldürüldü. Ferezdak bu konuda şöyle dedi:

Uzaklaştırmasın Allah o sağ eli ki
Geceleyin Ebü'l-Leyl'den bir kova kan döktü
Onlar Mâlik'ten sonra öldürülüp kabirleri ayrıldı birbirinden
Aşiretin kinini kazanan kimse, sonunda pişman olur

Ebü'l-Leyl'i öldüren kişi, Mâlik'in kızının oğlu Hâlid b. Sevbân idi.

Âsım b. Halife b. Ma'kıl b. Subbâh

Onlardan birisi de Bistâm b. Kays b. Mes'ûd eş-Şeybânî'nin katili *Âsım b. Halife b. Ma'kıl b. Subbâh*'tır. Bistâm Benî Dabbe'ye baskın yapmıştı. Onun yanında Benî Esed b. Hüzeyme'den bir rehber vardı. Yolun yarısında iken, kendisini korkutan bir rüya gördü. Rüyayı Esed kabilesine mensup olan rehbere anlattı, Esed'li adam, bunda uğursuzluk gördü ve ondan kaçtı. Bistâm, Mâlik b. Müntefik b. Ma'kıl'a ait 1.000 deveyi ele geçirmişti. Ancak Mâlik erkek devenin gözünü çıkarmıştı. Bistâm buna sevindi ve develeri sevketti. Bunun üzerine Mâlik Benî Dabbe'den yardım istedi. Onlar da hemen yola çıkıp ona yetiştiler. Bistâm develeri

kuşatmıştı. Bir deve ona isyan ettikçe onu kesiyordu. Nihayet onunla savaştılar. Sonra Âsım b. Halîfe b. Ma'kıl Bistâm'ın üzerine atladı. Mızrağı eline aldı ve ona birkaç darbe indirdi. Mızrağı tam kulağın içine sokuyordu. Mızrak hatasız kulağına girdi ve öbür taraftan çıktı. Bistâm o anda yere düşüp öldü. Abdullah b. Anme ed-Dabbî Şeybân kabilesine komşuydu. Denildiğine göre vak'ada onlarla beraberdi. Kendisini öldürmelerinden korktu ve şöyle dedi:

Ey Mürre ailesi, hak mıdır onu görmeyecek olmanız?
Yavaş yürüyen bir devenin hızlı gidişi gibi onu yürütmesi
Eğer babasının çocukları onun için tasalanıyorlarsa
Onlar musibete uğradılar kuşkusuz ve felaketleri büyüktür
Geride kalan ve yavruları olmayan develer
Yemek yedirenlerle beraber, ağıllarına gittiği zaman
Dağıtıyor, talan ettiği malları aramızda ve çağırıyoruz
Ebü's-Sahbâ'yı… Asil develer yoruldukları zaman
Senindir, ganimetin dörtte biri ve safî senindir
Ve hüküm senindir, bir de safînin dışındaki fazlalıklar [Neşîta] da senin

Şiirde geçen "sâfî" kelimesi, reisin kendisi için ganimetten ayırdığı paydır. "Naşîta" ise reisin safî dışında aldığı kısımdır. Bir rivayete göre naşîta, câriye ve at gibi ganimetin içinde olup dağıtılmayan kısımlardır.

Ve öldürüldüler, Benî Zeyd'den çok sayıda insanlar
Fakat Bistâm'a denk değildir, hiçbir maktul

Âsım İslâmî döneme yetişti; o Kûfe'ye yerleşti ve soyu orada devam etmektedir.

Onlardan birisi de *Adcem b. Hannâs b. Ubeyd b. Seyf b. Abdülhâris b. Tarîf b. Zeyd b. Âmir*'dir. Kendisi lider konumundaydı.

Şakıra b. Rebîa b. Ka'b'ın *Muâviye*, *Amr* ve *Münebbih b. Şakıra* adlarında çocukları vardı. Onlardan birisi *Muhallim b. Suveyt b. Abd b. Muâviye b. Şakıra*'dır. O ilk reistir. Ferezdak onun hakkında şöyle der:

Zeydü'l-Fevâris ve İbn Zeyd onlardandır
Ve Ebû Kabîsa ve ilk reis

Beytin içinde geçen "Ebû Kabîsa" Dırâr b. Amr'dır. Ferezdak onu "Ebû Kabîsa" ile künyelemiştir. Asıl künyesi Ebû Amr'dır.

Onlardan birisi de Haccâc'ın işkencecisi *Ma'ad b. Avf b. Hilâl b. Şe's b. Rebîa b. Muhallim b. Suveyt*'tir.

Bir diğeri de *Gatammeş b. A'ver b. Amr b. Atıyye b. Sâlim b. Abdullah b. Vâile b. Muâviye b. Şakıra*'dır. O şöyle diyendir:

Rey'deki o melun yıkık konağın üstünde
Ölümün çağırıcısı parlıyordu, başının üzerinde sürekli

Muâviye b. Ka'b b. Rebîa b. Sa'lebe b. Dabbe'nin *Ku'ayn b. Muâviye* adında çocuğu vardı. Onun Ka'neb b. Muâviye olduğu da söylenmiştir. İbnü'l-Kelbî ismi konusunda şüpheye düştü. Bir de *Selûl b. Muâviye* vardı.

Mâzin b. Ka'b b. Rebîa b. Sa'd b. Dabbe'nin *Lüey b. Mâzin* adında bir çocuğu vardı.

Lüey'in *Züfer* ve *Dubay'a b. Lüey* adlarında çocukları vardı.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Dabbe'den, sonra Benî Hursân b. Sa'lebe b. Züeyb b. Seyyid'den birisi de *Muhterib b. Evs*'tir. Benî Riyâh b. Yerbû' ve Benî Anber, "Erâb" denilen bir su konusunda onu hakem yaptılar. Muhterib suyu Benî Anber'e verdi. Ayrıca Benî Anber'in Benî Riyâh'a bir deve vermesi gerektiğine de hükmetti. Bunun üzerine Benî Riyâh'tan bir kadın şöyle dedi:

Erâb bizimdi, Mürre'nindi
Fakat oluverdi birden, Benî Anber'in

Benî Anber'den biri şöyle dedi:

Ben gençlikte olmayan sürgünün oğluyum
Seyyid ve Benî Zühl ertesi gün hakkımı verdiği zaman

Onlardan birisi de *Nevâs b. İsme*'dir. Kendisi değerli bir insandı.

Dedi ki: Onlardan birisi de *Yezîd b. Süfyân ed-Dabbî*'dir. Yezîd namazı tehir ettiği için, Haccâc'ın valisi Hakem b. Eyyûb onu dövdü. Ancak Yezîd bunu reddeder. Onun haberini Haccâc'ın haberiyle birlikte anlatacağız in-

şallah. Yezîd ayrıca Hakem b. Eyyûb'a bağırdığı gibi Bilâl b. Ebû Bürde hutbede iken ona da bağırdı. Bunun üzerine Bilâl kızdı ve onu cezalandırmaya karar verdi. Dâvûd b. Ebû Hind şöyle dedi: "Allah emiri ıslah etsin, insanlar dört sınıftır. Bir kısmının dini aklından daha fazladır. Bir kısmı da aklı dininden daha fazladır. Bazılarının aklı da dini de mükemmeldir. Bazıları ise hem dini hem aklı nakıstır." Bilâl, Yezîd'in bu sınıflardan hangisinde olduğunu anladı [dini aklından fazla olan-cezbeli]. Kuşkusuz o sadece hayır istemişti ve Bilâl ondan vazgeçti.

Benî Âmir b. Sa'lebe'den birisi de *Bahîr b. Dülce b. Avf*'tır. Bu zat, Âişe'nin devesinin ayaklarını kesmek istemişti. Şöyle ki: O güne kadar devenin yularını tutan herkes öldürüldü. O da deveyi çöktürmek istedi ki yuları tutmak zorunda kalmasın. Denildiğine göre onun devesini çöktüren Ensâr'dan bir adamdı.

Dedi ki: Ferezdak'ın dayıları Benî Şüyeym'dendir. Onun annesi de Leyine bt. Furta'dır. Cerîr şöyle dedi:

Benî Şüyeym bana mı gidip geliyor?
Bir sakatla birlikte, helak olmaktan uzaklaşmayan
Dik yürüdüğünü görürsün, Dahhâk'ın
Sanki babası Zeyd b. Dırâr'dır

Yine Cerîr şöyle dedi:

Ferezdak'ın annesi Benî Hilâl'den değildir
Onun annesi Sabbâh'tan da değildir
Fakat senin annenin aslı Şüyeym'dendir
Gör, oklar içindeki okunun dövmesini
Geciktirdi seni, Sa'lebe b. Sa'd kabilesi
Yenilecek şeylerin ve güzel katıkların sahipleri

Onlardan birisi de Ferezdak'ın dayısı *Alâ b. Karaza*'dır. Ferezdak, "Şiir yeteneği bana dayım tarafından gelmiştir." Derdi. O şöyle diyendir:

Zaman'ın olayları çekiştirince, bazı insanları
Göğsü üzerine çöktürür, en son gelenimizi

Bize gülen düşmanlara, "Ayılın" de
Düşerler bize gülenler, düştüğümüz duruma

Onlardan birisi de *Husayn b. Asram*'dır. Bu zat, Avf b. Ahvas el-Kilâbî, Muâviye b. el-Cevn'e saldırdığı ve onu Cebele günü esir aldığı zaman, Erkam b. Cevn el-Kindî'yi öldüren şahıstır. Bu, Benî Gayz b. Seyyid ailesindendir. Onun hakkında Ferezdak şöyle diyor:

Ve bir gün dolaştı atları, İbnü'l-Cevn'in üzerinde
Tıpkı geceleyin ellerde dolaşan kamçılar gibi
Öyle bir gün ki ta'netmesi, helal kıldı Husayn b. Asram için
Devenin etlerini ve içki içmeyi[456]

Mülkünden oldu İbnü'l-Cevn, o darbeyle ve bıraktı kadınları
Dehrin burunlarını kestiği İbnü'l-Cevn'e ait kadınlar

Onlardan birisi de Basra'daki hamamın sahibi *Mincâb b. Râşid*'dir. Şair bunun hakkında şöyle diyor:

Gündüz nice kaylule uykusuna dalıp da
Mincâb'ın hamamına yol nasıl bulunur diye yorulurlar

Ferezdak onun mevlâsı Muâz el-A'ver için şöyle der:

Benî Gayz'dan bir genç, sanki onun alnı
Tıpkı cilalanmış ve cilası parlayan bir kılıç gibidir

Benî Seyyid'den birisi de *Amr b. Afrâ*'dır. Amr iktidarsızdı ama kadınlarla konuşuyordu. Kadınlarla konuştuğu Haccâc'a ulaştı. Haccâc buna kızdı. Bunun üzerine Mescûr b. Gaylân b. Hüzeyme Haccâc'a, "Allah emiri ıslah etsin, o kadınlara karşı iktidarsızdır." dedi. Haccâc da ondan vazgeçti.

Amr b. Afrâ Kuteybe'nin kardeşlerinden birisinin yanındaydı. Ferezdak onun yanına girdi. Yanından çıkınca, Amr b. Afrâ'ya, "Buna ne kadar verelim dersin?" dedi. Amr, "Onun gibisine ne kadar verilir ki? Ona 100 dirhem ver." dedi. Bunun üzerine Ferezdak [kızarak] şöyle dedi:

---

456 Rivayete göre Husayn b. Esram, İbnü'l-Cevn el-Kindî'yi öldürmeden içki içip et yemeyeceğine yemin etmişti. Ferezdak o sabah, İbn Esram'ın ona bir mızrak darbesi vurması, et yemeyi ve içki içimeyi ona helal kılmıştır, demek istiyor. (bkz. *Dîvânü'l-Ferezdak*, I. 422) (çev.)

Engelledim Afra'yı, annesini kötülemekten
Tıpkı tilkilerin atılan bebek zarını çekiştirirken, toprağa buladıkları gibi
Onun yılan ve akrepleri, ayaklarımın üzerinde dolansaydılar bile
Affederdim onu, eğer Dabbeli olsaydı
Fakat Diyâflıdırlar,[457] *onun annesi ve babası*
Havrân'da zeytinyağı sıkarlar akrabaları
Dehnâ'ya geldiklerinde, anlatır onu Dehnâ'nın dağları
Ve "Bu diyâflıdır; uğursuzdur, her tarafı" derler
Alışmışsın, Bâhilî'nin malına; adeta
Kuşatıyorsun onu, senin kazanmış olduğun bir mal gibi

Dedi ki: Muâze bt. Dırâr b. Amr ed-Dabbî Ma'bed b. Zürâre'nin eşiydi.

Dedi ki: Benî Kûz'dan birisi de *Âmir b. Şakîk*'tir. Âmir b. Şakîk, Zû Behdâ günü esir edilmeden önce Hüzeyl et-Tağlibî'yi yaralayan kişidir. Onun hakkında Hüzeyl et-Tağlibî şöyle der:

Ah! Keşke uyuyabilseydim bir gece
Âmir b. Şakîk'i ele geçirmiş olarak

Dedi ki: Benî Dubay'a b. Bicâle'den birisi de *Hur b. Menî b. Sa'ne*'dir. Onun bir değeri vardı. İbn Fesve[458] onun hakkında şöyle der:

Karıştırmış, İbn Sa'ne'nin malını kendi malına
Yakın bir nesep ve bir şefaatçi olmadan

Onlardan birisi de *Şeğâfî*'dir. O *Ebû Amr b. Humeyd b. Abdullah b. Bişr b. Şeğğâf b. Mukatta' b. Amr b. Hilâl b. Dubay'a*'dır. Denildiğine göre Mukatta', Dırâr b. Amr ed-Dabbî'nin bir câriyesiyle birlikte oldu ve Şeğğâf'ı dünyaya getirdi. Bunun üzerine Abdülhâris b. Dırâr gelip ona birkaç darbe vurdu. Bu yüzden ona "Mukatta'" denildi.

Dedi ki: Bedr b. Hamrâ ed-Dabbî'nin Subh adında bir çocuğu oldu. Bu, Câhiliye döneminde bir değere sahipti. Ahnef'ten sonra onun karısıyla evlendi ve ona şöyle bir beyit gönderdi:

---

457 Diyâf, Cezîre'de bir yerin adıdır. (çev.)

458 O Uteybe b. Mirdâs'tır. Benî Ka'b b. Amr b. Temîm'den birisidir. Hem Câhiliye dönemine hem de İslâmî döneme yetişen güçlü bir şairdir. (*el-Ağânî*, XXII. 227)

Menedeceğim seni, önemsediğin bir şeyden
Senin kaybettiğin ceylan meşguldür şu anda

Demek istiyor ki: Onu boşayacağımı ve senin onunla evleneceğini bekleme. Bunun üzerine Ahnef ona şöyle bir beyit yolladı:

Kuşkusuz sen yeni, parlak ve taze bir otlak bulmuş değilsin
Ancak bulduğun, birçok çobanın otlattığı yenilmiş bir otlaktır

Kâsım b. Abdurrahman b. Sudayka

Benî Dabbe'den birisi de *Kâsım b. Abdurrahman b. Sudayka*'dır. O ilk zamanlardan beri kadılığı bilen birisiydi. O Sufriyye'nin[459] görüşündeydi. Mâlik b. Münzir, İshak b. Yahyâ ile Benî Zühl b. Dabbe'den biri olan İbn İsa'yı, Basra'nın fasıklarını kontrol etmek üzere görevlendirmişti. Ferezdak, Hâlid b. Abdullah el-Kasrî'den saklandığı bir sırada onu yakaladı ve onu Hâlid'in yanına götürdü. Ferezdak şöyle dedi:

Eğer Dabbeli olsaydın, tanırdın akrabalığımı
Fakat dudakları kalın bir zencisin
Benimle onun arasındaki akrabalığa sığınıyorum
Fakat engelliyor onu, rengi ve burun delikleri

İshak da Selm b. Kuteybe zamanında fasıkları kontrol etmekle görevliydi. Onu Ravh b. Hâtim öldürdü.

Onlardan birisi de *Abdurrahman b. Mes'ûd*'dur. Onun annesi Benî Nâciye'den Ümmü'l-Heysem'dir. Ferezdak bu kadın hakkında şöyle diyor:

Ey Nâciye b. Sâme'nin kız kardeşi! Kuşkusuz ki ben
Çocuklarımdan korkarım senin için, eğer kanımı talep etseler

Onlardan birisi de *Bekkâr b. Hudeyr*'dir. Hakem b. Yezîd'in vekiliydi. O Basra şurtasının başındaydı.

Benî Dabbe'den birisi de *Bezîğ b. Hâlid*'dir. İbnü'l-Eş'as ile birlikte Cemâcim günü öldürüldü. Bezîğ, Haccâc'ın, "Sizden birinizin halifesi, onun yanında peygamberinden daha önemli olmalıdır." dediğini işitmişti. Bunun üzerine, "Vallahi bir daha bunun arkasında namaz kılmayacağım.

459 Hâricîliğin bir kolu. (ed.)

Eğer ona karşı cihad eden olursa onunla birlikte ona karşı cihad edeceğim." dedi ve İbnü'l-Eş'as ile birlikte huruç etti.

Selmân b. Âmir[460]

Onlardan birisi de Selmân b. Âmir'dir. Resûlullah'ın (sas) yanına geldi ve "Ey Allah'ın elçisi, [Câhiliye döneminde] benim babam [hayır işi olarak] şöyle ve şöyle yapıyordu." dedi. Resûlullah (sas), "Baban '*Lâ ilâhe illallah*' diyor muydu?" dedi. Âmir b. Selmân, "Hayır, ey Allah'ın elçisi!" dedi. Resûlullah (sas), "Baban ateştedir." dedi. Selmân, "Peki, onun yaptığı [hayırlar] için ne dersin, ey Allah'ın elçisi?" dedi. Resûlullah (sas), "Onun soyuna fayda verecektir." dedi.

Selmân b. Âmir Resûlullah'tan (sas), "Kişinin akrabalarına sadakası sıladır ve sadakadır." hadisini rivayet edendir.

Bana Abdülvâhid b. Gıyâs anlattı. O Hammâd b. Seleme'den, o da Hüşeym'den rivayet etti. Ayrıca Eyyûb da İbn Sîrîn'den, o da Selmân'dan rivayet etti, dedi ki: Mâlik b. Misma'ın annesi, Benî Sa'lebe b. Yerbû'dan Avze bt. Yezîd'dir. Onun annesi de Selmân b. Âmir ed-Dabbî'nin kardeşidir.

Dedi ki: Benî Zühl'den birisi de *Herseme*'dir. Berdaht el-Ukulî onun için şöyle demişti:

Ne yücedir, yedi göğün kendisine tesbih ettiği Allah!
Hatta kapıcı olan Herseme ez-Zühlî bile

Dedi ki: Onlardan birisi de *Müsellem b. Âmir*'dir. O bir süvariydi.

Dedi ki: Onlardan birisi de *Miscâh b. Sibâ*'dır. Bu zat, Câhiliye döneminde İbnü's-Sâmit el-Absî'yi öldüren şahıstır.

Onlardan birisi de *Hanbeş*'tir. Ferezdak onun hakkında şöyle der:

Eğer Dâreyn'in gemilerinde Benî Cârim'den bir nefis olsaydı
Güzel olmazdı, Hanbeş'in kokusu

Beytin içinde geçen Cârim, Teymüllât b. Mâlik b. Bekir'dir.

Onlardan birisi de Müceşşir'dir. Müceşşir ile amcasının oğlu arasında bir kavga vardı. Amcasının oğlu Müceşşir'i öldürdü ve onun için şöyle dedi:

---

460 RK nüshasının hâmişinde "Selmân b. Âmir rahimehullah" kaydı yer almaktadır.

Müceşşir'in katli konusunda kim beni kınarsa
Benim nefsim, Müceşşir'in katli konusunda daha çok kınıyor beni
Kısas istedim, ondan başkasını öldürmek istemedim
Aktı bir ok, avucumda parçalanmış olarak

Dedi ki: Hâzim'in Yemâme'de çok çocukları vardır. Onlar Basra'ya yerleşmiş ve Sâlih b. Abdurrahman'ın komşusuydular; ona eziyet ediyorlardı. Bu yüzden onları Horasan'a gönderdi ve onlar hala oradadırlar.

Dedi ki: Abdümenât b. Bekir b. Sa'd b. Dabbe'den birisi de Lebîd'in iki oğlu *Mezîd* ve *Fâtik*'tir. Adî b. Ümeyye b. Abdüğanm b. Nasr b. Âmir onlar hakkında şöyle diyor:

Helak oldu Benî Lebîd, onları helak eden
Ancak yiğitlerin mızraklarının zimmete geçirilmesiydi
Bir de zırhlıların kılıçlarının çarpışması helak etti onları
Ve mantar, "İn" dediği zaman onlar inerler
Bir de kuşatılmışların etrafındaki mızrak darbeleri
Tıpkı yavrularını koruyan indeki aslanlar gibi

Ebû Sevvâc Abbâd b. Halef

Onlardan birisi de *Ebû Sevvâc Abbâd b. Halef b. Ubeyd b. Nasr b. Abdümenât b. Bekir b. Sa'd*'dır. Bu zat, Surad b. Cemre el-Yerbûî'ye meni içiren şahıstır. Şöyle ki: Surad b. Cemre yakışıklı ve güçlü bir adamdı. Çevresinde şerif olarak bilinirdi. Ancak Ebû Sevvâc'ın karısıyla konuşuyordu. Ebû Sevvâc bir türlü onu vazgeçiremiyordu. Bunun üzerine Nebtel adında siyah bir kölesine emretti; köle bir kadınla evlendi. Semenini bir derinin üzerine boşalttı. Sabah olunca menisini bir bardağa koydu ve üzerine süt sağdı. Sonra kölesine, "Surad b. Cemre gelip su istediği zaman bu bardaktakini ona içir." dedi. Köle de aynısını yaptı. Surad içeceği bitirince, "İçeceğin ne biçim? Sanki insanı gevşetiyor gibi." dedi. Sonra evine döndü ve vefat etti. Şair Cerîr, içkiden dolayı Şair Ahtal'ı ayıplıyordu. Ahtal ona cevaben şöyle dedi:

İçkiyi ayıplıyorsun, oysa o Kisrâ'nın içeceğidir
Ve senin kavmin daha acayip bir şeyi de içiyor
Kölenin semenini… Benî Sevvâc'ın kölesi
Hak mıdır, içki içmeyi ayıplaman?

Kelbî dedi ki: Ebû Sevvâc Benî Yerbû'un komşusuydu. Ferezdak şöyle dedi:

Eğer hamile kalırsan, muhakkak bir yoğurt [resiyye] içmişsin
Nebtel her zaman çocuk yapmaya çalışıyor çünkü

Şiirde geçen "resiyye" kelimesi, üzerine yoğurt dökülen süttür.

Ebü'l-Yakzân şöyle dedi: Onlardan birisi de *Üneyf b. Cebele b. Amr*'dır. Ona "Şumayt'ın süvarisi" denilirdi. Bazılarına göre "Şayt'ın süvarisi" denilirdi. Çölde soyu devam etmiştir.

Onlardan birisi de *Bişr b. Vahf b. Ümeyye*'dir. Kendisi süvariydi.

Onun çocuklarından birisi *Amr b. Bişr*'dir. Cemel günü, Âişe ile birlikte, Ribâb'ın başındaydı. O gün İlbâ b. Heysem es-Sedûsî'yi, Murâd kabilesinden Hind el-Cemelî'yi ve Zeyd b. Sûhân el-Abderî'yi öldürdü. Ammâr b. Yâsir de onun ayaklarına vurdu. Sonra onu Ali b. Ebû Tâlib'in yanına getirdi; Ali boynunu vurarak onu öldürdü. O şöyle diyordu:

Eğer beni öldüreceklerse ben Yesribî'nin oğluyum
İlbâ'nın ve Hind el-Cemelî'nin katiliyim
Sonra Ali'nin dininde olan Sûhân'ın katiliyim ben

Onun Basra'da soyu devam etmektedir. Onun oğlu Muhammed b. Amr cömert ve çok yemek yediren birisiydi. Her gün onun tellalı, "Bir yiyenle beraber yemek yiyecek olan yok mu?" diye seslenirdi.

Amîre b. Yesribî'ye gelince, o Basra'da Abdullah b. Âmir'in kadılığını yaptı. Soyu devam etmemiştir.

Onlardan birisi de *Adî b. Ümeyye b. Abdüğanm b. Usm b. Nasr*'dır. Ceffâr günü onun serveti ve reisliği vardı.

Onun çocuklarından birisi *Beyân b. Damre*'dir. Kâdisiye Savaşı'nda hazır bulunmuştur. Kûfe'de, Taberistan ve Sind bölgesinde soyu devam etmektedir.

Onlardan birisi de *Hakîm b. Âsım*'dır. Mehdî onu İrmîniyye vilayetine tayin etmiştir

Benî Abdümenât b. Bekir b. Sa'd'dan birisi de *Umeyr b. Ehleb*'dir. Âişe ile birlikte Cemel Vak'ası'nda bulundu. Onun hakkındaki bir haberi, daha önce yazdık.

Onlardan birisi de *Safvân b. Sabbâh b. Tarîf*'tir. Onun için "Sakâü'l-leben" denilirdi. Çünkü kendisi, Zürâre b. Udus'le süt içme yarışına girerdi.

Bir de onun oğlu *Zeyd b. Safvân* vardı. Zeyd, Zeyd b. Hemmâm el-Yerbûî'yi öldürdü. Bunun üzerine Amr'ın kızı şöyle dedi:

Benî Sabbâh'ın maktulü ama ne maktul!
Serilince etrafa, yas tutan kadınlar
Hey! Sakın süt almayın fakat
Tattırın kavminize silahın tadını
Eğer almayacaksanız Zeyd'in intikamını, Amr'la
Vermesin süt, Benî Ribâh'ın develeri

Bir de onun oğlu *Husayn* vardı. Ferezdak ondan söz ediyor ve "İbn Zeyd onlardandır." diyor.

Dabbe'den birisi de *Cüveyn b. Zahîr*'dir. Bu zat, elinde bardağı olduğu halde, içindekini bitirmeden 60 yavrulu deveyi ve 1.000 tane normal deveyi dağıttı. Bunun üzerine Ferezdak'ın dayısı Alâ b. Karaza şöyle dedi:

Cüveyn de bizdendir, kötülük yapmadan cömertlik yaptı
Altmış yavrulu deve ve bin normal deve ile
Dağıttı eğilmiş bir şekilde, bardağı da avucundaydı
Bir talanla döndü, tıpkı tomurcuklanmış fidanlar gibi

Onlardan birisi de Benî Âmir b. Kilâb'dan Hüteym'in iki oğlu Âmir ve Târık'ı öldüren Hıntıf b. Sicf b. Beşîr b. Edhem b. Safvân b. Sabbâh'tır. Ferezdak şöyle dedi:

Biz Hüteym'in iki oğlunu öldürdük;
Ve yetişti Büceyr'e, sert toynaklı atların dörtnala koşmaları…

Dedi ki: Onlardan birisi de *Mâlik b. Müntefik*'tır. Mâlik'in davet verdiği bir yemek vardı ancak Âsım b. Halife'yi davet etmemişti. Bir zaman

Bistâm b. Kays Müntefik'ın develerine baskın yapınca Âsım ona hamle yaparak onu öldürmüş; Muntefik'a da "Bu[nu al] ve yemeğe de beni çağırma!" demişti. Mâlik'in künyesi "Ebû Seyf" idi. Onun 1.000 kadar devesi vardı.

Dedi ki: Bistâm'ın katili Âsım'ın Kûfe'de çocukları vardı ve oraya yerleşmişti. Âsım iyi bir müslüman olmuştu.

Dedi ki: Benî Sabbâh okçuydular.

Dedi ki: Benî Teymullah b. Sa'lebe b. Ukâbe'den soyguncuları öldüren şahıs, Cüveyn b. Hur b. Cüveyn ailesinden Yezîdü'l-Fevâris idi.

Benî Dırâr'dan birisi *Fakih Ka'ka' b. Umâre* idi.

Benî Abdümenât b. Bekir b. Sa'd b. Dabbe'den birisi de Muhaddis *Cerîr b. Abdülhamîd er-Râzî*'dir. Cerîr Rey şehrine taşındı. Künyesi "Ebû Abdullah" idi. Rey'de de vefat etti.

Benî Abdümenât b. Bekir b. Sa'd'dan birisi de *Seleme b. Râşid*'dir. Hârûn Reşîd onu Hemezân kazasına tayin etmişti.

Benî Âize'den birisi de *Ammâr b. Seyf*'tir. Kendisi ibadete düşkün birisiydi. Künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Süfyân es-Sevrî mektuplarını ona vasiyet etmişti. Ammâr Süfyân'ın vasiyetini yerine getirdi; sonra vasiyeti sildi ve yaktı.

Benî Dabbe'den birisi de *Hilâl b. Hermî* idi. Haccâc'ın yanında değeri olan bir adamdı. Haccâc onu Beâbâ ordusunun başına koydu. Bir ara Basralılar'a bir tahsisat yaptı. Anneler ve kız kardeşler genç kızlara "Beâbâ… Beâbâ…" diyorlardı. Sonra onu Fâris bölgesine gazaya gönderdi.

Benî Dabbe'nin Mevâlîleri

Dabbe'nin mevlâlarından birisi de İbrâhim en-Nehaî'nin râvisi *Muğîre b. Mukassim* idi. Kendisi âmâ idi. O Abdümenât'ın mevlâlarındandı. Soyu devam etmemiştir.

Benî Zühl'ün mevlâlarından birisi de *Fudayl b. Azvân* idi. Bir de oğlu Muhammed b. Fudayl vardı. Bunun künyesi "Ebû Abdurrahman" idi. Hicretin 195. yılında vefat etti.

Gaylân b. Hareşe'nin mevlâlarından birisi *Muhammed b. et-Tâtarî*'dir. Kendisi cesur bir adamdı. Sind bölgesine gitti ve hiçbir malı yoktu. Orada düşmanla savaştı. Hakem b. Avâne el-Kelbî Sind bölgesine geldiği zaman onu öldürdü ve onu astı. Sonra başını Hişâm b. Abdülmelik'e gönderdi. Bunun üzerine şair şöyle dedi:

Eğdi bir hacamatçının boynunu ve boynunun altında
Kesilmiş bir uzuvdur ve yola çıkmıştır, geri kalanı

Benî Zühl b. Mâlik b. Bekir b. Sa'd b. Dabbe'den Benî Siyâbe'nin mevlâlarından birisi de *Ebü's-Sukayr*'dır. Onun evi, Hasan el-Basrî'nin evinin yanındaydı. Bir gün Hasan onun evinin yanından geçti; onlar orada çalışıyorlardı ve evi düzeltiliyordu. Hasan şöyle dedi: "Yer bu yüksek dağları kaldırmış da Ebü's-Sukayr'ın evini taşımaktan mı aciz kalacağını düşünüyorsun?" dedi.

Benî Âize'nin mevlâlarından birisi de Rey'e tayin edilen *Müsâvir*'dir. Şair onun hakkında şöyle diyor:

Müsâvir'e geldim, bir ihtiyaç için
Hep öksürdü durdu, yelleninceye kadar
Kaşıdı, parmağındaki kemiğiyle kafasını
Sürekli meshetti sakalını ve sümkürdü
Vazgeçtim ihtiyacımdan, korkudan dolayı
Çantanın kulplarını koparmamak için başka bir kere
Dedi ki: Yanlış yaptık, haracın hesabını
Dedim: Yellenmekten oldu yanlışlık

Dabbe'den birisi de Benî Zühl b. Mâlik b. Bekir b. Sa'd b. Dabbe'den biri olan *Hur b. Menî*'dir. Bir gün yavrularıyla birlikte 100 hamile deveyi emanet verdi. Sonra yeniden döllenip bir yıl sonra annelerinden ayrılıncaya kadar onları Kâbe'ye hediye etti. Develerin üzerinde örtüleri de vardı. Onları kesti ve örtülerini de dağıttı. Şair İbn Fesve et-Teymî onun için şöyle diyor:

Yemin olsun Hur'un ömrüne, başı beyazlandığından beri
Şafak gibidir adeta, gittikçe parlaklığı artıyor
Bir kimse cömert olduğu zaman, Hurr'un üstünde bir fazileti yoktur
Eğer günahkâr olmazsa İbn Menî

Şair diyor ki: Hur günahkâr olmadığı sürece kimsenin onun üstünde bir fazileti olamaz. Hur İslama yetişti.

Beni Dabbe'den birisi de *Muhriz b. Müka'bir ed-Dabbi*'dir. Benî Temîm, Şeyyitayn günü Benî Bekir b. Vâil'in üzerine baskın yapmıştı. Ancak Benî Temîm Bekir'le karşılaşınca hezimete uğradı. Dedi ki: Anzîlerden biri şöyle dedi:

Kadınlarımız için Şeyyitayn ile La'lâ arası
Ancak dört günlük bir merhaledir
Sabah karşıladık Sa'd'ı, Amr ve Mâlik'i
Bir gün yağmur olması, onlar için kavgadan daha kötüdür
Koyu bir karanlıkla, ortasından beyazlık çıkıyor
Öyle bir afeti var ki ölüm ondan parlıyor

Muhriz b. Müka'bir ed-Dabbî ona cevaben şöyle dedi:

Şeyyitayn günüyle övünürsünüz; başkaları da
Şeyyitayn gününden, zarar da görür, menfaat de
Eğer bazı kavimlere bir baskın isabet etmişse
Siz baskınlardan daha perişan ve daha rahatsız olmuşsunuz

Muhriz şöyle diyendir:

Sanki dinarlar, onların iki gözü arasındadırlar
Her ne kadar bir karşılaşma, yüzlere şifa vermiş olsa da

Bekir b. Vâil, Müka'bir'e ait bazı develere ve Benî Dabbe'ye ait bir sürüye baskın düzenlemişti. Onlar Benî Anber'in komşularıydı. Onlar Muhârık b. Şihâb el-Mâzinî'den yardım istediler. O da kavmini topladı ve develer için savaştı. Nihayet onları geri çevirdi. Bunun üzerine Muhriz b. Müka'bir şöyle dedi:

Eğer Allah ve savaşı geciktirenin çabası olmasaydı
Ve Şihâb'ın iki oğlu olmasaydı, silecekti silahlar onun eserlerini

Yine Benî Anber için şöyle dedi:

Neden Mâzin'in efendisinin çabası gibi çaba göstermediniz?
Kuşkusuz insanlar vefada, eşit derecede değiller

Sanki dinarlar, onların iki gözü arasındadırlar
Her ne kadar bir karşılaşma, yüzlere şifa vermiş olsa da

Deniliyor ki: O Benî Temîm'le beraberdi.

Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: *Muğîre b. Mukassim* Dabbe'nin mevlâsıdır. Künyesi "Ebû Hişâm" idi. Hicretin 136. yılında vefat etti.

Abdullah b. Şübrüme. Künyesi Ebû Şübrüme'dir. H. 144 yılında vefat etmiştir.

Muhaddislerden birisi de *Umâre b. Ka'ka' b. Şübrüme ed-Dabbî*'dir. Bir de *Yezîd b. Ka'ka' b. Şübrüme ed-Dabbî* vardı.

Bir de *Ubeyde b. Mu'attib* vardı. Künyesi "Ebû Abdülkerîm" idi.

Dediler ki: Mufaddal ed-Dabbî şöyle dedi: *Âmir b. Şakîk ed-Dabbî*, Zû Behdâ günü, esir edilmeden ve perçemi kesilip serbest bırakılmadan önce Hüzeyl b. Hübeyre et-Tağlibî'yi yaralayanlardan birisiydi. Bunun üzerine Hüzeyl şöyle dedi:

Ah! Keşke bir gece yatabilseydim
Âmir b. Şakîk'i ele geçirmiş olarak
Hadiseler bu kadar çok iken, karşılaşır mıyım acaba?
Yezîd'le ve Ammâr ile dar bir evde
Bu ikisi esaretimi yordular ve elbiselerimi aldılar
Şettâr ve İbn Şerîk de buna iştirak ettiler

Şiirde geçen Yezîd b. Huzeyfe ve Ammâr b. Huzeyfe Benî Mürre b. Ubeyd'dendiler. Onlar Cerîr'in dayılarıdır. Şettâr ve İbn Şerîk ise Benî Cüşem'dendirler. Cerîr şöyle dedi:

Dayım, Hüzeyl'i ve atlarını zorla önüne katandır
Yiğit savaşçılarla düşüp kalkıyor

Mufaddal şöyle dedi: Benî Âmir b. Temîm ve Dabbe gazaya çıktılar. Dabbe'nin başında Hassân b. Vebere vardı. Hassân, Nu'mân'ın anneden kardeşiydi. O Kelb kabilesindendi. Kardeşi onu Ribâb'ın üzerinde görevlendirmişti. Yezîd b. Sa'ık Hassân'ı esir aldı ve kavim hezimete uğradı. Âmir b. Mâlik b. Câfer b. Kilâb bunu görünce Dırâr b. Amr ed-Dabbî'nin

üzerine hücum etti. O da oğlu Edhem b. Dırâr'a, "Onu benden uzak tut!" dedi. Üzerine saldırdı; semerden hayvanın yan tarafına eğildi. Sonra tekrar onun üzerine geldi. Bu kez oğullarından birisine, "Onu benden uzak tut!" dedi. Bundan önce yaptığı gibi yaptı. Bunun üzerine, "Bu adam ancak mızraklarla oynuyor." dedi. Böylece adı "Mula'ibü'l-Esinne" kaldı.

Sonra Dırâr ona, "Ben biliyorum ki sen sütü çok seversin. Üstelik çocuklarım yanımdayken bana ulaşamazsın." dedi. Âmir, "O zaman beni birisine havale et." dedi. O da onu Hubeyş b. Dülef b. Hevn'in üzerine gönderdi. Âmir ona saldırdı ve onu esir aldı. Kurtulmak için ona 100 deve verdi. Hassân da nefsini Yezîd'den 1.000 deveye satın aldı. Bu olay Karneteyn günü meydana gelmişti.

Kelbî, "Hubeyş, Karneteyn günü öldürüldü." dedi.

Dabbe'den birisi de Uzâm b. Şüteyr'dir.

Dediler ki: Ömer b. Hübeyre el-Fezârî, kaşı Fîrûzec taşı [mavi bir taş] olan bir yüzüğünü Uzâm'a attı. Uzâm da yüzükte bir değişiklik yaptı ve İbn Hübeyre'nin üzerine geri attı. İbn Hübeyre Uzâm'a Ziyâd el-A'cem'in şu sözünü hatırlatmak istedi:

Mavileşmiş gözün ey İbn Muka'bir
Nitekim Her Dabbî, kötülükten dolayı mavi gözlüdür

Uzâm da bu tutumuyla şairin şu sözünü hatırlatmak istemişti:

Güvenme, genç deven için Fezâr'a mensup birine
Ört devenin üzerini sırımlarla, [devenle] baş başa kaldığında

DİZİN

A

Abâe b. Rib'î 658
Abâye b. Âmir 777
Abbâd b. Abbâd 72, 312, 349
Abbâd b. Abbâd Ebû Muâviye 72
Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr 33, 541
Abbâd b. Hâlid 592
Abbâd b. Hamza b. Abdullah b. Zübeyr 456
Abbâd b. Kal 602
Abbâd b. Kesîr 349
Abbâd b. Mâlik 639
Abbâd b. Sa'lebe 620
Abbâd b. Suheyb 311
Abbas b. Abdullah el-Bakissâî 304
Abbas b. Abdülmuttalib 155, 189, 230, 284, 342, 403, 404, 501
Abbas b. Ali 631
Abbas b. Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî 61
Abbas b. Hişâm el-Kelbî 123, 131, 185, 273, 313, 333, 378, 383, 388, 457, 517, 610, 680
Abbas b. Hişâm İbnü'l-Kelbî 351
Abbas b. Mirdâs 29, 305, 490
Abbas b. Mirdâs es-Sülemî 29, 305
Abbas b. Muhammed 157, 332
Abbas b. Velîd en-Nersî 30, 31, 320, 327, 330
Abbas b. Yezîd el-Bahrânî 254
Abd 37, 120, 126, 219, 236, 248, 249, 280, 295, 471, 493, 495, 496, 497, 498, 500, 501, 508, 524, 526, 532, 555, 567, 568, 581, 601, 602, 608, 609, 632, 633, 643, 645, 646, 647, 664, 665, 666, 670, 676, 698, 699, 709, 716, 770, 775, 776, 805, 820, 822
Abd b. Abdümenâf b. Hâris b. Münkız b. Amr b. Maîs 126
Abd b. Avf 471
Abd b. Cahş 646, 647
Abd b. Hâlid 532
Abd b. Hâris 709
Abd b. Heshas 645
Abd b. İmrân 236, 249
Abd b. Ka'b 698, 716
Abd b. Ma'îs 493, 495, 496, 497, 498, 508, 524
Abd b. Mürâre 643
Abd b. Seffâh 608
Abd b. Sevr 775, 776
Abd b. Ubeyd 805, 820
Abduhayr 67, 87, 758
Abdullah b. Abbas 137, 139, 141, 157, 166, 188, 189, 194, 209, 213, 284, 420, 423, 487, 491, 571, 572, 682, 773
Abdullah b. Abdullah b. Ebû Ümeyye 206
Abdullah b. Abdullah b. Ömer 455
Abdullah b. Abdurrahman 82, 102, 110, 112, 117, 142, 143, 146, 204, 208, 269, 406, 463, 799
Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Sıddîk 82, 142, 143
Abdullah b. Abdurrahman b. Kâsım 117
Abdullah b. Abdülazîz 455
Abdullah b. Abîd 471, 477, 565
Abdullah b. Ali 55, 491
Abdullah b. Âmir 50, 147, 173, 248, 265, 316, 406, 440, 460, 533, 559, 598, 601, 624, 629, 830
Abdullah b. Âmir b. Küreyz 147, 248
Abdullah b. Âmir b. Rebîa 265, 316, 406, 440
Abdullah b. Amr 26, 67, 93, 127, 136, 137, 182, 188, 281, 282, 283, 284, 470, 487, 511, 532, 610, 620, 696, 813
Abdullah b. Amr b. Âs 67, 93, 136, 283, 284
Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân 137, 182, 487, 813
Abdullah b. Anme 818, 822
Abdullah b. Avf 51

Abdullah b. Avf ez-Zührî 427
Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Rebîa 203
Abdullah b. Bekir 804, 819, 820
Abdullah b. Bekr es-Sehmî 447
Abdullah b. Büreyde 300, 335
Abdullah b. Büreyde el-Eslemî 335
Abdullah b. Ca'de b. Hübeyre 247
Abdullah b. Câfer 21, 22, 40, 42, 45, 46, 59, 182, 229, 230, 238, 244, 252, 253, 267, 340, 344, 351, 398, 403, 411, 439, 559, 670, 676, 679, 759, 790
Abdullah b. Câfer b. Abdurrahman b. Misver b. Mahreme 22
Abdullah b. Câfer b. Ebû Tâlib 229, 267
Abdullah b. Câfer er-Rakkî 340, 411, 759
Abdullah b. Câfer ez-Zührî 46
Abdullah b. Cahş 568, 645, 646
Abdullah b. Cezl 600
Abdullah b. Cüd'ân 19, 50, 107, 160, 161, 162, 163, 165, 177, 179, 551, 806
Abdullah b. Cüşem 705
Abdullah b. Davud el-Vâsıtî 359
Abdullah b. Dînâr 102, 403, 411, 800
Abdullah b. Ebû Amr b. Hafs 207
Abdullah b. Ebû Bekr 69, 96, 98, 114, 115, 205, 338, 440
Abdullah b. Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm 440
Abdullah b. Ebû Ferve 337
Abdullah b. Ebû Kays 489, 502
Abdullah b. Ebû Müleyke 165, 423
Abdullah b. Ebû Rebîa 56, 61, 190, 191, 192, 193, 194, 375
Abdullah b. Ebû Sebre 78, 100, 343, 384, 440, 492, 710
Abdullah b. Ebû Ümeyye 205, 206, 261, 451
Abdullah b. Ebû Ümeyye el-Basrî 451
Abdullah b. Ebû Üveys 344, 346, 539
Abdullah b. el-A'ver 803
Abdullah b. Erkam b. Abduyağûs 20
Abdullah b. Erkam ez-Zührî 329
Abdullah b. Esved b. Avf 50
Abdullah b. Fâid 153, 327, 432
Abdullah b. Habîb 28, 707
Abdullah b. Hâd 559
Abdullah b. Hâris 35, 41, 56, 106, 276, 362, 444, 530, 603, 628
Abdullah b. Hâris b. Ebü'l-Huveyris 444
Abdullah b. Hâris b. Sahbere el-Ezdî 106
Abdullah b. Hasan 137, 204, 210, 220, 456, 818
Abdullah b. Hasan b. Hasan 137, 220, 456
Abdullah b. Hâşim 159
Abdullah b. Hâzim 780, 781
Abdullah b. Hemmâm es-Selûlî 221, 255, 475
Abdullah b. Huzâfe b. Kays 277
Abdullah b. Hüdeyr 166, 171
Abdullah b. İdris 24, 286, 346, 671
Abdullah b. İdris el-Evdî 286
Abdullah b. İkrime 183, 185
Abdullah b. İkrime b. Abdurrahman b. Hâris 185
Abdullah b. Ka'b 361, 464, 634, 805
Abdullah b. Ka'b b. Mâlik 464
Abdullah b. Kilâb 632
Abdullah b. Kurt 225, 286, 469, 470, 477
Abdullah b. Leys 547
Abdullah b. Lüey 504, 721, 724
Abdullah b. Mahreme 491, 492
Abdullah b. Ma'kıl 442, 443
Abdullah b. Maz'ûn 260, 267
Abdullah b. Mesleme 28, 128, 345
Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb 128, 345
Abdullah b. Mes'ûd 23, 215, 290, 291, 295, 296, 297, 359, 360, 446, 542, 557, 584, 588, 645, 655, 657, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 711, 745, 746
Abdullah b. Mesud 534
Abdullah b. Mes'ûd el-Fezârî 215
Abdullah b. Muğaffil 779
Abdullah b. Muhammed 29, 48, 62, 69,

87, 103, 111, 127, 131, 137, 286, 321, 405, 492, 493, 606, 676
Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekr 111
Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe 29, 48, 62, 69, 87, 103, 127, 131, 286, 676
Abdullah b. Muhammed Ebû Bekr b. Ebû Şeybe 321
Abdullah b. Muhtâr 446
Abdullah b. Mus'ab ez-Zübeyrî 121
Abdullah b. Musa b. İbrâhim b. Muhammed b. Talha 137
Abdullah b. Mutî b. Esved 474
Abdullah b. Muttalib 50, 230, 234, 246, 278
Abdullah b. Mübârek 62, 126, 127, 128, 295, 298, 370, 371, 751, 760, 761, 768
Abdullah b. Müslim 60, 578, 791
Abdullah b. Nâfi 352, 361, 363, 397, 442
Abdullah b. Ne'âm 504
Abdullah b. Necebe 725
Abdullah b. Nümeyr 83, 98, 99, 303, 353, 354, 394, 442, 467, 468, 666, 750
Abdullah b. Osman 61, 225, 262, 513, 609
Abdullah b. Ömer 27, 75, 99, 102, 116, 151, 164, 174, 176, 177, 179, 188, 190, 217, 219, 221, 225, 226, 227, 262, 264, 265, 286, 291, 292, 293, 295, 303, 304, 310, 314, 339, 344, 346, 348, 359, 361, 364, 372, 382, 384, 397, 400, 403, 408, 417, 419, 420, 421, 423, 424, 426, 431, 432, 436, 438, 439, 442, 444, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 462, 464, 468, 469, 476, 480, 536, 605, 666, 760
Abdullah b. Ömer b. Hafs 403, 460
Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 164, 174, 176, 177, 179, 188, 190, 217, 219, 221, 225, 286, 605
Abdullah b. Sa'd 494, 495, 502, 660, 661
Abdullah b. Safvân 250, 251, 252, 253, 254, 479
Abdullah b. Sâib b. Ebü's-Sâib 217, 218
Abdullah b. Sâ'ide 402, 711
Abdullah b. Saîd el-Makburî 366
Abdullah b. Sa'lebe 777, 781
Abdullah b. Sâlih 24, 34, 65, 77, 78, 82, 92, 99, 113, 122, 123, 130, 193, 223, 224, 310, 312, 328, 382, 514, 516, 573, 575, 589, 601, 602, 603, 668, 682, 685, 756, 757, 764, 783, 812
Abdullah b. Sâlih b. Müslim el-İclî 130, 514
Abdullah b. Sâlih el-İclî 78, 92, 122, 756, 764
Abdullah b. Sâlih el-Mukri 65, 77, 113, 122, 312
Abdullah b. Sâmit 586
Abdullah b. Selmân el-Ağar 292
Abdullah b. Süheyl 485
Abdullah b. Sürâka 471
Abdullah b. Şakîk 74
Abdullah b. Şeddâd 24, 558, 559, 671
Abdullah b. Şibl b. Ma'bed el-Becelî 149
Abdullah b. Şibl el-Becelî 138
Abdullah b. Şübrüme 811, 812, 835
Abdullah b. Ubâde 713
Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr 41, 354
Abdullah b. Ubeydullah 166, 433, 448, 455, 565, 696
Abdullah b. Ubeydullah b. Ebû Müleyke 166
Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyr 433, 565
Abdullah b. Umeyr 248, 269, 380, 559, 560, 570
Abdullah b. Umeyr b. Üheyb eş-Şair 269
Abdullah b. Umeyr el-Leysî 248
Abdullah b. Utbe 55, 71, 127, 398, 670, 676, 679, 682, 683, 685, 695, 696, 711
Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd 398, 682,

696
Abdullah b. Übey 256
Abdullah b. Ümeyye el-Basrî 411
Abdullah b. Vâkıd b. Abdullah 456, 460
Abdullah b. Vâkıd b. Abdullah b. Âmir 460
Abdullah b. Vehb el-Mısrî 60
Abdullah b. Velîd b. Velîd 210
Abdullah b. Ya'mur 549, 550
Abdullah b. Yenfû 605
Abdullah b. Yesâr 566
Abdullah b. Yezîd 198, 237, 240, 396, 402, 501, 711
Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî 237, 240, 711
Abdullah b. Zem'a 37, 228
Abdullah b. Zem'a b. Esved 228
Abdullah b. Zeyd b. Eslem 385
Abdullah b. Ziba'râ 275, 276
Abdullah b. Zübeyr 21, 33, 50, 55, 97, 101, 115, 136, 142, 148, 150, 152, 155, 181, 184, 189, 192, 216, 237, 238, 247, 252, 253, 255, 407, 427, 430, 450, 456, 474, 475, 479, 512, 514, 515, 532, 533, 538, 541, 553, 565, 620, 662, 663, 678, 705, 730, 780
Abdullah el-Fihrî 332
Abdullah el-Humeydî el-Mekkî 76
Abdullah el-Ömerî 444
Abdullah er-Rûmî 393, 422
Abdunühm 248, 286, 470
Abdunühm b. Nüfeyl 286, 470
Abdurrahman b. Abdullah 95, 191, 193, 269, 272, 294, 460, 673, 681, 688, 696, 711
Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sâbit b. Ebû Humeyda b. Amr b. Üheyb 269
Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebîa 191, 193
Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebîa b. Muğîre 193
Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım 460
Abdurrahman b. Abdullah b. Sâbıt 95, 294
Abdurrahman b. Abdulmü'min 345
Abdurrahman b. Abdurrahman 53
Abdurrahman b. Abdülkâri 398
Abdurrahman b. Aclân 335
Abdurrahman b. Ahnes 71, 467
Abdurrahman b. Amr 487
Abdurrahman b. Anbese b. Saîd b. Âs 225
Abdurrahman b. Avf 20, 21, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 71, 75, 85, 86, 94, 110, 130, 218, 258, 262, 305, 315, 324, 341, 347, 352, 376, 380, 416, 417, 419, 420, 421, 425, 428, 429, 438, 441, 443, 467, 478, 526, 533, 596
Abdurrahman b. Avf b. Abdülhâris b. Zühre 41
Abdurrahman b. Dahhâk 521
Abdurrahman b. Ebân b. Osman 439
Abdurrahman b. Ebû Bekr 82, 101, 102, 107, 108, 109, 110, 111, 121, 138, 142, 143, 229, 230, 406, 434, 435
Abdurrahman b. Ebû Bekre 200, 390, 394, 776
Abdurrahman b. Ebû Leylâ 43, 85, 443, 516
Abdurrahman b. Ebû Ma'mer 533
Abdurrahman b. Ebû Nu'aym 192
Abdurrahman b. Ebû Sefîne 63
Abdurrahman b. Ebü'l-Cehm 477
Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd 310, 499
Abdurrahman b. Ebzâ 311
Abdurrahman b. Esîd b. Halef 257
Abdurrahman b. Esved b. Abduyağûs 19
Abdurrahman b. Ganm 445, 587
Abdurrahman b. Hâlid 214, 215, 216
Abdurrahman b. Hâris 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 194, 203, 241, 242, 252, 533, 790
Abdurrahman b. Hâris b. Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Rebîa 203
Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm 180,

181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 242, 252, 533, 790
Abdurrahman b. Hâris b. Ümeyye el-Asğar 194
Abdurrahman b. Herme 543
Abdurrahman b. Humeyd 42
Abdurrahman b. İshak 24, 382
Abdurrahman b. Kâsım 83, 99, 117, 203, 790
Abdurrahman b. Kays 565, 624
Abdurrahman b. Mehdî 223, 660, 661, 662, 745, 746, 747, 750, 764, 765, 799
Abdurrahman b. Mes'ûd 827
Abdurrahman b. Misver 21, 22, 279
Abdurrahman b. Muhammed 139, 187, 237, 609, 676, 679
Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as 237
Abdurrahman b. Muhammed b. Yusuf b. Ya'kûb b. Talha 139
Abdurrahman b. Mutî 475
Abdurrahman b. Mücebbir b. Abdullah 456
Abdurrahman b. Osman 147, 185, 471
Abdurrahman b. Osman b. Abdurrahman 185
Abdurrahman b. Ömer 117, 383, 459
Abdurrahman b. Ömer b. Ebû Rebîa el-Mahzûmî 117
Abdurrahman b. Rumâhis 604
Abdurrahman b. Sâbit 269
Abdurrahman b. Sâbit b. Ebû Humeyda b. Amr b. Üheyb el-Fakîh 269
Abdurrahman b. Sâib b. Ebü's-Sâib 219
Abdurrahman b. Saîd b. Yerbû 235
Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî 98, 100
Abdurrahman b. Selâme et-Temîmî 133
Abdurrahman b. Seleme b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer 459
Abdurrahman b. Semüre 149, 564, 743
Abdurrahman b. Subayha et-Teymî 171
Abdurrahman b. Talha b. Ömer 156
Abdurrahman b. Ubeyd 517, 518
Abdurrahman b. Ukbe 533
Abdurrahman b. Umeyr 158, 159
Abdurrahman b. Ümmü Hakem 182
Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem 711, 807
Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir 439
Abdurrahman b. Zeyd 395, 457, 460, 463, 480
Abdurrahman el-Cu'fî Müşkidâne 45
Abduvüd b. Nasr 483, 492
Abduyağûs b. Vakkâs 721
Abduyezîd b. Hâşim 551
Abdüddâr 155, 274, 275, 520, 551, 571
Abdüla'lâ b. Ebü'l-Müsâvir 83
Abdüla'lâ b. Hammâd 322, 373, 513
Abdüla'lâ b. Hammâd en-Nersî Ebû Yahya 322, 373
Abdülazîz b. Abdullah 46, 64, 67, 313, 455
Abdülazîz b. Abdullah b. Ebû Seleme 64, 67, 313
Abdülazîz b. Abdullah b. Ebû Seleme el-Mâcişûn 67, 313
Abdülazîz b. Ebû Hâzim 341
Abdülazîz b. Ebû Revvâd 298
Abdülazîz b. Ebû Seleme 88
Abdülazîz b. Mervân 113, 140, 473
Abdülazîz b. Muttalib 233, 246
Abdülazîz b. Muttalib b. Abdullah 246
Abdülazîz b. Müslim el-Kusmülî 91
Abdülazîz b. Sâlim 313
Abdülazîz el-Üveysî 57
Abdülbeyt b. Hâris 503
Abdü'l-Cân b. Şihâb b. Abdullah b. Hâris b. Zühre 56
Abdülekber b. Abdümenâf 500
Abdülesed 205, 225, 226, 228, 229, 230, 268, 492
Abdüleşhel 398, 526, 650
Abdülhamîd b. Abdurrahman 346, 457, 463
Abdülhamîd b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb 457
Abdülhamîd b. Abdurrahman el-Himmânî 346
Abdülhamîd b. Behrâm 587

Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes 63
Abdülhamîd b. Süheyl 280
Abdülhâris b. Dırâr 808, 826
Abdülhâris b. Hâris 500
Abdülhâris b. Zeyd 821
Abdülkays 158, 262, 265, 816
Abdülkebîr b. Abdülhamîd 463
Abdülkerîm 340, 422, 463, 835
Abdülkerîm b. Bekr es-Sehmî 422
Abdülmecid b. Süheyl 384
Abdülmelik b. Abdülhamîd 463
Abdülmelik b. Bişr b. Mervân 185
Abdülmelik b. Ebû Bekr 183, 185
Abdülmelik b. Eyyûb 709
Abdülmelik b. Hâlid 321
Abdülmelik b. Kudâme 260
Abdülmelik b. Mervân 55, 131, 138, 144, 148, 150, 169, 182, 184, 189, 192, 193, 201, 211, 238, 267, 448, 502, 559, 604, 775, 781
Abdülmelik b. Nevfel b. Müsâhik 332, 492
Abdülmelik b. Süleyman 349
Abdülmelik b. Ubeyd b. Saîd b. Yerbû 235
Abdülmelik b. Umeyr 31, 35, 65, 88, 123, 325, 394, 411, 412, 657, 670, 757
Abdülmelik b. Vehb 403
Abdülmelik b. Zeyd 446, 469
Abdülmuttalib 120, 121, 134, 155, 189, 205, 226, 227, 230, 233, 238, 278, 284, 288, 342, 403, 404, 492, 493, 501, 551, 559, 608, 646, 647, 650, 703
Abdülmuttalib b. Abdümenâf 608
Abdüluzzâ 19, 48, 61, 64, 121, 166, 174, 211, 217, 219, 225, 228, 236, 272, 279, 286, 463, 469, 474, 476, 477, 489, 490, 491, 492, 506, 507, 508, 509, 511, 512, 516, 520, 530, 531, 533, 551, 580, 581, 589, 600, 607, 608, 624, 663, 706, 707, 714, 776, 796, 820
Abdüluzzâ b. Âmire 530, 533
Abdüluzzâ b. Riyâh 225, 286, 469
Abdüluzzâ b. Vedî'a 776
Abdülvâhid 33, 53, 67, 68, 73, 81, 98, 124, 151, 203, 313, 320, 330, 373, 393, 496, 497, 534, 541, 665, 667, 745, 828
Abdülvâhid b. Ebû Avn 67, 313
Abdülvâhid b. Ebû Sa'd 496, 497
Abdülvâhid b. Gıyâs 81, 124, 151, 203, 330, 373, 534, 828
Abdülvâhid b. Gıyâs el-Basrî 124, 373
Abdülvâhid b. Ziyâd 68, 320, 393, 665, 667, 745
Abdülvehhâb b. Atâ 44, 83, 299, 407, 537, 677
Abdülvehhâb b. Atâ el-Haffâf 83, 299, 537, 677
Abdümenâf 19, 20, 22, 37, 106, 126, 171, 173, 175, 190, 219, 220, 269, 274, 275, 286, 287, 469, 485, 492, 499, 500, 509, 511, 520, 530, 551, 557, 558, 568, 581, 608, 609, 618, 670, 708
Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre 274, 286
Abdümenâf b. Nevfel 618
Abdümenâf b. Zühre 19, 20, 22, 37, 274, 670
Abdümenât b. Bekir 829, 831, 832
Abdümenât b. Kinâne 272, 292, 495, 496, 544, 546, 547, 565, 567, 584, 594, 596, 597, 598, 608, 711, 805
Abdümenât b. Üd 712, 713, 725, 733, 744, 759
Abdünühm b. Nüheyk 544
Abdürabbih el-Ekber 248
Abdürrezzâk 26, 47, 55, 57, 58, 59, 61, 88, 101, 128, 244, 254, 259, 264, 302, 320, 345, 350, 354, 356, 357, 379, 386, 412, 448, 535, 602, 669, 679
Abdürrezzâk b. Hemmâm 57, 61, 254, 302, 320
Abdüşems b. Abdüyâlîl 562
Abdüşems b. Muğîre 175, 193, 208

Abelât 451
Abese Sûresi 498
Âbid b. Abdullah 174, 176, 217, 219
Âbid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 176, 217
Abîd b. Avîc 472, 474, 477
Abîd b. Ebras 635, 637
Abîd b. Umeyr 564
Âbiyyü'l-Lahm 590
Accâc 150, 816
A'cem b. Alaka 544
Âd 148, 149, 299, 300, 700, 757
Âdâh b. Avf 503
Adân bt. Re'sü'l-Hacer 623
Adcem b. Hannâs 822
Addâ b. Osman 778
Âdem b. Rebîa 703
Adî b. Abdümenât 733, 739
Adî b. Avf 506
Adî b. Dîl 526, 567, 568, 570, 571, 608, 701
Adî b. Ertât 565, 795
Adî b. Hanzale 506
Adî b. Hâtim et-Tâî 222
Adî b. Hıyâr 493
Adî b. Ka'b b. Lüey 249, 285
Adî b. Kays 273, 274, 275, 543
Adî b. Kays b. Adî 274, 275
Adî b. Leys 547
Adî b. Nadle b. Abdüluzzâ b. Hursân b. Avf b. Abîd b. Avîc 474
Adî b. Necebe 544
Adî b. Sa'd 272, 275, 276
Adî b. Ümeyye 829, 830
Advân b. Amr 528
Affân b. Müslim 26, 30, 43, 68, 70, 73, 74, 77, 92, 132, 298, 306, 319, 381, 382, 401, 423, 433, 464, 586, 588, 665, 667, 673, 797
Affân b. Müslim es-Saffâr 433, 464
Afrâ bt. Ubeyd 561
Ağar el-Mekkî 401
Ağleb 400
Ahab b. Habîb 524, 527
Ahab b. Hâris 500, 508, 512
Ahdar b. Hübeyre 815
Ahmed b. Abdullah b. Yunus 75, 325, 344, 362, 438
Ahmed b. Ebû Muâviye 167
Ahmed b. Hişâm 64, 67, 70, 71, 78, 84, 92, 95, 294, 298, 357, 374, 422, 467, 535, 587, 673, 676, 762, 763
Ahmed b. Hişâm b. Behrâm 64, 67, 70, 71, 78, 84, 92, 95, 294, 298, 357, 374, 422, 467, 535, 587, 673, 676, 762
Ahmed b. İbrâhim 28, 29, 41, 74, 87, 127, 133, 134, 166, 167, 188, 290, 295, 306, 339, 353, 382, 393, 401, 408, 428, 440, 442, 462
Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî 29, 41, 74, 87, 127, 133, 188, 290, 295, 306, 339, 353, 382, 393, 401, 408, 428, 440, 442, 462
Ahmed b. İbrâhim ed-Devrakî 498, 660, 672, 673, 683, 686, 745, 760, 761, 762, 763, 797, 798, 801
Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî el-Mekkî 347
Ahmed b. Mûsâ 615
Ahmed b. Yahyâ b. Câbir 2
Ahmer b. Mâzin 591
Ahmer b. Ya'mur 549, 553
Ahnef 307, 314, 387, 651, 814, 826, 827
Ahnef b. Kays 307
Ahvâz 387, 388, 572, 628, 727, 780, 813
Ahzem 342, 504
Âiş b. Zarib 60, 269, 512, 527, 541, 580
Âişe 22, 23, 24, 30, 33, 34, 36, 37, 45, 46, 50, 60, 67, 69, 71, 74, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 91, 92, 96, 97, 100, 101, 102, 105, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 123, 126, 128, 129, 131, 133, 135, 142, 143, 144, 145, 146, 166, 173, 181, 188, 189, 196, 197, 211, 222, 243, 257, 260, 261, 304, 313, 328, 346, 354, 412, 413, 417, 426, 440, 441, 450,

467, 476, 489, 501, 535, 541, 542, 569, 593, 606, 647, 742, 820, 824, 830, 831
Âişe bt. Kudâme 260
Âişe bt. Muhammed b. Talha 110
Âişe bt. Sa'd 23, 24, 33, 34, 467
Âişe bt. Sa'd b. Ebû Vakkâs 467
Âişe bt. Talha 110, 133, 142, 143, 145, 146, 189, 196, 197, 569
Âişe bt. Talha b. Ubeydullah 110, 196
Âiz 236, 246, 248, 527, 705, 706, 775, 802, 805
Âiz b. Amr 802
Âiz b. İmrân 236, 246, 248
Âize b. Mâlik 805, 817
Âize bt. Şu'ayb b. Muhammed 284
Âizullah Ebû İdris el-Havlânî 72
Akadî 42, 45, 99, 296, 300, 309, 444, 669
Akîk 23, 220, 325, 467, 468, 469, 711, 771
Akîl 20, 93, 108, 236, 247, 259, 315, 352, 382, 450, 478, 522, 581, 619, 796
Akîl b. Ca'de 247
Akîl b. Ebû Tâlib 20, 236, 478, 522
Akîl b. Talha 450
Akk 109
Akka b. Kays b. Bişr 285
Alâ b. Ebû Âişe 346
Alâ b. Karaza 824, 831
Alâ b. Muhammed 624
Alâ b. Vehb 497
Alâ b. Ziyâd 743, 744
Alaka b. Kays 543, 544
A'lem b. Abdullah 705
Ali b. Abdullah 19, 27, 74, 90, 97, 129, 139, 157, 188, 189, 244, 487, 491, 537, 542, 670, 730
Ali b. Abdullah b. Abbas 139, 157, 188, 189, 487, 491
Ali b. Abdullah el-Medînî 74, 90, 97, 129, 244, 542, 670
Ali b. Abdullah Medâinî 19
Ali b. Amr es-Sekafî 188
Ali b. Avf 713, 719
Ali b. Ebû Talha 332
Ali b. Ebû Tâlib 24, 37, 38, 48, 65, 68, 69, 72, 74, 87, 95, 102, 117, 121, 123, 133, 135, 136, 137, 193, 209, 216, 237, 242, 247, 248, 250, 272, 293, 301, 302, 322, 359, 362, 368, 377, 389, 390, 421, 422, 427, 432, 445, 446, 448, 486, 490, 501, 570, 571, 578, 586, 596, 605, 631, 642, 653, 655, 673, 674, 676, 714, 724, 728, 756, 790, 830
Ali b. el-Medînî 23
Ali b. Hakem 452
Ali b. Hasan 167, 661, 753, 756
Ali b. Hâşim 301, 314
Ali b. Hüseyn 33, 59, 99, 100, 117, 242, 245, 444
Ali b. Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib 117, 242
Ali b. Hüseyn Saîd b. Müseyyeb 444
Ali b. İbrâhim 305
Ali b. Mes'ade el-Bâhilî 393
Ali b. Mes'ûd 546
Ali b. Muğîre el-Esrem 178, 225
Ali b. Muhammed Ebü'l-Hasan el-Medâinî 371
Ali b. Mücâhid 336, 337, 378
Ali b. Müshir 444, 506
Ali b. Nasr el-Cehdamî 75
Ali b. Süleym 252
Ali b. Şevr 77, 677
Ali b. Şevr el-Mukri 77
Ali b. Zeyd 81, 92, 165, 243, 293, 298, 322, 325, 340, 388, 390, 423, 442, 646
Âliye 89
Alkame 67, 70, 126, 263, 264, 269, 357, 488, 489, 490, 500, 502, 516, 559, 568, 588, 595, 596, 598, 599, 604, 666, 671, 672, 673, 677, 731, 741, 750, 751, 816
Alkame b. Firâs 599
Alkame b. Kays 588
Alkame b. Merhal 568

Alkame b. Mevhûb 816
Alkame b. Mücezzer 595
Alkame b. Safvân 604
Alkame b. Ureyc 598
Alkame b. Vakkâs 559
Alkame el-Hasî 264
Alkame es-Sadûk 263
Âlü'ş-Şerîd 305
A'meş 23, 70, 73, 82, 83, 84, 296, 303, 306, 314, 315, 357, 360, 401, 409, 516, 535, 658, 660, 662, 665, 666, 667, 668, 669, 671, 672, 674, 676, 677, 680, 749, 750, 759
A'meş b. Süleyman 658
Âmile 280
Âmine bt. Ezâ 493
Âmir 23, 25, 27, 35, 36, 38, 40, 45, 47, 50, 52, 60, 61, 68, 69, 99, 100, 101, 105, 106, 126, 129, 147, 153, 164, 166, 171, 173, 174, 175, 180, 224, 235, 243, 248, 255, 265, 270, 272, 277, 278, 296, 299, 300, 301, 302, 309, 311, 313, 316, 359, 388, 406, 407, 410, 439, 440, 444, 460, 464, 470, 471, 477, 482, 485, 487, 491, 493, 495, 496, 498, 500, 501, 502, 505, 506, 509, 511, 512, 520, 524, 527, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 540, 541, 543, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 553, 555, 557, 558, 559, 560, 561, 564, 565, 566, 567, 581, 584, 596, 597, 598, 599, 601, 602, 604, 605, 607, 608, 610, 620, 622, 623, 624, 629, 630, 631, 632, 634, 635, 637, 639, 640, 641, 644, 645, 649, 651, 667, 669, 678, 684, 703, 707, 716, 719, 721, 722, 723, 727, 728, 729, 733, 736, 737, 740, 744, 755, 770, 776, 777, 778, 781, 806, 807, 808, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 824, 826, 828, 829, 830, 831, 835, 836
Âmir b. Abdullah 101, 407, 477, 533, 620, 623, 678
Âmir b. Abdullah b. Zübeyr 101, 407, 678
Âmir b. Abdümenât 546, 596
Âmir b. Ali 719
Âmir b. Âmir 547
Âmir b. Avf 557, 564, 597, 716, 719, 727
Âmir b. Beyâde 470
Âmir b. Bükeyr 561
Âmir b. Ebû Avf b. Subeyra 278
Âmir b. Ebû Vakkâs 38, 40, 47
Âmir b. Eslem 744
Âmir b. Esved 302
Âmir b. Evs 781
Âmir b. Füheyre 69
Âmir b. Harbeş 631
Âmir b. Hirr 635
Âmir b. Hucr 740
Âmir b. Küreyz 50, 147, 248
Âmir b. Leys 175, 547, 548, 549, 550, 555, 557, 558, 559, 584
Âmir b. Lüey 52, 60, 105, 126, 174, 180, 471, 482, 487, 495, 496, 498, 501, 502, 512, 520, 534, 543, 549, 551, 776
Âmir b. Mahzûm 174, 235, 498
Âmir b. Mâlik 610, 740, 806, 835
Âmir b. Mes'ûd 255
Âmir b. Mes'ûd b. Ümeyye 255
Âmir b. Milkân 744
Âmir b. Rebîa 164, 265, 301, 316, 406, 440, 464, 540, 551, 605, 608, 821
Âmir b. Sa'd 23, 25, 27, 36, 439, 778
Âmir b. Sa'lebe 313, 547, 601, 602, 818, 824
Âmir b. Sevr 770, 777
Âmir b. Süvâe 644
Âmir b. Şakîk 826, 835
Âmir b. Tufeyl 581
Âmir b. Ubeyde el-Bâhilî 410
Âmir b. Uveymir 105, 106
Âmir b. Ümeyye 532, 541
Âmir b. Vâsile Ebü't-Tufeyl 311
Âmir b. Yezîd 500, 549
Âmire b. Avf 548
Amîre b. Yesribî 830

Âmir eş-Şa'bî 68, 126, 296, 302, 359, 464, 755
Ammâr b. Huzeyfe 835
Ammâr b. Seyf 761, 832
Ammâr b. Yâsir 35, 317, 400, 436, 510, 679, 681, 830
Amr b. Abdullah 56, 250, 253, 254, 269, 410, 470, 489, 526, 554, 568, 610, 721, 723
Amr b. Abdullah b. Ebû Rebîa 56
Amr b. Abdullah b. Safvân 250, 253, 254
Amr b. Abdurrahman b. Esîd b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb 395
Amr b. Abdüşems 483, 486, 489, 551
Amr b. Abdüvüd 38
Amr b. Abse 584
Amr b. Afrâ 743, 825
Amr b. Ahab 527
Amr b. Âiş 531, 541
Amr b. Âiz 236, 246, 705, 706
Amr b. Alâ 173, 312, 329, 486, 572, 705, 735
Amr b. Alkame 489, 490, 559
Amr b. Âmir 164, 501, 506, 776, 808, 821
Amr b. Âs 46, 67, 74, 93, 117, 119, 136, 181, 212, 252, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 308, 317, 319, 323, 362, 371, 381, 382, 383, 384, 385, 397, 435, 436, 437, 477, 494, 503, 574, 657
Amr b. Âsım 335, 339, 516, 537
Amr b. Avf 227, 503, 620, 634
Amr b. Avn 587
Amr b. Ayş 724
Amr b. Bistâm 373
Amr b. Bişr 830
Amr b. Bükeyr 453, 602
Amr b. Cerîr b. Abdullah el-Becelî 330
Amr b. Dabbe 533, 803
Amr b. Dînâr 41, 54, 237, 446, 451, 602, 670
Amr b. Ebû Serh 543
Amr b. Eflet 805
Amr b. Esved eş-Şeybânî 172
Amr b. Habîb 524, 740
Amr b. Hâris 508, 541, 598, 601, 604, 616, 697, 699, 705, 707, 720, 721, 810
Amr b. Hârise 643, 739
Amr b. Hemmâm 809, 810
Amr b. Herim 295
Amr b. Hind 612, 810
Amr b. Huceyr 496
Amr b. Hucr 497
Amr b. Hureys 221, 222, 223, 224, 225, 261, 761
Amr b. Husays 175, 249, 272, 482
Amr b. Husays b. Ka'b 482
Amr b. İmrân 777, 778
Amr b. İsa 743, 744
Amr b. Ka'b 35, 60, 61, 105, 106, 120, 147, 158, 159, 160, 161, 171, 172, 174, 511, 580
Amr b. Kays 285, 482, 498, 505, 528, 552
Amr b. Ku'ayn 610, 620
Amr b. Ma'dîkerib 29, 32, 368, 369, 713
Amr b. Ma'îs 235, 495, 499, 500, 512, 527
Amr b. Mâlik 547, 559, 630, 639, 645
Amr b. Mersed 780, 781
Amr b. Mes'ûd 635, 636, 643
Amr b. Meymûn 77, 366, 409, 410, 415, 419, 420, 427, 438, 675, 757
Amr b. Mihsan 651
Amr b. Muhammed 27, 33, 44, 60, 74, 81, 83, 108, 123, 126, 131, 228, 293, 296, 302, 307, 311, 316, 340, 341, 342, 346, 347, 349, 390, 394, 399, 401, 415, 421, 427, 433, 442, 443, 445, 447, 452, 468, 513, 516, 537, 652, 665, 668, 671, 672, 673, 674, 679, 682, 687, 729, 771
Amr b. Muhammed en-Nâkıd 27, 33, 44, 60, 74, 83, 108, 126, 131, 228, 293, 296, 302, 307, 311, 316, 342, 346, 347, 349, 390, 394, 399, 401, 415, 421, 427, 433, 442, 443, 452,

468, 513, 652, 665, 668, 672, 673, 674, 679, 687, 771
Amr b. Mürre 28, 68, 355, 357, 377, 516, 672, 676, 678, 757, 758, 777
Amr b. Nadle 611
Amr b. Osman 102, 137, 147, 182, 221, 261, 455, 487, 696, 813
Amr b. Osman b. Amr: 147
Amr b. Osman b. Hâni 102
Amr b. Rebîa 493, 505, 511, 547, 734
Amr b. Sâbit 526
Amr b. Sa'd 504, 605, 608
Amr b. Saîd el-Eşdak 198
Amr b. Sa'sa'a 778
Amr b. Sehm 272
Amr b. Sürâka 470, 471
Amr b. Şakîk 531, 600
Amr b. Şâs 637
Amr b. Şeybân 60, 285, 482, 512, 523, 524, 526, 527
Amr b. Şu'ayb 280, 283, 284
Amr b. Şu'ayb b. Muhammed 283
Amr b. Tâbiha 712
Amr b. Temîm 547, 580, 644, 814, 826
Amr b. Teym 185
Amr b. Ubeyde 504
Amr b. Umeys 697
Amr b. Utbe b. Nevfel b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre 22
Amr b. Üd 712, 770
Amr b. Ümeyye 581, 582
Amr b. Vehb 43, 618
Amr b. Velîd 604
Amr b. Yesribî 582, 820
Amr b. Zeyd 805
Amre bt. Abdurrahman el-Ensârî 440
Amre bt. Hâris 598
Amre bt. Sa'd 546
Amre bt. Ubeydullah 549
Amre el-Beceliyye 639
Amr en-Nâkıd 23, 26, 73, 74, 83, 93, 96, 97, 99, 100, 294, 349, 354, 366, 382, 394, 405, 415, 428, 447, 665, 668, 670, 676, 680
Amr Zü's-Sedî b. Abduvüd 490
Amvâs 40, 180, 324, 477, 484, 485, 534, 539, 540
Amvâs taûnu 324
Anbe 174, 182
Anbese b. Saîd b. Âs 147, 225
Ankara 618, 637
Ankese b. Âmir 235, 498
Anme b. Hursân 818
Antere b. Amr 697
Anzî 99, 347, 739, 742
Anziyye 284
Arafât 140, 412
Arâk b. Mâlik 593
A'rec b. Münkız 619
Ârim b. Fadl 28, 49, 103, 308, 343, 350, 353, 405, 409
Arîne 164
Arkal el-Lıs 715
Asbağ b. Amr el-Kelbî 49
Âs b. Hişâm 179, 188, 189, 190, 254
Âs b. Hişâm b. Muğîre 179, 188, 189, 190, 254
Âs b. Kays b. Abdukays b. Adî 277
Âs b. Münebbih 277
Âs b. Vâbisa 225
Âs b. Vâil 180, 279, 284, 291, 551
Âs b. Vâil b. Hâşim b. Saîd b. Sehm 279
Âs b. Vâil es-Sehmî 180, 291
Âsım b. Abbas el-Esedî 339
Âsım b. Abdullah 260, 356, 440, 455, 456, 732
Âsım b. Abdullah b. Ömer 456
Âsım b. Abdullah el-Cühenî 356
Âsım b. Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Sıddîk 229
Âsım b. Behdele 316, 340, 359, 396, 446, 515, 656, 673, 679
Âsım b. Ebû Avf 278
Âsım b. Ebü'n-Nücûd 405, 661, 664
Âsım b. Halife 821, 831
Âsım b. Kays b. Salt 388
Âsım b. Küleyb 341
Âsım b. Muhammed el-Ömerî 334
Âsım b. Ömer 229, 294, 298, 309, 338, 356, 431, 436, 457, 458, 459, 473,

481
Âsım b. Ömer b. Katâde 436
Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah 298
Âsım b. Ubeydullah 261, 303, 401, 406, 430, 440, 442, 459, 460
Âsım b. Ubeydullah b. Abdurrahman b. Zeyd 460
Âsım b. Ubeydullah b. Âsım 440, 459
Âsım b. Ubeydullah b. Âsım b. Ömer 459
Âsım b. Urve b. Mes'ûd 381
Âsım el-Ahvel 317, 320, 326, 361, 374, 431, 690, 800
Âsiye 298
Asma'î 329
Atâ 28, 44, 75, 76, 83, 98, 99, 128, 219, 299, 330, 361, 407, 450, 452, 502, 537, 540, 566, 578, 584, 660, 677, 742, 762, 767
Atâ b. Ebû Rebâh 44, 75, 452
Atâ b. Ebü'l-Esved 578
Atâ b. Mersed 566
Atâ b. Sâib 28, 76, 330, 361
Atâ el-Horasanî 83
Atıyye b. Mükeddem 777
Atıyye el-Avfî 68, 83
Atîk 60, 61, 80, 111, 112, 113, 114, 195, 217, 219, 387, 388
Atîk b. Âbid 217, 219
Âtike bt. Abde 272
Âtike bt. Abdullah 235, 498
Âtike bt. Abdülmuttalib 205
Âtike bt. Abdüluzzâ b. Kusay 279
Âtike bt. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre 286
Âtike bt. Âmir 620
Âtike bt. Ebî Vakkâs 22
Âtike bt. Gâlib 533
Âtike bt. Hisl 509
Âtike bt. Vehb b. Abd b. Kusay 120
Âtike bt. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl 294, 364
Âtike bt. Zeyd b. Amr el-Adevî 114
Attâb b. Esîd 80, 81, 179, 251, 484
Attâb b. Esîd b. Ebü'l-Îs 80, 179, 484
Attâb b. Esîd b. Ebü'l-Îs b. Ümeyye 179
Attâf b. Hâlid b. Abdullah b. Osman b. Âs b. Vâbisa 225
Avâfe b. Kays 713
Avâne b. Hakem 66, 131, 185, 383, 388
Avâne b. Hakem el-Kelbî 66
A'ver b. Beşâme 726
A'ver b. Harb 803
Avf b. Abdullah 624, 629
Avf b. Abdümenât 713, 714
Avf b. Abîd 474
Avf b. Ahvas 633, 825
Avf b. Âmir 596, 631, 777
Avf b. Atıyye 724
Avf b. Düel 740
Avf b. Hâris 384, 496, 500, 512, 527, 530, 558, 597, 644, 714, 716, 719
Avf b. Ka'b 548, 550, 555, 584
Avf b. Nizâr 501
Avf b. Rebîa 644
Avf b. Sa'lebe 645, 725, 727, 733
Avf b. Ubâd 503
Avf b. Ümeyye 602
Avf el-A'râbî 131
Avheciyye 264
Avîc b. Adî b. Ka'b 471, 472
Avîs b. Âmir 482
Avn b. Abdullah 171, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 693, 695, 696
Avn b. Abdullah b. Ayyâş b. Ebû Hind 171
Avn b. Abdurrahman b. Umeyr b. Osman 159
Avn b. Amr 225
Avn b. Ca'de 718
Avn b. Ertebân 802
Avn b. Muhammed 103, 137
Avn b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib 137
Avn b. Sellâme et-Teymî 154
Avrâ 776
Avsece Ebû Müslim b. Avsece 637
Avvâm b. Sa'd 634
Avz b. Rebî 627

Avze bt. Yezîd 828
A'yâ b. Tarîf 610, 619
Aynü'l-Verde 584, 660
Aynü't-Temr 284, 285
Ayş b. Abdullah 777
Ayyâş b. Amr 740
Ayyâş b. Ebû Rebîa 178, 190, 203
Ayyâş b. Esved 51
Azerbaycan 170, 320, 550, 614
Azze bt. Cemîl 589

B

Bâdiye bt. Gaylân es-Sekafî 53
Bağdat 54, 113, 157, 158, 256, 272, 493, 503, 504, 523, 621, 696, 815, 819
Bağîd b. Amr 778
Bahdel 247
Bahdîd b. Fâkih 605
Bahîr b. Abdullah el-Kuşeyrî 178
Bahîr b. Dülce 824
Bahreyn 146, 150, 262, 264, 265, 325, 362, 369, 370, 463, 485, 816, 817
Bahriyye bt. Hâni b. Kabîsa eş-Şeybânî 52
Bahterî b. Hur 458
Bâiyye 734
Bakıyye b. Velîd 295, 331, 359
Bakî 23, 48, 139, 258, 260, 262, 338, 398, 414, 455, 473, 679, 681
Ba'lebek 216
Bâliye b. Gayz 819
Ba'ser el-Fak'asî 658
Bâsil b. Dabbe 803
Basra 50, 51, 56, 71, 123, 132, 133, 146, 148, 149, 150, 152, 158, 165, 184, 185, 187, 188, 192, 196, 200, 248, 251, 317, 320, 323, 325, 335, 336, 388, 389, 393, 394, 433, 461, 463, 505, 508, 528, 529, 553, 563, 564, 565, 567, 571, 572, 574, 577, 578, 583, 592, 606, 648, 707, 709, 710, 711, 723, 734, 740, 743, 744, 761, 764, 770, 771, 776, 777, 779, 781, 782, 783, 796, 802, 803, 808, 810, 819, 825, 827, 829, 830
Bathâ 205, 216, 331, 520
Bâzâm 162
Bebbe 152
Becîle 175, 546, 677, 805
Becîle bt. Sa'b 546
Bedir 23, 38, 73, 74, 86, 108, 121, 125, 126, 134, 162, 177, 179, 188, 190, 205, 206, 207, 209, 217, 218, 219, 227, 228, 230, 235, 244, 246, 248, 250, 256, 257, 258, 265, 267, 269, 271, 272, 276, 277, 278, 300, 437, 460, 462, 467, 471, 483, 484, 485, 488, 491, 494, 498, 501, 527, 533, 535, 540, 541, 542, 543, 545, 549, 556, 557, 558, 561, 568, 582, 585, 589, 590, 609, 628, 648, 649, 650, 651, 652, 670, 708
Bedr b. Âmir 703
Bedr b. Disâr 637
Bedr b. Hamrâ 826
Bedr b. Yahlüd 545
Behdele b. Avf 580
Behnâme bt. Safvân 491
Behrâ 35, 53, 547
Behz 217, 339
Bekir b. Abdullah 492, 493, 537, 539, 675, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802
Bekir b. Abdümenât 544, 546, 547, 565, 567, 580, 584, 608, 711
Bekir b. Amr 503
Bekir b. Heysem 498, 535, 669, 673, 679, 680, 729, 752, 761
Bekir b. Mâiz 747, 750, 751, 753, 756, 759
Bekir b. Rebîa 820
Bekir b. Sa'd 725, 804, 805, 819, 820, 829, 831, 832, 833
Bekir b. Vâil 504, 546, 636, 717, 719, 741, 744, 809, 834
Bekir b. Yeşkür 547
Bekkâî 110
Bekkâr b. Hudeyr 827
Bekkâr Saîd b. Hâlid 487

Bekr b. Abdullah 78, 91, 99, 100, 343, 345, 383, 384, 440, 477
Bekr b. Abdullah el-Müzenî 99, 345
Bekr b. Heysem 26, 47, 55, 57, 58, 61, 70, 88, 99, 101, 102, 127, 128, 222, 244, 259, 264, 266, 302, 320, 339, 345, 350, 354, 356, 357, 379, 382, 386, 412, 433, 443, 448
Bekr b. Vâil 159, 224, 255
Bekr el-Müzenî 453
Bel'â b. Kays 550, 551, 552, 608
Belât 490
Belâzürî 2
Beldah 464
Belh 144
Belî 52, 510, 546, 637, 663
Benî Abdullah b. Dârim 712, 803
Benî Abdüddâr 275, 551, 571
Benî Abdüddâr b. Kusay 571
Benî Abdülesed 226
Benî Abdüleşhel 526, 650
Beni Abdüluzzâ b. Kusay 236
Benî Abdümenâf b. Kusay 274
Benî Abdümenâf b. Zühre 19, 22, 37, 670
Benî Abdümenât b. Bekir 831, 832
Benî Abdüşşems 76
Benî Âbid 217, 219
Benî Abs 32, 526, 629, 774
Benî Adal b. Deyş 608
Benî Adeviyye 741
Benî Adî 121, 274, 275, 285, 291, 300, 388, 417, 438, 462, 463, 470, 472, 476, 477, 481, 551, 561, 733, 739, 741, 742, 743
Benî Adî b. Ka'b 121, 285, 300, 388, 417, 463, 481, 551
Benî Âmir 52, 60, 105, 180, 482, 487, 491, 501, 502, 512, 520, 524, 549, 551, 557, 622, 629, 637, 736, 776, 806, 808, 824, 831, 835
Benî Âmir b. Kilâb 831
Benî Âmir b. Lüey 52, 60, 105, 180, 482, 487, 501, 502, 512, 520, 549, 551, 776
Benî Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fihr 482
Benî Âmir b. Sa'lebe 824
Benî Âmir b. Temîm 835
Benî Amr b. Ka'b 161
Benî Anber 726, 823, 834
Benî A'sar b. Zekvân 740
Benî Avîc 472, 474, 476
Benî Bedr 387
Benî Bekir b. Abdümenât 608
Benî Bükâ 457
Benî Câfer b. Kilâb 186
Benî Cezîme 50, 596, 597, 609, 611, 624
Benî Cezîme b. Âmir 596
Benî Cumah 21, 266, 267, 272, 551, 605
Benî Cüşem 162, 336, 507, 508, 635, 835
Benî Cüşem b. Bekr 162
Benî Cüşem b. Benî Bekr 336
Benî Dabbe 165, 629, 803, 809, 810, 821, 827, 832, 834
Benî Dârim 191
Benî Dehmân b. Nasr b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin 388
Benî Dîl 567, 578, 579, 580
Benî Dirâm 313
Benî Dubay'a b. Bicâle 826
Benî Ebû Bekir b. Kilâb 632
Benî Ebû Mu'ayt 420, 421, 424
Benî Esed 48, 64, 211, 212, 226, 227, 230, 458, 460, 470, 489, 551, 603, 606, 609, 613, 615, 616, 622, 623, 625, 626, 628, 629, 632, 635, 636, 637, 640, 641, 642, 643, 651, 653, 654, 655, 657, 658, 659, 660, 663, 774, 821
Benî Esed b. Abdüluzzâ 48, 64, 211, 489, 551
Benî Esed b. Huzeyme 212, 230, 460
Benî Esed b. Hüzeyme 609, 616, 632, 821
Benî Eşter b. Hacvân 611
Benî Fak'as 611, 615, 620, 658
Benî Fehm b. Amr 701

Benî Firâs b. Ganm 605
Benî Gâdire b. Sa'sa'a 272
Benî Ganm b. Mâlik b. Neccâr 561
Benî Gayz b. Seyyid 825
Benî Gazvân 387, 388
Benî Hakem b. Sa'dü'l-Aşîre 607
Benî Hanîfe 141
Benî Hanzale 333, 642, 643, 814
Benî Harb b. Ümeyye 178
Benî Hâris b. Fihr 530, 541, 551, 600
Benî Hâris b. Gıfâr 589
Benî Hâris b. Hazrec 42, 71, 78, 102
Benî Hâris b. Lüey 507
Benî Hâris b. Mâzin 772
Benî Hâris b. Zühre b. Kilâb 50
Benî Hasan 137
Benî Hâşim 53, 128, 137, 178, 289, 300, 424, 479, 493, 532, 551, 790
Benî Hayâ 598, 608
Benî Hevn b. Hüzeyme 607
Benî Hilâl b. Âmir 388, 557
Benî Hilâl b. Dubay'a 816
Benî Hils b. Nüfâse 571
Benî Hisl b. Âmir 520
Benî Huddân b. Kuray 524
Benî Hunâ'a 697, 703, 708
Benî Hursân b. Sa'lebe 823
Benî Husays 176
Benî Hüdeyr 170, 171
Benî Hüzeyl 697, 710
Benî İcl 741, 767
Benî İlâc 141
Benî İmrân b. Mahzûm 246
Benî Kays 45, 211, 272, 273, 277, 554, 559, 583, 739, 742, 808, 815
Benî Kays b. Adî b. Sehm 273
Benî Kays b. Sa'lebe 45, 211, 583, 739, 742, 808, 815
Benî Kırd 700, 708
Benî Kırd b. Muâviye 700
Benî Kilâb 581, 632, 657, 808
Benî Kinâne 106, 162, 175, 205, 207, 491, 524, 546, 548, 550, 551, 555, 581, 599, 606, 610, 636, 703, 714, 715, 719, 720, 816
Benî Kinâne b. Huzeyme 106
Benî Kurayza 398, 649
Benî Leys b. Bekir 552, 711
Benî Lihb b. Hacer 412
Benî Lihyân 701, 702, 707
Benî Luhay b. Adî 733
Benî Mahzûm 176, 179, 181, 192, 193, 201, 217, 220, 240, 254, 347, 478, 551, 598
Benî Maîs b. Âmir b. Lüey 126
Benî Mâlik 205, 504, 605, 606, 655, 658, 720, 741, 805
Benî Mâlik b. Câfer 720
Benî Mâlik b. Kinâne 605, 606
Benî Mâlik b. Zeyd 805
Benî Mâzin b. Muâviye 705
Benî Mervân 53
Benî Muğîre 76, 176, 178, 179, 183, 192, 213, 226
Benî Muhârib b. Fihr 511, 523, 527, 551
Benî Muhriz b. Mâlik 714
Benî Muttalib b. Cudbân 599
Benî Müemmel 481, 708, 709
Benî Mürre b. Gatafân 772
Benî Müsâhik b. Akram 597
Benî Nadîr 90, 581
Benî Nadr b. Kinâne 545
Benî Nasr 274, 387, 399, 528, 610, 629, 807
Benî Nasr b. Muâviye 274, 528
Benî Nâşire 644
Benî Nehşel 191, 615
Benî Nevfel b. Abdümenâf 708
Benî Nuşbih b. Mâlik 740
Benî Nüfâse b. Adî 608, 701
Benî Rebîa b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm 264
Benî Riyâh 430, 726, 823
Benî Riyâh b. Yerbû' 823
Benî Ruhm b. Sa'd 704
Benî Sa'd b. Bekr 338
Benî Sa'd b. Hüzeyl 708
Benî Sa'd b. Lüey 506
Benî Saîd b. Sehm 279, 284

Benî Sa'lebe 599, 609, 625, 810, 828
Benî Sa'lebe b. Dûdân 609
Benî Sâme b. Lüey 502
Benî Sedûs 407, 732, 733
Benî Sehm 221, 272, 274, 275, 277, 313, 551, 699, 703, 708
Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Mürre b. Ka'b b. Lüey 272
Benî Sehm b. Muâviye 699, 703
Benî Sehm b. Mürre b. Kays 313
Benî Seleme 309, 398
Benî Selît b. Yerbû' 641
Benî Sibâk b. Abdüddâr b. Kusay 274
Benî Subh 772
Benî Süleym 336, 338, 393, 599, 600, 633
Benî Şebâbe 605
Benî Şeybân 741
Benî Şeybe 204
Benî Şihâb 741, 742
Benî Şücâ b. Âmir b. Leys b. Bekr 175
Benî Şüyeym 824
Benî Tağlib 35, 135, 366, 629, 662
Benî Tâhire 219
Benî Temîm 53, 131, 173, 430, 451, 524, 614, 629, 708, 712, 719, 734, 781, 808, 810, 816, 817, 834, 835
Benî Temîm b. Mür 712
Benî Teym b. Gâlib 508
Benî Teym b. Mürre b. Ka'b 60, 147
Benî Teym el-Edrem b. Gâlib b. Fihr 230
Benî Teymullah b. Sa'lebe 809, 832
Benî Teymullât 741
Benî Teymüllât b. Sa'lebe b. Ukâbe 36
Benî Uhaymis b. Gıfâr 590
Benî Ukayş 716, 717, 719
Benî Uzre 143
Benî Ümeyye 55, 137, 178, 199, 202, 496, 663
Benî Vedî'a b. Abdullah 724
Benî Vüheyb 269, 528
Benî Ya'mur 548, 570, 701
Benî Ya'mur b. Avf 548
Benî Zekvân b. Mâlik 740
Benî Züeybe 629
Benî Zühl b. Dabbe 827
Benî Zühl b. Sa'lebe 732
Benî Zühre 19, 21, 36, 43, 46, 52, 236, 274, 275, 289, 479, 551, 609
Berâ b. Abdullah 373
Berâ b. Âzib 498, 499
Berâ b. Mâlik 389
Berâ b. Ma'rûr 309
Berâ b. Nâciye 658
Berâd b. Kays 582
Berdaht 720, 745, 828
Berre bt. Abdülmuttalib 226, 492
Berre bt. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay 217
Berre bt. Kusay 174, 248
Berre bt. Kusay b. Kilâb 174
Berre bt. Mâlik 508
Berre bt. Mürre 285
Berre bt. Sâide b. Meşnû b. Abdu Habter 174
Berre bt. Teym 285
Bersen b. Ebû Rebîa 632
Bervân b. Mâlik 630
Beşîr b. Sa'd el-Ensârî 285
Beşîr b. Ubeydullah b. Ebû Bekre 334
Beyân b. Damre 830
Beydâ 33, 97, 239, 541, 542, 656
Beydâ bt. Abde 656
Beyhes b. Suheyb 151, 583
Beyhes b. Suheyb el-Cermî 151, 583
Beytü'l-Makdis 62, 324, 348, 352
Bezîğ b. Hâlid 827
Bicâd 36, 246, 796
Bicâle b. Zühl 805, 816
Bilâl 53, 64, 68, 87, 103, 140, 271, 298, 330, 361, 410, 455, 456, 513, 537, 539, 619, 710, 735, 747, 771, 794, 817, 824
Bilâl b. Abdullah 455, 456
Bilâl b. Abdullah b. Ömer 456
Bilâl b. Ebû Bürde 710, 735, 794, 824
Bilâl b. Hâris 330, 771
Bilâl b. Hâris el-Müzenî 330, 771
Bilâl b. Şeybân 817
Bilâl b. Yahya b. Talha 140

Bi'rimaûne 561, 581
Bistâm b. Kays 821, 832
Bistâm b. Yesâr 103
Bişr b. Ebû Hâzim 631, 633, 634
Bişr b. Gâlib 630
Bişr b. İsme 778
Bişr b. Mervân b. Hakem 197
Bişr b. Mufaddal 67, 313
Bişr b. Muhtefiz 388, 780, 781
Bişr b. Nasr 564
Bişr b. Rebîa el-Hasʿamî 34
Bişr b. Ubeydullah 72
Bişr b. Vahf 819, 820, 830
Bizans 123, 637
Bostan 190
Burayk 699
Busra 109
Busrâ 109, 120, 171
Buzâha günü 809
Büceyr b. Üsâme 627, 628
Büceyr b. Züheyr 772
Büdeyl b. Meysere 409
Bükeyr b. Abdullah el-Eşec 245
Bükeyr b. Abdüyâlîl 430, 561, 562
Bükeyr b. Şeddâh 549, 550
Bükeyr b. Vesâc 781
Bükkâiyye 463
Bünâne bt. Yesâr 549
Büseyne 143, 199, 697, 805
Büseyne bt. Habâ b. Saʿlebe el-Uzriyye 143
Büsr b. Ebû Ertât 501
Büzeyl b. Meysere 534

C-Ç

Câbir 2, 23, 31, 35, 50, 64, 88, 103, 123, 129, 167, 237, 246, 268, 439, 444, 445, 483, 496, 503, 504, 507, 509, 511, 512, 526, 527, 530, 533, 534, 536, 557, 558, 560, 568, 580, 618, 623, 624, 638, 658, 669, 778, 819
Câbir b. Abdullah 23, 64, 103
Câbir b. Abdüluzzâ 530, 533
Câbir b. Esved b. Abduavf 50
Câbir b. Esved b. Avf 237
Câbir b. Kebîr 509, 527
Câbir b. Semüre 31, 35
Câbiye 109, 324, 587
Caʿde b. Abdullah es-Sülemî 337
Caʿde b. Hübeyre 247, 248, 718
Caʿde bt. Dırâr 810
Câfer b. Abdurrahman 22, 334
Câfer b. Akîl 247
Câfer b. Amr 225, 581, 761
Câfer b. Amr b. Hureys 225, 761
Câfer b. Avn el-Fakîh 225
Câfer b. Burkân 33, 87, 245, 328, 331, 513, 534
Câfer b. Ebû Tâlib 47, 56, 204, 229, 267, 268, 275, 285, 476, 488, 489, 541, 682
Câfer b. Ebü'l-Muğîre 292
Câfer b. Muhammed 103, 410, 437, 445, 446
Câfer b. Musa 220
Câfer b. Sâlim b. Abdullah b. Ömer 456
Câfer b. Süleyman 157, 401, 447
Câfer b. Süleyman ed-Dabʿî 401
Câfer b. Talha b. Ömer 156
Câfer b. Uyeyne 528
Câfer b. Yaʿmur 504
Câfer b. Zübeyr 72
Cahdeb b. Cerʿab 722
Cahdem b. Amr 531, 541
Cahiliye 20, 30, 41, 49, 52, 118, 121, 134, 160, 207, 209, 216, 217, 219, 246, 258, 264, 277, 300, 302, 329, 343, 478
Câhiliye 486, 499, 503, 528, 552, 568, 585, 596, 602, 606, 621, 623, 624, 634, 639, 644, 655, 707, 716, 724, 741, 742, 816, 819, 826, 828
Cahş b. İlbâ 655
Câmî b. Ebû Râşid 67
Câmi b. Şeddâd 306, 660, 675
Câr 323, 385
Caras b. Lâtım 777
Câriye b. Ebû İmrân 244
Câriye b. Kudâme et-Temîmî 415

Cârûd b. Ebû Sebre 710
Cebbâne 396, 399
Cebbânetu Bişr 34
Cebrail 73, 765
Ceffâr 629, 637, 830
Cefne b. Amr 808
Cehcâh el-Gıfârî 593
Cehhâf b. Abdurrahman 397
Cehvân b. Fak'as 611, 622
Cel b. Adî 733, 739
Celhem b. İmruülkays 725
Celûlâ 22, 32, 310
Cemâcim 35, 638, 655, 657, 658, 728, 827
Cemel b. Fedâle 645
Cemel günü 50, 128, 130, 131, 132, 135, 181, 188, 219, 257, 476, 489, 496, 501, 503, 511, 721, 731, 742, 820, 830
Cemel vakası 133, 251
Cemîl 143, 144, 198, 199, 268, 272, 291, 388, 469, 525, 589, 718, 771
Cemîl b. Ma'mer 268, 291
Cemîle 294, 298, 642
Cemîl el-Uzrî 198
Cemretü'l-Akabe 408, 412
Cenda b. Leys 547
Cenîde b. Avf 532
Ceres b. Lâtım 770
Cerîr 25, 30, 31, 43, 62, 104, 306, 317, 330, 340, 428, 440, 458, 513, 514, 515, 529, 588, 641, 666, 668, 672, 679, 680, 683, 720, 722, 723, 725, 726, 727, 730, 731, 732, 737, 738, 745, 754, 763, 824, 829, 832, 835
Cerîr b. Abdullah 30, 31, 330, 340, 458, 588
Cerîr b. Abdullah el-Becelî 30, 330, 458, 588
Cerîr b. Abdülhamîd 25, 43, 513, 666, 668, 754, 832
Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî 43, 513, 666
Cerîr b. Atıyye 529, 683, 720, 725, 745
Cerîr b. Ebû Hâzim 62
Cerîr b. Hâzim 104, 306, 317, 428, 679
Cerîrî 65, 349, 408
Cerrâh b. Abdullah 607
Cerrâh b. Sinân 629
Cesr b. Sinân 802
Cessâme b. Kays 552
Cevher b. Cündeb 604
Ceydâ 138, 211
Ceyşu'l-Habat 536
Cez b. Muâviye 387
Cez b. Vehb 504
Cezîme b. Adî 570, 733
Cezîme b. Avf 249, 740
Cezîme b. Fak'as 610
Cezîme b. Mâlik 482, 493, 494, 598, 609, 624, 625, 627
Cezîme b. Nizâr 501
Cezîme b. Sayda 621
Cezîme el-Ebreş b. Mâlik 108
Cezîre 36, 323, 325, 497, 540, 541, 549, 605, 627, 653, 659, 778, 826
Cezîretü'l-Arab 411, 419, 421
Cezl et-Ta"ân 600, 604, 606
Cibrîl 19, 62, 276, 289, 292, 360, 613
Cu'ayd b. Ümeyye 250, 255
Cu'ayl b. Muâviye 697
Cûdî 109, 110
Cûhâ 578, 775, 777
Cumah 21, 161, 249, 250, 256, 257, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 275, 520, 551, 605
Cumah b. Amr 249
Cumahî 49, 197, 208, 243, 250, 258, 270, 271, 275, 293, 323, 331, 381, 448, 493, 561
Cunda b. Leys 563
Cundîsâbûr 388
Curf 48
Cuzâr b. Mürre 638
Cübeyr 56, 83, 222, 243, 245, 292, 322, 375, 407, 412, 707
Cübeyr b. Mut'im 83, 243, 245, 322, 407, 412
Cüd'ân 19, 50, 107, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 173, 177, 179, 542,

551, 806
Cüdey b. Damre 549, 580, 581
Cüheyne 313, 330, 336, 338, 536, 545, 547, 567
Cüheyne b. Zeyd 313, 547, 567
Cülendâ 280
Cüleyle b. Sâbit 820
Cümey b. Umeyr 310
Cünâde b. Süfyân 584, 630
Cünâde b. Ümeyye 602
Cündeb 50, 174, 219, 271, 351, 388, 584, 604, 621, 656, 700, 701, 709, 726, 804
Cündeb b. Cünâde 584
Cündeb b. Züheyr el-Ezdî 50
Cüneydib b. Uhaymis 590
Cürcân 621
Cüreybe b. el-Eşyem 618
Cüreyrî 74, 319
Cürsüm bt. Sa'lebe 805
Cüşem b. Avf 713
Cüşem b. Dab 640
Cüşem b. Mâlik 547
Cüvâsâ 485
Cüveyn b. Hur 832
Cüveyn b. Zahîr 831
Cüveyriye b. Esmâ 400, 431, 437, 684, 790
Cüveyye b. Sa'd 663
Cüzâm 280, 517

D

Dab'ân b. Sa'd 526
Dabârî b. Nuşbe 724
Dabbe b. Hâris 482, 500, 533, 539, 541, 543
Dabbe b. Üd 712, 803
Dab b. Ka'b 640
Dacnân 298, 299, 500
Da'd b. Münkız 512
Da'd bt. Cahdem 541
Da'd bt. Hâris 512
Dahhâk b. Kays 208, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 520, 521, 522, 523, 697
Dahhâk b. Mahled 382
Dahhâk b. Osman 59, 120, 438
Dâhine günü 741
Dahtenûs 731
Daîfe bt. Huzeym 277
Dâ'ir b. Hamâtekî b. Rebîa el-Hârisî 264
Dâ'iriyye 264
Dâmcurd 147
Damre b. Bekir 547, 548, 549, 580, 584
Damre b. Zur'a 529
Dâretü'l-Kamer 615, 616
Darü'n-Nedve 80
Dâtir 164, 497
Dâvûd 2
Davud b. Abdurrahman 433
Davud b. Abdülhamîd 33, 270
Davud b. Ebû Hind 90, 124
Davud b. Ebü'l-Furât 335
Davud b. Husayn 286
Davud b. Silm 157
Decâce bt. Esmâ 248, 559
Decâce bt. Esmâ b. Salt 248, 559
Dehmân b. Kâhil 724
Dellâl 113
Desert 213
Deylemîler 803
Deyrü'l-Cemâcim 35
Deysem b. Sak'ab 176, 209
Deyş b. Muhallim 607, 608
Dımaşk 216, 217, 487, 523, 562, 648
Dırâr b. Amr 805, 806, 807, 808, 812, 823, 826, 835
Dırâr b. Ezver 642
Dırâr b. Hattâb 125, 524, 525, 526, 551
Dırâr b. Hattâb b. Mirdâs b. Kebîr 125, 524
Dırâr b. Husayn 810
Dırâr b. Mirdâs 524
Dırâr b. Sa'lebe 741
Dicâce b. Abdükays 724
Dicle 388, 572, 776
Dîl b. Bekir 547, 567
Dîl b. Harb 506
Dirâm b. Mâlik el-Cühenî 313
Disâr b. Fak'as 618

Disâr b. Ka'b 803
Dubâ 164, 177, 179, 188
Dubâ'a bt. Âmir b. Kurt 164
Dubâ'a el-Kuşeyriyye 177, 179, 188
Dubâb b. Hâris 528
Dubâb b. Huceyr 496, 497, 534, 543
Dubay'a b. Lüey 823
Dûdân b. Esed 547, 609, 645, 712, 720
Dûlâb 158
Dûmetü'l-Cendel 49
Dumeyr 150
Düceyl günü 559
Düel b. Cel 740
Düel b. Muhallim 607
Düel b. Sa'lebe 820
Dükeyn 26, 33, 45, 49, 51, 73, 87, 99, 100, 126, 128, 133, 221, 228, 395, 410, 427, 433, 443, 444, 447, 449, 468, 649, 675, 677, 730, 761, 768, 769
Dürre bt. Ebû Hâşim 498

E

Ebah b. Mürre 701
Ebân b. Abdullah 133
Ebân b. Mervân b. Hakem 182
Ebân b. Tağlib 68
Ebbâr b. Übey 624
Ebrehe 106, 802
Ebtah 148, 215, 226, 413, 520
Ebtahîler 530
Ebû Abdullah 32, 51, 60, 70, 93, 134, 169, 171, 172, 185, 225, 279, 295, 300, 322, 390, 473, 502, 534, 538, 557, 559, 567, 595, 632, 709, 711, 758, 760, 761, 762, 769, 770, 776, 832
Ebû Abdullah ed-Devsî 70
Ebû Abdullah Muhammed b. İbrâhim b. Hâris 172
Ebû Abdullah Vâkıdî 322
Ebû Abdurrahman 21, 54, 116, 170, 180, 185, 218, 220, 448, 449, 450, 453, 460, 523, 664, 680, 682, 711, 771, 819, 832
Ebû Abîd Ebras 635
Ebû Adnân el-A'ver 189, 734
Ebû Ahmed ez-Zübeyrî 223, 302, 754, 763
Ebû Akîl 315, 352, 581, 796
Ebû Akîl b. Yahya b. el-Mütevekkil 352
Ebû Ali b. Hâris 501
Ebû Ali el-Hirmâzî 309
Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr 45, 684
Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr el-Akadî 45
Ebû Âmir el-Akadî 99, 296, 300, 309, 444, 669
Ebû Amr 40, 47, 72, 101, 173, 207, 208, 262, 266, 270, 312, 329, 459, 486, 492, 527, 528, 542, 561, 565, 567, 572, 586, 600, 674, 678, 696, 705, 735, 769, 775, 809, 823, 826
Ebû Amr b. Alâ 173, 312, 329, 486, 572, 705, 735
Ebû Amr b. Humeyd 826
Ebû Amr ed-Dûrî 72
Ebû Amr el-Evzâî 769
Ebû Âsım en-Nebîl 304, 345, 348, 383, 765
Ebû Atâ Sind 660
Ebû Avâne 30, 31, 35, 68, 127, 315, 409, 412, 427, 433
Ebû Avn 67, 73, 183, 313, 337, 403, 681, 802
Ebû Azze Amr b. Abdullah b. Umeyr b. Üheyb b. Huzâfe 269
Ebû Azze el-Cumahî 493
Ebû Basra el-Gıfârî 592
Ebû Bekir b. Osman 532
Ebû Bekir es-Sıddîk 485, 491, 579, 584, 602, 613, 650
Ebû Bekr 19, 21, 22, 23, 24, 31, 39, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 52, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110,

111, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 138, 142, 143, 146, 151, 166, 169, 171, 182, 183, 184, 185, 187, 191, 192, 193, 205, 207, 213, 229, 230, 234, 236, 241, 242, 243, 244, 251, 267, 275, 279, 280, 283, 284, 287, 294, 295, 298, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 314, 315, 321, 323, 326, 328, 333, 338, 339, 342, 343, 344, 347, 348, 353, 354, 355, 357, 360, 366, 371, 377, 384, 406, 408, 411, 414, 417, 420, 422, 427, 434, 435, 437, 440, 441, 444, 450, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 467, 470, 472, 473, 477
Ebû Bekr Abdullah b. Ebû Şeybe 69
Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe 48, 62, 127, 131
Ebû Bekr b. Abdullah 78, 100, 343, 384, 440, 477
Ebû Bekr b. Abdullah b. Ebû Sebre 78, 100, 343, 384, 440
Ebû Bekr b. Abdurrahman 21, 182, 183, 184, 185, 241, 242, 279
Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris 182, 185, 241, 242
Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hâris el-Mahzûmî 241
Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Misver 21, 279
Ebû Bekr b. Ayyâş 75, 77, 123, 366
Ebû Bekr b. Ebû Kuhâfe 41, 60, 94
Ebû Bekr b. Ebû Meryem 339
Ebû Bekr b. Ebû Sebre 78
Ebû Bekr b. Ebû Şeybe 24, 128, 243, 321, 344, 353, 354, 420
Ebû Bekr b. Ebû Ubeydullah el-Adevî 472
Ebû Bekr b. Hafs 98
Ebû Bekr b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd 23, 39
Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm 440, 473
Ebû Bekr b. Muhammed b. Zeyd 456
Ebû Bekr b. Münkedir 166, 169
Ebû Bekr b. Ömer 460
Ebû Bekr b. Ömer b. Hafs b. Âsım 460
Ebû Bekr b. Sâlim b. Abdullah b. Ömer 457, 459
Ebû Bekr b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer 455, 460
Ebû Bekre 49, 132, 153, 200, 334, 387, 388, 389, 390, 394, 776
Ebû Bekre b. Mesrûh 388
Ebû Bekr el-A'yen 19, 45, 70, 91, 129, 131, 133, 326, 444, 450, 458
Ebû Bekr el-Hüzelî 58, 74
Ebû Bekr el-Üveysî 298
Ebû Bişr b. Mihcen 580
Ebû Bürde 139, 260, 316, 411, 583, 710, 735, 794, 824
Ebû Câfer 22, 55, 60, 82, 104, 127, 137, 140, 149, 166, 190, 203, 220, 233, 245, 256, 450, 463, 504, 609, 621, 628, 709, 742, 769, 811, 815
Ebû Câfer el-Ensârî 82
Ebû Câfer Mansûr 55, 60, 137, 140, 149, 166, 190, 203, 220, 233, 256, 504, 609, 621, 628, 709, 742, 769, 811, 815
Ebû Cehdam 379, 446, 448
Ebû Cehil 80, 106, 178, 179, 180, 188, 190, 203, 284, 292, 300, 558, 670, 681
Ebû Cemre 415
Ebû Cenâb el-Kelbî 44
Ebû Cendel b. Süheyl 484, 485
Ebû Cezî 65
Ebû Davud et-Tayâlisî 29, 259, 410, 412
Ebû Dehbel 208, 210, 211, 256, 271
Ebû Dehbel el-Cumahî 208
Ebû Dehr b. Teym 508
Ebû Enes 63, 409
Ebû Esîd 349
Ebû Eyyûb el-Ensârî 186, 230, 246
Ebû Eyyûb er-Rakkî el-Muallim 244, 331, 669
Ebû Eyyûb Süleyman er-Rakkî 45
Ebû Firavun 743

Ebû Füdeyk [el-Hâricî] 146
Ebû Füdeyk el-Hâricî 138, 150
Ebû Füdeyk el-Harûrî 149
Ebû Garze b. Amr 589
Ebû Habîbe 133, 286, 650
Ebû Hafs 35, 150, 153, 286, 311, 336, 337, 451, 506, 740
Ebû Hafs es-Sâmî 451
Ebû Hafs Ömer b. Hattâb 286
Ebû Hâlid 20, 25, 62, 63, 64, 82, 91, 98, 123, 126, 131, 188, 217, 223, 311, 314, 316, 340, 344, 359, 360, 366, 368, 434, 519, 648, 649, 652, 662, 674, 675, 676, 679
Ebû Harb b. Ebü'l-Esved 578, 586
Ebû Hareşe b. Amr 493
Ebû Hasan Zeyd b. Hubâb 719
Ebû Hasme 344, 432, 477
Ebû Hassân ez-Ziyâdî 27, 372
Ebû Hâşim 188, 224, 498
Ebû Hayseme Züheyr b. Harb 29, 514
Ebû Hayyân 329, 730, 746, 747, 757
Ebû Hâzim 25, 62, 82, 85, 86, 126, 131, 168, 290, 311, 341, 344, 348, 401, 631, 633, 634, 669, 675, 679
Ebû Hevze el-Hanefî 164
Ebû Hilâl 123, 222, 320, 339, 354, 369, 370, 406, 453, 509, 513, 536, 797, 801
Ebû Hilâl er-Râsibî 320, 339, 354, 369, 370, 513
Ebû Husayn 29, 325, 363, 366, 635, 674
Ebû Hüreyre 62, 81, 85, 136, 143, 210, 243, 245, 262, 263, 265, 323, 348, 362, 369, 370, 395, 450, 537, 678
Ebû Hüreyre b. Ümeyme 370
Ebû İmrân el-Cevnî 86, 87
Ebû İshak 22, 25, 26, 28, 31, 53, 54, 60, 69, 73, 126, 135, 222, 224, 260, 303, 308, 353, 407, 419, 420, 499, 516, 534, 537, 544, 661, 671, 672, 673, 676, 677, 679, 762, 791
Ebû İshak eş-Şeybânî 69, 661
Ebû İshak Yahya b. Talha 60
Ebû İsmail el-Hemdânî 360
Ebû Katâde 743, 744
Ebû Katan Amr b. Heysem 102
Ebû Kays 19, 126, 207, 209, 275, 483, 489, 490, 491, 492, 500, 502, 638
Ebû Kays b. Abduvüd 483, 489, 492
Ebû Kays b. Hâris b. Kays b. Adî 275
Ebû Kays b. Velîd 209
Ebû Kebâş el-Kindî 89
Ebû Kebîr b. Sâbit 698
Ebû Kılâbe 74, 228, 259, 343, 534, 705
Ebû Leheb 22, 188, 189, 227, 273, 579
Ebû Leheb b. Abdülmuttalib 227
Ebû Lübâne b. Abdülmünzir el-Ensârî 462
Ebû Lü'lü 373, 419, 420, 424, 425, 426, 427, 428, 430, 432, 434, 435, 562
Ebû Ma'bed el-Eslemî 375
Ebû Mahzûre 271, 272
Ebû Mâlik el-Eşca'î 133
Ebû Ma'şer 62, 97, 166, 270, 348, 421, 470, 485, 488, 494, 527, 533, 543, 585, 664, 677
Ebû Melîh Âmir b. Üsâme 707
Ebû Mervân 245
Ebû Mes'ûd 40, 225, 327, 360, 377, 667
Ebû Mes'ûd el-Kattât 40
Ebû Mes'ûd el-Kûfî 225, 327, 360, 377
Ebû Mihcen es-Sekafî 115
Ebû Mihnef 23, 123, 132
Ebû Mihveş 614, 615
Ebû Muâviye 23, 41, 70, 72, 73, 82, 96, 100, 103, 133, 167, 296, 306, 357, 401, 665, 667, 671, 674, 676, 677, 690, 759
Ebû Muâviye ed-Darîr 41, 70, 82, 96, 133, 306, 401, 667, 690
Ebû Muâz 147, 148, 150
Ebû Muhammed b. Ebü's-Sâib 545
Ebû Muhammed el-Mekkî 377
Ebû Muhammed et-Tevvezî 173, 578, 705
Ebû Muhammed et-Tevvezî en-Nahvî 173
Ebû Musa el-Eş'arî 330, 334, 364, 389,

391, 393, 411
Ebû Musa İshak el-Ferevî 61, 237
Ebû Musa İshak el-Fervî 126, 334
Ebû Musa İshak el-Fihrî 401
Ebû Müleyke 50, 61, 76, 108, 165, 166, 173, 423, 428
Ebû Müleyke b. Abdullah b. Cüd'ân 50, 165
Ebû Nadre 65, 90, 319, 349, 744
Ebû Nasr et-Temmâr 69, 669, 674
Ebû Ne'âme Amr b. İsa 743
Ebû Necîh 405, 468, 537, 602, 663
Ebû Nevfel b. Ebû Akreb 565
Ebû Nu'aym 26, 33, 45, 49, 73, 87, 99, 126, 128, 133, 192, 221, 228, 245, 260, 291, 296, 395, 410, 427, 433, 443, 444, 449, 649, 658, 665, 666, 668, 670, 671, 672, 673, 675, 680, 685, 761, 763, 766, 768, 771
Ebû Nu'aym Fadl b. Dükeyn 26, 33, 45, 49, 87, 99, 126, 128, 133, 221, 228, 395, 427, 433, 443, 649, 761
Ebû Nu're 139
Ebû Osman en-Nehdî 320, 326, 347, 361, 374, 408, 672
Ebû Ömer ed-Dûrî el-Minkarî 331
Ebû Ömer el-Culehî 432
Ebû Rebîa b. Muğîre 175, 178, 190, 193, 194
Ebû Recâ el-Utâridî 723
Ebû Rifâa Ümeyye b. Âbid 218
Ebû Rühm 492, 591
Ebû Sa'de 32
Ebû Sa'd el-Bakkâl 325, 363, 409
Ebû Sahra 427
Ebû Saîd 68, 90, 180, 221, 271, 349, 433, 479, 509, 523, 540, 554, 561, 678, 784
Ebû Saîd b. Hâris 554
Ebû Saîd el-Hudrî 68, 433
Ebû Salih 73
Ebû Sâlih 49, 61, 81, 222, 273, 321, 467, 537, 545
Ebû Sâlih el-Ferrâ el-Entâkî 222
Ebû Sâlih Şu'ayb b. Harb 467
Ebû Sebre b. Ebû Rühm 492
Ebû Sebre Sâlim b. Seleme 710
Ebû Seleme Abdullah b. Abdurrahman 204
Ebû Seleme b. Abdurrahman 44, 53, 55, 357, 376
Ebû Seleme b. Abdülesed 205, 226, 229, 492
Ebû Seleme b. Hüdeyr 171
Ebû Semmâl 627, 628
Ebû Serîha 68
Ebû Serû'a 382
Ebû Sevvâc Abbâd b. Halef 829
Ebû Sinân b. Mihsan 649, 650
Ebû Süfyân b. Harb 85, 215, 251, 647, 699
Ebû Süfyân b. Huveytıb 490, 491
Ebû Sülmâ 621, 772, 773, 775, 818
Ebû Şahme Abdurrahman b. Ömer 383
Ebû Şahme b. Ömer 459
Ebû Şa'l Hassân b. Abdullah 742
Ebû Şihâb el-Hannât 307, 359
Ebû Tahfe el-Gıfârî 592
Ebû Talha 148, 220, 332, 400, 408, 414, 441, 447, 467
Ebû Talib 93, 431, 481
Ebû Tâlib 20, 24, 37, 38, 47, 48, 56, 65, 68, 69, 72, 74, 87, 95, 102, 117, 121, 123, 133, 135, 136, 137, 155, 160, 173, 193, 204, 209, 212, 216, 229, 236, 237, 242, 246, 247, 248, 250, 267, 268, 272, 275, 285, 293, 301, 302, 322, 359, 362, 368, 377, 389, 390, 421, 422, 427, 432, 445, 446, 448, 476, 478, 486, 488, 489, 490, 501, 522, 532, 541, 570, 571, 578, 586, 596, 605, 631, 642, 653, 655, 673, 674, 676, 682, 714, 724, 728, 756, 790, 830
Ebû Ubeyd 35, 87, 127, 184, 297, 310, 312, 324, 328, 353, 397, 432, 454, 455, 470, 476, 506, 534, 536, 586, 643, 662, 677, 771
Ebû Ubeyd b. Umeyr 353
Ebû Ubeyde 40, 73, 76, 77, 86, 100,

153, 173, 178, 251, 258, 275, 280, 307, 327, 407, 423, 444, 447, 465, 467, 486, 488, 520, 526, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 549, 551, 564, 578, 608, 616, 617, 631, 672, 678, 681, 735, 738, 744, 745
Ebû Ubeyde Âmir b. Abdullah 533
Ebû Ubeyde b. Abdullah 407, 678, 681, 745
Ebû Ubeyde b. Cerrâh 40, 73, 76, 86, 280, 423, 447, 467, 520, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 608
Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr 444
Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ 178
Ebû Ubeyde Muhammed b. Ammâr 100
Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm 87, 297, 310, 328, 534, 536, 586, 771
Ebû Uhayha 175, 205, 562
Ebû Uhayha b. Saîd b. Âs b. Ümeyye 175
Ebû Uhayha Saîd b. Âs 562
Ebû Umeys Utbe b. Abdullah 711
Ebû Uyeyne 349
Ebû Ümâme 72, 298, 362
Ebû Ünâs 142, 568, 569, 570, 576
Ebû Üsâme 69, 126, 130, 227, 329, 439, 685
Ebû Üsâme el-Cüşemî 227
Ebû Üzeyhir ed-Devsî 211
Ebû Vâil 69, 83, 84, 325, 363, 377, 446, 642, 655, 666, 745, 752
Ebû Vâkıd el-Leysî 558
Ebû Vecze 329, 357, 403, 405, 436
Ebû Vecze es-Sa'dî 403, 405, 436
Ebû Vedâ'a b. Subeyra 278
Ebû Vehb 62, 235, 236, 246, 247, 250, 251, 648
Ebû Ya'kûb İshak b. İbrâhim 463
Ebû Ya'lâ Münzir es-Sevrî 759
Ebû Zekeriyya el-Aclânî 85
Ebû Zer 73, 296, 297, 379, 422, 490, 584, 585, 586, 587, 588
Ebû Zerre 802
Ebû Zeyd el-Ensârî 281, 572, 604, 705
Ebû Zeyd Saîd b. Evs el-Ensârî 312
Ebû Zübeyd Abser 312
Ebû Züheyr 71, 78, 102, 105, 107, 162, 163, 175, 504, 605
Ebû Züheyr Abdullah b. Cüd'ân 107, 163
Ebû Züheyr b. Sevâb 605
Ebû Züheyr b. Talk 504
Ebû Zür'a 330
Ebü'd-Derdâ 72, 73, 297, 327, 587, 672, 676
Ebü'l-Abbas 210, 463
Ebü'l-Ahvas 73, 438, 534, 666, 667, 676, 679
Ebü'l-Atûf el-Cezerî 70
Ebü'l-Bahterî 28, 64, 676
Ebü'l-Ca'd ed-Damrî 582
Ebü'l-Cehhâf 302
Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe b. Gânim 477, 478
Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe el-Adevî 20, 275, 294
Ebü'l-Esved ed-Dîlî 575, 578
Ebü'l-Esved ed-Düelî 571, 586, 710
Ebü'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman 48
Ebü'l-Esved Süleyman b. Yesâr 404
Ebü'l-Eşheb 333, 353
Ebü'l-Fâri'a b. Mükeddem 599
Ebü'l-Gaşm b. Abdülazîz b. Âmir 173
Ebü'l-Hâris b. Hâris 500
Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâinî 63, 365, 429
Ebü'l-Hasan el-Medâinî 30, 184, 252, 253, 299, 303, 311, 340, 371, 453, 564, 574, 576, 782
Ebü'l-Hasîb 450
Ebü'l-Havtekiyye 346
Ebü'l-Huveyris 243, 426, 443, 444
Ebü'l-Leys el-Yemânî 327
Ebü'l-Melîh 45, 244, 297, 365, 759
Ebü'l-Mu'allâ el-Cezerî 46
Ebü'l-Muhtâr Yezîd b. Kays 386, 780
Ebü'l-Muhtâr Yezîd b. Kays b. Sa'ik 386
Ebü'l-Mu'temir ez-Zührî 51

Ebü'l-Münzir 61, 218, 333, 616
Ebü'l-Münzir b. Hişâm İbnü'l-Kelbî 61
Ebü'l-Müsellem el-Hunâ'î 704
Ebü'l-Mütevekkil en-Nâcî 606
Ebü'l-Velîd el-Mekkî 332, 380
Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî 127, 440, 442, 498
Ebü'l-Yakzân 49, 54, 56, 107, 111, 114, 115, 117, 121, 133, 147, 156, 157, 165, 169, 171, 177, 179, 185, 187, 188, 189, 190, 192, 205, 208, 209, 213, 229, 248, 251, 255, 271, 272, 275, 278, 279, 282, 283, 284, 448, 462, 465, 470, 471, 472, 473, 476, 478, 487, 491, 492, 515, 528, 542, 553, 559, 564, 566, 569, 572, 577, 594, 604, 605, 611, 612, 624, 627, 628, 630, 641, 644, 652, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 681, 696, 706, 708, 709, 711, 720, 730, 741, 742, 764, 770, 779, 802, 803, 823, 830
Ebü'l-Yakzân el-Basrî 107
Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî 103, 343, 423, 433, 446
Ebü'r-Rebî Süleyman b. Davud el-Ezdî ez-Zehrânî 413
Ebü'r-Rebî Süleyman b. Davud ez-Zehrânî 74, 439
Ebü'r-Reddâd el-Leysî 565
Ebü's-Sâib Sayfî b. Âbid 219
Ebü's-Sifr 92
Ebü't-Teyyâh 406, 447
Ebü't-Tufeyl b. Âmir 560
Ebü'z-Za'râ 65
Ebü'z-Zinâd 28, 34, 59, 63, 117, 122, 183, 199, 238, 243, 310, 412, 452, 499
Ebü'z-Zübeyr 348, 536
Ecnâdeyn 180, 229, 276, 284, 473
Ecyâd 22, 178, 215, 292
Edhem b. Usaym 741
Eflah 186, 376
Eflah es-Sekafî 376
Eflet b. Mâlik 805
Efrek b. Osman 770
Ehâbîş 551, 597, 598, 608
Ehdâm 731, 732
Ektel b. Şemmâh 714
el-Aselü'ş-Şebbâbî 605
el-Bekkâûn 776
el-Hazîn 140, 580
el-Meğâzî 54, 485
Elûf bt. Adî b. Ka'b b. Lüey 249
el-Ukhuvâne 145
Enes b. Ebû Ünâs 569, 570, 576
Enes b. İyâd 309, 468, 567
Enes b. İyâd Ebû Damre 309, 567
Enes b. Mâlik 42, 70, 97, 181, 289, 343, 346, 375, 394, 400, 407, 408, 410, 534, 711, 791
Enes b. Müdrik 603
Enîse bt. Ka'b 495
Ensâr 555, 558, 560, 568, 613, 646, 650, 824
Erbed b. Humeyr 651
Erkam b. Cevn 825
Erkam b. Ebü'l-Erkam b. Esed 219
Erkam b. Ebü'l-Erkam el-Mahzûmî 41
Erkam b. Evs 544
Erkam el-Mahzûmî 41, 267, 288, 488
Erkam'ın evi 220
Erneb 509, 510
Ertebân 802
Ervâ 41, 70, 495
Ervâ bt. Üveys 495
Es'ad b. Gadîr 772
Esbât b. Muhammed 306
Esed b. Abdullah 174, 219, 225
Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 219
Esed b. Hüzeyme 546, 609, 616, 632, 663, 720, 821
Esed b. Mahzûm 174
Esed b. Musa 291
Esed b. Saîd 278
Esîd b. Abdurrahman 395, 463
Esîd b. Halef 257
Esîd b. Hüzeym 527
Eslem 37, 66, 70, 78, 87, 127, 167, 293, 313, 317, 336, 338, 342, 346, 347,

348, 353, 359, 360, 361, 364, 385, 394, 395, 396, 398, 399, 404, 405, 407, 410, 429, 505, 538, 567, 583, 609, 639, 651, 744
Eslem b. Ahnef 651
Eslem b. Âmir 744
Eslem b. Kerib 505
Eslem b. Zür'a 583
Eslem en-Nehaî 360
Esmâ b. Hârice 224
Esmâ bt. Ebû Bekr 61, 69, 106, 115
Esmâ bt. Hâris 488
Esmâ bt. Muharribe en-Nehşeliyye 179
Esmâ bt. Selâme b. Muharribe 53
Esmâ bt. Umeys 97, 98, 102, 105, 116, 267
Esmâ bt. Utârid b. Hâcib 457
Esmâ bt. Vehb b. Habîb b. Hâris 460
Esmâ bt. Yâkûb 529
Esrem 178, 191, 192, 225, 251, 329, 616, 735, 736
Esrem Ebü'l-Hasan 329
Esved b. Abduavf 50
Esved b. Abduyağûs b. Vehb 19
Esved b. Abdülesed 228
Esved b. Abdüşems 557
Esved b. Kays 409
Esved b. Kurre 719
Esved b. Külsûm 523, 733
Esved b. Muttalib 64, 228
Esved b. Süfyân 229, 230
Esved b. Şeybân 311, 367
Esved b. Ya'fur 612, 619
Esved b. Yezîd 588
Esved el-Ansî 66
Eş'ab 453, 454
Eş'ab et-Tama' Ebü'l-Alâ 453
Eş'ar er-Rakbân 643
Eş'as 28, 30, 31, 51, 89, 98, 149, 237, 296, 306, 325, 348, 550, 554, 559, 560, 682, 816, 827, 828
Eşed b. Disâr 618
eş-Şeybânî 52, 69, 172, 222, 223, 661, 674, 820, 821
Eşter b. Cehvân 611, 613, 614, 615, 616, 622
et-Tevvezî en-Nahvî 173, 604
et-Teymî Ömer b. Muhammed b. Muâz b. Ubeydullah 148
Evfâ b. Ukbe 738
Evkas el-Mahzûmî 229
Evs 36, 67, 229, 271, 294, 312, 351, 399, 459, 526, 543, 544, 557, 570, 639, 642, 644, 645, 648, 739, 745, 770, 779, 780, 781, 804, 816, 823
Evs b. Amr 770
Evs b. Havlî 648
Evs b. Hucr 644
Evs b. Mi'yer b. Levzân b. Rebîa b. Ureyc b. Sa'd 271
Evs b. Müzeyne 781
Evs b. Ubeyd 526
Ey Ebü'l-Mikdâm 151
Eyle 473
Eymen b. Hureym 651, 652
Eymen b. Ka'b 716
Eyser b. Deyş 607
Eyyûb 24, 36, 43, 45, 49, 57, 77, 103, 108, 186, 210, 230, 244, 246, 269, 296, 297, 298, 307, 318, 331, 334, 350, 362, 372, 373, 413, 423, 428, 433, 446, 451, 470, 471, 539, 578, 588, 589, 669, 709, 823, 824, 828
Eyyûb b. Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf 362
Eyyûb b. Ebû Yezîd el-Medenî 373
Eyyûb b. Habîb b. Eyyûb b. Alkame b. Rebîa b. el-A'ver b. Üheyb 269
Eyyûb b. Muhammed b. Sîrîn 334
Eyyûb b. Muhammed el-Yemâmî 451
Eyyûb b. Seleme 210
Eyyûb el-Eşel 470
Ezâ b. Riyâh 493
Ezârika 153, 158
Ezd 155, 215, 412, 525, 610, 700, 733, 779
Ezher b. Abduavf 50
Ezrak b. Kays el-Hârisî 454
Ezriât 377

F

Fadl b. Abbas b. Utbe b. Ebû Leheb 22
Fadl b. Anbese el-Hazzâz el-Vâsıtî 446
Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym 73, 410, 449
Fadl et-Talhî 138
Fâhite bt. Anbe b. Süheyl 182
Fâhite bt. Anebe b. Süheyl 180
Fâid b. Habîb 247, 718
Fak'as b. Tarîf 610, 611
Fâkih 175, 207, 596, 604, 605
Fâkih b. Amr 604
Fâkih b. Muğîre 207, 596
Fakih Ka'ka' b. Umâre 832
Fâlic b. Mâlik 108
Fâr b. Mahzûm 664
Fâri'a bt. Ebû Süfyân 647
Fâric b. Mâlik 108
Fâris 147, 149, 150, 153, 154, 158, 162, 171, 504, 572, 621, 775, 832
Fâtıma bt. Alkame 488
Fâtıma bt. Amr b. Âiz 236
Fâtıma bt. Avf 496
Fâtıma bt. Ba'ce b. Ümeyye b. Huveylid 465
Fâtıma bt. Hâris b. Ebû Talha el-Abderî 148
Fâtıma bt. Hasan b. Hasan 210
Fâtıma bt. Hattâb 286, 287, 467
Fâtıma bt. Kâsım 155
Fâtıma bt. Kays 208
Fâtıma bt. Muâviye 508
Fâtıma bt. Muğîre b. Abdullah 221
Fâtıma bt. Muhammed 140, 229
Fâtıma bt. Muhammed b. Muhammed b. İsa b. Talha 140
Fâtıma bt. Ömer b. Hattâb 463
Fâtıma bt. Resûlullah 293, 481
Fâtıma bt. Velîd b. Muğîre 180
Fayd b. İshak 304
Fecr b. Gıyâs 778
Fedek 85, 805
Fehves b. Amr 721
Felak b. Ganm 598
Felîh b. Süleyman 541
Fer'a bt. Şakar 663
Fer b. Alkame 599
Ferec b. Fedâle 350
Ferezdak 35, 148, 149, 150, 192, 615, 619, 731, 743, 792, 804, 808, 809, 817, 819, 821, 822, 823, 824, 825, 827, 828, 830, 831
Ferrûh 76, 89, 170, 356, 369, 379, 393, 415, 431
Ferve 34, 101, 117, 337, 473, 627
Feyd 227, 231, 805
Feys b. Âize 817
Fezâre 176, 554, 613, 615, 616, 628, 745
Fezâre b. Sevr 554
Fıtr b. Halîfe 95, 294, 587
Ficâr 23, 160, 257, 286, 293, 470, 476, 525, 550, 552, 567, 582, 591
Ficâr günü 160, 567
Fihr b. Mâlik 520
Fil günü 802
Filistin 119, 494, 495, 509
Fudâle b. Şerîk el-Esedî 475
Fudayl b. Abdullah b. Ma'kıl 442
Fudayl b. Azvân 832
Fudayl b. İyâd 304, 760
Fudayl b. Merzûk 446
Fulân b. Eflet 805
Fur 156
Fura 771
Furât 335, 387, 388, 689, 743
Fücâe es-Sülemî 348
Füdeyn 117
Fükehe ed-Defrâ bt. Henî 546
Fükeyhe 294
Fülfüle b. Ka'b 775

G

Gâbe 309, 326
Gâdırî 168
Gâdire b. Mâlik 645
Gâlib b. Abdullah 566
Gâlib b. Sâme 502
Gâlib el-Kattân 345, 798, 802
Gamr 190, 649

Gânim b. Âmir 477
Ganm b. Dûdân 609, 610, 639, 645, 649, 650
Ganm b. Hâris 635
Ganm b. Milkân 605
Ganm b. Müleyh 465
Ganm b. Sa'lebe 598, 605, 609
Ganm b. Züheyr 539, 540
Gassân b. Abdülhamîd 334, 515
Gassân b. Mufaddal 168, 798
Gatafân 459, 606, 610, 628, 721, 731, 772, 773, 775, 782
Gatammeş b. A'ver 823
Gayâtıl 272, 273
Gaylân b. Hareşe 833
Gaylân b. Harşene 814
Gaylân b. Ukbe 734
Gaytala 106, 272, 273, 292, 293
Gayz b. Seyyid 819, 825
Gazâl 53, 585, 586, 742
Gıfâr 336, 338, 582, 583, 584, 586, 589, 590, 591, 592, 593
Gıfâr b. Müleyl 582, 583, 584
Gınâ bt. Amr 235
Gınâ bt. Seyyâr 174
Gıyâd b. Huveylid 699
Gıyâs b. İbrâhim 214
Gıyâs b. Mürre 778
Gıyâs b. Vellâd 725
Ginâ 611
Gudayf b. Hâris 296
Gûl 808
Gumeyr 190
Gumeysa 50
Gûta 648

H

Habat Gazvesi 536
Habbâb b. Eret 287, 289
Habeşistan 40, 47, 50, 56, 147, 171, 188, 191, 203, 204, 212, 226, 228, 229, 235, 257, 261, 266, 267, 268, 275, 276, 277, 279, 284, 285, 301, 472, 474, 476, 477, 485, 488, 489, 491, 492, 533, 540, 541, 542, 543, 595, 605, 646, 647, 648, 664, 681, 682
Habîb b. Ali 376
Habîb b. Amr 524, 527, 707
Habîb b. Cezîme 624
Habîb b. Ebû Merzûk 45
Habîb b. Ebû Sâbit 344, 678
Habîb b. Huceyr 496
Habîb b. Kayn 640
Habîb b. Mahzûm 174
Habîb b. Mesleme 519, 523
Habîb b. Mutahher 618
Habîb b. Nüfey 238
Habîb b. Temîm 470
Habîb b. Ubeyd er-Rahbî 440
Habîb b. Üsâme 619, 623
Habîbe bt. Becâle b. Sa'd b. Fehm b. Amr b. Kays b. Aylân 285
Habîbe bt. Ebû Süfyân 490, 581, 647
Habîbe bt. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr 78, 102, 105
Habîbe bt. Şeytân 175
Habîbe bt. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr 285
Habîr 274
Haccâc 26, 35, 39, 48, 88, 140, 149, 159, 166, 184, 213, 216, 217, 255, 259, 276, 277, 283, 297, 331, 335, 336, 387, 388, 442, 443, 449, 454, 457, 467, 471, 475, 482, 487, 529, 534, 554, 559, 578, 586, 624, 630, 644, 652, 655, 656, 657, 683, 686, 687, 689, 691, 693, 707, 710, 723, 728, 729, 730, 744, 759, 780, 812, 813, 814, 823, 825, 827, 832
Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe 277
Haccâc b. Atîk es-Sekafî 387
Haccâc b. Ertâ 442, 443
Haccâc b. Hâris 276
Haccâc b. İlât es-Sülemî 216, 335
Haccâc b. Minhâl el-Enmâtî 467
Haccâc b. Muhammed 39, 166, 259, 297, 586, 683, 686, 691, 693
Haccâc b. Yusuf 255, 457
Haccâc b. Yûsuf 487, 578, 723

Haccâc er-Rusâfî 331
Hacerü'l-Esved 41, 204, 218
Hâcib b. Amr 508
Hâcib b. Habîb 657
Hâcir 422, 430, 805, 816
Hâcir b. Ka'b 816
Hâciz 246, 248
Hacûn 21
Hâd b. Abdullah 558
Haddân b. Âmir 635, 637
Hadîce bt. Hâris b. Münkız b. Amr b. Ma'îs 235
Hadîce bt. Huveylid 62, 219
Hadrâ 238
Hadramî b. Âmir 640, 641
Haffâf b. Nedbe es-Sülemî 118
Hafsa bt. Abdurrahman 110
Hafsa bt. İmrân 137
Hafsa bt. Ömer b. Hattâb 258
Hafs b. Âsım 459, 460
Hafs b. Ebü'l-Âs es-Sekafî 318
Hafs b. Gıyâs 100, 366
Hafs b. Humeyd 660, 661
Hafs b. Mirdâs 526
Hafs b. Muğîre 175, 207
Hafs b. Ömer 36, 149, 185, 201, 214, 281, 312, 328, 345, 347, 453, 652
Hafs b. Ömer b. Abdurrahman 185
Hafs b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah 149
Hafs b. Ömer b. Sa'd 36
Hafs b. Ömer el-Ömerî 214, 281, 345
Hakem b. Amr 569, 582, 583
Hakem b. Avâne 833
Hakem b. Ebü'l-Âs 152, 182, 193, 234, 343
Hakem b. Eyyûb 823, 824
Hakem b. Muttalib 231
Hakem b. Müleyh 607
Hakem b. Münzir 297, 372
Hakem b. -Şair- Abdik 645
Hakem b. Urfuta 554
Hakem b. Yezîd 827
Hakem el-Cevvâd b. Muttalib b. Hantab 230
Hakîm b. Âsım 831
Hakîm b. Hizâm 61, 63
Hakîm b. Kabîsa 810
Hakîm b. Muhammed 469
Hakîm b. Müerrik b. Huzâfe 477
Halbes el-Hattât 656
Halef b. Avf 739
Halef b. Halîfe 222
Halef b. Hâlîfe 445
Halef b. Hişâm 31, 44, 75, 77, 83, 99, 307, 315, 347, 359, 360, 407, 408, 446, 448, 513, 675, 729
Halef b. Hişâm el-Bezzâr 31, 44, 75, 77, 99, 307, 448, 675, 729
Halef b. Saddâd 470
Halef b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah 249, 250
Halef el-Bezzâr 123, 409, 446, 668
Haleme b. Esed 609
Hâlid 20, 24, 25, 33, 40, 56, 62, 63, 64, 66, 67, 72, 74, 75, 82, 85, 86, 87, 90, 91, 98, 99, 100, 118, 120, 123, 126, 127, 131, 132, 144, 145, 154, 159, 171, 172, 173, 174, 179, 182, 184, 185, 188, 189, 190, 197, 198, 209, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 222, 223, 225, 228, 231, 254, 284, 286, 290, 311, 314, 316, 321, 329, 331, 333, 338, 339, 340, 343, 344, 347, 348, 359, 360, 366, 367, 368, 373, 377, 380, 388, 396, 403, 405, 408, 434, 438, 440, 443, 444, 446, 455, 456, 460, 462, 464, 470, 487, 496, 504, 505, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 519, 530, 532, 534, 536, 539, 561, 562, 565, 578, 579, 583, 590, 591, 592, 596, 597, 612, 613, 619, 621, 622, 628, 629, 631, 638, 643, 648, 649, 652, 656, 657, 662, 667, 674, 675, 676, 678, 679, 681, 697, 698, 705, 723, 725, 740, 741, 744, 781, 788, 790, 800, 801, 808, 821, 827
Hâlid b. Abdullah 91, 127, 154, 174, 184, 198, 225, 231, 675, 681, 740, 744, 827

Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd 154
Hâlid b. Abdullah b. Ömer 225
Hâlid b. Abdullah el-Behî 91
Hâlid b. Abdullah el-Kasrî 184, 198, 225, 231, 681, 744, 827
Hâlid b. Abdurrahman 214
Hâlid b. Abdümenâf b. Ka'b b. Sa'd b. Teym 171, 173
Hâlid b. Âs 189
Hâlid b. Avn 159
Hâlid b. Bükeyr 561, 562
Hâlid b. Dehr 511
Hâlid b. Ebah 628
Hâlid b. Ebû Azze 87
Hâlid b. Ebû Bekr 408, 444, 455, 460
Hâlid b. Ebû Bekr b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer 455
Hâlid b. Hâlid 222
Hâlid b. Hişâm 179, 189, 190
Hâlid b. Hişâm b. Muğîre 190
Hâlid b. İlyâs 33, 99, 100, 403, 405, 444
Hâlid b. İsmail 190
Hâlid b. Külsûm 225
Hâlid b. Mahled 75, 87, 339, 348, 408, 462
Hâlid b. Mahled el-Becelî 348
Hâlid b. Mâlik 638
Hâlid b. Mudallel 612, 619
Hâlid b. Muhâcir b. Hâlid b. Velîd 214
Hâlid b. Nadle 510, 612, 613, 622
Hâlid b. Rebâh 440
Hâlid b. Rebîa 504
Hâlid b. Seleme 190, 723
Hâlid b. Seleme b. Hişâm 190
Hâlid b. Seyyâr 591
Hâlid b. Sümeyr 367
Hâlid b. Urfuta 24, 790
Hâlid b. Ümeyye 286, 532
Hâlid b. Velîd 40, 118, 120, 185, 209, 212, 213, 214, 215, 216, 284, 329, 333, 536, 539, 596, 613, 643, 649
Hâlid b. Velîd b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt 185
Hâlid b. Yezîd 254, 331, 496, 509
Hâlid b. Züheyr 705
Hâlide bt. Avf 501
Hâlide bt. Velîd 180, 209
Hâlid el-Hazzâ 228, 343, 380, 534, 788
Hâlid el-Hezzâ 74
Hâlid et-Tahhân 223, 446
Halîf b. Sa'lebe 741
Hâlife b. Helâve 770
Halîfe b. Kays 24
Halîfe b. Muhayt 742
Hâlik b. Amr 651
Hamâs b. Ureyc 565
Hamle b. Huveyye 599
Hammâd 26, 28, 29, 30, 42, 43, 49, 74, 75, 77, 81, 92, 96, 103, 124, 132, 151, 167, 203, 243, 298, 307, 308, 314, 316, 319, 322, 325, 330, 335, 338, 340, 343, 347, 350, 353, 355, 357, 372, 373, 374, 377, 379, 386, 388, 390, 401, 405, 408, 409, 411, 413, 423, 433, 439, 446, 447, 448, 451, 452, 464, 467, 497, 513, 515, 516, 534, 537, 646, 664, 667, 673, 682, 739, 771, 797, 799, 800, 801, 828
Hammâd b. Amr en-Nusaybî 451
Hammâd b. Ebû Süleyman 374
Hammâd b. Ebû Üsâme 439
Hammâd b. Seleme 28, 30, 42, 43, 74, 81, 92, 96, 124, 151, 203, 243, 307, 308, 314, 319, 322, 325, 330, 335, 338, 340, 347, 357, 372, 373, 374, 377, 379, 388, 390, 401, 411, 423, 447, 451, 452, 464, 467, 513, 515, 516, 534, 537, 646, 664, 667, 673, 771, 797, 799, 800, 801, 828
Hammâd b. Üsâme 132
Hammâd b. Zeyd 26, 49, 74, 75, 77, 103, 132, 167, 298, 316, 343, 350, 353, 355, 386, 405, 408, 409, 413, 423, 433, 439, 446, 448, 801
Hammâs b. Hâlid 578, 579
Hamne bt. Cahş 134, 135, 647
Hamne bt. Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems 22
Hamnen b. Avf 51

Hamza 73, 155, 207, 227, 229, 287, 288, 289, 290, 291, 295, 306, 359, 393, 436, 455, 456, 504, 559, 646, 647, 791, 801
Hamza b. Abdullah 155, 291, 295, 359, 436, 455, 456
Hamza b. Abdullah b. Ömer 291, 295, 359
Hamza b. Abdullah b. Zübeyr 155, 456
Hamza b. Abdülmuttalib 288, 559, 646
Hamza b. Abdülvâhid 73
Hamza ez-Zeyyât 393
Hantab b. Hâris 175, 230
Hantab b. Hâris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm 175
Hanteme 175, 190, 286, 371, 381, 395
Hanteme bt. Hâşim b. Muğîre 286
Hanzale 98, 185, 333, 472, 506, 513, 557, 634, 642, 643, 685, 723, 740, 769, 778, 807, 811, 814
Hanzale b. Arâde 740
Hanzale b. Dırâr 811
Hanzale el-Gasîl b. Ebû Âmir 557
Harâm b. Hişâm 384
Harâr 124
Harb b. Ebû Şeyh b. Muttalib 278
Harb b. Hâlid b. Yezîd b. Muâviye 331
Harb b. Hüzeyme 505, 506
Harb b. Ümeyye 178, 179, 530, 551, 646, 647, 650
Harem 50, 171, 608, 700
Hârice 71, 78, 90, 91, 102, 105, 122, 135, 182, 210, 224, 300, 310, 361, 464, 477, 482, 499, 546, 547, 639, 804, 805
Hârice b. Huzâfe b. Gânim b. Âmir 477
Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr el-Hazrecî 71
Hârice b. Zeyd b. Sâbit 310
Harîn 154
Harîrî 307
Hâris b. Abdullah b. Ebû Rebîa 192
Hâris b. Abdümenât 496, 512, 597, 598, 605, 608, 805
Hâris b. Amr 554, 808, 819
Hâris b. Avf 202, 203, 558, 713, 714, 716, 719
Hâris b. Avf el-Mürrî 202
Hâris b. Dîl 567
Hâris b. Hâlid b. Âs 189
Hâris b. Hâlid b. Hişâm 189
Hâris b. Hâlid b. Sahr 171, 172
Hâris b. Hâlid el-Mahzûmî 144, 145
Hâris b. Hâris 276, 500
Hâris b. Hişâm 80, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 203, 209, 242, 252, 463, 484, 533, 790
Hâris b. Hişâm b. Muğîre 184, 185, 209, 484
Hâris b. Ka'b 118, 264, 412, 548, 554, 555, 580, 723, 804
Hâris b. Katî'a 503, 610
Hâris b. Kays 273, 275, 554, 638
Hâris b. Kelede 93, 388
Hâris b. Lüey 507
Hâris b. Mâlik 505, 528, 530, 558, 583, 601, 602, 604
Hâris b. Ma'mer 267
Hâris b. Muttalib 232, 233, 581
Hâris b. Müdlic 594
Hâris b. Münkız 126, 235, 499, 500, 512, 527
Hâris b. Nevfel b. Hâris 376
Hâris b. Rifâ'a 561
Hâris b. Sa'd 634, 635, 638, 639, 644, 658
Hâris b. Sahr 63
Hâris b. Sa'lebe 508, 610, 618, 628, 629, 634, 637, 656, 657, 745, 759
Hâris b. Sâme 503, 504, 505
Hâris b. Subh 817
Hâris b. Süvâe 644
Hâris b. Süveyd 730
Hâris b. Tarîf 610
Hâris b. Temîm 530, 663, 664, 697, 699, 705, 709, 713
Hâris b. Teym 509, 720, 721, 817
Hâris b. Ubeyd 175, 230
Hâris b. Yahlüd 544

Hâris b. Yezîd 711
Hâris b. Zâlim 161, 162
Hâris b. Zeyd 203
Hâris b. Zühre 19, 35, 41, 50, 56
Hârise b. Bedr 529, 570
Hârise b. Gıfâr 583, 589
Hârise b. Mahzûm 664
Hârise b. Mudarrib el-Abdî 308
Hârise b. Sa'd 166, 173
Hâris el-A'ver 133
Hârisî 74, 264, 319, 454, 627, 721
Harîş b. Nümeyr 631
Harmele b. Cu'şüm 595
Harmele b. el-Kâhil 631
Harmele bt. Hişâm b. Muğîre 279, 284
Harrâb b. Züheyr 631
Harrâk b. Teym 508
Harran 457, 458, 463
Harre 56, 139, 207, 236, 473, 475, 477, 487, 496, 526, 531, 553
Harretü'n-Nar 313
Harun b. Ebû İbrâhim 433
Harun b. Ömer 392
Harun el-Berberî 353, 354
Harun el-Mukri 68
Harun Reşîd 54, 137, 149, 156, 229, 272, 278
Haruriyye 135
Has'am 505, 527, 602, 603
Hasan 2, 30, 32, 58, 63, 68, 74, 76, 89, 104, 117, 129, 131, 135, 137, 157, 167, 182, 184, 204, 210, 220, 237, 244, 247, 252, 253, 297, 298, 299, 302, 303, 306, 311, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 325, 329, 333, 340, 346, 353, 354, 355, 359, 365, 366, 368, 371, 373, 375, 376, 379, 383, 401, 406, 410, 415, 429, 437, 443, 447, 453, 456, 492, 499, 535, 564, 565, 574, 576, 578, 583, 629, 654, 656, 661, 667, 669, 671, 682, 719, 730, 753, 756, 759, 760, 761, 763, 782, 783, 784, 789, 791, 795, 797, 802, 818, 833
Hasan b. Ali 135, 210, 499, 629, 730
Hasan b. Dînâr 89, 359
Hasan b. Ebü'l-Hasan el-Basrî 237
Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebû Tâlib 237
Hasan b. Musa el-Eşyeb 104
Hasan b. Osman 368, 453, 669
Hasan b. Osman ez-Ziyâdî Ebû Hassân 368
Hasan b. Ömer ez-Ziyâdî 32
Hasan b. Sâlih 302, 366, 667, 763
Hasan b. Zeyd 117, 157, 492
Hasene 21, 268
Hasnâ 388, 474
Hassân b. Bilâl 771
Hassân b. Haşrec 739
Hassân b. Sâbit 65, 70, 172, 176, 179, 276, 493, 495, 531, 562, 598, 707, 709
Hassân b. Sâbit el-Ensârî 172, 276
Haşebe bt. Abdullah 805
Hâşim b. Ebû Huzeyfe 204
Hâşim b. Misver 21, 22
Hâşim b. Muğîre 174, 190, 286
Hâşim b. Muğîre b. Abdullah 190, 286
Hâşim b. Saîd 279, 283
Hâşim b. Utbe 37, 38, 427, 498
Hâşim b. Zühre 159, 160
Haşnâ bt. Vebere 712, 803
Hâtıb b. Amr 488
Hâtıb b. Hâris 268
Hâtim b. Ebû Sağîre 422
Hâtim b. İsmail 130, 173, 410
Hattâb b. Hâris 267
Havle bt. Amr b. Evs 36
Havle bt. Hakîm es-Sülemiyye 260
Havle bt. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre b. Ades 480
Havle bt. Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre b. Udes et-Temîmî 134
Havle bt. Manzûr b. Zebbân el-Fezârî 136
Hayber 74, 280, 294, 300, 323, 386, 490, 559, 590, 595, 650, 739
Hayre 479
Haysem 305

Hayyân b. Dırâr 810
Hayye bt. Âmir 610
Hazîn el-Eşca'î 110
Hazlem b. Fak'as 611, 618
Hazn b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz 236
Hazrec 42, 71, 78, 102, 105, 561
Hebbâr b. Esved 236, 532
Hebbâr b. Süfyân 229
Hebbâr b. Vehb 268
Hecâl 109
Heccâr b. Ebcer 224
Hefân b. Hâris 567
Helâl bt. Kays 624
Helâve b. Sa'lebe 770, 772
Hemdân 497
Hemdânlı Kays el-Hârisî 74
Hemmâm 45, 57, 61, 70, 89, 100, 142, 221, 244, 254, 255, 302, 320, 400, 438, 441, 475, 640, 678, 809, 810, 831
Hemmâm b. Yahya 45, 70, 89, 400, 441
Hendek 74, 125, 126, 206, 246, 284, 300, 437, 449, 460, 471, 485, 490, 494, 500, 568, 607, 648, 650, 776
Henî b. Hubeyş 819
Heremî 235
Herseme b. Husayn 808
Hevâzin 73, 148, 249, 388, 501, 508, 524, 548, 550, 551, 552, 591, 599, 606, 648
Hevâzin b. Mansûr 249, 501, 599
Hevce b. Büceyr 817
Hevn b. Hüzeyme 482, 607, 608
Hevvât b. Cübeyr 707
Hevze b. Halîfe 343
Hevze b. Üşeym 305
Heysem b. Adî 21, 23, 36, 55, 106, 114, 135, 139, 142, 201, 214, 246, 269, 281, 312, 328, 345, 347, 450, 453, 455, 469, 499, 502, 512, 520, 522, 533, 543, 560, 584, 648, 652
Heysem b. Rezîn 744
Heyzürân 220
Hıdâş b. Beşîr 501
Hıdâş b. Züheyr 164, 551
Hıdâş b. Züheyr b. Rebîa 164, 551
Hıdır 685
Hıms 213, 214, 216, 270, 553, 587, 667, 742
Hıntıf b. Sicf 831
Hırâş b. Sa'lebe 512, 524
Hırrît b. Râşid 503
Hısn b. Ukayde 507
Hıttân b. Mâlik 430
Hıttân b. Yahlüd 544
Hibbân b. Arika 125
Hibbân b. Ebû Kays 126, 500
Hibbân b. Ebû Kays b. Alkame b. Abd b. Abdümenâf 126, 500
Hicâz 136, 202, 231, 324, 356, 531, 539, 572, 777, 816
Hicr 133, 143, 144, 628
Hicriyyûn 133
Hilâl 26, 36, 65, 77, 123, 174, 222, 225, 268, 285, 286, 306, 318, 320, 339, 354, 355, 369, 370, 388, 406, 407, 451, 453, 482, 500, 509, 510, 513, 533, 536, 539, 540, 541, 543, 544, 546, 557, 586, 588, 599, 630, 654, 713, 724, 739, 740, 744, 747, 775, 781, 797, 801, 816, 821, 823, 824, 826, 832
Hilâl b. Abdullah 174, 225, 406, 509, 510
Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 225
Hilâl b. Abdümenât 546
Hilâl b. Akka b. Kays en-Nemrî 285
Hilâl b. Âmir 388, 533, 557, 599, 821
Hilâl b. Halef 739
Hilâl b. Hermî 832
Hilâl b. Ullefe 724
Hilâl b. Üheyb 482, 500, 533
Hilfü'l-Füdûl 162
Himyer 53, 353, 603, 713
Himyerî b. Ganm 639
Hind 19, 35, 69, 90, 124, 133, 171, 175, 207, 219, 228, 265, 497, 502, 508, 512, 530, 533, 534, 546, 569, 599, 605, 610, 612, 620, 645, 663,

664, 667, 707, 755, 804, 805, 807, 810, 820, 824, 830
Hind b. Dırâr 807
Hind bt. Abdülhâris 664
Hind bt. Câbir 534
Hind bt. Ebû Bekir 546
Hind bt. Ebû Kayle 19
Hind bt. Mâzin 663
Hind bt. Sa'lebe 804
Hind bt. Ukbe 497, 605
Hind bt. Utbe 207
Hind bt. Velîd 265
Hirâ 52, 466
Hirakl 254, 255
Hir b. Mâlik 635
Hîre 36, 173, 213, 435, 612, 637
Hirmâzî 111, 112, 143, 145, 165, 168, 169, 172, 309, 594, 605, 730
Hirnik 200
Hisl b. Âmir 482, 509, 520
Hişâm 20, 29, 31, 36, 41, 43, 44, 52, 54, 59, 61, 62, 64, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 83, 84, 87, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 99, 100, 101, 103, 106, 108, 116, 123, 129, 130, 131, 136, 137, 152, 159, 160, 164, 170, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 201, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 211, 212, 218, 225, 227, 234, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 252, 254, 256, 261, 273, 279, 281, 284, 288, 290, 293, 294, 298, 300, 307, 308, 309, 313, 315, 317, 321, 328, 331, 333, 336, 346, 347, 350, 351, 353, 354, 355, 357, 359, 360, 374, 377, 378, 383, 384, 385, 388, 396, 398, 401, 404, 405, 406, 407, 408, 410, 422, 426, 427, 431, 443, 444, 446, 448, 455, 457, 461, 463, 467, 470, 484, 486, 487, 489, 493, 494, 507, 512, 513, 517, 525, 533, 534, 535, 536, 538, 545, 551, 554, 555, 556, 558, 562, 565, 572, 583, 587, 598, 606, 610, 616, 639, 655, 673, 675, 676, 680, 707, 709, 723, 724, 729, 738, 744, 762, 763, 771, 775, 790, 801, 803, 833, 835
Hişâm b. Abdülmelik 54, 59, 136, 137, 185, 210, 211, 212, 234, 241, 256, 455, 457, 487, 554, 709, 833
Hişâm b. Ammâr 72, 108, 116, 130, 173, 225, 245, 331, 354, 426, 486, 562, 565
Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkî 72, 116, 225, 562
Hişâm b. Amr 493
Hişâm b. Âs 179, 180, 189, 190, 279, 284
Hişâm b. Âs b. Hişâm b. Muğîre 179, 189
Hişâm b. Âs b. Vâil 284
Hişâm b. Ebû Abdullah 93, 534, 538
Hişâm b. el-Kelbî 427, 461, 512, 545, 598
Hişâm b. Halef 606
Hişâm b. Hâlid 396
Hişâm b. Hassân 91, 346, 355, 583
Hişâm b. İsmail 54, 211, 212, 239, 240, 241, 242
Hişâm b. İsmail b. Hişâm 212
Hişâm b. Lâhık 431
Hişâm b. Muğîre 164, 174, 177, 178, 179, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 209, 254, 279, 284, 484, 551, 558
Hişâm b. Muhammed 61, 62, 281, 470, 616, 639, 803
Hişâm b. Sa'd 78, 243, 293, 317, 353, 398, 404, 405, 410, 443, 538
Hişâm b. Saîd 279
Hişâm b. Şu'be 489
Hişâm b. Urve 41, 43, 69, 81, 89, 91, 93, 96, 100, 106, 308, 309, 336, 354, 377, 444, 680, 771
Hişâm b. Velîd 101, 209, 211, 212, 525
Hişâm b. Velîd b. Muğîre 211, 212, 525
Hişâm ed-Destüvâî 76, 536
Hişâm İbnü'l-Kelbî 29, 36, 61, 108, 152, 177, 189, 201, 351, 655, 707,

709, 723, 775
Hizâm b. Hişâm 385, 396, 406, 410
Hizâm b. Ukbe 714
Horasan 141, 159, 221, 247, 279, 508, 520, 529, 564, 569, 583, 780, 781, 803, 810, 815, 829
Hubâb b. Münzir 207
Hubbâ 142, 622
Hubeyb b. Adî 562, 707
Hubeyb b. Amr 499
Hubeyb b. Hacer el-Kaysî 454
Hubeyb b. İsâf 71
Hubeyş b. Delf 806, 807, 809, 819
Hubeyş b. Dülef 836
Huceyr b. Cu'ayd 255
Huceyr b. Hucr 497
Hucr b. Abd 495, 497, 498, 524
Hucr b. Adî 181
Hucr b. Hâris 635, 637
Hucr b. Nükre 620
Hudâl b. Kinâne 546
Hudayrâ 393
Hudayr b. Alkame 741
Hudeybiye 107, 280, 389, 484, 485, 486, 527, 540, 554, 570, 584, 589, 592, 649, 650
Hufâf b. İmâ 589
Huleys b. Alkame 598
Hulleys b. Yezîd 551
Hulme b. Muhârib 781
Huluc 528, 529, 530, 543
Humeyd 26, 42, 47, 52, 54, 77, 82, 83, 93, 99, 151, 222, 306, 314, 318, 331, 347, 355, 375, 376, 393, 401, 407, 433, 447, 451, 498, 516, 586, 588, 660, 661, 740, 744, 797, 799, 800, 801, 826
Humeyd b. Abdurrahman 47, 54, 433
Humeyd b. Abdurrahman b. Avf 47, 54
Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî 433
Humeyd b. Amr 498
Humeyd b. Hilâl 26, 77, 222, 306, 318, 355, 451, 586, 588, 740, 744
Humeyd b. Süleyman b. Katte 151
Humeyd el-A'rec 393
Humeyd et-Tavîl 82, 83, 99, 407, 447
Humeyr b. Amr 489
Humeys b. Âmir b. Sa'lebe 313, 547
Humeys b. Üd 712, 802
Humeys b. Üdd 802
Huneyn 235, 250, 380, 481, 487, 590, 706
Huneys b. Huzâfe b. Kays 276
Hur b. Menî 826, 833
Hur b. Sabbâh 71, 467
Hur b. Ubeydullah 457
Hureys b. Amr b. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 221
Hureys b. Annâb et-Tâî 51
Hurraka 313
Hursân b. Avf 471, 474
Hursân b. Sa'lebe 818, 823
Husayn 26, 29, 123, 127, 286, 325, 363, 366, 389, 493, 591, 626, 635, 657, 674, 759, 807, 808, 809, 810, 817, 818, 825, 831
Husayn b. Asram 825
Husayn b. Dırâr 808, 809
Husayn b. Hilâl b. İsâf 286
Husayn b. Kabîsa 657
Husays b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib 249
Huseym b. Arâk 544, 593, 594
Hutaym el-Lıs 714
Hutayt b. Şurayk b. Gânim 477
Huveylid b. Esed 61, 121, 551
Huveylid b. Hâlid 565, 705
Huveylid b. Vâsile 699, 704
Huveyris b. Debbâb b. Abdullah 173
Huveys b. Ma'kıl 821
Huveytıb b. Abdüluzzâ 490, 516
Huyey b. Seyyid 817, 819
Huzâa 19, 85, 149, 174, 175, 219, 221, 249, 258, 272, 285, 286, 465, 470, 471, 486, 493, 495, 497, 510, 511, 548, 552, 557, 570, 597, 598, 608, 700, 701
Huzâa kabilesi 570
Huzâbe b. Nasr 645
Huzâfe b. Cumah 249, 250, 256, 257, 267, 268

Huzâfe b. Sa'd 277
Huzâî b. Abdünühm 778
Huzeyfe 20, 28, 65, 174, 175, 204, 246, 249, 272, 275, 277, 278, 294, 295, 296, 325, 363, 377, 412, 415, 423, 447, 461, 462, 476, 477, 478, 479, 480, 482, 534, 537, 553, 584, 592, 601, 602, 620, 641, 666, 671, 703, 835
Huzeyfe b. Abd 601, 602
Huzeyfe b. De'b 553
Huzeyfe b. Enes 703
Huzeyfe b. Gânim 477, 478
Huzeyfe b. Sa'd 277
Huzeyfe b. Saîd 278
Huzeyfe b. Ümeyye 584
Huzeyfe b. Yemân 28, 65, 377, 415
Huzeym b. Sa'd 272
Huzeym b. Saîd 278
Hûzistan 572
Hübeyre b. Ebû Vehb 235, 246, 247
Hübeyre b. Ebû Vehb b. Amr b. Âiz 246
Hübeyre b. Eş'as 816
Hübeyre b. Yerîm 677
Hüdbe 85, 86, 89, 222, 308, 314, 329, 333, 338, 340, 347, 353, 377, 438, 513, 515, 583, 678
Hüdbe b. Hâlid 85, 86, 222, 314, 329, 333, 338, 347, 377, 438, 513, 583, 678
Hüdeyr 166, 169, 170, 171
Hünâs bt. Ahtem b. Amr b. Hâlid b. Ümeyye b. Zarib b. Hâris b. Fihr 286
Hürme b. Hüzeyl 663
Hürmüz 277, 299, 300, 422, 816
Hüseyn b. Abdullah b. Abdullah b. Abbas 284
Hüseyn b. Abdurrahman 415, 438
Hüseyn b. Ali 29, 35, 65, 117, 127, 132, 242, 291, 295, 296, 302, 304, 308, 312, 317, 325, 329, 340, 353, 360, 362, 363, 366, 370, 371, 415, 432, 439, 464
Hüseyn b. Ali b. Esved 29, 65, 132, 291, 295, 302, 304, 308, 312, 317, 325, 329, 340, 353, 360, 362, 363, 366, 371, 415, 432, 439, 464
Hüseyn b. Ali b. Esved el-İclî 304, 464
Hüseyn b. Esved el-İclî 62
Hüseyn b. Muhammed 62
Hüseyn b. Zeyd b. Ali 234
Hüseyn el-Cu'fî 349
Hüşeym b. Beşîr 125, 729
Hüşeym b. Saîd 279
Hüzelî 58, 74, 131, 237, 240, 266, 268, 292, 409, 697, 705, 709, 711
Hüzeyl b. Hübeyre 835
Hüzeyl b. Müdrike 663, 804
Hüzeyl et-Tağlibî 826
Hüzeym b. Teym 527
Hüzeyme b. Âsım 713
Hüzeyme b. Lüey 505, 725
Hüzeyme b. Temîm 740

I-İ

Irak 19, 22, 34, 122, 128, 129, 156, 161, 184, 196, 229, 231, 232, 234, 247, 354, 385, 388, 415, 416, 449, 517, 594, 614, 659, 710, 744, 760, 783, 816
İbn Abbas 78, 194, 243, 245, 273, 300, 321, 341, 342, 355, 376, 380, 381, 416, 420, 425, 426, 428, 432, 433, 434, 437, 448, 453, 502, 545, 696, 710, 760, 765, 766
İbn Âmir 153, 529, 557, 566, 733
İbn Avn 25, 77, 84, 131, 307, 336, 343, 373, 375, 438, 452, 453, 758
İbn Avn el-Müzenî 375
İbn Ayyâş el-Hemdânî 139
İbn Berz 158
İbn Câfer er-Rakkî 45
İbn Câmi es-Sehmî 169
İbn Cu'dübe 59, 93, 112, 238, 246, 297, 299, 301, 303, 310, 314, 338, 350, 370, 432, 449, 456
İbn Cüreyc 39, 83, 98, 100, 108, 253, 254, 407, 586
İbn Dabbâ el-Valibî 631
İbn Dabbâ el-Vâlibî 632

İbn Düsr 263
İbn Ebû Atîk 111, 112, 113, 114, 195
İbn Ebû Cuhayfe 69
İbn Ebû Habîbe 286
İbn Ebû Hakîm 343
İbn Ebû Leylâ 223
İbn Ebû Müleyke 61, 108, 165, 428
İbn Ebû Necîh 468, 602, 663
İbn Ebû Sebre 47, 48, 70, 81, 87, 101, 130, 183, 280, 361, 535, 584
İbn Ebû Zi'b 228, 243, 245, 258, 300, 382, 489
İbn Ebû Züeyb 58
İbn Ebü's-Sibâk 100
İbn Ebü'z-Zinâd 28, 63, 117, 122, 183, 199, 238, 243, 310, 412, 452
İbn Fesve 826, 833
İbn Hanteme 371, 381
İbn Hatal el-Edremî 221
İbn Hemmâm es-Selûlî 142
İbn Herme 231, 543, 544, 593
İbn Hureym 383
İbn İdris el-Evdî 268
İbn İmrân 137
İbn İshak 141, 227, 268, 337, 378, 379, 527
İbn Karaza 134
İbn Kays 55, 160, 496, 497
İbn Kays er-Rukayyât 55, 496, 497
İbn Kazham 200
İbn Künâse 113, 193, 223, 225, 327, 589, 601, 602, 736, 783
İbn Künâse el-Esedî 113
İbn Mes'ûd 29, 65, 215, 355, 446, 517, 655, 664, 665, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 745, 766, 769, 812
İbn Mutî 322, 475, 481
İbn Nümeyr 316, 450, 674
İbn Ömer el-Hacerî 165
İbn Sabre 98
İbn Sa'd b. Mâlik 36
İbn Sâkî'l-Asel 235
İbn Sa'ye el-Kurazî 95
İbn Sayyâd 76
İbn Selm 54
İbn Seyf b. Ömer 545
İbn Sîrîn 58, 61, 67, 123, 336, 350, 370, 433, 452, 537, 782, 789, 791, 828
İbn Su'dâ 152, 161
İbn Süreyc 189, 194
İbn Şihâb 55, 56, 57, 58, 75, 181, 240, 259, 289, 297, 327, 382, 424, 436, 448
İbn Şübrüme 223, 769, 811, 812
İbn Tâvûs 386
İbn Uyeyne 166, 468, 761
İbnü'd-Derrâverdî 450
İbnü'l-Adeviyye 121
İbnü'l-Asdâ 292, 293
İbnü'l-Eş'as 51, 554, 559, 560, 682, 827, 828
İbnü'l-Gaytala 106, 292, 293
İbnü'l-Hanefiyye 216, 560
İbnü'l-İrka 126
İbnü'l-Kelbî 23, 29, 36, 51, 61, 108, 116, 118, 126, 141, 152, 171, 177, 189, 201, 206, 208, 214, 216, 225, 281, 285, 351, 383, 459, 460, 476, 485, 501, 511, 575, 612, 655, 707, 709, 723, 733, 745, 775, 819, 823
İbnü'l-Mübârek 57, 167, 371, 687, 690, 760, 761, 765
İbnü'l-Müntefik 326
İbnü'l-Müseyyeb 33, 55, 238, 239, 241, 242, 356
İbn Ümmü Mektûm 235, 498, 499
İbnü's-Sımt 31
İbnü'z-Zarib 302
İbnü'z-Zeb'arî 190
İbnü'z-Zübeyr 21, 139, 171, 208, 237, 238, 352, 363, 475, 476, 478, 480, 512, 514, 630, 662, 663
İbnü'z-Zübeyr el-Esedî 139
İbrâhim 23, 24, 26, 28, 29, 34, 35, 36, 41, 42, 45, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 57, 61, 65, 67, 68, 69, 70, 74, 76, 87, 91, 97, 99, 108, 120, 125, 127, 129, 130, 133, 134, 135, 136, 137,

155, 156, 157, 166, 167, 172, 173, 181, 183, 187, 188, 194, 195, 210, 211, 212, 214, 227, 244, 254, 258, 259, 267, 290, 295, 296, 297, 302, 303, 305, 306, 307, 309, 311, 312, 315, 317, 318, 324, 325, 337, 339, 353, 355, 357, 362, 363, 370, 373, 374, 375, 376, 381, 382, 383, 391, 393, 401, 408, 409, 423, 424, 428, 431, 433, 434, 440, 442, 445, 447, 451, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 473, 476
İbrâhim b. Abdullah 818
İbrâhim b. Abdullah b. Ebû Rebîa 61
İbrâhim b. Abdullah b. Mutî 476
İbrâhim b. Abdurrahman 45, 48, 49, 53, 54, 125
İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf 45, 48, 49, 54
İbrâhim b. Abdülhamîd 463
İbrâhim b. Alkame 357
İbrâhim b. Arʻara 42, 55
İbrâhim b. Arʻara b. Muhammed es-Sâmî 42
İbrâhim b. Ebû Süfyân 491
İbrâhim b. Hakîm 381
İbrâhim b. Hişâm 54, 187, 210, 212
İbrâhim b. Hişâm b. İsmail 212
İbrâhim b. Muhâcir 48, 97
İbrâhim b. Muhammed 26, 54, 57, 99, 120, 130, 135, 136, 137, 254, 302, 309, 375, 431
İbrâhim b. Muhammed 602
İbrâhim b. Muhammed b. Arʻara eş-Şâmî 254
İbrâhim b. Muhammed b. Hişâm b. İsmail 54
İbrâhim b. Muhammed b. Talha 120, 130, 135, 136, 137
İbrâhim b. Muhammed es-Sâmî 99
İbrâhim b. Musa er-Ribʻî 183
İbrâhim b. Müslim el-Hârizmî 91, 391, 468
İbrâhim b. Müslim el-Vekîî 445
İbrâhim b. Nersî el-Hayyât 383
İbrâhim b. Nuʻaym b. Abdullah 473
İbrâhim b. Saʻd ez-Zührî 65, 424, 434
İbrâhim b. Talha 125, 155, 156, 157
İbrâhim b. Yezîd 728, 729, 730
İbrâhim el-Allâf el-Basrî 28, 315
İbrâhim en-Nehaî 68, 373, 375
İbrâhim et-Teymî 409
İfrîkıyye 52, 494, 495, 533
İkrime b. Abdullah b. Ferrûh 356
İkrime b. Abdurrahman 185
İkrime b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm 185
İkrime b. Âmir 551
İkrime b. Ammâr 73
İkrime b. Ebû Cehil 80
İkrime b. Hâlid el-Mahzûmî 66
İlbâ b. Hâris 636, 654, 655
İlbâ b. Manzûr 566
İmâ b. Rahada 589
İmrân b. Beşîr 399
İmrân b. Husayn Ebû Nüceyd el-Huzâî 389
İmrân b. Hüzme 770, 777, 778
İmrân b. İbrâhim 136, 137
İmrân b. Mahzûm 174, 176, 236, 246, 248
İmrân b. Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb 246
İmrân b. Musa 128, 138, 185
İmrân b. Musa b. Talha 128, 138
İmrân b. Musa el-Ömerî 185
İmrân b. Müslim 99
İmrân b. Süveyd 356
İmrân b. Talha 133, 137, 141
İmrân b. Talha b. Ubeydullah 137
İmruülkays b. Hucr 611, 635
İsa b. Hafs 291, 309
İsa b. Lokman b. Hâtıb 268
İsa b. Musa b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas 139
İsa b. Ömer b. Ebû Bekr b. Abdurrahman 184
İsa b. Şebîb 709
İsa b. Talha 78, 140, 141, 535
İsa b. Yezîd 63, 371, 375, 553

İsa b. Yezîd el-Kinânî 375
İsa b. Zeyd b. De'b 301
İsaf 39
İsfahân 388, 818
İshak b. Abdullah b. Ebû Talha 400, 408, 441
İshak b. Ebû İsrail 125, 128, 130, 181, 225, 259, 264, 310
İshak b. Ebû İsrail Ebû Ya'kûb 181
İshak b. İbrâhim b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah 157
İshak b. İbrâhim el-Mavsılî 194, 195
İshak b. İsrail 76
İshak b. Süleyman er-Râzî 445
İshak b. Süveyd 742, 744
İshak b. Talha 135, 141
İshak b. Yahya 103, 122, 124, 126, 127, 129, 130, 140
İshak b. Yahyâ 535, 776, 827
İshak b. Yahya b. Talha 103, 122, 126, 140
İshak b. Yesâr 227
İshak b. Yusuf el-Ezrak 44, 289, 399
İshak el-Asğar 35
İskenderiye 277, 494
İsmail b. Abdullah 278, 344, 346, 440
İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys 344, 346
İsmail b. Abdullah el-Evsî 440
İsmail b. Abdurrahman 468
İsmail b. Ali b. Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib 155
İsmail b. Câfer 331, 375
İsmail b. Câmi b. İsmail 278
İsmail b. Ebû Hâlid 25, 82, 91, 98, 123, 126, 131, 188, 223, 311, 314, 316, 340, 344, 359, 360, 366, 368, 434
İsmail b. Eyyûb b. Seleme 210
İsmail b. Hakem 299
İsmail b. Hakîm 130, 343
İsmail b. Hişâm b. Velîd 211, 212
İsmail b. İbrâhim 24, 34, 108, 135, 307, 318, 337, 362, 447, 451
İsmail b. İbrâhim b. Ukbe 362, 447
İsmail b. Kays 132
İsmail b. Muhammed 23, 28, 29, 36, 39, 40, 100, 439
İsmail b. Muhammed b. Sa'd 23, 28, 36, 39, 40, 100, 439
İsmail b. Mücâlid 32
İsmail b. Talha 137, 141
İsmail b. Talha b. Ubeydullah 141
İsmail b. Uleyye 43, 103, 294, 296, 428
İsmâil b. Uleyye 802
İsmail b. Ümeyye 244
İsmail b. Yesâr 155, 170
İsmail b. Yesâr en-Nesâ' 155
İsmail el-Üveysî 260
İsme b. Übeyr 721, 731
İsrafil 73
İsrail 26, 76, 82, 116, 125, 128, 130, 181, 225, 259, 260, 264, 310, 353, 405, 407, 420, 432
İsrail b. Ebû İshak 260
İsrail b. Yunus 420
İstahr 147, 171, 628
İyâd b. Abdullah 495
İyâd b. Ganm 539, 540, 541
İyâd b. Halîfe 396
İyâd b. Kebîr 819
İyâd b. Ömer 294
İyâd b. Züheyr 540
İyâs b. Bükeyr 430, 561
İyâs b. Bükeyr b. Abdüyâlîl el-Kinânî 430
İyâs b. Muâviye 781, 782, 783, 790, 791, 792, 795
İyâs b. Seleme 73

K

Ka'b 19, 35, 60, 61, 73, 105, 106, 108, 118, 120, 121, 124, 147, 152, 158, 159, 160, 161, 164, 171, 172, 173, 174, 176, 191, 215, 216, 249, 264, 272, 274, 285, 286, 300, 349, 361, 388, 412, 417, 419, 421, 431, 463, 464, 469, 471, 472, 481, 482, 495, 499, 503, 504, 508, 509, 511, 512, 516, 520, 521, 544, 547, 548, 550, 551, 554, 555, 568, 580, 581, 584,

592, 600, 610, 622, 623, 624, 630, 632, 633, 634, 640, 643, 645, 663, 666, 667, 689, 697, 698, 699, 701, 707, 709, 716, 723, 733, 734, 740, 741, 772, 773, 774, 775, 776, 803, 804, 805, 815, 816, 819, 820, 822, 823, 826
Ka'b b. Abd 633, 775, 776
Ka'b b. A'cem 544
Ka'b b. Âmir 548, 550, 555, 584, 740
Ka'b b. Amr 495, 499, 580, 610, 622, 723, 803, 804, 826
Kabbâü'l-Heşâ 216
Ka'b b. Avf 503, 716, 733
Ka'b b. Bicâle 805, 815, 816
Ka'b b. Cu'ayl 215, 521
Ka'b b. Damre 548, 580
Ka'b b. Ebû Rebîa 632
Ka'b b. Es'ad 174, 772
Ka'b b. Hâris 412, 509, 707
Ka'b b. Kâhil 697, 698, 699, 709
Ka'b b. Mâlik 464, 623, 630, 643, 698
Ka'b b. Mâme 152
Ka'b b. Sa'd 60, 61, 105, 120, 147, 158, 159, 160, 171, 172, 173, 274, 286, 511, 645
Ka'b b. Ucre 516
Ka'b b. Umeyr 592
Ka'b b. Zeyd 568
Ka'b b. Züheyr 600, 772, 773, 774
Kâbe 80, 104, 160, 168, 188, 204, 208, 219, 227, 252, 272, 273, 274, 275, 285, 290, 291, 292, 324, 393, 394, 408, 412, 462, 463, 464, 465, 466, 478, 501, 509, 510, 560, 767, 780, 833
Kabîsa b. Amr 504
Kabîsa b. Bürme 629
Kabîsa b. Câbir 123, 129, 638, 658
Kabîsa b. Dırâr 810
Kabîsa b. Ukbe 339, 405
Kabîsa b. Züeyb 228, 239, 245, 325, 657
Kâbis b. Rebîa 505
Ka'bü'l-Ahbâr 411, 431
Kadd b. Mâlik 630
Kâdisiye 32, 34, 327, 368, 497, 498, 627, 628, 629, 630, 724, 830
Kâdisiyye 147
Kâfülânî 390
Kâhil b. Hâris 663, 664, 697, 709
Kâhil b. Lüey 721, 724
Kâhil b. Temîm 663
Kâhin b. Gıyâs 778
Ka'ka' b. Hakîm 606
Ka'ka' b. Ma'bed 626, 638
Ka'ka' b. Şübrüme 812, 835
Kal b. Abbâd 602
Kal b. Huzeyfe 601, 602
Kalemmes 601, 602, 604
Kalemmes b. Avf 601
Kâmil Ebü'l-Alâ 49
Kâmişe b. Vâile 721, 722
Kanât 129
Kâriz b. Şeybe 567
Karneteyn günü 807, 819, 836
Kasâme 135, 249
Kasım 72
Kâsım b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân 137
Kâsım b. Abdurrahman 90, 291, 664, 665, 670, 675, 794, 827
Kâsım b. Fadl el-Huddânî 89, 343
Kâsım b. Kesîr 74
Kâsım b. Ma'n 681, 711
Kâsım b. Muhammed 62, 66, 67, 82, 92, 98, 99, 101, 102, 116, 117, 139, 151, 152, 155, 245, 260, 261, 307, 313, 456, 790
Kâsım b. Muhammed b. Câfer 155
Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr 62, 66, 116, 117, 151
Kâsım b. Mühelleb 795
Kâsım b. Osman 289
Kâsım b. Ubeydullah 460
Katâde 26, 42, 44, 45, 88, 93, 99, 101, 128, 131, 244, 259, 302, 320, 350, 379, 390, 414, 436, 438, 441, 443, 448, 513, 535, 536, 537, 538, 564, 608, 678, 679, 743, 744

Katâde b. Kays 608
Katâm bt. Şecne 727
Katan 102, 227, 345, 505, 526, 713, 805
Katan b. Mâlik 805
Katan b. Vehb b. Uveymir b. Ecdâ 345
Katar 406
Kavârîrî 382, 413
Kays 19, 24, 25, 35, 37, 45, 55, 74, 82, 88, 89, 104, 105, 110, 123, 126, 128, 131, 132, 160, 171, 207, 208, 209, 211, 218, 248, 260, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 285, 290, 296, 307, 311, 313, 344, 346, 361, 386, 388, 409, 427, 430, 431, 443, 445, 454, 476, 482, 483, 484, 489, 490, 491, 492, 496, 497, 498, 500, 502, 505, 509, 510, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 520, 521, 522, 523, 526, 527, 528, 532, 541, 543, 544, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 557, 559, 562, 565, 566, 580, 582, 583, 588, 589, 601, 604, 608, 610, 613, 616, 618, 619, 620, 621, 624, 634, 635, 638, 639, 645, 648, 649, 653, 658, 669, 673, 675, 679, 697, 699, 703, 713, 714, 721, 724, 736, 739, 742, 754, 770, 778, 780, 807, 808, 815, 816, 817, 820, 821, 832
Kaysar 215, 618, 637
Kays b. Abdullah 550, 648, 820
Kays b. Abdümenâf 19
Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm 272, 275, 276
Kays b. Adî es-Sehmî 110
Kays b. Âmir 548, 549, 559
Kays b. Âsım 721, 736, 780
Kays b. Avf 548, 713, 714
Kays b. Ayzâre 703
Kays b. Ebû Garze 589
Kays b. Ebû Hâzim 25, 82, 126, 131, 290, 311, 344, 669, 675, 679
Kays b. Evs 816
Kays b. Hâris 275, 476, 505, 528, 543, 639
Kays b. Hâris b. Nadle 476
Kays b. Hucr 778
Kays b. Huzâfe 277
Kays b. Münkız 613, 619, 620
Kays b. Müshir 621
Kays b. Müslim 296, 431, 445
Kays b. Rebî 128, 260, 361, 443, 638, 673
Kays b. Sâib 218, 248
Kays b. Sâib b. Uveymir 248
Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe 35, 742, 780
Kays b. Tarîf 610, 618
Kays b. Ubeyd 527
Kays b. Ühbân 624
Kays b. Ya'mur 549, 554
Kays b. Zureyh 566
Kebîr b. Hind 707
Kebîr b. Teym 509
Kelb 53, 187, 548, 555, 584, 599, 620, 621, 705, 712, 719, 770, 803, 835
Kelb b. Avf 548, 555, 584
Kelb b. Vebere 599, 712, 770, 803
Kelbe bt. Âmir b. Lüey 174
Kelbî 23, 29, 36, 40, 44, 49, 50, 51, 53, 60, 61, 66, 88, 108, 116, 118, 123, 125, 126, 128, 131, 141, 152, 159, 171, 175, 177, 185, 189, 191, 192, 201, 206, 208, 214, 216, 225, 229, 246, 248, 259, 264, 271, 272, 273, 276, 281, 284, 285, 313, 321, 322, 333, 351, 378, 383, 388, 412, 427, 457, 459, 460, 461, 467, 470, 471, 472, 473, 476, 477, 485, 487, 492, 497, 501, 502, 506, 507, 510, 511, 512, 517, 520, 545, 548, 554, 558, 561, 564, 568, 570, 575, 583, 584, 589, 598, 601, 605, 610, 612, 616, 619, 621, 625, 627, 628, 639, 655, 679, 680, 696, 707, 709, 715, 723, 724, 733, 745, 775, 802, 803, 805, 807, 819, 820, 823, 830, 833, 836
Kelede b. Cüd'ân 160
Kelede b. Esîd b. Halef 257
Kelede b. Hanbel 251
Kenûd bt. Hâris 230

Kenûd bt. Lihyân 663
Kerbelâ 200
Kerdem 405
Kesîr b. Hişâm 87, 328, 534, 536
Kesîr b. Kesîr b. Muttalib 278, 285
Kesîr b. Kesîr b. Muttalib es-Sehmî 285
Kesîr b. Zeyd 100, 437
Kesîr en-Nevvâ 68
Kesîrünnevâ 432
Kesker 775, 777
Kesr b. Nâşire 644
Kılâbe bt. Abdümenâf 530
Kılâbe bt. Amr 221
Kılâbe bt. Hâris 471
Kıyâr b. Hassân 745
Kilâbe bt. Saîd b. Sehm 126
Kilâb günü 722, 816
Kinâne 36, 105, 106, 162, 175, 205, 207, 209, 248, 272, 292, 332, 337, 491, 495, 496, 508, 524, 528, 530, 544, 545, 546, 547, 548, 550, 551, 552, 554, 555, 565, 567, 581, 583, 584, 594, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 605, 606, 607, 608, 610, 635, 636, 703, 711, 714, 715, 719, 720, 727, 805, 816
Kinâne b. Hüzeyme 491, 546, 598, 610
Kinde 30, 190, 229, 635
Kirmân 455
Kisrâ 53, 160, 161, 162, 173, 277, 577, 594, 607, 648, 816, 817, 819, 830
Kisrâ b. Hürmüz 277, 816
Kitabü'l-Büldân 213
Ku'ayn b. Hâris 610
Kubâ 192, 193, 227, 300
Kubâs b. Eşyem 549
Kudaâ 108, 280
Kudâm b. Hadramî 642
Kudâme b. Hamel 507
Kudâme b. Maz'ûn 262, 265
Kudâme b. Mazun el-Cumahî 381
Kudâme b. Musa el-Cumahî 243
Kudâme b. Sâib b. Osman 260
Kudeyd 269, 476, 531, 564, 595, 599
Kûfe 24, 30, 31, 32, 34, 35, 38, 136, 139, 146, 184, 185, 186, 190, 192, 211, 221, 222, 223, 224, 247, 255, 267, 268, 271, 317, 322, 323, 324, 325, 326, 367, 368, 400, 424, 456, 458, 463, 469, 475, 476, 477, 489, 497, 512, 513, 517, 519, 522, 523, 554, 559, 588, 599, 605, 609, 612, 621, 624, 630, 635, 639, 653, 655, 659, 660, 666, 667, 668, 679, 680, 681, 716, 723, 724, 728, 744, 752, 761, 762, 803, 807, 810, 811, 812, 815, 819, 822, 830, 832
Kuhunduz 247
Kunfüz b. Umeyr 160
Kur'ân 27, 64, 73, 103, 144, 169, 181, 188, 237, 252, 258, 281, 287, 288, 308, 311, 316, 322, 349, 350, 358, 361, 365, 373, 378, 391, 393, 400, 414, 419, 420, 432, 450, 452, 503, 508, 513, 557, 565, 572, 578, 586, 640, 656, 660, 662, 665, 666, 668, 670, 676, 680, 681, 687, 690, 709, 710, 746, 748, 770, 784, 788
Kurâse b. Sa'd 778
Kuraybe bt. Ebû Ümeyye b. Muğîre el-Mahzûmî 110
Kureybe bt. Ebâk 623
Kureym b. Sâhile 664
Kureyş 19, 20, 21, 36, 51, 55, 86, 116, 121, 123, 124, 125, 137, 142, 149, 151, 152, 155, 156, 158, 162, 163, 164, 168, 171, 173, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 192, 193, 194, 201, 204, 205, 208, 210, 212, 216, 219, 221, 222, 224, 231, 233, 247, 250, 251, 252, 253, 256, 260, 261, 268, 269, 272, 273, 278, 279, 280, 286, 287, 291, 307, 310, 333, 368, 375, 379, 417, 427, 438, 451, 455, 463, 464, 466, 467, 476, 477, 478, 479, 483, 484, 485, 489, 490, 492, 493, 494, 496, 500, 505, 507, 520, 521, 522, 524, 525, 526, 528, 535, 536, 545, 548, 550, 562, 581, 585, 586, 595, 596, 597,

598, 608, 652, 719, 723, 790, 798, 806
Kurre 67, 132, 133, 343, 619, 668, 684, 686, 687, 689, 719, 741, 770, 771, 781, 791
Kurre b. Hâlid 67, 132
Kurre b. Mâzin 771
Kurt b. Rezâh 285, 286, 469, 470
Kusayt b. Üsâme 557
Kuşeyr 164, 175
Kuşeyriyye 177, 179, 188, 209
Kuteybe b. Müslim 814
Kuteyle bt. Abduluzzâ 105
Kuteyle bt. Züeyb b. Cezîme 249
Kûz b. Ka'b 815
Küdâ 195, 331
Küdey 331
Küleyb b. Kays 427, 430, 562
Küleyb b. Kays b. Bükeyr el-Kinânî el-Cezzâr 427
Küleyb b. Kays el-Cezzâr el-Kinânî 430
Külsûm b. Hidm 533
Külsûm b. Husayn 591
Külsûm el-Fihrî 195
Kümeyt b. Ma'rûf 615
Kümeyt b. Sa'lebe 615, 618
Kümeyt b. Zeyd 639
Künâse 113, 193, 223, 224, 225, 327, 575, 589, 601, 602, 661, 736, 783
Kürz b. Câbir 509, 527
Kürz b. Hâris 553

L

Lahm 280, 590
Lakît b. Ya'mur 554
Lakît b. Zürâre 731
Lâtım b. Osman 770, 777
Lebîd 27, 207, 224, 261, 400, 436, 461, 496, 621, 651, 820, 829
Lebîd b. Abd 820
Lebîd b. Bürğus el-İclî 461
Lebîd b. Rebîa 261, 621
Lebîd b. Rebîa el-Cu'fî 261
Lebîd b. Utârid 224
Lebvân b. Sa'lebe 601
Levzân b. Rebîa b. Arîc b. Sa'd b. Cumah 272
Leyine bt. Furta 824
Leylâ 43, 85, 109, 143, 191, 193, 197, 198, 203, 223, 269, 286, 443, 470, 482, 500, 511, 516, 619, 659, 663, 779, 804
Leylâ bt. Adî 511
Leylâ bt. Âiş b. Zarib b. Hâris b. Fihr 269
Leylâ bt. Hâris b. Udul b. Deyş 482
Leylâ bt. Hilâl 482, 500
Leylâ bt. Lihyân 804
Leylâ bt. Mürrân 663
Leylâ bt. Sa'd b. Rebâb b. Sehm 470
Leylâ bt. Süleyman b. Büvey b. Milkân b. Efsâ 286
Leylâ bt. Utârid b. Hâcib b. Zürâre b. Udes 191
Leys 93, 99, 175, 259, 313, 327, 360, 382, 438, 440, 544, 546, 547, 548, 549, 550, 552, 553, 555, 557, 558, 559, 560, 561, 563, 564, 565, 566, 567, 584, 609, 688, 711, 720, 727
Leys b. Bekir 544, 546, 547, 552, 560, 561, 711
Leys b. Cessâme 553
Leys b. Sa'd 259, 382, 440, 688
Lezza 313
Lihyân b. Hüzeyl 663, 702, 703, 706, 707, 804
Lukayt b. Ya'mur 549
Lübâbe bt. Abdullah b. Abbas 137
Lübnâ bt. Amr 512
Lübnâ bt. Seyyâr b. Nizâr 174
Lüey b. Hâris 503
Lüey b. Mâzin 823
Lüheyye 294, 383

M

Ma'ad b. Avf 823
Ma'bed b. Hişâm 180
Ma'bed b. Huleyd 776
Ma'bed b. Sa'ne 816
Ma'bed b. Zürâre 134, 480, 626, 638, 805, 826

Mâcişûn 67, 171, 313
Ma'dân b. Ebû Talha el-Ya'merî 414
Mağrib 494, 495, 502, 532, 705
Mahbuv b. Utbe 707
Mahled b. Yezîd 814
Mahmûd b. Lebîd 436
Mahreme 20, 21, 22, 42, 45, 48, 120, 183, 236, 279, 334, 344, 398, 428, 478, 480, 491, 492, 498, 546, 551, 653
Mahreme b. Bükeyr 48
Mahreme b. Nevfel 20, 478, 498, 551
Mahreme b. Nevfel b. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre 20
Mahreme b. Nevfel ez-Zührî 478
Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî 120
Mahşiyye bt. Selul b. Adî b. Ka'b 471
Mahzûm 164, 174, 175, 176, 177, 179, 181, 188, 190, 192, 193, 201, 217, 219, 220, 221, 225, 230, 235, 236, 240, 246, 248, 254, 286, 347, 478, 498, 506, 511, 520, 532, 551, 598, 605, 631, 639, 664, 723
Mahzûm b. Dabbâ 631
Mahzûm b. Sâhile 664
Mahzûm b. Yakaza 174, 286
Ma'îs b. Âmir 493, 495, 496, 498, 501
Makam-ı İbrâhim 324
Makâyıs 272
Ma'kıl 338, 442, 443, 622, 662, 699, 704, 724, 772, 776, 777, 805, 821, 822
Ma'kıl b. Huveylid 699, 704
Ma'kıl b. Kays 724
Ma'kıl b. Sinân 772
Ma'kıl b. Yesâr 776, 777
Mâlik b. Avf 306, 376, 512, 552, 598, 644
Mâlik b. Avf en-Nasrî 376
Mâlik b. Bekir 805, 817, 828, 833
Mâlik b. Cezîme el-Mustalik 532
Mâlik b. Cünâde 630
Mâlik b. Ebü'r-Ricâl 101, 441
Mâlik b. Enes 25, 29, 37, 58, 97, 98, 102, 116, 156, 166, 214, 245, 342, 345, 346, 353, 400, 407, 411, 429, 440, 442, 444, 469, 538, 771
Mâlik b. Evs 351, 399, 642
Mâlik b. Evs b. el-Hadsân 399
Mâlik b. Evs b. Hadsân 351
Mâlik b. Firâs 598
Mâlik b. Ganm 610, 639, 645
Mâlik b. Hacvân 526
Mâlik b. Hâlid 697
Mâlik b. Hâris 500, 588, 635, 637, 667, 676, 717, 721, 723
Mâlik b. Hilâl 544
Mâlik b. Hisl 482, 483, 492, 493, 502
Mâlik b. Huveyris 566
Mâlik b. Kays 509, 549, 557, 559
Mâlik b. Kebîr 645, 648
Mâlik b. Kinâne 508, 528, 546, 583, 598, 600, 601, 602, 605, 606
Mâlik b. Mâlik 639, 640, 642, 643, 658
Mâlik b. Miğvel 67, 92, 329, 660, 754
Mâlik b. Milkân 744
Mâlik b. Münkız 619
Mâlik b. Müntefik 821, 831
Mâlik b. Münzir 583, 827
Mâlik b. Nasr 412, 619, 623, 624, 625, 627, 629
Mâlik b. Nüveyre 332, 333, 461, 626, 642
Mâlik b. Rebîa 496, 632, 633, 638
Mâlik b. Sa'd 504, 526, 598, 634, 639, 714
Mâlik b. Sahr 580
Mâlik b. Sa'lebe 547, 639, 640, 643, 645
Mâlik b. Süvâe 639
Mâlik b. Temîm 740
Mâlik b. Ubeyde 504
Mâlik b. Ubeydullah 134
Mâlik b. Umeyr 702
Mâlik b. Vedî'a 530
Mâlik b. Yakaza 306
Mâlik b. Zeyd 546, 805
Mâlik b. Züheyr el-Cüşemî 125
Mâlikü'd-Dâr 361, 519
Ma'mer 26, 42, 47, 55, 57, 58, 59, 61, 71, 88, 101, 112, 128, 137, 138,

142, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 157, 158, 178, 195, 196, 197, 244, 254, 257, 259, 260, 264, 267, 268, 286, 291, 302, 320, 327, 339, 345, 350, 354, 356, 357, 379, 381, 382, 386, 397, 401, 412, 448, 452, 476, 533, 535, 543, 602, 669, 679, 768
Ma'mer b. Abdullah b. Nadle b. Abdüluzzâ b. Hursân 476
Ma'mer b. Ebû Serh 543
Ma'mer b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe 257, 267
Ma'mer b. Hâris 260, 267
Ma'mer b. Osman 148
Ma'mer b. Râşid 42, 401
Ma'n b. Abdurrahman 681, 685, 711
Ma'n b. Adî el-Aclânî 460
Ma'n b. Evs 229, 459, 779
Ma'n b. Evs el-Mürrî 229
Ma'n b. Evs el-Müzenî 459
Ma'n b. İsa 24, 41, 48, 98, 102, 103, 353, 407, 410, 429, 440, 442, 469
Ma'n b. Zâide 367, 368, 768
Manhal b. Mesud el-Yeşkürî 52
Mansûr b. Abdurrahman 103
Mansûr b. Mincâb 503
Mansûr b. Ziyâd 171
Manzûr b. Gâlib 731
Manzûr b. Kays 624
Mâriye bt. Kays b. Ma'dîkerib el-Kindî 35
Ma'rûr b. Süveyd 657
Ma'şer b. Bedr 590, 591
Ma'şer b. Saydâ 620
Matar el-Varrâk 321
Mâviyye bt. Abd 493
Mâviyye bt. Adî b. Hacer b. Abd b. Maîs b. Âmir b. Lüey 471
Mâviyye bt. Cülî 712
Mâviyye bt. Sa'd b. Sehm 483
Mazhar b. Rebîa 644
Mâzin b. Amr 644, 777
Mâzin b. Helâve 771, 772
Mâzin b. Ka'b 823
Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe 257
Me'ân 301
Mecd 192, 580
Mecd bt. Âiş 580
Medâin 22, 53, 706
Medâinî 19, 30, 32, 58, 59, 63, 65, 83, 85, 86, 88, 89, 104, 112, 124, 131, 142, 144, 152, 153, 184, 214, 238, 246, 252, 253, 262, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 310, 311, 313, 314, 326, 327, 328, 331, 332, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 348, 350, 357, 358, 359, 360, 365, 370, 371, 372, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 383, 386, 390, 400, 421, 429, 430, 431, 432, 437, 449, 452, 453, 454, 456, 479, 482, 514, 515, 522, 564, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 606, 615, 662, 668, 675, 683, 684, 686, 687, 689, 695, 727, 728, 729, 730, 733, 739, 760, 761, 766, 768, 782, 783, 790, 791, 797, 799, 800
Medhî b. Nehd 634
Medine 20, 21, 23, 26, 27, 31, 36, 38, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 67, 69, 70, 71, 78, 79, 80, 81, 87, 107, 108, 110, 111, 113, 116, 117, 118, 124, 125, 129, 134, 136, 137, 144, 145, 152, 156, 157, 158, 170, 171, 180, 181, 182, 184, 187, 193, 195, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 207, 210, 211, 212, 219, 220, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 247, 250, 251, 254, 256, 257, 258, 262, 266, 267, 268, 276, 277, 278, 284, 291, 297, 300, 316, 318, 322, 323, 324, 325, 336, 337, 341, 345, 350, 352, 356, 374, 375, 385, 395, 396, 398, 404, 410, 415, 416, 424, 425, 426, 430, 435, 452, 455, 457, 459, 460, 469, 471, 472, 475, 476, 477, 478, 483, 487, 488, 490, 491, 492, 493, 495, 498,

499, 502, 510, 515, 519, 521, 522, 525, 527, 528, 532, 533, 536, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 549, 555, 559, 561, 565, 567, 570, 579, 580, 582, 584, 585, 588, 590, 591, 592, 593, 594, 609, 613, 646, 659, 669, 670, 679, 680, 682, 696, 709, 731, 760, 771, 813
Mehdî 137, 140, 156, 173, 220, 223, 268, 282, 408, 455, 493, 567, 621, 660, 661, 662, 745, 746, 747, 750, 751, 752, 764, 765, 768, 799, 831
Mehşem b. Saîd 279, 284
Mekhûl 244, 245, 296, 379, 587
Mekke 21, 22, 26, 27, 42, 45, 47, 50, 55, 63, 64, 69, 70, 71, 76, 80, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 115, 116, 120, 124, 136, 137, 145, 153, 160, 161, 162, 164, 165, 171, 172, 177, 178, 180, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 200, 202, 203, 205, 206, 207, 210, 212, 215, 216, 219, 220, 227, 229, 235, 239, 247, 250, 251, 252, 254, 266, 269, 271, 273, 274, 276, 278, 279, 280, 284, 289, 291, 293, 298, 299, 301, 316, 322, 324, 331, 342, 353, 385, 422, 427, 437, 449, 462, 463, 464, 466, 467, 472, 474, 475, 476, 478, 479, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 491, 492, 493, 494, 500, 509, 510, 519, 520, 522, 524, 527, 530, 541, 542, 543, 549, 554, 556, 557, 558, 561, 568, 570, 578, 579, 582, 585, 590, 595, 598, 601, 604, 606, 607, 608, 609, 613, 632, 639, 646, 647, 648, 665, 669, 701, 722, 738, 760, 761, 764, 769, 789, 805, 806
Mekrân 706
Melâs b. Sâhile 664
Melel 467
Menâzir 388
Menbic 230, 232
Mendel b. Ali el-Anzî 347
Men'ic 247
Mercu's-Suffer 188
Merhûm el-Attâr 348, 352
Merrü'z-Zahrân 500
Merv 159, 663
Mervân 23, 34, 53, 55, 110, 113, 131, 132, 138, 140, 144, 148, 150, 157, 159, 169, 182, 184, 185, 189, 192, 193, 197, 201, 211, 220, 238, 245, 247, 248, 267, 448, 452, 460, 473, 478, 479, 487, 490, 502, 515, 522, 532, 533, 559, 584, 604, 605, 613, 645, 652, 682, 683, 711, 718, 731, 775, 781
Mervân b. Hakem 23, 34, 55, 131, 132, 159, 182, 197, 452, 473, 478, 490, 532, 604, 652, 731
Mervân b. Muhammed 157, 248, 460, 487, 605
Merve 147, 604
Meryem 53, 135, 147, 212, 220, 328, 339, 388, 433, 461, 564, 645, 765
Meryem bt. Talha 147
Mes'ade b. Hakeme 651
Mes'ade b. Muhayt 742, 744
Mescid-i Aksa 62
Mescid-i Harâm 62
Mescûr b. Gaylân 812, 825
Mesleme 28, 128, 188, 191, 243, 314, 326, 331, 334, 345, 371, 372, 380, 508, 519, 522, 523, 534, 650, 652, 684
Mesleme b. Muhârib 331, 334, 380, 652
Mesrûk 69, 83, 84, 312, 517, 540, 666, 667, 672, 673, 746, 749, 751, 759
Mes'ûd 23, 29, 40, 65, 205, 207, 215, 225, 250, 255, 290, 291, 295, 296, 297, 327, 355, 359, 360, 377, 381, 388, 398, 446, 476, 517, 542, 546, 557, 584, 588, 608, 609, 635, 636, 643, 645, 655, 657, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 696, 697, 711, 714, 726, 734, 738, 745, 746, 766, 769, 812, 815, 821, 827

Mes'ûd b. Âmir 608
Mes'ûd b. Ebû Ümeyye 205
Mes'ûd b. Hârise b. Nadle 476
Mes'ûd b. Kelede 635, 643
Mes'ûd b. Münkız 815
Mes'ûd b. Ukbe 738
Mes'ûd b. Ümeyye 250, 255
Mes'ûd b. Ümeyye ve 250
Mes'ûdî 90, 665, 668, 669, 670, 671, 674, 675, 683, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 693, 711
Meşârif 171
Meydân b. Sahr 658
Meymûn b. Mihrân 33, 46, 244, 245, 331, 513
Meymûne bt. Hâris 171
Meymûne bt. Hâris b. Hazn el-Hilâliyye 171
Meymûne bt. Revâha 499
Meymûn Ebû Abdullah 300
Meysân 388, 474
Meysere b. Mesrûk 540
Mezhic 36, 607
Mıkyes 273, 274, 555, 556, 558
Mıkyes b. Kays 273
Mıkyes b. Kays b. Adî 273
Mısır 40, 84, 116, 181, 198, 202, 217, 220, 252, 281, 323, 325, 371, 381, 382, 383, 397, 473, 477, 494, 532, 533, 554, 594, 595, 615, 685, 821
Miced 53
Miczâm b. Abdüyağûs 820
Mihfez b. Sa'lebe 505
Mikail 73
Mikdâm 143, 145, 151, 235, 440
Mikdâm b. Ma'dîkerib 440
Mikrez b. Hafs 500, 549
Mina 140, 277, 413
Mincâb b. Râşid 819, 825
Mirdâs b. Hizâm 639
Mis'ar 45, 73, 244, 312, 344, 675, 685, 763, 768
Mis'ar b. Kidâm 244, 344
Mis'ar b. Küdâm 73, 675, 763
Miscâh b. Sibâ 828
Misver b. el-Mahreme 183
Misver b. Mahreme 20, 21, 22, 42, 45, 279, 334, 344, 398, 428, 480
Misver b. Mahreme b. Nevfel 20
Mişkar 817
Mi'yer b. Habîb 623
Mokân 550
Mu'âfâ b. İmrân 61, 224
Muallâ b. Esed 339
Muâviye 20, 21, 23, 31, 41, 70, 72, 73, 82, 96, 100, 103, 126, 129, 133, 141, 163, 167, 179, 181, 183, 189, 190, 193, 205, 206, 207, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 244, 249, 251, 252, 253, 259, 266, 271, 274, 281, 283, 294, 296, 304, 306, 323, 326, 331, 340, 343, 344, 357, 376, 385, 387, 388, 393, 401, 419, 426, 436, 437, 450, 457, 469, 470, 476, 478, 479, 480, 487, 491, 495, 496, 501, 505, 508, 511, 512, 514, 516, 520, 522, 523, 528, 546, 548, 549, 553, 560, 562, 565, 567, 574, 579, 581, 582, 583, 587, 588, 591, 592, 629, 634, 637, 640, 644, 657, 663, 665, 667, 668, 671, 672, 674, 676, 677, 690, 697, 699, 700, 701, 703, 705, 706, 707, 713, 714, 739, 759, 776, 777, 778, 781, 782, 783, 786, 790, 791, 792, 795, 796, 808, 820, 821, 822, 823, 825
Muâviye b. Ebû İshak 126
Muâviye b. Ebû Süfyân 163, 205, 215, 437, 496, 629
Muâviye b. el-Cevn 825
Muâviye b. Harb 216
Muâviye b. Hâris 713
Muâviye b. İshak 82
Muâviye b. Ka'b 823
Muâviye b. Kurre 343, 668, 781, 791
Muâviye b. Ömer el-Ezdî 419
Muâviye b. Sâlih 562
Muâviye el-Cermî 259
Mu'aykîb b. Ebû Fâtıma ed-Devsî 310
Muâz b. Afrâ 300

Muâz b. Cebel 73, 323, 362, 370, 371, 538, 539, 666, 669
Muâz b. Muâz 25, 98, 359, 414
Muâz b. Ubeydullah 148
Muâze bt. Dırâr 826
Muâz el-Anberî 325, 414, 451
Muâz el-A'ver 825
Mudarris b. Rib'î 615
Mufaddal b. Muhammed 804, 818
Mufaddal b. Mühelleb 683
Muğaffil b. Abdüyâlîl 598
Muğîre 25, 26, 30, 43, 44, 61, 66, 68, 71, 76, 77, 84, 88, 89, 110, 147, 151, 164, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 197, 204, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 216, 221, 225, 226, 233, 254, 261, 279, 284, 286, 292, 294, 316, 322, 323, 326, 329, 355, 367, 388, 389, 390, 400, 408, 416, 420, 423, 424, 425, 426, 428, 430, 431, 432, 438, 467, 469, 472, 484, 489, 498, 525, 537, 551, 558, 561, 575, 586, 588, 596, 605, 613, 653, 657, 658, 660, 668, 672, 673, 724, 752, 754, 832, 835
Muğîre b. Abdullah 164, 174, 175, 177, 179, 188, 190, 221, 286, 605, 653
Muğîre b. Abdurrahman 185, 186, 187
Muğîre b. Mukassim 832, 835
Muğîre b. Şu'be 43, 71, 88, 322, 323, 326, 367, 388, 400, 416, 420, 424, 425, 426, 428, 431, 467, 469, 724
Muğîre b. Ubeydullah b. Ma'mer 147
Muğîre b. Ziyâd 61
Muğîre el-A'ver b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm 185
Muğîre el-Mahzûmî 110, 185, 294, 472, 596, 613
Muhabbak b. Utbe 706
Muhâcir b. Ebû Ümeyye 104, 206
Muhâcir b. Ebû Ümeyye el-Mahzûmî 104
Muhâcir b. Hâlid b. Velîd 214, 216
Muhâcir b. Kunfüz 160
Muhâcir b. Mismâr 39, 48
Muhâcir b. Ümeyye 207
Muhâcir Ebü'l-Hasan 410
Muhakkimü'l-Yemâme 461
Muhallim b. Cessâme 553
Muhallim b. Deyş 607
Muhallim b. Gâlib 607, 608
Muhallim b. Seyyâr 820
Muhallim b. Suveyt 822, 823
Muhallim b. Teym 527
Muhallim b. Zühl 506
Muhammed b. Abbâd 39, 124
Muhammed b. Abbâd el-Mahzûmî 124
Muhammed b. Abdullah 26, 41, 60, 62, 64, 71, 82, 99, 103, 120, 137, 204, 220, 240, 283, 284, 289, 291, 303, 321, 322, 325, 356, 363, 400, 408, 442, 456, 470, 486, 487, 492, 493, 609, 628, 675, 678, 781
Muhammed b. Abdullah b. Amr 137, 283, 284, 470, 487
Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman 137, 487
Muhammed b. Abdullah b. Hasan 204, 220, 456
Muhammed b. Abdullah b. Hasan b. Hasan 220, 456
Muhammed b. Abdullah b. Müslim 60
Muhammed b. Abdullah b. Saîd b. Zeyd 470
Muhammed b. Abdullah b. Süleyman 363
Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr 41
Muhammed b. Abdullah el-Ensârî 82, 99, 103, 325
Muhammed b. Abdullah el-Esedî 26, 303, 321, 400, 408, 675
Muhammed b. Abdullah el-Evdî 442
Muhammed b. Abdullah ez-Zührî 240
Muhammed b. Abdurrahman 48, 53, 110, 111, 182, 187, 190, 229, 443, 489, 606
Muhammed b. Abdurrahman b. Avf 53

Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Bekr 111
Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ 443
Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Seleme 229
Muhammed b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm 182, 187
Muhammed b. Abdurrahman el-Evkas 190
Muhammed b. Abdülmelik 452
Muhammed b. Aclân 376
Muhammed b. Ali b. Hüseyn b. Ali b. Ebû Tâlib 117
Muhammed b. Amr 283, 299, 356, 440, 473, 502, 559, 830
Muhammed b. A'râbî 623, 804
Muhammed b. Âs 189
Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im 243, 245
Muhammed b. Ebân el-Vâsıtî 123, 317, 320, 453
Muhammed b. Ebû Bekir 491, 790
Muhammed b. Ebû Bekr 62, 66, 116, 117, 151, 187
Muhammed b. Ebû Bekr b. Ubeydullah 187
Muhammed b. Ebû Harmele 48
Muhammed b. Ebü'l-Cehm 477, 480
Muhammed b. Ebü'l-Cehm b. Huzeyfe 477
Muhammed b. el-A'râbî er-Râviye 116
Muhammed b. el-Hanefiyye 67, 431
Muhammed b. Esved 51
Muhammed b. Eş'as b. Kays 89
Muhammed b. et-Tâtarî 833
Muhammed b. Fadl 86, 296, 798
Muhammed b. Fudayl b. Gazvân ed-Dabbî 415
Muhammed b. Haccâc 88
Muhammed b. Hâlid b. Abdullah et-Tahhân 127
Muhammed b. Hamza b. Ömer 306
Muhammed b. Hâtıb 267
Muhammed b. Hâtim 28, 39, 83, 259, 303, 334, 411, 442, 443, 445, 447, 468, 666, 674
Muhammed b. Hâtim b. Meymûn el-Mervezî 39, 666
Muhammed b. Hâtim el-Mervezî 28, 83, 303, 334, 442, 443, 447, 674
Muhammed b. Hâtim es-Semîn 259
Muhammed b. Hattâb 383
Muhammed b. Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkî 116
Muhammed b. Hişâm b. İsmail 54, 212
Muhammed b. Hişâm el-Mahzûmî 170
Muhammed b. Humeyd b. Ya'mer 93
Muhammed b. İbrâhim 61, 129, 172, 173, 363, 476
Muhammed b. İmrân 137
Muhammed b. İmrân b. İbrâhim b. Muhammed es-Seccâd b. Talha b. Ubeydullah 137
Muhammed b. İsa b. Talha 140
Muhammed b. İshak 127, 128, 203, 227, 268, 296, 304, 338, 470, 471, 474, 485, 488, 494, 533, 541, 543, 664
Muhammed b. İshak b. Yahya b. Abbâd 127
Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk 102, 258, 410
Muhammed b. İsmail b. İbrâhim b. Muhammed b. Talha 135
Muhammed b. Kays 346, 638, 658
Muhammed b. Kays el-Esedî 346
Muhammed b. Lût b. Muğîre b. Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalib 233
Muhammed b. Manzûr 624
Muhammed b. Mesleme 191, 243, 371, 372, 534, 650
Muhammed b. Musa 138, 441
Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî 339
Muhammed b. Musaffâ el-Hımsî 295, 359
Muhammed b. Mutarrif 394
Muhammed b. Münkedir 64, 117, 166, 167, 168, 169, 170, 351, 372
Muhammed b. Münkedir et-Teymî 372

Muhammed b. Osman 134
Muhammed b. Ömer b. Abdurrahman 184
Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî 61, 97, 183, 303, 356, 384, 446
Muhammed b. Sabbâh el-Bezzâz 442
Muhammed b. Sa'd 21, 23, 24, 26, 28, 30, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 55, 57, 58, 59, 61, 63, 66, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 82, 83, 87, 90, 93, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 118, 120, 122, 123, 126, 128, 130, 131, 133, 135, 139, 166, 171, 183, 214, 218, 226, 228, 234, 237, 240, 243, 244, 245, 258, 259, 260, 261, 271, 280, 289, 291, 292, 293, 295, 297, 298, 299, 300, 303, 306, 307, 308, 309, 315, 317, 319, 322, 325, 335, 337, 339, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 361, 362, 363, 364, 384, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 412, 415, 419, 422, 423, 424, 426, 427, 429, 434, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 464, 467, 468, 469, 472, 473, 477, 479, 486, 488, 498, 502, 535, 537, 538, 539, 541, 542, 584, 585, 586, 587, 638, 646, 649, 657, 658, 663, 664, 665, 667, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 709, 711, 730, 743, 759, 770, 776, 801, 802, 835
Muhammed b. Safvân 256
Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb 235, 246, 443
Muhammed b. Sâlih 41, 313, 326, 332
Muhammed b. Sayfî b. Ebû Rifâa 219
Muhammed b. Selâm el-Cumahî 197
Muhammed b. Sevka 167, 372, 450
Muhammed b. Simâ'a el-Fakîh 270
Muhammed b. Sîrîn 43, 49, 74, 75, 84, 103, 132, 307, 334, 339, 355, 369, 375, 413, 453, 458
Muhammed b. Süleyman b. Ali 187, 476
Muhammed b. Şebbe 393
Muhammed b. Talha 110, 120, 124, 130, 135, 136, 137, 156, 746
Muhammed b. Talha b. Ömer 156
Muhammed b. Ubeyd 71, 290, 296, 325, 330, 363, 398, 409, 445, 665, 671, 748, 767
Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî 296, 330, 445, 767
Muhammed b. Ukbe 362
Muhammed b. Umâre 448
Muhammed b. Velîd ez-Zübeydî 350
Muhammed b. Yahya 139, 244, 330, 386
Muhammed b. Yahya b. Hibbân 244, 386
Muhammed b. Ya'kûb b. Seleme 210
Muhammed b. Yesâr 170
Muhammed b. Yusuf 102, 130, 139, 482
Muhammed b. Yusuf el-Fâryâbî 102
Muhammed b. Zeyd 130, 135, 165, 341, 456
Muhammed b. Zeyd b. Muhâcir 130, 135
Muhammed el-Ezrakî el-Mekkî 297, 347
Muhammed el-Mervezî 468
Muhammed es-Seccâd b. Talha 137
Muhârık b. Şihâb 834
Muhârib 60, 125, 285, 331, 334, 380, 395, 482, 503, 511, 512, 520, 523, 524, 525, 527, 551, 612, 630, 652, 781, 814
Muhârib b. Fihr 60, 125, 285, 503, 511, 512, 523, 524, 525, 527, 551
Muharrem 59, 106, 226, 227, 293, 430, 441, 602
Muharribe en-Nehşeliyye 179, 190
Muhâşin b. Mevâile 640
Muhcem b. Selâme 724
Muhriz b. Müka'bir 834
Muhriz b. Nadle 650

Muhtâr 35, 36, 184, 386, 397, 446, 455, 470, 475, 476, 506, 643, 780
Muhtâr b. Ebû Ubeyd 35, 184, 455, 470, 475, 506, 643
Muhterib b. Evs 823
Murakki b. Kumâme 639
Musa (as) 258
Musa b. Ali 100, 437
Mus'ab b. Abdullah 97, 123, 238, 245, 342, 353, 400, 408, 530, 538, 542
Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî 97, 238, 245, 342, 400, 408, 530, 538, 542
Mus'ab b. Abdurrahman 21, 53, 55, 110, 478
Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf 21, 55, 110, 478
Mus'ab b. Sa'd 26, 28, 29, 30, 36, 39, 314
Mus'ab b. Umeyr 498, 647
Mus'ab b. Zübeyr 141, 142, 150, 238, 362, 495, 564, 569, 624, 634
Musa b. Davud 297, 372
Musa b. Ebû Âişe 222
Mus'ab ez-Zübeyrî 121, 229, 331, 458, 482
Musa b. İbrâhim 137
Musa b. Muhammed b. İbrâhim 61, 129, 173, 363
Musa b. Muhammed b. İbrâhim b. Hâris et-Teymî 61
Musa b. Sa'd 36
Musa b. Şebbe 464
Musa b. Talha 124, 128, 129, 134, 138, 139, 141, 346, 480
Musa b. Talha b. Ubeydullah 138, 480
Musa b. Ubeydullah 138, 149, 157
Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer 138, 149, 157
Musa b. Ukbe 28, 33, 85, 393, 412, 464, 470
Mûsâ b. Ukbe 485, 488, 494, 527, 533, 541, 543, 584
Musa b. Ya'kûb 396, 436, 443
Mûsâ b. Yezîd 813
Musâd b. Rebîa 721
Musa el-Hâdi 229
Musa el-Hâdî 455
Mûsâ el-Hâdî b. Mehdî 493
Musa eş-Şehevât 54
Musâfi' b. Abdüluzzâ 581
Musâfi b. Abdümenâf 269
Musâfi' b. Amr 778
Mustafa 110, 128, 213, 745, 751
Musul 323, 506
Mutahhir b. Hâris 554
Mutarrif 37, 341, 362, 394, 402, 667, 687, 688, 783, 813, 814
Mutarrif b. Abdullah 37, 341
Mutayyebûn 285, 520
Mu'te 213, 229, 472, 473, 476, 648
Mu'temir b. Süleyman 321, 588, 797, 800
Mutî b. Esved b. Hârise b. Nadle b. Abdüluzzâ b. Hursân b. Avf b. Abîd b. Avîc 474
Mut'im b. Adî 162, 510, 551
Muttalib b. Abdullah 100, 101, 230, 234, 246, 437, 440
Muttalib b. Abdullah b. Hantab 100, 101, 440
Muttalib b. Abdullah b. Muttalib b. Hantab 234, 246
Muttalib b. Abdümenâf 274, 469, 511, 551, 581
Muttalib b. Ebû Vedâ'a 278
Muttalib b. Hantab 230, 234, 246
Muttalib b. Hantab b. Hâris b. Ubeyd 230
Muzaffer b. Müreccâ 376
Mübârek b. Fedâle 32, 85, 86, 329, 376
Mübârek b. Saîd 27, 757, 759, 767
Mübârek b. Saîd et-Tevvezî 27
Mübeşşir es-Sa'dî 75
Mücâhid b. Cebr 218, 486
Mücâlid 23, 32, 34, 81, 129, 142, 246, 312, 313, 321, 326, 327, 328, 360, 370, 377, 453, 464, 639, 669, 724, 725, 740
Mücâşi b. Mes'ûd es-Sülemî 388
Mücebbir b. Abdullah 455, 456

Müceşşir 828, 829
Müdlic b. Mürre 292, 495, 594
Müfeddât bt. Sa'lebe 712
Mühelleb b. Ebû Sufre 152
Mühelleb b. Kâsım 794, 795
Mülevvih b. Ya'mur 500, 549
Müleyh b. Hevn 607
Müleyl b. Damre 580, 582, 584
Münahhal 52
Münebbih b. Haccâc 283
Münebbih b. Şakıra 822
Münkız b. Amr 126, 235, 499, 500, 512, 527
Münkız b. Cehvân 611
Münkız b. Kûz 815
Münkız b. Tarîf 610, 619, 620
Münzir b. Ali el-Anzî 99
Münzir b. Cârûd 573
Münzir b. Cüheme 656
Münzir b. Hassân 807, 811
Münzir es-Sevrî 67, 587, 748, 751, 755, 759
Mürcie 763
Mürre b. Abdümenât 272, 292, 495, 546, 594
Mürre b. Amr 778
Mürre b. Cüşem 713
Mürre b. Dubay'a 816
Mürre b. Hâris 635, 638, 658
Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib 61, 120
Mürre b. Mihkân es-Sa'dî 193
Mürre b. Yezîd 507
Müsâfî b. İyâd b. Sahr 172
Müsâvir b. Hind 620
Müsâvir el-Verrâk 159, 225
Müsellem b. Âmir 828
Müsennâ b. Hârise 329
Müseylime 213
Müseylimetü'l-Kezzâb 66, 461
Müseyyeb b. Hazn 20, 236
Müseyyeb b. Hıdâş 725
Müseyyeb b. Râfi' 658
Müseyyeb b. Züheyr 815
Müslim b. Âmir 605
Müslim b. Büdeyl 742
Müslim b. Cündeb 709
Müslim b. İbrâhim 67, 76, 315
Müslim b. Sem'ân 66
Müslim b. Ukbe 237, 475
Müstevrid b. Şeddâd 544
Müstevrid b. Ullefe 724
Mütemmim b. Nüveyre 332, 333, 461, 642
Mütevekkil b. Abdullah 555
Müzâhim b. Züfer 723, 755
Müzâhim el-Kâtib 230
Müzerrid b. Dırâr 413
Müzeyne 567, 697, 712, 770, 773, 777, 778, 781, 796, 802
Müzeyne bt. Kelb 770

N

Nâbiğa 279, 301, 598, 624, 630, 638, 641, 644, 716
Nâbiğa bt. Huzeyme 279
Nâciye b. Cerm 503
Nadr b. Hâris 530
Nadr b. İshak 297, 365
Nadr b. Kinâne 544, 545, 546, 548
Nâfi 38, 40, 58, 75, 76, 83, 127, 131, 192, 219, 291, 294, 295, 296, 298, 300, 311, 312, 317, 331, 352, 361, 363, 372, 384, 387, 388, 389, 390, 395, 397, 398, 404, 407, 422, 428, 431, 438, 440, 442, 444, 450, 451, 462, 468, 469, 511, 529, 532, 533, 544, 604
Nâfi b. Abdülhâris 219, 311
Nâfi b. Abdülhâris el-Huzâî 219
Nâfi' b. Alkame 604
Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im 83, 407
Nâfi b. Ebû Nu'aym 296
Nâfi b. Hâris 388, 389
Nâfi' b. Hâris 604
Nâfi b. Hâris b. Kelede 388
Nâfi b. Sâbit 404
Nâfi b. Utbe b. Ebû Vakkâs 38, 40
Nahîrcân 221
Nâhiye bt. Abdih b. Zekvân b. Gâdire b. Sa'sa'a 483

Nâile 39
Nâkım b. Ceddân 640
Nakî 48, 230, 356
Nasîb 113, 210, 211
Nasr b. Abdümenât 819, 829
Nasr b. Gâdire 645
Nasr b. Haccâc 216, 335, 336
Nasr b. Ku'ayn 610, 611, 623, 627
Nasr b. Mâlik 482, 483, 492, 502
Nasr b. Muâviye 249, 274, 388, 501, 528, 548, 808
Nasr b. Seyyâr 508, 564
Nasr b. Süvâe 644
Nasr b. Üsâme 629
Nâşire b. Sa'sa'a 778
Nâşire b. Subh 772
Ne'âme el-Adevî 744
Nebatî 157
Nebîşe b. Habîb 531
Necâşî 31, 279, 280, 581, 627, 628, 699
Necebe b. Hüzeyl 544
Necid 52, 73, 190, 206, 231, 269, 726
Necrân 178, 324, 343, 407, 537, 816
Nedbe 118
Nefvel 52
Nehd 269, 609, 634, 712
Nehd b. Sa'd 634
Nehşel b. Amr 526
Nehşel b. Cerî 615
Nemr 36, 284, 382, 398, 567, 713, 716, 717
Nemr b. Kâsıt 284, 713
Nemr b. Tevleb 716, 717
Nessâr 629
Neşastec 122
Nevâs b. İsme 823
Nevfel b. Abdullah b. Ebû Ümeyye 206
Nevfel b. Fak'as 618
Nevfel b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ 121
Nevfel b. Ka'b 622
Nevfel b. Muâviye 490, 567, 579
Nevfel b. Müsâhik 332, 491, 492
Nevvâr bt. Kelb 584
Nezzâr b. Hâşim 618
Nihâvend 427, 430, 614, 630, 775, 777
Niyâr el-Eslemî 47, 87
Nizâr b. Ma'îs 495, 501
Nu'aym b. Abdullah b. Esîd 471
Nu'aym b. Abdullah en-Nahhâm 286
Nu'aym b. Decâce 658
Nu'aym b. Ebû Hind 69, 133
Nudayle- b. Abdülazîz, b. Hürresân 388
Numân 28, 161, 162, 285, 346, 387, 388, 474, 481
Numân b. Adî 388, 474, 481
Numân b. Adî b. Nadle 388, 481
Numân b. Beşîr 285
Nu'mân b. Münzir 52
Nu'm bt. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rizâh 225
Nu'm bt. Kilâb b. Mürre 272
Nu'm bt. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr 60
Nusayb 152
Nusayye bt. Amr 548
Nuşbe b. Cisâs 723
Nuşbih b. Mâlik 740
Nübeyh b. Osman b. Rebîa 268
Nüfey Ebû Bekre 388
Nüfeyl b. Abdüluzzâ 286, 463, 469
Nüfeyle b. Avf 471
Nüheyk b. Alaka 544
Nüheyk b. Nadle 623
Nükre b. Cezîme 621
Nükre b. Saydâ 620, 621
Nümeyle 337, 555, 556
Nümeyle b. Abdullah 555, 556
Nümeyr b. Rifâa 725

O-Ö

O Hâlid b. Alkame 67
Osman 20, 31, 33, 36, 38, 41, 42, 43, 45, 47, 53, 54, 56, 59, 60, 61, 66, 67, 70, 71, 73, 75, 76, 78, 81, 83, 86, 93, 94, 95, 97, 101, 102, 105, 116, 120, 121, 125, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 141, 147, 148, 149, 151, 153, 156, 157, 158, 159, 160, 171, 174, 177, 178, 180, 181, 182,

185, 191, 193, 202, 206, 208, 211, 220, 221, 225, 226, 227, 235, 243, 244, 247, 251, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 267, 268, 277, 281, 289, 305, 313, 320, 323, 326, 332, 341, 345, 347, 357, 361, 362, 368, 374, 379, 383, 399, 407, 408, 412, 415, 417, 418, 419, 421, 422, 424, 429, 431, 435, 436, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 453, 455, 457, 467, 471, 473, 474, 487, 489, 492, 494, 495, 497, 499, 510, 513, 517, 523, 528, 529, 532, 533, 541, 543, 550, 553, 560, 561, 562, 563, 571, 584, 588, 593, 595, 609, 635, 645, 668, 669, 672, 678, 679, 680, 681, 696, 711, 755, 770, 777, 778, 780, 781, 790, 813, 814
Osman b. Abdullah 171, 174, 206, 221, 262, 362, 399, 471, 532
Osman b. Abdullah b. Ebû Ümeyye 206
Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm 221
Osman b. Abdullah b. Sürâka 471
Osman b. Abdullah b. Ziyâd 362
Osman b. Abdurrahman 86, 185
Osman b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm 185
Osman b. Affân 20, 41, 47, 54, 56, 81, 101, 125, 137, 141, 147, 160, 180, 181, 182, 191, 208, 211, 243, 247, 251, 262, 277, 345, 362, 412, 441, 444, 455, 487, 494, 679, 813
Osman b. Amr 147, 158, 159, 160, 571, 770, 777
Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Mürre 147
Osman b. Âsım 635
Osman b. Bişr 529, 780, 781
Osman b. Ebû Süleyman 83, 407
Osman b. Hakem 529
Osman b. Hayyân 813, 814
Osman b. Huneyf 415, 668
Osman b. Ma'mer 147
Osman b. Maz'ûn 257, 258, 259, 260, 261, 262, 267, 268, 277, 429, 533, 678
Osman b. Maz'ûn b. Habîb 257
Osman b. Miksem 76
Osman b. Muhammed el-Ahnesî 441
Osman b. Mukassim 383, 431
Osman b. Mukassim el-Berrî 431
Osman b. Osman 185
Osman b. Ömer 149, 157, 158
Osman b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah 149, 157
Osman b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah 137, 156, 157
Osman b. Talha b. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer 137, 157
Osman b. Talha el-Abderî 226
Osman b. Ubeydullah 121, 134, 148, 158, 160, 513
Osman b. Urve 438
Osman el-Berrî 415
Osman el-Mürrî 379
Ömer 20, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 43, 44, 46, 47, 50, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 61, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 109, 112, 115, 116, 117, 118, 127, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 206, 207, 211, 212, 213, 214, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 235, 236, 241, 242, 243, 244, 251, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 270, 271, 277, 278, 280, 281, 283, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296,

297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 468, 469, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 480, 481, 482, 484, 498, 499, 506, 508, 519, 525, 526, 528, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 545, 550, 557, 558, 559, 561, 562, 564, 565, 567, 568, 569, 583, 595, 605, 613, 614, 624, 630, 638, 645, 652, 655, 657, 658, 659, 661, 663, 666, 667, 668, 674, 676, 680, 682, 683, 684, 685, 690, 695, 696, 698, 699, 701, 706, 709, 711, 720, 723, 725, 726, 727, 728, 730, 732, 735, 736, 740, 741, 756, 760, 765, 771, 773, 775, 779, 780, 782, 783, 786, 790, 795, 796, 811, 819, 836

Ömer b. Abdullah b. Ebû Rebîa 192, 194

Ömer b. Abdurrahman 37, 56, 184, 185, 330, 790

Ömer b. Abdurrahman b. Avf 56

Ömer b. Abdurrahman b. Dellâf el-Müzenî 330

Ömer b. Abdülazîz 140, 183, 241, 242, 278, 455, 459, 463, 473, 508, 565, 658, 659, 682, 683, 684, 685, 695, 696, 709, 760, 771, 782, 795

Ömer b. Abdülazîz b. Abdullah 455

Ömer b. Abdülazîz b. Mervân 140

Ömer b. Abdülazîz b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer 459

Ömer b. Abdülhamîd 463

Ömer b. Buzey 186

Ömer b. Câbir 167

Ömer b. Ebû Âtike 428

Ömer b. Ebû Rebîa 112, 117, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202

Ömer b. Ebû Seleme 136, 226, 227, 229

Ömer b. Ebû Seleme el-Mahzûmî 136

Ömer b. Hattab 368

Ömer b. Hattâb 20, 24, 27, 32, 40, 43, 44, 47, 50, 70, 75, 76, 78, 79, 80, 94, 95, 97, 100, 101, 103, 109, 117, 118, 127, 135, 150, 159, 160, 165, 171, 180, 183, 188, 189, 190, 193, 201, 205, 207, 211, 213, 218, 219, 235, 243, 251, 254, 257, 258, 262, 266, 268, 270, 277, 278, 281, 286, 287, 288, 290, 292, 295, 296, 297, 298, 300, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 321, 322, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 386, 388, 389, 390, 393, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 402, 405, 406, 408, 409, 411, 412, 413, 415, 417, 419, 422, 423, 424, 438, 439, 441, 448, 456, 457, 458, 459, 460, 463, 465, 468, 471, 473, 474, 477, 478, 481, 484, 498, 519, 525, 528, 534, 536, 538, 540, 550,

559, 562, 568, 595, 630, 657, 658, 681, 682, 699, 701, 728, 771, 773, 780, 811, 819
Ömer b. Hübeyre 139, 190, 624, 741, 783, 786, 836
Ömer b. İmrân b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr 406
Ömer b. Lece 720, 723, 725, 726, 727, 730, 732
Ömer b. Mahzûm 164, 174, 175, 176, 177, 179, 188, 190, 217, 219, 221, 225, 230, 286, 605
Ömer b. Muhammed b. Münkedir 167
Ömer b. Muhammed b. Zeyd 456
Ömer b. Musa b. Ubeydullah 138, 149, 157
Ömer b. Münkedir 166, 168
Ömer b. Osman b. Ömer b. Musa 158
Ömer b. Sa'd 35, 36, 506
Ömer b. Sâlih 363
Ömer b. Süleyman b. Ebû Hasme 344
Ömer b. Şebbe 222, 223, 345, 348, 352, 383, 392, 454, 728
Ömer b. Ubeydullah 112, 137, 142, 144, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 195, 196, 197
Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer 112, 137, 142, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 157, 195, 196, 197
Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer et-Teymî 142, 195
Ömer b. Yezîd 583, 795
Ömer b. Ziyâd el-Hüzelî 409
Ömer İbn Ebû Seleme 55
Ömer Utbe b. Ferkad 357

R

Râfi' b. Amr 593
Raîş b. Abd 775
Rakabe bt. Rekbe 548
Rakka 270, 497
Rakm 422
Rakya b. Hur 740
Râmhürmüz 388
Râşid b. Amr 706
Râşid b. Sa'd 339
Ravhâ 345
Ravh b. Abdülmü'min 35, 45, 49, 67, 68, 75, 99, 224, 296, 304, 312, 313, 315, 339, 343, 350, 370, 410, 427, 442, 450, 572, 679, 739, 800
Ravh b. Abdülmü'min el-Mukri 49, 296, 410, 442
Ravh b. Eslem 167
Ravh b. Hâtim 827
Ravh b. Ubâde 77, 91, 93, 129, 131, 300, 326, 334, 346, 451, 452, 453, 458, 538
Ravh b. Zinbâ el-Cüzâmî 19
Rebâh 44, 75, 85, 210, 440, 452, 526, 557, 581, 772
Rebâh b. Muğterif 526
Rebeze 52, 156, 400, 545, 584, 588, 658
Rebîa 34, 52, 56, 61, 86, 101, 110, 112, 117, 135, 164, 169, 170, 171, 175, 178, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 235, 248, 250, 254, 255, 261, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 301, 316, 323, 375, 381, 406, 440, 464, 493, 496, 498, 503, 504, 505, 506, 509, 511, 518, 527, 531, 539, 540, 541, 543, 544, 546, 547, 551, 557, 564, 568, 570, 579, 580, 599, 600, 605, 608, 610, 614, 616, 621, 622, 625, 632, 633, 634, 635, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 644, 648, 650, 651, 664, 703, 709, 712, 716, 717, 719, 721, 724, 725, 733, 734, 737, 739, 745, 771, 772, 778, 779, 780, 782, 795, 805, 809, 815, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823
Rebîa b. Abbâd 579, 580
Rebîa b. Abdullah 171, 632
Rebîa b. Bicâle 805
Rebîa b. Cahder 703
Rebîa b. Cizâr 719
Rebîa b. Cuzâr 638
Rebîa b. Derrâc 272

Rebîa b. Ebîr 570
Rebîa b. Eflet 805
Rebîa b. Eksem 650
Rebîa b. Eslem 639
Rebîa b. Hâris 493, 505, 703
Rebîa b. Hârise 506, 544, 547
Rebîa b. Havt 614
Rebîa b. Ka'b 633, 820, 822
Rebîa b. Kâsım 795
Rebîa b. Makrûm 809, 819
Rebîa b. Mâlik 264, 505, 621, 622, 640, 642
Rebîa b. Milkân 733
Rebîa b. Mükeddem 531, 599, 600
Rebîa b. Nizâr 505, 546, 640, 712
Rebîa b. Osman 101, 171
Rebîab. Osmanb. Abdullahb. Hüdeyr171
Rebîa b. Rebâh 557, 772
Rebîa b. Sa'lebe 610, 616, 820, 823
Rebîa b. Sevr 616
Rebîa b. Ümeyye 250, 254, 255, 323, 381, 568
Rebîa b. Ümeyye b. Halef el-Cumahî 381
Rebîa b. Ümeyye el-Cumahî 323
Rebîa el-Eslemî 86
Rebîatü'r-Re'y b. Ebû Abdurrahman 170
Rebî' b. Amr 723
Rebî' b. Huseym 745, 746, 747, 748, 749, 750, 752, 754, 755, 756, 757, 758, 759
Rebî' b. Hübeyre 629
Rebî' b. Kevden 704
Rebî b. Sabîh 75, 298
Rebî' b. Suhaym 658
Rebî' b. Uteybe 625, 626
Rebî' b. Ziyâd 817
Rebî b. Ziyâd el-Hârisî 319
Rebî es-Sâiğ 102
Recez 400, 623
Recî' günü 561
Recl b. Ya'mur 554
Rekâş bt. Âmir 639
Remâde 384, 385, 386, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 402, 403, 404, 405, 406
Remle 36, 50, 146, 153, 154, 155, 195, 196, 197, 469, 584
Remle bt. Abdullah 146, 153, 195
Remle bt. Abdullah b. Halef 146, 195
Remle bt. Abdullah b. Halef el-Huzâî 146
Remle bt. Ebû Avf b. Subeyre es-Sehmî 50
Remle bt. Talha b. Ömer 155
Remle bt. Ubeydullah b. Halef el-Huzâî 153
Resûlullah (sas) 19, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 33, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 56, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 93, 97, 103, 104, 105, 107, 108, 114, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 135, 147, 162, 173, 177, 179, 180, 183, 188, 204, 205, 207, 208, 210, 213, 217, 219, 220, 221, 227, 228, 229, 235, 236, 246, 247, 250, 251, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 267, 269, 271, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 288, 289, 290, 295, 296, 297, 298, 300, 303, 321, 333, 342, 343, 347, 351, 357, 359, 360, 371, 374, 376, 378, 379, 389, 411, 417, 422, 426, 433, 448, 450, 452, 460, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 470, 471, 472, 473, 474, 477, 478
Re'sü'l-Ayn 36, 270
Revâha b. Hucr 497, 498
Revâha b. Münkız 499, 508
Revâha b. Rebîa 610
Rey 141, 222, 630, 811, 818, 823, 832, 833
Reys b. Sa'd 663
Reyta bt. Amr b. Ka'b b. Es'ad b. Teym b. Mürre 174
Reyta bt. Dûdân 720
Reyta bt. Münebbih b. Haccâc es-Sehmî 283

Reyta bt. Rebîa 557
Reyta bt. Saîd b. Sa'd b. Sehm 175
Reyta bt. Saîd b. Sehm 175, 204
Reyta bt. Saîd b. Sehm b. Amr b. Husays 175
Rezâh b. Adî 285, 286, 469
Rezâh b. Züeyb 778
Rızk 230, 324
Riâb b. A'yâ 619
Riâb b. Hir 635
Riâb b. Hirr 637
Riâb b. Sehm 272, 285
Riâb b. Vâile 548
Ribâb 609, 629, 712, 713, 720, 721, 723, 725, 730, 732, 741, 742, 770, 809, 814, 830, 835
Rib'î 65, 133, 183, 295, 412, 447, 539, 586, 615, 638, 658, 744
Rib'î b. Hırâş 65, 133, 295, 412, 447
Rib'î b. Şihâb 744
Rifâa 217, 218, 219, 638, 721, 725
Rifâ'a b. Abdülmünzir 300
Rifâa b. Lüey 725
Rifâa b. Mürre 638
Rifâî 81
Riyâh 113, 216, 217, 225, 286, 303, 305, 306, 430, 469, 470, 477, 493, 526, 698, 709, 726, 823
Riyâh b. Abdullah 225, 286, 469, 470, 477
Riyâh b. Yakaza 306
Riyâh el-Muğterif 303, 526
Rukâd b. Münzir 815
Rukayye bt. Abdülvâhid 496
Rukayye bt. Ömer 473
Rukayye bt. Resûlullah 125
Rum 186, 209, 255, 304, 323, 429, 489, 618, 703
Rumâtü'l-Hadak 608
Rükkâd b. Ebâk 622
Rüknü Yemânî 218
Rüşd b. Hâris 597
Rüveybe b. Dab 616
Rüveyse 22
Rüveyşid es-Sekafî 323

S-Ş

Sa'b b. Cessâme 552
Sa'b b. Milkân 733, 739
Sa'be bt. Abdullah b. İmâd el-Hadramî 120
Sa'be bt. Talha 147
Sabîh b. Kâhil 699, 709
Sâbit 20, 42, 65, 70, 73, 82, 84, 85, 90, 92, 172, 176, 179, 181, 243, 245, 269, 276, 294, 298, 310, 344, 346, 394, 404, 408, 411, 447, 493, 495, 526, 531, 534, 537, 554, 562, 598, 613, 615, 646, 667, 678, 698, 707, 709, 790, 820
Sâbit b. Akram 613
Sâbit b. Haccâc 534
Sâbit el-Bünânî 70, 85, 394, 408, 411, 447, 537, 790
Sabre b. Hureym 652
Sa'd 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 82, 83, 87, 90, 93, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 116, 117, 118, 120, 122, 123, 124, 126, 128, 130, 131, 132, 133, 135, 139, 147, 158, 159, 160, 166, 171, 172, 173, 175, 181, 183, 211, 214, 218, 220, 226, 227, 228, 234, 237, 238, 240, 243, 244, 245, 249, 258, 259, 260, 261, 269, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 285, 286, 289, 291, 292, 293, 295, 297, 298, 299, 300, 303, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 317, 319, 322, 323, 325, 327, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 361, 362, 363, 364, 368, 369, 376, 377, 379, 382, 384, 385, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411,

412, 415, 417, 418, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 429, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 464, 467, 468, 469, 470, 472, 473, 477, 479, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 502, 503, 504, 505, 506, 511, 512, 513, 526, 535, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 546, 547, 548, 560, 561, 564, 567, 584, 585, 586, 587, 598, 601, 605, 607, 608, 609, 610, 623, 624, 628, 634, 635, 638, 639, 640, 643, 644, 645, 646, 649, 651, 656, 657, 658, 660, 661, 663, 664, 665, 667, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 688, 697, 699, 700, 704, 708, 709, 711, 713, 714, 715, 723, 724, 725, 729, 730, 732, 740, 743, 745, 759, 769, 770, 772, 776, 778, 780, 801, 802, 803, 804, 805, 809, 812, 816, 819, 820, 823, 824, 829, 831, 832, 833, 834, 835
Sadaka b. Hâlid el-Kureşî 72
Sadaka b. Ubeydullah el-Mâzinî 373
Sa'd b. Addâ 778
Sa'd b. Âize 607
Sa'd b. Âmir 564, 778
Sa'd b. Amr 504, 512, 526, 645
Sa'd b. Avf 548, 598, 713
Sa'd b. Beşîr 443
Sa'd b. Cumah 269, 270, 272
Sa'd b. Dabbe 610, 804, 819, 820, 823, 829, 832, 833
Sa'd b. Dîl 567
Sa'd b. Ebû Seleme 377
Sa'd b. Ebû Serh 494, 495, 502
Sa'd b. Ebû Vakkâs 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 46, 48, 53, 54, 71, 106, 130, 211, 220, 243, 259, 261, 293, 310, 323, 327, 340, 362, 368, 369, 385, 417, 419, 435, 467, 469, 484, 506, 541, 646
Sa'd b. Hâris 503, 505, 610, 628, 634, 656
Sa'd b. Hüzeyme 740
Sa'd b. İbrâhim 24, 45, 48, 53, 54, 244, 297, 312, 376
Sa'd b. İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf 45
Sa'd b. Leys 547, 560, 561
Sa'd b. Lüey 506
Sa'd b. Mâlik 24, 31, 36, 467, 639, 643, 780
Sa'd b. Muâz 126, 500
Sa'd b. Muâz el-Ensârî 126, 500
Sa'd b. Rebî 42, 218
Sa'd b. Saîd 72
Sa'd b. Sa'lebe 609, 634, 635, 638, 639, 658
Sa'd b. Sehm 175, 272, 275, 276, 277, 483
Sa'd b. Temîm 740
Sa'd b. Teym 60, 61, 105, 120, 158, 159, 160, 166, 171, 172, 173, 274, 286, 511
Sa'd b. Ubeyde 504, 740
Sa'd b. Yeysağ 607
Sa'd b. Zeydümenât 639, 809
Sa'd b. Zühl 725
Sa'd b. Zürâre 124
Saddâd b. Abdullah 286
Saddâd b. Ubeydullah b. Kurt 470
Sa'd el-Karaz 87
Sadûk bt. Sa'd 610
Safâ 220, 287, 290, 604
Safer 212, 280, 324, 602
Safiyye bt. Ebû Ubeyd 127, 397, 455
Safiyye bt. Ebû Ubeyd es-Sekafî 455
Safiyye bt. Hazn 209
Safiyye bt. Hir 722
Safiyye bt. Kayn 712
Safiyye bt. Rebîa b. Abdüşems 235
Safka günü 819
Safrâü'l-Gamîm 552
Safvân b. Beydâ 542
Safvân b. Sabbâh 821, 831
Safvân b. Ümeyye 250, 251, 252, 253,

254, 256, 331, 479, 491
Safvân b. Ümeyye b. Halef el-Cumahî 331
Sahhâr b. Kays 618
Sahhâr b. Nevfel 621
Sâhile b. Kâhil 664
Sahr 61, 63, 106, 171, 172, 186, 508, 529, 567, 568, 580, 616, 617, 640, 658, 697, 698, 701, 703, 704, 705, 706, 707, 714
Sahra 175, 187, 209, 427, 554
Sahra bt. Hâris b. Abdullah 175
Sahr b. Amr 61, 106, 171, 172, 508, 616
Sahr b. Habîb 698
Sahrü'l-Gay 697, 698, 708
Sâib 26, 28, 59, 61, 76, 130, 217, 218, 219, 246, 248, 258, 259, 260, 267, 276, 279, 330, 351, 356, 361, 381, 382, 386, 401, 402, 404, 470, 545, 713
Sâib b. Ebü's-Sâib 217, 218, 219
Sâib b. Hâris 276
Sâib b. Osman b. Maz'ûn 267
Sâib b. Uveymir 246, 248
Sâib b. Uveymir b. Âiz b. İmrân 246
Sâib b. Yezîd 26, 59, 130, 351, 356, 381, 382, 386, 401, 402, 404
Saîd 20, 23, 26, 27, 33, 38, 39, 44, 50, 55, 68, 71, 72, 74, 75, 76, 84, 85, 90, 93, 94, 97, 99, 100, 101, 116, 124, 125, 126, 131, 141, 147, 165, 175, 180, 181, 198, 204, 208, 221, 222, 224, 225, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 254, 259, 270, 271, 272, 276, 278, 279, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 299, 307, 312, 313, 316, 319, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 349, 350, 353, 355, 357, 362, 366, 386, 393, 394, 408, 409, 413, 423, 428, 433, 434, 439, 440, 443, 444, 446, 448, 456, 457, 460, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 479, 487, 492, 493, 495, 505, 509, 510, 516, 523, 532, 533, 535, 537, 538, 540, 541, 550, 554, 561, 562, 613, 624, 641, 646, 652, 663, 666, 676, 677, 678, 681, 688, 690, 730, 739, 746, 747, 749, 751, 753, 754, 757, 759, 760, 767, 779, 784, 800, 810
Saîd b. Abdurrahman b. Abdullah b. Cemîl 272
Saîd b. Abdülazîz et-Tenûhî 245
Saîd b. Abdülkerîm 463
Saîd b. Âmir 270, 299, 540
Saîd b. Âmir b. Huzeym 270
Saîd b. Amr b. Ca'de 248
Saîd b. Amr b. Saîd b. Âs 409
Saîd b. Âs 38, 55, 147, 175, 181, 198, 225, 409, 457, 533, 550, 562, 779
Saîd b. Âs b. Saîd b. Âs 38, 550, 779
Saîd b. Cübeyr 222, 292
Saîd b. Ebû Ar'ara 44
Saîd b. Ebû Arûbe 99, 537, 538, 677
Saîd b. Ebû İmrân 393
Saîd b. Ebû Sadaka 75
Saîd b. Hâlid 85, 487, 509
Saîd b. Hâris 276, 554
Saîd b. Hureys 221, 510
Saîd b. İyâs 357
Saîd b. Katâde 131
Saîd b. Kays 541
Saîd b. Mansûr 126, 341, 394
Saîd b. Merzubân Ebû Sa'd el-Bakkâl 409
Saîd b. Muhammed es-Sekafî 68
Saîd b. Müseyyeb 20, 44, 50, 76, 93, 97, 99, 100, 101, 165, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 254, 259, 279, 289, 299, 339, 340, 342, 344, 413, 428, 434, 443, 444, 464, 465, 516, 646
Saîd b. Osman 141, 208, 247, 313
Saîd b. Osman b. Affân 141, 247
Saîd b. Sa'd 175, 272, 278
Saîd b. Sehm 126, 175, 204, 272, 278, 279, 283, 284, 285, 493
Saîd b. Silm el-Bâhilî 116
Saîd b. Süleyman 84, 93, 355, 535

Saîd b. Süleyman Sa'deveyh 84, 355, 535
Saîd b. Yerbû 235
Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl 124, 286, 362, 444, 465, 467, 468, 469
Sâ'ide b. Aclân 705
Sâ'ide b. Cüeyye 699
Sâ'ide b. Ka'b 733, 734
Saîd el-Cerîrî 408
Saîd el-Cüreyrî 319
Saik b. Hazn 316
Sak'ab 176, 209
Sakîf 19, 182, 251, 327, 388, 463, 524, 549, 596, 808, 814
Sakr b. Abdullah 139
Sa'lebe b. Âmir 744
Sa'lebe b. Dûdân 547, 609, 629, 634, 639, 645, 656, 657, 712
Sa'lebe b. Hâris 508, 601, 602
Sa'lebe b. Mâlik 599, 739, 742
Sa'lebe b. Rebîa 637, 733, 739
Sa'lebe b. Sa'd 610, 714, 820, 824
Sa'lebe b. Sevr 770, 777
Sa'lebe b. Süleym 781
Sa'lebe b. Vâil 713
Sa'lebe b. Züeyb 778, 779, 780, 805, 817, 818, 823
Sa'lebiyye 247, 517, 609, 656
Sâlih 24, 25, 28, 33, 34, 36, 41, 42, 44, 49, 54, 59, 61, 63, 65, 70, 77, 78, 81, 82, 87, 92, 98, 99, 100, 113, 121, 122, 123, 126, 130, 135, 143, 173, 183, 193, 222, 223, 224, 227, 273, 283, 297, 301, 302, 303, 310, 312, 313, 321, 326, 328, 332, 350, 363, 366, 382, 423, 424, 434, 444, 454, 467, 473, 514, 516, 526, 537, 541, 545, 562, 573, 575, 585, 589, 601, 602, 603, 667, 668, 682, 685, 756, 757, 763, 764, 783, 812, 829
Sâlih b. Ebû Hassân 99
Sâlih b. Ebü'l-Hassân 444
Sâlih b. Hassân 143, 183
Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahman b. Avf 49, 54
Sâlih b. Keysân 59, 297, 301, 303, 310, 350, 423, 424, 434
Sâlih b. Muhammed 70, 173
Sâlih b. Musa 126
Sâlih b. Rüstem 87
Sâlih b. Sa'd 36
Sâlih b. Talha 135
Sâlih b. Yezîd 33, 444
Sâlim 29, 34, 52, 58, 293, 295, 303, 313, 344, 362, 382, 414, 423, 424, 426, 430, 442, 445, 455, 456, 458, 459, 461, 464, 504, 534, 615, 616, 634, 645, 666, 710, 716, 755, 818, 823
Sâlim b. Abd 716
Salim b. Abdullah 339
Sâlim b. Abdullah 293, 303, 424, 430, 442, 455, 456, 458, 459, 464, 823
Sâlim b. Abdullah b. Ömer 303, 455, 456, 458, 459
Sâlim b. Ebü'l-Ca'd 414
Sâlim b. Vâbisa 634
Sâlim Ebü'n-Nadr 29
Sâlim el-Murâdî 445
Salt b. Behrâm 310
Sâme b. Lüey 502, 505
Sâmit b. Efkam 621, 622
Sammâ bt. Saîd 493
Sâriye b. Züneym 568, 701
Sayfî b. Hişâm b. Abdümenâf b. Kusay 20
Sebîr 274, 639
Sehl b. Amr 487
Sehl b. Beydâ 33, 542
Sehle bt. Âsım 52
Sehle bt. Süheyl b. Amr 52
Sehm 126, 175, 204, 221, 249, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 283, 284, 285, 313, 470, 483, 493, 505, 520, 551, 556, 634, 697, 699, 703, 708, 740, 771, 772, 819
Sehm b. Amr 175, 272
Sehm b. Mincâb 819
Sekrân b. Amr 488
Sel 336, 337, 338
Selâme b. Hâris 643

Selâm el-Horasanî 668
Seleme b. Abdullah b. Ömer b. Ebû Seleme 226, 227
Seleme b. Abdullah b. Velîd 210
Seleme b. Amr 710, 811
Seleme b. Hişâm 179, 188, 190
Seleme b. Hişâm b. Muğîre 188
Seleme b. Muhabbak 706
Seleme b. Muharribe 203
Seleme b. Râşid 832
Seleme b. Sakr ed-Dabbî 311
Seleme b. Seken 507
Seleme b. Süleyman 128
Selît b. Amr 488
Selît b. Selît 488
Sellâme 154, 158
Selm 54, 240, 789, 811, 827
Selmâ 35, 36, 61, 500, 503, 526, 531, 533, 540, 547, 559, 580, 609, 610, 639, 640, 712, 713, 805
Selmâ bt. Ahab 526
Selmâ bt. Âmir 540
Selmâ bt. Hafsa 36
Selmâ bt. Hâris 547, 580, 713
Selmâ bt. Mâlik 609, 610, 639, 712
Selmâ bt. Nehd 712
Selmâ bt. Teym 503, 533
Selmâ bt. Umeys 559
Selmâ bt. Vâil 805
Selmâ bt. Zem'a 500
Selmân 28, 32, 33, 87, 271, 272, 292, 361, 523, 828
Selmân b. Âmir 828
Selmân el-Fârisî 28, 32
Selm b. Kuteybe 789, 811, 827
Selsele 517
Selûl b. Muâviye 823
Sem'ân b. Hübeyre 627
Semâve 109
Semherî el-Uklî 247
Semherî el-Ukulî 718
Semherî -Lıss- b. Üveys 717
Semmâk b. Mahreme 653
Semûd 144, 700, 757
Semüre b. Cündeb 271, 351, 388
Semüre b. Mi'yer 271
Ser' 324
Serât 129, 424, 525
Serğ 539
Serî b. Abdurrahman b. Uveym b. Sâ'ide el-Ensârî 56
Serî b. Yahya 458
Servü Sühaym 204
Sevâd 21, 323, 367, 512, 555
Sevâd b. Vâile 512
Sevb b. Sahme 655, 656
Sevb b. Tülde 634
Sevdâ bt. Zühre 524
Sevde b. Sa'd 504
Sevde bt. Zem'a 37, 484, 490
Sevr 69, 554, 616, 707, 712, 744, 752, 757, 759, 770, 775, 776, 777
Sevr b. Abdümenât 712, 744, 759
Sevr b. Hüzme 770, 775, 776, 777
Sevrî 65, 67, 87, 102, 224, 328, 378, 396, 402, 406, 438, 460, 587, 662, 677, 745, 748, 751, 755, 756, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 766, 768, 770, 832
Sevvâr b. Zehdem el-Cermî 165
Seyf b. Ebû Süleym 99
Seyhâ 191
Seyyâle 467
Seyyâr b. Nizâr 174, 501
Seyyâr b. Râfi' 564
Seyyid b. Mâlik 805, 817, 819
Sıffîn 19, 37, 38, 216, 283, 294, 457, 463, 553, 571, 572, 581, 604, 642, 655, 724, 778
Sıffîn günü 37, 553, 604
Sibâ b. Urfuta 592, 593
Sicistan 149, 153, 165, 743
Simâk b. Harb 30, 39, 406, 514
Sinâm 52
Sinân b. Ebû Sinân 579, 649, 650
Sinân b. Ma'şer 639
Sinân b. Meşnû 777
Sinân b. Seleme 706
Sind 660, 767, 830, 833
Sirbâlü'l-Mevt b. Zühre 563

Subayha b. Hâris b. Cübeyle 171
Subey'a bt. Ehab 274
Subey'a bt. Lâhib en-Nasriyye 171
Subeyğ b. Dîl 567
Subh b. Mâzin 772
Subh b. Zühl 817
Su'dâ 122, 130, 135, 152, 160, 161, 174, 182, 202, 210
Su'dâ bt. Avf 122, 135, 182, 210
Su'dâ bt. Avf b. Hârice b. Sinân b. Ebû Hârise el-Mürrî 135
Su'dâ bt. Avf b. Hârice b. Sinân el-Mürrî 182, 210
Su'dâ bt. Avîc 160
Su'dâ bt. Vehb b. Teym 174
Suhaym b. Hafs 262, 302, 386
Suhayr b. Ebü'l-Cehm 477, 478, 479
Suheyb b. Sinân 292
Sukayr b. Hâris 553
Sukyâ 156, 266
Sunh 78, 79
Surad b. Cemre 829
Sûrân 199, 200
Suraym b. Sa'd 804
Surrak 388
Sûs 148
Sübey b. Amr 532
Sübey b. Hatîm 810
Süddî 87
Süfyân 19, 22, 24, 27, 29, 38, 40, 58, 65, 67, 74, 76, 81, 82, 85, 87, 90, 97, 102, 118, 122, 123, 128, 129, 142, 163, 165, 167, 168, 169, 179, 182, 185, 187, 205, 207, 209, 215, 222, 223, 224, 225, 228, 229, 230, 237, 244, 251, 255, 261, 268, 291, 303, 304, 308, 316, 325, 328, 329, 332, 339, 341, 343, 347, 360, 362, 378, 382, 385, 391, 393, 394, 396, 401, 405, 406, 408, 437, 438, 442, 445, 447, 458, 460, 477, 490, 491, 495, 496, 499, 505, 509, 511, 517, 532, 537, 540, 542, 557, 563, 571, 581, 583, 584, 602, 629, 630, 642, 645, 647, 662, 668, 669, 670, 672, 676, 677, 680, 684, 685, 689, 699, 700, 706, 710, 721, 728, 729, 731, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 776, 803, 817, 819, 823, 832
Süfyân b. Abdülesed 229, 230, 268
Süfyân b. Avf el-Gâmidî 215
Süfyân b. Ebü'l-Avcâ 362
Süfyân b. Harb 85, 185, 215, 251, 647, 699
Süfyân b. Hüseyn 82
Süfyân b. Ma'mer b. Habîb 268
Süfyân b. Mürre 700
Süfyân b. Saîd 224, 759, 760
Süfyân b. Ubeyd 584, 602
Süfyân b. Uyeyne 19, 27, 58, 76, 81, 90, 97, 122, 123, 128, 129, 142, 167, 169, 222, 237, 244, 347, 362, 382, 401, 405, 445, 537, 542, 670, 729, 760
Süfyân es-Sevrî 65, 67, 87, 102, 224, 328, 378, 396, 406, 438, 460, 662, 677, 748, 756, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 768, 770, 832
Sühayle bt. Anbes b. Vehbân el-Cumahî 258
Sühayle bt. Ühbân 267
Süheyl 33, 36, 52, 53, 56, 80, 81, 97, 180, 182, 184, 280, 282, 384, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 492, 495, 502, 508, 537, 539, 541, 542, 551, 689
Süheyl b. Abdurrahman 36, 53, 56
Süheyl b. Abdurrahman b. Avf 36
Süheyl b. Amr 52, 80, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 492, 551
Süheyl b. Beydâ 33, 97, 541, 542
Süheyl b. Ebû Sâlih 81, 537
Süheyl Ebu'l-Ebyad 184
Sükeyne bt. Hüseyn 53
Süleyman 26, 45, 74, 77, 83, 84, 93, 103, 110, 113, 120, 128, 135, 137, 140, 151, 157, 170, 171, 187, 198,

212, 213, 237, 242, 245, 253, 286, 298, 311, 316, 317, 321, 340, 343, 344, 349, 355, 361, 363, 374, 376, 386, 401, 403, 404, 406, 407, 408, 410, 413, 429, 439, 445, 447, 476, 477, 480, 481, 487, 492, 499, 516, 535, 537, 539, 540, 541, 553, 567, 578, 584, 586, 588, 605, 658, 660, 667, 668, 669, 683, 730, 780, 797, 800, 815
Süleyman b. Abdullah b. Uveymir el-Eslemî 403
Süleyman b. Abdülmelik 113, 198, 253, 487, 567, 605, 683
Süleyman b. Ali 110, 157, 187, 476
Süleyman b. Bilâl 103, 298, 410, 537, 539
Süleyman b. Davud 74, 311, 316, 343, 386, 413, 439
Süleyman b. Davud Ebü'r-Rebî ez-Zehrânî 343
Süleyman b. Davud el-Hâşimî 311
Süleyman b. Ebû Hasme b. Huzâfe 477
Süleyman b. Ebü'l-Cehm 480, 481
Süleyman b. Erkam 376
Süleyman b. Harb 317, 406
Süleyman b. Mersed 780
Süleyman b. Muğîre 26, 77, 84, 316, 355, 408, 537, 586, 588
Süleyman b. Mutî 476
Süleyman b. Yesâr 170, 171, 237, 242, 245, 298, 404, 429, 516
Süleyman b. Yesâr el-Fakîh 171
Süleym b. Evs 781
Sülmâ b. Abd 709
Sümâle 154, 155, 700
Sümâme b. Abd 643
Sümân b. Reşîd 504
Sümey'a 200
Sümeyye 92, 388, 389
Sürâka b. Mâlik 594, 595
Süreyc b. Numân 28
Süreyc b. Yunus 84, 314, 349, 407, 428, 451
Süreyc b. Yûnus 499, 667
Süreyya 194, 195
Süreyyâ 56, 112, 195
Süvâe b. Hâris 639, 644
Süvâe b. Sa'd 643
Süveybe 227
Süveyd b. Amr 775
Süveyd b. Gafele 99
Sü'vum bt. Hâris 805
Şa'bî 23, 30, 32, 62, 67, 68, 81, 88, 103, 126, 139, 142, 143, 223, 244, 246, 296, 302, 312, 313, 321, 326, 327, 328, 329, 349, 359, 360, 362, 368, 370, 374, 376, 377, 378, 391, 399, 402, 431, 434, 453, 464, 652, 669, 754, 755, 760
Şa'bu Cebele 731
Şair İbn Herme 543
Şair Ümeyye b. Hursân 563
Şakıra b. Rebîa 822
Şakîk 74, 296, 401, 520, 521, 531, 600, 645, 655, 661, 665, 668, 671, 760, 826, 835
Şakîk b. Seleme 655
Şakîk b. Selîk 645
Şakîk b. Yesâr b. Nümeyr 401
Şam 19, 31, 37, 40, 47, 55, 56, 58, 67, 69, 87, 107, 109, 110, 117, 118, 124, 125, 150, 171, 180, 181, 188, 189, 199, 202, 203, 204, 213, 214, 220, 229, 262, 276, 284, 301, 311, 315, 323, 324, 325, 326, 329, 337, 354, 360, 377, 385, 411, 415, 437, 448, 466, 475, 477, 484, 498, 501, 502, 505, 512, 522, 523, 532, 534, 537, 538, 539, 540, 560, 562, 587, 588, 595, 609, 613, 651, 769, 782, 817, 819
Şebâbe 69, 70, 90, 334, 605, 747, 805
Şebâbe b. Sevvâr 70, 90, 334, 747
Şebîb el-Hâricî 138, 630
Şeceb b. Gâlib 607
Şeddâd b. Esved 556, 557
Şeddâd b. Hâd 559, 671
Şehr b. Havşeb 445, 538, 587
Şemh b. Fâr 664

Şemh b. Muhârib 512, 527
Şemir 224, 296, 648, 662
Şemir Zü'l-Cevşen 224
Şemmâh 413, 550, 714, 731
Şemmâh b. Dırâr 550
Şemmâs b. Osman 235
Şenûk b. Mürre b. Abdümenât b. Kinâne b. Huzeyme 272
Şenzîr b. Mürre 594
Şerîd 118, 235, 305, 306, 508, 616
Şerîd b. Riyâh b. Yakaza b. Usayye b. Haffâf 306
Şerîf b. Amr 531
Şerîk 29, 69, 99, 224, 356, 475, 501, 510, 515, 567, 646, 661, 662, 669, 674, 678, 728, 763, 764, 768, 770, 835
Şerşîr 473
Şevvâl 227, 602
Şeybân b. Ebû Şeybe 91, 316, 320, 513, 536
Şeybân b. Ebû Şeybe el-Âcurrî 320, 513
Şeybân b. Ebû Şeybe el-Übüllî 91, 316
Şeybân b. Ferrûh el-Âcurrî 76, 369, 393, 431
Şeybân b. Hulme 781
Şeybân b. Muhârib 60, 285, 482, 503, 511, 512, 523, 524
Şeybân b. Sa'lebe 506, 511, 770, 817
Şeybân b. Şihâb 739, 742, 744
Şeybân el-Âcurrî 353, 373, 422
Şeybe b. Mâlik 497
Şeybe b. Rebîa 52
Şeyh b. Umeyre 504, 621
Şeyyitayn günü 834
Şibl b. Ma'bed b. Ubeyd el-Becelî 388
Şibl b. Ma'bed el-Becelî 149, 388
Şifâ bt. Abdullah 344, 477
Şifâ bt. Avf b. Abdülhâris 41
Şihâb b. Abdullah b. Hâris b. Zühre 35, 56
Şihâb b. Cemre 313
Şihâb b. Hilâl 739
Şiî 278, 571, 639
Şirhâf b. Müsellem 817
Şu'ayb b. Harb 64, 67, 71, 78, 92, 95, 294, 298, 357, 374, 467, 660, 673, 754, 762, 763
Şu'ayb b. Muhammed 283, 284
Şu'ayb b. Şu'ayb 284
Şu'ayb b. Talha 82, 102, 114
Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekr 82, 102
Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Ebû Bekr 114
Şu'be 26, 28, 29, 39, 43, 48, 54, 68, 69, 71, 73, 88, 213, 243, 296, 297, 322, 323, 325, 326, 355, 357, 359, 367, 376, 377, 388, 400, 406, 407, 410, 414, 415, 416, 420, 424, 425, 426, 428, 430, 431, 440, 442, 446, 450, 451, 467, 469, 489, 516, 534, 537, 671, 672, 675, 679, 724, 740, 757, 758
Şu'be b. Haccâc 26, 48, 213
Şuteyr b. Hâlid 631, 656, 657, 808
Şuteyr b. İnebe 808
Şuveys el-Adevî 743
Şübeyl el-Yahsubî 340
Şücâ 25, 67, 96, 175, 176, 401, 515, 548, 557, 558, 648, 668, 677
Şücâ' b. Âmir 548, 557
Şücâ b. Mahled el-Fellâs 25, 67
Şücâ' b. Muhalled 515
Şücâ' b. Vehb 648
Şücâ b. Velîd el-Fellâs 96
Şürahbîl b. Hasene 21, 268
Şürahbîl b. Sa'd 63
Şürahbîl b. Sımt el-Kindî 30
Şüreyh 24, 135, 379, 496, 523, 638, 639, 777
Şüreyh b. Damura 777
Şüreyh b. Evfâ el-Absî 135
Şüreyh b. Umeyre 638
Şüreyh b. Yunus 24
Şüyeym b. Kays b. Hâlid b. Abdümenâf 171

T

Tâbiha b. İlyâs 712
Tâbihâ b. Lihyân 703
Tağlib b. Vâil 803, 804
Tahmur bt. Kusay 236, 248
Tahmur bt. Kusay b. Kilâb b. Mürre 236
Tâif 63, 112, 114, 178, 194, 195, 199, 206, 208, 247, 250, 276, 283, 284, 525, 595
Takıyye b. Haddân 637
Talha 25, 51, 60, 69, 71, 78, 82, 101, 102, 103, 110, 112, 114, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 166, 189, 193, 195, 196, 197, 220, 226, 290, 304, 305, 324, 327, 332, 341, 346, 400, 408, 414, 417, 418, 419, 421, 422, 424, 441, 443, 447, 450, 467, 480, 535, 565, 569, 647, 657, 675, 742, 746, 776
Talha b. Abdullah 51, 82, 102, 110, 112, 114, 154, 565
Talha b. Abdullah b. Abdurrahman 82, 102, 110, 112
Talha b. Abdullah b. Avf b. Abduavf 51
Talha b. İsa b. İsa b. Talha b. Ubeydullah 140
Talha b. İyâs 742
Talha b. Muhammed b. Saîd b. Müseyyeb 443
Talha b. Ömer 137, 153, 154, 155, 156, 157, 195
Talha b. Ömer b. Ubeydullah 137, 154, 155, 156, 157, 195
Talha b. Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer et-Teymî 195
Talha b. Ubeydullah 69, 101, 110, 117, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 137, 138, 140, 141, 149, 159, 196, 419, 480, 647
Talha b. Yahya 122, 140
Talhatü't-Talahât el-Huzâî 195
Tammâh b. Kays 618
Târık b. Murakki 598
Târık b. Şihâb 296, 445
Tarîf b. Amr 610
Tarîf b. Umeyre 530
Tavîle bt. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey 60
Tay 135, 222, 247, 472, 602, 624, 629, 718, 772, 804, 809, 816
Taysele 451
Tebâle 204
Tebûk 44, 74, 204, 324
Temîm 53, 131, 159, 173, 175, 224, 264, 276, 286, 430, 451, 470, 502, 514, 517, 524, 530, 547, 564, 580, 581, 606, 610, 614, 627, 629, 637, 640, 644, 663, 664, 697, 699, 700, 703, 705, 708, 709, 712, 713, 719, 734, 740, 744, 760, 768, 769, 781, 808, 809, 810, 814, 816, 817, 826, 834, 835
Temîm b. Abdullah 286, 470
Temîm b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh 470
Temîm b. Hâris 276
Temîm b. Nasr 581
Temîm b. Nezîr 744
Temîm b. Sa'd 663, 664, 697, 699, 700, 709
Temîm b. Tarafe 514
Temlik bt. Neha 712
Temlik bt. Teym 733
Ten'îm 226
Tevbe el-Anberî 451
Tev'eme 363
Teym 60, 61, 105, 111, 120, 129, 137, 146, 147, 151, 158, 159, 160, 162, 163, 166, 171, 172, 173, 174, 185, 186, 230, 249, 274, 285, 286, 489, 495, 503, 504, 505, 506, 508, 509, 511, 520, 524, 527, 530, 533, 551, 594, 597, 699, 712, 719, 720, 721, 722, 725, 727, 730, 731, 732, 733, 739, 740, 805, 817
Teym b. Abdümenât 720, 725
Teym b. Gâlib 508, 733

Teym b. Habîb 524, 527
Teym b. Hâris 505, 506
Teym b. Mâlik 805
Teym b. Müdlic 495
Teym b. Mürre 60, 61, 111, 120, 146, 147, 151, 158, 160, 166, 171, 173, 174, 274, 286, 511, 520
Teym b. Zühl 817
Teymullah b. Sa'lebe 809, 832
Teymü'l-Edrem 235, 520
Teymü'l-Edrem b. Gâlib 520
Teymüllât b. Mâlik 828
Tihâme 190, 208, 385, 570, 597, 635
Tu'ayme b. Adî 542, 708
Tubba 274
Tufeyl b. Hâlid 590
Tufeyl b. Mâlik 807
Tulekâ 437
Tuleyb b. Umeyr 293
Tuleyha b. Huveylid 613, 629, 649, 651
Tumâdır bt. Zühre b. Kilâb 272
Tu'me b. Gaylân 360
Tümâdır bt. Asbağ 49, 53
Tümâdır bt. Asbağ el-Kelbî 53
Tümâdır bt. Zeyd 547
Tümebbe 719
Türbe 632

U-Ü

Ubâd b. Mansûr 504
Ubâde b. Kurs 566
Ubâde b. Sa'd 713
Ubeyd b. Gâdire 726
Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm 175, 230
Ubeyd b. Sa'lebe 561, 637
Ubeyd b. Teyyihân 609
Ubeyd b. Umeyr 41, 353, 354, 409
Ubeyde b. Habîb 740
Ubeyde b. Hâris 504, 581
Ubeyde b. Hüzeyme 740
Ubeyde b. Mu'attib 835
Ubeyd Kâsım b. Sellâm 87, 297, 310, 328, 534, 536, 586, 771
Ubeydullah b. Abbas 155, 284, 379, 448, 501
Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib 155, 284, 501
Ubeydullah b. Abdullah 55, 56, 71, 127, 256, 455, 459, 460, 634, 670, 676, 679, 696
Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe 55, 71, 127, 670, 676, 679, 696
Ubeydullah b. Abdullah b. Übey 256
Ubeydullah b. Abdurrahman 182, 460
Ubeydullah b. Avn 159, 361
Ubeydullah b. Avn b. Mâlikü'd-Dâr 361
Ubeydullah b. Cahş 647, 648
Ubeydullah b. Ebû Müleyke 50, 165, 166
Ubeydullah b. Ebû Müleyke b. Abdullah b. Cüd'ân 50
Ubeydullah b. Ebû Seleme b. Ubeydullah b. Abdullah 460
Ubeydullah b. Erkam 220
Ubeydullah b. Hâlid b. Avn 159
Ubeydullah b. İbrâhim 325
Ubeydullah b. İshak b. Talha 141
Ubeydullah b. Kays 496, 497
Ubeydullah b. Ma'mer 112, 137, 138, 142, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 157, 158, 195, 196, 197
Ubeydullah b. Muâz b. Muâz 25, 359
Ubeydullah b. Muâz el-Anberî 414, 451
Ubeydullah b. Musa 127, 329, 353, 360, 405, 407, 420, 432
Ubeydullah b. Mûsâ 516, 667, 670, 676, 750, 758, 766
Ubeydullah b. Ömer 58, 83, 149, 298, 330, 331, 354, 364, 381, 382, 395, 398, 400, 413, 429, 431, 434, 435, 436, 442, 450, 451, 455, 457, 458, 463, 468, 469, 473
Ubeydullah b. Ömer b. Musa b. Ubeydullah b. Ma'mer 149
Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî 413
Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî 330
Ubeydullah b. Riyâh 216
Ubeydullah b. Sâbit el-Bünânî 394
Ubeydullah b. Süfyân b. Abdülesed 229
Ubeydullah b. Ubeydullah 148, 154

Ubeydullah b. Ubeydullah b. Ma'mer 148
Ubeydullah b. Ubeydullah Ebû Muâz 148
Ubeydullah b. Utbe 682, 696
Ubeydullah b. Ziyâd 50, 153, 255, 570, 573, 627, 630, 759, 777, 815
Uhayha b. Halef 256
Uhaymis b. Gıfâr 584, 590
Uhayze 35, 118
Uhud 24, 37, 40, 74, 125, 126, 127, 128, 130, 187, 189, 206, 227, 235, 255, 257, 269, 300, 304, 437, 460, 462, 467, 470, 471, 485, 488, 494, 497, 526, 533, 535, 557, 582, 585, 591, 598, 609, 646, 647, 648, 649, 650, 670, 673
Ukâbe b. Amr 803
Ukayde b. Vehb 507
Ukayl b. Ca'de 718
Ukaym b. Zühl 503
Ukaysır 644, 645
Ukayş b. Abd 716
Ukâz 162, 177, 406, 510, 524, 551, 552, 590, 625, 806
Ukbe b. Abdullah el-Asam 317
Ukbe b. Âmir 100
Ukbe b. Ce'ûne 509
Ukbe b. Ebû Mu'ayt 41, 52, 185, 497, 604, 605, 664
Ukbe b. Evs 67
Ukbe b. Hübeyre 627
Ukbe b. Ka'b 774
Ukbe b. Mürted 634
Ukbe b. Nâfi' 532, 533
Ukbe b. Vehb 648
Ukeyşir 139, 141, 186
Ukeyşir el-Esedî 141
Ukkâşe b. Mihsan 613, 649, 651
Uleyb 211
Umân 264, 280, 281, 733, 815
Umâre b. Akîl 619
Umâre b. Ka'ka' 752, 835
Umâre b. Mahşî 581
Umâre b. Ukbe 517
Umâre b. Ükeyme el-Leysî 565
Umâre b. Velîd 208, 209, 212, 329
Umâre b. Velîd b. Muğîre 212, 329
Umâre b. Ziyâd 817
Umâre el-Yahsubî 258
Umeyr b. Abdullah 707
Umeyr b. Cüd'ân 160
Umeyr b. Ebû Vakkâs 38
Umeyr b. Ehleb 831
Umeyr b. Evs 570
Umeyr b. Hâlid 741
Umeyr b. Hâris b. Şerîd 118
Umeyr b. İshak 77
Umeyr b. Kays 604
Umeyr b. Nasr 611
Umeyr b. Osman 158, 159
Umeyr b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre 158
Umeyr b. Riâb b. Mehşem b. Saîd 284
Umeyr b. Sa'd el-Ekber 36
Umeyr b. Sa'd el-Ensârî 270
Umeyr b. Vehb b. Halef 256
Umeyr b. Vehb el-Cumahî 250
Umeyre 174, 251, 504, 530, 533, 621, 638, 658, 663, 819
Umeyre b. Cuzâr 638
Umeyre bt. Mahzûm 174
Umeyre b. Yesribî 819
Umretü'l-Kaza 147
Um'rü'l-Büldân534
Urâm 273
Ureyc b. Bekir 547, 565
Ureyc b. Sa'd 270, 271, 272
Urfuta b. Tammâh 619
Urve 37, 41, 43, 48, 52, 53, 55, 69, 71, 81, 82, 89, 90, 91, 93, 96, 100, 101, 104, 106, 111, 242, 277, 308, 309, 331, 336, 343, 354, 377, 381, 421, 438, 444, 445, 455, 477, 554, 562, 567, 581, 582, 593, 622, 680, 700, 701, 756, 771
Urve b. Ebû Üsâse b. Abdüluzzâ b. Hursân 477
Urve b. Kays b. Huzâfe b. Sa'd 277
Urve b. Mürre 700

Urve b. Şüyeym 562
Urve b. Üzeyne 554
Urve b. Verd 331, 421
Urve b. Verd el-Absî 421
Urve b. Zübeyr 48, 55, 242, 455
Useyd b. Hâcir 816
Useyfî 330
Usfân 311
Utbe b. Cübeyre 436
Utbe b. Ebû Süfyân 182, 332, 495, 721, 731
Utbe b. Ebû Vakkâs 37, 38, 40, 427
Utbe b. Ferkad 320, 357, 374
Utbe b. Gazvân 388, 646
Utbe b. Mes'ûd 398, 681, 682, 696
Utbe b. Ömer b. Abdurrahman 184, 185
Utbe b. Rebîa 52, 110, 135, 205, 498, 509
Utbî 143, 145, 309
Uteyr b. Süheyl 56
Utvere b. Âmir 548
Uveyc b. Adî 285
Uveyf b. Adbat 570
Uveyf b. Rebîa 570
Uveym b. Sâ'ide 56, 300
Uveymir 105, 106, 246, 248, 345, 403, 501, 709
Uveymir b. Âiz 246, 248
Uveymir b. Sâib 248
Uyeyne b. Abdurrahman b. Cevşen 390
Uyeyne b. Hısn 332, 421, 422, 429, 613, 644
Übey b. Ebbâ 624
Übey b. Halef 126, 255, 256, 269
Übey b. Ka'b 73, 124, 349, 666, 667
Übülle 563, 707, 741, 743
Üd b. Tâbiha 712, 713, 733, 744, 770, 802, 803
Üdeyye b. Abd 775
Üdeyye b. Ka'b 775
Ühbân b. Huzâfe 268
Üheyb b. Abdümenâf 19, 20, 22
Üheyb b. Dabbe 482, 500, 533
Üheyb b. Hacvân 526
Üheyb b. Huzâfe 269
Ümâme bt. et-Tev'em 706
Ümeyme bt. Abdülhâris 219
Ümeyme bt. Abdülmuttalib 134, 646, 647
Ümeyme bt. Adî 493
Ümeyme bt. Büvey b. Milkân 249
Ümeyme bt. Ebû Süfyân 490
Ümeyme bt. Ganm 533
Ümeyme bt. Şukra 610
Ümeyye b. Abdullah 151, 159
Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd 159
Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf 274
Ümeyye b. Ebû Âiz 705
Ümeyye b. Ebü's-Salt 161, 281, 483, 546
Ümeyye b. Ebü's-Salt es-Sekafî 161, 281
Ümeyye b. Halef 49, 250, 251, 253, 254, 255, 275, 331, 381, 551
Ümeyye b. Halef b. Vehb 250
Ümeyye b. Halef el-Cumahî 49, 275, 331, 381
Ümeyye b. Hâlid 329
Ümeyye b. Kal 602
Ümeyye b. Milkân 739
Ümeyye b. Zarib 286, 531, 532, 541
Ümmü Abd bt. Abduvüd 664
Ümmü Abdullah 301
Ümmü Âmir bt. Amr b. Ka'b 35
Ümmü Amr b. Mükeddem 599
Ümmü Bekr bt. Misver 21, 45, 46, 344, 398
Ümmü Bekr bt. Misver b. Mahreme 45
Ümmü Cemîl bt. Mihcen 388
Ümmü Cemîle bt. Sâbit b. Ebü'l-Aklah 294
Ümmü Ebân bt. Utbe b. Rebîa 135
Ümmü Eymen 85, 445
Ümmü Ferve 101, 117
Ümmü Gaylân 525
Ümmü Habîb bt. Abbas b. 230
Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân 581, 647
Ümmü Hakîm bt. Hâris b. Hişâm 463
Ümmü Hakîm bt. Kârız 52
Ümmü Hakîm bt. Kâris 36
Ümmü Hâni bt. Ebû Tâlib 246

Ümmü Hârice el-Beceliyye 546
Ümmü Harmele bt. Hişâm 180
Ümmü Hazn Mâriyetü'l-Hümûm 236
Ümmü Hilâl bt. Rebî b. Mürey 36
Ümmü Huceyr 36
Ümmü Hureys 53
Ümmü İsa 457
Ümmü İshak 36, 126, 135
Ümmü İshak bt. Talha 135
Ümmü Kırfe el-Fezâriyye 246
Ümmü Külsûm 35, 41, 47, 52, 53, 54, 71, 90, 102, 105, 110, 117, 135, 137, 142, 146, 193, 293, 294, 432, 481, 490, 492
Ümmü Külsûm bt. Ali b. Ebû Tâlib 293
Ümmü Külsûm bt. Cervel b. Mâlik el-Huzâî 294
Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekr es-Sıddîk 110, 135
Ümmü Külsûm bt. Fadl b. Abbas 137
Ümmü Külsûm bt. Ukbe 52, 53, 54
Ümmü Külsûm bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt 52
Ümmü Külsûm bt. Zem'a 490
Ümmü Külsûm b. Utbe b. Rebîa b. Abdüşems 52
Ümmü'l-Hakem bt. Ebû Süfyân 540
Ümmü'l-Hakem es-Suğrâ 35
Ümmü'l-Hâris bt. Kasâme 135
Ümmü'l-Hasan bt. Zübeyr b. Avvâm 182
Ümmü'l-Hayr bt. Sahr 106
Ümmü'l-Hayr bt. Saîd b. Sehm 278
Ümmü'l-İyâl 156
Ümmü Manzûr 143, 144
Ümmü Mektûm 235, 498, 499
Ümmü Osman 153, 473
Ümmü Osman bt. Ubeydullah b. Ömer b. Hattâb 473
Ümmü Râfi bt. Âmir b. Küreyz 50
Ümmü Rûmân bt. Âmir 105
Ümmü Seleme 205, 210, 226, 227, 228, 234, 243, 457, 487, 539
Ümmü Seleme bt. Ebû Bekr b. Ubeydullah 457
Ümmü Seleme bt. Ya'kûb 210
Ümmü's-Sa'be 134
Ümmü Süfyân bt. Riyâh b. Abdullah b. Kurt 477
Ümmü Şerîk 501
Ümmü Şu'ayb bt. Muhammed 794
Ümmü Talk 393, 394, 422
Ümmü Umâre bt. Süfyân b. Abdullah es-Sekafî 458
Üneyf b. Cebele 820, 830
Üneys b. Mi'yer 272
Ürdün 117, 129, 145, 460
Üreyl b. Hâris 629
Üsâme b. Abdullah 496
Üsâme b. Hâris 699
Üsâme b. Mâlik 619, 623
Üsâme b. Nasr 610, 623, 627, 629
Üsâme b. Zeyd 49, 66, 69, 70, 87, 167, 208, 293, 306, 351, 395, 397, 404, 456, 460, 472, 483
Üsâme b. Zeyd b. Eslem 66, 70, 87, 293
Üsâme b. Zeyd b. Hârise 208, 483
Üsâme b. Zeyd el-Leysî 49, 306, 351
Üseyd b. Hudayr 94, 334
Üzeyhir 211, 246, 525

V

Vâbisa b. Hâlid 225
Vaddâh 108, 169, 264
Vaddâh el-Yemenî 169
Vaht 283, 284
Vâil 69, 71, 83, 84, 159, 180, 224, 255, 269, 279, 283, 284, 291, 325, 363, 377, 446, 504, 546, 551, 636, 642, 655, 666, 700, 713, 714, 717, 719, 741, 744, 745, 752, 803, 804, 805, 809, 818, 834
Vâil b. Abdullah 504
Vâile b. Amr 60, 285, 512, 523, 721
Vâile b. Şeybân 512
Vâkıd b. Abdullah 455, 456, 460
Vâkıd b. Abdullah b. Ömer 456
Vâkıdî 21, 22, 23, 25, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 57, 58, 59, 61, 63, 66, 70, 71,

73, 74, 78, 79, 81, 82, 87, 90, 93, 94, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 106, 115, 118, 120, 122, 123, 124, 125, 127, 129, 130, 134, 135, 136, 139, 140, 162, 183, 184, 203, 213, 214, 218, 221, 226, 234, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 250, 251, 253, 258, 266, 269, 271, 276, 277, 280, 284, 286, 289, 291, 292, 293, 303, 306, 317, 322, 343, 344, 351, 356, 361, 362, 363, 364, 384, 385, 386, 395, 396, 397, 398, 399, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 410, 412, 413, 426, 427, 428, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 449, 454, 456, 459, 461, 464, 465, 466, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 477, 478, 479, 484, 485, 486, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 498, 501, 502, 514, 523, 525, 527, 533, 535, 536, 539, 540, 541, 543, 553, 558, 559, 560, 561, 562, 565, 581, 584, 585, 587, 588, 646, 649, 650, 658, 664, 669, 670, 676, 677, 679, 770, 776
Vakkâsî 32, 40, 59, 365, 668
Vâlibe b. Dîl 610
Vâlibe b. Hâris 610, 629
Vâlibî 120, 130, 632
Varaka b. Nevfel 61, 465
Vârise bt. Hâris 528
Vârise bt. Leys 544
Vâsıt 184, 185, 190, 730, 783, 795
Vâsile b. Halîfe es-Sedûsî 154
Vasîle bt. Vâil 714
Vebere b. Românis 805
Veddân 474, 549, 553
Vedî'a b. Hâris 530, 533
Vehbân b. Dubâb 496, 497
Vehbân b. Huzâfe 268
Vehbân b. Huzâfe b. Cumah 268
Vehb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb 274
Vehb b. Bakıyye 25, 62, 82, 84, 99, 127, 228, 244, 344, 349, 350, 355, 388, 401, 415, 440, 446, 447, 538, 672, 679
Vehb b. Bakıyye el-Vâsıtî 62, 344
Vehb b. Cerîr b. Hâzim 104, 428, 679
Vehb b. Ebû Serh 543
Vehb b. Edrem 531
Vehb b. Halef b. Huzâfe b. Cumah 256
Vehb b. Hâlid 373
Vehb b. Hâmmâd b. Eyyûb 57
Vehb b. Hâris 41
Vehb b. Hazlem 618
Vehb b. Huceyr 496, 497
Vehb b. Hucr 497
Vehb b. Huzâfe 249, 250, 257, 267, 268
Vehb b. Huzeyfe 592
Vehb b. Kays 618, 620
Vehb b. Keysân 26
Vehb b. Mâlik 544, 638, 658
Vehb b. Mevhûb 816
Vehb b. Rebîa 541, 648
Vehb b. Sa'd 494, 504, 526
Vehb b. Umeyr 256, 257, 629
Vehb b. Ya'mur 549
Vekî 24, 48, 74, 84, 91, 97, 98, 100, 131, 261, 295, 308, 312, 316, 317, 340, 391, 409, 421, 442, 445, 468, 499, 535, 587, 649, 674, 676, 677, 678, 685, 748, 749, 750, 754, 755, 756, 760, 764, 765, 767, 781, 783, 797
Vekî b. Cerrâh 74, 100, 295, 316, 445, 468, 649, 674, 748
Velîd 25, 30, 31, 36, 40, 41, 42, 44, 58, 61, 63, 76, 78, 81, 96, 100, 101, 117, 118, 120, 127, 130, 156, 175, 176, 180, 182, 185, 189, 192, 193, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 221, 227, 239, 240, 241, 242, 248, 261, 265, 284, 286, 290, 292, 295, 303, 320, 321, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 350, 359, 380, 382, 410, 429, 440, 442, 444, 450, 454, 456, 457, 472, 473, 476, 487, 492, 495, 498, 502, 525, 536, 539, 545, 551, 553, 565, 579, 584, 585,

586, 596, 604, 613, 643, 649, 683, 687, 724, 791
Velîd b. Abdurrahman 185, 450
Velîd b. Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm 185
Velîd b. Abdülmelik 36, 156, 192, 239, 429, 444, 456, 457, 487, 579
Velîd b. Abdüşems 193, 208
Velîd b. Abdüşems b. Muğîre 193, 208
Velîd b. Gasîn 584
Velîd b. Kesîr 76
Velîd b. Muğîre 175, 176, 180, 208, 209, 210, 211, 212, 216, 261, 292, 329, 472, 498, 525, 596, 613
Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî 472, 596, 613
Velîd b. Sâlih 25, 41, 42, 44, 61, 63, 78, 81, 100, 130, 227, 303, 454, 473, 585
Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân 182, 495
Velîd b. Velîd 209, 210
Velîd b. Yezîd 117, 212, 248, 502
Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik 212, 248
Verdân b. Mücâlid 724, 725
Vüheyb 33, 68, 74, 90, 249, 269, 339, 343, 464, 528, 541, 604, 667, 672
Vüheyb b. Amr 68
Vüheyb b. Hâlid 90, 339, 343, 464, 667

Y

Yahlüd b. Nadr 544
Yahya b. Abbâd 127, 128, 450
Yahya b. Abdullah b. Sayfî 393
Yahya b. Abdurrahman 299, 356, 403, 405
Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb 299, 403, 405
Yahya b. Âdem 29, 62, 65, 127, 295, 302, 304, 308, 340, 366, 370, 371
Yahya b. Ca'de b. Hübeyre 247
Yahya b. Durays 222
Yahya b. Ebû Bekr 243
Yahya b. Ebû Hakem b. Ebü'l-Âs 182
Yahya b. Ebû Kesîr 320
Yahya b. Ebû Râşid 439
Yahya b. Eyyûb 24, 43, 296, 298, 318
Yahya b. Eyyûb ez-Zâhid 43, 296, 318
Yahya b. Hadîn 26
Yahya b. Hakem 192, 193
Yahya b. Hakîm b. Safvân 254
Yahya b. Maîn 58, 59, 320
Yahya b. Muğîre 66
Yahya b. Saîd 23, 26, 39, 74, 97, 307, 316, 339, 342, 343, 344, 353, 386, 413, 428, 439, 440, 448, 456, 457, 460, 468
Yahyâ b. Saîd 516, 676, 730, 746, 747, 754, 760
Yahya b. Saîd b. Âs 457
Yahya b. Saîd b. Müseyyeb 428
Yahya b. Saîd el-Ensârî 413
Yahya b. Saîd el-Kattân 413
Yahya b. Seleme b. Küheyl 65
Yahya b. Talha 60, 103, 122, 126, 135, 140, 141
Yahya b. Vessâb 29
Yahyâ b. Visâb 656
Yahya b. Ya'mer 349
Yahyâ b. Ya'mur 578
Yahya b. Yemân 328
Yahya b. Zekeriyya 76, 88, 116, 139, 310
Yahya b. Zekeriyya b. Ebû Zâide 76, 88, 310
Yaîş b. Tahfe 592
Yakaza b. Mürre b. Ka'b 174, 286
Ya'kûb b. Abdullah el-Kummî 292
Ya'kûb b. Amr 472
Ya'kûb b. Avf 376
Ya'kûb b. Davud es-Sekafî 381
Ya'kûb b. İbrâhim 137, 297, 423, 424, 434
Ya'kûb b. İbrâhim b. Sa'd 297, 424, 434
Ya'kûb b. İbrâhim b. Sa'd ez-Zührî 424, 434
Ya'kûb b. İbrâhim ez-Zührî 423
Ya'kûb b. İshak el-Hadramî 370
Ya'kûb b. Seleme 210
Ya'kûb b. Talha 139, 141
Ya'kûb b. Utbe 46
Ya'kûb b. Zeyd b. Talha 166
Ya'lâ 81, 188, 258, 317, 343, 344, 353, 354, 428, 450, 565, 677, 749, 751, 752, 753, 759, 818

Ya'lâ b. Âmir 818
Ya'lâ b. Atâ 450
Ya'lâ b. Hakîm 428
Ya'lâ b. Münye 81
Ya'lâ b. Ubeyd 188, 258, 343, 344, 354, 428, 677, 753
Ya'lâ b. Ubeyd el-İfrîkî 258
Ya'mer b. Şerâhîl b. Abdiavf 35
Ya'mur b. Avf 548, 553, 554, 581
Ya'mur eş-Şeddâh el-Leysî 607
Yâsîn ez-Zeyyât 757
Yebzül 52
Ye'cûc ve Me'cûc 283
Yemâme 66, 138, 160, 161, 162, 204, 246, 267, 275, 460, 461, 485, 488, 491, 501, 508, 561, 648, 808, 829
Yemen 66, 81, 96, 97, 104, 122, 128, 161, 162, 191, 193, 207, 208, 220, 246, 264, 291, 311, 312, 351, 371, 375, 396, 442, 463, 515, 526, 530, 537, 538, 554, 605, 607, 622, 721, 725, 768, 797, 816
Yenfû b. Hasme 605
Yerbû b. Ankese 235
Yerbû' b. Hâris 499
Yerfe 263, 309, 341, 380, 386
Yermûk 37, 180, 229, 276, 284, 312, 473, 549, 590
Yesâr 103, 155, 170, 171, 227, 237, 242, 245, 298, 316, 401, 404, 429, 516, 527, 549, 566, 707, 776, 777
Yesâr b. Nümeyr 316, 401
Yesârî 295
Yesîr 87
Yeysağ b. Müleyh 607, 608
Yezîd b. Abdullah 557, 559, 721
Yezîd b. Abdülmelik 184, 185, 212, 248, 502, 522, 593, 783
Yezîd b. Abdülmelik b. Mervân 184
Yezîd b. Amr 807
Yezîd b. Asam 328, 501
Yezîd b. Ebû Süfyân 118, 304, 385, 437
Yezîd b. Ebû Ziyâd 43
Yezîd b. el-Yerbû 235
Yezîd b. Enes 643
Yezîd b. Firâs 356, 397, 402
Yezîd b. Firâs ed-Deylemî 397
Yezîd b. Firâs ed-Dîlî 402
Yezîd b. Hakem b. Ebü'l-Âs es-Sekafî 152
Yezid b. Harun 468
Yezîd b. Harun 25, 26, 29, 45, 46, 62, 82, 83, 84, 127, 228, 244, 294, 314, 342, 344, 349, 350, 352, 355, 388, 390, 394, 401, 407, 415, 434, 438, 440, 446, 447
Yezîd b. Hâzim 298
Yezîd b. Huzeyfe 641, 835
Yezîd b. İbrâhim et-Tüsterî 370
Yezîd b. İyâd 338, 567
Yezîd b. İyâd b. Cu'dübe 338
Yezîd b. Muâviye 20, 21, 189, 217, 331, 470, 476, 478, 495, 496, 505, 514, 553
Yezîd b. Mühelleb 184, 279, 814, 815
Yezîd b. Ömer b. Hübeyre 190
Yezîd b. Rukayş 648
Yezîd b. Rûmân 41
Yezîd b. Sa'ık 807, 835
Yezîd b. Süfyân 823
Yezîd b. Şerîk 356, 515, 728
Yezîd b. Şerîk el-Fezârî 356
Yezîd b. Şeytân 508, 509
Yezîd b. Talha b. Abdullah 154
Yezîd b. Ukayde 507
Yezîd b. Vâil 504
Yezîd b. Zurey 381, 382
Yezîdü'l-Fevâris 832
Yunus b. Ebû İshak 26
Yunus b. Ebû Ünâs ed-Dîlî 142
Yunus b. Yezîd 57, 62, 295, 327, 347
Yunus b. Yezîd el-Eylî 62, 295, 327, 347
Yûsuf b. Amr 714
Yûsuf b. Mûsâ 513
Yusuf b. Ömer 212
Yûsuf b. Ömer 723

Z

Zabye bt. Âmir b. Nemr b. Kasıt 36
Zâdu'r-Rekb 204
Zâide 45, 70, 76, 88, 126, 167, 173,

310, 367, 368, 399, 471, 498, 503, 504, 668, 768, 817
Zâide b. Abdurrahman b. Osman b. Abdullah b. Sürâka 471
Zâide b. Kudâme 167
Zâide b. Lüey 503, 504
Zâlim b. Amr 571
Zâlim b. Gadbân 818
Zatü Irk 190
Zâtü'l-Ceyş 113
Zâtü Nükeyf 608
Zatü's-Selâsil 280
Zâviye 51
Zâzân 361
Zebâb b. Vâil 714
Zebrâ 31, 35
Zebrekân b. Bedr et-Temîmî 21
Zehdem el-Cermî 165, 447
Zekeriyya b. Ebû Zâide 45, 76, 88, 126, 310, 399
Zekeriyya b. Talha 139, 141
Zekvân 59, 380, 483, 519, 589, 740, 741, 817, 819
Zekvân b. Züeyb 817, 819
Zem'a b. Kays 37, 484, 490
Zeyd b. Abdullah 165, 455, 456
Zeyd b. Abdullah b. Ebû Müleyke 165
Zeyd b. Abdurrahman 55
Zeyd b. Abdurrahman b. Avf 55
Zeyd b. Ali 234, 301
Zeyd b. Amr 71, 94, 114, 124, 286, 294, 362, 364, 444, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 495, 551, 821
Zeyd b. Amr b. Nüfeyl 124, 286, 294, 362, 364, 444, 463, 464, 465, 467, 468, 469, 551
Zeyd b. Dırâr 824
Zeyd b. Eslem 66, 70, 78, 87, 293, 317, 342, 346, 348, 353, 359, 361, 364, 385, 394, 395, 398, 404, 405, 407, 410, 429, 538
Zeyd b. Hârise 63, 208, 466, 483
Zeyd b. Hattâb 286, 301, 395, 457, 460, 462, 480
Zeyd b. Hemmâm 831
Zeyd b. Husayn 818
Zeyd b. Huyey 819
Zeyd b. Ka'b 805
Zeyd b. Ömer 459, 481, 482
Zeyd b. Sâbit el-Ensârî 20
Zeyd b. Safvân 821, 831
Zeyd b. Sûhân 830
Zeyd b. Vâkıd 72
Zeyd b. Vehb 314, 360, 446, 674, 680
Zeyd b. Yahlüd 544
Zeyd b. Zi'b 714
Zeydü'l-Fevâris b. Husayn 808, 809
Zeydü'l-Hayl 624, 642
Zeydü'l-Hayl et-Tâî 624
Zeydümenât b. Hâris 544
Zeydümenât b. Rebîa 820
Zeyneb bt. Abdullah 678
Zeyneb bt. Cahş 134, 135, 647
Zeyneb bt. Hanzale 472
Zeyneb bt. Maz'ûn 258, 293, 383, 448
Zeyneb bt. Maz'ûn el-Cumahî 293, 448
Zeyneb bt. Osman 532
Zeyneb bt. Ömer 471
Zeyneb bt. Ömer b. Hattâb 471
Zeyneb bt. Sabbâh 53
Zeyneb es-Sekafiyye 678
Zi'b b. Ümeyye 532
Zibrekân b. Bedr 206
Zibrikân b. Bedr 582
Zilkâde 284, 588, 602
Zinbâ b. Ravh 301
Zîne bt. Sa'lebe 720
Zir b. Hubeyş 359, 396, 405, 406, 520, 645, 664, 667, 673, 679
Ziyâd 43, 50, 61, 68, 148, 153, 165, 171, 187, 203, 207, 217, 221, 255, 304, 319, 320, 343, 362, 366, 375, 388, 389, 390, 393, 400, 409, 447, 493, 503, 512, 517, 518, 536, 537, 549, 563, 569, 570, 571, 572, 573, 575, 576, 583, 594, 621, 627, 628, 630, 657, 658, 660, 661, 662, 665, 667, 705, 706, 710, 714, 740, 743, 744, 745, 759, 776, 777, 779, 780, 798, 801, 814, 815, 817, 819, 836

Ziyâd b. Ebû Beşîr 447
Ziyâd b. Ebû Süfyân 165, 187, 255, 517, 563, 571, 583, 706, 710, 776, 819
Ziyâd b. Hudayr 366, 658
Ziyâd b. Hudeyr 343, 660, 661, 662
Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî 207
Ziyâd b. Sümeyye 388
Ziyâd b. Ubeydullah 148, 493
Ziyâd b. Zi'b 714
Ziyâd el-A'cem 594, 705, 836
Zû Behdâ günü 826, 835
Zû Huşub 241
Zû Karad 124
Zû Kared 650, 651
Züâb b. Rebîa 625
Zübeydî 295, 350, 359
Zübeyn b. Ka'b 548
Zübeyr 21, 25, 33, 35, 43, 45, 48, 50, 51, 55, 71, 72, 91, 97, 101, 115, 123, 127, 128, 136, 139, 141, 142, 148, 150, 152, 155, 171, 181, 182, 184, 189, 191, 192, 208, 216, 217, 237, 238, 242, 247, 248, 252, 253, 255, 278, 304, 305, 324, 341, 345, 348, 352, 362, 363, 364, 384, 395, 407, 417, 419, 421, 422, 424, 427, 430, 450, 455, 456, 467, 474, 475, 476, 478, 479, 480, 495, 512, 514, 515, 516, 532, 533, 536, 538, 541, 551, 553, 564, 565, 569, 620, 624, 630, 634, 662, 663, 678, 679, 680, 681, 705, 728, 730, 780
Zübeyr b. Abdülmuttalib 238, 278, 551
Zübeyr b. Abdülmuttalib b. Hâşim 278
Zübeyr b. Avvâm 45, 182, 384, 624, 678, 705
Zübeyr b. Bekkâr 248
Zübeyrî 97, 121, 157, 219, 223, 229, 238, 245, 248, 302, 331, 342, 400, 408, 458, 482, 492, 530, 538, 542, 754, 763
Züccâce 480, 481
Züeyb b. Sa'd 778
Züeyb b. Seyyid 805, 817, 818, 819, 823
Züeybe b. Mâlik 635, 637
Züheyr 29, 50, 71, 78, 99, 102, 104, 105, 107, 125, 162, 163, 164, 165, 175, 205, 206, 217, 218, 300, 344, 355, 419, 450, 504, 514, 534, 539, 540, 541, 551, 600, 605, 620, 621, 631, 666, 672, 673, 677, 680, 700, 703, 705, 707, 713, 719, 720, 727, 740, 754, 772, 773, 774, 775, 815, 818
Züheyr b. Âbid 217
Züheyr b. Ebû Sülmâ 621, 772, 775
Züheyr b. Ebû Ümeyye 205, 206
Züheyr b. el-Ağar 707
Züheyr b. Harb 29, 514, 666, 680, 754
Züheyr b. Hayyân 355
Züheyr b. İmrân b. Müslim 99
Züheyr b. Muâviye 344, 419, 450, 672
Züheyr b. Müseyyeb 815
Züheyr b. Ukayş 719, 720
Züheyr b. Ükayş 713
Züheyr b. Züeyb 740
Zühl b. Mâlik 504, 805, 817, 833
Zühl b. Teym 720, 725
Zühre b. Osman 159, 160
Zühre b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym 159
Zührî 25, 26, 27, 32, 37, 46, 47, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 65, 70, 71, 82, 86, 90, 93, 101, 128, 182, 228, 237, 238, 240, 243, 245, 246, 254, 258, 259, 264, 286, 289, 291, 295, 303, 311, 322, 327, 329, 339, 344, 345, 347, 350, 354, 356, 357, 359, 363, 365, 370, 376, 378, 381, 382, 383, 401, 412, 423, 424, 427, 430, 434, 442, 478, 480, 526, 596, 668, 679
Zühriyyûn 228
Zü'l-Füreyye 41, 275
Zü'l-Huleyfe 98, 239
Zürâre b. Udes 134, 161, 191
Zürâre b. Udus 831
Zürrumme 734, 735, 736, 737, 738, 739, 742